

ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

4

ΓΛΑΦΥΡΑ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΝΕΣΙΝ
ΛΟΓΟΙ Α'-Ζ'

ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ - ΣΧΟΛΙΑ
ΑΠΟ ΤΟΝ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΠΑΠΑΕΥΑΓΓΕΛΟΥ
ΔΙΔΑΚΤΟΡΑ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

4

ΕΠΟΠΤΗΣ - ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ
ΕΛΕΥΘ. Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, Π. ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

Ε Π Ε

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
«ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ»
ΠΑΤΕΡΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΛΑΜΑΣ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2000

Copyright :

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ

Γ. Μπακατσέλου 3, Θεσσαλονίκη

Τ. Θ. 400 90. 560 10 Θεσσαλονίκη

Τηλ. 031/283 880. Οικίας 031/696 653.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Στὸν παρόντα τόμο συνεχίζεται ἡ ἔκδοση τῶν ἔργων τοῦ ἁγίου πατρὸς Κυρίλλου μὲ ἓνα ἀκόμα ἀπὸ τὰ πολὺ σπουδαῖα πνευματικὰ πονήματα αὐτοῦ, μὲ τὴν ὀνομασία *Γλαφυρά*, τὸ ὁποῖο θὰ ὀλοκληρωθεῖ στὸν ἐπόμενο τόμο, στὸν ὁποῖο θὰ ἐκδοθοῦν οἱ ὑπόλοιποι Λόγοι Η΄ - ΙΓ΄.

Τὸ ἔργο αὐτὸ ἐκτείνεται σὲ δέκατρία βιβλία, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἑπτὰ ἀναφέρονται στὴ Γένεση, τρία στὴν Ἑξοδο, καὶ ἀπὸ ἓνα στὰ ὑπόλοιπα βιβλία τῆς Πεντατεύχου, ἤτοι τὸ Λευϊτικὸ, τοὺς Ἀριθμοὺς καὶ τὸ Δευτερονόμο. Καὶ τὸ ἔργο αὐτὸ τοῦ ἁγίου πατρὸς ἀπευθύνεται στὸν ἴδιο Παλάδιο πρὸς τὸν ὁποῖο ἔχει γραφεῖ τὸ *Περὶ τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας*, τὸ ὁποῖο ἐξεδόθη στοὺς τρεῖς προηγουμένους τόμους 1-3 τῶν Ἀπάντων αὐτοῦ.

Τὰ θέματα πὺ ἐξετάζονται στὸ ἔργο αὐτὸ σὲ γενικὲς γραμμὲς ἔχουν ὡς ἔξῃς. Στὸν πρόλογο λέγει ὅτι ἐσκόπευε νὰ συνεχίσει καὶ μετὰ τὴν Πεντάτευχο τοῦ Μωυσέως καὶ στὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, δυστυχῶς ὅμως δὲν μπόρεσε, λόγω ἴσως νέων ἐνασχολήσεων πὺ προέκυψαν ἐν τῷ μεταξυ.

Στὴν ἀρχὴ τοῦ πρώτου βιβλίου στὴν Ἑξοδο λέγει, ὅτι, ἀφοῦ διήρεσε τὰ κεφάλαια σύμφωνα μὲ τίς πέντε βίβλους τοῦ Μωυσέως, «τὰ μὲν ὅσα ταῖς ἠθικαῖς ὑφηγήσεσιν ἀναγκαῖά πως ἦν καὶ ὅτι μάλιστα χρεωδέστατα, συντεθείκαμεν ἐπὶ καιροῦ, καὶ ὡς ἐν τάξει δὴ λέγω τῇ ἐκάστω προεπωδεδάτη, τὰ δὲ δι' ὧν ἦν εἰκὸς τὸ Χριστοῦ μυστήριον ὡς ἐν σκιαῖς ἔτι ταῖς κατὰ νόμον, ὡς ἔνι, προαναφαίνεσθαι, τῇ μετ' ἐκείνην τετηρήκαμεν συγγραφῇ». Ἄρα τὸ ἔργο αὐτὸ εἶναι συνέχεια τοῦ ἀμέσως προηγουμένου, στὸ ὁποῖο ἐξήτασε τὰ θέματα ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν «ἠθικῶν ὑφηγήσεων», ἐνῶ σ' αὐτὸ ἐξετάζει αὐτὰ ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς πνευματικῆς θεωρίας. Παίρνοντας ἐκλεκτὲς, γλαφυρὲς, (ἔξ ου καὶ ὁ τίτλος τοῦ ἔργου *Γλαφυρά*) διηγήσεις τῆς Πεντατεύχου, κα-

ταδεικνύει, ὅπως λέγει σὸν πρόλογο αὐτοῦ, ὅτι «*διὰ πάσης τῆς Μωυσεως Γραφῆς τὸ τοῦ Χριστοῦ μυστήριον αἰνιγματωδῶς σημαίνεται*».

Μελετώντας κανεὶς τὸ ἔργο αὐτό, ἀλλὰ καὶ ὅλα γενικὰ τὰ ἑρμηνευτικὰ ἔργα τοῦ μεγάλου αὐτοῦ πατρὸς τῆς Ἐκκλησίας μας, διαπιστώνει τὸ μοναδικὸ τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖο ἑρμηνεύει τὸ κάθε γεγονός, ἀκόμα καὶ τὴν κάθε λέξη, τῆς Πεντατεύχου, προσαρμόζοντας αὐτὰ στὸ ὅλο μυστήριον τῆς θείας οἰκονομίας, τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἄς μὴ χάσει λοιπὸν κανεὶς τὴν εὐκαιρία αὐτὴ νὰ μελετήσῃ μὲ ὅσο μεγαλύτερη προσοχὴ γίνεται τὴν κάθε σελίδα τοῦ ἔργου αὐτοῦ, καὶ νὰ εἶναι βέβαιος πὼς θὰ εἶναι πλούσιοι οἱ καρποὶ ποὺ θὰ δρέψῃ μέσα ἀπὸ τὸν πραγματικὸ αὐτὸ πνευματικὸ λειμῶνα.

Τὸ κείμενο καὶ αὐτῶν τῶν Λόγων λαμβάνεται ἀπὸ τὴν PG, τόμος ΞΘ', 13-386, στὸ ὁποῖο γίνονται βελτιώσεις κυρίως στὴ στίξη.

ΓΛΑΦΥΡΩΝ ΕΙΣ ΓΕΝΕΣΙΝ

ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΓΛΑΦΥΡΩΝ ΕΙΣ ΓΕΝΕΣΙΝ

ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

**Ὅτι διὰ πάσης τῆς Μωσέως γραφῆς τὸ τοῦ Χριστοῦ
μυστήριον αἰνιγματωδῶς σημαίνεται.**

«Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφὰς», τοῖς Ἰουδαίων δήμοις προσπεφώνη-
κεν ὁ Χριστός οὐχ ἑτέρως ἢ ἰσχύσαι τῆς αἰωνίας ζωῆς ἐφικέσθαι
5 τινάς, ἐναργέστατα λέγων, εἰ μὴ καθάπερ τινὰ θησαυρὸν ἀνορρύτον-
τες τὸ γράμμα τὸ νομικόν, τὸν ἐν αὐτῷ κεκρυμμένον περιεργάζονται
μαργαρίτην, τουτέστι Χριστόν, «ἐν ᾧ πάντες εἰσὶν οἱ θησαυροὶ τῆς
σοφίας καὶ γνώσεως οἱ ἀπόκρυφοί», κατὰ τὴν τοῦ μακαρίου Παύ-
λου φωνήν *Περὶ τῆς οὕτω σεπτῆς καὶ ἀξιαγάστου σοφίας, ἣτοι γνώ-*
10 *σεως, ἔφη πού καὶ Σολομῶν «Ἐὰν ζητήσης αὐτήν ὡς περ ἀργύριον,*
καὶ ὡς θησαυροὺς ἀνερευνήσης αὐτήν, τότε συνήσεις φόβον Κυρίου,
καὶ ἐπίγνωσιν Θεοῦ ἐυρήσης». Γένοιτο δ' ἂν οὐδὲ τοῦ τοιοῦδε τὸ ἰσο-
στατοῦν, παρά τε τοῖς τὴν ἀμώμητον ἐπαινοῦσι ζωὴν καὶ κατορθοῦν
ἡρημένοις τὰ πάντων ἄριστα καὶ ἐξαίρετα, καὶ φωτὸς τοῦ θεοῦ τὸν
15 οἰκεῖον ἀναπυμπλαῖσι νοῦν, διὰ τοῦ τοῦ δεῖν τοῖς περὶ Θεοῦ λόγοις
ἀκαταλήκτως ἐντροφᾶν, καὶ λύγνον ὡς περ τινὰ ποιεῖσθαι τὸ Γράμμα
τὸ ἱερὸν, κατὰ τὸν ἅγιον Ψαλμῶδὸν διακεκραγότα τε καὶ λέγοντα
«*Λύγνος τοῖς ποσί μου ὁ νόμος σου, καὶ φῶς ταῖς τρίβοις μου*».

Οὐκοῦν ἐπειδήπερ σαφῶς καὶ ἀναφανδὸν ζωῆς ἐστὶ τῆς αἰωνί-
20 ου πρόξενον καὶ ἀπάσης ἡμῖν εὐθυμίας ὁδὸς τὸ περιεργάζεσθαι
φιλεῖν τὸ Χριστοῦ μυστήριον, φέρε δὴ πάλιν ἰδρωτὰ προσθέντες τὸν

1. Ἰω. 5, 39.

2. Κολ. 2, 3.

3. Παροιμ. 2, 4.

4. Ψαλμ. 118, 105.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΜΑΣ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΑΠΟ ΤΑ ΓΛΑΦΥΡΑ ΣΤΗ ΓΕΝΕΣΗ

ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

**“Οτι με ὄλη τῇ γραφῇ τοῦ Μωυσῆ ἀποκαλύπτεται με τρόπο
αἰνιγματικό τὸ μυστήριο τοῦ Χριστοῦ.**

«Νὰ ἐρευνᾶτε τίς Γραφές»¹ ὑπέδειξε σὰ πλῆθη τῶν Ἰουδαίων ὁ Χριστός, λέγοντάς τους ὀλοκάθαρα, ὅτι κάποιοι δὲν θὰ μπορέσουν νὰ εἰσέλθουν στὴν αἰώνια ζωὴ, ἂν δὲν σκάψουν βαθειά, σὰν σὲ κάποιο θησαυρό, στὸ γράμμα τοῦ νόμου καὶ δὲν ἀναζητήσουν με προσοχὴ τὸν μαργαρίτη πού εἶναι κρυμμένος μέσα σ' αὐτό, δηλαδή τὸν Χριστό, «Στὸν ὁποῖο εἶναι κρυμμένοι ὅλοι οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως»², σύμφωνα με τὰ λόγια τοῦ μακάριου Παύλου. Γιὰ τὴν τόσο πολὺ σεβάσμα καὶ ἀξιαγάπητη σοφία, δηλαδή τὴ γνώση, εἶπε κάπου καὶ ὁ Σολομῶν «Ἐὰν τὴν ἀναζητήσεις σὰν τὰ χρήματα καὶ τὴν ἐρευνήσεις καλὰ σὰν τοὺς θησαυροὺς, τότε θὰ καταλάβεις τὸν φόβο τοῦ Κυρίου, καὶ θὰ βρεῖς τὴν ἐπίγνωση τοῦ Θεοῦ»³. Δὲν θὰ μποροῦσε βέβαια νὰ ὑπάρξει τίποτε ἰσορροπο πρὸς αὐτὸ γιὰ ἐκείνους πὺν ἐπαινοῦν τὴν ἄμεμπτη ζωὴ καὶ ἔχουν προτιμήσει νὰ ἐφαρμόσουν τὰ πιὸ ἄριστα καὶ ἑξαιρετα ἀπ' ὅλα καὶ γεμίζουν τὸν νοῦ τους με τὸ φῶς τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ πρέπει νὰ ἐντρυφοῦν ἀσταμάτητα στὰ λόγια τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ χρησιμοποιοῦν σὰν λυχνάρι κατὰ κάποιον τρόπο τίς ἅγιες Γραφές, σύμφωνα με τὸν ἅγιο Ψαλμωδὸ πὺν φωνάζει δυνατὰ καὶ λέγει: «Ὁ νόμος σου, Κύριε, εἶναι λυχνάρι στὰ πόδια μου καὶ φῶς στοὺς δρόμους μου»⁴.

Ἐπομένως, ἐπειδὴ τὸ νὰ μελετοῦμε καὶ νὰ ἀγαπᾶμε τὸ μυστήριο τοῦ Χριστοῦ μᾶς ἐξασφαλίζει ὀλοκάθαρα καὶ ὀλοφάνερα τὴν αἰώνια ζωὴ καὶ κάθε δρόμο εὐθυμίας, ἐμπρὸς λοιπὸν, καταβάλλοντας πάλι τὸν

ὀνησιφόρον, καὶ πρό γε τῶν ἄλλων καὶ ἡμῖν αὐτοῖς, τὰ δι' ὧν ἂν ἡμῖν τὸ Χριστοῦ μυστήριον εὐ μάλα κατασημαίνοντο, συναγεῖραί τε ἅμα, καὶ ὅπως ἂν ἕκαστον ἐννοιῶν ἔχοι, διειπεῖν σπουδάσωμεν, ὡς ἂν γένοιτο τὰ πρὸς ἡμῶν εἰρημένα λεπτὰς ἔχοντα φαντασίας, ἔσθ' 5 ὅτε τὸ ἀληθέστερον θεωρημάτων, πρόφασις ἀγαθὴ τοῖς εὐμαθεστέροις, καὶ ἀναβασμοὶ τρόπον τινὰ πρὸς τὴν ἀμείνονά τε καὶ ὑπερτάτω κεκμήνην ἀνακομίζοντες γνῶσιν. Ἐκθυσόμεθα δὲ χρησίμως, πρότερον μὲν τὰ ἱστορικῶς πεπραγμένα· διασαφήσαντες δὲ τὰ τοιαῦδε 10 συμμετρῶς καὶ οἷά περ ἐκ τύπου καὶ σκιαῶς μεταλλάττοντες τὸ διήγημα, σαφῆ ποιησόμεθα τὴν ἀφήγησιν, ἀπονενευκότος ἡμῖν τοῦ λόγου πρὸς τὸ Χριστοῦ μυστήριον, καὶ αὐτὸν ἔχοντος πέρας, εἴτερ ἔστιν ἀληθές, ὅτι τέλος νόμου καὶ προφητῶν ὁ Χριστός. Εἰ δέ πη γένοιτο καὶ ἀφαιμαρτεῖν τῶν πρεπωδεστέρων ὡς ἐν ἰσχνότητι νοημάτων καὶ ἀσαφείᾳ πολλῇ, συγγνώμονας εἶναι προσήκει τοὺς ἐντευξο- 15 μένους. Ἰστέον δὲ δὴ, ὅτι «Περὶ τῆς ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας» ἑπτακαίδεκα συνθέντες διβλῖα, καὶ πολλὴν ἐν ἐκείνοις ἀθροίσαντες νοημάτων πληθύν, παρήκαμεν οἰκονομικῶς τῇ προκειμένη συγγραφῇ τὰ ἐντεταμένα κεφάλαια, καὶ ἀδασάνιστα τετηρήκαμεν, κἄν εἴ που συνέβη μνημονεῦσαί τινος ὡς ἐξ 20 ἀναγκαίου λόγου. Ἀρξόμεθα τοίνυν τῶν ἐπὶ τῇ Γενέσει γλαφυρωτέρων· οὕτω τε λοιπὸν ἐφεξῆς τὰ πέντε Μωσέως δραμόντες διβλῖα, περιεργασόμεθα πρὸς αὐτοῖς καὶ τὰ ἐκ τῆς ἐτέρας Γραφῆς τῷ προκειμένῳ χρήσιμα σκοπῶ.

Περὶ τοῦ Ἀδάμ.

25 α'. Ὁ νομομαθὴς ἀληθῶς καὶ ἱερώτατος Παῦλος, τῆς διὰ Χριστοῦ σωτηρίας ἐννενοηκῶς τὸ μυστήριον, ἀνακεφαλαίωσιν ἐν αὐτῷ γενέσθαι φησὶ τῶν τε ἐν οὐρανῷ καὶ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ἐν εὐδοκίᾳ τε καὶ θελήσει τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, τὴν τῶν ὄλων ἐπανόρθωσιν καὶ τὴν εἰς ὅπερ ἦν ἐν ἀρχῇ ἀναφοίτησιν τῶν κατεφθαρμένων, τῷ τῆς 30 «ἀνακεφαλαιώσεως» σαφηνίζων ὀνόματι. Διεμémητο γάρ που, κατὰ γε τὸ εἶκός, Θεοῦ λέγοντος διὰ φωνῆς προφητῶν «Μὴ μνημο-

ὠφέλιμο κόπο, ὁ ὁποῖος ἐκτὸς τῶν ἄλλων καὶ σὲ μᾶς τοὺς ἴδιους θὰ φανερώσει πολὺ καλὰ ἐκεῖνα μὲ τὰ ὁποῖα θὰ μπορέσουμε νὰ ἐξηγήσουμε τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ καὶ θὰ μᾶς διεγείρει συγχρόνως, ὥστε νὰ προσπαθήσουμε νὰ ἐξηγήσουμε πῶς ἔχει ἢ κάθε μιά ἀπὸ τὶς ἔννοιες, καὶ ἔτσι αὐτὰ πού θὰ εἰπωθοῦν ἀπὸ μᾶς, ἐπειδὴ ἔχουν λεπτές ἔννοιες μερικῆς φορῆς, ἢ πιὸ ἀληθινὴ θεωρία νὰ μπορέσει νὰ γίνῃ καλὴ ἀφορμὴ σ' αὐτοὺς πού μαθαίνουν εὐκόλα, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο σκαλοπάτια, γιὰ νὰ τοὺς ἀνεβάσουν πρὸς τὴν ἀνώτερη καὶ ὑπέριστατη γνώση. Θὰ ἐκθέσουμε βέβαια κατὰ τρόπο ὠφέλιμο κατ' ἀρχὴν τὰ ἱστορικὰ γεγονότα, καὶ ἀφοῦ ἀποσαφηνίσουμε αὐτὰ κατὰ τρόπο ἀνάλογο καὶ μεταπλάσσουμε ὅσο εἶναι δυνατὸν τὴ διήγησιν ἀπὸ τὸν τύπο καὶ τὴ σκιά, θὰ κάνουμε σαφῆ τὴ διήγησιν, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ λόγου, πρὸς τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ, ἔχοντας αὐτὸν ὡς τελικὸ σκοπὸ, ἀφοῦ εἶναι ἀλήθεια, ὅτι «τὸ τέλος τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν εἶναι ὁ Χριστός»⁵. Ἐὰν ὁμως συμβεῖ κάπου νὰ κάνουμε λάθος ὡς πρὸς τὸ πραγματικὸ νόημά τους, ἐξαιτίας τῆς λεπτότητος τῶν ἐννοιῶν καὶ τῆς μεγάλης ἀσάφειάς τους, πρέπει νὰ μᾶς συγχωρήσουν αὐτοὶ πού θὰ τὰ διαβάσουν. Γιὰ πρέπει νὰ γνωρίζουν, ὅτι ἐπειδὴ συγγράψαμε τὴν ἀποτελούμενη ἀπὸ δεκαεπτὰ κεφάλαια μελέτη, «Περὶ τῆς ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λα-τρείας», καὶ συγκεντρώσαμε σ' ἐκείνην πλῆθος ἐννοιῶν, παραβλέψαμε γιὰ λόγους οἰκονομίας στὸ σύγγραμμα αὐτὸ τὰ κεφάλαια ἐκεῖνα, καὶ τὰ ἀφήσαμε ἀνεξέταστα, ἂν ὁμως συνέβη κάπου νὰ ἀναφέρουμε κάτι, αὐτὸ ἔγινε ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τοῦ λόγου. Θὰ ἀρχίσουμε λοιπὸν ἀπὸ τὰ πιὸ γλαφυρὰ τῆς Γένεσης, καὶ διατρέχοντας ἔτσι παρακάτω τὰ πέντε βιβλία τοῦ Μωυσῆ, θὰ ἐξετάσουμε μαζὶ μὲ αὐτὰ καὶ ἀπὸ τὴν ὑπόλοιπὴ Γραφὴ ὅσα εἶναι χρήσιμα γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτόν.

Γιὰ τὸν Ἀδάμ.

1. Ὁ ἀληθινὸς γνώστης τοῦ Νόμου καὶ ἱερώτατος Παῦλος, ἔχοντας κατανοήσει τὸ μυστήριον τῆς διὰ τοῦ Χριστοῦ σωτηρίας, λέγει ὅτι στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ ἔγινε ἀνακεφαλαίωσις⁶ καὶ τῶν οὐράνιων καὶ τῶν ἐπίγειων, σύμφωνα μὲ τὴν ἀγάπη καὶ τὴ θέληση τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, διασαφηνίζοντας μὲ τὸν ὄρο τῆς ἀνακεφαλαίωσης τὴν ἐπανόρθωση τῶν ὄλων καὶ τὴν ἐπάνοδο ἐκείνων πού εἶχαν διαφθαρεῖ, στὴν κατάστασιν πού ἦταν στὴν ἀρχὴ τῆς δημιουργίας. Γιατὶ ἀναφέρει κάπου, ὅπως ἦταν φυσικὸ, τὸν Θεὸ πού λέγει μὲ τὴ φωνὴ τῶν

νεύετε τὰ πρῶτα, καὶ τὰ ἀρχαῖα μὴ συλλογίζεσθε. Ἴδου ἐγὼ ποιῶ καινὰ, ἃ νῦν ἀνατελεῖ, καὶ γνώσεσθε αὐτὰ». Τοιγάρτοι καὶ αὐτὸς ἄτε καὶ θείοις ἐντεθραμμένους λόγοις, τὴν ἐν τούτοις ἡμῖν προαγόρευσιν ἐκπεπερασμένην ἤδη πως ἐν Χριστῷ παρέδειξε λέγων «Ὡστε, εἴ τις 5 ἐν Χριστῷ καινὴ κτίσις, τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν, ἰδοὺ γέγονε τὰ πάντα καινὰ». Ἀνεστοιχειώμεθα γὰρ ἐν Χριστῷ καὶ γεγόναμεν καινὴ κτίσις, καὶ ἐν αὐτῷ δὴ καὶ μόνῳ τὸ καινὸν ὄνομα πεπλουτήκαμεν κεκλήμεθα γὰρ Χριστοῦ. Καὶ γοῦν πάλιν αὐτὸς πού φησιν ὁ θεοπέσιος Παῦλος περὶ ἡμῶν «Οἱ δὲ τοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ τὴν σὰρκα 10 ἑσταύρωσαν σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις». Ἀγιοπρεπὴς γὰρ ὁ βίος τοῖς ἐν Χριστῷ καὶ σαρκικῶν ἐπέκεινα παθῶν καὶ γεώδους ἀκαθαρσίας. Ὅτι δὲ ἔμελλεν ἦξειν ἐφ' ἡμᾶς τὸ καινὸν ὄνομα τὸ ἐπικληθὲν ἡμῖν ἐν Χριστῷ, σαφές ἂν γένοιτο, Θεοῦ διακεκραγὸτος διὰ φωνῆς ἁγίων· «Τοῖς δουλεύουσίν μοι κληθήσεται ὄνομα και- 15 νόν, ὃ εὐλογηθήσεται ἐπὶ τῆς γῆς». Εὐλογήσουσι γὰρ τὸν Θεὸν τὸν ἀληθινόν. Οὐκοῦν ἐπειδήπερ οὐκ ἂν ἐνδοιάσειέ τις, ὀρθὰ καὶ εἰκότα φρονεῖν ἤρημένος, ὅτι καινὰ γέγονεν ἐν Χριστῷ, φέρε, καταθρήσωμεν τὴν παλαιώσιν ἣτις ποτέ ἐστι, καὶ τίνος ἂν λέγοιτο γενέσθαι τυχόν ἢ πρὸς ἄμεινον ἐπανόρθωσις, ὡς ἀπὸ γε τοῦ μὴ εἰς ἅπαν 20 ἐρρῶσθαι τε καὶ ἀλωθήτως ἔχειν ἤγουν ἀπὸ τοῦ κατεφθαρμένου, καὶ εἰς ὅπερ οὐκ ἦν ἐν ἀρχαῖς ἀδοκῆτως ὑπενηνεγμένον. Εἰδείη γὰρ ἂν ὡδέ τις, καὶ μάλα ὀρθῶς, τὸ ὅποιετ' ἂν ἡμῖν ὁ τοῦ προτεθέντος λόγον διάττει σκοπός, καὶ τὸ ἀνωμῆτως ἔχον ἐξοίχοιτο ἂν οὐδαμῶς.

β'. Οὐκοῦν ὁ τῶν ὄλων ἀριστοτέλης Θεός, δυνάμει τῆ ἰδία καὶ 25 παντουργικῆ, τουτέστι τῷ Υἱῷ, πρὸς πᾶν ὅτιοῦν τῶν πρακτέων χρώμενος («Γέγονε γὰρ δι' αὐτοῦ τὰ πάντα, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν»), οὐρανόν τε καὶ γῆν καὶ πρό γε τῶν ἄλλων ἐν ἀρχῇ διετεκτῆνατο, καὶ πρὸς γένεσιν ἐκάλει, καίτοι μὴ ὄντα ποτέ. Πῶς δὲ ἄρα, τυχόν εἴ τις ἔροιτο, καὶ πόθεν, ἀκούσεται πρὸς ἡμῶν τὸ σοφὸν δὴ 30 τοῦτο καὶ ἄριστον ἀληθῶς· «Τίς ἐγὼ νοῦν Κυρίου, ἢ τίς σύμβουλος

7. Ἦσ. 43, 18.

8. Β' Κορ. 5, 17. Ἰ Αποκ. 21, 5.

9. Γαλ. 5, 24.

προφητῶν· «Νὰ μὴ θυμώσατε τὰ πρῶτα, καὶ νὰ μὴ σκέφτεστε τὰ παλιὰ· γιατί ἐγὼ θὰ κάνω καινούργια ἔργα, τὰ ὁποῖα θὰ ρθοῦν τώρα στὸ φῶς καὶ θὰ τὰ γνωρίσετε»⁷. Ἐπειδὴ δηλαδὴ καὶ ὁ ἴδιος εἶχε ἀνατραφεῖ μὲ τὰ θεῖα λόγια, μᾶς ἔδειξε μὲ αὐτὰ, ὅτι ἡ προφητεία πραγματοποιήθηκε ἤδη στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, λέγοντας· «Ἐὰν κανεῖς εἶναι ἑνωμένος μὲ τὸν Χριστὸ, αὐτὸς εἶναι καινούργιο δημιούργημα. Τὰ ἀρχαῖα πέρασαν, ὅλα ἔχουν γίνει καινούργια»⁸. Ἐχουμε δηλαδὴ ἀναγεννηθεῖ μέσω τοῦ Χριστοῦ καὶ γίναμε καινούργια δημιουργήματα καὶ ἀποκτήσαμε τὸ καινούργιο ὄνομα ἀπὸ αὐτὸν καὶ μόνο· γιατί ὀνομαζόμαστε μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ἄλλου πάλι ὁ ἴδιος ὁ θεσπέσιος Παῦλος λέγει γιὰ μᾶς· «Ὅσοι ἀνήκουν στὸν Ἰησοῦ Χριστό, σταύρωσαν τὴ σάρκα τους μαζί μὲ τὰ πάθη καὶ τίς ἐπιθυμίες»⁹. Γιατί ἡ ζωὴ τῶν Χριστιανῶν εἶναι τέτοια πού ἀρμόζει σὲ ἁγίους, καὶ βρῖσκεται μακριὰ ἀπὸ σαρκικά πάθη καὶ γήινη ἀκαθαροσία. Ὅτι βέβαια ἐπρόκειτο νὰ δοθεῖ σὲ μᾶς τὸ καινούργιο ὄνομα πού μᾶς δόθηκε μὲ τὴν πίστη μας στὸν Χριστό, γίνεται σαφές ἀπὸ τὴ διακήρυξη τοῦ Θεοῦ μέσω τῆς φωνῆς τῶν ἁγίων· «Σ’ αὐτοὺς πού θὰ μὲ ὑπηρετήσουν θὰ δοθεῖ καινούργιο ὄνομα, τὸ ὁποῖο θὰ δοξάζεται πάνω στὴ γῆ»¹⁰. Γιατί θὰ δοξάζουν τὸν ἀληθινὸ Θεό. Ἐπειδὴ λοιπὸν κανένας, πού πιστεύει σωστά καὶ μὲ ὀρθὸ τρόπο, δὲν ἀμφιβάλει ὅτι μὲ τὸν Χριστὸ ὅλα ἔγιναν καινούργια, ἐμπρὸς ἄς ἐξετάσουμε ποιὰ ἦταν κάποτε ἡ παλαιότητα, καὶ τίνος ἡ ἐπανόρθωση ἐνδεχομένως πρὸς τὸ καλύτερο μπορεῖ νὰ λέγεται ὅτι ἔγινε, ὥστε ἀπὸ ἀδύναμος πού ἦταν νὰ γίνει τελείως ἰσχυρὸς καὶ ἀκέραιος, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν κατάσταση τοῦ τελείως διεφθαρμένου, νὰ ἔρθει ἐντελῶς ἀπροσδόκητα σ’ αὐτὸ πού δὲν ἦταν ἀπὸ τὴν ἀρχή. Γιατί μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν θὰ μπορέσει κανεῖς νὰ γνωρίσει, καὶ πολὺ σωστά, πού ἀποβλέπει ὁ σκοπὸς τοῦ λόγου πού τέθηκε ἀπὸ τὴν ἀρχή, καὶ τὸ ὅτι δὲν ξέφυγε καθόλου ἀπὸ τὸ νὰ εἶναι ἄμεμπτος.

2. Ὁ ἀριστοτέχνης τῶν ὅλων Θεὸς λοιπὸν, χρησιμοποιώντας τὴ δὴκὴ του παντουργικὴ δύναμη, δηλαδὴ τὸν Υἱό του, σὲ ὅλα ὅσα ἔπρεπε νὰ κάνει (γιατί λέγει, «Ὅλα ἔγιναν μέσω αὐτοῦ, καὶ χωρὶς αὐτὸν δὲν ἔγινε τίποτε»¹¹), στὴν ἀρχὴ καὶ πρὶν ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα δημιούργησε τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ καὶ τὰ ἔφερε στὴν ὑπαρξη, χωρὶς νὰ ὑπῆρχαν ποτέ. Ἄν ὅμως κάποιος ρωτήσῃ τυχόν, πῶς τὰ δημιούργησε καὶ ἀπὸ ποῦ, θὰ ἀκούσῃ ἀπὸ μᾶς ἐκεῖνο τὸ σοφὸ καὶ πραγματικὰ ἀριστὸ· «Ποιὸς γνώ-

10. Ἰ. Αποκ. 2, 17. καὶ 3, 12.

11. Ἰω. 1, 3.

αὐτοῦ ἐγένετο;». Εἰ γὰρ δὴ τις ἔλοιτο τὰ τοιάδε διαμαθεῖν, ὅτι δεή-
σει πάντως αὐτῷ καὶ νοῦ καὶ φρενός, κατὰ γε τὴν ἐν Θεῷ νοουμέ-
νην, οὐκ ἀμφίλογον. Ἄλλ' ὅτι μικρὰ τὰ ἐν ἡμῖν ἢ καὶ οὐδὲν ὄλως ὡς
πρὸς Θεόν, σαφηνιεῖ δὲ λέγων αὐτός «Ὅθ' γὰρ εἰσιν αἱ βουλαί μου
5 ὡς αἱ βουλαὶ ὑμῶν, οὐδὲ ὥσπερ αἱ ὁδοὶ ὑμῶν, αἱ ὁδοὶ μου, ἀλλ' ὡς
ἀπέχει ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τῆς γῆς, οὕτως ἀπέχει ἡ ὁδός μου ἀπὸ τῶν
ὁδῶν ὑμῶν, καὶ τὰ διανοήματα ὑμῶν ἀπὸ τῆς διανοίας μου». Ἀνείσθω δὴ οὖν,
ὡς περιττὴ καὶ οὐδαμόθεν ἀλώσιμος ἡ περὶ τού-
των βάσανος. Δημιουργεῖ γὰρ ὡς οἶδε καὶ ὅπως ἂν δύναίτο Θεός.
10 Ἐκπεποιημένων δὴ οὖν οὐρανοῦ καὶ γῆς ἐν ἀρχαῖς, εἶτα τῆς
τῶν ὑδάτων πληθύος εἰς ἓνα χῶρον συνεσταλμένης (εἶκειν γὰρ ἦν
ἀνάγκη τῷ λέγοντι· «Συναχθήτω τὸ ὕδωρ εἰς συναγωγὴν μίαν»),
ἐξεκαλύπτετο μὲν ἡ γῆ, πόαις δὲ ταῖς οὕτω πολυειδέσει πανταχοῦ
ἠνθίζετο, καὶ ἦν ἀσυνήθως εὐπρεμνοτάτη ξύλων ἐγκάρπων λαχοῦ-
15 σα γένεσιν. Ἡλίου δὲ καὶ σελήνης ἐφαίνοντο κύκλοι, καὶ νόμος ἦν ὁ
παρὰ τοῦ Θεοῦ βραβεύων ἐκάστω τὸ τῆς ἀρχῆς μέτρον. Τετάρητο
γάρ, ὁ μὲν εἰς ἡῶ καὶ αὐγὰς, ἡ δὲ εἰς νύκτα καὶ σκότος, καὶ αὐτὸς δὲ
τοῖς ἀστροῖς ὁ σύμπας ἡμῖν οὐρανὸς κατερραίνετο. Καὶ μὴν καὶ ἐφ'
ὅτ' ἄστρα γέγονασιν, ἔθεσμοθέτει λέγων «Καὶ ἔστωσαν εἰς σημεῖα καὶ εἰς
20 καιροὺς, καὶ εἰς ἡμέρας καὶ εἰς ἐνιαυτούς, καὶ ἔστωσαν εἰς φαῦσιν ἐν
τῷ στερεώματι τοῦ οὐρανοῦ, ὥστε φαίνειν ἐπὶ τῆς γῆς». Ἐπειδὴ δὲ
ζωὴ κατὰ φύσιν ἐστὶν ὁ τῶν ὄλων Δημιουργός, καὶ αὐτὴν τῶν ὑδά-
των τὴν φύσιν μητέρα νηκτῶν καὶ τῶν εἰς ἀέρα πτηνῶν εἰργάζετο.
Γῆν δὲ δὴ πάλιν ἐκέλευε καὶ κτηνῶν πολύμορφον ἐκδοῦναι φύσιν
25 καὶ θηρῶν ἀγρίων ἀτίθασα γένη, καὶ ἀμελλητὶ τὸ δοκοῦν καὶ ὑπὲρ
νοῦν ἐξεπράττετο. Ἐφ' ἐκάστω τῶν πεποιημένων Λόγος ἦν ὁ δημι-
ουργός καὶ νεῦμα μόνον ἢ γένεσις.

Ἀνδανούσης δὲ καὶ αὐτῷ τῷ τῶν ὄλων τεχνίτῃ τῆς ἐν τοῖς γεγο-
νόσιν εὐκοσμίας, σκέψις εἰσῆγει λοιπὸν ἕτερα τὸν δι' ὃν ἐκεῖνα παρή-
30 χθη πρὸς ὑπαρξιν, τελευταῖον εἰσφέρειουσα, φημί δὲ τὸν ἄνθρωπον.
Ἔδει γάρ, ἔδει τὸν τῶν ὄλων Δημιουργόν, ἀγαθὸν ὄντα κατὰ φύσιν,

12. Ρωμ. 11, 34.

14. Γεν. 1, 9.

13. Ἦσ. 55, 8-9.

15. Ὅπ. π. 1, 14-15.

ρισε τὴ σκέψη τοῦ Κυρίου, ἢ ποιὸς ἔγινε σύμβουλός του;»¹². Γιατί, ἂν κάποιος θελήσει νὰ τὰ μάθει αὐτὰ, ὅτι θὰ χρειασθεῖ ὀπωσδήποτε καὶ μυαλὸ καὶ σύνεση, ὅπως τὴν ἔννοεῖ ὁ Θεὸς, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία. Ὅτι ὁμως τὰ δικά μας εἶναι μικρά, ἢ καὶ τιποτένια ὡς πρὸς τὸν Θεό, τὸ ἀποσαφηνίζει ὁ ἴδιος λέγοντας: «Οἱ δικές μου θελήσεις καὶ ἀποφάσεις δὲν εἶναι σὰν τίς δικές σας θελήσεις, οὔτε οἱ δικοί μου τρόποι ἐνέργειας, σὰν τοὺς δικούς σας τρόπους, ἀλλ' ὅσο ἀπέχει ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τῆ γῆ, τόσο ἀπέχει καὶ ὁ δικός μου τρόπος ἐνέργειας ἀπὸ τοὺς δικούς σας, καὶ τὰ διανοήματά σας ἀπὸ τὴ δική μου διάνοια»¹³. Ἄς σταματήσει λοιπὸν, ὡς περιττὴ καὶ μὴ δυνάμενη νὰ κατανοηθεῖ, ἡ ἔρευνα σχετικὰ μ' αὐτὰ. Γιατί ὁ Θεὸς δημιουργεῖ ὅπως ξέρει καὶ ὅπως μπορεῖ.

Ἄφου λοιπὸν στίς ἀρχές δημιουργήθηκαν ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, καὶ συγκεντρώθηκαν στὴ συνέχεια ὅλα τὰ ὕδατα σὲ ἓνα χῶρο (γιατὶ ἔπρεπε νὰ ὑπακούουν σ' αὐτὸν ποὺ εἶπε, «Ἄς συγκεντρωθοῦν τὰ ὕδατα σὲ ἓνα μέρος»¹⁴), ἀποκαλύφθηκε ἡ γῆ καὶ διανθίσθηκε παντοῦ μὲ πολυποίκιλη βλάστηση, καὶ εὐπρεπίσθηκε κατὰ τρόπον ἀσυνήθιστο μὲ τὴ βλάστηση καρποφόρων δένδρων. Στὴ συνέχεια ἐμφανίσθηκαν οἱ κύκλοι τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης, καὶ νόμος τοῦ Θεοῦ ὄρισε τὰ ὅρια τῆς ἐξουσίας τοῦ καθενὸς. Ὁ ἥλιος δηλαδὴ τὰχθηκε νὰ φωτίζει τὴν ἡμέρα, καὶ ἡ σελήνη τὴ νύχτα. Ἄλλὰ καὶ ὀλόκληρος ὁ οὐρανὸς ἦταν γεμάτος ἀπὸ ἄστρα. Καὶ βέβαια νομοθέτησε καὶ γιὰ ποιοὺ σκοποὺ δημιουργήθηκαν, λέγοντας: «Ἄς χρησιμεύουν πρὸς διάκριση τῶν ἐποχῶν τοῦ ἔτους, τῶν ἡμερῶν καὶ τῶν ἐτῶν, κυρίως ὁμως γιὰ νὰ εἶναι φωτιστικὰ μέσα στὸ οὐράνιο στερέωμα, ὥστε νὰ φωτίζουν τὴ γῆ»¹⁵. Ἐπειδὴ ὁμως ὁ δημιουργὸς τῶν ὅλων εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του ζωῆ, ἔκανε καὶ τὴ φύση τῶν ὑδάτων μητέρα τῶν ὑδροβίων καὶ τῶν πτηνῶν ποὺ πετοῦν στὸν ἀέρα. Ἄλλὰ καὶ τὴ γῆ τὴν πρόσταξε νὰ βγάλει τὴν πολυποίκιλη φύση τῶν κτηνῶν καὶ τὰ ἀτίθασα γένη τῶν ἀγριῶν θηρίων¹⁶, καὶ αὐτοστιγμεῖ γινόταν καὶ αὐτό, ποὺ φαινόταν πὼς ξεπερνοῦσε τὸν νοῦ. Σὲ καθένα ἀπὸ τὰ δημιουργήματα δημιουργὸς ἦταν ὁ Λόγος, καὶ ἡ δημιουργία τους γινόταν μὲ ἓνα μόνο νεῦμα του.

Ἐπειδὴ ὁμως ἄρεσε καὶ στὸν ἴδιο τὸν τεχνίτη τῶν ὅλων ἡ εὐκοσμία αὐτῶν ποὺ ἔγιναν, τοῦ ἤρθε τότε ἄλλη σκέψη, νὰ φέρει στὴν ὑπαρξὴ τελευταῖον αὐτὸν γιὰ χάρη τοῦ ὁποίου εἶχαν δημιουργηθεῖ τὰ ἄλλα δημιουργήματα, καὶ ἔννοῶ τὸν ἄνθρωπο. Γιατὶ ἔπρεπε, ἀφοῦ ὁ δημι-

μᾶλλον δὲ αὐτὸ τὸ ἀγαθὸν τοῦθ' ὅπερ ἐστὶ, καὶ πρὸς ἡμῶν γινώσκει-
 σθαι. Ἔδει πλήρη γενέσθαι τὴν γῆν τῶν εἰδότεων δοξολογεῖν, καὶ
 ἀπὸ καλλονῆς κτισμάτων, καθὰ γέγραπται, τὴν τοῦ δεδημιουργηκό-
 τος κατασκέπτεσθαι δόξαν. Ὡς γὰρ ὁ προφήτης φησὶν Ἡσαΐας,
 5 «Οὐκ εἰς κενὸν ἐποίησας αὐτὴν», δῆλον δὲ ὅτι τὴν γῆν, «ἀλλ' εἰς τὸ
 κατοικεῖσθαι». Ἦν οὖν ἀναγκαῖον ζῶον ἐν αὐτῇ πλάττεσθαι λογι-
 κόν, προαναδειχθέντων αὐτοῦ τῶν ὅσα ἐστὶ τελούντα πρὸς τέρεψιν,
 καὶ πρὸς τε εὐπεποιῆσθαι δοκεῖν. Ταύτητοι προαναφήνας ἐν κόσμῳ
 τῷ δέοντι γῆν τε καὶ οὐρανόν, καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς, ἐπὶ τὴν τοῦ ἀνθρώ-
 10 που κεχώρηκε κατασκευὴν, οὐ τῆς γενέσεως προεσδυτέραν ἐποιεῖτο
 τὴν σκέψιν, καίτοι τὴν ἄλλην ἅπασαν κτίσιν ἀποσχεδιάζων ρήματι
 καὶ τῷ ἰδίῳ λόγῳ συνιστὰς ὡς Θεός. Ἐπειδὴ δὲ ἐστὶν ἄνθρωπος
 ζῶον ἀληθῶς εὐφυνὲς καὶ θεοειδέστατον, ὡς ἂν μὴ δοκῇ τῆς ἀνωτά-
 τω δόξης τὸ μίμημα, τῶν ἴσων εἰς ποίησιν τοῖς οὐχ ᾧδε ἔχουσι
 15 λαχεῖν, καὶ προβουλοῖς ἐτίμα καὶ αὐτουργία τὸ τέχνημα. Ἀγαλμα
 δὲ διαπλάσας ἐκ γῆς, ζῶον αὐτὸ λογικὸν ἀποτελεῖ, καὶ ἵνα τοὺς τῆς
 ἰδίας φύσεως ἀνατρέχοι λόγους, ἄφθαρτον, ζωοποιὸν εὐθύς ἐνεχά-
 ραττε πνεῦμα· γέγραπται γάρ· «Καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον
 αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς, καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν». Εἶτα
 20 παραδείσου καὶ τρυφῆς ἠξίου, καὶ τὸ κατὰ πάντων τῶν ἐπὶ γῆς
 αὐτῷ προσενέμηκε κράτος· νηκτοῖς ἐπετίθει καὶ πτηνοῖς ἠγούμε-
 νον, καὶ ἀγέλας μὲν ἀγρίων αὐτῷ κατεξεύγνυ θηρῶν, ὑπεστρώννυ δὲ
 καὶ αὐτὰ τοῖς ἄλλοις ὁμοῦ τῶν ἰσοβόλων τὰ γένη. Ἐκδεδιέναι δὲ ὅτι
 προσήκει τὸν ἄνθρωπον, φυσικοῖς ἐκέλευσεν ἀναπεῖθαι νόμοις.
 25 Ἦν οὖν ἄρα τῆς ἀνωτάτω δόξης τὸ ἐκμαγεῖον καὶ θεοπρεποῦς
 ἐξουσίας εἰκὼν ἐπὶ γῆς ὁ ἄνθρωπος.

Ἐπειδὴ δὲ τὸν εἰς τοῦτο ἤκοντα λοιπὸν εὐκλείας καὶ τρυφῆς
 διεδέναι δὴ πῶς πάντως ἔχρη, ὅτι Θεὸν ἔχει τὸν ἐφεστηκότα βασι-
 λέα καὶ κύριον, ἵνα μὴ ταῖς ἄγαν εὐημερίαις ἐτοιμότητα διωλισθήσῃ
 30 εἰς τὸ οἶεσθαι τυχόν ἀτηλλάχθαι καὶ ἐξουσίας καὶ τῆς τοῦ κρατοῦν-
 τος ὑπεροχῆς, νόμον εὐθύς ἐδίδου καὶ ταῖς παραβάσεσιν ἐποιεῖτο
 γείτονα τὴν κολάζουσαν ἀπειλήν. Ἀμαρτίας μὲν γὰρ οὕτω τις ἦν

ουργός τῶν ὄλων εἶναι ἀπό τῆ φύση του ἀγαθός, ἢ καλύτερα τὸ ἴδιο τὸ ἀγαθὸ πού ὁ ἴδιος εἶναι, νὰ γίνει γνωστὸ καὶ ἀπὸ μᾶς. Ἔπρεπε νὰ γεμίσει ἡ γῆ ἀπὸ ἐκείνους πού γνωρίζουν νὰ δοξολογοῦν, καὶ ἀπὸ τὴν ὠραιότητα τῶν κτισμάτων, ὅπως ἔχει γραφεῖ, νὰ ὀδηγοῦνται στὴ δόξα ἐκείνου πού τὰ δημιούργησε. Γιατί, ὅπως λέγει ὁ προφήτης Ἡσαΐας, «Δὲν τὴν ἔκανε ἄσκοπα», καὶ εἶναι φανερὸ ὅτι ἐννοοῦσε τὴ γῆ, «ἀλλὰ γιὰ νὰ κατοικεῖται»¹⁷. Ἦταν λοιπὸν ἀναγκαῖο νὰ πλασθεῖ σ' αὐτὴν ζῶο λογικό, ἀφοῦ πρὶν ἀπὸ αὐτὸν εἶχαν δημιουργηθεῖ ὅλα ὅσα συντελοῦσαν γιὰ τὴν εὐχαρίστησή του, ὥστε νὰ θεωρεῖται καλὸ νὰ δημιουργηθεῖ. Ἔτσι λοιπὸν, ἀφοῦ προηγουμένως εἶχε δημιουργῆσει μὲ τὴν ἀνάλογη ὠραιότητα τὴ γῆ καὶ τὸν οὐρανὸ καὶ ὅλα ὅσα ὑπάρχουν σ' αὐτά, προχώρησε στὴ δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ ὁποίου τὴν ἰδέα τῆς δημιουργίας τὴν ἔκανε ἀνώτερη, μολοντί βέβαια ὅλα τὰ ἄλλα δημιουργήματα τὰ ἔκανε αὐτοσχεδιάζοντας καὶ μὲ τὸν λόγο του ὡς Θεός. Ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὑπαρξή ζωντανή πραγματικά εὐφύης καὶ πάρα πολὺ ὅμοια μὲ τὸν Θεό, γιὰ νὰ μὴ θεωρηθεῖ, ὅτι, αὐτὸς πού ἦταν ὅμοιος μὲ τὴν οὐράνια δόξα, εἶχε τὸν ἴδιο τρόπο δημιουργίας μὲ ἐκεῖνα πού δὲν ἦταν ἴδια, τίμησε τὴν κατασκευὴ του καὶ μὲ συζητήσεις καὶ μὲ προσωπικὴ ἐργασία. Ἀφοῦ λοιπὸν ἔπλασε ὁμοίωμα μὲ πηλό, τὸν ἔκανε ζῶο λογικό, καὶ γιὰ νὰ ἀνατρέχει πρὸς τοὺς λόγους τῆς φύσεώς του, τοῦ ἐμφύσησε ἀμέσως πνεῦμα ἀφθαρτο καὶ ζωοποιό· γιατί ἔχει γραφεῖ· «Καὶ ἐμφύσησε στὸ πρόσωπό του πνοὴ ζωῆς, καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐγένε ψυχὴ ζωντανή»¹⁸. Ἐπειτα τὸν τοποθέτησε μέσα στὸν παράδεισο τῆς τρυφῆς, καὶ τοῦ ἔδωσε τὴν ἐξουσία ὄλων τῶν ἐπίγειων κτισμάτων· τὸν ἔκανε ἀρχηγὸ τῶν εἰδῶν πού ζοῦν μέσα στὰ ὕδατα καὶ τῶν πτηνῶν, καὶ ὑπέταξε σ' αὐτὸν τίς ἀγέλες τῶν ἀγρίων θηρίων, καὶ μαζὶ μὲ αὐτὰ καὶ τὰ γένη τῶν δηλητηριωδῶν φιδιῶν, καὶ μὲ νόμους φυσικοὺς τὰ ἔπεισε ὅτι πρέπει νὰ φοβοῦνται τὸν ἄνθρωπο. Ἐπομένως ὁ ἄνθρωπος πάνω στὴ γῆ ἦταν τὸ ὁμοίωμα τῆς ἀνώτατης δόξης καὶ εἰκόνα τῆς ἐξουσίας πού ταιριάζει στὸν Θεό.

Ἐπειδὴ ὅμως αὐτὸς πού ἔφτασε σὲ τέτοιο σημεῖο δόξας καὶ ἀπολαύσεως, ἔπρεπε ὅπωςδὴποτε νὰ γνωρίζει καλά, ὅτι ἔχει ἀπὸ πάνω του τὸν Θεὸ βασιλιά καὶ Κύριο, ὥστε, λόγῳ τῶν πολλῶν προνομιῶν του νὰ μὴ ὀλοθῆσει γρήγορα στὸ νὰ νομίζει ἐνδεχομένως, ὅτι ἔχει ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὴν ἐξουσία καὶ τὴν ὑπεροχὴ τοῦ Θεοῦ, τοῦ ἔδωσε ἀμέσως νόμο, καὶ δίπλα στὶς παραβάσεις του ἔβαλε τὴν ἀπειλὴ τῆς τιμωρίας. Γιατί

ἐπὶ τῆς γῆς ὁ τρόπος, ἑνὸς ὄντος καὶ μόνου. Ἵνα δὲ γένοιτο καὶ ὑπὸ νόμον, ἐπενοεῖτό τις αὐτῶ καὶ φυλακῆς τρόπος. «Ἀπὸ γὰρ παντός ξύλου», φησί, «τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ βρώσει φάγη, ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν οὐ φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ. Ἦν δ' ἂν 5 ἡμέραν φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, θάνατον ἀποθανεῖσθε». Εἶτα μιᾶς τοῦ Ἀδάμ παραιρηθείσης πλευρᾶς, τὸ γύναιον δὲ πλάττεται, καὶ πρὸς παίδων γοιὴν ὑπηρετήσων αὐτῶ, καὶ συμβιωτεύσων ὡς ὁμογενές, καὶ δὴ καὶ συνδικοιούμενον ἐν ἀπλότῃ διατελεῖ. Ἐπειδὴ δὲ ταῖς τοῦ διαβόλου παρηνέχθη συκοφαντίας πρὸς παράθασιν καὶ τὸ ἀπόρ- 10 ρητον τῶν ξύλων ἐδώδιμον ἐποίησατο, συγκατώλισθε δὲ καὶ αὐτὸς ὁ προπάτωρ Ἀδάμ, ἡ φύσις εὐθὺς θανάτῳ κατεδικάζετο. Καὶ τῷ μὲν γυναιῷ τό, «Ἐν λύπαις τέξῃ τέκνα», τῷ δὲ Ἀδάμ, «Ἐπικατάρατος ἡ γῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου», προσεφώνει Θεός. Καὶ πρὸς γε δὴ τούτοις, τῶν πολυεύκτων καὶ ἐν ἀρχαῖς ἐνδικαιτημάτων καὶ τῆς τοῦ παραδεί- 15 σου τρυφῆς ἐξεπέμποντο. Γυμνοὶ δὲ ὅτι καὶ ἀνείμονες καὶ ἐν χρεῖα λοιπὸν ἐσθημάτων ὄντες, τότε δὴ μόλις ἐμάνθανον καὶ χιτῶνες ἦσαν αὐτοῖς πρὸς τοῦτο δερμάτινοι, Θεοῦ κατοικτεύραντος, καὶ γῆν ἐπεγράφοντο μητέρα, καὶ τοῖς τῆς φθορᾶς ὑπεφέροντο λίνους, ἐλελοίπει δέ, οἶμαι, παντελῶς οὐδὲν τῶν εἰς ἐσχάτην ταλαιπωρίαν αὐτοῖς.

20 γ'. Ἀλλὰ τί δῆτα; φήσειεν ἂν, οἶμαι, τίς εἰ πρὸς τοσαύτην ἔμμελεν ἀθλιότητα κατοικήσεσθαι γεγονῶς ὁ ἄνθρωπος, πῶς οὐκ ἄμεινον αὐτῶ παρὰ πολὺ, νοοῖτ' ἂν εἰκότως, τὸ μὴ ὑπάρχειν αὐτόν; Λαμπρὸν δὲ οὕτω καὶ ἀξιάγαστον ἀποτελεῖ τὸν οὐκ εἰς μακρὰν ἐσό- 25 μενον οἶκτρον καὶ ἐλεεινόν, καὶ ἐν ἀρχῇ καὶ δίκῃ; Ἦγνόει μὲν οὖν ἡκιστά γε τὸ μέλλον Θεὸς ὢν κατὰ φύσιν ὁ Δημιουργός. Ἐπειδὴ δὲ εἰδῶς εἰργάζετο, πῶς οὐκ ἀδικήσας μᾶλλον ἢ γοῦν ὀνήσας ἀλώσεται, εἴπερ ἔστιν ἄμεινον ἀληθῶς τοῖς ἐσομένοις ἀθλίως τὸ μηδόλως ἐλθεῖν εἰς γένεσιν, κατὰ γε τὴν αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος φωνήν, ἣν ἐπὶ τῷ προδότῃ λελάληκε μαθητῇ· «Καλὸν ἦν αὐτῶ, εἰ οὐκ ἐγεννήθη ὁ 30 ἄνθρωπος ἐκεῖνος». Πρὸς δὴ τὰ τοιαῦτα φαίην ἂν, ὅτι σφαλερὸν ἄγαν καὶ τῆς εἰς λῆξιν ἠκούσης ἐμβρονησιας ἐγγύς, μᾶλλον δὲ εἴσω

19. Γεν. 2, 16-17.

20. Γεν. 3, 16-17.

δὲν ὑπῆρχε ἀκόμα πάνω στὴ γῆ τρόπος ἁμαρτίας, ἀφοῦ ὁ ἄνθρωπος ἦταν ἕνας καὶ μοναδικός. Γιὰ νὰ τεθεῖ ὁμως κάτω ἀπὸ νόμο, ἐπινοήθηκε γι' αὐτὸν κάποιος τρόπος προφύλαξης. Γιατὶ λέγει· «Ἀπὸ κάθε δένδρου ποῦ ὑπάρχει μέσα στὸν παράδεισο μπορεῖτε νὰ φάτε, ἀπὸ τὸ δένδρο ὁμως τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ δὲν θὰ φάτε ἀπὸ αὐτό. Γιατί, ὅποια μέρα φάτε ἀπὸ αὐτό, θὰ πεθάνετε»¹⁹. Ἐπειτα μὲ τὴν ἀφαίρεση μᾶς πλευρᾶς τοῦ Ἀδάμ πλάσθηκε ἡ γυναίκα, ἡ ὁποία καὶ θὰ τὸν ὑπηρετοῦσε στὴ γέννηση παιδιῶν, θὰ ζοῦσε μαζί του ὡς συγγενῆς, καὶ θὰ συμβίωνε μαζί του μὲ ἀπλότητα. Ἐπειδὴ ὁμως μὲ τὶς συκοφαντίες τοῦ διαβόλου ὀδηγήθηκε σὲ παράβαση καὶ ἔφαγε τὸν ἀπαγορευμένο καρπὸ, καὶ μαζί της παρασύρθηκε καὶ ὁ ἴδιος ὁ προπάτορας Ἀδάμ, ἀμέσως ἡ ἀνθρώπινη φύση καταδικάσθηκε σὲ θάνατο. Καὶ στὴ μὲν γυναίκα ὁ Θεὸς εἶπε τό, «Μὲ λύπες θὰ γεννᾶς τὰ παιδιὰ σου», ἐνῶ στὸν Ἀδάμ, «Θὰ εἶναι καταραμένη ἡ γῆ στὰ ἔργα σου»²⁰. Καὶ ἔκτος ἀπὸ αὐτὰ διώχθηκαν ἀπὸ τὴν πολυπόθητη ἀρχικὴ κατοικία τους καὶ ἀπὸ τὴν ἀπόλαυση τοῦ παραδείσου, καὶ μόλις τότε ἔμαθαν ὅτι ἦταν γυμνοὶ καὶ χωρὶς ἐνδύματα, καὶ ὅτι εἶχαν ἀνάγκη ἀπὸ ροῦχα, καὶ τοὺς δόθηκαν γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸν δερμάτινοι χιτῶνες ἀπὸ τὸν Θεὸ ποῦ τοὺς λυπήθηκε, ἀποκαλοῦσαν τὴ γῆ μητέρα τους, καὶ σύρονταν ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς φθορᾶς, καὶ νομίζω πὼς δὲν τοὺς ἔλειπε ἀπολύτως τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ποῦ συνέβαλλαν στὴ χειρότερη μορφή ταλαιπωρία τους.

3. Ἀλλὰ πρὸς τί τότε; θὰ μποροῦσε νομίζω κάποιος νὰ πεῖ· ἐὰν ὁ ἄνθρωπος πλάσθηκε γιὰ νὰ καταντῆσει σὲ τόση μεγάλη ἀθλιότητα, δὲν θὰ ἦταν καλύτερα γι' αὐτὸν, θὰ μποροῦσε νὰ σκεφτεῖ δικαιολογημένα, νὰ μὴ ὑπάρχει αὐτὸς καθόλου; Καὶ ἔκανε τόσο λαμπρὸν καὶ ἀξιοθαύστον αὐτόν, ποῦ ὕστερα ἀπὸ λίγο θὰ ἦταν οἰκτρὸς καὶ ἐλεινὸς καὶ θὰ ζοῦσε κάτω ἀπὸ κατάρρα καὶ καταδίκη; Φυσικὰ δὲν ἀγνοοῦσε καθόλου τὸ μέλλον ὁ δημιουργὸς ἀφοῦ ἦταν Θεὸς ἀπὸ τὴ φύση του. Καὶ ἐπειδὴ τὸν ἔκανε γνωρίζοντάς αὐτὰ, δὲν θὰ θεωρηθεῖ ὅτι τὸν ἀδίκησε μᾶλλον, παρὰ τὸν ὠφέλησε, γιατί εἶναι ἀληθινὰ προτιμότερο γι' αὐτοὺς ποῦ πρόκειται νὰ καταντῆσουν ἀθλοὶ νὰ μὴ γεννηθοῦν καθόλου, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ ἴδιου τοῦ Σωτῆρα, τὰ ὁποῖα εἶπε στὸν προδότῃ μαθητῆ του· «Θὰ ἦταν καλύτερο γι' αὐτόν νὰ μὴ εἶχε γεννηθεῖ»^{20α}. Σ' αὐτὰ βέβαια θὰ ἔλεγα, ὅτι εἶναι πολὺ μεγάλο σφάλμα, καὶ θὰ ἀγγίξε τὰ ὅρια τῆς ἄκρας παραφροσύνης, ἢ μᾶλλον εἶναι μέσα στὰ ὅριά της καὶ πολὺ

20α. Μάρκ. 14, 21.

τε καὶ ἐπέκεινα πολὺ, τὸ τοῖς θεοῖς σκέμμασιν ὡς οὐκ ὀρθῶς γεγο-
 νόσιν ἐπιτιμᾶν, καὶ τὴν ἀνωτάτω φύσιν ἢ τοῦ πρόποντος ἀλογῆσαι
 τυχόν, ἢ γοῦν οἶσθαι διαμαρτεῖν τοῦ χρησίμου τε καὶ ἐν ἀμείνοισιν
 ὡς ἐν γε τοῖς καθ' ἡμᾶς. Πρέποι δ' ἂν μᾶλλον ἐν ταῖς βουλαῖς καὶ
 5 πράγμασι τὸ ἀνωμότης ἔχον ἀπονέμοντας αὐτῇ, παραιτεῖσθαι τὸ
 φρονεῖν ὑπὲρ ἃ δεῖ φρονεῖν, καὶ τὸ περιεργον ἐν τούτοις οὐκ ἀνεπί-
 πληκτον εἶναι. Καὶ πρὸς γε δὴ τούτῳ κάκεινο, οἶμαί που, καταλογίζε-
 σθαι χρῆ· πότερον τοῖς τὸ εἶναι μετὰ τοῦ εὖ εἶναι λαχοῦσιν, ἄμεινον
 δὴ που τὸ μὴ ἐλθεῖν εἰς γένεσιν, ἢ γοῦν τὸ ὑπάρξει, καὶ τῆς τοῦ
 10 Δημιουργοῦ μεταλαχεῖν ἡμερότητας; Ἄλλ' οὐκ ἂν ἐνδοιάσειέ τις,
 καθάπερ ἐγώ μαι. Ὡσπερ γὰρ τοῖς ἐσομένοις ἀθλίως, εἰ παρε-
 νεχθεῖεν εἰς γένεσιν, τὸ μὴ τούτου τυχεῖν νοοῖτ' ἂν εἰκότως ἄμεινόν
 τε καὶ αἰρετώτερον, κατὰ τὸν αὐτόν, οἶμαι, τρόπον καὶ τοῖς ὡς
 ἦμισα διαχεισομένοις χρεῖμα καλόν τε καὶ ἀξιόληπτον τὸ ἐν ὑπάρ-
 15 ξει γενέσθαι καὶ ζῆν. Τί οὖν, εἰπέ μοι; Χρῆναι γὰρ ἐγωγέ φημι τὸν
 ἐπὶ τόδε λόγον ἀναβιδάζεσθαι πρὸς ἡμῶν καὶ εἰς τὰ πολὺ λίαν τῶν
 καθ' ἡμᾶς ἐπέκεινα· φημί δὲ δὴ πάλιν τοὺς μακαρίους ἀγγέλους.

Πεποιήνται δὲ δὴ παρὰ Θεοῦ, καὶ τὴν ἐξ οὐκ ὄντων ἔχουσιν εἰς
 τὸ εἶναι πάροδον Ἄγγελοί τε καὶ Ἀρχάγγελοι, Θρόνοι τε καὶ
 20 Ἐξουσίαι, Δυνάμεις καὶ Ἀρχαί, καὶ αὐτὰ δὲ πρὸς τούτοις τὰ ἀνώτα-
 τα Σεραφίμ. Ἐτέλει δὲ καὶ αὐτὸς ἐν τοῖς γεγονόσιν ὁ δράκων ὁ ἀπο-
 στάτης καὶ αἱ σὺν αὐτῷ δυνάμεις αἱ πονηραί, καὶ ἦσαν ὁμοῦ τοῖς
 ἄλλοις ἀγίοις καὶ λογικοῖς κτίσμασι, τὰς ἄνω πληροῦντες μονάς,
 διαπρέποντες ἐν δόξῃ, καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς πολὺ δὴ λίαν ἐν ἀμείνοισι,
 25 καὶ ἀσύγκριτον ἔχοντες τὴν ὑπεροχὴν. Καὶ γοῦν εἴρηται που παρὰ
 Θεοῦ· «Μετὰ τῶν Χερουβὶμ τέθεικά σε». Ἄλλ' ἐρηρησιμένην μὲν
 ἔχουσι τὴν δόξαν τὰ ἅγια Χερουβὶμ, καὶ σώζει θεβαίως τὴν οἰκείαν
 ἀρχήν. Καὶ χιλιάς τε χιλιάδες λειτουργοῦσι Θεῷ, καὶ μύρια μυριά-
 δες παρειστήκεισαν αὐτῷ. Κατώλισθε δὲ μεθ' ἑτέρων ὁ Σατανᾶς, καὶ
 30 τῆς οἰκείας δόξης ἐστέρηται. Ἄρ' οὖν ἐπειδήπερ ἀπολιπεῖν ἔμελλε
 τὴν οἰκείαν ἀρχὴν ἐβελοντῆς διανεύσας ἐπὶ τὸ προσκρούειν Θεῷ,
 ὄκνον εἰσδέχεσθαι, τὸν ἐπὶ τῇ ποιήσει φημί τῶν ἀγίων ἀγγέλων, τὸν

πέρα ἀπὸ αὐτὰ, νὰ κατηγοροῦμε τὶς ἀποφάσεις τοῦ Θεοῦ, ὅτι δὲν εἶναι σωστές, καὶ ὅτι ἡ ἀνώτατη φύση ἢ περιφρόνησε ἐνδεχομένως αὐτὸ πού ἦταν πρέπον, ἢ νὰ νομίζουμε ὅτι ἔκανε λάθος ὡς πρὸς αὐτὸ πού εἶναι χρήσιμο καὶ ἀπὸ τὰ ἀνώτερα γιὰ μᾶς. Θὰ πρέπει μᾶλλον ὡς πρὸς τὶς ἀποφάσεις καὶ τὰ ἔργα αὐτῆς νὰ ἀποδίδουμε σ' αὐτὴν τὸ ἄμειπτο, καὶ νὰ πάψουμε νὰ σκεπτόμαστε περισσοτέρως ἀπὸ αὐτὰ πού πρέπει, καὶ νὰ μὲ ἀφήνουμε χωρὶς ἐπίπληξη τὴν περιέργεια σ' αὐτὰ. Καὶ μαζὶ μ' αὐτὸ νομίζω πὼς πρέπει νὰ σκεπτόμαστε καὶ τὸ ἕξῃς· Ποιὸ ἀπὸ τὰ δύο γιὰ ἐκείνους πού μαζὶ μὲ τὴν ὑπαρξὴ τους ἔλαχε νὰ ζοῦν καλά, ἦταν προτιμότερο νὰ μὴ γεννηθοῦν, δηλαδή νὰ μὴ ὑπάρξουν, ἢ νὰ γίνουν κοινωνοὶ τῆς πραότητος τοῦ Δημιουργοῦ; Ἀλλὰ δὲν θὰ μπορούσε νὰ ἀμφιβάλλει κανένας, ὅπως ἐγὼ νομίζω. Ὅπως δηλαδή γι' αὐτοὺς πού πρόκειται νὰ γίνουν ἄθλιοι ἂν ἔρθουν στὴν ὑπαρξή, δικαιολογημένα θὰ θεωροῦνταν καλύτερο καὶ προτιμότερο τὸ νὰ μὴ τύχουν αὐτὸ (τὸ νὰ γεννηθοῦν δηλαδή), κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, νομίζω, καὶ γι' αὐτοὺς πού πρόκειται νὰ ζήσουν ἔστω καὶ ἐλάχιστα καλά εἶναι καλὸ καὶ ἀξιόλογο τὸ νὰ ἔρθουν στὴν ὑπαρξή καὶ νὰ ζήσουν. Τί λοιπόν, πές μου; Γιατί ἐγὼ λέγω, ὅτι πρέπει νὰ μεταφερθεῖ ἀπὸ ἐμᾶς ὁ λόγος γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ καὶ σ' ἐκεῖνα πού εἶναι πολὺ πιὸ μακριὰ ἀπὸ τὰ δικὰ μας. Καὶ ἐννοῶ πάλι τοὺς μακάριους ἀγγέλους.

Ἔχουν δημιουργηθεῖ βέβαια ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ ἔχουν τὴν μετάδασή τους ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξία στὴν ὑπαρξή καὶ οἱ Ἄγγελοι καὶ οἱ Ἀρχάγγελοι, καὶ οἱ θρόνοι καὶ οἱ Ἐξουσίες, καὶ οἱ Δυνάμεις καὶ οἱ Ἀρχές, ἀλλὰ μαζὶ μὲ αὐτὰ καὶ τὰ ἀνώτατα Σεραφίμ. Ἐπίσης μεταξὺ αὐτῶν πού ἔγιναν θρισκόταν καὶ ὁ ἴδιος ὁ δράκος ὁ ἀποστάτης, καὶ οἱ πονηρὲς δυνάμεις πού ἦταν μαζὶ του, καὶ ἦταν μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα τὰ ἅγια καὶ λογικὰ κτίσματα, γεμίζοντας τοὺς οὐράνιους τόπους διαμονῆς, λάμποντας ἀπὸ δόξα, καὶ ἔχοντας πολὺ ἀνώτερη καὶ ἀσύγκριτη ὑπεροχὴ ἀπὸ τὴ δική μας κατάσταση. Καὶ πραγματικὰ εἰπώθηκε κάποτε ἀπὸ τὸν Θεό· «Σὲ τοποθέτησα μαζὶ μὲ τὰ Χερουβίμ»²¹. Τὰ ἅγια Χερουβίμ ὅμως ἔχουν ἀμετάβλητη τὴ δόξα καὶ διατηροῦν σταθερὴ τὴν ἐξουσία τους, καὶ χίλιες χιλιάδες ὑπηρετοῦν τὸν Θεό, καὶ μύριες μυριάδες τὸν παραστέκουν, ὁ Σατανᾶς ὅμως μαζὶ μὲ ἄλλους ἔξελεσε ἀπὸ τὴν θέση ἐκείνη καὶ ἔχασε τὴ δόξα του. Ἄρα λοιπόν, ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ χάσει τὴν ἐξουσία του θεληματικὰ ἐρχόμενος σὲ σύγκρουσὴ του μὲ τὸν Θεό, ἔπρεπε ὁ Δημιουργὸς τῶν ὅλων νὰ περιέλθει σὲ δισταγμὸ, ἐννοῶ γιὰ τὴ δη-

τῶν ὅλων ἐδέησε Δημιουργόν, καὶ τὴν οὕτω λαμπρὰν καὶ ἀξιάγα-
στον ἀποσεύσασθαι κτίσιν. Ἐἶτα πῶς οὐκ ἂν ἠδικῆσθαι δόξειεν, εἰ
μὴ παρήχθη πρὸς γένεσιν ἢ παρεστῶσά τε εἰς δεῦρο καὶ λειτουρ-
γοῦσα πληθῆς, καὶ Θεῶ τῶ τεκτηναμένῳ τηροῦσα τὸ γνήσιον, καὶ τὸ
5 εἰς λήθην ἐλθεῖν τῆς ἰδίας ἀρχῆς οὐκ ἀνεχομένη παθεῖν; Τί γάρ, εἰπέ
μοι, τὸ σφόδρα λυποῦν, εἰ διημαρτήκασί τινες ἐξ ὑπεροφίας τοῦ εὖ
εἶναι τυχόν; Ἄλλ' οἷ γε τούτων ἀμείνους ἐστᾶσι μετὰ Θεοῦ καὶ τῆς
ἡμερότητος αὐτοῦ πλουσιῶς ἀναπιμπλάμενοι, μακραῖς καὶ ἀκατα-
λήκτοις δοξολογίαις καταγεραίρουσι. Καὶ περὶ αὐτῶν, οἶμαί που,
10 φησὶν ὁ μακάριος Δαβὶδ· «Μακάριοι πάντες οἱ κατοικοῦντες ἐν τῷ
οἴκῳ σου, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων αἰνέσουσί σε». Ἐχοντος δὲ
ᾧδε τοῦ περὶ τούτων λόγου, φέρε καθέντες τὴν βάσανον καὶ ἐν τοῖς
καθ' ἡμᾶς αὐτούς, ἐκεῖνο διασκεψώμεθα.

δ'. Πεποίητο μὲν γὰρ ὁ ἄνθρωπος ἐν ἀρχαῖς τῶν ἰδίων θελημά-
15 των τὰς ἡνίας πεπιστευμένος, καὶ τὴν ἐφ' ᾧπερ ἂν ἔλοιτο ροπὴν
ἀνεμμένην ἔχων. Ἐλεύθερον γὰρ τὸ Θεῖον, πρὸς δὲ καὶ μεμόρφωτο.
ᾧ ὦδε δὲ ἦν, οἶμαι, καὶ οὐχ ἐτέρως κεκτηῖσθαι τὸ ἀξιάγαστον, εἰ ἐθε-
λοντῆς ὄρατο τῆς ἀρετῆς ἐργάτης, καὶ γνώμης ἔχων καρπὸν, τὸ ἐν
ἔργοις εἰλικρινές, οὐκ ἀνάγκης ὥσπερ ἀποτελεσμα φυσικῆς, οὐκ
20 ἐφεισίσης ὅλως ἔξω φέρεσθαι τοῦ καλοῦ, κἂν εἰ ὄραν ἔλοιτο τὸ μὴ
οὕτως ἔχον. Οὐκοῦν ἀνήπτο μὲν ἐν ἀρχαῖς ὁ ἄνθρωπος τὴν ἐφ' ἧπα-
σι τοῖς πρακτέοις ἀνεμμένην τε καὶ ἄφeton τῆς διανοίας ροπὴν, ἀλλὰ
τοῖς τοῦ δράκοντος φενακισμοῖς, ἐφ' ἃ μὴ προσῆκεν, ἀσυνέτως
παρεκομιζέτο, καὶ δι' οὐδενὸς ἐποιεῖτο λόγου τὴν παράβασιν. Ταύ-
25 τη τοι κατεδικάζετο θανάτῳ καὶ φθορᾷ, προαναθροῦντος, οἶμαι,
Θεοῦ τὸ ὡς ἐν γε τῷ συμβεθηκότῳ λυσιτελέστερον. Διανευενκῶς γὰρ
ἅπαξ εἰς ἁμαρτίαν ὁ ἄνθρωπος καὶ ἀρρωστούσης αὐτῷ τῆς φύσεως
τὴν εἰς τὰ φαῦλα ροπὴν, ἐν ἴσῳ που τάχα τοῖς ἀκαθάρτοις πνεύμασι,
διηνεκῆς ἐπὶ γῆς κατεφωρᾶτο κακόν. Ἐπενοεῖτο τοίνυν χρησίμως ὁ
30 τῆς σαρκὸς θάνατος, οὐκ εἰς ὄλεθρον ὀλοτελῆ παραπέμπων τὸ ζῶον,
εἰς καινουργίαν δὲ μᾶλλον, καί, ἴν' οὕτως εἴπωμεν, εἰς ἀνασκευὴν
οἷά τι σκευὸς συντεθλασμένον κατὰ καιροῦς ἐφυλάττετο. Ὅτι μὲν
γὰρ συμβήσεται μεταξὺ τῶ ζώῳ τὸ παθεῖν τὴν φθορὰν, οὐκ ἠγνόη-

μουργία τῶν ἁγίων ἀγγέλων, καὶ νὰ ἀποφύγει τὴν τόσο λαμπρὴ καὶ ἀξιοθαύμαστη κτίση; Καὶ ἔπειτα πῶς δὲν θὰ φαινόταν ὅτι ἀδικήθηκε, ἂν δὲν ἐδημουργεῖτο τὸ πλῆθος τῶν ἀγγέλων, τὸ ὁποῖο παραστέκεται μέχρι τώρα καὶ τὸν ὑπηρετεῖ, καὶ μένει πιστὸ στὸν Θεὸ πού τὸ δημιούργησε, καὶ δὲν δέχεται νὰ φτάσει νὰ λησμονήσει τὴν ἐξουσία του; Γιατὶ πές μου, ποῖο εἶναι αὐτὸ πού σέ κάνει νὰ λυπᾶσαι τόσο πολύ, ἂν κάποιος ἀπὸ ἀλαζονεῖα ἀπέτυχαν ἐνδεχομένως νὰ ζοῦν καλά; Ἄλλ' ὅμως οἱ πιὸ καλῦτεροι ἀπὸ αὐτοὺς ἔμειναν κοντὰ στὸν Θεὸ καὶ ἀπολαμβάνουν πλουσιοπάροχα τὴν ἀγαθότητά του, καὶ τὸν δοξάζουν μὲ μακρὲς καὶ ἀτελείωτες δοξολογίες. Καὶ γι' αὐτοὺς νομίζω ὅτι λέγει κάποιος ὁ μακάριος Δαβὶδ· «Εἶναι μακάριοι αὐτοὶ πού διαμένουν στὸν οἶκο σου. Θὰ σέ ἐξυμνοῦν στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων»². Ἀφοῦ ἔτσι εἶναι ὁ λόγος γι' αὐτοὺς, ἔμπρός, μεταφέροντας τὴν ἔρευνά μας καὶ στὰ δικὰ μας, ἃς ἐξετάσουμε καὶ τὸ θέμα αὐτό.

4. Ὁ ἄνθρωπος λοιπὸν στὴν ἀρχὴ δημιουργήθηκε ἔχοντας ὁ ἴδιος τὴν εὐθύνη τῶν θελημάτων του καὶ ἐλεύθερη τὴν κλίση πρὸς ὁ,τιδήποτε προτιμήσει. Γιατὶ ὁ Θεός, πρὸς τὸν ὁποῖο πλάσθηκε ὁμοιος, εἶναι ἐλεύθερος. Καὶ νομίζω πῶς μὲ τὸν τρόπο αὐτό, καὶ ὄχι μὲ ἄλλον, μποροῦσε νὰ γίνῃ ἄξιος θαυμασμοῦ, ἂν ἀποδεικνυόταν δηλαδὴ ἐθελονητῆς ἐργάτης τῆς ἀρετῆς, καὶ ἡ εἰλικρίνεια τῶν πράξεών του νὰ εἶναι καρπὸς τῆς ἐλεύθερης βούλησής του, καὶ ὄχι σὰν ἀποτέλεσμα φυσικῆς ἀνάγκης, ἡ ὁποία δὲν θὰ τὸν ἄφηνε νὰ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸ καλό, ἔστω καὶ ἂν προτιμοῦσε νὰ κάνει αὐτὸ πού δὲν εἶναι καλό. Ἐπομένως ὁ ἄνθρωπος εἶχε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἐλεύθερη καὶ ἀπεριόριστη τὴν κλίση τῆς διάνοιάς του πρὸς ὅλες τὶς πράξεις, ἀλλὰ μὲ τὶς ἀπάτες τοῦ δράκοντα ὁδηγήθηκε ἀπερίσκεπτα σ' αὐτὰ πού δὲν ἔπρεπε, καὶ δὲν λογάριασε καθόλου τὴν παράβαση. Ἔτσι λοιπὸν καταδικάσθηκε σὲ θάνατο καὶ φθορά, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἔκρινε, νομίζω, ὅτι αὐτὸ ἦταν τὸ πιὸ συμφέρον γι' αὐτὸ πού συνέβη. Ἀφοῦ δηλαδὴ ἔκλινε μὰ φορὰ ὁ ἄνθρωπος στὴν ἁμαρτία, καὶ ἀπέκτησε ἡ φύση του τὴν ἀρρώστια τῆς κλίσεως στὰ κακά, ὅμοια περίπου μὲ τὰ ἀκάθαρτα πνεύματα, θὰ ἔκλινε διαρκῶς πρὸς τὸ κακό. Ἐπινοήθηκε λοιπὸν κατὰ τρόπο ὠφέλιμο ὁ σαρκικὸς θάνατος, ὁ ὁποῖος δὲν ὁδηγοῦσε σὲ ὀλοκληρωτικὴ καταστροφή τὸν ἄνθρωπο, ἀλλὰ μᾶλλον, γιὰ νὰ τὸ ποῦμε ἔτσι, τὸ σπασμένο δοχεῖο φυλαγόταν νὰ γίνῃ καινούργιο κατὰ κάποιον τρόπο, ἀφοῦ ἐπισκευασθεῖ στὸν κατάλληλο καιρὸ. Γιατί, ὅτι θὰ συνέβαινε κατὰ τὴν πορεία του νὰ

κεν ὁ Δημιουργός, ἀλλ' ἠπίστατο μετὰ τούτου καὶ τῶν ἀτόπων τὴν λύσιν, καὶ τῆς φθορᾶς τὴν ἀναίρεσιν, καὶ εἰς τὸ ἄμεινον ἀνακομιδὴν, καὶ τῶν ἐν ἀρχαῖς ἀγαθῶν τὴν ἀνάληψιν. Ἦδει γὰρ ὅτι πέμψει κατὰ καιροῦς τὸν ἴδιον Υἱὸν ἐν ἀνθρωπεῖα μορφῇ τεθνηξόμενον ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ τοῦ θανάτου καταλύσοντα κράτος, ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζῶντων κυριεύσῃ.

Τί γάρ, εἰ μὴ πάντες πεπιστεύκασιν, ἀλλ' ἢ γε τῶν σεσωσμένων πληθὺς ἀριθμῶν κρείττων ὑπάρχουσα, τῆς ἐκείνων ἀπωλείας οἰοεῖται κατορχήσεται, καὶ τὸ λυτοῦν ἐπ' ἐκείνοις, ἕωλον ἀποφανεῖ μονο-
10 νουχί λέγουσα· Τοιγαροῦν «ἔδονται τῆς ἑαυτῶν ὁδοῦ τοὺς καρπούς». Διασώζεσθαι γὰρ ἔξόν, εἰ θεβούλιντο, καὶ διαδρᾶναι μὲν τῶν μεταξὺ παρεισοδεδυκῶτων τὰ βλάβη, τὸν λυτρωτὴν οὐ προσίενται, τουτέστι Χριστόν. Ἐρα γὰρ εἴ τις, εἰπέ μοι, τὰ εἰς γηπονίαν τεχνίτης, τοῖς τῶν δένδρων εὐφρευτέροις τὸν ἴδιον ἐνεπίμπλη κήπον,
15 εἶτα μὴ πάντα διαφυγεῖν τὰ ἐκ διαφορῶν αἰτιῶν συμβέβηκε βλάβη, οὐκ ἂν οἰοῖτο τις μὴ ὀρθῶς ἐλέσθαι πονεῖν τὸν γηπονεῖν ἡρημένον; Ἄλλ' οὐκ ἂν, οἶμαι, τίς καταμωμήσαιτο. Πολλοῦ γε καὶ δεῖ· ὁ μὲν γὰρ τὴν δέουσαν τῶν πεφυτευμένων ἐποιεῖτο φροντίδα, τὰ δὲ ἡρρώσθησε τὸ παθεῖν. Ἄρ' οὖν ἐροῦμεν ὡς ἦν ἄμεινον τὸ μηδὲ ὡς
20 χρῆναί τινος ἵνα ἐπὶ τὸ γηπονεῖν, μήτε μὴν τοῖς εὐγενεστάτοις ἐντεθληναὶ φυτοῖς τὸν παράδεισον, ἔαν δὲ μᾶλλον ἀνελεῖν εἰς ἅπαν τῆς φυτουργίας τοὺς τρόπους, ἵνα μὴ ἀδικοῖντο τῶν πεφυτευμένων τινά; Καὶ πῶς οὖν οὐκ ἀπόπληκτον κομιδῇ τὸ ὀρθῶς ἔχειν οἶεσθαι ταυτί;

25 ε'. Οὐκ οὖν οὐκ ἐν δίχῃ γραψόμεθα τὸν Δημιουργὸν παρενεγκόντα πρὸς ὑπαρξιν, ἑαυτοὺς δὲ μᾶλλον αἰτιασόμεθα τὴν ἐθελούσιον παθόντες βλάβην, εἰ νοῦ καὶ φρενός ἐσμεν ἐν καλῷ. Ὅτι γὰρ παρακομίζων εὐθύς εἰς τὸ εἶναι τὸν ἄνθρωπον, ἐνενοεῖ μὲν ὅτι πεσεῖται εἰς τὴν φθοράν, οὐκ ἠγνόει δὲ καὶ τοὺς τῆς θεραπείας τρό-
30 πους, ἀνεπίθει σαφῶς ὁ θεσπέσιος Παῦλος, τῆς διὰ Χριστοῦ σωτηρίας τὴν ὡς ἐν προγνώσει πνεύματος ἀρχαιότητα μαρτυρῶν. Ἐπιστέλλει γὰρ οὕτω Τιμοθέῳ τῷ οἰκείῳ μαθητῇ· «Μὴ οὖν ἐπαισχυνθῆς

ὑποστῆ ὁ ἄνθρωπος τῆ φθορά, δὲν τὸ ἀγνοοῦσε ὁ Δημιουργός, ἀλλὰ γνώριζε μαζὶ μὲ αὐτὸ καὶ τὴ λύση τῶν ἀτόπων, καὶ τὴν κατάργησι τῆς φθορᾶς, καὶ τὴν ἐπιστροφή του στο καλύτερο, καὶ τὴν ἀπόκτηση καὶ πάλι τῶν ἀγαθῶν ποὺ εἶχε στὶς ἀρχές. Γιατὶ γνώριζε, ὅτι θὰ στείλει στὸν κατάλληλο καιρὸ τὸν Υἱὸ του μὲ ἀνθρώπινη μορφή, γιὰ νὰ πεθάνει γιὰ μᾶς, καὶ νὰ καταλύσει τὴ δύναμη τοῦ θανάτου, ὥστε νὰ γίνῃ κύριος καὶ νεκρῶν καὶ ζωντανῶν.

Τί δηλαδὴ καὶ ἂν δὲν πίστεψαν ὅλοι, ἐφόσον τὸ πλῆθος τῶν σωζομένων, ποὺ εἶναι ἀνώτερο σὲ ἀριθμὸ, θὰ ὑπερκαλύψει, κατὰ κάποιον τρόπο, τὴν ἀπώλεια ἐκείνων, καὶ θὰ ἀποδείξει τὴ λύση γιὰ ἐκείνους ἄσκοπη; Εἶναι δηλαδὴ σὰν νὰ λέγει· Λοιπὸν, «θὰ φᾶνε τοὺς καρποὺς τοῦ δρόμου ποὺ διάλεξαν»²³. Γιατὶ, ἐνῶ θὰ μπορούσαν, ἂν ἤθελαν, νὰ σωθοῦν καὶ νὰ ἀποφύγουν τὶς βλάβες ποὺ εἰσχώρησαν στο μεταξὺ, δὲν πλησιάζουν τὸν λυτρωτὴ, δηλαδὴ τὸν Χριστό. Ἔραγε, πές μου, ἐὰν κάποιος τεχνίτης στὴ γεωργία γέμιζε τὸν κῆπο του μὲ τὰ πιὸ κατάλληλα δένδρα, καὶ στὴ συνέχεια δὲν διέφευγαν ὅλα τὶς βλάβες ποὺ συνέβησαν ἀπὸ τὶς διάφορες αἰτίες, θὰ πίστευε κανεὶς, ὅτι ὁ γεωργὸς δὲν θέλησε νὰ ἐφαρμόσει τὴν κατάλληλη καλλιέργεια; Νομίζω ὅτι κανένας δὲν θὰ τὸν κατηγοροῦσε. Κάθε ἄλλο μάλιστα. Γιατὶ αὐτὸς ἔδειξε τὴ φροντίδα ποὺ ἔπρεπε γιὰ τὰ δένδρα ποὺ φύτεψε, ἀλλὰ αὐτὰ ἀρρώστησαν. Ἔρα λοιπὸν θὰ ποῦμε ὅτι ἦταν προτιμότερο νὰ μὴ πᾶνε καθόλου νὰ καλλιεργήσουν τὴ γῆ, καὶ οὔτε καὶ τὰ πιὸ εὐγενῆ φυτὰ νὰ φυτέψουν στὸν κῆπο, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ ἀφήσουν νὰ καταστραφοῦν τελείως οἱ τρόποι τῆς δενδροκομίας, γιὰ νὰ μὴ ὑποστοῦν βλάβη μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ θὰ φυτευθοῦν; Καὶ πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι τελείως παρανοικὸ νὰ πιστεύουμε ὅτι αὐτὸ εἶναι σωστὸ;

5. Δὲν θὰ κατηγορήσουμε λοιπὸν τὸν Δημιουργὸ γιὰ τὸ ὅτι μᾶς ἔφερε στὴν ὑπαρξη, ἀλλὰ νὰ κατηγορήσουμε μᾶλλον τοὺς ἑαυτοὺς μας, ποὺ μὲ τὴ θέλησή μας πάθαμε τὴ βλάβη, ἐὰν ὁ νοῦς καὶ τὸ μυαλὸ μας εἶναι καλὰ. Ὅτι βέβαια φέρνοντας τὸν ἄνθρωπο στὴν ὑπαρξη γνώριζε εὐθὺς ἀμέσως ὅτι θὰ πέσει στὴ φθορά, ἀλλὰ καὶ δὲν ἀγνοοῦσε οὔτε καὶ τοὺς τρόπους τῆς θεραπείας, μᾶς τὸ βεβαιώνει καθαρὰ ὁ θεσπέσιος Παῦλος, μαρτυρῶντας σύμφωνα μὲ τὴν πρόγνωση τοῦ ἁγίου Πνεύματος τὴν ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα ἀπόφαση τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴ σωτηρία μας μέσω τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ γράφει στὴν ἐπιστολὴ του πρὸς τὸν μαθητὴ του Τιμόθεο τὰ ἑξῆς· «Νὰ μὴ ντραπεῖς λοιπὸν τὴ μαρτυρία γιὰ τὸν Κύ-

τὸ μαρτύριον τοῦ Κυρίου ἡμῶν, μηδὲ ἐμὲ τὸν δέσμιον αὐτοῦ, ἀλλὰ
 συγκακοπάθησον τῷ Εὐαγγελίῳ κατὰ δύναμιν Θεοῦ τοῦ σώσαντος
 ἡμᾶς, καὶ καλέσαντος κλήσει ἁγία, οὐ κατὰ τὰ ἔργα ἡμῶν, ἀλλὰ
 κατὰ ἰδίαν πρόθεσιν καὶ χάριν τὴν δοθεῖσαν ἡμῖν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ
 5 πρὸ χρόνων αἰωνίων, φανερωθεῖσαν δὲ ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων διὰ
 τῆς ἐπιφανείας τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ». Ἐτέροις δὲ αὐ-
 «Οἶδαμεν, ὅτι τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν πάντα συνεργεῖ εἰς ἀγαθόν,
 τοῖς κατὰ πρόθεσιν κλητοῖς οὖσιν. Ὅτι οὖς προέγνω, καὶ προώρισε
 συμμόρφους τῆς εἰκόνας τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν πρωτό-
 10 τοκον ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς. Οὓς δὲ προώρισε, τούτους καὶ ἐκάλεσε
 καὶ οὓς ἐκάλεσε, τούτους καὶ ἐδικαίωσεν, οὓς δὲ ἐδικαίωσε, τούτους
 καὶ ἐδόξασεν».

Ἄκουεις ὅπως δεδούσθαι φησὶ τὴν ἐν Χριστῷ χάριν πρὸ χρόνων
 αἰωνίων, προεγνωσθαι δὲ καὶ προωρίσθαι σαφῶς παρὰ τοῦ Θεοῦ
 15 καὶ Πατρὸς τοὺς συμμόρφους ἔσομένους τῆς εἰκόνας τοῦ Υἱοῦ αὐ-
 τοῦ. Προέγνωστο γὰρ, ὡς ἔφην, ὁ τῆς ἐνανθρωπήσεως τρόπος, ἐτα-
 μιεύετο δὲ καιρῷ τῷ προσήκοντι τῶν ἀρρωστημάτων ἢ λύσις, καὶ
 μαρτυρήσει πάλιν ὁ Παῦλος, ὡδὶ ἐγγράφας· «Τῷ δὲ δυναμένῳ ἡμᾶς
 στηρίξαι κατὰ τὸ Εὐαγγέλιόν μου, καὶ τὸ κήρυγμα Ἰησοῦ Χριστοῦ,
 20 κατὰ ἀποκάλυψιν μυστηρίου χρόνοις αἰωνίοις σεσιγημένου, φανε-
 ρωθέντος νῦν διὰ τε Γραφῶν προφητικῶν κατ' ἐπιταγὴν τοῦ αἰωνί-
 ου Θεοῦ, εἰς ὑπακοὴν πίστεως, εἰς πάντα τὰ ἔθνη γνωρισθέντος,
 μόνῳ σοφῷ Θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τὸν αἰῶνα. Ἀ-
 μήν». Σεσίγητο μὲν γὰρ τὸ μυστήριον, πεφανέρωτο δὲ νῦν, διὰ τε νό-
 25 μου καὶ προφητῶν, κατὰ θέλησιν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς. Ἀνεστοι-
 χειώμεθα καὶ γὰρ ἐν Χριστῷ πρὸς τὸ ἐν ἀρχαῖς, ἀνατετραμμένων
 τῶν μεταξὺ παρεισβεληκότων ἐξ ἀπάτης διαβολικῆς. Ἐφη γὰρ
 ὡδε πάλιν ὁ Παῦλος περὶ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ· «Ἐν
 ᾧ ἔχομεν τὴν ἀπολύτρωσιν διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ, τὴν ἄφεσιν τῶν
 30 ἁμαρτημάτων κατὰ τὸν πλοῦτον τῆς χρηστότητος αὐτοῦ, ἧς ἐπερίσ-
 σευσεν εἰς ἡμᾶς, ἐν πάσῃ σοφίᾳ καὶ φρονήσει, γνωρίσας ἡμῖν τὸ μν-

24. Β' Τιμ. 1, 8-10.

25. Ρωμ. 8, 28-30.

ριό μας, ούτε έμένα τον φυλακισμένο του, αλλά κακοπάθησε και σύ για τὸ Εὐαγγέλιο μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος μᾶς ἔσωσε καὶ μᾶς κάλεσε μὲ κλήση ἅγια, ὄχι μὲ βία τὰ ἔργα μας, ἀλλὰ μὲ δική του πρόθεση καὶ χάρη, ἡ ὁποία μᾶς δόθηκε ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ πρὶν ἀπὸ ὅλους τοὺς αἰῶνες, καὶ φανερώθηκε τώρα μὲ τὴν ἐμφάνιση τοῦ Σωτήρα μας Ἰησοῦ Χριστοῦ»²⁴. Καὶ ἄλλου πάλι· «Γνωρίζουμε ὅτι σ' ἐκείνους πού ἀγαποῦν τὸν Θεὸ ὅλα συνεργοῦν γιὰ τὸ καλὸ, σ' ἐκείνους πού εἶναι καλεσμένοι σύμφωνα μὲ τὴν ἀπόφαση τοῦ Θεοῦ. Γιατί ἐκείνους πού προ-γνώρισε, αὐτοὺς καὶ προόρισε νὰ γίνουν σύμμορφοι μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Υἱοῦ του, ὥστε αὐτὸς νὰ εἶναι πρωτότοκος μεταξὺ πολλῶν ἀδελφῶν. Καὶ ἐκείνους πού τοὺς προόρισε, αὐτοὺς καὶ κάλεσε, καὶ ἐκείνους πού κάλεσε, αὐτοὺς καὶ δικαίωσε, καὶ ἐκείνους πού δικαίωσε, αὐτοὺς καὶ δόξασε»²⁵.

Ἄκοῦς πού λέγει, ὅτι ἡ χάρη μὲ τὸν Χριστὸ εἶχε δοθεῖ πρὶν ἀπὸ τοὺς αἰῶνες, καὶ ἦταν γνωστὴ καὶ προορίσθηκε μὲ σαφήνεια ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα γιὰ ἐκείνους πού θὰ γίνονταν σύμμορφοι μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Υἱοῦ του; Ὁ τρόπος δηλαδὴ τῆς ἐνανθρώπισης ἦταν, ὅπως εἶπα, γνωστὸς ἀπὸ πρὶν, καὶ ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τίς ἀρρώστιες φυλαγόταν γιὰ τὸν κατάλληλο καιρὸ, ὅπως βεβαιώνει πάλι ὁ Παῦλος, γράφοντας τὰ ἐξῆς· «Σ' ἐκείνον πού ἔχει τὴ δύναμη νὰ μᾶς στηρίξει σύμφωνα μὲ τὸ εὐαγγέλιό μου καὶ τὸ κήρυγμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, σύμφωνα μὲ τὴν ἀποκάλυψη τοῦ μυστηρίου, γιὰ τὸ ὁποῖο ἐτηρεῖτο σιγὴ ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνες, ἀλλὰ φανερώθηκε τώρα καὶ μὲ τίς προφητικὲς γραφές, σύμφωνα μὲ ἐντολὴ τοῦ αἰώνιου Θεοῦ, καὶ ἔγινε γνωστὸ σὲ ὅλα τὰ ἔθνη, γιὰ νὰ ὑπακούσουν στὴν πίστη, στὸν μόνο σοφὸ Θεὸ, μέσω τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, στὸν ὁποῖο ἀνήκει ἡ δόξα αἰῶνια. Ἀμήν»²⁶. Γιατί τὸ μυστήριον ἔμεινε κρυφόν, καὶ φανερώθηκε τώρα, μὲ τὸν νόμον καὶ τοὺς προφῆτες, σύμφωνα μὲ τὴ θέληση τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα. Ξαναπλαθόμαστε δηλαδὴ καὶ πάλι μὲ τὸν Χριστὸ καὶ ἐπανερχόμαστε στὴν κατάστασιν πού εἶχαμε ἀπὸ τίς ἀρχὲς τῆς δημιουργίας, ἀφοῦ ἀνατράπηκαν ἐκεῖνα πού εἶχαν εἰσχωρήσει μέσα μας μὲ τὴν ἀπάτη τοῦ διαβόλου. Γιατί εἶπε πάλι τὰ ἐξῆς ὁ Παῦλος γιὰ τὸν σωτήρα τῶν ὅλων Χριστό· «Μέσω αὐτοῦ ἔχουμε τὴν ἀπολύτρωσιν, μὲ τὸ αἷμά του, τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν μας, σύμφωνα μὲ τὸν πλοῦτον τῆς ἀγαθότητός του, τὴν ὁποία χάρισε πλούσια σ' ἐμᾶς, μὲ κάθε σοφία καὶ φρόνησιν, καὶ μᾶς γνώρισε τὸ μυστικόν

26. Ρωμ. 16, 25-27.

στήριον τοῦ θελήματος αὐτοῦ, κατὰ τὴν εὐδοκίαν αὐτοῦ, ἦν προέ-
 θετο ἐν αὐτῷ εἰς οἰκονομίαν τοῦ πληρώματος τῶν καιρῶν, ἀνακεφα-
 λαιώσασθαι τὰ πάντα ἐν τῷ Χριστῷ, τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ
 τῆς γῆς, ἐν αὐτῷ. Ἐν ᾧ καὶ ἐκκληρώθημεν, προορισθέντες κατὰ πρό-
 5 θεσιν τοῦ τὰ πάντα ἐνεργοῦντος κατὰ τὴν βουλὴν τοῦ θελήματος
 αὐτοῦ, εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς εἰς ἔπαινον δόξης αὐτοῦ τοὺς προηλπικότητας
 ἐν τῷ Χριστῷ». Ἴδου δὴ πάλιν προωρίσθημεν μὲν, κατὰ πρόθεσιν τοῦ
 Πατρὸς· πρεσβυτέραν δὲ ὥσπερ καὶ τὴν ἐλπίδα τοῦ εἶναι πεπλουτή-
 καμεν, Θεοῦ τὸ χρῆμα προεγνωκός καὶ ἐν ἰδίαις βουλαῖς τὰ ἐφ'
 10 ἡμῖν ἐπόμενα καταγράφοντος.

Ἐπειδὴ γὰρ πεφενάκισε τὸν Ἀδὰμ καὶ τοῖς τῆς ρασιτώνης ἐγ-
 κλήμασιν ἔνοχον ἀπέφηνεν ἐν ἀρχαῖς ὁ τῆς ἁμαρτίας εὐρετής, κατα-
 κομοσθῆναι τε οὕτω συνέδη πρὸς θάνατον, διαβέβηκε δὲ εἰς πάντας
 ἀνθρώπους ἡ δίκη, καθάπερ ἐκ ρίζης ἐπὶ τὰ ἐξ αὐτῆς ἰόντος τοῦ πά-
 15 θους· βεβασίλευκε γὰρ ἀπὸ Ἀδὰμ καὶ μέχρι Μωσέως, καὶ ἐπὶ τοὺς
 ἁμαρτήσαντας ἐπὶ τῷ ὁμοιώματι τῆς παραβάσεως Ἀδὰμ, λοιπὸν
 ἀναγκαίως προενόησε τῶν ἰδίων κτισμάτων ὁ Δημιουργός, καὶ ρί-
 ζαν ἡμῖν ὥσπερ τοῦ γένους ἐμηχανάτο δευτέραν, εἰς ἀφθαρσίαν
 ἡμᾶς τὴν προτέραν ἀναδιδάξουσαν, ἢ, ὥσπερ ἡμᾶς ἡ τοῦ πρώτου
 20 τε καὶ ἀπὸ τῆς γῆς ἐχάραξεν εἰκῶν, τὸ ἐκτεθνάαι δεῖν καὶ τοῖς τῆς
 φθορᾶς ἐναλῶναι θρόχοις, οὕτω πάλιν ἡμῖν ἡ δευτέρα καὶ μετ' ἐκεί-
 νον ἀρχή, τουτέστι Χριστός, καὶ ἡ πρὸς αὐτὸν ὁμοίωσις διὰ Πνεύ-
 ματος, τὸ ἀνώλεθρον ἐνημηνηται· καὶ ὥσπερ ἡμᾶς ἐν ἐκείνῳ τὸ
 δυσήκοον ταῖς τιμωρίαις ὑπήνεγκεν, οὕτως ἐν τούτῳ τὸ εἰκτικὸν καὶ
 25 τὸ εἰς ἅπαν εὐπειθὲς εὐλογίας τῆς ἄνωθεν καὶ παρὰ Πατρὸς ἀπο-
 φήνη μετεσχηκός. «Ἐγένετο γάρ», φησὶν, «ὁ πρῶτος ἄνθρωπος
 Ἀδὰμ εἰς ψυχὴν ζῶσαν, ὁ ἔσχατος Ἀδὰμ εἰς Πνεῦμα ζωοποιούν».
 Καὶ πάλιν ἑτέρως ἡμῖν αὐτὸ διεσάφει, λέγων· «Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος
 ἐκ γῆς χοϊκός, ὁ δεύτερος ἄνθρωπος ὁ Κύριος ἐξ οὐρανοῦ. Οἷος ὁ
 30 χοϊκός, τοιοῦτοι καὶ οἱ χοϊκοί, καὶ οἷος ὁ ἐπουράνιος, τοιοῦτοι καὶ οἱ
 ἐπουράνιοι. Καὶ καθὼς ἐφορέσαμεν τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ, φορέσο-
 μεν καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου». Καὶ αὐθις «Χριστὸς ἡμᾶς ἐξη-

θέλημά του, σύμφωνα με την ευαρέσκειά του, την όποία σχεδίασε ό ίδιος, για να πραγματοποιηθεῖ με τὸ πλήρωμα τῶν χρόνων, ὥστε να ἐνωθοῦν ὅλα, τὰ ἐπουράνια καὶ τὰ ἐπίγεια με τὸν Χριστό, μέσω τοῦ ὁποίου γίναμε κληρονόμοι καὶ ἐμεῖς πού προορισθήκαμε, σύμφωνα με τὸ σχέδιο ἐκείνου, ὁ ὁποῖος ἐνεργεῖ τὰ πάντα σύμφωνα με τὴν ἀπόφαση τοῦ θελήματός του, για να εἴμαστε ἔπαινος τῆς δόξας του, ἐμεῖς πού πρῶτοι ἐλπίσαμε στὸν Χριστό»²⁷. Να λοιπὸν καὶ πάλι προορισθήκαμε βέβαια σύμφωνα με τὴν ἀπόφαση τοῦ Πατέρα, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἀποκτήσαμε μεγαλύτερη τὴν ἐλπίδα τῆς ὑπαρξῆς μας, ἀφοῦ ὁ Θεὸς τὸ γνώριζε αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἀρχή, καὶ με τίς δικές του ἀποφάσεις κατέγραψε ὅλα ὅσα ἀκολούθησαν σὲ μᾶς.

Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐξαπάτησε τὸν Ἀδὰμ καὶ με τὰ ἐγκλήματα τῆς νωθρότητάς του τὸν ἔκανε ἔνοχο στὶς ἀρχές ὁ ἔφευρέτης τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἔτσι συνέδη να ὀδηγηθεῖ στὸν θάνατο, καὶ ἡ τιμωρία του μεταδόθηκε σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, γιατί τὸ πάθος σὰν ἀπὸ τὴ ρίζα, κατὰ κάποιον τρόπο, μεταδιβάσθηκε στὰ κλαδιὰ πού βγῆκαν ἀπὸ αὐτὴν (γιατὶ βασίλευσε, λέγει, ἀπὸ τὸν Ἀδὰμ μέχρι τὸν Μωυσῆ, καὶ σ' αὐτοὺς πού ὑπέπεσαν στὸ ἴδιο ἁμάρτημα τοῦ Ἀδὰμ), κατ' ἀνάγκη λοιπὸν πρόνῳσε για τὰ κτίσματὰ του ὁ Δημιουργός, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἐπινόησε δευτέρη ρίζα τοῦ ἀνθρώπινου γένους, ἡ ὁποία μᾶς ἀνεβάζει στὴν ἀρχικὴ ἀθανασία, ὥστε, ὅπως ἡ εἰκόνα τοῦ πρώτου ἀπὸ τὸ χῶμα μᾶς σπιγμάτισε με τὸ ὅτι πρέπει να πεθάνουμε καὶ να γίνουμε δέσμοι τῶν παγίδων τῆς φθορᾶς, ἔτσι πάλι ἡ δευτέρη μετὰ ἀπὸ ἐκείνον ἀρχή, δηλαδὴ ὁ Χριστός, καὶ ἡ ὁμοιότητὰ μας με ἐκείνον διὰ τοῦ Πνεύματος, να μᾶς σφραγίσει με τὴν ἀθανασία. Καὶ ὅπως με ἐκείνον μᾶς ἐπέβαλε τίς τιμωρίες τῆς ἀνυπακοῆς, ἔτσι καὶ με αὐτὸν θὰ μᾶς δείξει ὅτι μετέχουμε στὴν οὐράνια εὐλογία τοῦ Πατέρα με τὴν ἠπιότητα καὶ τὴν εὐπειθειά μας. Γιατὶ λέγει: «Ὁ πρῶτος ἀνθρώπος, δηλαδὴ ὁ Ἀδὰμ, ἔγινε ὄν ζωντανό, ἐνῶ ὁ τελευταῖος Ἀδὰμ ἔγινε πνεῦμα πού δίνει ζωή»²⁸. Καὶ πάλι τὸ ἴδιο τὸ ἀποσαφηνίζει μ' ἄλλον τρόπο λέγοντας: «Ὁ πρῶτος ἀνθρώπος πλάσθηκε ἀπὸ τὴ γῆ γῆϊνος, ὁ δευτέρος ἀνθρώπος, δηλαδὴ ὁ Κύριος, προέρχεται ἀπὸ τὸν οὐρανό. Ὅπως ἦταν ἐκεῖνος ὁ γῆϊνος ἀνθρώπος, τέτοιοι εἶναι καὶ οἱ γῆϊνοί, καὶ ὅπως εἶναι ὁ ἐπουράνιος, τέτοιοι εἶναι καὶ οἱ ἐπουράνιοι. Καὶ ὅπως φορέσαμε τὴν εἰκόνα τοῦ γῆϊνου, θὰ φορεῖσουμε καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουράνιου»²⁹. Καὶ πάλι: «Ὁ

29. Α' Κορ. 15, 47-49.

γόρασεν ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου, γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα». —«Τεταπείνωκε γὰρ ἑαυτόν», καθὰ γέγραπται, καθίκετο δὲ καὶ ἐθελοντῆς ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς ὁ μονογενῆς τοῦ Θεοῦ Λόγος, οὐχ ἵνα μεθ' ἡμῶν βασιλεύηται τῷ θανάτῳ, παραπέμποντος τοῦ Ἀδάμ καὶ εἰς αὐτόν τὴν νέκρωσιν, ἐπειδὴ ἔστιν αὐτὸς ὁ τὰ πάντα ζωογονῶν, ἀλλ' ἵνα, τὸ τῆ φθορᾶ κάτοχον εἶδος ἀποφήνας, μεταστοιχειώσῃ πρὸς ζωὴν. Ταύτη τοι γέγονε σάρξ.

Οὕτω καὶ ὁ σοφὸς γράφει Παῦλος· «Ἐπειδὴ γὰρ δι' ἀνθρώπου θάνατος, καὶ δι' ἀνθρώπου ἀνάστασις νεκρῶν, καὶ ὡσπερ ἐν τῷ Ἀδάμ πάντες ἀποθνήσκουσιν, οὕτω καὶ ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιηθήσονται». Ἀμαθὲς γὰρ οἶεσθαι, γηγενῆ μὲν ὄντα καὶ ἄνθρωπον τὸν Ἀδάμ τῆς ἐπ' αὐτῷ γενομένης ἀρᾶς τὴν δύναμιν, καθάπερ τινὰ κληρον, διάττοντα φυσικῶς, εἰς ὅλον πέμψαι τὸ γένος, ἄνωθεν δὲ ὄντα καὶ ἐξ οὐρανοῦ, καὶ Θεὸν κατὰ φύσιν τὸν Ἐμμανουήλ, καὶ τὸν πρὸς ἡμᾶς ὁμοίωσιν ἐσχηκότα, καὶ δεύτερον ἡμῖν Ἀδάμ γεγονότα, μὴ οὐχὶ τῆς οἰκειᾶς ζωῆς πλουσίως μετεσχηκότας ἀποφῆναι πάλιν τοὺς οἵπτερ ἂν ἔλοιτο τῆς πρὸς αὐτὸν οἰκειότητος ἐν πίστει μεταλαχεῖν. Σύσσωμοι μὲν γὰρ γεγόναμεν αὐτῷ δι' εὐλογίας τῆς μυστικῆς. Ἠνώμεθα δὲ καὶ καθ' ἕτερον τρόπον, ὅτι τῆς θείας αὐτοῦ φύσεως γεγόναμεν κοινωνοὶ διὰ τοῦ Πνεύματος. Ἐναυλίζεται γὰρ ταῖς τῶν ἁγίων ψυχαῖς, καὶ ὡς ὁ μακάριος Ἰωάννης φησὶν· «Ἐν τούτῳ γινώσκωμεν ὅτι ἐν ἡμῖν ἔστιν, ἐκ τοῦ Πνεύματος οὗ ἔδωκεν ἡμῖν». Οὐκοῦν αὐτὸς ἔστιν ἡμῶν ἡ ζωὴ, αὐτὸς ἡ δικαίωσις. Γέγραται δὲ πάλιν· «Ἄρ' οὐν ὡς δι' ἐνὸς παραπτώματος εἰς πάντας ἀνθρώπους εἰς κατάκριμα, οὕτω καὶ δι' ἐνὸς δικαιώματος εἰς πάντας ἀνθρώπους εἰς δικαίωσιν ζωῆς». Καὶ πάλιν· «Ὡσπερ γὰρ διὰ τῆς παρακοῆς τοῦ ἐνὸς ἀνθρώπου ἁμαρτωλοὶ κατεστάθησαν οἱ πολλοί, οὕτω διὰ τῆς ὑπακοῆς τοῦ ἐνὸς ἀνθρώπου δίκαιοι κατασταθήσονται οἱ πολλοί».

Ἔστι τοίνυν οὐκ ἄσμφανές, ὡς καὶ ἐν Ἀδάμ τῷ πρώτῳ τὸ ἐπὶ Χριστῷ μυστήριον διεμορφούτο τότε, οὐ διὰ γε τὸ ἴσον ἀπαραλλάκτως ἀνατυπούμενον, ἀλλ' ἑτέρως τε ἔχον καὶ ἐν ἀντιστρόφῳ σχήματι. Ὁ μὲν γὰρ ἦν ἀρχὴ τῷ γένει, πρὸς θάνατον, πρὸς ἀρᾶν, πρὸς κατάκρισιν, ὁ δὲ πρὸς πᾶν τούναντίον, εἰς ζωὴν, εἰς εὐλογίαν, εἰς δικαίωσιν. Καὶ ὁ μὲν εἰς σάρκα μίαν ἐδέχετο τὴν γυναῖκα καὶ διόλωλε δι'

Χριστός μᾶς ἔξαγόρασε ἀπὸ τὴν κατάρα τοῦ νόμου, μὲ τὸ νὰ γίνει ὁ ἴδιος γιὰ χάρη μας κατάρα»³⁰, γιατί, ὅπως ἔχει γραφεῖ, «ταπείνωσε τὸν ἑαυτό του»³¹, ἀφοῦ κατέθηκε καὶ στὰ δικά μας ὁ μονογενῆς Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὄχι γιὰ νὰ ὑποταχθεῖ μαζί μὲ μᾶς στὸν θάνατο, μεταδίδοντας ὁ Ἄδὰμ καὶ σ' αὐτὸν τὴ νέκρωση, ἐπειδὴ εἶναι ὁ ἴδιος ποὺ δίνει ζωὴ σὲ ὅλα, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἐλευθερώσει τὸ εἶδος ποὺ ἦταν ὑποδουλωμένο στὴ φθορὰ, μεταπλάθοντάς το σὲ ζωὴ. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἐγινε σάρκα.

Αὐτὸ γράφει καὶ ὁ σοφὸς Παῦλος: «Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ θάνατος ἦρθε μέσω τοῦ ἀνθρώπου, μέσω τοῦ ἀνθρώπου ἦρθε καὶ ἡ ἀνάσταση τῶν νεκρῶν, καὶ ὅπως μὲ τὸν Ἄδὰμ ὅλοι πεθαίνουν, ἔτσι καὶ μὲ τὸν Χριστὸ ὅλοι θά ἀναστηθοῦν»³². Γιατὶ εἶναι ἀμάθεια τὸ νὰ νομίζουμε, ὅτι ἡ δύναμη τῆς κατάρας τοῦ Ἄδὰμ, ποὺ ἦταν γήινος καὶ ἀνθρώπος, σὰν μὰ κληρονομιά κατὰ κάποιον τρόπο μεταδίδεται μὲ τρόπο φυσικὸ σὲ ὁλόκληρο τὸ ἀνθρώπινο γένος, ἐνῶ ὁ Ἐμμανουήλ ποὺ ἦρθε ἀπὸ πάνω καὶ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του Θεός, καὶ ποὺ ἐγινε ὅμοιος μὲ μᾶς καὶ χρημάτισε γιὰ μᾶς δεῦτερος Ἄδὰμ, νὰ ἰσχυριζόμεστε, ὅτι δὲν συμμετέχουν στὴ δικὴ του πλούσια ζωὴ πάλι, αὐτοὶ ποὺ θὰ προτιμήσουν φυσικὰ τὴν οἰκειότητα μαζί του μὲ πίστη. Γιατὶ γίναμε ἓνα σῶμα μὲ αὐτὸν μέσω τῆς μυστικῆς εὐλογίας. Ἄλλὰ ἐνωθήκαμε καὶ μὲ ἄλλον τρόπο μαζί, γιατί γίναμε κοινωνοὶ τῆς δικῆς του φύσεως μὲ τὸ Πνεῦμα. Γιατὶ τὸ Πνεῦμα ἐγκαθίσταται μέσα στὶς ψυχῆς τῶν ἁγίων, καὶ ὅπως λέγει ὁ μακάριος Ἰωάννης: «Μ' αὐτὸ γνωρίζουμε ὅτι μένει μέσα μας, ἀπὸ τὸ Πνεῦμα ποὺ μᾶς ἔδωσε»³³. Ἐπομένως αὐτὸς εἶναι ἡ ζωὴ μας, αὐτὸς εἶναι ἡ δικαίωσή μας. Ἐχει ἐπίσης γραφεῖ: «Ἄρα λοιπόν, ὅπως μὲ ἓνα παράπτωμα ἀμάτησαν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ἔτσι καὶ μὲ τὸ ἀποτέλεσμα μᾶς δίκαιας πράξεως δόθηκε δικαίωση καὶ ζωὴ σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους»³⁴. «Καὶ πάλι: «Ὅπως μὲ τὴν παρακοὴ τοῦ ἑνὸς ἀνθρώπου οἱ πολλοὶ ἐγιναν ἁμαρτωλοὶ, ἔτσι καὶ μὲ τὴν ὑπακοὴ τοῦ ἑνὸς ἀνθρώπου οἱ πολλοὶ θά γίνουν δίκαιοι»³⁵.

Εἶναι λοιπόν ὀλοφάνερο, ὅτι καὶ στὸν πρῶτο Ἄδὰμ τότε διαμορφωνόταν τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ, ὄχι βέβαια μὲ τὸ ὅτι ἐπαναλαμβάνονταν ἀπαράλλακτα τὸ ἴδιο, ἀλλὰ διαφορετικὰ καὶ μὲ τρόπον ἀντίστροφο. Γιατὶ ὁ πρῶτος ἦταν γιὰ τὸ ἀνθρώπινο γένος ἀρχὴ πρὸς τὸν θάνατο, πρὸς τὴν κατάρα καὶ πρὸς τὴν κατάκριση, ἐνῶ ὁ δεῦτερος ἐντελῶς ἀνίθετα εἶναι ἀρχὴ πρὸς τὴ ζωὴ, τὴν εὐλογία καὶ τὴ δικαίωση. Καὶ ὁ

33. Α' Ἰω. 3, 24.

34. Ρωμ. 5, 18.

35. Ρωμ. 5, 19.

αὐτῆς, Χριστὸς δὲ τὴν Ἐκκλησίαν ἑαυτῷ συνάπτων διὰ τοῦ Πνεύματος, ἐκρύεται τε καὶ ἀνασώζει, καὶ ἀπάτης διαβολικῆς ἀποτελεῖ κρείττονα. Τοιγάρτοι καὶ ἀναπεΐθει βοᾶν· «Οὐ γὰρ αὐτοῦ τὰ νοήματα ἀγνοοῦμεν». Καὶ ὁ μὲν προπάτωρ Ἀδάμ, ἁμαρτίας ὀψώνιον καὶ 5 παραβάσεως δίκην ἐδέχετο τὴν φθοράν, ἔγκλημα δὲ ἦν ἡ δικαιοσύνη Χριστῷ, κατὰ γε τὴν τῶν Ἰουδαίων ἐμβρονησίαν. Τοιγάρτοι διὰ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου τιμῆ στεφανοῦται καὶ δόξῃ, κατὰ τὴν τοῦ μακαρίου Παύλου φωνήν· Καὶ τῷ μὲν Ἀδὰμ μόνον τε καὶ μόλις τὰ ἐπὶ γῆς ὑπετάττετο, Χριστῷ δὲ τὰ πάντα. «Κάμψει γὰρ αὐτῷ πᾶν 10 γόνυ ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογεῖται, ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς. Ἀμήν».

Περὶ τοῦ Κάιν καὶ τοῦ Ἄβελ.

α'. Ὑπενήνεκται μὲν ἡ ἀνθρώπου φύσις, ὡς ἐν ἀρχῇ τοῦ γένους 15 ἐν Ἀδὰμ, καθάπερ ἔφην ἀρτίως, «θανάτῳ καὶ ἁμαρτίᾳ», λελύτρωται δὲ οὐχ ἑτέρως, πλὴν ὅτι διὰ μόνου Χριστοῦ. Ὡς γὰρ ὁ αὐτοῦ γέγραφε μαθητῆς, «Οὐκ ἔστιν ὄνομα ἕτερον ὑπὸ τὸν οὐρανὸν τὸ δεδομένον ἐν ἀνθρώποις, ἐν ᾧ δεῖ σωθῆναι ἡμᾶς». Ἔδει γάρ, ἔδει τὸν δι' οὗ τὰ πάντα παρήχθη πρὸς ὑπαρξιν, ἀνακαινιστὴν γενέσθαι τῶν κατε- 20 φθαρμένων καὶ τὴν ἐκ τῆς ἁμαρτίας ἐξελαῖσθαι πῆρῳσιν, καταργῆσαι δὲ τὸ λυπτὸν, καὶ τὸ εὖ εἶναι πάλιν διανεῖμαι πλουσίως τοῖς δι' αὐτοῦ γεγονόσι. Δυνάμει γὰρ τῆς θεοπρεποῦς, καὶ μέντοι καὶ ἐξουσίας, δοίην ἂν ἔγωγε λαμπρὰν γενέσθαι κατόρθωσιν, καὶ τὸ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι δύνασθαι παρενεγκεῖν, καὶ τὰ τοῦ καλῶς τε 25 καὶ ἀλωδῆτως ἔχειν ἡμαρτηκότα μονονουχί παλινάγρετα πρὸς τὸ εὖ εἶναι καλεῖν. Δέδεικται μὲν οὖν ἐν Ἀδὰμ ὁ ἐπὶ τῷδε τύπος, ἴδοι δ' ἂν τις οὐδὲν ἤττον αὐτὸν καὶ ἐν τοῖς ἐξ αὐτοῦ γεγονόσι γραφόμενον. Ἀνακεφαλαιοῦται γὰρ ἐν Χριστῷ τὰ τε ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ. Καὶ τὸ ἐφ' ᾧ μὴ προσῆκεν ὀλισθησαν, 30 ἀναδιβάξεται πρὸς τὸ ἐν ἀρχαῖς, δι' αὐτοῦ δὴ καὶ μόνου τῶν μεταξὺ

36. Β' Κορ. 2, 11.

37. Φιλ. 2, 9.

Ἄδὰμ βέβαια δέχθηκε τὴ γυναῖκα ὡς μία σὰρκα καὶ καταστράφηκε μέσω αὐτῆς, ἐνῶ ὁ Χριστός, ἐνώνοντας τὴν Ἐκκλησία μὲ τὸν ἑαυτό του μέσω τοῦ Πνεύματος, τὴν λυτρώνει καὶ τὴν σώζει, καὶ τὴν κάνει ἀνώτερη ἀπὸ τὴ διαβολικὴ ἀπάτη. Γι' αὐτὸ καὶ μᾶς πείθει νὰ φωνάξουμε: «Δὲν ἀγνοοῦμε τίς ἐπινοήσεις του»³⁶. Καὶ ὁ προπάτορας βέβαια Ἄδὰμ δέχθηκε ὡς συνέπεια τῆς ἁμαρτίας καὶ τῆς παρακοῆς τὸν θάνατο, καὶ ἦταν ἐγκλημα ἢ δικαίωση διὰ τοῦ Χριστοῦ, σύμφωνα μὲ τὴ μωρία τῶν Ἰουδαίων. Γι' αὐτὸ λοιπὸν μὲ τὸ πάθος τοῦ θανάτου στεφανώθηκε μὲ τιμὴ καὶ μὲ δόξα, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ μακάριου Παύλου³⁷. Καὶ στὸν Ἄδὰμ βέβαια ὑποτάχθηκαν μόλις καὶ μὲ δυσκολία μόνο τὰ ἐπίγεια, ἐνῶ στὸν Χριστὸ ὑποτάχτηκαν τὰ πάντα. Γιατὶ λέγει, «Σ' αὐτὸν θὰ κάμψει κάθε γόνατο τῶν ἐπουρανίων καὶ τῶν ἐπιγείων καὶ τῶν καταχθονίων, καὶ κάθε γλῶσσα ὁμολογεῖ, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι Κύριος, πρὸς δόξα τοῦ Θεοῦ Πατέρα του»³⁸.

Γιὰ τὸν Κάϊν καὶ τὸν Ἄβελ.

1. Ὅπως εἶπα παραπάνω, ἡ ἀνθρώπινη φύση μὲ τὸν Ἄδὰμ, ὡς ἀρχηγὸ τοῦ γένους, ὑποτάχθηκε στὸν θάνατο καὶ στὴν ἁμαρτία, καὶ λυτρώθηκε ὄχι μὲ ἄλλον τρόπο, παρὰ μόνο μὲ τὸν Χριστό. Γιατὶ, ὅπως ἔγραψε ὁ μαθητὴς του: «Δὲν ὑπάρχει ἄλλο ὄνομα πάνω στὴ γῆ δοσμένο στοὺς ἀνθρώπους, μὲ τὸ ὁποῖο πρέπει νὰ σωθοῦμε»³⁹. Ἐπρεπε δηλαδὴ αὐτὸς διὰ τοῦ ὁποῖου δημιουργήθηκαν τὰ πάντα, νὰ γίνῃ ἀνακαινιστὴς αὐτῶν ποὺ εἶχαν διαφθαρεῖ, νὰ ἐξαλείφῃ τὸν τραυματισμὸ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, νὰ καταργήσῃ τὴν λύπη, καὶ νὰ μοιράσῃ πάλι πλοῦσια τὴν εὐτυχία σ' ἐκείνους ποὺ δημιουργήθηκαν δι' αὐτοῦ. Γιατὶ ἐγὼ τοῦλάχιστον θὰ ἀπέδιδα σὲ δύναμη καὶ ἐξουσία πραγματικὰ θεϊκὴ, τὸ ὅτι ἐπιτέλεσε λαμπρὸ κατόρθωμα, καὶ τὸ ὅτι μπόρεσε νὰ τὰ φέρῃ ὅλα στὴν ὑπαρξὴ ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξία, καὶ τὸ ὅτι αὐτὰ ποὺ ἦταν καλὰ καὶ ἀδλαβῆ, ὅταν ἀμάρτησαν τὰ ἀνακάλεσε κατὰ κάποιον τρόπο στὴν ἀρχικὴ καλὴ τους κατάσταση. Προτυπώθηκε βέβαια μὲ τὸν Ἄδὰμ ὁ τύπος αὐτοῦ, θὰ μπορούσε ὅμως κάποιος νὰ τὸν δεῖ αὐτὸν νὰ προεικονίζεται ὄχι λιγώτερο καὶ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἔγιναν ἀπὸ ἐκεῖνον. Γιατὶ στὸν Χριστὸ ἀνακεφαλαιώνονται καὶ ὅλα ὅσα ὑπάρχουν στοὺς οὐρανοὺς καὶ στὴ γῆ, καὶ ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας. Καὶ αὐτὸ ποὺ ἐξέπεσε σ' ἐκεῖνα ποὺ δὲν ἔπρεπε, ἐξυψώνεται στὴν ἀρχικὴ του κατάσταση, γιατί μέσω αὐτοῦ καὶ μό-

38. Φιλ. 2, 10-11.

39. Πράξ. 4, 12.

παρεισβεδληκότων οίχομένων ἤδη πρὸς τὸ μηδέν, καὶ εἰς καινότητα κτίσεως ἀναστοιχειουμένων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς. Καινὴ γὰρ κτίσις ἐν αὐτῷ καὶ ἀληθὴς ὁ λόγος.

Ἄθρει δὴ οὖν, ἄθρει καὶ ἐν Ἄβελ τε καὶ Κάιν τὸ Χριστοῦ μυστήριον, δι' οὗ καὶ σεσώσμεθα. Γέγραπται τοίνυν ἐν τῇ Γενέσει: « Ἀδάμ δὲ ἔγνω Ἐῤῥαν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ συλλαβοῦσα ἔτεκε τὸν Κάιν, καὶ εἶπεν Ἐκτησάμην ἄνθρωπον διὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ προσέθετο τεκεῖν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τὸν Ἄβελ. Καὶ ἐγένετο Ἄβελ ποιμὴν προβάτων, Κάιν δὲ ἦν ἐργαζόμενος τὴν γῆν. Καὶ ἐγένετο μεθ' ἡμέρας, ἤνεγκε Κάιν ἀπὸ τῶν καρπῶν τῆς γῆς θυσίαν τῷ Κυρίῳ, καὶ Ἄβελ ἤνεγκε καὶ αὐτὸς ἀπὸ τῶν πρωτοτόκων τῶν προβάτων αὐτοῦ καὶ ἀπὸ τῶν στεάτων αὐτῶν. Καὶ ἐπέυδεν ὁ Θεὸς ἐπὶ Ἄβελ καὶ ἐπὶ τοῖς δώροις αὐτοῦ, ἐπὶ δὲ Κάιν καὶ ἐπὶ ταῖς θυσίαις αὐτοῦ οὐ προσέσχε. Καὶ ἐλύπησε τὸν Κάιν λίαν, καὶ συνέπεσε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ. Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεὸς τῷ Κάιν Ἰνατί περίλυπος ἐγένου, καὶ ἵνατί συνέπεσε τὸ πρόσωπόν σου; Οὐκ εἶν ὀρθῶς προσεnéγκης, ὀρθῶς δὲ μὴ διέλης, ἡμαρτες; Ἠσύχασον, πρὸς σὲ ἡ ἐπιστροφή αὐτοῦ, καὶ σὺ ἄρξεις αὐτοῦ». Καὶ μετ' ὀλίγα: «Καὶ εἶπε Κάιν πρὸς Ἄβελ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ· Διέλθωμεν δὴ εἰς τὸ πεδῖον. Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτοὺς ἐν τῷ πεδίῳ, καὶ ἀνέστη Κάιν ἐπὶ Ἄβελ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ ἀπέκτεινεν αὐτόν. Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεὸς πρὸς Κάιν· Ποῦ ἔστιν Ἄβελ ὁ ἀδελφός σου; Ὁ δὲ εἶπεν· Οὐ γινώσκω· μὴ φύλαξ τοῦ ἀδελφοῦ μου εἰμι ἐγώ; Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· Τί ἐποίησας; Φωνὴ αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ σου βοᾷ πρὸς με ἐκ τῆς γῆς. Καὶ νῦν ἐπικατάρατος σὺ ἐπὶ τῆς γῆς, ἡ ἔχανε τὸ στόμα αὐτῆς δέξασθαι τὸ αἷμα τοῦ ἀδελφοῦ σου ἐκ τῆς χειρός σου. Ὅτι ἐργᾷ τὴν γῆν, καὶ οὐ προσθήσει τὴν ἰσχὴν αὐτῆς δοῦναί σοι· στένων καὶ τρέμων ἔσῃ ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ εἶπε Κάιν πρὸς Κύριον· Μείζων ἡ αἰτία μου τοῦ ἀφεθῆναι με. Καὶ εἰ ἐκβαλεῖς με σήμερον ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου κρυθῆσομαι, καὶ ἔσομαι στένων καὶ τρέμων ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἔσται, πᾶς ὁ εὐρίσκων με ἀποκτενεῖ με. Καὶ εἶπεν αὐτῷ Κύριος ὁ Θεός· Οὐχ οὕτως· πᾶς ὁ ἀποκτείνας Κάιν, ἐπτά ἐκδικούμενα παραλύσει. Καὶ ἔθετο Κύριος ὁ Θεὸς σημεῖον τῷ Κάιν, τοῦ μὴ ἀνελεῖν αὐτόν»

νο ἔξαφανίστηκαν τελείως ὅλα ὅσα εἶχαν μεσολαβήσει στοῦ μεταξύ, καὶ μεταπλάσθησαν σὲ καινούργια κτίση τὰ ἐπίγεια. Γιατὶ μέσω αὐτοῦ ἀνακαινίστηκε ἡ κτίση, καὶ ὁ λόγος εἶναι ἀληθινός.

Πρόσεχε λοιπὸν καὶ στὸν ᾿Αβελ καὶ στὸν Κάϊν τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ μὲ τὸν ὁποῖο σωθήκαμε. ᾿Εχει γραφεῖ λοιπὸν στὴ Γένεση· «Καὶ ὁ ᾿Αδὰμ ἤρθε σὲ ἔνωσιν μὲ τὴν γυναῖκα του τὴν Εὕα, ἡ ὁποία, ἀφοῦ ἔμεινε ἔγκυος, γέννησε τὸν Κάϊν, καὶ εἶπε· ᾿Απέκτησα ἄνθρωπον μὲ τὴ δύναμιν τοῦ Θεοῦ, καὶ μετὰ τὸν Κάϊν γέννησε τὸν ἀδελφὸν του ᾿Αβελ. Καὶ ὁ ᾿Αβελ ἐγένετο βοσκὸς προβάτων, ἐνῶ ὁ Κάϊν γεωργός. Μετὰ ἀπὸ μερικὲς μέρες ὁ Κάϊν πρόσφερε ἀπὸ τοὺς καρποὺς τῆς γῆς θυσία στὸν Θεό, καὶ ὁ ᾿Αβελ πρόσφερε καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὰ πρωτότοκα πρόβατά του καὶ ἀπὸ τὸ λίπος τους. Καὶ ὁ Θεὸς ἔρριξε τὸ βλέμμα του στὸν ᾿Αβελ καὶ στὰ δῶρα του, ἐνῶ στὸν Κάϊν καὶ τίς θυσίες του δὲν ἔδωσε προσοχή, καὶ αὐτὸ τὸν ἔκανε νὰ λυπηθεῖ καὶ νὰ σκυθρωπάσει τὸ πρόσωπό του. Καὶ εἶπε ὁ Κύριος καὶ Θεὸς στὸν Κάϊν· Γιατί ἐγίνες περίλυπος καὶ γιατί κατσούφιασε τὸ πρόσωπό σου; Δὲν ξέρεις πῶς ἐὰν κάνεις σωστὰ θυσία, ἀλλὰ δὲν προσφέρεις καλὰ δῶρα, ἀμαρτησες; ᾿Ησύχασε, τὸ κακὸ εἶναι στὴν ἐξουσία σου, καὶ μπορεῖς, ἂν θέλεις, νὰ τὸ νικήσεις»⁴⁰. Καὶ ὕστερα ἀπὸ λίγο· «Εἶπε ὁ Κάϊν στὸν ἀδελφὸν του ᾿Αβελ· ᾿Ας πᾶμε στὴν πεδιάδα. Καὶ ὅταν ἔφτασαν στὴν πεδιάδα, ὁ Κάϊν ἐπιτέθηκε ξαφνικὰ στὸν ᾿Αβελ, τὸν ἀδελφὸν του, καὶ τὸν σκότωσε. Καὶ ὁ Κύριος καὶ Θεὸς εἶπε στὸν Κάϊν· Ποῦ εἶναι ὁ ἀδελφός σου ᾿Αβελ; Καὶ ἐκεῖνος ἀπάντησε· Μήπως ἐγὼ εἶμαι φύλακας τοῦ ἀδελφοῦ μου; Καὶ ὁ Θεὸς εἶπε· Τί εἶναι αὐτὸ ποὺ ἔκανες; ᾿Η φωνὴ τοῦ αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ σου φωνάζει σὲ μένα ἀπὸ τὴ γῆ, ἡ ὁποία ἀνοιξε τὸ στόμα της γιὰ νὰ δεχθεῖ τὸ αἷμα τοῦ ἀδελφοῦ σου ἀπὸ τὰ χέρια σου. ᾿Ετοι θὰ καλλιμεργεῖς τὴ γῆ, καὶ δὲν θὰ μπορεῖ νὰ σοῦ δώσει τοὺς καρποὺς της. Θὰ τρέμεις καὶ θὰ στενάξεις πάνω στὴ γῆ. Καὶ εἶπε πάλι ὁ Κάϊν στὸν Κύριο· ᾿Η ἐνοχὴ μου εἶναι μεγαλύτερη, ὥστε νὰ συγχωρηθεῖ. Καὶ ἐὰν μὲ διώξεις σήμερον ἀπὸ τὴν περιοχὴ αὐτή, θὰ εἶμαι κρυμμένος ἀπὸ τὸ πρόσωπό σου, καὶ θὰ περιφέρομαι στεναζόντας καὶ τρέμοντας πάνω στὴ γῆ, καὶ ὁ πρῶτος ποὺ θὰ μὲ συναντήσει, θὰ μὲ σκοτώσει. Καὶ εἶπε σ' αὐτὸν ὁ Κύριος ὁ Θεός· Δὲν θὰ γίνῃ αὐτό· ὁποῖος θὰ σκοτώσῃ τὸν Κάϊν θὰ ἀποσπάσῃ ἐναντίον του πολὺν περισσότερες τιμωρίες. Καὶ ἔθεσε ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἕνα σημάδι ἀναγνώρισης στὸν Κάϊν, ὥστε ὁποῖος τὸν συναντήσει νὰ μὴ τὸν σκοτώ-

40. Γεν. 4, 1-7.

πάντα τὸν εὐρίσκοντα αὐτόν. Ἐξῆλθε δὲ Κάιν ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ».

β'. Κάιν μὲν τοίνυν καὶ μέντοι καὶ Ἄβελ, ἄμφω μὲν ἐγενέσθησαν ἐξ Ἀδάμ, κλώνες δὲ ἦσαν ὡσπερ τρυφεροὶ τε καὶ εὐανθεῖς, ρίζης 5 ἀνίσχοντες ἐν ἀρχαῖς τε καὶ πρώτης· καὶ ἐπ' αὐτοῖς ἡ ἀνθρώπου φύσις ἐμελέτα τὸ καρπογόνον, καὶ τὸ αὐξάνεσθαι καὶ πληθύνεσθαι μόλις ἦν ἡ ἀρχὴ τοῦ φαίνεσθαι καὶ ἐν ἰσχύει λοιπόν. Ἄλλ' ὁ μὲν Κάιν προεπήδα χρόνῳ τῷ κατὰ γένεσιν, εἶπετο δὲ καὶ ἦν μετ' αὐτόν ὁ Ἄβελ· καὶ ἕως μὲν ἦσθην ἀπαλοὶ τε καὶ νέοι, καθάπερ τινὲς νεο- 10 τοὶ παρετρέφοντο τοῖς γεγεννηκόσιν, ἐπειδὴ δὲ εἰς ἦσθην οἱ νεανία ἦλθον καὶ λοιπὸν τελουῖντες ἐν ἀνδράσιν ἐφαίνοντο, πρὸς διαφόρους ἐτρέποντο φιλεργίας. Καὶ ὁ μὲν Κάιν, ἡσθεῖς, οἶμαι πον, γλοηφο- ρούση τῇ γῆ καὶ πολὺ δὴ λίαν εὐξύλον τε καὶ εὐεργεστάτην ὄρων, καὶ καρποῖς ὠραίοις πεποικιλμένην, δεῖν ᾧήθη ταῖς ἐπιεικείαις ἀπο- 15 φαίνειν ἡμεροτέραν τῶν ὄρωμένων τὴν ὄψιν· καὶ τὰ οἰκοθέν τε καὶ φυσικῶς ἀξιέραστα καὶ αὐτομάτως εἰς τοῦτο διήκοντα κάλλους διανοεῖτό πον, κατὰ γε τὸ εἶκός, ὡς εἰ τύχοιεν ἰδρωτός γεωπονικοῦ, ῥαδίως ἂν εἰς ὄψιν ἐλθεῖν, τὴν ἀσυγκρίτως προφερεστέραν. Ἐσκευ- 20 ἀζετο δὴ οὖν ἀγροικοπρεπῶς, καὶ παντὶ δὴ σθένει χρώμενος, ἀποπε- ραίνων ἠθέλε τὸν σκοπὸν. Ἐδίδου δὲ αὐτῷ ἴσως ἡ φύσις τὸ εἰδέναι καὶ ταῦτα, καὶ θεῖος εἰς χοῦν καὶ ἀπόρρητος νόμος ἐνεχάραττέ πον τὴν ὦν ἂν ἔλοιτο γνῶσιν. Ἄλλὰ ταυτὶ μὲν ὁ Κάιν σπουδῆς ἠξιοῦτο, καὶ πόνων.

Ἄβελ δὲ ὁ σοφὸς τὸν ἐπὶ ξύλοις ἰδρωτά, καὶ σκαπάνῃ μεθείς, 25 καὶ μὴν καὶ ἀρπης οὐκ ἀνεχόμενος, ἀγέλαις οἷον ἐπετρέπετο. Πα- ρεκόμιζον δὲ ἴσως εἰς τοῦτο γνώμης αὐτόν, ἀρνειοὶ μὲν μητράσιν λεπτὸν ὑψηλοῦντες ἔτι, καὶ μόλις ἀναβληχόμενοι, ἀπαλοῖς δὲ καὶ νεοπαγέσι ποσὶν εὐανθεῖ πόα βραχὺ διασκαίροντες, καὶ μὴν ἐπὶ τοῦτο καὶ αἱ μηκάδες αἰγες τὰ ὑψηλότατα τῶν πετρῶν ἀμογητὶ δια- 30 θρώσκουσαι. Ψήφω δὲ οἶμαι, παγκάλῃ τὴν ποιμενικὴν στεφανοῦν ἠξίου, σοφὸς ὦν ἄγαν, τῆς ἐπ' ἀνθρώποις ἡγεμονίας προμελέτησιν ὡσπερ τινὰ τὸ χρῆμα τιθεῖς, ὧδέ τε ἔχειν ἡγούμενος. Λαῶν ποιμένας

σει. Και ὁ Κάϊν ἔφυγε ἀπὸ τὴν περιοχὴ ὅπου μέχρι τότε ἦταν κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδλεψη τοῦ Θεοῦ»⁴¹.

2. Ὁ Κάϊν ἀλλὰ καὶ ὁ Ἄβελ εἶχαν βέβαια γεννηθεῖ καὶ οἱ δύο ἀπὸ τὸν Ἀδάμ, καὶ ἦταν σὰν δύο κλαδιὰ τρυφερὰ καὶ στολισμένα μὲ ὠραῖα ἄνθη, πού ἀναδύθηκαν στὴν ἀρχὴ ἀπὸ τὴν πρώτη ρίζα, καὶ σ' αὐτοὺς ἡ ἀνθρώπινη φύση ὑπολόγιζε τὴν καρποφορία, καὶ ἡ ἐντολὴ «νὰ αὐξάνεσθε καὶ νὰ πληθύνεσθε»⁴² μόλις πού ἀρχισε νὰ ἐφαρμόζεται καὶ νὰ τίθεται πλέον σὲ ἰσχύ. Ἄλλὰ ὁ Κάϊν προσηγεῖτο ὡς πρὸς τὸν χρόνο τῆς γέννησής του, ἐνῶ ὁ Ἄβελ ἀκολουθοῦσε μετὰ ἀπὸ αὐτόν, καὶ ὅσο χρόνο ἦταν βρέφη καὶ νεοὶ ἀνατρέφονταν σὰν πουλάκια ἀπὸ τοὺς γονεῖς τους, ὅταν ὅμως ἔγιναν ἔφηβοι καὶ ἔδειχναν ὅτι εἶναι ἄνδρες, στράφηκαν σὲ διαφορετικὲς ἀσχολίες. Καὶ ὁ μὲν Κάϊν ἐνθουσιασμένος, κατὰ τὴ γνώμη μου, ἀπὸ τὴν καταπράσινη γῆ καὶ βλέποντάς τὴν γεμάτην ἀπὸ ὠραῖα δένδρα καὶ καλὰ ἀνεπτυγμένα, καὶ στολισμένα μὲ ὠραίους καρπούς, ἔκρινε ὅτι πρέπει μὲ τὴν καλλιέργεια νὰ κάνει πιὸ ὠραῖα τὴ θεὰ αὐτῶν πού ἔβλεπε, καὶ σκεφτόταν αὐτὰ πού ἀπὸ μόνα τους καὶ μὲ τρόπο φυσικὸ ἦταν θελκτικὰ καὶ ἔφταναν σὲ τόση ὁμορφιά χωρὶς τὴν ἐπέμβαση κανενός, ὅπως ἦταν φυσικὸ, ἂν δεχθοῦν καὶ γεωργικὴ καλλιέργεια, εὐκόλα θὰ παρουσιάσουν ἀσύγκριτα πιὸ ἔξοχη ἐμφάνιση. Ἔργαζόταν λοιπὸν ὡς αὐτοδίδακτος χωρικός, καὶ θάζοντας ὅλη τὴ δύναμή του, ἤθελε νὰ ἀποπερατώσει τὸν σκοπὸ του. Ἴσως μάλιστα καὶ ἡ φύση νὰ τοῦ δίδασκε νὰ γνωρίσει καὶ αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ κάποια θεϊκὴ σκέψη καὶ ἀπόρρητος νόμος τοῦ ἐμφυσοῦσε τὴ γνώση αὐτῶν πού ἤθελε. Αὐτὰ λοιπὸν τὰ κατόρθωνε ὁ Κάϊν μὲ ζῆλο καὶ κόπους.

Ὁ σοφὸς πάλι Ἄβελ, ἀφήνοντας τὸν ἰδρώτα τῶν δένδρων καὶ τὴ σκαπάνη, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἀνεχόταν τὸ δρεπάνι, στράφηκε πρὸς τὶς ἀγέλες τῶν προβάτων. Τὸν ὀδηγοῦσαν ἴσως στὴ γνώμη αὐτὴ τὰ ἀρνιά πού βέλαζαν πρὸς τὶς μητέρες τους ἀκόμα ἀπαλὰ καὶ κατὰ κάποιο τρόπο κλαυθμύριζαν, καὶ μὲ τὰ ἀπαλὰ καὶ μόλις στηριζόμενα πόδια τους χοροπηδοῦσαν σιγὰ σιγὰ μέσα στὴν ἀνθισμένη βλάστηση. Ἄλλὰ σ' αὐτὸ τὸν ὀδήγησαν καὶ τὰ κασιόικια πού βέλαζαν καὶ πού χωρὶς κόπο πεδοῦσαν στὰ ψηλότερα σημεῖα τῶν βράχων. Μὲ πολὺ ὠραῖα λοιπὸν, νομίζω, ἀπόφαση ὁ Ἄβελ ἐπέλεξε τὴν ποιμενικὴ ἀσχολία, ὄντας πολὺ σοφός, θέτοντάς τὴν κατὰ κάποιο τρόπο σὰν μιὰ προμελέτη τῆς διακυβέρνησης τῶν ἀνθρώπων, ἡ ὁποία κάπως ἔτσι νόμιζε ὅτι πρέπει νὰ

42. Γεν. 1, 28.

τούς ἐθνῶν ἢ πόλεων ἢ δήμων προεστηκότας ὀνομάζειν ἔθος καὶ
 αὐτῇ τῇ Γραφῇ τῇ θεοπνεύστῳ καὶ τοῖς Ἑλλήνων λογάσι. Ἀπο-
 νευευσκότοι δὴ οὖν τοῖν νεανίαιν, τοῦ μὲν ἐπὶ γηπονίαν, θατέρου γε
 μὴν ὡς ἐπὶ τι τῶν ἀμεινόνων, τὴν ποιμενικὴν, προϊών, ὁ χρόνος τῷ
 5 Κάιν μὲν δασὺ κομῶντας τοὺς κήπους καὶ καρποὺς ὠραίοις ἐπίθει
 διαβρεθεῖς, τῷ δὲ Ἄβελ προήκουσαν εἰς πληθὺν ὡς πλείστην ὄσπιν
 ἀπετέλει τὰ συναγηρευμένα. Εἶτα νόμος ὁ ἐν ἡμῖν τῆς ἐμφύτου θεο-
 γνωσίας ἐκάλει τοὺς ἀνδρας πρὸς τὸ δεῖν ἀνάπτειν τὰ χαριστήρια
 τῷ πάντων Δημιουργῷ καὶ παντὸς ἡμῖν ἀγαθοῦ δοτήρι Θεῷ. Εἰ γάρ
 10 ἔστι κατεφθαρμένος καὶ οὐκ ἀληθῆς ὁράται τυχὸν ἐν τοῖς εἰδώλων
 προσκνηταῖς ὁ τοῦ διειδένα σκοπὸς τίς ὁ τῶν ὄλων ἔστι ποιητής,
 ἀλλ' οὖν ἐμφυτὸς τε καὶ ἀναγκαῖος διανύττει νόμος, καὶ αὐτοκέλευ-
 στος ἐγείρει γνώσις, εἷς γε τὸ χρῆναι νοεῖν τὸ ὑπερτεροῦν, καὶ ἀμει-
 νον ἀσυγκρίτως ἢ καθ' ἡμᾶς, τουτέστι Θεόν. Ἄγει δὴ οὖν ὁ μὲν
 15 ἱερός τε καὶ πάνσοφος Ἄβελ τὰ τῆς ἀγέλης ἀπόλεκτα καὶ ἀριστίν-
 δην ἐγκεκρυμένα, «Ἦνεγκε», γὰρ φησιν, «ἀπὸ τῶν πρωτοτόκων τῶν
 ἀμνῶν, καὶ ἀπὸ τῶν στεάτων αὐτῶν», τουτέστι τὰ προῤῃχοντα καὶ
 ἐξαίρετα, καὶ τὸν τῆς ἱερουργίας οὐκ ἀγνοήσας τρόπον, παρετίθει
 τὰ στεάτα. Κάιν δὲ οὐχ οὕτως, πολὺ δὲ λίαν ἀτημελῶς τὰ μὲν γὰρ
 20 ὅτι μάλιστα τῶν ὠρίμων ἐκπρεπῆ ταῖς ἰδίαις ἐχαρίζετο τρυφαῖς, ἐλύ-
 πει δὲ τοῖς δευτέροις τὸν ἐπὶ πάντων Θεόν.

Οὐκοῦν ἐπὶ μὲν τοῖς τοῦ Ἄβελ δώροις πῦρ καθιέν οὐρανόθεν,
 δαπανᾶσθαι παρεσκεύασε τὰ ἱερώματα, «Ἐπὶ δὲ Κάιν καὶ ἐπὶ ταῖς
 θυσίαις αὐτοῦ οὐ προσέσχε», φησίν. Οὐ γὰρ τὸ σύνηθες ἐπηφίει πῦρ
 25 τοῖς προσεσηγεγμένους Ἐντεῦθεν ὁ Κάιν ἀνιάται σφόδρα, καὶ ἀλύει
 δεινῶς. Διδασκόμενος δὲ τῆς ἀποστροφῆς τὴν αἰτίαν, καὶ ψῆφον
 ἐλόντος τὴν ἀμείνω τοῦ Ἄβελ, οὐκ ἐτρέπτετο μᾶλλον πρὸς ἐπανόρ-
 θωσιν τῶν διεπτιασμένων, εἰς ὄργας δὲ ἀκαίρους ἀποταυρούμενος,
 πρῶτος ἐν ἀνθρώποις τὸν ἀτίθασον ὠδίνει φθόνον, μονονουχὶ δὲ τῆς
 30 ἀποστροφῆς ἀμννόμενος τὸν τῶν ὄλων Θεόν, δόλω μέτεισι τὸν τε-
 θαιμασμένον. Καὶ νόμον ἐπάτει φιλοστοργίας, διαβολικῆς μὲν φαν-

είναι. Γιατί και στήν ἅγια Γραφή και στοὺς λόγιους Ἕλληνες, τοὺς προεστῶτες τῶν ἐθνῶν ἢ πόλεων ἢ λαῶν ὑπάρχει συνήθεια νὰ τοὺς ὀνομάζουν ποιμένες. Ἀφοῦ λοιπὸν οἱ νεανίες ἔκλιναν ὁ ἕνας στή γεωργία και ὁ ἄλλος στήν ποιμενική, σάν κάτι ἀπὸ τὰ ἀνώτερα, καθὼς προχωροῦσε ὁ χρόνος στὸν Κάιν ἀπέφερε κήπους μὲ πυκνὰ δένδρα γεμάτα μὲ ὠραίους καρπούς, ἐνῶ στὸν Ἄβελ ἄπειρο πλῆθος τῶν προβάτων ποὺ εἶχε συγκεντρώσει. Ἔπειτα ὁ ἔμφυτος μέσα μας νόμος τῆς θεογνωσίας ὑπαγόρευσε στοὺς δύο ἄνδρες, ὅτι πρέπει νὰ προσφέρουν θυσία εὐχαριστήρια στὸν Θεό, τὸν Δημιουργὸ τῶν πάντων και δοτήρα σὲ μᾶς ὅλων τῶν ἀγαθῶν. Γιατί, ἂν και ὁ αὐτοὺς ποὺ προσκυνοῦν τὰ εἰδῶλα ὁ σκοπὸς τοῦ νὰ γνωρίσουν ποιὸς εἶναι ὁ δημιουργὸς τῶν ὅλων εἶναι κατεφθαρμένος και δὲν βλέπεται ἐνδεχομένως ἀληθινὰ, ὅμως τοὺς κεντρίζει ἔμφυτος και ἀναγκαῖος νόμος, και τοὺς παρακινεῖ αὐθόρμητη γνώση, στὸ ὅτι πρέπει νὰ σκεφθοῦν αὐτὸ ποὺ ὑπερτερεῖ και εἶναι ἀσυγκρίτως ἀνώτερο ἀπὸ μᾶς, δηλαδή τὸν Θεό. Προσφέρει λοιπὸν ὁ ἱερός και πάνσοφος Ἄβελ τὰ πιὸ ἐκλεκτὰ τοῦ κοπαδιοῦ του και ἄριστα ἐπιλεγμένα. Γιατί λέγει· «Πρόσφερε ἀπὸ τὰ πρωτότοκα τῶν ἀρνιῶν και μάλιστα τὰ παλαιὰ μέρη αὐτῶν»⁴³, δηλαδή αὐτὰ ποὺ ἦταν τὰ πιὸ ὑπεροχα και τὰ καλύτερα, και μὴ ἀγνοώντας τὸν τρόπο τῆς τελετουργίας, πρόσφερε τὰ παλαιὰ μέρη αὐτῶν (λίπη). Ἀντίθετα ὁ Κάιν δὲν ἔκανε τὸ ἴδιο, ἀλλὰ ἔκανε τὴν προσφορὰ του πολὺ ἀπρόσεκτα. Γιατί τὰ ἐξαίρετα ἀπὸ τὰ ὄριμα προϊόντα του τὰ κράτησε γιὰ τίς δικές του ἀπολαύσεις, και προξένησε λύπη στὸν Θεὸ τῶν ὅλων μὲ τὰ δευτέρης κατηγορίας.

Ἔτσι λοιπὸν στὰ δῶρα τοῦ Ἄβελ φωτιὰ ποὺ κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ κατέφαγε τὰ προσφερθέντα σφάγια, «Στὸν Κάιν ὅμως και στίς θυσίες του δὲν ἔδωσε προσοχή»⁴³, λέγει. Γιατί δὲν ἔστειλε τὴ συνηθισμένη φωτιὰ ὁ αὐτὰ ποὺ εἶχε προσφέρει. Ἐξαιτίας αὐτοῦ ὁ Κάιν ἐνοχλήθηκε πάρα πολὺ και ταράχθηκε φοβερά, και μαθαίνοντας τὴν αἰτία τῆς ἀποστροφῆς τοῦ Θεοῦ και τὸ γεγονός ὅτι ὁ Ἄβελ πέτυχε τὴν ἀνώτερη ἔγκριση, δὲν ἐπιδίωξε τὴν ἐπανόρθωση τῶν σφαλμάτων του, ἀλλὰ παραδομένος σάν ἄγριος ταῦρος σὲ ἄκαιρους θυμούς, καλλιέργησε πρῶτος μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων τὸν ἀπειθάρχητο φθόνου, και ἐκδικούμενος κατὰ κάποιον τρόπο τὴν ἀποστροφὴ τοῦ Θεοῦ τῶν ὅλων, ἐνεργεῖ μὲ δόλο ἐναντίον ἐκείνου ποὺ θαυμάστηκε. Καὶ πατοῦσε τὸν νόμο τῆς φιλοστοργίας, ἔχοντας τὸν νοῦ του γεμάτον ἀπὸ διαβολικὴ κακοσυνήθεια και

43. Γεν. 4, 5.

λότῃτος καὶ ἀνοσίων σκεμμιάτων ἐκμεμεστωμένον ἔχων τὸν νοῦν, πλαττόμενος δὲ τὸ χρηστὸν εἰς λόγους «Διέλθωμεν», γὰρ φησιν, «εἰς τὸ πεδίον». Ἀκούεις ὅπως ἐκάλει μὲν ἐπ' ἀγρούς ὡς ἐπόπτης ἔσοιτο τῆς ἐπιεικειᾶς αὐτοῦ καὶ τῆς τῶν ἀνθέων πολυειδοῦς ἀπολαύσει θέ-
 5 ας, ἀνοσιεύεται δὲ καὶ πρωτόλειον ὥσπερ τι καὶ ἀπαρχὴν τῷ θανάτῳ δίδωσι τὸν ὀμαίμονα, καὶ τῆς εἰς μαιφονίαν ὁδοῦ τῆ ἀνθρώπου φύσει διδάσκαλος ἦν; Διατυνθανομένου δὲ τοῦ Θεοῦ καὶ λέγοντος, «Ποῦ Ἄθελ ὁ ἀδελφός σου;», ψευδοεπεῖ μὲν ὁ δεῖλαιος καὶ ὑπαντιάζει σκληρῶς τό, «Οὐκ οἶδα», λέγων, ἐπειδὴ δὲ φονευτῆς ἠλέγχετο καὶ
 10 ὑπενήνεκται ταῖς ἀραῖς, ᾤήθη δὲ πάλιν ὅτι τεθηήξεται καὶ αὐτός, καὶ εἰ μὴ θούλοιτο Θεός, καὶ λύσις ἔσται τὸ χρεῖμα αὐτῷ τῆς ἐκ Θεοῦ ὀργῆς. Ἐφασκε γὰρ «Εἰ ἐκβάλῃς με σήμερον ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου κρυθῆσομαι, καὶ ἔσομαι στένων καὶ τρέμων ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἔσται πᾶς ὁ εὐρίσκων με ἀποκτενεῖ με».

15 Ἄλλ' ὅτι πάντῃ τε καὶ πάντως ὑποκείσεται ταῖς ἀραῖς καὶ τῶν οἰκείων ἀνοσιουρηγημάτων ὑφέξει τὰς δίκας τρισάθλιον ἐν γῆ διατριβῶν βίον, ἐπληροφορεῖτο σαφῶς Θεοῦ λέγοντος «Οὐχ οὕτως, ὅτι πᾶς ὁ ἀποκτείνας Κάιν ἐπτὰ ἐκδικούμενα παραλύσει». Τὸ δὲ ἐπτὰ τίθησιν ἀντὶ τοῦ πολλά, ὁμοιον οὖν ὡς εἰ λέγει, πολλῶν καὶ ἀνοσίων
 20 πλημμελημάτων χαριεῖται δίκην τῷ ἀδελφοκτόνῳ Κάιν, ὁ τῆς ἐνσωμάτου ζωῆς ἀνιείς αὐτόν. Εἰ δὲ δὴ τις ἔλοιτο καὶ ἐπτὰ τὸν ἀριθμὸν εἶναι λέγειν τὰ ἐκδικούμενα, χαλεπὸν οὐδὲν ἀναμετροῦντα εἰπεῖν, ὅτι πρώτη μὲν ἁμαρτία τῷ Κάιν, τὸ μὴ διελεῖν ὀρθῶς μῆτε μὴν ἀναθῆναι Θεῷ τὰ πάντων ἐξαιρέτα. Δεύτερον δὲ δὴ τὸ μαθόντα τὴν
 25 ἁμαρτίαν μὴ τραπέσθαι πρὸς μετάνωσιν, καὶ ταῖς εἰς τὸ ἄμεινον ἀναδρομαῖς ἐπανορθοῦν τὰ διεπτιασμένα, καταθῆγεσθαι δὲ πρὸς ὀργάς, καὶ ταῖς τοῦ πέλας εὐδοκμηῆσειν ἐποτρύνεσθαι, ὃν ἔδει πῶς πάντως ἐλέσθαι ζηλοῦν, οὐκ ἐχθρὸν ἠγεῖσθαι καὶ ἀδίκους ὁμμασιν ὑποβλέπεσθαι. Τρίτῃ δὲ καὶ προεισβολή τις ὥσπερ τῆς εἰς τὸ χρεῖναι
 30 φονεῖν ἀγριότητος, ὁ ἀνήμερος φθόνος. Τετάρτῃ δ' αὐτό, «Διέλθωμεν εἰς τὸ πεδίον», δόλου καὶ ἀπάτης ἀπόδειξιν ἔχον Πέμπτῃ δὲ

άνιερές σκέψεις, προσποιούμενος όμως τὸν καλὸ μὲ λόγους. Γιατὶ λέγει «Ἐγὼ πᾶμε στὴν πεδιάδα»^{43α}. Ἄκουσ ὅτι τὸν καλοῦσε βέβαια νὰ πάνε στοὺς ἀγρούς γιὰ νὰ γίνει θεατὴς τῆς ἀγαθότητάς του καὶ νὰ ἀπολαύσει τὴν ποικιλόμορφη θέα τῶν λουλουδιῶν, ὅμως σκέφτεται ἀνόσια καὶ προσφέρει σὰν κάποια ἀπαρχὴ στὸν θάνατο τὸν ἀδελφὸ του, καὶ γίνεται δάσκαλος τῆς ἀνθρώπινης φύσεως τοῦ δρόμου γιὰ τὸν φόνο; Ἐρωτώντας τὸν στὴ συνέχεια ὁ Θεὸς καὶ λέγοντάς του, «Ποῦ εἶναι ὁ ἀδελφός σου Ἄβελ;»⁴⁴, ψεύδεται βέβαια ὁ ἄθλιος καὶ ἀπαντᾷ σκληρά, λέγοντας, «Δὲν ξέρω», ἐπειδὴ ὅμως ἀποδεικνύοταν φονιάς καὶ βασανιζόταν ἀπὸ τίς κατάρεις, πίστεψε ὅτι θὰ πεθάνει πάλι καὶ αὐτός, ἀκόμη καὶ ἂν δὲν θέλει ὁ Θεός, καὶ θὰ τεθεῖ τέρμα στό θέμα τῆς ὁργῆς τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ ἔλεγε· «Ἐάν με διώξεις σήμερα ἀπὸ τὸ μέρος ὅπου βρίσκομαι τώρα καὶ ἀποστρέψεις τὸ πρόσωπό σου ἀπὸ μένα, θὰ στεναζῶ καὶ θὰ τρέμω πάνω στὴ γῆ, καὶ ὁ πρῶτος τυχὸν ποὺ θὰ με συναντήσει, θὰ με σκοτώσει»^{44α}.

Ἔτσι ὅμως ὁπωσδήποτε θὰ ὑφίστατο τίς κατάρεις καὶ τίς τιμωρίες τῶν ἀνοσιουργημάτων του, κάνοντας τρισάθλια ζωὴ στὴ γῆ, τὸ πληροφορήθηκε καθαρὰ ἀπὸ τὸν Θεὸ ποὺ τοῦ εἶπε· «Δὲν θὰ γίνει αὐτὸ ποὺ εἶπες, γιατί αὐτὸς ποὺ θὰ σκοτώσει τὸν Κάιν, θὰ ἀποσπάσει ἑπτὰ φορὲς περισσότερες τιμωρίες»⁴⁵. Τὸν ἀριθμὸ βέβαια ἑπτὰ τὸν χρησιμοποιεῖ ἀντὶ τοῦ «πολλά», καὶ εἶναι σὰν νὰ λέγει, ὅτι αὐτὸς ποὺ θὰ τὸν ἀπαλλάξει ἀπὸ τὴν ἐπίγεια ζωὴ θὰ χαρίσει πολλὰ καὶ ἀνόσια πλημμελήματα στὸν ἀδελφοκτόνο Κάιν. Ἐάν ὅμως κάποιος προτιμᾷ νὰ εἶναι ἑπτὰ στὸν ἀριθμὸ αὐτὰ μὲ τὰ ὅποια θὰ τιμωρηθεῖ, δὲν εἶναι καθόλου δύσκολο μετρώντας τα νὰ πεῖ, ὅτι πρώτη ἁμαρτία τοῦ Κάιν ἦταν τὸ ὅτι δὲν ἔκανε καλὴ ἐπιλογὴ καὶ οὔτε θυσιάσε στὸν Θεὸ τὰ καλύτερα ἀπὸ ὅλα. Δεύτερη πάλι τὸ ὅτι ὅταν ἔμαθε τὴν ἁμαρτία του δὲν ἔδειξε μετάνοια, καὶ μὲ ἐπιστροφὴς στό καλύτερο δὲν ἐπιδίωξε νὰ ἐπανορθώσει τὰ σφάλματά του, ἀλλὰ παρασύρθηκε σὲ ἐκδηλώσεις ὁργῆς καὶ ἐρεθίστηκε μὲ τὴν ἐπιτυχία τοῦ πλησίον του, τὸν ὅποιο ἔπρεπε ὁπωσδήποτε νὰ προτιμήσει νὰ τὸν μιμηθεῖ, καὶ νὰ μὴ τὸν θεωρεῖ ἐχθρό, οὔτε καὶ νὰ τὸν ὑποβλέπει μὲ ἄδικα μάτια. Τρίτη, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο προεισαγωγὴ στὴν ἀγριότητα τοῦ ὅτι πρέπει νὰ φονεύει κανεὶς εἶναι ὁ ἀνήμερος φθόνος. Τέταρτη αὐτὸ ποὺ τοῦ εἶπε, «ἄς πᾶμε στὴν πεδιάδα», ποὺ ἀποτελοῦσε ἀπόδειξη τοῦ δόλου καὶ τῆς ἀπάτης. Πέμπτη, τὰ ἐγκλήματα τῆς

44α. Γεν. 4, 14.

45. Γεν. 4, 15.

τῆς ἀνοσίου μαιφονίας τὰ ἐγκλήματα. Καταλογοισθεῖθ' ἂν εἰς
 ἕκτον αὐτῶ πλημμέλημα τὸ ψευδοεπῆσαι τὸν Θεόν. Εἰς ἑβδομον δέ
 τὸ ἄκοντος τοῦ Θεοῦ νομίζειν δύνασθαι διαδρᾶναι τὰς δίκας, τῆς ἐν
 σώματι ζωῆς οὐκ ἀνεθελήτως ἀπηλλαγμένον. « Ἀλλὰ δέδωκε», φη-
 5 σὶν, ὁ Θεὸς σημεῖον τῷ Κάϊν τοῦ μὴ ἀποκτεῖναι αὐτὸν πάντα τὸν εὐ-
 ρίσκοντα αὐτόν. Ἐξῆλθε δὲ Κάϊν ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ». Ὑπέ-
 κειτο δὲ παραχρῆμα ταῖς ἀραῖς, καὶ ὁ τῆς ἀποστροφῆς ἠκολούθει
 τρόπος. Τὸν γὰρ τοι πρὸς λῆξιν τοῦ παντὸς ἤδη διελάσαντα κακοῦ
 ἐποπτεύσειεν ἂν πῶς ἢ πάναγνος καὶ ἀγνωτάτη φύσις;
 10 γ'. Καὶ ταυτὶ μὲν ἡμῖν ὡς ἐν πάχει πραγμάτων καὶ ἱστορικῶς
 εἰρήσθω τέως. Μεταχρωρνύντες δὲ ὡσπερ τῆς εἰκόνας τὴν γραφήν,
 καὶ τὴν ἐν τῷ γράμματι σκιὰν μεταχαράττοντες εἰς ἀλήθειαν, φέρε
 δὴ, φέρε, καὶ λίαν ἰσχυρῶς ἕκαστα βασανίζοντες, ἐκεῖνο λέγωμεν, ὅτι
 τὸ Χριστοῦ μυστήριον καταθρήσαι τις ἂν προανατυπούμενον ἐν ἀρ-
 15 χαῖς ὡς ἐν σκιᾷ τῷ συμβεδηκότι. Ἐδει γάρ, ἔδει τῆς ἀνθρώπου φύ-
 σεως διατεθείσης εἰς ἁμαρτίαν καὶ τοῖς τοῦ θανάτου βρόχοις ἀδοκή-
 τως ἐνελημμένης, τὸ τῆς εἰς τὸ ἄμεινον ἀνακομιδῆς προαναφω-
 νεῖσθαι μυστήριον, καὶ τὸν δι' ἡμᾶς καὶ ὑπὲρ ἡμῶν τεθνηξόμενον
 κατὰ καιροῦς μὴ ἀγνοηθῆναι Χριστόν. Πεποιήται τοίνυν ὁ προπά-
 20 τωρ Ἀδὰμ κατὰ γε τὴν πίστιν τῶν ἱερῶν Γραμμάτων, κατ' εἰκόνα
 καὶ καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ. Γεγέννηται δὲ καὶ προῆλθον ἀπ' αὐτοῦ,
 πρῶτος μὲν ὁ Κάϊν, δεῦτερος δὲ μετ' ἐκεῖνον ὁ Ἄβελ. Ἀλλὰ τῷ μὲν
 Κάϊν τὸ ἐξ Ἰσραὴλ πρόσωπον περιθήσομεν. Ἐπεὶ τοι καὶ αὐτὸς ὁ
 Χριστὸς ἰσοτρόπους ὄντας τῷ Κάϊν τοὺς τῶν Ἰουδαίων δήμους,
 25 αὐτὸν προσημαίνειν ἠξίου. Αὐτὸς γὰρ ἔφασκεν « Ἐὰν ὑμεῖς μένητε
 ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ, ἀληθῶς μαθηταὶ μου ἔσεσθε, καὶ γνώσεσθε τὴν
 ἀλήθειαν, καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς». Οἱ δὲ τῆς πατρικῆς
 ἐλευθερίας οὐ συνιέντες τὸ κάλλος, σαρκικοῖς ἀντήμασιν ἐναγλαῖζε-
 σθαι δεῖν ἐπεχειροῦν, λέγοντες « Σπέρμα Ἀβραὰμ ἔσμεν, καὶ οὐδενὶ
 30 δεδουλεύκαμεν πώποτε. Πῶς οὐ λέγεις, ὅτι Ἐλεύθεροι ἔσεσθε;». Τί
 οὖν πρὸς ταῦτα Χριστός; « Εἰ τέκνα», φησί, « τοῦ Ἀβραὰμ ἦτε, τὰ
 ἔργα τοῦ Ἀβραὰμ ἐποιεῖτε ἄν. Νυνὶ δὲ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι, ἄν-

άνοσιας δολοφονίας. Ὡς ἔκτο ἀμάρτημά του θά μπορούσε νά καταλογισθεῖ σ' αὐτόν τὸ ὅτι εἶπε ψέματα στὸν Θεό. Καὶ ἕβδομο, τὸ ὅτι, χωρὶς νά τὸ θέλει ὁ Θεός, νόμιζε ὅτι μπορούσε νά πραγματοποιεῖ τις τιμωρίες, ἀπαλλασσόμενος ἀπὸ τὴ ζωὴ του μὲ τὴ θέλησή του. «Ἀλλὰ ὁ Θεός», λέγει, «ἔδωσε σημάδι στὸν Κάιν, ὅτι δὲν θά τὸν σκοτώσει κανένας ἀπὸ ἐκείνους πού θά τὸν συναντήσουν. Καὶ ὁ Κάιν ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὸ μέρος πού βρισκόταν κάτω ἀπὸ τὴν εὐλογία τοῦ Θεοῦ»⁴⁶. Περιβαλλόταν ἀμέσως ἀπὸ τις κατάρες, καὶ τὸν ἀκολουθοῦσε ὁ τρόπος τῆς ἀποστροφῆς. Πῶς δηλαδὴ ἦταν δυνατόν, αὐτὸς πού εἶχε φτάσει ἤδη στὸ τέλος τοῦ κάθε κακοῦ, νά βρῖσκεται κάτω ἀπὸ τὴν ἐποπτεία καὶ εὐλογία τῆς πάναγνης καὶ ἀγιώτατης φύσης;

3. Καὶ αὐτὰ βέβαια τώρα εἰπώθηκαν σὲ μᾶς ἔτοι γενικά καὶ ἱστορικά, ἀλλάζοντας ὅμως κατὰ κάποιον τρόπο τὸ χρῶμα τῆς εἰκόνας καὶ μεταφέροντας τὴ σκιά τῆς γραφῆς στὴν ἀλήθεια, ἐμπρὸς λοιπὸν ἐρευνώντας τὰ ἐπὶ μέρους γεγονότα ἀμυδρά, ἃς ποῦμε ἐκεῖνο, ὅτι θά μπορούσε κανεὶς νά δεῖ τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ νά προαναγγέλλεται στὶς ἀρχῆς μὲ αὐτὸ πού συνέβη ὑπὸ μορφὴ σκιάς. Γιατὶ ἔπρεπε, ναί ἔπρεπε, ἀφοῦ ἡ ἀνθρώπινη φύση ἔκλινε πρὸς τὴν ἁμαρτία καὶ ἀπροσδόκητα τυλίχθηκε στὰ δίχτυα τοῦ θανάτου, νά προαναγγελεῖ τὸ μυστήριον τῆς ἐπανόδου στὸ καλύτερο, καὶ νά μὴ ἀγνοηθεῖ στὴν πορεία τοῦ χρόνου ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος ἐπρόκειτο νά πεθάνει γιὰ μᾶς. Πλάσθηκε λοιπὸν ὁ πρόπατορας Ἀδάμ, σύμφωνα μὲ τὴν πίστη τῶν ἁγίων Γραφῶν, κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωση μὲ τὸν Θεό. Ἀπὸ αὐτὸν στὴ συνέχεια γεννήθηκαν καὶ προῆλθαν, πρῶτος ὁ Κάιν, καὶ δεύτερος μετὰ ἀπὸ ἐκεῖνον ὁ Ἀβελ. Ἀλλὰ στὸν Κάιν θά ἀποδώσουμε τὸ πρόσωπο τοῦ Ἰσραὴλ, γιατί καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστός θεωροῦσε ὅτι τὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων ἦταν ἴδια στοὺς τρόπους μὲ τὸν Κάιν. Γιατὶ ὁ ἴδιος ἔλεγε: «Ἐάν σεῖς μείνετε στὸν δικό μου λόγο, θά γίνετε ἀληθινὰ δικοὶ μου μαθητές, καὶ θά γνωρίσετε τὴν ἀλήθεια, καὶ ἡ ἀλήθεια θά σᾶς ἐλευθερώσει»^{46α}. Αὐτοὶ ὅμως, ἐπειδὴ δὲν ἀντιλήφθηκαν τὴν ὠραιότητα τῆς πατρικῆς ἐλευθερίας, ἐπιχειροῦσαν νά εὐφραίνονται μὲ σαρκικά καυχήματα, λέγοντας: «Ἐμεῖς εἴμαστε παιδιά τοῦ Ἀβραάμ, καὶ δὲν γίναμε ποτὲ δούλοι κανενός. Πῶς σὺ λές, ὅτι θά γίνουμε ἐλεύθεροι;»⁴⁷. Τί ἀπάντησε λοιπὸν σ' αὐτὰ ὁ Χριστός; «Ἐάν ἦσασαν», λέγει, «παιδιά τοῦ Ἀβραάμ, θά κάνατε τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ. Ἐνῶ τώρα ζητεῖτε νά μὲ σκοτώσετε,

47. Ἰω. 8, 32.

θρωπον, ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα, ἣν ἤκουσα παρὰ τοῦ Πα-
 τρός· τοῦτο Ἀβραὰμ οὐκ ἐποίησε». Πατέρα δὲ αὐτοῖς ἀπονέμει τὸν
 Σατανᾶν, λέγων «Ὑμεῖς ποιεῖτε τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς ὑμῶν. Ἐκεῖνος
 ἀνθρωποκτόνος ἦν ἀπ' ἀρχῆς, καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ ἔστηκεν, ὅτι
 5 ψεύστης ἐστὶ, καθὼς καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ». Καὶ οὐδέπω νομιοῦμεν,
 νοοῦντες ὀρθῶς, τοῦ πονηροῦ τε καὶ ἀρχεκάκου δαίμονος διαμε-
 μῆσθαι Χριστόν· ἐκλελυτῆκόσι δὲ τοῖς Ἰουδαίοις καὶ τὴν ἀνοσίαν
 κατ' αὐτοῦ μαιφονίαν ᾠδίνουσι, τὸν πρῶτον ἀνθρωποκτόνον καὶ
 τοῦ ψεύδους ἐπιτηδευτὴν, φημί δὴ τὸν Κάιν, δίδωσι πατέρα, κάκει-
 10 νου τὸν Σατανᾶν, τὸν τῆς ἁμαρτίας εὐρετὴν. Ἐπιδιδασκόντων τινῶν
 τίνα πατέρα τῷ διαβόλῳ δώσομεν, ἢ ποῖον εἶναι φαμεν τῆς ἐκείνου
 δυστροπίας τὸ ἀρχέτυπον, ἀρχετύπῳ δὲ ὡσπερ τῷ Κάιν καθάπερ
 εἰκόνα προσνέμει τοὺς τῆς ἐνούσης αὐτῷ δυσσεθείας τὴν εἰς πᾶν
 ὄτιοῦν ἐμφέρειαν νοσεῖν εἰρημένους.

15 Ὅτι γὰρ ἔθος τῷ Σωτῆρι Χριστῷ, Σατανᾶν ἀποκαλεῖν τὸν τοῖς
 ἐκείνου προσεοικότα τρόποις, καταθρήσωμεν ἂν καὶ λίαν ἀμογητὶ
 τοῖς ἀγίοις λέγοντα μαθηταῖς «Οὐκ ἐγὼ ὑμᾶς τοὺς δώδεκα ἐξελεξά-
 μην; καὶ ἰδοὺ εἷς ἐξ ὑμῶν διάβολός ἐστι». Παρειαστέον τοίνυν τῷ
 Κάιν τὸν Ἰσραὴλ, περὶ οὗ γέγραπται· «Υἱὸς πρωτότοκός μου Ἰσρα-
 20 ἦλ». Μετὰ δέ γε τὸν πρωτότοκον Ἰσραὴλ, δεῦτερος ὡσπερ ἐν χρόνῳ,
 καὶ νεώτατος ἀνεφάνη Χριστός, υἱὸς καὶ αὐτὸς τοῦ Ἀδάμ. Τοιγάρ-
 τοι καὶ «Υἱὸν ἀνθρώπου» σοφῶς τε καὶ οἰκονομικῶς ἑαυτὸν ὠνόμα-
 ζε πανταχῇ· ἀλλ' ὁ μὲν Ἰσραὴλ τιμᾶν ἐδόκει Θεὸν προσφέρων τὰ
 πρόσκαιρα καὶ εὐμάραντα, καὶ ὧν οὐ σφόδρα πολὺς ὁ λόγος, καὶ
 25 τοῖς περὶ γῆν σπουδάσασιν, ὄλον ὡσπερ ἐτίθει τὸν νοῦν. Ἐτρά-
 πετο γὰρ εἰς γεηπονίαν ὁ Κάιν, Ἄβελ δὲ ἦν ποιμὴν προβάτων.
 Καθηγεῖτο γὰρ τῆς λογικῆς ἀγέλης ὁ Ἐμμανουήλ, καὶ αὐτὸς ἐστὶν ὁ
 Ποιμὴν ὁ καλὸς ὁ «ἐν τόπῳ πίονι καὶ ἐν νομῇ ἀγαθῇ», καθὰ γέγρα-
 πται, τὰς ἄνω τε καὶ ἐπὶ γῆς διαπομαίνων ἀγέλας. Πρὸς ὃν καὶ ὁ
 30 προφητικὸς ἀναπεφώνηκε λόγος· «Ποίμανε τὸν λαόν σου ἐν ράβδῳ
 φυλακῆς σου, πρόβατα κληρονομίας σου».

Οὐκοῦν ὁ μὲν Ἰσραὴλ τοῖς γεωδεστέροις ἡξίου τιμᾶν τὸν Θεόν,
 καρποφορῶν τὰ ἐν νόμῳ καὶ τὰς ἀνεθελήτους αὐτῷ θυσίας ἀνατι-

ἄνθρωπο πού σᾶς εἶπα τὴν ἀλήθεια πού ἄκουσα ἀπὸ τὸν Πατέρα. Αὐτὸ ὁ Ἄβραάμ δὲν τὸ ἔκανε»^{47α}. Καὶ χαρακτηρίζει πατέρα τοὺς τὸν Σατανᾶ, λέγοντας: «Σεῖς κάνετε τὰ ἔργα τοῦ πατέρα σας. Ἐκεῖνος ἦταν ἀνθρωποκτόνος ἀπὸ τὴν ἀρχή, καὶ δὲν στάθηκε στὴν ἀλήθεια, γιατί εἶναι ψεύτης, ὅπως καὶ ὁ πατέρας του»⁴⁸. Καὶ δὲν θὰ νομίσουμε καθόλου, σκεπτόμενοι ὀρθά, ὅτι ὁ Χριστὸς θυμᾶται τὸν πονηρὸ καὶ ἀρχηγὸ τοῦ κακοῦ δαίμονα. Κυριευμένοι οἱ Ἰουδαῖοι ἀπὸ λύσσα καὶ ἐγκυμονώντας τὸν ἀνιέρο φόνο ἐναντίον του, τοῦ ἀποδίδουν πατέρα τοῦ τὸν πρῶτο ἀνθρωποκτόνο καὶ ἐφευρέτη τοῦ ψεύδους, ἐνωῶ βέβαια τὸν Κάϊν, καὶ πατέρα ἐκείνου τὸν Σατανᾶ, τὸν ἐφευρέτη τῆς ἁμαρτίας. Ἐπειδὴ μερικοὶ συνέχιζαν νὰ λένε, ποιὸν πατέρα νὰ ἀποδώσουμε στὸν διάβολο, ἢ ποιὸς εἶναι τὸ πρωτότυπο τῆς δυστροπίας ἐκείνου, πρωτότυπο σὰν εἰκόνα τοῦ Κάϊν χαρακτηρίζει ἐκείνους πού ἐπέλεξαν νὰ νοσοῦν σὲ ὁ,τιδήποτε ὅμοιο μὲ ἐκείνον.

Ἵτι βέβαια ὁ Σωτῆρας Χριστὸς συνηθίζει νὰ ὀνομάζει Σατανᾶ ὅποιον μοιάζει μὲ τοὺς τρόπους ἐκείνου, μποροῦμε νὰ τὸ δοῦμε, καὶ πολὺ εὐκόλα μάλιστα, σ' αὐτὰ πού λέγει στοὺς ἅγιους μαθητές του: «Δὲν σᾶς διᾶλεξα ἐγὼ ἐσᾶς τοὺς δώδεκα; Καὶ ὅμως ἓνας ἀπὸ σᾶς εἶναι διάβολος»^{49α}. Πρέπει λοιπὸν νὰ παραβάλουμε μὲ τὸν Κάϊν τὸν Ἰσραήλ, γιὰ τὸν ὁποῖο ἔχει γραφεῖ: «Ὁ Ἰσραήλ εἶναι υἱὸς μου πρωτότοκος»⁴⁹. Καὶ μετὰ τὸν πρωτότοκο Ἰσραήλ, δεύτερος χρονικὰ καὶ νεώτατος φανερώθηκε ὁ Χριστὸς, υἱὸς καὶ αὐτὸς τοῦ Ἀδάμ. Γι' αὐτὸ καὶ παντοῦ ὀνόμαζε τὸν ἑαυτό του μὲ τρόπο σοφὸ καὶ κατ' οἰκονομία, Υἱὸ τοῦ ἀνθρώπου. Ἄλλὰ ὁ Ἰσραήλ νόμιζε ὅτι τιμᾶ τὸν Θεὸ προσφέροντάς του τὰ πρόσκαιρα καὶ αὐτὰ πού μαραίνονται εὐκόλα, καὶ γιὰ τὰ ὁποῖα δὲν γινόταν πολὺς λόγος, καὶ διέθετε ὅλον τὸν νοῦ του στὰ ἐνδιαφέροντα τὰ σχετικὰ μὲ τὴ γῆ. Γιατὶ ὁ Κάϊν εἶχε ἐπιδοθεῖ στὴν καλλιέργεια τῆς γῆς, ἐνῶ ὁ Ἄβελ ἦταν βοσκὸς προβάτων. Καὶ ὁ Ἐμμανουήλ ἦταν ἡγέτης τῆς λογικῆς ποιμνῆς, καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ Ποιμένας ὁ καλός, ὁ ὁποῖος βόσκει τὰ ποίμνια καὶ τὰ οὐράνια καὶ τὰ ἐπίγεια, σὲ τόπο μὲ ἀφθονία καὶ μὲ βοσκή καλή»^{49α}, ὅπως εἶναι γραμμένο. Σ' αὐτὸν φώναζε καὶ ὁ προφητικὸς λόγος: «Ποίμενε τὸν λαὸ σου μὲ τὸ προφυλακτικὸ ραβδί σου, τὰ πρόβατα τῆς κληρονομίας σου»⁵⁰.

Ὁ Ἰσραηλιτικὸς λοιπὸν λαὸς ἔκρινε ὅτι πρέπει νὰ τιμᾶ τὸν Θεὸ μὲ τὰ πιὸ γήινα, παράγοντας ὡς καρποὺς αὐτὰ πού περιέχονται στὸν

49. Ἐξ. 4, 22.

49α. Ἦσ. 30, 23.

50. Μιχ. 7, 14.

θεΐς. Τοιγαροῦν καὶ ἤκουσε διὰ φωνῆς ἁγίων· «Ὁλοκαύτωμα τῶν
 κριῶν σου καὶ σιέαρ ἀρνῶν καὶ αἷμα τράγων καὶ ταύρων οὐ θούλο-
 μαι, οὐδ' ἂν ἐρχησθε ὀφθῆναί μοι. Τίς γὰρ ἐξεξήτησε ταῦτα ἐκ τῶν
 χειρῶν ὑμῶν; Πατεῖν τὴν αὐλήν μου οὐ προσθήσεσθε. Ἐὰν φέρετε
 5 σεμίδαλιν, μάταιον θυμίαμα, βδέλυγμά μοι ἔστι». Καὶ πάλιν, «Ἵνα τί
 μοι λίβανον ἐκ Σαββᾶ φέρετε, καὶ κινάμωμον ἐκ γῆς μακρόθεν; Τὰ
 ὀλοκαυτώματα ὑμῶν οὐκ εἰσὶ δεκτά, καὶ αἱ θυσίαι ὑμῶν οὐχ ἤδυνάν
 με». Τοῦτό ἐστιν ἐναργῶς τὸ ἐπὶ ταῖς θυσίαις τοῦ Καὶν μὴ προσεση-
 κέναι Θεόν. Ἐβελ δὲ ὁ δίκαιος, τουτέστι Χριστός, ἐδωροφόρει Θεῷ
 10 τὰ τῶν λογικῶν ποιμνίων πρωτότοκα, τουτέστι τοὺς τρυφεροὺς τὴν
 καρδίαν, καὶ νηπιάζοντας τῇ κακίᾳ, καὶ ἀπολέκτους ἐν ἀρεταῖς, καὶ
 εἰκόνι τῇ πρὸς αὐτὸν τὴν τοῦ πρωτοτόκου φοροῦντας δόξαν. Ἐκ-
 κλησία γὰρ πρωτοτόκων ἀπογεγραμμένων ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἢ τῶν
 διὰ πίστεως κεκλημένων εἰς ἁγιασμόν πληθὺς ὀνομάζεται παρὰ γε
 15 τῷ θεοπεσίῳ Παύλῳ· ταύτης οὖν ἄρα τῆς ἁγίας πληθύος καὶ τῆς τῶν
 πρωτοτόκων ἀγέλης ἱερουργὸς γέγονεν ὁ Χριστός. Δι' αὐτοῦ γὰρ
 «ἐσχῆκαμεν τὴν προσαγωγὴν ἐν Πνεύματι πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Πα-
 τέρα». Καὶ θυσία καλὴ γεγόναμεν καὶ εὐπρόσδεκτος, ὑπὲρ μόσχον
 νέον κέρατα ἐκφέροντα καὶ ὀπλάς. Ἡ μὲν γὰρ δι' αἱμάτων προσα-
 20 γωγὴ χθαμαλὴ τέ ἐστι καὶ γεωδεστέρα καὶ τὸ εὐῶδες οὐκ ἔχουσα
 παρὰ Θεῷ, ἢ δέ γε ἐν Πνεύματι καὶ διὰ Χριστοῦ λατρεία πολὺ δὴ
 λίαν ἐστὶν ἀνδάνουσα τῷ Πατρὶ. Καὶ γοῦν τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ προσκομί-
 ζουσι τὰ ἀπὸ γῆς, ἐφώνει Θεός· «Οὐδέξομαι ἐκ τοῦ οἴκου σου μό-
 σχους, οὐδὲ ἐκ τῶν ποιμνίων σου χιμάρρους· ὅτι ἐμά ἐστι πάντα τὰ
 25 θηρία τοῦ ἀγροῦ, κτήνη ἐν τοῖς ὄρεσι καὶ βόες. Ἐγνώκα πάντα τὰ
 πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὠραιότης ἀγροῦ μετ' ἐμοῦ ἐστὶν· ἐὰν πει-
 νάσω, οὐ μὴ σοι εἴπω. Ἐμὴ γὰρ ἐστὶν ἡ οἰκουμένη καὶ τὸ πλήρωμα
 αὐτῆς». Ἡμῖν δὲ τοῖς ἐν Χριστῷ δεδικαιωμένοις καὶ ἡγιασμένοις ἐν
 Πνεύματι, προσεφώνει λέγων· «Θῦσον τῷ Θεῷ θυσίαν αἰνέσεως, καὶ
 30 ἀπόδος τῷ Ὑψίστῳ τὰς εὐχὰς σου, καὶ ἐπικαλέσαι με ἐν ἡμέρᾳ θλί-
 ψεώς σου καὶ ἐξελοῦμαί σε, καὶ δοξάσεις με».

50α. Ἦσ. 1, 11-13.

50γ. Ρωμ. 5, 2.

50β. Ἰερ. 6, 20.

51. Ψαλμ. 68, 32.

νόμο, και προσφέροντας τις μη εὐάρεστες θυσίες. Γι' αὐτὸ και ἄκουσε με τὴ φωνὴ τῶν ἁγίων· «Τὴ θυσία τῶν κριαριῶν σου και τὸ πάχος τῶν ἀρνιῶν και τὸ αἷμα τῶν ταύρων και τράγων δὲν τὰ θέλω, οὔτε νὰ ἐρχεστε νὰ παρουσιάζεστε με αὐτὰ μπροστὰ μου. Ποιὸς τὰ ζήτησε αὐτὰ ἀπὸ τὰ χέρια σας; Νὰ μὴ ἐξακολουθήσετε νὰ πατάτε τὴν αὐλὴ μου. Ἐὰν προσφέρετε σεμγδάλι, εἶναι μάταιο. Τὸ θυμίαμα τὸ σιχαίνομαι»^{50α}. Και πάλι· «Γιατί μου προσφέρετε λιβάνι ἀπὸ τὴ χώρα Σαββῶ και κανέλλα ἀπὸ τὰ κέρατα τῆς γῆς; Τὰ ὀλοκαυτώματά σας δὲν εἶναι δεκτά, και οἱ θυσίες σας δὲν με εὐχαριστοῦν»^{50β}. Αὐτὸ εἶναι φανερὰ ἢ αἰτία πού ὁ Θεὸς δὲν δέχθηκε τις θυσίες τοῦ Κάιν. Ἐντίθετα ὁ δίκαιος Ἄβελ, δηλαδὴ ὁ Χριστὸς, πρόσφερε ὡς δῶρα στὸν Θεὸ τὰ πρωτότοκα τῶν λογικῶν ποιμνίων, τοὺς τρυφεροὺς στὴν καρδιά και νήπια ὡς πρὸς τὴν κακία, τοὺς ἐπίλεκτους στὶς ἀρετὲς και πού με τὴν ὁμοιότητά τους πρὸς αὐτὸν φοροῦσαν τὴ δόξα τοῦ πρωτοτόκου. Γιατί τὸ πλῆθος αὐτῶν πού ἔχουν κληθεῖ με τὴν πίστη για νὰ ἁγιασθοῦν ὀνομάζεται ἀπὸ τὸν θεσπέσιο Παῦλο Ἐκκλησία τῶν πρωτοτόκων πού εἶναι ἀπογεγραμμένοι στοὺς οὐρανοὺς. Αὐτοῦ ἐπομένως τοῦ ἁγίου πλῆθους και τῆς ἀγέλης τῶν πρωτοτόκων ἱερουργὸς ἔγινε ὁ Χριστὸς. Γιατί μέσω αὐτοῦ «Ὁδηγηθήκαμε με τὸ Πνεῦμα πρὸς τὸν Θεὸ και Πατέρα»^{50γ} και ἔχουμε γίνει θυσία καλὴ και εὐπρόσδεκτη περισσότερο ἀπὸ τὴ θυσία νέου μόσχου πού μόλις φυτρώνουν τὰ κέρατα και οἱ ὀπλές του⁵¹. Και πράγματι ἡ θυσία πού προσφέρεται με αἷματα εἶναι εὐτελής και περισσότερο γεώδης, και δὲν στέλνει εὐωδία πρὸς τὸν Θεὸ, ἐνῶ ἡ πνευματικὴ λατρεία πού γίνεται διὰ τοῦ Χριστοῦ εἶναι πάρα πολὺ ἀρεστὴ στὸν Πατέρα. Γι' αὐτὸ λοιπὸν στοὺς Ἰσραηλιῖτες, πού πρόσφεραν δῶρα γῆινα, ὁ Θεὸς φώναζε· «Δὲν δέχομαι ἀπὸ τὴ γενεά σας μοσχάρια, οὔτε τράγους ἀπὸ τὰ κοπάδια σας, γιατί δικά μου εἶναι ὅλα τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ, τὰ κτήνη και τὰ βόδια στὰ βουνά. Γνωρίζω ὅλα τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ, και ἡ ὁμορφία τῶν ἀγρῶν εἶναι μαζί μου, και ἐὰν πεινάσω, δὲν θὰ σοῦ τὸ πῶ. Γιατί δική μου εἶναι ἡ οἰκουμένη, και ὅτι ὑπάρχει μέσα σ' αὐτήν»⁵². Ἐνῶ σὲ μᾶς πού ἐπιτύχαμε τὴ δικαίωση με τὸν Χριστὸ και ἁγιασθήκαμε με τὸ Πνεῦμα, προσφωνοῦσε λέγοντας· «Θυσίασε στὸν Θεὸ θυσία δοξολογίας, και ἐκπλήρωσε στὸν Ὑψιστο ὅ,τι εὐχήθηκες, και ἐπικαλέσου με κατὰ τὴν ἡμέρα πού εἶσαι θλιμμένος, και θὰ σὲ ἀπαλλάξω ἀπὸ τὴ θλίψη, και θὰ με δοξάσεις»⁵³.

52. Ψαλμ. 49, 9-12.

53. Ψαλμ. 49, 14-15.

Οὐκοῦν ἐν ἀμείνοσι τῶν ἀπὸ τῆς γῆς τὰ πνευματικά, καὶ πολὺν
 προφερεστέρα τῆς κατὰ νόμον θουσίας, ἢ διὰ Χριστοῦ. Προσεκλίνετο
 δὴ οὖν οὐκὶ ταῖς τοῦ Κάϊν θουσίας, ἀλλὰ ταῖς τοῦ Ἄβελ, ὁ Θεός. Καὶ
 διὰ ποίαν αἰτίαν; Ὁ μὲν γὰρ Ἰσραὴλ προσεκόμιζε μὲν ὀρθῶς (θῦειν
 5 γὰρ ἔδει Θεῷ), διεῖλε δὲ οὐκ ὀρθῶς, προσεδρεύων αἰεὶ τοῖς τύποις,
 καὶ τοῖς ἐν σκιαῖς ἐφήδεσθαι νομίσας Θεόν. Τοιγάρτοι καὶ ἡμαρτε
 καὶ ἡσυχάζειν ἐκελεύετο, τουτέστι τῶν ἀρχαίων καὶ κατὰ νόμων
 καταλήγειν ἐθῶν, καὶ ἡγούμενον ποιῆσθαι Χριστόν. Εἴρηται γὰρ
 τῷ Κάϊν «Ἡμαρτες, ἡσύχασον» καὶ πρὸς γε τὸν Ἄβελ· «Πρὸς σὲ ἢ
 10 ἐπιστροφή αὐτοῦ, καὶ σὺ ἄρξεις αὐτοῦ». Ἄλλ' εἵπερ ἠθέλησεν ὁ
 Ἰσραὴλ τὴν ἐκ τῶν γεωδεστέρων προσαγωγήν, καὶ τῆς κατὰ νόμον
 λατρείας τὸ ἀνωφελές παρωθούμενος, ἀρχοντα καὶ καθηγητὴν τῆς
 εἰς τὸ ἀμεινον ὁδοῦ ποιῆσθαι Χριστόν, ἦν ἂν ἐλεύθερος μεθ' ἡμῶν,
 καὶ «ἐν βιβλίῳ τῶν ζώντων», κατὰ τὰς Γραφάς. Ἐπειδὴ δὲ ἴσῳ τῷ
 15 Κάϊν φθόνου πρόφασιν καὶ μαιφονίας ἀρχὴν τὴν τοῦ Σωτῆρος
 ἡμῶν εὐδοκίμησιν ἐποιήσατο, πέπτωκεν εἰς ἀράν, καὶ ἑπτὰ γέγονεν
 ἐκδικουμένων ἔνοχος. Πολλαῖς γὰρ ἔνοχοι γεγόνασι δίκαις καὶ
 ποιναῖς ἀγρίαις ὑπενηνεγμένοι, στένοντές τε καὶ τρέμοντες διατε-
 λουσιν οἱ δεῖλαιοι· πανταχῇ γὰρ ξένοι καὶ ἐπήλυτοι καὶ περιδεεῖς
 20 καὶ τὴν ὅτι μάλιστα τοῖς ἐλευθέροις πρεπωδεστάτην οὐκ ἔχοντες
 παρρησίαν. Πλὴν ἐδέξατο σημεῖον ὁ Κάϊν τοῦ μὴ ἀνελεῖν αὐτόν·
 ἀπόλωλε γὰρ οὐκ εἰς ἅπαν ὁ Ἰσραὴλ, σέσωσται δὲ τὸ κατάλεμμα,
 κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν, καὶ τοῦτο εἰδὼς προανεφώνει, λέ-
 γων· «Καὶ εἰ μὴ Κύριος Σαβαὼθ ἐγκατέλιπεν ἡμῖν σπέρμα, ὡς Σό-
 25 δομα ἂν ἐγενήθημεν, καὶ ὡς Γόμορρα ἂν ὁμοιωθήμεν». Καὶ μὲν τοι
 καὶ πρὸς τῷδε καὶ ὁ θεοπέσιος Μελωδός, μὴ εἰς ἅπαν ἀφανίζεσθαι
 τὸν Ἰσραὴλ ἐλπίζει πρὸς τὸν τῶν ὄλων Θεόν· «Μὴ ἀποκτείνῃς
 αὐτούς, μήποτε ἐπιλάθωνται τοῦ νόμου σου».

Πλὴν ἐκβέδηκεν ὁ Κάϊν ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ. Γέγραπται
 30 γὰρ οὕτως· «Ἐξῆλθε δὲ Κάϊν ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ»· πεπόνθασιν
 δέ τι τοιοῦτον οἱ ἐξ Ἰσραὴλ, πρὸς οὗς εἴρηται διὰ φωνῆς τοῦ προ-
 φήτου· «Ὅταν τὰς χεῖρας ὑμῶν ἐκτείνητε πρὸς με, ἀποστρέψω τοὺς
 ὀφθαλμούς μου ἀφ' ὑμῶν, καὶ ἐὰν πληθύνητε τὴν δέησιν, οὐκ εἰσα-

54. Ψαλμ. 49.

56. Γεν. 4, 7.

55. Γεν. 4, 7.

57. Ἄποκ. 3, 5.

Ἄρα λοιπὸν τὰ πνευματικὰ εἶναι ἀνώτερα ἀπὸ τὰ γήινα, καὶ πολὺ πρὸ ὑπέροχῃ ἀπὸ τὴν νομικὴ θυσία εἶναι ἢ θυσία τοῦ Χριστοῦ. Ἐκλινε δηλαδὴ ὁ Θεὸς ὄχι στὶς θυσίαις τοῦ Καῖν, ἀλλὰ στὶς θυσίαις τοῦ Ἄβελ. Καὶ γιὰ ποιὸν λόγο; Γιατί ὁ Ἰσραὴλ πρόσφερε βέβαια σωστὰ (καθόσον ἔπρεπε νὰ θυσιάσει στὸν Θεό), ἀλλὰ δὲν ἔκρινε σωστὰ, ἐπιμένοντας πάντοτε στοὺς τύπους καὶ νομίζοντας ὅτι ὁ Θεὸς εὐχαρισιεῖται μὲ τὶς σκιές⁵⁴. Γι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ ἀμάρτησε καὶ διατάχθηκε νὰ ἠσυχάσει, δηλαδὴ νὰ σταματήσει τὰ παλιὰ καὶ σύμφωνα μὲ τὸν νόμο ἔθιμα, καὶ νὰ κάνει ἀρχηγὸ τοῦ τὸν Χριστό. Γιατί στὸν Καῖν εἶχε εἰπωθεῖ· «Ἀμάρτησες, παῦσε»⁵⁵. Καὶ στὸν Ἄβελ· «Θὰ ἐπιστρέψει σὲ σένα, καὶ σὺ θὰ γίνεις ἀρχηγὸς του»⁵⁶. Ἀλλὰ, ἐὰν ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς ἤθελε, ἀπορρίπτοντας τὴν προσφορὰ δώρων ἀπὸ τὰ προϊόντα τῆς γῆς καὶ τὴν ἀνώφελη νομικὴ λατρεία, νὰ κάνει ἄρχοντα καὶ ὁδηγὸ στὸν δρόμο του πρὸς τὸ καλῦτερο τὸν Χριστό, θὰ μπορούσε νὰ ἦταν ἐλεύθερος μαζί μὲ μᾶς, καὶ νὰ ἀναγραφεῖ «στὸ βιβλίο τῆς ζωῆς» σύμφωνα μὲ τὶς Γραφές⁵⁷. Ἐπειδὴ ὅμως ὅμοια μὲ τὸν Καῖν ἔκαναν τὴν εὐδοκίμησιν τοῦ Σωτῆρα πρόφασιν φθόνου καὶ ἀφορμὴ γιὰ τὸν βδελυρὸ φόνο, ἔπρασσαν σὲ κατάρα καὶ ἔγιναν ἔνοχοι γιὰ πολὺ περισσότερες ἀμαρτίαι ἀπὸ τὶς ἀμαρτίαι τοῦ Καῖν. Γιατί ἔγιναν ἔνοχοι πολλῶν δικῶν καὶ ἔχουν ὑποστῆ ἄγριαις ποινῆς, καὶ ζοῦν οἱ ἄθλιοι στενάζοντας καὶ τρέμοντας. Γιατί παντοῦ εἶναι ξένοι καὶ πρόσφυγες καὶ φοβισμένοι, καὶ δὲν ἔχουν τὴν παρηγορία πού ταιριάζει προπαντὸς στοὺς ἐλεύθερους. Πλὴν ὅμως ὁ Καῖν δέχθηκε σημάδι, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν θὰ τὸν σκοτώσει. Πραγματικὰ ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς δὲν χάθηκε τελείως, ἀλλὰ σώθηκε τὸ ὑπόλειμμα⁵⁸, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ προφήτη, ὁ ὁποῖος, γνωρίζοντάς το καὶ αὐτό, προεῖπε· «Καὶ ἂν ὁ Κύριος τῶν Δυνάμεων δὲν μᾶς ἄφηνε σπέρμα, θὰ εἶχαμε γίνεϊ σάν τὰ Σόδομα, καὶ θὰ μοιάζαμε σάν τὰ Γόμορρα»⁵⁹. Ἀλλὰ μαζί μ' αὐτὸν καὶ ὁ θεοπέσιος Ψαλμωδὸς ἐκλιπαροῦσε τὸν Θεὸ τῶν ὄλων νὰ μὴ ἀφανισθεῖ τελείως ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαός· «Νὰ μὴ τοὺς θανατώσεις, γιὰ νὰ μὴ λησμονήσουν τὸν νόμο σου»⁶⁰.

Παρ' ὅλα αὐτὰ ὅμως ὁ Καῖν ἔφυγε ἀπὸ τὸ πρόσωπο τοῦ Θεοῦ. Γιατί ἔχει γραφεῖ τὸ ἑξῆς· «Καὶ ἀπομακρύνθηκε ὁ Καῖν ἀπὸ τὸ μέρος πού μέχρι τότε εἶχε τὴν εὐλογία τοῦ Θεοῦ»⁶¹. Κάτι τέτοιο λοιπὸν ἔπαθαν καὶ οἱ Ἰσραηλιῖτες, στοὺς ὁποίους μὲ τὴ φωνὴ τοῦ προφήτη εἰπώθηκε· «Ὅταν ὑψώνετε τὰ χέρια σας σὲ μένα, θὰ γυρίζω τὰ μάτια μου ἀπὸ σᾶς,

58. Ἦσ. 10, 21.

59. Ἦσ. 1, 9.

60. Ψαλμ. 58, 12.

61. Γεν. 4, 16.

- κούσομαι ὑμῶν Αἰ γὰρ χεῖρες ὑμῶν αἵματος πλήρεις». Ἀπέκτειναν γὰρ τὸν τῶν ὄλων Κύριον, καὶ τετολμήκασιν εἶπεν ἐκ πολλῆς ἄγαν ἀνοσιότητος, «Τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν». Ἀλλὰ τὸ μὲν αἷμα τοῦ Ἐβελ μόνον τάχα που κατακεκράγει τοῦ
- 5 φονευτοῦ, τὸ δέ γε τίμιον αἷμα τοῦ Χριστοῦ κατακέκραγε μὲν καὶ τῆς τῶν Ἰουδαίων ὁμότητος καὶ ἀχαριστίας, ἐξῆρε δὲ τὸν κόσμον τῆς ἁμαρτίας, ὡς κεχρμένον ὑπὲρ αὐτοῦ Τοιγάρτοι φησὶν ὁ θεοπέσιος Παῦλος· «Προσελθεῖν ἡμᾶς τοὺς ἐν πίστει δεδικαιωμένους, αἵματος ραντισμῷ κρεῖττον λαλοῦντι παρὰ τὸν Ἐβελ».
- 10 Πρέποι δ' ἂν κάκεινο, οἶμαι, τοῖς εἰρημένοις ἐπενεγκεῖν Μετὰ γὰρ τοι τὸ ἐκτεθάναι, φησὶ, τὸν Ἐβελ, ἔγνω Ἀδὰμ Εὐὰν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ συλλαβοῦσα ἔτεκεν υἱόν, καὶ ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Σήθ, λέγουσα· Ἐξανέστησε γὰρ μοι ὁ Θεὸς σπέρμα ἕτερον ἀντὶ Ἐβελ, ὃν ἀπέκτεινε Κάιν». Εἶτα μεθ' ἕτερα· «Ἐξῆσε δέ», φησὶν,
- 15 «Ἀδὰμ τριάκοντα καὶ διακόσια ἔτη, καὶ ἐγέννησε κατὰ τὴν ἰδέαν αὐτοῦ καὶ κατὰ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ, καὶ ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Σήθ». Ἄθρει δὴ οὖν ὅτι μετὰ τὸν Ἐβελ θάνατον, ἐμφερέστατος τῶ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν Θεοῦ, τουτέστι τῶ Ἀδὰμ, τίκτεται πάλιν υἱὸς Σήθ. Μετὰ γὰρ τοι τὸ ἀποθανεῖν κατὰ σάρκα τὸν Ἐμμανουήλ,
- 20 ἕτερον εὐθύς ἀνέφν σπέρμα τῶ Ἀδὰμ, καταπλουτοῦν ἐν ἑαυτῷ τῆς θείας εἰκόνας τὸ ὑπέρτατον κάλλος· «Ἀναμορφούμεθα γὰρ εἰς Χριστὸν διὰ Πνεύματος οἱ πιστεύοντες». Ὅτι δὲ τούτοις γένους ρίζα τις ὥσπερ καὶ πρόφασις ὁ Χριστοῦ γέγονε θάνατος, αὐτὸς τοῦτο πιστώσεται λέγων· «Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν· ἐὰν μὴ ὁ κόκκος τοῦ σίτου πεσὼν εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ, πολὺν καρπὸν φέρει». Ὅτε τοίνυν πέπτωκεν οἷά τις κόκκος εἰς γῆν, ἀστάχρος δίκην, πολλοστὸς ἀνέφη, τῆς ἀνθρώπου φύσεως ἀναπλαττομένης ἐν αὐτῷ, πρὸς τὴν ἐν ἀρχαῖς εἰκόνα, καθ' ἣν ὁ
- 25 πρῶτος γέγονεν ἄνθρωπος
- 30 δ'. Ἄξιον δὲ καὶ τὸ ἐξ ἀμφοῖν ἡμᾶς πολυπραγμονεῖν γένος, τὸ τε τοῦ Κάιν φημὶ καὶ τοῦ Σήθ· περιέσται γὰρ δὴ τι κἀντεῦθεν ἡμῖν τὸ τελοῦν εἰς ὄνησιν· γέγραπται δὲ οὕτως· «Καὶ ἔγνω Κάιν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ συλλαβοῦσα ἔτεκε τὸν Ἐνῶς, καὶ ἦν οἰκοδομῶν

62. Ἦσ. 1, 15.
64. Ἐβρ. 12, 24.

63. Ματθ. 27, 25.
65. Γεν. 4, 25.

και εάν αυξησετε τη δεησή σας, δεν θα σας ακούσω, γιατί τα χέρια σας είναι γεμάτα αίματα»⁶². Γιατί φόνευσαν τον Κύριο των όλων, και με πολύ μεγάλη ασέβεια: «Τό αίμά του ἄς βαρύνει ἡμᾶς και τά παιδιὰ μας»⁶³. Ἐλλά τό αίμα τοῦ ἸΑβελ κρούγαζε ἴσως μόνο ἔναντίον τοῦ δολοφόνου, ἐνώ τό τίμιο αίμα τοῦ Χριστοῦ κρούγαζε δέβαια και ἔναντίον τῆς ὠμότητος και ἀχαριστίας τῶν Ἰουδαίων, ἀλλά ἀπάλλασσε τόν κόσμο ἀπό τήν ἁμαρτία, ἀφοῦ εἶχε χυθεῖ γι' αὐτόν. Γι' αὐτό ὁ θεσπέσιος Παῦλος λέγει: «Ἐμεῖς οἱ δικαιωμένοι μέ τήν πίστη νά προσέλθουμε στόν ραντισμό μέ αίμα, τό ὁποῖο μυλαίει γιά καλύτερα πράγματα ἀπό ὅτι τό αίμα τοῦ ἸΑβελ»⁶⁴.

Νομίζω ὅμως ὅτι θά ἔπρεπε σ' αὐτά πού εἰπώθηκαν νά προσθέσουμε και τό ἔξῃς: γιατί λέγει, «Μετά τόν θάνατο τοῦ ἸΑβελ, ἤρθε σέ ἔνωσι ὁ Ἀδάμ μέ τή γυναίκα του Εὔα, ἡ ὁποία ἔμεινε ἔγκυος και γέννησε υἱό, πού τοῦ ἔδωσε τό ὄνομα Σήθ, λέγοντας: Ὁ Θεός μου ἔδωσε ἄλλον υἱό στή θέσι τοῦ ἸΑβελ, τόν ὁποῖο φόνευσε ὁ Κάϊν»⁶⁵. Και ὕστερα, μετά ἀπό ἄλλα, λέγει: «Και ἔζησε ὁ Ἀδάμ διακόσια τριάντα χρόνια, και γέννησε υἱό ὅμοιο στά σωματικά και τά ψυχικά χαρακτηριστικά, τόν ὁποῖο ὀνόμασε Σήθ»⁶⁶. Πρόσεχε λοιπόν ὅτι μετά τόν θάνατο τοῦ ἸΑβελ γεννιέται και ὁ υἱός Σήθ πανόμοιος μέ τόν κατ' εἰκόνα και ὁμοιότητα τοῦ Θεοῦ, δηλαδή τόν Ἀδάμ. Και πράγματι μετά τόν θάνατο τοῦ Ἐμμανουήλ κατὰ σάρκα γεννήθηκε ἀμέσως ἄλλο σπέρμα γιά τόν Ἀδάμ, πλουτισμένο μέ τήν ὑπέριστατη ὁμορφιά τῆς εἰκόνας τοῦ Θεοῦ: γιατί «Ὅσοι πιστεύουμε μεταμορφωνόμαστε λαμβάνοντας τή μορφή τοῦ Χριστοῦ μέσω τοῦ ἁγίου Πνεύματος»⁶⁷. Ὅτι δέβαια σ' αὐτοῦς ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ ἔγινε κάτι σάν ρίζα και προϋπόθεσι νέου γένους, τό βεβαιώνει ὁ ἴδιος λέγοντας: «Ἀλήθεια, ἀλήθεια σᾶς λέω, ὅτι ἐάν ὁ σπόρος τοῦ σιταριοῦ δέν πέσει στή γῆ και δέν πεθάνει, μένει αὐτός ὁμόνος. Ἐάν ὅμως πεθάνει, παράγει πολὺν καρπό»⁶⁸. Ὅταν λοιπόν ἔπεσε στή γῆ, σάν κόκκος στή γῆ, σάν στάχυ, φύτρωσε πολλαπλάσιος, ἀφοῦ μέ αὐτόν ἀναπλάσθηκε ἡ φύσι τοῦ ἀνθρώπου στήν ἀρχική εἰκόνα, σύμφωνα μέ τήν ὁποία εἶχε δημιουργηθεῖ ὁ πρῶτος ἄνθρωπος.

4. Εἶναι ὅμως ἄξιο νά ἐρευνησουμε τά γένη πού προσήλθαν και ἀπό τοὺς δύο, ἐννοῶ τόν Κάϊν και τόν Σήθ. Γιατί θά προκῦψει ἀπό τήν ἐρευνα αὐτή κάτι πού θά συντελέσει στήν ὠφέλειά μας. Ἐχει γραφεῖ λοιπόν τό ἔξῃς: «Και ἤρθε σέ ἔνωσι ὁ Κάϊν μέ τή γυναίκα του, ἡ ὁποία

66. Γεν. 5, 3.

67. Πρὸβλ. Β' Κορ. 3, 18.

68. Ἰω. 12, 24.

πόλιν, καὶ ἐπωνόμασε τὴν πόλιν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ
 Ἐνώσ. Ἐγεννήθη δὲ τῷ Ἐνώσ, Γαϊδάδ, καὶ Γαϊδάδ ἐγέννησε τὸν
 Μαουϊάν, καὶ Μαουϊάς ἐγέννησε τὸν Μαθουσάλα, καὶ Μαθουσάλα
 ἐγέννησε τὸν Λάμεχ, καὶ ἔλαβεν ἑαυτῷ Λάμεχ δύο γυναῖκας, ὄνομα
 5 δὲ μιᾷ Ἀδά, καὶ ὄνομα τῇ δευτέρᾳ Σελλά. Εἶπε δὲ γυναιξὶν Ἀδᾶ καὶ
 Σελλά· Ἀκούσατε τῆς φωνῆς μου, γυναῖκες Λάμεχ ἐνωτίσασθέ μου
 τοὺς λόγους· ὅτι ἄνδρα ἀπέκτεινα εἰς τραῦμα ἐμοί, καὶ νεανίσκον εἰς
 μώλωπα ἐμοί· ὅτι ἐπτάκις ἐκδεδίκηται ἐκ Κάιν, ἐκ δὲ Λάμεχ ἑβδομη-
 κοντάκις ἐπτά». Ἔχεις ἐν τούτοις τῆς ἐκ Κάιν τεκνολογίας σαφῆ τὴν
 10 ἀφήγησιν· ἴδωμεν καὶ τίς ἦν ἡ ἀπὸ Σήθ Γέγαπται δὲ πάλιν οὕτως·
 «Ἐξῆσε δὲ Σήθ πέντε καὶ διακόσια ἔτη, καὶ ἔτεκε τὸν Ἐνώσ»· περὶ
 οὗ τὸ ἱερὸν Γράμμα φησί· «Οὗτος ἤλπισεν ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα
 Κυρίου τοῦ Θεοῦ». Καὶ ἐγένοντο πᾶσαι αἱ ἡμέραι Σήθ δώδεκα καὶ
 ἑννακόσια ἔτη, καὶ ἀπάθηνε. Καὶ ἔζησεν Ἐνώσ ἑκατὸν ἑννενή-
 15 κοντα, καὶ ἐγέννησε τὸν Καϊνάν· καὶ ἐγένοντο πᾶσαι αἱ ἡμέραι
 Ἐνώσ πέντε καὶ ἑννακόσια ἔτη, καὶ ἀπέθανε. Καὶ ἔζησε Καϊνάν
 ἑβδομήκοντα ἔτη καὶ ἑκατὸν, καὶ ἐγέννησε τὸν Μαλελεήλ. Καὶ ἐγέν-
 οντο πᾶσαι αἱ ἡμέραι Καϊνάν δέκα ἔτη καὶ ἑνακόσια, καὶ ἀπέθανε.
 Καὶ ἔζησε Μαλελεήλ πέντε καὶ ἐξήκοντα καὶ ἑκατὸν ἔτη, καὶ ἐγέν-
 20 νησε τὸν Ἰαρεδ. Καὶ ἐγένοντο πᾶσαι αἱ ἡμέραι Μαλελεήλ ἔτη πέντε
 καὶ ἐνενήκοντα καὶ ὀκτακόσια, καὶ ἀπέθανε. Καὶ ἔζησεν Ἰαρεδ δύο
 καὶ ἐξήκοντα ἔτη καὶ ἑκατὸν, καὶ ἐγέννησε τὸν Ἐνώχ»· εἶτά φησιν·
 «Εὐηρέστησε δὲ Ἐνώχ τῷ Θεῷ, καὶ οὐχ εὐρίσκειτο, διότι μετέθηκεν
 αὐτὸν ὁ Θεός».
 25 Ἄθρει δὴ οὖν, καὶ πρό γε δὴ τῶν ἄλλων, ὡς ὀνομάζονται μὲν οἱ
 ἐκ Κάιν, καὶ ὁ τῆς τῶν γενῶν διαδοχῆς ἔρπει λόγος. Οὐ μὴν ὅτι καὶ
 εἰς πόσον ἐτῶν ἀριθμὸν ὁ τῆς ἐκάστης ζωῆς ἐκτέταται χρόνος προε-
 νήνεκται σαφῶς, καθάπερ ἀμέλει καὶ ἐπὶ τῶν γεγονότων ἀπὸ Σήθ.
 Ἀναγράφεται γὰρ ἀκριβῶς ὁ ἐκάστου χρόνος, τίνα τε καὶ πόσον
 30 ἐβίω, καὶ πρὸ τέκνων γονῆς, καὶ μετὰ τοῦτο, ἔτι λεπτιῶς καὶ ἀκριβῶς
 ἀναμάθοι τις ἂν ἐκ τῶν ἱερῶν Γραμμάτων. Μήνυσις οὖν ἄρα καὶ

ἀφοῦ ἔμεινε ἔγκυος γέννησε τὸν Ἐνῶς. Καὶ ἔκτισε πόλη ὁ Κάϊν στὴν ὁποία ἔδωσε τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ του Ἐνῶς. Στὸν Ἐνῶς γεννήθηκε ὁ Γαϊδάδ, καὶ ὁ Γαϊδάδ γέννησε τὸν Μαουῖα, καὶ ὁ Μαουῖας γέννησε τὸν Μαθουσάλα, καὶ ὁ Μαθουσάλα γέννησε τὸν Λάμεχ, ὁ ὁποῖος πῆρε δύο γυναῖκες, ἀπὸ τίς ὁποῖες ἡ μία ὀνομαζόταν Ἀδὰ καὶ ἡ δεύτερη Σελλά. Καὶ εἶπε ὁ Λάμεχ σὺς γυναῖκες του Ἀδὰ καὶ Σελλά· Ἀκοῦστε αὐτὸ ποὺ θὰ σᾶς πῶ, γυναῖκες τοῦ Λάμεχ. Βάλτε καλὰ σὰ αὐτιά σας τὰ λόγια μου· Σκότωσα ἄνδρα γιατί με πλήγωσε, καὶ νεανίσκο γιατί με τραυμάτισε. Καὶ ὁ Κάϊν βέβαια τιμωρήθηκε ἑφτά φορὲς γιὰ τὸν φόνο ποὺ ἔκανε, ἐγὼ ὅμως ὁ Λάμεχ θὰ τιμωρηθῶ ἑβδομήντα φορὲς τὸ ἑπτὰ»⁶⁹. Μὲ αὐτὰ ἔχεις καθαρὴ τὴ διήγηση τῆς τεκνοποιίας τοῦ Κάϊν. Ἄς δοῦμε ποιά ἦταν καὶ ἡ τεκνοποιία τοῦ Σήθ. Ἐχει γραφεῖ λοιπὸν τὸ ἔξης· «Ὁ Σήθ ἔζησε διακόσια πέντε χρόνια καὶ γέννησε τὸν Ἐνῶς»⁷⁰, γιὰ τὸν ὁποῖο ἡ ἱερὴ Γραφή λέγει· «Αὐτὸς ἐλπυξε νὰ ὀνομάζεται με τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ»⁷¹. «Καὶ ὅλες οἱ ἡμέρες τοῦ Σήθ ἑφτασαν τὰ ἔννεακόσια καὶ δώδεκα χρόνια, καὶ πέθανε. Καὶ ὁ Ἐνῶς ἔζησε ἑκατὸν ἔννεμήντα χρόνια καὶ γέννησε τὸν Καϊνάν. Καὶ ὅλες οἱ ἡμέρες τῆς ζωῆς τοῦ Ἐνῶς ἑφτασαν τὰ ἔννεακόσια πέντε χρόνια. Καὶ ὁ Καϊνάν ἔζησε ἑκατὸν ἑβδομήντα χρόνια καὶ γέννησε τὸν Μαλελεήλ. Καὶ συνολικὰ τὰ χρόνια τῆς ζωῆς τοῦ Καϊνάν ἦταν ἔννεακόσια δέκα, καὶ πέθανε. Καὶ ὁ Μαλελεήλ ἔζησε ἑκατὸν ἑξήντα πέντε χρόνια καὶ γέννησε τὸν Ἰαρεδ. Καὶ συνολικὰ τὰ χρόνια ζωῆς τοῦ Μαλελεήλ ἦταν ὀκτακόσια ἔννεμήντα πέντε, καὶ πέθανε. Καὶ ὁ Ἰαρεδ ἔζησε ἑκατὸν ἑξήντα δύο χρόνια καὶ γέννησε τὸν Ἐνώχ»⁷². Ἐπειτα λέγει· «Ὁ Ἐνώχ εὐαρέστησε τὸν Θεό, καὶ ἐξαφανίσθηκε ἀπὸ τὴ γῆ, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς τὸν μετέθεσε ζωντανὸ στοὺς οὐρανοὺς»⁷³.

Πρόσεχε λοιπὸν καὶ πρὶν ἀπὸ τὰ ἄλλα, πῶς ὀνομάζονται οἱ ἀπόγονοι τοῦ Κάϊν, καὶ πῶς ἐκτυλίσσεται ὁ λόγος τῆς διαδοχῆς τῶν γενεῶν, ἀλλὰ καὶ σὲ πόσον ἀριθμὸ ἐτῶν εἶχε ἑκταθεῖ ὁ χρόνος τῆς ζωῆς τοῦ καθενὸς ἔχει ἀναφερθεῖ ἀκριβῶς ὁ χρόνος τοῦ καθενός, ὅπως βέβαια καὶ γιὰ ἐκείνους ποὺ προσήλθαν ἀπὸ τὸν Σήθ. Γιατί ἔχει ἀναγραφεῖ με ἀκριβεία ὁ χρόνος τοῦ καθενός, ποιὸς ἦταν καὶ πόσο ἔζησε, καὶ πρὶν νὰ γεννήσει τὰ παιδιά του, καὶ μετὰ ἀπὸ τὴ γέννησή τους, πράγμα ποὺ μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ μάθει με ἀκριβεία καὶ λεπτομέρεια ἀπὸ τίς ἅγιες Γραφές. Ἄρα καὶ αὐτὸ εἶναι μῆνυμα ὀλοφάνερο σ' αὐτοὺς ποὺ γενικά

72. Γεν. 5, 7-18.

73. Γεν. 4, 24.

τοῦτο ἔστιν οὐκ ἀσυμφανῆς τοῖς γε ὅλως τὰ τοιαῦδε φιλοκρινεῖν ἡρημένοις, ὡς οὐκ ἂν ἀνάσχοιτο Θεὸς τὴν τῶν φιλαμαρτημόνων εἰδέναί ζωὴν. Ἀκούσονται γοῦν ἐπὶ τοῦ θελοῦ βήματος λέγοντος τοῦ Χριστοῦ· «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐδέποτε ἔγνω ὑμᾶς». Διαπίπτει μὲν 5 γὰρ οὐδὲν τό γε ἤκον εἰς εἶδησι, λέγω τὸν τῶν ὅλων Θεόν. Εἰδὼς δέ, οὐκ οἶδε τοὺς φιλαμαρτήμονας, διὰ γε τῆς εἰς αὐτοὺς ἀποστοφῆς τὸ ἄγαν ἐκτενές. Οὐκοῦν σεσιώπηται μὲν τοῖς ἐκ Κάιν ὁ τῆς ζωῆς χρόνος. Πεπράχασι γὰρ ἀξιάκουστον μὲν οὐδέν, ἃ δὲ ἦν εἰκός, καὶ πρὸς ζημίαν ἔσσεσθαι τοῖς ἐντενυξομένοις τῇ περι αὐτῶν συγ- 10 γραφῇ. Ἡμοιοῦν κασι δὴ οὖν, καὶ μάλα δικαίως, καὶ τῆς παρὰ Θεῷ μνήμης. Ποιεῖται γε μὴν ἐν λόγῳ, τὸ εἰδέναί λεπτῶς τὴν τῶν ἁγίων ζωὴν, καὶ οὐδέν, οἶμαι, τῶν κατ' αὐτοὺς ἐξοίχοιτο ἂν τὸν θεῖόν τε καὶ ἀκήρατον νοῦν. Καὶ πιστώσεται λέγων ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός· «Οὐχὶ δύο στρουθία ἀσσαρίον πωλεῖται; καὶ ἐν ἓξ αὐτῶν 15 οὐ πεσεῖται ἐπὶ τῆς γῆς ἄνευ τοῦ Πατρὸς ἡμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ὑμῶν δὲ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς πᾶσαι ἡριθμημένοι εἰσίν». Εἰ δὲ ἐν λόγῳ τέθειται παρὰ Θεῷ καὶ ὁ τῶν τριχῶν ἀριθμὸς, διὰ τοι τὸ πάντα σαφῶς εἰδέναί τὰ κατ' αὐτοὺς καὶ ἐν φροντίδι ποιεῖ, κατὰ τίνα δὴ τρόπον ὁ αὐτῆς τῆς ζωῆς ἀγνοηθεῖν καιρός; «Ὁφθαλμοὶ 20 γάρ», φησί, «Κυρίου ἐπὶ δικαίους».

Καὶ ὁ μὲν δεῦτερος εὐθὺς ἀπὸ Κάιν Ἐνώς ἐπώνυμον ἔσχεν ἐν τῇ γῇ πόλιν, καίτοι τῶν ἁγίων ὡς ἐν ἀρχήματος τάξει πεποιημένων τὸ χρῆναι φρονεῖν καὶ λέγειν· «Οὐκ ἔχομεν ἄδε μένουσαν πόλιν, ἀλλὰ τὴν μέλλουσαν ἐπιζητοῦμεν, ἧς τεχνίτης καὶ δημιουργὸς ὁ 25 Θεός», ἡγουμένων τε καὶ ὀνομαζόντων παροικίαν τὴν ἐν τῷδε τῷ βίῳ ζωὴν. Ψάλλει δέ που καὶ ὁ θεοπέσιος Δαβὶδ· «Ἄνεσ μοι, ὅτι ἐγὼ παροικός εἰμι ἐν τῇ γῇ καὶ παρεπίδημος, καθὼς πάντες οἱ πατέρες μου». Περί δὲ τῶν τὰ ἐπίγεια φρονούντων, ἐν τῷ μὴ ψαλμῷ λέγει· «Ἐπεκαλέσαντο τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐπὶ τῶν γαιῶν αὐτῶν». Ἄνεφν 30 δὲ ἀπὸ Σὴθ ὁ θεοπέσιος Ἐνώς, περὶ οὗ γέγραπται· «Οὗτος ἠλπισεν ἐπικαλεῖσθαι τῷ ὀνόματι Κυρίου τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ». Τὸ γὰρ ἐν Χριστῷ γένος ἁγίων καὶ ἱερῶν, καὶ ἐν ἐλπίδι δόξης τῆς ὑπὲρ ἄνθρωπον. Εἴτερον ὄντες ἐκ γῆς, κεκλήμεθα πρὸς υἰοθεσίαν τοῦ πάντων Δεσπό-

74. Ματθ. 25, 12. Λουκᾶ 13, 27.

76. Ψαλμ. 33, 16.

75. Ματθ. 10, 29-30.

77. Ἐβρ. 13, 14.

συνηθίζουν αυτά να τα διαχωρίζουν, ότι ο Θεός δεν μπορεί να άνεχθεί να γνωρίσει τη ζωή αυτών που αγαπούν την άμαρτία. Θα ακούσουν λοιπόν από το θεϊκό βήμα τον Χριστό να λέγει: «Άληθινά σας λέγω, δεν σας γνώρισα ποτέ»⁷⁴. "Αν και δεν του διαφεύγει τίποτε που έχει σχέση με τη γνώση, έννοω τον Θεό των όλων. Και μολονότι γνωρίζει, αυτούς που είναι φίλοι της άμαρτίας δεν τους γνωρίζει, έξαιτίας φυσικά της πολύ μεγάλης αποστροφής του προς αυτούς. Άποσιωπήθηκε λοιπόν ο χρόνος της ζωής των απογόνων του Κάϊν, γιατί δεν έκαναν τίποτε το άξιο να άκουσεί, άλλ' εκείνα τα όποια, όπως ήταν φυσικό, θα απέβαιναν σε βλάβη αυτών που θα διάβαζαν την αναγραφή τους. Στερήθηκαν λοιπόν, και πολύ δίκαια, της μνήμης τους από τον Θεό. Κάνει βέβαια λόγο για το ότι γνωρίζει λεπτομερώς τη ζωή των άγιων, και νομίζω πως τίποτε από αυτά που τους άφορουν δεν ξεφεύγει τον θείο και διαυγή νοῦ. Και θα το έπιβεβαιώσει ο Κύριός μας Ίησούς Χριστός λέγοντας: «Δέν πωλούνται δύο σπουργίτια για μιá πεντάρα; Και όμως ούτε ένα από αυτά δεν πέφτει στη γή χωρίς τη θέληση του οὐράνιου Πατέρα μας. Ένω σέ σας και οι τριχες του κεφαλιού σας είναι όλες μετρημένες»⁷⁵. Και εάν από τον Θεό έχει γίνει λόγος και για τον αριθμό των τριχών, επειδή γνωρίζει με σαφήνεια όλα όσα τους άφορουν και φροντίζει γι' αυτά, με ποιόν λοιπόν τρόπο θα μπορούσε να άγνοηθεί ο χρόνος της ίδιας της ζωής τους; Γιατί λέγει: «Τά μάτια του Κυρίου είναι στραμμένα στους δίκαιους»⁷⁶.

Και ο δεύτερος άμέσως από τον Κάϊν Ένώς είχε πάνω στη γή πόλη που έφερε το όνομά του, αν και βέβαια οι άγιοι υπό μορφήν καύχησης πίστευαν και έλεγαν «Δέν έχουμε εδώ μόνιμη πόλη, αλλά λαχταρούμε τη μέλλουσα, της οποίας τεχνίτης και δημιουργός είναι ο Θεός»⁷⁷, και θεωρούσαν και όνόμαζαν τη ζωή σ' αυτόν τον κόσμο παροικία. Άλλά και ο θεσπέσιος Δαβίδ ψάλλει κάπου: «Άφησέ με να ανακουφισθώ, γιατί είμαι ξένος και μένω προσωρινά στη γή, όπως όλοι οι πατέρες μου»⁷⁸. Και για εκείνους που φρονούν τα επίγεια λέγει στον τεσσαρακοστό όγδοο ψαλμό: «Έγραψαν τά όνόματά του σταν κτήματά τους»⁷⁹. Άπό τον Σήθ λοιπόν βλάστησε ο θεσπέσιος Ένώς, για τον όποιο έχει γραφεί: «Αὐτός ήλιπσε να όνομάζεται από τους άλλους με το όνομα του Κυρίου του Θεού του»⁸⁰. Γιατί το άγιο και ιερό γένος του Χριστού έλπίζει στην υπεράνθρωπη δόξα. Μολονότι δηλαδή καταγόμαστε από τη

78. Ψαλμ. 38, 13.

79. Ψαλμ. 48, 12.

80. Γεν. 4, 26.

του, καὶ εἰς ἀδελφότητα τοῦ Χριστοῦ, ὃς δι' ἡμᾶς γέγονε καθ' ἡμᾶς, ἵνα καὶ ἡμεῖς δι' αὐτὸν ἐν ἀμείνοσί τε καὶ ὑπὲρ ἄνθρωπον, θεοὶ δηλονότι, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τὴν δόξαν ἀποκερδαίνοντες. «Ἐγὼ γὰρ εἶπα», φησὶ «θεοὶ ἐστε καὶ υἱοὶ Ὑψίστου πάντες». Ἦλπισε τοίνυν Ἐνώς κληθῆσθαι παρ' ἐτέρων ἐπ' ὀνόματι Κυρίου τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ, τουτέστι θεός. Ἐπειδὴ γὰρ ἦν οὐκ ἀθαύμαστος τοῖς τῆς οὐσιότητος ἐμπρέπων ἀνήμασι, Θεὸν ὠνόμαζον αὐτὸν τῶν ἐπιεικεστέρων τάχα πού τινες τῆ ὑπερτάτῃ τμηῇ στεφανοῦν ἠρημένοι.

Ἠκέτω δὴ οὖν ὁ λόγος ἡμῖν ἐπὶ τὸν οἰκεῖον σκοπόν. Ἰουδαῖοι μὲν γὰρ, οἳ καὶ εἰσὶν εἰκόνες τῶν ἀπὸ Κάιν· ὅτι μὲν εἰσι γινώσκονται παρά γε τοῦ πάντων Θεοῦ, ὅτι δὲ τὴν ἀπογραφὴν ἐν δίβλω ζωῆς οὐκ ἔχουσι, σαφές ἂν γένοιτο διὰ γε τοῦ σεσιγησθαι τῶν ἀπὸ Κάιν τὴν ζωὴν. Ὅτι γὰρ ἀνάγραπτον τὸ ἐν Χριστῶ γένος, καὶ ἐν μνήμῃ τῇ παρὰ Θεῶ, παραδείξειεν ἂν, οἴμαί που, τὸ ἀναγεγράφθαι σαφῶς, τὴν τῶν δικαίων ζωὴν, φημὶ δὴ τῶν ἀπὸ Σήθ. Καὶ ὁ μὲν Ἐνώς δεύτερος εὐθύς ἐκ Κάιν πόλιν ἔσχεν ἐπάνυμον. Φρονοῦσι γὰρ μόνα τὰ ἐπὶ γῆς οἱ τάλανες Ἰουδαῖοι, τὴν τῶν πρωτοτόκων οὐκ εἰδότες ἐκκλησίαν, οὔτε μὴν εἰς τὴν ἄνω σπεύδοντες πόλιν. Εὐδοκιμεῖ δὲ λίαν ὁ ἀπὸ Σήθ, τουτέστιν Ἐνώς. Ὀνομάζεται γὰρ ἤδη καὶ θεός. Πεπλουτήκαμεν δὲ διὰ πίστεως τὴν ἐπὶ τῷδε δόξαν, οἳ Χριστῶ προσδεδραμηκότες καὶ τῆς εἰς αὐτὸν ἐλπίδος, ἀπριξ ἡμμένοι. Προσθεῖν δ' ἂν ἔτι καὶ ἕτεραν, οἷς ἔφην, ἐπιτήρησιν ἀναγκαίαν. Γενεαλογεῖν γὰρ εἴπερ ἔλοιτό τις τοὺς τε ἀπὸ Κάιν καὶ Σήθ, προαναθεῖς ἑκατέρου ρίζαν ὥσπερ τινὰ τὸν Ἀδάμ, ἔβδομον μὲν εὐρήσει Λάμεχ διὰ τοῦ Κάιν ἐρχόμενον· ἔβδομον δὲ αὐτὸν Ἐνώχ διὰ τοῦ Σήθ γεγονότα. Ἔχει δὲ οὕτως ἢ ἐπ' ἀμφοῖν τῶν γενητῶν ἀπαρίθμησις «Ἀδάμ, Κάιν, Ἐνώς, Γαϊδάδ, Μαουῖας, Μαθουσάλα, Λάμεχ». Καὶ πάλιν «Ἀδάμ, Σήθ, Ἐνώς, Καϊνάν, Μαλελεήλ, Ἰάρεδ, Ἐνώχ».

Ἰδωμεν τοίνυν ἐν τίσιν ἑκάτερος. Ὁ μὲν γὰρ Λάμεχ ταῖς ἑαυτοῦ γυναιξὶν ἀνεκοινοῦτο, λέγων «Ἀκούσατέ μου τῆς φωνῆς, γυναῖκες Λάμεχ, ἐνωτίσασθέ μου τοὺς λόγους· ὅτι ἄνδρα ἀπέκνευα εἰς τραῦ-

γῆ, ἔχουμε κληθεῖ νὰ γίνουμε υἱοὶ τοῦ Δεσπότη τῶν ὄλων καὶ ἀδελφοὶ τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος γιὰ χάρη μας ἔγινε σὰν ἐμᾶς, ὥστε καὶ ἐμεῖς νὰ γίνουμε ἐξαιτίας αὐτοῦ καλύτεροι καὶ ἀνώτεροι ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, θεοὶ δηλαδῆ, κερδίζοντας τὴ δόξα μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία του. Γιατὶ λέγει· «Ἐγὼ εἶπα, εἴσαστε ὅλοι θεοὶ καὶ υἱοὶ τοῦ Ὑψίστου»⁸¹. Ἦλπισε λοιπὸν ὁ Ἐνὼς ὅτι θὰ ὀνομασθεῖ ἀπὸ τοὺς ἄλλους μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ του, δηλαδῆ θεός. Ἐπειδὴ δηλαδῆ ἦταν ἀξιοθαύματος, γιὰ τὸ ὅτι διέπρεπε σὲ πράξεις σύμφωνες πρὸς τὸν νόμο τοῦ Θεοῦ, μερικοὶ ἀπὸ τοὺς πιὸ ἐπεικεῖς τὸν ὀνομάζαν Θεό, θέλοντας προφανῶς νὰ τὸν τιμήσουν μὲ τὴ μεγαλύτερη τιμῆ.

Ἄς ἔρθει ὁμῶς τώρα ὁ λόγος μας στὸν σκοπὸ μας. Οἱ Ἰουδαῖοι λοιπὸν εἶναι εἰκόνες τῶν ἀπογόνων τοῦ Κάιν. Ὅτι βέβαια εἶναι, γνωρίζονται ἀπὸ τὸν Θεὸ τῶν ὄλων, ὅτι ὁμῶς δὲν εἶναι γραμμένοι στὸ βιβλίον τῆς ζωῆς, γίνεται σαφές ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ἀποσιωπᾶται ἡ ζωὴ τῶν ἀπογόνων τοῦ Κάιν. Ὅτι πάλι τὸ γένος τοῦ Χριστοῦ ἀναγράφεται στὸ βιβλίον τῆς ζωῆς καὶ μνημονεύεται ἀπὸ τὸν Θεό, νομίζω πῶς θὰ μποροῦσε νὰ τὸ δείξει κάπως τὸ ὅτι ἀναγράφεται καθαρὰ ἡ ζωὴ τῶν δικαίων, δηλαδῆ τῶν ἀπογόνων τοῦ Σήθ. Ὁ Ἐνὼς λοιπὸν, δεῦτερος ἀμέσως μετὰ τὸν Κάιν, εἶχε πόλη πού ἔφερε τὸ ὄνομά του. Οἱ ταλαίπωροι δηλαδῆ Ἰουδαῖοι πιστεύουν μόνο τὰ ἐπίγεια, καὶ δὲν γνωρίζουν τὴν Ἐκκλησίαν τῶν πρωτοτόκων, οὔτε βέβαια καὶ σπεύδουν πρὸς τὴν οὐράνια πόλη. Εὐδοκίμει πάρα πολὺ ὁ ἀπόγονος τοῦ Σήθ, δηλαδῆ ὁ Ἐνὼς, πού ὀνομάζεται ἤδη καὶ θεός. Ἀλλὰ καὶ ἐμεῖς πού προσφύγαμε στὸν Χριστὸ καὶ εἴμαστε γερά δεμένοι μὲ τὴν ἐλπίδα σ' αὐτόν, ἀποκτήσαμε μὲ τὴν πίστη μας πλούσια τὴ δόξα γι' αὐτό. Θὰ μπορούσα ὁμῶς νὰ προσθέσω σ' αὐτὰ πού εἶπα ἀκόμα καὶ μιὰ ἄλλη ἀναγκαία παρατήρηση. Ἐὰν δηλαδῆ θελήσει κάποιος νὰ γενεαλογῆσει τοὺς ἀπογόνους τοῦ Κάιν καὶ τοῦ Σήθ, προϋποθέτοντας σὰν ρίζα τοῦ καθενὸς τὸν Ἀδάμ, θὰ βρεῖ ὅτι ὁ Λάμεχ ἔρχεται ἔβδομος ἀπὸ τὴ γενεὰ τοῦ Κάιν, καὶ τὸν Ἐνὼς νὰ εἶναι ἔβδομος ἀπὸ τὴ γενεὰ τοῦ Σήθ. Ἔτσι ἡ ἀπαρίθμηση τῶν ἀπογόνων καὶ τῶν δύο ἔχει ὡς ἑξῆς· «Ἀδάμ, Κάιν, Ἐνὼς, Γαϊδάδ, Μαουῖας, Μαθουσάλα, Λάμεχ». Καὶ πάλι· «Ἀδάμ, Σήθ, Ἐνὼς, Καϊνάν, Μαλελεήλ, Ἰαρεδ, Ἐνὼς».

Ἄς δοῦμε λοιπὸν σὲ ποιὸν ἀνήκει ὁ καθέννας. Ὁ Λάμεχ ἀνακοίνωσε σὺς γυναῖκες του, λέγοντας· «Ἀκοῦστε τὴ φωνή μου, γυναῖκες τοῦ Λάμεχ. Βάλτε καλὰ στὰ αὐτιά σας τὰ λόγια μου· ὅτι σκότωσα ἄνδρα

μα ἐμοί, καὶ νεανίσκον εἰς μώλωπά μοι, ὅτι ἐπτάκις ἐκδεδίκηται ἐκ
 Κάιν, ἐκ δὲ Λάμεχ ἑβδομηκοντάκις ἐπτά». ὁ δὲ δίκαιος «Ἐνώχ
 πίστει μετετέθη τοῦ μὴ ἰδεῖν θάνατον», κατὰ τὴν τοῦ μακαρίου Παύ-
 λου φωνήν, «καὶ οὐχ ἠυρίσκητο, διότι μετέθηκεν αὐτὸν ὁ Θεός». Ἐν
 5 ἑσχάτοις γὰρ καιροῖς καθ' οὓς ὁ ἐν Χριστῶ πέφηνε σαββατισμὸς,
 περιδεῆς μὲν ὁ Ἰσραὴλ, καὶ εἰς τὸν τοῦ κολάζεσθαι φόβον ὁρᾶται
 πεσῶν, ὡς ἄνδρα ἀπεκτονῶς, καὶ ἐφ' αἵμασι λοιπὸν τῶ ἀγίῳ κρι-
 νόμενος, πολὺ δὲ μειζόνως ἢ Κάιν αὐτός. Ὁ μὲν γὰρ εἰς ἓνα τῶν καθ'
 ἡμᾶς πεπλημμεληκῶς, ἐπτά γέγονεν ἐκδικουμένοις ἔνοχος, ὁ δὲ εἰς
 10 αὐτὸν δὲ δεδυσσεθηκῶς τὸν Ἑμμανουήλ, πολὺ δὲ μειζόνως εὐθύνε-
 ται. Ἐκδεδίκηται μὲν γὰρ ἐκ Κάιν ἐπτάκις, ἐκ δὲ τοῦ Ἰσραὴλ ἑβδο-
 μηκοντάκις ἐπτά. Ἐψεται γὰρ ἀναλόγως ταῖς δυσσεβείαις ἢ δίκη.
 Οἱ δὲ ἐν Χριστῶ διὰ πίστεως εὐδοκμήσαντες κατὰ τὸν τῆς ἐπιδη-
 μίας αὐτοῦ καιρὸν, οὐκ ἂν εὐρεθεῖεν ἔτι ζητοῦντος τοῦ Σατανᾶ.
 15 Μετατεθήσονται γὰρ παρὰ Θεοῦ πρὸς τὴν ἀσυνκρίτως ἀμείονα
 καὶ εὐκλεεστέραν ζωὴν παρὰ Θεοῦ ἐκ θανάτου καὶ φθορᾶς εἰς
 μακραιόνα βίον, ἀπὸ τοῦ φρονεῖν τὰ σαρκός, εἰς τὸ δοῦν ἐθέλειν τὰ
 ἀνδάνοντα Θεῷ, ἐξ ἀτιμίας εἰς δόξαν, ἐξ ἀσθενείας εἰς δύναμιν, ἐν
 Χριστῶ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα
 20 σὺν ἀγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

γιατί με πλήγωσε, και νεανίσκο έπειδή μου προξένησε τραῦμα. Ὁ Κάϊν τιμωρήθηκε έφτά φορές για τὸ φόνο τοῦ ἀδελφοῦ του, ἐνῶ ὁ Λάμεχ θὰ τιμωρηθεῖ ἑβδομήντα φορές τὸ ἑπτὰ (δηλαδή πολὺ περισσότερες) για τοὺς φόνους αὐτοῦς»⁸². Ἀντίθετα ὁ δίκαιος «Ἐνῶχ ἕξαιτίας τῆς πίστεως του μετατέθηκε στους οὐρανοὺς, γιὰ νὰ μὴ πεθάνει»⁸³, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ μακαρίου Παύλου, «Καὶ δὲν ἀνευρίσκετο, γιατί τὸν εἶχε μεταθέσει ὁ Θεός»⁸⁴. Στους ἔσχατους δηλαδή καιροὺς, κατὰ τοὺς ὁποίους φανερώθηκε ὁ σαββατισμὸς τοῦ Χριστοῦ, τρομαγμένος ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς φαίνεται νὰ πέφτει καὶ στὸν φόβο τῆς κόλασης, ἐπειδὴ σκότωσε ἄνδρα, καὶ νὰ καταδικάζεται για τὸ αἷμα τοῦ ἁγίου, καὶ πολὺ περισσότερο μάλιστα ἀπὸ ὅ,τι ὁ ἴδιος ὁ Κάϊν. Γιατί αὐτός, ἐπειδὴ ἀμάρτησε εἰς βάρος ἑνὸς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ὡς ἡμᾶς, ἔγινε ἐνοχος ἑπτὰ ἁμαρτιῶν, ἐνῶ ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς πού διέπραξε τὸ φοβερὸ ἀσέβημά του στὸν ἴδιο τὸν Ἑμμανουήλ, εὐθύνεται πολὺ περισσότερο. Γιατί ἐπιβάλλεται ἀπὸ τὸν Θεὸ τιμωρία για τὸν Κάϊν ἑπτὰ φορές, ἐνῶ για τὸν Ἰσραὴλ ἑβδομήντα φορές τὸ ἑπτὰ. Καθόσον ἡ τιμωρία ἐπιβάλλεται ἀνάλογα μὲ τὰ δυσσεβήματα. Ἐνῶ ἐκεῖνοι πού εὐδοκίμησαν μὲ τὴν πίστη του στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὸν καιρὸ τῆς δευτέρας παρουσίας του δὲν θὰ βρεθοῦν, ἐνῶ θὰ τοὺς ἀναζητᾷ ἀκόμα ὁ Σατανᾶς. Γιατί θὰ μετατεθοῦν ἀπὸ τὸν Θεὸ στὴν ἀσύγκριτα ἀνώτερη καὶ ἐνδοξότερη ζωὴ δίπλα στὸν Θεό, ἀπὸ τὸν θάνατο καὶ τὴ φθορὰ σὲ αἰώνια ζωὴ, ἀπὸ τὸ νὰ κάνουν τὰ θελήματα τῆς σάρκας, στὸ νὰ θέλουν νὰ κάνουν αὐτὰ πού ἀρέσουν στὸν Θεό, ἀπὸ τὴν ἀτιμία στὴ δόξα, ἀπὸ τὴν ἀδυναμία στὴ δύναμη, μὲ τὴ χάρη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου μας, μέσω τοῦ ὁποίου καὶ μαζί μὲ τὸν ὁποῖο ἀνήκει ἡ δόξα στὸν Πατέρα μαζί μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, στους αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

82. Γεν. 4, 23-24.

83. Ἐβρ. 11, 5.

84. Γεν. 5, 24.

ΓΛΑΦΥΡΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΝΕΣΙΝ

ΛΟΓΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

Περὶ τοῦ Νῶε καὶ τῆς κιβωτοῦ.

α'. Νῶε γέγονεν ἀνὴρ ἀγαθός, καὶ φιλοθεΐας μὲν τῆς ἀνωτάτω
γνήσιος ἐραστής, εὐδοκμησεως δὲ τῆς εἰς τοῦτο προτιθεῖς οὐδέν.
Ἐπειδὴ δὲ ἦν λαμπρὸς καὶ περίοπτος καὶ εὐκλεῆς ἄγαν καὶ διαδόη-
5 τος, τοῖς ἀγγήμασιν εὖ μάλα κατεστεμμένος, εἰκότως ἐθανμάζετο.
Ἐρπεὶ δὲ οὖν ἐπ' αὐτὸν ὁ λόγος, καὶ τῆς διὰ Χριστοῦ σωτηρίας
εἰκόνα καὶ τύπον ἀναθεῖς ὡσπερ τινὰ τὴν ἐπ' αὐτῶν γενομένην οἰκο-
νομίαν, ὀνήσειεν ἄν, ὡς γε οἶμαι, καὶ οὐ μετρίως τοὺς ἐντευξομένους.
Φέρε δὲ οὖν ἕκαστα τῶν κατ' αὐτὸν ὡς ἐν διηγησώμεθα, τὸ τῆς
10 ἱστορίας ἀπολεπτόνους πάχος, καὶ εἰς θεωρίαν τὴν πνευματικὴν
μεταχρῶννύντες ἀστείως τὰ ἐμφανῶς γεγονότα.

β'. Γεγένηται τοίνυν ἐξ Ἀδάμ ὁ Σὴθ μετὰ τὴν Ἄβελ σφαγὴν,
ἀπὸ δέ γε τοῦ Σὴθ ὁ Ἐνῶς, ὃς ἤλιπσεν ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα Κυ-
ρίου τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ. Κέκληται γὰρ παρὰ τοῖς τηνικάδε θεὸς ὁ
15 Ἐνῶς. Ἐπειδὴ γὰρ ἐτεθήπεσαν τῆς ἐνούσης αὐτῶ δικαιοσύνης τὸ
μέγεθος, θεὸν ὠνόμαζον εὐθύς, πρόπειν ὅτι μάλιστα γὰρ τῇ τοῦ
ἀνδρὸς ἀρετῇ τὴν ἐπωνυμίαν ἠγούμενοι. Ἀπὸ δὲ τοῦ Ἐνῶς, ἦτοι
τοῦ ἐπίκλην θεοῦ, γεγονάσιν ἕτεροι, μεθ' οὓς καὶ Λάμεχ ὁ Νῶε
πατὴρ, ὃς ἐπὶ τῇ τοῦ παιδὸς γενήσει προφήτης εὐθύς ἀναδείκνυται,
20 καθάπερ ἀμέλει καὶ Ζαχαρίας ἐπὶ τῷ μακαρίῳ Βαπτιστῇ. Νῶε μὲν
γὰρ ὁ Λάμεχ ὠνόμαξε τὸν υἱόν, ὃ ἐστὶν "ἀνάπανσις", εἰ γλῶσση τῇ
καθ' ἡμᾶς ἢ λέξις διερμηνεύοιτο. Ἀποδιδούς δὲ ὡσπερ τὴν αἰτίαν
τῆς τοιαύτου κλήσεως ὁ Λάμεχ «Οὗτος», φησί, «διαναπαύσει ἡμᾶς

ΑΠΟ ΤΑ ΓΛΑΦΥΡΑ ΣΤΗ ΓΕΝΕΣΗ

ΛΟΓΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

Για τὸν Νῶε καὶ τὴν κιβωτό.

1. Ὁ Νῶε ἦταν ἄνδρας ἀγαθὸς καὶ γνήσιος ἐραστής τῆς οὐράνιας ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, καὶ δὲν ἔβαζε τίποτε πάνω ἀπὸ τὴν εὐδοκίμησι σ' αὐτό. Καὶ ἐπειδὴ ἦταν λαμπρὸς καὶ ἐπιφανὴς καὶ πολὺ φημισμένος καὶ περιβόητος καὶ στεφανωμένος μὲ πολλὰς αἰτίαις γιὰ καύχησι, εὐλόγα θαυμαζόταν. Γι' αὐτὸ λοιπὸν ὁ λόγος μεταφέρεται σ' αὐτόν, καὶ παρέχοντας σὰν κάποια προεικόνισι καὶ προτύπωσι τῆς διὰ τοῦ Χριστοῦ σωτηρίας τὴν οἰκονομία τοῦ Θεοῦ ποὺ ἔγινε γι' αὐτούς, θὰ μπορέσει νὰ ὠφελήσῃ, ὅπως νομίζω, ὄχι λίγο αὐτούς ποὺ θὰ τὸν διαβάσουν. Ἐμπρὸς λοιπὸν νὰ διηγηθούμε, ὅσο εἶναι δυνατόν, ὅλα ὅσα ἔγιναν σχετικὰ μὲ αὐτόν, ἀναλύοντας τὸ νόημα τῆς ἱστορίας καὶ ἐρμηνεύοντας πνευματικὰ μὲ τρόπο γλαφυρὸ τὰ ὅσα ἔγιναν φανερά.

2. Ἀπὸ τὸν Ἀδὰμ λοιπὸν γεννήθηκε ὁ Σὴθ μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Ἄβελ, καὶ ἀπὸ τὸν Σὴθ γεννήθηκε ὁ Ἐνῶς, ὁ ὁποῖος ἤλπιζε νὰ ὀνομάζεται μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ του¹. Καὶ πράγματι ὁ Ἐνῶς ὀνομαζόταν ἀπὸ τοὺς συγχρόνους του θεός. Ἐπειδὴ δηλαδὴ θαύμαζαν τὸ μέγεθος τῆς δικαιοσύνης ποὺ τὸν διέκρινε, τὸν ὀνόμαζαν ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ θεό, πιστεύοντας ὅτι τὸ ὄνομα αὐτὸ ταίριαζε πάρα πολὺ στὴν ἀρετὴ τοῦ ἀνδρα. Ἀπὸ τὸν Ἐνῶς πάλι, δηλαδὴ ἀπὸ αὐτόν ποὺ ὀνομαζόταν θεός, γεννήθηκαν καὶ ἄλλοι, μετὰ τοὺς ὁποῖους καὶ ὁ Λάμεχ, ὁ πατέρας τοῦ Νῶε, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴ γέννησι τοῦ παιδιοῦ ἀναδείχθηκε ἀμέσως προφήτης, ὅπως ἀκριδῶς καὶ ὁ Ζαχαρίας κατὰ τὴ γέννησι τοῦ μακάριου Βαπτιστῆ². Γιατὶ ὁ Λάμεχ ὀνόμασε τὸ υἱὸ του Νῶε, ποὺ σημαίνει “ἀνάπαυσι”, ἐὰν ἡ λέξι μεταφρασθεῖ στὴ δική μας γλώσσα. Δικαιολογώντας τότε ὁ Λάμεχ κατὰ κάποιο τρόπο τὴν αἰτία αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος, εἶπε: «Αὐτὸς θὰ μᾶς ἀναπαύσει ἀπὸ τὰ ἔργα μας,

2. Λουκᾶ 1, 76.

ἀπὸ τῶν ἔργων ἡμῶν, καὶ ἀπὸ τῆς γῆς ἧς κατηράσατο Κύριος ὁ Θεός». Ἐπὶ λαμπραῖς οὖν οὕτω καὶ λιπαρωτάταις ἐλπίσιν ἡ Νῶε γένεσις προανεφωνεῖτο τοῖς πάλοι. Καὶ ἦν δέκατος ἐξ Ἀδάμ διὰ Σὴθ γενεαλογούμενος, μέχρις αὐτοῦ διήκοντος τοῦ διακεκλήσθαι δεῖν
5 πρὸς ἀπάντων θεοὺς τοὺς ἐξ Ἐνὼς γεγονότας, τοῦ ἐπίκλην θεοῦ

«Ἄλλ' ἦν ὁ Νῶε», φησί, «πεντακοσίων ἐτῶν, καὶ ἐγέννησε τρεῖς υἱούς, τὸν Σὴμ, τὸν Χάμ, τὸν Ἰάφεθ». Καὶ ὁ μὲν Σὴμ «τελειότης», ἦτοι «φύτευμα» μετονομάζοιτο ἂν ἐξ Ἑβραίων εἰς Ἑλλάδα φωνήν, «θερμασία» δὲ ὁ Χάμ, «πλατυσμός» δὲ ὁ Ἰάφεθ. Εἴτα φησι τὸ
10 Γράμμα τὸ ἱερόν· «Ἐγένετο δὲ ἡνίκα ἤρξαντο οἱ ἄνθρωποι πολλοὶ γίνεσθαι ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ θυγατέρες ἐγενήθησαν αὐτοῖς. Ἰδόντες δὲ οἱ υἱοὶ τοῦ θεοῦ τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων, ὅτι καλαὶ εἰσιν, ἔλαβον ἑαυτοῖς γυναῖκας ἀπὸ πασῶν ὧν ἐξελέξαντο. Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεός· Οὐ μὴ καταμείνῃ τὸ πνεῦμά μου ἐν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις εἰς
15 τὸν αἰῶνα, διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας. Ἔσονται δὲ αἱ ἡμέραι αὐτοῦ ρκ' ἔτη. Οἱ δὲ γίγαντες ἦσαν ἐπὶ τῆς γῆς ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκεῖναις». Καὶ μετ' ἐκεῖνο· «Ὡς ἂν εἰσεπορεύοντο οἱ υἱοὶ τοῦ θεοῦ πρὸς τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἐγέννησαν ἑαυτοῖς ἐκεῖνοι ἦσαν οἱ γίγαντες οἱ ἀπ' αἰῶνος οἱ ἄνθρωποι οἱ ὀνομαστοί». Ἐπειδὴ γὰρ εἰς
20 πολλὴν ἤδη πληθὺν τὸ τῶν ἀνθρώπων ἐξετείνετο γένος, εἰς ἐπιθυμίαν ἐκτοπωτάτην γυναιῶν ἐκπεπτωκότες οἱ υἱοί, φησί, τοῦ θεοῦ, ἔλαβον ἑαυτοῖς γυναῖκας ἀπὸ πασῶν ὧν ἐξελέξαντο. Οἶδαμεν οὖν ὅτι τῶν ἀντιγράφων τινὰ περιέχει σαφῶς· «Ἰδόντες δὲ οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων».

25 Εἴτα περιτρέπουσί τινες τῆς φιλοσαρκίας τὰ ἐγκλήματα, καὶ τῆς οὕτω μισαρωτάτης ἐπιθυμίας ἀνάπτουσι τὰς αἰτίας ὠλισθηκόσιν ἀγγέλοις, οἱ τὴν ἰδίαν ἀρχὴν οὐ τετηρήκασι, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἐγὼ δὲ ὅτι πᾶν ἀρρώστημα νοῦ πρόπει ἂν ἐκείνοις, φαίην ἂν καὶ συνθήσομαι, τὸ δέ γε τοῦ εἰκότος λογισμοῦ τὴν ἐπὶ τῷ πράγματι
30 πίστιν ὡς ἀπωτάτω φέρεσθαι συγχωρεῖν, εἴη ἂν, ὡς γέ μοι φαίνεται, τῶν ἀτοπωτάτων. Σκοπὸς γὰρ ἡμῖν τὴν ἐφ' ἐκάστῳ τῶν γεγραμμέ-

καὶ ἀπὸ τῆ γῆ, τὴν ὁποία καταράσθηκε ὁ Κύριος καὶ Θεός³. Μὲ τέτοιες λαμπρὲς καὶ τόσο πολὺ εὐχάριστες ἐλπίδες γινόταν δεκτὴ ἡ γέννηση τοῦ Νῶε ἀπὸ τοὺς παλιούς. Καὶ ἦταν δέκατος γενεαλογούμενος ἀπὸ τὸν Ἀδάμ διὰ τοῦ Σήθ, πού ἔφτανε μέχρι αὐτὸν ἡ συνήθεια, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ὀνομάζονταν θεοὶ ὅλοι οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἐνῶς, ὁ ὁποῖος ἐπονομαζόταν θεός.

Συνεχίζοντας ἡ Γραφή λέγει: «Ὁ Νῶε ἦταν πεντακοσίων ἐτῶν, καὶ γέννησε τρεῖς υἱούς, τὸν Σήμ, τὸν Χάμ καὶ τὸν Ἰάφεθ⁴. Ἀπὸ αὐτοὺς ὁ Σήμ, πού σήμαινε “τελειότητα”, θὰ μποροῦσε νὰ μετονομασθεῖ ἀπὸ τὴν ἑβραϊκὴ στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα “φύτευμα”, ὁ Χάμ “θέρμανση”, καὶ ὁ Ἰάφεθ “πλατυσμός”. Ἐπειτα ἡ ἁγία Γραφή λέγει: «Ὅταν ἄρχισαν οἱ ἄνθρωποι νὰ πληθύνονται πάνω στὴ γῆ, γεννήθηκαν καὶ θυγατέρες σ' αὐτούς. Βλέποντας λοιπὸν οἱ υἱοὶ τοῦ θεοῦ (Σήθ) τίς θυγατέρες τῶν ἀνθρώπων ὅτι εἶναι ὠραίες, πῆραν γιὰ τὸν ἑαυτό τους γυναῖκες ἀπὸ ὅλες αὐτὲς πού διάλεξαν. Καὶ εἶπε ὁ Κύριος καὶ Θεός· δὲν θὰ ἀναπαυθεῖ τὸ πνεῦμα μου ποτὲ στοὺς ἀνθρώπους αὐτούς, ἐπειδὴ ἔχουν φρόνημα σαρκικό. Καὶ τὰ χρόνια τῆς ζωῆς τους θὰ εἶναι ἑκατὸν εἴκοσι. Τὸν καιρὸ ἐκεῖνο ὑπῆρχαν οἱ γίγαντες πάνω στὴ γῆ. Ἀλλὰ καὶ στὴ συνέχεια, ὅταν οἱ ἄνθρωποι (υἱοὶ) τοῦ Θεοῦ ἔπαιρναν ὡς συζύγους τους τίς θυγατέρες τῶν ἀνθρώπων γεννοῦσαν παιδιὰ γι' αὐτούς, καὶ αὐτὰ ἦταν οἱ γίγαντες, οἱ ἄνθρωποι οἱ περιβόητοι στοὺς αἰῶνες⁵. Ὅμως, ἐπειδὴ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων πληθυνόταν πολὺ, οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ (τοῦ Σήθ), λέγει, ἔχοντας πέσει σὲ ἀσυνήθιστη ἐπιθυμία γυναικῶν διεφθαρμένων, νυμφεύθηκαν γυναῖκες ἀπὸ ὅλες ἐκεῖνες πού διάλεξαν. Γνωρίζουμε βέβαια ὅτι μερικὰ ἀπὸ τὰ χειρόγραφα ἀναφέρουν καθαρὰ: «Ὅταν οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ εἶδαν τίς θυγατέρες τῶν ἀνθρώπων»⁶.

Ἐξαιτίας αὐτοῦ μερικοὶ μετατρέπουν τὰ ἐγκλήματα τῆς φιλοσοφίας, καὶ πυροδοτοῦν τίς δικαιολογίες τῆς τόσο σιχαμερῆς ἐπιθυμίας, μὲ τὴ δικαιολογία ὅτι ἐξώκειλαν καὶ οἱ ἄγγελοι, οἱ ὁποῖοι δὲν τήρησαν τὴ θέση τους, ὅπως εἶναι γραμμένο⁷. Ἐγὼ ὅμως θὰ ἔλεγα καὶ θὰ συμφωνοῦσα, ὅτι κάθε ἀρρώστια τοῦ νοῦ ταιριάζει σ' ἐκείνους, ἀλλὰ τὸ νὰ ἐπιτρέπουμε τὴν πίστη στὸ θέμα αὐτὸ νὰ φέρεται πέρα ἀπὸ τὸν πρόπο- ντα λογισμό, μὲ τὴ δικαιολογία ὅτι γίνεται ἀπὸ πολὺ παλιά, θὰ ἦταν, ὅπως μοῦ φαίνεται, ἀπὸ τὰ πιὸ παράλογα. Γιατί σκοπός μας εἶναι νὰ θέλουμε νὰ ἐξετάσουμε μὲ προσοχὴ τὴν ἀλήθεια καθενὸς ἀπὸ αὐτὰ πού

5. Γεν. 6, 1-4.

6. Γεν. 6, 2.

7. Ἰούδα 6.

νων ἀλήθειαν κατασκέπτεσθαι φιλεῖν, καὶ οὐχὶ δὴ πάντως τὰ τῆς
 τῶν δαιμόνων ἀγέλης ἐννοεῖν ἀρρωστήματα. Μάλιστα μὲν γὰρ αἰ
 τὰς ἐπιθυμίας ἐπομένως ὁρῶμεν τοῖς ἐν ἡμῖν αὐτοῖς καὶ ἐμφύτοις
 κινήμασιν Ἡ γὰρ τὰ σαρκὸς ἀγαπῶμεν πάθη, ἧ δι' ὧν ἂν γένοιτο
 5 τὰ σαρκὸς, ταῦτα περὶ πλείστου ποιεῖν εἰθίσμεθα. Ἐξω δὲ νόμων
 τῶν φυσικῶν, οὐκ ἀποκομίζουσιν ἡμᾶς ἡδοναί, κατὰ γε τὸ αὐτῶ μοι
 καλῶς τε καὶ ἀληθῶς ἔχειν δοκοῦν. Οἷον φέρε εἰπεῖν, βρωσίς τε καὶ
 πόσις καὶ ἡ γυναιῶν τυχὸν ὀμιλία φυσική, σαρκὸς ἂν εἶεν ἔργα τε
 καὶ πάθη, πλούτου δὲ αὐτὴ καὶ δόξης ἐπιθυμίαι, ταῖς τῆς σαρκὸς
 10 ὑπηρετοῦσιν ἡδοναῖς, καὶ σχεδὸν ἅπαντα διὰ τούτων ἔρχεται τὰ ἐν
 κόσμῳ πάθη, κατὰ τὸ λεχθὲν τῷ σοφῷ μαθητῇ, ὅτι «πᾶν τὸ ἐν κόσμῳ,
 ἢ ἐπιθυμία τῆς σαρκὸς καὶ ἢ ἐπιθυμία τῶν ὀφθαλμῶν καὶ ἢ ἀλαζο-
 νεῖα τοῦ βίου». Τῶν τοιούτων ἡμᾶς αἱ πικραὶ ἐπιθυμίαι καὶ δειναὶ
 σαγηνεύουσιν εὐκόλως ἐπὶ τὸ φρονεῖν ἐλέσθαι καὶ δοῦν τὰ τῆς σαρ-
 15 κὸς, τῶν γε μὴν ἔξω σώματος καὶ παρὰ φύσιν ἐρᾶν οὐδεὶς ἀνατείσει
 λόγος.

Εἶτα πῶς οὐκ ἂν γένοιτο μαρτίας ἐγγὺς τὸ σαρκικῶν ἐρᾶσθαι
 λέγειν τὰ σαρκὸς ἀνωτέρω καὶ ἐξεστηκότα πνεύματα. Ποῖαν εἰς τοῦ-
 το κίνησιν ἔχοντα φυσικὴν, ἧ ποίου νόμου κατερεθίζοντος, καθάπερ
 20 ἀμέλει, καὶ ἡμᾶς αὐτούς, εἰς γε τὸ χρῆναι διψᾶν τὰ τοιάδε τῶν πα-
 θῶν, ἄλλως τε; Μὴ γὰρ δὴ τυχὸν τῆς ἐπὶ τούτοις αἰτίας ἀπαλλάττο-
 μεν τῶν δαιμονίων τὸ στίφος. Ἀνόσιον γὰρ καὶ δέδηλον καὶ εἰς πᾶν
 ὀτιοῦν τῶν ἐκτόπων εὐπετέες. Καὶ νοσεῖτω μετὰ τῶν ἄλλων, εἰ δοκεῖ,
 καὶ τὰς παρὰ φύσιν ἡδονάς. Ἄλλ' ὅταν ἡ θεία λέγει Γραφή, ὡς συν-
 25 ἦσαν μὲν τοῖς γυναιόις, τὰ δὲ ἔτεκε τοὺς καλουμένους γίγαντας,
 τουτέστιν ἐξαισία τέρατα, πλὴν ἀνθρώπους λογικούς, τί δὴ ἄρα
 πρὸς τοῦτο διαλογίζεσθαι χρῆ; Οὐ γὰρ ἀπὸ γε πνευμάτων τῶν ἀπω-
 τάτω σαρκὸς γένοιτ' ἂν εἰς γύναιον ἀνθρώπου καταβολή. Εἰκαιο-
 μυθοῦσι δὲ τινες καὶ κατασοφίζονται τὸ χρῆμα, πιθανοῖς ὡς οἶονται
 30 λογισμοῖς τὸ ἀδύνατον ὑποκλέπτοντες· γεγονότα γὰρ ἐν ἀνδράσι τὰ
 πονηρά φασι δαιμόνια, δι' αὐτῶν εἰργάζετο τὰς τῶν σπερμάτων
 καταβολάς. Ἀκαλλῆ δὲ σφόδρα καὶ ἀμαθίας ἐμπλεων τὸν λόγον

εἶναι γραμμένα, καὶ ὄπωσδήποτε νὰ μὴ δεχόμεστε τὰ ἀρρωστημένα διανοήματα τῆς ἀγέλης τῶν δαιμόνων. Ἀντίθετα, πρέπει νὰ βλέπουμε πάντοτε τὶς ἐπιθυμίες μας νὰ ἀκολουθοῦν τὰ ἔμφυτα κινήματα ποὺ ὑπάρχουν μέσα σὲ μᾶς τοὺς ἴδιους. Γιατί, ἢ θὰ ἀγαπᾶμε τὰ σαρκικὰ πάθη, ἢ θὰ συνηθίσουμε νὰ ἀσχολούμαστε σὲ μεγάλο βαθμὸ μὲ ἐκεῖνα ἀπὸ τὰ ὁποῖα γεννιοῦνται τὰ πάθη τῆς σάρκας. Σύμφωνα βέβαια μὲ αὐτὸ ποὺ νομίζω ὅτι εἶναι καλὸ καὶ ἀληθινὸ, οἱ ἡδονῆς δὲν μᾶς μεταφέρουν ἔξω ἀπὸ τοὺς φυσικοὺς νόμους. Ὅπως, γιὰ παράδειγμα, τὸ φαγητὸ καὶ τὸ πιωτὸ καὶ ἡ φυσικὴ, ἐνδεχομένως, ἐπαφὴ μὲ γυναῖκες, εἶναι ἔργα καὶ πάθη τῆς σάρκας. Ἐπίσης οἱ ἐπιθυμίες τοῦ πλούτου καὶ τῆς δόξας ὑπηρετοῦν τὶς ἡδονῆς τῆς σάρκας, καὶ σχεδὸν ὅλα τὰ πάθη τοῦ κόσμου ὀφείλονται σ' αὐτὰ, σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ εἰπώθηκε ἀπὸ τὸν σοφὸ μαθητὴ· δηλαδῆ, «Κάθε τι ποὺ ὑπάρχει στὸν κόσμον, ἢ σαρκικὴ ἐπιθυμία, καὶ ἡ ἐπιθυμία τῶν ματιῶν, καὶ ἡ ἀλαζονεία τῆς ζωῆς»^δ. Οἱ βλαπτικὲς καὶ φοβερῆς ἐπιθυμίες αὐτῶν μᾶς παρασύρουν εὐκολὰ στὸ νὰ θέλουμε νὰ σκεπτόμαστε καὶ νὰ κάνουμε αὐτὰ ποὺ ἔχουν σχέση μὲ τὴ σάρκα, ἐνῶ τὸ νὰ ἐπιθυμοῦμε αὐτὰ ποὺ εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ παρὰ φύση, κανέναν λόγον δὲν θὰ μᾶς πείσει.

Πῶς λοιπὸν νὰ μὴ ἐγγίξει τὰ ὄρια τῆς μαωρίας τὸ νὰ λέμε, ὅτι τὰ ἀνώτερα καὶ ἔξω ἀπὸ τὴ σάρκα πνεύματα ἐπιθυμοῦν τὰ τῆς σάρκας; Ποιὰ φυσικὴ παρόρμησις ἔχουν γι' αὐτό, ἢ ποιὸς νόμος τὰ ἐρεθίζει, ἔτσι δηλαδῆ ὅπως καὶ ἡμᾶς τοὺς ἴδιους, στὸ νὰ πρέπει νὰ διψοῦν ὄπωσδήποτε τὰ πάθη αὐτὰ; Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ ἀπαλλάσσουμε ἀπὸ τὴν αἰτία γι' αὐτὰ τὰ στίφη τῶν δαιμόνων. Γιατί εἶναι ἀνόσια καὶ βέβηλα καὶ εὐκολὰ στὸ νὰ κλίνουν σὲ κάθε τι ἀπὸ τὰ ἄτοπα, καὶ μαζί μὲ ὅλα τὰ ἄλλα νὰ πάσχουν, ἐὰν θέλουν, ἀκόμα καὶ ἀπὸ τὶς παρὰ φύση ἡδονῆς. Ὅταν ὁμως ἡ ἅγια Γραφή λέγει, ὅτι ἦρθαν σὲ συνουσία μὲ τὶς ἀνήθικες ἐκεῖνες γυναῖκες, καὶ αὐτὲς γέννησαν αὐτοὺς ποὺ λέγονται γίγαντες, δηλαδῆ πελώρια τέρατα, καὶ ὄχι λογικοὺς ἀνθρώπους, τί πρέπει νὰ σκεθφοῦμε ἄραγε γι' αὐτό; Γιατί δὲν εἶναι δυνατὸν πνεύματα ἀνώτερα ἀπὸ τὴ σάρκα νὰ ἔρθουν σὲ συνουσία μὲ γυναῖκα ἀνθρώπου. Μιλοῦν ἀπερίσκεπτα ὀρισμένοι καὶ σοφίζονται τὸ πρᾶγμα αὐτό, ὑποκλέπτοντας αὐτὸ ποὺ εἶναι ἀδύνατο μὲ πιθανοφανεῖς, ὅπως πιστεύουν, συλλογισμοὺς. Γιατί λένε, ὅτι τὰ πονηρὰ πνεύματα μπῆκαν σὲ ἄνδρες, καὶ μέσα ἀπὸ αὐτοὺς ἔκαναν τὴν ἐκσπερμάτωσι. Ὅμως τὰ λεγόμενά τους τὰ βρῖσκουμε τελείως ἀκομψὰ καὶ γεμάτα ἀμάθεια. Γιατί αὐτὸ ποὺ δὲν

αὐτοῖς εὐρήσομεν. Ὁ γὰρ οὐκ εἴρηκεν ἡ θεία Γραφή, τίνα δὴ τρόπον παραδεξόμεθα καὶ ἐν τοῖς ἀληθῶς ἔχουσι καταλογιούμεθα:

Οὐκοῦν ἀναγνωσόμεθα μᾶλλον «Ἰδόντες δὲ οἱ υἱοὶ τοῦ θεοῦ τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων, ὅτι καλαί εἰσιν, ἔλαβον ἑαυτοῖς
5 γυναικας ἀπὸ πασῶν ὧν ἐξελέξαντο». Ἐμπεδοῖ δὲ μᾶλλον ἡμῖν ὀρθῶς ἔχουσαν τὴν τοιάνδε γραφὴν καὶ ἡ παρά τῶν ἐτέρων ἐρημνευτῶν ἀπόδοσις. Ἀκυλας μὲν γάρ φησιν, «Ἰδόντες δὲ οἱ υἱοὶ τῶν θεῶν τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων». Σύμμαχος δὲ αὖ ἀντὶ τοῦ, «υἱοὶ τῶν θεῶν», ἐκδέδωκεν «οἱ υἱοὶ τῶν δυναστευόντων». «Υἱοὺς δὲ
10 θεῶν» καὶ μὴν καὶ «δυναστευόντων» τοὺς ἀπὸ γε τοῦ Σῆθ καὶ τοῦ Ἐνὼς ὠνόμαζον, διὰ τε τὴν ἐνοῦσαν αὐτοῖς ὁσιότητα καὶ φιλοθείαν, καὶ τὸ πάντων δύνασθαι καταθλεῖν τῶν ἀνθεστηκότων, ἐπαμύνοντός που κατὰ τὸ εἶκος τοῦ Θεοῦ καὶ περιφανὲς ἀποφαίνοντος τὸ ἱερώτατόν τε καὶ ἅγιον γένος, ὅπερ ἦν ἄμικτον πῶ ἐτέρῳ, τουτέστι,
15 τοῖς ἀπὸ Κάιν καὶ μὴν καὶ Λάμεχ, ὅς δὴ καὶ κατ' ἔχρος ἰὼν τοῦ πατρὸς γέγονε φονευτῆς ὡμολόγει γάρ, «Ὅτι ἄνδρα ἀπέκτεινα εἰς τραῦμα ἐμοί, καὶ νεανίσκον εἰς μῶλωπα ἐμοί». Ἐως μὲν οὖν τὸ ἱερόν γένος αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ καὶ ἄμιγές τοῦ χεῖρονος διετέλει, τῆς εἰς Θεὸν εὐσεβείας τὸ κάλλος ἀκραιφνὲς ἔτι καὶ ἀπαραποίητον ἐναστράπττον
20 ἐν αὐτοῖς ἦν καὶ ἀξιαγὰστους ἐτίθει, ἐπειδὴ δὲ παρώλισθον εἰς φιλοσαρκία καὶ γυναιῶν ὥραις ἐκσεσοθημένοι, πρὸς ἀπόστασιν ἦσαν, «Ἐλαβον γάρ», φησὶν, «ἀπὸ πασῶν ὧν ἐξελέξαντο ἐκ τῶν θυγατέρων τῶν ἀνθρώπων», τουτέστι τῶν ἀπὸ Κάιν, καίτοι θεοὶ καὶ θεῶν υἱοὶ καὶ δυναστευόντων ὀνομαζόμενοι, παρεκομίζοντο λοιπὸν πρὸς
25 τὰ ἐκείνων ἔθη καὶ εἰς αἰσχρὰν τε καὶ βέδηλον πολιτείαν καὶ ζωὴν. Καὶ ἔτικτον μὲν αἱ γυναῖκες τέρατα, παραχαράπττοντος Θεοῦ καὶ αὐτὰ λοιπὸν τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων τὰ κάλλη, διὰ τὸ ἀκρατές εἰς ὀρέξεις πορνικᾶς τῶν τηνικάδε.

Ἦσαν δὲ οἱ τικτόμενοι γίγαντες, τουτέστιν ἄγριοί τε καὶ εὐ-
30 σθενεῖς, καὶ πολὺ παθόντες τὸ εἶδεχθῆς, καὶ τοῖς τῶν σωμάτων μεγέθει πλεονεκτοῦντες τῶν ἄλλων. Ἰστέον δὲ ὅτι τοὺς ἄγαν εὐρωστάτους γίγαντας ἀποκαλεῖν κατείθισται πως τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς ὁ λόγος. Καὶ γοῦν ἔφη περὶ τε Περσῶν καὶ Μήδων διὰ φωνῆς προφητῶν «Γίγαντες ἔρχονται πληρῶσαι τὸν θυμὸν μου χαίροντες

τὸ ἔχει πεῖ ἡ ἅγια Γραφή, μὲ ποιὸν τρόπο θὰ τὸ παραδεχθοῦμε καὶ θὰ τὸ κατατάξουμε σ' αὐτὰ πού εἶναι ἀληθινά;

Ἦς διαβάσουμε λοιπὸν τὴ Γραφή: «Ὅταν οἱ υἱοὶ τοῦ θεοῦ (Σὴθ) εἶδαν τίς θυγατέρες τῶν ἀνθρώπων, ὅτι εἶναι ὠραῖες, πῆραν γιὰ τοὺς ἑαυτοὺς τοὺς γυναῖκες ἀπὸ ἐκεῖνες πού διάλεξαν»⁹. Μᾶς βεβαιώνει βέβαια ὅτι ἡ γραφή αὐτὴ εἶναι σωστὴ καὶ ἡ ἀπόδοσή της ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἐρμηνευτές. Γιατί ὁ Ἀκύλας λέγει: «Ὅταν εἶδαν οἱ υἱοὶ τῶν θεῶν τίς θυγατέρες τῶν ἀνθρώπων». Καὶ ὁ Σύμμαχος πάλι ἀντι τοῦ, «υἱοὶ τῶν θεῶν», ἐξέδωσε: «οἱ υἱοὶ ἐκείνων πού ἐξουσίαζαν». Υἱοὺς βέβαια τῶν θεῶν, καὶ μάλιστα καὶ τῶν ἐξουσιαστῶν, ὀνόμαζαν τοὺς υἱοὺς τοῦ Σὴθ καὶ τοῦ Ἐνῶς, καὶ γιὰ τὴν εὐσέβεια καὶ τὴν ἀγάπη πού εἶχαν πρὸς τὸν Θεό, καὶ ἐπειδὴ μποροῦσαν νὰ ἐξουσιάζουν ἐκείνους πού ἀντιπέκονταν, μὲ τὴ βοήθεια, ὅπως ἦταν φυσικό, τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἀποδείκνυε ἔνδοξο τὸ ἱερώτατο καὶ ἅγιο γένος, τὸ ὁποῖο δὲν εἶχε ἀνάμνηξη μὲ τὸ ἄλλο γένος, τῶν ἀπογόνων τοῦ Κάιν καὶ τοῦ Λάμεχ, ὁ ὁποῖος, βαδίζοντας στὰ ἴχνη τοῦ πατέρα του, ἐγίνε φονιάς. Γιατί ὁμολογοῦσε: «Ὅτι σκότωσα ἄνδρα ἐπειδὴ μὲ τραυμάτισε, καὶ νεανία ἐπειδὴ μὲ πλήγωσε»¹⁰. Γιὰ ὅσο χρονικὸ διάστημα λοιπὸν αὐτὸ τὸ ἱερὸ γένος ἔμεινε μόνο του, χωρὶς νὰ ἀναμνησθῆται μὲ τὸ χειρότερο, ἢ ὁμορφιά τῆς εὐσέβειας πρὸς τὸν Θεὸ ἄστραφτε καθαρὴ καὶ γνήσια, καὶ τοὺς ἔκανε ἀξιαγάπητους, ὅταν ὁμως παρασύρθηκαν σὲ σαρκικὲς ἀπολαύσεις καὶ ἀπομακρύνθηκαν προσέχοντας τὰ κάλλη τῶν ἀνήθικων γυναικῶν, γιατί λέγει, «Πῆραν γυναῖκες ὅλες ὅσες διάλεξαν ἀπὸ τίς θυγατέρες τῶν ἀνθρώπων»¹¹, δηλαδή τῶν ἀπογόνων τοῦ Κάιν, ἂν καὶ ὀνομάζονταν θεοὶ καὶ υἱοὶ θεῶν καὶ δυναστῶν, προσαρμόσθησαν τότε μὲ τὰ ἦθη ἐκείνων, καὶ μὲ τὴν αἰσχροὴ καὶ ἀνόσια συμπεριφορὰ καὶ ζωὴ. Καὶ οἱ γυναῖκες τοὺς γεννοῦσαν τέρατα, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς παραποιοῦσε ἀκόμα καὶ αὐτὴ τὴν ὁμορφιά τῶν ἀνθρώπινων σωμάτων, ἐξαιτίας τῆς ἀκράτειας τῶν τότε σὲ πορνικὲς ὀρέξεις.

Αὐτοὶ λοιπὸν πού γεννιοῦνταν ἦταν γίγαντες, δηλαδή ἄγριοι καὶ ρωμαλέοι καὶ πολὺ ἀποκρουστικοί, καὶ ὑπερτεροῦσαν τῶν ἄλλων σπὸ ὕψος τῶν σωμάτων. Πρέπει νὰ γνωρίζουμε ὁμως, ὅτι τοὺς πάρα πολὺ δυνατοὺς σωματικὰ ἢ θεόπνευστη Γραφή συνηθίζει κατὰ κάποιον τρόπο νὰ τοὺς ὀνομάζει γίγαντες. Καὶ πράγματι γιὰ τοὺς Πέρσες καὶ τοὺς Μῆδους λέγει μὲ τὴ φωνὴ τῶν προφητῶν: «Ἔρχονται γίγαντες νὰ

9. Γεν. 6, 2.

10. Γεν. 4, 23.

11. Γεν. 6, 2.

ἅμα καὶ ὑβρίζοντες». Προσκεισόμεθα δὲ οὐδαμῶς ταῖς Ἑλλήνων
 ψευδοεπίαις. Εἰώθασι γὰρ οἱ παρ' αὐτοῖς λογάδες, ποιηταὶ δὲ μάλι-
 στα, κατὰ τὸ αὐτοῖς εὐ¹ ἔχειν δοκοῦν τὰς τῶν πραγμάτων ἀφηγεῖσθαι
 τε καὶ διαπλάττειν φύσεις· αἶρειν τε ὑψοῦ τὰ μικρὰ καὶ κατερριμμέ-
 5 να, καὶ ταῖς ἄγαν ψευδομυθίαις κατασεμνύνειν οἶεσθαι δεῖν, κἂν εἴ
 πολὺ τοῦ πρόποντος ἐξοίχοιτο τὸ διήγημα. Ὡν ὁ μὲν τὴν Σικελίαν
 ὄλην ὑφ' ἐνὸς τῶν γιγάντων ἀνερορίφθαι φησὶ εἰς τὸν οὐρανόν, ὁ δὲ
 καὶ ἔτι μείζον τε καὶ ἀτηχέστερον ἐφ' ἑτέρῳ ψεύδεται. Γεγόνασι μὲν
 γάρ, ὡς ἔφην, δεινοὶ μὲν ἰδεῖν, ἄπλετοι δὲ εἰς ἀλκήν, σκληροὶ καὶ
 10 δυσάντητοι, καὶ ταῖς τῶν σωμάτων ὑπεροχαῖς βραχὺ κατὰ τὸ εἶκός
 τῶν ἄλλων ὑπεραιρούμενοι, πλὴν οὐ, καθάπερ οἱ τὰ ἐπ' αὐτοῖς μυ-
 θοπλάστεῖν εἰωθότες, καὶ αὐτῶν ἤπτοντο νεφῶν

γ'. Μειγμένων τοιγαροῦν ἀλλήλοις τῶν γενῶν καὶ πάντων ἀπο-
 νευενούτων εἰς ἀχάλινον ἁμαρτίαν, «Εἶδε», φησὶ, «Κύριος ὁ Θεός,
 15 ὅτι ἐπληθύνθησαν αἱ κακαὶ τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ πᾶς τις
 διανοεῖται ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ἐπιμελῶς πονηρὰ πάσας τὰς ἡμέρας,
 καὶ ἐνεθυμήθη ὁ Θεός», ἦτοι μετεμελήθη· καὶ καθ' ἑτέραν δὲ ἔκδο-
 σιν, τὴν Ἀκύλου φημί, «Ὅτι ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ
 διενοήθη καὶ εἶπεν· Ἀπαλείψω τὸν ἄνθρωπον ὃν ἐποίησα ἀπὸ προ-
 20 σώπου τῆς γῆς, ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κτήνους, καὶ ἀπὸ τῶν ἐρπετῶν
 ἕως τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι ἐνεθυμήτην ὅτι ἐποίησα αὐτούς.
 Νῶε δὲ εὗρε χάριν ἐνώπιον Κυρίου τοῦ Θεοῦ». Συνίης ὅτι κατὰ παν-
 τὸς ἀνθρώπου βούλεται τὴν ἀπάλειψιν. Ἐπειδὴ δὲ τοῖς τῆς εὐσεβεί-
 ας τρόποις ὁ Νῶε κατεκαλλύνετο, δυσωπεῖται μόνον, καὶ οὐ συν-
 25 διόλλυσι τοῖς ἑτέροις αὐτόν, ἀνασώζει δὲ πανοικί· Καὶ δὴ φησιν
 πρὸς αὐτόν· «Καιρὸς παντὸς ἀνθρώπου ἦκει ἐναντίον ἐμοῦ, ὅτι
 ἐπλήσθη ἡ γῆ ἀδικίας ἀπ' αὐτῶν, καὶ ἰδοὺ ἐγὼ καταφθείρω αὐτούς
 καὶ τὴν γῆν. Ποίησον οὖν σεαυτῷ κιβωτὸν ἐκ ξύλων τετραγώνων
 νοσσιᾶς ποιήσεις κατὰ τὴν κιβωτόν, καὶ ἀσφαλτώσεις αὐτὴν ἔσωθέν
 30 τε καὶ ἔξωθεν τῆ ἀσφάλτου. Καὶ οὕτω ποιήσεις τὴν κιβωτόν· τριακο-
 σίων πῆχων τὸ μῆκος τῆς κιβωτοῦ, καὶ πενήκοντα πῆχων τὸ πλά-
 τος, καὶ τριάκοντα πῆχων τὸ ὕψος αὐτῆς. Ἐπισυναῶν ποιήσεις

ίκανοποιήσουν τὸν θυμὸ μου, γεμάτοι χαρὰ καὶ συγχρόνως βρίζοντας»¹². Ὅμως δὲν θὰ συμμερισθοῦμε καθόλου τὶς ψευδολογίες τῶν Ἑλλήνων. Γιατὶ συνηθίζουν οἱ πολυλογάδες τους, καὶ ἰδιαίτερα οἱ ποιητές, νὰ διηγοῦνται καὶ νὰ πλάθουν τὶς φύσεις τῶν πραγμάτων ἔτσι ὅπως αὐτοὶ νομίζουν ὅτι τοὺς βολεύει, καὶ μεγαλοποιοῦν τὰ μικρὰ καὶ ἄξια περιφρονησεως, καὶ μὲ τὶς ὑπερβολικὲς ψευδολογίες τους νομίζουν ὅτι πρέπει νὰ τὰ ἐπαινοῦν, ἀκόμα καὶ ὅταν ἡ διήγησις ἔχει ξεφύγει πολὺ ἀπὸ αὐτὸ πού πρέπει. Ἀπὸ αὐτοὺς κάποιος λέγει ὅτι ὁλόκληρη ἡ Σικελία ρίχθηκε ἀπὸ κάποιον γίγαντα στὸν οὐρανό, ἐνῶ ἄλλος λέγει ψευδόμενος πολὺ περισσότερα καὶ ἀνάρμοστα ἀπὸ τὸν ἄλλο. Ὅτι δηλαδὴ, ὅμως εἶπα, ἦταν φοβεροὶ στὸ νὰ τοὺς βλέπουν, ἀσύγκριτοι στή σωματικὴ δύναμη, σκληροὶ καὶ δυσάρεστοι στὴ συνάντησις, καὶ μὲ τὴν σωματικὴ ὑπεροχὴ τους, ὑπερεῖχαν, ὅπως φαίνεται, κατὰ τι ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ὄχι ὅμως, ὅπως συνηθίζουν οἱ μυθοπλάστες τους, ὅτι τάχα ἀκουμποῦσαν σχεδὸν στὰ σύννεφα.

3. Ὅταν λοιπὸν ἀναμίχθηκαν τὰ γένη μεταξὺ τους καὶ ὅλοι ἐκλιναν πρὸς τὴν ἀχαλίνωτη ἁμαρτία, «Εἶδε», λέγει, «ὁ Κύριος καὶ Θεός, ὅτι αὐξήθηκαν οἱ κακίες τῶν ἀνθρώπων στὴ γῆ, καὶ ὁ καθένας μέσα στὴν καρδιά του σκέφτεται διαρκῶς τὰ κακὰ ὅλες τὶς ἡμέρες, καὶ θυμήθηκε ὁ Θεός», δηλαδή μετάνιωσε, καὶ σύμφωνα μὲ ἄλλη παράδοσις, ἐννοῶ τοῦ Ἀκύλα, «ὅτι ἔπλασε τὸν ἄνθρωπο πάνω στὴ γῆ, καὶ σκέφθηκε καὶ εἶπε: Θὰ ἐξαφανίσω τὸν ἄνθρωπο πού δημιούργησα ἀπὸ τὸ πρόσωπο τῆς γῆς, ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους μέχρι τὰ κτήνη, καὶ ἀπὸ τὰ ἔρπετά μέχρι τὰ πετεινά τοῦ οὐρανοῦ, γιατί μετάνιωσα πού τοὺς δημιούργησα. Ὁ Νῶε ὅμως βρῆκε χάσι ἀπὸ τὸν Κύριο καὶ Θεό»¹³. Ἀντιλαμβάνεσαι ὅτι ἤθελε τὴν ἐξαφάνισις ὅλων τῶν ἀνθρώπων. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Νῶε διακρινόταν γιὰ τὴν εὐσεβῆ συμπεριφορὰ του, ὑποχωρεῖ καὶ μόνο αὐτὸν συγχωρεῖ, καὶ δὲν τὸν ἀφανίζει μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ τὸν σώζει μαζὶ μὲ ὅλη τὴν οἰκογένειά του. Λέγει λοιπὸν σ' αὐτὸν «Ἐφτασε τὸ τέλος ὅλων τῶν ἀνθρώπων, γιατί γέμισε ἡ γῆ ἀδικία ἀπὸ αὐτούς. Θὰ τοὺς καταστρέψω αὐτούς καὶ τὴ γῆ. Κατασκεύασε λοιπὸν γιὰ τὸν ἑαυτὸ σου κιβωτὸ ἀπὸ ξύλα τετραγώνων. Νὰ κάνεις καὶ διαμερίσματα στὴν κιβωτὸ καὶ νὰ τὴν ἀλείψεις μὲ ἄσφαλτο μέσα καὶ ἔξω. Οἱ διαστάσεις τῆς κιβωτοῦ νὰ εἶναι οἱ ἑξῆς τὸ μήκος τῆς κιβωτοῦ θὰ εἶναι τριακοσίων πήχεων, τὸ πλάτος τῆς πενήντα πήχεις, καὶ τὸ ὕψος τῆς τριάντα πήχεις.

13. Γεν. 6, 5-8.

τὴν κιβωτόν, καὶ εἰς πῆχυν συντελέσεις αὐτὴν ἄνωθεν». Καὶ μεθ' ἕτερα πάλιν «Εἰσελεύση δὲ εἰς τὴν κιβωτὸν σὺ καὶ οἱ υἱοὶ σου καὶ ἡ γυνὴ σου», φησί, «καὶ αἱ γυναῖκες τῶν υἱῶν σου μετὰ σοῦ, καὶ ἀπὸ πάντων τῶν θηρίων καὶ ἀπὸ πάντων τῶν κτηνῶν καὶ ἀπὸ πάσης 5 σαρκὸς δύο δύο. Ἀπὸ πάντων εἰσάξεις εἰς τὴν κιβωτόν, ἵνα τρέψης μετὰ σεαυτοῦ· ἄρσεν καὶ θήλυ ἔσονται ἀπὸ τῶν πετεινῶν πάντων κατὰ γένος καὶ ἀπὸ τῶν κτηνῶν κατὰ γένος, καὶ ἀπὸ πάντων τῶν ἔρπετων τῶν ἔρπόντων ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ γένος αὐτῶν δύο δύο. Ἀπὸ πάντων εἰσελεύσονται πρὸς σὲ τρέφεσθαι μετὰ σοῦ, ἄρσεν καὶ θήλυ. 10 Καὶ ἀπὸ μὲν τῶν καθαρῶν ἑπτὰ ἑπτὰ συλλέξεις», φησί, «δύο δὲ αὐτῶν τῶν ἀκαθάρτων».

Τούτων τοιγαροῦν ἀπάντων ἐκτεπερασμένων, καθάπερ προσέταξεν ὁ τῶν ὄλων Θεός, κατεπνίγετο μὲν πᾶσα σὰρξ, ὄλην ἐπικλυζόντων τὴν ὑπουράνιον ὑετῶν καὶ χαλάξης καὶ ραγδασιότητος ὑδάτων καταφορᾶς τῆς ἄνωθεν καὶ ἐξ οὐρανοῦ, ἐπενήχθη δὲ ἡ κιβωτὸς φόρτον ἔχουσα δικαίων ψυχᾶς. Ἀλλὰ θραχὺ τῶν ὑδάτων ὑφίψηκότων, «Ἐκάθισε», φησί, «ἡ κιβωτὸς ἐπὶ τὰ ὄρη τὰ Ἀραράτ, καὶ ἀνοίξας ὁ Νῶε τὴν θύραν τῆς κιβωτοῦ, πέμπει τὸν κόρακα ἰδεῖν εἰ κεκόπηκε τὸ ὕδωρ ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, ὁ δὲ οὐχ ὑπέστρεψεν. Εἶτα μετ' 20 ἐκεῖνον ἠφίει περιστεράν, καὶ οὐχ εὐρούσα», φησί, ἡ περιστερὰ ἀνάπαντι τοῖς ποσὶν αὐτῆς, ὑπέστρεψε πρὸς αὐτὸν εἰς τὴν κιβωτόν ὅτι ὕδωρ ἦν ἐπὶ πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς. Καὶ ἐκείνας Νῶε τὴν χεῖρα αὐτοῦ, ἔλαβεν αὐτὴν καὶ εἰσήγαγεν αὐτὴν πρὸς ἑαυτὸν εἰς τὴν κιβωτόν. Ἐξεπέμπετο δὲ καὶ δευτέρα μεθ' ἡμέρας ἑπτὰ, καὶ ὑπενόστησε πρὸς ἑσπέραν, κάρφος ἐλαίας ἔχουσα ἐν τῷ στόματι αὐτῆς καὶ τρίτην ἠφίει πάλιν μεθ' ἡμέρας ἑπτὰ, ἡ δὲ οὐ προσέθετο», φησί, «τοῦ ἐπιστρέψαι πρὸς αὐτὸν ἔτι». Συνῆκε δὲ οὕτω λοιπὸν ὡς κατεπόθη μὲν ἅπαν ἐκ τῆς γῆς τὸ ὕδωρ. Ὁφθῆ δὲ πάλιν ἡ ξηρὰ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ.

Ἐπειδὴ δὲ ὁμοῦ τοῖς ἰδίοις τέκνοις καὶ ἅπασιν τοῖς συνειλεγμένοις 30 εἰς τὸν ἕνα ἕνα καὶ τῶν ὑδάτων ἀπηλλαγμένην τὴν γῆν ἐθεάσατο, θυσιαστήριον εὐθὺς ἀνεδείματο, καὶ ὀλοκαντοῦν ἐσποῦδαξε τὰ καθαρὰ καὶ ἀδέθηλα τῶν κτηνῶν καὶ τῶν πετεινῶν, ἀνατιθεῖς, οἶμαί που, τὰ χαριστήρια τῷ διασώσαντι Θεῷ. Οὐ γεγονότος, «Ὁσφράνθη», φησί, «Κύριος ὁ Θεὸς ὁσμὴν εὐωδίας, καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεὸς διανοηθεῖς Οὐ μὴ προσθήσω ἔτι τοῦ καταράσασθαι

Και νὰ συγκλείσεις τις πλευρές τῆς κιβωτοῦ στό ἐπάνω μέρος, ἔτσι ὥστε ἡ ἐπάνω σκέπη νὰ ἔχει πλάτος ἐνός πήχεως»¹⁴. Καί μετὰ ἀπὸ ἄλλα λέγει πάλι: «Θὰ μπαιὸ στήν κιβωτό σὺ καὶ οἱ υἱοὶ σου καὶ ἡ γυναῖκα σου, καὶ οἱ γυναῖκες τῶν υἱῶν σου μαζί μὲ σένα, καὶ ἀπὸ ἓνα ζεῦγος ἀπὸ ὅλα τὰ θηρία, καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ κτήνη, καὶ ἀπὸ κάθε σάρκα. Θὰ βάλεις ἀπὸ ὅλα στήν κιβωτό, καὶ θὰ τὰ τρέφεις μαζί σου. Θὰ ὑπάρχουν ἀρσενικό καὶ θηλυκό ἀπὸ ὅλα τὰ πτηνὰ κατὰ εἶδος, καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ ἐρπετὰ ποὺ σύρονται στὴ γῆ κατὰ εἶδος ἀνὰ δύο. Θὰ μποῦν ἀπὸ ὅλα μαζί μὲ σένα, καὶ θὰ τρέφονται μαζί σου, ἀρσενικό καὶ θηλυκό. Ἀπὸ τὰ καθαρὰ θὰ συγκεντρώσεις», λέγει, «ἑπτὰ καὶ ἑπτὰ, καὶ ἀπὸ τὰ ἀκάθαρτα ἀνὰ δύο»¹⁵.

Ὅταν λοιπὸν ὅλα αὐτὰ πραγματοποιήθηκαν ὅπως διέταξε ὁ Θεὸς τῶν ὄλων, ἐξαφανίζόταν βέβαια κάθε σάρκα, ἀφοῦ οἱ βροχὲς καὶ τὸ χαλάζι καὶ ἡ ὀρμητικὴ πτώση τῶν ὑδάτων ἀπὸ πάνω καὶ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ κατέκλυζαν τὰ πάντα, ἡ κιβωτὸς ὁμως ἐπέπλεε ἔχοντας γιὰ φορτίο τις ψυχὲς τῶν δικαίων. Ἀλλὰ ὅταν τὰ νερὰ ὑποχώρησαν λίγο, «Κάθισε», λέγει, «ἡ κιβωτὸς στὰ ὄρη Ἀραράτ, καὶ ἀνοίγοντες ὁ Νῶε τὴν πόρτα τῆς κιβωτοῦ, ἔστειλε τὸν κόρακα γιὰ νὰ δεῖ ἐὰν σταμάτησε νὰ ὑπάρχει νερὸ στὴ γῆ, ὁ κόρακας ὁμως δὲν ἐπέστρεψε. Ἐπειτα, μετὰ τὸν κόρακα ἄφησε ἐλεύθερο ἓνα περιστέρι, τὸ ὁποῖο, ἐπειδὴ δὲν βρῆκε πού νὰ ξεκουράσει τὰ πόδια του, γύρισε πίσω σ' αὐτὸν στήν κιβωτό, γιὰτὶ ὑπῆρχε νερὸ σ' ὅλη τὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς. Ὁ Νῶε ἀπλωσε τότε τὸ χέρι του, τὸ ἔπιασε καὶ τὸ ἔβαλε μαζί του μέσα στήν κιβωτό. Στάλθηκε καὶ δεῦτερο περιστέρι μετὰ ἀπὸ ἑφτά ἡμέρες, καὶ γύρισε πάλι πίσω κατὰ τὸ ἀπόγευμα, φέροντας ἓνα κλαδὶ ἐλιᾶς στό στόμα του. Μετὰ ἀπὸ ἑπτὰ ἡμέρες ἔστειλε καὶ τρίτο περιστέρι, τὸ ὁποῖο ὁμως, λέγει, δὲν ξαναγύρισε σ' αὐτὸν πιά»¹⁶. Κατάλαβε λοιπὸν μὲ τὸν τρόπο αὐτόν, ὅτι ἡ γῆ εἶχε καταπιεῖ ὅλο τὸ νερό, καὶ φάνηκε πάλι ἡ ξηρὰ καὶ ὅσα ἦταν πάνω σ' αὐτήν.

Ὅταν μαζί μὲ τὰ παιδιὰ του καὶ ὄλους τοὺς συγκεντρωμένους ἀνοίξε τρύπα στὴ σκεπὴ καὶ εἶδε ὅτι ἡ γῆ εἶχε ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὰ νερὰ, ἀμέσως ἔκτισε θυσιαστήριο, καὶ ἔσπευσε νὰ προσφέρει ὡς ὀλοκαύτωμα, καὶ πτηνὰ καὶ ζῶα ποὺ ἦταν καθαρὰ καὶ ὄχι βέβηλα, προσφέροντας, πιστεύω, τὰ εὐχαριστήρια στὸν Θεὸ πού τοὺς ἔσωσε. «Καὶ ὁ Κύριος», λέγει, «καὶ Θεὸς ὁσφράνθηκε τὴ μυρουδιά τῆς εὐωδίας, καὶ σκέφθηκε καὶ εἶπε: Δὲν θὰ καταρασῶ ποτὲ πιά τὴ γῆ ἕξαιτίας τῶν ἔργων

τὴν γῆν διὰ τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων ὅτι ἔγκειται ἡ διάνοια ἀνθρώπου ἐπιμελῶς ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἐκ νεότητος αὐτοῦ. Οὐ προσθήσω οὖν ἔτι πατάξαι πᾶσαν σάρκα ζῶσαν, καθὼς ἐποίησα, πάσας τὰς ἡμέρας τῆς γῆς, σπέρμα καὶ θερισμός, ψυχὸς καὶ καῦμα, θέρους καὶ ἔαρ, ἡμέραν καὶ νύκτα οὐ καταπαύσουσι». Καὶ πρὸς τούτους, «Ἔτι καὶ ἐβλόγησε», φησί, «Κύριος ὁ Θεὸς τὸν Νῶε καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ, καὶ εἶπεν αὐτοῖς Ἀυξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώσατε τὴν γῆν, καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς. Καὶ ὁ φόβος ὑμῶν καὶ ὁ τρόμος ὑμῶν ἔσται ἐπὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις τῆς γῆς καὶ ἐπὶ πᾶσι τοῖς κτήνεσι καὶ ἐπὶ πάντα τὰ ὄρνεα τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἐπὶ πάντα τὰ κινούμενα ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἐπὶ πάντας τοὺς ἰχθύας τῆς θαλάσσης· ὑπὸ χεῖρας ὑμῶν δέδωκα».

δ'. Ἀφιγμένοι δὲ ἤδη πρὸς τοῦτο ἡμῖν τοῦ λόγου, ὡς ἐν ἀφηγήσει λοιπὸν τῇ κατὰ τὸ γράμμα καὶ ἱστορικῶς, ἐνδεῖ, ὡς γε οἶμαι, παντελῶς οὐδέν. Φέρε δὴ οὖν κατ' ἔχρος τῶν εἰρημένων τὴν ἔσω κεκρυμμένην διακομίζοντες θεωρίαν, τὸ Χριστοῦ μυστήριον διαπλάττωμεν καὶ τῆς δι' αὐτοῦ σωτηρίας εἰκόνα δεικνύωμεν. Νῶε τε αὐτὸν καὶ τὴν ἐπὶ τῇ κιβωτῷ σοφὴν καὶ ἀπόρρητον οἰκονομίαν. Γεγέννηται τοίνυν Νῶε διὰ Λάμεχ, οὐχὶ τοῦ προπεφονευκότος ἀνδρα καὶ νεανίσκου, ἀλλ' ἐξ ὁμωνύμου τοῦ διὰ Σήθ. Ἀνέφυ δὲ καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐξ Ἰσραὴλ, ἀγίου μὲν διὰ τοὺς πατέρας ἐξ ὁμοτροποῦντος δὲ λαοῦ τοῦ Λάμεχ καὶ ὁμογνωμονοῦντος τῷ φονευτῇ ὁμωνύμου τε ἤδη καθὸ φονευτῆ. Εἴρηται δέ που πρὸς Ἰουδαίους «Τίνα τῶν προφητῶν οὐκ ἀπέκτειναν οἱ πατέρες ὑμῶν;». Καὶ παρὰ Χριστοῦ «Καὶ ὑμεῖς ἀναπληρώσατε τὸ μέτρον τῶν πατέρων ὑμῶν». Καὶ μὴν καὶ διὰ φωνῆς Ἡσαΐου φησὶν· «Ὅταν τὰς χεῖρας ἐκτείνητε πρὸς με, ἀποστρέψω τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀφ' ὑμῶν, καὶ ἐὰν πληθύνητε τὴν δέησιν, οὐκ εἰσακούσομαι ὑμῶν· αἱ γὰρ χεῖρες ὑμῶν αἵματος πλήρεις». Καὶ ἐνδέκατος μὲν ἐξ Ἀδάμ ὁ Νῶε· Χριστὸς δὲ δὴ πάλιν ὡς ἐν ἐσχάτῳ τε καὶ ἐνδεκάτῳ καιρῷ γεγέννηται κατὰ σάρκα, καὶ τῆς ἐφ' ἡμῖν οἰκονομίας ἀρχεται. Τοῦτο δ' ἂν μάθοις ἄδὲ τε ἔχειν καὶ ἀληθές, ὅτι πάντῃ τε καὶ πάντως ἐρεῖς ἀπὸ γε τῶν ἱερῶν Γραμμάτων ἀναπεπεισμένος. Ὁ γὰρ τοι τοὺς

τῶν ἀνθρώπων, γιατί τὸ μυαλό τοῦ ἀνθρώπου βρίσκεται διαρκῶς στὰ κακὰ ἀπὸ τὴ νεότητά του. Δὲν θὰ ἐπιχειρήσω λοιπὸν νὰ σκοτώσω κάθε ζωντανή σάρκα, ὅπως ἔκανα τώρα. Ὅσο θὰ ὑπάρχει γῆ, δὲν θὰ παύσουν νὰ ὑπάρχουν σπορὰ καὶ θερισμός, κρύο καὶ ζέστη, καλοκαίρι καὶ ἀνοιξη, ἡμέρα καὶ νύχτα»¹⁷. Καὶ μαζί μὲ αὐτὰ λέγει: «Καὶ εὐλόγησε ὁ Κύριος καὶ Θεὸς τὸν Νῶε καὶ τοὺς υἱούς του, καὶ τοὺς εἶπε: Νὰ αὐξάνεσθε καὶ νὰ γίνετε πολλοὶ καὶ νὰ γεμίσετε τὴ γῆ καὶ νὰ τὴν κατακτήσετε, καὶ νὰ σᾶς φοβοῦνται ὅλα τὰ θηρία τῆς γῆς καὶ ὅλα τὰ κτήνη καὶ ὅλα τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ὅλα ὅσα κινοῦνται πάνω στὴ γῆ καὶ ὅλα τὰ ψάρια τῆς θάλασσας· γιατί τὰ ἔδωσα νὰ εἶναι κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία σας»¹⁸.

4. Ἀφοῦ λοιπὸν ἤδη ὁ λόγος μου ἔφτασε σὲ αὐτὸ τὸ σημεῖο μὲ τὴν κατὰ γράμμα καὶ ἱστορικὴ ἀφήγηση, νομίζω δὲν χρειάζεται ἀπολύτως τίποτε ἄλλο. Ἐμπρὸς λοιπὸν τώρα, ἀκολουθώντας τὰ ἴχνη αὐτῶν πού εἰπώθηκαν, μεταφέροντας τὸ βαθύτερο νόημα πού κρύβεται μέσα σ' αὐτὰ, νὰ διαμορφώσουμε τὸ μυστήριο τοῦ Χριστοῦ, καὶ νὰ δείξουμε, ὅτι ὁ Νῶε ὁ ἴδιος καὶ ἡ ὅλη σοφὴ καὶ ἀπόρρητη φρονίδα τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴν κιβωτὸ ἀποτελοῦν εἰκόνα τῆς σωτηρίας μέσω τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Νῶε λοιπὸν εἶχε γεννηθεῖ ἀπὸ τὸν Λάμεχ, ὃχι ἐκεῖνον πού εἶχε σκοτώσει προηγουμένως ἄνδρα καὶ νεανίσκο, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν ὁμώνυμό του, πού εἶχε γεννηθεῖ ἀπὸ τὸν Σήθ. Καὶ ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς προήλθε ἀπὸ τὸν Ἰσραήλ, ὁ ὁποῖος ἦταν ἅγιος βέβαια ἕξαιτίας τῶν πατέρων του, ἀλλ' εἶχε τὴν ἴδια συμπεριφορὰ μὲ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Λάμεχ, καὶ συμφώνησε μὲ τὸν φονιά, ἀλλὰ ἦταν καὶ ὁμώνυμος, γιατί ἦταν φονιάς. Γιατὶ εἰπώθηκε κάπου πρὸς τοὺς Ἰουδαίους: «Ποιὸν ἀπὸ τοὺς προφητεῖες δὲν σκότωσαν οἱ πατέρες σας;»¹⁹. Καὶ ἀπὸ τὸν Χριστό: «Συμπληρώσατε καὶ σεῖς τὸ μέτρο τῶν πατέρων σας»²⁰. Ἀλλὰ καὶ μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ἡσαΐα λέγει: Ὅταν ὑψώνετε τὰ χέρια σας σὲ μένα, θὰ στρέψω τὰ μάτια μου ἀπὸ σᾶς, καὶ ἂν αὐξήσετε τὴν παράκλησή σας, δὲν θὰ σᾶς ἀκούσω, γιατί τὰ χέρια σας εἶναι γεμάτα αἷμα»²¹. Ὁ Νῶε ἐπίσης ἦταν ἐνδέκατος κατὰ σειρὰ ἀπὸ τὸν Ἀδάμ· ἀλλὰ καὶ ὁ Χριστὸς ἐπίσης γεννήθηκε σὰν σὲ ἔσχατον καὶ ἐνδέκατο καιρὸ κατὰ σάρκα, καὶ ἄρχισε τὸ σωτήριο ἔργο τῆς οἰκονομίας του γιὰ μᾶς. Καὶ αὐτὸ θὰ μποροῦσες νὰ τὸ μάθεις, ὅτι ἔτσι ἔχει καὶ εἶναι ἀληθινὸ, γιατί ὅπωςδήποτε θὰ πεισθεῖς ἀπὸ τὶς ἅγιες Γραφές. Γιατὶ αὐτὸς πού μίσθωσε τοὺς ἐργάτες τοῦ ἀμπε-

19. Πράξ. 7, 52.

20. Ματθ. 23, 31.

21. Ἡσ. 1, 15.

ἐργάτας εἰς τὸν ἀμπελῶνα μισθούμενος ἐν ὥρᾳ τῆ ἑνδεκάτῃ προσπε-
 φώνηκέ τιον· οὗτοι δ' ἂν εἶεν οἱ ἐξ ἔθνῶν, «Τί ἐστήκατε ὧδε ὄλην
 τὴν ἡμέραν ἀργοί». Τῶν δὲ ἀναφανδὸν εἰρηκότων, ὅτι «Οὐδεὶς
 ἡμᾶς ἐμισθώσατο» (κέκληκε γὰρ οὐδεὶς πρὸ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν
 5 ἐπιδημίας εἰς θεογνωσίαν τὰ ἔθνη), χρησιῶς καὶ φιλοικτιρμόνως,
 «Ὑπάγετε καὶ ὑμεῖς», φησὶν, «εἰς τὸν ἀμπελῶνα, καὶ ὁ ἐὰν ᾖ δίκαιον,
 δώσω ὑμῖν».

Καὶ ὁ διὰ Μωσέως νόμος τὴν τοῦ προβάτου σφαγὴν ἀναμέσον
 τῶν ἐσπερινῶν, πρὸς ἐσπέραν τε καὶ ὑπὸ λύχνους ἤδη τελείσθαι
 10 προστέταχεν. Οἰονεὶ γὰρ πως ἐπ' αὐταῖς ἤδη δυομαῖς ἡκοντος τοῦ
 καιροῦ, μονονουχὶ δὲ καὶ συστέλλομένου λοιπὸν τοῦ παρόντος αἰῶ-
 νος, γέγονεν ἄνθρωπος ὁ Μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος, καὶ τὴν ὑπὲρ
 πάντων ἀνέτη σφαγὴν, ποιητῆς καὶ δίκης ἐλευθερῶν, καὶ παντὸς
 τοῦ τοιοῦδε δειμάτος ἀπωτάτω τιθεὶς τοὺς πεπιστευκότας. Αὐτὸς
 15 γὰρ ἐστὶν ὁ κατὰ ἀλήθειαν Νῶε, τουτέστιν, ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ
 ἀνάπαυσις· ἐρμηνεύεται γὰρ ὧδε τὸ ὄνομα «Δεδικαιώμεθα γὰρ,
 κατὰ τὰς Γραφάς, οὐκ ἐξ ἔργων δικαιοσύνης, ἃν ἐποιήσαμεν ἡμεῖς,
 ἀλλὰ κατὰ τὸ πολὺ αὐτοῦ ἔλεος». Γέγονε τοίνυν ἡμῖν τοῖς πεπιστευ-
 κόσι δικαιοσύνη Χριστός, καὶ μὴν καὶ ἀνάπαυσις, εἴτερ ἐστὶν ἀλη-
 20 θές· «Ὡς μεμαλάκισται μὲν αὐτὸς διὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν, καὶ διὰ τὰς
 ἁμαρτίας ἡμῶν παρεδόθη, καὶ τῷ μῶλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν».
 Καὶ «Κύριος παρέδωκεν αὐτὸν ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν», κατὰ τὴν τοῦ
 προφήτου φωνήν. Χριστοῦ οὖν παθόντος ὑπὲρ ἡμῶν σαρκί, μακάρι-
 οὶ καὶ ἀξιοζήλωτοι. Καὶ τί γάρ; οὐχὶ τῶν τοιῶνδε μετακεκλήμεθα,
 25 καὶ τῶν οὐρανίων χαρισμάτων κατατρυφῶμεν καὶ καταπλουτοῦμεν
 τὴν μέθεξιν, καὶ τὸ δυσαχθὲς τῆς ἁμαρτίας ἀποβαλόντες φορτίον,
 ἀνιέμεθα λοιπὸν εἰς εὐημερίαν πνευματικὴν; Ἐκάλει γὰρ ἡμᾶς εἰς
 τοῦτο λέγων αὐτὸς «Δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορ-
 τισμένοι, καὶ ἐγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς. Ἔρατε τὸν ζυγὸν μου ἐφ' ὑμᾶς, καὶ
 30 μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πραῖός ἐμι καὶ ταπεινὸς τῆ καρδία, καὶ εὐρήσε-
 τε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν».

Ὅτι γὰρ ἔμελλεν ἀναπαῦσαι ἡμᾶς ὁ Χριστός, καὶ ὁ ἀρχάγγελος
 Γαβριὴλ προανεφώνει τῇ ἀγίᾳ Παρθένῳ λέγων «Μὴ φοβοῦ, Μα-

λώνα κατά την ένδεκατη ώρα εἶπε σέ κάποιους, πού μεταφορικά εἶναι οἱ ἔθνικοί· «Γιατί στέκεστε ἐδῶ ὅλη τήν ἡμέρα ἀργοί;»²². Καί ὅταν ἐκεῖνοι τοῦ εἶπαν ὀλοφάνερα, ὅτι δέν μᾶς μίσθωσε κανένας (γιατί κανένας πρὶν ἀπό τόν ἐρχομό τοῦ Σωτήρα μας στόν κόσμον δέν κάλεσε τὰ ἔθνη νά γνωρίσουν τόν Θεό), μέ πολλή καλωσύνη καί συμπάθεια τοὺς εἶπε· «Πηγαίνετε καί σεῖς στοῦ ἀμπέλι, καί ὅ,τι δικαιούστε θά σᾶς τὸ δώσω»²³.

Καί ὁ νόμος πού δόθηκε μέ τόν Μωυσῆ εἶχε δώσει ἐντολή ἢ σφαγή τῶν προδῶτων νά γίνεται κατά τίς ἐσπερινές ὥρες, ὅταν ἀρχίζει νά βραδυάζει καί ἀνάβουν τὰ λυχνάρια. Δηλαδή κατά κάποιον τρόπο νά γίνονται ὅταν ὁ καιρὸς φτάνει στή δύση, καί ὅπως θά μπορούσα νά πῶ ὅτι ὁ μονογενὴς Λόγος τοῦ Θεοῦ ἐνανθρώπησε ὅταν κατά κάποιον τρόπο εἶχε συντηθεῖ ὁ παρῶν αἰώνας, καί ὑπέμεινε τήν γιὰ χάρη ὄλων σφαγή, ἐλευθερώνοντας τοὺς ἀπὸ τίς ποινὲς καί τίς τιμωρίες, καί ἀπομακρύνοντας ὅσους ἔχουν πιστέψει ἀπὸ κάθε τέτοιο φόβο. Γιατί αὐτὸς εἶναι ὁ ἀληθινὸς Νῶε, δηλαδή ἡ δικαιοσύνη καί ἡ ἀνάπαυση, γιατί ἔτσι ἐρμηνεύεται τὸ ὄνομά του. Καί πράγματι σύμφωνα μέ τίς Γραφές, «Ἔχουμε δικαιωθεῖ ὄχι ἀπὸ τὰ ἔργα πού κάναμε ἐμεῖς, ἀλλὰ ἀπὸ τῆ μεγάλης εὐσπλαγχνίας του»²⁴. Ἔγινε λοιπὸν ὁ Χριστὸς γιὰ μᾶς πού ἔχουμε πιστέψει σ' αὐτὸν δικαίωση, ἀλλὰ καί ἀνάπαυση, ἐφόσον εἶναι ἀληθινό, «ὅτι ταλαιπωρήθηκε γιὰ τίς ἀνομίες μας, καί παραδόθηκε στοῦ θάνατο γιὰ τίς ἁμαρτίες μας, καί μέ τὸ τραῦμα τοῦ ἐμεῖς θεραπευθήκαμε»²⁵. Ὁ Κύριος δηλαδή τὸν παρέδωσε στοῦ θάνατο ἐξαιτίας τῶν ἁμαρτιῶν μας, σύμφωνα μέ τὰ λόγια τοῦ προφήτη. Ἐφόσον λοιπὸν ὁ Χριστὸς ἔπαθε κατά τῆ σάρκα γιὰ μᾶς, εἴμαστε μακάριοι καί ἀξιοζήλευτοι. Καί πῶς δηλαδή ὄχι; δέν ἔχουμε μετακληθεῖ ἀπὸ τὰ ἐδῶ καί ἀπολαμβάνουμε τὰ οὐράνια χαρίσματα, καί μετέχουμε πλοῦσια σ' αὐτά, καί ἔχοντας ἀποβάλλει τὸ δυσβάστακτο φορτίο τῆς ἁμαρτίας, ἀνηγωνόμαστε πρὸ τὴν πνευματικὴ εὐημερία; Γιατί μᾶς καλοῦσε σ' αὐτὸ ὁ ἴδιος λέγοντας· «Ἐλάτε κοντά μου ὅλοι σεῖς πού εἴσατε κουρασμένοι καί φορτωμένοι μέ τίς ἁμαρτίες, κι' ἐγὼ θά σᾶς ἀναπαύσω. Σηκῶστε ἐπάνω σας τὸν ζυγὸ μου, καί μάθετε ἀπὸ μένα, ὅτι εἶμαι πρᾶος καί ταπεινὸς στήν καρδιά, καί θά βρεῖτε ἀνάπαυση στίς ψυχές σας»²⁶.

Ὅτι ὅμως ἐπρόκειτο νά μᾶς ἀναπαύσει ὁ Χριστὸς, τὸ φώναζε ἀπὸ παλαιὰ καί ὁ ἀρχάγγελος Γαβριήλ στήν ἀγία Παρθένο λέγοντας· «Μὴ

24. Ρωμ. 3, 24.

25. Ἦσ. 53, 5-6.

26. Μαθ. 11, 28-29.

ριάμ· εὔρες γὰρ χάριν παρὰ τῷ Θεῷ· καὶ ἰδοὺ συλλήψῃ ἐν γαστρὶ καὶ
 τέξεις υἰόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν· αὐτὸς γὰρ σώσει
 τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν». Καὶ μὴν καὶ οἱ θεσπέσιοι
 προφήται τὴν δ' αὐτοῦ γενησομένην ἀνάπαισιν προαναφωνεῖν
 5 ἑσπούδαζον. Ὁ μὲν γὰρ ἔφασκε, «Θάρσει, Σιών, μὴ παρείσθωσαν αἱ
 χεῖρές σου, Κύριος ὁ Θεός σου ἐν σοὶ δυνατός, σώσει σε καὶ ἀνα-
 καινιεῖ σε ἐν τῇ ἀγαπήσει αὐτοῦ». Ἡσαΐας δὲ αὐτὸ μόνονυχὶ καὶ ἐν
 ὄψει λοιπὸν ἐποιεῖτο λέγων· «Ἰσχύσατε, χεῖρες ἀνεμῆναι καὶ γόνατα
 παραλελυμένα, παρακαλέσατε οἱ ὀλιγόψυχοι τῇ διανοίᾳ, ἰσχύσατε,
 10 μὴ φοβεῖσθε. Ἴδου ὁ Θεὸς ἡμῶν. Ἴδου Κύριος μετὰ ἰσχύος ἔρχεται,
 καὶ ὁ βραχίον μετὰ κυρίας. Ὡς ὁ ποιμὴν ποιμανεῖ τὸ ποῖμνιον αὐ-
 τοῦ, καὶ τῷ βραχίονι αὐτοῦ συνάξει ἄρνας, καὶ τὰς ἐν γαστρὶ ἐχού-
 σας παρακαλέσει». Γέγονε τοίνυν ἡμῖν δικαιοσύνη τε καὶ ἀνάπαισις
 ὁ Χριστός, σέσωκε δὲ ἡμᾶς καὶ ἀπὸ τῆς γῆς ἧς κατηράσατο Κύριος
 15 ὁ Θεός. Ταυτὶ γὰρ ἡμῖν ἐπὶ Νῶε προφητεύων ἔφασκεν ὁ Λάμεχ
 Ἔστι δὲ οὐκ ἀμφίλογον ὅτι τῆς ἐν Ἀδὰμ παραβάσεως τὰ ἐγκλήμα-
 τα, λέλυται πάλιν ἐν Χριστῷ. «Γέγονε γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα», κατὰ
 τὸ γεγραμμένον, τῆς ἀρχαίας ἀρᾶς ἀπαλλάττων τὴν γῆν Δι' αὐτοῦ
 γὰρ ἅπαντα πρὸς τὸ ἐν ἀρχαῖς ἀνακεφαλαιοῦσθαι φάμεν τὸν Πατέ-
 20 ρα καὶ Θεόν· «Καὶ τὰ μὲν ἀρχαῖα παρῆλθε, γέγονε δὲ τὰ πάντα και-
 νά, καὶ εἴ τις ἐν Χριστῷ καινὴ κτίσις». Εἶπερ ἐστὶ δεῦτερος Ἀδὰμ δι'
 ὑπακοῆς ἀνατρέπων τὸ τοῦ πρωτοπλάστου κατηγόρημα· φημὶ δὴ
 τὴν ἐν ἀρχαῖς παραίτησιν γεγεννημένην παρακοήν.

Ἦδε φρονεῖν ἐδόκει καὶ τῷ θεσπεσίῳ Παύλῳ. Γράφει γὰρ
 25 οὕτως· «Ὡσπερ γὰρ διὰ τῆς παρακοῆς τοῦ ἐνὸς ἀνθρώπου ἁμαρτω-
 λοι κατεστάθησαν, οὕτω καὶ διὰ τῆς ὑπακοῆς τοῦ ἐνός, δίκαιοι
 κατασταθήσονται πολλοί». «Γέγονε δὲ ὁ Χριστὸς ὑπήκοος τῷ Πατρὶ
 μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ». Ὡσπερ οὖν ἐπάρατος ἦν ἡ γῆ
 διὰ τὴν ἐν ἀρχαῖς παραβάσιν ἐν Ἀδὰμ, οὕτω γέγονεν εὐλογημένη
 30 διὰ τὴν ὑπακοήν τοῦ Χριστοῦ· Ἐλυτρώσατο δὲ καὶ ἑτέρως ἡμᾶς ἀπὸ
 τῆς γῆς ἐπάρατου γεγεννημένης. «Καινοὺς γὰρ οὐρανοὺς καὶ καινὴν
 γῆν, κατὰ τὰ ἐπαγγέλματα αὐτοῦ, προσδοκῶμεν», καθὰ καὶ ὁ σοφός

27. Λουκᾶ 1, 30-31.
 30. Γεν. 5, 29.

28. Σοφον. 3, 16.
 31. Γαλ. 3, 13.

29. Ἦσ. 35, 3. 40, 10-11.
 32. Β' Κορ. 5, 17.

φοβᾶσαι Μαρία, γιατί δοῖς χάρη ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ. Θὰ μείνεις ἔγκυος, καὶ θὰ γεννήσεις Υἱό, καὶ θὰ τὸν ὀνομάσεις Ἰησοῦ, γιατί αὐτὸς θὰ σώσει τὸν λαό του ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες τους»²⁷. Ἀλλὰ καὶ οἱ θεόπνευστοι προφῆτες φρόντιζαν νὰ προλέγουν τὴν ἀνάπαυση πού θὰ γινόταν μέσω τοῦ Χριστοῦ. Ἔτσι λοιπὸν ὁ ἕνας ἔλεγε· «Ἐχε θάρρος Σιών. Νὰ μὴ παραλύουν τὰ χέρια σου. Ὁ Κύριος καὶ Θεός σου εἶναι δυνατὸς σὲ σένα. Θὰ σὲ σώσει καὶ θὰ σὲ ἀνακαινίσει μὲ τὴν ἀγάπη του»²⁸. Καὶ ὁ Ἡσαΐας πάλι, σὰν κατὰ κάποιον τρόπο νὰ τὰ ἔβλεπε, ἔλεγε· «Δυναμῶστε χέρια ἀποδυναμωμένα καὶ γόνατα παραλυμένα. Παρακαλέστε τὸν Θεὸ σεῖς οἱ ὀλιγόψυχοι στοῦ νοῦ. Πάρτε δύναμη, καὶ μὴ φοβᾶσθε. Νὰ ὁ Θεός μας. Νὰ ὁ Κύριός μας ἔρχεται μὲ δύναμη, καὶ ὁ βραχίονάς του μὲ ἔξουσία. Θὰ ποιμάνει τὸ ποίμνιό του σὰν ποιμένας, καὶ μὲ τὸν βραχίονά του θὰ συγκεντρώσει τὰ ἄρνια, καὶ θὰ παρηγορήσει τὶς ἔγκυες»²⁹. Ὁ Χριστὸς λοιπὸν ἔγινε γιὰ μᾶς δικαιοσύνη καὶ ἀνάπαυση, καὶ μᾶς ἔσωσε καὶ ἀπὸ τὴ γῆ, τὴν ὁποία εἶχε καταραστεῖ ὁ Κύριος καὶ Θεός³⁰. Καὶ αὐτὰ ἀκριβῶς προφητεύοντας ἔλεγε σὲ μᾶς τὴν ἐποχὴ τοῦ Νῶε ὁ Λάμεχ. Καὶ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι τὰ ἐγκλήματα τῆς παρακοῆς τοῦ Ἀδὰμ ἔχουν λυθεῖ μὲ τὸν Χριστό. Γιατί, ὅπως εἶναι γραμμένο, «ἔγινε γιὰ μᾶς κατάρρα»³¹, ἀπαλλάσσοντας τὴ γῆ ἀπὸ τὴν παλιὰ κατάρρα. Καὶ πράγματι λέμε, ὅτι μέσω αὐτοῦ ὅλα ἀποκαταστάθηκαν ὅπως ἦταν, ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ Θεό. «Τὰ παλιὰ πὰ πέρασαν, ὅλα ἔγιναν καινούργια, καὶ ὅποιος εἶναι ἐνωμένος μὲ τὸν Χριστό, εἶναι καινούργιο δημιούργημα»³². Γιατὶ εἶναι δεύτερος Ἀδὰμ καὶ μὲ τὴν ὑπακοή του ἀνατρέπει τὴν κατηγορία τοῦ πρωτοπλάστου· ἐννοῶ βέβαια τὴν παρακοὴ πού ἔγινε στὶς ἀρχὲς τῆς δημιουργίας.

Κάπως ἔτσι φαινόταν ὅτι πίστευε καὶ ὁ θεόπνευστος Παῦλος. Γιατὶ γράφει τὰ ἑξῆς· «Ὅπως δηλαδὴ μὲ τὴν παρακοὴ τοῦ ἑνὸς ἀνθρώπου ἔγιναν ἁμαρτωλοὶ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ἔτσι καὶ μὲ τὴν ὑπακοὴ τοῦ ἑνὸς θὰ δικαιωθοῦν πολλοί»³³. Καὶ «Ὁ Χριστὸς ἔγινε ὑπάκουος στὸν Πατέρα του μέχρι θανάτου, καὶ μάλιστα θανάτου σταυρικοῦ»³⁴. Ὅπως λοιπὸν ἡ γῆ ἦταν καταραμένη ἕξαιτίας τῆς παράβασης τοῦ Ἀδὰμ πού ἔγινε στὶς ἀρχὲς, ἔτσι ἔγινε εὐλογημένη λόγω τῆς ὑπακοῆς τοῦ Χριστοῦ. Ἀλλὰ μᾶς λύτρωσε καὶ μὲ ἄλλον τρόπο ἀπὸ τὴ γῆ πού εἶχε γίνει καταραμένη. «Περιμένουμε καινούργιους οὐρανοὺς καὶ καινούργια γῆ, σύμφωνα μὲ τὶς ὑποσχέσεις του»³⁵, ὅπως εἶπε καὶ ὁ σοφὸς μαθητῆς τοῦ

33. Ρωμ. 5, 12.

34. Φιλ. 2, 8.

35. Α΄ Πέτρ. 3, 13. Ἄποκ. 21, 1.

τοῦ Σωτῆρος εἶρηκε μαθητής. Ἐνεκαίνισε δὲ ἡμῖν καὶ τὴν εἰς τὰ ἄνω
 τε καὶ εἰς οὐρανοὺς ἀναφοίτησιν, καὶ πρόδρομος ὑπὲρ ἡμῶν εἰς τὴν
 ἀγίαν εἰσέφρησε γῆν, ἣν κληρονομήσειν ἔφασκε τοὺς προαεῖς, τουτέ-
 5 στι τοὺς τοῖς εὐαγγελικοῖς μαθήμασιν εἰς προαότητα παιδαγωγουμέ-
 νους. Ἐπερ ὁ μὲν νόμος, «ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ, καὶ ὀδόντα ἀντὶ
 ὀδόντος, τραῦμά τε ἀντὶ τραύματος», ἀντεπάγεσθαι δεῖν τοῖς
 ἀδικοῦσιν ἐκέλευσεν, ἡμῖν δὲ Χριστός, «Τῷ παιόντί σε», φησί, «εἰς
 τὴν δεξιὰν σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην». Νῶε τοίνυν γέ-
 γονεν ἐνδέκατος ἐξ Ἀδάμ διὰ τε Σὴθ καὶ Ἐνώς, «Ὅς ἤλπισεν ἐπι-
 10 καλεῖσθαι τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ», διὰ πλείστην ὁσιότη-
 τα καὶ θεοφιλή πολιτείαν. Γενεαλογεῖται δὲ καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰη-
 σοῦς ὁ Χριστός παρὰ τῶν ἀγίων εὐαγγελιστῶν ἐξ Ἀδάμ, καὶ μέχρις
 αὐτοῦ τοῦ Ἰωσήφ, διὰ παντός, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἀγίου, τοῦ τῆς γενεα-
 λογίας ἤκοντος λόγου.

15 εἰ. Ἀλλὰ φέρε, λέγωμεν τὸν οἶονεὶ φυρμὸν καὶ τὴν εἰς ἄλληλα
 γενομένην ἀνάχρυσιν τῶν γενεῶν, τοῦ τε ἀγίου φημί καὶ τοῦ μὴ
 τοιοῦδε, τουτέστι τοῦ θεήλου καὶ μυσαρωτάτου. Ὅνπερ γὰρ τρό-
 πον οἱ ἐξ Ἐνώς γεγονότες τοῦ ἐπίκλην Θεοῦ, ταῖς τῶν ἀνθρώπων
 ἐπεμαίνοντο θυγατράσιν, οὗ γεγονότος ἑτερότροποι τε ἦσαν εὐθύς
 20 καὶ τοῖς ἐκείνων ἠθεσί τε καὶ νόμοις διαδισῶν ἠρημένοι, τὴν εἰς πᾶν
 ὀτιοῦν τῶν ἐκτόπων κατηρρώστον ἀποφθοράν, οὕτως καὶ οἱ ἐξ
 αἵματος τοῦ Ἰσραὴλ, ἕως μὲν ἦσαν ἀγιοπρεποῦς πολιτείας ἐργάται
 καὶ προγονικῆς εὐσεβείας ἄριστοι μιμηταί, πάντα μὲν ἀπεσπούδα-
 ζον φαυλότητος τρόπον, ἀπαραιοῖτά τε παντελῶς ὡς ἐν γε δὴ σφί-
 25 σιν αὐτοῖς, τῆς εὐκλεοῦς πολιτείας τετηρήκασιν τὰ αὐχήματα. Ἐπει-
 δὴ δὲ τοῖς ὁμόροις ἔθνεσιν ἐνεπλέκοντο, καίτοι διαβεβληκότος τὸ
 χρῆμα τοῦ νόμου ἀναπιμπλάμενοι παραχρῆμα τῆς ἐνούσης αὐτοῖς
 βδελυρίας, εὐπάροιστοί τε καὶ ἐλαφροὶ λίαν, καὶ τί γὰρ οὐκί τῶν
 ἀνωτάτω κακῶν νοσοῦντες ἠλίσκοντο; Καὶ τότε παραδοξότερον. Τὰ
 30 μὲν γὰρ ἔθνη τῇ κτίσει καίτοι λελατρευκότα, παρὰ τὸν κτίστην καὶ
 ποιητὴν, καὶ εἰς πολὺθεον πλάνην ἀπονενευκότα, τῇ πρὸς τοῦτο
 γνησιότητι τὰς τῶν δαιμόνων ἀγέλας ἐτίμων. Ὁ δὲ ἄνωθέν τε καὶ ἐκ
 πατέρων ἅγιος Ἰσραὴλ ἐν ὀλίγῳ παντελῶς ἐποιεῖτο λόγῳ τὴν ἀπό-
 στασιν. Τοιγάρτοι Θεὸς διὰ φωνῆς ἀγίας φησὶ πρὸς αὐτούς: «Ἀπέλ-

Σωτήρα. Μᾶς ἐγκαινίασε μάλιστα καὶ τὴν ἐπάνοδό μας στὰ ἄνω καὶ στοὺς οὐρανοὺς, καὶ εἰσῆλθε πρῶτος τὴν ἅγια γῆ, τὴν ὁποία ἔλεγε ὅτι θὰ κληρονομήσουν οἱ πρᾶοι, δηλαδή αὐτοὶ ποὺ παιδαγωγοῦνται στὴν πραότητα μὲ τὰ εὐαγγελικὰ μαθήματα. Καθόσον ὁ νόμος ὄριξε σ' αὐτοὺς ποὺ ἀδικοῦν «νά τοὺς βγάζουν μάτι ἀντὶ ματιοῦ, καὶ δόντι ἀντὶ δοντιοῦ»³⁶, καὶ νὰ προκαλοῦν τραῦμα γιὰ τὸ τραῦμα ποὺ τοὺς προξένησαν, σὲ μᾶς ὅμως ὁ Χριστὸς εἶπε: «Σ' αὐτὸν ποὺ σὲ χτυπᾷ στὸ δεξιό σαγόνι, νὰ τοῦ στρέψεις καὶ τὸ ἀριστερό»³⁷. Ὁ Νῶε λοιπὸν γεννήθηκε ἐνδέκατος ἀπὸ τὸν Ἀδάμ, διὰ τοῦ Σήθ καὶ τοῦ Ἐνῶς, «ὁ ὁποῖος ἔλπιζε νὰ ὀνομάζεται μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ του»³⁸, ἐξαιτίας τῆς πολλῆς εὐσέβειας καὶ τῆς ἀγαπητῆς στὸν Θεὸ ζωῆς του. Ἄλλὰ καὶ ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς ἀπὸ τοὺς τέσσερις ἁγίους εὐαγγελιστὲς γενεαλογεῖται ἀπὸ τὸν Ἀδάμ μέχρι τὸν Ἰωσήφ, καὶ ὁλόκληρη ἡ γενεαλογία περνᾷ, ὅπως θὰ λέγαμε, μέσα ἀπὸ ὅλους τοὺς ἁγίους.

5. Ἄλλὰ ἐμπρὸς νὰ μιλήσουμε καὶ γιὰ τὸν κατὰ κάποιον τρόπο συμφυρμὸ καὶ τὴν ἀνάμειξη τῶν γενεῶν ποὺ ἔγινε, τοῦ ἁγίου ἐννοῶ καὶ τοῦ μὴ ἁγίου, δηλαδή τοῦ βέβηλου καὶ πάρα πολὺ βδελυροῦ. Γιατί μὲ τὸν τρόπο ποὺ αὐτοὶ γεννήθηκαν ἀπὸ τὸν Ἐνῶς, ποὺ ἐπονομαζόταν θεός, κυριεύθηκαν ἀπὸ μανία γιὰ τὶς θυγατέρες τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὅταν ἔγινε αὐτὸ, ἄλλαξαν ἀμέσως συμπεριφορὰ, καὶ προτιμώντας νὰ ζοῦν μὲ τὰ ἦθη καὶ τοὺς νόμους ἐκείνων, κυριεύθηκαν ἀπὸ τὴν ἀρρώστια τῆς διαφθορᾶς πρὸς κάθε τι ποὺ εἶναι ἀπρεπές, κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ ὅσοι γεννήθηκαν ἀπὸ τὸ αἷμα τοῦ Ἰσραὴλ, ὅσο ζοῦσαν ζωὴ τέτοια ποὺ ταιριάζει σὲ ἁγίους καὶ ἦταν ἄριστοι μμητὲς τῆς εὐσέβειας τῶν προγόνων τους, ἀπεύφεναν κάθε τρόπο φαύλης ζωῆς, καὶ τήρησαν μεταξὺ τους ἐντελῶς ἀμετάβλητα καὶ γνήσια τὰ κατορθώματα τῆς ἐνδοξῆς ζωῆς τους. Ὅταν ὅμως ἀναμίχθηκαν μὲ τὰ γειτονικὰ ἔθνη, ἂν καὶ ὁ νόμος εἶχε κατηγορήσει τὸ πρᾶγμα αὐτὸ, ἀφοῦ γέμισαν ἀμέσως ἀπὸ τὴ σιχαμερῆ ζωὴ ποὺ ἔκαναν ἐκεῖνοι, παρασύρθηκαν εὐκόλα, καὶ ἀπὸ ποιὸ ἀπὸ τὰ χειρότερα κακὰ δὲν κυριεύθηκαν. Καὶ τὸ πῶς παράδοξο βέβαια. Οἱ ἐθνικοὶ, ἂν καὶ λάτρευαν τὴν κτίση καὶ ὄχι τὸν κτίστη καὶ δημιουργό, καὶ ἦταν κυριευμένοι ἀπὸ τὴν πλάνη τῆς πολυθεΐας, τιμοῦσαν γνήσια τὶς ἀγέλες τῶν δαιμόνων, ἐνῶ ὁ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καὶ ἀπὸ τοὺς πατέρες τοῦ ἁγίου Ἰσραὴλ πολὺ λίγη σημασία ἔδινε στὴν ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὸν Θεό. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Θεὸς μὲ τὴν ἅγια φωνὴ του λέγει πρὸς

38. Γεν. 4, 26.

θετε εἰς νήσους Χετιεμί, καὶ ἴδετε, καὶ εἰς Κηδάρ ἀποστείλατε, καὶ νοήσατε σφόδρα, καὶ ἴδετε εἰ γέγονε τοιαῦτα, εἰ ἀλλάζονται ἔθνη θεοὺς αὐτῶν, καὶ οὗτοι οὐκ εἰσι θεοί. Ὁ δὲ λαός μου ἠλλάξατο τὴν δόξαν αὐτῶν, ἐξ ἧς οὐκ ὠφεληθήσονται. Ἐξέστη ὁ οὐρανὸς ἐπὶ 5 τούτω, καὶ ἔφριξεν ἡ γῆ ἐπὶ πλεῖον σφόδρα, λέγει Κύριος· ὅτι δύο καὶ πονηρά ἐποίησεν ὁ λαός μου· ἐμὲ ἐγκατέλιπον πηγὴν ὕδατος ζῶντος, καὶ ὤρυξαν ἐαυτοῖς λάκκους συντετριμμένους, οἱ οὐ δυνήσονται ὕδωρ συνέχειν». Καὶ πάλιν· «Ὅτι κατὰ ἀριθμὸν πόλεων σου ἦσαν οἱ θεοί σου, Ἰούδα, καὶ κατὰ ἀριθμὸν διόδων τῆς Ἱερουσαλήμ 10 ἔθνον τῆ Βάαλ. Ἴνα τί λαλεῖτε πρὸς με; Πάντες ὑμεῖς ἠνομήσατε, καὶ πάντες ὑμεῖς ἠσεθήσατε εἰς ἐμέ, λέγει Κύριος». Κατάχοντο γὰρ εἰς τοῦτο σκαιότητος λογισμῶν, μᾶλλον δὲ καὶ ἐγχειρημάτων, ὡς γυναῖοις μὲν ἐπιμίσησθαι πλανωμένοις ἔτι.

Ἐπειδὴ δὲ ἔτικτον, καίτοι δέον εὐθύς τῆς Ἰουδαίων λατρείας 15 ἐναποσημαίνεσθαι τοῖς βρέφεσι τὰ γνωρίσματα, τὴν ἐν ὀγδόῃ περιτομήν, καὶ τὰς ἐπὶ τούτων θυσίας, ἀνάθημα τοῖς ἀκαθάρτοις δαίμοσι τὰ ἐκ τῶν ἡγιασμένων ἀπεφέροντο λαῶν. Καὶ τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶ τὸ διὰ φωνῆς προφήτου περὶ αὐτῶν εἰρημένον· «Ὅτι τέκνα ἀλλότρια ἐγεννήθησαν αὐτοῖς». Συναφεία τοιγαροῦν τῆ πρὸς τὸ χεῖρον κατε- 20 φθαρμένου λοιπὸν τοῦ ἁγίου γένους, καὶ ὅσον ἦκεν εἰς ποιότητα καὶ διαφορὰν γνώμης τε καὶ τρόπους καὶ μὴν καὶ ἔθῶν συνενηγεμένων εἰς ἓν τοῦ τε Ἰσραήλ, καὶ τῶν ἐθνῶν ὄλεθρον ἀπάντων τῶν ὄντων ἐπὶ τῆς γῆς ὁ τῶν ὄλων Δημιουργὸς εἰκότως κατεψηφίζετο. Ἡμερότητι δὲ τῆ ἐμφύτῳ νικώμενος, οὐκ ἰσοπαλῆ ταῖς ἁμαρτίαις 25 αὐτῶν ἐποιεῖτο τὴν ὀργήν. Ἴνα δὲ μὴ εἰς ἅπαν καταφθειρήται τὸ ἐπὶ γῆς γένος, τὴν ὡς ἐν πίστει δικαίωσιν, καὶ τὴν δι' ὕδατος ἔφεσιν προανέδειξε διὰ Νῶε. Ταύτητοι γέγονεν ἄνθρωπος, «καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστρέφη ὁ Μονογενής», κατὰ τὸ γεγραμμένον, ὁ ἀληθέστερος Νῶε· καὶ δὴ καὶ ὡς ἐν τύπῳ τῆς ἐν ἀρχαῖς ἐκείνης καὶ 30 διαβολήτου κιβωτοῦ, μονονουχὶ καὶ ἐπήξατο τὴν Ἐκκλησίαν, εἰς ἣν οἱ εἰσπεπηδηκότες τὸν ἐπηρητημένον τῷ κόσμῳ διαδιδράσκουσιν ὄλεθρον. Οὕτω καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος τὸ ἐπὶ τῆ κιβωτῶ μυστήριον

αυτούς· «Πηγαίνετε στὰ νησιά Χετιεῖμ καὶ δέστε, καὶ στείλτε ἀνθρώπους στὴν Κηδὰρ καὶ παρατηρήστε μὲ πολλὴ προσοχὴ καὶ δεῖτε ἔαν συμβαίνουν τέτοια, ἂν τὰ ἔθνη ἀλλάζουν τοὺς θεοὺς τους, ἂν καὶ αὐτοὶ δὲν εἶναι κἄν θεοί. Ἐνῶ ὁ λαὸς μου ἀλλάξε τὴν πίστη του μὲ ἐκείνην ποὺ δὲν θὰ ἔχει ὠφέλεια. Ἐξεπλάγη ὁ οὐρανὸς γιὰ τὸ γεγονός αὐτό, καὶ ἡ γῆ ἔφριξε πάρα πολύ, λέγει ὁ Κύριος. Γιατί ὁ λαὸς μου ἔκανε δύο κακά· ἐγκατέλειψε ἐμένα, τὴν πηγὴ τοῦ ζωντανοῦ νεροῦ, καὶ ἔσκαψαν γιὰ τοὺς ἑαυτοὺς τους λάκκους καταστραμμένους ποὺ δὲν μποροῦν νὰ συγκρατήσουν νερό»³⁹. Καὶ πάλι· «Οἱ θεοὶ σου, Ἰουδα, ἦταν τόσοι ὅσοι εἶναι καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν πόλεων σου, καὶ ὅσες ἦταν οἱ δίοδοι τῆς Ἱερουσαλήμ, τόσες θυσιῆς πρόσφεραν στὸν Βάαλ. Γιατί μιλάτε σὲ μένα; Ὅλοι σας ἔχετε παρανομήσει, καὶ ὅλοι σας ἀσεθήσατε σὲ μένα, λέγει ὁ Κύριος»⁴⁰. Εἶχαν δηλαδὴ καταντήσει σὲ ὅλα αὐτὰ ἕξαιτίας τῶν θάναστων λογισμῶν τους, ἢ καλύτερα τῶν τολμηρῶν ἐνεργειῶν τους, νὰ ἐρχονται σὲ συνουσία μὲ γυναῖκες περιπλανώμενες.

Ὅταν ὁμως γεννοῦσαν, ἂν καὶ ἔπρεπε ἀμέσως νὰ ἀποτυπώσουν στὰ βρέφη τὰ γνωρίσματα τῆς Ἰουδαϊκῆς λατρείας, δηλαδὴ τὴν περιτομὴ τῆς ὀγδόης ἡμέρας καὶ τὶς θυσιῆς γι' αὐτήν, ἀφίερωναν αὐτὰ ποὺ προέρχονταν ἀπὸ τοὺς ἁγιασμένους λαοὺς στοὺς ἀκάθαρτους δαίμονες. Καὶ αὐτό, νομίζω, εἶναι ἐκεῖνο ποὺ ἔχει εἰπωθεῖ μὲ τὰ λόγια τοῦ προφήτη· «Ὅτι γεννήθηκαν σ' αὐτοὺς παιδιὰ ξένα»⁴¹. Ὅταν λοιπὸν τὸ ἅγιο γένος ἐνώθηκε μὲ τὸ διεφθαρμένο καί, ὅσο ἦταν δυνατόν, ἔγιναν ἕνα ὡς πρὸς τὴν ποιότητα καὶ τὴ διαφορὰ τῶν ἀντιλήψεων καὶ τοὺς τρόπους, καὶ ἀναμίχθηκαν τὰ ἔθιμα καὶ τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τῶν ἐθνικῶν, ὁ Δημιουργὸς τῶν ὄλων ἀποφάσισε δικαιολογημένα τὴν ἐξολόθρευση ὄλων ἐκείνων ποὺ ὑπῆρχαν πάνω στὴ γῆ. Ἀλλὰ ὑποχωρώντας μπροστὰ στὴν ἔμφυτη πραότητά του, δὲν ἐξεδήλωσε τὴν ὀργὴ ἀνάλογη πρὸς τὶς ἁμαρτίες τους. Γιὰ νὰ μὴ ἐξολοθρευθεῖ λοιπὸν ὅλο τὸ γένος τῆς γῆς, μέσω τοῦ Νῶε προανήγγειλε τὴ δικαίωση μὲ τὴν πίστη καὶ τὴ συγχώρηση μὲ τὸ νερό. Καὶ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἔγινε ἄνθρωπος «Ὁ Μονογενὴς καὶ συναναστράφηκε μὲ τοὺς ἀνθρώπους», ὅπως εἶναι γραμμένο⁴², ὁ πιὸ ἀληθινὸς Νῶε καὶ μὲ τὸν τύπο ἐκείνης τῆς περιβόητης ἀρχαίας κιβωτοῦ ἴδρυσε κατὰ κάποιον τρόπο τὴν Ἐκκλησία, μέσα στὴν ὁποία ὅσοι ἔχουν μπεῖ καὶ μπαίνουν ἀποφεύγουν τὴν ἐπικρεμάμενη καταστροφὴ τοῦ κόσμου. Ἔτσι καὶ ὁ θεόπνευστος Παῦλος, ἐρμηνεύοντας τὸ

41. Ψαλμ. 17, 46.

42. Βαροῦχ 3, 38.

διερμηνεύει λέγων· «Πίστει χρηματισθεὶς Νῶε, κατεσκεύασε κιβωτόν εἰς σωτηρίαν τοῦ οἴκου αὐτοῦ». Εἰς ἣν, ὡσπερ καὶ Πέτρος φησὶν, «ὀλίγαι, τουτέστιν, ὀκτὼ ψυχαί, διεσώθησαν δι' ὕδατος, ὃ καὶ ἀντίτυπον ἡμᾶς νῦν σώζει βάπτισμα, οὐ σαρκὸς ἀπόθεσις ρύπου, 5 ἀλλὰ συνειδήσεως ἀγαθῆς ἐπερώτημα εἰς Θεόν».

Τίνα δὴ οὖν ἄρα τρόπον ἢ κιβωτὸς διεπήγνυτο; «Τριακοσίων πήχεων», φησὶ, «ποιήσεις τὸ μῆκος τῆς κιβωτοῦ, καὶ εὖρος πεντήκοντα, ὕψος δὲ τριάκοντα. Ἐπισυνάγων ποιήσεις τὴν κιβωτόν, καὶ εἰς πῆχυν συντελέσεις αὐτὴν ἄνωθεν». Ὅτι δὲ τὸ Χριστοῦ μυστήριον 10 ὑποσημῆνειεν ἄν, εἰ καὶ λίαν ἀμυδρῶς, ἢ τοιάδε κατασκευή, παντὶ τῷ σαφὲς ἂν γένοιτο καὶ μάλα ραδίως, τοῦ θεοπεσίου Παύλου γράφοντος τοῖς ἐν πίστει δεδικαιωμένοις, ὡς ἀδιάλειπτον περὶ αὐτῶν ποιῶν τὴν προσευχήν· «Ἴνα ἐξισχύσωσι καταλαβέσθαι σὺν πᾶσι τοῖς ἀγίοις, τί τὸ πλάτος καὶ μῆκος καὶ ὕψος καὶ βάθος, γινῶναί τε τὴν 15 ὑπερβάλλουσαν τῆς γνώσεως ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ».

ζ. Τίς οὖν ἄρα ἐστὶ τῶν τῆς κιβωτοῦ μέτρων ὁ λόγος; Τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσιῶν Τριάδος, ὁρθῆ καὶ ἀπεξεσμένη δήλωσις, καὶ τῆς μιᾶς Θεότητος τὸ ἀρτίως ἔχον, καὶ τὸ εἰς πᾶν ὄντιον παντέλειον. Τοῦτο γὰρ ἡμῖν ὡς ἐν γε δὴ τοῖς προκειμένοις ἀριθμοῖς ὑποδηλούμενον 20 κατίδοι τις ἄν, ἐκεῖνο διενθυμούμενος ὡς ἔστιν ἔθος τῆ θεοπνεύστῳ Γραφῇ τοὺς τὴν ἀνόπιν ἔχοντας ἀνακύκλησιν ἀριθμοὺς τελειότητος ποιῆσθαι σύμβολον. Οἷον δὲ δὴ τί φημι· ἀρχομένη γὰρ ἐκ πρώτης ἢ ἐβδομάς, ἐν Σαββάτῳ διαπεραίνεται κατὰ τὴν ἐβδόμην. Εἶτα πάλιν ἀριθμοῦμεν τὴν ἐφεξῆς ἀπὸ πρώτης ἀρχόμενοι μέχρι πάλιν ἐβδόμης 25 ὁμοίως εἰς ἀριθμὸν ἴοντες τὸν δέκα, πάλιν ἐκ πρώτης τῆς ἐφεξῆς δεκάδος ἀρχόμεθα· κατὰ τὸν ἴσον δὲ τοῦτον τρόπον τε καὶ λόγον συγκρίσεται καὶ ὁ τέλειος ἐκ τελείων ἀριθμὸς, τουτέστι ὁ ἑκατὸν ἐκ δεκάδων δέκα, καὶ ἀνακύκλησιν ἔχων καὶ ἀναδρομὴν τὴν εἰς μονάδα πάλιν. Ὅπερ οὖν ἔφη, τελειότητος σύμβολον παρὰ γε τῆ θείᾳ 30 Γραφῇ, πᾶς ἀριθμὸς ἀνόπιν ὡσπερ ἰὼν μετὰ τὸ εἰς πέρας ἦκειν τὸ αὐτῷ πρόπον τε καὶ ὠρισμένον.

43. Ἐβρ. 11, 7.

44. Α' Πέτρ. 3, 20-21.

μυστήριο τῆς κιβωτοῦ, λέγει· «Μὲ τὴν πίστη ὁ Νῶε, ἀφοῦ προειδοποιήθηκε ἀπὸ τὸν Θεό, κατασκεύασε κιβωτὸ γιὰ νὰ σώσει τὴν οἰκογένειά του»⁴³, στὴν ὁποία, ὅπως λέγει ὁ Πέτρος, «λίγες, δηλαδὴ ὀκτώ ψυχές, διασώθηκαν μέσω τοῦ νεροῦ, τὸ ἀντίτυπο τοῦ ὁποίου, δηλαδὴ τὸ βάπτισμα, σώζει ἐμᾶς σήμερα, τὸ ὁποῖο δὲν εἶναι ἀποβολὴ τῆς ἀκαθαρσίας τῆς σάρκας, ἀλλὰ ἀφιέρωση τῆς ἀγαθῆς συνείδησης στὸν Θεό»⁴⁴.

Μὲ ποιὸν τρόπο ὅμως κατασκευάσθηκε ἡ κιβωτός; «Νὰ κάνεις», λέγει, «τὸ μῆκος τῆς κιβωτοῦ τριακόσιους πήχεις, τὸ πλάτος πενήντα, καὶ τὸ ὕψος τριάντα. Συναρμολογώντας τὰ ξύλα τῆς κιβωτοῦ, νὰ τὴν ὀλοκληρώσεις μὲ σκεπὴ ἀπὸ πάνω, ἡ ὁποία νὰ ἔχει κλίση ἑνὸς μέτρου»⁴⁵. Ὅτι βέβαια ἡ κατασκευὴ αὐτὴ προμήνυε τὸ μυστήριο τοῦ Χριστοῦ, ἂν καὶ πολὺ ἀμυδρά, θὰ μποροῦσε νὰ γίνεи φανερὸ στὸν καθένα, καὶ πολὺ εὐκόλα, ἀπὸ αὐτὰ πού ὁ θεόπνευστος Παῦλος γράφει σ' αὐτοὺς πού εἶναι δικαιοῦμένοι μὲ τὴν πίστη, γιὰ τοὺς ὁποίους ἔκανε ἀδιάκοπη προσευχή, «Ὡστε νὰ μπορέσουν νὰ καταλάβουν, μαζὶ μὲ ὅλους τοὺς ἁγίους, πόσο εἶναι τὸ πλάτος καὶ τὸ μῆκος καὶ τὸ ὕψος καὶ τὸ βάθος, καὶ νὰ γνωρίσουν τὴν ὑπερβολικὴ ἀγάπη τῆς γνώσεως τοῦ Χριστοῦ»⁴⁶.

6. Ποιὰ λοιπὸν ἄραγε εἶναι ἡ σημασία τῶν μέτρων τῆς κιβωτοῦ; Εἶναι σωστὴ καὶ ὀλοκάθαρη φανέρωση τῆς ἁγίας καὶ ὁμοούσιας Τριάδας, καὶ τὸ ὅτι ἡ μία θεότητα εἶναι ἄρτια καὶ σὲ ὅλα παντέλεια. Ὅτι δηλαδὴ αὐτὸ ὑποδηλώνεται σὲ μᾶς μὲ τοὺς ἀριθμοὺς πού ἀναφέρθηκαν, μπορεῖ νὰ τὸ δεῖ κάποιος καθαρά, ἀρκεῖ νὰ θυμηθεῖ ἐκεῖνο, ὅτι ἡ ἁγία Γραφή συνηθίζει τοὺς ἀριθμοὺς πού ἔχουν ἀφανῆ τὴν ἀνακύκλιση, νὰ τοὺς κάνει σύμβολα τῆς τελειότητας. Ἐννοῶ τὸ ἔξης μ' αὐτὸ πού λέγω· ἡ ἑβδομάδα, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴν πρώτη ἡμέρα, τελειώνει τὸ Σάββατο τὴν ἑβδόμη ἡμέρα. Ἐπειτα πάλι ἀριθμοῦμε τὴν ἐπόμενη ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴν πρώτη καὶ τελειώνοντας πάλι στὴν ἑβδόμη. Τὸ ἴδιο, ἂν πᾶμε στὸν ἀριθμὸ δέκα, ἀρχίζουμε πάλι τὴ δεκάδα ἀπὸ τὴν πρώτη, καὶ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ μὲ τὴν ἴδια ἀναλογία συντίθεται καὶ ὁ τέλειος ἀπὸ τοὺς τέλειους ἀριθμοὺς, δηλαδὴ ὁ ἀριθμὸς ἑκατὸ ἀπὸ δέκα δεκάδες, καὶ ἀνακυκλούμενος ἐπανέρχεται πάλι στὴν μονάδα. Ὅπως λοιπὸν εἶπα, στὴν ἁγία Γραφή εἶναι σύμβολο τελειότητας κάθε ἀριθμὸς πού προχωρεῖ κατὰ κάποιον τρόπο ἀφανῶς καὶ φθάνοντας στὸ τέλος, ἐπανέρχεται πάλι σ' αὐτὸ πού τοῦ πρέπει καὶ εἶναι καθορισμένο.

45. Γεν. 6, 15-16.

46. Ἐφ. 3, 18.

Ὅρα τοίνυν τῆς ἁγίας Τριάδος τὸ παντέλειον ὡς ἐν τρισὶ πῆχε-
 ων ἑκατοντάσι. Τοῦτο γὰρ μῆκος τῆ κιβωτῶ. Ὅτι δέ ἐστιν, ἔν' οὕτως
 εἴπωμεν, τελειότης τελειότητων ἢ ὡς ἐν μονάδι Θεότης, ὑπεμφήνειεν
 ἂν τὸ εὖρος εὐ μάλα, ἐπὶ πῆχεις ἰὸν πενήτηντα· τουτέστιν, ὡς ἐν
 5 ἐβδομάσιν ἑπτὰ προσενηνεγμένης αὐταῖς καὶ μονάδος, διὰ τὸ μίαν
 εἶναι Θεότητος φύσιν. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ ὕψος, οὐχ ἑτέραν ἡμῖν ἢ ταύ-
 την ὠδίνει τὴν ἔννοιαν. Ἀποπεραίνεται μὲν γὰρ εἰς πῆχεων δεκάδα
 τρίτην, εἰς ἓνα δὲ δὴ τὸν ὑπερκεκείμενόν τε καὶ ἀνωτάτω καταλήγει
 πάλιν. «Τριάκοντα γάρ», φησί, «πῆχεων τὸ ὕψος αὐτῆς, καὶ εἰς ἓνα
 10 πῆχυν συντελέσεις αὐτήν». Εὐρυνομένη γὰρ ὥσπερ εἰς τρεῖς ὑπο-
 στάσεων καὶ μὴν καὶ προσώπων ἰδικῶν διαφορὰς ἡ ἁγία Τριάς, εἰς
 μίαν Θεότητος οἶονει συστέλλεται φύσιν. Ἕλληνες μὲν γὰρ τὴν εἰς
 πολύθεον πλάνησιν τιμῶσιν ὁδόν, ἡμεῖς δὲ Πατέρα καὶ μὴν καὶ Υἱὸν
 καὶ ἅγιον Πνεῦμα καταλογιζόμενοί τε καὶ τιθέντες ἀληθῶς ἐν ὑπο-
 15 στάσεσιν ἰδικαῖς, ἐνότητι φύσεως στεφανοῦν εἰθίσμεθα, καὶ τῇ τῆς
 οὐσίας ταυτότητι συνεγείροντες μονονουχί καὶ εἰς ἓνα πῆχυν τὴν
 μακρὰν καὶ εὐρεῖαν, καὶ μὲν τοι καὶ ὑψηλὴν, συντελοῦμεν κιβωτόν.
 Ἀνασώζει τοιγαροῦν ἡμᾶς ἐν πίστει Χριστός, καὶ οἷ᾽ περ εἰς κιβω-
 τὸν εἰσοικίζεται τὴν Ἐκκλησίαν, ἐν ᾗ γεγονότες ὑπερνηξόμεθα μὲν
 20 τοῦ θανάτου τὸ δεῖγμα, διαδιδράσκομεν δὲ τὸ συγκατακρίνεσθαι τῷ
 κόσμῳ. Συνέσται γὰρ ἡμῖν ὁ δίκαιος Νῶε, τουτέστι Χριστός

ζ. Ἄξιον δὲ οἶμαι πολυπραγμονῆσαι λεπτῶς τίνες ἂν νοοῖντο
 τυχόν οἱ τῷ Νῶε συνεισθέοντες εἰς τὴν κιβωτόν, καὶ τὴν διὰ πίστεώς
 τε καὶ ὕδατος σωτηρίαν ἀποκερδαίνοντες. Γέγραπται τοίνυν, ὅτι
 25 «Εἰσῆλθε Νῶε εἰς τὴν κιβωτόν, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ».
 Συνεισκεκόμικε δὲ τούτοις καὶ ἀπὸ παντὸς ζώου καὶ τῶν πετεινῶν,
 ἑπτὰ μὲν τῶν καθαρῶν, ἀνὰ δύο δὲ τῶν ἀκαθάρτων. Ἐδόκει γὰρ
 ὧδε θεομοθετεῖν τῷ Θεῷ. Ὄνόματα δὲ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ Σῆμ, Χάμ,
 Ἰάφεθ διερμηνεύεται δὲ ὁ μὲν Σῆμ «φύτευμα» καὶ «τέλειος», «θερ-
 30 μασία» δὲ ὁ Χάμ, καὶ «πλατυσμός» ὁ Ἰάφεθ. Σεσώσμεθα γὰρ ἐν Χρι-
 στῷ διὰ πίστεως οἱ ἐξ ἄτελοῦς ὥσπερ πολιτείας τῆς κατὰ νόμον εἰς
 τὴν τῆς εὐαγγελικῆς παιδείσεως τελειότητα, καθάπερ τινὰ μόσχια

Πρόσεχε λοιπόν την τελειότητα της αγίας Τριάδας, σε σχέση με τις τρεις εκατοντάδες των πήχεων. Γιατί αυτό ήταν το μήκος της κιβωτού. "Όπι όμως, για να το πούμε έτσι, ή ως μονάδα Θεότητα είναι τελειότητα τελειότητων, θα μπορούσε να το υποδηλώσει πολύ καλά το πλάτος της κιβωτού, που ανερχόταν σε πενήντα πήχεις· άφου δηλαδή στίς έπτά έπτάδες προστεθεί σ' αυτές και ή μονάδα, έπειδή μία είναι ή φύση της Θεότητας. Άλλά και το ύψος της κιβωτού δέν υποδηλώνει σε μās καμμά άλλη, παρά αυτή τη σημασία. Γιατί φτάνει τις τρεις δεκάδες, και καταλήγει πάλι σε ένα πήχυ που είναι πάνω από όλους και ό ανώτατος. Γιατί λέγει, «Τό ύψος της να είναι τριάντα πήχεις, και να την άποτελειώσεις σε ένα πήχυ»⁴⁷. Ένω δηλαδή ή αγία Τριάδα ευρύνεται κατά κάποιον τρόπο σε τρεις ύποστάσεις, αλλά και σε διαφορές ιδιαιτέρων προσώπων, περιορίζεται κατά κάποιο τρόπον σε μία φύση θεότητας. Οί Έλληνες βέβαια τιμούν τον δρόμο που οδηγεί στην πολυθεϊκή διαστορά, ένω έμεις, αριθμώντας Πατέρα, αλλά και Υίο και άγιο Πνεύμα, και τοποθετώντας τους πραγματικά σε ξεχωριστές ύποστάσεις, έχουμε συνηθίσει να τους πιστεύουμε σε μία φύση. Και ένώνοντάς τους με την ταυτότητα της ουσίας, άποπερατώνουμε κατά κάποιον τρόπο σ' ένα πήχυ την μακρά και πλατειά, αλλά και ύψηλή κιβωτό. Μās διασώζει λοιπόν ό Χριστός με την πίστη, και μās εισάγει στην Έκκλησία, σάν σε κιβωτό, στην όποία μπαινοντας υπερνικούμε τον φόβο του θανάτου, και άποφεύγουμε τό να κατακριθούμε μαζί με τον κόσμο. Γιατί θά βρísκεται μαζί μας ό δίκαιος Νώε, δηλαδή ό Χριστός.

7. Νομίζω όμως πώς άξίζει να έξετάσουμε με λεπτομέρεια ποιό τάχα είναι αυτοί που μπαίνουν μαζί με τον Νώε στην κιβωτό και κερδίζουν με την πίστη και τό νερό τη σωτηρία. Έχει γραφεί λοιπόν, ότι «Μπήκε στην κιβωτό ό Νώε και οί υιοί του και ή γυναίκα του και οί γυναϊκες των υιών του μαζί του»⁴⁸. Μαζί με αυτούς όμως έφερε μέσα και από κάθε ζωο και από κάθε είδος πτηνών, έπτά από τά καθαρά, και ανά δύο από τά άκάθαρτα. Φαίνεται όμως πώς με τον τρόπο αυτόν νομοθετούσε μαζί με τον Θεό. Τά όνόματα πάλι των υιών του, που είναι Σήμ, Χάμ, Ίάφεθ, έρμηνεύονται ως έξής: Σήμ σημαίνει "φύτευμα" και "τέλειος", Χάμ "θερμότητα", και Ίάφεθ "πλατυσμός (ευρύτητα σε πλάτος)". Έχουμε σωθεί δηλαδή με την πίστη στον Χριστό, έμεις που από τον άτελή τρόπο ζωής, τον σύμφωνο με τον νόμο, φυτευθήκαμε στην

48. Γεν. 7, 7.

πεφυτευμένοι λεπτά. Τοιγάρτοι και ὁ θεοπέσιος Δαβὶδ τοῖς μὲν τῶν
 Ἰουδαίων λαοῖς τὴν ἐν Χριστῷ δικαίωσιν οὐ προσιεμένοις ἐπέτιμα,
 λέγων· «Ἠγάπησας κακίαν ὑπὲρ ἀγαθοσύνην, ἀδικίαν ὑπὲρ τὸ λα-
 λῆσαι δικαιοσύνην· ἠγάπησας πάντα ῥήματα καταποντισμοῦ,
 5 γλῶσσαν δολίαν». Δεδυσφημήκασιν γὰρ ἀκαθέκτως εἰς τὸν Υἱόν.
 «Διὰ τοῦτο», φησί, «ὁ Θεὸς καθελεῖ σε εἰς τέλος· ἐκτίλει σε και
 μεταναστεύσαι σε ἀπὸ σκηνώματός σου, καὶ τὸ ρίζωμά σου ἐκ γῆς
 ζώντων». Περί δὲ τῶν ἠγαπηκότων τὴν ἐν Χριστῷ δικαίωσιν και
 ζωὴν· «Πεφυτευμένοι ἐν τῷ οἴκῳ Κυρίου, ἐν ταῖς αὐλαῖς τοῦ Θεοῦ
 10 ἡμῶν ἐξανθήσουσιν». Ὅτι δὲ οὐ δίχα τοῦ θείου πυρὸς και νοητοῦ
 και οἴονει τῆς διὰ Πνεύματος θερμοσίας ἐνήργηκεν εἰς ἡμᾶς τὴν
 παρ' ἑαυτοῦ χάριν ὁ Ἐμμανουήλ, πιστώσεται και ὁ θεοπέσιος
 Παῦλος· «Τῷ πνεύματι ζέοντας ὀραῖσθαι θέλων τοὺς ἐν ἀγιασμῷ
 κεκλημένους». Οὐδὲν δὲ ἦττον ἡμᾶς ἐμπεδοῖ και ὁ σοφὸς Ἰωάννης
 15 λέγων· «Ἐγὼ μὲν βαπτίζω ὑμᾶς ἐν ὕδατι εἰς μετάνοιαν, ὁ δὲ ὀπίσω
 μου ἐρχόμενος ἰσχυρότερός μου ἐστίν, οὗ οὐκ εἰμι ἰκανὸς τὰ ὑποδή-
 ματα βαστάσαι. Αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν Πνεύματι ἁγίῳ και πυρί». Ἀπέ-
 νηκται μὲν γὰρ ἡ τῶν Ἰουδαίων ἀγάπη διὰ τὸ «Πληθυνθῆναι
 τὴν ἀνομίαν παρ' αὐτοῖς», καθὰ γέγραπται. Θερμοὶ δὲ δὴ λίαν και
 20 πρὸς γε τοῦτο ἡμεῖς. Τοιγάρτοι φαμέν· «Τί ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς
 ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ; θλίψις ἢ στενοχωρία ἢ λιμὸς ἢ διωγμὸς ἢ
 γυμνότης ἢ κίνδυνος ἢ μάχαιρα;»

Οὐκοῦν τῶν ζέοντων τῷ πνεύματι τύπος ἂν γένοιτο και μάλα
 σαφῆς ὁ Χάμι, ὃς νοεῖται «θερμοσία». Ὅτι δὲ και εἰς πλατυσμόν
 25 καρδίας ἀπενεπήγμεθα τῆς ἐν νόμῳ ζωῆς τὴν θλίψιν ἐκβαίνοντες,
 ὑπεμφήνειεν ἂν ὁ τρίτος ἡμῖν Ἰάφεθ, εἰς «πλατυσμόν» μετονομαζό-
 μενος. Ἰουδαίοις μὲν γὰρ προσεφώνει Θεὸς διὰ φωνῆς Ἡσαίου·
 «Ἀκούσατε λόγον Κυρίου, ἄνδρες τεθλιμμένοι και ἄρχοντες τοῦ
 λαοῦ τοῦ ἐν Ἱερουσαλήμ». Και πάλιν· «Μάθετε ἀκούειν στενοχω-
 30 ρούμενοι». Ἐκβεβηκῶς δὲ ὁ Παῦλος τὴν ἐν νόμῳ στένωσιν προσπε-
 φώνηκέ τισι τῶν ἤδη πεπιστευκότων· «Τὸ στόμα ἡμῶν ἀνέφγε πρὸς

49. Ψαλμ. 51, 5-6.

50. Ψαλμ. 51, 7.

51. Ψαλμ. 91, 14.

52. Β' Θεσοσ. 2, 13. Ρωμ. 12, 11.

53. Ματθ. 3, 11-12.

54. Ψαλμ. 15, 4.

τελειότητα τῆς διδασκαλίας τοῦ Εὐαγγελίου, φυτευμένοι σὰν κάποια λεπτά μοσχεύματα. Γι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ τοὺς Ἰουδαίους ποὺ δὲν δέχονταν τὴ δικαίωση μὲ τὸν Χριστὸ τοὺς ἐπιτιμοῦσε λέγοντας· «Ἀγάπησες τὴν κακία περισσότερο ἀπὸ τὴν καλωσύνη, τὴν ἀδικία περισσότερο ἀπὸ τὸ νὰ λές τὸ δίκαιο. Ἀγάπησες ὅλα τὰ λόγια ποὺ ὀδηγοῦν στὸν καταποντισμό, τὴ γλῶσσα τὴν πανοῦργα»⁴⁹. Καὶ πραγματικὰ εἶχαν βλασφημήσει ἀχαλίνωτα στὸν Υἱό. «Γι' αὐτὸ», λέγει, «ὁ Θεὸς θὰ σὲ καταστρέψει τελείως. Θὰ σὲ ξεριζώσει καὶ θὰ σὲ ἐκπατρίσει ἀπομακρύνοντάς σε ἀπὸ τὸν τόπο τῆς κατοικίας σου, καὶ θὰ ἀφανίσει καὶ τὴ ρίζα σου ἀπὸ τὴ χώρα τῶν ζώντων»⁵⁰. Ἐνῶ γιὰ ἐκείνους ποὺ ἀγάπησαν τὴ ζωὴ τοῦ Χριστοῦ λέγει· «Φυτεμένοι στὸν οἶκο τοῦ Κυρίου, θὰ ἀνθίσουν στὶς αὐλὲς τοῦ Θεοῦ μας»⁵¹. Ὅτι βέβαια δὲν ἐνέργησε ὁ Ἐμμανουήλ σὲ μᾶς τὴ χάρη του χωρὶς τὴ θεία καὶ νοητὴ φωτιά, καὶ μὲ τὴν κατὰ κάποιο τρόπο θερμότητα τοῦ Πνεύματος, θὰ τὸ ἐπιβεβαιώσει καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος, λέγοντας· «Ὁ ὁποῖος θέλει νὰ φαίνονται θερμοὶ κατὰ τὸ πνεῦμα αὐτοὶ ποὺ ἔχουν κληθεῖ στὸν ἁγιασμό»⁵². Ἀλλὰ ὄχι λιγώτερο μᾶς στερεώνει καὶ ὁ σοφὸς Ἰωάννης, λέγοντας· «Ἐγὼ σᾶς βαπτίζω μὲ νερὸ γιὰ τὰ μετανοήσετε, Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ ἔρχεται πίσω ἀπὸ μένα εἶναι ἰσχυρότερος ἀπὸ ἐμένα, καὶ ἐγὼ δὲν εἶμαι ἱκανὸς νὰ κρατήσω οὔτε τὰ ὑποδήματά του. Αὐτὸς θὰ σᾶς βαπτίσει μὲ Πνεῦμα ἅγιο καὶ φωτιά»⁵³. Εἶχε ψυχηθεῖ δηλαδὴ ἡ ἀγάπη τῶν Ἰουδαίων, ἐπειδὴ, ὅπως εἶχε γραφεῖ, «αὐξήθηκε ἡ ἁμαρτία τους»⁵⁴, ἀντίθετα ἐμεῖς εἴμαστε πολὺ θερμοί. Γι' αὐτὸ καὶ λέμε· «Ποιὸς θὰ μᾶς χωρίσει ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ; Θλίψη ἢ στενοχώρια ἢ διωγμὸς ἢ γύμνια ἢ κίνδυνος ἢ μάχαιρα;»⁵⁵.

Τύπος λοιπὸν αὐτῶν ποὺ εἶναι θερμοὶ πνευματικὰ θὰ μποροῦσε νὰ γίνει, καὶ πολὺ καθαρὸς μάλιστα, ὁ Χάμ, ὁ ὁποῖος σημαίνει “θερμότητα”. Ὅτι ὅμως ὀδηγηθήκαμε σὲ εὐρύτητα τῆς καρδιάς, ἀπομακρυνόμενοι ἀπὸ τὴ θλίψη τῆς σύμφωνης μὲ τὸν νόμο ζωῆς, μᾶς τὸ ὑποδηλώνει ὁ τρίτος Ἰάφεθ, ποὺ μεταφράζεται “πλατυσμός”. Καὶ πραγματικὰ ὁ Θεὸς προσφωνοῦσε τοὺς Ἰουδαίους μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ἡσαΐα, λέγοντας· «Ἀκοῦστε τὸν λόγο τοῦ Κυρίου, ἄνδρες θλιμμένοι, καὶ ἄρχοντες τοῦ λαοῦ τῆς Ἱερουσαλήμ»⁵⁶. Καὶ ἄλλοῦ πάλι· «Μάθετε νὰ ἀκοῦτε σεῖς ποὺ ἔχετε στενοχώριες»⁵⁷. Ὁ Παῦλος ὅμως, ὑπερβαίνοντας τὴ στενότητα τοῦ νόμου, ἀπευθυνόμενος πρὸς κάποιους ποὺ εἶχαν ἤδη πιστέψει, λέγει·

55. Ρωμ. 8, 35.

56. Ἡσ. 28, 14.

57. Ἡσ. 66, 5.

ἡμᾶς, Κορίνθιοι. Ἡ καρδία ἡμῶν πεπλάτνται· οὐ στενοχωρεῖσθε ἐν ἡμῖν, στενοχωρεῖσθε δὲ ἐν τοῖς σπλάγχχνοις ὑμῶν. Τὴν δὲ αὐτὴν ἀντιμισθίαν, ὡς τέκνοις λέγω, πλατύνθητε καὶ ὑμεῖς. Μὴ γίνεσθε ἑτεροζυγοῦντες ἀπίστοις». Ἦκολούθουν γὰρ ἔτι τοῖς Ἰουδαίων ἐντάλμασι
 5 καὶ ἀνονήτοις εἰκαιουβουλίαις. Ψάλλει δὲ πού καὶ ὁ Δαβὶδ πρὸς τὸν τῶν ὄλων Σωτῆρα Χριστόν, ὡς ἐκ προσώπου τοῦ νέου λαοῦ καὶ ἐν Χριστῷ: «Ὁδὸν ἐντολῶν σου ἔδραμον, ὅταν ἐπλάτυνας τὴν καρδίαν μου». Πεπλάτνται γὰρ ἡμῶν ὁ νοῦς εἰς σοφίαν, ἐνηυλισμένον τε καὶ ὤκηκός ἐστι ἐν ταῖς ἀπάντων ψυχαῖς διὰ Πνεύματος τοῦ Ἐμμανουήλ.
 10 Τοιοῦδε μὲν οὖν οἱ ἐν Χριστῷ διὰ πίστεως.

ἡ'. Ὅτι δὲ πλείστη μὲν ἢ τῶν ἐν πίστει δεδικαιωμένων καθαρωτάτη πληθὺς, μείων γε μὴν ἢ ἐξ Ἰουδαίων, ἀναμάθου τις ἂν ἐντεῦθεν ἀμογητὶ. Ἐπτὰ μὲν γὰρ ἐν τῇ κιβωτῷ τὰ ἐκ τῶν καθαρῶν εἰσκεκόμικε ζῶων, ἀνὰ δύο δὲ αὐτὰ ἐκ τῶν ἀκαθάρτων, τουτέστι
 15 τῶν κυριοκτόνων Ἰουδαίων. «Σέσωσται γὰρ τὸ κατάλειμμα», κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν. Πλὴν ὅτι κατὰ καιροὺς ἀπανίστασθαι τε καὶ ἀποφοιτᾶν τῆς πίστεως ἐμελλόν τινες τῶν ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ, ὑπετίπτον πάλιν. «Ἀπέστειλε», γὰρ φησὶν, «ἐκ τῆς κιβωτοῦ τὸν κόρακα ἰδεῖν εἰ κεκόπακε τὸ ὕδωρ, ὃ δὲ οὐχ ὑπέστρεψεν». Ἐνεπνίγη
 20 δέ, οἶμαι, τοῖς ὕδασι, ἔρεισμά τε καὶ στάσιν οὐχ εὐρηκῶς. Οὐκοῦν τὸ τῆς πίστεως ἀπολισθῆσαι τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀπονοσφίζεσθαι πάντως πρόξενον ἀπωλείας. Οὕτω καὶ ὁ μακάριος Παῦλος τοῖς μετὰ τὴν πίστιν ἐν νόμῳ τελειούμενοις, ἤγγον οἰθηθεῖσιν ἔσεσθαι τελείους, «Κατηργήθητε», φησὶν, «ἀπὸ Χριστοῦ, οἵτινες ἐν νόμῳ δικαιοῦσθε, τῆς χάριτος ἐξεπέσατε· ἡμεῖς γὰρ Πνεύματι ἐκ πίστεως ἐλπίδα δικαιοσύνης ἀπεκδεχόμεθα». Ἔθρει δὲ ὅπως ἐκ τῶν ἀκαθάρτων πτηνῶν ὁ κόραξ ἀποστάτης. Ἦσαν γὰρ ἐξ Ἰουδαίων οἱ μετὰ τὴν ἐν Χριστῷ δικαίωσιν ἀνόπιν ἰόντες ἐπὶ τὰς τοῦ νόμου σκιάς. Καὶ περὶ αὐτῶν, οἶμαι πού, καὶ ὁ σοφὸς Ἰωάννης γράφει: «Ἐξ ἡμῶν ἐξῆλθον, ἀλλ' οὐκ ἦσαν ἐξ ἡμῶν· εἰ γὰρ ἦσαν ἐξ ἡμῶν, μεμενήκεσαν ἂν μεθ' ἡμῶν». Λέγοντος δὲ καὶ τοῦ Πνεύματος ἑναργῶς, ὅτι «Ἐν ὑπέ-

58. Β' Κορ. 6, 11-14.

60. Ἦσ. 10, 22. Ρωμ. 9, 27.

59. Ψαλμ. 118, 32.

61. Γεν. 8, 7.

«Τὸ στόμα μας σᾶς μιλᾶ, Κορίνθιοι, ἑλεύθερα. Σᾶς ἀνοίξαμε τὴν καρδιά μας. Δὲν ὑπάρχουν περιορισμοὶ ἀπὸ μέρους μας, ὁ περιορισμὸς βρῖσκεται σὰ δικὰ σας αἰσθήματα. Ἐναποδώστε μας τὰ ἴδια, ἀνοίξτε τὴν καρδιά σας. Σᾶς μιλῶ σὰν παιδιὰ μου. Νὰ μὴ συνάπτετε σχέσεις μὲ τοὺς ἀπίστους»⁵⁸. Ἀκολουθοῦσαν δηλαδή τὶς ἐντολές τῶν Ἰουδαίων καὶ ἀνώφελες ματαιολογίες. Καὶ ὁ Δαβὶδ ψάλλει κάπου πρὸς τὸν Σωτήρα τῶν ὅλων Χριστό, ἐκπροσωπώντας τὸν νέο λαὸ τοῦ Χριστοῦ· «Ἐτρεξα στὸ δρόμο τῶν ἐντολῶν σου, ὅταν ἔδωσες εὐρυχωρία στὴν καρδιά μου»⁵⁹. Καὶ πράγματι διευρύνθηκε ὁ νοῦς μας σὲ σοφία, ἐπειδὴ παραμένει καὶ κατοικεῖ μέσω τοῦ Πνεύματος στὶς ψυχές ὅλων ὁ Ἐμμανουήλ. Τέτοιοι δηλαδή γίνονται οἱ ἐνωμένοι μὲ τὸν Χριστὸ διὰ τῆς πίστεως.

8. Ὅτι βέβαια τὸ καθαρῶτατο πλῆθος αὐτῶν ποὺ δικαιοῦθηκαν μὲ τὴν πίστη εἶναι περισσότερο, καὶ λιγώτερο ἐκεῖνο τῶν Ἰουδαίων, θὰ μπορούσε νὰ τὸ μάθει κανεὶς χωρὶς κόπο ἀπὸ ἐδῶ. Γιατὶ στὴν κιβωτὸ ἔβαλε ἑπτὰ ζευγάρια καθαρῶν ζώων, καὶ ἀνὰ δύο ἀπὸ τὰ ἀκάθαρτα, δηλαδή τῶν Ἰουδαίων ποὺ θανάτωσαν τὸν Κύριο. Σύμφωνα δηλαδή μὲ τὰ λόγια τοῦ προφήτη, «Σώθηκε τὸ ὑπόλοιπο»⁶⁰. Πλὴν ὁμως, ἐπειδὴ κατὰ καιροὺς ἐπρόκειτο μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ προέρχονταν ἀπὸ τὸ αἷμα τοῦ Ἰσραὴλ νὰ ἀποσκιστοῦν καὶ νὰ ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὴν πίστη, καὶ αὐτὸ τὸ προτύπωσε ἐπίσης. Γιατὶ λέγει· «Ἔστειλε ἀπὸ τὴν κιβωτὸ τὸν κόρακα νὰ δεῖ ἂν σταμάτησε τὸ νερό, καὶ αὐτὸς δὲν ἐπέστρεψε»⁶¹. Καὶ νομίζω πὼς πνίγηκε ἀπὸ τὰ νερά, ἐπειδὴ δὲν βρῆκε στήριγμα γιὰ νὰ σταθεῖ. Ἐπομένως, τὸ νὰ ξεγλιστροῦσε κανεὶς ἀπὸ τὴν πίστη τοῦ Χριστοῦ καὶ νὰ προσπαθῆσει νὰ ἀπομακρυνθεῖ, γίνεται αἰτία τῆς ἀπώλειάς του. Ἔτσι καὶ ὁ μακάριος Παῦλος, σὲ ἐκείνους ποὺ μετὰ τὴν πίστη ἐπιδίωκαν τὴν τελείωση μὲ τὸ νόμο, δηλαδή νόμιζαν ὅτι θὰ γίνουν τέλειοι, λέγει· «Καταργηθήκατε ἀπὸ τὸν Χριστό, ὅσοι νομίζετε ὅτι δικαιώνεστε μὲ τὸν νόμο. Ξεπέσατε ἀπὸ τὴ χάρι. Γιατὶ ἡμεῖς περιμένουμε μὲ ἀγωνία καὶ ἐλπίζουμε ὅτι θὰ δικαιωθοῦμε βάσει τῆς πίστεως μας διὰ τοῦ Πνεύματος»⁶². Πρόσεχε δηλαδή πὼς ἔγινε ἀποστάτης ὁ κόρακας ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὰ ἀκάθαρτα ζῶα. Γιατὶ ὑπῆρχαν ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους κάποιοι, οἱ ὁποῖοι μετὰ τὴ δικαίωση μέσω τοῦ Χριστοῦ ἐπέστρεφαν κρυφὰ πρὸς τὶς σκιές τοῦ νόμου. Καὶ γι' αὐτοὺς νομίζω πὼς γράφει κάπου ὁ Ἰωάννης· «Ἐφυγαν ἀπὸ μᾶς, ἀλλὰ δὲν ἀνῆκαν σὲ μᾶς. Γιατί, ἂν ἀνῆκαν σὲ μᾶς, θὰ ἔμεναν μαζί μας»⁶³. Ἀλλὰ καὶ τὸ

62. Γαλ. 5, 4-5.

63. Α' Ἰω. 2, 19.

ροις καιροῖς ἀποστήσονται τινες τῆς πίστεως, προσέχοντες πνεύμασι πλάνοις».

“Ὅρα καὶ τοῦδε σαφῆ τύπον διὰ Νῶε γεγενημένον. Ἀπέστειλε μὲν γὰρ πρῶτην τε καὶ δευτέραν περιστερὰν κατασκευομένας, ὡσπερ εἰ ἐν ὑφίξῃσει γέγονεν ὁ κατακλυσμός. Αἱ δὲ ὑπενόστησαν ὡς εἰς καλιᾶν εἰς τὴν κιβωτόν, καὶ τι κάρφος ἐχούσης μιᾶς ἐν τῷ στόματι αὐτῆς, καθὰ γέγραπται, θαλὸς δὲ τοῦτο ελαίας ἦν. Ἀποστέλλονται μὲν γὰρ οἱ ἅγιοι παρὰ Χριστοῦ κατασκευομένοι τε τὸν κόσμον καὶ τοὺς ἐν αὐτῷ. Ὑπονοστοῦσι δὲ ὡσπερ λαλοῦντες εἰρήνην. 10 Τουτί γὰρ οἶμαι πλαγίως ὑποδηλοῦν τὸ ἐν στόματι κείσθαι τῆς περιστερᾶς τὸν τῆς ἐλαίας θαλόν. Σύμβολον γὰρ εἰρήνης αἰεὶ πῶς ἐστὶ τὸ φυτόν. Φιλόθεοι μὲν οὖν οἱ πίστει κεκαθαυμένοι, καὶ ὡς ἐν προαότητι πολιτείας εὐαγγελικῆς, ἀπόλεκτοι τῷ Θεῷ. Πλήν, ὅτι καὶ ἐξ αὐτῶν ἀποστήσονται τινες ἐν ἐσχάτοις καιροῖς, καθάπερ ἔφην 15 ἀριτίως, ἐμφάνειεν ἂν ὁ τύπος. Τρίτη γὰρ καὶ τελευταία πέμπεται περιστερὰ, καὶ οὐκ ἐμελέτα τὴν ὑποστροφὴν. Ἀπομεμένηκε γὰρ. «Ὑπολοφῆσαντος δὲ τοῦ κατακλυσμοῦ, κεκάθικεν ἡ κιβωτὸς ἐπὶ τὰ ὄρη Ἀραράτ», ἃ διερμηνεύεται “μάρτυρία καταβάσεως”. Ὑψηλοὶ γὰρ ὡσπερ καὶ οἰονεὶ πῶς ἐν ὄρεσι διὰ τὸ τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας 20 ὑπερανεστηκός, οἱ ἐν Χριστῷ διὰ πίστεως, τὸν ἄνωθεν καὶ ἐξ οὐρανοῦ καταβηκότα Θεὸν Λόγον τοῖς ἀπανταχῇ κηρύττοντες, οἷς καὶ αὐτὸς ἐπεφώνει Θεὸς διὰ προφήτου φωνῆς: «Γίνεσθέ μοι μάρτυρες, καὶ ἐγὼ μάρτυς, λέγει Κύριος ὁ Θεός, καὶ ὁ παῖς ὃν ἐξελεξάμην». Ἀνωτέρω δὴ οὖν τῆς ἐν κόσμῳ χθαμαλότητος τῶν ἐν Χριστῷ τὰ 25 αὐτήματα.

θ. Γέγονε δὲ ὅτι καὶ Ἀρχιερεὺς ἐφ’ ἡμᾶς ὁ Ἐμμανουήλ, δι’ οὗ καὶ τὴν προσαγωγὴν ἐσχίκαμεν πρὸς τὸν Πατέρα καὶ Θεόν, καὶ ἀνεκαινίσθημεν πρὸς τὸ ἐν ἀρχαῖς, λελυμένης τῆς ἀρᾶς, τῆς ἐπὶ τῷ πρωτοπλάστῳ φημί, ὄρα δὴ τοῖς ἐφεξῆς γεγραμμένους ἐμβαλεῖν. 30 «Ἐπειδὴ γὰρ ἐξηράνθη», φησί, «ἡ γῆ, ἐξῆλθεν ὁ Νῶε τῆς κιβωτοῦ, καὶ πάντες οἱ σὺν αὐτῷ. Καὶ ᾤκοδόμησε», φησί, «θυσιαστήριον τῷ Θεῷ, καὶ ἔλαβεν ἀπὸ πάντων τῶν κτηνῶν τῶν καθαρῶν, καὶ ἀπὸ

Πνεῦμα λέγει ὀλοκάθαρα· «Στοὺς κατοπινούς χρόνους κάποιοι θ' ἀποστατήσουν ἀπὸ τὴν πίστη, προσέχοντας τὰ πνεύματα τῆς πλάνης»⁶⁴.

Πρόσεχε ὅτι καὶ γι' αὐτὸ ἔγινε σαφῆς τύπος μέσω τοῦ Νῶε. Γιατὶ ἔστειλε ἓνα καὶ δεύτερο περιστέρι, γιὰ νὰ διαπιστωθεῖ ἂν σταμάτησε ὁ κατακλυσμὸς. Καὶ αὐτὰ γύρισαν πίσω στὴν κιβωτό, σὰν σὲ φωλιά, ἐνῶ τὸ ἓνα εἶχε κάποιον κλαδὶ στὸ στόμα του, ὅπως ἔχει γραφεῖ, καὶ αὐτὸ ἦταν κλαδὶ ἐλιάς⁶⁵. Ἀποστέλλονται δηλαδή οἱ ἅγιοι τοῦ Χριστοῦ νὰ ἐπιμεληθοῦν τὸν κόσμον καὶ τοὺς ἀνθρώπους του, καὶ ἐπιστρέφουν σὰν κήρυκες τῆς εἰρήνης⁶⁶. Γιατὶ αὐτὸ νομίζω ὅτι ὑποδηλώνει ἔμμεσα τὸ ὅτι τὸ περιστέρι ἐπέστρεψε ἔχοντας στὸ στόμα κλαδὶ ἐλιάς. Γιατὶ τὸ φυτὸ πάντοτε εἶναι κατὰ κάποιον τρόπο σύμβολο τῆς εἰρήνης. Αὐτοὶ λοιπὸν ποὺ ἔχουν καθαριοθεῖ μὲ τὴν πίστη εἶναι φίλοι τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπειδὴ ζοῦν μὲ πραότητα εὐαγγελικοῦ τρόπου ζωῆς, εἶναι ἐκλεκτοὶ τοῦ Θεοῦ. Ὅτι ὅμως καὶ ἀπὸ αὐτοὺς κάποιοι θὰ ἀποστατήσουν στοὺς τελευταίους χρόνους, ὅπως εἶπα πρὶν ἀπὸ λίγο, θὰ μποροῦσε νὰ τὸ ὑποδηλώσει ὁ τύπος. Γιατὶ στάλθηκε καὶ τρίτο καὶ τελευταῖο περιστέρι, καὶ δὲν φρόντισε νὰ ἐπιστρέψει, γιατί ἔμεινε ἔξω. «Ὅταν ὑποχώρησε τὸ νερὸ τοῦ κατακλυσμοῦ, ἡ κιβωτὸς κάθισε στὰ ὄρη Ἀραράτ»⁶⁷, ποὺ ἐρμηνευόμενα σημαίνουν «μαρτυρία κατάβασης». Ὄντας δηλαδή ψηλοὶ σὰν τὰ βουνὰ κατὰ κάποιον τρόπο, ἕξαιτίας τῆς ἀνωτερότητας τοῦ εὐαγγελικοῦ τρόπου τῆς ζωῆς τους, οἱ ἔνωμένοι μὲ τὸν Χριστὸ μὲ τὴν πίστη τους, κηρύττουν τὸν Θεὸ Λόγον ποὺ κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, στοὺς ὁποίους καὶ ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς ἔλεγε μὲ τὴ φωνὴ τοῦ προφήτη· «Γίνετε μάρτυρές μου, καὶ ἐγὼ εἶμαι μάρτυρας, λέγει ὁ Κύριος καὶ Θεός, καὶ ὁ δούλος μου τὸν ὁποῖο διάλεξα»⁶⁸. Εἶναι δηλαδή ἀνώτερα τὰ καυχήματα αὐτῶν ποὺ ζοῦν σύμφωνα μὲ τὶς ἐντολὲς τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τὴν χαμηλότητα τοῦ κόσμου.

9. Ὅτι ἔγινε καὶ ἀρχιερέας σὲ μᾶς ὁ Ἑμμανουήλ, μέσω τοῦ ὁποῖο ἐπιτύχαμε καὶ τὴν παρουσιάσῃ μας στὸν Πατέρα καὶ Θεό, καὶ ἀνακαινισθήκαμε καὶ γίναμε ὅπως ἡμᾶσταν στὴν ἀρχή, ἀφοῦ ἐξαλήφθηκε ἡ κατάρα, ἐννοῶ ἐκείνη ποὺ εἶχε ἐπιβληθεῖ στὸν πρωτόπλαστο, πρόσεχε καὶ θὰ τὸ διαπιστώσεις ἀπὸ αὐτὰ ποὺ θὰ παρεμβάλω καὶ ποὺ εἶναι γραμμένα παρακάτω· Γιατὶ λέγει· «Ὅταν ξεράθηκε ἡ γῆ, βγῆκε ὁ Νῶε ἀπὸ τὴν κιβωτό, καὶ ὅλοι ὅσοι ἦταν μαζί του. Καὶ ἔκπυσε», λέγει, «θυσιαστήριο στὸν Θεό, καὶ πῆρε ἀπὸ ὅλα τὰ καθαρὰ ζῶα, καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ

66. Ρωμ. 10, 15.

67. Γεν. 8, 4.

68. Ἦσ. 43, 10.

πάντων τῶν πετεινῶν τῶν καθαρῶν, καὶ ἀνήνεγκεν ὀλοκαρπώσεις ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον. Καὶ ὡσφράνθη ὁ Θεὸς ὁσμὴν εὐωδίας. Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεὸς διανοηθεὶς· Οὐ προσθήσω ἔτι καταράσασθαι τὴν γῆν διὰ τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων». Καὶ μεθ' ἕτερα πάλιν «Καὶ εὐ-
 5 λόγησε Κύριος ὁ Θεὸς τὸν Νῶε καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ, καὶ εἶπεν αὐ-
 τοῖς· Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν καὶ κατα-
 κυριεύσατε αἰθῆς, καὶ ὁ φόβος ὑμῶν καὶ ὁ τρόμος ἔσται ἐπὶ πᾶσι
 τοῖς θηρίοις καὶ ἐπὶ πᾶσι τοῖς κτήνεσι τῆς γῆς καὶ ἐπὶ πάντα τὰ ὄρ-
 νεα τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἐπὶ πάντα τὰ κινούμενα ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἐπὶ
 10 πάντας τοὺς ἰχθύας τῆς θαλάσσης ὑπὸ χεῖρας ὑμῖν δέδωκα». Οὐκ-
 οὔν ὅτε γέγονεν ἡμῶν ἀρχιερεὺς ὁ Χριστὸς καὶ προσεκομίσθημεν δι'
 αὐτοῦ νοητῶς εἰς ὁσμὴν εὐωδίας τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, τότε καὶ εὐμε-
 νείας τῆς παρ' αὐτοῦ πλουσίως ἠξιώμεθα, καὶ βεβαίαν ἐσχήκαμεν
 τὴν ὑπόθεσιν, τοῦ μηκέτι καθ' ἡμῶν ἰσχυῖσαι τὸν θάνατον. Λέλυται
 15 καὶ τὰ ἐξ ὀργῆς, οἴχεται δὲ ποι καὶ τὰ ἐκ τῆς ἀρχαίας ἀρᾶς ἐκείνης.
 Ἡύλογήμεθα γὰρ ἐν Χριστῷ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Θεῷ Πατρὶ ἡ
 δόξα, σὺν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Περὶ τῆς γυμνώσεως τοῦ Νῶε καὶ τοῦ Χάμ.

α'. Συμπεπερασμένων ἀπάντων τῶν ἐπὶ τῇ κιδωτῷ καὶ παρω-
 20 χηκότος μὲν τοῦ κατακλισμοῦ, γηπονοῦντος δὲ ἤδη τοῦ Νῶε, τίνα
 δὴ ἄρα τὰ ἐν αὐτῷ πεπραγμένα παρὰ τοῦ Χάμ, πολυπραγμονήσει
 πάλιν ἡμῖν ὁ λόγος. Ἀναπεισεὶ γὰρ δὴ τοὺς οἵπερ ἂν ἔλοιτο δια-
 βιοῦν ἐννόμως τῆς εἰς τοὺς πατέρας αἰδοῦς οὐδὲν τὸ παράπαν ἠγεῖ-
 σθαι ἰσοστατοῦν, καὶ παραιτεῖσθαι σαφῶς ὡς τι τῶν σφαλερωτάτων
 25 τὸ κατὰ τι γοῦν ὄλως ἐπιμειδιᾶν αὐτοῖς, κἂν εἰ τοῦ πρόποντος ἔξω φέ-
 ροιτο βραχὺ ταῖς τῆς φύσεως ἀσθενείαις ὑπενηνεγμένοι. Ὅτι γὰρ
 σεπτὸν αἰεὶ πῶς ἔστι τῶν γονέων τὸ χρεῖμα, καὶ αὐτὸς ὁ θεῖος ἡμᾶς ἐκ-
 παιδεύει νόμος προεπιτάξας γὰρ δεῖν ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας
 τὸν ἕνα τε καὶ φύσει Θεὸν ἀγαπᾶν, «Τίμα», φησί, «τὸν πατέρα σου
 30 καὶ μητέρα σου, ἵνα εὖ σοι γένηται, καὶ ἔσῃ μακρόβιος ἐπὶ τῆς γῆς».
 Ἐν εἰκόνι γὰρ ὡσπερ καὶ ἐν μιμῆσει Θεοῦ καταλογισθεῖεν ἂν οἱ γε-
 γεννηκότες. «Μνήσθητι γὰρ», φησί, «ὅτι δι' αὐτῶν ἐγεννήθης». Ταύ-

καθαρὰ πτηνά, και πρόσφερε θυσιές πάνω στο θυσιαστήριο, και ὁ Θεὸς ὀσφράνθηκε τὴ μυρουδιά τῆς εὐωδίας. Σκέφθηκε τότε ὁ Κύριος και εἶπε· Δὲν θὰ καταραστῶ πιά τὴ γῆ ἕξαιτίας τῶν ἔργων τῶν ἀνθρώπων»⁶⁹. Και μετὰ ἀπὸ ἄλλα, λέγει πάλι· «Ὁ Κύριος και Θεὸς εὐλόγησε τὸν Νῶε και τοὺς υἱούς του, και τοὺς εἶπε· Νὰ αὐξάνεσθε και νὰ πληθύνεσθε, και νὰ γεμίσετε τὴ γῆ, και νὰ γίνετε κύριοι τῆς, και νὰ εἶστε ὁ φόβος και ὁ τρόμος ὄλων τῶν θηρίων και ὄλων τῶν κτηνῶν τῆς γῆς, και ὄλων τῶν πτηνῶν τοῦ οὐρανοῦ, και ὄλων ὄσων κινοῦνται πάνω στὴ γῆ, και ὄλων τῶν ψαριῶν τῆς θάλασσας. Ὅλα αὐτὰ τὰ ἔδωσα νὰ εἶναι κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία σας»⁷⁰. Ὅταν λοιπὸν ἔγινε ἀρχιερέας μας ὁ Χριστὸς και προσφερθήκαμε νοητῶς ὡς ὁσμὴ εὐωδίας στὸν Θεὸ και Πατέρα, τότε ἀξιώθήκαμε πλουσιοπάροχα τῆς εὐνοίας αὐτοῦ, και ἐλάδαμε σταθερὴ τὴν ὑπόσχεση, ὅτι δὲν θὰ ἔχει ποτὲ πλεόν ἰσχύ ἀπέναντί μας ὁ θάνατος. Ἐξαλείφθηκαν ὅλα ἐκεῖνα ποὺ ἦταν ἡ αἰτία τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ, και ἔφυγαν και ὄλες οἱ συνέπειες τῆς κατάρας ἐκείνης, γιατί ἔχουμε εὐλογηθεῖ με τὸν Χριστό, μέσω τοῦ ὁποῖου και μαζί με τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα ἀνήκει ἡ δόξα μαζί με τὸ ἅγιο Πνεῦμα στους αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

Γιὰ τὴ γύμνωση τοῦ Νῶε και γιὰ τὸν Χάμ.

1. Ἀφοῦ τελείωσαν ὅλα στὴν κιβωτὸ και πέρασε ὁ κατακλυσμὸς, ὁ Νῶε στὴ συνέχεια καλλιεργοῦσε τὴ γῆ· ὁ λόγος μας τώρα θὰ ἐξετάσει πάλι ποιὰ εἶναι αὐτὰ ποὺ ἔκανε ὁ Χάμ στὸν Νῶε. Γιατί θὰ πείσει αὐτοὺς ποὺ θὰ ἠθελαν νὰ ζοῦν σύμφωνα με τὸ νόμο, νὰ μὴ θεωροῦν τίποτε ἀπολύτως ἰσότιμο με τὸν σεβασμὸ πρὸς τοὺς πατέρες, και νὰ ἀποφεύγουν με κάθε τρόπο σὰν κάτι ἀπὸ τὰ πολὺ μεγάλα σφάλματα, ἀκόμα και νὰ χαμογελάσουν εἰς βάρος τους, ἔστω και ἂν πρὸς στιγμὴ φέρονται ἔξω ἀπὸ αὐτὸ ποὺ πρέπει, ὑποκείμενοι στὴν ἀδυναμία τῆς φύσεως. Γιατί, ὅτι ἡ ἰδιότητα τῶν γονέων εἶναι πάντοτε κάτι τὸ σεβάσιμο, μᾶς τὸ διδάσκει και ὁ ἴδιος ὁ θεὸς νόμος, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ ὄρισε στὴν ἀρχή, ὅτι πρέπει νὰ ἀγαπᾶμε τὸν ἕνα και κατὰ φύση Θεὸ με ὅλη τὴν ψυχὴ και τὴν καρδιά μας, λέγει· «Τίμα τὸν πατέρα σου και τὴ μητέρα σου, γιὰ νὰ εὐτυχήσεις και νὰ ζήσεις πολλὰ χρόνια πάνω στὴ γῆ»⁷¹. Γιατί οἱ γονεῖς θὰ πρέπει νὰ θεωροῦνται σὰν εἰκόνα και σὰν ἀπομίμηση τοῦ Θεοῦ. Καθόσον λέγει· «Νὰ θυμᾶσαι ὅτι ἀπὸ αὐτοὺς γεννήθηκες»⁷². Γι' αὐτὸ

72. Σοφ. Σειράχ 7, 28.

τη τοι πάλιν φησίν, «Ὁφθαλμὸν καταγελῶντα πατρός καὶ ἀτιμά-
 ζοντα γῆρας μητέρος, ἐκκόψαισαν αὐτὸν κόρακες ἐκ τῶν φα-
 ράγγων». Ὅτι τοίνυν καὶ ἐν ἀρᾷ καὶ δίκη τὸ μὴ δεῖν οἶσθαι τιμᾶν
 πατέρας, καὶ μὴν καὶ αἰδοῦς ἀπάσης ἀξιοῦν, καὶ διὰ γε τοῦ Χάμ
 5 ἀναμάθοι τις ἂν καὶ λίαν εὐκόλως. «Ἦσαν γάρ», φησίν, «οἱ υἱοὶ
 Νῶε οἱ ἐξεληθόντες ἐκ τῆς κιβωτοῦ Σῆμ, Χάμ, Ἰάφεθ. Χάμ δὲ ἦν
 πατὴρ Χαναάν. Τρεῖς οὗτοί εἰσιν οἱ υἱοὶ Νῶε. Ἀπὸ τούτων διεσπάρ-
 ρησαν ἐπὶ πασάν τὴν γῆν. Καὶ ἤρξατο Νῶε ἄνθρωπος γεωργὸς γῆς,
 καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα, καὶ ἔπιεν ἐκ τοῦ οἴνου, καὶ ἐμεθύσθη, καὶ
 10 ἐγυμνώθη ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ· καὶ εἶδε Χάμ ὁ πατὴρ Χαναάν τὴν
 γύμνωσιν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ ἐξελθὼν ἐπήγγειλε τοῖς ἀδελφοῖς
 αὐτοῦ ἔξω. Καὶ λαβόντες Σῆμ καὶ Ἰάφεθ τὸ ἱμάτιον, ἐπέθεντο ἐπὶ τὰ
 δύο νῶτα αὐτῶν, καὶ ἐπορεύθησαν ὀπισθοφανῶς, καὶ συνεκάλυψαν
 τὴν γύμνωσιν τοῦ πατρὸς αὐτῶν, καὶ τὸ πρόσωπον αὐτῶν ὀπισθο-
 15 φανές, καὶ τὴν γύμνωσιν τοῦ πατρὸς οὐκ εἶδον. Ἐξένηψε δὲ Νῶε
 ἀπὸ τοῦ οἴνου, καὶ ἔγνω ὅσα ἐποίησεν αὐτῷ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ νεώτε-
 ρος, καὶ εἶπεν· Ἐπικατάρατος Χαναάν, παῖς οἰκέτης ἔσται τοῖς
 ἀδελφοῖς αὐτοῦ· καὶ εἶπεν· Εὐλογητὸς Κύριος ὁ Θεὸς Σῆμ, καὶ
 ἔσται Χαναάν παῖς αὐτοῦ. Πλατύναι ὁ Θεὸς τῷ Ἰάφεθ, καὶ κατοι-
 20 κησάτω ἐν τοῖς σκηνώμασι Σῆμ, καὶ γεννηθήτω Χαναάν παῖς
 αὐτοῦ».

Νῶε μὲν γὰρ ἀμπελῶνα πεφυτευκώς, τῶν οἰκειῶν ἐνεφορεῖτο
 πόνων, καὶ κάτοινοι μὲν ἀσυνήθως ἦν. Ἀδόκητον δὲ φιλοινίας
 ἔγκλημα, τὴν ἀνεθέλητον ὑπομείνας γύμνωσιν, οἴκοι τε καὶ ἄπο-
 25 πτος ἦν τοῖς πολλοῖς. Ὁ δὲ τὰς φρένας οὐκ ἀσφαλῆς, φημί δὴ τὸν
 Χάμ, τῆς θεᾶς τὸ ἀπρεπὲς ἀνοσίου γέλωτος ἐποιεῖτο πρόφασιν, καί-
 τοι καταμφιάσαι δέ, μονονουχί δὲ καὶ ἐπαμῦναι τῷ φύσαντι, μέθη
 πλεονεκτομένῳ καὶ τοῖς ἐξ οἴνου πταιίσμασιν ὑπενηνεγμένῳ. Ἀλλὰ
 30 παρεῖς τὰ τοιαῦτα καὶ τῆς εἰς τὸν φύσαντα τιμῆς οὐ μετρίως ὀλιγω-
 ρῶν, προξενεῖν ἐπιέγεται τοῖς ἄλλοις τὴν θεάν, καὶ σκηνὴν οἰά τινα
 προσθεῖς τὸν πρεσβύτην, γελᾶν ἀναπειθεῖ τοὺς ἀδελφούς. Οἶδε

73. Παροιμ. 30, 17.

74. Γεν. 9, 18-27.

καὶ πάλι λέγει· «Τὸ μάτι πού κοροϊδεύει τὸν πατέρα καὶ περιφρονεῖ τὰ γηρατειὰ τῆς μητέρας, θὰ τὸ θγάλουν σύρριζα τὰ κοράκια ἀπὸ τὰ φαρᾶγγια»⁷³. Ὅτι λοιπὸν ὑπόκειται σὲ κατάρρα καὶ σὲ τιμωρία τὸ νὰ μὴ θεωροῦμε, ὅτι πρέπει νὰ τιμᾶμε τοὺς πατέρες μας, καὶ μάλιστα καὶ νὰ τοὺς θεωροῦμε ἄξιους κάθε σεβασμοῦ, μπορεῖ νὰ τὸ μάθει καλὰ κανεὶς καὶ πολὺ εὐκόλα ἀπὸ τὸν Χάμ. Γιατὶ λέγει· «Οἱ υἱοὶ τοῦ Νῶε, πού βγῆκαν ἀπὸ τὴν κιβωτό, ἦταν ὁ Σῆμ, ὁ Χάμ, καὶ ὁ Ἰάφεθ. Ὁ Χάμ ἦταν ὁ πατέρας τοῦ Χαναάν. Αὐτοὶ οἱ τρεῖς ἦταν υἱοὶ τοῦ Νῶε. Οἱ ἀπόγονοι αὐτῶν διασκορπίσθηκαν σὲ ὅλη τὴ γῆ. Καὶ ἄρχισε ὁ Νῶε, ὄντας ἄνθρωπος γεωργὸς νὰ καλλιεργεῖ τὴ γῆ, φύτεψε ἀμπέλι, καὶ ἀφοῦ ἤπια ἀπὸ τὸ κρασί, μέθυσε καὶ ξεγυμνώθηκε στὸ σπίτι του. Εἶδε τότε ὁ Χάμ, ὁ πατέρας τοῦ Χαναάν, τὴ γύμνια τοῦ πατέρα του, καὶ βγῆκε καὶ τὸ ἀνήγγειλε στοὺς ἀδελφούς του ἔξω. Παίρνοντας τότε ὁ Σῆμ καὶ ὁ Ἰάφεθ τὸ ἔνδυμά του πῆγαν, βαδίζοντας μὲ τὰ ὀπίσθια, καὶ σκέπασαν τὴ γυμνότητα τοῦ πατέρα τους, καὶ ἔχοντας τὸ πρόσωπό τους στραμμένο πρὸς τὰ πίσω δὲν εἶδαν τὴ γυμνότητα τοῦ πατέρα τους. Συνῆλθε ὁ Νῶε ἀπὸ τὸ κρασί καὶ ἔμαθε τὰ ὅσα τοῦ ἔκανε ὁ νεώτερος υἱὸς του, καὶ εἶπε· Νὰ εἶναι καταραμένος ὁ Χαναάν, καὶ νὰ εἶναι ὑπηρέτης στὰ ἀδέλφια του. Μετὰ πρόσθεσε· Ἐὰν εἶναι εὐλογημένος ὁ Κύριος καὶ Θεὸς τοῦ Σῆμ, καὶ θὰ εἶναι ὁ Χαναάν ὑπηρέτης του. Ἐὰν μεγαλώσει ὁ Θεὸς τὴ χώρα τοῦ Ἰάφεθ, καὶ ἂς κατοικεῖ αὐτὸς στὶς κατοικίες τοῦ Σῆμ, καὶ ὁ Χαναάν νὰ γίνῃ ὑπηρέτης του»⁷⁴.

Ὁ Νῶε δηλαδή, ἔχοντας φυτέψει ἀμπέλι, κουραζόταν πολὺ ἀπὸ τὴν καλλιέργειά του, καὶ ἔπινε κατὰ τρόπο ἀσυνήθιστο πολὺ κρασί. Ἔτσι ἀπὸ τὸ ἀνέλπιστο ἀμάρτημα τῆς ἀγάπης του στὸ κρασί, χωρὶς νὰ τὸ θέλει ἔδγαλε τὰ ροῦχα του καὶ ἔμεινε γυμνός, ἐνῶ βρισκόταν μέσα στὸ σπίτι του καὶ ἦταν ἀθέατος στοὺς πολλούς. Ὅμως ἐκεῖνος πού δὲν εἶχε σωστὰ τὰ μυαλά του, ἐννοῶ βέβαια τὸν Χάμ, τὸ ἀπρεπὲς θέαμα τὸ ἔκανε εὐκαιρία γιὰ ἀνίερο γέλιο, ἂν καὶ ἔπρεπε νὰ τὸν σκεπάσει, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο νὰ βοηθήσει ἐκεῖνον πού τὸν γέννησε, ὁ ὁποῖος βρισκόταν κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τοῦ κρασιοῦ καὶ εἶχε ὑποπέσει στὰ πταίσματα πού προέρχονται ἀπὸ τὴν πόση αὐτοῦ. Αὐτὸς ὅμως ἀντίθετα, παραβλέποντάς τα αὐτὰ καὶ ἀδιαφορώντας ὄχι καὶ λίγο γιὰ τὴν τιμὴ ἐκεῖνου πού τὸν γέννησε, βιάζεται νὰ παρουσιάσει καὶ στοὺς ἄλλους τὸ θέαμα, καὶ παρουσιάζοντας σὰν σὲ κάποια σκηνὴ τὸν γέροντα, παρασύρει τοὺς ἀδελφούς του γιὰ νὰ γελάσουν. Ἐκεῖνοι ὅμως

ἦσαν ἀμείνους τῆς ἐν αὐτῷ δυσβουλίας· κατασοφίζόμενοι δὲ τὸ συμβεθηκὸς καὶ τῆς θέας τὸ ἀκαλλῆς τοῖς περιβλήμασιν ἀφανίζοντες, ἀνόπιν ἐβάδιζον. Ἐδόκει γὰρ εὐσεβεῖν αὐτοῖς, καὶ μηροὺς αἰδεῖσθαι πατρός, δι' ὧν καὶ γεγόνασιν. Ἐπεὶ δὲ διεγηγερωμένος ἐν
5 αἰσθήσει τοῦ πράγματος γέγονεν ὁ πατήρ, ἐπαράται μὲν εὐθύς τὸν τοῦ πρόποντος καὶ τῆς εἰς αὐτὸν αἰδοῦς ἠφειδηκότα παραλόγως, καὶ ζυγὸν αὐτῷ τὸν οἰκειτικὸν ἐπετίθει δικαίως, Χαναὰν ὀνομάζων διὰ τοὺς ἐξ αὐτοῦ Χαναανίους, οἳ καὶ τῆς δίκης αὐτῷ συμμεθέξειν ἔμελλον. Παγγενῆ γὰρ ἐκολάζετο. Ευλόγηκε δὲ τοὺς τιμήσαντες.

10 β'. Ἐμφήνεια δ' ἂν αἰνιγματωδῶς καὶ τότε δὴ πάλιν τὸ ἐπὶ τοῖς Ἰουδαίοις μυστήριον. Τρεῖς μὲν γὰρ οἳ πάντες γεγόνασι λαοί, ὅτε ἐν πρώτῳ καιρῷ καθάπερ καὶ Ὁ Σῆμ, καὶ μὴν καὶ ὁ διὰ μέσου κατὰ τὸν ἐπάρατον Χάμ, καὶ ὁ τρίτος ὁ λοῖσθος νοοῖτο δ' ἂν ὡς ἐν τελευταίοις Ἰάφεθ, ὃς ἐρμηνεύεται «πλατυνόμος». Ἐπειδὴ δὲ ἡμῖν ἀπεκάλυψεν ὁ
15 Θεὸς καὶ Πατὴρ τὸν ἴδιον Υἱόν, ὃς διὰ μηρῶν σημαίνεται, καὶ ὅσον ἦκεν εἰπεῖν εἰς τὸ νοητὸν τῆς θεότητος κάλλος, ἀσχήμονά τε καὶ ἀτερπῆ διὰ τὸ ἀνθρώπινον («Οὐδὲ γὰρ εἶχεν εἶδος, οὐδὲ κάλλος», κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν), τότε δὴ, τότε, καθὰ καὶ αὐτῆ τῶν πραγμάτων ἐπιμαρτυρήσειεν ἂν ἡ ἔκβασις, ὁ μὲν πρώτος τε καὶ
20 λοῖσθος λαός, τουτέστιν οἳ ἐν ἀρχῇ καὶ πρώτοι πιστεύσαντες, καὶ μὴν καὶ ὁ κληθησάμενος ἐν ἐσχάτοις, δεδυσώπηνται τὸν Ἐμμανουήλ, ευλόγηνται δὲ δι' αὐτοῦ παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός. Ὁ δέ γε τοῖν δυοῖν μεταξὺ γεγονώς, καταμειδιάσας ὥσπερ Χριστοῦ διὰ τὸ τῆς ἀνθρωπότητος ἀκαλλῆς, καὶ τὸν ἐκ Θεοῦ πεφηνότα Υἱὸν κατὰ
25 πολλοὺς ἀτιμάσας τρόπους, ἐν τῷ τῆς δουλείας ἀπομεμένηκε τρόπῳ, καὶ τῆς τῶν πατέρων ἐλευθερίας ἀπώλισθεν. Ὅτι δὲ ἔμελλον οἳ ἐν ἐσχάτοις καιροῖς ἐκ τῶν Ἰουδαίων πιστεύσαντες τῶν πρώτων ἔσεσθαι κοινωνοὶ μονονουχί καὶ ὁμέστιοι, ἅτε δὴ καὶ εἰς μίαν συννεχθέντες πόλιν, ἤγουν αὐλήν ἢ ἐστίαν, τουτέστι τὴν Ἐκκλησίαν, ὑπέ-
30 φηνεν εἰπών, «Πλατύναι ὁ Θεὸς τῷ Ἰάφεθ», τουτέστι, τῷ τρίτῳ καὶ ἐν ἐσχάτοις τρίτος γὰρ ὁ Ἰάφεθ· «καὶ κατοικησάτω ἐν τοῖς σκηνώ-

ἦταν ἀνώτεροι ἀπὸ τὴ δική του ἀφροσύνη, καὶ σκεπτόμενοι λογικὰ αὐτὸ ποὺ εἶχε συμβεῖ καὶ καλύπτοντας μὲ τὰ ἐνδύματα τὸ ἄπρεπο θέαμα, βάδιζαν χωρὶς νὰ βλέπουν. Γιατὶ πίστευαν πὼς ἦταν δείγμα σεβασμοῦ, τὸ νὰ ντρέπονται νὰ δοῦν ἀκόμα καὶ τοὺς μηρούς τοῦ πατέρα τους, μέσα ἀπὸ τοὺς ὁποίους καὶ γεννήθηκαν. Καὶ ὅταν ὁ πατέρας τους συνήλθε καὶ αἰσθάνθηκε αὐτὸ ποὺ ἐγίνε, καταράσθηκε ἀμέσως ἐκείνον ποὺ ἀψήφισε καὶ τὸ πρέπον καὶ τὸν σεβασμὸ πρὸς αὐτὸν μὲ τρόπον παράλογο, καὶ δίκαια τοῦ ἔβαλε τὸν ζυγὸ τοῦ ὑπηρετή, ὀνομάζοντάς τον Χαναάν ἕξαιτίας τῶν Χαναανίων ποὺ θὰ γεννιοῦνταν ἀπὸ αὐτόν, οἱ ὅποιοι ἐπρόκειτο νὰ συμμετάσχουν καὶ στὴν τιμωρία του. Γιατὶ τιμωρήθηκε ὁλόκληρο τὸ γένος του. Ἀντίθετα εὐλόγησε ἐκείνους ποὺ τὸν τίμησαν.

2. Θὰ μπορούσε ὅμως νὰ ὑποδηλώσει μὲ τρόπο αἰνιγματικὸ καὶ τὸ ἔξιξ ἐπίσης μυστήριον τῶν Ἰουδαίων. Ὅλοι δηλαδὴ οἱ λαοὶ ἦταν τρεῖς· ἐκεῖνος τοῦ πρώτου καιροῦ, ποὺ ἀντιπροσωπεύεται ἀπὸ τὸν Σῆμ, ὁ ἐνδιάμεσος, σύμφωνα μὲ τὸν καταραμένο Χάμ, καὶ ὁ τρίτος, ὁ τελευταῖος, θὰ μπορούσε νὰ νοηθεῖ ὁ Ἰάφεθ, ποὺ ἐρμηνεύεται “εὐρυχωρία”. Ὅταν ὅμως ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας μᾶς ἀποκάλυψε τὸν Υἱὸ του, ὁ ὁποῖος σημαίνεται μὲ τοὺς μηρούς, καὶ ὅσο μᾶς ἐπιτρέπεται νὰ ποῦμε ὡς πρὸς τὸ νοητὸ κάλλος τῆς θεότητος, καὶ ἄσχημον καὶ δυσάρεστον, ὡς πρὸς τὴν ἀνθρώπινη μορφὴ του (γιατί, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ προφήτη, «Δὲν εἶχε οὔτε πρόσωπο ἐμφανίσιμο, οὔτε ὁμορφιά»⁷⁵), ἀκριβῶς τότε λοιπόν, ὅπως θὰ μπορούσε νὰ ἐπιβεβαιώσῃ καὶ ἡ ἴδια ἡ ἐκβαση τῶν πραγμάτων, ὁ πρῶτος καὶ ὁ τελευταῖος λαός, δηλαδὴ ποὺ πίστεψαν στὴν ἀρχὴ καὶ πρῶτοι, καὶ δέβαια καὶ αὐτὸς ποὺ κλήθηκε τελευταῖος, δέχθηκαν τὴν εὐσπλαχνία ἀπὸ τὸν Ἐμμανουήλ, καὶ μέσω αὐτοῦ εὐλογήθηκαν καὶ ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ ὑπῆρξε μετὰ τῶν δύο, ἐπειδὴ εἰρωνεύθηκε τὸν Χριστὸ ἕξαιτίας τῆς ἀσχήμας του ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀνθρώπινη φύση του, καὶ ἀτίμασε μὲ πολλοὺς τρόπους τὸν Υἱὸ ποὺ γεννήθηκε ἀπὸ τὸν Πατέρα, παρέμεινε στὴν τάξη τῆς δουλείας, καὶ ἔχασε τὴν ἐλευθερία τῶν πατέρων. Ὅτι δέβαια καὶ ἐκεῖνοι ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους ποὺ πίστεψαν κατὰ τοὺς τελευταίους καιροὺς θὰ γίνονται μέτοχοι τῶν πρώτων καὶ κατὰ κάποιον τρόπο συγκατόικοι, ἀφοῦ συγκεντρώθηκαν σὲ μιὰ πόλη, ἦτοι αὐτὴ ἡ ἐστία, δηλαδὴ τὴν Ἐκκλησία, τὸ ὑπαινίχθηκε λέγοντας: «Εἶθε νὰ διευρύνῃ ὁ Θεὸς τὸν Ἰάφεθ»⁷⁶, δηλαδὴ τὸν τρίτον καὶ τελευταῖον. Γιατὶ ὁ Ἰάφεθ εἶναι τρίτος,

μασι τοῦ Σήμ», τουτέστι τοῦ πρώτου, «καὶ γενηθήτω Χαναάν παῖς αὐτῶν»· τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶν ὅπερ ἔφη Χριστὸς τοῖς Ἰουδαίων δήμοις «Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, ὅτι πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν, δούλος ἐστὶ τῆς ἁμαρτίας, ὁ δὲ δούλος οὐ μένει ἐν τῇ οἰκίᾳ εἰς τὸν αἰῶνα, ὁ υἱὸς 5 μένει εἰς τὸν αἰῶνα· ἐὰν οὖν ὁ υἱὸς ὑμᾶς ἐλευθερώσῃ, ἐλεύθεροι ἔσεσθε». Καταμειδιάσαντες γὰρ οἱ τάλανες Ἰουδαῖοι τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν οἰκονομίας, καὶ τὴν ἀποκάλυψιν αὐτοῦ τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς εἰς ἡμᾶς γενομένην οὐ τετιμηκότες, ἐν τῷ τῆς δουλείας μεμενήκασι πνεύματι.

10 **Περὶ τοῦ πύργου καὶ τῆς αὐτοῦ κατασκευῆς.**

Ἐλελοίπει μὲν οὐδὲν τῇ ἀνθρωπεῖα φύσει πρὸς τὸ εὖ εἶναι καὶ εὐήμερεῖν. Πλήρη γὰρ αὐτὴν ἀπετέλει καὶ παντὸς ἐπίμεστον ἀγαθοῦ ὁ τῶν ὄλων Ποιητής. Ὑπενήνεκται δὲ πρὸς τὸ μείον ἢ πρὶν μεγάλη 15 ζημιουμένη κατὰ βραχύ, τὰ δι' ὧν ἦν εἰκὸς ὀραῖσθαι σεπτὴν, καὶ ἀρτίως ἔχουσαν εἰς τὸ λίαν ἐπιπρεπές. Οἷον φέρε εἰπεῖν, ἀτημπλόληκε μὲν τὸ ἄφθαρτον ἐν Ἀδάμ (εἴρηται γὰρ πρὸς αὐτόν, «Γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύση»), ἐστέρηται δὲ μετὰ τοῦτο τοῦ Πνεύματος. Ἐπειδὴ γὰρ μόνα φρονεῖν ἐθέλοντας τὰ σαρκὸς ἀνοσίᾳ τε καὶ μυσσαρώτατα 20 πάθη τοὺς ἐπὶ γῆς ἑώρα Θεός, «Οὐ μὴ καταμείνῃ τὸ Πνεῦμά μου», φησί, «ἐν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις, διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας». Ἄλλ' ἰδοὺ δὴ τι καὶ ἕτερον ὑπομένει πάλιν. Ἐπ' ἀνοσίοις γὰρ σκέμμασι καὶ ἀποπλήκτοις εἰκαιοβουλείαις κατεγνωσμένοι τινὲς εἰς ἑτεροίαν αὐτὴν καὶ ἀσύμφωνον ἐκκομίζουσι γλώσσαν. «Ἦν μὲν γάρ», 25 φησί, «πᾶσα ἡ γῆ χεῖλος ἐν, καὶ φωνὴ μία πᾶσι. Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ κινήσαι αὐτοὺς ἀπὸ ἀνατολῶν, εὗρον πεδίον ἐν γῆ Σεναάρ, καὶ κατώκησαν ἐκεῖ, καὶ εἶπεν ἄνθρωπος τῷ πλησίον Δεῦτε, πλινθεύσωμεν πλίνθους, καὶ ὀπτήσωμεν αὐτάς πυρί. Καὶ ἐγένετο αὐτοῖς ἡ πλίνθος εἰς λίθον, καὶ ἄσφαλτος ἦν αὐτοῖς ὁ πῦλος. Καὶ εἶπα, Δεῦτε, οἰκοδομήσωμεν ἑαυτοῖς πόλιν καὶ πύργον, οὗ ἡ κεφαλὴ ἔσται ἕως τοῦ 30 οὐρανοῦ, καὶ ποιήσωμεν ἑαυτοῖς ὄνομα πρὸ τοῦ διασπαρῆναι ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν».

Εἶτα κάτεισιν ὁ Θεός, οὕτω γὰρ ἔφη τὸ Γράμμα τὸ ἱερόν, καὶ συγγεῖ μὲν αὐτῶν τὰς γλώσσας, κατασκευάσασαί τε καὶ εἰς πᾶσαν

«καὶ θὰ κατοικήσει στὴ χώρα τοῦ Σήμ, δηλαδή τοῦ πρώτου, καὶ ὁ Χαναάν θὰ γίνεῖ ὑπηρέτης τους»⁷⁷. Αὐτὸ νομίζω, εἶναι ἐκεῖνο πού εἶπε ὁ Χριστὸς στὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων· «Ἀλήθεια σᾶς λέγω, ὅτι καθένας πού κάνει τὴν ἁμαρτία, εἶναι δοῦλος τῆς ἁμαρτίας, καὶ ὁ δοῦλος δὲν μένει στὸ σπίτι αἰώνια, ἐνῶ ὁ υἱὸς μένει αἰώνια. Ἐάν λοιπὸν σᾶς ἐλευθερώσει ὁ Υἱός, θὰ εἴσατε ἐλευθεροί»⁷⁸. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ ταλαίπωροι Ἰουδαῖοι περιέλασαν τὴν οἰκονομία τοῦ Σωτήρα μας καὶ δὲν τίμησαν τὴν ἀποκάλυψη τοῦ Πατέρα πού ἔγινε σὲ μᾶς, ἔμειναν στὸ πνεῦμα τῆς δουλείας.

Γιὰ τὸν πύργο καὶ τὴν κατασκευὴ του.

Ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη φύση δὲν ἔλειπε τίποτε στὸ νὰ ζεῖ καλὰ καὶ νὰ εὐημερεῖ. Γιατὶ ὁ Ποιητὴς τῶν ὄλων τὴν εἶχε κάνει πλήρη καὶ γεμάτη ἀπὸ κάθε ἀγαθό. Ὁδηγήθηκε ὅμως πρὸς τὴν ἐλάττωση αὐτὴ πού ἀρχικὰ ἦταν μεγάλη, χάνοντας σιγὰ σιγὰ ἐκεῖνα μὲ τὰ ὁποῖα ἦταν φυσικὸ νὰ φαίνεται σεβαστὴ καὶ ὀλοκληρωμένη ὡς πρὸ τὴν τέλεια εὐπρέπεια. Γιὰ παράδειγμα, πρὸδωσε τὴν ἀφθαρσία μὲ τὸν Ἀδὰμ (γιατὶ εἰπώθηκε σ' αὐτόν· «Χῶμα εἶσαι, καὶ στὸ χῶμα θὰ ἐπιστρέψεις»⁷⁹), καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὸ στερήθηκε καὶ τὸ Πνεῦμα του. Ἐπειδὴ δηλαδή ὁ Θεὸς ἔδλεπε ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἤθελαν νὰ σκέφτῳνται μόνο τὰ ἀνόσια καὶ σιχαμερὰ πάθη, λέγει· «Δὲν θὰ μείνει τὸ Πνεῦμα μου στοὺς ἀνθρώπους αὐτούς, γιατί εἶναι σάρκες»⁸⁰. Ἀλλὰ νὰ, ὑπομένει καὶ ἄλλο πάλι κακό. Κάποιοι δηλαδή πού κατηγοροῦνταν γιὰ ἀνόσιες σκέψεις καὶ παράλογες ματαιολογίες, ἀλλοίωσαν τὴ γλῶσσα καὶ τὴν ἔκαναν διαφορετικὴ. Γιατὶ λέγει· «Ὁλη ἡ γῆ εἶχε ἓνα στόμα καὶ ὅλοι μιλοῦσαν μία γλῶσσα. Ξεκινώντας ὅμως αὐτοὶ ἀπὸ τὴν ἀνατολή, βρῆκαν μιὰ πεδιάδα στὴ χώρα Σεναάρ, καὶ κατοίκησαν ἐκεῖ, καὶ εἶπαν ὁ ἓνας στὸν ἄλλο· Ἐλάτε νὰ κατασκευάσουμε πλίνθους καὶ νὰ τίς ψήσουμε στὴ φωτιά. Καὶ χρησίμευαν σ' αὐτούς οἱ πλίνθοι ὡς πέτρες, καὶ γιὰ πλὸ εἶχαν τὴν ἀσφάλτο. Τότε εἶπαν μεταξύ τους· Ἐλάτε νὰ χτίσουμε γιὰ μᾶς πόλη καὶ ἓναν πύργο, τοῦ ὁποῖου ἡ κορυφή νὰ φτάνει μέχρι τὸν οὐρανὸ, καὶ νὰ ἀποκήσουμε φήμη, προτοῦ διασκορπισθοῦμε σ' ὅλη τὴ γῆ».

Στὴ συνέχεια κατέθηκε ὁ Θεός, γιατί ἔτσι λέγει ἡ ἅγια Γραφή, σύγχυσε τίς γλῶσσες τους καὶ τοὺς σκόρπισε σ' ὅλη τὴ γῆ»⁸¹. Γιατὶ ἐπιτι-

78. Ἰω. 8, 35.

80. Γεν. 6, 3.

79. Γεν. 3, 19.

81. Γεν. 11, 1-8.

αὐτοὺς τὴν γῆν. Ἐπετίμα μὲν γὰρ τοῖς ἐπιχειρήμασιν ὁ τῶν ὄλων
 Θεός, οὐ δέδιδε δὲ τὸ συμπέρασμα ὡς δὲ ὑπέροπτον τι θεβουλευμέ-
 νους, ἡμερόσθητι τῇ ἐμφύτῳ χρώμενος, ὑποπαύει τῶν ἐγχειρημάτων
 τῇ πολυγλωσσίᾳ, σημαίνων ὅτι τὰς ὑπὲρ ἄνθρωπον σκέψεις, καὶ εἰ
 5 φέροιντό πως διὰ τῶν ἀμηγάνων, οὐκ ἀνεπιπλήκτους ἔχῃ. Αὐτὰς δὲ
 συγγεῖ τὰς γλώσσας, τὰ γὰρ τοι μόνης τῆς τοῦ Δημιουργοῦ δεόμενα
 τέχνης, καὶ μὲν τοι καὶ ἐξουσίας, ἀρμόσειεν ἂν οὐχ ἑτέρῳ τῷ ποθέν,
 ἀλλ' αὐτῷ δὴ καὶ μόνῳ. Γλώσσης δὲ μεταπλασμὸν καὶ τὸ ἐξευρύνε-
 σθαι λόγον εἰς ἡχῶ τὴν διάφορον, ἀναθείη τις ἂν εἰκότως τῷ γε
 10 ἀληθῶς μόνῳ τε καὶ κατὰ φύσιν Δημιουργῷ. Ἀμοιρῆσειε δ' ἂν οὔτι
 που τὸ γεγονός, τοῦ σφόδρα εἰκότως διαγελαῖσθαι δεῖν Ὑπελήφασι
 γὰρ, οὐκ οἶδ' ὅπως, πάντη τε καὶ πάντως ἰσχύσειν καὶ ἄχρῃς ἂν
 αὐτῶν οὐρανῶν τὸν ἐκ πλίνθου τε καὶ γῆς ἀναδείμασθαι πύργον.

Εἶεν δ' ἂν εἰς τύπον, οἴμαι που, καὶ αὐτοὶ δὴ πάλιν τῆς Ἰου-
 15 δαίων ἀσυνεσίας, εὐρήσειν ὑπεληφόντων τὴν πρὸς Θεὸν οἰκειότητα.
 μονονουχί δὲ καὶ αὐτὴν τὴν εἰς τὰ ἄνω πορείαν οὐ διὰ γε τοῦ δοῦν
 ἐλέσθαι τυχόν τὰ αὐτῷ δοκοῦντα καὶ φίλα, οὔτε μὴν διὰ πίστεως τῆς
 εἰς Χριστόν, ἀλλ' ὥσπερ τινὰ πύργον ἐξανιστάντων, ἀμαθῶς τὸ ἐπὶ
 γυμνῇ καὶ μόνῃ τῇ τῶν πατέρων εὐκλείᾳ φρονῆσαι τὰ ὑψηλά. Ἄνω
 20 τε γὰρ καὶ κάτω τὸν Ἀβραάμ ὀνομάζοντες καὶ γηῖνοις ἀνῆγάμασι
 τὴν ἰδίαν ὥσπερ οἰκοδομοῦντες δόξαν, αἰεὶ πως κατεγινώσκοντο.
 Ἄλλ' ἐπετίμα μὲν τοῖς τὸν πύργον τεκταινομένοις ὁ Θεός, καὶ εἰς
 πολλαῖς αὐτοὺς κατεμέριζε γλώσσας. Προαναφώνησιν δὲ ὥσπερ τινὰ
 γενέσθαι φασί, τὸ ἐπ' ἐκείνοις τότε, τῶν τοῖς Ἰουδαίοις συμβεδηκό-
 25 των. Φρονοῦντας γὰρ λίαν τὰ ὑψηλά, καὶ δι' ὧν ἡκιστα χρῆ τὴν εἰς
 τὰ ἄνω ζητοῦντας πορείαν, κατεσκέδασεν εἰς πολυγλωσσίαν, τουτέ-
 στιν εἰς πάντα τὰ ἔθνη. Διεσπάρησαν γὰρ χώρας τε τῆς σφῶν καὶ
 πόλεως, καὶ οἰκῶν ἀπηλαμένοι, καὶ γεγόνασι πλανῆται ἐν τοῖς ἔθνε-
 σι, κατὰ τὴν Προφήτου φωνήν. Ἄλλ' ἐν Χριστῷ τὸ πολὺγλωσσον
 30 σημεῖον ἦν ἀγαθόν. Συναγμένων γὰρ τῶν μαθητῶν κατὰ τὴν ἡμέ-
 ραν τῆς Πεντηκοστῆς εἰς οἶκον ἓνα, «Ἐγένετο», φησὶν, «ἐκ τοῦ οὐ-
 ρανοῦ ἄφνω ἦχος, ὥσπερ φερομένης πνοῆς διαίας, καὶ ἐπλήρωσεν

μουσε βέβαια τὰ ἐγχειρήματα αὐτὰ ὁ Θεὸς τῶν ὄλων, ἀλλὰ δὲν φοβόταν τὴν ἀποπεράτωση τοῦ πύργου· ἐπειδὴ ὁμως ἤθελαν νὰ κάνουν κάτι τὸ ἀλαζονικό, κάνοντας χρήση τῆς ἔμφυτης πραότητάς του, σταματᾷ με τρόπο ἔμμεσο τὰ ἐγχειρήματα μετὴν πολυγλωσσία, δείχνοντας ὅτι οἱ σκέψεις πού ξεπερνοῦν τὶς δυνατότητες τοῦ ἀνθρώπου, ὅταν μάλιστα ὀδηγοῦνται σὲ ἀκατόρθωτα, δὲν τίς ἀφήνει χωρὶς ἐπίπληξη. Ἄλλὰ συγχέει τὶς γλῶσσες, γιατί αὐτὰ πού χρειάζονται μόνο τὴν τέχνη τοῦ Δημιουργοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐξουσία, δὲν ταιριάζουν σὲ ἄλλον κανένα, παρὰ μόνο σ' αὐτόν. Ἐπίσης τὴν μεταποίηση τῆς γλώσσας καὶ τὴ διάχυση τοῦ λόγου σὲ διαφορετικό ἦχο, εὐλόγα θὰ τὸ ἀνέθετε κανεὶς στὸν ἀληθινὸ καὶ μοναδικὸ Δημιουργό. Ἄλλὰ τὸ γεγονός αὐτὸ κατὰ φυσικὸ λόγο δὲν θὰ μπορούσε νὰ μὴ προκαλέσει δυνατὰ γέλια. Γιατί δὲν ξέρω πῶς φαντάστηκαν, ὅτι ὅπωςδήποτε θὰ μπορέσουν μετὰ πλίνθους καὶ χῶμα νὰ κτίσουν τὸν πύργο ψηλὸ μέχρι καὶ τὸν ἴδιο τὸν οὐρανό.

Θὰ μπορούσαν ὁμως, νομίζω, καὶ αὐτοὶ πάλι νὰ ἀποτελέσουν πρότυπωση τῆς ἀπερισκεψίας τῶν Ἰουδαίων, πού φαντάστηκαν ὅτι θὰ βροῦν τὴν οἰκειότητα μετὰ τὸν Θεό, καὶ ὅτι αὐτὴν τὴν πορεία κατὰ κάποιο τρόπο πρὸς τὰ ἄνω δὲν θὰ τὴν ἐπιτύχουν μετὰ τὸ νὰ προτιμήσουν νὰ κάνουν ἐνδεχομένως αὐτὰ πού θέλει Ἐκεῖνος καὶ ἀγαπᾷ, οὔτε βέβαια μετὰ τὴν πίστη στὸν Χριστό, ἀλλὰ μετὰ τὸ νὰ ἀνυψώσουν κάποιον πύργο, σκέφθησαν ἀπὸ ἀμάθεια, ὅτι θὰ ἐπιτύχουν τὰ ὑψηλὰ μόνο μετὰ τὴν ἀπλή δόξα τῶν πατέρων. Γιατί κατηγοροῦνταν πάντοτε, γιὰ τὸ ὅτι πρόβαλλαν παντοῦ καὶ πάντοτε τὸ ὄνομα τοῦ Ἀβραάμ καὶ οἰκοδομοῦσαν τὴ δόξα τους κατὰ κάποιο τρόπο μετὰ γῆινα καυχησιολογήματα. Ὁ Θεὸς ὁμως ἐπιτίμησε ἐκείνους πού ἐκτίσαν τὸν πύργο καὶ τοὺς διαίρεσε σὲ πολλὰς γλῶσσες. Λέμε λοιπὸν ὅτι, αὐτὸ πού ἐγινε τότε σ' ἐκείνους, ἦταν παραγγελία τῶν ὁσων συνέβησαν στοὺς Ἰουδαίους. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ποθοῦσαν πάρα πολὺ τὰ ὑψηλὰ καὶ ἐπιδίωκαν τὴν πορεία πρὸς τὰ ἄνω μετὰ αὐτὰ πού πολὺ λίγο χρειάζονται, τοὺς διασκορπίσε σὲ πολυγλωσσία, δηλαδὴ σὲ ὅλα τὰ ἔθνη. Καὶ πράγματι διασκορπίστηκαν διωγμένοι ἀπὸ τὴ χώρα τους καὶ τὴν πόλη καὶ τὰ σπίτια τους, καὶ ἐγιναν περιπλανώμενοι ἀνάμεσα στοὺς ἔθνικους, σύμφωνα μετὰ τὰ λόγια τοῦ προφήτη⁸². Ὅμως γιὰ τὸν Χριστό ἡ πολυγλωσσία ἦταν καλὸ σημάδι. Γιατί, ὅταν οἱ μαθητὲς ἦταν συγκεντρωμένοι κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς σὲ κάποιο σπίτι, «Ἦρθε», λέγει, «ξαφνικὰ ἀπὸ τὸν οὐρανο βοή, ὡς νὰ φυσοῦσε δυνατὸς ἄνεμος, ὁ ὁποῖος γέμισε ὅλο τὸ σπίτι

ὄλον τὸν οἶκον οὗ ἦσαν καθήμενοι. Καὶ ᾤφθησαν αὐτοῖς διαμεριζόμεναι γλῶσσαι ὡσεὶ πυρός, ἐκάθισέ τε ἐφ' ἓνα ἕκαστον αὐτῶν, καὶ ἐπλήσθησαν ἅπαντες Πνεύματος ἁγίου, καὶ ἤρξαντο λαλεῖν ἑτέραις γλῶσσαις, καθὼς τὸ Πνεῦμα ἐδίδου αὐτοῖς ἀποφθέγγεσθαι». Τί δὲ
 5 δὴ καὶ ἐλάλουν; χορηγοῦντος τοῦ Πνεύματος τὴν εἰς τὰ ἄνω πορείαν, τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνάδασιν ἐν Χριστῷ διὰ πίστεως, τὴν ἀπάντων τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην γλωσσῶν, ἥτοι λαῶν ἢ ἐθνῶν εἰς ἐνότητα συνδρομὴν ἐν Πνεύματι. Ἐξωμολογεῖτο γὰρ ἅπανα γλῶσσα βροτῶν τῷ Χριστῷ, καὶ τὰ αὐτοῦ ἐλάλει μυστήρια. Οὐκοῦν ἐπὶ μὲν τοῦ πύρ-
 10 γου σκεδασμοῦ καὶ ἀποδρομῆς τῆς εἰς πάντα τὰ ἔθνη σημεῖον ἦν ἡ πολυγλωσσία, ἐπὶ δὲ τοῦ Χριστοῦ τῆς εἰς ἐνότητα διὰ Πνεύματος συνδρομῆς καὶ τῆς εἰς τὰ ἄνω πορείας. Γέγονε γὰρ ἡμῖν ὁ Χριστός, «πύργος ἰσχύος», κατὰ τὴν τοῦ Ψάλλοντος φωνήν, εἰς τὴν ἄνω διακομίζων πόλιν, καὶ τοῖς τῶν ἁγίων ἀγγέλων συνάπτων χοροῖς τοὺς
 15 ἐπὶ τῆς γῆς.

Περὶ τοῦ Ἀβραάμ καὶ τοῦ Μελχισεδέκ.

α'. Νόμον μὲν εἰς βοήθειαν δέδωκεν ὁ τῶν ὄλων Θεός· γέγραπται γὰρ ὡδί. Πλὴν ὅτι παιδοκομεῖ μὲν ὁ νόμος, τελειοῖ δὲ λοιπὸν τὸ Χριστοῦ μυστήριον, χαλεπὸν οὐδὲν ἐξ αὐτῶν ἡμᾶς καταθρεῖν τῶν
 20 ἱερῶν Γραμμάτων, τὴν ἐπὶ τῷδε πίστιν ἐραυνομένους εὐ μάλα, καὶ τὰ ἀληθῆ συλλέγοντας· ἀπόχρη δέ, οἶμαι, καὶ ὁ θεοπέσιος λέγων Παῦλος περὶ ταῖν δυοῖν διαθήκαιν· «Ἀθέτησις μὲν γὰρ γίνεται προαγούσης ἐντολῆς διὰ τὸ αὐτῆς ἀσθενές καὶ ἀνωφελές. Οὐδὲν γὰρ ἐτελείωσεν ὁ νόμος· ἐπεισαγωγή δὲ κρείττονος ἐλπίδος, δι' ἧς ἐγγί-
 25 ζομεν τῷ Θεῷ». Οὐκοῦν ἴοι μὲν τις καὶ μάλα ραδίως εἰς οἰκειότητα τὴν ὡς πρὸς Θεόν, οὐ διὰ γε τῆς πρώτης καὶ Μωσαϊκῆς ἐντολῆς, διὰ τῆς λεγομένης δὲ ἐπεισηῆθαι ἐλπίδος, ἦν ταῖς εἰς τὸ ἄμεινον ψήφοις στεφανοῦν ἐδόκει τῷ μυσταγωγῷ πρὸς ἀλήθειαν βλέποντι. Ἦθε-
 30 μηδὲν δύνασθαι τελειοῦν καθορίζων, ἐπιστέλλει Ἑβραίοις «Εἰ γὰρ ἡ πρώτη ἐκείνη ἦν ἄμεμπτος, οὐκ ἂν δευτέρας ἐζητεῖτο τόπος. Μεμ-

στο όποιο διέμεναν. Και έμφανίσθηκαν τότε γλώσσες, σάν γλώσσες φωτιάς πού διαμοιράζονταν σ' αυτούς, και καθόταν στον καθένα μία, και γέμισαν όλοι από άγιο Πνεύμα και άρχισαν νά μιλούν άλλες γλώσσες, καθώς τó Πνεύμα τους έδινε δύναμη λόγου»⁸⁵. Και τί έλεγαν λοιπόν; "Ότι τήν πορεία πρòς τά άνω τήν χορηγεί τó άγιο Πνεύμα, ή άνάβαση στους ούρανοús πετυχαίνεται με τήν πίστη στον Χριστό, και ότι όλες οι γλώσσες τής οικουμένης, δηλαδή οι λαοί ή τά έθνη πρέπει νά είναι ένωμένα με τή βοήθεια του Πνεύματος. Γιατί αποδεχόταν κάθε γλώσσα ανθρώπων τόν Χριστό, και διακήρυττε τά μυστήρια αυτού. Άρα λοιπόν στην περίπτωση τής διάλυσης του πύργου και του διασκορπισμού τών ανθρώπων σέ όλα τά έθνη ή πολυγλωσσία ήταν προμήνυμα, ένw κατά τόν έρχομό του Χριστού ήταν αυτή όργανο τής ένότητας με τή βοήθεια του άγιου Πνεύματος και τής πορείας πρòς τά άνω. Γιατί ό Χριστός έγινε για μās «Πύργος δυνάμεως», σύμφωνα με τά λεγόμενα του Ψαλμωδού⁸⁶, πού μās μεταφέρει στην άνω πόλη, και ένώνει με τους χορούς τών άγγέλων τους ανθρώπους τής γης.

Γιά τόν Άβραάμ και τόν Μελχισεδέκ.

1. 'Ο Θεός τών όλων έδωσε νόμο πρòς βοήθειά μας. Γιατί έτσι έχει γραφεί⁸⁵. 'Ωστόσο, τó ότι παιδαγωγεί ό νόμος και παρέχει τήν τελείωση τó μυστήριο του Χριστού, δέν μās είναι καθόλου δύσκολο νά τó διαπιστώσουμε από τις άγιες Γραφές, δανειζόμενοι άριστα από αυτές τήν πίστη μας γι' αυτό, και συλλέγοντας τις άληθινές μαρτυρίες. Άλλά νομίζω ότι και ό θεόπνευστος Παύλος, μιλώντας για τις δύο διαθήκες, λέγει: «Η κατάργηση τής προηγούμενης έντολής γίνεται, έπειδή αυτή είναι άνίσχυρη και άνωφελής, άφου ό νόμος δέν πρόσφερε σέ κανένα τήν τελείωση, και εισάγεται μιά καλύτερη έλπίδα, με τήν όποία πλησιάζουμε τόν Θεό»⁸⁶. Έπομένως πορεύεται κάποιος, και πολύ εύκολα μάλιστα, στην πρòς τόν Θεό οικειότητα, όχι με τήν πρώτη και Μωσαϊκή έντολή, αλλά με τήν έλπίδα πού εισήχθη εκ τών ύστερων, τήν όποία πίστευε νά στεφανώσει με τις καλύτερες αποφάσεις του ό μυσταγωγός πού αποδλέπει στην άλήθεια. Καταργήθηκαν, λέγει, ολοκάθαρα τά του νόμου, και καθορίζοντας ότι ή προηγούμενη έντολή δέν μπορεί νά προσφέρει καμμιά τελείωση, γράφει στην πρòς Έβραίους έπιστολή του: «'Αν λοιπόν ή πρώτη εκείνη διαθήκη ήταν άμεμπτη, δέν θά έζητείτο ή

85. Γαλ. 3,2-4.

86. Έβρ. 7,18-19.

φόμενος γὰρ αὐτῇ λέγει· «Ἴδού ἡμέραι ἔρχονται, λέγει Κύριος, καὶ
 συντελέσω ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰσραὴλ, καὶ ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰούδα διαθήκη
 καινὴν, οὐ κατὰ τὴν διαθήκην ἣν διεθέμην τοῖς πατράσιν αὐτῶν ἐν
 ἡμέρᾳ ἐπιλαβομένου μου τῆς χειρὸς αὐτῶν, ἐξαγαγεῖν αὐτοὺς ἐκ γῆς
 5 Αἰγύπτου· ὅτι αὐτοὶ οὐκ ἐνέμειναν ἐν τῇ διαθήκῃ μου, καὶ γὰρ ἠμέλη-
 σα αὐτῶν, λέγει Κύριος. Ὅτι αὕτη ἡ διαθήκη ἣν διαθήσομαι τῷ σὶ-
 κῶ Ἰσραὴλ μετὰ τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας, λέγει Κύριος· διδοὺς νόμους
 μου εἰς τὴν διάνοιαν αὐτῶν, καὶ ἐπὶ καρδίας αὐτῶν ἐπιγράψω αὐ-
 τούς· καὶ ἔσομαι αὐτοῖς εἰς Θεόν, καὶ αὐτοὶ ἔσονται μοι εἰς λαόν. Καὶ
 10 οὐ μὴ διδάξουσιν ἕκαστος τὸν πλησίον αὐτοῦ, καὶ ἕκαστος τὸν ἀδελ-
 φὸν αὐτοῦ, λέγοντες· Γινῶθι τὸν Κύριον· ὅτι πάντες εἰδήσουσί με ἀπὸ
 μικροῦ ἕως μεγάλου αὐτῶν, ὅτι ἕλωσ ἔσομαι ταῖς ἁμαρτίαις αὐτῶν,
 καὶ τῶν ἀνομιῶν αὐτῶν οὐ μὴ μνησθῶ ἔτι». Ἐπιφέρει δὲ τούτοις
 εὐθύς· «Ἐν δὲ τῷ λέγειν καινὴν, πεπαλαίωκε τὴν πρώτην· τὸ δὲ
 15 παλαιούμενον καὶ γηράσκον, ἐγγὺς ἀφανισμοῦ». Οὐκοῦν ἀσθενῆς ὁ
 νόμος καὶ πολὺ τὸ ἀδρανὲς ἔχον ὁράται λοιπὸν πρὸς γε τὸ δύνασθαι
 φημι τελειοῦν εἰς ἁγιασμόν. Ὅτι δὲ ἀμείνων ἢ ἐν Χριστῷ δικαιοῦσις
 καὶ ἡ λατρεία, Θεοῦ διακεκραγὸτος ἀκούση σαφῶς διὰ προφητῶν
 φωνῆς, τοῖς τὴν ἔννομον τετιμηκόσι λατρείαν, καὶ οἴονεὶ πως ἀπριξ
 20 ἡμμένοις τῆς παλαιωθείσης ἐντολῆς, ποτὲ μὲν, «Λούσασθε, καθαροὶ
 γένησθε», ποτὲ δὲ δὴ αὖ, «Ἐλεον θέλω καὶ οὐ θυσίαν, καὶ ἐπίγνωσιν
 Θεοῦ ἢ ὀλοκαυτώματα». Ἠλεήμεθα γὰρ ἐν Χριστῷ, καὶ ἐν αὐτῷ
 τεθεάμεθα νοητῶς τὸν Πατέρα, καὶ τὸν φύσει Θεὸν ἐγνώκαμεν.

β'. Εὐπετοῦς δὲ ἄγαν ὄντος μυρία μὲν ὅσα τοῖς εἰρημένοις ἐπι-
 25 σωρεῦναι ἔτι, προσεπενεγκεῖν δὲ φωνὰς προφητῶν ἁγίων, δι' ὧν ἄν
 τις ἴδοι καὶ μάλα σαφῶς ἀπαράδεκτον τῷ Θεῷ τὴν κατὰ νόμον λα-
 τρείαν, ἵνα μὴ τοῦ προκειμένου σκοποῦ τὸν λόγον ἐξελεύσωμεν, καὶ
 οἰχριστό πον μακρὰν τὸ διήγημα, τρίβον ὥσπερ ἐφ' ἑτέραν ἰόν, ἐπ'
 αὐτὸν ἤδη βαδιούμεθα τὸν θεσπέσιον Ἀβραάμ. Ὅς, ἐπεὶ περ ἐτύθε-
 30 το τὸν ἀδελφόπαιδα Λῶτ ἀδοκῆτως κεκινδυνευκότα, κατῴκει γὰρ
 ἐν Σοδόμοις καὶ ἐν οἰκέταις ἤδη ἦν δορὺληπτος ὢν, ἐξοπλίζει μὲν

87. Ἐβρ. 8, 7-12.

88. Ἐβρ. 8, 13.

θέσπιση δεύτερης. Γιατί κατηγορώντας την ὁ Θεὸς λέγει· Νά, ἔρχονται ἡμέρες, καὶ θὰ συνάψω μὲ τὸν οἶκο τοῦ Ἰσραὴλ καὶ μὲ τὸν οἶκο τοῦ Ἰουδα νέα διαθήκη, πού δὲν θὰ εἶναι ὅμοια μὲ τὴ διαθήκη πού συνήψα μὲ τοὺς πατέρες τους τότε, ὅταν τοὺς ἔπιασα ἀπὸ τὸ χέρι γιὰ νὰ τοὺς ὀδηγήσω ἔξω ἀπὸ τὴ γῆ τῆς Αἰγύπτου. Ἐπειδὴ ὅμως αὐτοὶ δὲν ἔμειναν πιστοὶ στὴ διαθήκη μου, καὶ ἐγὼ τοὺς ἐγκατέλειψα, λέγει ὁ Κύριος. Γιατὶ ἡ διαθήκη πού θὰ συνάψω μὲ τὸν οἶκο τοῦ Ἰσραὴλ μετὰ ἀπὸ τὶς ἡμέρες ἐκεῖνες, λέγει ὁ Κύριος, εἶναι αὐτή· Θὰ βάλω τοὺς νόμους μου μέσα στὴ διάνοιά τους, καὶ θὰ τοὺς χαράξω μέσα στὶς καρδιές τους, καὶ ἐγὼ θὰ εἶμαι Θεὸς τους, καὶ αὐτοὶ θὰ εἶναι λαὸς μου. Καὶ δὲν θὰ διδάσκει ὁ καθένας τὸν συμπολίτη του καὶ ὁ καθένας τὸν ἀδελφὸ του λέγοντας, Γνώρισε τὸν Κύριο, γιατί θὰ μὲ γνωρίζουν ὅλοι, ἀπὸ τὸν μικρὸ μέχρι τὸν μεγάλο ἀπὸ αὐτούς, γιατί θὰ εἶμαι ἐλεήμων γιὰ τὶς κακὲς πράξεις τους, καὶ δὲν θὰ θυμηθῶ τὶς ἀνομίες τους πλέον»⁸⁷. Καὶ εὐθὺς ἀμέσως προσθέτει σ' αὐτά· «Ἐφόσον μιλά γιὰ νέα διαθήκη, κήρυξε παλιὰ τὴν πρώτη, καὶ ἐκεῖνο πού παλιώνει καὶ γερνάει, πλησιάζει νὰ ἐξαφανισθεῖ»⁸⁸. Ἐπομένως ὁ νόμος εἶναι ἀνίσχυρος καὶ φαίνεται νὰ ἔχει μεγάλη ἀδυναμία, στὸ νὰ μπορεῖ, ἐννοῶ, νὰ παρέχει τὸν ἁγιασμό. Ὅτι βέβαια ἡ δικαίωση καὶ λατρεία τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἀνώτερη, θὰ τὸ ἀκούσεις καθαρά νὰ τὸ διακηρύσσει ὁ Θεὸς μὲ τὴ φωνὴ τῶν προφητῶν, οἱ ὅποιοι τίμησαν τὴ λατρεία τοῦ νόμου καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἐπιτίθενται μὲ σφοδρότητα ἐναντίον τῆς παλιᾶς ἐντολῆς, λέγοντας ἄλλοτε, «Λουθεῖτε καὶ καθαριστεῖτε»⁸⁹, καὶ ἄλλοτε πάλι· «Θέλω ἀγάπη καὶ ὄχι θυσία»⁹⁰, καὶ ἐπίγνωση τοῦ Θεοῦ, καὶ ὄχι ὀλοκαυτώματα»⁹¹. Γιατὶ ἔχουμε ἐλεηθεῖ μέσω τοῦ Χριστοῦ καὶ μέσω αὐτοῦ ἔχουμε δεῖ νοητὰ τὸν Πατέρα, καὶ γνωρίσαμε τὸν φύσει Θεό.

2. Ἄν καὶ εἶναι πολὺ εὐκόλο νὰ ἐπισυνάψω μύρια ὅσα ἀκόμα σ' αὐτὰ πού ἔχουν εἰπωθεῖ, καὶ νὰ προσθέσω ἐπὶ πλέον λόγια ἁγίων προφητῶν, μέσα ἀπὸ τὰ ὅποια θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ δεῖ, καὶ μάλιστα πολὺ καθαρά, ὅτι ἡ σύμφωνα μὲ τὸν νόμο λατρεία εἶναι ἀπαράδεκτη στὸν Θεό, ὅμως γιὰ νὰ μὴ βγάλουμε τὸν λόγο ἔξω ἀπὸ τὸν σκοπὸ μας καὶ πάει πολὺ μακριὰ ἢ διήγηση, προχωρώντας κατὰ κάποιον τρόπο σὲ ἄλλο δρόμο, θὰ ἔρθουμε τώρα στὸν θεόπνευστο Ἀβραάμ. Αὐτὸς ὅταν πληροφορήθηκε ὅτι ὁ ἀνηψιὸς του Λὼτ εἶχε κινδυνεύσει ἀπροσδόκητα, γιατί κατοικοῦσε στὰ Σόδομα καὶ ἦταν αἰχμάλωτος ἀπὸ τοὺς ὑπη-

89. Ἦσ. 1, 16.

90. Ματθ. 12, 7.

91. Ὡσηέ 6, 6.

τοὺς οἰκογενεῖς καὶ ἑτέρους τινὰς τῶν συνωμότων Ἐσχόλ, Ἀννάν, καὶ Μομβροῦ, ἀντεξάγει δὲ τοῖς νενικηκόσιν, οὐκ ἀγεννώς, καὶ τῆς ἐκείνων πλεονεξίας ἀπαλλάττει τὸν ἄνθρωπον, καὶ σὺν αὐτῷ πλείστην ὄσπην ἀνασώζει πληθύν, συνηδικημένην καὶ κινδυνεύουσαν.

5 Ὑπονοστοῦντι δὲ οἴκοι καὶ τῆς κατ' ἐχθρῶν εὐανδρίας σελτὰ φέρουσι τὰ γνωρίσματα, προσυπήντων αὐτῷ ἀναγκαίως οἱ διὰ τῶν αὐτοῦ πόνων ὠφελημένοι. Γέγραπται γὰρ οὕτως «Ἐξῆλθε δὲ βασιλεὺς Σοδόμων εἰς ἀπάντησιν αὐτῷ, μετὰ τὸ ὑποστρέψει αὐτὸν ἀπὸ τῆς κοπῆς τοῦ Χοδολογόμορ, καὶ τῶν βασιλέων τῶν μετ' αὐτοῦ, εἰς τὴν

10 κοιλάδα τοῦ Σαυῆ». Τοῦτο δὲ ἦν πεδίον βασιλέως· προσεπάγει δὲ ὅτι «Καὶ Μελχισεδέκ, βασιλεὺς Σαλήμ, ἐξήνεγκεν αὐτῷ ἄρτους καὶ οἶνον ἦν δὲ ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου. Καὶ εὐλόγησε τὸν Ἀβραάμ καὶ εἶπεν· Εὐλογημένος Ἀβραάμ τῷ Θεῷ τῷ ὑψίστῳ, ὃς ἔκτισε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. Καὶ εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ὁ ὑψιστος, ὃς παρέ-

15 δωκε τοὺς ἐχθρούς σου ὑποχειρίους σου καὶ ἔδωκεν αὐτῷ δεκάτην ἀπὸ πάντων».

Ἄθρει δὴ σὺν τῆς ἐν Χριστῷ τελειώσεως τοὺς τύπους ἐναστράπτοντας ἐναργῶς τῷ Μελχισεδέκ, καὶ τῆς κατὰ νόμον λατρείας τὸ μέτρον ἐν μειοσιν. Εἴπερ ἐστὶν οὐκ ἐνδοιαστὸν ὅτι πάντη τε

20 καὶ πάντως τὸ ἔλαττον ὑπὸ τοῦ κρείττονος εὐλογεῖται, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ρίζα δὲ ὡσπερ τῶν ἐξ Ἰσραὴλ ὁ θεοσπέσιος Ἀβραάμ, καὶ τὸ ἐν αὐτῷ προὔχον τε καὶ ἐξαίρετον, ὁ Λευὶ, τοῖς τῆς θείας ἱερωσύνης κατεστεμμένους ἀυγήμασιν. «Ἄλλ' ἦν ἐν ὀσφύϊ κείμενος ἔτι». Δυνάμει γὰρ ἦν τῶν ἐξ αὐτοῦ κατὰ καιροὺς ἐσομένων πατῆρ

25 ὁ μακάριος Ἀβραάμ. Καὶ τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶ τὸ σοφῶς εἰρημένον περὶ τοῦ Λευὶ. Ἔτι γὰρ ἦν ἐν τῇ ὀσφύϊ τοῦ πατρός, ὅτε συνήντησεν αὐτῷ ὁ Μελχισεδέκ. Εὐλόγηται τοίνυν ἢ κατὰ νόμον δικαιοσύνη παρὰ τῆς ἐν Χριστῷ λατρείας, ἢ τύπος ὁ Μελχισεδέκ. Προφερεστέρα δὲ ὅτι καὶ ἀσυγκρίτως ἢ εὐλογία, οἷα τε τῆς οὐχ ὧδε ἐχού-

92. Γεν. 14, 1-17.

93. Γεν. 14, 18-20. Ἐβρ. 7, 1-3.

94. Ἐβρ. 7, 7.

95. Τὸ μέρος τῶν νῶτων τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὰ νεφρά. Συνήθης ἐκφραση τῆς

ρέτες, ἐξόπλισε τοὺς συγγενεῖς του καὶ μερικοὺς ἄλλους ἀπὸ τοὺς συμμάχους, τὸν Ἑσχόλ, τὸν Ἀννὰν καὶ τὸν Μαιμωρῆ, καὶ ἐπιτέθηκε, ὄχι ἄνανδρα, ἐναντίον ἐκείνων πού εἶχαν νικήσει καὶ ἐλευθέρωσε τὸν Λὼτ ἀπὸ τὴν πλεονεξία ἐκείνων, καὶ μαζί μὲ αὐτὸν διέσωσε καὶ πολὺ πλῆθος πού εἶχαν ἀδικηθεῖ καὶ κινδύνευσαν μαζί του. Καθὼς ὁμως ἐπέστρεψε στὴν πατρίδα του καὶ ἔφερε καὶ τὰ σεπτὰ δείγματα τῆς νίκης ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, τὸν προὔπαντοῦσαν ἀναγκαστικά ἐκείνοι πού μὲ τοὺς δικούς του κόπους εἶχαν ὠφεληθεῖ. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ τὸ ἔξης: «Βγήκε καὶ ὁ βασιλιάς τῶν Σοδόμων πρὸς προὔπαντήσῃ του, κατὰ τὴν ἐπιστροφή του ἀπὸ τὴν κατατρόπωση τοῦ Χοδολογόμορ, καὶ τῶν βασιλέων πού ἦταν μαζί του, στὴν κοιλάδα τοῦ Σαυῆ»⁹². Αὐτὸ ἦταν στρατόπεδο τοῦ βασιλιᾶ. Προσθέτει ἐπίσης: «Καὶ ὁ βασιλιάς τῆς Σαλήμ Μελχισεδέκ τοῦ πρόσφερε ἄρτους καὶ κρασί. Αὐτὸς ἦταν ἱερέας τοῦ ὑψίστου Θεοῦ. Ἔτσι εὐλόγησε τὸν Ἀβραάμ καὶ εἶπε: Ἄς εἶναι εὐλογημένος ὁ Ἀβραάμ ἀπὸ τὸν ὑψιστο Θεό, ὁ ὁποῖος ἔκτισε τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ, καὶ εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ὁ ὑψιστος, ὁ ὁποῖος παρέδωσε τοὺς ἐχθρούς σου αἰχμαλώτους στὰ χέρια σου, καὶ ὁ Ἀβραάμ τοῦ ἔδωσε τὸ ἓνα δέκατο ἀπὸ ὅλα τὰ λάφυρα»⁹³.

Πρόσεχε λοιπὸν τοὺς τύπους τῆς τελείωσης μὲσω τοῦ Χριστοῦ νὰ ἀστράπτουν ὀλοκάθαρα στὸ πρόσωπο τοῦ Μελχισεδέκ, καὶ τὸ μέτρο τῆς νομικῆς λατρείας νὰ βρισκεται σὲ κατώτερη θέση, καθόσον εἶναι ἀδιαμφισβήτητο, ὅτι παντοῦ καὶ ὀπωσδήποτε τὸ κατώτερο εὐλογεῖται ἀπὸ τὸ ἀνώτερο, ὅπως εἶναι γραμμένο⁹⁴. Ρίζα βέβαια τῶν Ἰσραηλιτῶν εἶναι ὁ θεόπνευστος Ἀβραάμ, καὶ αὐτὸ πού προέχει καὶ εἶναι ἐξαιρετο σ' αὐτὸν εἶναι ὁ Λευὶ, ὁ ὁποῖος ἦταν στεφανωμένος μὲ τὶς τιμὲς τῆς θείας ἱερωσύνης. «Ὅμως βρισκόταν ἀκόμα στὴν ὄσφύ του»⁹⁵, γιατί ὁ μακάριος Ἀβραάμ ἦταν ἀκόμα δυνάμει πατέρα τῶν παιδιῶν πού ἐπρόκειτο νὰ γεννηθοῦν ἀπὸ αὐτόν. Καὶ αὐτό, νομίζω, εἶναι ἐκεῖνο πού μὲ τρόπο σοφὸ εἰπώθηκε γιὰ τὸν Λευὶ. Γιατὶ ἀκόμα βρισκόταν στὴν ὄσφύ τοῦ πατέρα του ὅταν τὸν συνάντησε ὁ Μελχισεδέκ. Εἶχε εὐλογηθεῖ λοιπὸν ἢ σύμφωνη μὲ τὸν νόμο δικαιοσύνη ἀπὸ τὴ λατρεία στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, τῆς ὁποίας τύπος εἶναι ὁ Μελχισεδέκ. Ὅτι βέβαια ἡ εὐλογία εἶναι ἀσύγκριτα ὠφελιμώτερη, καὶ τέτοια πού δὲν εἶναι αὐτὴ ἐδῶ, πῶς θὰ μπορούσε κάποιος νὰ ἔχει ἀμφιβολία; Ἀλλὰ γι'

Γραφῆς πού δηλώνει τὴν περιοχὴ στὴν ὁποία βρίσκονται δυνάμει τὰ παιδιά πού πρόκειται νὰ γεννηθοῦν.

σης, πῶς ἂν ἐνδοιάσειέ τις; Ἀλλὰ περὶ μὲν τῶν τοιούτων ἰσχυρῶς
καὶ διεσμυλευμένως οὐκ εἰς μακρὰν θεωρήσομεν.

γ'. Φιλοπευστήσει δὲ ἴσως καὶ πρό γε τῶν ἄλλων, ὁ χριστομαχεῖν
ῆρημένος, τίς δὴ ἄρα γέγονεν ὁ Μελχισεδέκ. Διαφόροις γὰρ δόξαις
5 ταῖς ἐπ' αὐτῷ καταμεθύουσι τινες, ὕθλοις εἰκαίοις ἄσυννέτως ἐνολι-
σθήσαντες καὶ τοῖς ἔθεσι τῆς θεοσπνεύστου Γραφῆς οὐ σφόδρα προσ-
εσηκότες. Οἱ μὲν γὰρ ὡς ἐν φάσματι καὶ εἶδει μόνῳ τῷ καθ' ἡμᾶς τὸ
Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὑπαντῆσαι, καὶ μόνον ὀφθῆναι φασι νενικηκότε τῷ
Ἀθραάμ, οἱ δὲ τοῦτο μὲν οὐχὶ (δεδίασι γὰρ, οἴμαι που, τὸ πολὺ λίαν
10 ἀπονενευκὸς εἰς τὸ ἀκαλλές), δύναμιν δὲ εἶναι δι´σχυρίζονται τῆς
τῶν ἀγγέλων πληθύος περιφανῆ τε καὶ ἔκκριτον. Παρεκόμισε δὲ
αὐτοὺς εἰς τὴν ἐπὶ τούτῳ δόξαν, ἀδρανῆς, ὡς ἔοικε, καὶ ἀσύφηλος
νοῦς. Ἐπειδὴ γὰρ, φασίν, ἐρμηνεύεται Σαλήμ «εἰρήνη», βασιλεὺς δὲ
Σαλήμ ὁ Μελχισεδέκ κατωνόμασαι, μὴ ἄνθρωπος νοεῖσθω, φασίν,
15 ἀλλ' ἔστω τὸ Πνεῦμα δηλούμενον. Ἴδιον γὰρ ἡ εἰρήνη Θεοῦ, καὶ
αὐτὸς εἰρήνης κατάρξει μόνος. Προσεπάγουσι δὲ τούτοις, Εἰ μῆτε
ἀρχὴν ἡμερῶν, μῆτε ζωῆς τέλος ἔχει, τὸ ἀναρχόν τε καὶ ἀτελεύτητον
ἀνθρώπῳ προσνέμειν, πῶς οὐκ ἂν γένοιτο μωρίας γραφή; Νοεῖσθω
δὴ οὖν τὸ Πνεῦμα πάλιν. Εἰς γὰρ καὶ ἀφωμοίωται, φησί, τῷ Υἱῷ τοῦ
20 Ὑψίστου, μένει δὲ καὶ ἱερεὺς εἰς τὸ διηνεκές, πῶς οὐ διὰ πάντων
οἰηθείημεν ἂν οὐκ ἄνθρωπον εἶναι τὸν Μελχισεδέκ; Εἶτα τούτοις
ἐτέρους συνεπιπλέκοντες λογισμοὺς ἐμπεδοῦν οἴονται πρὸς ἀλήθει-
αν τὸν οὐκ οἶδ' ὅθεν αὐτοῖς πορισθέντα λόγον.

Ἡμᾶς δὲ ἀνάγκη τὸ εἰς νοῦν ἦκον εἰπεῖν, ταῖς ἐκείνων ὑποψίαις
25 τὸ ὡς ἄριστά τε καὶ ὀρθῶς ἔχειν δοκοῦν ἀνθυπενεγκεῖν ῆρημένους.
Πρῶτον μὲν γὰρ εἰ φρονεῖν ἐγνώκασι τὰ εἰκότα, πόλιν εἶναι καὶ αὐ-
τοὶ συνομολογήσουσι τὴν Σαλήμ, ἧς οὐ πρῶτός τε καὶ μόνος δεβασί-
λευκεν ὁ Μελχισεδέκ, ἀλλ' ἦσαν που πάντως πλεῖστοι, ὅσοι μὲν πρὸ
αὐτοῦ, γεγόνασι δὲ καὶ ἕτεροι μετ' αὐτόν. Εἰ δέ τις ἡμᾶς οἴοιτο ψευ-
30 δοεπεῖν, ἡκέτω καὶ δεικνύτω καὶ εἰς δεῦρο τῆς Σαλήμ βασιλεύοντα
τὸν Μελχισεδέκ· καίτοι πόλεως οὔσης τῶν κατὰ τὴν Ἰουδαίαν μιᾶς,
ἢ μετωνόμασαι τάχα που Ἱερουσαλήμ «Ὁρασις δὲ εἰρήνης» καὶ
τοῦτο διερμηνεύεται. Ἀλλ' οὐκ ἂν ἐπιδειξείε τις. Ἀμαθὲς οὖν ἄρα

αυτά θά περιορίσουμε τὸ λόγο μας στὰ λίγα καὶ σμλευμένα καὶ δὲν θά τὰ ἐξετάσουμε ἐκτενῶς.

3. Θά ρωτήσῃ ὅμως ἴσως αὐτὸς πού προτιμᾷ νὰ πολεμᾷ τὸν Χριστό, πρὶν ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα, ποιὸς ἦταν ἄραγε ὁ Μελχισεδέκ. Γιατὶ μερικοὶ σὰν μεθυσμένοι διατυπώνουν διάφορες γνώμες γι' αὐτόν, ἔχοντας γλιστρήσει ἀπερίσκεπτα σὲ κοινὲς μωρολογίες, χωρὶς νὰ ἔχουν προσέξει πάρα πολὺ καλὰ τὶς συνήθειες τῆς θεόπνευστης Γραφῆς. Ἄλλοι λοιπὸν λένε, ὅτι μὲ τὴ μορφὴ φαντάσματος καὶ μορφὴ μόνο σὰν τὴ δική μας προϋπάντησε τὸ ἅγιο Πνεῦμα τὸν νικητὴ Ἄβραάμ. Ἄλλοι πάλι αὐτὸ δὲν τὸ δέχονται (γιατὶ φοβοῦνται, νομίζω, ὅτι αὐτὸ κλίνει πάρα πολὺ πρὸς τὴν ἀπρέτεια), ὑποστηρίζουν ὅμως, ὅτι εἶναι δύναμη ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ἀγγέλων περιλαμπρῆ καὶ ἐπίλεκτῆ. Τοὺς ὁδήγησε βέβαια αὐτοὺς στὴ γνώμη αὐτῇ, ὅπως φαίνεται, νωθρὸς καὶ ἀπερίσκεπτος νοῦς. Ἐπειδὴ δηλαδή, λένε, ἡ λέξι Σαλήμ μεταφράζεται “εἰρήνη”, καὶ ὁ Μελχισεδέκ ὀνομάζεται βασιλιάς τῆς Σαλήμ, δὲν πρέπει, λένε, νὰ θεωρεῖται ἄνθρωπος, ἀλλὰ πρέπει νὰ δηλώνεται τὸ Πνεῦμα. Γιατὶ ἡ εἰρήνη εἶναι γνώρισμα τοῦ Θεοῦ, καὶ μόνο αὐτὸς εἶναι ἀρχηγὸς τῆς εἰρήνης. Καὶ προσθέτουν σ' αὐτά: Ἐὰν δὲν ἔχει οὔτε ἀρχὴ ἡμερῶν, οὔτε τέλος τῆς ζωῆς του, τὸ νὰ ἀποδίδουμε τὸ ἄναρχο καὶ τὴν ἀθανασία σὲ ἄνθρωπο, πῶς δὲν εἶναι κατηγορία μωρίας; Πρέπει λοιπὸν νὰ νοεῖται πάλι τὸ Πνεῦμα. Γιατὶ, ἂν ἐξομοιώνεται, λέγει, μὲ τὸν Υἱὸ τοῦ Ὑψίστου, καὶ παραμένει καὶ ἱερέας γιὰ πάντα, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ μὴ θεωρηθεῖ ἀπὸ ὅλους ὅτι ὁ Μελχισεδέκ δὲν εἶναι ἄνθρωπος; Ἐπειτα συνδυάζοντας μαζὶ μὲ αὐτοὺς καὶ ἄλλους συλλογισμοὺς, νομίζουν ὅτι ἐμπεδώνουν ὡς ἀληθινὸ τὸν λόγο πού δὲν ξέρω πῶς τὸν ἐπινόησαν.

Ἐμεῖς ὅμως εἶναι ἀνάγκη νὰ ποῦμε αὐτὸ πού μᾶς ἔρχεται στοῦ νοῦ, προτιμώντας νὰ ἀντιπαραθέσουμε στὶς ὑποθέσεις ἐκείνων αὐτὸ πού πιστεύουμε πῶς εἶναι ἄριστο καὶ σωστό. Καὶ πρῶτον, ἐφόσον πιστεύουν ὅτι γνωρίζουν αὐτὰ πού εἶναι σωστά, θά συμφωνήσουν καὶ αὐτοὶ ὅτι ἡ Σαλήμ εἶναι πόλη, στὴν ὁποία δὲν βασίλευσε πρῶτος καὶ μοναδικὸς ὁ Μελχισεδέκ, ἀλλ' ὅπωςδήποτε ἦταν πάρα πολλοὶ ἐκεῖνοι πού βασίλευσαν πρὶν ἀπὸ αὐτόν, ἀλλὰ ὑπῆρξαν καὶ ἄλλοι μετὰ ἀπὸ αὐτόν. Καὶ ἐὰν κάποιος νομίσει ὅτι λέμε ψέματα, ἄς ἔρθει καὶ ἄς μᾶς δείξει, ὅτι καὶ τώρα στὴν Σαλήμ βασιλεύει ὁ Μελχισεδέκ, ἂν καὶ ἡ πόλη τῆς Ἰουδαίας εἶναι μία, ἡ ὁποία μετονομάσθηκε τώρα σὲ Ἱερουσαλήμ, πού σημαίνει καὶ αὐτὸ “ὄραση εἰρήνης”. Ἀλλὰ δὲν θά μπορέσει νὰ τὸν δείξει

ταῖς ὀνομάτων ἐρμηνείαις προσεσηκότης ἀναιρεῖν ἀποτολμᾶν τὰ σαφῆ τε καὶ ὠμολογημένα. Ὅτι δὲ ἀμαθὲς τὸ χρῆμα καὶ ἀσυνεσίας ἔμπλεως ὁ ἐπὶ τῷδε λόγος, ἀκονιτὶ διοψόμεθα κάκεῖνο εἰς νοῦν δεχόμενοι. Ἐρμηνεύεται γὰρ Ἰερουσαλήμ, καθάπερ ἔφην ἀρτίως, “Ὁ-
5 ρασις εἰρήνης”, ἢ “Μετεώρος θανάτου”. Ἰσραὴλ δὲ αὐτῷ, “Νοῦς ὁρῶν τὸν Θεόν”. “Αἶνος” δὲ καὶ “ὑμνησις” Ἰούδας. Ἄλλ’ ὅσοι γεγονάσι κατὰ καιροὺς ἀνόσιοί τε καὶ δέβηλοι βασιλεῖς τῆς Ἰερουσαλήμ ἐπὶ τε τὸν Ἰσραὴλ καὶ Ἰούδα, διαθεβόηκεν ἕναοργῶς τὸ Γράμμα τὸ ἱερόν.

Οὐκοῦν ἐπειδήπερ “ὁράσεως εἰρήνης”, “αἶνου τε καὶ ὑμνήσε-
10 ως”, καὶ “νοῦ Θεὸν θλέποντος” οὐκ ἂν ἐπίγειος γένοιτο βασιλεὺς, ἀλλ’ οὐδ’ ἂν ἀνθρώπῳ τὸ χρῆμα πρόποι, φέρε λέγωμεν, ταῖς τῶν ὀνομάτων ἐρμηνείαις προσεσηκότες, τοὺς κατὰ καιροὺς θεδασι-
λευκότης σκιάς εἶναι καὶ εἰδῶλα, καὶ οὐδὲ ἀνθρώπους ὄλως· τὸ Πνεῦμα δὲ μᾶλλον, καθὰ καὶ ἐπὶ τοῦ Μελχισεδέκ. Ὅτι δὲ ἡ τῶν ὀνο-
15 μάτων δύνάμις, ἤτοι τῶν ἐρμηνειῶν, κατ’ οὐδένα τρόπον τὴν τῶν πραγμάτων εἰς ἑαυτὴν καταδιάσεται φύσιν, κἀντεῦθεν ἂν μάθοις.
Ἄρα γὰρ οὐκ οἰήσεται τις, μᾶλλον δὲ καὶ ἀληθὲς εἶναι πάντῃ τε καὶ πάντως ἔρεϊ, ὡς εἴπερ ἐστὶν ὄρασις εἰρήνης ἢ Ἰερουσαλήμ, ἔδει δὴ πάντως αὐτὴν μὴ ἀγνοῆσαι Χριστόν; «Αὐτός γάρ ἐστιν ἡ εἰρήνη
20 ἡμῶν», κατὰ τὰς Γραφάς. Ἄλλ’ οὐ θεάεται τοῖς τῆς διανοίας ὄμμασι τὸν δι’ οὗ τὴν προσαγωγὴν ἐσχέκαμεν, καὶ εἰς ἐνότητα τὴν ἐν πνεύματι κεκολλήμεθα τῷ Πατρὶ, «τὸν ποιήσαντα τὰ ἀμφοτέρα ἕν», καὶ εἰς ἕνα καινὸν ἄνθρωπον τοὺς δύο κτίσαντα λαοὺς. Πῶς οὖν “ὄρασις εἰρήνης” εἰ μὴ θεάεται τὸν Χριστόν, καὶ εἴπερ ἐστὶν μετέω-
25 ρος θανάτου, τουτέστι θανάτου κρείττων καὶ ἀνωτέρα, πῶς ἢ ἀθλία διόλωλε διὰ τὴν εἰς Χριστὸν ἀπιστίαν; Προσεφώνει γὰρ λέγων τοῖς Ἰουδαίοις αὐτός· «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ πιστεύσητε ὅτι ἐγὼ εἰμι, ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν». Καὶ εἰ «Νοῦς ὁρῶν Θεόν», Ἰσραὴλ ἐρμηνεύεται, τί μὴ θεάεται τὴν δόξαν Χριστοῦ, δι’ οὗ καὶ
30 ἐν ᾧ αὐτὸν ἐγνώκαμεν τὸν Πατέρα; πῶς δὲ κατελήφθησαν ὑπὸ τῆς σκοτίας, ἢ πῶς ἐλέγετο περὶ αὐτῶν καὶ τῶν ἡγεῖσθαι λαχόντων, «Ἄφετε αὐτούς, τυφλοὶ εἰσιν ὁδηγοὶ τυφλῶν»; Ποία γὰρ ἂν νοοῖτο

κάνεις. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶναι δεῖγμα ἀμάθειας, προσηλωμένοι στὶς ἐρμηνεῖες τῶν ὀνομάτων, νὰ τολμᾶμε νὰ ἀνατρέψουμε αὐτὰ πού εἶναι καθαρὰ καὶ ὁμολογημένα. Ὅτι ὅμως τὸ πρᾶγμα εἶναι ἀποτέλεσμα ἀμάθειας καὶ γεμάτος ἀπὸ ἀνοησία ὁ λόγος γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ, χωρὶς κόπο θὰ τὸ δοῦμε φέροντας καὶ ἐκεῖνο στὸ νοῦ μας. Γιατὶ Ἱερουσαλήμ, ὅπως εἶπα προηγουμένως, σημαίνει “Ὁραση εἰρήνης”, ἢ «μετέωρος θανάτου». Ἰσραὴλ πάλι σημαίνει, “Νοῦς πού βλέπει τὸν Θεό”, καὶ Ἰούδας “Ἐπαινος” καὶ “ὕμνος”. Ὅμως πόσοι βασιλεῖς ἀνόσοι καὶ βέβηλοι ὑπῆρξαν κατὰ καιροὺς στὴν Ἱερουσαλήμ καὶ στὸν Ἰσραὴλ καὶ στὸν Ἰούδα, τὸ διακήρυξε μὲ μεγάλη σαφήνεια ἡ ἁγία Γραφή.

Ἐπειδὴ δὲν πρόκειται νὰ ὑπάρξει ἐπιγίαιος βασιλιάς πού νὰ θεωρεῖται “Ὁραση εἰρήνης”, “Ἐπαινος καὶ ὕμνος”, καὶ “νοῦς πού βλέπει τὸν Θεό”, ἀλλὰ οὔτε καὶ ταιριάζει αὐτὸ σὲ ἄνθρωπο, ἐμπρὸς ὃς λέμε, μένοντας προσκολλημένοι στὶς σημασίες τῶν ὀνομάτων, ὅτι αὐτοὶ πού βασίλευσαν κατὰ καιροὺς ἐκεῖ, ἦταν σκιές καὶ εἰδῶλα, καὶ ὄχι ἄνθρωποι γενικά, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ Πνεῦμα, ὅπως καὶ στὴν περίπτωση τοῦ Μελχισεδέκ. Ὅτι ὅμως ἡ σημασία τῶν ὀνομάτων, δηλαδὴ τῶν ἐρμηνεῶν, δὲν προσλαμβάνει μὲ κανένα τρόπο καὶ τὴ φύση τῶν πραγμάτων, θὰ τὸ μάθεις καὶ ἀπὸ ἐδῶ. Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν θὰ νομίσει κανεὶς, ἢ μᾶλλον θὰ πεῖ ὅτι εἶναι ἀλήθεια ὁπωσδήποτε, ὅτι ἐὰν ἡ Ἱερουσαλήμ εἶναι “Ὁραση εἰρήνης”, θὰ ἔπρεπε αὐτὴ νὰ μὴ ἀγνοήσει τὸν Χριστό. «Γιατὶ αὐτὸς εἶναι ἡ εἰρήνη μας»⁹⁸, σύμφωνα μὲ τίς Γραφές. Ἀλλὰ δὲν εἶχε δεῖ μὲ τὰ μάτια τῆς διάνοιας ἐκεῖνον μέσω τοῦ ὁποίου πετύχαμε τὴν προσέγγισή μας στὸν Πατέρα⁹⁷ καὶ ἐνωθήκαμε πνευματικὰ μὲ αὐτόν, «ἐκεῖνον πού ἔκανε τὰ δύο ἕνα»⁹⁸, καὶ ἔκτισε τοὺς δύο λαοὺς σὲ ἕνα καινούργιο ἄνθρωπο. Πῶς λοιπὸν ἦταν “Ὁραση εἰρήνης”, ἀφοῦ δὲν εἶδε τὸν Χριστό; Καὶ ἐφόσον εἶναι “μετέωρος θανάτου”, δηλαδὴ “καλύτερη καὶ ἀνώτερη τοῦ θανάτου”, πῶς ἢ ἄθλα καταστράφηκε ἕξαιτίας τῆς ἀπιστίας τῆς στὸν Χριστό; Γιατὶ ἐκεῖνος φώναζε λέγοντας στοὺς Ἰουδαίους «Σὰς βεβαιῶνῶ ὅτι, ἐὰν δὲν πιστέψετε ὅτι ἐγὼ εἶμαι, θὰ πεθάνετε μέσα στὶς ἁμαρτίες σας»⁹⁹. Καὶ ἐὰν τὸ ὄνομα Ἰσραὴλ ἐρμηνεύεται “Νοῦς πού βλέπει τὸν Θεό”, γιατί δὲν εἶδε τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ, μέσω τοῦ ὁποίου καὶ μὲ τὸν ὁποῖο γνωρίσαμε τὸν Πατέρα; Πῶς ἐπίσης κυριεύθηκαν ἀπὸ τὸ σκοτάδι, ἢ πῶς λεγόταν γι’ αὐτοὺς καὶ γιὰ ἐκείνους πού ἔλαχε νὰ εἶναι ἡγέτες τους, «Ἀφήστε τοὺς αὐτοὺς, εἶναι τυφλοὶ ὁδηγοὶ

98. Ἐφ. 2, 14.

99. Ἰω. 8, 24.

τυφλότης εἰς νοῦν ὁρῶντα Θεόν; Οὐκοῦν ἀμαθίας ἔμπλεων τὸ ταῖς ὀνομάτων ποιότησι πάντη τε καὶ πάντως καὶ αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἀπονέμειν τὸ κράτος. Ἀπειρξεῖ δέ, οἶμαι, λοιπὸν παντελῶς οὐδὲν ὀρθῶς καὶ καθηκόντως ὑπονοεῖν ἄνθρωπον ὄντα τὸν Μελχισεδέκ,
5 θεβασιλευκέναι δὲ κατὰ καιροὺς τῆς Σαλήμ, κἄν ἐρμηνεύοιτο τυχὸν "εἰρήνη".

δ'. Προσεπαθητέον δὲ τοῖς εἰρημένοις καὶ τόδε· βλέπομεν γὰρ ἄρτι δι' ἐσόπτρου καὶ αἰνίγματος τὰ θεῖα μόλις μυστήρια, ὀλοκλήρως δὲ τῶν γεγονότων οὐδὲν ἐξομοιοῦν ἔχοντες τῇ θεΐᾳ τε καὶ ἀπορρητῶ
10 φύσει, ἐκ μυρίων ὄσων παραδειγμάτων μετρίως ἐραυσιζόμεθα τὸ δύνασθαι τι περὶ αὐτῆς ἢ νοεῖν ἢ φράσαι κατὰ γε τὸ ἐφικτόν. Οὐδὲν δὲ ἦττον ἀσυμφανές ἄγαν ἐστὶ τὸ ἐπὶ Χριστοῦ μυστήριον, καὶ ὁ τῆς ἐνανθρωπήσεως λόγος οὐ τοῖς τυχοῦσιν ἀλώσιμος. Βαθὺς δὲ δὴ λίαν τῆς οἰκονομίας ὁ λόγος. Θεὸς γὰρ ὢν καὶ ἐκ Θεοῦ κατὰ φύσιν ὁ
15 Μονογενῆς, γέγονεν ἄνθρωπος, «καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν». Κεχηρμάτικε δὲ καὶ «Ἀπόστολος» καὶ «Ἀρχιερεὺς» ἡμῶν, καὶ ἀπήλλαξεν ἡμᾶς τοῦ βραδυγλώσσου νόμου, μετατέθεικε δὲ καὶ εἰς εὐφωνίαν μαθημάτων εὐαγγελικῶν. Καὶ οὐχὶ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ γὰρ καὶ αἰχμαλώτους ὄντας ἀνήκεν ἡμᾶς, καθελὼν τὸν ἄρχοντα τοῦ αἰῶνος τούτου,
20 καὶ ἐξ ἄδου μυχῶν ἐρρύσατο τοὺς κεκοιμημένους, καὶ τεθεμελίωκε μὲν τὴν Ἐκκλησίαν, κεχειροτόνηται δὲ καὶ ἄρχων ἐφ' ἡμᾶς, καὶ διεδίδαξε μὲν ἐν πίστει τὸν Ἰορδάνην, δέδωκε δὲ τὴν ἐν Πνεύματι περιτομήν, καὶ εἰς τὴν τῶν οὐρανῶν εἰσκεκόμικε βασιλείαν.

"Ὅτι μὲν οὖν γέγονε καθ' ἡμᾶς, ἀποχρήσειν οἶμαι λέγοντα τὸν
25 θεσπέσιον εὐαγγελιστὴν, «Καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν». "Ὅτι δὲ κέχρισται καὶ εἰς ἱερέα καὶ ἀπόστολον, ἢ τοῦ Ἀαρῶν ἀνάδειξις ὑπεμφήνειεν ἂν καὶ μάλα σαφῶς. Κατεχρίετο γὰρ ἐλαίῳ τῶ ἡγιασμένῳ, καὶ εἰς ἄρχοντα τέθειται καὶ ἡγούμενον ἱερέων καὶ λαοῦ, καὶ μὴν καὶ μετώποις ἄκροις τὸ ψέλλιον ἐδέχετο τὸ χρυσοῦν, ἦτοι τὸ πέταλον, γραφὴν ἔχον τὸ ὄνομα Κυρίου. Τοῦτο δὲ ἦν
30 ἑναργὲς τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν βασιλέως σύμβολον, καὶ οἶονεὶ διά-

100. Ματθ. 15, 14.

101. Α' Κορ. 13, 12.

102. Ἰω. 1, 14.

103. Προφαναὶς ἀναφορὰ πρὸς τὴν βραδυγλωσσίαν τοῦ Μωυσῆ. Ἐξ. 4, 10.

τυφλών»¹⁰⁰; Γιατί ποιὰ τυφλότητα θὰ μπορούσε νὰ νηθεῖ στὸν νοῦ, ὁ ὁποῖος βλέπει τὸν Θεό; Ἐπομένως εἶναι γεμᾶτο ἀμάθεια τὸ νὰ ἀποδίδουμε στὶς ποιότητες τῶν ὀνομάτων παντοῦ καὶ ὁπωσδήποτε τὸ νόημα τῶν πραγμάτων. Δὲν θὰ μᾶς ἐμποδίσει λοιπὸν, νομίζω, τίποτε ἀπολύτως νὰ θεωροῦμε σωστὸ καὶ ὅπως πρέπει, ὅτι ὁ Μελχισεδέκ ἦταν ἄνθρωπος, καὶ ὅτι ὑπῆρξε κάποιο διάστημα βασιλείας τῆς Σαλήμ, ἔστω καὶ ἂν τυχὸν τὸ ὄνομα ἐρμηνευόμενο σημαίνει «εἰρήνη».

4. Ἄς ἐξετάσουμε ὁμως, ὕστερα ἀπὸ ὅσα εἰπώθηκαν, καὶ αὐτό· γιατί λέγει, ὅτι τώρα βλέπουμε σὰν σὲ καθρέφτη καὶ ὑπὸ μορφῇ αἰνίγματος τὰ θεῖα μυστήρια καὶ ἀμυδρά¹⁰¹. Ἐπειδὴ δηλαδή κανένα ἀπὸ τὰ γεγονότα δὲν μπορούμε νὰ τὸ ἐξομοιώσουμε ἐξολοκλήρου μὲ τὴ θεία καὶ ἀπόρρητη φύση, συλλέγουμε ἀπὸ μύρια ὅσα παραδείγματα μετρίως τὴ δυνατότητα νὰ σκεφθοῦμε ἢ νὰ ποῦμε γι' αὐτὴν κάτι τὸ ἐφικτό. Καὶ τίποτε ἄλλο δὲν εἶναι λιγώτερο μὴ φανερό, ὅσο τὸ μυστήριο τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὁ λόγος τῆς ἐνανθρώπισής του δὲν εἶναι στὸν καθένα κατανοητός. Εἶναι πολὺ βαθὺς δηλαδή ὁ λόγος τῆς θείας οἰκονομίας. Γιατί, ἐνῶ ὁ Μονογενὴς εἶναι Θεὸς καὶ γεννημένος ἀπὸ Θεοῦ κατὰ φύση, ἐγίνε ἄνθρωπος, «καὶ κατοίκησε μέσα μας»¹⁰². Καὶ χρημάτισε καὶ Ἄπόστολος καὶ Ἀρχιερέας μας, καὶ μᾶς ἀπάλλαξε ἀπὸ τὸν βραδύγλωσσο νόμο¹⁰³, καὶ μᾶς μετέθεσε στὴ γλυκεῖα φωνὴ τῶν εὐαγγελικῶν μαθημάτων. Καὶ ὄχι μόνο αὐτό, ἀλλὰ, καὶ ἐνῶ ἡμασταν αἰχμάλωτοι, μᾶς ἐλευθέρωσε, καταργώντας τὸν ἄρχοντα τοῦ αἰῶνα αὐτοῦ, γλύτωσε ἀπὸ τοὺς κόλπους τοῦ ἄδη τοὺς νεκρούς, καὶ ἀφοῦ θεμελίωσε τὴν Ἐκκλησία καὶ χειροτονήθηκε ἄρχηγός μας, μᾶς πέρασε μὲ πίστη ἀπὸ τὸν Ἰορδάνη καὶ ἀφοῦ μᾶς ἔδωσε τὴν πνευματικὴν περιτομῆ, μᾶς εἰσήγαγε στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

Ἄς δέξασθε ἔγινε σὰν ἐμᾶς, εἶναι ἀρκετό, νομίζω, νὰ χρησιμοποιήσω τὸν θεόπνευστο εὐαγγελιστὴ, ὁ ὁποῖος λέγει· «Καὶ ὁ Λόγος σαρκώθηκε καὶ κατοίκησε μέσα μας»¹⁰⁴. Ὅτι πάλι χρίσθηκε καὶ σὲ ἱερέα καὶ ἀπόστολο¹⁰⁵, μπορεῖ νὰ τὸ ὑποδηλώσει, καὶ πολὺ καθαρὰ μάλιστα, ἡ ἀνάδειξη τοῦ Ἀαρῶν. Γιατί χρίσθηκε μὲ ἁγιασμένο λάδι, καὶ τοποθετήθηκε ἄρχοντας καὶ ἡγούμενος τῶν ἱερέων καὶ τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ καὶ στὶς ἄκρες τοῦ μετώπου του φόρεσε τὸ χρυσὸ πέλλιο, ἦτοι τὸ πέταλο, πού εἶχε γραμμμένο τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου¹⁰⁶. Αὐτὸ δέξασθε ἦταν ὀλοκάθαρο σύμβολο τοῦ βασιλεῖ καὶ Σωτῆρα μας, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο

104. Ἰω. 1, 14.

105. Ἐβρ. 3, 1.

106. Ἐξ. 28, 32.

δημα λαμπρόν και περίοπτον. Ὅτι δὲ ἀμείνων τῆς νομικῆς λατρείας ἢ διὰ Χριστοῦ, κατίδοι τις ἂν ὡς ἐν Ἀαρών, καθάπερ ἀμέλει και ἐν τῷ Μελχισεδέκ. Δεκάτας μὲν γὰρ οἱ Λευῖται παρὰ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ κατὰ νόμους ἐδέχοντο. Πλήν ἐκέλευσε Θεὸς ἐκ τῆς τῶν Λευιτῶν
 5 δεκάτης ἀπονέμεσθαι δεκάτην ὡς ἡγουμένῳ τῷ Ἀαρών, κατὰ τε τὸν τοῦ δεῖν ἱεράσθαι τρόπον ταῖς ἀνωτάτω κομῶντι τμαῖς. Σύνες οὖν ὄπως και ἐν προσώπῳ τοῦ Ἀαρών ὁ δεκάτας λαμβάνων, Λευῖ δεδεκάτωται. Τέθειται γὰρ Ἀαρών εἰς πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ. Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι πάντες Λευῖται και ἱερεῖς τὰς κατὰ νόμον θυσίας ἐτέλουν,
 10 στάσιν ἔχοντες ἐπὶ τὴν πρώτην σκηνήν, μόνος δὲ και ἐκ πάντων ὁ θεσπέσιος «Ἀαρών, ἄπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ», κατὰ τὸ γεγραμμένον, «εἰς τὰ Ἁγία τῶν ἀγίων εἰσῆει, και οὐ χωρὶς αἵματος», κατὰ τὸν νόμον. Τύπος δ' ἂν εἴη και τότε Χριστοῦ «τοῦ τεθνεῶτος ἄπαξ ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν», κατὰ τὰς Γραφάς, εἰσελαύνοντος δὲ και εἰς τὴν
 15 ἄνω τε και ἱερωτάτην σκηνήν. Ταύτην γὰρ ἡμῖν ἐνεκαίνισεν ὁδόν, ἀγιάζων τε τῷ αἵματι τῷ ἰδίῳ τὴν Ἐκκλησίαν.

Και ὁ μὲν θεσπέσιος Μωσῆς, προκεχειρισμένος εἰς ἀποστολήν, ἐδέετο τοῦ Θεοῦ, λέγων «Δέομαι, Κύριε, οὐκ εὐλαλὸς εἰμι πρὸ τῆς χθῆς, οὐδὲ πρὸ τῆς τρίτης ἡμέρας, οὐδὲ ἀφ' οὗ ἤρξω λαλεῖν τῷ θερά-
 20 ποντί σου· ἰσχυρόφωνος και θραδύγλωσσος ἐγὼ εἰμι». Προσετίθει δὲ τούτοις «Προχειρίσαι ἄλλον δυνάμενον, ὃν ἀποστελεῖς». Εἶτα πρὸς αὐτὸν ὁ τῶν ὄλων Θεός· «Οὐκ· ἰδοὺ Ἀαρών ὁ ἀδελφός σου ὁ Λευιτῆς, ἐπίσταμαι ὅτι λαλῶν λαλήσει αὐτός σοι, και ἰδοὺ αὐτὸς ἐξελεύσεται εἰς συνάντησίν σου, και ἰδὼν σε χαρήσεται ἐν ἑαυτῷ, και
 25 ἐρεῖς πρὸς αὐτόν, και δώσεις τὰ ρήματά μου ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ και συμβιβάσω ὑμᾶς ἃ ποιήσετε, και λαλήσει αὐτός σοι πρὸς τὸν λαόν, και αὐτὸς ἔσται σου στόμα». Βραδύγλωσσος μὲν γὰρ ὁμολογουμένως και εὐστομεῖν οὐκ εἰδὼς ὁ πάλαι νόμος διὰ κύκλον μόλις μακροῦ, τοῦ κατὰ τὸ Γράμμα φημί, μονονουχὶ και ὑποφελλίζων
 30 ἡμῖν τῷ Θεῷ δοκοῦν, στόμα δὲ Μωσέως τὸ εὐφωνότατον, ὁ Χριστός, μεθιστάς τοὺς τύπους εἰς ἀλήθειαν, και προτιθεὶς ἐτοιμὴν τοῖς ἀπανταχοῦ τῶν ἀναγκαίων τὴν εἶδησιν. Τοιγάρτοι φησὶν ἐν τεσσαρα-

στέμμα λαμπρό και περιδλεπτό. "Ότι πάλι ή λατρεία του Χριστού ήταν ανώτερη από την νομική λατρεία, μπορεί να το δεί κανείς καλά στον 'Ααρών, όπως βέβαια και στον Μελχισεδέκ. Οί Λευίτες δηλαδή, σύμφωνα με τον νόμο, έπαιρναν από τους απογόνους του 'Ισραήλ δεκάτες. "Όμως ο Θεός διέταξε από τη δεκάτη των Λευιτών να δίνεται το ένα δέκατο στον 'Ααρών, ως άρχηγό, άφου, σύμφωνα με τον τρόπο που έπρεπε να ιερατεύει, απολάμβανε τις ανώτατες τιμές. Πρόσχε λοιπόν, ότι στο πρόσωπο του 'Ααρών, αυτός που έπαιρνε την δεκάτη, ήταν ο Λευί. Γιατί ο 'Ααρών εκπροσωπεί τον Χριστό. Και όλοι οι άλλοι βέβαια Λευίτες τελούσαν τις θυσίες που προέβλεπε ο νόμος, και στέκονταν στην πρώτη σκηνή, και μόνος από όλους ο θεσπέσιος «'Ααρών, μα φορά τον χρόνο», όπως είναι γραμμένο, «έμπαινε στα άγια των άγιων, και όχι χωρίς αίμα»¹⁰⁷, σύμφωνα με τον νόμο. Και αυτό μπορεί να είναι τύπος του Χριστού, «ο όποιος πέθανε μια φορά για τις δικές μας αμαρτίες»¹⁰⁸, σύμφωνα με τις Γραφές¹⁰⁸ και μπήκε στην άνω και ιερώτατη σκηνή. Γιατί για μās έγκαινίασε αυτόν τον δρόμο, αγιάζοντας με το αίμα την 'Εκκλησία.

Και ο θεσπέσιος Μωυσης, δεχόμενος τη χειροτονία για την αποστολή που του άνεθετε ο Θεός, παρακαλούσε αυτόν λέγοντας: «Σέ παρακαλώ, Κύριε, δέν έχω την ευφράδεια του λόγου ούτε από χθές ούτε και από προχθές (δηλαδή από πολύν χρόνο), ούτε από τότε που άρχισες να μιλάς στον δούλο σου· είμαι ισχνόφωνος και βραδυγλωσσος»¹⁰⁹. Και πρόσθετε και αυτά: «Σέ παρακαλώ, Κύριε, χειροτόνησε άλλον που μπορεί, και αυτόν να στείλεις»¹¹⁰. Και ο Θεός των όλων είπε σ' αυτόν «'Όχι. Νά, ο άδελφός σου 'Ααρών, ο Λευίτης, γνωρίζω ότι θα μιλήσει αυτός άντι για σένα. Και να, έρχεται να σε συναντήσει, και βλέποντάς σε θα χαρεί μέσα από την καρδιά του· θα μιλάς συ σ' αυτόν, και θα βάξεις τά λόγια μου στο στόμα του· θα σās πώ αυτά που θα κάνετε, και θα μιλήσει αυτός άντι για σένα στον λαό, και αυτός θα είναι το στόμα σου»¹¹¹. Και πράγματι ο παλιός νόμος ήταν όμολογουμένως βραδυγλωσσος και δέν ήξερε να μιλά ώραία, και μόλις με κύκλο μεγάλο, έννοω με τη Γραφή, ψέλλιζε κατά κάποιον τρόπο σε μās αυτά που έκρινε ο Θεός, ένω το καλλιφωνότατο στόμα του Μωυση ήταν ο Χριστός, ο όποιος μετέβαλε τους τύπους σε αλήθεια, και πρόσφερε σε όλους παντού τη γνώση αυτών που ήταν αναγκαία. Γι' αυτό λέγει στον τεσσαρα-

109. 'Εξ. 4, 10.

110. 'Εξ. 4, 13.

111. 'Εξ. 4, 14-16.

κοστῶ καὶ ὀγδόῃ Ψαλμῶ· «Ἀκούσατε ταῦτα, πάντα τὰ ἔθνη, ἐνωτί-
 σασθε, πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην». Ἀνετυπούτο δὴ
 οὖν ὡς ἐν Ἀραβῶν ὁ Χριστός. Καὶ τό γε παραδοξότερον. Μὴ γάρ τοι
 θαυμάσῃς, εἰ ἐν τοῖς ἐγνωκόσιν αὐτὸν καὶ ἐν εἰδήσει τῶν νόμων τῆς
 5 ἰδίας ὑπεροχῆς ἐσκιαγράφει τὸ μέγεθος, ὅτε καὶ ὡς ἐν ἀνδρὶ πέφη-
 νεν ἀλλογενεῖ, καὶ αἰχμαλωσίας ἀνιέντι τὸν Ἰσραήλ, καὶ τὴν ἁγίαν
 καὶ ἱερὰν θεμελιοῦντι πόλιν, καὶ ἔχοντι ἄμαχον τὴν κατὰ πάντων
 ἰσχύν. Ποιήσομαι δὲ σαφῆ τὴν ἀφήγησιν, βραχυλογήσας ὡς ἐν.

ε'. Ἦκτο μὲν αἰχμάλωτος ἡ Ἰουδαία ποτέ, καὶ μακροὺς ἐν Βα-
 10 βυλῶνι κατετρύχοντο χρόνους οἱ ἐξ Ἰσραήλ, σκληρὰ καὶ βαρβάρῳ
 δουλείᾳ κατηχθισμένοι. Ἐπεὶ δὲ ὁ Καμβύσου Κύρος, Μήδων τε ἅμα
 καὶ μὴν καὶ Περσῶν ἐξηρητημένος τὸ κράτος, πόλεμον αἴρεται πρὸς
 Ἀσσυρίους ὁμόρους ὄντας καὶ γείτονας, τότε δὴ, τότε καὶ αὐτὴν τὴν
 Βαβυλῶνα κατὰ κράτος ἐλὼν, ἀνήκε τούς Ἰουδαίους τὴν Ἀσσυρίων
 15 θρηνοῦντας πλεονεξίαν, καὶ οὐκ ἀδακρυτὴ προσθέτοντας, διαβεβα-
 ουμένους τε ὅτι καὶ προείρητο παρὰ Θεοῦ διὰ φωνῆς ἁγίων, ὅτι καὶ
 ἤξει κατὰ καιροῦς, καὶ περιέσται τῶν ἀνθεστηκότων, καὶ αὐτὸς ἀνή-
 σει δεσμῶν τοὺς ἠδικημένους καὶ ὅτι τὸν οἶκον ἐγερεῖ πάλιν αὐτὸς
 τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις, ὃν Ἀσσύριοι καταλιμπρῶντες, ἐδυσσέβουν εἰς
 20 Θεόν. Καὶ ψευδοεποῦντας ἐν τούτοις τοὺς ἐξ Ἰσραήλ οὐχ εὐρήσο-
 μεν, τὰς τῶν ἁγίων προφητῶν πολυπραγμονοῦντες γραφάς. Ἔφη δὲ
 οὕτω Θεὸς διὰ φωνῆς Ἡσαίου· «Οὕτω λέγει Κύριος ὁ λυτρούμενός
 σε καὶ ὁ πλάσσων σε ἐκ κοιλίας· Ἐγὼ Κύριος ὁ συντελὼν ταῦτα, ἐξέ-
 τεινα τὸν οὐρανὸν μόνος καὶ ἐστερέωσα τὴν γῆν. Τίς ἕτερος διασκε-
 25 δάσει σημεῖα ἐγγαστριμύθων καὶ μαντείας ἀπὸ καρδίας, ἀποστρέ-
 φων φρονίμους εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ τὴν βουλήν αὐτῶν μωραίνων, καὶ
 ἰσθῶν ρήματα παιδὸς αὐτοῦ, καὶ τὴν βουλήν τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ
 ἀληθεύων; Ὁ λέγων τῇ Ἱερουσαλήμ, Κατοικηθήσῃ, καὶ ταῖς πόλεσι
 τῆς Ἰουδαίας, Οἰκοδομηθήσεσθε, καὶ τὰ ἔρημα αὐτῆς ἀνατελεῖ, ὁ
 30 λέγων τῇ Ἀβύσσῳ, Ἐρημωθήσῃ, καὶ τοὺς ποταμοὺς σου ξηρανῶ, ὁ
 λέγων Κύρῳ φρονεῖν, καὶ πάντα τὰ θελήματά μου ποιήσῃ, ὁ λέγων
 Ἱερουσαλήμ, Οἰκοδομηθήσῃ, καὶ τὸν οἶκον τὸν ἁγίόν μου θεμελιώ-

κοστό ὄγδοο ψαλμό· «Ἀκοῦστε τα αὐτὰ ὅλα τὰ ἔθνη. Βάλτε τα στὰ αὐτιά σας ὅλοι ὅσοι κατοικεῖτε στήν οἰκουμένη»¹². Προεικονιζόταν δηλαδή στό πρόσωπο τοῦ Ἁαρῶν ὁ Χριστός. Καί τὸ πῶς παράδοξο βέβαια. Νά μὴ ἀπορήσεις δηλαδή, ἐάν σέ ἐκείνους πού τὸν εἶχαν γνωρίσει καί μὲ τὴ γνώση τῶν νόμων σκιαγραφοῦσε τὸ μέγεθος τῆς ὑπεροχῆς του, τὴ στιγμή πού καί ἐμφανίσθηκε ὡς ἄνθρωπος σὲ ἄλλοεθνή, καί ἐλευθέρωσε τὸν Ἰσραήλ ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία, καί θεμελίωσε τὴν ἅγια καί ἱερὴ πόλη, καί εἶχε ἐναντίον ὄλων ἀκατανίκητη δύναμη. Θὰ κάνω ὅμως σαφῆ τὴν ἀφήγησι, μιλώντας ὅσο εἶναι δυνατὸν συντομώτερα.

5. Ἡ Ἰουδαία κάποτε ὁδηγήθηκε αἰχμάλωτη, καί οἱ Ἰσραηλίτες καταπονήθηκαν γιὰ πολλὰ χρόνια στὴ Βαβυλώνα, καταπιεζόμενοι ἀπὸ σκληρὴ καί βάρβαρη δουλεία. Ὅταν ὅμως ὁ υἱὸς τοῦ Καμῦση Κῦρος ἀνέλαβε τὴν ἐξουσία τοῦ κράτους τῶν Μήδων καί τῶν Περσῶν, κήρυξε πόλεμο πρὸς τοὺς Ἀσσυρίους πού συνόρευαν καί ἦταν γείτονες, καί κυριεύοντας τότε καί τὴν ἴδια τὴ Βαβυλώνα καθ' ὀλοκληρίαν, ἐλευθέρωσε τοὺς Ἰουδαίους, οἱ ὅποιοι μοιρολογώντας τὴν πλεονεξία τῶν Ἀσσυρίων καί τρέχοντας δακρυσμένοι σ' αὐτόν, τὸν διαβεβαίωσαν, ὅτι εἶχε ἐπιλεγεῖ ἀπὸ τὸν Θεό, ὅπως ἔλεγον οἱ ἅγιοι, ὅτι θὰ ἔρθει μὲ τὸν καιρὸ, καί θὰ νικήσει αὐτοὺς πού ἀντιστέκονται, καί ὅτι αὐτὸς θὰ ἐλευθερώσει τοὺς ἀδικημένους. Ἀκόμα ὅτι θὰ ξανακτίσει πάλι ὁ ἴδιος τὸν ναὸ τῶν Ἱερουσολύμων, τὸν ὁποῖο πυρπόλησαν οἱ Ἀσσύριοι, ἀσεβώντας πρὸς τὸν Θεό. Καί σ' αὐτὰ δὲν θὰ βροῦμε τοὺς Ἰσραηλίτες νὰ ψεύδωνται, ἐρευνώντας τις Γραφεῖς τῶν ἁγίων προφητῶν. Καί πράγματι ὁ Θεὸς μὲ τὸ στόμα τοῦ Ἡσαΐα εἶπε· «Αὐτὸ λέγει ὁ Κύριος πού σέ ἐπλασε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καί σέ ἀπαλλάσσει ἀπὸ τοὺς κινδύνους· Ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριος πού πραγματοποιῶ αὐτὰ. Μόνος μου ἄπλωσα τὸν οὐρανὸ καί στερέωσα τὴ γῆ. Ποιὸς ἄλλος θὰ διασκορπίσει τὰ σημεῖα καί τις μαντεῖες τῶν ἐγγαστριμύθων πού μιλοῦν ἀπὸ τὴν κοιλιὰ τους; Ποιὸς γυρίζει τοὺς ψευτοσυνετοὺς πρὸς τὰ πίσω καί ἀποδεικνύει ἀνόητη τὴ σκέψη τους; ποιὸς καθιστᾷ ἀμετακίνητα τὰ λόγια τοῦ δούλου του, καί ἀποδεικνύει ἀληθινὸ τὸν λόγο τῶν ἀνθρώπων πού ἀποστέλλει; Ποιὸς εἶναι ἐκεῖνος πού λέγει στὴν Ἱερουσαλήμ, Θὰ κατοικηθεῖς, καί στίς πόλεις τῆς Ἰουδαίας, Θὰ ἀνοικοδομηθεῖτε, καί οἱ ἔρημες περιοχές σου θὰ ἀνθίσουν, ἐκεῖνος πού λέγει στὴν ἄβυσσο, Θὰ ἐρημωθεῖς καί θὰ ξηράνω τοὺς ποταμούς σου, ἐκεῖνος πού λέγει στὸν Κῦρο νὰ σκέπτεται ὀρθά καί νὰ ἐκτελέσει ὅλα τὰ θελήματά μου, ἐκεῖνος πού λέγει στὴν Ἱερουσαλήμ, Θὰ ἀνοικο-

σω; Οὕτω λέγει Κύριος ὁ Θεὸς τῷ χριστῷ μου Κύρῳ, οὗ ἐκράτησι
 τῆς δεξιᾶς, ἐπακουῖσαι ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἔθνη, καὶ ἰσχὴν βασιλεύει
 διαρρήξω. Ἀνοίξω ἔμπροσθεν αὐτοῦ θύρας, καὶ πόλεις οὐ συγ-
 κλεισθήσονται· ἐγὼ ἔμπροσθέν σου πορεύσομαι, καὶ ὄρη ὀμαλιῶ,
 5 θύρας χαλκᾶς συντρίψω, καὶ μοχλοὺς σιδηροῦς συνθλάσω, καὶ δώ-
 σω σοι θησαυροὺς σκοτεινοὺς, ἀποκρύφους, ἀοράτους ἀνοίξω σοι,
 ἵνα γνῶς ὅτι ἐγὼ Κύριος ὁ Θεὸς ὁ λαλῶν τὸ ὄνομά σου, ὁ Θεὸς
 Ἰσραὴλ· ἔνεκεν Ἰακώβ τοῦ παιδός μου, καὶ Ἰσραὴλ τοῦ ἐκλεκτοῦ
 μου, ἐγὼ καλέσω σε τῷ ὀνόματί σου, καὶ προσδέξομαί σε· σὺ δὲ οὐκ
 10 ἔγνωσ ὅτι ἐγὼ Κύριος ὁ Θεός· καὶ οὐκ ἔστιν ἔτι πλην ἐμοῦ Θεός, καὶ
 οὐκ ἤδεις με».

Ἀκούεις ὅπως ἐναργῶς τό, «Οὐκ ἤδεις με», φησὶν· οὐδὲ ἐν τοῖς
 εἰδόσι Θεὸν τὸν οὕτω περιφανῆ κατατάττειν ἀξιώων, ὃν αὐτὸς ἐτίθει,
 καὶ βασιλέων κρείττονα καὶ μυρίων ὄσων ἔθνων δεσπότην. Τύποι
 15 γὰρ ἦσαν τὰ ἐπ' αὐτῷ τῶν διὰ Χριστοῦ κατορθωμάτων. Προηγό-
 ρευσε μὲν γὰρ ὡς αὐτὸς διασκεδάσει τὰς Βαβυλωνίων ψευδομαντεί-
 ας καὶ τὰ τῶν ἐγγαστριμύθων σημεῖα, τὰς δὲ τῶν ἰδίων προφητῶν,
 οὓς καὶ ἀγγέλους ὠνόμασε, θουλάς, ἧτοι προαγορεύσεις, οὐ διεψευ-
 σμένας ἀποφανεῖ. Προκαταμεμήνηκε δὲ ὅτι καὶ τὰς τῆς Ἰουδαίας
 20 οἰκοδομήσει πόλεις, καὶ τὴν ἄβυσσον ἐρημώσει, καὶ πάντας αὐτῆς
 καταξηρανεῖ τοὺς ποταμούς, ἄβυσσον, οἶμαί που, τὴν Βαβυλῶνα λέ-
 γων, διὰ τοι τὸ πλῆθος τῶν κατοικούντων ἐν αὐτῇ, ποταμούς δὲ αὐ-
 τῆς τὰ ἔθνη τὰ συρρέοντα πανταχόθεν εἰς ἐπικουρίαν. Ἀλλὰ φέρε
 λέγωμεν τὰ ἐπὶ Κύρῳ σαφῶς, μεταπλάττοντες ἀστείως εἰς τὸ Χρι-
 25 στοῦ μυστήριον τὰ δι' ἐκείνου κατορθωμένα.

ζ'. Γέγονε τοίνυν ὁ Κύρος, μητρός μὲν Μανδάνης τῆς Ἀστυάγου
 θυγατρὸς τοῦ Μήδων ἐξάρχοντος, πατρὸς δὲ Καμβύσου, Πέρσου
 μὲν τὸ γένος, ἐπιεικοῦς δὲ λίαν τοὺς τρόπους. Ὁθεν τινὲς τῶν ἀρχαι-
 οτέρων ἡμίονόν τε καὶ ἑτεροφυᾶ τὸν Κύρον ὠνόμαζον, διὰ γε, οἶμαι,
 30 τὸ πατρὸς καὶ μητρὸς ὡς ἐν τῷ γένει διάφορον Πέρσαι γὰρ δὴ παρὰ

δομηθεῖς, καὶ θὰ θεμελιώσω τὸν ἅγιον οἶκόν μου; Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος καὶ Θεὸς στὸν Κῦρο, τὸν ὁποῖο ἐγὼ ἔχρισα βασιλιά, καὶ τοῦ ὁποῖου τὴ δεξιά τὴν ἔκανα δυνατὴ, γιὰ νὰ ὑπακούσουν σ' αὐτὸν ὅλα τὰ ἔθνη, καὶ θὰ συντριψῶ τὴ δύναμιν τῶν βασιλέων. Θὰ ἀνοίξω μπροστὰ τοῦ τις θύρες καὶ καμμιὰ πόλη δὲν θὰ μείνει κλειστή. Ἐγὼ θὰ πορευθῶ μπροστὰ σου, θὰ ἔξομαλύνω τὰ βουνὰ καὶ θὰ συντριψῶ τις θύρες τις χάλκινες, θὰ σπάσω τοὺς σιδερένιους μοσχλοὺς καὶ θὰ ἀνοίξω καὶ θὰ σοῦ δώσω θησαυροὺς ποὺ εἶναι στὸ σκοτάδι κρυμμένοι καὶ ἀθέατοι, γιὰ νὰ γνωρίσεις ὅτι ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ποὺ σὲ καλῶ μὲ τὸ ὄνομά σου, ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ. Γιὰ χάριν τοῦ δούλου μου Ἰακώβ καὶ τοῦ ἐκλεκτοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ μου θὰ σὲ καλέσω μὲ τὸ ὄνομά σου, καὶ θὰ σὲ δεχθῶ. Σὺ βέβαια δὲν γνωρίζεις ὅτι ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριος καὶ Θεός, καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχει ἄλλος θεὸς ἐκτὸς ἀπὸ ἐμένα, καὶ δὲν μὲ ἔχεις γνωρίσει»¹¹³.

Ἀκοῦς ὅτι ὀλοφάνερα λέγει, «Δὲν μὲ γνωρίζεις». Οὔτε μεταξὺ ἐκείνων ποὺ γνῶριζαν τὸν Θεὸν δὲν κατέτασσε αὐτὸν τὸν τόσο ἔνδοξο τὸν ὁποῖο ὁ ἴδιος χαρακτήριζε ἀνώτερον καὶ ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς καὶ δεσπότη μωρίων ὄσων ἐθνῶν. Γιατὶ ὅλα αὐτὰ ἦταν τύποι τῶν κατορθωμάτων ποὺ θὰ γίνονταν διὰ τοῦ Χριστοῦ. Τοῦ προανήγγειλε δηλαδὴ ὅτι αὐτὸς θὰ διασκορπίσει τις ψευτομαντεῖες τῶν Βαβυλωνίων καὶ τὰ σημάδια τῶν ἐγγαστριμύθων, καὶ ὅτι τις βουλές, δηλαδὴ τις προφητεῖες τῶν προφητῶν του, τοὺς ὁποῖους ὀνόμασε ἀγγέλους, δὲν θὰ τις ἀφήσει νὰ διαψευστοῦν. Προανήγγειλε ἐπίσης, ὅτι καὶ τις Ἰουδαϊκὲς πόλεις θὰ τις οἰκοδομήσει, καὶ τὴν ἀπύθμενη θάλασσα θὰ τὴν μετατρέψει σὲ ἔρημο, καὶ θὰ ξηράνει ὅλους τοὺς ποταμούς της, ὀνομάζοντας ἄβυσσο, νομίζω, τὴ Βαβυλώνα, προφανῶς ἐξαιτίας τοῦ πλήθους ἐκείνων ποὺ κατοικοῦσαν σ' αὐτήν, καὶ ποταμούς αὐτῆς τὰ ἔθνη ποὺ συνέρρεαν ἀπὸ παντοῦ σὲ βοήθειά της. Ἀλλὰ ἐμπρὸς νὰ ποῦμε τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Κύρο μὲ σαφήνεια, μεταφέροντας μὲ κομπῶ τρόπο στὸ μυστήριο τοῦ Χριστοῦ τὰ ὅσα ἔγιναν ἀπὸ ἐκεῖνον.

6. Ὁ Κῦρος λοιπὸν γεννήθηκε ἀπὸ τὴ μητέρα του Μανδάνη, θυγατέρα τοῦ Ἀστυάγη, βασιλιᾶ τῆς Μηδείας, καὶ ἀπὸ πατέρα του τὸν Καμβύση, ὁ ὁποῖος ἦταν Πέρσης στὴν καταγωγή, καὶ πολὺ πρᾶος στὴν συμπεριφορά. Γι' αὐτὸ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἀρχαιότερους ὀνόμαζαν τὸν Κῦρο ἡμίονο καὶ ἑτεροφυῆ, νομίζω λόγω τῆς διαφορᾶς τοῦ γένους τοῦ πατέρα καὶ τῆς μητέρας του. Γιατὶ οἱ Πέρσες ἦταν ἄλλο ἔθνος ἀπὸ τοῖν

Μήδους ἔθνος ἕτερον. Ἰδοὺς δ' ἂν τι τοιοῦτον καὶ ἐπὶ Χριστοῦ Μη-
 τρὸς μὲν γὰρ γέγονε κατὰ σάρκα τῆς ἁγίας Παρθένου, καθ' ἡμᾶς τε
 οὐσης καὶ ἀνθρώπου τὴν φύσιν, πατρὸς δὲ τῶν καθ' ἡμᾶς οὐδενός·
 ἀλλ', ἵν' οὕτως εἴπωμεν, ἑτεροφυοῦς εἰς ἅπαν καὶ ἀνωκισμένον τὴν
 5 φύσιν, καὶ πᾶν ὑπερθρώσκοντος τὸ τελοῦν ἐν γενητοῖς. Τοιγάρτοι
 καὶ ἔφασκε πρὸς Ἰουδαίους οἰομένους ὅτι καθ' ἡμᾶς ἔστι, καὶ γέγο-
 νε καθ' ἡμᾶς «Ὑμεῖς ἐκ τῶν κάτω ἐστέ, ἐγὼ ἐκ τῶν ἄνω εἰμί». Καὶ
 κεκράτηκε μὲν ὁ Κύριος μυρίων ὄσων ἔθνῶν, καὶ ἅπαντα μὲν αὐτὸν
 ὑπεδέχετο πόλις. Ἔλαβε δὲ καὶ θησαυροὺς σκοτεινοῦς, ἀποκρύ-
 10 φους, ἀοράτους, καὶ μακρᾶς ἀνήκε δουλείας τὸν Ἰσραήλ. Βεθα-
 σίλευκε δὲ τῆς ὑπ' οὐρανὸν ὁ Ἐμμανουήλ, καὶ ὡς τῶν ὄλων Σωτῆρα
 καὶ Λυτρωτὴν πᾶσα μὲν αὐτὸν εἰσδέχεται πόλις, ἀνεῖται δὲ ἤδη δου-
 λείας καὶ πλεονεξίας διαβολικῆς πᾶν ὅσον ἐκβεβίαστο, καὶ ὑπ' αὐτῷ
 πράττειν ἠνάγκαστο γένος. Καταφοιτήσας δὲ καὶ εἰς ἄδου κεκένωκε
 15 θησαυροὺς σκοτεινοῦς, ἀποκρύφους, ἀοράτους. «Θύρας χαλκᾶς
 συνέτριψε, καὶ μοχλοὺς σιδηροῦς συνέθλασεν. Ἔφη γὰρ τοῖς ἐν
 δεσμοῖς, Ἐξέλθετε, καὶ τοῖς ἐν τῷ σκότει, Ἀνακαλύφθητε». Τοιγάρ-
 τοι καὶ πάλαι πρὸς Ἰωῶ ἔφη τὸν τληπαθέστατον καὶ ἀκαταγώνιστον
 ἀθλητὴν «Ἥλθες ἐπὶ πηγὴν θαλάσσης, ἐν δὲ ἔχνεσιν ἀβύσσου πε-
 20 ριεπάτησας. Ἀνοίγονται δὲ σοι φόβῳ πύλαι θανάτου, πυλωροὶ δὲ
 ἄδου ἰδόντες σε ἔπηξαν». Ἀναγνώσομεν γὰρ ὡς ἐν ἐρωτήσῃ ταυτί,
 καταδεικνύντος τοῦ λόγου τὰ διὰ Χριστοῦ κατορθώματα, καὶ ἐν
 αὐτοῖς πεπραγμένα τοῖς τοῦ ἄδου μυχοῖς. Εἰς τοῦτο γὰρ Χριστὸς
 ἀπέθανε καὶ ἔζησεν, ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσῃ.
 25 Καὶ Κύριος μὲν πάλαι χρήματα δούς, τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις προσ-
 τέταχεν ἀναδεύμασθαι ναόν. Τεθεμελίωκε δὲ τὴν Ἐκκλησίαν τὴν
 ἁγίαν ὄντως καὶ διαδόητον πόλιν, ὁ Ἐμμανουήλ, οἷά τινα Βαβυλῶ-
 να κατασεύσας εἰσάπαν τὴν ἀλαζόνα καὶ ὑβρίστριαν εἰδωλολα-
 τριαν. Καὶ περὶ μὲν Κυρίου Θεός, ὅτι «Πάντα τὰ θελήματά μου ποι-
 30 ἦσει», φησὶ προσπεφώνηκε δὲ πον καὶ τοῖς Ἰουδαίων λαοῖς ἔξου-
 θενοῦσιν αὐτὸν ὁ πάντων ἡμῶν Σωτῆρ· «Ὑμεῖς κατὰ τὴν σάρκα
 κρίνετε». Καὶ ἐτέρωθί πον, «Καὶ ἐὰν κρίνω ἐγώ, ἢ κρίσις ἢ ἐμὴ ἀλη-
 θινή ἐστίν· ὅτι οὐ ζητῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμ-

Μήδους. Κάτι τέτοιο μπορείς να δεις και στον Χριστό. Γιατί γεννήθηκε από μητέρα βέβαια κατά σάρκα την άγια Παρθένο, πού ήταν σαν ἡμᾶς και ἄνθρωπος ὡς πρὸς τὴν φύση, ἀπὸ πατέρα ὅμως πού δὲν ἦταν κάποιος σαν ἡμᾶς, ἀλλά, γιὰ νὰ τὸ ποῦμε ἔτσι, ἦταν ἑτεροφυῆς ἔξολοκλήρου και ἄνωτερος ὡς πρὸς τὴ φύση, και πού ξεπερνᾷ κάθε τι πού εἶναι ἀνθρώπινο. Γι' αὐτὸ και ἔλεγε στοὺς Ἰουδαίους πού νόμιζαν ὅτι εἶναι σαν ἡμᾶς και ὅτι γεννήθηκε ὅπως και ἡμεῖς· «Σεῖς κατὰγεσθε ἀπὸ τοὺς κάτω, ἐνῶ ἐγὼ κατάγομαι ἀπὸ τὰ ἄνω»¹¹⁴. Και ὁ Κύριος βέβαια ἔγινε κυρίαρχος μυριάδων ἐθνῶν, και κάθε πόλη τὸν ὑποδεχόταν. Ἐπίσης ἀποκόμισε θησαυροὺς σκοτεινούς, ἀπόκρυφους και ἀφανέρωτους, και ἔλευθέρωσε τὸν Ἰσραὴλ ἀπὸ μακρὰ δουλεία. Ἔχει βασιλεύσει και ὁ Ἐμμανουὴλ στὴ γῆ, και κάθε πόλη τὸν ὑποδέχεται ὡς Σωτήρα και Λυτρωτὴ, και ἔλευθερώθηκε ἤδη ἀπὸ τὴ δουλεία και τὴ διαβολικὴ πλεονεξία κάθε γένος πού ἐξεβιάζετο και ἀναγκαζόταν νὰ ἐνεργεῖ κάτω ἀπὸ τὴν ἐπήρεια αὐτοῦ. Ἀφοῦ κατέβηκε και στὸν ἄδη, ἐσύλησε τοὺς σκοτεινοὺς και κρυμμένους και ἀφανεῖς θησαυροὺς. «Συνέτριψε χάλκινες θύρες και κομμάτιασε τοὺς σιδερένιους μοχλοὺς τους»¹¹⁵. «Γιατί εἶπε στοὺς δέσμοις· Βγεῖτε ἔξω, και σ' ἐκείνους πού βρίσκονταν στὸ σκοτάδι, Βγεῖτε στὸ φῶς»^{115α}. Γι' αὐτὸ και παλιὰ στὸν πολύπαθο και ἀκαταγώνιστο ἀθλητὴ Ἰώβ εἶπε· «Κατέβηκες στὸ βυθὸ τῆς θάλασσας, και περπάτησες στοὺς πυθμένες τῆς ἀβύσσου. Ἀνοίγονται μπροστά σου ἀπὸ τὸν φόβο οἱ πύλες τοῦ θανάτου, και οἱ θυρωροὶ τοῦ ἄδη βλέποντάς σε τρώμαξαν»¹¹⁶. Αὐτὰ νὰ τὰ διαβάσουμε σαν ἐρώτηση, γιατί ὁ λόγος δείχνει καθαρὰ τὰ κατορθώματα τοῦ Χριστοῦ νὰ γίνονται ἀκόμα και στὰ βάθη τοῦ ἄδη. Γιατί γι' αὐτὸ ὁ Χριστὸς πέθανε και ἀναστήθηκε, γιὰ νὰ καταστῆ κύριος νεκρῶν και ζωντανῶν.

Και ὁ Κύριος βέβαια παλαιὰ, δίνοντας χρήματα, διέταξε νὰ ανοικοδομηθεῖ ὁ ναὸς τῶν Ἱερουσολύμων. Ἀλλά και ὁ Ἐμμανουὴλ θεμελίωσε τὴν Ἐκκλησία, τὴν πραγματικὰ ἁγία και περιδῶτη πόλη, πού σαν ἄλλη Βαβυλώνα γκρέμισε μὰ γιὰ πάντα τὴν ἀλαζόνα και ὑβρίστρια εἰδωλολατρία. Ἐπίσης γιὰ τὸν Κύριο ὁ Θεὸς λέγει, ὅτι «Θὰ κάνει ὅλα τὰ θελήματά μου». Ἀλλά και ὁ Σωτήρας ὅλων μας εἶπε κάποτε στὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων οἱ ὁποῖοι τὸν περιφρονοῦσαν· «Σεῖς κρίνετε σύμφωνα μὲ ἀνθρώπινους νόμους»¹¹⁷. Και κάπου ἄλλοῦ· «Και ἐάν κρίνω ἐγὼ, ἡ κρίση ἡ δική μου εἶναι ἀληθινή, γιατί δὲν ἐπιδιώκω τὸ θέλημά

115α. Ἦσ. 49, 9.

116. Ἰώβ 38, 16-17.

117. Ἰω. 8, 15.

ψανός με Πατρός». Καὶ Κύριω μὲν ἔφη Θεός· «Ἐκάλεσά σε τῷ ὀνόματί μου». Κύριος δὲ ἀληθῶς ὁ Ἐμμανουήλ, εἰ καὶ πέφηνεν ἄνθρωπος. Ὅτι δὲ εἰς τύπον Χριστοῦ τῆς δόξης τὰ ἐπὶ Κύριω τέθειται, πληροφοροῦσιν σαφῶς τὰ ἐξῆς εἰρημένα διὰ τῆς τοῦ προφήτου
 5 φωνῆς· «Ἐγὼ ἐποίησα γῆν καὶ ἄνθρωπον ἐπ' αὐτῆς Ἐγὼ τῇ χειρὶ μου ἐστερέωσα τὸν οὐρανόν, καὶ πᾶσι τοῖς ἀστροῖς ἀντετειλάμην. Ἐγὼ ἤγειρα αὐτὸν κατὰ δικαιοσύνην, καὶ πᾶσαι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ εὐθεῖαι. Οὗτος οἰκοδομήσει τὴν πόλιν μου, καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ λαοῦ μου ἐπιστρέψει, οὐ μετὰ λύτρων, οὐδὲ μετὰ δώρων, εἶπε Κύ-
 10 ριος Σαβαώθ. Οὕτως λέγει Κύριος· Ἐκορίασεν Αἴγυπτος, καὶ ἐμπορίαί Αἰθιοπῶν, καὶ οἱ Σαβαεῖμ ἄνδρες ὑψηλοὶ ἐπὶ σέ διαθήσονται, καὶ σοὶ ἔσονται δοῦλοι, καὶ ὀπίσω σου ἀκολουθήσουσι δεδεμένοι ἐν χειροπέδαις, καὶ προσκυνήσουσί σοι, καὶ ἐν σοὶ προσεύξονται, ὅτι ἐν σοὶ ὁ Θεός ἐστιν, καὶ οὐκ ἔστι Θεὸς πλὴν σου. Σὺ
 15 γὰρ εἶ Θεός, καὶ οὐκ ἤδεμεν, ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ Σωτὴρ. Αἰσχυνθήσονται καὶ ἐντραπήσονται πάντες οἱ ἀντικείμενοι αὐτῷ, καὶ πορεύσονται ἐν αἰσχύνῃ».

Ὁ γὰρ ποιήσας τὴν γῆν καὶ ἄνθρωπον ἐπ' αὐτῆς, ὁ διακοσμήσας τοῖς ἀστροῖς τὸν οὐρανόν, ἤγειρεν ἡμῖν δικαιοσύνην τὸν Ἰη-
 20 σοῦν ἐκλυτρούμενον δωρεάν· «Δεδικαιώμεθα γὰρ ἐν πίστει», δεσμῶν ἀνιέντα καὶ αἰχμαλωσίας, οἰκοδομοῦντα πνευματικῶς τὴν νοητὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ θεμελιοῦντα τὴν Ἐκκλησίαν, ὡς καὶ αὐταῖς ἀκατάσειστον εἶναι ταῖς ἄδου πύλαις καὶ ἀνάλωτον ἐχθροῖς. Τοῦτον ὄντα Θεὸν κατὰ φύσιν ἐπιγινώσκοντες οἱ πάλοι πλανώμενοι, λέ-
 25 γουσι· «Σὺ γὰρ εἶ Θεὸς ἡμῶν, καὶ οὐκ ἤδεμεν. Καὶ οὐκ ἔστι Θεὸς πλὴν σου». Τούτῳ προσκυνήσουσι, τούτῳ κάμψει «πᾶν γόνυ, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς». Τούτῳ τετολμήκασιν ἀντιστηναί τινες τῶν ἐξ Ἰσραὴλ. Κατησχύνθησαν δὲ καὶ πεπτώκασι, καὶ ἐν τροπῇ πεπόρευ-
 30 ται κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν.

118. Ἰω. 5, 30.

119. Ἦσ. 45, 12-16.

μου, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ Πατέρα μου πού με ἔστειλε»¹¹⁸. Καὶ πάλι στὸν Κύρο ὁ Θεὸς εἶπε· «Σὲ φώναξα μὲ τὸ ὄνομά μου». Καὶ ὁ Κύριος εἶναι πραγματικά ὁ Ἐμμανουήλ, ἄν και ἐμφανίσθηκε ὡς ἄνθρωπος. Ὅτι βέβαια τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Κύρο ἔγιναν πρὸς προτύπωση τῆς δόξας τοῦ Χριστοῦ, θὰ μᾶς τὸ πληροφορήσουν καθαρὰ τὰ παρακάτω, πού εἰπώθηκαν μὲ τὸ στόμα τοῦ προφήτη· «Ἐγὼ εἶμαι ἐκεῖνος πού δημιούργησα τὴ γῆ καὶ τὸν ἄνθρωπο πάνω σ' αὐτήν. Ἐγὼ μὲ τὸ χέρι μου στερέωσα τὸν οὐρανὸ, καὶ ἔδωσα στὰ ἀστρα ἐντολὴ νὰ ἀνατελοῦν. Ἐγὼ ἀνέδειξα τὸν Κύρο ὡς ὄργανο τῆς δικαιοσύνης, καὶ ὅλες οἱ ἐνεργεῖές του εἶναι σωστές. Αὐτὸς θὰ ἀνοικοδομήσει τὴν πόλη μου, καὶ θὰ ἐπαναφέρει τὸν αἰχμάλωτο λαό μου στὴν πατρίδα του, χωρὶς νὰ ζητήσῃ λύτρα, οὔτε δῶρα, εἶπε ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων. Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος· Οἱ κόποι τῆς Αἰγύπτου, τὰ κέρδη ἀπὸ τὸ ἐμπόριο τῶν Αἰθιοπῶν καὶ οἱ ψηλοὶ ἄνδρες τῆς Σαβαειμ θὰ ἔρθουν σὲ σένα καὶ θὰ γίνουν δοῦλοι σου, θὰ ἀκολουθοῦν πίσω σου δεμένοι μὲ χειροπέδες, καὶ θὰ σὲ προσκυνήσουν, καὶ θὰ προσευχηθοῦν σὲ σένα, γιατί σὲ σένα βρίσκεται ὁ Θεός, καὶ δὲν ὑπάρχει ἄλλος Θεὸς ἐκτὸς ἀπὸ σένα. Γιατὶ σὺ εἶσαι ὁ ἀληθινὸς Θεός, καὶ ἐμεῖς δὲν τὸ γνωρίζαμε, ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ, ὁ Σωτήρας. Θὰ κατασχυνθοῦν καὶ θὰ ντροπιαστοῦν ὅλοι ὅσοι ἀντιτίθενται σ' αὐτόν, καὶ θὰ πορευθοῦν ντροπιασμένοι»¹¹⁹.

Καὶ πράγματι, ἐκεῖνος πού δημιούργησε τὴ γῆ καὶ τὸν ἄνθρωπο πάνω σ' αὐτήν, ἐκεῖνος πού διακόσμησε τὸν οὐρανὸ μὲ τὰ ἀστρα, ἔστειλε σὲ μᾶς τὴ δικαιοσύνη, τὸν Ἰησοῦ, γιὰ νὰ μᾶς ἐλευθερώσει δωρεάν. Γιατὶ «Δικαιωθήκαμε μὲ τὴν πίστη»¹²⁰, μᾶς ἐλευθέρωσε ἀπὸ τὰ δεσμὰ καὶ τὴν αἰχμαλωσία, οἰκοδομώντας πνευματικὰ τὴ νοητὴ Ἱερουσαλὴμ καὶ θεμελιώνοντας τὴν Ἐκκλησία, ὥστε νὰ εἶναι ἀκλόνητη ἀκόμα καὶ ἀπὸ τίς πύλες τοῦ ἄδη καὶ ἀπόρητη ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς. Αὐτὸν ἀναγνωρίζοντάς τον ὡς Θεὸ κατὰ φύση ἐκεῖνοι πού παλιὰ ἦταν πλανεμένοι, λένε· «Σὺ λοιπὸν εἶσαι ὁ Θεὸς μας, καὶ δὲν τὸ γνωρίζαμε. Καὶ δὲν ὑπάρχει ἄλλος Θεὸς ἐκτὸς ἀπὸ σένα»¹²¹. Αὐτὸν θὰ προσκυνήσουν, σ' αὐτόν θὰ κάμψει «κάθε γόνατο, καὶ κάθε γλώσσα θὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι Κύριος πρὸς δόξα τοῦ Θεοῦ Πατέρα»¹²². Σ' αὐτόν τόλμησαν νὰ ἀντισταθοῦν μερικοὶ Ἰσραηλιῖτες. Ὅμως καταντροπιάστηκαν καὶ ἔχουν πέσει, καὶ ἀλλάζοντας πορεία βάδισαν πρὸς τὰ πίσω σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ προφήτη.

120. Ρωμ. 5, 1.

121. Ἦσ. 45, 15.

122. Φιλ. 2, 11.

Κῦρος μὲν οὖν, ὁ Καμβύσου, τεθεμελίωκε τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις, εἰς τύπον Χριστοῦ. Ὅτι δὲ αὐτὸς ἔμελλεν ὁ Ἐμμανουὴλ ἀποπεραίνειν τὸ χρῆμα πνευματικῶς τε καὶ νοητῶς, καὶ δι' ἑτέρας εὐθύς ἀναμάθῃ τις ἂν εἰκόνας. Ἐπειδὴ γὰρ τῆς ἐν Βα-
 5 θυλῶνι δουλείας ἀνήκεν ὁ Κῦρος τὸν Ἰσραὴλ, καθηγηταὶ παρα-
 χρῆμα καὶ οἶονεὶ πως ἐξάρχοντες ἀνεδείκνυντο τοῦ λαοῦ Ζορο-
 βάβελ ὁ τοῦ Σαλαθιὴλ ἐκ φυλῆς Ἰούδα, καὶ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ἰωσεδὲκ ὁ
 ἱερεὺς ὁ μέγας, οἷς καὶ ἀφιγμένοις εἰς Ἱεροσόλυμα, διὰ φωνῆς
 Ἀγγαίου τοῦ προφήτου τῆς εἰς τὸν οἶκον ἔχεσθαι φιλεργίας ἐπισκῆ-
 10 πτει Θεός. Γέγραπται γὰρ οὕτω· «Ἐν τῷ δευτέρῳ ἔτει ἐπὶ Δαρείου
 τοῦ βασιλέως ἐν τῷ μηνὶ τῷ ἕκτῳ, μιᾶ τοῦ μηνός, ἐγένετο λόγος
 Κυρίου ἐν χειρὶ Ἀγγαίου τοῦ προφήτου λέγων· Εἰπὸν πρὸς Ζορο-
 βάβελ τὸν τοῦ Σαλαθιὴλ τὸν ἐκ φυλῆς Ἰούδα, καὶ πρὸς Ἰησοῦν τὸν
 τοῦ Ἰωσεδὲκ τὸν ἱερέα τὸν μέγαν, λέγων· Τάδε λέγει Κύριος παντο-
 15 κράτωρ· Ὁ λαὸς οὗτος λέγουσιν· Οὐχ ἦκει ὁ καιρὸς τοῦ οἰκοδο-
 μῆσαι τὸν οἶκον Κυρίου. Καὶ ἐγένετο λόγος ἐν χειρὶ Ἀγγαίου τοῦ
 προφήτου, λέγων· Εἰ καιρὸς μὲν ὑμῖν ἐστὶ τοῦ οἰκεῖν ἐν οἴκοις κοιλο-
 στάθμοις, ὁ δὲ οἶκος Κυρίου ἐξηρημώται». Καὶ μεθ' ἕτερα πάλιν
 «Καὶ ἐξήγειρε Κύριος τὸ πνεῦμα Ζοροβάβελ τοῦ Σαλαθιὴλ ἐκ φυ-
 20 λῆς Ἰούδα, καὶ τὸ πνεῦμα Ἰησοῦ τοῦ Ἰωσεδὲκ τοῦ ἱερέως τοῦ μεγά-
 λου, καὶ τὸ πνεῦμα τῶν καταλοίπων παντός τοῦ λαοῦ· Καὶ εἰσῆλθον,
 καὶ ἐποίουν τὰ ἔργα ἐν τῷ οἴκῳ Κυρίου παντοκράτορος Θεοῦ
 αὐτῶν».

Ἄθρει δὴ οὖν ὡς ἐν τύπῳ καὶ εἰκόνι διπλῇ τὸν Ἐμμανουὴλ,
 25 βασιλέα μὲν, ὡς ἐν γε τῷ Ζοροβάβελ, ὅς ἦν ἐκ φυλῆς Ἰούδα τῆς τότε
 κρατεῖν λαχούσης ἐν Ἰσραὴλ, ἀρχιερέα δὲ αὐτῷ ὡς ἐν ὁμονύμῳ τῷ
 Ἰησοῦ τῷ ἀρχιερεῖ τῷ μεγάλῳ, καὶ μὴν καὶ ἐξάρχοντα τῆς ὁδοῦ τῆς
 εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν, ἐκ γῆς ἄλλοφύλων, φημὶ δὴ πάλιν τῆς Βαβυλωνί-
 νων. Ἄθρει καὶ τεχνουργὸν ὄντα καὶ ἐπιμελητὴν τοῦ ἁγίου ναοῦ.
 30 Ἐπόμενοι γὰρ διὰ πίστεως καθηγητῇ τῷ Χριστῷ, ὡς βασιλεῖ καὶ
 ἀρχιερεῖ, ἐκ διαβολικῆς πλεονεξίας, καὶ ὥσπερ ἐκ γῆς ἄλλοφύλων,

Ὁ Κύριος λοιπόν, ὁ υἱὸς τοῦ Καμβύση, θεμελίωσε τὸν ναὸ τοῦ Θεοῦ στὰ Ἱεροσόλυμα, ἀποτελώντας τύπο τοῦ Χριστοῦ. Ὅτι βέβαια ἐπρόκειτο ὁ ἴδιος ὁ Ἐμμανουήλ νὰ τὸν ἀποπερατώσει πνευματικὰ καὶ νοητά, μπορεῖ νὰ τὸ μάθει κανεὶς καὶ μὲ ἄλλη εἰκόνα. Ὅταν δηλαδὴ ὁ Κύριος ἐλευθέρωσε τὸν Ἰσραὴλ ἀπὸ τὴ δουλεία τῆς Βαβυλώνας, ἀμέσως παρουσιάσθηκαν ὡς καθοδηγητὲς κατὰ κάποιον τρόπο ἀρχηγοὶ τοῦ λαοῦ, ὁ Ζοροβάβελ, ὁ υἱὸς τοῦ Σαλαθιήλ, ἀπὸ τὴ φυλὴ τοῦ Ἰούδα, καὶ ὁ Ἰησοῦς, ὁ υἱὸς τοῦ Ἰωσεδέκ, ὁ μέγας ἱερέας. Αὐτούς, ὅταν ἔφτασαν στὰ Ἱεροσόλυμα, μὲ τὴ φωνὴ τοῦ προφήτη Ἀγγαίου τοὺς ἔδωσε ἐντολὴ ὁ Θεὸς νὰ ἀφοσιωθοῦν μὲ ζήλο στὸ ἔργο ἀνοικοδόμησης τοῦ ναοῦ. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ τὸ ἔξῃς: «Κατὰ τὸ δεύτερο ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Δαρείου, τὴν πρώτη τοῦ ἔκτου μηνός, μίλησε ὁ Κύριος μέσω τοῦ προφήτου Ἀγγαίου, καὶ εἶπε: Πῆς στὸν Ζοροβάβελ, τὸν υἱὸ τοῦ Σαλαθιήλ, ποὺ κατάγεται ἀπὸ τὴ φυλὴ τοῦ Ἰούδα, καὶ στὸν Ἰησοῦ, τὸν υἱὸ τοῦ Ἰωσεδέκ, τὸν μέγα ἀρχιερέα, τὰ ἔξῃς: Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος ὁ Παντοκράτορας. Ὁ λαὸς αὐτὸς λέγει, ὅτι δὲν ἦρθε ἀκόμα ὁ κατάλληλος καιρὸς γιὰ νὰ οἰκοδομηθεῖ ὁ ναὸς τοῦ Κυρίου. Καὶ μίλησε πάλι ὁ Θεὸς μὲ τὸ στόμα τοῦ προφήτη Ἀγγαίου, λέγοντας. Γιὰ σᾶς βέβαια εἶναι καιρὸς νὰ κατοικεῖτε σὲ καλοφτιαγμένα σπίτια, ἐνῶ ὁ ναὸς τοῦ Κυρίου πρέπει νὰ μένει ἐρημωμένος;»¹²³. Καὶ ὕστερα ἀπὸ ἄλλα πάλι: «Καὶ ὁ Κύριος παρακίνησε τὸ πνεῦμα τοῦ Ζοροβάβελ, υἱοῦ τοῦ Σαλαθιήλ, ἀπὸ τὴ φυλὴ τοῦ Ἰούδα, καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Ἰησοῦ, υἱοῦ τοῦ Ἰωσεδέκ, τοῦ μεγάλου ἱερέα, καὶ τὸ πνεῦμα τῶν ὑπόλοιπων ἀπὸ ὅλον τὸν λαό. Καὶ μπῆκαν στὸ μέρος τοῦ παλιοῦ ναοῦ καὶ ἀρχισαν νὰ ἐργάζονται γιὰ τὴν ἀνοικοδόμηση τοῦ ναοῦ τοῦ Κυρίου Παντοκράτορα καὶ Θεοῦ τους»¹²⁴.

Πρόσεχε λοιπόν ὅτι ὁ Ἐμμανουήλ παρουσιάζεται μὲ τύπο καὶ εἰκόνα διπλῆ: Βασιλιάς στὸ πρόσωπο τοῦ Ζοροβάβελ, ὁ ὁποῖος καταγόταν ἀπὸ τὴ φυλὴ τοῦ Ἰούδα, ἢ ὁποῖα ἔτυχε τότε νὰ ἔξουσιάζει τὸ Ἰσραὴλ, καὶ ἀρχιερέας πάλι, ὡς συνώνυμος μὲ τὸν Ἰησοῦ, τὸν μέγα ἀρχιερέα, ὁ ὁποῖος μάλιστα προεξῆρχε κατὰ τὴν πορεία τῆς ἐπιστροφῆς στὴν ἅγια πόλη ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία, ἐννοῶ πάλι τῶν Βαβυλωνίων. Πρόσεχε ὅτι εἶναι καὶ τεχνίτης καὶ ἐπιμελητὴς τοῦ ἁγίου ναοῦ. Ἀκολουθώντας λοιπόν μὲ πίστη τὸν ὁδηγὸ Χριστό, ὡς βασιλιά καὶ ἀρχιερέα, ἀπὸ τὴ διαβολικὴ πλεονεξία, καὶ σὰν ἀπὸ τὴ χώρα τῶν ἄλλο-

124. Ἄγγ. 1, 14.

ἐξ ἀπάτης κοσμικῆς εἰς τὴν ἀγίαν εἴσομεν πόλιν, τὴν τῶν πρωτοτό-
 κων Ἐκκλησίαν, ἣν αὐτὸς ἐγερεῖ Χριστὸς ὡς ἐν γε λίθοις τοῖς νοη-
 τοῖς. Καὶ μαρτυρήσει γράφων ὁ Παῦλος τοῖς διὰ πίστεως ἐκλελυ-
 τρωμένοις καὶ ἀκολουθεῖν ἐλομένοις τοῖς ἴχνεσι τοῦ Χριστοῦ. «*Εν ᾧ*
 5 *καὶ ὑμεῖς σινοικοδομεῖσθε εἰς κατοικητήριον τοῦ Χριστοῦ ἐν πνεύ-
 ματι*». Ὅτι δὲ καὶ ἀμείνων ἡ δόξα τῆς Ἐκκλησίας παρὰ τὴν πρώτην
 καὶ ἐν ἀρχαῖς, τὴν ἐπὶ γέ φημι τῷ ἐκ λίθων ναῶ, διαμεμήνηκεν εἰπὼν
 διὰ φωνῆς Ἀγγαίου πάλιν. «*Τίς ἐξ ὑμῶν, ὃς εἶδε τὸν οἶκον τοῦτον ἐν*
τῇ δόξῃ αὐτοῦ τῇ ἔμπροσθεν; καὶ πῶς ὑμεῖς βλέπετε αὐτὸν νῦν
 10 *καθὼς οὐχ ὑπάρχοντα ἐνώπιον ὑμῶν;*». Καὶ μεθ' ἕτερα πάλιν. «*Ἐμὸν*
τὸ ἀργύριον, καὶ ἐμὸν τὸ χρυσίον, λέγει Κύριος παντοκράτωρ, διότι
μεγάλῃ ἔσται ἡ δόξα τοῦ οἴκου τούτου ἢ ἐσχάτῃ ὑπὲρ τὴν πρώτην,
λέγει Κύριος παντοκράτωρ· καὶ ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ δώσω εἰρήνην.
Καὶ εἰρήνη ψυχῆς εἰς περιποίησιν παντὶ τῷ κτίζοντι τοῦ ἀναστήσαι
 15 *τὸν ναὸν τοῦτον*».

Καὶ ἀνιδρωτὶ μὲν ἂν τις συλλέξαιτο τὰ δι' ὧν ἡμῖν ὡς ἐν γε τοῖς
 πάλαι Χριστὸς κατεγράφετο. Ἴνα δὲ μὴ τῷ πλήθει τῶν παραδειγμα-
 των ἀποκομίζεσθαι ποι τοῦ πρόποντος ὁ λόγος ἡμῖν δοκῇ, παρέντες
 τέως τὸ καὶ δι' ἑτέρων ἵεναι λοιπὸν, ἐκεῖνό φαμεν. Δεήσει δὴ πάντως
 20 ἡμῖν, δυοῖν ἐλέσθαι θάτερον. Ἡ γὰρ τοὺς δι' ὧν ἐκεῖνα γεγόνασιν
 εἰσάπαν ἀναιρήσομεν, καθορίζοντες τῶν τύπων τὸ μὴ λίαν ἀπλημ-
 μελές, εἰ νοοῖντο δι' ἀνθρώπων τῶν καθ' ἡμᾶς γεγονότες, καίτοι
 πολὺν λίαν ἔχοντες τὸ θεοπρεπές· ἢ τὸ Πνεῦμα λέγοντες ἀεὶ μορ-
 φοῦσθαι πρὸς εἶδος τὸ καθ' ἡμᾶς, ἐξ ἀνάγκης ὁμολογήσομεν καὶ εἰς
 25 Κῦρον αὐτὸ διαπεπλάσθαι ποτε, τὸν οὐκ εἰδότα Θεόν. Εἴρηται γὰρ
 πρὸς αὐτόν, «*Σὺ δὲ οὐκ ἤδεις με*». Ἀναιρουμένων δὲ τῶν ἐν τύποις,
 σκιά μὲν ἴσως ὁ Ἀαρών, Ζοροβάβελ δὲ ὁ τοῦ Σαλαθιήλ, καὶ μὲν τοι
 καὶ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ἰωσεδέκ ὁ ἱερεὺς ὁ μέγας, ἐν ὀνόμασιν εἶεν ἂν
 ψιλοῖς τε καὶ μόνοις.

30 ζ'. Ἄλλ' οἶμαι δὴ μᾶλλον ἐκ λογιμοῦ τοῦ εἰκότος ἀναπεπεισμέ-
 νους συναινέσειν ὀρθῶς, ὡς ἦν μὲν ἄνθρωπος ὁ Μελχισεδέκ, πόλεως
 βασιλεύων τῆς Σαλήμ, τύπον δὲ ἡμῖν αὐτὸν ἐποιεῖτο Χριστοῦ, λεπτό-

φύλων, ἀπὸ τὴν κοσμικὴ ἀπάτη, μπήκαμε στὴν ἅγια πόλη, δηλαδή στὴν Ἐκκλησία τῶν πρωτοτόκων, τὴν ὁποία ἔκτισε ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς μὲ λίθους νοητοῦς. Καὶ θὰ τὸ βεβαιώσει ὁ Παῦλος γράφοντας σ' αὐτοὺς πού εἶναι λυτρωμένοι καὶ προτιμοῦν νὰ ἀκολουθοῦν τὰ ἴχνη τοῦ Χριστοῦ· «Στὸν ὁποῖο συνοικοδομεῖστε καὶ σεῖς, ὥστε νὰ γίνετε τόπος κατοικίας τοῦ Χριστοῦ πνευματικά»¹²⁵. «Ὅτι ὅμως ἡ δόξα τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ τὴν πρώτη καὶ ἀρχικὴ, ἐννοῶ φυσικὰ ἀπὸ τὸν ναὸ πού ἦταν κτισμένος μὲ πέτρες, τὸ διακήρυξε, λέγοντας μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ἀγγαίου πάλι· «Ποιὸς ἀπὸ σᾶς εἶδε τὸν ναὸ αὐτὸν μὲ ὅλο τὸ πρῶτο μεγαλεῖο του; καὶ πῶς τὸν βλέπετε αὐτὸν τώρα σεῖς καθὼς δὲν ὑπάρχει μπροστά σας ἐκεῖνος;»¹²⁶. Καὶ μετὰ ἀπὸ ἄλλα πάλι· «Δικό μου εἶναι τὸ ἀργύριο, δικό μου καὶ τὸ χρυσάφι, λέγει ὁ Κύριος Παντοκράτορας, γιατί ἡ λαμπρότητα τοῦ ναοῦ αὐτοῦ ἡ τελευταία, θὰ εἶναι μεγαλύτερη ἀπὸ τὴν πρώτη, λέγει ὁ Κύριος Παντοκράτορας, καὶ στὸν τόπο αὐτὸν θὰ δώσω εἰρήνη. Καὶ εἰρήνη ψυχῆς ὡς ἀμοιβὴ στὸν καθένα πού ἐργάζεται γιὰ νὰ ἀνοικοδομήσει τὸν ναὸ αὐτόν»¹²⁷.

Καὶ χωρὶς βέβαια μεγάλο κόπο θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ συλλέξει ἐκεῖνα μὲ τὰ ὁποῖα ὑποτυπωνόταν ὁ Χριστὸς σὲ μᾶς μὲ τοὺς παλιούς,. Ὅμως, γιὰ νὰ μὴ νομισθεῖ, ὅτι μὲ τὰ πολλὰ παραδείγματα μεταποίζεται ὁ λόγος μας ἀπὸ τὸν σκοπὸ στὸν ὁποῖο ἀποβλέπει, ἀφήνοντας ἀμέσως τὴν μετάβασή μας καὶ σὲ ἄλλα, λέμε τὸ ἔξῃς· Θὰ μᾶς χρειασθεῖ ὅπωςδήποτε νὰ προτιμήσουμε ἓνα ἀπὸ τὰ δύο. Ἡ νὰ ἀπορρίψουμε μὰ κι ἔξω αὐτοὺς διὰ τῶν ὁποίων ἔγιναν ἐκεῖνα, καθορίζοντας τὸ μὴ τελείως ἀλάνθαστο τῶν τύπων, ἐὰν θεωροῦνταν ὅτι ἔγιναν ἀπὸ ἀνθρώπους πού ἦταν σὰν ἐμᾶς, ἂν καὶ βέβαια περιέχουν πολλὴ θεοπρέπεια, ἢ, λέγοντας ὅτι τὸ Πνεῦμα παίρνει κάθε φορὰ τὸ πρόσωπο τὸ δικό μας, κατ' ἀνάγκη θὰ ὁμολογήσουμε ὅτι αὐτὸ κάποτε μεταπλάσθηκε καὶ πήρε τὴ μορφή τοῦ Κυρίου, ὁ ὁποῖος δὲν γνώριζε Θεό. Γιατὶ εἰπώθηκε σ' αὐτόν· «Σὺ ὅμως δὲν μὲ γνωρίζεις»^{127α}. Ἐὰν δηλαδή ἀπορριφθοῦν αὐτοὶ πού ἀποτελοῦν τύπους, τότε ἴσως ὁ Ἄαρὼν εἶναι σκιά, καὶ ὁ Ζοροβάβελ ὁ υἱὸς τοῦ Σαλαθιήλ, ἀλλὰ καὶ ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ἰωσεδέκ, ὁ μεγάλος ἀρχιερέας, θὰ ἦταν μόνο ἀπλᾶ ὀνόματα.

7. Ἀλλὰ νομίζω, ἂν πείθονταν μᾶλλον ἀπὸ τὸν κοινὸ νοῦ θὰ συναινοῦσαν ὀρθᾶ, ὅτι ὁ Μελχισεδέκ ἦταν βέβαια ἄνθρωπος, πού βασίλευε στὴν πόλη Σαλήμ, ἀλλὰ ὁ Παῦλος, πού ἦταν λεπτόνους σὲ πνευματικὲς

127. Ἀγγ. 2, 9-10.

127α. Ἦσ. 45, 4.

νους εἰς θεωρίας πνευματικᾶς ὑπάρχων ὁ Παῦλος ἐνιστάμενοι δὲ
 μετὰ τοῦτο, καὶ οὐδὲν ἤττον λέγουσιν ὡς ἄνθρωπος μὲν οὐκ ἦν ὁ
 Μελχισεδέκ, τὸ Πνεῦμα δὲ μᾶλλον τὸ ἅγιον, ἢ γοῦν ἕτερα τις δύναμις
 τῶν ἄνωθεν καὶ ἐξ οὐρανοῦ, τὴν λειτουργικὴν ἔχουσα τάξιν δοκεῖ
 5 γὰρ ὡς φρονεῖν ἕτεροις ἐκεῖνό φαμεν ἀναγκαίως, ὅτι πλημμελήσου-
 σι κατὰ δύο τρόπους, καὶ τὴν θείαν καὶ ἄρρητον τοῦ Πνεύματος
 φύσιν εἰς τὸν μὴ πρόποντα τρόπον αὐτῇ κατασύροντες, καὶ τὴν γεν-
 νητὴν καὶ πεποιημένην κτίσιν εἰς δόξαν ὑπερτενῆ φληνάφως ἀνακο-
 μίζοντες. Τίνα τρόπον ἐρῶ. Γέγραπται περὶ τοῦ Μελχισεδέκ, ὡς «ἦν
 10 ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ ὑψίστου». Εἰ δὲ δὴ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιόν ἐστιν ὁ Μελ-
 χισεδέκ, κατεκομίσθη λοιπὸν ἐν ἱερουργοῖς τὸ Πνεῦμα, καὶ λειτουρ-
 γικὴν ἔχει τὴν ὑπουργίαν. Ὑμνήσει δὴ οὖν καὶ ἀπὸ μετὰ τῶν ἁγίων
 ἀγγέλων τὸν ἀνωτάτω Θεόν. Γέγραπται γάρ, ὅτι «Εὐλογεῖτε τὸν Κύ-
 15 ριον, πάντες οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ, λειτουργοὶ αὐτοῦ, οἱ ποιοῦντες τὸ θέ-
 λημα αὐτοῦ». Εἴη γὰρ ἂν οὐδαμῶθεν ἀσυμφανές, ὡς ὅς ἐτέρω που
 πάντως ἱερουργεῖ, καὶ οὐχ ἑαυτῶ τὸ ἱερουργοῦν, ἱερουργεῖ δὲ τῷ
 Θεῷ, τῷ προὔχοντι. Οὐκοῦν εἴ φαμεν ἱερατεύειν τὸ Πνεῦμα, τὴν
 θείαν που πάντως ὑποκάθεται φύσιν τελεῖ δὲ μᾶλλον καὶ ἐν γενη-
 τοῖς, καὶ προσκυνῆσει μὲν μεθ' ἡμῶν, ἀγιάσει δὲ πάντως οὐχ ἑαυτό,
 20 ἐπεὶ τοι τὸ ἀγιαζόμενον, κρείττονί που πάντως ἢ καθ' ἑαυτὸ τὴν φύ-
 σιν ἀγιάζεται. Ἀγιασθήσεται δὲ μεθ' ἡμῶν. Πῶς οὖν ἔτι καὶ Θεὸς
 κατὰ φύσιν τὸ ἀγιαζόμενον; Ἡ γὰρ οὐ πᾶς ἱερεὺς ἀγιάζεται, εἴσεισι
 τε οὕτως ἐπὶ τὸ χρῆναι λοιπὸν καὶ ἱερουργεῖν; «Οὐ γὰρ ἑαυτῶ τις
 λαμβάνει τὴν τιμὴν», καθὰ γέγραπται, «ἀλλ' ὁ καλούμενος ὑπὸ τοῦ
 25 Θεοῦ, καθὰ καὶ Ἀαρών». Προστέθεικε δὲ ὁ Παῦλος, ὅτι «Καὶ αὐτὸς
 ὁ Χριστὸς οὐχ ἑαυτὸν ἐδόξασε γεννηθῆναι ἀρχιερέα, ἀλλ' ὁ λαλήσας
 πρὸς αὐτόν Υἱὸς μου εἶ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε. Καθὼς καὶ ἐν
 ἑτέρω λέγει. Σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ».

Εἰδέναι γὰρ ἀναγκαῖον, ὡς οὐδ' ἂν αὐτὸς ὁ Υἱὸς ὁ ἐκ Θεοῦ Πα-
 30 τρὸς Λόγος ἱερατεύειν λέγοιτο καὶ ἐν τάξει γενέσθαι τῇ λειτουργι-
 κῇ, εἰ μὴ νοοῖτο καθ' ἡμᾶς γεγονώς, καὶ ὡς περ κέκληται «προφή-
 τής» καὶ μὴν καὶ «ἀπόστολος» διὰ τὸ ἀνθρώπινον, οὕτω καὶ «ἱε-

128. Ψαλμ. 109, 4.

130. Ἐβρ. 5, 4.

129. Ψαλμ. 102, 21.

131. Ἐβρ. 5, 5. Ψαλμ. 2, 7.

θεωρίες, τὸν ἔκανε σὲ μᾶς τύπο τοῦ Χριστοῦ. Ἀντιλέγοντας ὅμως μετὰ ἀπὸ αὐτό, δὲν λένε τίποτε τὸ λιγότερο, ὅτι ὁ Μελχισεδέκ δὲν ἦταν ἀνθρώπος, ἀλλὰ ἦταν μᾶλλον τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ἢ κάποια ἄλλη δύναμη ἀπὸ τὰ ἄνω καὶ ἀπὸ τὸν οὐρανό, πού κατεῖχε λειτουργικὸ ἀξίωμα. Ἐπειδὴ λοιπὸν φαίνεται πῶς ἔτσι φρονοῦν ἄλλοι, κατ' ἀνάγκη λέμε ὅτι κάνουν σφάλμα κατὰ δύο τρόπους· καὶ παρασύρουν τὴ θεία καὶ ἀπερίγραπτη φύση μὲ τρόπο πού δὲν ταιριάζει σ' αὐτήν, καὶ τὴ γεννητὴ καὶ δημιουργημένη κτίση τὴν μεταφέρουν καὶ τὴν ἀνεβάζουν μὲ τρόπο φλύαρο σὲ δόξα ὑπερτέλεια. Καὶ θὰ πῶ μὲ ποιὸν τρόπο. Ἔχει γραφεῖ γιὰ τὸν Μελχισεδέκ ὅτι, «ἦταν ἱερέας τοῦ Ὑψίστου Θεοῦ»¹²⁸. Ἐάν λοιπὸν τὸ ἅγιο Πνεῦμα εἶναι ὁ Μελχισεδέκ, τότε τὸ Πνεῦμα κατέθεκε στοὺς ἱερουργούς, καὶ ἔχει λειτουργικὸ ἀξίωμα. Θὰ ὑμνεῖ δηλαδὴ καὶ αὐτὸ μαζὶ μὲ τοὺς ἁγίους ἀγγέλους τὸν ἀνώτατο Θεό. Γιατὶ εἶναι γραμμένο· «Ἐὐλογεῖτε τὸν Κύριο ὅλοι οἱ ἄγγελοί του, οἱ λειτουργοὶ του, οἱ ὁποῖοι ἐκτελεῖτε τὸ θέλημά του»¹²⁹. Γιατὶ εἶναι ἀπὸ παντοῦ ὀλοφάνερο, ὅτι αὐτὸς πού ὀπωσδήποτε ἱερουργεῖ γιὰ ἄλλον, καὶ ὄχι γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, ἱερουργεῖ γιὰ τὸν Θεό, πού εἶναι ἀνώτερος. Ἐπομένως, ἐάν λέμε ὅτι τὸ Πνεῦμα ἱερουργεῖ, εἶναι κατὰ κάποιον τρόπο κατώτερο ἀπὸ τὴ θεία φύση, καὶ βρίσκεται μᾶλλον μεταξὺ αὐτῶν πού ἔχουν δημιουργηθεῖ, καὶ προσκυνᾷ μαζὶ μὲ ἡμᾶς, καὶ ὀπωσδήποτε ἀγιάζει ὄχι τὸν ἑαυτὸ του, γιατί αὐτὸ πού ἀγιάζεται εἶναι ὀπωσδήποτε ἀνώτερο, καὶ δὲν ἀγιάζει τὴ δική του φύση. Θὰ ἀγιάζεται ἐπομένως μαζὶ μὲ μᾶς. Πῶς λοιπὸν μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ Θεός, ὡς πρὸς τὴ φύση του, αὐτὸ πού ἀγιάζεται; Ἡ μήπως κάθε ἱερέας δὲν ἀγιάζεται, ἀλλὰ εἰσέρχεται ἔτσι μόνος στὸ νὰ ἱερουργεῖ; «Γιατὶ κανεὶς δὲν παίρνει μόνος του τὴν τιμὴ αὐτήν», ὅπως εἶναι γραμμένο, «ἀλλὰ μόνο ὅταν καλεῖται ἀπὸ τὸν Θεό, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Ἀαρών»¹³⁰. Πρόσθεσε ἐπίσης ὁ Παῦλος· «Καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς δὲν ἔλαβε μόνος του τὴ δόξα αὐτή, νὰ γίνεῖ ἀρχιερέας, ἀλλὰ ἔγινε ἀπὸ ἐκεῖνον πού τοῦ εἶπε· Σὺ εἶσαι Υἱός μου, ἐγὼ σὲ ἐγέννησα σήμερα»¹³¹. Ὅπως καὶ σὲ ἄλλο μέρος λέγει· «Σὺ εἶσαι αἰώνιος ἱερέας κατὰ τὴν τάξη Μελχισεδέκ»¹³².

Πρέπει λοιπὸν νὰ γνωρίζουμε, ὅτι οὔτε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα θὰ λεγόταν ὅτι ἱερατεῦει καὶ ἀνήκει στὴν τάξη τῶν λειτουργῶν, ἀν δὲν ἔθεωρεῖτο ὅτι ἔγινε σὰν ἡμᾶς, καὶ ὅπως ὀνομάσθηκε «προφήτης»¹³³, ἀλλὰ καὶ «ἀπόστολος»¹³⁴, ἐπειδὴ ἔγινε ἀνθρώπος, ἔτσι

132. Ἔβρ. 5, 6. Ψαλμ. 109, 4.

133. Δευτ. 18, 15. Πράξ. 3, 22.

134. Ἔβρ. 3, 1.

ρεύς». Πρέπει γὰρ αὐτῷ τῆς δουλείας σχήματι, τὰ δουλοπρεπῆ, καὶ
 τοῦτο ἐστὶν ἡ κένωσις. Ὁ γὰρ ὑπάρχων ἐν μορφῇ καὶ ἰσότητι τοῦ
 Πατρὸς, ᾧ καὶ αὐτὰ τὰ ἄνω παρεστήκασιν Σεραφίμ, ᾧ λειτουργοῦσι
 χίλια χιλιάδες ἀγγέλων, ἐπειδὴ κεκένωκεν ἑαυτὸν, τότε δὴ, τότε τῶν
 5 ἁγίων λειτουργὸς καὶ τῆς σκηνῆς τῆς ἀληθινῆς ἀναδειχθῆναι λέγε-
 ται, τότε καὶ ἡγιασται μεθ' ἡμῶν ὁ ὑπὲρ πᾶσαν κτίσιν. «Ὁ τε γὰρ
 ἁγιάζων», φησί, «καὶ οἱ ἁγιαζόμενοι ἐξ ἑνὸς πάντες. Δι' ἣν αἰτίαν
 οὐκ ἐπαισχύνεται ἀδελφούς καλεῖν αὐτούς, λέγων, Ἀπαγγελῶ τὸ
 ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου». Οὐκοῦν ὁ ἁγιάζων ὡς Θεός, ὅτε
 10 γέγονεν ἄνθρωπος καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν καὶ κεχηματίκεν ἀδελ-
 φός κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, τότε καὶ σὺν ἡμῖν ἁγιάζεσθαι λέγεται.
 Ἔστι τοίνυν καὶ τὸ δεῖν ἱερατεῦειν καὶ τὸ ἁγιάζεσθαι μεθ' ἡμῶν τῆς
 μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας. Καὶ τοῖς τῆς κενώσεως μέτροις ὀρθῶς τε
 καὶ ἀμωμήτως φρονεῖν ἡρημένοι, τὰ τοιαῦδε προσγράψομεν. Εἰ δὲ δὴ
 15 τὸ Πνεῦμα μηδαμοῦ τὴν κένωσιν ὑπομεμενηκὸς ἱερατεῦειν λέγομεν,
 δόξης αὐτὸ τῆς θεοπρεποῦς ἐξοίσομεν, καὶ ἐν τοῖς ὑπὸ Θεὸν λογιού-
 μεθά πον, μέτρον αὐτῷ διδόντες τὸ γεννητόν. Ἡ δὴ δεικνύτωσαν
 ἡμῖν ἐνανθρωπήσαι τὸ Πνεῦμα, καὶ ὑπόδασιν οἰκονομικὴν ὑπομεί-
 ναν, καθάπερ ἀμέλει καὶ τὸν Υἱόν. Οὐ γὰρ ἐπειδήπερ ἐστὶν ὁμοού-
 20 σιος ἡ ἁγία καὶ προσκυνουμένη Τριάς, ταύτη τοι καθ' οὐπερ ἄν
 ἔλοιτό τις προσώπου τὸν τῆς ἐνανθρωπήσεως καθοριεῖ λόγον Γέ-
 γονε γὰρ ἄνθρωπος, οὐκ αὐτὸς ὁ Πατήρ, οὐδὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον,
 μόνος δὲ ὁ Υἱός. Οὕτως ἡμᾶς αἱ θεῖαι μεμυσταγωγῆκασιν Γραφαί. Τί
 τοίνυν παραδιάζονται τὴν ἀλήθειαν, καὶ τὸ πρόφασιν οὐκ ἔχον τοῦ
 25 κεκενωσθαι δεῖν, φημί δὴ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐν τοῖς τῆς κενώσεως
 κατακομίζουσι μέτροις, εἴπερ ἐστὶν ἀληθῶς τοῖς ἱερουργεῖν τεταγμέ-
 νοις ἐναρτίθμιον; Ἱερεὺς μὲν γὰρ ἦν ὁ Μελχισεδέκ. Ἄλλ' εἰς τιμὴν
 φησι τοῦ Υἱοῦ πρὸς τύπον τῆς κατ' αὐτὸν ἐσομένης ἱερωσύνης κατὰ
 καιρούς, αὐτὸ δι' ἑαυτοῦ διεμορφούτο τὸ Πνεῦμα.
 30 Οὐκοῦν, ἐρήσομαι γὰρ, κατημέλησεν ἄρα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον
 τῆς εἰς τὸν Υἱὸν τιμῆς καὶ ἀγάπης, καὶ ολίγα τοῦ πράγματος φροντί-
 ζειν ἀξιῶ, καίτοι πῶς οὐ λῆρος ἤδη ταυτί φρονεῖν ἢ λέγειν; Δοξάζει

ονομάσθηκε και ιερέας. Γιατί στή δουλικὴ μορφή του¹³⁵ ταιριάζουν αὐτὰ πού εἶναι δουλεπρεπῆ. Καί αὐτὸ εἶναι ἡ ταπείνωση. Γιατί, αὐτὸς πού ἔχει τὴ μορφή και εἶναι ἴσος με τὸν Πατέρα, και στὸν ὅποιο παραστέκονται και τὰ ἴδια τὰ οὐράνια Σεραφίμ, τὸν ὅποιο ὑπηρετοῦν χίλιες χιλιάδες ἀγγέλων, ὅταν ταπείνωσε τὸν ἑαυτὸ του, τότε λέγεται ὅτι ἀναδείχθηκε λειτουργὸς τῶν ἁγίων και τῆς ἀληθινῆς σκηνῆς, τότε και ἁγιασθηκε μαζί με μᾶς, αὐτὸς πού ἦταν πάνω ἀπὸ κάθε κτίση. Γιατί λέγει «καί αὐτὸς πού ἁγιάζει και αὐτοὶ πού ἁγιάζονται ἔχουν τὴν ἴδια καταγωγή. Γι' αὐτὸν τὸν λόγο δὲν ντρέπεται νὰ τοὺς ὀνομάζει ἀδελφούς του, λέγοντας: Θὰ ἀναγγεῖλω τὸ ὄνομά σου στους ἀδελφούς μου»¹³⁶. Λοιπὸν αὐτὸς πού ἁγιάζει ὡς Θεός, ὅταν ἔγινε ἄνθρωπος και κατοίκησε ἀνάμεσα μας, και ὡς ἄνθρωπος ἔγινε ἀδελφός μας, τότε λέγεται ὅτι ἁγιάζεται μαζί με μᾶς. Μπορεῖ λοιπὸν και νὰ λειτουργεῖ και νὰ ἁγιάζεται μαζί μας με τὴν οἰκονομία τῆς σάρκας, και πιστεύοντας σωστὰ και ἀψευγάδιαστα στὰ μέτρα τῆς ταπείνωσης, αὐτὰ τὰ ἀποδεχόμαστε ἀπόλυτα. Ἐὰν ὅμως λέμε, ὅτι τὸ Πνεῦμα, πού δὲν ὑπέστη πουθενὰ τὴν ταπείνωση, ἱερουργεῖ, τότε αὐτὸ τὸ βγαζουμε ἔξω ἀπὸ τὴ δόξα πού ταιριάζει στὸν Θεὸ και τὸ κατατάσσουμε σ' αὐτὰ πού εἶναι κατώτερα ἀπὸ τὸν Θεό, δίνοντας σ' αὐτὸ τὰ μέτρα τῶν γεννητῶν. Ἄς μᾶς ἀποδείξουν λοιπὸν ὅτι τὸ Πνεῦμα ἔγινε ἄνθρωπος και ὑπέστη κατ' οἰκονομίαν ὑποβιβασμό, ἔτσι ὅπως βέβαια και ὁ Υἱός. Γιατί, ἐπειδὴ ἡ ἁγία Τριάδα εἶναι ὁμοούσια και προσκυνητή, δὲν μπορεῖ κανεὶς ἐξαιτίας αὐτοῦ νὰ ἀποδίδει τὸν λόγο τῆς ἐνανθρώπησης σὲ ὅποιο πρόσωπο προτιμᾶ. Γιατί ἄνθρωπος ἔγινε ὄχι ὁ Πατέρας, οὔτε τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ἀλλὰ μόνο ὁ Υἱός. Ἔτσι μᾶς δίδαξαν οἱ ἅγιες Γραφές. Γιατί λοιπὸν παραβιάζουν τὴν ἀλήθεια, και αὐτὸ πού δὲν ἔχει λόγο ὥστε νὰ πρέπει νὰ ταπεινωθεῖ, ἐννοῶ βέβαια τὸ ἅγιο Πνεῦμα, νὰ τὸ κατεβάσουν στὰ μέτρα τῆς κένωσης, ἐὰν πραγματικὰ συγκαταλέγεται μεταξύ ἐκείνων πού εἶναι ταγμένοι νὰ ἱερουργοῦν; Γιατί ἱερέας βέβαια ἦταν ὁ Μελχισεδέκ, ἀλλὰ πρὸς τιμὴν, λέγει, τοῦ Υἱοῦ, ὡς προτύπωση τῆς ἱερωσύνης του πού θὰ ἀνάλαμβανε κατὰ καιροῦς, διαμορφωνόταν σὲ ἱερέα ἀπὸ μόνο του τὸ ἅγιο Πνεῦμα.

Ἄρα λοιπὸν θὰ πῶ, ὅτι τὸ ἅγιο Πνεῦμα παραμέλησε τὴν τιμὴ και τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν Υἱό, και φρόντισε λίγο γιὰ τὸ θέμα αὐτό; Καὶ πῶς δὲν θὰ ἦταν ἀνοησία νὰ τὸ πιστεύουμε και νὰ τὸ λέμε αὐτό; Γιατί ὁ

136. Ἐβρ. 2, 11-12.

γὰρ τὸν Υἱὸν ὁ Παράκλητος, τουτέστι τὸ Πνεῦμα. Καὶ περὶ αὐτοῦ
 φησιν, «Ἐκεῖνος ἐμὲ δοξάσει». Τὸ τοίνυν τιμᾶν ἡρημένον καὶ τοῦτο
 ἀκαταλήκτως, τί μὴ μᾶλλον αὐτὸ γέγονεν Ἀαρών; αὐτὸ δὴ καὶ
 Κῦρος ὁ Περσῶν τε καὶ Μήδων κρατήσας, καὶ μὲν τοι καὶ Ἰησοῦς ὁ
 5 τοῦ Ἰωσεδέκ, καὶ μὲν τοι καὶ Ζοροβάβελ ὁ τοῦ Σαλαθιήλ, ὁ ἐκ φυλῆς
 Ἰουδα, ἣ καὶ Μωσῆς, πρὸς ὃν εἴρηται πού τὴν Χριστοῦ μεσιτείαν
 ἐφ' ἑαυτοῦ δεικνύοντα· «Προφήτην ἀναστήσω αὐτοῖς ἐκ τῶν ἀδελ-
 φῶν αὐτῶν, ὥσπερ σέ, καὶ δώσω τοὺς λόγους μου ἐν τῷ στόματι
 αὐτοῦ, καὶ λαλήσει αὐτοῖς καθά ἃν ἐντείλωμαι αὐτῷ»; Τί μὴ γέγονεν
 10 αὐτὸ καὶ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ, ὁ μετὰ Μωσέα στρατηγός, ὃς διεδίδα-
 σε τὸν Ἰορδάνην τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ, καὶ περιέτεμε μαχαίραις πετρί-
 ναις, εἰσκεκόμικε δὲ καὶ εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας; Ἡ οὐκ ἐν
 Χριστῷ θεβαπτίσμεθα καὶ περιτετιμήμεθα μὲν ἀχειροποιήτῳ περι-
 τομῇ διὰ Πνεύματος, γεγόναμεν δὲ κληρονόμοι τῆς τῶν οὐρανῶν
 15 βασιλείας; καίτοι πῶς τοῦτο οὐκ ἐναργές; Οὐκοῦν ἢ τὸ Πνεῦμα
 δώσομεν αἰεὶ μορφούμενον, καὶ ὡς ἐν ἐκάστῳ τῶν ὀνομασμένων, ἵνα
 τιμῆσθαι τὸν Υἱόν, ἧγουν ἔσται λοιπὸν ἀληθῆς ὁ λόγος, ὡς ολίγα τοῦ
 πρέποντος καταφωρᾶται πεφροντικῶς· ἐφῆκε γὰρ δὴ τῶν ἀρχαιοτέ-
 ρων τισὶν εἰς τύπον καὶ ὁμοίωσιν πλάττεσθαι τοῦ Υἱοῦ· ἄπαγε τῆς
 20 τῶν λογισμῶν ἀτοπίας. Οὐκοῦν ἄνθρωπος ὁ Μελχισεδέκ, οὐχὶ τὸ
 Πνεῦμα τὸ ἅγιον.

η'. Ὅτι δὲ οὐδ' ἂν εἶναι νοοῖτο δύναμις ἁγία καὶ λειτουργική,
 καθά φρονεῖν ἔδοξέ τισι, φέρε δὴ λέγωμεν, τὰ ἐξ εἰκότων συλλέγον-
 τες λογισμῶν εἰς τὴν τῆς ἀληθείας ἀπόδειξιν. Ἐκεῖνοις μὲν γάρ, τοι-
 25 ὅσδε τις καὶ σοφός, καθάπερ σὺν οἶονται κατὰ σφᾶς αὐτούς, συντέ-
 θηται λόγος. Ἐπειδὴ γάρ, φησί, γέγραπται περὶ τοῦ Μελχισεδέκ, ὡς
 «ἀπάτωρ τε ἦν καὶ ἀμήτωρ, καὶ μὴν καὶ ἀγενεαλόγητος», εὐλόγηκε
 δὲ καίτοι τοσοῦτον ὄντα τὸν Ἀβραάμ, «Εὐλογεῖται δὲ τὸ ἔλαττον
 ὑπὸ τοῦ κρείττονος καὶ μείζονος», ἀπάσης ἀντιλογίας δίχα· μὴ νοεί-
 30 σθω καθ' ἡμᾶς, ἀλλ' ἔστω τὴν φύσιν ἄγγελος, ἧγουν τῶν ἄνω δυνά-
 μεων καὶ λειτουργικῶν μία τις σεπτὴ καὶ δεδοξασμένη. Ἐγὼ δέ,
 ἀγαπητοί, τεθαύμακα λίαν, εἰ τρόπος αὐτοῦς εὐλαθείας τῆς εἰς τὸν

Παράκλητος, δηλαδή τὸ Πνεῦμα, δοξάζει τὸν Υἱὸ καὶ λέγει γι' αὐτόν «Ἐκεῖνος θὰ μὲ δοξάσει»¹³⁷. Τὸ ὅτι λοιπὸν ἤθελε νὰ τὸν τιμᾷ, καὶ μάλιστα ἀκατάπαυστα, γιατί αὐτὸ δὲν ἔγινε μᾶλλον Ἰσραήλ; Γιατί τὸ ἴδιο δὲν ἔγινε καὶ Κῦρος, αὐτὸς ποὺ ἔγινε κύριος τῶν Περσῶν καὶ τῶν Μήδων, ἐπίσης καὶ Ἰησοῦς, ὁ υἱὸς τοῦ Ἰωσεδέκ, καὶ βέβαια καὶ Ζοροβάβελ, ὁ υἱὸς τοῦ Σαλαθιήλ, ἀπὸ τῆ φυλῆ τοῦ Ἰούδα, ἣ καὶ Μωυσῆς, πρὸς τὸν ὁποῖο εἰπώθηκε κάποιου ὅτι ἡ μεσιτεία τοῦ Χριστοῦ ἀναδεικνύεται σ' αὐτόν, «Θὰ ἀναδείξω σ' αὐτοὺς προφήτη ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς τους σὰν ἑσένα, καὶ θὰ βάλω στὸ στόμα του τὰ λόγια μου, καὶ θὰ τοὺς πεῖ αὐτὰ ποὺ θὰ τοῦ δώσω ἐντολὴ νὰ πεῖ»¹³⁸; Γιατί αὐτὸ δὲν ἔγινε καὶ Ἰησοῦς ὁ υἱὸς τοῦ Ναυῆ, ὁ στρατηγὸς ποὺ διαδέχθηκε τὸν Μωυσῆ, ὁ ὁποῖος ὁδήγησε τοὺς Ἰσραηλίτες νὰ διαβοῦν τὸν Ἰορδάνη, καὶ τοὺς ὑπέβαλε σὲ περιτομὴ μὲ πέτρινα μαχαίρια, καὶ τοὺς εἰσήγαγε στὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας; Ἡ μήπως δὲν ἔχουμε βαπτισθεῖ στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἔχουμε ὑποστῆ περιτομὴ ἀχειροποίητη μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, καὶ γίναμε κληρονόμοι τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν; Καὶ πῶς αὐτὸ δὲν εἶναι ὀλοφάνερο; Ἐπομένως, ἢ θὰ δεχθοῦμε ὅτι τὸ Πνεῦμα παίρνει πάντοτε τὴ μορφὴ τοῦ καθενὸς ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἀναφέρθησαν, γιὰ νὰ τιμῆσει τὸν Υἱὸ, ἢ θὰ εἶναι ἀληθινὸς ὁ λόγος, ὅτι τὸ Πνεῦμα συλλαμβάνεται νὰ ἔχει φροντίσει γιὰ λίγα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἔπρεπε. Γιατί ἔφθασε σὲ μερικοὺς ἀπὸ τοὺς ἀρχαιότερους νὰ ἀναπλασθεῖ ὡς τύπος καὶ ὁμοίωση τοῦ Υἱοῦ· μακριὰ ἀπὸ μᾶς αὕτη ἡ ἀτοπία τῶν συλλογισμῶν. Λοιπὸν ὁ Μελχισεδέκ ἦταν ἄνθρωπος, ὄχι τὸ ἅγιο Πνεῦμα.

8. Ὅτι ὅμως δὲν μπορεῖ νὰ νοηθεῖ δύναμη ἅγια καὶ λειτουργική, ὅπως θεώρησαν καλὸ νὰ πιστέψουν μερικοὶ, ἐμπρός, συλλέγοντας τοὺς εὐλόγους συλλογισμοὺς, νὰ παρουσιάσουμε τὴν ἀπόδειξη τῆς ἀλήθειας. Γιατί σ' ἐκείνους ἔγινε κάποιος τέτοιος καὶ σοφὸς λόγος, ὅπως αὐτοὶ οἱ ἴδιοι νομίζουν. Ἐπειδὴ δηλαδή, λένε, εἶναι γραμμμένο γιὰ τὸν Μελχισεδέκ, ὅτι ἦταν «χωρὶς πατέρα καὶ μητέρα, καὶ βέβαια χωρὶς γενεαλογία»¹³⁸, καὶ εὐλόγησε τὸν Ἀβραάμ, ἂν καὶ ἦταν τόσο μεγάλος, καὶ χωρὶς καμμιά ἀντολογία, «τὸ κατώτερο εὐλογεῖται ἀπὸ τὸ ἀνώτερο καὶ μεγαλύτερο»¹³⁹, δὲν πρέπει νὰ νοεῖται σὰν ἐμᾶς, ἀλλὰ πρέπει νὰ εἶναι ὡς πρὸς τὴ φύση ἄγγελος, δηλαδή μία ἀπὸ τὶς ἀνώτερες καὶ λειτουργικὲς δυνάμεις, σεβαστὴ καὶ δοξασμένη. Ἐγὼ ὅμως, ἀγαπητοὶ ἀπόρησα πολὺ, ὅτι ὁ τρόπος τοῦ σεβασμοῦ τους πρὸς τὸν θεοπέσιο Ἀβραάμ τοὺς

138. Ἐβρ. 7, 3.

139. Ἐβρ. 7, 7.

θεσπέσιον Ἀβραάμ, τῆς τοῦ χρησίμου καὶ πρέποντος ἀπεκόμισε
 θήρας, καὶ τῶν ἀναγκαίων εἰς ἀληθείας εὐρεσιν ἀπεδουκόλισε
 λογισμῶν. Εἰς ὁμοίωσιν γὰρ δὴ καὶ τύπον τοῦ Ἐμμανουὴλ παραδει-
 κνύντες ἡμῖν τὸν Μελχισεδέκ, οὐκ εἰς τὴν τῶν πραγμάτων ποιότητα
 5 βλέπουσιν, ἢ τὸν τῆς ἱερωσύνης δοκιμάζουσι τρόπον, βασανίζουσι
 δὲ μᾶλλον τῶν εἰς τοῦτο παρενηνεγμένων τὰς φύσεις. Τί γὰρ ἂν
 γένοιτο τὸ λυποῦν, φαίη τις ἂν εἰκότως αὐτοῖς, εὐλογεῖσθαι τὸν
 Ἀβραάμ, ὡς ἐξ ἀνθρώπου τυχόν τοῦ Μελχισεδέκ, κἂν εἰ μὴ νοοῖτο
 κρείττων αὐτοῦ; Οὐ γὰρ αἱ φύσεις ἐν τούτοις, ἀλλ' ὁ τῶν δρωμένων
 10 δοκιμάζεται νοῦς, καὶ τῆς ἀληθείας οἱ λόγοι, τῶν ἐν σκιαῖς αἰνιγμά-
 των ἀμείνουσιν προαναφαίνονται.

Ἔστι γὰρ ἐστὶ τῶν λῖαν ἀτοποτάτων, οὐχὶ τὰ ἐκ τῶν σημαιομέ-
 νων ἀντιπαρεξάγειν τοῖς ἐν σκιαῖς, ἐπ' αὐτὰς δὲ μᾶλλον ἰέναι τὰς
 φύσεις τῶν εἰς μέσον ἐνηνεγμένων, εἴη τοι κἀντεῦθεν. Ἀπόλεκτος
 15 ἦν Ἀαρὼν, προεστηκὼς καὶ ἠγούμενος τῆς ἀγίας σκηπῆς, ταῖς ἀνω-
 τάτω τιμαῖς ἐν ἱερωσύνῃ κατεστημένος. Πῶς οὖν ἠγιάζεται; Ἡ κριὸς
 ἐσφάζετο, καὶ τῷ αἵματι κατεχρίετο τὸ ἄκρον τοῦ ὠτὸς τοῦ δεξιοῦ,
 καὶ μὴν καὶ χειρὸς καὶ ποδός, ἐτελειοῦτο δὲ οὕτω πρὸς ἱερουργίαν;
 Ἀλλ', ὧ βέλτιστοι, φαίην ἂν αὐτοῖς, εἰ ταῖς φύσεσι τῶν ἁγιαζόντων
 20 καὶ τῶν ἁγιαζομένων προσκεῖσθαι καλόν, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον ὡς ἐκ
 τύπου καὶ σκιάς ἐπ' αὐτὸ τῆς ἀληθείας ἰέναι τὸ κάλλος, πῶς ἔτι τὸ
 ἔλαττον ὑπὸ τοῦ κρείττονος εὐλογεῖται; Τί τὸ ἄμεινον ἐν τούτοις,
 φραζόντων ἐκεῖνοι. Ἐὰρ καὶ κριοῦ κατόπιν τὸν Ἀαρὼν θήσομεν;
 Ἐν ἀλόγῳ ζῶν τελειοῦται τὸ λογικόν. Αἵματι προβάτων τὸν ἀπόλε-
 25 κτον εἰς ἱερωσύνῃν ἠγιάσθαι φήσομεν, καὶ σποδὸς δαμάλεως ραντί-
 ζουσα, τοὺς κεκοινωνημένους ἁγιάζει, πρὸς τὴν τῆς σαρκὸς καθαρότη-
 τα. Τί οὖν ἄρα τὸ χρῆμα, τί τῶν νοημάτων τὸ βάθος; Τύποι καὶ εἰκό-
 νες τὰ δρώμενα, καὶ ἴν' οὕτως εἴπωμεν, ἁγιασμοῦ προανάδειξις ἦν
 τοῦ κατὰ Χριστόν. Ὁ δὲ τύπος ἐν πράγμασιν, οὐκ ἐν τῇ τῶν ἁγιαζό-
 30 ντων, ἠγουν τῶν ἁγιαζομένων, καταφωρᾶται φύσει. Ἐπεὶ καθάπερ
 ἔφην ἀρτίως, τὸ κρείττον ὑπὸ τοῦ ἐλάττονος εὐλογεῖται, εἴπερ ἐστὶν
 ἐν ἀμείνουσιν ἢ ἀνθρώπου φύσις δαμάλεως καὶ κριοῦ

Μὴ τοίνυν ἐρυθριάτωσαν, κἂν εἰ πολὺ κρείττων ὑπάρχων ὁ

ἀπομάκρυνε ἀπὸ τῆ σύλληψη αὐτοῦ πὺ εἶναι χρήσιμο καὶ πρέπον, καὶ τοὺς ἀποπλάνησε ἀπὸ αὐτὰ πὺ εἶναι ἀπαραίτητα στὴν εὕρεση τῶν λογισμῶν τῆς ἀλήθειας. Γιατί, ὑποδεικνύοντάς μας τὸν Μελχισεδέκ ὡς ὁμοίωμα καὶ τύπο τοῦ Ἐμμανουήλ, δὲν ἀποβλέπουν στὴν ποιότητα τῶν πραγμάτων, οὔτε ἐξετάζουν τὸν τρόπο τῆς ἱερωσύνης, ἀλλὰ ἐξετάζουν μᾶλλον τίς φύσεις αὐτῶν πὺ παρεμβάλλονται σ' αὐτό. Γιατί τι θὰ μποροῦσε νὰ τοὺς κάνει νὰ λυπηθοῦν, θὰ τοὺς ἐρωτοῦσε κάποιος δικαιολογημένα, νὰ εὐλογεῖται ὁ Ἄβραάμ ἀπὸ τὸν Μελχισεδέκ σὰν ἀπὸ ἄνθρωπο, ἔστω καὶ ἂν δὲν ἦταν ἀνώτερός του; Γιατί σ' αὐτοὺς δὲν ἐξετάζεται ἡ φύση τους, ἀλλὰ τὸ νόημα αὐτῶν πὺ κάνουν, καὶ προαναδεικνύονται οἱ λόγοι τῆς ἀλήθειας ἀνώτεροι ἀπὸ τίς σκιές τῶν αἰνιγμάτων. !

“Ὅτι βέβαια εἶναι πολὺ παράλογο νὰ μὴ ἐξάγουν ἀντίστοιχα αὐτὰ πὺ δηλώνονται μὲ τίς σκιές, ἀλλὰ νὰ πηγαίνουν στίς φύσεις αὐτῶν πὺ παρεμβάλλονται, θὰ τὸ μάθεις καὶ ἀπὸ τὰ ἐξῆς: Ὁ Ἄαρὼν, πὺ ἦταν προϊστάμενος καὶ ἡγούμενος τῆς ἁγίας Σκηνῆς, ἦταν διαλεχτὸς καὶ στεφανωμένος μὲ τίς ἀνώτατες τιμές τῆς ἱερωσύνης. Πῶς λοιπὸν ἀγιάζοταν; Δὲν σφαζόταν κριάρι, καὶ μὲ τὸ αἷμα τοῦ χριόταν ἢ ἄκρη τοῦ δεξιοῦ αὐτοῦ του, ἀλλὰ καὶ τοῦ χειριοῦ καὶ τοῦ ποδιοῦ του, καὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν γινόταν τέλειος γιὰ νὰ ἱερουγήσει; Ἄλλὰ, φίλοι μου, θὰ ἔλεγα σ' αὐτοὺς, ἐὰν τὸ καλὸ αὐτῶν πὺ ἀγιάζουν καὶ ἀγιάζονται βρῖσκεται στίς φύσεις τους, καὶ δὲν φτάνουν στὴν ὠραιότητα τῆς ἀλήθειας μὲ τὸν τύπο μᾶλλον καὶ τῆ σκιά, τότε πῶς τὸ ἀνώτερο εὐλογεῖται ἀπὸ τὸ κατώτερο; Ποιὸ εἶναι τὸ ἀνώτερο σ' αὐτὰ, ἄς μᾶς ποῦν ἐκεῖνοι. Μήπως πρέπει νὰ τοποθετήσουμε τὸν Ἄαρὼν καὶ μετὰ ἀπὸ τὸ κριάρι; Αὐτὸ πὺ εἶναι λογικὸ πετυχαίνει τὴν τελείωσή του μὲ ἄλογο ζῶο. Θὰ ποῦμε ὅτι μὲ αἷμα προβάτων ἀγιάσθηκε ὁ ἐκλεκτὸς στὴν ἱερωσύνη, καὶ στάχτη δάμαλης ἀγιάζει ραντίζοντάς τους αὐτοὺς πὺ εἶναι βέβηλοι, γιὰ νὰ τοὺς καθαρίσει τὴ σάρκα. Τί ἄραγε σημαίνει ἡ πράξις; Ποιὸ εἶναι τὸ βάθος τῶν νοημάτων; Τύποι καὶ εἰκόνες εἶναι αὐτὰ πὺ γίνονται, καὶ γιὰ νὰ τὸ ποῦμε ἔτσι, εἶναι προτύπωση τοῦ ἀγιασμοῦ τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ὁ τύπος βρῖσκεται στὰ πράγματα, καὶ ὄχι στὴ φύση αὐτῶν πὺ ἀγιάζουν ἢ πὺ ἀγιάζονται. Γιατί, ὅπως εἶπα προηγουμένως, τὸ ἀνώτερο εὐλογεῖται ἀπὸ τὸ κατώτερο, ἐφόσον ἡ φύση τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ ἐκείνη τῆς δάμαλης καὶ τοῦ κριαριοῦ.

“Ἄς μὴ κοκκινίζον λοιπὸν ἀπὸ ντροπῆ, ἂν, παρόλο πὺ ὁ Ἄβρα-

Ἄβραάμ τοῦ Μελχισεδέκ, εὐλογεῖσθαι λέγεται παρ' αὐτοῦ. Ὁ γὰρ τύπος ἦν ὁ νικῶν, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον ἢ τοῦ εὐλογοῦντος φύσις. Θαυμάζω δὲ ὅτι καὶ εἰς ὁμοίωσιν καὶ τύπον διαμορφοῦντες αὐτὸν τοῦ Υἱοῦ, ἀμήτορά τε εἶναι καὶ ἀπάτορά φασιν ὡς ἄγγελον, καίτοι
 5 τρόπον τινὰ καὶ ἀμφιθαλοῦς ὄντος Χριστοῦ. Γέγονε γὰρ αὐτῷ μήτηρ μὲν ἐπὶ γῆς, ἡ ἀγία Παρθένος, ἣν δὲ καὶ ἔστιν ἐν οὐρανῷ Πατὴρ ὁ Θεός. Δεῖν δὲ οἶμαι τὰς εἰκόνας γραφεσθαι πρὸς τὰ ἀρχέτυπα Ἐπειδὴ δέ, «Μῆτε ἀρχὴν ἡμερῶν, μῆτε ζωῆς ἔχειν τέλος τὸν Μελχισεδέκ» ὁ θεοπέσιος ἔφη Παῦλος, ταύτητοι καὶ δύναμιν λογι-
 10 κῆν καὶ ἰεουργὸν ὑπάρχειν αὐτόν, διατείνονται τε καὶ λέγουσιν, οὐκ ἐννοοῦντες, ὅτι παρατρέχει τι τῶν ἀναγκαίων αὐτούς. Οὐδὲν γὰρ τῶν τελούντων ἐν γενητοῖς ἄναρχον ἔσται κατὰ τὸν χρόνον, ἀλλὰ εἴτιπερ ὄλως παρήκται πρὸς ὑπαρξιν, τοῦτο καὶ ἀρχὴν ἔχει ζωῆς καὶ ἡμερῶν. Τίς οὖν ἄρα τῷ μακαρίῳ Παύλῳ γέγονε σκοπὸς τοῦ λόγου,
 15 ἢ πῶς «εἰς τύπον καὶ ὁμοίωσιν τοῦ Χριστοῦ» παρέδειξε τὸν Μελχισεδέκ; Τῶν ἐξ εἰκασιότητος οὖν ἐννοιῶν τὸν νοῦν ἀποστήσαντες, φέρε δὴ, φέρε διασκεψάμεθα καὶ ὡς ἐνὶ λέγωμεν.

θ. Νομομαθῆς ὢν ἄγαν, οὐκ ἐξ ἀπλῶν ἐννοιῶν τὸν πρὸς Ἰουδαίους ποιεῖται λόγον, ἀλλ' ἐκ γραμμάτων Μωσαϊκῶν, οἷς ἦν εἰκὸς
 20 καὶ οὐχ ἐκόντας παραχωρεῖν τοὺς τῇ ἀληθείᾳ πολεμεῖν ἐγνωκότας. Δέχεται τοίνυν τὸν Μελχισεδέκ εἰς ὁμοίωσιν τότε καὶ ὑποτύπωσιν τοῦ Χριστοῦ, διὰ τοι τὸ λέγεσθαι «βασιλέα δικαιοσύνης», καὶ μὴν «καὶ εἰρήνης». Πρέπει γὰρ ἄν, οἶμαι, ταυτί δὴ μόνῳ, κατὰ λόγον τὸν μυστικόν, τῷ Ἐμμανουήλ. Δικαιοσύνης γὰρ καὶ εἰρήνης πρῶτανις
 25 ἀνεδείχθη τοῖς ἐπὶ γῆς. «Καὶ δεδικαιώμεθα μὲν ἐν αὐτῷ», τὸ τῆς ἁμαρτίας ἄχθος ἀποπεμφόμενοι, ἐσχρήκαμεν δὲ καὶ εἰρήνην τὴν πρὸς τὸν Πατέρα καὶ Θεόν, τὴν μεσολαβοῦσάν τε καὶ διστώσαν ἡμᾶς τῶν τρόπων ἀκαθαρσίαν ἀπονηνόμενοι, ἐνούμενοί τε ὡσπερ αὐτῷ διὰ Πνεύματος «Ὁ γὰρ κολλώμενος τῷ Κυρίῳ», φησὶν, «ἐν
 30 Πνευμά ἐστιν». Ἔστι τοίνυν κατὰ γε τὴν Ἑλλάδα φωνήν, Μελχὶ μὲν «ὁ βασιλεύς», Σεδὲκ δὲ «δικαιοσύνη». Καὶ ἴδοι τις ἂν τὸν Μελχισεδέκ, ὡς ἐν ἰδίᾳ κλήσει πεπλουτηκότα, κατὰ γε τὴν ἐκ τῶν σημαينو-

ἀμ εἶναι πολὺ ἀνώτερος ἀπὸ τὸν Μελχισεδέκ, λέγεται ὅτι εὐλογεῖται ἀπὸ αὐτόν. Γιατί ὁ τύπος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ νικᾷ, καὶ ὄχι δηλαδὴ ἡ φύση αὐτοῦ ποὺ εὐλογεῖ. Καὶ ἀπορῶ ποὺ τὸν παρουσιάζουν πρὸς ὁμοίωση καὶ τύπο τοῦ Υἱοῦ, λέγοντας ὅτι εἶναι, σὰν ἄγγελος, χωρὶς μητέρα καὶ πατέρα, ἃν καὶ βέβαια κατὰ κάποιον τρόπο ὁ Χριστὸς κατάγεται ἀπὸ δύο γένη. Γιατί μητέρα του στὴ γῆ ἦταν ἡ ἁγία Παρθένος, καὶ Πατέρα του ἦταν καὶ εἶναι στὸν οὐρανὸ ὁ Θεός. Καὶ νομίζω πὼς πρέπει οἱ εἰκόνες νὰ γίνονται ὅμοιες μὲ τὰ πρωτότυπα. Καὶ ἐπειδὴ ὁ θεοπέσιος Παῦλος εἶπε ὅτι «Ὁ Μελχισεδέκ δὲν εἶχε οὔτε ἀρχή, οὔτε τέλος τῆς ζωῆς του»²⁰, γι' αὐτὸ ἀκριδῶς ἰσχυρίζονται καὶ λένε, ὅτι ὑπῆρχε σ' αὐτόν καὶ δύναμη λογικὴ καὶ ἱερατικὴ, μὴ ἀντιλαμβανόμενοι, ὅτι τοὺς ξεφεύγει κάτι ἀπὸ τὰ ἀπαραίτητα. Γιατί κανένα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ γεννήθηκαν δὲν εἶναι χωρὶς χρονικὴ ἀρχή, ἀλλὰ, ἐφόσον κάτι γενικὰ ἦρθε στὴν ὑπαρξη, αὐτὸ ἔχει καὶ ἀρχὴ ζωῆς καὶ ἡμερῶν. Τότε ποιὸς ἄραγε ἦταν ὁ σκοπὸς τοῦ μακαρίου Παύλου νὰ τὸ πεῖ αὐτό; Ἦ, γιατί πρόβαλε τὸν Μελχισεδέκ ὡς τύπο καὶ ὁμοίωμα τοῦ Χριστοῦ²¹; Ἀφοῦ λοιπὸν ἀπομακρύνουμε τὸν νοῦ μας ἀπὸ τὶς ἀπερίσκεπτες ἔννοιες, ἐμπρὸς λοιπὸν, ἐμπρὸς νὰ σκεφθοῦμε καὶ νὰ μιλήσουμε ὅσο μᾶς εἶναι δυνατόν.

9. Ἐπειδὴ ὁ Παῦλος ἦταν πολὺ καλὸς γνώστης τοῦ νόμου, δὲν μιλάει στοὺς Ἰουδαίους μὲ ἀπλῆς ἔννοιες, ἀλλὰ μὲ κείμενα τοῦ Μωυσῆ, μπροστὰ στὰ ὁποῖα ἦταν φυσικὸ νὰ ὑποχωροῦν καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλουν ἐκεῖνοι ποὺ ἠθελαν νὰ πολεμήσουν τὴν ἀλήθεια. Δέχεται λοιπὸν τὸν Μελχισεδέκ πρὸς ὁμοίωση τότε καὶ τύπο τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐπειδὴ λεγόταν «βασιλιάς τῆς δικαιοσύνης» ἀλλὰ καὶ «τῆς εἰρήνης»²². Γιατί νομίζω πὼς αὐτὰ μόνο σ' αὐτόν ταιριάζουν, τὸν Ἐμμανουήλ, κατὰ τρόπο μυστικὸ. Γιατί ἀναδείχθηκε γιὰ τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς ἀρχηγὸς τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς εἰρήνης, καὶ «ἔχουμε πετύχει τὴ δικαίωση μὲ αὐτόν»²³, διώχνοντας τὸ βάρος τῆς ἁμαρτίας. Ἀλλὰ ἀποκτήσαμε καὶ εἰρήνη μὲ τὸν Πατέρα καὶ Θεό, ἡ ὁποία μεσολαβεῖ καὶ μᾶς ἀποχωρίζει, ἀφοῦ ἀποπλύνουμε τὴν ἀκαθαρσία τῆς συμπεριφορᾶς, καὶ ἐνωθήκαμε κατὰ κάποιον τρόπο μὲ αὐτόν μέσω τοῦ Πνεύματος. Γιατί λέγει, «Αὐτὸς ποὺ ἐνώνεται μὲ τὸν Κύριο, γίνεται ἓνα πνεῦμα μὲ αὐτόν»²⁴. Μελχι βέβαια, σύμφωνα μὲ τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα, σημαίνει «ὁ βασιλιάς», καὶ Σεδὲκ «δικαιοσύνη». Καὶ μπορεῖ κανεὶς νὰ δεῖ τὸν Μελχισεδέκ, ὅτι μὲ τὸ ἴδιο του τὸ ὄνομα ἀπέκτησε, σύμφωνα μὲ τὸ νόημα αὐτῶν ποὺ σημαίνει, τὸ

142. Γεν. 14, 18.

143. Ρωμ. 5, 1.

144. Α' Κορ. 6, 17.

μένων δύναμιν, τό, «βασιλεύς δικαιοσύνης», ἐν δὲ τῷ, «βασιλεύς» εἰρησθαι «Σαλήμ, βασιλεύς εἰρήνης». Ἦρμωσε δὴ οὖν ὁ θεοπέσιος Παῦλος, ὡς ἐξ ὁμοιώσεως, ἤδη σαφοῦς τε καὶ ἐμφανοῦς τοῦ Μελχισεδέκ, τὰ τοιαύδε Χριστῷ, δέχεται δὲ τῆς ὑπὲρ νόμον ἱερωσύνης σύμ-
 5 βολον τὸ κατευλογῆσαι τὸν Ἀβραάμ, οἶόν τε καὶ ἄρτους αὐτῷ παρασχεῖν. Εὐλογούμεθα γὰρ οὐχ ἑτέρως παρὰ Χριστοῦ, τοῦ μεγάλου τε καὶ ἀληθοῦς ἱερέως. Εὐλογούμεθα δὲ κατὰ τὸν θεοπέσιον Ἀβραάμ, εὐσθενέστατα καταγωνισάμενοι τοὺς ἄρχοντας τοῦ αἰῶνος τούτου καὶ τῆς τῶν πολεμίων χειρὸς ἀμείνους ἀναδεικνύμενοι, καὶ μη-
 10 δυνός τῶν ἐν κόσμῳ δεδεημένοι, πλοῦτον δὲ μᾶλλον ἠγοούμενοι νοητὸν τὰ παρὰ Θεοῦ καὶ τὴν εὐκλεῖα καὶ ἀμάραντον τῶν ἄνωθεν χαρισμάτων διανομήν Ἐννοεῖ γὰρ ὅτι νενικηκότα τὸν Ἀβραάμ καὶ ὑποστρέφοντα μὲν ἐκ τῆς κοπῆς τῶν βασιλείων, καθὰ γέγραπται, οὐκ ἀξιώσαντα δὲ τι παρὰ τοῦ Σοδόμων ἄρχοντος εἰς ἰδίαν κτῆσιν ἐλεῖν,
 15 εὐλόγησε τὸν Μελχισεδέκ. Ὁ μὲν γὰρ Σοδομιτῶν ἠγοούμενος ὡς νενικηκότι τῷ Ἀβραάμ ἔφασκε· «Δός μοι τοὺς ἄνδρας, τὴν δὲ ἵπτιον λάβε σεαυτῷ», ὁ δὲ μηδενός τῶν ἐκείνου μεταποιεῖσθαι διεγνωκῶς, «Ἐκτενῶ», φησί, «τὴν χειρὰ μου πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ὑψιστον, ὃς ἔκτισε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, εἰ ἀπὸ σπαρτίου ἕως σφαιρωτῆρος ὑποδήματος λήσομαι ἀπὸ πάντων τῶν σῶν, ἵνα μὴ εἴπῃς Ἐγὼ ἐπλούτισα τὸν Ἀβραάμ». Χαίρειν γὰρ ἀγίοις ἔθος οὐκ ἐπὶ πλούτῳ κοσμηκῶ.

Κεκρατηκότες τοίνυν ὄρατῶν τε καὶ ἀοράτων ἐχθρῶν, καὶ οὐδὲν ἀπὸ κόσμου δεχόμενοι, τιμῶντες δὲ μᾶλλον τὸν ἄνωθεν πλοῦτον, εὐλογούμεθα διὰ Χριστοῦ, τοῦ τῆς εἰρήνης βασιλέως. Εὐλογούμεθα
 25 δὲ, ξένιον ὡσπερ οὐρανοῦ καὶ ζωῆς ἐφόδιον δεχόμενοι τὰ μυστικά. Σεσιγήσθω γὰρ τέως, εἰ δοκεῖ· εὐλογούμεθα δὲ παρὰ Χριστοῦ καὶ πρεσβείαις ταῖς ὑπὲρ ἡμῶν πρὸς τὸν Πατέρα. Ὁ μὲν γὰρ Μελχισεδέκ εὐλόγει τὸν Ἀβραάμ, οὕτω λέγων, «Εὐλογητός ὁ Θεὸς ὁ ὑψιστος, ὃς ἔδωκε τοὺς ἐχθρούς σου ὑποχειρίους σοι», ὁ δὲ Κύριος
 30 ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, τὸ πάντων ἡμῶν ἰλαστήριον, «Πάτερ ἄγιε», φησί, «τήρησον αὐτοὺς ἐν τῇ ἀληθείᾳ σου». Οὐκοῦν καὶ ἐκ τῆς τῶν ὀνομάτων ἐρμηνείας ἀρπάζει τὸ χρήσιμον εἰς ὑποτύπωσιν τοῦ Χριστοῦ. Καὶ αὐτὸν δὲ τῆς ἱερωσύνης τὸν τρόπον εἰς παράδειξιν τοῦ

«βασιλιάς τῆς δικαιοσύνης», καὶ μὲ τὸν τίτλο τοῦ βασιλιᾶ τῆς Σαλήμ, τὸ, «βασιλιάς τῆς εἰρήνης»¹⁴⁵. Προσάρμοσε λοιπὸν ὁ θεοπέσιος Παῦλος αὐτὰ στὸν Χριστό, λόγῳ τῆς σαφοῦς καὶ φανερῆς ὁμοιότητος τοῦ Μελχισηδέκ πρὸς αὐτόν, καὶ δέχεται σύμβολο τῆς πάνω ἀπὸ τὸν νόμο ἱερωσύνης, τὸ νὰ εὐλογῆσει τὸν Ἀβραάμ καὶ νὰ τοῦ προσφέρει κρασί καὶ ἄρτους. Γιατὶ δὲν εὐλογούμεσθε μὲ ἄλλον τρόπο ἀπὸ τὸν Χριστό, τὸν μεγάλο καὶ ἀληθινὸν ἱερέα. Καὶ εὐλογούμεσθε, σύμφωνα μὲ τὸν θεοπέσιον Ἀβραάμ, ἐφόσον πολεμήσουμε μὲ ὅλη μας τὴ δύναμη τοὺς ἄρχοντες τοῦ κόσμου αὐτοῦ, καὶ ἀναδειχθοῦμε ἀνώτεροι ἀπὸ τὸ χέρι τῶν ἐχθρῶν, καὶ δὲν φοβηθοῦμε τίποτε ἀπὸ τὰ ἐγκόσμια, καὶ θεωρώντας πλοῦτο νοητὸν μᾶλλον τὰ δῶρα τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν ἔνδοξη καὶ ἀμάραντη διανομὴ τῶν οὐρανίων χαρισμάτων. Σκέψου δηλαδὴ ὅτι, ὅταν ὁ Ἀβραάμ εἶχε νικήσει καὶ ἐπέστρεφε ἀπὸ τῆς μεγάλης νίκης ἐναντίον τῶν βασιλέων, ὅπως εἶναι γραμμένο¹⁴⁶, χωρὶς μάλιστα νὰ ζητήσῃ νὰ πάρῃ κατὰ ἀπὸ τὸν ἄρχοντα τῶν Σοδομῶν ὡς δικό του κτήμα, εὐλόγησε τὸν Μελχισηδέκ. Γιατὶ ὁ ἀρχηγὸς τῶν Σοδομῶν, ἐπειδὴ ὁ Ἀβραάμ εἶχε νικήσει, ἔλεγε· «Δὸς μου τοὺς ἄνδρες πίσω, καὶ πάρε μαζί σου τοὺς ἵππους», ἐνῶ ἐκεῖνος, χωρὶς νὰ σκεφθῆι νὰ πάρῃ τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνον, εἶπε· «Θὰ ἀπλώσω τὸ χέρι μου καὶ θὰ ὀρκισθῶ στὸν ὕψιστο Θεό, ὁ ὁποῖος ἔκτισε τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ, ὅτι δὲν θὰ πάρω τίποτε ἀπὸ ὅλα τὰ δικά σου, ἀπὸ σχοινὶ μέχρι τὸ σφαιρωτὸ κουμπὶ ὑποδήματος, γιὰ νὰ μὴ πεῖς· Ἐγὼ πλούτισα τὸν Ἀβραάμ»¹⁴⁷. Γιατὶ οἱ ἅγιοι ἔχουν τὴ συνήθεια νὰ μὴ χαίρωνται μὲ τὸν κοσμικὸ πλοῦτο.

Ἄφοῦ λοιπὸν ἔχουμε νικήσει τοὺς ὄρατους καὶ ἀόρατους ἐχθρούς, καὶ χωρὶς νὰ δεχθοῦμε τίποτε ἀπὸ τὸν κόσμον, ἀλλὰ τιμώντας περισσότερον τὸν οὐράνιον πλοῦτο, εὐλογούμεσθε διὰ τοῦ Χριστοῦ, τοῦ βασιλιᾶ τῆς εἰρήνης. Καὶ εὐλογούμεσθε, δεχόμενοι ὡς δῶρο φιλοξενίας τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς ζωῆς τὰ μυστήρια. Θὰ σιωπήσω τώρα ἂν νομίζετε, ἀλλὰ εὐλογούμεσθε ἀπὸ τὸν Χριστό καὶ μὲ τὴ μεσολάβησή του γιὰ μᾶς στὸν Πατέρα. Γιατὶ ὁ Μελχισηδέκ εὐλογοῦσε τὸν Ἀβραάμ, λέγοντας τὰ ἑξῆς· «Εὐλογητὸς ὁ ὕψιστος Θεός, ὁ ὁποῖος παρέδωσε τοὺς ἐχθρούς σου σὰ χέρια σου»¹⁴⁸, ἐνῶ ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός, τὸ ἐξιλαστήριον ὅλων μας, λέγει· «Ἅγιε Πατέρα, φύλαξέ τους αὐτοὺς σὴν ἀλήθειά σου»¹⁴⁹. Λοιπὸν καὶ ἀπὸ τὴν ἐρμηνεία τῶν ὀνομάτων ἀρπάξει αὐτὸ πού εἶναι χρήσιμο, γιὰ νὰ προτυπώσῃ τὸν Χριστό. Ἀλλὰ καὶ τὸν ἴδιο τὸν

147. Γεν. 14, 21.

148. Γεν. 14, 20.

149. Ἰω. 17, 11.

πράγματος ἐποιεῖτο σαφῆ. «Ἄρτους γὰρ καὶ οἶνον ἐξεκόμιζεν ὁ
 Μελχισεδέκ». Ὅτι δὲ ἀπάτωρ ἢ ἀμήτωρ ἦν, ἤγγουν ἀγενεαλόγητος, ἢ
 ἀρχὴν ἡμερῶν, ἢ τέλος ζωῆς οὐκ ἔχων ὁ Μελχισεδέκ, οὐδαμοῦ δια-
 μεμήνυκε τὸ Γράμμα τὸ ἱερόν. Πεφενάκικεν οὖν ἄρα, φαίη τις ἂν
 5 ἴσως, ὁ θεσπέσιος Παῦλος. Οὐ τοῦτό φαμεν, μὴ γένοιτο· λαλεῖ γὰρ
 ἀλήθειαν· δέχεται δὲ μᾶλλον ὁ μουσταγωγὸς τεχνίτης, ἀνάγων εἰς τύ-
 πον τῆς δόξης τοῦ Ἐμμανουήλ καὶ τὴν ἐπὶ τούτοις αὐτοῖς οἰκονο-
 μικὴν ἀφήγησιν. Ὅτι γὰρ μόνον ἦν ἱερεὺς ὁ Μελχισεδέκ, ἢ θεοπνευ-
 στος ἡμῖν ὑπέφηνε Γραφή, γένος οὐκ ὀνομάσασα, ἢ τίνος ἐξέφνυ
 10 πατρός ἢ μητρός, ἀλλ' οὐδὲ εἰς πόσον ἐτῶν κατέληξεν ἀριθμὸν, ἢ
 ποίας ἔχων εὐρίσκειται τῆς ἱερωσύνης τὰς διαδοχὰς προσθεῖσαν
 εὐρίσκομεν. Ὑποπλάττεται τοίνυν ἢ τῶν τοσοῦτων ἡμῖν ἀφήγησις,
 οἰοεὶ πως τὸ διηνεκὲς καὶ ἀναρχον τοῦ Χριστοῦ, καθὼ νοεῖται Θεός.
 Ἄναρχον δὲ φημι, τὸ ὡς ἐν ποσότητι, δηλονότι τῇ κατὰ χρόνον.
 15 Αὐτὸς γὰρ ἐστὶ τῶν αἰῶνων ὁ ποιητής. Ὑπεμφαίνει δὲ πρὸς τούτω
 καὶ τὸ ἀκατάληκτον τῆς ἱερωσύνης. «Διὰ τοῦτό», φησιν ὁ μακάριος
 Παῦλος περὶ τοῦ Μελχισεδέκ, ὅτι «μῆτε ἀρχὴν ἡμερῶν μῆτε ζωῆς
 τέλος ἔχων, ἀφωμοιωμένος δὲ τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ μένει εἰς τὸ διηνεκὲς
 ἱερεὺς». Ἔοικε δὲ καὶ ἕτερόν τι σοφὸν βεβουλεῦσθαι πάλιν· καὶ τί δὴ
 20 τοῦτό ἐστιν, ὡς ἂν οἴός τε ὦ, διειπεῖν πειράσομαι.

ι'. Ἀντέπραπτον οἱ Ἰουδαῖοι τοῖς περὶ Χριστοῦ κηρύγμασι καὶ
 τῶν ἀποστολικῶν σπουδασμάτων μονονουχὶ καταμειδιᾶν ἐτόλμων,
 δύο ταῦτα προτείνοντες ἐν μέν, ὡς εἶη τῶν ἀμηχάνων τὴν τοῖς πα-
 τράσι διωρισμένην διὰ φωνῆς τοῦ πανσόφου Μωσέως ἀπρακτεῖν
 25 ἐντολὴν καὶ ἀθετεῖσθαι τὸν νόμον, πολιτείας ἐτέρας, τῆς οὐδενὶ τῶν
 πάλαι διεγνωσμένης, ἀδοκῆτως εἰσκρινομένης· ἕτερον δὲ αὐ· Μὴ
 γὰρ δὴ χρῆναι διουχυρίζοντο τῆς ἱερωσύνης τὴν δόξαν ἔξω τῆς ἀπο-
 λέκτου φέρεσθαι φυλῆς, τουτέστι τῆς τοῦ Λευί. Ἄνω τε καὶ κάτω
 τῆς ἐν ἱερῷ λειτουργίας ἀποσοδοῦντος Θεοῦ τοὺς οὐκ ὄντας αὐτῆς,
 30 καὶ δίκην εὐθύς τῷ τοιῶδε τολμῆματι καθορίζοντος τὴν ἐσχάτην.
 Ἀγωνίζεται τοίνυν, νομομαθὴς ὢν ὁ Παῦλος, καὶ πειρᾶται πληρο-
 φορεῖν, ἀπὸ τε τοῦ εἰκότος, καὶ μέντοι καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς θεοπνεύστου

τρόπο τῆς ἱερωσύνης παρουσίαζε μὲ σαφήνεια γιὰ νὰ δείξει τὴν ἱερωσύνη. Γιατὶ λέγει, «Ὁ Μελχισεδὲκ πρόσφερε ἄρτους καὶ οἶνο»¹⁵⁰. «Ὅτι ὁμῶς ὁ Μελχισεδὲκ ἦταν χωρὶς πατέρα ἢ μητέρα, δηλαδὴ ἀγενεαλόγητος, ἢ ὅτι δὲν εἶχε οὔτε ἀρχὴ ἡμερῶν, οὔτε τέλος ζωῆς, δὲν τὸ ἀναφέρει πουθενά ἢ ἁγία Γραφή.» Ἄρα λοιπὸν, θὰ μπορούσε ἴσως νὰ πεῖ κανεὶς, μᾶς ἐξαπάτησε ὁ θεσπέσιος Παῦλος. Δὲν λέμε αὐτὸ, μὴ γένοιτο· γιατί λέγει τὴν ἀλήθεια. Τὸ δέχεται ὁμῶς μᾶλλον ὁ μυσταγωγὸς τεχνίτης, ἀνάγοντας σὲ τύπο τῆς δόξας τοῦ Ἐμμανουὴλ καὶ τὴν γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸν ἀφήγηση τῆς θείας οἰκονομίας. Γιατὶ ἡ θεόπνευστη Γραφή ἀνέφερε μόνον ὅτι ὁ Μελχισεδὲκ ἦταν ἱερέας, χωρὶς νὰ ὀνομάσει τὸ γένος, ἢ ἀπὸ ποιὸν πατέρα ἢ μητέρα γεννήθηκε, ἀλλ' οὔτε καὶ πόσων ἐτῶν πέθανε, οὔτε βρῖσκουμε νὰ προσθέτει. ποιὲς διαδοχὲς τῆς ἱερωσύνης εἶχε. Ἡ διήγηση λοιπὸν σὲ μᾶς τόσων στοιχείων ὑποδηλώνει κατὰ κάποιον τρόπο τὸ διαρκὲς καὶ ἀναρχο τοῦ Χριστοῦ, σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο νοεῖται Θεός, Καὶ ἀναρχο ἔννοῶ τὸ σχετικὸ μὲ τὴν ποσότητα, δηλαδὴ τὸν χρόνο. Γιατὶ αὐτὸς εἶναι ὁ δημιουργὸς τῶν αἰῶνων. Ἀλλὰ ὑποδηλώνει μαζὶ μὲ αὐτὸ καὶ τὸ χωρὶς τέλος τῆς ἱερωσύνης. «Γι' αὐτὸ»», λέγει ὁ μακάριος Παῦλος, γιὰ τὸν Μελχισεδέκ, ὅτι «δὲν εἶχε οὔτε ἀρχὴ ἡμερῶν, οὔτε τέλος ζωῆς, καὶ ὄντας ἑξομοιωμένους μὲ τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ, μένει ἱερέας παντοτινὰ»¹⁵¹. Φαίνεται δηλαδὴ ὅτι σκέφθηκε πάλι κατὰ ἄλλο σοφὸ, καὶ ποιὸ βέβαια εἶναι αὐτὸ, θὰ προσπαθῆσω νὰ τὸ πῶ ὅσο μου εἶναι δυνατόν.

10. Ἀντιδρῶσαν οἱ Ἰουδαῖοι στὰ κηρύγματα γιὰ τὸν Χριστὸ, καὶ τολμοῦσαν κατὰ κάποιον τρόπο νὰ εἰρωνευθοῦν τὶς διδασκαλίαι τῶν ἀποστόλων, προβάλλοντας δύο πράγματα: Ἐνα, ὅτι εἶναι ἀδύνατο νὰ θέτουν σὲ ἀπραξία τὴν ἐντολὴ πού δόθηκε στοὺς πατέρες μὲ τὴ φωνὴ τοῦ πάνσοφου Μωυσῆ, καὶ νὰ ἀθετεῖται ὁ νόμος μὲ ἓνα διαφορετικὸ τρόπο ζωῆς, ἢ ὁποία δὲν ἀναγνωρίζει τίποτε ἀπὸ τὰ παλιὰ, καὶ εἰσάγεται ἀπροσδόκητα. Καὶ δεύτερο· Ἰσχυρίζονταν ὅτι δὲν πρέπει ἡ δόξα τῆς ἱερωσύνης νὰ προσφέρεται ἔξω ἀπὸ τὴν ἐπίλεκτη φυλὴ, δηλαδὴ τὴ φυλὴ τοῦ Λευῖ. Γιατὶ ὁ Θεὸς ἐκδιώκει πάντοτε ἀπὸ τὴν λειτουργία σὸν ναὸ ἐκείνους πού δὲν ἀνήκουν σ' αὐτήν, καὶ καθορίζει τὴν ἔσχατη τῶν ποινῶν γιὰ τὸ ἀδίκημα αὐτό. Ἀγωνίζεται λοιπὸν ὁ Παῦλος, ὄντας γνώστης τοῦ νόμου, καὶ προσπαθεῖ νὰ πληροφορήσει καὶ ἀπὸ αὐτὸ πού εἶναι εὐλογο, καὶ βέβαια καὶ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ θεόπνευστη Γραφή, ὅτι

151. Ἐβρ. 7, 3.

Γραφῆς, ὅτι καὶ νόμου καινότης καὶ ἱερωσύνης αὐτῆς προανεφω-
νεῖτο μετάθεσις, καὶ προανέλαμψεν ἐν τύποις ἢ ἑκατέρου δήλωσις.
Δέχεται δὴ οὖν οὐκ ἐκ φυλῆς ὄντα Λευϊτικῆς τὸν Μελχισεδέκ, εἶτα
5 ἄρτους καὶ οἶνον, ἔφη τε οὕτω περὶ αὐτοῦ· «Θεωρεῖτε δὲ πηλίκος οὗ-
τος, ᾧ καὶ δεκάτην Ἀβραάμ ἔδωκεν ἐκ τῶν ἀκροθινίων ὁ πατριάρ-
χης. Καὶ οἱ μὲν ἐκ τῶν υἱῶν Λευὶ τὴν ἱερατεῖαν λαμβάνοντες ἐντολὴν
ἔχουσι ἀποδεκατοῦν τὸν λαὸν κατὰ τὸν νόμον, τουτέστι τοὺς ἀδελ-
φούς αὐτῶν, καίπερ ἐξεληλυθότας ἐκ τῆς ὀσφύος Ἀβραάμ, ὁ δὲ μὴ
10 γενεαλογούμενος ἐξ αὐτῶν, δεδεκάτωκε τὸν Ἀβραάμ καὶ τὸν ἔχον-
τα τὰς ἐπαγγελίας εὐλόγηκε· χωρὶς δὲ πάσης ἀντιλογίας τὸ ἔλαττον
ὑπὸ τοῦ κρείττονος εὐλογεῖται».

Ἄλλ' οὐκ ἐν τῇ φύσει τὴν ὑπεροχὴν τῷ Μελχισεδέκ, ἀλλ' ἐν γε
τῷ τρόπῳ τῆς ἱερωσύνης ἐνεῖναι φαμεν, οὐκ ἀνανεύοντος τοῦ προ-
15 πάτορος Ἀβραάμ, ἀπονέμοντος δὲ ὡσπερ τὸ προσῆχει αὐτῷ, δι' ὧν
ἔγνω τιμᾶν, καὶ αὐταῖς ταῖς τῶν δεκατῶν προσαγωγαῖς. Ἀποδε-
κατοῦσι μὲν γὰρ οἱ ἐξ αἵματος Λευὶ τὸν λαόν, καίπερ ὄντας ἀδελ-
φούς, ὁ δὲ μὴ γενεαλογούμενος ἐξ αὐτῶν, τουτέστιν ὁ Μελχισεδέκ
(οὐ γὰρ ἦν ἐκ φυλῆς Λευὶ), δεδεκάτωκε τὸν Ἀβραάμ καὶ εὐλόγηκε.
20 Καὶ ὁ μὲν τύπος ἐν τούτοις. Χριστὸς δὲ δὴ αὐτῷ, ὁ ἐν σκιαῖς γραφόμε-
νος, ἀγενεαλόγητος ὢν, τοῖς κατὰ νόμον ἱεραῶσθαι τεταγμένοις (ἀνα-
τέταλκε γὰρ ἐκ τῆς Ἰουδα φυλῆς, εἰς ἣν οὐδὲν περὶ ἱερέων Μωσῆς
ἐλάλησε), δεδεκάτωκε τοὺς υἱοὺς Λευὶ, τουτέστι τὴν κατὰ νόμον
ἱερωσύνην. Δεδεκάτωκε δὲ πάλαι μὲν ἐν Μελχισεδέκ, ὕστερον δὲ καὶ
25 ἐν Ἀαρῶν. Ἀπεδεκάτου γὰρ καὶ αὐτὸς τοὺς υἱοὺς Λευὶ, τύπον ἐπέ-
χων τῆς ἱερωσύνης Χριστοῦ, καθάπερ ἤδη προεῖπομεν.

ια'. Ἀποδέδεικται τοίνυν ἐν μὲν τῷ Μελχισεδέκ, ὅτι μεταστήσε-
ται ποτε τῆς ἱερωσύνης τὸ χρῆμα, τῆς κατὰ νόμον ἱερατενούσης
φυλῆς, καὶ μὴν, ὅτι ἕτερος ἱερουργίας ἀναλάμψει τρόπος τε καὶ
30 νόμος. Ἦν γὰρ πῶς ἀνάγκη συμμεθίστασθαι καὶ ἀποφοιτᾶν ταῖς
ἱερουργίαις καὶ αὐτὸν τὸν νόμον. Τοιγάρτοι καὶ ὁ θεοπέσιος Παῦ-

αὐτὴ προέλεγε καὶ τὴν καινοτομία τοῦ νόμου καὶ τὴ μετάθεση τῆς ἴδιας τῆς ἱερωσύνης, καὶ ἡ δῆλωση τοῦ καθενὸς ἀπὸ τὰ δύο φανερώθηκε ἀπὸ πρῖν μὲ τύπους. Δέχεται δηλαδὴ τὸν Μελχισεδὲκ ποὺ δὲν ἦταν ἀπὸ τὴ φυλὴ τοῦ Λευὶ, καὶ τὸν δείχνει νὰ εἶναι ἱερέας τοῦ Ὑψίστου Θεοῦ, καὶ νὰ προσφέρει καὶ ἄρτους καὶ οἶνον, καὶ εἶπε γι' αὐτὸν τὰ ἐξῆς: «Κοιτάξτετε πόσο μέγας ἦταν αὐτός, στὸν ὁποῖον ὁ πατριάρχης Ἀβραὰμ ἔδωσε τὸ ἓνα δέκατο ἀπὸ τὰ λάφυρα τοῦ πολέμου. Καὶ ἐκεῖνοι ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Λευὶ ποὺ παίρνουν τὴν ἱερωσύνη ἔχουν ἐντολὴ νὰ παίρνουν τὸ ἓνα δέκατο, σύμφωνα μὲ τὸν νόμο, ἀπὸ τὸν λαὸ, δηλαδὴ ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς τους, ἂν καὶ προῆλθαν καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τὰ σπλάχνα τοῦ Ἀβραὰμ, ἐνῶ αὐτὸς ποὺ δὲν ἀνήκει στὴ γενεὰ αὐτῶν, ἔλαβε τὸ ἓνα δέκατο ἀπὸ τὸν Ἀβραὰμ, καὶ εὐλόγησε αὐτὸν ποὺ εἶχε τὶς ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ χωρὶς καμμιά ἀμφιβολία τὸ κατώτερο εὐλογεῖται ἀπὸ τὸ ἀνώτερο»¹⁵².

Ὅμως ἡ ὑπεροχὴ τοῦ Μελχισεδὲκ δὲν βρισκόταν στὴ φύση του, ἀλλὰ λέμε ὅτι βρισκόταν στὸν τρόπο τῆς ἱερωσύνης, χωρὶς νὰ ἀρνεῖται ὁ προπάτορας Ἀβραὰμ, ἀντίθετα μάλιστα ἀπονέμει σ' αὐτὸν τὴν ὑπεροχὴ, μὲ αὐτὰ ποὺ ἤξερε νὰ τιμᾷ, καὶ μὲ τὶς προσφορὲς τῶν δεκάτων. Γιατὶ αὐτοὶ ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὸ αἷμα τοῦ Λευὶ παίρνουν τὸ δέκατο ἀπὸ τὸν λαὸ, ἂν καὶ εἶναι ἀδελφοὶ τους, ἐνῶ αὐτὸς ποὺ δὲν προερχόταν ἀπὸ τὴ γενεὰ αὐτῶν, δηλαδὴ ὁ Μελχισεδὲκ (γιατὶ δὲν προερχόταν ἀπὸ τὴ φυλὴ τοῦ Λευὶ), ἔλαβε τὸ δέκατο τῶν λαφύρων καὶ εὐλόγησε τὸν Ἀβραὰμ. Καὶ ὁ τύπος βέβαια βρίσκεται σ' αὐτὰ. Ὁ Χριστὸς ὅμως ποὺ ὑποδηλώνεται μὲ τὶς σκιές, ἂν καὶ δὲν ἀνήκε στὴ γενεὰ αὐτῶν ποὺ ἦταν ταγμένοι νὰ ἱεουργοῦν (γιατὶ καταγόταν ἀπὸ τὴ φυλὴ τοῦ Ἰούδα, στὴν ὁποία ὁ Μωυσῆς δὲν εἶπε τίποτε γιὰ τοὺς ἱερεῖς), ἔλαβε τὸ δέκατο ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Λευὶ, δηλαδὴ τὴν σύμφωνα μὲ τὸν νόμο ἱερωσύνη. Ἐλαβε ἐπίσης τὸ δέκατο παλιὰ μὲ τὸν Μελχισεδὲκ, ὕστερα καὶ μὲ τὸν Ἀαρῶν. Γιατὶ ἔλαβε τὸ δέκατο καὶ αὐτὸς ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Λευὶ, ἐπειδὴ ἀποτελοῦσε προτύπωση τῆς ἱερωσύνης τοῦ Χριστοῦ, ὅπως ἤδη ἔχουμε πρὶν προηγουμένως.

11. Ἀποδείχθηκε λοιπὸν μὲ τὸν Μελχισεδὲκ, ὅτι θὰ μεταθεθῆ κάποτε τὸ ἀξίωμα τῆς ἱερωσύνης ἀπὸ τὴ φυλὴ ποὺ ἱεράτευε σύμφωνα μὲ τὸν νόμο, καὶ μάλιστα ὅτι θὰ ἐμφανισθεῖ ἄλλος τρόπος καὶ νόμος ἱερουργίας. Γιατὶ ἦταν ἀνάγκη κατὰ κάποιον τρόπο νὰ μεταθεθῆ καὶ νὰ

152. Ἐβρ. 7, 4-7.

λος φιλοσοφεί τὰ τοιάδε καί φησιν «Εἰ μὲν οὖν τελείωσις διὰ τῆς
 Λευϊτικῆς ἱερωσύνης ἦν (ὁ λαὸς γὰρ ἐπ' αὐτῆς νενομοθέτηται), τίς
 ἔτι χρεῖα κατὰ τὴν τάξιν τοῦ Μελχισεδέκ ἕτερον ἀνίστασθαι ἱερέα,
 καὶ οὐ κατὰ τὴν τάξιν Ἀαρῶν λέγεσθαι; Μετατιθεμένης γὰρ τῆς
 5 ἱερωσύνης, ἐξ ἀνάγκης καὶ νόμου μετάθεσις γίνεται». Καὶ πάλιν
 «Καὶ περισσότερον ἔτι κατάδηλόν ἐστι, εἰ κατὰ τὴν τάξιν Μελχι-
 σεδέκ ἀνίσταται ἱερεὺς ἕτερος, ὃς οὐ κατὰ νόμον ἐντολῆς σαρκίνης
 γέγονεν, ἀλλὰ κατὰ δύνάμιν ζωῆς ἀκαταλύτου. Μαρτυρεῖται γάρ,
 ὅτι οὐ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ».

10 Ὁρᾷς ὅπως τὸ μηδὲν δύνασθαι τελειοῦν τῆς κατὰ νόμον ἱερω-
 σύνης καταψηφίζεται, χρησιμωτάτην ἀποδεικνύς τῆς κρείττονος
 ἐντολῆς τὴν ἐπεισοφοράν. Εἰ γὰρ ἦν ἐν ἐκείνῃ τὸ ἀναγκαῖον, τί μὴ
 μᾶλλον, φησί, κατὰ τὴν τάξιν Ἀαρῶν ἱερεὺς ἕτερος ἀναδείκνυται,
 καὶ οὐ κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ, ὃς ἦν ὁμοίωσις καὶ τύπος Χρι-
 15 στοῦ, ἥμισυ μὲν σαρκικῶς ἱερατεύοντος ἔτι, κατὰ δύνάμιν δὲ μᾶλ-
 λον ἀκαταλύτου ζωῆς. Τρέφει γὰρ ἡμᾶς εἰς ἀμάραντον ζωὴν ταῖς
 μυστικαῖς ἱερουργίαις, καίτοι σαρκικῶς ἱερατεύοντος Ἀαρῶν. Βου-
 θυσίαι τε γὰρ δι' αὐτοῦ καὶ προβάτων ἦσαν σφαγαὶ καὶ σποδὸς δα-
 μάλεων ραντίζουσα τοὺς κεκοινωνημένους πρὸς τὴν τῆς σαρκὸς κα-
 20 θαρότητα, καὶ ἕτερα ἅττα πρὸς τοῦτους, οὐ τελειοῦντα κατὰ συνεί-
 δησιν τοὺς λατρεύοντας. «Ἀδύνατον γὰρ αἷμα ταύρων ἀφαιρεῖν
 ἁμαρτίας». Ὅτε τοίνυν καὶ ἕτερος ἡμῖν εἰσκεκόμεσται τρόπος ἱε-
 ρουργίας, ἀφιστάς τῶν πρώτων καὶ ἀρχαιοτέρων ἐθνῶν, ἕτερός που
 πάντως καὶ ἱερεὺς. Καὶ εἰ καινὴν ἐπήγγελται διαθήκην ὁ Θεός, πα-
 25 λαυθεύσης τῆς πρώτης, ὃ κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ ἱερεὺς, ἐφ' οὗ
 πρέπει ἂν καὶ τὸ εἰς αἰῶνα νοεῖσθαι, οὐδεὶς ἂν ἕτερος εἴη παρὰ τὸν
 Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ
 δόξα σὺν ἀγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΓΛΑΦΥΡΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΝΕΣΙΝ

ΒΙΒΛΙΟΝ Γ.

Περὶ τοῦ Ἀβραάμ καὶ τῆς ἐπαγγελίας τῆς κατὰ τὸν Ἰσαάκ, καὶ ὅτι δι' αὐτῶν προετυπούτο τῆς πίστεως τὸ μυστήριον.

α'. Ἀρχιερέα καὶ ἀπόστολον τῆς ὁμολογίας ἡμῶν γενέσθαι Χριστόν, ὁ θεοπέσιος γράφει Παῦλος, καὶ μὴν, ὅτι τῆς ἀρχαίας καὶ διὰ
 5 Μωσέως ἐντολῆς τὴν ἀσυγκρίτως ἀμείνω καὶ προφερεστέραν ἡμῖν εἰσκεκομικῶς, φημί δὴ τὴν εὐαγγελικὴν, κρείττονος διαθήκης γέγονεν ἐγγυητής, διεβεβαιοῦτο σαφῶς. Καὶ ἀληθῆς ὁ λόγος, εἴτερ ὁ μὲν νόμος ὄργην κατεργάζεται καὶ ἁμαρτίας ἐστὶν παραδεικτικὸς, δικαιοὶ δὲ ἡμᾶς ἢ διὰ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἡμερότητος διακονουμέ-
 10 νη χάρις ὡς γὰρ αὐτὸς πού φησιν, οὐκ ἦλθεν ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σωθῇ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ. Ὅτι τοίνυν, κἂν εἰ μὴ γέγονε τὸ κατὰ σάρκα τυχόν ἐκ φυλῆς τοῦ Λευὶ, κεχηρημάτικέ τε καὶ ἐστὶν ἀρχιερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν τῆς ἱερωσύνης Μελχισεδέκ, ἀποχρώντως ἡμῖν ἤδη διέδειξεν ὁ λόγος. Ὅτι δὲ τῆς ἐν πίστει δικαιο-
 15 οσύνης τὸ μυστήριον τῆς ἐν νόμῳ περιτομῆς πρεσβυτέραν ἔχει τὴν προανάρρησιν, καὶ ὅτι προκατεγράφετο τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ ὁ τύπος τοῦ, μὴ ἂν ἐτέρως δύνασθαι σωθῆναι ποτε, πλὴν ὅτι διὰ μόνου Χριστοῦ, τοῦ δικαιούντος τὸν ἀσεβῆ καὶ ἀνιέντος ἐγκλήματα. Καὶ πρὸς γε δὴ τοῦτοις, ὅτι Θεοῦ κληρονόμοι καὶ ἐν τοῖς ὅτι μάλιστα γνησίοις κα-
 20 τατετάζονται τέκνοις οἱ ἐκ τῆς ἐπαγγελίας, τῆς ἐν Ἰσαάκ γεγενημένης πρὸς τὸν μακάριον Ἀβραάμ, φέρε δὴ λέγωμεν, ἐξ αὐτῶν ἐλόντες τῶν ἱερῶν Γραμμάτων, καὶ τὰς ἐφ' ἐκάστῳ ποιούμενοι πίστεις λεπτῶς καὶ ἐξητασμένως.

β'. Γράφει τοίνυν Ρωμαίους ὁ ἱερώτατος Παῦλος Τί οὖν ἐροῦ-
 25 μεν; Εὐσηκέναι Ἀβραάμ τὸν προπάτορα ἡμῶν κατὰ σάρκα; Εἰ γὰρ

ΤΩΝ ΓΛΑΦΥΡΩΝ ΣΤΗ ΓΕΝΕΣΗ

ΛΟΓΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

Γιὰ τὸν Ἀβραάμ καὶ τὴν ὑπόσχεσή γιὰ τὸν Ἰσαάκ, καὶ διὰ μέσω αὐτῶν προετυπωνόταν τὸ μυστήριον τῆς πίστεως.

1. Ὁ θεόπνευστος Παῦλος γράφει, ὅτι ὁ Χριστὸς ἔγινε ἀρχιερέας καὶ ἀπόστολος τῆς ὁμολογίας μας¹, καὶ μᾶς διαβεβαίωσε μὲ σαφήνεια ὅτι φέρνοντάς μας τὴν ἀσυγκρίτως ἀνώτερη καὶ ὠφελιμώτερη ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἐντολὴ τοῦ Μωυσῆ, καὶ ἐννοῶ τὴν εὐαγγελικὴν, ἔγινε ἐγγυητὴς ἀνώτερης διαθήκης. Καὶ ὁ λόγος του εἶναι ἀληθινός, ἀφοῦ ὁ νόμος προκαλοῦσε ὀργὴν καὶ ἔδειχνε ἀπλῶς τὴν ἁμαρτία, ἐνῶ τὴ δικαίωση μᾶς τὴν παρέχει ἢ μέσω τοῦ Σωτήρα μας χάρις. Γιατί, ὅπως λέγει κάποιος ὁ ἴδιος, δὲν ἦρθε γιὰ νὰ κρίνει τὸν κόσμον, ἀλλὰ γιὰ νὰ σωθεῖ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ¹. Ὅτι λοιπὸν, ἔστω καὶ ἂν δὲν γεννήθηκε κατὰ σὰρκα ἐνδεχομένως ἀπὸ τὴ φυλὴ τοῦ Λευῖ, διετέλεσε καὶ εἶναι ἀρχιερέας στὸν αἰῶνα, σύμφωνα μὲ τὴν τάξιν τῆς ἱερωσύνης τοῦ Μελχισεδέκ, μᾶς τὸ ἀπέδειξε ὅσο ἔπρεπε ὁ λόγος. Ὅτι ὅμως τὸ μυστήριον τῆς δικαίωσης μὲ τὴν πίστιν ἔχει παλαιότερη τὴν ἀνακήρυξίν του ἀπὸ τὴν νομικὴν περιτομὴν καὶ ὅτι ὑποδηλωνόταν ἀπὸ πρὶν ὁ τύπος στοὺς Ἰσραηλίτες, γιὰ τὸ ὅτι δὲν μποροῦν ποτὲ νὰ σωθοῦν μὲ ἄλλον τρόπο, παρὰ μόνον διὰ τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος δικαιώνει τὸν ἀσεβῆ καὶ συγχωρεῖ τὰ ἁμαρτήματα. Καὶ μαζὶ μὲ αὐτὰ, ὅτι θὰ γίνουν κληρονόμοι τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ καταταγοῦν ἀνάμεσα στὰ γνήσια τέκνα οἱ ἀπόγονοι τῆς ὑπόσχεσης ποὺ δόθηκε στὸν μακάριο Ἀβραάμ γιὰ τὸν Ἰσαάκ, ἐμπρὸς νὰ μιλήσουμε γι' αὐτὰ, παίρνοντάς τα ἀπὸ τὶς ἅγιες Γραφές, καὶ ἀναλύοντας τὶς πίστεϊς τοῦ κάθε βιβλίου μὲ λεπτότητα καὶ λεπτομερὴ ἐξέταση.

2. Γράφει λοιπὸν στοὺς Ρωμαίους ὁ ἱερώτατος Παῦλος: «Τί λοιπὸν θὰ ποῦμε, ὅτι δοξῆκε δικαίωση ὁ προπάτοράς μας Ἀβραάμ ὡς ἄνθρω-

1. Ἰω. 12, 47.

πος, Γιατί, ἐὰν ὁ Ἀβραὰμ δικαιοῦθηκε ἀπὸ τὰ ἔργα του, μπορεῖ νὰ καυχίεται, ἀλλὰ ὄχι πρὸς τὸν Θεό. Γιατί τί λέγει ἡ Γραφή; Πίστειψε ὁ Ἀβραὰμ στὸν Θεὸ καὶ αὐτὸ τοῦ λογαριάσθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ ὡς δικαιοσύνη του. Στὸν ἐργαζόμενον ὁ μισθὸς δὲν δίνεται ὡς χάρισμα, ἀλλὰ ὡς ὀφειλῆ, ἐνῶ σὲ ἐκείνον πού δὲν ἐργάζεται, ἀλλὰ πιστεύει στὸν Θεὸ πού δικαιοῦνει τὸν ἀσεβῆ, ἡ πίστη του τοῦ λογαριάζεται ὡς δικαιοσύνη του, ὅπως λέγει καὶ ὁ Δαβὶδ στὸν μακαρισμὸ τοῦ ἀνθρώπου, ὅπου ὁ Θεὸς λογαριάζει τὴ δικαιοσύνη χωρὶς ἔργα: “Εἶναι μακάριοι ἐκεῖνοι τῶν ὁποίων συγχωρήθηκαν οἱ ἀνομίες καὶ σκεπάστηκαν οἱ ἁμαρτίες τους. Εἶναι μακάριος ὁ ἄνθρωπος στὸν ὁποῖο ὁ Κύριος δὲν θὰ λογαριάσει ἁμαρτία”. Ὁ μακαρισμὸς ὁμοῦς αὐτὸς ἀναφέρεται στὸν περιτιμημένο, ἢ καὶ στὸν ἀπερίτιμητο; Γιατί λέμε ὅτι ἡ πίστη τοῦ Ἀβραὰμ λογαριάσθηκε πρὸς δικαιοσύνη του. Πότε ὁμοῦς τοῦ λογαριάσθηκε, ὅταν ἦταν περιτιμημένος, ἢ ἀπερίτιμος; “Ὀχι», λέγει, «ὅταν ἦταν περιτιμημένος, ἀλλὰ ὅταν ἦταν ἀπερίτιμος. Καὶ ἔλαβε τὸ σημάδι τῆς περιτομῆς, ὡς σφραγίδα πού ἐπιβεβαίωνε τὴ δικαιοσύνη του μὲ βάση τὴν πίστη πού ἔδειξε ὅταν ἦταν ἀπερίτιμος, γιὰ νὰ εἶναι πατέρας ὅλων πού πιστεύουν ὄντας ἀπερίτιμοι, γιὰ νὰ λογιαριασθεῖ καὶ σ’ αὐτοὺς πρὸς δικαιοσύνη τους, καὶ πατέρας ἐκείνων ἀπὸ τοὺς περιτιμημένους πού δὲν ἀρκοῦνται μόνο στὴν περιτομή, ἀλλὰ βαδίζουν καὶ στὰ ἴχνη τῆς πίστεως πού εἶχε ὁ πατέρας μας Ἀβραὰμ ὅταν ἀκόμα ἦταν ἀπερίτιμος»³. Καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ κάνει πιὸ ἀδύνατη τὴν ἔρευνα τοῦ μυστηρίου. Καὶ εἶπαι λέγει: «Ἡ ὑπόσχεση στὸν Ἀβραὰμ ἢ στοὺς ἀπογόνους του, ὅτι θὰ εἶναι κληρονόμος τοῦ κόσμου, δὲν ἔγινε μὲ νόμο, ἀλλὰ μὲ τὴ δικαιοσύνη πού ἔλαβε διὰ τῆς πίστεως. Γιατί, ἐὰν κληρονόμοι ἦταν», λέγει «οἱ ἐξαρτώμενοι ἀπὸ τὸν νόμο, τότε ἡ πίστη δὲν ἔχει ἀξία, καὶ καταργήθηκε καὶ ἡ ὑπόσχεση. Γιατί ὁ νόμος προκαλεῖ ὀργή, ἐνῶ ὅπου δὲν ὑπάρχει νόμος, δὲν ὑπάρχει οὔτε παράβαση. Γι’ αὐτὸ ἡ ὑπόσχεση ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν πίστη, ὥστε νὰ εἶναι σὰν δῶρο τῆς χάριτος καὶ νὰ ἰσχύει γιὰ ὅλους τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἀβραὰμ, ὄχι μόνο σ’ ἐκεῖνον πού ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν νόμο, ἀλλὰ καὶ σ’ ἐκεῖνον πού ἔχει τὴν πίστη τοῦ Ἀβραὰμ, ὁ ὁποῖος εἶναι πατέρας ὅλων μας (ὅπως ἔχει γραφεῖ, “Σὲ κατέστησα πατέρα πολλῶν ἐθνῶν”⁴), μπροστὰ στὸν Θεό, στὸν ὁποῖο πίστεψε, ὁ ὁποῖος ζωοποιεῖ τοὺς νεκροὺς, καὶ καλεῖ αὐτὰ πού δὲν ὑπάρχουν, σὰν νὰ ὑπάρχουν»^{4α}.

4α. Ρωμ. 4, 14.

Ἀκούεις ἄνω τε καὶ κάτω διαβεβαιουμένου καὶ λέγοντος, οὐχ ὑπεσταλμένως, ὡς οὐπω μὲν ἔχοντι τὴν περιτομὴν, ἐν ἀκροβυστία δὲ μᾶλλον ἔτι τυγχάνοντι δέδοται τῷ Ἀβραάμ ἢ διὰ πίστεως αὐτὸν δικαιουσα χάρις, καὶ μὴν ὅτι κληρονόμοι τίθενται τῶν παρὰ Θεοῦ
 5 χαρισμάτων οἱ ἰσραηλιτεῖν ἐθέλοντες τῆς ἐν ἀκροβυστία πίστεως τοῦ προπάτορος Ἀβραάμ τὴν μίμησιν, καὶ οὐτι πον πάντως οἱ μέγα φρονεῖν εἰωθότες ἐπὶ τῇ διὰ Μωσέως διακονουμένη σκιᾷ καὶ σαρκικὸν αὐχρῶντες πατέρα τὸν Ἀβραάμ, ὃς «Πολλῶν ἔθνῶν» ὠνόμασται «πατήρ», καίτοι τοῦ Ἰσραὴλ ἑνὸς ἔθνους ὄντος, καὶ εἰ ἐκτείνονται
 10 το τυχὸν εἰς πληθὺν οὐ μεμετρημένην, ὅτι τῶν ἐν πίστει γέγονε πατήρ, οἱ ἐξ ἀπάσης, ὡς ἔπος εἶπεῖν, πόλεώς τε καὶ χώρας συνειλεγμένοι, σύσσωμοι γεγονάσιν ἐν Χριστῷ καὶ εἰς ἀδελφότητα κέκληνται πνευματικῇ. Γεγένηται μὲν γὰρ ἐξ Ἀβραάμ Ἰουδαῖοι, πλην οὐ πάντες οἱ ἐξ Ἰσραὴλ, οὐτοὶ Ἰσραὴλ, οὐδὲ ὅτι εἰσὶ σπέρμα Ἀβραάμ,
 15 πάντες τέκνα. Προσοικειοῖ δὲ μᾶλλον ἢ πίστις αὐτῷ τοὺς ἐν ἀκροβυστία πιστεύσαντας. Πεποιήται γὰρ ἡ ὑπόσχεσις, δέδοται δὲ καὶ ἡ δικαιουσα χάρις, οὐπω μὲν ἔχοντι τὴν περιτομὴν τῷ Ἀβραάμ, ὄντι δὲ μᾶλλον ἐν ἀκροβυστία, κατὰ γε τὴν πίστιν τῶν ἱερῶν Γραμμάτων.

20 γ. Ὅτι δὲ τῆς ἐν πίστει δικαιοσύνης τὸ δῶρον οὐκ ἐπὶ μόνον ἂν ἴοι τὸν Ἀβραάμ, εἰ καὶ ἐν αὐτῷ γέγονεν ἡ ὑπόσχεσις, ἐκπεφοίτηκε δὲ ὥσπερ καὶ εἰς πάντας λοιπὸν τοὺς πεπιστευκότας, ἐμπεδοῖ πάλιν ἡμᾶς ὁ σοφώτατος Παῦλος, οἷς ἐναγχος ἔφην προστιθείς «Οὐκ ἐγράφη δὲ δι' αὐτὸν μόνον, ὅτι ἐλογίσθη αὐτῷ πρὸς δικαιοσύνην,
 25 ἀλλὰ καὶ δι' ἡμᾶς, οἷς μέλλει λογίζεσθαι τοῖς πιστεύουσιν ἐπὶ τὸν ἐγείραντα Ἰησοῦν τὸν Κύριον ἡμῶν ἐκ νεκρῶν, ὃς παρεδόθη διὰ τὰ παραπτώματα ἡμῶν, καὶ ἠγέρθη διὰ τὴν δικαιοσύνην ἡμῶν». Οὐκ οὖν ξένιον οὐρανοῦ καὶ δῶρον ἡμερότητος τῆς ἄνωθεν ἢ ἐκ πίστεως ἡμᾶς δικαιουσα χάρις, καὶ ἐν τέκνοις Ἀβραάμ καταλογισθεῖεν ἂν,
 30 οὐχὶ δὴ πάντως οἱ ἐξ αὐτοῦ κατὰ σάρκα γεγονότες, ἀλλ' ὅσοι τὴν πρὸς αὐτὸν πεπλουτήκασιν συμμορφίαν καὶ ἀδελφοὶ φρονούντες πιστεύουσιν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, οὐτοὶ καὶ τῶν παρὰ Θεοῦ χαρισμάτων ἔσονται κληρονόμοι, παρωθέντος ἐξ ἀπι-

Ἄκοῦς ὅτι διαρκῶς διαβεβαιώνει καὶ λέγει, ὄχι ἐπιφυλακτικά, ὅτι ἡ χάρις ποῦ δικαίωσε τὸν Ἀβραάμ δὲν δόθηκε ὅταν εἶχε τὴν περιτομή, ἀλλὰ μᾶλλον ὅταν ἦταν ἀπερίτμητος, καὶ ἐπίσης ὅτι κληρονόμοι τῶν χαρισμάτων τοῦ Θεοῦ γίνονται αὐτοὶ ποῦ θέλουν νὰ μμηθοῦν τὰ ἴχνη τῆς πίστεως ποῦ εἶχε ὁ Ἀβραάμ ὅταν ἦταν ἀπερίτμητος, καὶ ὅπως δὲν ἔπαυε ὄχι αὐτοὶ ποῦ ἔχουν συνηθίσει νὰ μεγαλοφρονοῦν γιὰ τὴν σκιά ποῦ ὑπηρετεῖται διὰ τοῦ Μωυσέως, καὶ καυχῶνται, ὅτι ἔχουν πατέρα σαρκικὸ τὸν Ἀβραάμ, ὁ ὁποῖος ὀνομάσθηκε «πατέρας πολλῶν ἐθνῶν»⁵, ἂν καὶ ὁ Ἰσραὴλ εἶναι ἓνα ἔθνος, ἔστω καὶ ἂν ἀκόμα ἐκτεινόταν σὲ πλῆθος ἀμέτρητο, ὅτι ἐγινε πατέρας ἐκείνων ποῦ πιστεύουν, οἱ ὁποῖοι, εἶναι, ὅπως λέγει ὁ λόγος, συγκεντρωμένοι ἀπὸ κάθε πόλη καὶ χώρα, καὶ ἔχουν γίνει ἓνα σῶμα μετὰ τὸν Χριστό, καὶ ὀνομάζονται σὲ ἀδελφότητα πνευματική. Γιατὶ ἔχουν βέβαια γεννηθεῖ ἀπὸ τὸν Ἀβραάμ οἱ Ἰουδαῖοι, ἀλλ' ὅμως ὅλοι οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἰσραὴλ, δὲν εἶναι αὐτοὶ τὸ Ἰσραὴλ, οὔτε τὸ ὅτι εἶναι σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ, ὅλοι εἶναι καὶ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ, ἀλλὰ μᾶλλον καθιστᾶ τέκνα του ἡ πίστις αὐτοὺς ποῦ εἶναι ἀπερίτμητοι καὶ δείχνουν τὴν ἴδια πίστιν μετὰ αὐτόν. Γιατὶ ἐγινε ἡ ὑπόσχεση καὶ δόθηκε ἡ χάρις ποῦ δικαίωσε τὸν Ἀβραάμ ἐνῶ ἀκόμα δὲν εἶχε τὴν περιτομή, καὶ ἦταν μᾶλλον ἀπερίτμητος, σύμφωνα μετὰ τὴν πίστιν τῶν ἁγίων Γραφῶν.

3. Ὅτι ὅμως τὸ δῶρο τῆς δικαίωσης μετὰ τὴν πίστιν δὲν δίνεται μόνο στὸν Ἀβραάμ, ἂν καὶ ἡ ὑπόσχεση δόθηκε σ' αὐτόν, ἀλλὰ διαδόθηκε κατὰ κάποιον τρόπο καὶ σὲ ὅλους ἐκείνους ποῦ ἔχουν πιστέψει, μᾶς βεβαιώνει πάλι ὁ σοφώτατος Παῦλος μετὰ αὐτὰ ποῦ προηγουμένως εἶπα: «Δὲν γράφηκε μόνο γι' αὐτόν (τὸν Ἀβραάμ), ὅτι λογαριάσθηκε ἡ πίστις του γιὰ τὴ δικαίωσή του, ἀλλὰ καὶ γιὰ μᾶς, στοὺς ὁποίους πρόκειται νὰ λογαριασθεῖ, ποῦ πιστεύουμε σ' αὐτόν ποῦ ἀνέστησε τὸν Κύριό μας Ἰησοῦν ἀπὸ τοὺς νεκροὺς, ποῦ παραδόθηκε γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας, καὶ ἀναστήθηκε γιὰ τὴ δικαίωσή μας»⁶. Λοιπὸν ἡ χάρις ποῦ μᾶς δικαιώνει εἶναι φιλοξενία οὐράνια καὶ δῶρο τῆς οὐράνιας πραότητος, καὶ θὰ μπορούσαν νὰ συγκαταριθμηθοῦν στὰ παιδιὰ τοῦ Ἀβραάμ ὄχι ὅπως δὲν ἔπαυε αὐτοὶ ποῦ γεννήθηκαν ἀπὸ αὐτόν κατὰ σάρκα, ἀλλὰ ὅσοι ἀπέκτησαν ὡς πλοῦτο τὴν ὁμοιομορφία πρὸς αὐτόν, καὶ νοιώθοντας ὅτι εἶναι ἀδελφοί, πιστεύουν στὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό, αὐτοὶ θὰ γίνουν καὶ κληρονόμοι τῶν χαρισμάτων τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ ἀπομακρύνθηκε

6. Ρωμ. 4, 23-24.

στίας τοῦ κατὰ σάρκα Ἰσραὴλ. Διεπλάττετο δέ, καὶ μάλα σαφῶς, καὶ τοῦτο ἡμῖν ἐν τῷ κατὰ Ἰσαὰκ μυστηρίῳ. Ἀλλὰ φέρε λέγωμεν ὡς ἐνὶ δὴ πάλιν, αὐτὰ παραθέντες εἰς εἴδησιν τὰ Μωσέως γράμματα. Ἔχει δὲ οὕτως «Μετὰ δὲ τὰ ρήματα ταῦτα», φησὶν, «ἐγενήθη ρῆμα Κυρίου πρὸς Ἀβραὰμ ἐν ὄραματι, λέγον· Μὴ φοβοῦ Ἀβραὰμ, ἐγὼ ὑπερασπίσω σου. Ὁ μισθός σου πολὺς ἔσται σφόδρα. Λέγει δὲ Ἀβραὰμ· Δέσποτα, τί μοι δώσεις; Ἐγὼ δὲ ἀπολύομαι ἄτεκνος. Ὁ δὲ υἱὸς Μασὲκ τῆς οἰκογενεῦς μου, οὗτος Δαμασκὸς Ἐλιέξερ. Καὶ εἶπεν Ἀβραὰμ· Ἐπειδὴ ἐμοὶ οὐκ ἔδωκας σπέρμα, ὁ δὲ οἰκογενεῖς μου κληρονομήσει με. Καὶ εὐθύς φωνὴ Κυρίου ἐγένετο πρὸς αὐτόν, λέγουσα· Οὐ κληρονομήσει σε οὗτος, ἀλλ' ὅς ἐξελεύσεται ἐκ σοῦ, οὗτος κληρονομήσει σε. Ἐξήγαγε δὲ αὐτόν ἐξω, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἀνάβλεψον δὴ εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἀρίθμησον τοὺς ἀστέρας, εἰ δυνήσῃ ἐξαριθμηθῆσαι αὐτούς, Καὶ εἶπεν Οὕτως ἔσται τὸ σπέρμα σου. Καὶ ἐπίστευσεν Ἀβραὰμ τῷ Θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην».

Συνῆπιτο μὲν γὰρ αὐτῷ καὶ συνέστιος ἦν ἡ μακαρία Σάρρα (ἣ διερμηνευομένη λέγεται «ἄρχουσα»), γυνὴ τὴν ὥραν ἐκπαινεστάτη καὶ λίαν ἐμπρόσωπος μεμαρτύρηκε γὰρ οὕτως τὸ Γράμμα τὸ ἱερόν. Παρείτετο δὲ δευτέροις ὡσπερ καὶ νόθοις ὑπηρετοῦσα γάμοις ἢ οἰκογενεῖς τουτέστιν ἢ Ἄγαρ (καὶ αὐτὴ δὲ «παροῦσῃσι» ἐρμηνευομένη). Ἀλλ' ἡ μὲν Σάρρα, τέκνων οὐπω γνησίων ὠδῖνα λαβοῦσα, κατεθρήνει τὴν ἀπαυδίαν, ἡ δὲ Ἄγαρ ἔτικτε τὸν Ἰσμαὴλ. Ἐχόντων δὲ ὧδε τῶν ἐν ἱστορίᾳ πραγμάτων, προσελάλει Θεὸς τῷ Ἀβραὰμ λέγων· «Ἐγὼ ὑπερασπίσω σου, ὁ μισθός σου πολὺς ἔσται σφόδρα. Ὁ δὲ, τί πρὸς ταῦτά φησι; «Δέσποτα, τί μοι δώσεις; Ἐγὼ δὲ ἀπολύομαι ἄτεκνος ὁ δὲ υἱὸς Μασὲκ τῆς οἰκογενεῦς μου, οὗτος Δαμασκὸς Ἐλιέξερ». Ἐπητήρει τοῦ λόγου τὸ ἀκριβές «Τί μοι γὰρ δώσεις», φησὶν, «ὦ Δέσποτα;». Συνίης ὅπως οὐδενὸς τὸ παράπαν ἔτι δεῖσθαι φησι τῶν ἐπιγεῖων κτημάτων, ἀλλ' οὐδ' ἂν εἰ γένοιτο καὶ ἔτι πλειόνων δεσπότης, θυμηδίαν ἠγεῖσθαι τὸ χρῆμά φησιν, εἰ μὴ γνήσιον ἔχοι τὸν κληρονόμον ἐξ ἐλευθέρων ἀναφύντα γάμων, τὸν ἀληθῶς υἱόν. Ἄθρει δὲ, ὅτι πρὸς τὸ εἰδέναι σαφῶς τὸ λυσιτελές ἢ φύσις αὐτόμολος καὶ δίχα νόμων γεγραμμένων. Καίτοι γὰρ ὄντος υἱοῦ,

της ἀπιστίας του ὁ κατὰ σάρκα Ἰσραήλ. Καὶ διαμορφωνόταν, ὡς καθαρά μάλιστα, καὶ αὐτὸ σὲ μᾶς μὲ τὸ μυστήριον σχετικὰ μὲ τὸν Ἰσραήλ. Ἀλλὰ ἔμπροσθς νὰ ἐξηγήσουμε πάλι αὐτά, ὅσο εἶναι δυνατόν, κινώντας πρὸς πληροφόρηση τὰ συγγράμματα τοῦ Μωυσῆ, τὰ ὅποια εἰναι ὡς ἐξῆς: «Μετὰ τὰ λόγια αὐτά», λέγει, «ἔγινε λόγος τοῦ Κυρίου πρὸς τὸν Ἀβραάμ σὲ ὄραμα, πού ἔλεγε: Μὴ φοβᾶσαι, Ἀβραάμ, ἐγὼ ὑπερασπίσω. Ὁ μισθός σου θὰ εἶναι πάρα πολὺς. Καὶ ὁ Κύριός σου θὰ πεθάνῃ ἀτεκνος, καὶ ὁ κληρονόμος μου θὰ εἶναι ὁ υἱὸς τῆς δούλης μου Μασὲκ τῆς οἰκογένειάς σου, ὁ Ἐλιέξερ ἀπὸ τῆς Δαμασκῆ. Καὶ εἶπε ἀκόμα ὁ Ἀβραάμ: Δὲν μοῦ ἔδωσες υἱό, θὰ μὲ κληρονομήσει ὁ δούλός μου. Καὶ ἀκούσθηκε ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου πού τοῦ ἔλεγε: Δὲν θὰ σὲ κληρονόμος αὐτός, ἀλλὰ ἐκεῖνος πού θὰ γεννηθεῖ ἀπὸ σένα. Τὸν ἔβγαλε ὁ Κύριος ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ τοῦ εἶπε: Κοίταξε ψηλὰ στὸν οὐρανὸν καὶ μέτρησε τὰ ἄστρα, ἵνα ἴδῃς ἂν μπορεῖς ἀριθμησέ τα. Καὶ πρόσθεσε: Τόσοι θὰ γίνονται οἱ υἱοὶ σου. Πίστεψε τότε ὁ Ἀβραάμ στὸν Θεό, καὶ αὐτὸ λογαριασμοῦ ἔλαβε ὡς ἀποκετό γιὰ τὴ δικαίωσή του»⁷.

Ἡ ἱστορία ἦταν παντρεμένη μαζί του καὶ συγκατοικοῦσε ἡ μακάρια ἡ Ἄρα (ἡ ὁποία μεταφραζόμενη σημαίνει "ἀρχόντισσα"), γυναίκα ἡλικίας τῆς καὶ πολὺ εὐπαρουσίαστη. Γιατὶ ἔτσι λέγει ἡ Γένεσις. Καὶ ἀκολουθοῦσε σὰν νὰ ὑπηρετοῦσε δεύτερο καὶ νόθο κληρονόμο, δηλαδή ἡ Ἄρα (καὶ αὐτὴ μεταφραζόμενη σημαίνει "ἡ πλησίον"). Ἀλλὰ ἡ Σάρρα δὲν εἶχε ἀποκτήσει ἀκόμα παιδιὰ, ἐνῶ ἡ Ἄρα γέννησε τὸν Ἰσμαήλ. Ὅσοι εἶχαν τὰ πράγματα ἱστορικά, μίλουσε ὁ Θεὸς στὸν Ἀβραάμ λέγοντας του: «Ἐγὼ θὰ σὲ ὑπερασπίσω, καὶ ὁ μισθός σου θὰ εἶναι πάρα πολὺς». Καὶ ἐκεῖνος τί ἀπαντᾷ σ' αὐτά: «Δέσποτα, τί θὰ μοῦ δώσῃς; ἐγὼ θὰ πεθάνω ἀτεκνος, καὶ θὰ μὲ κληρονομήσει ὁ υἱὸς τῆς δούλης μου, ὁ Ἐλιέξερ ἀπὸ τῆς Δαμασκῆ». Πρόσθεσε τὴν ἀκριβεία τοῦ λόγου λέγοντας: «Ὁ Κύριός μου θὰ μοῦ δώσῃς», λέγει, «Δέσποτα;». Ἀντιλαμβάνεσαι, ὅτι λέγει ὁ Ἀβραάμ ὅτι δὲν εἶναι ἀνάγκη ἀπὸ κανένα ἀπολύτως ἀπὸ τὰ ἐπίγεια κτήματα, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ ἂν γινόταν κύριος περισσοτέρων, θὰ θεωροῦσε, λέγει, ὅτι ἔχει εὐχαρίστηση, ἔαν δὲν ἔχει κληρονόμο, πού νὰ προέρχεται ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ τὸν πραγματικὸ υἱό. Καὶ πρόσθεσε, ὅτι γιὰ νὰ γνωρίσει ὁ Ἀβραάμ αὐτὸ πού ὠφελεῖ, ἡ φύση τὸ κάνει αὐτὸ ἀπὸ μόνῃ της, καὶ

φημι δὴ τὸν Ἰσαακ, ἀπέκτον' ἑαυτὸν' ὠνόμαζεν ὁ θεοπέσιος Ἀβρα-
 ἄμ· Ὅθεν οὖν τὸν καὶ κατὰ σφραγῆς ἡ φύσις, ὅτι μηδὲ υἱὸς ὄλωσ' ὀνο-
 μαζέσθιτο ἐν ἐπίστας, ὁ ἐκ κληθῆλων τε καὶ τούτων ἀναφύς νυμφευμά-
 των· Ὅθ' ἄρα ὁσσοὶ οἴσαν εἰς βάθος, κατὰ τὸ γεγραμμένον· Ὅτι δέ
 5 κὰν εἰ γενοῖτο ποτὲ τέκνον ἐκ θεοπαύτης τιᾶς, ψυχρὸν τε καὶ ἔωλον
 τὸ χρῆμα πὸν πάντως, καὶ οὐκ ἂν ἐλευθεροῖς καταγράφουτο θυμη-
 δίας, προσάπειθε λέγων· «Ὁ δὲ υἱὸς Μασεκ τῆς οἰκογενοῦς μου,
 οὗτος Δαμασκός, Ἐλιέξο». Ταυτεσὶ Γενήσεται μοι λοιπὸν ὁ ἐκ τῆς
 οἰκογενοῦς αἵματος φύλημα (τοῦτο γὰρ ἔστι τὸ «Δαμασκός»), κα-
 10 ταλογισθήσεται δὲ καὶ εἰς ἀκτίληψιν καὶ ἐπικουρίαν τὴν παρὰ
 Θεοῦ. Ταῦτο γὰρ πάλιν τὸ Ἐλιέξο· Ὁμοίον οὖν ὡς εἰ λέγει σαφῶς
 Ἀνα' αἵματος τοῦ γνησίου καὶ ἀγάτης τῆς αὐτῆς, αἵματος φύλημα
 καὶ ἀκτίληψις ἡ παρὰ Θεοῦ καθάπερ ἐξ ἀνάγκης ὁ οἰκογενῆς μου
 γενήσεται· ἔσται δέ μου καὶ κληρονόμος· «Τί οὖν μοι δώσεις». Εἰ μὴ
 15 γνησίον ἔχομι τὸν διαδεξόμενον, ὑπὸ μῶμον ἔσται πάντη τε καὶ
 πάντως ὁ σὸς Ἀβραάμ, ὃ Δεσπότη· Τέκνων γὰρ ἔρημος ἀπαλλάττε-
 ται τῶν ἀληθινῶν καὶ ἐξ ἐλευθερίας.

Ἄλλ' οὐ μακρὰ λυπεῖσθαι τὸν δικαίον ἠφίει Θεός· Σπέρμα γὰρ
 εὐθύς ἐπήγγελλτο τὸ ἐν Ἰσαακ, ὃ καὶ ἰσάριθμον ἔσεσθαι φησι τῆ τῶν
 20 ἀστέρων ἀμετρήτων πληθύν· Διεβεβαιούτο δέ, ὅτι μυριάων ὄσων
 ἔθνων κληθήσεται πατήρ, καίτοι τοῖς εἰς ἀπαιδίαν ἐπτομημένος δει-
 μασι· «Πεπίστευκε δέ», φησί, «Ἀβραάμ τῷ Θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐ-
 τῷ εἰς δικαιοσύνην». Γέρας οὖν ἔχει τὴν δικαιοσύνην, ὃ πίστει τιμῶν
 τὸν τῶν ὄλων Δεσπότην· Μεμαρτύρηκε γὰρ διὰ τούτου, τὸ πάντα
 25 δύνασθαι κατορθοῦν αὐτῷ, ὃ δὲ ἀπιστός τε καὶ ἀμελητής, ἀλαζῶν
 ἔσται καὶ ὑδροστής· Πεσεῖται δὴ οὖν ταύτη τοι λοιπὸν καὶ ὑπὸ δίκην
 καὶ λόγους· «Πεπίστευκεν οὖν Ἀβραάμ τῷ Θεῷ, καὶ δεδικαίωται
 παρ' αὐτῷ». Προσάπειτε δὲ σημεῖον εἰς δεθαίωσιν καὶ ἀλήθειαν
 τῶν, ὡς ἔσονται, προσηγγελέμων· Εἴτα Θεὸς οἰκονομικῶς σκήπτε-
 30 ται τὸ ἐνώμοτον, καταδονεῖσθαι πως πρὸς διψυχίαν οὐκ ἀφίεις τὸν
 πεπιστευκότα· Γέγραπται γὰρ σφίτως· «Εἶπε δὲ πρὸς αὐτόν Ἐγὼ ὁ
 Θεὸς ὁ ἐξαγαγὼν σε ἐκ χώρας Χαλδαίων, ὥστε δοῦναί σοι τὴν γῆν
 ταύτην κληρονομησαὶ αὐτήν· Εἶπε δέ· Δέσποτα Κύριε, κατὰ τί γνώ-

χωρίς νόμους γραπτούς. Γιατί, αν και υπήρχε υιός, εννοώ ο Ισαακ, ο θεόπνευστος Ἀβραάμ, ονόμαζε τὸν ἐμπό του ἀτεκνῶ. Γνωρίζε καλὸν, καὶ πολὺ καθαρὰ μάλιστα ἡ φύση, ὅτι οὔτε καν μίος γενεὰ θὰ ἀφομαζόταν, αὐτὸς ποὺ εἶχε προέλθει ἀπὸ κιβδηλοὺς καὶ νόθους γάμους. Γιατί ἔχει γραφεῖ, «Δὲν θὰ θγάλει οἶζα βαθειά»⁹. Ὅτι ὅμως, καὶ ἂν ἀκόμα γεννηθεῖ παιδί σὲ κάποιους ἀπὸ δούλη, πράγμα ποὺ εἶναι ὅπως ὅποτε κρῦο καὶ ἀνάφελο, δὲν θὰ συμπετέχει στὴν εὐφροσύνη τῶν ἐλευθερῶν, τὸ ἔδειξε λέγοντας «Καὶ ὁ υἱὸς τῆς δούλης μου Μασέκ, αὐτὸς ὁ Ἐμέζερ ἀπὸ τῆ Δαμασκῶ». Δηλαδή ὁ υἱὸς τῆς δούλης θὰ γίνῃ φίλημα αἵματος (γιατί αὐτὸ σημαίνει τὸ, «ἀπὸ τῆ Δαμασκῶ»), καὶ θὰ ὑπολογισθεῖ καὶ στὴν ἀνταμοιβή καὶ τῆ δόξῃ ἀπὸ τὸν Θεό. Καὶ αὐτὸ πάλι σημαίνει τὸ ὄνομα Ἐμέζερ. Εἶναι δηλαδή ὅταν κά λέγει καθαρὰ Ἀντὶ τοῦ γνησίου τέκνου μου καὶ τῆς ἀγάπης γ' αὐτῶ, ἀγάπη αἵματος καὶ δόξῃ ἀπὸ τὸν Θεό θὰ γίνῃ κατ' ἀνάγκη ὁ δούλος μου, καὶ θὰ εἶναι καὶ κληρονόμος μου. «Τι θὰ μοὺ δώσεις λοιπὸν;» Ἐάν δὲν ἔχω γνήσιον αὐτὸν ποὺ θὰ μὲ διαδεχθεῖ, θὰ δοῖσκειται παντοῦ καὶ πάντοτε ὑπὸ γλευασμὸν ὁ δικός σου Ἀβραάμ, Δεσπότη. Γιατί ὁ ἀτεκνὸς ἀπαλλασκεται ἀπὸ τὰ ἀληθινὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἐλεύθερη γυναίκα παιδιὰ.

Ἄλλὰ ὁ Θεὸς δὲν ἄφησε τὸν δικαίον νὰ λυπατῆ γιὰ πολὺ. Γιατί ἀμέσως τοῦ ὑποσχέθηκε ὅτι θὰ ἀποκτήσῃ ἀπὸ γένους γνησίους με τὸν Ἰσαάκ, ποὺ θὰ γίνουν Ἰσραήτοι, λέγει, με τὸ ἐμπό τὸ πλῆθος τῶν ἀδελφῶν. Καὶ τὸν διαβεβαίωσε, ὅτι θὰ ὀνομασθεῖ καλύτερος μνηστὴρ δούλων ἐθνῶν, ἂν καὶ εἶναι ταραγμένος ψυχικὰ ἀπὸ τὸν φόβο τῆς ἀτεκνίας. «Πίστεψε ὅμως», λέγει, «ὁ Ἀβραάμ στον Θεό, καὶ ἡ πίστη του κατῆ τὸν λόγαριθμῆσθη ὡς δικαίωσή του»¹⁰. Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ τιμᾷ τὸν Δεσπότη τῶν ὄλων, ἔχει ὡς βραβεῖο τῆ δικαίωσῃ. Γιατί ἀπέδειξε μὲ αὐτὰ, ὅτι μπορεῖ νὰ τὰ κατορθῶσει ὅλα, ἀντίθετα ὁ ἀπίστος καὶ ὁ ἀδιάφορος θὰ εἶναι ἀλαζῶν καὶ ὑβριστής. Θὰ πέσει δηλαδή με αὐτὰ σὲ λογοδοσία καὶ τιμωρία. Πίστεψε λοιπὸν ὁ Ἀβραάμ στον Θεό, καὶ ἔλαβε δικαίωσῃ ἀπὸ αὐτόν. Ζητᾷ ὅμως σημάδι καὶ ἐπιβεβαίωσῃ, ὅτι θὰ πραγματοποιηθοῦν αὐτὰ ποὺ τοῦ ὑποσχέθηκε. Καὶ ὁ Θεὸς κατ' οἰκονομίαν ἐκτοξεύει τὸν ὄρκο, μὴ ἀφήνοντας τὸν Ἀβραάμ νὰ πιστεψῇ νὰ ταρασθεῖ ἀπὸ τὴν ἀμφιβολία. Ἐχει γραφεῖ λοιπὸν ὡς ἔξῃ ὁ διάλογος: «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεὸς ποὺ σὲ ἐβγάλα ἀπὸ τὴ χώρα τῶν Χαλδαιῶν, με σκοποὺ νὰ σοὺ δώσω ὡς κληρονομία τὴ χώρα αὐτῇ. Καὶ ὁ Ἀβραάμ εἶπε Δεσπότη. Κύριε, με

10. Γεν. 15, 6.

9. Ἡ ἀπόφραση αὐτὴ ἀναφέρεται ἐν τῇ ἀποφραστικῇ ἐπισημάνσει τοῦ κειμένου.

σομαι ὅτι κληρονομήσω αὐτήν; Εἶπε δὲ αὐτῷ· Λάβε μο-
 τριετίζουσαν, καὶ κριὸν τριετίζοντα, καὶ τρυγόνα καὶ περ-
 *Ἐλαβε δὲ ἐαυτῷ ταῦτα πάντα, καὶ διεῖλεν αὐτὰ μέσα, καὶ
 ἀντιπρόσωπα ἀλλήλοις. Τὰ δὲ ὄρνεα οὐ διεῖλε. Κατέθη δὲ ὁ
 5 τὰ σώματα ἐπὶ τὰ διχοτομήματα αὐτῶν, καὶ συνεκάθισεν
 *Ἀβραάμ. Περὶ δὲ ἡλίου δυομάς, ἕκστασις ἔπεσεν ἐπὶ τὸν ἥ-
 καὶ ἰδοὺ φόβος σκοτεινὸς μέγας ἐπιπίπτει αὐτῷ. Καὶ ἔρρη-
 *Ἀβραάμ· Γινώσκων γνώση, ὅτι πάροικον ἔσται τὸ σπέρμα
 οὐκ ἰδία, καὶ δουλώσουσιν αὐτοὺς καὶ καώσουσιν αὐ-
 10 τετρακόσια, τὸ δὲ ἔθνος, ᾧ ἂν δουλεύωσι, κρινῶ ἐγώ. Ἔ-
 αὐτὰ ἐξελεύσονται ὡδε μετὰ ἀποσκευῆς πολλῆς. Σὺ δὲ ἔ-
 πρὸς τοὺς πατέρας σου μετ' εἰρήνης, τραφεῖς ἐν γῆρει κο-
 τάρτη δὲ γενεᾷ ἀποστραφήσονται ὡδε. Οὐπω γὰρ ἀναπεπλή-
 αἱ ἁμαρτίαις τῶν Ἀμορραίων ἕως τοῦ νῦν. Ἐπειδὴ δὲ ἐ-
 15 ἡλιος πρὸς δυομάς, φλόξ ἐγένετο. Καὶ ἰδοὺ κλίβανος καπνί-
 καὶ λαμπάδες πυρός, αἱ διήλθον ἀνὰ μέσον τῶν διχοτομο-
 τούτων». Ἀλλὰ τί δὴ πάντως ἔστι τὸ γεγενημένον, ὃ φη-
 κατασκέψεται, καὶ τὸν τῆς ὀρκωμοσίας περιεργάσεται τρόπο-
 δούλοιντο δηλοῦν τὰ διχοτομήματα, λέγων, τί δὲ τῶν ὀ-
 20 πιῆσις, καὶ τὰ ἐπ' αὐτὰ συνδρομῆ· τί δὲ δὴ αὐτῶν καὶ ἡ τοῦ
 συγκάθησις, τί δὲ καὶ ἡ φλόξ ἡ διάπτοουσα μέσον τῶν διχο-
 τῶν. Ἀφηγησόμεθα δὴ οὖν.

δ'. Ἀναγκαίως ὄρκου χρεῖαν ἐπλήρου Χαλδαίοις τὸ ἴ-
 ἴεναι τῶν διχοτομηθέντων ζώων, καὶ οἰσινεῖ πως ἀναφωνεῖ
 25 τοῦ τοῦ δραμένου οὕτω· Μὴ γενοίμην ὡς τάδε. Χαλδαίῳ δὲ
 γένος ὑπάρχοντι τῷ Ἀβραάμ καὶ ἄρτι τῆς ἐνεγκούσης ἐκθεῖ-
 συνήθη ὄραν ἐπὶ τοῖς ὄρκοις ἐκέλευσεν οἰκονομικῶς ὃ τὸ
 Δεσπότης, ἀναπλέκων ἀστείως ἐν τοῖς τεθυμένοις τὸ Χριστι-
 στήριον. Ἐπειδὴ δὲ εἰς γῆν ἐφεξῆς ἠπλοῦτο λοιπὸν τὰ διχοτο-
 30 τα, ὥσανεῖ μέλλοντος διὰ μέσον χωρεῖν τοῦ Θεοῦ, *Ὅρνεα,
 ἐπ' αὐτὰ συνέθει πολλά, καὶ συνεκάθισεν αὐτοῖς Ἀβραάμ.
 σι, περιζήσας ἐφύλαττεν, ἵνα μὴ τι γένοιτο βλάβος καὶ τοῖ
 θάρτοις τῶν ὀρνέων προκέοιντο τροφή τὰ εἰς ὄρκου χρεῖαν.

ποιόν τρόπο θά ξέρω ὅτι θά τὴν κληρονομήσω; Καὶ ὁ Θεὸς τοῦ εἶπε· Πάρε μιά δαμάλα τριῶν ἐτῶν, καὶ ἓνα κριάρι τριῶν ἐτῶν, καὶ ἓνα τρυγόνι καὶ ἓνα περιστέρι. Καὶ ὁ Ἀβραὰμ πῆρε τὰ ζῶα αὐτά, τὰ ἔκοψε στὰ δύο, καὶ τοποθέτησε τὰ κομμάτια τὸ ἓνα ἐπάνω ἀπὸ τὸ ἄλλο, ἐνῶ τὰ πτηνὰ δὲν τὰ ἔκοψε. Ἔπεσαν τότε ὄρνια πάνω στὰ σῶματα τὰ διχοτομημένα, ἐνῶ ὁ Ἀβραὰμ κάθησε κοντὰ στὰ διχοτομημένα ζῶα. Κατὰ τὴ δύση τοῦ ἡλίου ὅμως ὁ Ἀβραὰμ ἔπεσε σὲ ἔκσταση, καὶ τὸν κυρίεψε μέγας φόβος, μεγάλο σκοτάδι. Καὶ λέχθηκε στὸν Ἀβραὰμ· Πρέπει νὰ ξέρεις ὅτι οἱ ἀπόγονοί σου θά ζοῦν ὡς ξένοι σὲ χώρα ξένη, καὶ θά τοὺς ὑποδουλώσουν καὶ θά τοὺς κακοποιοῦν ἐπὶ τετρακόσια χρόνια, καὶ τὸ ἔθνος στοῦ ὁποῖο θά γίνουν δοῦλοι θά τὸ κρίνω ἐγώ. Μετὰ ἀπὸ αὐτὰ θά ἔρθουν ἐδῶ στὴν Χαναὰν μὲ πολλὲς ἀποσκευές. Σὺ ὅμως θά μεταβεῖς στοὺς πατέρες σου πεθαίνοντας εἰρηνικά, ἀφοῦ περάσεις εὐτυχομένα γεράματα. Οἱ ἀπόγονοί σου τῆς τέταρτης γενεᾶς θά ἐπιστρέψουν ἐδῶ, γιατί οἱ ἁμαρτίες τῶν Ἀμορραίων δὲν ἔχουν ὀλοκληρωθεῖ ἀκόμα μέχρι τώρα. Ὅταν παῖς ὁ ἡλιος πλησιάζει νὰ δύσει, φάνηκε ἓνα καμῖνι νὰ καπνίζει, καὶ φλόγες φωτιᾶς πέρασαν μέσα ἀπὸ τὰ τεμοχισμένα ζῶα»¹¹. Ἀλλὰ τί τέλος πάντων σημαίνει αὐτὸ πού ἐγινε, θά σκεφθεῖ αὐτὸς πού εἶναι φιλαμαθής, καὶ θά περιεργασθεῖ τὸν τρόπο τῆς ὀρκωμοσίας, λέγοντας, τί θέλουν νὰ φανερώσουν τὰ διχοτομημένα ζῶα, τὸ πέταγμα τῶν πουλιῶν καὶ ἡ ἐπίθεση πάνω στὰ κρέατα, τί σημαίνει ἐπίσης τὸ ὅτι ὁ Ἀβραὰμ καθόταν ἐκεῖ κοντά, καὶ ἡ φλόγα πού διαπερνοῦσε μέσα ἀπὸ τὰ διχοτομημένα ζῶα. Θά τὰ ἐξηγήσουμε λοιπόν.

4. Οἱ φλόγες πού περνοῦσαν μέσα ἀπὸ τὰ διχοτομημένα ζῶα ὅπως-δήποτε ἐκπλήρωναν ἀνάγκη ὄρκου γιὰ τοὺς Χαλδαίους, καὶ ἦταν σὰν νὰ φώναζαν κατὰ κάποιον τρόπο μὲ αὐτὸ πού γινόταν ἔτσι· Νὰ μὴ γίνω ὅπως αὐτά. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ Ἀβραὰμ ἦταν Χαλδαῖος ὡς πρὸς τὸ γένος καὶ πρόσφατα εἶχε φύγει ἀπὸ τὴν πατρίδα του, ὁ δεσπότης τῶν ὄλων κατ' οἰκονομία διέταξε νὰ τελέσει αὐτὰ πού συνήθιζαν νὰ κάνουν στοὺς ὄρκους, συμπλέκοντας μὲ εὐφυῆ τρόπο μὲ τὰ σφάγια τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ἐπειδὴ τὰ διχοτομημένα στὴ συνέχεια ἀπλώθηκαν καταγῆς, σὰν νὰ ἐπρόκειτο νὰ περάσει μέσα ἀπὸ αὐτὰ ὁ Θεός, λέγει ὅτι «Πολλὰ ὄρνια ἔπεσαν μὲ ὀρμηὴ πάνω σ' αὐτὰ καὶ ὁ Ἀβραὰμ κάθισε κοντὰ τους». Δηλαδή, ἐπειδὴ ἐπέζησε, φύλαγε, γιὰ νὰ μὴ γίνεи καμμάτι ζημιά, καὶ γίνουи τροφή τῶν ἀκάθαρτων ὀρνέων αὐτὰ πού προσφέρθη-

11. Γεν. 5, 17.

νεγμένα. *Περὶ δὲ δυσμᾶς ἡλίου, φησὶν, «ἕκστασις καὶ φόβος ἐπιπίπτει τῷ Ἀβραάμ». Καὶ τίς ἂν νοοῖτο πάλιν ἢ τοῦδε πρόφασις, φράσαιμ' ἂν ὡς ἐν. Χαλδαῖοις ἦν ἔθος καὶ ἐν ὑπολήψει χρηστῆ καὶ ἀδιαβλήτῳ παντελῶς, περιεργάζεσθαι λεπτῶς τῶν ὀρνέων τὰς πτήσεις. Ἡφίει δὴ οὖν οἰκονομικῶς ὁ τῶν ὄλων Θεός, ἐξ ὧν ἦδει καὶ ὄρνῃ ἦν ἔθος τισί, παιδεύεσθαι τὰ ἐσόμενα. Συννεχθέντων τοίνυν ἐπὶ τὰ διχοτομήματα τῶν πτηνῶν, ἐξεδεματουτο λωπτόν ὁ θεοπέσιος Ἀβραάμ, ἐννενοηκῶς πού τάχα, ποῖ δὴ ἄρα καὶ ἐπὶ τίνας τὸ σημεῖον ἐκθήσεται. Φαῦλον γὰρ εἶναι, καὶ οὐχὶ τῶν ἔξω φροντίδος ἐδόκει τὸ ἐπιπτῆναι τοῖς θύμασι τὰ τῶν ὀρνέων ὀδελυρώτατα. Ἀκάθαρτα γάρ πως αἰεὶ τὰ σαρκοφαγεῖν εἰωθότα. Ἐπειδὴν δὲ περὶ τῆς ἰδίας ἐδεδίει κεφαλῆς, μὴ ἄρα πως καὶ ἐπ' αὐτὴν ἴοι τὸ χρῆμα, τῆς ἐπὶ τούτοις ἀγωνίας αὐτὸν ἀπολύει. «Οὐ γὰρ ἦξει», φησὶν, «ἐπὶ σὲ τὰ ὑποπτευόμενα. Γινώσκων δὲ γνώση, ὅτι πάροικον εἶσαι τὸ σπέρμα σου ἐν γῆ ἄλλοτρίᾳ». Καὶ πολλοὶ μὲν εἶσονται λίαν οἱ κακοῦν ἐθέλοντες, ὧν ἦσαν εἰς τύπον τὰ τοῖς προκειμένοις θύμασιν ἐπιπτάντα ὄρνεα. Πλὴν ὀλίγα λελυπηκότες, ἀποτίσσουσι δίκας. «Σὺ δὲ ἀτελεύση πρὸς τοὺς πατέρας σου, τραφεῖς ἐν γῆρι καλῶ».*

Εἰτά φησιν, ὅτι πρὸς αὐταῖς ἤδη δυσμαῖς γεγονότος ἡλίου, 20 «φλόξ πυρὸς καὶ κλίβανος καὶ λαμπάδες διὰ μέσων ἦσαν τῶν διχοτομημάτων». Νοεῖται δὲ πάλιν ἐν εἵδει πυρὸς τὸ Θεῖον, κατὰ τὴν τῶν Χαλδαίων συνήθειαν, τὸν ὄρκον ἀποπληρῶν. Τοιγάρτοι καὶ ὁ θεοπέσιος Παῦλος εἰς ὄρκου δύναμιν δέχεται τὸ χρῆμα, καὶ φησι «Τῷ δὲ Ἀβραάμ ἐπαγγελιάμενος ὁ Θεός, ἐπεὶ κατ' οὐδενὸς εἶχε μείζονος ὁμόσαι, ὤμοσε καθ' ἑαυτοῦ, λέγων Ἡ μὴν εὐλογῶν εὐλογῆσω σε, καὶ πληθύνων πληθυνῶ σε. Καὶ οὗτος μακροθυμήσας, ἐπέτυχεν τῆς ἐπαγγελίας. Ἄνθρωποι γὰρ κατὰ τοῦ μείζονος ὁμνύουσι, καὶ πάσης αὐτοῖς ἀντιλογίας πέρας, εἰς θεβαίωσιν, ὁ ὄρκος. Ἐν ᾧ περισσότερον βουλόμενος ὁ Θεὸς ἐπιδειξάτω τοῖς κληρονόμοις τῆς ἐπαγγελίας τὸ ἀμετάθετον τῆς βουλής αὐτοῦ, ἐμεσίτευσεν ὄρκω, ἵνα διὰ 30 δύο πραγμάτων ἀμεταθέτων, ἐν οἷς ἀδύνατον ψεύσασθαι τὸν Θεόν,

12. Γεν. 15, 12.

13. Γεν. 15, 13. Πράξ. 7, 6.

καν για τις ανάγκες του ὄρκου. Και κατά τη δύση του ἡλίου, λέγει, «Ὁ Ἄβραάμ ἔπεσε σὲ ἔκσταση καὶ φόβο μεγάλο»¹². Καὶ ποιά θὰ μπορούσε νὰ εἶναι ἡ αἰτία αὐτοῦ, θὰ τὸ ἐξηγήσω ὅσο εἶναι δυνατόν. Ὑπῆρχε συνήθεια στους Χαλδαίους, καὶ προκατάληψη καλὴ καὶ τελείως ἀδιάβλητη, νὰ ἐξετάζουν μὲ κάθε λεπτομέρεια τὶς πτήσεις τῶν ὀρνέων. Ἐπέτρεπε δηλαδή κατ' οἰκονομία ὁ Θεὸς τῶν ὄλων, ἀπὸ αὐτὰ ποὺ γνῶριζε καὶ ἦταν ἔθιμο σὲ μερικοὺς νὰ μαθαίνουν αὐτὰ ποὺ πρόκειται νὰ συμβοῦν. Ὅταν λοιπὸν τὰ πτηνὰ ἔπεσαν μὲ ὀρμὴ πάνω στὰ διχοτομημένα ζῶα, κατατρόμαξε ὁ θεόπνευστος Ἄβραάμ, σκεπτόμενος ποῦ ἄραγε καὶ σὲ ποιὸν θὰ συμβεῖ τὸ σημάδι. Γιατὶ νόμιζε πὼς εἶναι κακὸ καὶ ὄχι ἀδιάφορο τὸ νὰ πετάξουν τὰ βδελυρώτατα αὐτὰ ὄρνια πάνω στὰ θύματα. Γιατὶ πάντοτε αὐτὰ ποὺ ἔχουν συνηθίσει νὰ τρῶνε σὰρκες θεωροῦνται ἀκάθαρτα. Ὅταν ὁμως φοβήθηκε καὶ γιὰ τὸ δικό του κεφάλι, μήπως τυχὸν ἐπιτεθοῦν καὶ σ' αὐτό, τὸν ἀπάλλαξε ἀπὸ τὴν ἀγωνία γι' αὐτὰ. Γιατὶ λέγει· «Δὲν θὰ ἔρθουν ἐπάνω σου αὐτὰ ποὺ ὑποπέυσαι. Ὅμως νὰ ξέρεις καλὰ, ὅτι οἱ ἀπόγονοί σου θὰ ζήσουν ὡς ξένοι σὲ ξένη χώρα»¹³. Καὶ πολλοὶ βέβαια θὰ εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ θὰ θέλουν νὰ σοῦ κάνουν κακὸ, σημάδι τῶν ὀποίων ἦταν τὰ ὄρνια ποὺ ἐπιτέθηκαν στὰ ἀπλωμένα ἐκεῖ θύματα. Ἄλλ' ὁμως, ἀφοῦ σὲ λυπήσουν γιὰ λίγο, θὰ τιμωρηθοῦν. «Σὺ ὁμως θὰ ἀναχωρήσεις πρὸς τοὺς πατέρες σου, ἀφοῦ περᾶσεις καλὰ γεράματα»¹⁴.

Ἐπειτα λέγει, ὅτι ὅταν ὁ ἡλιος πλησίαζε στὴ δύση του, «φλόγες φωτιᾶς σὰν ἀπὸ καμίνι καὶ δάδες περνοῦσαν μέσα ἀπὸ τὰ διχοτομημένα ζῶα»¹⁵. Μὲ τὴ φωτιὰ πάλι συμβολίζεται ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴ συνήθεια τῶν Χαλδαίων ἐπικυρώνει τὸν ὄρκο. Γιατὶ καὶ ὁ θεόπνευστος Παῦλος τὸ γεγονός αὐτὸ τὸ δέχεται ὡς ἐπικύρωση τοῦ ὄρκου, καὶ λέγει· «Ὅταν ὁ Θεὸς ἔδωσε ὑπόσχεση στὸν Ἄβραάμ, ἐπειδὴ δὲν εἶχε σὲ ποιὸν ἀνώτερό του νὰ ὀρκισθεῖ, ὀρκίσθηκε στὸν ἑαυτό του, λέγοντας· Σὲ διαβεβαιώνω ὅτι θὰ σὲ εὐλογήσω καὶ θὰ σὲ ὑπερπληθύνω. Καὶ ἔτσι ὁ Ἄβραάμ μὲ τὴν ὑπομονή του ἔλαβε τὴν ὑπόσχεση. Οἱ ἄνθρωποι δηλαδή ὀρκίζονται σὲ κάποιον ποὺ εἶναι ἀνώτερός τους, καὶ ὁ ὄρκος τους βάζει τέρμα σὲ κάθε ἀμφιβολία καὶ ἀποτελεῖ ἐπιβεβαίωση. Μὲ αὐτὸν καὶ ὁ Θεὸς θέλοντας νὰ δείξει στους κληρονόμους τὸ ἀμετάβλητο τῆς ἀπόφασής του, ἐγγυήθηκε αὐτὴν μὲ ὄρκο, ὥστε μὲ δύο πράγματα ἀμετάβλητα, γιὰ τὰ ὁποῖα εἶναι ἀδύνατο νὰ ψευθεῖ ὁ Θεός, καὶ ἡμεῖς ποὺ καταφύ-

14. Γεν. 15, 15.

15. Γεν. 15, 15.

ἰσχυράν παράκλησιν ἔχομεν οἱ καταφυγόντες κρατῆσαι τῆς προκειμένης ἐλπίδος».

ε'. Οἰκονομικώτατα τοίνυν ἐνάμοτον τὴν ἐπαγγελίαν ἐποιεῖτο Θεός, καίτοι ψευδοπεῖν οὐκ εἰδώς, ἴν', ὡς ὁ θεοπέσιος γράφει Παῦ-
 5 λος, ἰσχυράν ἔχομεν τὴν παράκλησιν, ὅτι πρὸς πέρας ἐκδήσεται πάν-
 τη τε καὶ πάντως οὐκ ἐνδοιάζοντες ἔτι. Οὐκοῦν (βραχὺ γὰρ ἀνόπιν
 ἀνακομίσω τὸν λόγον) ἐν ᾧδῖσιν ἔτι τῆς Ἐξαγορᾶς ἐχούσης τὸν Ἰσμαήλ,
 δεδυσφόρηκεν ἡ Σάρρα, τῆς οἰκογενεοῦς οὐκ ἐνεγκούσα τάχα που τὰ
 ἐπὶ γε τῷ κνοφορεῖν ἀνχήματα καὶ τὴν οὐ μετρίαν ὄφρυν. Εἶτα τῆς
 10 ἐστίας ἐλαύνει, καὶ οὐπερ ἂν ἔλοιτο θαδίξειν ἐκέλευεν, ἐφέντος αὐτῇ
 τοῦτο δρᾶν τοῦ κατὰ νόμον συνωκηκότος, φημὶ δὴ τοῦ Ἀβραάμ.
 Ἄλλ' ὡς τὸ Γράμμα φησὶ τὸ ἱερόν, «Εὗρεν αὐτὴν ἄγγελος Κυρίου
 τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς πηγῆς τοῦ ὕδατος ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐν τῇ ὁδῷ Σούρ. Καὶ
 εἶπεν αὐτῇ ὁ ἄγγελος Κυρίου Ἐξαγορᾶς παιδίσκη Σάρρας, πόθεν ἔρχη
 15 καὶ ποῦ πορεύῃ; Καὶ εἶπεν Ἀπὸ προσώπου Σάρρας τῆς κυρίας μου
 ἐγὼ ἀποδιδράσκω. Εἶπε δὲ αὐτῇ ὁ ἄγγελος Κυρίου Ἀποστράφηθι
 πρὸς τὴν κυρίαν σου, καὶ ταπεινώθητι ὑπὸ τὰς χεῖρας αὐτῆς». Καὶ
 ὑπενόστησε μὲν ἡ Ἐξαγορᾶ, καὶ τὸν τῆς δουλείας ὑπέδν ξυγόν. Ἐνομο-
 θέτει δὲ καὶ Θεὸς ἤδη τὴν περιτομὴν τῷ Ἀβραάμ, λέγων «Σὺ δὲ τὴν
 20 διαθήκην μου διατηρήσεις, σὺ καὶ τὸ σπέρμα σου μετὰ σὲ εἰς τὰς
 γενεὰς αὐτῶν. Καὶ αὕτη ἡ διαθήκη ἦν διατηρήσεις, ἀνὰ μέσον ἐμοῦ
 καὶ ὑμῶν, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματός σου εἰς τὰς γενεὰς αὐτῶν.
 Περιτμηθήσεται ὑμῶν πᾶν ἀρσενικόν, καὶ περιτμηθήσεθε τὴν σάρ-
 κα τῆς ἀκροβυστίας ὑμῶν, καὶ ἔσται εἰς σημεῖον διαθήκης ἀνὰ μέσον
 25 ἐμοῦ καὶ ὑμῶν. Καὶ παιδίον ὀκταήμερον περιτμηθήσεται ὑμῖν, πᾶν
 ἀρσενικόν εἰς τὰς γενεὰς ὑμῶν. Ὁ οἰκογενῆς καὶ ὁ ἀργυρώνητος, ἀπὸ
 παντός υἱοῦ ἀλλοτρίου, ὃς οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ σπέρματός σου, περιτομῆ
 περιτμηθήσεται, ὁ οἰκογενῆς τῆς οἰκίας σου καὶ ὁ ἀργυρώνητος. Καὶ
 ἔσται ἡ διαθήκη μου ἐπὶ τῆς σαρκὸς ὑμῶν, εἰς διαθήκην αἰώνιον.
 30 Καὶ ἀπερίτμητος ἄρσην, ὃς οὐ περιτμηθήσεται τὴν σάρκα τῆς ἀκρο-
 βυστίας αὐτοῦ, τῇ ἡμέρᾳ τῇ ὀγδόῃ ἐξολοθρευθήσεται ἡ ψυχὴ ἐκείνη
 ἐκ τοῦ γένους αὐτῆς, ὅτι τὴν διαθήκην μου διεσκέδασεν».

Ἐπειδὴ δὲ ἦν ἀναγκαῖον τοῖς θεοῖς ὑπέκλειν νόμοις, περιετμή-

16. Ἐβρ. 6, 13-18.

17. Ἐβρ. 6, 18.

γαμε σ' αὐτὸν νὰ παίρνοῦμε μεγάλη θάρρος καὶ δύναμη στὸ νὰ κρατήσοῦμε γερὰ τὴν ἐλπίδα πού ἔχοῦμε μπροστά μας¹⁶.

5. Μὲ τρόπο πάρα πολὺ συγκαταβατικὸ λοιπὸν ἔδωσε τὴν ὑπόθεσή του ὁ Θεὸς ἔνορκη, ἂν καὶ δὲν γνωρίζει νὰ ψεύδεται, ὥστε, ὅπως γράφει ὁ θεόπνευστος Παῦλος, «νὰ ἔχοῦμε δυνατὴ τὴν ἐλπίδα, ὅτι θὰ ἐκκληρωθεῖ ὁπωσδήποτε, χωρὶς νὰ ἔχοῦμε πιά ἐνδοιασμούς»¹⁷. Ὡστε λοιπὸν (θὰ γυρίσω λίγο πίσω πάλι τὸν λόγο), ἐνῶ ἡ Ἄγαρ κυοφοροῦσε ἀκόμα τὸν Ἰσμαήλ, ἡ Σάρρα δυσανασχέτησε, μὴ ὑποφέροντας προφανῶς τὰ καυχήματά τῆς δούλης τῆς καὶ τὰ γεμάτα ἔπαρση φρύδια τῆς. Ἐπειτα τὴν διώχνει ἀπὸ τὸ σπίτι καὶ τὴν προστάζει νὰ πάει ὅπου θέλει, ἔχοντας καὶ τὴν ἐγκριση νὰ τὸ κάνει αὐτὸ καὶ ἐκείνου μὲ τὸν ὅποιο κατὰ συγκατοικοῦσε, ἐννοῶ τοῦ Ἀβραάμ¹⁸. Ὅμως, ὅπως λέγει ἡ ἁγία Γραφή, «τὴν βρῆκε ἄγγελος τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ στὴν πηγὴ τοῦ νεροῦ στὴν ἔρημο καὶ στὸν δρόμο πρὸς τὴν ἔρημο Σούρ. Καὶ τῆς εἶπε ὁ ἄγγελος τοῦ Κυρίου· Ἄγαρ δούλη τῆς Σάρρας, ἀπὸ πού ἔρχεσαι, καὶ ποῦ πηγαίνεις; Καὶ ἐκείνη τοῦ εἶπε· Ἐφυγα ἀπὸ τὴ Σάρρα τὴν κυρία μου. Καὶ ὁ ἄγγελος τῆς εἶπε· Γύρισε στὴν κυρία σου καὶ ταπεινώσου κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τῆς»¹⁹. Ἡ Ἄγαρ τότε γύρισε πίσω καὶ μπῆκε κάτω ἀπὸ τὸν ζυγὸ τῆς δουλείας. Ὁ Θεὸς ὅμως νομοθετοῦσε ἤδη τὴν περιτομὴ στὸν Ἀβραάμ, λέγοντας· «Θὰ φυλάξεις τὴ διαθήκη μου σὺ καὶ οἱ ἀπόγονοί σου μετὰ ἀπὸ σένα στὶς γενεές τους. Καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ διαθήκη τὴν ὁποία θὰ τηρήσεις ἀνάμεσα σὲ μένα καὶ σὲ σὰς, καὶ ἀνάμεσα στοὺς ἀπογόνους σου στὶς γενεές τους. Θὰ περιτέμνεται κάθε ἀρσενικό σας. Θὰ κόβετε δηλαδὴ τὴν σάρκινη ἀκροβυστία σας, καὶ αὐτὸ θὰ εἶναι σημάδι τῆς μεταξύ μας συμφωνίας. Κάθε παιδί ἀρσενικό ὀκτῶ ἡμερῶν θὰ περιτέμνεται σ' ὅλες τὶς γενεές σας. Θὰ περιτέμνεται δηλαδὴ ὁ δοῦλος πού γεννήθηκε στὸ σπίτι σου καὶ αὐτὸς πού ἀγοράστηκε μὲ χρήματα, καὶ κάθε υἱὸς ξένου, ὁ ὁποῖος θὰ εἶναι μαζί σου, ἔστω καὶ ἂν δὲν εἶναι ἀπόγονός σου, θὰ περιτέμνεται ὁπωσδήποτε ὁ δοῦλος πού γεννήθηκε στὸ σπίτι σου, καὶ αὐτὸς πού ἀγοράστηκε. Καὶ ἡ διαθήκη αὐτὴ πού ἀφορᾷ τὴ σάρκα σας θὰ εἶναι διαθήκη αἰώνια. Καὶ κάθε ἀρσενικὸς ἀπερίτμητος, τοῦ ὁποῖου δὲν περιετμήθη ἡ σάρκινη ἀκροβυστία του τὴν ὀγδόη ἡμέρα τῆς γέννησής του, θὰ ἐξολοθρευθεῖ ἀπο τὴ φυλὴ του, γιὰτὶ περιφρόνησε τὴν ἐντολή μου»²⁰.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἦταν ὑποχρεωτικὸ νὰ πειθαρχοῦν στοὺς νόμους,

18. Γεν. 16, 1-6.

19. Γεν. 16, 7-9.

20. Γεν. 17, 9-14.

θη μὲν ὁ θεοπέσιος Ἀβραάμ πανοικί, περιέτεμε δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις
ὁμοῦ τὸν Ἰσμαήλ. Γεγένηται δὲ λοιπὸν ὁ ἐκ τῆς ἐλευθέρως, τουτέστιν
ὁ Ἰσαάκ. Καὶ τί τὸ μετὰ τοῦτο; Οὐ φορητὸς ἦν ἔτι ὁ νόθος ἀθύρων
υἱὸς κατὰ τὴν ἐστίαν ὁ Ἰσμαήλ, καὶ ἐν ἴσῳ που τάχα τῷ Ἰσαάκ τιμώ-
5 μενος «Εἶδε γάρ», φησί, «Σάρρα τὸν υἱὸν Ἄγαρ τῆς Αἰγυπτίας, ὃς
ἐγένετο τῷ Ἀβραάμ, παίζοντα μετὰ Ἰσαάκ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς». Εἶτα
πρόσεισι δεδακρυμένη, κατὰ τὸ εἶκόσ, καὶ λέγουσα: «Ἐκβαλε τὴν
παιδίσκη καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆς. Οὐ γὰρ μὴ κληρονομήσει ὁ
υἱὸς τῆς παιδίσκης ταύτης μετὰ τοῦ υἱοῦ μου Ἰσαάκ. Σκληρὸν δέ,
10 φησί, ἐφάνη τὸ ρῆμα σφόδρα ἐναντίον Ἀβραάμ περὶ τοῦ υἱοῦ
αὐτοῦ. Εἶπε δὲ ὁ Θεὸς τῷ Ἀβραάμ: Μὴ σκληρὸν ἔστω τὸ ρῆμα ἐναν-
τίον σου περὶ τοῦ παιδίου καὶ περὶ τῆς παιδίσκης. Πάντα ὅσα ἐὰν
εἶπῃ σοι Σάρρα, ἄκουε τῆς φωνῆς αὐτῆς, ὅτι ἐν Ἰσαάκ κληθήσεται
σοι σπέρμα. Καὶ τὸν υἱὸν δὲ τῆς παιδίσκης ταύτης εἰς ἔθνος μέγα ποι-
15 ἦσω αὐτόν, ὅτι σπέρμα σου ἔστιν. Ἀνέστη δὲ Ἀβραάμ τὸ πρωί, καὶ
ἔλαβεν ἄρτους καὶ ἄσκον ὕδατος, καὶ ἔδωκεν Ἄγαρ, καὶ ἐπέθηκεν
ἐπὶ τὸν ὦμον καὶ τὸ παιδίον, καὶ ἀπέστειλεν αὐτήν. Ἀπελθοῦσα δὲ
ἐπλανᾶτο τὴν ἔρημον, κατὰ τὸ Φρέαρ τοῦ ὄρκου. Ἐξέλιπε δὲ τὸ
ὑδωρ ἐκ τοῦ ἀσκοῦ, καὶ ἔριψε τὸ παιδίον ὑποκάτω μιᾶς ἐλάτης
20 Ἀπελθοῦσα δέ, ἐκάθητο ἀπέναντι αὐτοῦ μακρόθεν, ὡσεὶ τόξου
βολήν. Εἶπε γάρ: Οὐ μὴ ἴδω τὸν θάνατον τοῦ παιδίου μου, καὶ ἐκάθι-
σεν ἀπέναντι αὐτοῦ. Ἀναβοῆσαν δὲ τὸ παιδίον ἔκλαυσεν. Εἰσή-
κουσε δὲ ὁ Θεὸς τῆς φωνῆς τοῦ παιδίου ἐκ τοῦ τόπου οὗ ἦν. Καὶ ἐκά-
λεσεν ἄγγελος τοῦ Θεοῦ τὴν Ἄγαρ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ εἶπεν αὐτῇ·
25 Τί ἔστιν, Ἄγαρ; μὴ φοβοῦ· ἐπακήκοε γὰρ ὁ Θεὸς τῆς φωνῆς τοῦ παι-
δίου σου ἐκ τοῦ τόπου οὗ ἔστιν Ἀνάστηθι καὶ λάβε τὸ παιδίον, καὶ
κράτησον τῇ χειρὶ σου αὐτό. Καὶ ἀνέωξεν ὁ Θεὸς τοὺς ὀφθαλμοὺς
αὐτῆς, καὶ εἶδε φρέαρ ὕδατος ζῶντος, καὶ ἐπορεύθη καὶ ἐπλήσθη τὸν
ἀσκὸν ὕδατος, καὶ ἐπότισε τὸ παιδίον. Καὶ ἦν ὁ Θεὸς μετὰ τοῦ παιδί-
30 ου, καὶ ἠυξήθη». Ὁ μὲν γὰρ θεοπέσιος Ἀβραάμ, τοῖς τῆς φιλοπαι-
δίας ἠττώμενος νόμοις, μετεποιεῖτο τοῦ Ἰσμαήλ, ἐπειδὴ δὲ τὸ θεῖον
αὐτόν ἐκάλει χρησμάδιμα πρὸς γε τὸ χρῆναι μόνῃ προσκεῖσθαι τῷ
Ἰσαάκ ὡς ἐπ' αὐτῷ γενομένης τῆς ἐπαγγελίας, ἠφίει τὴν Ἄγαρ, καὶ

περιετμήθη βέβαια ὁ θεόπνευστος Ἀβραάμ μαζί με ὅλη τὴν οἰκογένειά του. Ἀλλὰ μαζί με τοὺς ἄλλους ἔκανε τὴν περιτομὴ καὶ στὸν Ἰσμαήλ. Γεννήθηκε ὅμως ἐν τῷ μεταξύ καὶ ὁ υἱὸς τῆς ἐλεύθερης, δηλαδή ὁ Ἰσαάκ. Καὶ τί ἔγινε μετὰ ἀπὸ αὐτό; Δὲν ἦταν ὑποφερτὸς πιά ὁ ἔξω ἀπὸ τὶς θύρες τῆς οἰκίας νόθος υἱὸς Ἰσμαήλ, πού ἴσως ἀπολάμβανε ἴση τιμὴ μετὸν Ἰσαάκ. Γιατὶ λέγει· «Εἶδε ἡ Σάρρα τὸν υἱὸ τῆς αἰγυπτίας Ἔγαρ, πού γεννήθηκε ἀπὸ τὸν Ἀβραάμ, νὰ παίζει μαζί με τὸν υἱὸ τῆς Ἰσαάκ»²¹. Στὴ συνέχεια πηγαίνει δακρυσμένη, ὅπως ἦταν φυσικὸ, στὸν Ἀβραάμ καὶ τοῦ λέγει· «Ἀπομάκρυνε αὐτὴν τὴ δούλη καὶ τὸν υἱὸ τῆς. Γιατὶ δὲν θὰ σέ κληρονομήσει ὁ υἱὸς αὐτῆς τῆς δούλης μαζί με τὸν υἱὸ μου Ἰσαάκ. Ὁ λόγος αὐτὸς φάνηκε», λέγει, «πολὺ σκληρὸς στὸν Ἀβραάμ γιὰ τὸν υἱὸ του. Ἀλλὰ ὁ Θεὸς τοῦ εἶπε· Νὰ μὴ σοῦ φαίνεται σκληρὸς ὁ λόγος ἐναντίον τοῦ παιδιοῦ σου καὶ τῆς δούλης. Ὅλα ὅσα θὰ σοῦ πεῖ ἡ Σάρρα νὰ τὰ ἀκούσεις, γιατί ἀπὸ τὸν Ἰσαάκ θὰ ἀναγνωρισθοῦν οἱ ἀπόγονοί σου. Ἀλλὰ καὶ τὸν υἱὸ αὐτῆς τῆς δούλης θὰ τὸν κάνω γενάρχη μεγάλου λαοῦ, γιατί εἶναι σπέρμα δικό σου. Σηκώθηκε λοιπὸν ὁ Ἀβραάμ τὸ πρωί, πήρε ψωμὰ καὶ ἕνα ἀσκὶ γεμᾶτο νερὸ καὶ τὰ ἔδωσε στὴν Ἔγαρ. Ἐβαλε στὸν ὦμο τῆς καὶ τὸ παιδί καὶ τὴν ἀπέστειλε. Ἐκείνη, ἀφοῦ ἔφυγε, περιπλανιόταν στὴν ἔρημο, πρὸς τὸ Πηγάδι τοῦ ὄρκου. Ὅμως τὸ νερὸ τοῦ ἀσκοῦ τελείωσε. Ἐρριξε λοιπὸν τὸ παιδί κάτω ἀπὸ ἕνα ἔλατο, καὶ ἔφυγε καὶ κάθισε ἀπέναντί του ἀπὸ μακριά, ὅσο ἡ βολὴ ἐνὸς τόξου, καὶ εἶπε· Νὰ μὴ δῶ τὸν θάνατο τοῦ παιδιοῦ μου. Καὶ κάθισε ἀπέναντι ἀπὸ αὐτό. Τὸ παιδί φώναξε τότε καὶ ἄρχισε νὰ κλαίει. Ἄκουσε τότε ὁ Θεὸς τὴ φωνὴ τοῦ παιδιοῦ ἀπὸ τὸν τόπο ὅπου βρισκόταν. Στὴ συνέχεια ἄγγελος τοῦ Θεοῦ κάλεσε τὴν Ἔγαρ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ τῆς εἶπε· Τί συμβαίνει Ἔγαρ; Μὴ φοβᾶσαι, γιατί ὁ Θεὸς ἄκουσε τὴ φωνὴ τοῦ παιδιοῦ σου ἀπὸ τὸν τόπο στὸν ὁποῖο βρισκεται. Σήκω ἔπάνω, πάρε τὸ παιδί καὶ κράτησέ το ἀπὸ τὸ χέρι. Ἄνοιξε τότε ὁ Θεὸς τὰ μάτια τῆς καὶ εἶδε τὸ πηγάδι μετὸν τρεχούμενο νερὸ, πήγε, γέμισε τὸ ἀσκὶ μετὸ νερὸ, καὶ ἔδωσε στὸ παιδί νὰ πιεῖ. Καὶ ὁ Θεὸς ἦταν μαζί με τὸ παιδί, τὸ ὁποῖο μεγάλωσε»²². Ὁ θεόπνευστος λοιπὸν Ἀβραάμ, ἡττημένος ἀπὸ τοὺς νόμους τῆς ἀγάπης πρὸς τὰ παιδιά, δέχθηκε τὸν Ἰσμαήλ, ὅταν ὅμως ἡ θεία ἐντολὴ τοῦ ὑπέδειξε, ὅτι πρέπει νὰ ἀφοσιωθεῖ μόνο στὸν Ἰσαάκ, γιατί γι' αὐτὸν εἶχε δοθεῖ ἡ ὑπόσχεση, ἔδωξε τὴν Ἔγαρ, καὶ τὴν πρόσταξε νὰ φύγει μαζί με τὸ βρέφος ἀπὸ τὴν οἰκο-

22. Γεν. 21, 12-21.

ὄμοῦ τῷ βρέφει τῆς δεσποτικῆς ἐστίας ἀπαίρειν ἐκέλευε, τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου τὸν τύπον τοῦ νόμου προαναφαίνοντος.

ζ'. Καὶ δὴ καὶ λέγωμεν ἀνακομίζοντες ἀναγκαίως εἰς τὸ ἐν ἀρχαῖς τὸν λόγον. Εὐσηνοπτότατα γὰρ ὡδὶ καταθεῶτό τις ἂν, ὅτι 5 πρешδύτερα τῶν ἐν νόμῳ τὰ διὰ Χριστοῦ, καὶ τῆς ἐν σαρκὶ περιτομῆς, ἢ ἐν πίστει δικαίωσις ἀρχαιότεραν ἔχει τὴν προανάδειξιν. Σημεῖον γὰρ δέδοται τῷ Ἀβραάμ ἢ περιτομῆ τῆς ἐν ἀκροβυστία πίστεως, κατὰ τὴν τοῦ σοφωτάτου Παύλου φωνήν. Δεδυσφόρηκε τοίνυν ὁ μακάριος Ἀβραάμ, ὅτι μὴ τέκνου γέγονεν ἐλευθέρου πα- 10 τῆρ, καὶ τὸν ἐκ τῆς Αἰγυπτίας ἔχων υἱόν, φημὶ δὴ τῆς Ἄγαρ, ἀθυμώτατα διετέλει, ἐν ἴσῳ τῆς ἀπαιδίας τιθεὶς σπέρμα τὸ νόθον καὶ οὐκ ἐλεύθερον. Ἐπειδὴ δὲ τὰς ἐπαγγελίας ἐδέχετο τὰς ἐπὶ γε τῷ γνησίῳ παιδί, φημὶ δὴ τῷ Ἰσαάκ, ἦκουέ τε σαφῶς, ὡς ἔσται πατὴρ ἐν αὐτῷ μυρίων τε ὄσων καὶ ἀναριθμητῶν ἔθνῶν, ἐδικαιοῦτο πιστεύων. Ὅτι 15 δὲ καὶ ἐν κατασχέσει γενήσεται τῆς ἐπιδειχθείσης αὐτῷ παρὰ Θεοῦ γῆς, «Σοὶ γάρ», ἔφασκε, «δώσω τὴν γῆν ταύτην», πληροφορεῖσθαι παρεκάλει λέγων «Δέσποτα, κατὰ τί γνώσομαι τοῦτο, ὅτι κληρονομήσω αὐτήν;». Ταύτη τοι Θεὸς λαμβάνειν ἐκέλευε τὰ διχοτομήματα, δάμαλιν τριετίζουσιν, αἰγὰ τε ὄμοῦ, καὶ μὴν καὶ κριόν, τρυγόνα τε 20 καὶ περιστερὰν. Καὶ τὰ μὲν τετράποδα τῶν ζῶων δεδιχοτόμηκεν Ἀβραάμ, ἀντιπρόσωπα δὲ ἀλλήλοις, τουτέστι στοιχηδὸν συνετίθει, τὰ δὲ ὄρνεα οὐ διεῖλεν. Ἐπεσόδει δὲ καὶ τὰ καταφθεῖρειν ἐθέλοντα τῶν πτηνῶν. Ἥλιον δὲ ἤδη πρὸς αὐταῖς καταίροντος ταῖς εἰς ἐσπέ- ραν ἐσχατιαῖς, ἐν εἶδει πυρὸς διέθει τὰ διχοτομήματα Θεός. Ποῖον 25 οὖν ἄρα λόγον ἐφαρμόσαμεν ἂν τοῖς τοιοῦσδε πνευματικόν, ἐροῦμεν ὡς ἐνι.

ζ'. Γέγονε μὲν γὰρ πρῶτος ὡσπερ υἱὸς τῷ τῶν ὄλων Θεῷ ὁ κατὰ σάρκα Ἰσραήλ. «Υἱός», γὰρ φησι, «πρωτότοκός μου Ἰσραήλ». πλὴν ὡς ἐκ δούλης καὶ ἐξ Αἰγυπτίου λελυτρωμένος. Ἀλλ' ἐν τέκνοις αὐτὸν 30 οὐκ ἠξίου Θεὸς καταλογίζεσθαι ποθεν (ἢ φιλελεύθερος γὰρ καὶ φιλογνησία φύσις), ἐξήτει δὲ μᾶλλον τὸν ἀνδάνοντα λαόν, τουτέστι τὸν διὰ πίστεως τῆς ἐν Χριστῷ κατ' ἐπαγγελίαν, ἐν ᾧ καὶ πατέρες γεγόνασι πολλῶν ἔθνῶν, οἱ ἀμφὶ τὸν θεοπέσιον Ἀβραάμ. Κεκληρονομήκασι

γένεια τοῦ κυρίου της, φανερώνοντας ἔτσι ὁ τύπος αὐτὸς τοῦ νόμου ἀπὸ τότε ἤδη τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ.

6. Ἐὰς κάνουμε λοιπὸν ἀναγκαστικὰ ἀνασκόπηση τοῦ λόγου ἀπὸ τὴν ἀρχή. Γιατὶ πάρα πολὺ συνοπτικὰ θὰ μπορούσε νὰ δεῖ κανεὶς μὲ τὰ μέχρῃς ἐδῶ, ὅτι αὐτὰ πού ἀφοροῦν τὸν Χριστὸ εἶναι παλαιότερα ἀπὸ ὅσα ἀναφέρονται στὸν νόμο, καὶ ἡ δικαίωση μέσω τῆς πίστεως εἶναι παλαιότερη ἀπὸ τὴν σαρκικὴ περιτομή. Γιατὶ ἡ περιτομὴ δόθηκε στὸν Ἀβραάμ ὡς σημάδι τῆς πίστεως πού δείχθηκε πρὶν ἀπὸ τὴν περιτομὴ, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ σοφώτατου Παύλου. Εἶχε δυσανασχετήσει λοιπὸν ὁ μακάριος Ἀβραάμ, ἐπειδὴ δὲν εἶχε γίνει πατέρας ἐλεύθερου παιδιοῦ, καὶ μολονότι εἶχε τὸν υἱὸ τῆς Αἰγυπτίας, ἐννοῶ τῆς Ἄγαρ, ἦταν πολὺ λυπημένος, θεωρώντας ἴδιο μὲ τὴν ἀτεκνία τὸν νόθο καὶ ὄχι ἐλεύθερο ἀπόγονο. Ὅταν ὁμως ἔλαβε τὶς ὑποσχέσεις γιὰ τὸ γνήσιο παιδί, ἐννοῶ τὸν Ἰσαάκ, καὶ ἄκουσε καθαρά, ὅτι θὰ γίνει μὲ αὐτὸν πατέρας μυριάδων καὶ ἀναρίθμητων ἐθνῶν, πιστεύοντας πέτυχε τὴ δικαίωση. Καὶ ἐπειδὴ θὰ γινόταν κύριος τῆς χώρας πού τοῦ ἐπεδείκνυε ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος τοῦ ἔλεγε: «Σὲ σένα θὰ δώσω τὴ χώρα αὐτήν»²³, παρακαλοῦσε νὰ πληροφορηθεῖ, λέγοντας: «Κύριε, πῶς θὰ τὸ ξέρω αὐτό, ὅτι θὰ κληρονομήσω τὴ χώρα αὐτήν;»²⁴. Γι' αὐτὸ ὁ Θεὸς τὸν διέταξε νὰ πάρει αὐτὰ πού ἔκοψε στὰ δύο, δηλαδὴ δάμαλι τριῶν ἐτῶν, τὸ ἴδιο καὶ γίδα καὶ κριάρι καὶ τρυγόνι καὶ περιστέρι. Ἀπὸ αὐτὰ τὰ τετράποδα ζῶα ὁ Ἀβραάμ τὰ ἔκοψε στὰ δύο, καὶ τὰ τοποθέτησε τὸ ἓνα ἀπέναντι στοῦ ἄλλο, δηλαδὴ σὲ ὀρισμένη σειρὰ, ἐνῶ τὰ πτηνὰ δὲν τὰ ἔκοψε. Καὶ ὅταν ὁ ἥλιος πλησίασε στὴ δύση του, ὁ Θεὸς διαπέρασε τὰ διχοτομημένα ζῶα μὲ φωπιά²⁵. Ἐποῖα λοιπὸν πνευματικὴ ἐξήγηση θὰ μπορούσαμε νὰ δώσουμε σ' αὐτὰ, θὰ τὸ ποῦμε ὅσο μᾶς εἶναι δυνατόν.

7. Ὁ κατὰ σάρκα Ἰσραὴλ ὑπῆρξε κατὰ κάποιον τρόπο κάτι σὰν πρῶτος υἱὸς τοῦ Θεοῦ τῶν ὄλων. Γιατὶ λέγει: «Ὁ Ἰσραὴλ εἶναι ὁ πρωτότοκος υἱὸς μου»²⁶, ἀλλὰ σὰν νὰ εἶναι ἀπελευθερωμένος ἀπὸ γυναίκα δούλη καὶ ἀπὸ τὴν Αἰγύπτο. Ὅμως ὁ Θεὸς (ἡ φύση πού ἀγαποῦσε τὴν ἐλευθερία καὶ τὴ γησιότητα) δὲν τὸν θεωροῦσε ἄξιο νὰ τὸν κατατάξει μεταξὺ τῶν παιδιῶν του μὲ κανένα τρόπο, ἀλλὰ ἀναζητοῦσε τὸν λαὸ πού θὰ τοῦ ἄρесе, δηλαδὴ ἐκείνον μὲ τὴν πίστη του στὴν ὑπόσχεση γιὰ τὸν Χριστό, μὲ τὸν ὁποῖο ἐγιναν καὶ πατέρες πολλῶν ἐθνῶν οἱ γύρω ἀπὸ τὸν θεοπέσιο Ἀβραάμ. Γιατὶ κληρονόμησαν τὴ δόξα γι' αὐτό, ὄχι

25. Γεν. 15, 9-17.

26. Ἐξ. 4, 22.

γὰρ τὴν ἐπὶ τῷδε δόξαν, οὐκ ἐν τῷ κατὰ σάρκα Ἰσραήλ, ἀλλ' ἐν τοῖς
 ἐξ ἔθνῶν διὰ πίστεως ἀνασσωμένοις. Καὶ μαρτυρήσει γραφῶν ὁ
 Παῦλος. «Οὐ γὰρ διὰ νόμον ἢ ἐπαγγελίᾳ τῷ Ἀβραάμ εἰς τὸ κληρο-
 νόμον αὐτὸν εἶναι κόσμον, ἀλλὰ διὰ δικαιοσύνης πίστεως». Ἐπι-
 5 γραφόμεθα γὰρ πατέρα τὸν Ἀβραάμ οἱ ἐν ἀκροβυστία πιστεύσαν-
 τες καὶ καθ' ὁμοιότητα τὴν αὐτοῦ παρὰ Θεοῦ δικαιούμενοι. Σαφη-
 νειῖ δὲ σφόδρα τὸ θεῖον ἡμῖν μυστήριον νομομαθῆς ὢν ὁ Παῦλος.
 Ἐπιστέλλει γὰρ ὡδὶ μετὰ τὴν ἐν Χριστῷ τελείωσιν, ἀνόπιν ὥσπερ
 ἰοῦσι Γαλάταις ἐπιτιμῶν· «Λέγετέ μοι οἱ ὑπὸ νόμον θέλοντες εἶναι,
 10 τὸν νόμον οὐκ ἀκούετε; Γέγραπται γὰρ ὅτι Ἀβραάμ δύο υἱοὺς
 ἔσχεν, ἓνα ἐκ τῆς παιδίσκης, καὶ ἓνα ἐκ τῆς ἐλευθέρας. Ἄλλ' ὁ μὲν ἐκ
 τῆς παιδίσκης κατὰ σάρκα γεγένηται, ὁ δὲ ἐκ τῆς ἐλευθέρας δι'
 ἐπαγγελίας, αἱτῖνά ἐστιν ἀλληγορούμενα. Αὗται γὰρ εἰσιν αἱ δύο
 διαθήκαι· μία μὲν ἀπὸ ὄρους Σινᾶ, εἰς δουλείαν γεννώσα, ἣτις ἐστὶν
 15 Ἄγαρ. Τὸ γὰρ Σινᾶ, ὄρος ἐστὶν ἐν τῇ Ἀραβίᾳ· συστοιχεῖ δὲ τῇ νῦν
 Ἱερουσαλήμ, δουλεύει δὲ μετὰ τῶν τέκνων αὐτῆς. Ἡ δὲ ἄνω Ἱερου-
 σαλήμ ἐλευθέρη ἐστίν, ἣτις ἐστὶ μήτηρ ἡμῶν. Γέγραπται γὰρ· Εὐ-
 φράνθητι στείρα ἢ οὐ τίκτουσα, ρῆξον καὶ βόησον ἢ οὐκ ὠδίνουσα,
 ὅτι πολλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου μᾶλλον, ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα
 20 Ἡμεῖς δέ, ἀδελφοί, κατὰ Ἰσαὰκ ἐπαγγελίας τέκνα ἐσμέν. Ἄλλ'
 ὥσπερ τότε ὁ κατὰ σάρκα γεννηθεὶς ἐδίωκε τὸν κατὰ πνεῦμα, οὕτω
 καὶ νῦν. Ἄλλὰ τί λέγει ἡ Γραφή; Ἐκβαλε τὴν παιδίσκην καὶ τὸν
 υἱὸν αὐτῆς οὐ γὰρ μὴ κληρονομῆσῃ ὁ υἱὸς τῆς παιδίσκης μετὰ τοῦ
 υἱοῦ τῆς ἐλευθέρας. Ἡμεῖς δέ, ἀδελφοί, οὐκ ἐσμεν παιδίσκης τέκνα,
 25 ἀλλὰ τῆς ἐλευθέρας. Τῇ ἐλευθερίᾳ, ἣ ἡμᾶς Χριστὸς ἠλευθέρωσε, στή-
 κετε οὖν, καὶ μὴ πάλιν ζυγῷ δουλείας ἐνέχεσθε».

Συνίης οὖν, ὅπως τῶν δύο διαθηκῶν φησιν ἐναργῶς εἰκόνας
 Ἄγαρ τε καὶ Σάρραν, καὶ παρεικάζει μὲν τὸ θεραπεινίδιον τῇ τῶν
 Ἰουδαίων μητρὶ, τουτέστι τῇ ἐπὶ γῆς Ἱερουσαλήμ, ἐπεὶ τοι δουλείας
 30 ὑπέστρωται νόμοις, καὶ οὐκ ἐλευθέρῳ διαπρέπει πνεύματι, τὴν δέ γε

27. Ρωμ. 4, 13.

27α. Ἦσ. 54, 1.

μέ τὸ ὅτι ἦταν ἀπόγονοι τοῦ Ἰσραήλ, ἀλλ' ἐπειδὴ προέρχονταν ἀπὸ τοὺς ἔθνικοὺς πού σώθηκαν μέ τὴν πίστη τους. Καί θὰ τὸ ἐπιβεβαιώσει ὁ Παῦλος, ὁ ὁποῖος γράφει· «Γιατί ἡ ὑπόσχεση στὸν Ἀβραάμ, ὅτι ὁ κόσμος θὰ γίνεи κληρονομία του, δὲν ἔγινε μέ τὸν νόμο, ἀλλὰ μέ τὴ δικαίωση πού τὴν πέτυχε μέ τὴν πίστη του»²⁷. Γιατί ἀποκαλοῦμε πατέρα μας τὸν Ἀβραάμ, ὅσοι πιστέψαμε, ἂν καί εἴμαστε ἀπερίτμητοι, καί δικαιωνόμαστε ἀπὸ τὸν Θεὸ ἀκριβῶς ὅπως καί ὁ Ἀβραάμ. Θὰ μᾶς ἀποσαφηνίσει ὅμως τὸ θεῖο μυστήριο ὁ Παῦλος πού εἶναι πάρα πολὺ μεγάλος γνώστης τοῦ νόμου. Γιατί γράφει στοὺς Γαλάτες ἐπιτιμώντας τους γιὰ τὸ ὅτι γύριζαν κατὰ κάποιον τρόπο στὰ πίσω, μετὰ τὴν τελείωση μέ τὸν Χριστό· «Πέστε μου, σεῖς πού θέλετε νὰ βρῖσκεστε κάτω ἀπὸ τὸν νόμο, δὲν ἀκοῦτε τί λέγει ὁ νόμος; Γιατί εἶναι γραμμένο, ὅτι ὁ Ἀβραάμ εἶχε δύο υἱούς, ἓνα ἀπὸ τὴ δούλη του, καί ἓνα ἀπὸ τὴν ἐλεύθερη. Ἄλλὰ ὁ υἱὸς τῆς δούλης γεννήθηκε σύμφωνα μέ τὸν φυσικὸ νόμο, ἐνῶ τῆς ἐλεύθερης μέ ὑπόσχεση τοῦ Θεοῦ. Αὐτὰ ὅμως εἶναι ἀλληγορικά. Οἱ δύο γυναῖκες εἶναι οἱ δύο διαθηκῆς, ἡ μία ἀπὸ τὸ ὄρος Σινᾶ, πού γεννᾶ παιδιά γιὰ τὴ δουλεία, καί εἶναι ἡ Ἄγαρ. Γιατί τὸ Σινᾶ εἶναι βουνὸ στὴν Ἀραβία καί ἀντιστοιχεῖ μέ τὴν τωρινὴ Ἱερουσαλήμ, ἡ ὁποία εἶναι δούλη μαζί μέ τὰ παιδιά της. Ἀντίθετα ἡ ἄνω Ἱερουσαλήμ εἶναι ἐλεύθερη, καί αὐτὴ εἶναι μητέρα μας. Γιατί εἶναι γραμμένο· Νὰ εὐφραίνεσαι σὺ ἢ στεῖρα πού δὲν γεννᾷς, θγάλε φωνὴ καί φώναξε δυνατὰ σὺ ἢ στεῖρα, γιὰτί τὰ παιδιά τῆς ἐγκαταλελειμμένης θὰ εἶναι περισσότερα, ἀπὸ ἐκείνης πού ἔχει ἄνδρα»^{27α}. Ἐμεῖς ὅμως, ἀδελφοί, εἴμαστε παιδιά σύμφωνα μέ τὴν ὑπόσχεση τοῦ Ἰσαάκ. Ἄλλ' ὅπως τότε ἐκεῖνος πού γεννήθηκε σύμφωνα μέ τὸν φυσικὸ νόμο καταδίωκε αὐτὸν πού γεννήθηκε κατὰ πνεῦμα, ἔτσι καί τώρα. Ἄλλὰ τί λέγει ἡ Γραφή; Διῶξε τὴ δούλη καί τὸν υἱὸ τῆς. Γιατί δὲν θὰ κληρονομήσει ὁ υἱὸς τῆς δούλης μαζί μέ τὸν υἱὸ τῆς ἐλεύθερης. Ἐμεῖς ὅμως, ἀδελφοί, δὲν εἴμαστε παιδιά τῆς δούλης, ἀλλὰ τῆς ἐλεύθερης. Σταθεῖτε λοιπὸν σταθεροὶ στὴν ἐλευθερία γιὰ τὴν ὁποία μᾶς ἐλευθέρωσε ὁ Χριστός, καί μὴν ὑποτάσσεσθε πάλι στὸν ζυγὸ τῆς δουλείας»²⁸.

Ἀντιλαμβάνεσαι λοιπὸν, ὅτι τὴν Ἄγαρ καί τὴ Σάρρα τίς ὀνομάζει ὀλοκάθαρα εἰκόνες τῶν δύο διαθηκῶν, καί παρομοιάζει τὴ δούλη μέ τὴ μητέρα τῶν Ἰουδαίων, δηλαδὴ μέ τὴν ἐπίγεια Ἱερουσαλήμ, ἐπειδὴ μένει προσκολλημένη στοὺς νόμους τῆς δουλείας, καί δὲν διακρίνεται

28. Γαλ. 4, 21-31.

πρώτην καὶ ἐλευθέραν, φημί δὴ τὴν Σάρρα, ἣ καὶ «ἄρχουσα»
 ταύτητοι καὶ ἐρμηνεύεται, τῆς ὑψοῦ τε καὶ ἄνω φησὶν Ἰερουσαλήμ
 ἀνηφθαι τοὺς τύπους, γεγενῆσθαι τε μητέρα διαβεβαιούται σαφῶς
 τῶν ἐν πίστει δεδικαιωμένων, καὶ ἐξ ἐπαγγελίας Θεοῦ κεκλημένων
 5 εἰς τὸ εἶναι τέκνα τοῦ Ἀβραάμ. «Ἡμεῖς», γὰρ φησι, «κατὰ Ἰσαὰκ
 ἐπαγγελίας τέκνα ἐσμέν». Ἠλευθερώμεθα γὰρ ἐν Χριστῷ, δι' οὗ καὶ
 ἐν ᾧ τὸ θεῖον καὶ ἄνωθεν καταπλουτοῦντες Πνεῦμα, κατετετάγμεθα
 μὲν ἐν τέχνους Θεοῦ, «Κράζομεν» δέ, «Ἀβδᾶ ὁ Πατήρ», καὶ κληρο-
 νόμοι γεγόναμεν τῶν ἐπηγγελμένων τοῖς ἀγίοις ἀγαθῶν, μονονουχί
 10 καὶ ὁμωμοκότος καθ' ἑαυτοῦ τοῦ Θεοῦ. Παρελήφθη γὰρ ὡς ἐν ὄρκῳ
 τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός, ἦτοι τὸ ἐπ' αὐτῷ μυστήριον. Ἔθος γὰρ ὁμνῆσαι
 τῷ Πατρὶ ὡς κατὰ ἰδίας δυνάμεως τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦτό ἐστι τὸ ὁμνῆ-
 ναι καθ' ἑαυτοῦ. Ἐπεὶ περ οὐχ ἕτερος παρ' αὐτὸν ὁ Υἱός, κατὰ γε,
 φημί, τῆς οὐσίας τὸν λόγον καὶ τὸ ταυτὸν τῆς θεότητος. Καὶ γοῦν ὁ
 15 θεοπέσιος Μωσῆς ὅτε δέδειχεν ἡμῖν ὁμνῆντα Θεόν, παρακεκόμικε
 λέγοντα καὶ μάλα σαφῶς, ὅτι «Ἀρῶ εἰς τὸν οὐρανὸν τὴν χεῖρά μου,
 καὶ ὁμῶμαι τῇ δεξιᾷ μου». Δεξιὰ γὰρ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὁ Υἱός,
 δι' ἧς τῶν ὄλων κατακρατεῖ καὶ οἰονεῖ τοῦ παντός καταδράσεται
 καὶ θεοπρεπῶς ἐργάζεται, καλῶν τὰ οὐκ ὄντα πρὸς γένεσιν καὶ τοῖς
 20 ἤδη γεγονόσι τὸ εὖ εἶναι διανεμῶν. Οὐκοῦν ὡς ἐν ὄρκῳ χρεῖα
 δεβαιούντος εἰς πίστιν τῆς ἐπαγγελίας τοὺς κληρονόμους, τὸ τοῦ
 Σωτῆρος ἡμῶν παρελήφθη μυστήριον. Καὶ ἀνετυπούτο δὴ μᾶλλον
 ὡς ἐν δαμάλει Χριστός, καὶ μὴν καὶ αἰγὶ καὶ κριῶ, καὶ ὡς ἐν δυοῖν
 στρουθίοις, τρυγόνι τε, φημί, καὶ περισσερᾷ. Καὶ τίς ἂν ὁ τούτου
 25 νοοῖτο λόγος, κατὰ τὸ ἐγχωροῦν ἀφηγήσομαι.

ἦ. Ποτὲ μὲν γὰρ διὰ τὸ ἄγαν εὐσθενές καὶ ἀκαταγώνιστον εἰς
 ἀλήην, δηλὸν δὲ ὅτι τὴν θεοπρεπῆ, «μόσχῳ» παρεικάζεται, ποτὲ δὲ
 αἰῶ, διὰ τὸ ἀνθρώπινον, καὶ ἐπεὶ τοι γέγονεν ὑπὸ νόμον, «δάμαλις»
 ὀνομάζεται. Κατόπιν γὰρ πως αἰεὶ καὶ ἐν μείοσι τὸ θῆλυ τοῦ ἄρρενος
 30 ὡς ἡγουμένον καὶ προὔχοντος. Ἀπάσης μὲν γὰρ ἐπέκεινα κτίσεως ὁ
 Υἱός, καὶ ἀσυγκρίτοις ὑπεροχαῖς τὴν τῶν γενητῶν ὑπερφέρει φύσιν

για τὸ ἐλεύθερο πνεῦμα τῆς, ἐνῶ τὴν πρώτη καὶ ἐλεύθερη, ἐννοῶ βέβαια τὴ Σάρρα, ἢ ὅποια γι' αὐτὸ ἀκριβῶς μεταφράζεται "ἀρχόντισσα", ἀφοῦ ἀποτελεῖ προτύπωση τῆς ὑψηλῆς καὶ οὐράνιας Ἱερουσαλὴμ, διαβεβαιῶναι καθαρὰ, ὅτι ἔγινε μητέρα αὐτῶν πού δικαιοῦθηκαν μὲ τὴν πίστη τους καὶ κλήθηκαν μὲ κλήση τοῦ Θεοῦ, γιὰ νὰ γίνουν παιδιὰ τοῦ Ἀβραάμ. Γιατὶ λέγει· «Ἐμεῖς εἴμαστε παιδιὰ ὑποσχέσεως, ὅπως καὶ ὁ Ἰσαάκ»²⁹. Καὶ πραγματικὰ ἔχουμε ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τὸν Χριστό, μέσω τοῦ ὁποίου καὶ μὲ τὸν ὁποῖο ἔχοντας λάβει ὡς πλοῦτο τὸ θεῖο καὶ οὐράνιο Πνεῦμα, ἔχουμε καταταχθεῖ στὰ παιδιὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ φωνάζουμε, «Ἀββᾶ, Πατέρα μας»³⁰, καὶ γίναμε κληρονόμοι τῶν ἀγαθῶν πού τὰ ὑποσχέθηκε ὁ Θεὸς στοὺς ἁγίους καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ὁ ἴδιος ὀρκίσθηκε στὸν ἑαυτό του. Ἀντὶ ὄρκου βέβαια χρησιμοποιήθηκε ὁ Υἱὸς τοῦ Πατέρα, δηλαδὴ τὸ μυστήριον τὸ σχετικὸ μὲ αὐτόν. Γιατὶ ὁ Πατέρας συνηθίζει νὰ ὀρκίζεται στὸν Υἱὸ ὡς δική του δύναμη πού εἶναι, καὶ αὐτὸ σημαίνει ὅτι ὀρκίζεται στὸν ἑαυτό του. Καθόσον ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι ἄλλος διπλα σ' αὐτόν, ἐννοῶ ὡς πρὸς τὴν οὐσία καὶ τὴν ταυτότητα τῆς θεότητος. Μάλιστα ὁ θεόπνευστος Μωϋσῆς, ὅταν μᾶς ἔδειξε τὸν Θεὸ νὰ ὀρκίζεται, τὸν παρουσίασε νὰ λέγει, καὶ πολὺ καθαρὰ μάλιστα, «θὰ ὑψώσω τὸ χέρι μου στὸν οὐρανὸ, καὶ θὰ ὀρκισθῶ στὸ δεξιό μου χέρι»³¹. Δεξιὸ βέβαια χέρι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα εἶναι ὁ Υἱός, μὲ τὸν ὁποῖο κατὰ κάποιον τρόπο πιάνει τὰ πάντα καὶ ἐργάζεται μὲ τρόπο πού πρέπει στὸν Θεό, καὶ καλεῖ αὐτὰ πού δὲν ὑπάρχουν στὴν ὑπαρξη, καὶ αὐτὰ πού ἤδη ὑπάρχουν τὰ παρέχει τὴν εὐζωία. Ὡστε λοιπὸν τὸ μυστήριον τοῦ Σωτήρα μας χρησιμοποιήθηκε ὡς ἀναγκαῖος ὄρκος πού βεβαιώνει τοὺς κληρονόμους νὰ πιστέψουν στὴν ὑπόσχεση. Καὶ ὑποδηλωνόταν ὁ Χριστὸς ὡς μὲ τύπο μὲ τὴ δάμαλη καὶ μὲ τὴ γίδα καὶ μὲ τὸ κριάρι καὶ μὲ τὰ δύο πτηνά, ἐννοῶ τὸ τρυγόνι καὶ τὸ περιστέρι. Καὶ ποιὸ εἶναι τὸ νόημα τοῦ λόγου αὐτοῦ, θὰ σᾶς τὸ διηγηθῶ ὅσο μοῦ εἶναι δυνατόν.

8. Ἄλλοτε δηλαδὴ ἐξαιτίας τῆς μεγάλης δυνάμεώς του καὶ τῆς ἀκαταγώνιστης ἰσχύος του, φυσικὰ αὐτῆς πού ταιριάζει στὸν Θεό, παρομοιάζεται μὲ μοσχάρι, ἄλλοτε πάλι ἐξαιτίας τῆς ἀνθρώπινης φύσης του καὶ τὸ ὅτι ὑποτάχθηκε στὸν νόμον ὀνομάζεται δάμαλις. Γιατὶ τὸ θηλυκὸ ἀκολουθεῖ πάντοτε καὶ εἶναι σὲ μειονεκτικώτερη θέση ἀπὸ τὸ ἀρσενικὸ, τὸ ὁποῖο εἶναι ἀρχηγὸς καὶ προέχει. Γιατὶ ὁ Υἱὸς βρῖσκεται πέρα ἀπὸ κάθε κτίσμα καὶ ξεπερνᾷ μὲ ἀσύγκριτη ὑπεροχὴ τὴ φύση καὶ τὴ δόξα

31. Δευτ. 32, 40.

τε καὶ δόξαν, ρίζαν ἔχων τὴν ἀνωτάτην, τὸν τῶν ὄλων Πατέρα φημι
 δὴ καὶ Θεόν. Ἐπειδὴ δὲ πέφυκε καθ' ἡμᾶς, κεχρημάτικεν ὑπὸ νόμον
 ὡς ἡγούμενον. Ταιγάρτοι καὶ ἔφασκεν· «Οὐκ ἦλθον καταλύσαι τὸν
 νόμον, ἀλλὰ πληρῶσαι». Ἀναθήσομεν δὲ καὶ τοῦτο τοῖς τῆς κενώσε-
 5 ως μέτροις, ὀρθὰ φρονεῖν ἡρημένοι. Διὰ τοῦτο «δάμαλις» ὁ Χριστός,
 τὸ τοῦ νόμον πρόσωπον ἀναπληροῦντος Μωσέως, ἦτοι τοῦ κατ'
 αὐτὸν ὀρισθέντος νόμου. Ἀφομοιοῦται δὲ καὶ «αἰγί». Διὰ ποίαν
 αἰτίαν; Προσκεκόμικε γὰρ ἑαυτὸν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, κατὰ
 τὰς Γραφάς. Χίμαρος δὲ τὸ ὑπὲρ ἁμαρτίας θῦμα κατὰ τὸν νόμον
 10 Παραβάλλεται δὲ καὶ «κριῶ», διὰ τὸ τῶν λογικῶν ἡγεῖσθαι ποι-
 μνίων. Εἷς γὰρ ἡμῶν ἐστι καθηγητής, ὁ Χριστός. Καὶ ἡμεῖς μὲν λαὸς
 νομῆς αὐτοῦ καὶ πρόβατα χειρὸς αὐτοῦ, κατὰ τὸ γεγραμμένον.
 Ἐπειδὴ δὲ ὠμοιώθη κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς, τουτέστιν ἡμῖν,
 καθεῖς ἑαυτὸν εἰς κένωσιν, γράφεται μὲν ἐν «κριῶ», νοεῖται γε μὴν
 15 ἡγούμενος. Κριοὶ γὰρ αἶι τῆς ἀγέλης οἱ προῦχοντες. Ὁ αὐτὸς οὖν
 ἄρα καὶ «δάμαλις», διὰ τοι τὸ ὑπὸ νόμον, καὶ μὴν καὶ ὡς «αἶξ», σφά-
 γιον ὑπὲρ ἁμαρτίας, καὶ προσέτι «κριός», ὡς ἡγούμενος, οὗ τοῖς
 ἴχνεσιν ἔπεσθαι δεῖν ἡρημένοι καὶ διασπεύδοντες, «Ἐν νομῇ ἀγαθῇ,
 καὶ ἐν τόπῳ πίονι», κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν, ἐσόμεθα καὶ ἐν
 20 αὐλαῖς ἱεραῖς καταλύσομεν. Ἐνοικιεῖ γὰρ ἡμᾶς ταῖς ἄνω μοναῖς,
 αὐτὸς ὢν καὶ κριὸς καὶ ἀρχιποίμην, καὶ ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν ὑπὸ νόμον,
 καὶ ὑπὲρ νόμον, ὡς Θεὸς αὐτὸς ἢ πᾶσα δικαίωσις, εἰ καὶ «Ἐν τοῖς
 ἀνόμοις ἐλογίσθη» καὶ τὴν δι' ἡμᾶς ὑπέμεινε σφαγήν. Μορφοῦται
 δὲ αὐτὸς καὶ ὡς ἐν τρυγόνι καὶ περιστερᾷ. Αὐτὸς γὰρ ἡ μόνη νοητὴ καὶ
 25 λαλισιτάτη «τρυγών», τὸ εὐστομον ἀληθῶς στρουθίον, ὃ ἐξ οὐρανοῦ
 καὶ ἄνωθεν, ὃς τοῖς εὐαγγελικοῖς κηρύγμασι κατεκήλησε τὴν ὑπ'
 οὐρανόν, ᾧ καὶ αὐτὴ προσπεφώνηκεν ἡ νύμφη, τουτέστιν ἡ ἐξ
 ἔθνῶν Ἐκκλησία· «Δεῖξόν μοι τὴν ὄψιν σου, καὶ ἀκούτισόν μοι τὴν
 φωνήν σου· ὅτι ἡ φωνή σου ἠδεῖα, καὶ ἡ ὄψις σου ὡραία». Ὁ αὐτὸς
 30 ἡ ἀπλή καὶ ἀκάκουργος καὶ δόλον οὐχ ἔχουσα «περιστερά». Οὐ γὰρ
 εὐρέθη «δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ», κατὰ τὸ γεγραμμένον. Τριε-
 τίζουσα δὲ «ἡ δάμαλις», καὶ μὴν καὶ τὰ ἕτερα τῶν κτηνῶν. Παντέ-

τῶν δημιουργημάτων, ἔχοντας ρίζα τὴν ἀνώτατη, ἐνοῶ τὸν Πατέρα καὶ Θεὸ τῶν ὄλων. Ἐπειδὴ ὁμως ἔγινε σὰν ἡμᾶς ὑποτάχθηκε κάτω ἀπὸ τὸν νόμο πού προηγεῖται. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε: «Δὲν ἦρθα νὰ καταργήσω τὸν νόμο, ἀλλὰ νὰ τὸν ὀλοκληρώσω»³². Θὰ τὸ ἀποδώσουμε ὁμως καὶ αὐτὸ στὰ μέτρα τῆς ταπεινώσεως, ἂν θέλουμε νὰ πιστεύουμε σωστά. Γι' αὐτὸ ὁ Χριστὸς χαρακτηρίζεται ὡς δάμαλις, ἀντικαθιστώντας τὸ πρόσωπο τοῦ Μωυσῆ, δηλαδή τοῦ νόμου πού ὀρίσθηκε ἀπὸ αὐτόν. Παρομοιάζεται ὁμως καὶ μὲ γίδα. Γιὰ ποιὸ λόγο; Ἐπειδὴ πρόσφερε θυσία τὸν ἑαυτό του γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας, σύμφωνα μὲ τὶς Γραφές. Καὶ σύμφωνα μὲ τὸν νόμο τὸ θῦμα γιὰ τὶς ἁμαρτίες ἦταν τράγος. Παραβάλλεται ὁμως καὶ μὲ κριάρι, ἐπειδὴ εἶναι ἡγούμενος τῶν λογικῶν ποιμνίων. Γιατὶ ἓνας εἶναι ἀρχηγός μας, ὁ Χριστὸς. Καὶ ἡμεῖς βέβαια εἴμαστε λαὸς τῆς βοσκῆς του καὶ πρόβατα τοῦ χειριοῦ του, σύμφωνα μὲ αὐτὸ πού εἶναι γραμμένο³³. Ἐπειδὴ ὁμως ἔγινε ὁμοιος σὲ ὅλα μὲ τοὺς ἀδελφούς του, δηλαδή μὲ μᾶς, ταπεινώνοντας τὸν ἑαυτό του, χαρακτηρίζεται καὶ κριάρι καὶ θεωρεῖται ἀρχηγός. Γιατὶ τὰ κριάρια εἶναι πάντοτε οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ κοπαδιοῦ. Ἄρα λοιπὸν ὁ ἴδιος εἶναι καὶ δάμαλις, ἐπειδὴ τέθηκε κάτω ἀπὸ τὸν νόμο, ἀλλὰ καὶ γίδα, ὡς σφάγιο γιὰ τὶς ἁμαρτίες, καὶ ἀκόμα κριάρι, ὡς ἀρχηγός, τὰ ἴχνη τοῦ ὁποίου πρέπει νὰ ἀκολουθοῦμε ἡμεῖς πού τὸν ἀποδεχόμαστε καὶ διαζόμεστε νὰ ὀδηγηθοῦμε «σὲ βοσκὴ καλὴ καὶ σὲ βοσκοτόπο πλούσιο»³⁴, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ προφήτη, καὶ νὰ καταλύσουμε στίς ἱερές αὐλές. Γιατὶ μᾶς ἐγκαθιστᾶ στοὺς οὐράνιους τόπους διαμονῆς, ἀφοῦ ὁ ἴδιος εἶναι καὶ κριάρι καὶ ἀρχιερέας, καὶ σὰν ἓνας ἀπὸ μᾶς κάτω ἀπὸ τὸν νόμο, καὶ πάνω ἀπὸ τὸν νόμο, ὡς Θεὸς αὐτός, ἡ δικαίωση ὄλων, ἂν καὶ «συμπεριελήφθηκε μεταξὺ τῶν παρὰ νόμων»³⁵ καὶ ὑπέστη καὶ τὴ σφαγὴ γιὰ χάρη μας. Πάει ὁμως πάλι καὶ τὴ μορφὴ τρυγόνας καὶ περιστερᾶς, γιατί αὐτὸς εἶναι ἡ μοναδικὴ νοητὴ καὶ λαλίστατη τρυγόνα, τὸ πραγματικὰ εὐγλωττο ἐκεῖνο πουλι πού ἦρθε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ ἄνω, πού μὲ τὰ εὐαγγελικά του κηρύγματα μάγεψε τὴν ὑφήλιο, στὸν ὁποῖα φώναξε ἡ νύφη, δηλαδή ἡ Ἐκκλησία τῶν ἐθνῶν «Δεῖξε μου τὸ πρόσωπό σου καὶ κάνε με νὰ ἀκούσω τὴ φωνή σου, γιατί ἡ φωνή σου εἶναι γλυκεῖα καὶ ἡ ὄψη σου ὠραία»³⁶. Ὁ ἴδιος εἶναι ἡ ἀπλὴ καὶ ἄκακη καὶ χωρὶς δόλο περιστερᾶ. Γιατί, ὅπως ἔχει γραφεῖ, δὲν βρέθηκε «στὸ στόμα του δόλος»³⁷. Ἡ δάμαλις ἦταν τριῶν ἐτῶν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλλα ζῶα, γιατί ὁ Κύριος ἦταν παντέλειος. Ἡ

35. Ἦσ. 53, 12.

36. Ἦσ. 2, 14.

37. Ἦσ. 53, 9.

λειος γὰρ ὁ Κύριος. Τῆς τῶν κτηνῶν ἡλικίας τὸ ὡς ἐν Θεότητι τέλει-
ον τοῦ Μονογενοῦς ὑποφαινούσης ἀστείως. Καὶ διαπτύσσεται μὲν
τὰ κτήνη (δεδιχοτόμηνται γάρ), μεμένηκε δὲ τῶν στρουθίων ἀδιχο-
τόμητος ἡ δυνάς.

5 Καὶ τίς ὁ λόγος; Ἡ μὲν γὰρ γέγονε σὰρξ ὁ μονογενῆς τοῦ Θεοῦ
Λόγος, οἰονεῖ πως δεδιχοτόμηται, καὶ εἰς θεωρίαν εὐρύνεται τὴν
διπλῆν ὁ ἐπ' αὐτῷ λόγος. Ὅτε μὲν γὰρ τὴν ὡς ἐκ Πατρὸς αὐτοῦ θείαν
καὶ ἀπόρητον νοοῦμεν γένησιν, ὅτε δὲ αὐτὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως
λαλοῦμεν μυστήριον, τὸ θαθὺ τῆς οἰκονομίας μονονουχί διαπτύσσον-
10 τες καὶ ἀπλοῦντες εἰς εἶδησιν τοῖς οὐκ εἰδόσιν αὐτό. Ἄλλ' εἰ καὶ γέγο-
νε διττὸς οἰονεῖ πως ὁ ἐπ' αὐτῷ λόγος, ἀλλ' εἰς πον πάντως καὶ ὁ
αὐτός, οὐ διαιρούμενος εἰς δύο μετὰ τὴν πρὸς σάρκα σύνοδον. Οὔτε
μὴν εἰς νιῶν δυνάδα τεμνόμενος· εἰς γὰρ καὶ ἀμέριστος ὁ Χριστός.
Τύπος δ' ἂν γένοιτο καὶ τοῦδε σαφῆς τὸ ἀδιάτητον τῶν στρουθίων
15 «Τὰ γὰρ ὄρνεα», φησὶν, «οὐ διεΐλε». Καὶ ἐσημαίνεται μὲν ὡς ἀπὸ τῆς
γῆς διὰ τὸ ἀνθρώπινον, ὡς ἐν γε τῷ μόσχῳ, καὶ μὴν καὶ αἰγὶ καὶ κριῶ.
Νοεῖται δὲ πάλιν ὡς ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἄνωθεν, διὰ τοι τὸ εἶναι ὁ Θεὸς
διὰ τῶν στρουθίων. Ὅτι δὲ καίτοι τὴν ὑπὲρ ἡμῶν ἐκούσιον ὑπομεί-
ναντος σφαγήν, «Ἡ σὰρξ αὐτοῦ οὐκ εἶδε», κατὰ τὸ γεγραμμένον,
20 «διαφθοράν», καὶ ὅτι κατὰ τὴν τοῦ Ψάλλοντος φωνήν, «Οὐκ ὠφελή-
σει ἐχθρὸς ἐν αὐτῷ, καὶ υἱὸς ἀνομίας οὐ προσθήσει τοῦ κακῶσαι
αὐτόν», παραδείξειεν ἂν καὶ μάλα σαφῶς ὡς ἐν τύπῳ δὴ πάλιν ὁ
θεοπέσιος Ἀβραάμ, τὰ καταφθείρειν ἐθέλοντα τῶν πτηνῶν ἀφιστάς
τῶν διχοτομημάτων. Προαπαγγελθείσης δὲ τῷ Ἀβραάμ τῆς ἐσομέ-
25 νης κατὰ καιροῦς ἐν Αἰγύπτῳ πλεονεξίας κατὰ τῶν ἐξ αἵματος αὐ-
τοῦ, τουτέστι τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τῆς παραδόσεως λυτρώσεως, «Περὶ τὰς
ἡλίου», φησὶ, «δυσμὰς κλίβανος πυρὸς καπνίζόμενος καὶ λαμπάδες
πυρὸς διὰ μέσων ἦεσαν τῶν διχοτομημάτων». Προανέτειλε μὲν γὰρ
τῶν ἐξ ἐπαγγελίας ὁ διὰ Μωσέως νόμος, δουλείας τε πέρι τῶν ἐξ
30 Ἰσραὴλ, καὶ μὴν καὶ λυτρώσεως, μακρὰ τοῖς ἀκρωμένοις εἰσφέρων
τὰ διηγῆματα. Ἐν ἐσχάτοις δὲ τοῦ αἰῶνος καιροῖς, καὶ οἰονεῖ πρὸς
ἐσπέραν, «Γέγονε σὰρξ ὁ Λόγος». Εἴη γάρ, οἶμαι, τουτί, καὶ ἕτερον

ήλικία δηλαδή τῶν ζώων ἔδειχνε κατὰ τρόπο συμβολικὸ τὴν τελειότητα τοῦ Μονογενοῦς ὡς πρὸς τὴ θεότητα. Καὶ τὰ ζῶα βέβαια κομματιάστηκαν (γιατὶ λέγει ὅτι διχοτομήθηκαν), ἐνῶ τὰ δύο πτηνὰ ἔμειναν ἀδιχοτόμητα.

Καὶ γιὰ ποιὸν λόγο; Ἐφόσον δηλαδή ὁ μονογενὴς Λόγος τοῦ Θεοῦ ἔγινε σάρκα, κατὰ κάποιον τρόπο εἶχε διχοτομηθεῖ, καὶ ὁ λόγος γι' αὐτὸν ἀναπτύσσεται κατὰ δύο ἔννοιες. Ἄλλοτε δηλαδή σκεπτόμαστε τὴ θεία καὶ μυστικὴ γέννησή του ἀπὸ τὸν Πατέρα, καὶ ἄλλοτε πάλι κηρύττουμε τὸ μυστήριον τῆς ἐνανθρώπησής του, ἀναπτύσσοντας καὶ ἀπλώνοντας κατὰ κάποιον τρόπο τὸ βάθος τῆς οἰκονομίας γιὰ νὰ τὸ μάθουν ὅσοι δὲν τὸ γνωρίζουν. Ἄλλὰ, ἂν καὶ ὁ λόγος γι' αὐτὸν ἔγινε κατὰ κάποιον τρόπο διπλός, ὅμως μένει ὁπωσδήποτε ἕνας καὶ ὁ αὐτός, χωρὶς νὰ διαιρεῖται σὲ δύο, μετὰ τὴν ἔνωσή του μετὰ τὴν σάρκα. Οὔτε καὶ κόβεται σὲ δύο υἱούς, γιατί ὁ Χριστὸς εἶναι ἕνας καὶ ἀδιάσπαστος. Καὶ τύπος αὐτοῦ καθαρὸς θὰ μπορούσε νὰ εἶναι τὸ ὅτι τὰ πτηνὰ δὲν διχοτομήθηκαν. Γιατὶ λέγει, «Τὰ πτηνὰ δὲν τὰ διχοτόμησε». Καὶ μετὰ τὸ μωσχάρι βέβαια, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴ γίδα καὶ τὸ κριάρι δηλωνόταν ὅτι καταγόταν ἀπὸ τὴ γῆ ὡς ἄνθρωπος, ἀλλὰ νοεῖται ἐπίσης ὡς προερχόμενος ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ ἀπὸ πάνω, ἐπειδὴ εἶναι Θεός, μετὰ τὰ πτηνὰ. Ὅτι βέβαια, ἂν καὶ ὑπέστη τὸν θάνατον γιὰ χάριν μας μετὰ τὴ θέλησή του, «Τὸ σῶμά του δὲν γνώρισε διαφθορά»³⁸, ὅπως ἔχει γραφεῖ, καὶ ὅτι, σύμφωνα μετὰ τὰ λόγια τοῦ Ψαλμωδοῦ, «Δὲν θὰ ὠφεληθεῖ ὁ ἐχθρὸς ἀπὸ αὐτόν, οὔτε ὁ ἄνομος θὰ τὸν κακοποιήσει»³⁹, τὸ δείχνει, καὶ πολὺ καθαρὰ μάλιστα, σὰν μετὰ τύπον πάλι, ὁ θεόπνευστος Ἀβραάμ, ἀπομακρύνοντας ἀπὸ τὰ διχοτομημένα ζῶα τὰ πτηνὰ ποὺ ἠθέλαν νὰ τὰ κατασπαράξουν. Καὶ προαναγγέλθηκε βέβαια στὸν Ἀβραάμ ἡ πλεονεξία ποὺ ἐπρόκειτο νὰ συμβεῖ κατὰ καιροὺς στὴν Αἴγυπτον ἐναντίον τῶν συγγενῶν του ἐξ αἵματος, δηλαδή ἐναντίον τῶν Ἰσραηλιτῶν, καὶ ἡ ἀπροσδόκητη λύτρωσή του, μετὰ αὐτὸ ποὺ λέγεται: «Κατὰ τὴ δύση τοῦ ἡλίου ἐφανίστηκε φοῦρνος ἀναμμένος ποὺ κάπνιζε, καὶ φλόγες φωτιᾶς περνοῦσαν μέσα ἀπὸ τὰ διχοτομημένα ζῶα»⁴⁰. Ὁ Μωσαϊκὸς δηλαδή νόμος προανήγγειλε τίς ὑποσχέσεις καὶ τὴ δουλεία καὶ λύτρωση τοῦ Ἰσραὴλ, προσφέροντας στοὺς ἀκροατὲς του μακρὰς διηγῆσεις. Ἀλλὰ καὶ στοὺς ἔσχατους καιροὺς τῶν αἰώνων, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο κατὰ τὴν ἐσπερινὴ ὥρα, «ὁ Λόγος ἔλαθε σάρκα»⁴¹. Γιατὶ νομίζω πὼς αὐτὸ δηλώνει, καὶ τίποτε ἄλλο, τὸ ὅτι μετὰ τὴ

40. Γεν. 5, 17.

41. Ἰω. 1, 14.

οὐδέν, τό, ὡς ἐν εἶδει πυρός τήν θείαν τε καί ἀπόρρητον φύσιν, ἐπ' αὐτά διάττειν τὰ διχοτομήματα.

Ἄλλ' «Ἦν», φησί, «φλόξ πυρός καί κλίβανος πυρός καί λαμπάδες πυρός». Γέγονε γάρ ἀληθῶς τό σεπτόν τῆς ἐνανθρωπήσεως
 5 μυστήριον, τοῖς μὲν ἀπειθεῖν ἤρημένοις καί ἀπονευενκόσι πρὸς τό ἐξήνιον, κλίβανός τε καί φλόξ καί ἡ πασῶν ἀφόρητος καί ἐσχάτη δίκη. Καί γοῦν περὶ τῶν ἐξ Ἰσραήλ, οἱ τὸ Χριστοῦ μυστήριον ἀσυνέτως περιωθρίζοντες κακόνοοί τε καί ἀλαζόνες ἠλίσκοντο, φησὶν ὁ
 10 Δαβὶδ πρὸς τῶν τῶν ὄλων Πατέρα καί Θεόν· «Θῆσεις αὐτούς ὡς κλίβανον πυρός εἰς καιρὸν τοῦ προσώπου σου· Κύριε, ἐν τῇ ὀργῇ σου συνταράξεις αὐτούς, καί καταφάγεται αὐτούς πῦρ». «Καιρός δὲ προσώπου τοῦ Πατρός», ὁ τῆς ἐνανθρωπήσεως νοοῖτο ἂν εἰκότως, εἴπερ ἐστὶ καί πρόσωπον καί εἰκὼν τοῦ Θεοῦ καί Πατρὸς ὁ Υἱός
 15 Οὐκοῦν φλόξ ἀγρία καί κλίβανος τοῖς ἀπωθεῖν ἐθέλουσι τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς τό μυστήριον. Τοῖς γε μὴν ἐπεγνωκόσι τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ, καθὰ γέγραπται, «Λαμπὰς ἐν σκότῳ φωτίζουσα», καί τῆς διαβολικῆς ἀχλύος τὸ πάχος ἀπολεπτύνουσα, καί τοῖς διὰ μέσον προσπταίειν σκανδάλοις τὴν τῶν σεβομένων αὐτὸν οὐκ ἐφιεῖσα πληθύν. Οὕτως ἡμῖν ὠνόμαξε τὸν Υἱὸν ὁ Θεὸς καί Πα-
 20 τῆρ καί διὰ φωνῆς Ἡσαΐου, λέγων «Διὰ Σιών οὐ σιωπήσομαι, καί διὰ Ἱερουσαλήμ οὐκ ἀνήσω, ἕως ἂν ἐξέλθῃ ὡς φῶς ἡ δικαιοσύνη μου. Τὸ δὲ σωτήριόν μου ὡς λαμπάδες κανθήσεται». Σωτήριον γάρ καί δικαιοσύνη παρὰ τοῦ Θεοῦ καί Πατρὸς εἰς ἡμᾶς γέγονεν ὁ Υἱός, εἴπερ ἐστὶν ἀληθὲς ὡς ἐν αὐτῷ δικαιούμεθα, καί τὸν πάλαι καθ'
 25 ἡμῶν τυραννήσαντα νικῶντες θάνατον, παλινδρομοῦμεν εἰς ἀφθαρσίαν, καί εἰς ὅπερ ἦν ἐν ἀρχαῖς ἡ φύσις ἀναμορφούμεθα.

θ. Ὅτι δὲ ἀναγκαῖον πεφηνότος ἤδη τοῦ Ἐμμανουήλ καί τοῦ κατ' αὐτὸν μυστηρίου παραδειχθέντος ἐν κόσμῳ, τῆς Μωσαϊκῆς λατρείας τοὺς τύπους τοῖς εὐαγγελικοῖς παιδεύμασιν ὑποφέρεσθαι,
 30 καί ὑπεῖκειν ὥσπερ ταῖς ἀμείνοσι καί τελεωτέραις ἐντολαῖς, ἐσκιαγραφεῖτο πάλιν ὡς ἐν τύπῳ τὸ χρῆμα παχεῖ. Καί τίς δὴ οὗτος, ἐρῶ. Ἐπειδὴ γάρ οὐκ ἔτικτε μὲν ἡ Σάρρα, κεκυφόρηκε δὲ τὸν Ἰσμαήλ ἡ Ἄγαρ, ὄφρ' ἐν ἀνατείνουσα κατὰ τῆς ἐλευθέρας ἐφωρᾶτο λοιπόν.

μορφή τῆς φωτιᾶς ἢ θεία καὶ ἀπόρητη φύση διατρέχει πάνω ἀπὸ τὰ διχοτομημένα ζῶα.

Ἄλλ' «ἦταν», λέγει, «φλόγα φωτιᾶς καὶ φοῦρνος ἀναμμένος καὶ λαμπάδες πύρινες». Ἐγινε δηλαδὴ πραγματικά τὸ σεβάσιμο μυστήριο τῆς ἐνανθρώπησης γι' αὐτοὺς πού προτιμοῦν νὰ μὴ τὸ πιστεύουν καὶ κλίνουν πρὸς τὴν ἀρνηση, φοῦρνος καὶ φλόγα, καὶ ἡ πῶ ἀνυπόφορη ἀπὸ ὅλες καὶ ἔσχατη καταδικη. Καὶ πράγματι γιὰ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰσραὴλ, οἱ ὁποῖοι βρίζουν ἀπερίσκεπτα τὸ μυστήριο τοῦ Χριστοῦ καὶ συλλαμβάνονται νὰ εἶναι ἐχθρικοὶ καὶ ἀλαζόνες, λέγει ὁ Δαβὶδ στὸν Πατέρα τῶν ὄλων Θεό· «Θὰ τοὺς βάλεις σὲ φοῦρνο ἀναμμένο τὸν καιρὸ τοῦ προσώπου σου, Κύριε, μὲ τὴν ὀργή σου θὰ τοὺς συνταράξεις ὅλους καὶ θὰ τοὺς καταφάγει φωτιὰ»⁴². Ὡς «καιρὸς τοῦ προσώπου τοῦ Πατέρα» πρέπει εὐλογα νὰ θεωρεῖται ὁ καιρὸς τῆς ἐνανθρώπησης, ἐφ' ὃσον ὁ Υἱὸς εἶναι καὶ πρόσωπο καὶ εἰκόνα τοῦ Πατέρα. Ἐπομένως φωτιὰ ἄγρια καὶ φοῦρνος περιμένει ἐκείνους πού θέλουν νὰ ἀρνοῦνται τὸ μυστήριο τῆς ἐνανθρώπησης τοῦ Μονογενοῦς, ἐνῶ ἐκείνους πού ἀναγνωρίζουν τὴν ἔλευσή του, ὅπως ἔχει γραφεῖ, «εἶναι λαμπάδα πού φωτίζει τὸ σκοτάδι καὶ μειώνει τὴν πυκνὴ διαβολικὴ ὁμίχλη, καὶ δὲν ἀφήνει τὸ πλῆθος ἐκείνων πού τὸν σέβονται νὰ πέφτουν ἐνδιαμέσως σὲ σκάνδαλα. Ἔτσι ὀνόμαζε σὲ μᾶς τὸν Υἱὸ ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας, λέγοντας καὶ μὲ τὸ στόμα τοῦ Ἰσαΐα· «Γιὰ τὴ Σιών δὲν θὰ σιωπήσω καὶ γιὰ τὴν Ἱερουσαλήμ δὲν θὰ κρατηθῶ, μέχρι πού νὰ ἀνατείλει καὶ νὰ λάμψει ὡς φῶς ἡ δικαιοσύνη μου, καὶ τὸ σωτήριό μου θὰ καίει σὰν λαμπάδες»⁴³. Καὶ πράγματι σωτηρία καὶ δικαιοσύνη ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα ἔγινε σὲ μᾶς ὁ Υἱὸς, ἀφοῦ εἶναι ἀλήθεια, ὅτι μὲ αὐτὸν δικαιωνόμαστε, καὶ νικώντας τὸν θάνατο πού μᾶς ταλαιπώρησε παλιὰ, ἐπιστρέφουμε στὴν ἀθανασία, καὶ μεταμορφωνόμαστε σ' αὐτὸ πού ἀπὸ τίς ἀρχῆς ἦταν ἡ φύση μας.

9. Ὅτι ὅμως ἦταν ἀναγκαῖο, ὅταν ἐμφανίσθηκε ὁ Ἐμμανουὴλ καὶ ἔγινε φανερὸ τὸ μυστήριό του στὸν κόσμον, νὰ ὑποχωροῦν οἱ τύποι τῆς μωσαϊκῆς λατρείας μπροστὰ στὶς εὐαγγελικὲς διδασκαλίες καὶ νὰ παραχωροῦν τὴ θέση τους στὶς ἀνώτερες καὶ τελειότερες ἐντολές, καὶ τὸ πρῶγμα αὐτὸ ὑποδηλωνόταν πάλι ὑπὸ μορφή σκιᾶς μὲ παχὺ τύπο. Καὶ ποιὸς λοιπὸν ἦταν ὁ τύπος αὐτός, θὰ τὸ πῶ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἡ Σάρρα δὲν γεννοῦσε καὶ ἡ Ἄγαρ κυοφοροῦσε τὸν Ἰσμαὴλ, ἐμφανιζόταν νὰ

42. Ψαλμ. 20, 10.

43. Ἦσ. 61, 1.

Σάρρα δὲ οὐκ οἶσθην ἐποιεῖτο τὴν ὑπεροψίαν, καὶ δὴ καὶ ἐκάκου
 τὴν Αἰγυπτίαν. Ἡ δὲ τῆς ἐστίας ἀπέδρα καὶ ἐπλανᾶτο κατὰ τὴν ἔρη-
 μον. Ἦρετο δὲ αὐτὴ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ, ὅσοι τε ἴοι καὶ ὅθεν ἴκοι
 πάλιν. Ἡ δὲ πρὸς ταυτὰ φησιν «Ἀπὸ προσώπου Σάρρας τῆς κυρίας
 5 μου ἐγὼ ἀποδιδράσκω». Τί οὖν ὁ θεσπέσιος ἄγγελος; «Ἀποστρά-
 φηθι», φησί, «πρὸς τὴν κυρίαν σου, καὶ ταπεινώθητι ὑπὸ τὰς χεῖρας
 αὐτῆς». Προανεδείχθη μὲν γὰρ ὠδίνουσα τὸν Ἰσραὴλ ἢ κατὰ νόμον
 λατρεία. Οἰκέτις δὲ οὕσα (πνεῦμα γὰρ ἐλεύθερον οὐκ ἦν ἐν αὐτῇ),
 μονονουχὶ προεκνοφόρησε τῆς νέας καὶ εὐαγγελικῆς παιδεύσεως
 10 τὸν ἐξ Αἰγύπτου λαόν. Τοιγάρτοι καὶ πεφρόνηκε μέγα, καὶ ἐδίωκε
 τοὺς ἐν Χριστῷ, καὶ κατὰ τῶν εὐαγγελικῶν θεσπισμάτων ὑψηλὴν
 αἴρουσα τὴν ὄφρυν πολυτρόπως ἠλίσκετο. Ἐπετίμα γὰρ τοῖς ἁγίοις
 ἀποστόλοις ἢ τῶν Ἰουδαίων Συναγωγῇ, διαρρήδην λέγουσα «Πα-
 ραγγελία παρηγγελάμεν ὑμῖν, μὴ διδάσκειν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τούτῳ,
 15 καὶ ἰδοὺ ἐπληρώσατε τὴν Ἱερουσαλήμ τῆς διδαχῆς ὑμῶν».

Ὅρας ὅπως κατεπαίρεται τῆς Σάρρας ἡ Αἰγυπτία καὶ καταθρα-
 σύνεται τῆς ἐλευθέρως τὸ θεραπεινίδιον; Ἄλλ' ἐνικᾶτο τῷ χρόνῳ,
 καὶ ἀποδιδράσκει τρόπον τινὰ τιμῶσα τὸν ἐξήνιον, προστάττεται δὲ
 δι' ἀγγέλου φωνῆς μὴ παραιτεῖσθαι τὴν ἐλευθέρην, τουτέστι τὴν εἰς
 20 ἐλεύθερον ἀξίωμα καλοῦσαν παιδευσιν, ταπεινοῦσθαι δὲ μᾶλλον
 ὑπὸ τὰς χεῖρας αὐτῆς Ἡ γὰρ διὰ νόμου λατρεία, διὰ σχημάτων
 ἰοῦσα καὶ τύπων, δουλεύει τρόπον τινὰ τοῖς εὐαγγελικοῖς παιδεύμα-
 σιν, ἀμυδρὸν τῆς ἀληθείας τὸ κάλλος ἐφ' ἑαυτῇ δεικνύουσα. Δι'
 ἀγγέλων τοίνυν ὁ πάλαι διὰ Μωσέως ὠρίζετο νόμος, καὶ διὰ φωνῆς
 25 ἀγγέλου τοῖς διὰ Χριστοῦ θεσπίσμασιν ὑποφέρειν ὥσπερ προστάσ-
 σεται τὸν αὐχένα καὶ ὑποκλίνεσθαι τῇ ἐλευθέρῳ, καὶ οὐχ ἐκοῦσα
 παραχωρεῖν. Τοῦτο γάρ, οἶμαι, νοητῶς ἐστὶ τό, ὑπὸ χεῖρα τῆς Σάρ-
 ρας γενέσθαι τὴν Ἄγαρ. Μεμνήσθαι δὲ ἀναγκαῖον, ὡς διαθηκῶν
 δυνάδα τέθεικεν αὐτάς καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος, τὴν μὲν εἰς δουλείαν
 30 γεννώσαν, σύστοιχόν τε τῇ νῦν Ἱερουσαλήμ, τὴν δὲ εἰς ἐλευθερίας
 ἀξίωμα, φημὶ δὴ τὴν Σάρραν. Ὅτι δὲ πεφηνότος ἤδη Χριστοῦ
 συνανατελεῖ δὴ πάντως τῆς ἐν πνεύματι περιτομῆς ὁ καιρὸς, ἐδιδά-
 σκετο σαφῶς ὁ μακάριος Ἀβραάμ. Ἐθεσμοθέτει γὰρ ὁ Θεός, τό

φέρεται ὑπεροπτικά ἀπέναντι στήν ἐλεύθερη. Ἡ Σάρρα βέβαια δὲν ἀνεχόταν τὴν ὑπεροψία της, καὶ φυσικά κακομεταχειρίζοταν τὴν Αἴγυπτία, καὶ αὐτὴ ἔφυγε ἀπὸ τὴν οἰκία καὶ περιπλανιόταν στὴν ἔρημο. Ἄγγελος τότε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ τὴν ρώτησε ἀπὸ ποῦ ἔρχεται καὶ ποῦ πηγαίνει. Καὶ ἐκείνη σ' αὐτὰ ἀπάντησε· «Ἐγὼ ἔφυγα ἀπὸ τὴν κυρία μου Σάρρα». Καὶ ὁ θεόστολος ἄγγελος τῆς εἶπε· «Γύρισε πίσω στὴν κυρία σου καὶ ταπεινώσου μπροστά της». Εἶχε δηλαδὴ παρουσιασθεῖ ἐνωρίτερα νὰ κυφορεῖ τὸν Ἰσραὴλ ἢ νομικὴ λατρεία, καὶ ἐνῶ ἦταν δούλη (γιατὶ δὲν ὑπῆρχε σ' αὐτὴν πνεῦμα ἐλεύθερο), κυφορήσε κατὰ κάποιο τρόπο πρὶν ἀπὸ τὴν εὐαγγελικὴ διδασκαλία τὸν αἰγυπτιακὸ λαὸ. Γι' αὐτὸ καὶ περιφρονοῦσε πολὺ καὶ καταδίωκε τοὺς ὄπαδους τοῦ Χριστοῦ, καὶ συλλαμβανόταν μὲ πολλοὺς τρόπους νὰ περιφρονεῖ τοὺς εὐαγγελικοὺς νόμους. Καὶ πράγματι ἡ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων ἐπιτιμοῦσε τοὺς ἀγίους ἀποστόλους, λέγοντας ἀπερίφραστα· «Σᾶς δώσαμε ἐντολὴ νὰ μὴ διδάσκατε στὸ ὄνομα αὐτοῦ, καὶ σεῖς γεμίσατε τὴν Ἱερουσαλήμ μὲ τὴ διδασκαλία σας»⁴⁴.

Βλέπεις ὅτι ἡ Αἴγυπτία φέρεται μὲ ἔπαρση πρὸς τὴ Σάρρα καὶ ἀποθρασύνεται ἢ ταπεινὴ δούλη ἀπέναντι στὴν ἐλεύθερη; Ἀλλὰ νικήθηκε μὲ τὸν χρόνο καὶ φεύγει κατὰ κάποιο τρόπο τὸ ἀνυπότακτο, ἀλλὰ διατάζεται ἀπὸ τὸν ἄγγελο νὰ μὴ ἐγκαταλείψει τὴν ἐλεύθερη, δηλαδὴ τὴ διδασκαλία ἢ ὁποία τὴν καλεῖ σὲ ἐλεύθερο ἀξίωμα, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ ταπεινωθεῖ κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία της. Γιατὶ ἡ λατρεία τοῦ νόμου, ποὺ προχωροῦσε μὲ προσχήματα καὶ τύπους, εἶναι κατὰ κάποιο τρόπο δούλη στὴ διδασκαλία τοῦ Εὐαγγελίου, δείχνοντας ἀμυδρὸ τὸ κάλλος τῆς ἀλήθειας ἐπάνω της. Μέσω ἀγγέλου λοιπὸν ὀριζόταν παλιὰ ὁ νόμος τοῦ Μωυσῆ, καὶ μὲ τὴ φωνὴ τοῦ ἀγγέλου διατάζεται κατὰ κάποιο τρόπο νὰ βάλει τὸν αὐχένα της κάτω ἀπὸ τοὺς νόμους τοῦ Χριστοῦ καὶ νὰ ὑποκλίνεται στὴν ἐλεύθερη καὶ νὰ ὑποχωρεῖ ἔστω καὶ παρὰ τὴ θέλησὴ της. Γιατὶ αὐτὸ, νομίζω, σημαίνει πνευματικά τὸ νὰ μπεῖ ἡ Ἄγαρ κάτω ἀπὸ τὰ χέρια τῆς Σάρρας⁴⁵. Καὶ εἶναι ἀναγκαῖο νὰ θυμώμαστε, ὅτι καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος τίς ὄρισε ὡς δύο διαθήκες, ἀπὸ τίς ὁποῖες ἡ μία γεννᾷ σὲ δουλεία, ἀντίστοιχη πρὸς τὴν τωρινὴ Ἱερουσαλήμ, ἐνῶ ἡ ἄλλη σὲ ἀξίωμα ἐλευθερίας, ἐννοῶ βέβαια τὴ Σάρρα. Ὅτι ὅμως, ἀφοῦ θὰ ἔλθει ὁ Χριστός, θὰ ἀνατείλει ὅπωςδήποτε καὶ ὁ καιρὸς τῆς πνευματικῆς περιτομῆς, τὸ διδάχθηκε μὲ τρόπο σαφῆ ὁ μακάριος Ἀβραάμ.

44. Πράξ. 4, 1.

45. Γεν. 16, 9.

χρῆναι πληροῦν τὴν περιτομήν, διὰ σαρκικῶν, οἶμαι, παραδειγμάτων προαναφαίνων τὰ νοητά. «Περιτιμηθήσεται γὰρ σου», φησί, «πᾶν ἄρσενικόν». Καὶ ταῖς εἰς τοῦτο ραστώναις ὄλεθρον καὶ ἀπώλειαν ἐπέμετρεν τὴν δίκην· ἔφη γάρ, ὅτι καὶ ἀπερίτμητος ἄρσεν, ὃς οὐ
5 περιτιμηθήσεται τὴν σάρκα τῆς ἀκροβυστίας αὐτοῦ τῇ ἡμέρᾳ τῇ ὀγδόῃ, ἐξολοθρευθήσεται ἢ ψυχὴ ἐκείνη ἐκ τοῦ γένους αὐτῆς, ὅτι τὴν διαθήκην μου διεσκέδασεν.

Ὁρᾷς ὅτι τῆς ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ περιτομῆς τύπος ὥσπερ τις ἐν σαρκὶ προεδείκνυτο. Πράττεται γὰρ τῇ ὀγδόῃ, καθ' ἣν ἐκ
10 νεκρῶν ἀνεβίω Χριστός. Καὶ καιρὸς ἦν ἤδη τοῦ μεταλαχεῖν ἁγίου Πνεύματος καὶ τὴν ἐν αὐτῷ δέχεσθαι περιτομήν, οὐ σάρκα λυποῦντος, ἀλλὰ πνεῦμα καθαίροντος, οὐ σωματικῶν ἀπαλλάττοντος ῥύπων, ἀλλὰ ψυχικῶν ἡμᾶς νοσημάτων ἀπολύοντος. Ὅτε γὰρ ἀνεβίω Χριστός, καταλύσας τοῦ θανάτου τὸ κράτος, τότε δὴ, τότε καὶ
15 ἀπαρχὴν ὥσπερ τινὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος τοῖς ἁγίοις ἐνέθηκε μαθηταῖς. Ἐνεφύσησε γάρ, φησί, εἰς αὐτοὺς λέγων· «Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον». Συλλήψεται δὲ τῷ λόγῳ καὶ ὁ σοφώτατος Ἰωάννης, λέγων· «Οὐδέπω γὰρ ἦν Πνεῦμα ἅγιον, ὅτι Ἰησοῦς οὐδέπω ἐδοξάσθη». Δεδόξασται μὲν γάρ, ἐγηγερωμένος ἐκ νεκρῶν, κατὰ τὴν
20 ὀγδόην. Τοιγάρτοι καὶ εἰς ἡμᾶς ἠνέχθη τὸ Πνεῦμα, καὶ ἐν αὐτῷ περιτετιμήμεθα περιτομῇ ἀχειροποιήτῳ καὶ νοητῇ. Ἀνδάνει γὰρ οὗτος Θεῶ τῆς περιτομῆς ὁ τρόπος. Καὶ γοῦν ὁ θεοπέσιος Παῦλος ᾧδὲ πῆ φησιν· «Οὐ γὰρ ὁ ἐν τῷ φανερῷ Ἰουδαῖός ἐστιν, οὐδὲ ἡ ἐν τῷ φανερῷ ἐν σαρκὶ περιτομή, ἀλλ' ὁ ἐν τῷ κρυπτῷ Ἰουδαῖος, καὶ περι-
25 τομὴ καρδίας ἐν πνεύματι, οὐ γράμματι, οὐ ὁ ἔπαινος οὐκ ἐξ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐκ τοῦ Θεοῦ».

ὁ. Ἀπρακτοῦσης δὲ ὅτι τῆς ἐν νόμῳ λατρείας καὶ κατακρατούσης ἤδη τῆς νέας καὶ ἐν Χριστῷ, καὶ τῶν ἐν πίστει λαῶν ἀναδεδειγμένων, οἳ καὶ ἐν τοῖς τῆς ἐλευθέρως τέθεινται τέκνοις τὸ δουλοπρε-
30 πὲς οὐκ ἔχοντες πνεῦμα (διακεκράγασι γάρ· «Ἀββᾶ, ὁ Πατήρ»), καιρὸς ἦν ἤδη τὴν τῶν Ἰουδαίων ἀποπέμπεσθαι συναυλίαν καὶ συναγωγ-

46. Γεν. 17, 11.

47. Γεν. 17, 14.

Γιατί ο Θεός νομοθετούσε ότι πρέπει να κάνουν την περιτομή με σαρκικά παραδείγματα, προαγγέλλοντας, νομίζω, τα πνευματικά. Γιατί λέγει: «Θά περιτέμνεται κάθε άρσενικό σου»⁴⁶. Και για την άπροθυμία σ' αυτό όρισε ως τιμωρία την καταστροφή και την άπώλεια. Γιατί είπε: «Ο άπερίτμητος άρσενικός, πού δέν θά περιτμηθεί την όγδόη ήμέρα, θά έξολοθρευθεί ό άνθρωπος εκείνος από τό γένος του, έπειδή παρέβη την έντολή μου»⁴⁷.

Βλέπεις ότι ή περιτομή τής σάρκας άποτελοῦσε κατά κάποιο τρόπο προτύπωση τής πνευματικῆς και άληθινῆς περιτομῆς; Γίνεται δηλαδή την όγδόη ήμέρα, κατά την όποία άναστήθηκε ό Χριστός από τούς νεκρούς, και ήταν ήδη καιρός νά γίνουν μέτοχοι τοῦ άγίου Πνεύματος και νά δεχθοῦν την περιτομή με αυτό, πού δέν προκαλεί λύπη στη σάρκα, αλλά καθαρίζει τό πνεῦμα, άπαλλάσσοντας όχι από σωματικές άκαθαρσίες, αλλά έλευθερώνοντας από ψυχικές άσθένειες. Όταν δηλαδή άναστήθηκε ό Χριστός, άφοῦ κατάργησε τό κράτος τοῦ θανάτου, τότε άκριδῶς έβαλε κατά κάποιον τρόπο μέσα στους μαθητές τοῦ την άπαρχή τοῦ άγίου Πνεύματος. Γιατί φύσησε, λέγει, σ' αὐτούς λέγοντας: «Λάβετε Πνεῦμα άγιο»⁴⁸. Συλλαμβάνεται επίσης και ό σοφώτατος Ἰωάννης νά λέγει: «Δέν είχε δοθεῖ ακόμα Πνεῦμα άγιο, γιατί ο Ἰησοῦς δέν είχε ακόμα δοξασθεῖ»⁴⁹. Δοξάσθηκε δηλαδή, άναστημένο από τούς νεκρούς, κατά την όγδόη ήμέρα. Γι' αυτό λοιπόν ήρθε και σ' αμᾶς τό Πνεῦμα, και με αυτό περιτμηθήκαμε με περιτομή άχειροποίητη και πνευματική. Γιατί άρέσει στον Θεό ό τρόπος αὐτός τής περιτομῆς. Ἄλλωστε και ό θεσπέσιος Παῦλος λέγει τά εξῆς: «Δέν εἶναι Ἰουδαῖος εκείνος πού φαίνεται έξωτερικά Ἰουδαῖος, ούτε εἶναι πραγματική ή περιτομή πού εἶναι έξωτερική και γίνεται στη σάρκα, αλλά πραγματικός Ἰουδαῖος εἶναι εκείνος πού εἶναι Ἰουδαῖος στο έσωτερικό του, και πραγματική περιτομή εἶναι ή περιτομή τής καρδιάς, ή πνευματική, και όχι εκείνη τοῦ γραμματος, τοῦ όποίου ό έπαινος δέν προέρχεται από τούς ανθρώπους, αλλά από τόν Θεό»⁵⁰.

10. Καθώς όμως ή νομική λατρεία παραδινόταν στην άπραξία και επικρατοῦσε ήδη ή νέα στο όνομα τοῦ Χριστοῦ, και άναδεικνύονταν οἱ λαοί πού πίστευαν, οἱ όποῖοι και προσθέτονταν στα παιδιά τής έλευθερίας, και δέν είχαν τό πνεῦμα τής δουλοπρέπειας (γιατί φώναζαν, «Ἄββᾶ, Πατέρα»), ήταν ήδη καιρός νά διωχθεῖ ή Συναγωγή τῶν

48. Ἰω. 20, 22.

49. Ἰω. 7, 39.

50. Ρωμ. 2, 28.

γὴν καὶ ἀπόκληρον ὡσπερ τῆς ἐπαγγελίας τὸν ἐξ αὐτῆς γενέσθαι λαόν. Καὶ μὴν ὅτι καὶ ἐπιστρέψει κατὰ καιροὺς καὶ ἔσται δεκτὴ, τεύξε-
ται δὲ καὶ τῆς ἄνωθεν καὶ παρὰ Πατρὸς ἡμερότητος, τὸν τῶν ὄλων
Σωτῆρα καὶ Λυτρωτὴν ἐπιγινώσκουσα, σημαίνει δὴ πάλιν τὸ Γράμ-
5 μα τὸ ἱερόν. Ἐπαιζον μὲν γὰρ ἀλλήλοιν ἐπιθρώσκοντα τὰ μειράκια,
Ἰσαάκ δηλονότι καὶ μέντοι καὶ Ἰσμαήλ. Δίωξις δέ, οἶμαί πον, τῆς
παιδιάς ἦν ὁ τρόπος, καὶ εἶπετο μὲν διώκων ὁ Ἰσμαήλ, κατεφωρᾶτο
δὲ φεύγων ὁ Ἰσαάκ. Ἄλλ' ἠγανάκτει πρὸς τοῦτο τῆς ἐλευθέρως ὁ
νοῦς, φημί δὴ τῆς Σάρρας, καὶ δὴ καὶ ἔφασκε πρὸς τὸν θεοπέσιον
10 Ἀβραάμ· «Ἐκβαλε τὴν παιδίσκην ταύτην καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆς· οὐ
γὰρ μὴ κληρονομήσει ὁ υἱὸς τῆς παιδίσκης ταύτης μετὰ τοῦ υἱοῦ μου
Ἰσαάκ». Καὶ οὐκ ἀτάραχος μὲν ὁ λόγος ἦν ἐν ὧσιν Ἀβραάμ. ἤκου-
σε δὲ παρὰ Θεοῦ, τὸ χρῆναι τοῖς τῆς Σάρρας καταπέθεισθαι λόγοις.
Καὶ δὴ καὶ ἄρτοις καὶ ὕδασι τὴν Ἄγαρ ἐφοδιάσας, ὁμοῦ τῷ παιδί
15 τῆς δεσποτικῆς ἐστίας ἀπελθεῖν ἐκέλευεν. Ἡ δὲ ᾤχετο μὲν ἀλύουσα
καὶ δεδακρυμένη, πλὴν ἐπλανᾶτο κατὰ τὴν ἔρημον. Κινδυνεύοντος
δὲ τοῦ παιδίου καὶ κατομώζοντος, «Διήνοιξε», φησὶν, «ὁ Θεὸς τοὺς
ὄφθαλμοὺς τῆς Ἄγαρ, καὶ εἶδε πηγὴν ὕδατος ζῶντος, καὶ ἐπότισεν
αὐτό».

20 Ἄθρει δὴ οὖν ὅπως πρὸς τὴν τοῦ μυστηρίου γνῶσιν οὐκ ἀσυν-
τελὲς οὐδὲ αὐτό πον τάχα τῶν νηπίων τὸ ἄθυρμα. Ἐδίωκε μὲν γὰρ ὁ
Ἰσμαήλ τὸν Ἰσαάκ. Ἄλλ' ὅτι διώξει κατὰ καιροὺς ὁ ἐκ τῆς θεραπαί-
νης, τουτέστιν ὁ Ἰσμαήλ, τὸν ἐκ τῆς ἐλευθέρως, ἤγονν τὸν ἐν πίστει
καὶ ἐν Χριστῷ λαόν, διεσάφει λέγων ὁ μακάριος Παῦλος, ἐπὶ τε τοῦ
25 Ἰσμαήλ καὶ τοῦ Ἰσαάκ οὕτω λέγων· «Ἄλλ' ὡσπερ τότε ὁ κατὰ
σάρκα γεννηθεὶς ἐδίωκε τὸν κατὰ πνεῦμα, οὕτω καὶ νῦν». Ἐπειδὴ δὲ
πεπολέμηκε τοῖς ἐξ ἐλευθέρως ὁ Ἰσμαήλ, ἐκπέμπεται λοιπὸν ἢ τῶν
Ἰουδαίων Συναγωγῇ, στυγνὸν καὶ ἀλυπαρὲς ἐφόδιον ἔχουσα, ἄρτον
τε καὶ ὕδωρ. Τουτέστιν, ἐπιμετρηθέντα τρόπον τινὰ γνώσεώς τε καὶ
30 εὐσεβείας λόγον, δι' ὧν ἦν εἰκὸς οὐκ εἰσάπαν οἰγήσεσθαι πρὸς τὸ
ἐκτεθῆναι δεῖν. Ἐφη γὰρ πον Θεός, λείψανον ὡσπερ τι καὶ σπέρμα
βραχὺ τῆς κατὰ νόμον ἐπιεικειᾶς καταλειπωπῶς ἐν τῷ Ἰσραήλ· «Καὶ
ἔσομαι αὐτοῖς εἰς ἀγίασμα μικρὸν ἐν ταῖς χώραις, οὐ ἂν εἰσέλθωσιν
ἐκεῖ». Μικρὸν δὲ φησὶν ἀγίασμα γενήσεσθαι τοῖς ἐξ Ἰσραήλ, μετὰ γε

Ἰουδαίων και ὁ λαὸς νὰ γίνει ἀπόκληρος κατὰ κάποιον τρόπο τῆς ὑπόσχεσης. Ὅτι ὅμως καὶ θὰ ἐπιστρέψει μὲ τὸν καιρὸ καὶ θὰ γίνει δεκτὴ καὶ θὰ ἐπιτύχει τὴν οὐράνια καὶ ἀπὸ τὸν Πατέρα πραότητα, ἀναγνωρίζοντας τὸν Σωτῆρα καὶ Λυτρωτὴ τῶν ὄλων, τὸ ὑποδηλώνει πάλι ἡ ἁγία Γραφή. Γιατὶ λέγει ὅτι τὰ ἀνήλικα παιδιὰ ἔπαιζαν μεταξύ τους ἀναπηδώντας, δηλαδή ὁ Ἰσαὰκ καὶ ὁ Ἰσμαὴλ (νομίζω βέβαια πὺς τὸ παιχνίδι τους ἦταν τὸ κυνηγητό), ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀκολουθοῦσε καταδιώκοντας ὁ Ἰσμαὴλ, ἐνῶ ὁ Ἰσαὰκ φαινόταν νὰ φεύγει. Αὐτὸ ὅμως ἔκανε τὸν νοῦ τῆς ἐλεύθερης, δηλαδή τῆς Σάρρας, νὰ ἀγανακτεῖ, γι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ ἔλεγε στὸν θεοπέσιο Ἀβραάμ: «Διώξε αὐτὴν τὴ δούλη καὶ τὸν υἱὸ τῆς. Γιατὶ δὲν θὰ γίνει κληρονόμος σου ὁ υἱὸς αὐτῆς τῆς δούλης μαζί μὲ τὸν υἱὸ μου Ἰσαὰκ»⁵¹. Καὶ τὰ λόγια τῆς προκαλοῦσαν ταραχὴ στὰ αὐτὰ τοῦ Ἀβραάμ. Ἄκουσε ὅμως καὶ ἀπὸ τὸν Θεό, ὅτι πρέπει νὰ πεισθεῖ στὰ λόγια τῆς Σάρρας. Ἔτσι, ἀφοῦ ἐφοδίασε τὴν Ἄγαρ μὲ ψωμιά καὶ νερό, τὴ διέταξε νὰ φύγει μαζί μὲ τὸ παιδί ἀπὸ τὸ σπίτι. Καὶ ἐκείνη ἔφυγε ταραγμένη ἀπὸ τὴ θλίψη καὶ δακρυσμένη καὶ περιφερόταν στὴν ἔρημο. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ παιδί κινδύνευε καὶ ἔκλαιε δυνατὰ, «Ἄνοιξε», λέγει, «ὁ Θεὸς τὰ μάτια τῆς Ἄγαρ καὶ εἶδε πηγὴ μὲ τρεχούμενο νερό, καὶ τοῦ ἔδωσε νὰ πιεῖ»⁵².

Πρόσεχε λοιπὸν, ὅτι προκειμένου νὰ γίνει γνωστὸ τὸ μυστήριον, συμβάλλει ἀκόμα καὶ αὐτὸ τὸ παιχνίδι τῶν παιδιῶν. Γιατὶ καταδίωκε ὁ Ἰσμαὴλ τὸν Ἰσαὰκ. Ὅτι ὅμως θὰ καταδιώξει μὲ τὸν καιρὸ ὁ υἱὸς τῆς δούλης, δηλαδή ὁ Ἰσμαὴλ, τὸν υἱὸ τῆς ἐλεύθερης, δηλαδή τὸν λαὸ πού θὰ πιστέψει στὸν Χριστό, τὸ ἀποσαφηνίζει ὁ μακάριος Παῦλος λέγοντας: «Ἀλλὰ ὅπως τότε ἐκεῖνος πού γεννήθηκε κατὰ σὰρκα καταδίωκε αὐτὸν πού γεννήθηκε κατὰ πνεῦμα, ἔτσι καὶ τώρα»⁵³. Καὶ ἐπειδὴ ὁ Ἰσμαὴλ εἶχε πολεμήσει τοὺς ἀπογόνους τῆς ἐλεύθερης, διώκεται λοιπὸν ἡ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων, ἔχοντας λίγα καὶ φτωχὰ ἐφόδια, ψωμί καὶ νερό. Δηλαδή ἔχοντας κατὰ κάποιον τρόπο περιορισμένο τὸν λόγο τῆς γνώσεως καὶ τῆς εὐσέβειας, μὲ τὰ ὁποῖα ἐφόδια ἦταν εὐλογο ὅτι δὲν ἐπρόκειτο νὰ ὀδηγηθεῖ γιὰ πάντα στὸν θάνατον. Γιατὶ εἶπε κάπου ὁ Θεός, ἀφήνοντας στὸν Ἰσραὴλ κάτι σὰν κατάλοιπον καὶ λιγοστὸ σπέρμα τῆς σύμφωνα μὲ τὸν νόμον ἐπιείκειας: «Καὶ θὰ εἶναι γι' αὐτοὺς κάτι σὰν μικρὸ ἁγίασμα καὶ ναὸς στὶς χῶρες πού θὰ εἰσέλθουν»⁵⁴. Θὰ γίνει, λέγει, μικρὸ ἁγίασμα στοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰσραὴλ, μετὰ βέβαια τὴ διασπορά

53. Γαλ. 4, 29.

54. Ἰεζ. 11, 16.

τὴν ἐν τοῖς ἔθνεσι διασποράν, διὰ τοι τὸ μὴ ἄγαν τῶν Ἰουδαίων εὐσθενές εἰς τὸ δύνασθαι, φημί, κἂν γοῦν τὸν διὰ Μωσέως ἀποπεραίνειν νόμον, ὀλίγιστα δὲ καὶ μόλις ἐπιτηρεῖν, τὴν ἐν σαρκί που τάχα περιτομὴν καὶ ἀργίαν τὴν ἐν Σαββάτῳ. Ὑδατι τοίνυν καὶ ἄρτοις
 5 ἐφοδιάζεται μόλις ἢ εἰς δουλείαν γεννώσα, τουτέστιν ἢ τῶν Ἰουδαίων Συναγωγῇ. Καὶ δεδυσφόρηκε μὲν Ἀβραὰμ ἀποτρεχούσης τῆς Ἄγαρ, ἠφίει δ' οὖν ὁμοῦς Θεοῦ προστάττοντος Ἐλύπει μὲν γὰρ ὁμολογουμένως τοὺς ἁγίους ἀποστόλους καὶ εὐαγγελιστὰς ἐκπίπτων ὁ Ἰσραὴλ, πλὴν ἀπενοσφίζοντο καὶ οὐχ ἐκόντες αὐτοῦ, διὰ τοι
 10 τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν καὶ τὴν εἰς Χριστὸν ἀγάπησιν. Καὶ γοῦν ὁ θεοπέσιος γράφει Παῦλος, «Ὅτι λύπη μοὶ ἐστὶ μεγάλη καὶ ἀδιάλειπτος ὁδύνη τῇ καρδίᾳ μου. Ἠὐχόμεν γὰρ αὐτὸς ἐγὼ ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ Χριστοῦ, ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν τῶν συγγενῶν μου τῶν κατὰ σάρκα, οἵτινές εἰσιν Ἰσραηλίται».

15 Ἀπόπεμπτος δὲ γενομένη ἢ τῶν Ἰουδαίων μήτηρ, μακροὺς ἐπλανᾶτο χρόνους, καὶ κεκινδύνευκε μὲν ἀπολέσθαι λοιπὸν εἰς τὸ πάντελές, ἀλλ' εἰ κραυγάσειαν ἀναβοῶντες κατὰ καιροὺς πρὸς Θεόν, πάντη τε καὶ πάντως ἐλεηθήσονται. Διανοίξει γὰρ αὐτῶν τῆς διανοίας τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ ὄψονται καὶ αὐτοὶ τὴν πηγὴν τοῦ
 20 ζῶντος ὕδατος, τουτέστι Χριστόν, καὶ δὴ καὶ πίνοντες, ἐν αὐτῷ ζήσονται, λουσάμενοί τε καὶ καθαροὶ γενήσονται, κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν. Ὅτι δὲ ἐστὶ πηγὴ ζωῆς ὁ Χριστός, σαφηνιεὶ λέγων ὁ Ψαλμωδὸς πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς Πατέρα καὶ Θεόν, «Ὡς ἐπλήθυνας τὸ ἔλεός σου ὁ Θεός! οἱ δὲ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων ἐν σκέπη τῶν πτερυγῶν
 25 σου ἐλπιούσι· μεθυσθήσονται ἀπὸ πύοτος οἴκου σου, καὶ τὸν χειμάρρον τῆς τρυφῆς σου ποτιεῖς αὐτούς, ὅτι παρὰ σοὶ πηγὴ ζωῆς». Οὐχ ἕτερος δὲ παρὰ ταύτην, ἢ ὁ Χριστός, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, σὺν τῷ ἁγίῳ καὶ ὁμοουσίῳ αὐτοῦ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, εἰς τοὺς σύμπαντας καὶ ἀτελεντήτους αἰῶ-
 30 νας τῶν αἰώνων Ἀμήν.

Περὶ τοῦ Ἀβραὰμ καὶ τοῦ Ἰσαάκ.

α'. «Καὶ ἐγένετο μετὰ τὰ ῥήματα ταῦτα, ὁ Θεὸς ἐπέειραξε τὸν

τους στά ἔθνη, ἐπειδὴ οἱ Ἰουδαῖοι δὲν εἶχαν τόσο μεγάλη δύναμη, σὸ νὰ μποροῦν δηλαδή νὰ ἐκτελοῦν ἔστω καὶ τὸν Μωσαϊκὸ νόμο, καὶ πολὺ λίγο σὸ νὰ τηροῦν τὴ σαρκικὴ τοῦλάχιστον περιτομὴ καὶ τὴν ἀργία τοῦ Σαββάτου. Μὲ νερὸ καὶ ψωμὰ λοιπὸν μόλις καὶ μὲ δυσκολία ἐφοδιάζεται αὐτὴ πού γεννᾷ τέκνα πρὸς δουλεία, δηλαδή ἡ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων. Στενοχωρήθηκε βέβαια ὁ Ἄβραάμ καθὼς ἔφευγε τρέχοντας ἢ Ἄγαρ, ὅμως τὴν ἄφησε, ἐπειδὴ πρόσταζε ὁ Θεός. Παρόμοια προκαλοῦσε ὁμολογουμένως λύπη στοὺς ἀγίους ἀποστόλους καὶ εὐαγγελιστὲς ἐπειδὴ οἱ Ἰσραηλῖτες ἐξέλιπταν ἀπὸ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ, ὥστόσο ἀποχωρίζονταν ἀπὸ αὐτόν, ἂν καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλουν, καὶ ἐπειδὴ τὸ ἤθελε ὁ Θεός, καὶ ἐξαιτίας τῆς ἀγάπης τους στὸν Χριστό. Ἄλλὰ καὶ ὁ θεόπνευστος Παῦλος γράφει: «Ἐχω μεγάλη λύπη καὶ συνεχὴ πόνο στὴν καρδιά μου. Θὰ εὐχόμεον πραγματικὰ νὰ γίνω ἐγὼ ὁ ἴδιος ἀνάθεμα καὶ νὰ βρεθῶ μακριὰ ἀπὸ τὸν Χριστό, γιὰ χάρη τῶν ἀδελφῶν μου, τῶν φυσικῶν συγγενῶν μου, πού εἶναι οἱ Ἰσραηλῖτες»⁵⁵.

Ὅταν λοιπὸν διώχθηκε ἡ μητέρα τῶν Ἰουδαίων περιπλανιόταν γιὰ πολλὰ χρόνια, καὶ εἶχε κινδυνεύσει τότε νὰ χαθεῖ τελείως, ἀλλὰ ἐὰν φωνάξουν στὸν Θεὸ κραυγάζοντας κατὰ καιροῦς, ὅπωςδήποτε θὰ ἐλεηθοῦν. Γιατὶ θὰ ἀνοίξει τὰ μάτια τῆς διανοίας τους καὶ θὰ δοῦν καὶ αὐτοὶ τὴν πηγὴ τοῦ ζωντανοῦ νεροῦ, δηλαδή τὸν Χριστό, καὶ ἂν μάλιστα ποῦν κιώλας, θὰ ζήσουν ἔνωμένοι μὲ αὐτόν, καὶ ἀφοῦ λουσθοῦν, θὰ καθαρισθοῦν, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ προφήτη. Ὅτι βέβαια ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς, τὸ ἀποσαφηνίζει ὁ Ψαλμωδός, λέγοντας στὸν οὐράνιο Πατέρα καὶ Θεό: «Εἶναι πολὺ πλούσιο τὸ ἔλεός σου, Θεέ! Οἱ ἀπόγονοι τῶν ἀνθρώπων θὰ στηρίξουν τίς ἐλπίδες τους στὴν βοήθεια τῆς προστασίας σου. Θὰ μεθύσουν ἀπὸ τὴν ἀφθονία τοῦ οἴκου σου, καὶ θὰ τοὺς ποτίσεις μὲ τὸν χεῖμαρρο τῶν πνευματικῶν ἀπολαύσεων σου, γιατί σὲ σένα ὑπάρχει ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς»⁵⁶. Καὶ δὲν εἶναι ἄλλος ἀπὸ αὐτόν, παρὰ ὁ Χριστός, μέσω τοῦ ὁποίου καὶ μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο ἀνήκει στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμη, μαζὶ μὲ τὸ ἅγιο καὶ ὁμοούσιο καὶ ζωοποιὸ αὐτοῦ Πνεῦμα σὲ ὅλους τοὺς ἀτελείωτους αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Γιὰ τὸν Ἄβραάμ καὶ τὸν Ἰσαάκ.

1. «Καὶ μετὰ ἀπὸ τὰ λόγια αὐτά, ὁ Θεὸς δοκίμασε τὸν Ἄβραάμ καὶ

56. Ψαλμ. 35, 8-10.

Ἄβραάμ, καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν· Ἄβραάμ, Ἄβραάμ. Ὁ δὲ εἶπεν· Ἰδοὺ ἐγώ. Καὶ εἶπε· Λάβε τὸν υἱόν σου τὸν ἀγαπητόν, ὃν ἠγάπησας, τὸν Ἰσαάκ, καὶ πορεύθητι εἰς τὴν γῆν τὴν ὑψηλὴν, καὶ ἀνένεγκε αὐτὸν εἰς ὀλοκάρπωσιν ἐφ' ἑν τῶν ὀρέων ὧν ἄν σοι εἴπω». Τοιαῦτα μὲν δὴ
 5 τὰ θεόθεν διηγγελμένα Ἀμελλητί οὖν ὁ δίκαιος ἐπισάξας τὴν ὄνον αὐτοῦ, καθὰ γέγραπται, δυοῖν δὲ μόνοιν οἰκέταιν ἔπεσθαι διεπτῶν, καὶ τὸν ἀγαπητὸν ἀρπάσας υἱόν, ἐπὶ τὴν θυσίαν ᾤχετο. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὸν ἱερόν ἐκείνον ἀφίκτο χῶρον τρίτῃ μόλις ἡμέρᾳ, «Καθίστατε αὐτοῦ μετὰ τῆς ὄνου», τοῖς οἰκέταις φησὶν· «ἐγὼ δὲ καὶ τὸ παιδάριον
 10 διελευσόμεθα ἕως ᾧδε, καὶ προσκυνήσαντες, ἀναστρέψομεν πρὸς ὑμᾶς». Ἐπιφορτίσας δὲ τὸν υἱὸν τοῖς εἰς ὀλοκάρπωσιν ξύλοις καὶ βαδιῖζειν οὕτως ἀναπέισας, ἠκολούθει. Ἐπειδὴ δὲ τὸ παιδάριον ἀνεπνυθάνετο τοῦ πατρὸς, λέγον, «Ἰδοὺ τὸ πῦρ καὶ τὰ ξύλα, ποῦ ἔστι τὸ πρόβατον εἰς ὀλοκάρπωσιν; Ὁ Θεός», φησὶν, «ὄψεται ἑαυτῷ πρόβα-
 15 τον εἰς ὀλοκάρπωσιν, τέκνον». Ἀναδεμιάμενος δὲ τὸ θεῖον ἐκεῖνο θυσιαστήριον, ἐπισωρεῦει τὰ ξύλα. Συμποδίσαντα δὲ καὶ τὸ μειράκιον ἐπ' αὐτοῖς, καὶ δὴ καὶ τῆς μαχαίρας ἐπελημμένον, ἀγγελου διακωλύει φωνή, μὴ δὴ χρῆναι, λέγουσα, τὸ παιδάριον ἀποσφάττειν αὐτόν, ἐγνωκέναι γὰρ τὸν Θεὸν ἤδη τὴν ἐνυπάρχουσαν αὐτῷ πρό-
 20 θεσιν ἀγαθὴν. Εἶτα κριὸν τῶν κεράτων ἐξηρητημένον ἐν φυτῷ Σαβέκ κατιδὼν ὁ δίκαιος, ἀναπληροῖ τὴν θυσίαν, ἀντὶ τοῦ παιδὸς ἀναφέρων αὐτόν. Κάτεισι δὲ οὕτω πρὸς τοὺς οἰκέτας, ὑγιᾶ φέρων αὐτοῖς τὸν υἱόν.

Τὸ μὲν οὖν τῆς ἱστορίας ἐπιτεμόντες πλάτος καὶ ὡς ἐν βραχεῖ
 25 συνενεγκόντες λόγῳ τὸ λυσιτελοῦν εἰς ἀπόδειξιν τοῦ, διὰ τούτων τὸ περὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν προανατυποῦσθαι μυστήριον, κατὰ δύναμιν πάλιν τὴν ἑαυτῶν λαμβάνοντες, ἐξεπιτεῖν οὐκ ὀκνήσομεν. Εἰ δὲ δὴ μὴ πάντα ἔποιτο λόγῳ τὰ ἐν ταῖς ἱστορίαις κείμενα, καταϊτιάσθω μηδεὶς. Ἐν γὰρ τῷ περιτῷ τῆς ἱστορίας πολλάκις κρύπτεται τὸ πνευ-
 30 ματικόν, ὥσπερ οὖν ἀμέλει καὶ τὰ λίαν εὐσομότατα τῶν ἐν λεμιῶσιν ἀνθέων εἰκαίους ἐξωθεν φύλλοις περιχλαινίζεται, ἅπερ, εἰς τις ἀποτέμει, γυμνὸν εὐρήσει τὸ ὠφελοῦν τε καὶ χρήσιμον. Εἰσὶ τῷ δὴ τοίνυν ἡμῖν τῆς ἀλληγορίας ὁ λόγος.

β. Τὸ μὲν οὖν πειράζεσθαι τὸν μακάριον Ἄβραάμ καὶ θύειν ἐπι-

τοῦ εἶπε· Ἄβραάμ, Ἄβραάμ. Καὶ ἐκεῖνος ἀπάντησε· Ἐδῶ εἶμαι. Καὶ τοῦ εἶπε· Πάρε τὸν ἀγαπητό σου υἱό, τὸν Ἰσαάκ, πού τόσο τὸν ἀγάπησες, καὶ πήγαινε στὴν ψηλὴ περιοχή καὶ πρόσφερε τὸν θυσία σὲ ἕνα ἀπὸ τὰ βουνά πού θὰ σοῦ πῶ»⁵⁷. Αὐτὰ λοιπὸν τοῦ παράγγειλε ὁ Θεός. Ἀμέσως τότε ὁ δίκαιος, ἀφοῦ σαμάρωσε τὴ ὄνο του, ὅπως ἔχει γραφεῖ, καὶ ἀφοῦ εἶπε δύο μόνο ὑπηρέτες του νὰ τὸν ἀκολουθήσουν, ἀρπάζοντας καὶ τὸν ἀγαπητό του υἱό, ἀναχώρησε διαστικὰ γιὰ τὴ θυσία. Ὅταν ἔφτασε σ' ἐκεῖνον τὸν ἱερὸ χῶρο, τὴν τρίτη μόλις ἡμέρα, εἶπε στοὺς ὑπηρέτες· «Μείνετε ἐδῶ μαζί μὲ τὴν ὄνο. Ἐγὼ καὶ τὸ παιδί θὰ πᾶμε ὡς ἐκεῖ, καὶ ἀφοῦ προσκυνήσουμε, θὰ γυρίσουμε σὲ σᾶς»⁵⁸. Ἀφοῦ λοιπὸν φόρτωσε στὸν Ἰσαάκ τὰ ξύλα τῆς θυσίας καὶ τὸν ἔπεισε νὰ βαδίσει ἔτσι, αὐτὸς ἀκολουθοῦσε. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ παιδί ρωτοῦσε τὸν πατέρα του, καὶ τοῦ ἔλεγε, Νὰ τὰ ξύλα καὶ ἡ φωτιά· ποῦ ὅμως εἶναι τὸ πρόβατο γιὰ τὴ θυσία; τοῦ εἶπε· Ὁ Θεός, παιδί μου, θὰ φροντίσει γιὰ τὸ πρόβατο πρὸς θυσία γιὰ τὸν ἑαυτό του»⁵⁹. Ἐτσι, ἀφοῦ ἔκτισε ἐκεῖνο τὸ θεῖο θυσιαστήριο, στοίβαξε ἐπάνω του τὰ ξύλα, καὶ ἀφοῦ ἔδωσε χειροπόδαρα καὶ τὸ παιδί πάνω σ' αὐτὰ καὶ πήρε τὸ μαχαίρι, φωνὴ ἀγγέλου τὸν ἐμπόδισε λέγοντάς του, ὅτι δὲν πρέπει νὰ σφάξει τὸ παιδί του, γιὰτὶ ὁ Θεὸς κατὰλαβε πιά τὴν ἀγαθὴ πρόθεσή του. Ἐπειτα, βλέποντας ὁ δίκαιος ἕνα κριάρι πιασμένο ἀπὸ τὰ κέρατα στὸ φυτὸ Σαβέκ, πραγματοποιεῖ ὁ δίκαιος τὴ θυσία, προσφέροντας τὸ κριάρι στὴ θέση τοῦ παιδιοῦ του. Καὶ ἔτσι κατέβηκε πρὸς τοὺς ὑπηρέτες του φέροντας σ' αὐτοὺς τὸν υἱὸ του ὑγιῆ.

Ἀφοῦ λοιπὸν συντομεύσαμε τὸ μῆκος τῆς διηγήσεως καὶ τὸ προσαρμόσαμε σ' αὐτὴ τὴ σύντομη μορφή του, δὲν θὰ διστάσουμε καθόλου νὰ ἐξηγήσουμε, καταβάλλοντας πάλι ὅλη τὴ δύναμή μας, ὅτι μὲ αὐτὰ προτυπώθηκε τὸ μυστήριον γιὰ τὸν Σωτῆρα μας. Ἐὰν ὅμως δὲν ἀκολουθοῦν τὸν λόγο ὅλα ὅσα περιλαμβάνονται στὴν ἱστορία, νὰ μὴ μᾶς κατηγορήσει κανεὶς γι' αὐτό. Γιατὶ πολλὲς φορὲς τὸ πνευματικὸ νόημα κρύβεται μέσα στὸ περιττὸ μέρος τῆς διήγησις. Ὅπως δηλαδὴ καὶ τὰ πάρα πολὺ εὐωδιαστὰ ἄνθη τῶν λιβαδιῶν, πού εἶναι τυλιγμένα μὲ ἄχρηστα φύλλα, ἂν κάποιος κόψει τὰ φύλλα τους, θὰ βρεῖ καθαρὰ αὐτὸ πού ὠφελεῖ καὶ εἶναι χρήσιμο. Ἄς ἀρχίσει λοιπὸν ὁ λόγος μας μὲ τὴν ἀλληγορικὴ του ἐξήγησις.

2. Τὸ ὅτι βέβαια ὑποβάλλεται στὴ δοκιμασία ὁ μακάριος Ἄβραάμ

59. Γεν. 22, 7-8.

τάττεσθαι τὸν υἱὸν τὸν ἀγαπητόν, δυσφοροῦντα μὲν, κατὰ τὸ εἰκός,
 ὡς γεννήτορα, καὶ θερμῶ τῆς φύσεως κέντρῳ πρὸς φιλοστοργίαν
 νυσοσόμενον, προτιμῶντα δ' οὖν ὅμως τὸ ἐκ τοῦ πράγματος ἀγαθόν,
 αὐτὸ δὴ πάλιν ἡμῖν καὶ σφόδρα σαφῶς ἐκείνο δηλοῖ τὸ παρὰ τοῦ
 5 Σωτῆρος εἰρημένον, «Οὕτω γὰρ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὡς
 τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν
 μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχει ζωὴν αἰώνιον». Εἰ γὰρ χρή τι καὶ ἀνθρώπινον
 εἰπεῖν εἰς ἀπόδειξιν τοῦ νοήματος ἐναργῆ, κατεδάκνετο τρόπον τινὰ
 πέμπτων εἰς θάνατον δι' ἡμᾶς τὸν Υἱὸν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ, εἰ καὶ ἦδει
 10 πεισόμενον τῶν λυπούντων οὐδέν, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς ἦν ἀπαθής ὡς Θε-
 ὁς, ὅμως δ' οὖν, τὸ ἐκ τοῦ θανάτου χρήσιμον ἐννοῶν, τὴν ἀπάντων,
 φημί, σωτηρίαν καὶ ζωὴν, τῆς πατρὶς προπεύσης φιλοστοργίας ἡμέ-
 λει. Διὸ δὴ καὶ Παῦλος αὐτὸν ἀπεθαύμαζε, λέγων· «Ὅς γε τοῦ ἰδίου
 Υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτόν». Ἐπι
 15 τίνι δ' ἂν γένοιτο δικαίως τὸ θαῦμα τῆς εἰς ἡμᾶς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ
 καὶ Πατρός, εἰ μὴ τι καὶ τῶν ἀδουλήτων ἔδοξεν ὑπομένειν παραδοῦς
 ὑπὲρ ἡμῶν τὸν ἴδιον Υἱόν; Τοιοῦτον γὰρ τοι νοεῖν ἡμᾶς ἀναπειθεῖ τὸ,
 «Οὐκ ἐφείσατο», λέγων ὁ Παῦλος. Ὅπερ οὐκ ἂν ἐπὶ τοῖς τυχοῦσι ρη-
 θεῖη ποτέ, ἀλλ' ἐπὶ μόνοις τοῖς μεγάλου τινὸς κατανεανιευομένοις
 20 πράγματος, ὡς ἐν τῷ, «Πλάτνουν τὰ σχοινίσματά σου, καὶ τοὺς πασ-
 σάλους σου κατίσχυσον, ἔτι εἰς τὰ δεξιὰ καὶ εἰς τὰ ἀριστερὰ ἐκπέτα-
 σον»· ἔτι δέ, ὅτι «Πῆξον, μὴ φείσῃ». Καὶ πάλιν, «Ρῦσαι ἀγομένους εἰς
 θάνατον, καὶ ἐκπρίου κτεινομένους, μὴ φείσῃ». Καὶ ταῦτα μὲν ἡμῖν
 εἰς τό, «Λάβε τὸν υἱὸν σου τὸν ἀγαπητόν», εἰρησεται.

25 Οἱ δὲ τῷ προσδύτῃ συμπαραομαρτυροῦντες καὶ συμπαραθέοντες
 οἰκέται δύο καὶ μέχρι τῆς τρίτης ἡμέρας, τύπος ἂν εἶεν τῶν εἰς δου-
 λείαν κεκλημένων διὰ τοῦ νόμου δύο λαῶν, τοῦ τε Ἰσραὴλ καὶ τοῦ
 Ἰουδα φημί, οἱ καὶ μόνοις χρῆναι τοῖς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός ἀκο-
 λουθεῖν ᾧοντο διατάγμασιν, ὥσπερ ἐκείνοι τῷ Ἀβραάμ, οὕτω τὸν
 30 «δι' οὗ» πάντα νοοῦντες Υἱόν, οὐδὲ τὸν τοῦ Πατρός κληρονόμον
 ἐπιγινώσκοντες, οὐπερ ἂν εἰσφέρει καλλίστην ἡμῖν τὴν εἰκόνα, μι-
 κρός καὶ ἐν κόλποις ἔτι τοῦ οἰκείου πατρὸς ὁ Ἰσαὰκ κείμενος καὶ

και διατάζεται να θυσιάσει τον αγαπημένο του υιό, και δυσαναχετεί βέβαια, όπως είναι φυσικό, ως πατέρας, και σουβλίζεται από το θερμό κεντρί της φύσεως να δείξει φιλοστοργία, ἀλλ' όμως προτιμά το καλό που θα προκύψει από την πράξη του, μᾶς φανερώνει πάλι και πολύ καθαρά εκείνο που είπε ο Σωτήρας: «Γιατί τόσο πολύ αγάπησε ο Θεός τον κόσμο, ώστε έδωσε τον Υιό του τον μονογενή, για να μη χαθεί οποιος πιστεύει σ' αυτόν, αλλά να έχει ζωή αιώνια»⁶². Αν βέβαια πρέπει να πῶ και κάτι το ανθρώπινο, για να αποδείξω ολοκάθαρα το νόημα, πονούσε θαθεία, κατά κάποιο τρόπο, ο Θεός και Πατέρας στέλνοντας τον Υιό του σε θάνατο για μᾶς, ἄν και γνώριζε ότι δεν θα πάθαινε τίποτε το λυπητερό, γιατί και αυτός ως Θεός ήταν ἀπαθής, όμως κατανοώντας το ὄφελος που θα προέκυπτε από τον θάνατο, ἐννοῶ τὴ σωτηρία ὅλων και τὴ ζωή, ἀδιαφόρησε για τὴν ἀγάπη που ταιριάζει σε πατέρα. Γι' αυτό ἄλλωστε και ο Παῦλος τον θαύμαζε λέγοντας: «Αὐτός που δεν λυπήθηκε τὸν δικό του Υιό, ἀλλὰ τὸν παρέδωσε σὲ θάνατο»⁶³. Πῶς δηλαδή ἄλλιῶς θὰ μπορούσε να γίνει φανερό δίκαια τὸ θαῦμα τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ και Πατέρα για μᾶς, ἄν δεν ἔδειχνε ότι ὑπομένει ἀκόμα και αὐτὰ που εἶναι ἀθέλητα, παραδίνοντας τὸν ἴδιο τὸν Υιό του για μᾶς; Γιατί κάτι τέτοιο μᾶς πείθει να σκεφτοῦμε λέγοντας ο Παῦλος, «δεν λυπήθηκε». Αὐτὸ δεν θὰ μπορούσε να λεχθεῖ ποτὲ για τυχαῖα πράγματα, ἀλλὰ μόνο για ἐκείνους που ἐπιχειροῦν κάτι παράτολμο, ὅπως τὸ «Ἀὔξησε τὸ πλάτος και μήκος τῆς σκηνῆς σου, και ἐνίσχυσε τοὺς πασσάλους σου, και ἄπλωσε τὰ παραπετάσματά της στὰ δεξιά και ἀριστερά»⁶⁴. Και ἐπίσης: «Πῆξε την, και μὴ φοβᾶσαι»⁶⁵. Και πάλι: «Γλύτωσε αὐτοὺς που ὀδηγοῦνται στὸ θάνατο, και μὴ ταιγγουνεύεσαι να ἔξαγοράσεις αὐτοὺς που θανατώνονται»⁶⁶. Και αὐτὰ βέβαια θὰ λεχθοῦν σὲ σχέση με τὸ «Πάρε τὸν υιό σου τὸν αγαπημένο».

Οἱ ὑπηρετές τώρα που συνοδεύουν και τρέχουν μαζί με τὸν γέρονα δύο και τρεῖς μέρες θὰ μπορούσαν να εἶναι τύπος τῶν δύο λαῶν που καλοῦνται να ὑποταγοῦν στὸν νόμο, δηλαδή τοῦ Ἰσραήλ και τοῦ Ἰουδα, που μόνοι πίστευαν, ότι πρέπει να ἀκολουθοῦν τὴς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ και Πατέρα, ὅπως ἐκείνοι τὸν Ἀβραάμ, οἱ ὁποῖοι δεν καταλάβαιναν τὸν Υιὸ μέσω τοῦ ὁποῖου δημιουργήθηκαν ὅλα, οὔτε ἀναγνώριζαν τὸν κληρονόμο τοῦ Πατέρα, τοῦ ὁποῖου τὴν πιὸ καλὴ εἰκόνα μᾶς τὴν προσφέρει ὁ μικρὸς Ἰσαὰκ που βρισκόταν ἀκόμα στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ

62. Ἦσ. 54, 2.

63. Ἦσ. 54, 4.

64. Παρμ. 24, 11. Ψαλμ. 81, 4.

τὴν δεσπότῃ πρέπουσαν οὐπω φορῶν ἐξουσίαν. Ἦν μὲν γὰρ καὶ
 ἔστιν αἰεὶ Κύριος καὶ Θεὸς παντέλειος ὁ Υἱός. Τῷ δὲ μὴ πᾶσιν ὑπάρ-
 χειν καταφανής, καὶ μάλιστα τοῖς ἀνοσίοις Ἰουδαίοις εἰς μόνην
 ὁρῶσι τὴν σάρκα, μικρὸς τις εἶναι καὶ ὁ τυχῶν ἐνομιζέτο. Συμμετρεῖ-
 5 ται δὲ πως ἀναλόγως καὶ ταῖς ἀπάντων διανοίαις ἢ περὶ αὐτοῦ γνῶ-
 σις, καὶ μικρὰ μὲν ἐν μικροῖς, μεγάλη δὲ αὐτῷ ἐν μεγάλοις εὐρίσκεται.
 Καὶ γοῦν οἱ μὲν προφήτῃται φασι, ὅτι «Μέγας καὶ φοβερός ἐστιν ἐπὶ
 πάντας τοὺς περικύκλω αὐτοῦ», τουτέστι τοὺς ἐγγύς αὐτοῦ γεγονό-
 τας διὰ πολλὴν ἄγαν ἀγχίνοιαν, ὠδίνει δὲ καὶ ὁ Παῦλος τινας, «Ἄ-
 10 χρις οὐ μορφωθῆ Χριστὸς ἐν αὐτοῖς». Τουτέστιν, ἄχρις ἂν οἱ μεγάλοι
 καὶ ὑπερφνεῖς τῆς θεότητος αὐτοῦ χαρακτήρες εἰς τὸν ἐκείνων ἡρέμα
 διαπλάττειντο νοῦν. Τὸ δὲ ἀκολουθῆσαι μὲν τοὺς οἰκέτας καὶ μέχρι
 τρίτης ἡμέρας, μὴ μὴν καὶ ἐπιτετραφῆαι πρὸς τὴν γῆν ἀνακομιζε-
 σθαι τὴν ὑψηλὴν τε καὶ ἱεράν, καθίζειν δὲ μᾶλλον αὐτῆς προστετά-
 15 χθαι μετὰ τῆς ὄνου, τὴν διὰ νόμου πρὸς Θεὸν ἀκολουθήσιν τῶν δύο
 λαῶν ὑποδηλοῖ, καὶ μέχρι τοῦ τρίτου παρατείνασαν χρόνου, τουτέστι
 τοῦ τελευταίου, καθ' ὃν ἡμῖν ἐπεφάνη Χριστὸς. Τρισὶ γὰρ ὁ σύμπας
 αἰὼν ἐκμετρεῖται καιροῖς, παρωχηκότι, φημί, καὶ ἐνεστώτι καὶ μέλ-
 λοντι. Οὐκοῦν ἐν τρίτῳ τὸ τέλος. Ἐπιδημησαί γε μὴν τὸν Χριστὸν ἐν
 20 ἐσχάτοις τοῦ αἰῶνος καιροῖς, ἢ θεία λέγει Γραφή.

Κατακολουθήσας τοίνυν ὁ Ἰσραὴλ διὰ νόμον τῷ Θεῷ καὶ μέχρι
 τῶν χρόνων τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας, οὐκ ἠθέλησε διὰ τῆς
 πίστεως ἀκολουθῆσαι Χριστῷ, πρὸς τὸν ὑπὲρ πάντων ἀναβαίνοντι
 θάνατον, μᾶλλον δὲ καὶ κεκώλυται διὰ πολλὰς ἁμαρτίας. Πῶρως
 25 γὰρ ἀπὸ μέρους γέγονε τῷ Ἰσραὴλ, ἥτις διὰ τῆς ὄνου σημαίνεται
 τῆς τοῖς οἰκέταις συνούσης τότε. Ἀλογίας γὰρ ἢ ὄνος τῆς ἐσχάτης
 εἰκῶν, ἀλογίας δὲ τέκνον ἢ πῶρως. Τὸ δὲ, τῶν οἰκετῶν ἀπονοσφί-
 ζεσθαι μὲν καὶ ἀναχωρεῖν ἅμα τῷ υἱῷ τὸν πατέρα, ὡς δὲ καὶ εἰς
 αὐθις ἐπανήξει λέγειν («Ἐγὼ», γὰρ φησι, «καὶ τὸ παιδάριον διελευ-
 30 σόμεθα ἕως ὧδε, καὶ προσκυνήσαντες ἀναστρέψομεν πρὸς ὑμᾶς»),
 σημαίνει τὴν πρόσκαιρον ἀναχώρησιν τοῦ Θεοῦ τὴν ἐκ τῶν υἱῶν
 Ἰσραὴλ, καὶ τὴν ἐπὶ τέλει τῶν αἰῶνων ἐπ' αὐτοὺς ἐσομένην ὑποστρο-
 φήν, διὰ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως ἐπιτελουμένην. Ὅταν γὰρ τὸ πλή-

πατέρα του, και δὲν φοροῦσε ἀκόμα τὴν ἐξουσία πού ταιριάζει σὲ δεσπότη. Γιατὶ ἦταν καὶ εἶναι πάντοτε Κύριος καὶ παντέλειος Θεὸς ὁ Υἱός. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἦταν σὲ ὄλους ὀλοφάνερος, καὶ ἰδιαίτερα στοὺς ἀνιέρους Ἰουδαίους, οἱ ὅποιοι βλέπουν μόνο στὴ σάρκα, νομιζόταν κάποιος ἀσήμαντος καὶ τυχαῖος. Γιατὶ εἶναι κατὰ κάποιο τρόπο ἀνάλογη μὲ τὴ διανοητικὴ κατάσταση τῶν ἀνθρώπων καὶ ἡ γνῶση τους γι' αὐτόν, ἡ ὁποία βρίσκεται νὰ εἶναι μικρὴ στοὺς μικροὺς, καὶ μεγάλη στοὺς μεγάλους. Ἔτσι λοιπὸν οἱ προφῆτες λένε, ὅτι «Εἶναι μεγάλος καὶ φοβερός σὲ ὄλους ὄσους βρίσκονται γύρω ἀπὸ αὐτόν»⁶⁵, δηλαδὴ σ' αὐτοὺς πού πῆγαν κοντὰ του λόγῳ τῆς δξύνουιας τοῦ πνεύματός τους, νοιώθει ὅμως πόνος καὶ ὁ Παῦλος γιὰ μερικοὺς, λέγοντας: «Μέχρι νὰ μορφωθεῖ μέσα τους ὁ Χριστός»⁶⁶. Δηλαδὴ μέχρι πού τὰ μεγάλα καὶ ὑπερφυσικά χαρακτηριστικά τῆς θεότητος νὰ χαραχθοῦν σιγά-σιγά στὸν νοῦ ἐκείνων. Τὸ ὅτι πάλι οἱ ὑπηρέτες τὸν ἀκολούθησαν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρες, δὲν τοὺς ἐπετράπη ὅμως νὰ ἀνεβοῦν στὸν ὑψηλὸ καὶ ἱερό χωρὸ, ἀλλὰ διατάχθηκαν νὰ καθίσουν μαζὶ μὲ τὴν ὄνο, αὐτὸ ὑποδηλώνει τὴν πορεία τῶν δύο λαῶν πρὸς τὸν Θεὸ σύμφωνα μὲ τὸ νόμο, πού παρατάθηκε μέχρι καὶ τὸν τρίτο χρόνο, δηλαδὴ τὸν τελευταῖο, κατὰ τὸν ὁποῖο γεννήθηκε σὲ μᾶς ὁ Χριστός. Γιατὶ ὁ κάθε χρόνος μετρεῖται μὲ τρεῖς καιροὺς: δηλαδὴ αὐτόν πού πέρασε, αὐτόν πού εἶναι παρών, καὶ τὸν μελλοντικό. Ἐπομένως στὸν τρίτο ἔρχεται τὸ τέλος. Καὶ ἡ ἁγία Γραφή λοιπὸν λέγει, ὅτι Χριστὸς ἦρθε στὸν τελευταῖο καιρὸ τοῦ αἵωνα.

Ἐνῶ λοιπὸν ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς μὲ τὸν νόμο ἀκολούθησε τὸν Θεὸ μέχρι τὸν χρόνο πού ἦρθε ὁ Σωτήρας μας, δὲν θέλησε μὲ τὴν πίστη νὰ ἀκολουθήσει τὸν Χριστὸ στὴν πορεία του πρὸς τὸν ὑπὲρ τῶν ὄλων θάνατό του, ἢ μᾶλλον καὶ ἐμποδίσθηκε νὰ τὸ κάνει ἐξαιτίας τῶν πολλῶν ἁμαρτιῶν του. Γιατὶ ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς εἶχε πάθει πώρωση, ἡ ὁποία συμβολίζεται μὲ τὴν ὄνο, πού εἶχε παραμείνει τότε μαζὶ μὲ τοὺς δούλους. Καὶ πράγματι ἡ ὄνος ἀποτελεῖ σύμβολο τῆς ἐσχατῆς ἀπερισκεψίας, καὶ παιδὶ τῆς ἀπερισκεψίας εἶναι ἡ πώρωση. Τὸ ὅτι πάλι ὁ πατέρας μαζὶ μὲ τὸν υἱὸ του ἀποχωρίσθηκε ἀπὸ τοὺς ὑπηρέτες, καὶ εἶπε πὼς θὰ ἐπιστρέψουν πάλι (Γιατὶ λέγει, «Ἐγὼ καὶ τὸ παιδὶ θὰ πᾶμε μέχρις ἐκεῖ, καὶ ἀφοῦ προσκυνήσουμε θὰ ἐπιστρέψουμε σὲ σᾶς»⁶⁷), σημαίνει τὴν προσωρινὴ ἀναχώρηση τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰσραήλ, καὶ τὴν ἐπιστροφή σ' αὐτοὺς πού θὰ γίνεῖ μὲ τὴν πίστη τους στὸν Χριστό,

67. Γεν. 22, 5.

ρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ, τότε πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται. Τὸ δὲ μὴ λέγειν μὲν ἑναργῶς τὸν μακάριον Ἀβραάμ, ὅτι θύσων ἄνεισι τὸν υἱόν, πρόφασιν δὲ ὥσπερ τό, «Ἔως ὧδε διελυσόμεθα», λαβεῖν, σημεῖον ἂν γένοιτο σαφές τοῦ μὴ πεπιστεῦθαι τοῖς Ἰουδαίων λαοῖς τὸ 5 Χριστοῦ μυστήριον. Καὶ ἀληθὴς ἡμῖν ὁ περὶ τούτου φανεῖται λόγος, ὅταν ἴδαμεν τὸν Ἰησοῦν προσλαλοῦντα μὲν Ἰουδαίοις ὡς ἐν παραβολαῖς καὶ δι' αἰνιγμάτων, λέγοντα δὲ καὶ πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ μαθητάς «Ἦμῖν δέδοται γνῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, τοῖς δὲ λοιποῖς ἐν παραβολαῖς».

10 Τὸ δὲ γε παιδάριον, τουτέστιν ὁ Ἰσαάκ, τοῖς τῆς ὀλοκαυτώσεως ξύλοις κατεφορτιζέτο διὰ χειρὸς τοῦ πατρός, καὶ μέχρι τῶν τῆς θουσίας ἀφικνεῖται τόπων. Ἐπωμάδιον γὰρ τὸν οἰκεῖον φέρων σταυρόν, ἔξω τῆς πύλης ἔπαθεν ὁ Χριστός, οὐκ ἐξ ἀνθρωπίνης ἰσχύος βεδιασμένος εἰς τὸ παθεῖν, ἀλλ' ἐκ θελήματος οἰκείου καὶ δουλῆς τοῦ 15 Θεοῦ καὶ Πατρός, κατὰ τὸ εἰρημένον παρ' αὐτοῦ τῷ Ποντίῳ Πιλάτῳ, «Οὐκ ἔχεις κατ' ἐμοῦ ἐξουσίαν οὐδεμίαν, εἰ μὴ ἦν δεδομένον σοι ἄνωθεν». Ἐπιτεθεὶς δὲ τοῖς ξύλοις ὁ Ἰσαάκ, καὶ τοῦ θανάτου καὶ τοῦ παθεῖν ὑποκλέπτεται. Κριὸς δὲ εἰς τὴν θουσίαν ἀναβαίνει θεόδοτος. Καὶ γὰρ ἦν μὲν ὄντως ὁ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός 20 ἀναλάμπρας Λόγος ἐν τῷ ἰδίῳ ναῶ, τῷ ἐκ Παρθένου, φημί, καὶ προσηλωθέντι τῷ ξύλῳ, ὑπάρχων δὲ ὡς Θεὸς ἀπαθῆς καὶ ἀθάνατος, καὶ θανάτου καὶ πάθους ἑαυτὸν ὑπεξάγει. Ἀναβαίνει δὲ εἰς ὁσμὴν εὐωδίας τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ διὰ τοῦ ἰδίου σώματος, ὅπερ αὐτὸς εἰληφέναι λέγεται παρὰ τοῦ Πατρός, κατὰ τὸ ἐν Ψαλμοῖς εἰρημένον ὡς 25 παρ' αὐτοῦ. «Θουσίαν καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας, σῶμα δὲ κατηρτίσω μοι, ὀλοκαυτώματα καὶ περὶ ἁμαρτίας οὐκ εὐδόκησας. Τότε εἶπον Ἰδοὺ ἦκα. Ἐν κεφαλίδι βιβλίου γέγραπται περὶ ἐμοῦ. Τοῦ ποιῆσαι τὸ θέλημά σου ἠδουλήθην».

30 Ὅτι δὲ τὰ ἐκ τῆς προτεθείσης ἡμῖν ἱστορίας καλῶς δὴ λῖαν εἰς Χριστὸν ἀνοισθήσεται, μαρτυρήσει πάλιν αὐτὸς που λέγων «Ἐν κεφαλίδι βιβλίου γέγραπται περὶ ἐμοῦ». Βιβλίον γὰρ πενταμερὲς ὅλον ἐστὶ τὸ Μωσέως σοφώτατον σύγγραμμα, κεφαλὴ δὲ ὥσπερ καὶ ἀρχή

στό τέλος τῶν αἰώνων. Γιατί ὅταν πιστέψει τὸ σύνολο τῶν ἔθνῶν, τότε θὰ σωθεῖ καὶ ὅλος ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαός⁶⁸. Τὸ ὅτι ἐπίσης ὁ μακάριος Ἀβραάμ δὲν λέγει φανερά ὅτι πηγαίνει νὰ θυσιάσει τὸν υἱό του, προβάλλοντας ὡς πρόφαση τὸ, «θὰ πᾶμε μέχρις ἐκεῖ», θὰ μποροῦσε νὰ θεωρηθεῖ ὡς καθαρὸ σημάδι τοῦ ὅτι δὲν ἐμπιστεύθηκε τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ στοὺς Ἰουδαϊκοὺς λαούς. Καὶ ὁ λόγος μας γι' αὐτὸ θὰ φανεῖ ἀληθινός, ὅταν δοῦμε τὸν Ἰησοῦ στοὺς Ἰουδαίους νὰ μιλάει μὲ παραβολὰς καὶ αἰνίγματα, ἐνῶ στοὺς μαθητὲς του νὰ λέγει· «Σὲ σᾶς μόνο δόθηκε ἡ δυνατότητα νὰ γνωρίσετε τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἐνῶ στοὺς ἄλλους αὐτὸ γίνεται μὲ παραβολὰς»⁶⁹.

Τὸ μικρὸ πάλι παιδί, δηλαδὴ ὁ Ἰσαάκ, φορτώθηκε μὲ τὰ χέρια τοῦ πατέρα του τὰ ξύλα καὶ πῆγε μέχρι τὸν τόπο τῆς θυσίας. Καὶ ὁ Χριστός, φέροντας τὸν σταυρὸ του στὸν ὦμο του, ἔπαθε ἔξω ἀπὸ τὴν πύλη τῆς πόλης, χωρὶς νὰ ἀναγκάζεται ἀπὸ ἀνθρώπινη δύναμη νὰ πεθάνει, ἀλλὰ μὲ τὴ δική του θέληση, καὶ μὲ τὴν ἀπόφαση τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα του, σύμφωνα μὲ αὐτὰ ποὺ εἶπε ὁ ἴδιος στὸν Πόντιο Πιλάτο· «Δὲν θὰ εἶχες καμμιὰ ἐξουσία ἐναντίον μου, ἐὰν δὲν σοῦ εἶχε δοθεῖ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ»⁷⁰. Μὲ τὸ ὅτι δηλαδὴ ὁ Ἰσαάκ φορτώθηκε καὶ κουβάλησε τὰ ξύλα, ὑποδηλώνεται ὁ θάνατος καὶ τὸ πάθος. Ἐπίσης στὸ θυσιαστήριον προσφέρθηκε ὡς θυσία κριάρι δοσμένο ἀπὸ τὸν Θεό. Μὲ αὐτὸ ὑποδηλώνεται ὅτι ἦταν πραγματικὰ ὁ Λόγος ποὺ ἀνέλαμψε ἀπὸ τὴν οὐσία τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα μέσα στὸν δικό του ναό, δηλαδὴ στὴν Παρθένο, καὶ κρεμάσθηκε στὸν σταυρὸ, ὄντας ὅμως Θεὸς ἀπαθὴς καὶ ἀθάνατος ἀπομακρύνει τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὸ πάθος καὶ τὸν θάνατο. Ἀνεβαίνει ὅμως ὡς ὁσμὴ εὐωδίας στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα μὲ τὸ δικό του σῶμα, τὸ ὁποῖο λέγεται ὅτι τὸ ἔλαβε ὁ ἴδιος ἀπὸ τὸν Πατέρα, σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ λέγεται στοὺς Ψαλμοὺς, σὰν νὰ εἶναι λόγια δικὰ του· «Θυσία καὶ προσφορὰ δὲν θέλησες. Μοῦ ἔδωσες ὅμως σῶμα τέλειο, καὶ δὲν ζήτησες θυσίαις αἱματηρῆς. Τότε εἶπα· Ὁρίστε, ἔρχομαι, ὅπως εἶναι γραμμένο στὴν ἐπικεφαλίδα τοῦ βιβλίου, γιὰ νὰ κάνω τὸ θέλημά σου μὲ τὴ θέλησή μου»⁷¹.

Ἐπειδὴ αὐτὰ ποὺ παρατέθηκαν σὲ μᾶς ἀπὸ τὴν ἱστορία ἀναφέρονται πολὺ σωστὰ στὸν Χριστό, τὸ δεβαιῶναι πάλι ὁ ἴδιος κάπου ὅταν λέγει· «Στὴν ἐπικεφαλίδα τοῦ βιβλίου εἶναι γραμμένο»⁷². Βιβλίο δέβαια ἀποτελούμενο ἀπὸ πέντε μέρη εἶναι ὅλο τὸ σοφώτατο σύγγραμμα τοῦ Μωυσῆ, καὶ σὰν ἐπικεφαλίδα καὶ ἀρχὴ ὁλοκλήρου τοῦ βιβλίου εἶναι ἡ

70. Ἰω. 19, 11.

71. Ψαλμ. 39. 7. Ἐβρ. 10, 7.

72. Ψαλμ. 39, 8.

τοῦ βιβλίου παντός ἢ ἐπίκλην Γένεσις, ἐν ἧ ταῦτα γέγραπται περὶ
 Χριστοῦ ὅτι δὲ πάλιν ἢ κεφαλὴ τὴν ἀρχὴν παρὰ ταῖς θείαις σημαί-
 νει Γραφαῖς, πληροφορηθήσῃ καλῶς, ἐκεῖνο συνιείς, ὅπερ ὁ Παῦλός
 φησιν· «Ὅτι περ παντός ἀνδρός ἢ κεφαλὴ ὁ Χριστός ἐστιν, κεφαλὴ
 5 δὲ γυναικὸς ὁ ἀνὴρ, κεφαλὴ δὲ Χριστοῦ ὁ Θεός». Ἀρχὴ μὲν γὰρ τοῦ
 ἀνδρός ὁ Χριστός, ὡς ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρενεγκών, ἀρχὴ
 δὲ πάλιν ἐστὶ τῆς γυναικὸς ὁ ἀνὴρ, διὰ τὸ εἰρημένον τε καὶ ἀληθῶς
 πεπραγμένον· «Αὕτη κληθήσεται γυνή, ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρός αὐτῆς ἐλή-
 φθη». Χριστοῦ δὲ ἀρχὴν αὐτὸν εἶναί φησι τὸν Θεόν, ἐπειπερ ἐξ αὐ-
 10 τοῦ κατὰ φύσιν ἐστὶν ὁ Υἱός, καὶ ἀρχὴν ἀναρχος ἔχει τὸν γεννήσαν-
 τα, μετὰ καὶ τοῦ συνπαύρειν αἰδίως αὐτῶ.

γ'. Ἀριστα μὲν οὖν, καθάπερ ἐγῶμαι, τοῖς τῆς ἱστορίας λόγοις
 ἐφήρμοσται τὸ μυστήριον. Χρῆ δέ, οἶμαι, λοιπὸν ἐξαισιῶ θαύματι
 κατακαλλύνεσθαι πρὸς ἡμῶν τὸν θεσπέσιον Ἀθραάμ, καὶ τοῖς εἰς
 15 ἄκρον ἐπαίνοις ἐνκλεᾶ τοῖς ἀπανταχοῦ καὶ περίοπτον ἀναδείκνυ-
 σθαι, καὶ πρὸς γε δὴ τούτῳ περιαθρεῖσθαι σαφῶς τῆς θείας εὐτε-
 χνίας ἡμῖν τὸ δάθος· Ἐπειράζετο γὰρ ὁ θεσπέσιος Ἀθραάμ, οὐκ
 ἠγνοηκότος Θεοῦ τὸ ἐσόμενον. Λάθοι γὰρ ἂν οὐδὲν τὸν πάντα εἰδό-
 τα νοῦν. Τοιγάρτοι καὶ ἔφασκε· «Τίς οὗτος ὁ κρύπτων με βουλήν,
 20 συνέχων δὲ ρήματα ἐν καρδίᾳ, ἐμὲ οἶεται κρύπτειν;». Καὶ διὰ φωνῆς
 Ἡσαίου πάλιν· «Ὅτι ἐγὼ εἶμι ὁ Θεός, καὶ οὐκ ἔστιν ἔτι πλην ἐμοῦ,
 Ἀναγγέλλων πρότερον τὰ ἔσχατα πρὶν αὐτὰ γενέσθαι, καὶ ἅμα
 συντετέλεσται». Οὐκοῦν ἀπόπληκτον κομιδῆ καὶ ἐν τοῖς ἄγαν ἀπη-
 χεστάτοις καταλογιζόμεθα φρονούντες ὀρθῶς, τὸ ἠγνοηκέναι μὲν
 25 οἶεσθαι τὰ ἐσόμενα τὸν τῶν ὄλων Θεόν, πειράζειν δὲ διὰ τοῦτο τὸν
 Ἀθραάμ. Ἀλλ' ἦν ἀναγκαῖον μὴ ἐν εἰδήσει μόνῃ τῇ παρὰ Θεοῦ τὴν
 τοῦ δικαίου καταλαμπρύνεσθαι κεφαλὴν, ἐνκλεεστάτην δὲ μᾶλλον
 καταπλουτῆσαι τὴν εὐκλειαν, καὶ ἐν ταῖς ἀπάντων γνώσεσι διὰ πεί-
 ρας αὐτῆς ἐφ' ἅπασιν τοῖς ἀρίστοις μεμαρτυρημένην. Ἔδει καὶ διὰ
 30 τῶν ἱερῶν δοᾶσθαι Γραμμιάτων, ὅτι πλείστον ὅσον ἐν αὐτῶ τὸ εὐή-
 νιον, καὶ τῶν θεοπισμάτων πολὺς ἦν ὁ λόγος, μᾶλλον δὲ τὸ ὑπερτε-
 ροῦν οὐδέν. Ἦκε δὲ εἰς τοῦτο γνώμης τε καὶ προθυμίας, ὡς καὶ αὐ-
 τῆς ἀλογῆσαι τῆς εἰς τέκνον ἀγάπης, καὶ τὴν τῆς παιδοκτονίας μὴ

λεγόμενη Γένεση, στην οποία γράφονται αυτά για τον Χριστό. Και ότι πάλι ή κεφαλή στις Άγιες Γραφές σημαίνει την αρχή, θά το πληροφορηθείς καλά, όταν συνειδητοποιήσεις εκείνο που λέγει ο Παύλος: «Ότι κεφαλή κάθε άνδρα είναι ο Χριστός, κεφαλή της γυναίκας ο άνδρας, και κεφαλή του Χριστού ο Θεός»⁷⁵. Αρχή δηλαδή του άνδρός είναι ο Χριστός, επειδή τον δημιούργησε από το μηδέν. Αρχή πάλι της γυναίκας είναι ο άνδρας, σύμφωνα μ' αυτό που έχει λεχθεί και που έχει γίνει πραγματικά: «Αυτή θά ονομασθεί γυναίκα, επειδή προήλθε από τον άνδρα της»⁷⁴. Και αρχή του Χριστού λέγει ότι είναι ο Ίδιος ο Θεός, επειδή ο Υιός προήλθε από αυτόν κατά φύση, και έχει αρχή άναρχη εκείνον που τον γέννησε, μαζί με τον οποίο και συνυπάρχει αιώνα.

3. Άριστα λοιπόν, όπως εγώ νομίζω, το μυστήριο του Χριστού έχει εφαρμοσθεί με αυτά που λέγει ή ιστορία. Πρέπει όμως, νομίζω, ό θεοπέσιος Άβραάμ να έξωραϊζεται από μās με έξαισιο θαυμασμό και με μεγάλους επαινους να αναδεικνύεται από όλους παντού ένδοξος και περίοπτος, και μαζί μ' αυτό πρέπει να έξετάζεται με σαφήνεια τό βάθος της έπινοητικότητας του Θεού. Γιατι ύποβαλλόταν σε δοκιμασία ό θεοπέσιος Άβραάμ, χωρίς ό Θεός να άγνοούσε αυτό που θά συνέβαινε. Καθόσον τίποτε δέν διαφεύγει τον νοϋ που τά γνωρίζει όλα. Γι' αυτό δέβαια και έλεγε: «Ποιός είναι αυτός που κρύβει από μένα τη σκέψη του και κρατά μέσα στην καρδιά του κρυφά τά λόγια, νομίζοντας ότι τά κρύβει από μένα;»⁷⁵. Και με τό στόμα πάλι του Ήσαϊα: «Γιατί εγώ είμαι ό Θεός, και δέν ύπάρχει άλλος εκτός από έμένα. Έξαγγέλλω τά μελλοντικά πριν αυτά γίνουν, και άμέσως γίνονται»⁷⁶. Γι' αυτό θεωρούμε πολύ παρανοϊκό και από τά πιο άνάρμοστα, πιστεύοντας σωστά, τό να νομίζεται ότι ό Θεός των όλων άγνοούσε αυτά που θά γίνονταν, και γι' αυτό υπέβαλλε σε δοκιμασία τον Άβραάμ. Όμως ήταν άπαραίτητο να μη δοξασθεί ή κεφαλή του δικαίου μόνο με τη γνώση εκ μέρους του Θεού, αλλά να κάνει πιο λαμπρή τη δόξα του, και μέσα από τις γνώσεις όλων με την πείρα αυτής να διαδοθεί σε όλους τους άριστους. Έπρεπε να διακηρυχθεί και μέσω των άγιων Γραφών, ότι ήταν πάρα πολύ ύπάκουος και έδινε μεγάλη σημασία στους νόμους, ή καλύτερα τίποτε γι' αυτόν δέν ήταν άνώτερο από αυτούς. Και έφτασε σε τέτοιο σημείο διάθεσης και προθυμίας, ώστε να περιφρονήσει ακόμα και αυτήν την άγάπη του παιδιού του, και να μη φοβηθεί την κατηγορία της παιδοκτο-

75. Ίωβ 33, 2.

76. Ήσ. 45, 18-22.

καταδείσαι γραφήν. Καί τό γε παραδοξότερον, ἐν αὐτῷ προσεδόκησε πατήρ ἔσσεσθαι πολλῶν ἐθνῶν. Ἄλλ' ἦδει καί ἀψευδοῦντα πρὸς τοῦτο Θεόν.

Εἶτα προσεκόμιζεν εἰς θυσίαν τὸ παιδάριον, οὐκ ἐν ἀπογνώσει
 5 γεγονῶς τῶν ἐπηγγελμένων, ἀλλὰ ταῖς τοῦ Δεσπότου δυνάμεσιν ἀναθείς, τὸ ὅπως ἂν εἰδείη πληροῦν τὸ ὠμοσμένον. Καί οὐκ ἀκερδές τὸ χρεῖμα αὐτῷ, καίτοι διὰ πείρας ἴοντι τῆς οὕτω πικρᾶς Ἐδιδάσκετο γὰρ ὡς ἀπὸ γε τοῦ μέλλοντος συμβαίνειν, τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως τὸ λόγου παντὸς πέρα καὶ ἀξιόκουστον θαῦμα, καὶ προσέτι
 10 τὸ σεπτὸν καὶ μέγα τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς μυστήριον. Καὶ γοῦν ὁ θεοπέσιος Παῦλος, «Πίστει», φησί, «προσενήνοχεν Ἀβραάμ τὸν Ἰσαάκ πειραζόμενος, καὶ τὸν μονογενῆ προσέφερεν ὁ τὰς ἐπαγγελίας ἀναδεξάμενος Πρὸς ὃν ἐλαλήθη· Ἐν Ἰσαάκ κληθήσεται σοι σπέρμα· λογισάμενος ὅτι καὶ ἐκ νεκρῶν ἐγεῖραι δυνατὸς ὁ
 15 Θεός, ὅθεν αὐτὸν καὶ ἐν παραβολῇ ἐκομίσατο». Ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλε κατὰ καιροῦς ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ρίζαν ὡσπερ αὐτὸν καὶ γένεσιν μυρίων ὄσων ἀποφαίνειν ἐθνῶν, τεθνεῶτος ὑπὲρ τοῦ κόσμου τοῦ Ἐμμανουήλ, ταύτη τοι διὰ πείρας αὐτῆς χρησίμως ὁ δίκαιος ἐδιδάσκετο τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς τὴν ὑπερφυσίαν καὶ ἄφραστον εἰς ἡμᾶς
 20 ἀγάπησιν, ὅς γε «τοῦ ἰδίου Υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο», καθάπερ ἤδη προείπομεν, «ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτὸν» τῶν ἐν πίστει δεδικαιωμένων καὶ εἰς τέκνα λελογισμένων τοῦ προπάτορος Ἀβραάμ.

Εἰ γὰρ τι χρῆ καὶ τῶν ἀνθρωπίνων διατεκμήρασθαι, φαίην ἂν
 25 ὅτι φορτικόν τε καὶ δύσοιστον τῷ μακαρίῳ γέγονεν Ἀβραάμ τὸ προστάξει Θεὸν καταθεῖν τὸν Ἰσαάκ. Πῶς γὰρ οἶε διακειῖσθαι τότε τὸν τοῦτο δρᾶν ἐπιτεταγμένον; Ἀνὴρ εἰς γῆρας ἐλθλακῶς βαθύ, ἕνα καὶ ὀψιγενῆ πλουτήσας υἱόν, παρηρημένος τῷ χρόνῳ τὸ καὶ ἐτέρων δύνασθαι γενέσθαι πατῆρ, ἀφηλικεστάραν δὲ καὶ αὐτὴν ἔχων τὴν
 30 συνωκισμένην (ἦν γὰρ καὶ αὐτὴ πρεσβύτις ἢ Σάρρα), τὸν οὕτω τριπόθητον ἀποσφάττειν υἱὸν ἀμελλητι προσεπάττειτο, τὸν μονογενῆ καὶ πολύευκτον. Ποία γὰρ δύνασθαι χειρὶ προσεδόκησεν ὁ πρεσβύτης κατωθῆσαι μὲν τοῦ μειρακίου τὸ ξίφος, τὴν δὲ οὕτως ἐλεεινήν

νίας. Και τὸ ἀκόμα πὺ ἀπαράδοξο εἶναι, ὅτι μὲ αὐτὸ περίμενε νὰ γίνῃ πατέρας πολλῶν ἐθνῶν. Ἀλλὰ γνώριζε ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ψεύδεται ὡς πρὸς αὐτό.

Ἐπειτα πρόσφερε τὸ παιδί γιὰ θυσία, χωρὶς νὰ χάσῃ τὴν ἐλπίδα του γιὰ αὐτὰ πού τοῦ εἶχε ὑποσχεθεῖ, ἀλλὰ ἀνάθεσε στὶς δυνάμεις τοῦ Θεοῦ νὰ ἐκπληρώσῃ ὅπως ἐκεῖνος γνωρίζει αὐτὸ πού τοῦ ὀρκίσθηκε. Καὶ δὲν ἦταν χωρὶς κέρδος αὐτὸ γι' αὐτόν, ἂν καὶ πέρασε ἀπὸ τόσο πικρὴ πείρα. Γιατὶ διδάχθηκε ἀπὸ αὐτὸ πού ἐπρόκειτο νὰ συμβεῖ, τὸ πέρα ἀπὸ κάθε λόγο καὶ ἀξιόκτιστο θαῦμα τῆς ἀναστάσεως ἐκ νεκρῶν, καὶ ἐπὶ πλέον τὸ σεβαστὸ καὶ μεγάλο μυστήριον τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς. Καὶ πράγματι ὁ θεσπέσιος Παῦλος λέγει· «Μὲ πίστη ὁ Ἄβραάμ πρόσφερε τὸν Ἰσαάκ ὅταν ὑποβλήθηκε στὴ δοκιμασία, καὶ πρόσφερε τὸν μοναχογιό του ἐκεῖνος πού εἶχε λάβῃ τις ὑποσχέσεις, ἐκεῖνος, πρὸς τὸν ὁποῖο ἐπλώθηκε· Διὰ τοῦ Ἰσαάκ θὰ ἀποκτήσεις ἀπογόνους, γιατί σκέφτηκε, ὅτι ὁ Θεὸς ἔχει τὴ δύναμιν νὰ ἀναστήσῃ καὶ ἀπὸ τοὺς νεκρούς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε συμβολικὰ τὸν πῆρε πίσω»⁷⁷. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐπρόκειτο κατὰ καιροὺς ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας νὰ τὸν ἀναδείξῃ ρίζα καὶ ἀρχὴ μυρίων ἐθνῶν, μὲ τὸν θάνατον τοῦ Ἐμμανουήλ γιὰ τὸν κόσμον, γι' αὐτὸ μὲ τὴ δοκιμασία του αὐτὴ ὁ δίκαιος διδασκόταν μὲ τρόπο χρήσιμο τὴν ὑπερφυσικὴ καὶ ἀνέκφραστη ἀγάπην τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς, ὁ ὁποῖος «Δὲν λυπήθηκε οὔτε τὸν δικό του Υἱό», ὅπως ἤδη εἶπαμε, «ἀλλὰ τὸν παρέδωσε γιὰ ὅλους ἡμᾶς»⁷⁸, οἱ ὁποῖοι ἔχουμε πετύχει τὴ δικαίωσιν μὲ τὴν πίστη, καὶ θεωροῦμαστε παιδιὰ τοῦ προπάτορά μας Ἄβραάμ.

Ἐάν ὅμως πρέπει νὰ διατυπώσω κάποια κρίσιν καὶ ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα, θὰ μπορούσα νὰ πῶ, ὅτι στὸν μακάριον Ἄβραάμ ἦταν σκληρὸ καὶ ἀνυπόφορον τὸ ὅτι ὁ Θεὸς τὸν πρόσταξε νὰ θυσιάσῃ τὸν Ἰσαάκ. Γιατὶ ποῖα νομίζεις ὅτι ἦταν τότε ἡ διάθεσιν αὐτοῦ πού διατάχθηκε νὰ τὸ κάνει; Ἄνδρας πού εἶχε φθάσῃ σὲ βαθειὰ γεράματα, ἔχοντας ἀποκτήσῃ ἕνα καὶ μόνο υἱὸ ὄψιμα γεννημένον, χωρὶς νὰ ἔχει χρόνον νὰ μπορεῖ νὰ γίνῃ πατέρας καὶ ἄλλων παιδιῶν, ἔχοντας ἡλικιωμένη καὶ αὐτὴν μὲ τὴν ὁποία ἦταν νυμφευμένος (γιατὶ καὶ ἡ Σάρρα ἦταν γηρασμένη), διατασσόμενος νὰ σφάξῃ χωρὶς καθυστέρησιν τὸν τόσο πολυπόθητον μοναχογιό του, τὸν ὁποῖο τόσο πολὺ εἶχε εὐχηθεῖ νὰ ἀποκτήσῃ. Μὲ ποῖο δηλαδὴ χερί ἤλπισε ὅτι μπορούσε ὁ γέροντας νὰ βυθίσῃ τὸ ξίφος στὸ ἀνήλικον

78. Ρωμ. 8, 11.

κατὰ τοῦ ἰδίου γεννήματος τολμῆσαι σφαγὴν; Ἐὰρ οὖν οὐκ ἐννοεῖν ἀκόλουθον, ὅτι πικρὸς καὶ δριμύς ἐννοιῶν ὄχλος τὴν τοῦ δικαίου ψυχὴν ἀφορήτως κατεληΐζετο; Καὶ ποτὲ μὲν ἡ φύσις εἰς φιλοστοργίαν κατεβιάζετο, ποτὲ δὲ τὸ θεῖον ἐδυσώπει χρησιμώδημα, καὶ τάχα
 5 που πρὸς ἀδούλητον εὐπείθειαν ὡς ἐξ ἀνάγκης ἐκάλει. Μέγα δὲ οὖν ἀληθῶς τὸ τοῦ δικαίου θαῦμα, καὶ παντὸς ἐπαίνου λοιπὸν τὸ θεοφιλές. Προσεκόμιζε γὰρ τὸ λογικὸν ἱερεῖον, καὶ τοῖς τῆς φύσεως νόμοις ἐρρῶσθαι φράσας, καὶ τῆς ἀπαραιτήτου φιλοστοργίας πατήσας τὸ κέντρον, καὶ τῶν ἐπιγείων οὐδὲν τῇ εἰς Θεὸν ἀντιπαρεξάγων
 10 ἀγάπῃ. Τοιγάρτοι καὶ δεδόξασται καὶ φίλος ἐκλήθη Θεοῦ, καὶ εἰς πέρας αὐτῷ τὸ προσδοκηθὲν τὰ τῆς ἐλπίδος ἐκδέδθηκε. Γέγονε γὰρ πολλῶν καὶ ἀναριθμητῶν ἐθνῶν πατὴρ ἐν Χριστῷ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἡ δόξα σὺν ἀγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

15 *Περὶ τοῦ Ἰσαὰκ καὶ τῆς Ρεβέκκας.*

α'. Τοῖς ἐν Χριστῷ δεδικαιωμένοις καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν ἐνότητα διὰ τοῦ μεταλαχεῖν ἀγίου Πνεύματος ἐν εὐδοκίᾳ Πατρὸς ἐκπεπλουτηκόσιν, ὁ σοφὸς ἐπιστέλλει Παῦλος: «Ἡμοσάμην γὰρ ὑμᾶς ἐνὶ ἀνδρὶ παρθένον ἀγνήν παραστήσαι τῷ Χριστῷ». Κλήτορες γὰρ
 20 ὥσπερ καὶ νυμφαγωγοὶ γεγονάσιν οἱ μακάριοι μαθηταί, τοὺς ἔτι μακρὰν ποιοῦντες ἐγγύς, καὶ μονονουχὶ κολλῶντες Χριστῷ καὶ τῇ τοῦ Πνεύματος ἐνώσει συνδέοντες. Καὶ παραστήσει μὲν ἑαυτῷ τὴν Ἐκκλησίαν Χριστός, διανιστάντος αὐτήν, μονονουχὶ δὲ καὶ προσάγοντος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς καὶ τῷ ἰδίῳ κατεγγυῶντος Υἱῷ, πλὴν ὅτι
 25 μεσιτευόντων ἀγίων οὐκ ἂν ἐνδοιάσειε τις. Ὁ μὲν γὰρ θεοπέσιος Δαβὶδ προαναφωνῶν ἡμῖν τὸ μυστήριον, πρὸς αὐτήν πού φησιν «Ἄκουσον, θύγατερ, καὶ ἴδε, καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου, καὶ ἐπιλάβου τοῦ λαοῦ σου καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου· ὅτι ἐπεθύμησεν ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου· ὅτι αὐτός ἐστι Κύριός σου, καὶ προσκυνήσεις
 30 αὐτῷ». Διωμολόγηκε δὲ καὶ ὁ Παῦλος, καθάπερ ἔφην ἀρτίως, οἷά τινα νύμφην παρασταθῆναι Χριστῷ τοὺς πεπιστευκότας. Ἀλλὰ τὸ

παιδί, και να τολμήσει την τόσο έλεεινή σφαγή του δικού του παιδιού; "Αραγε δεν είναι φυσικό να σκεφθεί, ότι βαρύ και όδυνηρό πλήθος λογισμών θα κατάτρωγε ανυπόφορα την ψυχή του δικαίου; Και άλλοτε βέβαια ή φύση τον καταπίεζε να δείξει τρυφερή αγάπη, άλλοτε πάλι ικέτευε το θείο πρόσταγμα και ένδεχομένως το καλούσε από ανάγκη σε άθελγη ύπακοή. Είναι μεγάλος λοιπόν ο θαυμασμός για τον δίκαιο και ή αγάπη του προς τον Θεό άξια κάθε έπαινου. Γιατί πρόσφερε το λογικό σφάγιο, ξεχνώντας τους νόμους τής φύσεως, πατώντας το κεντρί τής απαραίτητης φιλοστοργίας, και μη ανταλλάσσοντας με τίποτε από τά έπίγεια την αγάπη του προς τον Θεό. Γι' αυτό βέβαια και δοξάσθηκε και όνομάσθηκε φίλος του Θεού, και αυτό που περίμενε να πραγματοποιηθεί και έλπιζε έγινε. Γιατί έγινε πατέρας πολλών και αναρίθμητων έθνών στο όνομα του Χριστού, μέσω του όποιου και μαζί με τον όποιο στον Θεό και Πατέρα πρέπει ή δόξα μαζί με το άγιο Πνεύμα στους αιώνας των αιώνων. 'Αμήν.

Γιά τον 'Ισαάκ και τη Ρεβέκκα.

1. 'Ο σοφός Παύλος γράφει σ' αυτούς που έχουν δικαιωθεί με την πίστη τους στον Χριστό και ένώθησαν μαζί του με το να γίνουν μέτοχοι του άγιου Πνεύματος με την εύμένεια του Πατέρα: «Σās άρραβώνιασα με έναν άνδρα, για να σās παρουσιάσω σαν παρθένο αγνή στον Χριστό»⁷⁹. Γιατί οί μακάριοι μαθητές έγιναν κατά κάποιο τρόπο κηρυκτες και νυμφαγωγοί, φέρνοντας κοντά στον Χριστό εκείνους που βρίσκονταν ακόμα μακριά και σχεδόν κολλώντας τους μαζί του και συνδέοντάς τους με την ένωσή τους με το Πνεύμα. Και θα τοποθετήσει βέβαια δίπλα του ο Χριστός την Έκκλησία, την όποία ανόρθωσε και κατά κάποιο τρόπο την οδηγεί ο Θεός και Πατέρας, και την έμπιστεύθηκε στον Υίο, αλλά δεν θα άμφιβάλει κανείς ότι αυτό έγινε με τη μεσιτεία των άγιων. Και πράγματι ο θεόπνευστος Δαβίδ, προαναγγέλλοντάς μας το μυστήριο, λέγει κάπου προς αυτήν: «'Ακουσε, θυγατέρα, και πρόσεξε και κλίνε το αυτί σου, και λησιμόνησε τον λαό σου και το σπίτι του Πατέρα σου, γιατί ο βασιλιάς έπιθύμησε την όμορφιά σου. Διότι αυτός είναι Κύριός σου, και θα τον προσκυνήσεις»⁸⁰. Διαβεβαίωσε όμως και ο Παύλος, όπως είπα προηγουμένως, ότι αυτοί που πίστεψαν θα σταθοϋν δίπλα στον Χριστό σαν κάποια νύφη. "Όμως το τόσο πολύ

80. Ψαλμ. 44, 11-13.

οὕτω σεπτὸν καὶ ἀξιάκουστον ἀληθῶς μυστήριον κατίδοι τις ἂν οὐ-
 δὲν ἦττον ἡμῶν καὶ τῷδε δὴ πάλιν. Γέγραπται γάρ, ὅτι «Καὶ Ἀβρα-
 ᾶμ ἦν πρεσβύτερος προδεδηκῶς ἡμερῶν, καὶ Κύριος εὐλόγησε τὸν
 Ἀβραάμ κατὰ πάντα. Καὶ εἶπεν Ἀβραάμ τῷ παιδί αὐτοῦ τῷ πρε-
 5 σβυτέρῳ τῆς οἰκίας αὐτοῦ, τῷ ἄρχοντι πάντων τῶν αὐτοῦ. Θεὸς τὴν
 χεῖρά σου ἐπὶ τὸν μηρόν μου, καὶ ἐξορκιῶ σε Κύριον τὸν Θεὸν τοῦ
 οὐρανοῦ καὶ τὸν Θεὸν τῆς γῆς, ἵνα μὴ λάθῃς γυναῖκα τῷ υἱῷ μου
 Ἰσαάκ ἀπὸ τῶν θυγατέρων τῶν Χαναanaίων, μεθ' ὧν ἐγὼ οἰκῶ ἐν
 αὐτοῖς, ἀλλ' εἰς τὴν γῆν, οὗ ἔγενόμην, πορεύσῃ καὶ εἰς τὴν φυλὴν μου,
 10 καὶ λήψῃ γυναῖκα τῷ υἱῷ μου Ἰσαάκ ἐκεῖθεν».

Ταῦτα τοιγαροῦν προσεταχότος τοῦ Ἀβραάμ, διώμνυτο μὲν ὁ
 οἰκέτης παραχρῆμα, τῷ μηρῷ δεσπότου τὴν χεῖρα ἐπιτιθεῖς, δι' οὗ
 παρέσται νοεῖν τὸ μονονουχὶ κατὰ πάσης τῆς ἐσομένης ἐξ αὐτοῦ γο-
 νῆς πεποιῆσθαι τὴν ὀρκωμοσίαν. Ἐπαναθέμενος δὲ καμήλους δέκα
 15 πολλὰ τῶν Ἀβραάμ ἀγαθῶν, ἀφικνεῖται δρομαῖος εἰς τὴν μέσην τῶν
 ποταμιῶν, καὶ καταίρει μὲν εἰς πόλιν Ναχώρ, ὀκλάζει δὲ τὰς καμή-
 λους ἔξω τῆς πόλεως παρὰ τὸ φρέαρ τοῦ ὕδατος, τὸ προσοψέ ἡνῖκα
 ἐκπορεύονται αἱ ὑδρευόμεναι. Ἀφικόμενος δὴ οὖν ἐκεῖσε, Θεὸν ἐλι-
 πάρει λοιπὸν ἀνευρῆναι τὴν ὁδὸν καὶ καταδείξει παρθένον εὐδρανή
 20 καὶ φιλόξενον, καὶ ὄκνου τοῦ βλέποντος εἰς ἀγάπην κρείττονα. «Ἔ-
 σται», γάρ φησιν, «ἡ παρθένος, ἥ εἰάν ἐγὼ εἶπω, Ἐπίκλινον τὴν
 ὑδρίαν σου ἵνα πῖω, καὶ εἶπη, Πίε, καὶ τὰς καμήλους σου ποτιῶ, ἕως
 ἂν παύσωνται πίνουσαι, ταύτην ἠτοίμασας τῷ παιδί σου Ἰσαάκ».

Ἄλλ' ἦκεν οὐκ εἰς μακρὰν ἢ καλὴ τῷ εἶδει καὶ εὐπρεπεστάτη
 25 παρθένος, φημὶ δὴ Ρεθέκκα. Ἐξαιτοῦντι δὲ πιεῖν, προσῆγεν ἐτοι-
 μως. Ἐπηγγέλλετο δὲ καὶ αὐτὰς ποτιεῖν τὰς καμήλους, καὶ εἰς ἔργον
 ἤγετο τὰ ἐπηγγελμένα. Συμβάλλει δὴ οὖν ὁ οἰκέτης ἐντεῦθεν, ὡς
 αὕτη λοιπὸν εἶη, καὶ οὐχ ἕτερα. Τοιγάρτοι ψέλλιά τε καὶ ἐνώτια λα-
 βῶν, προσεκόμιζε τῇ νεάνιδι. Ἡ δὲ οἴκοι παρελθεῖν, ἔπεσθαι τε αὐτῇ
 30 παραχρῆμα προσέταπεν. Οὗ γεγονότος, ξενίζεται μὲν αὐτοῦ, λαμ-
 πρὰν δὲ διήγησιν τοῦ ἰδίου δεσπότου τὸν πλοῦτον ποιεῖται. Προσε-
 τίθει δέ, ὅτι ἕνα καὶ ἀγαπητὸν ἔχων υἱὸν τὸν Ἰσαάκ, πάντα δέδωκεν

σεβαστό και ἀξιόκονστο πραγματικά μυστήριο μπορεί να τὸ δεῖ κανεὶς ἀπὸ μᾶς ὄχι λιγώτερο καὶ μὲ τὸ ἔξης. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ: «Καὶ ὁ Ἀβραὰμ ἦταν πιὰ γέροντας καὶ σὲ προχωρημένη ἡλικία, καὶ ὁ Κύριος τὸν εὐλόγησε σὲ ὅλα. Καὶ εἶπε ὁ Ἀβραὰμ στὸν ὑπηρέτη του τὸν μεγαλύτερο τοῦ σπιτιοῦ του, τὸν ἄρχοντα ὄλων τῶν δικῶν του· Βάλε τὸ χέρι σου στὸν μηρὸ μου, καὶ θὰ σὲ ὀρκίσω ἐπικαλούμενος ὡς μάρτυρα τὸν Κύριο καὶ Θεὸ τοῦ σφρανοῦ καὶ τὸν Θεὸ τῆς γῆς, ὥστε νὰ μὴ πάρεις γυναίκα γιὰ τὸν υἱό μου Ἰσαὰκ ἀπὸ τίς θυγατέρες τῶν Χανααίων, μαζὶ μὲ τοὺς ὁποίους κατοικῶ, ἀλλὰ νὰ πᾶς στὴ χώρα πού γεννήθηκα καὶ στὴ φυλὴ μου καὶ νὰ πάρεις ἀπὸ ἐκεῖ γυναίκα γιὰ τὸν υἱό μου τὸν Ἰσαὰκ»⁸¹.

Ἄνταν λοιπὸν διέταξε αὐτὰ ὁ Ἀβραὰμ, ὀρκίσθηκε βέβαια ὁ ὑπηρέτης ἀμέσως βάζοντας τὸ χέρι του στὸν μηρὸ τοῦ κυρίου του, πράγμα πού μᾶς ἀναγκάζει νὰ σκεφθοῦμε ὅτι ὁ ὀρκος ἀφοροῦσε ὅλους τοὺς ἀπογόνους πού ἐπρόκειτο νὰ γεννηθοῦν ἀπὸ αὐτόν. Καὶ ἀφοῦ φόρτωσε σὲ δέκα καμηλές πολλα ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ τοῦ Ἀβραὰμ, ἔφτασε γρήγορα στὴ Μεσοποταμία καί, ἀφοῦ κατέλυσε στὴν πόλη Ναχώρ, ἄφησε τίς καμηλές νὰ ξεκουραστοῦν ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη, δίπλα στὸ πηγάδι στὸ ὁποῖο κατὰ τὸ βράδυ πηγαίνουν οἱ γυναῖκες νὰ πάρουν νερό. Ἄνταν ἔφτασε ἐκεῖ, παρακαλοῦσε θερμὰ τὸν Θεὸ νὰ διευρύνει τὸ δρόμο, καὶ νὰ τοῦ δείξει μὴ παρθένο μὲ καλὴ σωματικὴ δύναμη καὶ φιλόξενη, καὶ τέτοια πού νὰ μὴ διστάζει αὐτὸς πού τὴν βλέπει νὰ τὴν ἀγαπήσει. Γιατὶ εἶπε: «Ἡ παρθένος ἐκείνη πού θὰ τῆς πῶ, Γῦρε τὴ στάμνα σου νὰ πῶ νερό, καὶ θὰ μοῦ πεῖ, Πιὲς ἐστὺν καὶ συγχρόνως θὰ ποτίσω καὶ τίς καμηλές σου μέχρι νὰ χορτάσουν καὶ νὰ σταματήσουν νὰ πίνουν, αὐτὴ νὰ εἶναι ἡ γυναίκα πού ἐτοίμασες γιὰ τὸν δούλο σου Ἰσαὰκ»⁸².

Καὶ πράγματι ἦρθε ὕστερα ἀπὸ λίγο ἡ ὡραία στὸ πρόσωπο καὶ εὐγενέστατη παρθένος, δηλαδὴ ἡ Ρεβέκκα. Ἄνταν λοιπὸν τῆς ζήτησε νὰ πιεῖ, τοῦ πρόσφερε πρόθυμα, καὶ ὑποσχέθηκε πὼς θὰ ποτίσει καὶ τίς καμηλές, καὶ πραγματοποίησε αὐτὰ πού ὑποσχέθηκε. Ἐβγαλε τότε ὁ ὑπηρέτης ἀπὸ αὐτὰ τὸ συμπέρασμα, ὅτι αὐτὴ εἶναι ἐκείνη πού θέλει καὶ ὄχι ἄλλη. Παίρνοντας τότε βραχιόλια καὶ σκουλαρίκια τὰ πρόσφερε στὴ νεάνιδα. Καὶ ἐκείνη τὸν παρακάλεσε νὰ περᾶσει ἀπὸ τὸ σπίτι τῆς καὶ νὰ τὴν ἀκολουθήσει ἀμέσως. Καὶ ἀφοῦ ἔγινε αὐτό, φιλοξενήθηκε ἐκεῖ, καὶ ἔκανε λεπτομερῆ περιγραφή τοῦ πλοῦτου τοῦ κυρίου του, προσθέτοντας, ὅτι ἔχει μόνο ἓναν καὶ ἀγαπητὸ υἱό, τὸν Ἰσαὰκ, στὸν

αὐτῶ, καὶ δεσπόζει τῶν ὄλων ὁ νεανίας. Ἐπειδὴ δὲ ἀποτρέχειν ἤθε-
 λεν ὁμοῦ τῆ νεάνιδι λοιπὸν ὁ νυμφαγωγός, διερωτῶσι Ρεβέκκαν εἰ
 συμβαδιεῖται τῶ κεκληκότι καὶ ἀσπαστὴν ποιήσεται τὴν ἀποδρο-
 μὴν. Ἡ δὲ κατανεύει προθύμως. Ἀφιγμένην δὲ οὕτως, εἰσοικίζεται
 5 μὲν ἐθελοντῆς ἤδη ὁ Ἰσαάκ· παρεκλήθη δὲ οὕτω σφόδρα, καίτοι
 τεθνεώσης αὐτῶ τῆς μητρός. Μακρὸς μὲν οὖν καὶ πολλὸς τῆς ἱστο-
 ρίας ὁ λόγος. Πλὴν ἐπιτεμόντες ὡς ἐνι ταύτην, διαρκῶς εἰρήκαμεν.
 Ἡκέτω δὲ οὖν τῆς θεωρίας ἡ δύναμις ἐπὶ τὸ λίαν εὐτεχνές, καὶ τὸν
 τοῦ μυστηρίου τύπον ἀναδεικνύτω πάλιν, ὡς ἐν ἀμυδραῖς μὲν ἔτι
 10 σκιαῖς, πλὴν ὠδίνοντα τὴν ἀλήθειαν.

β'. Οὐκ ἠξίωσεν Ἀβραάμ ἐκ τῶν θυγατέρων Χαναὰν ἀρμόσαι
 γυναῖκα τῶ ἡγαπημένῳ, φημὶ δὴ τῶ Ἰσαάκ, ἀλλ' εἰς τὴν τῶν εἰδωλο-
 λατρύοντων χώραν τὸν γνήσιον ἀποτρέχειν ἐκέλευεν οἰκέτην, φρον-
 τιούντα γυναικὸς τῆς ὅτι μάλιστα προεπωδεσάτης αὐτῶ. Οὐ γὰρ
 15 ἠθέλησεν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τὴν τῶν Ἰουδαίων Συναγωγὴν συνά-
 ψαι Χριστῶ, ὃς ἐν Ἰσαάκ σημαίνεται. Ὀψιγενὴς γὰρ ὁ Ἰσαάκ καὶ
 ἀγαπητός. Πέφηγε δὲ καὶ ἐν ἐσχάτοις καιροῖς ὁ Χριστός, καὶ ἔστιν
 ἡγαπημένος, «τέρψις» τε καὶ «ἀγαλλίαμα». ἔρμηνεύεται γὰρ οὕτως
 ὁ Ἰσαάκ. Ὅτι δὲ Χαναναῖοι τύπος ἂν νοοῖντο τῶν ἐξ Ἰσραὴλ, σαφές
 20 ἂν γένοιτο, καὶ μάλα ραδίως, ὡς ἀπὸ γε τῆς τοῦ ὀνόματος ἔρμηνείας.
 Χαναναῖοι γὰρ, «ἔτοιμοι πρὸς ταπεινώσιν». Τίσι δ' ἂν πρόποι τὸ
 μέλλειν ἐλθεῖν εἰς ταπεινώσιν, μᾶλλον δὲ ἤδη καὶ ἤκειν, πλὴν ὅτι
 τοῖς Ἰουδαίοις; Τεταπεινῶνται γὰρ τῆς ἐν Χριστῶ δόξης ὠλισθηκό-
 τες καὶ εἰς πᾶν ὁτιοῦν τῶν ἐκτόπων κατερομμῆνοι. Οὐκοῦν οὐκ ἐκ
 25 Χαναὰν, ἀλλ' ἐκ μέσης τῶν ποταμῶν Ἰσαάκ ἡ νύμφη. Ὡς γὰρ ἔφη, οὐκ
 ἐξ Ἰουδαίων, ἀλλ' ἐξ ἐθνῶν ἡ συνηρμοσμένη τῶ Σωτῆρι Χριστῶ
 πνευματικῶς Ἐκκλησία. Πλὴν διὰ βουλῆς τοῦ Πατρὸς, μεσολαβούν-
 των οἰκετῶν τῶν ὅτι μάλιστα πιστῶν καὶ γνησίων, ἵνα νοῶμεν τοὺς
 μαθητάς, οἳ καὶ ταμίαι γεγόνασι καὶ οἰκονόμοι τῶν Χριστοῦ τοῦ
 30 Θεοῦ μυστηρίων, μονονουχὶ δὲ καὶ ἐν χερσὶν ἔχοντες πάντα τὰ ἐν τῶ
 οἴκῳ αὐτοῦ. Οὗτοι καταλελωπότες τὴν Ἰουδαίαν, καθάπερ ἀμέλει
 καὶ ὁ τοῦ Ἀβραάμ οἰκέτης τὴν Χαναναίαν, εἰς τὴν τῶν εἰδωλολα-

ὅποιο ἔδωσε τὰ πάντα, καὶ εἶναι κύριος ὅλων πὰ ὁ νέος. Καὶ ἐπειδὴ ὁ προξενητὴς ἤθελε νὰ φύγει γρήγορα μαζί μὲ τὴ νεάνιδα, ρώτησαν τὴ Ρεβέκκα ἂν θὰ πορευθεῖ μαζί μὲ αὐτὸν πού τὴν κάλεσε καὶ ἂν δέχεται νὰ φύγει μαζί του. Καὶ ἐκείνη συγκατένευσε πρόθυμα. "Ὅταν λοιπὸν ἔφτασε μὲ τὸν τρόπο αὐτόν, τὴν δέχθηκε στὸ σπίτι του μὲ τὴ θέλησή του ὁ Ἰσαὰκ, καὶ παρηγορήθηκε πάρα πολύ, ἂν καὶ εἶχε πεθάνει ἡ μητέρα του. Ἡ διήγηση βέβαια εἶναι μακρὰ καὶ μεγάλη, ὅμως συντομεύοντάς τὴν ὅσο ἦταν δυνατόν τὴν εἶπαμε ἀδιάσπαστη. " Ἄς ἔρθει λοιπὸν τώρα ἡ δύναμη τῆς θεωρίας στὴ μεγάλη τεχνικὴ ἐπιδεξιότητά της, καὶ ἄς ἀποκαλύψει πάλι τὸν τύπο τοῦ μυστηρίου, μὲ ἀμυδρὲς βέβαια ἀκόμα σκιές, παρουσιάζοντας ὁμῶς τὴν ἀλήθεια.

2. Δὲν δέχθηκε ὁ Ἀβραὰμ νὰ νυμφεῦσει τὸν ἀγαπημένο του Ἰσαὰκ μὲ γυναίκα ἀπὸ τίς θυγατέρες τῆς Χαναάν, ἀλλὰ διέταξε τὸν γνήσιο ὑπηρετὴ του νὰ τρέξει στὴ χώρα τῶν εἰδωλολατρῶν καὶ νὰ φροντίσει νὰ βρεῖ γι' αὐτὸν γυναίκα ὅσο γίνεται πὸ ταιριασὴ. Ὁ Θεὸς δηλαδὴ καὶ Πατέρας δὲν θέλησε νὰ ἐνώσει τὴ Συναγωγὴ τῶν Ἑβραίων μὲ τὸν Χριστό, ὁ ὅποιος συμβολίζεται μὲ τὸν Ἰσαὰκ. Ὁ Ἰσαὰκ δηλαδὴ εἶχε γεννηθεῖ ὄψιμα καὶ ἦταν ἀγαπητός. Καὶ ὁ Χριστὸς ἦρθε κατὰ τοὺς τελευταίους καιροὺς, καὶ εἶναι ἀγαπημένος, "τέρψη καὶ ἀγαλλίαση"· γιὰτὶ ἔτσι ἐρμηνεύεται τὸ ὄνομα Ἰσαὰκ. "Ὅτι βέβαια οἱ Χανααναῖοι θεωροῦνται τύπος τῶν Ἰσραηλιτῶν, θὰ μπορούσε νὰ γίνεαι σαφές, καὶ πολὺ εὐκόλα μάλιστα, ἀπὸ τὴν ἐρμηνεία τοῦ ὀνόματος, γιὰτὶ Χανααναῖοι σημαίνει "ἔτοιμοι γιὰ ταπείνωση". Σὲ ποιὸν λοιπὸν ταιριάζει τὸ ὅτι πρόκειται νὰ ἔρθουν σὲ ταπείνωση, ἢ μᾶλλον ἔχουν ἤδη ἔρθει, παρὰ στοὺς Ἰουδαίους; Γιατὶ ἔχουν ταπεινωθεῖ ἐπειδὴ ξεγλύστρησαν ἀπὸ τὴ δόξα τοῦ Χριστοῦ, καὶ εἶναι παραπεταμένοι σὲ κάθε τι πού εἶναι ἄτοπο. Ἡ νύφη λοιπὸν τοῦ Ἰσαὰκ δὲν προερχόταν ἀπὸ τὴ Χαναάν, ἀλλὰ ἀπὸ τὴ Μεσοποταμία. Γιατὶ, ὅπως εἶπα, ἡ ἐνωμένη πνευματικὰ μὲ τὸν Σωτῆρα Χριστὸ Ἐκκλησία δὲν ἀπαρτίσθηκε ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς ἐθνικοὺς. Ἀλλὰ μὲ ἀπόφαση τοῦ Θεοῦ καὶ μὲ τὴ μεσολάβηση ὑπηρετῶν, τῶν πλέον πιστῶν καὶ γνησίων, καὶ πού πρέπει ὡς τέτοιους νὰ ἐννοοῦμε τοὺς μαθητὲς, οἱ ὅποιοι ἔγιναν καὶ ταμίαι καὶ οἰκονόμοι τῶν μυστηρίων τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ⁸³, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἔχουν στὰ χέρια τους ὅλα τὰ τοῦ οἴκου αὐτοῦ. Αὐτοί, ἀφοῦ ἐγκατέλειψαν τὴν Ἰουδαία, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ ὑπηρετὴς τοῦ Ἀβραὰμ τὴ Χαναάν, μετέ-

τρούντων χώραν κατέβαινον, ἀναθέμενοι τρόπον τινὰ τὰ ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἀγαθὰ, καὶ πλήρη μὲν ἔχοντες τὸν νοῦν σοφίας τῆς ἄνωθεν, ἐπέμεστοι δὲ χαρισμάτων τῶν διὰ τοῦ Πνεύματος. Ἐπιτήρει δὲ ὅτι καὶ ἀνώνυμος ὁ οἰκέτης τοῦ Ἀβραάμ, ἵνα κατὰ παντὸς φέρηται μαθητοῦ πιστοῦ τε καὶ δεδοκιμασμένου, τῆς διακονίας ὁ τύπος.

Καὶ κατέλυσε μὲν ἐκεῖνος πρὸς τῷ φρέατι τοῦ ὕδατος πρὸς ἐσπέραν, παρεκάλει δὲ δι' εὐχῆς Θεὸν γενέσθαι συλλήπτορα, καὶ ἐφ' ὕδατος τὴν παρθένον ἤθελε δοκιμάζειν. Ἐπεφοίτησαν δὲ καὶ οἱ θεσπέσιοι μαθηταί, καθάπερ ἔφην ἀριτίως ταῖς τῶν ἐθνῶν χώραις τὸ πρὸς ἐσπέραν, τουτέστιν, ἐν ἐσχάτοις τοῦ αἰῶνος καιροῖς, καὶ παρ' ὕδασι τὴν νοητὴν ἐδοκίμαζον παρθένον Ἐπιτηδειοτάτη γὰρ λίαν ἡ Ἐκκλησία καὶ εὐρώστως ἔχουσα πρὸς γε τὸ δύνασθαι, φημί, τὸν ζωοποιὸν ἀρύσασθαι λόγον, ἐκ τῶν πηγῶν τοῦ Σωτηρίου, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἔχει δὲ καὶ οὐκ ἀνικάνως, τό γε ἦκον εἰς νοῦ καὶ φρενός ἐπιτηδειότητα πρὸς τὸ καὶ ἑτέροις δύνασθαι χορηγεῖν τὰ τελούντα πρὸς ζωὴν. Ἐπότιζε γὰρ ἡ Ρεβέκκα αὐτὸν τε τὸν οἰκέτην καὶ τὰς καμήλους. Καὶ ὁ μὲν οἰκέτης τύπος ἂν νοοῖτο νυνὶ τῶν ἐξ Ἰσραήλ. Ἄνθρωποι γὰρ οἱ νόμον ἔχοντες ἤδη παιδαγωγὸν καὶ ὡς ἐν σκιαῖς μὲν ἔτι τὸ Χριστοῦ μυστήριον, πλην οὐκ ἀμυσταγωγῆτοι παντελῶς. Κτηνῶν δὲ ἀλόγων οὐδὲν διαφέροντες οἱ ἐξ ἐθνῶν, οἱ καὶ ταῖς καμήλοις παρεικάζοντο ἂν εἰκότως. Ἀνίερων γὰρ κατὰ νόμους τὸ ζῶον τοιοῦδε πάντως οἱ μήπω Θεὸν εἰδότες τὸν φύσει τε καὶ ἀληθῶς. Ἰκανωτάτη δὴ οὖν κατάρδειν ἡ Ἐκκλησία τοῖς ἱεροῖς τε καὶ θεοῖς νόμασι, τοὺς τε ἐξ Ἰουδαίων ἦκοντας ἐπὶ τὸ δεῖν ἐλέσθαι τὴν εἰς Χριστὸν ἀγάπην, καὶ τοὺς ἐξ ἐθνῶν κεκλημένους. Ἐπειδὴ δὲ τοιαύτην οὐσαν οἱ μαθηταὶ τεθέανται τὴν παρθένον, ψελλίοις τε αὐτὴν κατηγλαΐζον εὐθέως, καὶ μέντοι τὸν ἐν ᾧσὶ προσέθεσαν κόσμον τουτέστι, λαμπρὰν ἀπετέλουν καὶ ἐκπρεπεστάτην τοῖς εἰς εὐηκοῖαν ἀυχῆμασι. Κεκοσμημένη γὰρ ἀκοή, παραδηλώσειεν ἂν τὸ εὐήκοον. Περιφανῆ δὲ ὡσπερ ὄρασθαι παρεσκευάζον καὶ τοῖς ἐξ ἔργων, ἦτοι χειρῶν κατορθώμασιν Οἶμαι γὰρ τουτί, τὸ καὶ αὐταῖς ἐνίεναι χερσὶ τὰ ψέλλια.

Καὶ ὁ μὲν οἰκέτης ὁ τοῦ Ἀβραάμ ἀφηγεῖτο τοῖς ἐν Χαρρὰν τοῦ ἰδίου δεσπότην τὸν πλοῦτον, καὶ ὅτι μόνον ἓνα καὶ ἡγαπημένον ἔχει

βαιναν στη χώρα τῶν εἰδωλολατρῶν, προσφέροντας κατὰ κάποιον τρόπο τὰ ἀγαθὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, καὶ ἔχοντας γεμᾶτο τὸν νοῦ μετὰ τὴν οὐράνια σοφία, καὶ ὄντας κατάμεστοι ἀπὸ χαρίσματα πνευματικά. Πρόσεχε ἀκόμα, ὅτι ὁ ὑπηρετὴς τοῦ Ἀβραάμ εἶναι ἀνώνυμος, ὥστε ὁ τύπος τῆς διακονίας νὰ ἀναφέρεται σὲ κάθε μαθητὴ πιστὸ καὶ δοκιμασμένο.

Καὶ ἐκεῖνος βέβαια κατέλυσε στὸ πηγάδι μετὰ τὸ νερὸ πρὸς τὸ βράδυ, καὶ παρακαλοῦσε μετὰ προσευχὴ στὸν Θεὸ νὰ τὸν βοηθήσει, καὶ ἤθελε νὰ δοκιμάσει τὴν παρθένο μετὰ τὸ νερὸ. Καὶ οἱ θεόπνευστοι μαθητές, ὅπως εἶπα πρὸ πάντων, πρὸς τὸ βράδυ, δηλαδή κατὰ τοὺς τελευταίους καιροὺς τοῦ αἰῶνα, καὶ δοκίμαζαν τὴ νοσητὴ παρθένο δίπλα στὸ νερὸ. Γιατὶ ἡ Ἐκκλησία ἦταν πολὺ φιλικὴ καὶ εὐρωστη, ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ ἀντλεῖ τὸν ζωοποιὸ λόγο ἀπὸ τὶς πηγές τοῦ Σωτηρίου, ὅπως εἶναι γραμμένο⁸⁴. Ἔχει ὁμως καὶ τὴν ἱκανότητα ὡς πρὸς τὸν νοῦ καὶ τὸ λογικόν, ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ χορηγεῖ καὶ σὲ ἄλλους αὐτὰ πού συντελοῦν στὴ ζωὴ. Ἡ Ρεβέκκα δηλαδή πότισε καὶ τὸν ἴδιον τὸν ὑπηρετὴ καὶ τὶς καμήλες. Καὶ ὁ ὑπηρετὴς βέβαια θὰ μπορούσε νὰ θεωρηθεῖ τώρα τύπος τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἰσραήλ. Δηλαδή οἱ ἄνθρωποι πού εἶχαν ἤδη τὸν νόμον παιδαγωγόν, καὶ σκιαδῶς βέβαια ἀκόμα τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ δὲν ἦταν τελείως ἀμήτοιοι⁸⁵. Οἱ ἔθνηκαὶ πάλι, πού δὲν διέφεραν καθόλου ἀπὸ τὰ κτήνη, δικαιολογημένα θὰ μπορούσαν νὰ παραβληθοῦν μετὰ τὶς καμήλες. Γιατὶ τὸ ζῶον σύμφωνα μετὰ τοὺς νόμους εἶναι ἀνίερο. Καὶ τέτοιοι ὁπωσδήποτε εἶναι αὐτοὶ πού δὲν γνώρισαν ποτὲ τὸν ἐκ φύσεως καὶ ἀληθινὸ Θεόν. Ἡ Ἐκκλησία λοιπὸν εἶναι ἱκανώτατη νὰ ποτίσει μετὰ τὰ ἱερὰ καὶ θεῖα νάματα τῆς καὶ ἐκείνους πού προέρχονται ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους προσιμῶντας τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ, καὶ τοὺς καλεσμένους ἀπὸ τοὺς ἔθνηκαὶ. Καὶ ἐπειδὴ οἱ μαθητές εἶδαν ὅτι τέτοια ἦταν ἡ παρθένος, ἀμέσως τὴν στόλισαν μετὰ βραχιόλια, καὶ πρόσθεσαν ἀκόμα καὶ τὰ στολίδια στὰ αὐτιά. Δηλαδή τὴν ἔκαναν λαμπρὴ καὶ διάσημη μετὰ τὰ κατορθώματά τῆς πού ἀκούονται εὐχάριστα. Γιατὶ τὰ στολισμένα αὐτιά ὑποδηλώνουν αὐτὸ πού ἀκούεται εὐχάριστα. Τὴν ἔκαναν ὁμως καὶ περίοπτη μετὰ τὰ ἔργα τῆς, δηλαδή μετὰ τὰ κατορθώματα τῶν χειρῶν τῆς. Γιατὶ νομίζω πὼς γι' αὐτὸ βάζουν τὰ βραχιόλια στὰ χέρια.

Καὶ ὁ ὑπηρετὴς βέβαια τοῦ Ἀβραάμ διηγόταν στοὺς κατοίκους τῆς Χαρρὰν τὸν πλοῦτον τοῦ κυρίου του, καὶ ὅτι ἔχει μόνον ἓναν καὶ ἀγα-

85. Γαλ. 3, 21.

τὸν κληρονόμον. Μεμυσταγωγῆκασι δὲ τὰ ἔθνη καὶ οἱ θεσπέσιοι μαθηταί, τὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἀνακηρύττοντες πλοῦτον, τὴν ἐλπίδα, τὴν ζωὴν, τὸν ἁγιασμόν· εἰς δὲ ὅτι καὶ μόνος Υἱὸς κατὰ φύσιν καὶ ἀληθῶς ὁ Χριστός, ὃς καὶ τῶν ὄλων τέθειται κληρονόμος, 5 ἀπήγγελλον ἑναργῶς. Καὶ ἠρωτᾶτο μὲν ἢ παρθένος, εἰ συμβαδιεῖται τῷ οἰκέτῃ προθύμως, ἢ δὲ κατένευεν εὐθύς. Ἐτοιμοτάτη γὰρ λίαν ἢ ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησία, μονονουχὶ δὲ καὶ θερμῇ πρὸς ἀγάπην τὴν ἐπὶ Χριστῷ. Καὶ μαρτυρήσει λέγων ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ περὶ τῆς ἐξ ἐθνῶν ἀγέλης· «Τῇ ἐτοιμασίᾳ τῆς καρδίας αὐτῶν προσέσχε τὸ οὐς 10 σου». Ἐπεὶ δὲ συνήφθη λοιπὸν ὁ Ἰσαὰκ τῇ Ρεβέκκᾳ, «Παρεκλήθη», φησί, «περὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ». Πάρεστι δὴ οὖν καὶ διὰ τοῦδε νοεῖν, ὅτι λελύπηται μὲν ὁ Χριστός μονονουχὶ τεθνεώσης διὰ τῆς ἀπιστίας τῆς Ἰουδαίων Συναγωγῆς, ἐξ ἧς καὶ αὐτὸς κατὰ σάρκα γεγένηται, ἐπειδὴ δὲ γέγονε νυμφίος τῆς ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησίας, κατέληξε τρό- 15 πον τινὰ τῆς ἐπ' ἐκείνῃ λοιπὸν κατηφείας. Εἴρηται γὰρ πον διὰ φωνῆς προφητῶν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν· «Καὶ ἔσται, ὃν τρόπον εὐφρανθήσεται νυμφίος ἐπὶ νύμφῃ, οὕτως εὐφρανθήσεται Κύριος ἐπὶ σοί», δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ δόξα σὺν ἀγίῳ Πνεύματι, εἰς τοῦ αἰῶνα τῶν αἰώνων Ἀμήν.

20 **Περὶ τοῦ Ἡσαῦ καὶ τοῦ Ἰακώβ, ὅτι εἰς τύπον τέθεινται τῶν δύο λαῶν, τοῦ τε Ἰσραὴλ καὶ τοῦ διὰ πίστεως τῆς ἐν Χριστῷ.**

α'. «Αὐταὶ δὲ αἱ γενέσεις Ἰσαὰκ υἱοῦ Ἀβραάμ, Ἀβραάμ ἐγέννησε τὸν Ἰσαάκ. Ἦν δὲ Ἰσαὰκ ἐτῶν τεσσαράκονα, ὅτε ἔλαβε τὴν Ρεβέκκαν, θυγατέρα Βαθουήλ τοῦ Σύρον, ἐκ τῆς Μεσοποταμίας, 25 ἀδελφὴν Λάβαν τοῦ Σύρον, ἑαυτῷ γυναῖκα. Ἐδεῖτο δὲ Ἰσαὰκ Κυρίου περὶ Ρεβέκκας τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, ὅτι στείρα ἦν. Ἐπήκουσε δὲ αὐτοῦ ὁ Θεός, καὶ ἔλαβεν ἐν γαστρὶ Ρεβέκκα ἢ γυνὴ αὐτοῦ. Ἐσκίρτων δὲ τὰ παιδιά ἐν αὐτῇ. Εἶπε δέ· Εἰ οὕτω μοι μέλλει γίνεσθαι. Ἴνα τί μοι τοῦτο; Ἐπορεύθη δὲ πυθέσθαι παρὰ Κυρίου. Καὶ 30 εἶπε Κύριος αὐτῇ. Δύο ἔθνη ἐν τῇ γαστρὶ σοῦ εἰσι, καὶ δύο λαοὶ ἐκ τῆς κοιλίας σου διασταλήσονται. Καὶ λαὸς λαοῦ ὑπερέξει, καὶ ὁ μείζων δουλεύσει τῷ ἐλάττονι. Καὶ ἐπληρώθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ τεκεῖν

πημένο κληρονόμο. Και οί θεόπνευστοι μαθητές δίδαξαν τὰ ἔθνη, διακηρύσσοντας τὸν πλοῦτο τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, τὴν ἐλπίδα, τὴ ζωή, τὸν ἁγιασμό, καὶ ὅτι ἓνας καὶ μοναδικὸς Υἱὸς κατὰ φύση καὶ ἀληθινὰ εἶναι ὁ Χριστός, καὶ αὐτός, διακήρυξαν ὀλοκάθαρα, ὁρίσθηκε κληρονόμος τῶν ὄλων. Καὶ ρωτήθηκε βέβαια ἢ παρθένος ἔαν θέλει νὰ πάει πρόθυμα μὲ τὸν ὑπηρέτη, καὶ ἐκείνη συγκατένευσε ἀμέσως. Παρόμοια ἢ Ἐκκλησία τῶν ἐθνικῶν ἦταν πάρα πολὺ ἔτοιμη, ἀλλὰ καὶ θερμὴ πρὸς τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ. Καὶ μαρτυρεῖ ὁ θεόπνευστος Δαβὶδ λέγοντας γιὰ τὴν ἀγγέλη τῶν ἐθνῶν· «Τὸ αὐτί σου πρόσεξε τὴν ἔτοιμασία τῆς καρδιᾶς τους»⁸⁶. Καὶ ὅταν ἐνώθηκε ὁ Ἰσαὰκ μὲ τὴ Ρεβέκκα, «Παρηγορήθηκε», λέγει, «γιὰ τὸ θάνατο τῆς μητέρας του». Μποροῦμε δηλαδὴ καὶ μὲ αὐτὸ νὰ ἐννοήσουμε, ὅτι λυπήθηκε πού κατὰ κάποιον τρόπο πέθανε λόγω τῆς ἀπιστίας τῆς ἢ Συναγωγῆ τῶν Ἰουδαίων, ἀπὸ τὴν ὁποία εἶχε γεννηθεῖ καὶ αὐτὸς κατὰ σάρκα, καὶ ἔφτασε κατὰ κάποιον τρόπο σὸ νὰ λυπηθεῖ γι' αὐτήν, ἐπειδὴ ἔγινε νυμφίος τῆς ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησίας. Γιατὶ ἔχει λεχθεῖ κάπου πρὸς τὴν Ἐκκλησία μὲ τὴ φωνὴ τῶν προφητῶν· «Καὶ θὰ συμβεῖ, ὅπως ὁ νυμφίος εὐχαριστεῖται γιὰ τὴ νύφη, ἔτσι θὰ εὐχαριστηθεῖ καὶ ὁ Κύριος γιὰ σένα»⁸⁷, μέσω τοῦ ὁποίου καὶ μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο ἢ δόξα ἀνήκει στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, μαζὶ μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

Γιὰ τὸν Ἡσαῦ καὶ τὸν Ἰακώβ, ὅτι ἀποτελοῦν τύπο τῶν δύο λαῶν, τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ καὶ ἐκείνου πού πίστεψε στὸν Χριστό.

1. Οἱ γεννήσεις τοῦ Ἰσαὰκ, τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀβραάμ, εἶναι οἱ ἐξῆς· Ὁ Ἀβραάμ γέννησε τὸν Ἰσαὰκ. Ὁ Ἰσαὰκ ἦταν σαράντα ἐτῶν ὅταν πῆρε γιὰ γυναῖκα του τὴ Ρεβέκκα, τὴ θυγατέρα τοῦ Βαθουήλ τοῦ Σύρου, ἀπὸ τὴ Μεσοποταμία, ἀδελφὴ τοῦ Λάβαν τοῦ Σύρου. Παρακαλοῦσε λοιπὸν ὁ Ἰσαὰκ τὸν Κύριο γιὰ τὴ Ρεβέκκα τὴ γυναῖκα του πού ἦταν στείρα. Ἐκουσε ὁ Θεὸς τὴν παράκλησή του καὶ ἔμεινε ἔγκυος ἢ Ρεβέκκα ἢ γυναῖκα του. Καὶ ἐνῶ τὰ παιδιὰ σκιροῦσαν μέσα τῆς, εἶπε· Ἐὰν πρόκειται νὰ μοῦ συμβοῦν αὐτά, γιατί νὰ μείνω ἔγκυος; Πῆγε τότε νὰ ρωτήσῃ τὸν Κύριο γιὰ νὰ μάθει, καὶ ὁ Κύριος τῆς εἶπε· Στὴν κοιλιά σου ὑπάρχουν δύο ἔθνη, καὶ θὰ προέλθουν δύο διαφορετικοὶ λαοὶ ἀπὸ τὴν κοιλιά σου, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ ἓνας λαὸς θὰ εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὸν ἄλλο, καὶ ὁ μεγαλύτερος θὰ δουλεύσῃ στὸν μικρότερο. Συμπληρώ-

87. Ἦσ. 52, 5.

αὐτήν, καὶ τῆδε ἦν δίδυμα ἐν τῇ κοιλίᾳ αὐτῆς. Ἐξῆλθε δὲ ὁ υἱὸς ὁ
 πρωτότοκος πυρράκης ὄλος ὡσεὶ δορὰ δασύς. Ἐπεκάλεσε δὲ τὸ
 ὄνομα αὐτοῦ Ἡσαῦ. Καὶ μετὰ τοῦτο ἐξῆλθεν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, καὶ ἡ
 χεὶρ αὐτοῦ ἐπελημμένη τῆς πτέρνης Ἡσαῦ. Καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα
 5 αὐτοῦ Ἰακώβ. Ἰσαάκ δὲ ἦν ἐτῶν ἐξήκοντα, ὅτε ἔτεκεν αὐτοὺς
 Ρεβέκκα. Ἡυξήθησαν δὲ οἱ νεανίσκοι. Καὶ ἦν Ἡσαῦ ἄνθρωπος
 εἰδῶς κνηγεῖν ἀγροικος, Ἰακώβ δὲ ἄνθρωπος ἄπλαστος, οἰκῶν
 οἰκείαν. Ἠγάπησε δὲ Ἰσαάκ τὸν Ἡσαῦ, ὅτι ἡ θήρα αὐτοῦ βρωαῖς
 αὐτῷ, Ρεβέκκα δὲ ἠγάπα τὸν Ἰακώβ. Ἦψησε δὲ Ἰακώβ ἔψημα.
 10 Ἦλθε δὲ Ἡσαῦ ἐκ τοῦ πεδίου ἐκλείπων. Καὶ εἶπεν Ἡσαῦ τῷ Ἰακώβ·
 Γεῦσόν με ἀπὸ τοῦ ἐψήματος τοῦ πυρροῦ τούτου, ὅτι ἐκλείπω ἐγώ.
 Διὰ τοῦτο ἐκλήθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐδώμ. Εἶπε δὲ Ἰακώβ τῷ Ἡσαῦ·
 Ἀπόδου σήμερον τὰ πρωτοτόκιά σου ἐμοί. Καὶ εἶπεν Ἡσαῦ· Ἴδου
 ἐγὼ πορεύομαι τελευτῶν, καὶ ἵνα τί μοι ταῦτα τὰ πρωτοτόκια; Καὶ
 15 εἶπεν αὐτῷ Ἰακώβ· Ὁμοσόν μοι σήμερον· καὶ ᾄμοσεν αὐτῷ.
 Ἀπέδοτο δὲ Ἡσαῦ τὰ πρωτοτόκια τῷ Ἰακώβ. Ἰακώβ δὲ ἔδωκε τῷ
 Ἡσαῦ ἄρτον καὶ ἔψημα φακοῦ· καὶ ἔφαγε καὶ ἔπινε, καὶ ἀναστὰς
 ᾤχετο. Καὶ ἐφάυλισεν Ἡσαῦ τὰ πρωτοτόκια αὐτοῦ».

Πατέρα μὲν ἔσσεσθαι πολλῶν ἐθνῶν τὸν θεοσπέσιον Ἀβραάμ
 20 ψευδοεπεῖν οὐκ εἰδῶς ἐπηγγέλλετο Θεός, καὶ ἀριθμοῦ κρείττονα
 τὴν ἐξ αὐτοῦ φανεῖσθαι πληθὺν ἄνω τε καὶ κάτω δισχυρίζετο.
 «Ὡσεὶ ἄμμος γὰρ ἔσται», φησὶν, «ἢ ἀναριθμητος καὶ ὡσεὶ ἄστρα τοῦ
 οὐρανοῦ τῷ πλήθει». Ἀλλὰ τῆς οὕτω περιφανοῦς εὐκλείας τὸ πέρασ
 ἐκθέθηκεν, οὐκ ἔν γε δὴ μόνῳ τῷ Ἰσραήλ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ταῖς ἐθνῶν
 25 ἀγέλαις. Εἰσκέκληνται γὰρ διὰ πίστεως, καὶ εἶεν ἂν οἱ τοιοῦδε μάλ-
 λον ἐν Ἰσαάκ, τουτέστιν ἐξ ἐπαγγελίας καὶ μαρτυρήσει γραφῶν ὁ
 σοφώτατος Παῦλος· «Προιδούσα δὴ ἡ Γραφή, ὅτι ἐκ πίστεως τὰ
 ἔθνη δικαιοὶ ὁ Θεός, προενηγγελίσαστο τῷ Ἀβραάμ, ὅτι Ἐνευλο-
 γηθήσονται ἐν σοὶ πάντα τὰ ἔθνη. Ὡστε οἱ ἐκ πίστεως εὐλογοῦνται
 30 σὺν τῷ πιστῷ Ἀβραάμ. Ὅσοι γὰρ ἐξ ἔργων νόμου εἰσὶν, ὑπὸ κατά-
 ραν εἰσὶ. Γέγραπται γάρ, ὅτι Ἐπικατάρατος πᾶς ὃς οὐκ ἐμμένει ἐν
 πᾶσι τοῖς γεγραμμένοις ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ νόμου τοῦ ποιῆσαι αὐτά

θηκαν οί ημέρες τοῦ τοκετοῦ καί στήν κοιλιά τῆς Ρεβέκκας ὑπῆρχαν δίδυμα. Βγήκε λοιπόν ὁ πρωτότοκος υἱὸς κοκκινωπὸς καί τριχωτὸς σάν τριχωτὸ δέρμα ζώου, καί τὸν ὀνόμασε Ἡσαῦ. Μετὰ ἀπὸ αὐτὸν βγήκε ὁ ἀδελφὸς του, καί τὸ χέρι του ἔπιανε τὴ φτέρνα τοῦ Ἡσαῦ, καί τὸν ὀνόμασε αὐτὸν Ἰακώβ. Ὁ Ἰσαὰκ ἦταν ἐξήντα ἐτῶν ὅταν τοὺς γέννησε ἡ Ρεβέκκα. Οἱ νεαροὶ μὲ τὸν καιρὸ μεγάλωσαν. Ἀπὸ αὐτοὺς ὁ Ἡσαῦ ἦταν ἄνθρωπος πού ἤξερε νὰ κυνηγᾷ, ἄνθρωπος τῆς ὑπαίθρου, ἐνῶ ὁ Ἰακώβ ἦταν ἄνθρωπος ἀπλὸς καί ἔμενε στὸ σπίτι. Καί ὁ Ἰσαὰκ ἀγάπησε τὸν Ἡσαῦ, γιατί τὸ κυνήγι του ἀποτελοῦσε τροφή γι' αὐτόν, ἐνῶ ἡ Ρεβέκκα ἀγαποῦσε τὸν Ἰακώβ. Ὁ Ἰακώβ μαγεύριψε κάποιο φαγητό. Ὅταν ἦρθε ὁ Ἡσαῦ ἀπὸ τὴν πεδιάδα ἐξαντλημένος εἶπε στὸν Ἰακώβ: Δώσε μου νὰ φάω ἀπὸ τὸ κόκκινο αὐτὸ φαγητό, γιατί πεθαίνω ἀπὸ τὴν πείνα. Γι' αὐτὸ καί τοῦ δόθηκε τὸ ὄνομα Ἐδώμ. Καί ὁ Ἰακώβ εἶπε στὸν Ἡσαῦ. Πούλησε σήμερα τὰ πρωτοτόκια σου σὲ μένα. Καί ὁ Ἡσαῦ εἶπε: Νά, ἐγὼ πεθαίνω ἀπὸ τὴν πείνα, καί σὲ τί μὲ χρησιμεύουν τὰ πρωτοτόκια; Καί ὁ Ἰακώβ τοῦ εἶπε: Ὁρκίσου μου σήμερα· καί τοῦ ὀρκίσθηκε. Ἔτσι λοιπὸν ἔδωσε ὁ Ἡσαῦ τὰ πρωτοτόκια στὸν Ἰακώβ, καί ὁ Ἰακώβ τοῦ ἔδωσε ψωμί καί μαγειρεμένες φακές. Ἐφαγε τότε ὁ Ἡσαῦ καί ἔπαι καί σηκώθηκε καί ἔφυγε, καί μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ξετέλισε τὰ πρωτοτόκια του»⁸⁸.

Ὁ Θεὸς δέβαια, πού δὲν γνωρίζει νὰ ψεύδεται, ὑποσχέθηκε στὸν Ἀβραάμ ὅτι θὰ γίνει πατέρας πολλῶν ἐθνῶν, καί διαρκῶς ἐπαναλάμβανε ὅτι τὸ πλῆθος πού θὰ προέλθει ἀπὸ αὐτὸν θὰ εἶναι ἀναρίθμητο. Γιατί λέγει: «Θὰ εἶναι σάν τὴν ἄμμο ἀναρίθμητο, καί σάν τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ σὲ πλῆθος»⁸⁹. Ἀλλὰ τὸ τέλος τῆς τόσο περιλαμπρῆς δόξας ἔφτασε ὄχι μόνο στὸν Ἰσραηλιτικὸ λαό, ἀλλὰ καί στὰ πλήθη τῶν ἐθνῶν. Γιατί κλήθηκαν καί αὐτὰ μὲ τὴν πίστη, καί αὐτοὶ εἶναι μᾶλλον οἱ ἀπογονοὶ τοῦ Ἰσαὰκ, δηλαδή οἱ τῆς ὑπόσχεσης. Καί θὰ μᾶς τὸ δεβαιώσει ὁ σοφώτατος Παῦλος γράφοντας: «Ἐπειδὴ ἡ Γραφή προέβλεψε, ὅτι ὁ Θεὸς δικαιώνει τὰ ἔθνη μὲ τὴν πίστη τους, προανήγγειλε στὸν Ἀβραάμ καί τοῦ εἶπε: Μέσω σοῦ θὰ εὐλογηθοῦν ὅλα τὰ ἔθνη. Ὡστε ἐκεῖνοι πού δικαιώνονται μὲ τὴν πίστη εὐλογοῦνται μαζί μὲ τὸν πιστὸ Ἀβραάμ. Γιατί ὅσοι βασιζονται στὰ ἔργα τοῦ νόμου, αὐτοὶ εἶναι ὑπὸ κατάραν, γιατί εἶναι γραμμένο· εἶναι καταραμένος ὅποιος δὲν μένει σταθερὸς σὲ ὅλα τὰ γραμμένα στὸ βιβλίο τοῦ νόμου, γιὰ νὰ τὰ ἐκτελεῖ. Ὅτι δέβαια μὲ τὸν νόμο δὲν δικαιώνεται κανένας ἀπὸ τὸν Θεὸ εἶναι φανερό, ἀπὸ τὸ

“Οτι δὲ ἐν νόμῳ οὐδεὶς δικαιούται παρὰ Θεοῦ, δῆλον ὅτι ὁ δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται. Ὁ δὲ νόμος οὐκ ἔστιν ἐκ πίστεως, ἀλλ’ ὁ ποιήσας αὐτά, ζήσεται ἐν αὐτοῖς».

Ἄραρεν οὖν ὅτι τὰ ἐπηγγελμένα διεπεραίνετο, καὶ οὐχὶ δὴ
 5 πάντως διὰ τῶν ἐν νόμῳ παιδαγωγουμένων, ἀλλὰ τῶν ἐν πίστει
 δεδικαιωμένων. Παρεισέδου δὲ οἰκονομικῶς ἢ διὰ Μωσέως ἐντολῆ,
 οὐκ ἡμελημένης τῆς ἐπαγγελίας, ἀλλ’ ἵνα παιδαγωγῆ καὶ ἀνακο-
 μίξῃ κατὰ βραχὺ πρὸς τὴν διὰ πίστεως κλήσιν, καὶ τῶν ἤδη προει-
 σβεθηκότων ἐλέγχουσα τὴν ἀσθένειαν, χρειωδεστάτην ἄρασι καὶ
 10 ἀναγκαίαν ἤδη πως ἀποδείξῃ λοιπὸν τὴν διὰ πίστεως χάριν καὶ
 τὴν ἐν Χριστῷ δικαίωσιν. Ἐφη δὲ οὕτω πάλιν ὁ θεοπέσιος Παῦ-
 λος· «Ἀδελφοί, κατὰ ἄνθρωπον λέγω, ὅμως ἀνθρώπου διαθήκην
 κεκυρωμένην οὐδεὶς ἀθετεῖ ἢ ἐπιδιατάσσεται, τῷ δὲ Ἀβραάμ ἐρρέ-
 θησαν αἱ ἐπαγγελίαι καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ. Οὐ λέγει, Καὶ τοῖς
 15 σπέρμασιν, ὡς ἐπὶ πολλῶν, ἀλλ’ ὡς ἐφ’ ἑνός. Καὶ τῷ σπέρματί σου,
 ὃς ἐστι Χριστός. Τοῦτο δὲ λέγω Διαθήκην κεκυρωμένην ὑπὸ Θεοῦ
 ὁ μετὰ τετρακόσια καὶ τριάκοντα ἔτη γεγωνὸς νόμος οὐκ ἀκυροῖ εἰς
 τὸ καταργῆσαι τὴν ἐπαγγελίαν. Εἰ γὰρ ἐκ νόμου ἢ κληρονομία,
 οὐκέτι ἐξ ἐπαγγελίας, τῷ δὲ Ἀβραάμ δι’ ἐπαγγελίας κεχάριται ὁ
 20 Θεός». Προσεπάγει δὲ τούτοις καὶ τὴν αἰτίαν εὐθύς τῆς τοῦ νόμου
 προεισοβολῆς, οὕτω λέγων· «Τί οὖν ὁ νόμος; Τῶν παραβάσεων χάριν
 προσετέθη ἄχρις οὗ ἔλθῃ τὸ σπέρμα ὃ ἐπήγγελται, διαταγείς δι’
 ἀγγέλων ἐν χειρὶ μεσίτου. Ὁ δὲ μεσίτης ἑνός οὐκ ἔστιν Ὁ δὲ Θεός
 εἰς ἔστιν ὁ οὖν νόμος κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Θεοῦ; μὴ γένοιτο.
 25 Εἰ γὰρ ἐδόθη νόμος ὁ δυνάμενος ζωογονῆσαι, ὄντως ἐκ νόμου ἂν ἦ
 δικαιοσύνη ἦν. Ἀλλὰ συνέκλεισεν ἡ Γραφή τὰ πάντα ὑπὸ ἁμαρ-
 τίας, ἵνα ἡ ἐπαγγελία ἐκ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ δοθῇ τοῖς πιστεύ-
 ουσιν. Πρὸ δὲ τοῦ ἐλθεῖν τὴν πίστιν ὑπὸ νόμον ἐφρουρούμεθα, συγ-
 κλειόμενοι εἰς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι. Ὡστε ὁ νό-
 30 μος παιδαγωγὸς ἡμῶν γέγονεν εἰς Χριστόν, ἵνα ἐκ πίστεως δικαι-

ὅτι λέγει ὅτι “ὁ δίκαιος θὰ ζήσει μετὴν πίστη”. Ὁ νόμος ὅμως δὲν στηρίζεται στὴν πίστη, ἀλλὰ λέγει, αὐτὸς ποὺ θὰ τὰ ἐκτελέσει αὐτὰ θὰ ζήσει ἐφόσον θὰ τὰ ἐκτελέσει»⁹⁰.

Ἐκπληρώθηκαν λοιπὸν ἀφοῦ πραγματοποιήθηκαν οἱ ὑποσχέσεις ποὺ εἶχαν δοθεῖ, ὅπωςδὴποτε ὅχι μετὰ ἐκείνους ποὺ παιδαγωγοῦνται μετὸν νόμο, ἀλλὰ μετὰ ἐκείνους ποὺ δικαιοῦνται μετὴν πίστη τους. Ὁμως εἰσχώρησε κατ’ οἰκονομία ἡ ἐντολὴ τοῦ Μωυσῆ, χωρὶς νὰ παραμελεῖται ἡ ὑπόσχεση, ἀλλὰ γιὰ νὰ παιδαγωγῆται καὶ νὰ μεταφέρει σιγὰ-σιγὰ στὴ κλήση μετὴν πίστη, καὶ νὰ ἐλέγχει τὴν ἀδυναμία ἐκείνων ποὺ εἶχαν νομοθετηθεῖ παλαιότερα, καὶ νὰ ἀποδείξει σὲ ὅλους ὅτι στὸ ἐξῆς εἶναι ἀπαραίτητη καὶ ἀναγκαῖα ἡ μέσω τῆς πίστεως χάρις καὶ δικαίωση μετὴν πίστη στὸν Χριστό. Εἶπε καὶ πάλι ὁ θεσπέσιος Παῦλος τὰ ἐξῆς: «Ἀδελφοί, θὰ σᾶς μιλήσω μετὰ ἕνα ἀνθρώπινο παράδειγμα: Μιὰ ἐπικυρωμένη διαθήκη ἀνθρώπου κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ τὴν ἀθετήσῃ, οὔτε νὰ προσθέσῃ κάτι, στὸν Ἀβραάμ ὅμως οἱ ὑποσχέσεις δόθηκαν σ’ αὐτὸν καὶ στὸν ἀπόγονό του. Δὲν λέγει, Καὶ στοὺς ἀπογόνους σου, σὰν νὰ ἐπρόκειτο γιὰ πολλοὺς, ἀλλὰ τὸ λέγει γιὰ ἕναν· Καὶ στὸν ἀπόγονό σου, ποὺ εἶναι ὁ Χριστός. Ἐνωῶ τὸ ἐξῆς μ’ αὐτὸ ποὺ λέγω· Διαθήκη ποὺ ἐπικυρώθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ νὰ βρεῖ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς στὸν Χριστό, δὲν μπορεῖ ὁ νόμος ποὺ ἦρθε μετὰ τετρακόσια τριάντα χρόνια νὰ τὴν ἀκυρώσῃ, ὥστε νὰ καταργήσῃ τὴν ὑπόσχεση. Γιατί, ἐὰν ἡ κληρονομία θαίσεται στὸν νόμο, τότε δὲν στηρίζεται σὲ ὑπόσχεση. Στὸν Ἀβραάμ ὅμως ὁ Θεὸς τὴν χάρισε μετὰ ὑπόσχεση»⁹¹. Προσθέτει ὅμως σ’ αὐτὰ ἀμέσως καὶ τὴν αἰτία τῆς παρεμβολῆς τοῦ νόμου, λέγοντας τὰ ἐξῆς: «Ποιὸν σκοπὸ εἶχε λοιπὸν ὁ νόμος; Προστέθηκε ἐξαιτίας τῶν παραβάσεων, μέχρι νὰ ἔρθῃ ὁ ἀπόγονος γιὰ τὸν ὁποῖο δόθηκε ἡ ὑπόσχεση, καὶ ὁ νόμος διατάχθηκε μέσω ἀγγέλων, μετὰ τὴν μεσολάβηση μεσίτη. Ὁ μεσίτης ὅμως δὲν εἶναι ἕνας, ἐνῶ ὁ Θεὸς εἶναι ἕνας. Ὁ νόμος λοιπὸν εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὴν ὑπόσχεση τοῦ Θεοῦ; Μακριὰ μὰ τέτοια σκέψη! Γιατὶ ἂν δόθηκε νόμος καὶ μποροῦσε αὐτὸς νὰ ζωοποιήσῃ, τότε ἡ δικαίωση θὰ προερχόταν πραγματικὰ ἀπὸ τὸν νόμο. Ἡ Γραφὴ ὅμως περιέκλεισε τὰ πάντα κάτω ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, γιὰ νὰ δοθεῖ ἡ ὑπόσχεση σ’ αὐτοὺς ποὺ πιστεύουν βάσει τῆς πίστεως στὸν Ἰησοῦ Χριστόν. Προτοῦ νὰ ἔρθῃ ἡ πίστη φρουροῦμασταν κλεισμένοι κάτω ἀπὸ τὸν νόμο, μέχρι νὰ ἀποκαλυφθεῖ ἡ πίστη. Ὡστε ὁ νόμος ὑπῆρξε παιδαγωγὸς μας μέχρι ποὺ νὰ ἔρθῃ ὁ Χριστός, γιὰ νὰ δικαιωθοῦμε μετὴν πίστη. Ἀφοῦ ὅμως

ωθῶμεν. Ἐλθούσης δὲ τῆς πίστεως, οὐκ ἔτι ὑπὸ παιδαγωγόν εἰμεν. Πάντες γὰρ υἱοὶ Θεοῦ ἐστε διὰ πίστεως τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

Οὐκοῦν ἥκιστα μὲν ἐνδοιάσειε τις ἂν, ὡς ἔλεγχος ἦν ὁ νόμος τῆς τῶν παιδαγωγουμένων ἀσθενείας, παραδεικτικὸς δὲ μᾶλλον πταισμάτων καὶ ἁμαρτίας. «Οὐ γὰρ», φησὶν, «οὐκ ἔστι νόμος, οὐδὲ παρὰ βασίς». Καὶ πάλιν «Τὴν δὲ ἁμαρτίαν οὐκ ἤδειν, εἰ μὴ διὰ νόμου. Καὶ ἐλθούσης τῆς ἐντολῆς», φησὶν, «ἡ ἁμαρτία ἀνέζησεν, ἐγὼ δὲ ἀπέθανον». Καὶ πάλιν· «Ἄχρι τοῦ νόμου ἦν ἁμαρτία ἐν κόσμῳ· ἁμαρτία γὰρ οὐκ ἔλλογεῖται μὴ ὄντος νόμου. Ὁ γὰρ νόμος ὀργὴν κατεργάζεται». Πεπαιδαιώγηκε τοίνυν ὁ νόμος ἐπὶ Χριστόν, ἐλέγχων τοὺς παραβαίνοντας, καὶ αὐτῇ πείρᾳ διδάσκων τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς, ὡς ἔστιν ἀμήχανον τὴν ἐκ νόμου διαδραῖναι γραφὴν τὸ εἰς ἁμαρτίαν εὐκόλον ἠρρωστηκότα τὸν ἄνθρωπον· δεῖ δὲ πάντως αὐτῷ τῆς διὰ Χριστοῦ σωτηρίας τοῦ δικαιοῦντος ἐν πίστει καὶ οἰκτιρμοῖς.

β'. Προόηλον οὖν, ὅτι τῆς ἐφ' ἡμῖν οἰκονομίας ὁ λόγος ἀναγκαι-
 οτάτην ἀπέφηνε τῆς διὰ Μωσέως ἐντολῆς τὴν οἰονεὶ προανάδειξιν
 τῆς κατόπιν εὐθύς καὶ ἐν Χριστῷ δραμούσης χάριτος, παρακομιζού-
 σης εἰς μέσον τὸ ἐξ ἐπαγγελίας Θεοῦ προαναφανοῦμενον σπέρμα,
 τουτέστι τοὺς ἐν Χριστῷ διὰ πίστεως. Γέγονε γὰρ οὕτω πατὴρ ἀνα-
 ριμητῶν ὁ θεσπέσιος Ἀβραάμ. Ἄθρει δὴ οὖν, ἄθρει τῆς οἰκονο-
 μίας τὸ σχῆμα, διαπεπλασμένον ἀστείως ὡς ἐν τύπῳ πάλιν τῆ τῶν
 ἀδελφῶν ξυνωρίδι τῆ ἐξ Ἰσαάκ, Ἡσαῦ τε, φημί, καὶ μέντοι καὶ
 Ἰακώβ. Οὐκοῦν εἴρητο παρὰ Θεοῦ πρὸς τὸν θεσπέσιον Ἀβραάμ,
 ὅτι «Ἐν Ἰσαάκ κληθήσεται σοι σπέρμα». Διεξημενέων δὲ τὸ χρη-
 σμώδημα, νομομαθῆς ὢν ὁ Παῦλος, «Τῷ δὲ Ἀβραάμ ἐρρέθησαν αἱ
 ἐπαγγελίαι», φησὶ, «καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ. Οὐ λέγει, καὶ τοῖς σπέρ-
 μασι, ὡς ἐπὶ πολλῶν, ἀλλ' ὡς ἐφ' ἐνός, Καὶ τῷ σπέρματί σου, ὃ ἐστι
 Χριστός». Οὐκοῦν ἐν Χριστῷ τὰ ἐπηγγελμένα διεπεραίνεται, καὶ εἰς
 εἰκόνα καὶ τύπον αὐτοῦ τέθειται πως ὁ Ἰσαάκ. Διεξημενέεται δὲ ἡ
 τοιάδε κλήσις, «χαρὰ καὶ ἀγαλλίαμα». Ἀγαλλίαμα δὲ τὸν Χριστόν
 καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ ὠνόμαζε, λέγων ὡς ἐκ προσώπου τῶν δεδι-
 ψηκότων τὴν δι' αὐτοῦ σωτηρίαν· «Τὸ ἀγαλλίαμά μου, λύτρωσαί με

ἦρθε ἡ πίστις, δὲν εἴμαστε πιά κάτω ἀπὸ παιδαγωγό, γιατί ὅλοι εἴμαστε υἱοὶ τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν πίστιν στὸν Ἰησοῦ Χριστό»⁹².

Ἐλάχιστα λοιπὸν θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ ἀμφιβάλλει, ὅτι ὁ νόμος ἀποτελοῦσε ἔλεγχον τῆς ἀδυναμίας τῶν παιδαγωγουμένων, καὶ μᾶλλον ἔδειχνε τὰ πταίσματα καὶ τὴν ἁμαρτία. Γιατὶ λέγει: «Ὅπου δὲν ὑπάρχει νόμος, δὲν ὑπάρχει οὔτε παράβαση»⁹³. Καὶ ἐπίσης: «Τὴν ἁμαρτία δὲν θὰ τὴν γνῶριζα ἀλλιώως, παρὰ μόνο μὲ τὸ νόμο»⁹⁴. «Ὅταν ὅμως ἦρθε ἡ ἐντολή», λέγει, «ἀνέζησε ἡ ἁμαρτία, ἐγὼ ὅμως πέθανα»⁹⁵. Καὶ πάλι: «Μέχρι τὴν ἐποχὴ τοῦ νόμου ὑπῆρχε ἡ ἁμαρτία στὸν κόσμο, ἀλλὰ ἁμαρτία δὲν καταλογίζεται ἐφόσον δὲν ὑπάρχει νόμος. Γιατὶ ὁ νόμος προκαλεῖ ὀργή»⁹⁶. Διαπαιδαγώγησε λοιπὸν ὁ νόμος πρὸς τὸν Χριστό, ἐλέγχοντας ἐκείνους πού τὸν παρέβαιναν, καὶ μὲ τὴν πείρα διδάσκοντας τοὺς ἀνθρώπους, ὅτι ἡ εὐκολία νὰ πέσει ὁ ἀρρωστημένος ἀνθρώπος στὴν ἁμαρτία καθιστᾷ ἀδύνατο τὸ νὰ διαφύγει τὴν τιμωρία τοῦ νόμου καὶ ἔχει ὀπωσδήποτε ἀνάγκη τῆς σωτηρίας μέσω τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος δικαιώνει μὲ πίστιν καὶ εὐσπλαγχνία.

2. Εἶναι ὀλοφάνερο λοιπὸν, ὅτι ὁ λόγος τῆς οἰκονομίας γιὰ μᾶς ἀπέδειξε ὅτι ἦταν ἀναγκαιότατη ἡ ἐντολή πού δόθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ μέσω τοῦ Μωυσέως, ἡ ὁποία ἦταν κάτι σὰν προαγγελία τῆς χάριτος πού ἦρθε εὐθύς ἀμέσως μὲ τὸν Χριστό, φέρνοντας στὴ μέση τὸ σπέρμα πού προαγγέλθηκε μὲ τὴν ὑπόσχεση τοῦ Θεοῦ, δηλαδή αὐτοὺς πού πίστεψαν στὸν Χριστό. Γιατὶ ἔτσι ὁ θεσπέσιος Ἀβραάμ ἐγινε πατέρας ἀναρίθμητων. Πρόσεχε λοιπὸν, πρόσεχε τὸ σχέδιο τῆς οἰκονομίας διαμορφωμένο μὲ τρόπο θαυμάσιο σὰν μὲ τύπο πάλι μὲ τὴν δυάδα τῶν ἀδελφῶν πού προῆλθαν ἀπὸ τὸν Ἰσαάκ, ἐννοῶ τὸν Ἡσαῦ καὶ τὸν Ἰακώβ. Εἶχε λοιπὸν λεχθεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ στὸν θεσπέσιο Ἀβραάμ: «Μὲ τὸν Ἰσαάκ θὰ ἀποκτήσεις ἀπογόνους». Ἐρμηνεύοντας τὴν προφητεία ὁ Παῦλος, πού ἦταν νομομαθής, λέγει: «Οἱ ὑποσχέσεις δόθηκαν στὸν Ἀβραάμ καὶ στὸ σπέρμα του. Δὲν λέγει σὰν σπέρματα, δηλαδή σὰ νὰ εἶναι πολλὰ, ἀλλὰ σὰ νὰ εἶναι ἓνα. Καὶ στὸ σπέρμα σου, πού εἶναι ὁ Χριστός». Ἐπομένως οἱ ὑποσχέσεις πραγματοποιοῦνταν στὸν Χριστό, καὶ ὡς εἰκόνα καὶ τύπος αὐτοῦ χρησιμοποιεῖται κατὰ κάποιον τρόπο ὁ Ἰσαάκ. Καὶ τὸ ὄνομα αὐτὸ μεταφράζεται “χαρὰ καὶ ἀγαλλίαμα”. Ἀγαλλίαμα ὅμως καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ ὀνόμασε τὸν Χριστό, λέγοντας ὡς ἐκπρόσωπος ἐκείνων πού διψοῦσαν τὴ σωτηρία μέσω αὐτοῦ

94. Ρωμ. 7,7.

95. Ρωμ. 7,9.

96. Ρωμ. 5,13 καὶ 4,15.

ἀπὸ τῶν κυκλωσάντων με». Διενηξάμεθα γὰρ ἐν Χριστῷ τὰς τῶν φονῶντων ἐπαναστάσεις, καὶ πεπατήκαμεν ἐν αὐτῷ σκορπίους καὶ ὄφεις, καὶ ἐπὶ ἀσπίδα καὶ βασιλίσκον ἐπέβημεν οἱ πεπιστευκότες.

Ἔστι δὲ «ἀγαλλίαμα» ὁ Χριστὸς παρὰ ταῖς θείαις Γραφαῖς ὠνόμασται, καὶ προφητικὸς ἡμᾶς ἀναπέσει λόγος. Ἔχει γὰρ ὡδε: «Καὶ ἀνατελεῖ Κύριος δικαιοσύνη καὶ ἀγαλλίαμα ἐναντίον τῶν ἔθνῶν πάντων». Γέγονε γὰρ ὁ Ἐμμανουήλ οὐχὶ μόνοις τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀνά πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἔθνεσί τε καὶ λαοῖς «δικαιοσύνη καὶ ἀγαλλίαμα». Δεδικαιώμεθα γὰρ ἐν αὐτῷ, καὶ τὴν ἐκ τῆς ἀρχαίας ἀρεᾶς δυσφημίαν ἀπεκρουσάμεθα. Μετημφιέσμεθα γὰρ ὡσπερ εὐφροσύνην καὶ χαρὰν, θανάτου καὶ ἁμαρτίας ἀπηλλαγμένοι. Καὶ τί γὰρ οὐχὶ τῶν ἄνωθεν καὶ παρὰ Θεοῦ πλουτήσαντες ἀγαθῶν; Τοιγάρτοι δοξολογεῖν δεδιδάγμεθα, λέγοντες: «Ἀγαλλιάσθω ἡ ψυχὴ μου ἐπὶ τῷ Κυρίῳ. Ἐνέδυσε γὰρ με ἱμάτιον σωτηρίου καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης». Καὶ τίς δὴ οὗτός ἐστιν ὁ τῆς εὐφροσύνης χιτῶν, σαφηνεῖ λέγων ὁ ἱερωτάτος Παῦλος: «Ὅσοι γὰρ εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε». Καὶ πάλιν: «Ἐνδύσασθε τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ τῆς σαρκὸς πρόνοιαν μὴ ποιεῖσθε εἰς ἐπιθυμίαν». Ἀγαλλίαμα τοίνυν ὁ Ἰσαὰκ ὡς ἐν τύπῳ Χριστοῦ τοῖς προκειμένοις ἡμῖν θεωρήμασι χρειωδέστατα παρειλημμένους. Τούτῳ γέγονε Ρεβέκκα γυνή. Διερμηνεύοιτο δὲ ἂν καὶ αὕτη, «πλείστη» τε καὶ «ὄση ὑπομονή». Ἀλλὰ καὶ τὸ τῆσδε πρόσωπον εἰς τὸ τῆς Ἐκκλησίας παραληφόμεθα, νοοῦντες ὁρθῶς, ἧς τὸ εὐδόκιμον ἐν ὑπομονῇ. Καὶ γοῦν τοῖς ταύτης τέκνοις, τῆς ὡς ἐν πίστει, φημί, καὶ πνεύματι σωτηρίας, ὁδὸς πέφηνεν ἡ ὑπομονή. Ἱεροὶ γὰρ αὐτοῖς προσπεφωνήκασιν λόγοι, ποτὲ μὲν, ὅτι «Ἐν τῇ ὑπομονῇ ὑμῶν κτήσασθε τὰς ψυχὰς ὑμῶν», ποτὲ δὲ αὖ: «ὑπομονῆς γὰρ ἔχετε χρεῖαν, ἵνα, τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ποιήσαντες, κομίσησθε τὴν ἐπαγγελίαν».

Ἔστι τοίνυν τὴν Ρεβέκκαν ὁπρὲ μὲν καὶ μόλις ὠδίνουσαν (στεῖρα γὰρ ἦν), ἀποτεκοῦσαν δ' οὖν ὅμως ἐκ φιλοτιμίας Θεοῦ, καὶ ἐξ ἀγα-

97. Ψαλμ. 31, 7.

99. Ἦσ. 61, 11.

98. Ψαλμ. 90, 13.

100. Ἦσ. 61, 10.

«Σὺ πού εἶσαι τὸ ἀγαλλίαμά μου, γλύτωσέ με ἀπὸ αὐτοὺς πού με περικύκλωσαν»⁹⁷. Κατανικήσαμε μὲ τὴ χάρη τοῦ Χριστοῦ τὶς ἐπαναστάσεις τῶν φονέων, καταπατήσαμε μὲ τὴ δύναμη αὐτοῦ σκορπιούς καὶ φίδια, καὶ ὅσοι ἔχουμε πιστέψει περπατήσαμε πατώντας πάνω σὲ δηλητηριώδη ἔρπετά, ὅπως ἡ ἀσπίδα καὶ ὁ βασιλίσκος⁹⁸.

“Ὅτι δέβαια ὁ Χριστὸς στὶς ἅγιες Γραφές ὀνομάζεται «ἀγαλλίαμα», θὰ μᾶς πείσει καὶ ὁ προφητικὸς λόγος πού ἔχει ὡς ἑξῆς: «Καὶ θὰ ἀνατείλει ὁ Κύριος ὡς δικαιοσύνη καὶ ἀγαλλίαμα σὲ ὅλα τὰ ἔθνη»⁹⁹. Καὶ πράγματι ὁ Ἐμμανουὴλ ἔγινε ὄχι μόνο στοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰσραήλ, ἀλλὰ καὶ στὰ ἔθνη καὶ τοὺς λαοὺς ὅλης τῆς οἰκουμένης δικαιοσύνη καὶ ἀγαλλίαμα. Γιατὶ μὲ αὐτὸν δικαιοθήκαμε καὶ ἐξαλείψαμε ἀπὸ πάνω μας τὴν κακὴ φήμη τῆς ἀρχαίας κατάρας. Γιατὶ ἀπαλλαγμένοι ἀπὸ τὸν θάνατο καὶ τὴν ἁμαρτία, αἰσθανόμαστε σὰν νὰ φορέσαμε εὐφροσύνη καὶ χαρὰ. Καὶ πράγματι τί δὲν ἀποκτήσαμε ἀπὸ τὰ οὐράνια καὶ ἀπὸ τὸν Θεὸ ἀγαθὰ; Γι’ αὐτὸ διδαχθήκαμε νὰ τὸν δοξολογοῦμε, λέγοντας: «Ἄς πλημμυρίσει ἡ ψυχὴ μου ἀπὸ ἀγαλλίαση γιὰ τὸν Κύριο. Γιατὶ μὲ ἔντυσε μὲ τὸ ἔνδυμα τῆς σωτηρίας καὶ μὲ τὸν χιτῶνα τῆς εὐφροσύνης»¹⁰⁰. Καὶ ποιὸς εἶναι αὐτὸς ὁ χιτῶνας τῆς εὐφροσύνης, μᾶς τὸ ἀποσαφηνίζει ὁ ἱερώτατος Παῦλος: γιατί λέγει: «Ὅσοι βαπτισθήκατε στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ἔχετε φορέσει τὸν Χριστό»¹⁰¹. Καὶ πάλι: «Ἐνδυθεῖτε τὸν Κύριο Ἰησοῦ Χριστό, καὶ μὴ φροντίζετε γιὰ τὴ σὰρκα, γιὰ νὰ ἱκανοποιήσετε τὶς ἐπιθυμίες της»¹⁰². Ἀγαλλίαμα λοιπὸν εἶναι ὁ Ἰσαάκ, πού χρησιμοποιήθηκε ὡς τύπος τοῦ Χριστοῦ καταλληλότατος γιὰ τὰ θεωρήματα αὐτὰ πού διατυπώνουμε. Γυναίκα αὐτοῦ ὑπῆρξε ἡ Ρεβέκκα, πού θὰ μπορούσε καὶ αὐτὴ νὰ ἐρμηνευθεῖ, “ἀπεριόριστα μεγάλη ὑπομονή”. Ἀλλὰ καὶ τὸ πρόσωπο αὐτῆς, σκεπτόμενοι σωστά, μπορούμε νὰ τὸ ἐκλάβουμε ὡς τὸ πρόσωπο τῆς Ἐκκλησίας, τῆς ὁποίας ἡ εὐδοκίμηση πετυχαίνεται μὲ τὴν ὑπομονή. Καθόσον καὶ στὰ παιδιὰ αὐτῆς, δηλαδὴ τῆς σωτηρίας μὲ τὴν πίστη καὶ τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος, δρόμος ἀναδείχθηκε ἡ ὑπομονή. Γιατὶ σ’ αὐτὰ ἀπευθύνθηκαν ἱεροὶ λόγοι, ἄλλοτε λέγοντας, «Μὲ τὴν ὑπομονὴ σας θὰ κερδίσετε τὶς ψυχές σας»¹⁰³, καὶ ἄλλοτε πάλι: «Ἐχετε ἀνάγκη ἀπὸ ὑπομονή, ὥστε, κάνοντας τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, νὰ καρπωθεῖτε τὰ ἀγαθὰ τῆς ὑπόσχεσης»¹⁰⁴.

Πρόσεχε λοιπὸν τὴ Ρεβέκκα, ἡ ὁποία πολὺ ἀργὰ καὶ πολὺ δύσκολα ἔμεινε ἔγκυος (γιατὶ ἦταν στείρα), γέννησε ὅμως ἑξαιτίας τῆς γενναι-

101. Γαλ. 3, 27.

102. Ρωμ. 13, 14.

103. Λουκᾶ 21, 19.

104. Ἐβρ. 10, 36.

πήσεως Ἰσαάκ, τόν τε Ἑσαῦ τὸν πρωτότοκον, καὶ εὐθύς κατόπιν
 ἰόντα τὸν Ἰακώβ, δι' ὧν εὐ μάλα πάλιν ἡμῖν ἐξεικονισθεῖεν ἄν οἱ δύο
 λαοί, ὃ τε Ἰσραήλ, καὶ μέντοι καὶ ἐξ ἔθνῶν. Καὶ ὁ πρωτότοκος μὲν ὁ
 Ἰσραήλ (προεισκέκληται γὰρ διὰ νόμον), δεύτερος δὲ καὶ μετ'
 5 ἐκεῖνον, ὁ ἐν πίστει διὰ Χριστοῦ. Ἴδοι δ' ἂν τις τῶν δύο λαῶν τὴν ὡς
 ἐν γνώμῃ καὶ τρόποις διαφορὰν καὶ ἐξ αὐτῶν, οἴμαι πον, τῶν ὀνομά-
 των ἃ ἦν ἀμφοῖν, καὶ ἐκ τῆς τῶν σωματίων ιδέας, ἦτοι κατασκευῆς.
 Ὁ μὲν γὰρ Ἑσαῦ διερμηνεύεται «δοῦς», τουτέστιν ἀτηνῆς τε καὶ
 ἀκαμπῆς. Εἴρηται δὲ πού πρὸς τὸν Ἰσραήλ παρὰ τοῦ Θεοῦ» Γι-
 10 νόσκω ἐγὼ ὅτι σκληρὸς εἶ, καὶ νεῦρον σιδηροῦν ὁ τράχηλός σου,
 καὶ τὸ μέτωπόν σου χαλκοῦν». «Πτερνοστής» δὲ ὁ Ἰακώβ, τουτέστι
 τεχνίτης, ἦτοι νικᾶν εἰδώς. Πτερνιεῖ γὰρ τις ὄν ἂν ἠττήσῃ. Νικᾶ δὲ
 δὴ πάντως, οὐχ ὁ ἐν νόμῳ λαός, ἀλλ' ὁ ἐν Χριστῷ διὰ πίστεως, καὶ τὰ
 ἐκ τῆς ἁμαρτίας διαδραμῶν ἐγκλήματα, καὶ αὐτὸ καταμβλύνων τοῦ
 15 θανάτου τὸ κράτος. Καὶ ὁ μὲν Ἑσαῦ «πυρράκης ἦν ὄλος» (γέγρα-
 πται γὰρ ὡδί, «Καὶ ὡσεὶ δορὰ δασύς»), ἀνὴρ δὲ λείος ὁ Ἰακώβ
 Αἰνιγμα δὴ οὖν ἡ πυρρότης, θυμοῦ καὶ ὀργῆς, εἴπερ ἔστιν ἀληθῶς
 ὡς ἐρυθρὸν αἰὶ πως τὸ χρῶμα τοῖς ἐν ὀργαῖς. Θηριοπρεπὲς δὲ ὅτι τὸ
 λασιότριχον καὶ δασύ, πῶς ἂν ἐνδοιάσειέ τις; Κατίδοι δ' ἂν, οἴμαι,
 20 πᾶς τις ἐν τοῖς τοιούτοις ὄντα τρόποις τὸν Ἰσραήλ, καὶ θυμῷ μὲν ἢ
 λογισμῷ τῷ καθήκοντι διοικούμενον, ἀπονενευκότα δὲ λίαν εἰς τὸ
 θρασὺ καὶ ἀνήμερον. Τοιγάρτοι καὶ ἀπεκτόνασι μὲν ἀγίους προφή-
 τας, δεδυσσεβήκασι δὲ καὶ εἰς αὐτὸν ἐν ἐσχάτοις τὸν Ἐμμανουήλ. Ἡ
 δὲ γε λειότης, ἀνθρωποπρεποῦς ιδέας μὴνυσις ἐναργής. Ἦπιος δὲ
 25 σφόδρα, καὶ πολὺ δὴ λίαν βλέπων ἐπὶ τὸ ἡμέρον, ὁ νέος τε καὶ ἐν
 πίστει λαός Ἡ γὰρ τοῦ στόματος ἀστειότης, εἰς παράδειξιν ἔσται
 σαφῆ τοῦ νοητοῦ τε καὶ ἔσωθεν κάλλους. Καθάπερ ἀμέλει καὶ ἐν
 Ἑσαῦ, ἀγριότητος εἶναι σημεῖον δεδώκαμεν τὸ δασύ τε καὶ ἐρυ-
 θρόν.

30 Πλὴν ἀμφοῖν μήτηρ ἦν μία, τουτέστιν ἡ Ρεβέκκα. Παρέστησε δὲ

οδωρίας τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἀγάπης τοῦ Ἰσαάκ, καὶ τὸν πρωτότοκο Ἡσαῦ, καὶ εὐθύς ἀμέσως τὸν Ἰακώβ πού ἀκολουθοῦσε, μὲ τοὺς ὁποίους πάλι θὰ μπορούσαν νὰ ἐξεικονισθοῦν πολὺ εὐκόλα οἱ δύο λαοί, καὶ οἱ Ἰσραηλίτες καὶ οἱ ἔθνηκοί. Καὶ ὁ πρωτότοκος βέβαια εἶναι ὁ Ἰσραήλ (γιατὶ προσκλήθηκε ἀπὸ πρὶν διὰ τοῦ νόμου), ἐνῶ δεύτερος μετὰ ἀπὸ ἐκεῖνον ὁ λαὸς πού προσκλήθηκε μὲ τὴν πίστη διὰ τοῦ Χριστοῦ. Καὶ μπορεῖ κανεὶς νὰ δεῖ τὴ διαφορὰ τῶν δύο λαῶν καὶ ὡς πρὸς τὴ διάθεση καὶ ὡς πρὸς τὴ συμπεριφορὰ, καὶ ἀπὸ τὰ ἴδια τους τὰ ὀνόματα, νομίζω, πού εἶχαν καὶ οἱ δύο, καὶ ἀπὸ τὴ σωματικὴ τους ἐμφάνιση, δηλαδὴ διὰπλαση. Γιατὶ τὸ ὄνομα Ἡσαῦ σημαίνει “δρῦς”, δηλαδὴ “σκληρὸς καὶ ἀκαμπτος”. Ἔχει μάλιστα εἰπωθεῖ κάπου πρὸς τὸν Ἰσραήλ ἀπὸ τὸν Θεό· «Γνωρίζω ὅτι εἶσαι σκληρὸς, καὶ ὁ τράχηλός σου νεῦρο σιδερένιο, καὶ τὸ μέτωπό σου χάλκινο»¹⁰⁵. Ἐνῶ τὸ ὄνομα Ἰακώβ σημαίνει “περυστής”, δηλαδὴ “τεχνίτης”, καὶ μὲ ἄλλα λόγια, “αὐτὸς πού ξέρει νὰ νικᾷ”. Γιατὶ κλωτσᾷ (χτυπᾷ μὲ τὸ σπιρουνὶ του) κανεὶς αὐτὸν πού νικᾷ. Καὶ νικᾷ ὀπωσδήποτε, ὅχι ὁ λαὸς πού ἀκολουθεῖ τὸν νόμο, ἀλλὰ αὐτὸς πού ἀνήκει στὸν Χριστὸ μὲ τὴν πίστη, καὶ ἀφοῦ ἔχει διανύσει τὰ ἐγκλήματα τῆς ἁμαρτίας, ἐξασθενίζει ἀκόμα καὶ τὴ δύναμη τοῦ θανάτου. Καὶ ὁ Ἡσαῦ βέβαια «ἦταν κόκκινος ὀλόκληρος» (γιατὶ ἔχει γραφεῖ τὸ ἐξῆς· «Καὶ δασύτριχος ὡς ἄν προβιά»), ἐνῶ ὁ Ἰακώβ ἦταν ἄνδρας ἀγένειος. Ἡ ἐρυθρότητα δηλαδὴ ἦταν γνώρισμα τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ὀργῆς, ἀφοῦ πραγματικὰ τὸ χρῶμα ἐκείνων πού εἶναι κυριευμένοι ἀπὸ ὀργὴ εἶναι πάντοτε κάπως κόκκινο. Ὅτι τὸ δασύτριχο εἶναι τέτοιο πού ταιριάζει στὰ θηρία, πῶς θὰ μπορούσε νὰ τὸ ἀμφισβητήσῃ κανεὶς; Μπορεῖ λοιπόν, νομίζω, ὁ καθένας νὰ δεῖ τὸν Ἰσραήλ νὰ συμπεριφέρεται μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο, καὶ νὰ κυριαρχεῖται ἀπὸ τὸν θυμὸ ἢ τὸν ἀντίστιχο λογισμό, καὶ νὰ κλίνει πολὺ πρὸς τὴ θρασύτητα καὶ τὴν ἀγριότητα. Γι’ αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ εἶχαν θανατώσει παλαιὰ ἄγιους προφῆτες, καὶ ἔδειξαν τελευταῖα ἀσέβεια καὶ πρὸς τὸν ἴδιο τὸν Ἐμμανουήλ. Ἀντίθετα ἡ λειότητι ἀποτελεῖ φανερὸ δεῖγμα ἐμφάνισης πού ταιριάζει στὸν ἄνθρωπο. Καὶ πράγματι εἶναι πολὺ ἥπιος καὶ κλίνει πάρα πολὺ πρὸς τὴν ἡμερότητα ὁ νέος λαὸς τῆς πίστεως. Γιατὶ ἡ λεπτότητα τοῦ στόματος ἀποτελεῖ σαφῆ ἀπόδειξη τῆς νοητῆς καὶ ἐσωτερικῆς ὁμορφιάς. Ὅπως βέβαια καὶ τὸ πυκνὸ τρίχωμα καὶ τὸ κόκκινο χρῶμα τοῦ Ἡσαῦ τὸ χαρακτηρίσαμε δεῖγμα ἀγριότητος.

Ἔστωσο μητέρα καὶ τῶν δύο ἦταν μία, δηλαδὴ ἡ Ρεβέκκα. Καὶ ὁ

ἐαυτῶ τὴν Ἐκκλησίαν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς παρθένον
 ἀγνήν ὑπηρετοῦσαν ὥσπερ εἰς ἀναγέννησιν τὴν πνευματικὴν τῶν
 δύο λαῶν. Ὅσον γὰρ ἦκεν εἰς τὸν τῆς ἐπιδημίας σκοπὸν, ἔκτισεν
 αὐτοὺς εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον, ποιῶν εἰρήνην, καὶ ἀποκαταλλάσ-
 5 σων τοὺς ἀμφοτέρους ἐν ἐνὶ πνεύματι κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἄλλ' ἦν
 ἐξήνιος ὁ Ἰσραὴλ καὶ ἀσύμφωνος τῷ νέῳ λαῷ, κατὰ χρόνον ὧν πρω-
 τότοκος. Δηλοὶ γὰρ οἶμαί ποῦ τι καὶ τὸ ἐν αὐτῇ τῇ νηδυίᾳ ἀνασκιω-
 τῶν τὰ βρέφη, τὴν ἐσομένην ὥσπερ ἔχθραν ὑποσημαίνοντα. Ὅτι δὲ
 ἀμείνων ὁ νέος ἔσται καὶ ἐν εὐκλείᾳ τῇ προφερεστέρα παρὰ τὸν
 10 Ἰσραὴλ τὸν πρωτότοκον, κατεσήμανεν εὐθύς ὁ πάντα εἰδώς, οὕτω
 λέγων· «Καὶ ὁ λαὸς λαοῦ ὑπερέξει, καὶ ὁ μείζων δουλεύσει τῷ ἐλάσ-
 σονι». Προεκηρύττετο μὲν γὰρ τὸ ἐπ' ἀμφοῖν μυστήριον καὶ διὰ
 φωνῆς ἁγίων· καὶ ὅτι κατόπιν ἦξει τῶν ἐθνῶν ὁ Ἰσραὴλ, πολυτρό-
 πως ἡμῖν προεπηγγέλλετο· Θεοῦ δὲ τὸ χρῆμα καὶ ἐν αὐτῷ τῷ τόκῳ
 15 δεικνύοντος, προεξέπιπτε μὲν τῆς νηδύος ὁ Ἡσαῦ, εἶπετο δὲ ὁ
 Ἰακώβ, ὅτι πτερνιεῖ καὶ νικήσει τὸν ἀδελφόν, διὰ τοῦ τῆς πτέρνης
 ἐπειληφθαι καταδεικνύς.

γ. Καὶ ταυτὶ μὲν εἰρήσθω, πρὸς τὸ παρὸν τοῦ λόγου τὰς ἀφορ-
 μὰς ἀπὸ τε τῆς τῶν σωμάτων ἰδέας καὶ αὐτοῦ τοῦ τόκου λαμβάνον-
 20 τος. Καὶ δι' ἑτέρων δὲ οὐδὲν ἦττον ἰόντες ἐννοιῶν, φέρε λέγωμεν ὡς
 ἐνὶ τὰ ἐπ' ἀμφοῖν. Μήνησις γὰρ ἔσται τῆς ἐκατέρου γνώμης καὶ
 αὐτὸς ὁ τοῦ θείου τρόπος. Ἰσηλικες μὲν γὰρ ἀλλήλοισι οἱ νεανίαί,
 πλὴν οὐκ ἰσογνώμονες, οὐδὲ ἐν βουλαῖς ἀπαραλλάκτοις. Ὁ μὲν γὰρ
 Ἡσαῦ τὰς ἐν ἀγροῖς καὶ θήραις ἡγάπα διατριβάς, ὁ δὲ ἦν ἀστικός,
 25 εὐπρόσιτος δηλονότι καὶ κοινωνικός, καὶ ἀνὴρ ἄπλαστος οἰκῶν
 οἰκίαν. Καὶ ὁ μὲν ἀκάθεκτος εἰς ἐπιθυμίας σαρκικὰς καὶ τῶν ἄγαν
 εὐτελεστάτων τὰ κάλλιστα τῶν ἰδίων γερωῶν κατόπιν ὥσπερ ἰεῖς, καὶ
 τὰ ψυχρὰ τε καὶ εὐῶνα τῶν ἀναγκαίων ἀντωνούμενος, ὁ δὲ τῶν ἀρί-
 30 στων ἄπληστος ἐραστής, καὶ τὰ δι' ὧν ἂν γένοιτο λαμπρὸς πανταχό-
 θεν ἀναζητῶν. Ἐξεπρίατο γὰρ τὰ πρωτοτόκια παραρριπτοῦντος
 αὐτὰ τοῦ Ἡσαῦ, καὶ τὸν τῆς γαστροῦ κόρον τῶν ἰδίων ἀξιωματικῶν
 ἀτημελῶς προτετιμηκότος. Ταύτη τοι λοιπὸν ἐκλήθη τὸ ὄνομα αὐ-

Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς παρέστησε τὴν Ἐκκλησία του παρθένο ἀγνή, ἣ ὁποία ὑπηρετεῖ τὴν πνευματικὴ ἀναγέννηση τῶν δύο λαῶν. Ὅσο δηλαδή ἐξαρτῶταν ἀπὸ τὸν σκοπὸ τῆς ἔλευσής του, τοὺς οἰκοδόμησε καὶ τοὺς δύο σὲ ἓνα καινούργιο ἄνθρωπο, φέροντας εἰρήνη καὶ συμφιλιώνοντας καὶ τοὺς δύο, ὅπως εἶναι γραμμένο, σὲ ἓνα πνεῦμα¹⁰⁶. Ἀλλὰ ὁ Ἰσραὴλ ἦταν ἀχαλίνωτος καὶ ἀσύμφωνος μὲ τὸν νέο λαό, ἐπειδὴ ἦταν χρονικὰ πρωτότοκος. Νομίζω βέβαια πῶς καὶ τὸ γεγονός ὅτι τὰ βρέφη σκιρτοῦσαν μέσα στὴν κοιλιά ὑποδηλώνει τὴν ἔχθρα πού θὰ ὑπῆρχε μεταξύ τους. Ὅτι πάλι ὁ νέος θὰ γίνεῖ ἀνώτερος καὶ θὰ ὑπερέχει σὲ δόξα ἀπὸ τὸν πρωτότοκο Ἰσραὴλ, τὸ ἐπεσήμανε ἀμέσως αὐτὸς πού γνωρίζει τὰ πάντα, λέγοντας: «Καὶ ὁ ἓνας λαὸς θὰ ὑπερισχύσει τοῦ ἄλλου, καὶ ὁ μεγαλύτερος θὰ γίνεῖ δούλος τοῦ μικρότερου»¹⁰⁷. Τὸ μυστήριον δηλαδή καὶ τῶν δύο λαῶν προκηρυσσόταν καὶ μὲ τὸ στόμα τῶν ἁγίων, καὶ τὸ ὅτι ὁ Ἰσραὴλ θὰ ἀκολουθοῦσε πίσω ἀπὸ τὰ ἔθνη προλεγόταν σὲ μᾶς μὲ πολλοὺς τρόπους. Τὸ πρῶγμα αὐτὸ ἦταν τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος καὶ κατὰ τὴ γέννησή τους τὸ ἔδειξε, γιατί βγήκε πρῶτος ἀπὸ τὴ μήτρα ὁ Ἡσαῦ, καὶ ἀκολούθησε ὁ Ἰακώβ, κρατώντας ὁμως τὴ φτέρνα τοῦ ἀδελφοῦ του ἔδειξε ὅτι θὰ τὸν ὑποσκελίσει καὶ θὰ τὸν νικήσει.

3. Καὶ αὐτὰ βέβαια εἰπώθηκαν πρὸς τὸ παρόν, ἐπειδὴ ὁ λόγος πῆρε ἀφορμὴ ἀπὸ τὴ μορφή τῶν σωμάτων καὶ ἀπὸ τὸν τοκετό. Ἄς διηγηθοῦμε ὁμως, ὅσο εἶναι δυνατόν, αὐτὰ πού ἀφοροῦν καὶ τοὺς δύο, προχωρώντας ὄχι λιγώτερο καὶ μέσα ἀπὸ ἄλλες σκέψεις. Γιατί καὶ ὁ ἴδιος ὁ τρόπος τῆς ζωῆς τους θὰ μᾶς καταστήσει γνωστὴ τὴ διάθεση τοῦ καθενός. Γιατί οἱ νεαροὶ ἦταν βέβαια συνομήλικοι μεταξύ τους, ὄχι ὁμως καὶ ὁμογνώμονες, οὔτε καὶ στίς ἀποφάσεις ἴδιοι. Γιατί ὁ Ἡσαῦ προτιμοῦσε νὰ περνᾷ τὸν καιρὸ του στοὺς ἀγρούς καὶ στὰ κινήγια, ἐνῶ ὁ Ἰακώβ ἦταν ἀστός, δηλαδή εὐπρόσιτος καὶ κοινωνικός, καὶ ἄνδρας ἀπροσποίητος καὶ πού ἔμενε στὸ σπίτι. Καὶ ὁ Ἡσαῦ βέβαια ἦταν ἀσυγκράτητος στίς σαρκικὲς ἐπιθυμίες, καὶ ἀφήνοντας τὰ δικά του κάλλιστα προνόμα, πήγαινε πίσω ἀπὸ τὰ πάρα πολὺ εὐτελεῖ, καὶ ἀγόραζε, ἀντὶ γι' αὐτὰ πού εἶχε ἀνάγκη, τὰ ψυχρὰ καὶ φτηνὰ. Ἀντίθετα ὁ Ἰακώβ ἦταν ἀχόρταστος ἐραστής τῶν ἀρίστων, καὶ ἀναζητοῦσε παντοῦ αὐτὰ μὲ τὰ ὁποῖα θὰ γινόταν ἐνδοξος. Ἔτσι ἀγόρασε τὰ πρωτοτόκια, πού τὰ περιφρονοῦσε ὁ Ἡσαῦ, καὶ προτιμοῦσε νὰ χορτάσει τὴν κοιλιά του ἀδιαφορώντας τελείως γιὰ τὰ προνόματά του. Γι' αὐτὸ ἄλλωστε ὀνομά-

τοῦ Ἑδώμ, τουτέστι «γῆϊνος». Γῆϊνον γὰρ ἀληθῶς καὶ χθαμαλωτά-
του φρονήματος ἔλεγχος ἐναργῆς, τὸ ἀλογῆσαι μὲν δόξης τῆς ἐνού-
σης αὐτῷ, καὶ τὰ τῆς γνώσεως πρεσβεῖα παρ' οὐδὲν ποιεῖσθαι
παντελῶς, ἀνθελέσθαι δὲ μᾶλλον ὡς ἀμείνω καὶ προφερεστέραν τὴν
5 πρόσκαιρον ἠδονὴν, καὶ τὸ παραυτίκα τερπνὸν ψῆφω στεφανοῦν τῇ
κρείττονι, καὶ εἰ πολλὴν ἔχει τὴν ζημίαν. Τοιγάρτοι καὶ ὁ θεσπέσιος
Παῦλος πόρνον τε καὶ βέδηλον τὸν οὕτως αἰσχροῦς διαβιοῦν ἡρη-
μένον εἰκότως ἀπεκάλει, τύπον ὥσπερ τινὰ τῶν εἰς τοῦτο φαυλότη-
τος κατωλισθηκότων παρατιθεὶς τὸν Ἡσαῦ, καὶ γοῦν τὸ ἀχάλινον
10 εἰς ἐπιθυμίας, σαρκικὰς δηλονότι καὶ γεωδεστέρας, ἐπὶ κλήμα καὶ
γραφὴν ἐποιεῖτο, λέγων· «Μὴ τις πόρνος ἢ βέδηλος ὡς Ἡσαῦ, ὃς
ἀντὶ βρώσεως μιᾶς ἀπέδοτο τὰ πρωτοτόκια αὐτοῦ».

Οὐκοῦν τοῖς τῶν νεανίσκων τρόποις ἀντιπαρεξάγοντες ἀκριβοῦς
καὶ τῆς Ἰουδαϊκῆς πολιτείας τὸν σκοτόν, καὶ τῆς ἐξ ἔθνῶν πληθούς
15 τὸ εἰλικρινές καὶ ἐλεύθερον, τὰ εἰκότα λέγωμεν. Ἦν μὲν γὰρ ὁ Ἰσρα-
ῆλ ἄγροικός τε καὶ γεωδεστέραν ἔχων τὴν φρένα, γαῦρός τε καὶ
φιλοπόλεμος, καὶ πολὺν λίαν ἀνεπτοημένος εἰς μαιφονίας, κατὰ τὸν
ἄγροικόν τε καὶ θηριοκτόνον Ἡσαῦ. Καὶ γοῦν προφητικὸς μὲν αὐ-
τοῖς ἐνεκάλει λόγος, ὅτι «Παγίδας ἔσθησαν διαφθεῖραι ἄνδρας».
20 Αὐτὸς δὲ ὁ Χριστὸς ἐπὶ ῥᾶτο λέγων, ὅτι «Δωρεὰν ἔκρυψάν μοι δια-
φθορὰν παγίδος αὐτῶν, μάτην ὠνείδισαν τὴν ψυχὴν μου. Ἐλθέτω
αὐτοῖς παγὶς ἣν οὐ γινώσκουσι, καὶ ἡ θῆρα ἣν ἔκρυψαν συλλαβέτω
αὐτούς». Πεπόμφασι γὰρ τῶν Φαρισαίων τινὰς μετα τῶν καλουμέ-
νων Ἡρωδιανῶν (δασμολόγοι δὲ οὗτοι), πειράζοντες καὶ λέγοντες
25 «Εἰ ἔξεστι φόρους δοῦναι Καίσαρι, ἢ οὐ»; Θηρευτῆς οὖν ἄρα καὶ ὁ
Ἰσραῆλ. Ὁ δὲ τε νέος καὶ ἐν πίστει λαός, κατὰ τὸν θεσπέσιον Ἰακώβ,
ἀστικὸς καὶ φιλέστιος, πρᾶος καὶ καθεστηκώς, ἀπλοῦς καὶ ἀκάκουργος,
«οἰκῶν οἰκίαν», κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἀληθές γὰρ εἶπεῖν, ὅτι
τῶν ἐν πίστει δεδικαιωμένων ἡ πραοτάτη πληθὺς, πόλιν ὥσπερ τινὰ
30 λαμπρὰν καὶ εὐνομουμένην ἀπεγράψατο τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ οἶκον
ἐρηρυσμένον καὶ τοῖς πειράζουσιν ἀκατάσειστον, τὴν ἐν Χριστῷ

108. Ἑβρ. 12, 16. Γεν. 25, 33.

109. Ἱερ. 5, 26.

σθηκε Ἐδὼμ, δηλαδή “γῆϊνος”. Γιατί πραγματικά ἦταν φανερό δείγμα ταπεινότητας φρονήματος τὸ νὰ περιφρονήσει τὴ δόξα ποὺ εἶχε, καὶ νὰ θεωρήσει τελείως ἀνάξια λόγου τὰ πρεσβεῖα τῆς σύνεσης, καὶ νὰ προτιμήσει ἀντ’ αὐτῆς ὡς ἀνώτερη μᾶλλον καὶ ὠφελιμώτερη τὴν προσωρινὴ ἡδονή, βραβεύοντας μὲ τὴν ἀνώτερη ἀπόφασή του τὸ πρὸς στιγμή εὐχάριστο, ἂν καὶ εἶχε μεγάλη ζημιὰ. Γι’ αὐτὸ καὶ ὁ θεόπνευστος Παῦλος ἀποκαλοῦσε δικαιολογημένα πόρνο καὶ ἀκάθαρτον αὐτὸν ποὺ εἶχε ἐπιλέξει νὰ ζεῖ τόσο αἰσχρὰ, παρουσιάζοντας ὡς τύπο ἐκείνων ποὺ γλύστησαν σὲ τέτοιο σημεῖο αἰσχροτήτας τὸν Ἡσαῦ, καὶ μάλιστα τὴν ἀχαλίνωτη τάση πρὸς ἐπιθυμίες, σαρκικὲς δηλαδή καὶ γεώδεις, ἀπηύθυνε ἐπίκληση καὶ ἐντολή, λέγοντας: «Νὰ μὴ ὑπάρχει κανένας πόρνος ἢ κοσμικόφρων, ὅπως ὁ Ἡσαῦ, ὁ ὁποῖος γιὰ ἓνα πιάτο φαγητοῦ πούλησε τὰ πρωτοτόκια του»¹⁰⁸.

Ἀντιπαρερχόμενοι λοιπὸν τὴ λεπτομερῆ ἐξέταση τῆς συμπεριφορᾶς τῶν νεαρῶν καὶ τὸ σκοτάδι τῆς Ἰουδαϊκῆς πολιτείας, καὶ τὴν εἰλικρίνεια καὶ ἐλευθερία τοῦ πλήθους τῶν ἐθνικῶν, ἃς ποῦμε αὐτὰ ποὺ εἶναι εὐλογα. Ὁ Ἰσραὴλ ἦταν ἀγροῖκος, ἔχοντας στραμμένο τὸν νοῦ του πρὸς τὰ γῆινα, ὀρητικὸς καὶ φιλοπόλεμος, καὶ πάρα πολὺ τρομερὸς σὲ δολοφονίες, ὅπως καὶ ὁ ἀγροῖκος καὶ θηριοκτόνος Ἡσαῦ. Καὶ βέβαια εἶχαν ἐναντίον τους κατήγορο τὸν λόγο τῶν προφητῶν, «Ἔστησαν παγίδες γιὰ νὰ σκοτώσουν ἄνδρες»¹⁰⁹, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς τοὺς κατηγοροῦσε λέγοντας: «Χωρὶς αἰτία ἐκρυσαν παγίδα γιὰ νὰ μὲ ἐξοντώσουν, κακολόγησαν χωρὶς λόγο τὴν ψυχὴ μου. Ἄς τοὺς βρεῖ παγίδα τὴν ὁποία δὲν γνωρίζουν, καὶ τὸ δόκανο ποὺ ἔστησαν ἅς τοὺς συλλάβει»¹¹⁰. Καὶ πράγματι εἶχαν στείλει μερικοὺς Φαρισαίους, μαζί μὲ μερικοὺς ἀπὸ τοὺς ὀνομαζόμενους Ἡρωδιανούς (ποὺ ἦταν εἰσπράκτορες τῶν δασμῶν), πειράζοντάς τον καὶ ρωτώντας τον: «Ἐπιτρέπεται νὰ δίνουμε φόρους στὸν καίσαρα ἢ ὄχι;»¹¹¹. Ἐπομένως καὶ ὁ Ἰσραὴλ ἦταν κυνηγός. Ἐνῶ ὁ νέος καὶ πιστὸς λαός, ὅπως καὶ ὁ θεσπέσιος Ἰακώβ, ἦταν λεπτός καὶ ἀγαποῦσε τὸ σπίτι του, πρᾶος καὶ φρόνιμος, ἀπλὸς καὶ χωρὶς κακία, «ποὺ ἔμενε στὸ σπίτι του», ὅπως εἶναι γραμμένο¹¹². Καὶ πράγματι εἶναι ἀλήθεια, ὅτι τὸ πλῆθος αὐτῶν ποὺ δικαιώθηκαν μὲ τὴν πίστη ἔκαναν τὴν Ἐκκλησία σὰν μὰ πόλη ἐνδοξη καὶ εὐνομούμενη, καὶ τὴν σύμφωνη μὲ τίς ἐντολὲς τοῦ Χριστοῦ ζωὴ καὶ συμπεριφορὰ τους σὰν οἰκία θεμελιωμένη καὶ ἀδιάσειστη σ’ αὐτοὺς ποὺ τὴν πο-

110. Ψαλμ. 34, 7-8.

111. Ματθ. 22, 17. Λουκᾶ 20, 22.

112. Γεν. 25, 27.

πολιτείαν καὶ ζωὴν ἐποίησατο. Καὶ ἀπλοῦς μὲν αὐτοῖς ὁ νοῦς καὶ
 δυστροπίας ἀπάσης ἀπηλλαγμένος. Ἐπιχθηνόμενον δὲ σφόδρα
 ποιοῦνται, τὸ ὡς ἐν γνώμῃ τε καὶ τρόποις πεπλάσθαι δοκεῖν. Καὶ
 περὶ αὐτῶν οἴμαι πον τὸν θεσπέσιον φάναι Δαβὶδ· «Κύριος κατοικί-
 5 ζει μονοτρόπους ἐν οἴκῳ». Μονότροπος γὰρ ὁ ἀπλοῦς ἐν Χριστῷ, ὃς
 καὶ ἐν οἴκῳ κατοικίζεται. Καίτοι τῷ Ἰσραὴλ ἐπιφωνοῦντός τινος τῶν
 ἁγίων προφητῶν, ὅτι «Ταῖς πολυδοταίαις σου ἐκοπίασας».

Οὐκοῦν ἐναντιάζονται μὲν οἱ ἐν Χριστῷ, καθάπερ εἰς οἶκον, τὴν
 ἐν ὁσιότητι καὶ ἁγιασμῷ πολιτείαν καὶ ζωὴν, αὐτοὶ δὲ τὸ χρῆμα ταῖς
 10 σφῶν κεφαλαῖς οἰά τινά στέφανον ἀναπλέκοντες ἀλοῖεν ἄν, καὶ μὴν
 καὶ εὐημερίας καταλογιζόμενοι τρόπον. Ταύτητοι φασι, ποτὲ μὲν,
 ὅτι «Ἡὺφράνθη ἐπὶ τοῖς εἰρηκόσι μοι: Εἰς οἶκον Κυρίου πορευσώ-
 μεθα», ποτὲ δὲ αὐτῶν, «Μίαν ἡτσησάμην παρὰ Κυρίου, ταύτην ζητή-
 σω». Καὶ τί τὸ αἶτημα; ποία δὲ καὶ ἡ μία χάρις; «Τὸ κατοικεῖν με ἐν
 15 οἴκῳ Κυρίου», φησί, «πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς μου, τοῦ θεωρεῖν
 με τὴν τερπνότητα Κυρίου, καὶ ἐπισκέπτεσθαι τὸν ναὸν τὸν ἅγιον
 αὐτοῦ». Ἀκούεις ὅπως ἐν τάξει χάριτος λαμπρᾶς καὶ ἐξηρημένης
 καταλογεῖσθαι φησι τὸ κατοικεῖν ἐν οἴκῳ Θεοῦ καὶ ἐν ἀνταῖς ταῖς
 θείαις ποιεῖσθαι τὰς διατριβάς; Ἡ δὲ γε οἴκησις οὐ σωματικὴ, νοοῖ-
 20 το δ' ἄν μᾶλλον ὡς ἐν ἐδραιότητι γνώμης καὶ ἐναρέτου ζωῆς. Ἄλλ',
 «Ἡγάπα», φησὶν, «ὁ Ἰσαὰκ τὸν Ἡσαῦ, ὅτι ἡ θήρα αὐτοῦ βρώσις
 αὐτῷ». Ἡξίωτο γὰρ ἀγάτης τῆς ἄνωθεν ὁ πρωτότοκος Ἰσραὴλ, ὅτι
 τῆς ἐν νόμῳ πολιτείας τὴν κατόρθωσιν καὶ τοὺς ἐπὶ τῷδε πόνους,
 τροφὴν ὥσπερ τινὰ προσεκόμιζε τῷ Θεῷ. Γεγόνασι γὰρ ἅγιοι καὶ ἐν
 25 Ἰσραὴλ, φιλόθεοί τε καὶ νομοφύλακες. Καὶ γοῦν ὁ προφήτης Ἡσαῖ-
 ας ἐταλάνιζε μὲν ὡς πεπορευμένην τὴν Ἱερουσαλήμ. Ἐφη δὲ ὅτι
 δικαιοσύνη κατὰ καιροὺς ἐκομήθη ἐν αὐτῇ, τουτέστιν ἀνεπαύσατο
 καὶ κατέλυσε, διὰ τοι τὸ ἐν αὐτῇ γενέσθαι πολλοὺς τῆς ἐν νόμῳ πολι-
 30 τείας ἀνειλημμένους τὰ ἀνήχηματα. Ἦν οὖν ἐν δόξῃ τῇ παρὰ Θεῷ
 πρωτότοκος ὢν ὁ Ἰσραὴλ, πλὴν οὐ μέχρι παντός διεσώσατο τὴν τοῖς
 ἑαυτοῦ πρεσβεῖοις ἀπονεμηθεῖσαν τιμὴν. Παρακεχώρηκε δὲ ὥσπερ
 τῷ νέῳ καὶ κατόπιν ἰόντι λαῷ, τουτέστι τοῖς ἐξ ἔθνῶν, τὰ πρωτοτό-

λιορκοῦν. Καὶ ὁ νοῦς τους ἐπίσης εἶναι ἄκακος καὶ ἀπαλλαγμένος ἀπὸ κάθε δυστροπία, καὶ ἀπεχθάνονταν πᾶρα πολὺ τὸ νὰ φαίνεται ὅτι εἶναι προσποιητὴ καὶ ἡ διάθεση καὶ ἡ συμπεριφορὰ τους. Καὶ νομίζω πὼς γι' αὐτοὺς εἶπε ὁ θεοπέσιος Δαβὶδ· «Ὁ Κύριος ἐγκαθιστᾶ σέ κατοικία αὐτοὺς πού ζοῦν μόνοι τους»¹¹³. Γιατὶ μονότροπος εἶναι ἐκεῖνος πού ζεῖ μὲ ἀπλότητα στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος καὶ ἐγκαθίσταται σέ κατοικία. Ἄν καὶ δέβαια κάποιος ἀπὸ τοὺς ἁγίους προφῆτες φώναζε στοὺς Ἰσραηλίτες· «Μέ τίς πολλὲς πορεῖες σου κουράσθηκες»¹¹⁴.

Παραμένουν λοιπὸν ἐγκατεστημένοι οἱ πιστοὶ τοῦ Χριστοῦ, σὰν σέ κατοικία, στὴν ἀγνή καὶ ἁγιασμένη συμπεριφορὰ καὶ ζωὴ, καὶ μάλιστα ἐμφανίζονται νὰ ἔχουν κατὰ κάποιο τρόπο πλέξει σὰν στεφάνι τὴν πίστη στὸ κεφάλι τους, καὶ θεωροῦν αὐτὴν ὡς μέσο εὐημερίας, καὶ ἐξαιτίας αὐτοῦ λένε ἄλλοτε, «Σκίρτησε ἀπὸ χαρὰ ἡ καρδιά μου, ὅταν μοῦ εἶπαν, ὅτι θὰ πᾶμε στὸν οἶκο τοῦ Κυρίου»¹¹⁵, καὶ ἄλλοτε πάλι· «Μιὰ χάρη ζήτησα ἀπὸ τὸν Κύριο, καὶ αὐτὴν μόνο θὰ τοῦ ζητήσω». Καὶ τί ἦταν αὐτὸ πού ζήτησε; «Νὰ κατοικῶ στὸν οἶκο τοῦ Κυρίου ὅλες τίς ἡμέρες τῆς ζωῆς μου, νὰ διλέπω ἐκεῖνα πού προκαλοῦν εὐχαρίστηση στὸν Κύριο, καὶ νὰ ἐπισκέπτομαι τὸν ἅγιο ναό του»¹¹⁶. Ἀκοῦς ὅτι τὸ νὰ κατοικοῦν στὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ μένουν στίς ἅγιες αὐλὲς τὸ θεωροῦν κατάσταση λαμπρῆς καὶ ἐξαιρετικῆς χάριτος; Φυσικὰ ἡ κατοίκηση αὐτὴ δὲν νοεῖται σωματικὴ, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς σταθερότητα διάθεσης καὶ ἐνάρετης ζωῆς. Ὁμως, «ὁ Ἰσαὰκ ἀγαποῦσε», λέγει, «τὸν Ἡσαῦ, ἐπειδὴ τὸ κυνήγι του ἦταν τὸ φαγητό του»¹¹⁷. Ὁ πρωτότοκος δηλαδὴ Ἰσραὴλ εἶχε τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ τὴν κατόρθωση τοῦ τρόπου ζωῆς σύμφωνα μὲ τὸ νόμο καὶ τοὺς κόπους γι' αὐτὴν τοὺς πρόσφερε κατὰ κάποιον τρόπο ὡς προσευχὴ στὸν Θεό. Γιατὶ ὑπῆρξαν ἅγιοι καὶ στὸν Ἰσραὴλ, οἱ ὁποῖοι ἀγαποῦσαν τὸν Θεὸ καὶ τηροῦσαν τὸν νόμο του. Καὶ πράγματι ὁ προφῆτης Ἡσαΐας ἐλεηνολογοῦσε τὴν Ἱερουσαλὴμ ὡς πόρνη. Ἔλεγε μάλιστα, ὅτι κατὰ καριούς κοιμόταν ἢ δικαιούνη σ' αὐτὴν, δηλαδὴ ἀναπαύθηκε καὶ πέθανε, ἐπειδὴ ὑπῆρξαν πολλοὶ σ' αὐτὴν πού ἐπαναπαύονταν στὰ κατορθώματα τοῦ σύμφωνου μὲ τίς ἐντολὲς τοῦ νόμου τρόπου ζωῆς. Ὁ Ἰσραὴλ λοιπὸν ἀπολάμβανε τὴν ἐκτίμηση τοῦ Θεοῦ ὡς πρωτότοκος, ὅμως δὲν κράτησε μέχρι τὸ τέλος τὴν τιμὴ πού τοῦ εἶχε γίνεи μὲ τὰ πρεσβεῖα του. Γιατὶ παραχώρησε κατὰ κάποιο τρόπο στὸν λαὸ πού ἦταν νέος καὶ ἀκολουθοῦσε πίσω ἀπὸ

115. Ψαλμ. 121, 1.

116. Ψαλμ. 26, 4.

117. Γεν. 25, 28.

κία, πολὺ λίαν ἀπονευνευκῶς εἰς τὰ σαρκός τε καὶ κόσμον. Καὶ γοῦν ὡς ἐν ταῖς εὐαγγελικαῖς ἀνεγνώσθη παραβολαῖς, «Ἐποίει μὲν γάμους ὁ βασιλεὺς τῷ υἱῷ αὐτοῦ». Εἶτα παρήσαν οἱ δειπνοκλήτορες, τοῖς δαιτυμόσιν ἀπαγγέλλοντες τὰ παρὰ Θεοῦ, τουτέστιν, «Ἰδοὺ τὸ
5 ἄριστόν μου ἠτοίμασα, οἱ ταῦροί μου καὶ τὰ σιτισιτὰ τεθυμένα, καὶ πάντα ἔτοιμα· δεῦτε εἰς τοὺς γάμους. Οἱ δὲ οὐκ ἤθελον ἔλθειν», φησὶν, ἀλλ' ἦν ἐκάστω παραίτησις τὸ δοκοῦν. Ὁ μὲν γὰρ ἔφασκε, «Γυναῖκα ἔγνιμα, ἔχε με παρητημένον, ὁ δέ, Ἄγρον ἠγόρασα, καὶ οὐ δύναμαι ἔλθειν».

10 Ὁρᾷς οὖν ὅπως μεμίμηται τὸν Ἡσαῦ, τὴν τῶν προσκαίρων καὶ σαρκικῶν ἀπόλαυσιν τῆς παρὰ Θεῶ δόξης προτετιμηκότες, μονονουχὶ δὲ καὶ ἑτέροις τὰ πρωτοτόκια προθέντες ἐλεῖν. Ἀντεισκέκλῃνται γὰρ εὐθύς οἱ ἐξ ἔθνῶν πιστεύσαντες, καὶ τὴν τῷ Ἰσραὴλ ὀφειλομένην ἀποκεκερδήκασιν δόξαν, καὶ μέντοι καὶ εὐλογίαν, διὰ τὸ ἔτοι-
15 μον εἰς ὑπακοήν καὶ τὸ λίαν εὐσταλὲς καὶ διεγνηγερομένον εἰς γε τὸ χρῆναι πληροῦν τὰ ἀνδάνοντα τῷ Θεῷ. Γένοιτο δ' ἂν ἡμῖν καὶ τούτου μάρτυς ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ, οὕτω λέγων περὶ αὐτῶν «Τὴν ἐπιθυμίαν τῶν πενήτων εἰσήκουσας, Κύριε, τῇ ἔτοιμασίᾳ τῆς καρδίας αὐτῶν προσέσχε τὸ οὖς σου». Ἐτοιμότερος γὰρ αἰεί πως εἰς εὐπείθει-
20 αν ὁ ἐν πίστει λαός, καίτοι τῶν ἐξ Ἰσραὴλ τὴν ἐν νόμῳ παιδεύσειν προπεπλουτηκότων. Ἄλλ' εἰ καὶ τῶν θεῶν μαθημάτων κατηρρώστησε τὴν πτωχείαν τῶν ἔθνῶν ἢ πληθύς, ἀλλ' εὐπετεστέρα γέγονεν ἐν πίστει, καὶ τοῖς διὰ Χριστοῦ θεσπίσασιν ὡς δεῦν παραθεῖσα τὸ οὖς, ὁ διὰ τῆς αὐτοῦ μεμαρτύρηται φωνῆς Ἔφη γὰρ ὧδε διὰ τῆς
25 τοῦ Ψάλλοντος λύρας «Λαός ὃν οὐκ ἔγνων ἐδοῦλευσέ μοι, εἰς ἀκοὴν ὡτίου ὑπήκουσέ μου». Περὶ δὲ γε τοῦ Ἰσραὴλ ὡς ἤδη πεσόντος εἰς ἀλλοτριώσιν καὶ ὀρθοποδεῖν μὲν οὐκ ἀξιούντος ἔτι, πεπρωμένον δὲ ὥσπερ τῆς διανοίας τὸ σκέλος, φησὶν «Υἱοὶ ἀλλότριοι ἐψεύσαντό μοι, οἱ υἱοὶ ἀλλότριοι ἐπαλαιώθησαν, καὶ ἐχώλαναν ἀπὸ τῶν
30 τρίβων αὐτῶν». Τρίβοι μὲν γὰρ ὀρθαί τε καὶ ἀπλανεῖς ἐπὶ Χριστὸν ἀποφέρουσαι, καὶ ἢ διὰ νόμου παιδεύσεις καὶ προφητῶν ἀγίων προ-

118. Ματθ. 22, 2.
120. Λουκᾶ 14, 16.

119. Ματθ. 22, 5.
121. Ψαλμ. 9, 38.

αυτόν, δηλαδή στους ἕξ ἔθνῶν πιστούς, τὰ πρωτοτόκια, κλίνοντας πάρα πολὺ στὰ θελήματα τῆς σάρκας καὶ τοῦ κόσμου. Ἔτσι, ὅπως διαβάστηκε στὶς εὐαγγελικὲς παραβολές, «Ὁ βασιλιάς ἔκανε τοὺς γάμους τοῦ υἱοῦ του»¹¹⁸. Ἐπειτα ἦρθαν ἐκεῖνοι πὺ καλοῦσάν στοῦ δεῖπνο ἀναγγέλλοντας στοὺς συνδαιτυμόνες τὰ ὅσα τοὺς εἶπε ὁ Θεός: «Νὰ, τὸ δεῖπνο μου εἶναι ἕτοιμο, οἱ ταῦροι μου καὶ τὰ καλοθρεμμένα σφαχτὰ καὶ ὅλα εἶναι ἕτοιμα. Ἐλάτε στοὺς γάμους. Καὶ ἐκεῖνοι δὲν ἤθελαν νὰ προσέλθουν»¹¹⁹, λέγει. Ἀντίθετα παραιτήθηκαν ὅλοι, προβάλλοντας ὁ καθένας τὴ δικαιολογία του. Ὁ ἕνας δηλαδή εἶπε, «Νυμφεύθηκα γυναίκα, θεώρησέ με δικαιολογημένον. Ὁ ἄλλος Ἄγώρασα ἕνα χωράφι, καὶ δὲν μπορῶ νὰ ἔρθω»¹²⁰.

Βλέπεις λοιπὸν μὲ ποιὸν τρόπο μιμήθηκαν τὸν Ἡσαΐ, προτιμώντας τὴν ἀπόλαυση τῶν πρόσκαιρων καὶ σαρκικῶν ἀγαθῶν, παρὰ τὴ δόξα κοντὰ στὸν Θεό, καὶ προτίμησαν κατὰ κάποιον τρόπο νὰ δώσουν τὰ πρωτοτόκια σὲ ἄλλους; Καὶ πράγματι ἀντὶ γι' αὐτοὺς προσκλήθηκαν ἀμέσως ἐκεῖνοι πὺ πίστεψαν ἀπὸ τὰ ἔθνη, καὶ κέρδισαν τὴ δόξα, ἀλλὰ καὶ τὴν εὐλογία πὺ ὀφειλόταν στὸν Ἰσραὴλ, ἐπειδὴ φάνηκαν πρόθυμοι νὰ ὑπακούσουν, καὶ ἦταν πολὺ εὐπρεπεῖς καὶ προετοιμασμένοι στοῦ ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐκτελέσουν αὐτὰ πὺ εἶναι ἀρεστὰ στὸν Θεό. Μάρτυρας βέβαια καὶ αὐτοῦ θὰ γίνῃ σὲ μᾶς ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ, ὁ ὁποῖος λέγει γι' αὐτοὺς: «Τὴν ἐπιθυμία τῶν φτωχῶν τὴν ἄκουσες, Κύριε, καὶ τοὺς πόθους τῆς καρδιᾶς τους τοὺς πρόσεξε τὸ αὐτὶ σου»¹²¹. Γιατὶ ὁ λαὸς τῆς πίστεως εἶναι περισσότερο ἕτοιμος νὰ πειθαρχήσῃ, ἢν καὶ οἱ Ἰσραηλιτὲς εἶχαν ἀπὸ πολὺ ἐνωρίτερα τὴν διδασκαλία τοῦ νόμου. Ἀλλὰ, μολονότι τὸ πλῆθος τῶν ἐθνικῶν στερήθηκε πολὺ τὰ θεϊκὰ μαθήματα, ὁμως ἀποδέχθηκε εὐκολώτερα τὴν πίστη, καὶ στοὺς νόμους τοῦ Χριστοῦ ἔστησε προσεκτικὰ τὸ αὐτὶ του, πρᾶγμα πὺ δεβαιώθηκε μὲ τὰ δικά του λόγια. Γιατὶ εἶπε τὰ ἑξῆς μὲ τὸ στόμα τοῦ Ψαλμωδοῦ: «Ὁ λαὸς τὸν ὁποῖο δὲν γνώριζα, μὲ ὑπηρέτησε, καὶ μόλις ἦ φήμη μου ἔφτασε στὰ αὐτιά του, ὑπάκουσε»¹²². Ἐνῶ γιὰ τὸν Ἰσραηλιτικὸ λαό, ὁ ὁποῖος εἶχε ἤδη ἀποξενωθεῖ καὶ δὲν προσπαθοῦσε νὰ ὀρθοποδήσῃ πιά, καὶ ἦταν κατὰ κάποιον τρόπο παρωμένος ὡς πρὸς τὸ νοῦ, λέγει: «Οἱ ξένοι υἱοὶ μὲ ἐξαπάτησαν, οἱ ξένοι υἱοὶ ἔγιναν ἄχρηστοι καὶ χάνοντας τὴ σταθερότητά τους σκόνταψαν στοὺς δρόμους τους»¹²³. Γιατὶ δρόμοι σωστοὶ καὶ σταθεροὶ πὺ ὀδηγοῦν στὸν Χριστὸ εἶναι καὶ ἡ

122. Ψαλμ. 17, 44-45.

123. Ψαλμ. 17, 45-46.

αγόρευσις. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὸ διὰ νόμου καὶ προφητῶν κατηντήκασιν τέλος, τουτέστι Χριστόν, ἐχώλανε ἐξ ἀσυνεσίας, οὐκ ἐξ ὑγιоῦς διανοίας ἐμπαροινοῦντες αὐτῷ, καὶ θανάτῳ περιβαλεῖν τολμήσαντες τὸν ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς.

- 5 Ὅτι τοίνυν ὁ νέος τε ἐν πίστει λαὸς τὴν τῷ Ἰσραὴλ ὀφειλομένην εὐλογίαν ἤρπασεν, εὐπετεστέραν ἔχων τὴν γνώμην εἰς γέ τοι τὸ δεῖν τοῖς θεοῖς ὑπέικειν νεύμασι, κἀντεῦθεν ἡμῖν παρέσται νοεῖν. Γέγραπται γὰρ ᾧδὶ· «Ἐγένετο δὲ μετὰ τὸ γηράσαι τὸν Ἰσαάκ, καὶ ἠμβλύνθησαν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ τοῦ ὄρα· καὶ ἐκάλεσεν Ἡσαῦ τὸν
10 υἱὸν αὐτοῦ τὸν πρωτότοκον, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Υἱέ μου. Καὶ εἶπεν Ἰδοὺ ἐγώ. Καὶ εἶπεν Ἰδοὺ ἐγὼ γεγήρακα, καὶ οὐκ οἶδα τὴν ἡμέραν τῆς τελευτῆς μου. Νῦν οὖν λάβε τὸ σκευὸς σου, τὴν τε φαρέτραν καὶ τὸ τόξον, καὶ ἐξελθε εἰς τὸ πεδίον, καὶ θήρευσόν μοι θήραν, καὶ ποιήσον μοι ἐδέσματα, ὡς φιλῶ ἐγώ, καὶ ἔνεγκέ μοι ἵνα φάγω, ὅπως
15 εὐλογῆσῃ σε ἡ ψυχὴ μου πρὶν ἀποθανεῖν με». Ταῦτα μὲν οὖν ἔφη πρὸς τὸν Ἡσαῦ ὁ πατήρ, ὁ δὲ παραχρῆμα τοὺς ἐπὶ τῇ θήρᾳ κατορθώσων πόνους τῆς ἐστίας ἀπαίρει καὶ νεανικῶς ἐσκενάζετο. Καὶ τί μετὰ τοῦτο; Πείθει Ρεβέκκα τὸν Ἰακώβ φθάσαι τε τὸν Ἡσαῦ, καὶ μὴν καὶ ἀρπάσαι τὴν εὐλογίαν. Ὁ δὲ τοῦτο δρᾶν ἐδεδείκε μὲν ἐξ ἀρ-
20 χῆς, παραθηγουσῆς δὲ τῆς μητρὸς, δύο μὲν ἐξ ἀγρῶν ἐρίφους εἰσφέρει, καλοὺς τε καὶ ἀπαλοὺς, καὶ ὄψοποιίας ἤπιετο· περιθεις δὲ τοῖς ὤμοις τὰ δέρματα καὶ τῆς δειρῆς τὰ γυμνὰ κατημφισμένους, ἀπεμιμῆτο καλῶς τὴν Ἡσαῦ δασύτητα, καὶ τὸ ἄγαν λασσιότριχες, ὡς ἂν διαπαίξῃ τὰς τοῦ πατρὸς χεῖρας, εἰ ἐπαφῶτο τυχόν. Εἶτα τὸ ὄψον εἰς
25 χεῖρας ἐλὼν, εἰσέθει πρὸς τὸν πατέρα, καὶ δὴ καὶ ἔφασκε· «Πάτερ Ὁ δὲ εἶπεν Ἰδοὺ ἐγώ. Τίς εἶ σύ, τέκνον; Καὶ εἶπεν Ἰακώβ τῷ πατρί· Ἐγὼ Ἡσαῦ ὁ πρωτότοκός σου, καθὰ ἐλάλησάς μοι ἐποίησα. Ἀναστὰς κάθισον καὶ φάγε τῆς θήρας μου, ὅπως εὐλογῆσῃ με ἡ ψυχὴ σου. Ἐπειδὴ δὲ κατεδήδοκεν ὁ πρεσβύτης τὸ προκομισθέν, ἔφη
30 πρὸς τὸ μειράκιον· Ἐγγισόν μοι καὶ φίλησόν με, τέκνον. Καὶ ἐγγίσας ἐφίλησεν αὐτόν· καὶ ὠσφράνθη τῆς ὀσμῆς τῶν ἱματίων αὐτοῦ, καὶ εὐλόγησεν αὐτόν, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἰδοὺ ὀσμὴ τοῦ υἱοῦ μου, ὡς ὀσμὴ ἀγροῦ πλήρους ὃν εὐλόγησε Κύριος, καὶ δῆψοι Κύριος ἀπὸ

διδασκαλία τοῦ νόμου καὶ τὰ κηρύγματα τῶν προφητῶν. Ὅταν ὅμως ἔφτασαν στὸ τέλος τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν, δηλαδή στὸν Χριστό, ἔχασαν τὴ σταθερότητά τους ἀπὸ ἔλλειψη σύνεσης, φερόμενοι σ' αὐτὸν σὰν μεθυσμένοι ἀπὸ ἀρρωστημένη διάνοια, καὶ τόλμησαν νὰ θανατώσουν τὸν ἀρχηγὸ τῆς ζωῆς.

Ὅτι λοιπὸν ὁ νέος στὴν πίστη λαὸς ἄρπαξε τὴν εὐλογία ποὺ ὀφειλόταν στὸν Ἰσραηλιτικὸ λαὸ, ἐπειδὴ εἶχε προθυμώτερη τὴ διάθεση στὸ ὅτι πρέπει νὰ ὑπακούει στὰ προστάγματα τοῦ Θεοῦ, μποροῦμε νὰ τὸ συμπεράνουμε καὶ ἀπὸ τὸ ἔξῃς. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ: «Ὅταν γέρασε ὁ Ἰσαὰκ καὶ τὰ μάτια του δὲν ἔβλεπαν καλά, κάλεσε τὸν Ἡσαῦ, τὸν πρωτότοκο υἱὸ του, καὶ τοῦ εἶπε: «Παιδί μου. Καὶ ἐκεῖνος ἀπάντησε: Ἐδῶ εἶμαι. Καὶ τοῦ εἶπε: Ἐγὼ γέρασα πιά καὶ δὲν γνωρίζω τὴν ἡμέρα τοῦ θανάτου μου. Πάρε λοιπὸν τώρα τὰ σκεύη σου, δηλαδή τὴ φαρέτρα καὶ τὸ τόξο, καὶ πήγαινε στὴν πεδιάδα, σκότωσε ἕνα κυνήγι, μαγείρευέ το ἔτσι ὅπως μοῦ ἀρέσει, καὶ φέρε μού το, γιὰ νὰ σὲ εὐλογήσει ἡ ψυχὴ μου προτοῦ πεθάνω»¹²⁴. Αὐτὰ λοιπὸν εἶπε στὸν Ἡσαῦ ὁ πατέρας του, καὶ αὐτὸς ἔφυγε ἀμέσως ἀπὸ τὸ σπίτι γιὰ νὰ ὑποστῆ τοὺς κόπους τοῦ κυνηγιοῦ, καὶ ἐτοιμαζόταν μὲ προθυμία. Τί ἔγινε ὅμως μετὰ ἀπὸ αὐτό; Ἐπεισε ἡ Ρεβέκκα τὸν Ἰακώβ νὰ προλάβει τὸν Ἡσαῦ, καὶ φυσικὰ νὰ ἀρπάξει τὴν εὐλογία. Ἐκεῖνος ὅμως στὴν ἀρχὴ φοβήθηκε, πιεζόμενος ὅμως ἀπὸ τὴν μητέρα του, ἔφερε ἀπὸ τὰ χωράφια δύο ἐρίφια ὠραῖα καὶ τριφερά, καὶ τὰ μαγείρευσε. Στὴ συνέχεια τυλίγοντας τοὺς ὤμους του καὶ τὰ γυμνά μέρη τοῦ λαιμοῦ του μὲ τὰ δέρματα, μμήθηκε καλὰ τὴν τραχύτητα καὶ τὸ πυκνὸ τρίχωμα τοῦ Ἡσαῦ, γιὰ νὰ ξεγελάσει τὰ χέρια τοῦ πατέρα του, σὲ περίπτωση ποὺ θὰ τὸν χαΐδευε. Ἐπειτα παίρνοντας τὸ φαγητὸ στὰ χέρια του πήγε στὸν πατέρα του καὶ τοῦ εἶπε: «Πατέρα: καὶ ἐκεῖνος ἀπάντησε: Ἐδῶ εἶμαι. Ἐσὺ ποιὸς εἶσαι παιδί μου; Καὶ ὁ Ἰακώβ εἶπε στὸν πατέρα του: Εἶμαι ἐγὼ, ὁ Ἡσαῦ, ὁ πρωτότοκός σου, καὶ ἔκανα ὅπως μοῦ εἶπες. Σήκω ἐπάνω, κάθισε καὶ φάγε τὸ κυνήγι μου, γιὰ νὰ μὲ εὐλογήσει ἡ ψυχὴ σου. Καὶ ὅταν ὁ γέροντας ἔφαγε αὐτὸ ποὺ τοῦ προσφέρθηκε, εἶπε πρὸς τὸν νεαρό: Πλησίασε με καὶ φίλησέ με, παιδί μου. Καὶ ὁ Ἰακώβ πλησίασε καὶ τὸν φίλησε. Ὁ Ἰσαὰκ τότε ὀσφράνθηκε τὴ μυρουδιά τῶν ρούχων τού, τὸν εὐλόγησε καὶ τοῦ εἶπε: Νὰ, ἡ ὄσμη τοῦ υἱοῦ μου, σὰν ὄσμη ὀλόκληρου τοῦ ἀγροῦ, τὸν ὁποῖο εὐλόγησε ὁ Κύριος, καὶ εἶθε νὰ σοῦ δώσει ὁ Κύριος μὲ τὴ δροσιά τοῦ

τῆς δρόσου τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἀπὸ τῆς πίοτητος τῆς γῆς πλήθος σίτου καὶ οἴνου. Καὶ δουλευσάτωσάν σοι ἔθνη, καὶ προσκνησάτωσάν σοι ἄρχοντες, καὶ γίνου κύριος τοῦ ἀδελφοῦ σου, καὶ προσκνηοῦσί σοι οἱ υἱοὶ τοῦ πατρὸς σου. Ὁ καταρώμενός σε ἐπικα-
5 τάρatos, καὶ ὁ εὐλογῶν σε εὐλογημένος».

Οὐκοῦν προαποκεκέρδηκε μὲν Ἰακώβ τὴν παρὰ τοῦ πατρὸς εὐλογίαν, εἶτα δεύτερον ἐξ ἀγρῶν κατοπιν ἔρχεται τὴν θήραν ἐλὼν ὁ Ἡσαῦ. Προσκομίσας δὲ τῷ πατρὶ, περιττός ἦν ἔτι, καὶ τὸ γεροντὸς ἐδιδάσκειτο. Ἦκουσε γὰρ εὐθύς «Ἐλθὼν ὁ ἀδελφός σου, μετὰ δό-
10 λου ἔλαβε τὴν εὐλογίαν σου». Οὐκ ἀδακρυτι δὲ λέγοντος, «Μὴ εὐλογία μία ἔσται σοι, πάτερ· εὐλόγησον δὴ κάμῃ. Ἐφη πάλιν ὁ Ἰσαάκ· Ἴδου ἀπὸ τῆς πίοτητος τῆς γῆς ἔσται ἡ κατοίκησίς σου, καὶ ἀπὸ τῆς δρόσου τοῦ οὐρανοῦ ἄνωθεν, καὶ ἐπὶ τῇ μαχαίρᾳ σου ζήση, καὶ τῷ ἀδελφῷ σου δουλεύσεις. Ἔσται δὲ ἡνίκα ἐὰν καθέλης καὶ ἐκλύσης
15 τὸν ξυγὸν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ τραχήλου σου». Τὸ μὲν οὖν τῆς ἱστορίας συνενεγκόντες πλάτος, ὡς ἐν ὀλίγοις κομιδῇ, τοῖς ἐντευξομένοις εὐμάλα παρατεθείκαμεν, χρῆναι δὲ ὑπολαμβάνω τοῖς αἰσθητῶς γερονόσιν ἐφαρμόσαι τὰ πνευματικά.

δ'. Φαμέν οὖν ὅτι καὶ πρό γε τῶν ἄλλων, τῶν ἐν πίστει, φημί, καὶ
20 ἐν Χριστῷ κεκλημένων, τῷ Ἰσραὴλ ἐνετέλλετο ὁ τῶν ὅλων Δεσπότης καὶ Πατὴρ, ξένιον ὥσπερ τι λαμπρὸν καὶ καρποῦς ἐπιεικειάς, καὶ οἰονεὶ πόνων ἀγαθῶν εὐρήματα προσκομίζειν ἐπείγεσθαι τὴν ἀνδάνουσαν αὐτῷ πολιτείαν καὶ ζωὴν, ἢ διὰ τῆς ἐν νόμῳ ζωῆς τοῖς πάλαι προανεγράφετο, μονονουχί τοῖς τύποις ἐγκεκρυμμένη καὶ ὡς
25 ὕλη λανθάνουσα τῷ περιττῷ τοῦ γραμματος, οὐκ ἀνάλωτός γε μὴν τοῖς ἐθέλουσι φιλοθηρᾶν διὰ τῆς ἐν πνεύματι καὶ ἀκριβοῦς θεωρίας. Τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶ τὸ τῆς Ἡσαῦ θήρας ἐπιθυμῆσαι τὸν Ἰσαάκ. Ἀλλὰ προσετάττετο μὲν, καθάπερ ἔφη, ὁ Ἰσραὴλ, καὶ δὴ καὶ ὑπέσχετο κατορθοῦν. Ἐφη γὰρ ἐν Χωρηῆθ συνηθροισμένης τῆς ἐκκλησίας καὶ
30 ἐν εἶδει πυρὸς ἐπὶ τὸ ὄρος Σινὰ καταφοιτήσαντος Θεοῦ· «Πάντα ὅσα ἂν εἴπῃ Κύριος ὁ Θεὸς ποιήσομεν καὶ ἀκουσόμεθα». Ἀμελητῆς

125. Γεν. 27, 18-29.

126. Γεν. 27, 30-40.

οὐρανοῦ καὶ τῆ γονιμότητα τῆς γῆς πλήθος σιταριοῦ καὶ κρασιοῦ. Ἐπίσης νὰ σέ ὑπηρετήσουν ἔθνη καὶ νὰ σέ προσκυνήσουν ἄρχοντες, νὰ γίνεις κύριος τοῦ ἀδελφοῦ σου, καὶ νὰ σέ προσκυνήσουν οἱ υἱοὶ τοῦ πατέρα σου. Αὐτὸς ποῦ σέ καταριέται, νὰ εἶναι καταραμένος, καὶ αὐτὸς ποῦ σέ εὐλογεῖ, νὰ εἶναι εὐλογημένος»¹²⁵.

Ἔτσι λοιπὸν κέρδισε πρῶτος ὁ Ἰακώβ τὴν εὐλογία ἀπὸ τὸν πατέρα του. Ἐπειτα ἔρχεται δεύτερος ἀπὸ τὸ χωράφι ὁ Ἡσαῦ, ἔχοντας συλλάβει τὸ κυνήγι. Ὅταν ὅμως τὸ πρόσφερε στὸν πατέρα του, ἦταν ἤδη περιττό, καὶ πληροφορήθηκε αὐτὸ ποῦ εἶχε γίνει. Γιατὶ ἄκουσε ἀμέσως: «Ἦρθε ὁ ἀδελφός σου μὲ δόλο καὶ πήρε τὴν εὐλογία σου». Καὶ ὅταν δακρυσιμένος ὁ Ἡσαῦ τοῦ εἶπε: «Μήπως μὰ μόνο εὐλογία ἔχεις, πατέρα; Εὐλόγησε λοιπὸν καὶ ἐμένα. Καὶ ὁ Ἰσαὰκ εἶπε πάλι: «Ἀπὸ τὴν εὐφορία τῆς γῆς θὰ εἶναι ἡ κατοικία σου, καὶ θὰ ζεῖς μὲ τὴ δροσιά τοῦ οὐρανοῦ καὶ μὲ τὸ σπαθὶ σου, καὶ θὰ εἶσαι δοῦλος στὸν ἀδελφό σου. Θὰ ἔρθει ὅμως ἐποχὴ ποῦ θὰ κατεβάσεις καὶ θὰ ἀποτινάξεις τὸν ζυγὸ τοῦ ἀπὸ τὸν τράχηλό σου»¹²⁶. Ἀφοῦ λοιπὸν διεξήλθαμε μαζὶ τὸ μῆκος τῆς ἱστορίας μὲ πολὺ λίγα λόγια καὶ τὴν παρουσιάσαμε πολὺ κατανοητὰ σ' αὐτοὺς ποῦ θὰ τὴ διαβάσουν, θεωρῶ πὼς πρέπει σ' αὐτὰ ποῦ ἔγιναν αἰσθητὰ νὰ ἐφαρμόσουμε καὶ τὰ πνευματικά.

4. Λέμε λοιπὸν, ὅτι καὶ πρὶν βέβαια ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἐκείνους δηλαδὴ ποῦ ἦταν καλεσμένοι μὲ τὴν πίστη καὶ τὸν Χριστό, ὁ Δεσπότης καὶ Πατέρας τῶν ὄλων παραγγεῖλε, σὰν ἓνα δῶρο ἐξοχο καὶ καρποῦς ἐπιείκειας καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἀποτελέσματα κόπων ἀγαθῶν, νὰ φροντίζουν νὰ τοῦ προσφέρουν τὴ συμπεριφορὰ καὶ ζωὴ ποῦ ἀρέσει σ' αὐτόν, ἡ ὁποία περιγραφόταν στοὺς παλιούς μὲ τὴ σύμφωνη μὲ τὸν νόμο ζωὴ, κρυμμένη κατὰ κάποιον τρόπο μέσα στοὺς τύπους, καὶ σὰν ὑλικά κρυμμένα μέσα στὴν λεπτολόγο Γραφή δὲν ἦταν ἀσύλληπτα σὲ ἐκείνους ποῦ ἤθελαν νὰ τὰ ἐρευνήσουν μὲ τὴ ἐμπνευσμένη καὶ ἐμπεριστατωμένη ἔρευνα. Αὐτό, νομίζω, σημαίνει τὸ ὅτι ὁ Ἰσαὰκ ἐπιθύμησε τὸ θήραμα τοῦ Ἡσαῦ. Καὶ διατάχθηκε βέβαια, ὅπως εἶπα, ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς νὰ τὰ κάνει καὶ ὑποσχέθηκε ὅτι θὰ τὰ ἐφαρμόσει. Καὶ πράγματι ὅταν τὸ πλήθος τοῦ λαοῦ ἦταν συγκεντρωμένο στὸ ὄρος Χωρήβ καὶ ἐμφανίσθηκε ὁ Θεὸς μὲ τὴ μορφὴ φωτιᾶς πάνω στὸ ὄρος Σινᾶ, εἶπε: «Ὅλα ὅσα θὰ πεῖ ὁ Κύριος καὶ Θεὸς θὰ τὰ κάνουμε καὶ θὰ ὑπακούσουμε»¹²⁷. Ὅμως συλλαμβανόταν πολὺ ἀμελῆς στὴν πράξη, ἂν καὶ

δὲ λίαν κατεφωράτο διὰ τῶν πραγμάτων, καίτοι πρόχειρος ὢν εἰς ἐπαγγελίαν. Ταύτητοι καὶ διὰ μέσου χωριεῖ, φθάνει τε οὕτως ὁ πτεροιστής, Ἰακώβ τουτέστιν, ὁ νέος τε καὶ ὡς ἐν πίστει λαός. Προσεκκόμικε γὰρ τῷ Θεῷ τὰ ζητούμενα, ἀναδυομένου τε καὶ μέλλοντος
 5 τοῦ πρωτοτόκου λαοῦ, προεκαρποφόρησε τὴν πίστιν, ἣν καὶ ἐν τάξει τροφῆς ἢ θεῖα ποιεῖται φύσις. Καὶ γοῦν ὁ Σωτὴρ τοῖς ἀγίοις ἀποστόλοις οὕτω τὴν Σαμαρειτῶν ἐπιστροφὴν προκατεμήνυε, λέγων «Ἐγὼ βρωσὶν ἔχω φαγεῖν, ἣν ὑμεῖς οὐκ οἶδατε». Διατρανῶν δὲ τὸ εἰρημένον, «Ἐμὸν βρωμά ἐστι», φησίν, «ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τοῦ πέμ-
 10 ψαντός με, καὶ τελειώσω αὐτοῦ τὸ ἔργον».

Ἵτι δὲ γέγονεν ἀνόνητον μὲν τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ τὸ ἔτοιμον εἰς ὑπόσχεσιν οὐκ ἐξοιχομένου πρὸς πέρας αὐτοῖς τοῦ πράγματος, ἠδίκησε δὲ τὰ ἔθνη παντελῶς οὐδὲν ὁ ἐπὶ γε τὸ χρῆναι πιστεῦειν ὄκνος ἐπεγνωκότα τὸν Λυτρωτὴν καὶ τετιμηκότα λοιπὸν ταῖς εἰς πᾶν ὀτιοῦν
 15 τῶν ἀγαθῶν εὐπειθείαις, διὰ παραβολῆς ἡμᾶς ἐδίδαξεν ὁ Χριστός. Ἐφη γὰρ οὕτως: «Ἀνθρωπὸς τις εἶχε τέκνα δύο, καὶ προσελθὼν τῷ πρώτῳ, εἶπε: Τέκνον, ὑπάγε σήμερον ἐργάζου ἐν τῷ ἀμπελῶνί μου. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Οὐ θέλω. Ὑστερον δὲ μεταμεληθεὶς ἀπῆλθε. Προσελθὼν δὲ τῷ ἑτέρῳ εἶπεν ὡσαύτως. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν
 20 Ἐγὼ, Κύριε, καὶ οὐκ ἀπῆλθε. Τίς ἐκ τῶν δύο ἐποίησε τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς;». Ὁ ἀπελθὼν εἰς τὸν ἀμπελῶνα δηλονότι, καὶ εἰ βραχὺ μεταξὺ παρεισέδου τὸ ἀδρανές, ὄκνεῖν ἀναπειθὸν τὸ ὑπεσχημένον. Θεὰ δὴ οὖν ἐν τούτοις προχειρότατα μὲν ἐπὶ τὴν θήραν ἰόντα τὸν Ἡσαῦ, καὶ τοῦτο δρᾶν ὑπισχνούμενον, φθάνοντα δὲ τὸν Ἰακώβ, καί-
 25 τοι τοῦτο δρᾶν ἐν ἀρχαῖς ἀρνούμενον, πλὴν εὐλογηθέντα παρὰ τοῦ πατρὸς. Οὕτω καὶ ὁ νέος λαός ἀρπάζει τὴν εὐλογίαν, μονονουχί κατάπλαστον ἔχων τῆς Ἰουδαϊκῆς πολιτείας τὸ σῆμα. Καθάπερ ἀμέλει καὶ Ἰακώβ τὴν Ἡσαῦ δασύτητα τοῖς τῶν ἐρίφων δέρμασιν ἀπεμμεῖτο σοφῶς. Ἄλλ' ἤκουε τοῦ πατρὸς εὐθύς ἀνακεκραγός:
 30 «Ἡ μὲν φωνὴ φωνὴ Ἰακώβ, αἱ δὲ χεῖρες χεῖρες Ἡσαῦ».

Τίνα δὴ οὖν ἄρα τρόπον ἐφαρμόσαμεν ἂν τοῖς ἐν πίστει λαοῖς τὸ καὶ ἐν εἴδει γενέσθαι, καὶ ὡς ἐν μιμῆματι τῆς Ἰουδαϊκῆς πολιτείας τε καὶ ἑτέραν ἔχειν παρ' αὐτοῦς τὴν φωνήν; Οὐκοῦν ἐκεῖνό φαμεν, ὡς ἔστιν αἰεὶ παρὰ ταῖς θεαῖς Γραφαῖς ἔργου καὶ κατορθωμάτων,

ήταν εύκολος στην υπόσχεση. Γι' αυτό και μπαίνει στη μέση και προφθάνει έτσι ο υποσκελιστής 'Ιακώβ, δηλαδή ο νέος και με πίστη λαός. Γιατί πρόσφερε στον Θεό εκείνα που ζητούσε, και καθώς άναδυόταν ο μελλοντικός πρωτότοκος λαός, πρόσφερε εκ των προτέρων την πίστη, την οποία η θεία φύση τοποθετεί στη θέση της τροφής. Και ο Σωτήρας δέβαια προείπε στους άγιους άποστόλους την επιστροφή των Σαμαρειτών, λέγοντας: «Εγώ έχω τροφή να φάω, την οποία σεις δεν γνωρίζετε»¹²⁸. Και διασαφηνίζοντας αυτό που είχε ειπωθεί, είπε: «Δική μου τροφή είναι το να έκτελώ το θέλημα εκείνου που με έστειλε, και να φέρω εις πέρας το έργο εκείνου»¹²⁹.

“Οτι όμως απέδη άνώφελο στους άπογόνους του 'Ισραήλ το ότι ήταν πρόθυμοι στο να υπόσχονται, αλλά δεν προαγαματοποιούσαν την υπόσχεση, και ότι δεν άδίκησε καθόλου τα έθνη ο διαταγμός στο να πιστέψουν όταν γνώρισαν τον Λυτρωτή και τον τίμησαν στη συνέχεια με κάθε πρόθυμη ύπακοή σε κάθε τι καλό, μās το δίδαξε με παραβολή ο Χριστός. Γιατί είπε τα έξης: «Ένας άνθρωπος είχε δύο παιδιά, και πήγε στο πρώτο και του είπε: Παιδί μου, πήγαινε σήμερα και δούλεψε στο άμπελί μου. Και εκείνο άπάντησε: Δεν θέλω. Ύστερα όμως μετάνοιωσε και πήγε. Πήγε και στο δεύτερο και του είπε άκριδώς τα ίδια. Και αυτό είπε: Μάλιστα, κύριε! αλλά δεν πήγε. Ποιό άπό τα δύο έκανε το θέλημα του πατέρα;»¹³⁰. Είναι φανερό αυτό που πήγε στο άμπελι, έστω και έαν μεσολάδησε κάποια άδράνεια, η υπόσχεση το μετέπεισε να κοπιάσει. Πρόσεχε λοιπόν και αυτούς, ότι ο 'Ησαΰ πήγε πολύ πρόθυμα στο κυνήγι, και υποσχέθηκε ότι θα το κάνει αυτό, πρόφτασε όμως ο 'Ιακώβ, αν και στην αρχή άρνιόταν να το κάνει αυτό, και έτσι εύλογήθηκε άπό τον πατέρα. Με τον ίδιο τρόπο άρπαξε και ο νέος λαός την εύλογία, αντιγράφοντας κατά κάποιο τρόπο την Ιουδαϊκή συμπεριφορά, όπως άκριδώς και ο 'Ιακώβ μιμήθηκε με σοφία το πυκνό τρίχωμα με τα δέρματα των έριφίων. Αλλά άκουσε άμέσως τη φωνή του πατέρα που φώναξε: «Η φωνή δέβαια είναι φωνή του 'Ιακώβ, αλλά τα χέρια είναι χέρια του 'Ησαΰ»¹³¹.

Με ποιόν τρόπο λοιπόν θα μπορούσαμε άραγε να εφαρμόσουμε στους λαούς που πίστεψαν το ότι και τη μορφή έλαβαν, και άπομμήθηκαν κατά κάποιο τρόπο την Ιουδαϊκή συμπεριφορά, και έχουν διαφορετική άπό εκείνους φωνή; Λέμε λοιπόν εκείνο, ότι σίς άγιες Γραφές

130. Μαθ. 21, 28-31.

131. Γεν. 27, 22.

ἤτοι πρακτικῆς ἐνεργείας, σημείον χεῖρ. Ὅσον οὖν ἤκεν εἰς ἐνεργείας ταυτότητα καὶ πλῆθος κατορθωμάτων, καὶ αὐτοὶ πληροῦσι τὸν νόμον οἱ ἐν Χριστῷ νοητῶς τε καὶ πνευματικῶς ἱερουργούμενοι, καὶ εἰς ὁσμὴν εὐωδίας ἑαυτοὺς προσκομίζοντες τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ. Καὶ 5 γοῦν ὁ Χριστὸς διαρρήδην νόμους ἡμῖν τεθεικῶς εὐαγγελικούς, «Μὴ νομίσητε», φησὶν, «ὅτι ἤλθον καταλῦσαι τὸν νόμον ἢ τοὺς προφῆτας. Οὐκ ἤλθον καταλῦσαι τὸν νόμον, ἀλλὰ πληρῶσαι. Ἄμην γὰρ λέγω ὑμῖν, ἕως ἂν παρέλθῃ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, ἰῶτα ἐν ἡ μία κεραία οὐ μὴ παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ νόμου, ἕως ἂν πάντα γένηται». Συνίης οὖν, 10 ἀποπληροῦσι τὸν νόμον οἱ ἐν Χριστῷ τὴν ἐν πνεύματι περιτομὴν ἀντὶ τῆς σαρκίνης εἰσδεχόμενοι. Εἰσερχόμενοι δὲ καὶ εἰς τὴν κατάπανσιν τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐν Χριστῷ σαθρατίζοντες, καὶ τὸν ἐν κρυπτῷ καὶ ἔσω δεικνύοντες Ἰουδαῖον. Τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶ τὸ τὰς χεῖρας ἔχειν Ἡσαΐ, πλὴν ἑτέραν παρ' αὐτὸν τὴν φωνήν. Οὐ γὰρ τοι ταῖς 15 Ἰουδαίων ἀθυρωγλωττίαις ἀποκεχρήμεθα· οὔτε μὴν τὸν ἀγοράσαντα ἡμᾶς Δεσπότην ἀρνούμενοι δυσφημεῖν εἰθίσμεθα, συνδοξολογοῦμεν δὲ μᾶλλον τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ τὸν Υἱὸν καὶ Κύριον καὶ Σωτῆρα καὶ Αυτρωτὴν ὀνομάζομεν

εἰ. Ἄξιον δὲ οἶμαι καὶ τῆς ἐπ' ἀμφοῖν εὐλογίας τὴν δύναμιν 20 πολυπραγμονοῦντας ὡς ἐν τῷ εἰς νοῦν ἤκον εἰπεῖν. Εἴη γὰρ ἂν τοῖς ἐντενυξομένοις πρὸς ὠφέλειαν τὸ χρῆμα. Ἔφη τοίνυν ὁ μακάριος Ἰσαάκ ἐπὶ μὲν τοῦ Ἰακώβ, «Ἰδοὺ ὁσμὴ τοῦ νιού μου, ὡς ὁσμὴ ἀγροῦ πλήρους ὃν εὐλόγησε Κύριος. Καὶ δόξῃ σοι Κύριος ἀπὸ τῆς δρόσου τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἀπὸ τῆς πλότητος τῆς γῆς πλῆθος σίτου καὶ οἴνου. 25 Καὶ δουλευσάτωσάν σοι ἔθνη, καὶ προσκνησάτωσάν σοι ἄρχοντες, καὶ γίνου κύριος τοῦ ἀδελφοῦ σου. Καὶ προσκνησούσι σοι οἱ υἱοὶ τοῦ πατρὸς σου. Ὁ καταρῶμένος σε ἐπικατάρατος, καὶ ὁ εὐλογῶν σε εὐλογημένος». Μέμικταί πως ἐν τούτοις τῆς ἱστορίας ὁ λόγος, καὶ διὰ δυοῖν προσώπων ἔρχεται πρὸς ἐν τι τὸ ἀληθές καὶ διὰ πραγμά- 30 των αὐτῶν μεμαρτυρημένον Ἀποπεραίνεται μὲν γὰρ οὐχὶ δὴ πού πάντως ἐν Ἰακώβ, ἀλλὰ καὶ ἐν Χριστῷ τὰ τοιαύδε, καὶ ἐν τοῖς ἐν πίστει δεδικαιωμένοις, οἳ καὶ τέκνα γεγόνασι κατ' ἐπαγγελίαν ἐν Ἰσαάκ.

σημάδι τοῦ ἔργου καὶ τῶν κατορθωμάτων, δηλαδή τῆς πρακτικῆς ἐνέργειας, εἶναι τὸ χέρι. Ὅσο ἀφορᾷ στὴν ταυτότητα τῆς ἐνέργειας καὶ τὴν ποιότητα τῶν κατορθωμάτων καὶ αὐτοὶ ποὺ πίστεψαν στὸν Χριστὸ ἐφαρμόζουν τὸν νόμο, ἱερουργοῦμενοι νοητὰ καὶ πνευματικὰ καὶ προσφέροντας τοὺς ἑαυτοὺς τοὺς στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα ὡς ὁμοίη ποῦ εὐωδιάζει. Καὶ ὁ Χριστὸς λοιπὸν θέτοντας σὲ μᾶς νόμους εὐαγγελικούς, λέγει ὀλοκάθαρα: «Μὴ νομίζετε ὅτι ἦρθα γιὰ νὰ καταργήσω τὸν νόμο ἢ τοὺς προφῆτες. Δὲν ἦρθα νὰ καταργήσω τὸν νόμο, ἀλλὰ νὰ τὸν συμπληρώσω. Ἀλήθεια σᾶς λέω, μέχρι νὰ παρέλθει ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, οὔτε ἓνα γιῶτα ἢ μιὰ μικρὴ στιγμή, δὲν θὰ καταργηθεῖ ἀπὸ τὸν νόμο, μέχρι ποὺ νὰ γίνουν ὅλα»¹³². Ἀνταλαμβάνεσαι λοιπὸν, ὅτι οἱ Χριστιανοὶ ἐφαρμόζουν τὸν νόμο, δεχόμενοι τὴν πνευματικὴν περιτομήν, ἀντὶ τῆς σαρκικῆς, καὶ εἰσέρχονται στὸν τόπο ἀναπαύσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ σαβατίζουσι στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, καὶ δεῖχνουν τὸν κρυφὸ καὶ ἔσωτερικὸ Ἰουδαῖο. Αὐτό, νομίζω, σημαίνει τὸ ὅτι ὁ Ἰακώβ εἶχε τὰ χέρια τοῦ Ἡσαῦ, ἀλλὰ διαφορετικὴ ἀπὸ αὐτὸν φωνή. Ὅτι δηλαδή δὲν χρησιμοποιοῦμε τίς ἀθροστομίες τῶν Ἰουδαίων, οὔτε βέβαια καὶ εἴμαστε συνηθισμένοι, ἀρνούμενοι τὸν Δεσπότη ποῦ μᾶς ἀγόρασε, νὰ τὸν δυσφημοῦμε, ἀλλὰ δοξολογοῦμε μᾶλλον μαζὶ μὲ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα τὸν Υἱὸ καὶ τὸν ὀνομάζουμε Κύριον καὶ Σωτῆρα καὶ Λυτρωτὴ μας.

5. Νομίζω ὅμως πῶς πρέπει, ἐξετάζοντας καὶ τὸ βαθύτερο νόημα τῆς εὐλογίας καὶ τῶν δύο, νὰ ποῦμε αὐτὸ ποὺ ἔρχεται στὸν νοῦ μας. Γιατὶ αὐτὸ μπορεῖ νὰ φανεῖ χρήσιμο σ' αὐτοὺς ποὺ θὰ τὸ διαβάσουν. Εἶπε λοιπὸν ὁ μακάριος Ἰσαὰκ στὸν Ἰακώβ: «Νά, ἡ μυρουδιά τοῦ υἱοῦ μου εἶναι ὡς τῆς μυρουδιάς χωραφιοῦ ἀνθισμένου, τὸ ὅποιο εὐλόγησε ὁ Κύριος. Καὶ ἃς σοῦ δώσει ὁ Κύριος δροσιά ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ εὐφορὴ γῆ, γιὰ νὰ ἔχῃς πλοῦσια συγκομιδὴν σιταριοῦ καὶ κρασιοῦ. Καὶ ἃς σὲ ὑπηρετήσουν λαοί, καὶ ἃς σὲ προσκυνήσουν ἄρχοντες, καὶ νὰ γίνῃς ἔξουσιαστὴς τοῦ ἀδελφοῦ σου. Καὶ θὰ σὲ προσκυνήσουν οἱ υἱοὶ τοῦ πατέρα σου. Αὐτὸς ποὺ σὲ καταριέται νὰ εἶναι καταραμένος, καὶ αὐτὸς ποὺ σὲ εὐλογεῖ νὰ εἶναι εὐλογημένος»¹³³. Ἐχει κατὰ κάποιον τρόπο ἀναμνηθεῖ ὁ λόγος τῆς ἱστορίας αὐτῶν, καὶ μέσα ἀπὸ τὰ δύο πρόσωπα θγαίνει μιὰ κάποια ἀλήθεια, ἡ ὁποία ἀποδεικνύεται καὶ ἀπὸ τὰ γεγονότα. Γιατὶ αὐτὰ δὲν ἐκπληρώνονται ὁπωσδήποτε μόνον στὸν Ἰακώβ, ἀλλὰ καὶ στὸν Χριστὸ, καὶ σ' αὐτοὺς ποὺ δικαιοῦνται μὲ τὴν πίστη, οἱ ὁποῖοι ἔχουν γίνῃ καὶ παιδιὰ τοῦ Ἰσαὰκ σύμφωνα μὲ τὴν ὑπόσχεση.

Ἀρμόσει δὴ οὖν τῆς προφητείας ὁ νοῦς καὶ λαῶ τῶ νέω, καὶ αὐτῶ τῶ Χριστῶ, ὅς ἐστιν ἀρχὴ καὶ ἡγούμενος. Αελόγισται δὲ καὶ εἰς δεύτερον Ἀδάμ, καὶ ρίζα τις ὡσπερ τῆς ἀνθρωπότητος ἀνέφυ δευτέρα. Καινὴ γὰρ κτίσις τὰ ἐν Χριστῶ, καὶ ἀνεκαινίσθημεν ἐν αὐτῶ
 5 πρὸς ἀγιασμόν τε καὶ ἀφθαρσίαν καὶ ζωὴν. Σημαίνει δέ, οἶμαι, τῆς εὐλογίας ὁ λόγος τὴν ἐν Χριστῶ καὶ πνευματικὴν εὐωδίαν, οἷον ἀγροῦ καὶ λεμιῶνος εὐανθεστάτου καλὴν καὶ ἡδεῖαν τὴν ἐξ ἡρινῶν ἀνθέων ἰέντος ὁσμῆν. Οὕτω γὰρ ἡμῖν ἑαυτὸν ἐν τῶ Ἄσματι τῶν ἄσμάτων ὠνόμαζεν ὁ Χριστός, λέγων μὲν· «Ἐγὼ ἄνθος τοῦ πεδίου, 10 κρίνον τῶν κοιλάδων». Κρίνον γὰρ ἦν καὶ ρόδον ἐκ γῆς ἀναφύς, διὰ τὸ ἀνθρώπινον. Πλὴν οὐκ εἰδὼς ἁμαρτίαν, θεοπροπεστάτην δὲ μᾶλλον τοῖς ἀνά πᾶσαν τὴν οἰκουμένην τὴν ἐκ τῶν κατορθωμάτων εὐωδίαν ἰεῖς. Ἀγρῶ τοιγαροῦν εὐλογημένῳ παρὰ Θεοῦ παρεικάζει Χριστόν· καὶ σφόδρα εἰκότως, εἴπερ ὁσμὴ ἐστὶ τῆς γνώσεως τοῦ
 15 Θεοῦ καὶ Πατρὸς, Ἐφη γὰρ ὧδε πάλιν ὁ θεσπέσιος Παῦλος· «Τῶ δὲ Θεῶ χάρις, τῶ πάντοτε θριαμβεύοντι ἡμᾶς ἐν τῶ Χριστῶ, καὶ τὴν ὁσμὴν τῆς γνώσεως αὐτοῦ φανεροῦντι δι' ἡμῶν ἐν παντί τόπῳ».

Ἐφανεροῦτο δὲ διὰ τῶν ἀγίων ἀποστόλων ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός ὡς ὁσμὴ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς. «Εἰ γὰρ
 20 ἔγνωκέ τις τὸν Υἱόν, ἔγνω πῶ πάντως καὶ τὸν Πατέρα», διὰ τὸν τῆς φύσεως ταυτὸν καὶ κατὰ πᾶν ὁτιοῦν ἴσως τε καὶ ἀπαραλλάκτως ἔχον. Ἀρμόσει μὲν οὖν τὰ τοιάδε Χριστῶ, πρόποι δ' ἂν εἰκότως καὶ λαῶ τῶ νέω, τό, «Δῶή σοι Κύριος ἀπὸ τῆς δρόσου τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἀπὸ τῆς πίότητος τῆς γῆς πλήθος σίτου καὶ οἴνου». Ἡ γὰρ οὐρανοῦ
 25 μὲν δρόσος γῆς δὲ πίότης τοῦτο ἐστὶν ὁ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγος ἡμῖν δέδοται κατὰ μέθεξιν δηλονότι τὴν διὰ Πνεύματος, καὶ θείας μὲν φύσεως δι' αὐτοῦ γεγονάμεν κοινωνοί. Ἐσχίκαμεν δὲ πλήθος σίτου καὶ οἴνου, τουτέστιν ἰσχύος καὶ μέντοι καὶ εὐφροσύνης, εἴπερ ἀληθῆς ὁ λέγων, «Ἄρτος στηρίζει καρδίαν ἀνθρώπου, καὶ οἶνος εὐ-
 30 φραίνει». Ἰσχύος οὖν ἄρα τῆς νοητῆς καὶ ἐν πνεύματι σημεῖον ὁ ἄρτος, θατέρου γε μὴν ὁ οἶνος. Δέδοται δὲ ταῦτα τοῖς ἐν Χριστῶ δι'

134. Ἄσμα Ἄσμ. 2, 1.
 136. Πρὸβλ. Ματθ. 11, 27.

135. Β' Κορ. 2, 19.
 137. Γεν. 28, 28.

Ταιριάζει λοιπόν τὸ νόημα τῆς προφητείας καὶ στὸν νέο λαό, καὶ τὸν ἴδιο τὸν Χριστό, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀρχὴ καὶ ἀρχηγός. Θεωρήθηκε μάλιστα καὶ ὡς δεύτερος Ἀδάμ, καὶ ἐμφανίσθηκε ὡς μὴ δευτέρη ρίζα τῆς ἀνθρωπότητος. Γιατὶ ὅλα τὰ τοῦ Χριστοῦ ἀποτελοῦν καινούργια κτίση, καὶ ἀνακαινισθήκαμε καὶ ἡμεῖς μὲ αὐτὸν πρὸς ἁγιασμό καὶ ἀθανασία καὶ ζωή. Ἀκόμα νομίζω ὅτι ὁ λόγος τῆς εὐλογίας σημαίνει τὴν ἐν Χριστῷ πνευματικὴ εὐωδία, ὡς τὴν ὡραία καὶ εὐχάριστη εὐωδία ποῦ ἐρχεται ἀπὸ τὰ ἀνοιξιὰκα λουλούδια τοῦ ὀλάνθιστου χωραφιοῦ καὶ λιβαδιοῦ. Γιατὶ ἔτσι μᾶς παρουσίαζε ὁ Χριστὸς τὸν ἑαυτό του στὸ Ἰσραὴλ τῶν ἀσμάτων, λέγοντας: «Ἐγὼ εἶμαι ἄνθος τοῦ κάμπου, καὶ κρίνο τῶν κοιλάδων»¹³⁴. Πραγματικὰ ἦταν κρίνο καὶ τριαντάφυλλο ποῦ φῦτρωσε ἀπὸ τὴ γῆ, ὡς ἄνθρωπος. Χωρὶς ὅμως νὰ γνωρίζει ἁμαρτία, ἀναδίδει θεοπρεπέστατη στοὺς ἀνθρώπους ὅλης τῆς οἰκουμένης τὴν εὐωδία τῶν κατορθωμάτων του. Παρομοιάζει λοιπὸν τὸν Χριστὸ μὲ χωράφι εὐλογημένο ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ πολὺ δικαιολογημένα, ἐφόσον εἶναι εὐωδία τῆς γνώσης τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα. Γιατὶ εἶπε πάλι ἐδῶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος: «Ἀλλὰ δόξα στὸν Θεὸ ποῦ μᾶς κάνει πάντοτε νὰ θριαμβεύουμε μὲ τὴ χάρη τοῦ Χριστοῦ καὶ μεταφέρει μὲ μᾶς σὲ κάθε τόπο τὴν ὁσμὴ τῆς γνώσεώς του»¹³⁵.

Φανερωνόταν ὅμως καὶ διὰ τῶν ἀγίων ἀποστόλων ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς ὡς εὐωδία τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα. Γιατὶ λέγει, «ἂν κάποιος γνώρισε τὸν Υἱό, γνώρισε ὅπως δὴποτε καὶ τὸν Πατέρα»¹³⁶, ἕξαιτίας τῆς ταυτότητος τῆς φύσεως, καὶ ἐπειδὴ σὲ κάθε τι εἶναι ἴσος καὶ ἀπαράλλακτος. Αὐτὰ ταιριάζουν βέβαια στὸν Χριστό, ἀλλὰ καὶ στὸν νέο λαὸ τοῦ Θεοῦ ταιριάζει τό: «Εἶθε νὰ σοῦ δώσει ὁ Κύριος βροχὴ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ εὐφορὴ γῆ, γιὰ νὰ ἔχεις πλοῦσια συγκομιδὴ σιταριοῦ καὶ κρασιοῦ»¹³⁷. Γιατὶ ἡ βροχὴ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ ἡ πλοῦσια συγκομιδὴ σημαίνουν τοῦτο: ὅτι δηλαδὴ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα μᾶς ἔχει δοθεῖ μὲ τὴ συμμετοχὴ μας σ' αὐτὸν μέσω τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ ἔτσι γίναμε κοινωνοὶ καὶ τῆς θείας φύσεως, ἀλλὰ καὶ ἀποκτήσαμε πολὺ σιτάρι καὶ κρασί, δηλαδὴ δύναμη, ἀλλὰ καὶ εὐφροσύνη, ἐφόσον βέβαια εἶναι ἀληθινὸς ὁ λόγος ποῦ λέγει: «Ὁ ἄρτος στηρίζει τὴν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸ κρασί τὸν εὐφραίνει»¹³⁸. Ἄρα λοιπὸν ὁ ἄρτος εἶναι σημάδι τῆς νοητῆς καὶ πνευματικῆς δύναμης, καὶ τοῦ ἄλλου (τῆς εὐφροσύνης) τὸ κρασί. Καὶ αὐτὰ ἔχουν δοθεῖ

αὐτοῦ. Πῶς ἢ τίνα τρόπον ἐδραῖοι γεγόναμεν εἰς εὐσέβειαν καὶ ἀμετακίνητοι τρόπον τινά, καὶ ὀρθὰ φρονεῖν εἰδότες καὶ ἀκατασειστώως ἐρηραιομένοι; Ἐλάβομεν γὰρ ἐξουσίαν «πατεῖν ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ». Τοῦτο οἶμαι τὸ
5 πληθὸς ἐστὶ σίτου. Ἀλλὰ καὶ οἴνου πάλιν ἐλάβομεν. «Τῇ γὰρ ἐλπίδι χαίρομεν καὶ ἐγενήθημεν εὐφραινόμενοι», κατὰ τὸ γεγραμμένον. Προσδοκῶμεν γὰρ τὰς ἄνω μονάς, τὴν ἐν ἀφθαρσίᾳ ζωὴν, τὸν μακραίωνα θίον, τὸ αὐτῷ συμβασιλεῦσαι Χριστῷ.

Εἰρήσθω δὲ καὶ ἐφ' ἡμῖν τὰ τοιαῦτα. Καλεῖ γὰρ εἰς τοῦτο εἰκότως
10 ὁ λόγος. Εἴτα μετοιχήσεται τῆς ευλογίας ἡ δύναμις ἐπ' αὐτὸν αὐθις τὸν Ἐμμανουήλ. «Δουλευσάτωσαν γὰρ σοι ἔθνη», φησί, «καὶ προσκυνησάτωσάν σοι ἄρχοντες, καὶ γίνου κύριος τοῦ ἀδελφοῦ σου». Κεχηρμάτικε μὲν γὰρ πρωτότοκος ὁ Ἐμμανουήλ, ὅτε γέγονε «καθ' ἡμᾶς καὶ ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς», ἀλλ' οὐχὶ ταύτης ἔνεκα τῆς αἰτίας
15 ἀπολιοθήσειεν ἂν τοῦ καὶ Θεὸς εἶναι καὶ τῶν ὄλων Κύριος προσκυνουῦμεν γὰρ ὡς Δεσπότην, καὶ κεκυρίενκεν ὡς Θεὸς τῶν εἰς ἀδελφότητα κεκλημένων διὰ τῆς χάριτος. «Τίς γὰρ ἐν νεφέλαις», φησὶν, «ἰσωθήσεται τῷ Κυρίῳ, καὶ τίς ὁμοιωθήσεται αὐτῷ ἐν νίοις Θεοῦ;». Κεκυρίενκε τοίνυν ὡς Θεὸς τῶν εἰς ἀδελφότητα παρενηνεγμένων ὁ
20 Ἐμμανουήλ, καὶ «αὐτῷ κάμψει πᾶν γόνυ ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται, ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρός». «Καὶ ὁ καταρώμενος μὲν ἐπικατάρατος, ὁ δὲ εὐλογῶν ευλογημένος». Καὶ ἐναργής ὁ λόγος. Ἐπάρατοι γὰρ καὶ θεομοσεῖς οἱ δυσφημοῦντες αὐτόν, ἐπίμεστοι δὲ
25 τῶν ἄνωθεν καὶ παρὰ Θεοῦ χαρισμάτων οἱ εὐλογοῦντες, τουτέστιν οἱ τὴν θεῖαν αὐτοῦ δόξαν καταγγέλλοντες.

ζ. Αὕτη μὲν οὖν ἡ Ἰακώβ ευλογία, τῆς ἀναφορᾶς τὴν δύναμιν ἐπ' αὐτόν ἔχουσα τὸν Ἐμμανουήλ καὶ τοὺς ἐν πίστει δεδικαιωμένους. Ἰδωμεν δὲ καὶ τὴν ἄλλην, τουτέστι τὴν ἐπὶ τῷ πρωτοτόκῳ
30 γεγεννημένην, δῆλον δὲ ὅτι τῷ Ἰσραὴλ, οὗ καὶ εἰς τύπον ὁ Ἡσαΐ.

139. Λουκᾶ 10, 19.

140. Ρωμ. 15, 13.

141. Γεν. 27, 29.

142. Ρωμ. 8, 29.

στοὺς ἐνωμένους μὲ τὸν Χριστὸ ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἴδιο. Πῶς ὅμως ἢ μὲ ποιὸν τρόπο γίναμε σθεροὶ στὴν εὐσέβεια καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἀμετακίνητοι, καὶ γνωρίζουμε νὰ πιστεύουμε σωστὰ καὶ εἴμαστε ἀδιάσειστα στηριγμένοι; Ἐπειδὴ ἐλάδαμε ἔξουσία «νὰ πατάμε πάνω σὲ φίδια καὶ σκορπιούς, καὶ σ' ὅλη τὴ δύναμη τοῦ ἐχθροῦ»¹³⁹. Αὐτό, νομίζω, σημαίνει τὸ πολὺ σιτάρι. Ἀλλὰ ἐλάδαμε ἐπίσης καὶ κρασί· γιατί, σύμφωνα μὲ αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ, «Μὲ τὴν ἐλπίδα χαϊρόμαστε, καὶ γεμίσαμε ἀπὸ εὐφροσύνη»¹⁴⁰. Γιατὶ περιμένουμε τοὺς οὐράνιους τόπους διαμονῆς, τὴν ἀθάνατη ζωὴ, τὸν μακροχρόνιο βίον, καὶ τὸ νὰ βασιλεύσουμε μαζὶ μὲ τὸν Χριστό.

Αὐτὰ ὅμως πρέπει νὰ λεχθοῦν καὶ γιὰ μᾶς. Γιατὶ κατὰ φυσικὸ λόγο μᾶς καλεῖ ὁ λόγος σ' αὐτό. Στὴ συνέχεια ἡ σημασία τῆς εὐλογίας θὰ ἐπιστρέψει πάλι στὸν Ἐμμανουήλ. Γιατὶ λέγει· «Θὰ σὲ ὑπηρετήσουν ἔθνη καὶ θὰ σὲ προσκυνήσουν ἄρχοντες, καὶ γίνε ἔξουσιαστής τοῦ ἀδελφοῦ σου»¹⁴¹. Ὁ Ἐμμανουήλ δηλαδὴ χρημάτισε πρωτότοκος, ὅταν ἔγινε «ἄνθρωπος σὰν ἐμᾶς καὶ πρωτότοκος μεταξὺ πολλῶν ἀδελφῶν»¹⁴², ἀλλ' ἔξαιτίας αὐτοῦ δὲν θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ παύσει νὰ εἶναι καὶ Θεὸς καὶ Κύριος τῶν ὄλων. Γιατὶ τὸν προσκυνοῦμε σὰν Δεσπότη, καὶ ὡς Θεὸς πού εἶναι ἔγινε Κύριος αὐτῶν πού προσκλήθηκαν μὲ τὴ χάρις νὰ γίνουν ἀδελφοί. Γιατὶ λέγει· «Ποιὸς σὰ σύννεφα θὰ γίνε ἴσος μὲ τὸν Κύριο, καὶ ποιὸς θὰ γίνε ὅμοιος μὲ αὐτὸν μεταξὺ τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ;»¹⁴³. Ἐχει γίνε λοιπὸν ὁ Ἐμμανουήλ, ὡς Θεός, Κύριος αὐτῶν πού ἔχουν κληθεῖ γιὰ νὰ γίνουν ἀδελφοί του, καὶ «σ' αὐτὸν θὰ κάμψει κάθε γόνατο τῶν ἐπουρανίων καὶ τῶν ἐπιγείων καὶ τῶν καταχθονίων, καὶ κάθε γλῶσσα θὰ ὁμολογήσει, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι Κύριος πρὸς δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα»¹⁴⁴. Λέγει ἐπίσης ὅτι, «Αὐτὸς πού τὸν καταριέται θὰ εἶναι καταραμένος, καὶ αὐτὸς πού τὸν εὐλογεῖ εὐλογημένος»¹⁴⁵. Καὶ ὁ λόγος εἶναι σαφής. Γιατὶ εἶναι καταραμένοι καὶ θεομίσητοι αὐτοὶ πού τὸν δυσφημοῦν, καὶ ἀντίθετα γεμάτοι ἀπὸ τὰ οὐράνια καὶ θεϊκὰ χαρίσματα αὐτοὶ πού τὸν εὐλογοῦν, δηλαδὴ αὐτοὶ πού διακηρύσσουν τὴ θεία δόξα του.

6. Αὐτὴ λοιπὸν εἶναι ἡ εὐλογία τοῦ Ἰακώβ, τῆς ὁποίας τὸ βαθύτερο νόημα ἀναφέρεται στὸν Ἐμμανουήλ καὶ σ' αὐτοὺς πού ἔχουν δικαιωθεῖ μὲ τὴν πίστη. Ἄς δοῦμε ὅμως καὶ τὴν ἄλλη εὐλογία, δηλαδὴ ἐκείνην πού ἔγινε στὸν πρωτότοκο, ἦτοι στὸν Ἰσραήλ, τοῦ ὁποίου

143. Ψαλμ. 88, 7.

144. Φιλ. 2, 10.

145. Γεν. 27, 29.

- «Ἰδού», γάρ φησιν, «ἀπὸ τῆς πύοτης τῆς γῆς ἔσται ἡ κατοίκηοίς σου, καὶ ἀπὸ τῆς δρόσου τοῦ οὐρανοῦ ἄνωθεν, καὶ ἐπὶ τῆ μαχαίρα σου ζήση, καὶ τῷ ἀδελφῷ σου δουλεύσεις. Ἔσται δὲ ἡνίκα ἂν καθέλης καὶ ἐκλύσης τὸν ζυγὸν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ τραηήλου σου». Δέ-
 5 δοται γάρ εὐλογία τῷ Ἰσραήλ ὁ «διὰ Μωσέως νόμος». Χριστοῦ γάρ ἦν λόγος διακομηθεὶς δι' ἀγγέλων. Ὅτι γάρ αὐτὸς ἐλάλει τοῖς ἀρχαιοτέροις, πιστώσεται γράφων ὁ σοφώτατος Παῦλος «Πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως πάλαι ὁ Θεὸς λαλήσας τοῖς πατράσιν ἐν τοῖς προφήταις, ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν Ἰϋῷ».
- 10 Ἰδίους δὲ λόγους τὸν νόμον εἶναι καὶ αὐτὸς ὁ Σωτῆρ κατέδειξε λέγων «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἔως ἂν παρέλθῃ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ ἰῶτα ἐν ἡ μία κεραία οὐ μὴ παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ νόμου, ἔως ἂν πάντα γένηται. Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσιν». Εἴπερ οὖν ἐστὶν ἀληθὲς ὅτι Χριστοῦ λόγος ἦν καὶ ὁ δι'
 15 ἀγγέλων νόμος, ἐν τάξει γέγονεν εὐλογίας τῷ Ἰσραήλ, Χριστὸν δὲ εἶναι τὴν οὐρανοῦ δρόσον, καὶ γῆς νοῶμεν πύοτητα. Σπαταλᾷ γάρ ὡσπερ ἡ τῶν ἀγγέλων πληθὺς ταῖς ἄνωθεν καὶ πνευματικαῖς καταδομένη δρόσοις, οὕτω καὶ πιανοῦσα ἡ γῆ ἐντρυφᾷ τοῖς νοητοῖς ὑετοῖς εἰς καρποφορίαν πνευματικὴν
- 20 Ἄλλ' ἡμεῖς μὲν οἱ ἐν Χριστῷ διὰ πίστεως ἄρτω τε καὶ οἴνω πεπλοντίσμεθα, ἀμέτοχος δὲ τούτων ὁ Ἰσραήλ· οὐ γάρ ἐπενήνεκται τούτο ταῖς εὐλογίαις Ἡσαῦ. Ἀμέτοχοι δὲ καὶ ἑτέρως οἱ τάλανες Ἰουδαῖοι τῆς μυστικῆς εὐλογίας ἐπεὶ μηδὲ τούτο δέδοται τῆ κατὰ νόμον λατρεία, τετήρηται δὲ μᾶλλον τοῖς ἐν Χριστῷ καὶ ἐν πίστει
 25 λαοῖς. Καὶ ἡμεῖς μὲν ἐν εἰρήνῃ διὰ Χριστοῦ, ἐν πολέμοις δὲ ὁ Ἰσραήλ, καὶ κεκληρονομήκαμεν αἰσθητῶς τῆς ἐπαγγελίας τὴν γῆν, τύπον ἔχουσαν τῆς ἄνω καὶ νοητῆς, ἧς καὶ αὐτὸς ὁ Σωτῆρ ἐμέμνητο, λέγων «Μακάριοι οἱ πραεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν». Καὶ ἡμεῖς ἐν τέχνοις δι' ἐλευθέρου πνεύματος, καὶ ὡς καθ' ἡμᾶς τε καὶ
 30 ἀδελφῷ προσίμεν τῷ Χριστῷ, καλὴν καὶ ἐθελοῦσιον ποιούμενοι τὴν ὑποταγὴν. Ὑπέξενται δὲ ἄνω πάλιν ὁ Ἰσραήλ, καὶ τοῖς Μωσέως

146. Γεν. 27, 39-40.

148. Ἐβρ. 2, 2.

147. Ἰω. 1, 17.

149. Ἐβρ. 1, 1-2.

τύπος είναι ὁ Ἡσαΐ. Γιατί λέγει· «Θὰ κατοικεῖς στήν εὐφορη γῆ, θὰ ζεῖς μέ τῆ δροσιά τοῦ οὐρανοῦ καί μέ τὸ σπαθί σου, καί θὰ εἶσαι κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τοῦ ἀδελφοῦ σου. Θὰ ἔρθει ὁμως καιρὸς ποὺ θὰ καταβάσεις καί θὰ ἀποτινάξεις τὸν ζυγὸ του ἀπὸ τὸν τράχηλό σου»¹⁴⁶. Δόθηκε δηλαδή στὸν Ἰσραὴλ ὡς εὐλογία «ὁ νόμος τοῦ Μωυσῆ»¹⁴⁷, ποὺ ἦταν λόγος τοῦ Χριστοῦ ποὺ κηρύχθηκε μέ ἄγγελο¹⁴⁸. Γιατί, ὅτι αὐτὸς μιλοῦσε στοὺς παλαιότερους, τὸ βεβαιώνει ὁ σοφώτατος Παῦλος ποὺ λέγει· «Ἀφοῦ ὁ Θεὸς μέ πολλοὺς καί διαφόρους τρόπους μίλησε κατὰ τὴν ἀρχαία ἐποχὴ στοὺς πατέρες μέ τοὺς προφῆτες, κατὰ τίς τελευταῖες αὐτὲς ἡμέρες μᾶς μίλησε μέ τὸν Υἱὸ του»¹⁴⁹. «Ὅτι βέβαια ὁ νόμος αὐτὸς περιεῖχε λόγια δικὰ του τὸ ἀπέδειξε ὁ ἴδιος ὁ Κύριος λέγοντας· «Σὰς διαβεβαιῶνω, ὅτι μέχρι ποὺ νὰ παρέλθει ὁ οὐρανὸς καί ἡ γῆ, οὔτε ἓνα γιώτα ἢ μὴ στιγμὴ δὲν θὰ καταργηθεῖ ἀπὸ τὸν νόμο, ὥσπου νὰ γίνουν ὅλα. Ὁ οὐρανὸς καί ἡ γῆ θὰ παρέλθουν, ἀλλὰ τὰ λόγια μου δὲν θὰ παρέλθουν»¹⁵⁰. Ἐφόσον λοιπὸν εἶναι ἀλήθεια ὅτι καί ὁ λόγος τῶν ἀγγέλων ἦταν λόγος τοῦ Χριστοῦ, εἶχε τὴ θέση εὐλογίας γιὰ τὸν Ἰσραὴλ, καί μέ τῆ δροσιά τοῦ οὐρανοῦ καί τὴν εὐφορη γῆ ἐννοοῦμε τὸν Χριστό. Γιατί, ὅπως τὸ πλῆθος τῶν ἀγγέλων σκορπᾶ μέ ἀπλοχεριά κατὰ κάποιον τρόπο καί ποτίζει τοὺς ἀνθρώπους μέ τίς οὐράνιες καί πνευματικὲς δροσιές, ἔτσι καί ἡ εὐφορη γῆ, ροφώντας τίς πνευματικὲς βροχές, ἀποδίδει καρποφορία πνευματικὴ.

Ἐμεῖς ὁμως οἱ Χριστιανοὶ μέ τὴν πίστη ἀποκτοῦμε μέ μεγάλη ἀφθονία ἄρτο καί κρασί, ἐνῶ ὁ Ἰσραὴλ εἶναι ἀμέτοχος αὐτῶν. Γιατί αὐτὸ δὲν συμπεριλαμβάνεται σὺς εὐλογίες τοῦ Ἡσαΐ. Ἄλλ' οἱ ταλαίπωροι Ἰουδαῖοι εἶναι ἐπίσης ἀμέτοχοι καί τῆς μυστικῆς εὐλογίας· γιατί οὔτε καί αὐτὸ δόθηκε στὴ σύμφωνη μέ τὸν νόμο λατρεία, ἀλλὰ φυλάχθηκε μᾶλλον γιὰ τοὺς λαοὺς τοῦ Χριστοῦ καί τῆς πίστεως. Καί ἐμεῖς βέβαια μέ εἰρήνη καί μέσω τοῦ Χριστοῦ, ἐνῶ ὁ Ἰσραὴλ μέ πολέμους, ἔχουμε κληρονομίαι καί αἰσθητὰ τῆ γῆ τῆς ἐπαγγελίας, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τύπο τῆς οὐράνιας καί νοητῆς, τὴν ὁποία ἀνέφερε καί ὁ ἴδιος ὁ Σωτῆρας λέγοντας· «Εἶναι μακάριοι οἱ πρᾶοι, γιατί αὐτοὶ θὰ κληρονομήσουν τὴν γῆ»¹⁵¹. Καί ἐμεῖς βέβαια εἴμαστε μεταξὺ τῶν τέκνων του, καί μέ ἐλεύθερο πνεῦμα πλησιάζουμε τὸν Χριστὸ σὰν ὁμοιοι μέ ἐμᾶς καί ἀδελφοί, ἐκδηλώνοντας καλὴ καί θεληματικὴ τὴν ὑποταγὴν, ἐνῶ ὁ Ἰσραὴλ εἶναι πάλι κάτω ἀπὸ ζυγὸ καί βαρύνεται πάρα πολὺ μέ τοὺς νόμους

150. Μαθ. 5, 18.

151. Μαθ. 5, 4.

κατήχθισται νόμοις, θάνατον ὑπομένων τὴν ἐπὶ ταῖς παραβάσεσι
 δίκην. Ἦκουε γὰρ Ἡσαΐ· «Καὶ τῷ ἀδελφῷ σου δουλεύσεις»· τουτέ-
 στιν ὑποταχθῆσθαι, καὶ οὐχ ἑκὼν τῷ κατὰ σέ τὴν φύσιν. Ἀνθρωπος δέ
 καὶ καθ' ἡμᾶς ὁ Μωσῆς, οὐδὲν ἔχων τὸ περισσόν, ὅσον ἦκεν εἰπεῖν,
 5 εἰς τὸν τῆς ἀνθρωπότητος λόγον. Καὶ γοῦν ὁ πάντων Δεσπότης
 «λαόν» ἐκάλει «Μωσέως» τὸν Ἰσραὴλ· μεμοσχοποιήκασι γὰρ κατὰ
 τὴν ἔρημον. Εἶτα πρὸς Μωσέα Θεός· «Βάδιζε, κατάδηθι», φησί, «τὸ
 τάχος ἐντεῦθεν· ἠνόμησε γὰρ ὁ λαός σου, ὃν ἐξήγαγες ἐκ γῆς
 Αἰγύπτου». Παῦλος μὲν οὖν ὁ θεσπέσιος καὶ αὐτὸν ἀντίθει τῷ
 10 μακαρίῳ Μωσῆ τὸν ἐν γράμματι νόμον. Ἔφη γὰρ οὕτως· «Ἀθε-
 τήσας τις νόμον Μωσέως, χωρὶς οἰκτιρμῶν ἐπὶ δυοῖν ἢ τρισὶ μάρτυ-
 ροῖν ἀποθνήσκει». Ὅτι δὲ ἔμελλεν ὁ Ἰσραὴλ τὸν διὰ τοῦ πανσόφου
 Μωσέως ἀποθέσθαι ζυγόν, καλοῦντος αὐτὸν τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὴν
 διὰ πίστεως χάριν, προκαταμεμήνηκεν εἰπὼν· «Ἔσται δὲ ἡνίκα ἂν
 15 καθέλης καὶ ἐκλύσης τὸν ζυγὸν αὐτοῦ ἀπὸ τραχήλου σου». Ἐξέ-
 λυσαν γὰρ τῶν τραχήλων τὸν τοῦ νόμου ζυγὸν δυσφόρητον ὄντα
 λίαν οἱ ἐξ Ἰσραὴλ πιστεύσαντες. Κέκληνται γὰρ εἰς ἐλεύθερον ἀξίω-
 μα διὰ τῆς πίστεως ἐν Χριστῷ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἡ
 δόξα σὺν ἀγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

τοῦ Μωυσῆ, καὶ ὑπομένοντας γιὰ τὶς παραβάσεις τὴν ποινὴ τοῦ θανάτου. Γιατὶ ὁ Ἡσαῦ ἄκουσε· «Καὶ θὰ γίνεις δούλος τοῦ ἀδελφοῦ σου»¹⁵², δηλαδὴ θὰ ὑποταχθεῖς, χωρὶς μάλιστα νὰ τὸ θέλεις, σ' αὐτὸν ποὺ εἶναι ἴδιος στὴ φύση μὲ σένα. Καὶ ὁ Μωυσῆς εἶναι ἄνθρωπος σὰν ἐμᾶς, χωρὶς νὰ ἔχει τίποτε τὸ ἐπιπλέον, ὅσο μπορούμε νὰ τὸ ποῦμε αὐτὸ γιὰ τὸν λόγο ὅτι εἶναι ἄνθρωπος. Καὶ πράγματι ὁ Δεσπότης τῶν ὄλων ἀποκαλοῦσε τὸν Ἰσραὴλ λαὸ τοῦ Μωυσῆ, γιατί εἶχαν κατασκευάσει μοσχάρι στὴν ἔρημο. Ἔπειτα ὁ Θεὸς λέγει στὸν Μωυσῆ· «Πήγαινε, κατέβα ὅσο μπορείς γρηγορότερα ἀπὸ ἐδῶ (ἀπὸ τὸ Σινᾶ), γιατί ὁ λαὸς σου, τὸν ὁποῖο ἔβγαλες ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, παρανόμησε»¹⁵³. Ὁ θεσπέσιος μάλιστα Παῦλος ἀπέδιδε καὶ αὐτὸν ἀκόμα τὸν γραπτὸ νόμο στὸν μακάριο Μωυσῆ. Γιατὶ εἶπε τὰ ἐξῆς· «Ὅταν κάποιος παραβεῖ τὸν νόμο τοῦ Μωυσῆ, χωρὶς εὐσπλαχνία, μὲ δύο ἢ τρεῖς μάρτυρες καταδικάζεται σὲ θάνατο»¹⁵⁴. Ὅτι βέβαια ἐπρόκειτο ὁ Ἰσραὴλ νὰ κατεβάσει ἀπὸ πάνω του τὸν ζυγὸ ποὺ τοῦ εἶχε φορτωθεῖ ἀπὸ τὸν πάνσοφο Μωυσῆ, ἐπειδὴ τὸν προσκαλοῦσε ὁ Χριστὸς στὴν διὰ τῆς πίστεως χάρη, τὸ προσηγγεῖλε λέγοντας· «Θὰ ἔρθει ὁμως ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποία θὰ κατεβάσεις καὶ θὰ ἀποτινάξεις τὸν ζυγὸ ἀπὸ τὸν τραχήλο σου»¹⁵⁵. Ἀποτίναξαν δηλαδὴ ἀπὸ τοὺς τραχήλους τοὺς τὸν ζυγὸ τοῦ νόμου, ἐπειδὴ ἦταν πολὺ ἀβάσταχτος, ἐκεῖνοι ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλίτες ποὺ πίστεψαν. Γιατὶ εἶχαν κληθεῖ σὲ ἐλεύθερο ἀξίωμα μὲ τὴν πίστη στὸν Χριστό, μέσω τοῦ ὁποῖου καὶ μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα πρόκει ἡ δόξα μαζὶ μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

154. Ἐβρ. 10, 28.

155. Γεν. 27, 40.

ΓΛΑΦΥΡΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΝΕΣΙΝ

BIBION Δ'.

Περὶ τοῦ πατριάρχου Ἰακώβ.

α'. Ἀληθές ὅτι «πάντες οἱ θέλοντες ζῆν εὐσεβῶς ἐν Χριστῷ Ἰη-
σοῦ διωχθήσονται». Θηρῶν γὰρ αὐτοῖς ἀγρίων ἐπιθρώσκουσι δί-
κην οἱ τῆς ἀνομίας νόμοι, τῆς σφῶν δυστροπίας γραφήν ὥσπερ τινὰ
5 καὶ κατάρρησιν τὴν τῶν εὐδοκμεῖν εἰωθότων λαμπρότητα καταλο-
γιζόμενοι. Ἐλέγχεται γὰρ πως αἰεὶ τῇ τῶν ἀμεινόνων παραθέσει τὰ
χείρω, καὶ τὰ ψῆφον ἔχοντα τὴν προφερεστέραν μονονουχὶ τῶν
ἠττωμένων καταγράφει τὸ ἀκαλλές *Τί οὖν ἐντεῦθεν; Τὰ ἐκ φθόνου*
βέλη καὶ τὸ ἐκ τῆς βασκανίας τοῖς νενικημένοις ἐντύφεται πῦρ, μα-
10 *νίας ἀρχὴ καὶ ἀνοσιότητος ἀφορμὴ κατὰ τῶν ὡς ἄριστα βιοῦν ἤρη-*
μένων. Οἱ καὶ εἰ γένοιτο τυχὸν ἐν ἀγῶσι καὶ πόνοις, ἀλλ' οὖν οὐκ
εἰς ἅπαν εἶεν ἂν τοῖς πολεμοῦσιν ἀλώσιμοι. Περιόψεται γὰρ οὐδα-
μῶς ὁ τῶν ἀγίων προεστηκώς τοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ κινδυνεύοντας.
Ἐξελεῖται δὲ μᾶλλον καὶ σφόδρα ραδίως καὶ λαμπροτέρους ἀπο-
15 *φανεῖ, τληπαθείας γύμνασμα προθεῖς τὸν ἰδρῶτα αὐτοῖς. Συλλή-*
ψεται δὲ τῷ λόγῳ καὶ ὁ θεοπέσιος Παῦλος ὡδὶ γεγραφώς «Πιστὸς
δὲ ὁ Θεός, ὃς οὐκ ἐᾷσει ὑμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνασθε, ἀλλὰ
ποιήσει σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἔκδασιν τοῦ δύνασθαι ὑπενεγ-
κεῖν». Καὶ αὐτοὶ δὲ διακεκράγασιν ἐν τῇ βίβλῳ τῶν Ψαλμῶν οἱ τοῖς
20 ἀγῶσιν ὠμληκότες, καὶ τοὺς ἐπὶ ταῖς διώξεσι πόρους διενεγκόντες
οὐκ ἀγεννῶς ὅτι «Ἐδοκίμασας ἡμᾶς, ὁ Θεός, ἐπίρωσας ἡμᾶς ὡς

ΑΠΟ ΤΑ ΓΛΑΦΥΡΑ ΣΤΗ ΓΕΝΕΣΗ

ΛΟΓΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

Για τὸν πατριάρχη Ἰακώβ.

1. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι «Ὅλοι ὅσοι θέλουν νὰ ζήσουν μὲ εὐσέβεια σὲ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, θὰ διωχθοῦν»¹. Γιατὶ σὰν ἄγρια θηρία ὁρμοῦν ἐναντίον τους οἱ υἱοὶ τῆς παρανομίας, θεωρώντας τὴ λαμπρότητα αὐτῶν πού συνηθισαν νὰ προκόβουν σὰν κατηγορία κατὰ κάποιο τρόπο καὶ καταγγελία τῆς δυστροπίας τους. Γιατὶ τὰ χειρότερα ἐλέγχονται κατὰ κάποιο τρόπο πάντοτε μὲ τὴ σύγκριση τῶν καλυτέρων, καὶ αὐτὰ πού ἔχουν τὴν πιὸ ἀνώτερη ψῆφο κατηγοροῦν κατὰ κάποιο τρόπο τὴν ἔλλειψη ὠραιότητας σ' αὐτοὺς πού εἶναι κατώτερα. Καὶ τί γίνεται λοιπὸν μετὰ ἀπὸ αὐτό; Τὰ βέλη τῆς ζήλειας καὶ ἡ φωτιά ἀπὸ τὸν φθόνον ἀνάβουν στοὺς νικημένους φωτιά, πού ἀποτελοῦν ἀρχὴ μανίας καὶ ἀφορμὴ ἀσέβειας ἐναντίον ἐκείνων πού διάλεξαν νὰ ζοῦν ἄριστα, οἱ ὁποῖοι καὶ ὅταν τυχὸν βρεθοῦν σὲ ἀγῶνες καὶ κόπους, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξοντωθοῦν ἐντελῶς ἀπὸ αὐτοὺς πού τοὺς πολεμοῦν. Γιατὶ δὲν θὰ παραβλέψει μὲ κανένα τρόπο αὐτὸς πού προΐσταται τῶν ἁγίων ἐκείνους πού κινδυνεύουν γι' αὐτὸν, ἀλλὰ μᾶλλον θὰ τοὺς ἐλευθερώσει, καὶ πολὺ εὐκόλα, καὶ θὰ τοὺς κάνει πιὸ λαμπροὺς, προβάλλοντας σ' αὐτοὺς τὸν ἰδρώτα ὡς ἄσκησι τῆς ὑπομονῆς τους. Συμβάλλει βέβαια σ' αὐτὸ μὲ τὸν λόγο του καὶ ὁ θεοσπίσιος Παῦλος, ὁ ὁποῖος γράφει τὰ ἑξῆς: «Ὁ Θεὸς εἶναι ἀξιόπιστος καὶ δὲν θὰ σᾶς ἀφήσει νὰ δοκιμασθεῖτε περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι μπορεῖτε νὰ ἀντέξετε, ἀλλὰ μαζὶ μὲ τὴ δοκιμασία θὰ δώσει καὶ τὴ διέξοδο, γιὰ νὰ μπορέσετε νὰ ἀντέξετε»^{1α}. Ἐπὶ αὐτὸ τὸ διακήρυξαν περίλαμπρα σὲ τὸ βιβλίον τῶν Ψαλμῶν καὶ ἐκεῖνοι πού ἔλαβαν μέρος στοὺς ἀγῶνες καὶ ὑπέμειναν τοὺς κόπους τῶν διώξεων μὲ γενναιότητα, λέγοντας: «Μᾶς δοκίμασες, Θεέ μου, μᾶς

1α. Α' Κορ. 10, 13.

πυροῦται τὸ ἀργύριον. Εἰσήγαγες ἡμᾶς εἰς τὴν παγίδα· ἔθου θλίψεις ἐπὶ τὸν νῶτον ἡμῶν ἐπεδίδασας ἀνθρώπους ἐπὶ τὰς κεφαλὰς ἡμῶν. Διήλθομεν διὰ πυρός καὶ ὕδατος, καὶ ἐξήγαγες ἡμᾶς εἰς ἀναψυχήν».

- 5 Ἀκούεις ὅπως ἦκιστα μὲν τὰ ἐφ' οἷς δοκιμάζονται δυσφορεῖν ἐγνώκασι, χαίρουσι δὲ μᾶλλον ὡς ἀμείνους ἀναδεδειγμένοι, καὶ διὰ πείρας αὐτῆς ὅπερ εἰσὶν ἐγνωσμένοι, καὶ ἐπὶ ταῖς εἰς ἄκρον φιλοθεΐας διὰ τοῦ παθεῖν μεμαρτυρημένοι; Διελθεῖν γὰρ ἔφασαν διὰ πυρός. Ὡσπερ γάρ, οἶμαι, τὰ δοκιμώτατα τῶν θυμιαμάτων πυρὶ προσ-
- 10 ὠμληκότα, τῇ ἐνούσης αὐτοῖς εὐσομίας τότε ποιοῦνται τὴν ἐνδείξιν, οὕτω καὶ ὅσα ψυχὴ πυρουμένη τρόπον τινὰ διὰ τοῦ πειράζεσθαι καὶ πονεῖν, ἐναργεστέραν ποιεῖται τῆς ἐνούσης αὐτῇ πολυειδοῦς ἀρετῆς τὴν ἔκφανοιν. Πλὴν περὶ παντὸς ἀγίου ψάλλει μὲν πού καὶ φησιν ὁ θεοπέσιος Δαβὶδ, ὅτι «Παραβαλεῖ ἄγγελος Κυρίου κύκλω
- 15 τῶν φοβουμένων αὐτόν, καὶ ρύσεται αὐτούς». Αὐτὸς δὲ πάλιν τῆς ἐπικουρίας ὁ χορηγὸς διαορήδην φησὶν· «Ὅτι ἐπ' ἐμὲ ἦλπισε, καὶ ρύσσομαι αὐτόν. Κεκραξεται πρὸς με, καὶ εἰσακούσομαι αὐτοῦ· μετ' αὐτοῦ εἰμι ἐν θλίψει, ἐξελοῦμαι αὐτόν, καὶ δοξάσω αὐτόν, μακρότητος ἡμερῶν ἐμπλήσω αὐτόν, καὶ δείξω αὐτῷ τὸ σωτήριόν μου».
- 20 Ποῖον οὖν ἄρα ἐστὶ «τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς»; Ὁ ἐξ αὐτοῦ Θεὸς Λόγος, ὁ δι' ἡμᾶς καθ' ἡμᾶς καὶ ἐν δούλῳ μορφῇ γενοῦντως οἰκονομικῶς. Οὕτως αὐτὸν ἠνόμαζεν ὁ Πατὴρ καὶ δι' Ἡσαΐου λέγων «Καὶ ὄψονται τὰ ἔθνη τὴν δικαιοσύνην μου, καὶ βασιλεῖς τὴν δόξαν μου. Τὸ δὲ σωτήριόν μου ὡς λαμπὰς καυθήσεται». Γέγονε
- 25 γὰρ ἡμῖν δικαιοσύνη καὶ δόξα παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὁ Υἱός, καὶ μὴν καὶ σωτήριον. Δεδικαιώμεθα γὰρ ἐν αὐτῷ καὶ εἰς τὴν τῆς υἰοθεσίας ἀνεκομίσθημεν δόξαν.

Ὅτι δὲ καὶ σεσώσαμεθα τὰ τοῦ θανάτου φυγόντες δεσμὰ καὶ ἀνατρέχοντες εἰς ἀφθαρσίαν, πῶς ἂν εἶη λοιπόν, ἢ πόθεν ἀμφίδο-

30 λον; Ἐπεφάνη γὰρ ἡμῖν ὡς ἐν νυκτὶ καὶ ἐν σκότῳ λαμπὰς ὁ Υἱός, φῶς τὸ θεῖον ταῖς τῶν πιστευόντων ψυχαῖς ἐνιείς. Τοιγάρτοι καὶ ἔφασκεν· «Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου». Ὅτι τοίνυν κατὰ τὴν αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος φωνὴν «μακάριοι οἱ δεδωγμένοι ἕνεκεν δικαιοσύνης» (κλήρον γὰρ ἔξουσι τὸν ἐν οὐρανοῖς, καὶ αὐτὸν ἐπαμύνοντα

πυράκτωσες, όπως πυρακτώνεται τὸ ἄσῆμι. Μᾶς ἔρριξες στὴν παγίδα. Φόρτωσες θλίψεις στὴ ράχη μας. Ἐπέτρεψες ἄνθρωποι νὰ περάσουν πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια μας. Πέρασαμε μέσα ἀπὸ φωτιά και νερό, και μᾶς ὁδήγησες σὲ τόπο ἀναψυχῆς»².

Ἄκους ὅτι ἐλάχιστα συνηθίζουν νὰ δυσφοροῦν γιὰ αὐτὰ μὲ τὰ ὁποῖα δοκιμάζονται, και περισσότερο χαίρονται ἐπειδὴ ἀναδεικνύονται ἀνώτεροι, και μὲ τὴν πείρα αὐτὴ συνειδητοποιοῦν αὐτὸ πού εἶναι, και μὲ τὸ νὰ τὰ παθαίνουν αὐτὰ ἐπιβεβαιώνουν τὴν ἄκρα ἀγάπη τους πρὸς τὸν Θεό; Γιατὶ εἶπαν ὅτι πέρασαν μέσα ἀπὸ φωτιά. Νομίζω δηλαδή, ὅπως τὰ πιὸ δοκιμασμένα θυμιάματα ὅταν ἔρχονται σὲ ἐπαφή μὲ τὴν φωτιά τότε ἀποδεικνύουν τὴν εὐωδία πού ὑπάρχει σ' αὐτὰ, ἔτσι και ἡ ἅγια ψυχή, ὅταν κατὰ κάποιον τρόπο πυρακτώνεται μὲ τὸ νὰ δοκιμάζεται και νὰ ὑποφέρει, κάνει πιὸ φανερὴ τὴν πολύμορφη ἀρετὴ πού ὑπάρχει μέσα της. Πλὴν ὁμως γιὰ κάθε ἅγιον ψάλλει κάπου ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ και λέγει, ὅτι «Θὰ περικυκλώσει ἄγγελος τοῦ Κυρίου ἐκείνους πού τὸν φοβοῦνται και θὰ τοὺς γλυτώσει»^{2α}. Ἄλλὰ και ὁ ἴδιος ὁ χορηγὸς τῆς βοήθειας λέγει δλοκάθαρα: «Ἐπειδὴ στήριξε τὴν ἐλπίδα του σὲ μένα, θὰ τὸν γλυτώσω. Θὰ φωνάξει σὲ μένα και θὰ ἀκούσω τὴν παράκλησή του. Θὰ εἶμαι μαζί του στὴ θλίψη, θὰ τὸν γλυτώσω και θὰ τὸν δοξάσω. Θὰ τοῦ χαρίσω μακροζωία, και θὰ τοῦ δείξω τὸ σωτήριό μου»³. Ποιὸ λοιπὸν εἶναι «τὸ σωτήριό τοῦ Θεοῦ και Πατέρα»; Εἶναι ὁ Θεὸς Λόγος πού γεννήθηκε ἀπὸ αὐτόν, και γιὰ χάρη μας ἔγινε σὰν ἡμᾶς, λαμβάνοντας μορφὴ δούλου κατ' οἰκονομία. Ἐτσι τὸν ὀνόμαζε ὁ Πατέρας και μέσω τοῦ Ἡσαΐα λέγοντας: «Και θὰ δοῦν τὰ ἔθνη τὴ δικαιοσύνη μου και οἱ βασιλεῖς τὴ δόξα μου, ἐνῶ τὸ σωτήριό μου θὰ καεῖ σὰν λαμπάδα»^{3α}. Και πραγματικὰ ἔγινε γιὰ μᾶς ὁ Υἱὸς δικαιοσύνη και δόξα ἀπὸ τὸν Θεὸ και Πατέρα, ἀλλὰ και μέσο σωτήριό. Γιατὶ δικαιωθήκαμε μέσω αὐτοῦ και ἀνυψωθήκαμε στὴ δόξα τῆς υἰοθεσίας⁴.

Ἄρα βέβαια και σωθήκαμε, ἀποφεύγοντας τὰ δεσμὰ τοῦ θανάτου, και τρέχουμε ἐπάνω πρὸς τὴν ἀθανασία, πῶς και μὲ ποιὸ τρόπο θὰ μποροῦσε νὰ ἀμφισβητηθεῖ; Γιατὶ φανερώθηκε σὲ μᾶς ὁ Υἱὸς σὰν λαμπάδα μέσα στὴ νύχτα, βάζοντας μέσα στὶς ψυχὰς αὐτῶν πού πιστεύουν τὸ θεῖο φῶς. Γι' αὐτὸ και ἔλεγε: «Ἐγὼ εἶμαι τὸ φῶς τοῦ κόσμου»^{4α}. Ἄρα πάλι, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ Σωτήρα, «εἶναι μακάριοι ἐκεῖνοι πού ἔχουν διαχθεῖ γιὰ χάρη τῆς δικαιοσύνης»⁵ (γιατὶ θὰ κληρονομή-

4. Ρωμ. 3, 24.

4α. Ἰω. 8, 12.

5. Ματθ. 6, 10.

τὸν τῶν ὄλων Θεὸν καὶ Σωτῆρα. Ὅψονται δὲ καὶ αὐτὸ τὸ ἐπὶ Χριστοῦ μυστήριον), καὶ ἐξ αὐτῶν οὐδὲν ἦττον ἀναμάρτοι τις ἄν, τῶν κατὰ τὸν μακάριον Ἰακώβ. Παραθεῖναι δὲ οἶμαι πρόπον τὰ ἐπ' αὐτῷ γεγραμμένα πρὸς ἀκριθεστέραν εἶδῃσιν τοῖς ἐντευξομένοις
 5 Ἐχει δὲ οὕτω· «Καὶ ἐνεκότει Ἡσαῦ τῷ Ἰακώβ περὶ τῆς εὐλογίας, ἧς εὐλόγησεν αὐτὸν ὁ πατὴρ αὐτοῦ. Εἶπε δὲ Ἡσαῦ ἐν τῇ διανοίᾳ· Ἐργισάτωσαν αἱ ἡμέραι τοῦ πένθους τοῦ πατρός μου, ἵνα ἀποκτείνω Ἰακώβ τὸν ἀδελφόν μου. Ἀπηγγέλθη δὲ τῇ Ρεβέκκα τὰ ῥήματα Ἡσαῦ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς τοῦ πρεσβυτέρου, καὶ πέμψασα ἐκάλεσεν
 10 Ἰακώβ τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν νεώτερον καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἴδου Ἡσαῦ ὁ ἀδελφός σου ἀπειλεῖ σοι τοῦ ἀποκτεῖναί σε. Νῦν οὖν, τέκνον, ἄκουσόν μου τῆς φωνῆς, καὶ ἀναστὰς ἀπόδραθι εἰς τὴν Μεσοποταμίαν, πρὸς Λάβαν τὸν ἀδελφόν μου εἰς Χαρράν, καὶ οἴκησον μετ' αὐτοῦ ἡμέρας τινὰς ἕως τοῦ ἀποστρέψαι τὸν θυμὸν καὶ τὴν ὀργὴν τοῦ
 15 ἀδελφοῦ σου, καὶ ἐπιλάθηται ἡ πεποιήκας αὐτῷ, καὶ ἀποστείλασα μεταπέμψομαί σε ἐκεῖθεν, μήποτε ἀτεκνωθῶ ἀπὸ τῶν δύο ὑμῶν ἐν μᾶ ἡμέρα».

Εἶτα τῆς ἀποδημίας εὐπρόσωπον ἀφορμὴν ἐπορίζετο τῷ υἱῷ, καὶ δὴ προελθοῦσα τῷ Ἰσαάκ, ἔφη· «Προσώχθικα τῇ ζωῇ μου διὰ
 20 τὰς θυγατέρας τῶν υἱῶν Χέτ· Εἰ λήψεται Ἰακώβ γυναῖκα ἀπὸ τῶν θυγατέρων τῆς γῆς ταύτης, ἵνα τί μοι τὸ ζῆν;». Ἵνα γὰρ μὴ ἀνεθέλητον τῷ πατρὶ ποιοῖτο τὴν ἀποδρομὴν ὁ μακάριος Ἰακώβ, λύπης τε καὶ ὀργῆς ἀναδειχθεῖη πρόξενος, εὐτέχνως τὸ γύναιον ἀναπέθει τὸν πρεσβύτην ἐπιτρέψαι τῷ υἱῷ τὴν ἀποδημίαν. «Προσκαλεσά-
 25 μενος», γὰρ φησιν, «Ἰσαάκ τὸν Ἰακώβ, εὐλόγησεν αὐτὸν, καὶ ἐνετείλατο αὐτῷ λέγων· «Οὐ λήψη γυναῖκα ἐκ τῶν θυγατέρων Χαναάν. Ἀναστὰς ἀπόδραθι εἰς τὴν Μεσοποταμίαν, εἰς τὸν οἶκον Βαβουήλ τοῦ πατρός τῆς μητρὸς σου, καὶ λάβε σεαυτῷ γυναῖκα ἐκεῖθεν ἐκ τῶν θυγατέρων Λάβαν τοῦ ἀδελφοῦ τῆς μητρὸς σου. Ὁ δὲ Θεὸς μου
 30 εὐλογῆσαι σε καὶ αὐξήσαι σε καὶ πληθύναι σε, καὶ ἔσῃ εἰς συναγωγὰς ἐθνῶν, καὶ δώῃ σοι τὴν εὐλογίαν Ἀβραάμ τοῦ πατρός μου, σοὶ καὶ τῷ σπέρματί σου μετὰ σέ, κληρονομήσαι τὴν γῆν τῆς παροικησεώς σου, ἣν ἔδωκεν ὁ Θεὸς τῷ Ἀβραάμ».

σουν τὸν οὐρανό, καὶ θὰ ἔχουν ὑπερασπιστὴ τοὺς τὸν Θεὸ τῶν ὄλων καὶ Σωτῆρα, καὶ ἐπὶ πλέον θὰ δοῦν καὶ τὸ ἴδιο τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ), μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ μάθει ὄχι λιγώτερο καὶ ἀπὸ τὰ σχετικὰ μὲ τὸν μακάριον Ἰακώβ. Καὶ νομίζω ὅτι πρέπει νὰ παραθέσουμε τὰ ὅσα ἔχουν γραφεῖ σχετικὰ μὲ αὐτόν, γιὰ νὰ ἔχουν ἀκριβέστερη γνώση αὐτοὶ ποὺ θὰ τὰ διαβάσουν. Ἔχουν λοιπὸν αὐτὰ ὡς ἑξῆς: «Καὶ ἀγανακτοῦσε ὁ Ἡσαῦ ἐναντίον τοῦ Ἰακώβ ἕξαιτίας τῆς εὐλογίας ποὺ τοῦ ἔδωσε ὁ πατέρας του. Καὶ εἶπε μέσα του ὁ Ἡσαῦ: "Ἄς πεθάνει πρῶτα ὁ πατέρας μου, καὶ ἀφοῦ περᾶσουν οἱ ἡμέρες τοῦ πένθους τοῦ πατέρα μου, θὰ σκοτώσω τὸν ἀδελφό μου Ἰακώβ. Πληροφορήθηκε ὁμως ἡ Ρεβέκκα τὰ λόγια τοῦ Ἡσαῦ, τοῦ μεγαλύτερου υἱοῦ της. Ἔστειλε τότε καὶ κάλεσε τὸν Ἰακώβ, τὸν νεώτερο υἱό της, καὶ τοῦ εἶπε: "Ὁ ἀδελφός σου Ἡσαῦ ἀπειλεῖ ὅτι θὰ σέ σκοτώσει. Τώρα λοιπὸν, παιδί μου, ἄκουσε τὰ λόγια μου, καὶ σήκω καὶ πήγαινε στὴ Μεσοποταμία, στὴ Χαρρὰν, στὸν ἀδελφό μου τὸν Λάβαν, καὶ μέινε μαζί του μερικὲς ἡμέρες, μέχρι νὰ περάσει ὁ θυμὸς καὶ ἡ ὀργὴ τοῦ ἀδελφοῦ σου καὶ νὰ ξεχάσει αὐτὰ ποὺ τοῦ ἔκανες, καὶ στέλλοντάς ἀνθρώπο θὰ σέ ἐπαναφέρω ἀπὸ ἐκεῖ, γιὰ νὰ μὴ σᾶς στερηθῶ καὶ τοὺς δύο μέσα σέ μὰ μέρα»⁶.

Ἔπειτα ἐπινόησε εὐσηχημὴ ἀφορμὴ γιὰ τὴν ἀποδημία τοῦ υἱοῦ της, καὶ πηγαίνοντας στὸν Ἰσαάκ, τοῦ εἶπε: «Νοιώθω ἀηδία γιὰ τὴ ζωὴ μου ἕξαιτίας τῶν θυγατέρων τῶν υἱῶν τοῦ Χέτ. Ἄν ὁ Ἰακώβ πάρει γυναῖκα ἀπὸ τίς θυγατέρες τῆς χώρας αὐτῆς, τί μοῦ χρειάζεται πιά ἡ ζωή;»⁷. Γιὰ νὰ μὴ κάνει δηλαδή τὴ φυγὴ του ὁ μακάριος Ἰακώβ χωρὶς τὴ θέληση τοῦ πατέρα του, καὶ γίνεαι αἰτία νὰ ὀργισθεῖ, μὲ τρόπο ἡ γυναῖκα μεταπειθεῖ τὸν γέροντα νὰ ἐπιτρέψει στὸ υἱό του τὴν ἀποδημία. «Καὶ ὁ Ἰσαάκ τότε», λέγει, «ἀφοῦ προσκάλεσε τὸν Ἰακώβ, τὸν εὐλόγησε καὶ τὸν συμβούλεψε λέγοντάς του: Νὰ μὴ πάρεις γυναῖκα ἀπὸ τίς θυγατέρες τοῦ Χαναάν. Σήκω καὶ πήγαινε στὴ Μεσοποταμία, στὸ σίτι τοῦ Βαιθήλ, τοῦ πατέρα τῆς μητέρας σου, καὶ πάρε ἀπὸ ἐκεῖ γυναῖκα γιὰ τὸν ἑαυτό σου, ἀπὸ τίς θυγατέρες τοῦ Λάβαν, τοῦ ἀδελφοῦ τῆς μητέρας σου. Καὶ ὁ Θεός μου εἶθε νὰ σέ εὐλογήσει καὶ νὰ σέ αὐξήσει καὶ νὰ σέ πληθύνει, καὶ νὰ γίνεις ἀρχηγὸς πολλῶν λαῶν, καὶ νὰ σοῦ δώσει τὴν εὐλογία τοῦ πατέρα μου Ἀβραάμ, σέ σένα καὶ στοὺς μετὰ ἀπὸ σένα ἀπογόνους σου, ὥστε νὰ κληρονομήσεις τὴ χώρα ὅπου μένεις, τὴν ὁποία ἔδωσε ὁ Θεὸς στὸν Ἀβραάμ»⁸.

8. Γεν. 28, 1-4.

β'. "Ὅσον μὲν οὖν εἷς γε τὸ γράμμα καὶ τὰ ἐκ τῆς ἱστορίας ὑποδηλούμενα, πρέπει ἂν οὐκ ἐν μικρῷ ποιεῖσθαι θαύματι τὴν τε Ρεβέκκαν αὐτὴν καὶ τὸν μακάριον Ἰακώβ. Ἡ μὲν γὰρ ὡς προὔχοντι τῷ ἀνδρὶ προσεκόμιζε λιτὴν, τὴν ἐπὶ γε τῷ υἱῷ φημι, ὁ δὲ τὸν τῆς φύσεως νόμον ἐποιεῖτο παραχρῆμα τοῦ πρέποντος θραδευτῆν, καὶ τὸν ἀνεθέλητον τῇ μητρὶ γάμον παραιτεῖσθαι προστέταχε τῷ υἱῷ, κολακεύων τρόπον τινὰ τὸν ἐξ αὐτοῦ φύντα καὶ τεθραμμένον εὐσεβῶς, κατ' ἔχθος ἰέναι τῆς πατρῴας ἀρετῆς. Πανταχῆ γὰρ εὐρήσομεν τὸν θεσπέσιον Ἰακώβ τοῖς τῶν γεγεννηκότων εἰκοντα νεύμασι, καὶ μή-
 5 νουσιν ὡσπερ ἐναργῆ τε καὶ οὐκ ἀμφίλογον τῆς εἰς Θεὸν εὐσεβείας τὸ χρῆμα ποιούμενον. "Ὅσον δὲ ἦκεν εἰς θεωρίας λόγον, οἷμαι ἰέναι τὴν ἐσωτάτω πορείαν δὴ πάλιν, ἀναμνήσαι δὲ δεῖν ἐκεῖνο ὑπολαμβάνω. Εἷν γὰρ ἂν ὠδὶ καὶ λίαν ἀπονητὶ καταφανὲς τὸ θεώρημα. Ρεβέκκα μὲν γὰρ πρὸ ὠδίνος ἔτι, τῆς ἐπὶ τόκῳ φημί, τῶν ἐξ αὐτῆς γεγονότων
 15 κνοφοροῦσα τὴν ξυνωρίδα, δυσφόρητον κομιδῆ τὴν δυσφημίαν ἐδέχετο, καὶ ἐν αὐτοῖς ἦν ἤδη τοῖς τοῦ θανάτου δεύμασι, οὐκ ἐν μετρίοις ὄντων σκιρτήμασι τῶν ἐμβρύων. Εἶτα τί τὸ χρῆμα διαλανθάνειν ἠθελεν ἐπερωτῶσα Θεὸν καὶ λέγουσα: «Εἴ οὕτω μοι μέλλει γενέσθαι, ἵνα τί μοι τοῦτο;». Καὶ τί πρὸς ταῦτα ὁ Θεός; «Δύο ἔθνη καὶ
 20 δύο λαοὶ ἐκ τῆς κοιλίας σου διασταλήσονται, καὶ λαὸς λαοῦ ὑπερέξει», φησί, «καὶ ὁ μείζων δουλεύσει τῷ ἐλάττονι».

Οὐκοῦν εἰς τύπον παραδεξώμεθα τῶν δύο λαῶν, τοῦ τε ἐξ Ἰσραήλ, καὶ τοῦ διὰ πίστεως, Ἡσαῦ τε καὶ Ἰακώβ. Ἄλλ' «Ἐνεκότει», φησὶν, «Ἡσαῦ τῷ Ἰακώβ», ὅτι μὲν τῶν προεσθειῶν ἐστέρητο καταπλησας τὰ πρωπτοτόκια, καὶ παρεῖς ἐτέρῳ τὴν ἑαυτοῦ τιμὴν, καὶ μὴν ὅτι καὶ δεύτερος τὰ ἐκ τῆς θήρας προσαγαγὼν, τῆς εὐλογίας διήμαρτε. Ταύτητοι καὶ ἐν ἀγρίοις ἦν ἤδη σκέμμασι, καὶ τὸν τῷ φθόνῳ σύμφρονά τε καὶ ἀδελφὸν ἐμελέτα φόνον. Ἐνεκότει δὲ ὁμοίως καὶ ἐπεμήνισε δεινῶς ὁ πρωτότοκος Ἰσραήλ τοῖς ἐν πίστει καὶ μετ'
 30 αὐτόν, τουτέστι τῷ νέῳ λαῷ, ἐπεὶ τοι γέγονεν ἐν τάξει τῇ πρώτῃ παρὰ Θεῷ, καὶ ἐν πρωτοτόκου μοίρᾳ λελόγισται, καὶ εὐλογίας τῆς

2. Όπως λοιπόν θγαίνει από την Γραφή και από αυτά που υποδηλώνονται από την διήγηση, πρέπει να θαυμάσουμε όχι λίγο και την ίδια τη Ρεβέκκα, και τον μακάριο Ίακώβ. Γιατί εκείνη υπέβαλε την παράκληση για τον υίο της στον άνδρα της ως αρχηγό της οικογένειας, και εκείνος έκανε άμέσως τον νόμο της φύσεως κριτή, και πρόσταξε στον υίο του να αποφύγει τον γάμο που δεν ήθελε ή μητέρα του, καλοπιάνοντας κατά κάποιον τρόπο αυτόν που γεννήθηκε από αυτόν και ανατράφηκε με ευσέβεια ώστε να βαδίσει στα ίχνη της άρετης του πατέρα του. Γιατί παντού συναντάμε τον θεσπασιο Ίακώβ να πειθαρχεί στις υποδείξεις των γονέων του και να τις θεωρεί ως έντολη σαφή και άναμφίβολη της ευσέβειας προς τον Θεό. Ός προς το βαθύτερο όμως νόημα του λόγου, νομίζω ότι πρέπει πάλι να ακολουθήσω τη βαθύτερη πορεία και θεωρώ αναγκαίο να υπενθυμίσω εκείνο. Γιατί με τον τρόπο αυτόν θά γίνει φανερό και χωρίς πολύν κόπο το υπό εξέταση θέμα. Η Ρεβέκκα δηλαδή πριν από τους πόνους του τοκετού, έννοω ένω κνοφορούσε ακόμα τους δύο αδελφούς που γεννήθηκαν από αυτήν, αισθανόταν πολύ άνυπόφορη αηδία, και αντιμετώπιζε ήδη τους φόβους του θανάτου, επειδή τα έμβρυα άναπτηδούσαν μέσα της πολύ. Έτσι, θέλοντας να μάθει τί κρυβόταν πίσω από αυτό που της συνέβαινε, ρώτησε τον Θεό λέγοντας: «Εάν πρόκειται να μου συμβούν αυτά, γιατί να έχω μείνει έγκυος; Και ο Θεός τί άπάντησε σ' αυτά: «Δύο έθνη και δυο λαοί διαφορετικοί θά προέλθουν από την κοιλιά σου, και ο ένας λαός θά υπερिσχύσει του άλλου», λέγει, «και ο μεγαλύτερος θά ύπηρετήσει τον μικρότερο»⁹.

Πρέπει λοιπόν τον Ήσαυ και τον Ίακώβ να τους δεχθούμε ως τύπους των δύο λαών, του Ίσραηλτικού, και εκείνου που επρόκειτο να προέλθει από την πίστη. Άλλά, λέγει, «Ο Ήσαυ ήταν γεμάτος όργη έναντίον του Ίακώβ»¹⁰, επειδή είχε στερηθεί τα πρεσβεία, πουλώντας τα πρωτόκια και παραχωρώντας στον άλλο την τιμή του, και επειδή, προσφέροντας δεύτερος το κνήγι, έχασε την εύλογία. Γι' αυτό και έκανε άγριες ήδη σκέψεις, και μελετούσε από τη ζήλεια του να σκοτώσει τον όμόφρονα και άδελφό του. Παρόμοια βέβαια άγανακτούσε και όργιζόταν φοβερά ο πρωτότοκος Ίσραήλ με εκείνους που είχαν πιστέψει και ήταν μεταγενέστεροί του, δηλαδή με τον νέο λαό, επειδή είχε πάρει την πρώτη θέση κοντά στον Θεό και ύπολογιζόταν στη θέση του πρω-

10. Γεν. 27, 41.

ἄνωθεν ἐπίμεστος ἦν, τὴν ἐν Χριστῷ διὰ Πνεύματος καταπλουτήσας χάριν. Ἐπεφύετο δὴ οὖν τοῖς ἐν Χριστῷ διὰ πίστεως ὁ Ἰσραὴλ, ὅσον δὲ ἦκεν εἰς τὸ αὐτῷ δοκοῦν, καὶ εἰς δύναμιν ἐγχειρημάτων, καὶ πικρὸς γέγονε φονετής, διώξεις ἐπενεγκῶν καὶ τοῖς ἐκ φόνου καὶ θασκανίας κατατιτρώσκων θέλεσιν.

Ἄλλ' ἔπειθεν ἡ Ρεβέκκα τὸν Ἰακώβ τὰ οἴκοι μεθέντα παραιτεῖσθαι τὸν ἀδελφόν, ἵεναι τε πρὸς Λάβαν ἄνθρωπον εἰδωλολάτρην. Προὔτρεπε δὲ καὶ αὐτὸς ὁ θεσπέσιος Ἰσαάκ, ὁ τοῦ Ἰακώβ πατῆρ, παραιτεῖσθαι μὲν γάμον τὸν ἐκ Χαναάν, ἐφίεσθαι δὲ μᾶλλον τοῦ ποιεῖσθαι σύνοικον ἐκ τῶν θυγατέρων Λάβαν. Κινδυνεύοντι γὰρ καὶ διωκομένῳ τῷ νέῳ λαῷ, τὰς τῶν φονόντων ὀργὰς παραιτεῖσθαι σωφρόνως συμβεβούλευκεν ἡ Ἐκκλησία, ἧς ἂν εἴη τύπος ἡ Ρεβέκκα. Συνεπινεύει δὲ ὡσπερ καὶ αὐτὸς ὁ τῆς Ρεβέκκας νυμφίος, τουτέστι Χριστός, παρωθεῖσθαι μὲν οἰκειότητα τὴν πνευματικὴν τῶν εἰς ἀνοσίους ἐκκεκαυμένων ὀργὰς καὶ φονῶν ἀγρίως μεμελετηκότων (οἰκειότητος δὲ σημεῖον ὁ γάμος), ἀνθαιρεῖσθαι δὲ μᾶλλον τὰς ἐκ τοῦ οἴκου Λάβαν, τουτέστι τὰς ἐξ ἔθνῶν. Εὐρήσομεν δὲ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, οἱ καὶ τῶν ἐν πίστει καὶ νέων λαῶν γεγόνασιν ἀπαρχή, διαπεραίνειν ἐσπουδακότας τὰ ἐντεταλμένα τῷ Ἰακώβ

Ἄπενοσφίζοντο μὲν γὰρ τῆς Ἰουδαίων ἀγέλης, ἅτε δὴ φονώσης κατ' αὐτῶν, μεταμείβοντες δὲ χώρας καὶ πόλεις, τὰς τῶν διωκόντων ὑποτρέχειν ὀργὰς νοννεχῶς ἐσπούδαζον. Διεμέμνηντο γὰρ ἐπισκήπτοντος τοῦ Χριστοῦ καὶ λέγοντος: «Ὅταν διώκωσιν ἡμᾶς ἐκ τῆς πόλεως ταύτης, φεύγετε εἰς τὴν ἑτέραν». Προσελάλουν δὲ καὶ αὐτοῖς τοῖς ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ ἀπειθεῖν ἠρημένοις καὶ ὑβρίζουσιν ἀφειδῶς: «Ὑμῖν ἦν ἀναγκαῖον πρῶτον λαληθῆναι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ· ἐπειδὴ δὲ ἀπωθεῖσθε αὐτὸν καὶ οὐκ ἀξίους κρίνετε ἑαυτοὺς τῆς αἰωνίου ζωῆς, ἰδοὺ στρεφόμεθα εἰς τὰ ἔθνη. Οὕτω γὰρ ἐντέταλκεν ἡμῖν ὁ Κύριος».

Ἀκούεις ὅπως ὁ τῆς Ἐκκλησίας νυμφίος, τουτέστι Χριστός, ἐντέταλται τοῖς ἰδίοις εἰς τὴν τῶν Ἑλλήνων ἀπιέναι πληθύν, καὶ τεκνογονεῖν ἐκεῖθεν, καὶ πατέρας ὡσπερ ἀναφαίνεσθαι λαῶν; Τοι-

τοτόκου, και ἦταν κατάμεστος ἀπὸ τὴ θεία εὐλογία, ἔχοντας διὰ τοῦ Πνεύματος τὴν ἐν Χριστῷ χάρη. Ἐπετίθετο λοιπὸν ὁ Ἰσραὴλ στοὺς ὄπαδους τοῦ Χριστοῦ διὰ τῆς πίστεως, και ἀνάλογα μὲ αὐτὸ ποὺ τοῦ φαινόταν σωστὸ και μὲ τὸ μέγεθος τῶν ἐπιθέσεων του, ἔγινε και φοβερὸς δολοφόνος, ἐνεργώντας διώξεις ἐναντίον τους, και προκαλώντας τους πλήγματα μὲ τὰ βέλη τοῦ φθόνου και τοῦ φόνου.

Ἡ Ρεβέκκα ὁμως ἔπεισε τὸν Ἰακώβ, ἐγκαταλείποντας τὸ σπίτι, νὰ ἀποφύγει τὸν ἀδελφὸ του, και νὰ πάει στὸν Λάβαν, ποὺ ἦταν εἰδωλολάτρης. Τὸν προέτρειψε ἐπίσης και ὁ ἴδιος ὁ θεοσπέσιος Ἰσαὰκ, ὁ πατέρας τοῦ Ἰακώβ, νὰ ἀποφύγει τὸν γάμο μὲ γυναῖκα ἀπὸ τὴ Χαναάν, και νὰ προτιμήσει μᾶλλον νὰ κάνει σύζυγὸ του μιὰ ἀπὸ τὶς θυγατέρες τοῦ Λάβαν. Δηλαδή, ὅταν ὁ νέος λαὸς κινδύνευε και διωκόταν, ἡ Ἐκκλησία, τῆς ὁποίας τύπος θὰ μπορούσε νὰ εἶναι ἡ Ρεβέκκα, τοὺς συμβούλευε μὲ φρονιμάδα νὰ ἀποφεύγουν τὴν ὀργὴ τῶν φονιάδων. Συναινοῦσε βέβαια και ὁ ἄνδρας τῆς Ρεβέκκας, δηλαδή ὁ Χριστὸς, νὰ ἀποφεύγουν τὴν πνευματικὴ φιλία και σχέση μὲ ἐκείνους ποὺ παρακινούνταν σὲ ἀνιερὴ ὀργὴ και μελετοῦσαν νὰ σκοτώνουν μὲ τρόπο ἄγριο, (σημάδι βέβαια τῆς οἰκειότητος ἦταν ὁ γάμος), και νὰ προτιμοῦν μᾶλλον τὶς γυναῖκες τῆς οἰκογένειας τοῦ Λάβαν, δηλαδή τῶν ἐθνικῶν. Βλέπουμε λοιπὸν τοὺς ἀγίους ἀποστόλους, ποὺ ἦταν οἱ πρῶτοι ἀπὸ ἐκείνους ποὺ πίστεψαν και τῶν νέων λαῶν, νὰ φροντίζουν νὰ ἐφαρμόζουν τὶς συμβουλὲς ποὺ δόθηκαν στὸν Ἰακώβ. Γιατὶ ἀποχωρίζονταν ἀπὸ τὴν ἀγέλη τῶν Ἰουδαίων, ἐπειδὴ εἶχαν φονικὲς διαθέσεις ἐναντίον τους, και ἀλλάζοντας διαδοχικὰ χῶρες και πόλεις, φρόντιζαν μὲ σύνεση νὰ ἀποφεύγουν τὴν ὀργὴ τῶν διωκτῶν τους. Γιατὶ ἔφεραν στὴ μνήμη τους τὸν Χριστὸ ποὺ τοὺς ἔδινε τὶς παραγγελίες και τοὺς ἔλεγε: «Ὅταν σᾶς διώχουν ἀπὸ τὴν πόλη αὐτή, νὰ φεύγετε σὲ ἄλλη»¹¹. Μιλοῦσαν ὁμως και σὲ ἐκείνους ποὺ προέρχονταν ἀπὸ τὸ αἷμα τοῦ Ἰσραὴλ, ποὺ δὲν ἠθελαν νὰ πιστέψουν και τοὺς ἔβριζαν συνεχῶς: «Ἐπρεπε πρῶτα νὰ κηρυχθεῖ σὲ σᾶς ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ ὁμως τὸν ἀπορρίπτετε και δὲν θεωρεῖτε τοὺς ἑαυτοὺς σας ἄξιους τῆς αἰῶνιης ζωῆς, στρεφόμαστε πρὸς τοὺς ἐθνικούς. Γιατὶ αὐτὴν τὴν ἐντολὴ μᾶς ἔδωσε ὁ Κύριος»¹².

Ἀκοῦς, ὅτι ὁ νυμφίος τῆς Ἐκκλησίας, δηλαδή ὁ Χριστὸς, ἔδωσε ἐντολὴ στοὺς δικούς του νὰ πηγαίνουν στὰ πλήθη τῶν Ἐθνικῶν, και νὰ ἀποκτοῦν τέκνα ἐκεῖ γεννώντας τα, και νὰ γίνονται κατὰ κάποιον τρόπο

12. Πράξ. 13, 46.

γάρτοι καὶ ὁ σοφώτατος Παῦλος τοῖς ἐξ ἔθνῶν δι' αὐτοῦ πιστεύουσιν ἐπιτέλλει λέγων· «Κἂν γὰρ μυρίους παιδαγωγούς ἔχητε ἐν Χριστῷ, ἀλλ' οὐ πολλοὺς πατέρας· Ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ διὰ τοῦ Εὐαγγελίου ἐγὼ ὑμᾶς ἐγέννησα». Ὅτι δὲ καὶ συνέσται Θεὸς καὶ εὐλογῆσει πλουσίως τοὺς ἐν πίστει λαοὺς, παραδείξειεν ἂν, καὶ μάλα ραδίως, ὁ θεσπέσιος Ἰσαάκ, ἀποτρέχοντα τὸν Ἰακώβ τῆς πατρῴας ἐστίας ταῖς ἄνωθεν εὐλογίαις στεφανῶν καὶ λέγων· «Ὁ δὲ Θεὸς μου εὐλογῆσαι σε καὶ αὐξήσαι σε καὶ πληθύναι σε, καὶ ἔσῃ εἰς συναγωγὰς ἔθνῶν, καὶ δώῃ σοι τὴν εὐλογίαν Ἀβραάμ τοῦ πατρὸς μου». 10 Ἡὐλόγηνται γὰρ οἱ ἐν Χριστῷ, ἠΰξηνται τε λίαν καὶ εἰς πλήθος γεγόνασι, καὶ συναγωγὰς ἔθνῶν καὶ συγκληρονόμοι τέθεινται τῶν ἁγίων πατέρων. Ἀνακληθήσονται γὰρ μετὰ Ἀβραάμ καὶ Ἰσαάκ καὶ Ἰακώβ καὶ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, κατὰ τὴν αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος φωνήν. Ἡὐλόγημέθα δὲ παρ' αὐτοῦ πάλιν· ἔφη γὰρ ὑπὲρ 15 ἡμῶν· «Πάτερ ἅγιε, τήρησον αὐτοὺς ἐν τῇ ἀληθείᾳ σου». Εἰ δὲ δὴ νοοῖτο καὶ τοῦ Ἡσαῦ μήτηρ ἡ Ρεβέκκα, διαλυμανεῖται τοῦτο τοῖς θεωρήμασι παντελῶς οὐδέν. Εἰς τύπον μὲν γὰρ τῶν ἐξ Ἰσραὴλ παρεδεξάμεθα τὸν Ἡσαῦ, Ρεβέκκα γε μὴν τὸ τῆς Ἐκκλησίας δεδώκαμεν πρόσωπον· Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ γεγονάσιν οἱ ἐξ Ἰσραὴλ τῆς Ἐκκλησίας 20 υἱοὶ διὰ πίστεως ἐν Χριστῷ, εἰς λαὸν μὲν οὐκέτι τὸν πάλαι καὶ ἄρχαῖον ἐκεῖνον λελογισμένοι, μεταστοιχειούμενοι δὲ μᾶλλον εἰς νέον τοῖς ἐξ ἔθνῶν ἀναμίξ· «Εἴ τις γὰρ ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις», ὃς καὶ τοὺς δύο λαοὺς ἔκτισεν εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον, ποιῶν εἰρήνην, κατὰ τὰς Γραφάς, καὶ ἀποκαταλλάσων ἀμφοτέρους ἐν ἐνὶ Πνεύματι πρὸς τὸν Πατέρα. Ἀέλυκε γὰρ τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ, καὶ 25 κατήργηκεν ἐν δόγμασι τὸν τῶν ἐντολῶν νόμον.

γ'. Ἐφοδιασθέντα δὴ σὺν ταῖς παρὰ πατρός εὐλογίαις τὸν Ἰακώβ, ἀπεκόμιζον οἱ πόδες ἐπὶ τὸν αὐτῷ προτεθέντα τῆς ἀποδημίας σκοπόν. Καὶ ποῖα δὴ πάλιν τὰ μεταξὺ γεγονότα, δι' αὐτῶν εἰσόμεθα 30 τῶν ἱερῶν Γραμμάτων. Ἔχει δὲ οὕτως· «Καὶ ἐξῆλθεν Ἰακώβ ἀπὸ

13. Α' Κορ. 4, 15.

15. Ματθ. 8, 11.

14. Γεν. 28, 1-4.

16. Ἰω. 17, 11.

πατέρες λαών; Γι' αυτό και ὁ σοφώτατος Παῦλος, γράφοντας στοὺς ἔθνικους πού πίστεψαν μέσω αὐτοῦ, λέγει: «Γιατί, ἂν καὶ μπορεῖτε νὰ ἔχετε χιλιάδες παιδαγωγούς στοῦ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, δὲν ἔχετε ὅμως πολλοὺς πατέρες. Γιατί ἐγὼ οἶμαι γένησα ὡς πιστὰ μέλη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ διὰ τοῦ Εὐαγγελίου»¹³. «Ὅτι θὰ εἶναι μαζί τους ὁ Θεὸς καὶ θὰ εὐλογήσει πλουσιοπάροχα τοὺς λαοὺς πού πίστεψαν, μπορεῖ νὰ τὸ ἀποδείξει, καὶ πολὺ εὐκόλα μάλιστα, ὁ θεσπέσιος Ἰσαάκ, ὁ ὁποῖος, ὅταν ὁ Ἰακώβ ἔφευγε ἀπὸ τὸ πατρικὸ σπίτι, τὸν στεφάνωνε μὲ τίς οὐράνιες εὐλογίες καὶ τοῦ ἔλεγε: «Καὶ ὁ Θεὸς μου εἶθε νὰ σὲ εὐλογήσει καὶ νὰ σὲ αὐξήσει καὶ νὰ σὲ πληθύνει καὶ νὰ σὲ κάνει πατέρα πλήθους ἔθνῶν, καὶ νὰ σοῦ δώσει τὴν εὐλογία τοῦ πατέρα μου Ἀβραάμ»¹⁴. Πράγματι ἔχουν εὐλογηθεῖ οἱ πιστοὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ μεγάλωσαν πολὺ, καὶ ἔγιναν πλῆθος καὶ συναθροίσεις ἔθνῶν, καὶ ὀρίσθησαν συγκληρονόμοι τῶν ἁγίων πατέρων. Γιατί θὰ ἀναπαύονται μαζί μὲ τὸν Ἀβραάμ καὶ τὸν Ἰσαάκ καὶ τὸν Ἰακώβ στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ ἴδιου τοῦ Σωτήρα¹⁵. Ἐπίσης ἔχουμε εὐλογηθεῖ πάλι ἀπὸ αὐτόν· γιατί εἶπε γιὰ μᾶς: «Πατέρα ἅγιε, φύλαξέ τους στὴν ἀλήθειά σου»¹⁶. Ἄν καὶ βέβαια ἡ Ρεβέκκα ἦταν καὶ μητέρα τοῦ Ἡσαῦ, αὐτὸ ὅμως δὲν βλάπτει καθόλου ἀπὸ τίς ἐξηγήσεις μας. Γιατί παραδεχθήκαμε ὅτι ὁ Ἡσαῦ ἦταν τύπος τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἰσραήλ, ἐνῶ στὴ Ρεβέκκα ἀποδώσαμε τὸν τύπο τῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἰσραήλ ἔγιναν υἱοὶ τῆς Ἐκκλησίας μὲ τὴν πίστη στὸν Χριστό, καὶ δὲν ὑπολογίζονται πὰ ὅ ἐκείνον τὸν ἀρχαῖο καὶ παλιὸ λαό, ἀλλὰ μεταβλήθηκαν μᾶλλον σὲ νέο λαὸ ἀνάμικτο μὲ ἐκεῖνο τῶν ἐξ ἔθνῶν. Γιατί, σύμφωνα μὲ τίς Γραφές, «Ἐὰν κανεὶς εἶναι ἐνωμένος μὲ τὸν Χριστό, αὐτὸς εἶναι καινούργιο δημιούργημα»¹⁷, ὁ ὁποῖος (ὁ Χριστὸς) ἔνωσε καὶ τοὺς δύο λαοὺς σὲ ἕνα καινούργιο ἄνθρωπο, εἰρηνεύοντάς τους καὶ συμφιλιώνοντάς τους καὶ τοὺς δύο μὲ τὸν Πατέρα μὲ τὴ χάρη τοῦ ἑνὸς Πνεύματος. Γιατί γκρέμισε τὸν μεσότοιχο τοῦ φραγμοῦ, καὶ κατέρρησε μὲ δόγματα τὸν νόμο τῶν ἐντολῶν.

3. Ἀφοῦ λοιπὸν ὁ Ἰακώβ ἔφοδιάσθηκε μὲ τίς εὐλογίες τοῦ πατέρα του, τὰ πόδια του τὸν κατεύθυναν πρὸς τὸν σκοπὸ τῆς ἀποδημίας πού εἶχε τεθεῖ ὅ αὐτόν. Καὶ ποιά λοιπὸν πάλι ἦταν τὰ γεγονότα πού μεσολάβησαν κατὰ τὴν πορεία του, θὰ τὰ γνωρίσουμε ἀπὸ τὰ ἱερὰ βιβλία. Ἔχει ἡ διήγηση ὡς ἑξῆς: «Ὁ Ἰακώβ ἀναχώρησε ἀπὸ τὸ πηγάδι τοῦ

17. Β' Κορ. 5, 17.

τοῦ Φρέατος τοῦ ὄρκου, καὶ ἐπορεύθη εἰς Χαρράν, καὶ ἀπήνησε
 τόπῳ, καὶ ἐκοιμήθη ἐκεῖ ἔδω γὰρ ὁ ἥλιος. Καὶ ἔλαβεν ἀπὸ τῶν λίθων
 τοῦ τόπου καὶ ἔθηκε πρὸς κεφαλῆς αὐτοῦ, καὶ ἐκοιμήθη ἐν τῷ τόπῳ
 ἐκείνῳ καὶ ἐνυπνιάσθη. Καὶ ἰδοὺ κλίμαξ ἐστηριγμένη ἐν τῇ γῆ, ἣς ἡ
 5 κεφαλὴ ἀφικνεῖται εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ ἀνέ-
 βαινον καὶ κατέβαινον ἐπ' αὐτήν. Ὁ δὲ Κύριος ἐπεστήρικτο ἐπ'
 αὐτῆς, καὶ εἶπεν Ὁ Θεὸς Ἀβραάμ τοῦ πατρός σου, καὶ ὁ Θεὸς
 Ἰσαάκ, μὴ φοβοῦ Ἡ γῆ, ἐφ' ἣς σὺ καθεύδεις, ἐπ' αὐτῆς σοὶ δώσω
 αὐτήν καὶ τῷ σπέρματί σου, καὶ ἔσται τὸ σπέρμα σου ὡσεὶ ἄμμος τῆς
 10 θαλάσσης. Καὶ πλατυνθήσεται ἐπὶ θάλασσαν καὶ λίβα καὶ βορρᾶν
 καὶ ἐπὶ ἐνατολάς. Καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν σοὶ πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς
 γῆς καὶ ἐν τῷ σπέρματί σου. Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ μετὰ σοῦ διαφυλάσσω σε
 ἐν τῇ ὁδῷ πάσῃ, οὗ ἂν πορευθῆς, καὶ ἀποστρέψω σε εἰς τὴν γῆν
 ταύτην, ὅτι οὐ μὴ σε ἐγκαταλίπω, ἕως τοῦ ποιῆσαί με πάντα ὅσα
 15 ἐλάλησά σοι. Καὶ ἐξηγέρθη Ἰακώβ ἐκ τοῦ ὕπνου αὐτοῦ, καὶ εἶπεν,
 ὅτι Ἔστι Κύριος ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ, ἐγὼ δὲ οὐκ ᾔδειν. Καὶ ἐφοβήθη,
 καὶ εἶπεν Ὡς φοβερός ὁ τόπος οὗτος! Οὐκ ἔστι τοῦτο, ἀλλ' ἡ οἴκος
 Θεοῦ, καὶ αὕτη ἡ πύλη τοῦ οὐρανοῦ. Καὶ ἀνέστη Ἰακώβ τὸ πρωὶ καὶ
 ἔλαβε τὸν λίθον ὃν ὑπέθηκεν ἐκεῖ πρὸς κεφαλῆς αὐτοῦ. Καὶ ἔστησεν
 20 αὐτὸν στήλην, καὶ ἐπέχεεν ἔλαιον ἐπὶ τὸ ἄκρον αὐτῆς, καὶ ἐκάλεσε
 τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἐκείνου, Οἶκος Θεοῦ».

Ὁνομα μὲν οὖν πόλεως εἶναι φαμεν τὸ Φρέαρ τοῦ ὄρκου. «Γέ-
 γραπται γὰρ οὕτω περὶ αὐτοῦ· «Ἐγένετο δὲ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, καὶ
 παραγενόμενοι οἱ παῖδες Ἰσαάκ, ἀπήγγειλαν αὐτῷ περὶ τοῦ φρέα-
 25 τος, οὗ ὤρυσαν, καὶ εἶπαν, οὐκ εὔρομεν ὕδωρ. Καὶ ἐκάλεσεν αὐτὸν
 ὄρκον. Διὰ τοῦτο ἐκάλεσε τὸ ὄνομα τῆ πόλει, Φρέαρ ὄρκου, ἕως τῆς
 σήμερον. «Ὁρκου δὲ Φρέαρ» εἴ τις ἔλοιτο μαθεῖν, ἀνθ' ὅτου δὴ
 πάλιν ἐκεῖνό φαμεν. Ἐκεῖ γὰρ ὄρκον εἰρήνης ἔθεντο πρὸς τὸν Ἰσα-
 30 άκ οἱ Γεραριτῶν ἠγνούμενοι, Ἀθιμέλεχ καὶ οἱ σὺν αὐτῷ. Ἀπαίρει δὴ
 οὖν ὁ θεσπέσιος Ἰακώβ τῆς πατρῴας ἐστίας καὶ πόλεως αὐτῆς, καὶ
 γένους ἀπενοσφίζετο. Ταύτητοι δεινῶς καὶ ἀλύειν ἤρχετο. Ἐενεόει
 γάρ που κατὰ τὸ εἰκὸς ὡς ἀλήτης ἔσται καὶ ξένος, καὶ οἰκήσει μὲν

ὄρκου, και πορεύτηκε πρὸς τὴ Χαρρὰν τῆς Μεσοποταμίας. Προχωρώντας ἔφτασε σὲ ἓνα τόπο, ὅπου κοιμήθηκε, γιατί εἶχε δύσει ὁ ἥλιος. Πῆρε τότε κάποιες ἀπὸ τίς πέτρες τοῦ τόπου, τίς ἔβαλε κάτω ἀπὸ τὸ κεφάλι του και κοιμήθηκε στὸν τόπο ἐκεῖνο, και εἶδε ἓνα ὄνειρο. Εἶδε μιὰ σκάλα στηριγμένη στὴ γῆ, ποὺ ἠ κορυφή της ἔφτανε στὸν οὐρανό, και ἀγγελοι τοῦ Θεοῦ ἀνεβοκατέβαιναν πάνω σ' αὐτήν. Και ὁ Κύριος ποὺ ἦταν στηριγμένος σ' αὐτήν τοῦ εἶπε: Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεὸς τοῦ πατέρα σου Ἄβραάμ, και Θεὸς τοῦ Ἰσαάκ, Μὴ φοβᾶσαι· τὴ γῆ σπὴν ὁποία κοιμᾶσαι θὰ τὴ δώσω σὲ σένα και στοὺς ἀπογόνους σου, και οἱ ἀπόγονοί σου θὰ γίνουν πολλοὶ σὰν τὴν ἄμμο τῆς γῆς, ποὺ θὰ ἐπεκταθοῦν πρὸς δυσμὰς, πρὸς νότον, πρὸς βορρᾶν και πρὸς ἀνατολάς, και διὰ σοῦ και τῶν ἀπογόνων σου θὰ εὐλογηθοῦν ὄλες οἱ φυλές τῆς γῆς. Και νὰ, ἐγὼ εἶμαι μαζί σου και θὰ σὲ φυλάγω στὸ δρόμο σου, ὅπου και νὰ πᾶς, και θὰ σὲ ἐπιστρέψω στὴ γῆ αὐτή, και δὲν θὰ σὲ ἐγκαταλείψω, μέχρι ποὺ νὰ πραγματοποιήσω ὄλα ὅσα σοῦ ὑποσχέθηκα. Σηκώθηκε τότε ὁ Ἰακώβ ἀπὸ τὸν ὕπνο του και εἶπε: Στὸν τόπο αὐτὸ βρισκεται ὁ Θεός, και ἐγὼ δὲν τὸ ἤξερα! Φοβήθηκε λοιπὸν και εἶπε: Πόσο φοβερός εἶναι ὁ τόπος αὐτός! Δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ οἶκος τοῦ Θεοῦ, και αὐτὴ ἡ πύλη τοῦ οὐρανοῦ. Σηκώθηκε λοιπὸν τὸ πρῶι, πῆρε τὴν πέτρα ποὺ εἶχε βάλει κάτω ἀπὸ τὸ κεφάλι του, τὴν ἔστησε σὰν ἀναμνηστικὴ στήλη, ἔχυσε λάδι στὴν κορυφή της, και ὀνόμασε τὸν τόπο ἐκεῖνον, Οἶκο τοῦ Θεοῦ»^{17α}.

Τὸ ὄνομα βέβαια τῆς πόλης ἐκείνης λέμε ὅτι ἦταν «τὸ Πηγᾶδι τοῦ ὄρκου», γιατί ἔχει γραφεῖ γι' αὐτὸ τὸ ἐξῆς: «Ἦρθαν τὴν ἡμέρα ἐκείνη οἱ ὑπηρέτες τοῦ Ἰσαάκ και τοῦ ἀνάφεραν γιὰ τὸ πηγᾶδι ποὺ ἀνοιξαν, και εἶπαν: Δὲν βρήκαμε νερὸ. Και τὸ ὀνόμασε ὄρκο. Γι' αὐτὸ και σπὴν πόλη ἐκείνη ἔδωσε τὸ ὄνομα, “Πηγᾶδι τοῦ ὄρκου”, ποὺ ὑπάρχει μέχρι σήμερα»¹⁸. Και ἐὰν θέλει κανεὶς νὰ μάθει, γιὰ ποιὸ λόγο ὀνομάσθηκε «Πηγᾶδι τοῦ ὄρκου», θὰ ποῦμε πάλι. Ἐπειδὴ ἐκεῖ ἔδωσαν ὄρκο εἰρήνης μὲ τὸν Ἰσαάκ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Γεραριτῶν, Ἀδιμέλεχ και οἱ σύντροφοί του. Ἀναχώρησε λοιπὸν ὁ θεσπέσιος Ἰακώβ ἀπὸ τὴ πατρικὴ του ἐστία και ἀπὸ τὴν πόλη αὐτή, και ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὸ γένος του. Γι' αὐτὸ και προχωροῦσε πολὺ στενοχωρημένος. Γιατὶ σκεφτόταν κατὰ κάποιον τρόπο, ὅπως ἦταν φυσικό, ὅτι θὰ εἶναι σὰν περιφερόμενος ἀγύρτης και ξένος, και θὰ κατοικήσει σὲ ξένη χώρα, και ἴσως νὰ βρεθεῖ κάτω

ἐπ' ἀλλοδαπῆς, ἔσται δ' ἴσως καὶ ὑφ' ἑτέρους, καὶ ἀσυνήθη δουλεί-
 ας δέξεται ζυγόν. Εἴκειν γὰρ τοῖς κρατοῦσιν ἀνάγκη καὶ τοὺς ἄγαν
 εὐγενεῖς. Συλλαμβάνεται δὲ καὶ παραχοῆμα Θεὸς ὁ «καρδίας εἰδώς
 καὶ νεφρούς», καὶ ταῖς οὕτω πικραῖς δυσφημίαις οὐκ ἔα καταπνίγε-
 5 θαι τὴν τοῦ δικαίου ψυχὴν. Παρέδειξε γὰρ ὅτι πληθὺς ἀγγέλων,
 ἄνω τε καὶ κάτω διάττουσα, διασώζει ραδίως τοὺς ἀνακειμένους
 Θεῷ. Τοῦτι γάρ, οἶμαι, καὶ ἕτερον οὐδὲν διὰ τῶν ὀνειράτων ἐπαι-
 δεύετο· αἰσθητῶς μὲν γὰρ τὴν εἰς τὸ ἄνω διήκουσαν ἐθεῶτο κλίμα-
 κα. Καθόδου δὲ καὶ ἀνόδου σημεῖον ἦν, εἰ καὶ ἐν πάχεσιν ὥσπερ
 10 ἐγράφετο τύποις. Ἦκουε δὲ καὶ φωνῆς αὐτοῦ λέγοντος τοῦ τοῖς
 ἀγγέλοις προστάττοντος, ὅτι τῆς δοθείσης αὐτῷ παρὰ πατρὸς εὐλο-
 γίας αὐτὸς ἔσται τὸ πέρασ. «Ἐκταθήσεται γὰρ τὸ σπέρμα σου»,
 φησὶν, «εἰς ἡῶ τε καὶ δύσιν, βορρᾶν τε καὶ νότον». Ἐφασκε δὲ ὅτι
 καὶ αὐτὸν ἔξει τὸν ἐπαμύνοντα καὶ διασώζοντα πανταχῇ. Ἀφν-
 15 πνος δὲ γεγονώς, οὐκ ἐν μετρίοις ἦν θαύμασιν ὁ θεοπέσος Ἰακώβ,
 καὶ δὴ καὶ ἔφασκεν ὅτι, «Ἔστι Κύριος ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ, ἐγὼ δὲ
 οὐκ ἤδειν».

Ἄλλὰ τί ἂν βούλοιο διὰ τούτου δηλοῦν, πῶς οὐκ ἄξιον ἰδεῖν;
 Μικρὰς κομιδῆ τὰς δόξας περὶ Θεοῦ ἐν τοῖς ἀρχαιοτέροις εὐρήσο-
 20 μεν. Ἦροντο γὰρ ὅτι τὴν μὲν ἄλλην ἅπασαν γῆν ἠφίει τὸ θεῖον, συνε-
 στέλλετο δὲ ὥσπερ εἰς μόνην ἐκείνην, εἰς ἣν καὶ κέκληνται παρ'
 αὐτοῦ τὰ οἴκοι μεθέντες καὶ τῆς Χαλδαίων ἀπαίροντες. Ἐπειδὴ γὰρ
 οἱ τῶν εἰδώλων προσκνηται τὴν πολυθεον νοσοῦντες πλάνησιν,
 ἐκάστω τῶν δαιμονίων ἰδικὴν ὥσπερ τινὰ νέμοντες χώραν, καὶ μονο-
 25 νουχί τυράννους ἰστάντες τοὺς κατὰ πόλιν προσκνουμένους, οὐχί
 πάντα δύνασθαι πανταχῇ καὶ τιμᾶσθαι δεῖν ὑπελάμβανον. Τοιγάρ-
 τοι καὶ οἱ μακάριοι πατριάρχαι ἄρτι τῶν τῆς εἰδωλολατρίας ἠθῶν
 καὶ πολυθεοῦ πλάνης ἀπηλλαγμένοι καὶ Θεὸν τὸν φύσει καὶ ἀλη-
 θῶς ἀναπεπεισμένοι προσκνεῖν, οὐκ ἐν πάσῃ γῆ καὶ ἐν παντὶ τόπῳ,
 30 παρεῖναι τέ σφισι καὶ ἐπαμύνειν ᾤοντο, μικρὰ κομιδῆ φρονοῦντες
 ἔτι. Παιδεύεται τοίνυν ὁ μακάριος Ἰακώβ καὶ τῆς ἀποδημίας ἐπλού-
 τει καρπόν, τὸ λεῖπρον ἐν πίστει. Ἐμάνθανε γὰρ ὡς ἐν παντὶ τόπῳ καὶ
 πάσῃ χώρᾳ τὸ θεῖόν ἐστι. Καὶ κατοικεῖ μὲν ἐν οὐρακῷ, περιέπει δὲ
 τὴν σύμπασαν γῆν, καὶ πεπλήρωκε τὴν οἰκουμένην, καὶ ὑπ' αὐτῷ
 35 πάντα ἐστὶ τὰ ἐν οὐρακῷ πνεύματα, ἃ ἄνω τε καὶ κάτω διαθεῖν προσ-

ἀπὸ ἄλλους καὶ νὰ δεχθεῖ ἀσυνήθιστο ζυγὸ δουλείας. Γιατὶ εἶναι ἀναγκασμένοι καὶ οἱ πολὺ εὐγενεῖς νὰ ὑποτάσσονται στοὺς ἔξουσιαστές. Τὸ ἀντιλαμβάνεται ὁμως ἀμέσως ὁ Θεὸς «ποὺ γνωρίζει τὶς καρδιὰς καὶ τὰ νεφρὰ»¹⁹, καὶ δὲν ἀφήνει τὴν ψυχὴ τοῦ δικαίου νὰ καταπνίγεται μὲ τὶς τόσο βαρεῖές θρηνωδίες. Γιατὶ τοῦ ἔδειξε, ὅτι ἓνα πλῆθος ἀγγέλων ποὺ τρέχει πάνω κάτω, σώζει εὐκόλα αὐτοὺς ποὺ ἐμπιστεύονται τὸν ἑαυτὸ τους στὸν Θεὸ. Καὶ πράγματι αὐτό, νομίζω, καὶ τίποτε ἄλλο, διδασκόταν ἀπὸ τὰ ὄνειρα. Γιατὶ ἔβλεπε αἰσθητὰ τὴ σκάλα ποὺ ἔφτανε στὸν οὐρανό, καὶ ἦταν σημεῖο καθόδου καὶ ἀνόδου, ἂν καὶ παριστανόταν μὲ κάπως χονδροῦς τύπους. "Ἀκουε ὁμως καὶ τὴ φωνὴ ἐκείνου ποὺ πρόσταζε τοὺς ἀγγέλους, ὅτι αὐτὸς θὰ εἶναι τὸ τέρμα τῆς εὐλογίας ποὺ ἔλαβε ἀπὸ τὸν πατέρα του. Γιατὶ λέγει, «Οἱ ἀπόγονοί σου θὰ ἀπλωθοῦν σὲ ἀνατολὴ καὶ δύση, σὲ βορρᾶ καὶ νότο»²⁰. "Ἐλεγε ἐπίσης ὅτι θὰ ἔχει τὸν ἴδιο ὑπερασπιστὴ καὶ σωτῆρα παντοῦ. Καὶ ὅταν ξύπνησε ὁ θεσπέσιος Ἰακώβ ἦταν κυριευμένος ἀπὸ κατάπληξη, καὶ ἔλεγε· «Στὸν τόπο αὐτὸν ὑπάρχει ὁ Κύριος, καὶ ἐγὼ δὲν τὸ γνῶριζα»²¹.

Πῶς δὲν θὰ ἄξιζε νὰ δοῦμε τί ἤθελε νὰ φανερώσει μὲ αὐτό; Οἱ ἀντιλήψεις γιὰ τὸν Θεὸ στοὺς ἀρχαιότερους βρῖσκουμε ὅτι ἦταν πολὺ μικρὲς. Γιατὶ πίστευαν ὅτι ὅλη τὴν ἄλλη γῆ τὴν ἄφηνε τὸ θεῖο, καὶ περιοριζόταν κατὰ κάποιον τρόπο μόνο σ' ἐκείνη, στὴν ὁποία ἔχουν κληθεῖ αὐτοὶ ποὺ μετέχουν στὰ δικά του καὶ φεύγουν ἀπὸ τὴ Χαλδαία. Ἐπειδὴ δηλαδὴ αὐτοὶ ποὺ προσκυνοῦσαν τὰ εἰδῶλα ἔπασχαν ἀπὸ τὴν πολυθεϊκὴ πλάνη, μοίραζαν στὸ καθένα ἀπὸ τὰ δαιμόνια κάποιον δικὴν του χώρα, καὶ τοποθετώντας κατὰ κάποιον τρόπο τυράννους αὐτοὺς ποὺ λατρεύονταν σὲ κάθε πόλη, θεωροῦσαν ὅτι δὲν μπορούσαν ὅλοι νὰ τιμῶνται παντοῦ. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ μακάριοι πατριάρχαι, ἀπαλλαγμένοι πρόσφατα ἀπὸ τὰ ἦθη τοῦ πολυθεῖς πλάνης καὶ πεπεισμένοι νὰ προσκυνοῦν τὸν κατὰ φύσιν καὶ ἀληθινὸ Θεό, νόμιζαν ὅτι δὲν μπορούσε νὰ παραβρισκεται σ' ὅλη τὴ γῆ καὶ σὲ κάθε τόπο καὶ νὰ τοὺς βοηθᾷ, πιστεύοντας ἀκόμα πολὺ μικρά. Διδάσκεται λοιπὸν ὁ μακάριος Ἰακώβ καὶ κερδίζει ὡς καρπὸ τῆς ἀποδημίας του αὐτὸ ποὺ τοῦ ἔλειπε στὴν πίστη. Γιατὶ μάθαινε, ὅτι ὁ Θεὸς βρῖσκεται σὲ κάθε τόπο καὶ σὲ κάθε χώρα. Καὶ κατοικεῖ βέβαια στὸν οὐρανό, ἀλλὰ προστατεύει ὅλη τὴ γῆ, καὶ πληροῖ ὅλη τὴν οἰκουμένη, καὶ βρῖσκονται κάτω ἀπὸ αὐτὸν ὅλα τὰ πνεύματα τοῦ οὐρανοῦ, τὰ ὁποῖα διατάζονται νὰ τρέχουν πάνω καὶ

19. Ψαλμ. 10, 7.

20. Γεν. 28, 14.

21. Γεν. 28, 16.

τάπτονται, και αὐτὸν ἔχουσι κεφαλὴν και ἐφεστηκότα. Διὰ τοῦτο
 θεθαύμακε λέγων ὅτι, «Ἔστι Κύριος ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ, ἐγὼ δὲ οὐκ
 ἤδδειν». Οἰθηθεὶς δὲ τὸν λίθον τῶν ὄνειράτων αὐτῶν γενέσθαι παραί-
 5 «Οἶκον» ἐκάλει, «Θεοῦ, και πύλην τοῦ οὐρανοῦ» τὸν χῶρον, και
 ἀνεστήλου τὸν λίθον.

δ'. Και ταυτὶ μὲν ἡμῖν ὡς ἐν παχυτέραις ἀφηγήσειν εἰρησθῶ
 πάλιν. Καταψιλοῦν γὰρ ἔδει τῆς ἱστορίας τὸ ἄναντες εἶναι δοκοῦν.
 Μεθιστάντες δὲ ἤδη πρὸς θεωρίαν πνευματικὴν τὸ προκειμένον,
 10 πάλιν ἐκεῖνὸ φαιμεν, ὅτι τὰς τῶν φονώντων ὀργάς, φημί δὴ τῶν
 Ἰουδαίων, ὁ νέος και ἐν πίστει λαός, ὡς ἐν ἀπαρχῇ τοῖς ἀγίοις ἀπο-
 στόλοις νοούμενος, ὑποτρέχει μὲν ἠπειγέτο και παραιτεῖσθαι λίαν,
 ἀπαίρων δὲ ὡσπερ ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν, τὰς ἐξ ἔθνῶν ἀγέλας ἐμνη-
 στεύετο, και συλλέγειν ὡσπερ εἰς ἑαυτὸν διὰ τῆς ἐν πνεύματι και
 15 νοητῆς κοινωνίας, ἐπεθύμει λίαν. Καθάπερ ἀμέλει και Ἰακώβ ἐπὶ
 τὰς τοῦ Λάβαν ἠπειγέτο θυγατέρας, ἐκδειματουῦντος Ἡσαῦ και
 φονῶν ἀγριῶς ἐπιχειρηκότος. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἐν πίστει λαός ἐπανευ-
 παύσατο τῷ Χριστῷ, ὅς ἐστι λίθος ἐκλεκτός, ἀκρογωνιαίος, ἐντιμος
 20 μόνι μὲν εἰς γῆν οὐκ ἔσσονται, συλλήπτορας δὲ και ἐπαρωγούς τοὺς
 ἀγίους ἔξουσιν ἀγγέλους, ἄνω τε και κάτω διαθέοντας. Ἐφη γὰρ
 που Χριστός· «Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, ἀπάρτι ὄψεσθε τὸν οὐρανὸν
 ἀνεφερότα, και τοὺς ἀγγέλους τοῦ Θεοῦ ἀναβαίνοντας και καταβαί-
 νοντας ἐπὶ τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου». Τοῦτο, οἶμαι, ἔστιν ἡ κλίμαξ, ἣ
 25 ἄνω τε και κάτω τῶν ἀγίων πνευμάτων διαδρομή, «πεμπομένων εἰς
 διακονίαν, διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν βασιλείαν». Ἐπεστήρι-
 κτο δὲ τῇ κλίμακι Χριστός, ὡς μέχρις αὐτοῦ φθανόντων τῶν ἀγίων
 πνευμάτων, και αὐτὸν ἐχόντων τὸν ἐπιστάτην· οὐχ ὡς ὄντα κατ'
 αὐτά, ἀλλ' ὡς Θεὸν και Κύριον. Ἐφη δὲ που και ὁ Δαβὶδ ἀνθρώπων
 30 παντὶ τῷ κατοικεῖν ἐλομένῳ ἐν βοθηθείᾳ τοῦ Ὑψίστου, «Ὅτι τοῖς
 ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ, τοῦ διαφυλάξαι σε ἐν πάσαις
 ταῖς ὁδοῖς σου. Ἐπὶ χειρῶν ἀροῦσί σε, μήποτε προσκόψῃς πρὸς

κάτω, και αυτόν έχουν επικεφαλής και προϊστάμενο. Γι' αυτό και κυριεύθηκε από κατάπληξη, λέγοντας: «Στόν τόπο αυτόν υπάρχει ο Κύριος, και εγώ δὲν τὸ γινώριζα»²². Και ἐπειδὴ νόμισε, ὅτι ἡ πέτρα ἔγινε αἰτία τοῦ νὰ δεῖ τὰ ὄνειρα αὐτά, γι' αὐτὸ και τὴν τιμοῦσε μὲ αὐτὰ πού εἶχε, ραντίζοντάς τὴν μὲ λάδι. Και ἐπὶ πλέον ὀνόμασε τὸν τόπο «Οἶκο τοῦ Θεοῦ και πύλη τοῦ οὐρανοῦ», και ἀναστήλωσε τὴν πέτρα.

4. Και αὐτὰ λοιπὸν εἰώθησαν σὲ μᾶς πάλι μὲ πιδ ἄδρες διηγῆσεις. Γιατι ἔπρεπε νὰ ἀφαιρέσουμε ὅ,τι εἶναι ἀντίθετο μὲ τὴν ἱστορία. Μεταφέροντας λοιπὸν τὸ θέμα μας σὲ πνευματικὴ θεώρηση, λέμε πάλι ἐκεῖνο, ὅτι ὁ νέος και πιστὸς λαὸς, ὅπως νοοῦνταν στὴν ἀρχὴ μὲ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, προκειμένου νὰ ἀποφύγει τὴν ὀργὴ τῶν φονιάδων, ἐννοῶ τῶν Ἰουδαίων, ἀναγκαζόταν νὰ φεύγει κρυφὰ και νὰ ἐγκαταλείπει τὸν τόπο του, και μεταβαίνοντας ἀπὸ πόλη σὲ πόλη, ἐπιδίωκε νὰ συνάπτει σχέσεις μὲ τὰ πλήθη τῶν ἐθνῶν, και ἐπιθυμοῦσε πάρα πολὺ νὰ τοὺς συγκεντρῶνει κατὰ κάποιον τρόπο γύρω ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του μὲ τὴν πνευματικὴ και νοητὴ κοινωνία. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ διαζόταν και ὁ Ἰακώβ νὰ πάει σὲς θυγατέρες τοῦ Λάβαν, ἐπειδὴ τὸν ἀπειλοῦσε ὁ Ἡσαῦ και ἐπιχειροῦσε νὰ τὸν σκοτώσει μὲ τρόπον ἄγριο. Ἐπειδὴ ὁμως ὁ πιστὸς λαὸς στηριζόταν στὸν Χριστό, ὁ ὁποῖος εἶναι λίθος ἐκλεκτός, ἀκρογωνιαίος, ἐντιμος (γιατι αὐτὸ, νομίζω, δηλώνει τὸ ὅτι κοιμήθηκε ἔχοντας προσκεφάλι τὸν λίθο), ἔχουμε μάθει, ὅτι δὲν θὰ εἶναι μόνοι στὴ γῆ, ἀλλὰ θὰ ἔχουν συνεργοὺς και βοηθοὺς τοὺς ἁγίους ἀγγέλους, οἱ ὁποῖοι τρέχουν πάνω και κάτω. Γιατι εἶπε κάπου ὁ Χριστὸς: «Ἀλήθεια, ἀλήθεια σᾶς λέγω, ἀπὸ τώρα θὰ βλέπετε τὸν οὐρανὸ ἀνοιγμένον και τοὺς ἀγγέλους τοῦ Θεοῦ νὰ ἀνεβαίνουν και νὰ κατεβαίνουν πρὸς τὸν Υἱὸ τοῦ ἀνθρώπου»²³. Αὐτὸ, νομίζω, σημαίνει ἡ σκάλα και τὸ ἀνεβοκατέβασμα τῶν ἁγίων πνευμάτων, «τὰ ὁποῖα στέλνονται γιὰ νὰ ὑπηρετοῦν αὐτοὺς πού πρόκειται νὰ κληρονομήσουν τὴ βασιλεία»²⁴. Και ἐπάνω στὴν κορυφὴ τῆς σκάλας ἦταν καθισμένος ὁ Χριστὸς, ἐπειδὴ μέχρι ἐκεῖνον φτάνουν τὰ ἅγια πνεύματα, και αὐτὸν ἔχουν ἀρχηγό, χωρὶς νὰ εἶναι σὰν αὐτὰ, ἀλλὰ ὡς Θεὸς και Κύριος. Ἄλλὰ και ὁ Δαβὶδ εἶπε κάπου γιὰ κάθε ἄνθρωπο πού ἐπιλέγει νὰ κατοικήσει μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Ὑψίστου: «Γιατι θὰ δώσει ἐντολὴ ὁ Κύριος στοὺς ἀγγέλους του γιὰ σένα, ὥστε νὰ σὲ διαφυλάξουν σὲ ὅλους τοὺς δρόμους σου. Θὰ σὲ σηκώνουν στὰ χέρια τους, μὴ τυχὸν και σκοντάψει τὸ πόδι σου σὲ πέτρα.

24. Ἐβρ. 1, 14.

λίθον τὸν πόδα σου. Ἐπὶ ἀσπίδα καὶ βασιλίσκον ἐπιθήσῃ, καὶ καταπατήσεις λέοντα καὶ δράκοντα». Πεπατήκαμεν γὰρ ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ, Χριστοῦ διδόντος τὴν ἐξουσίαν.

5 Ἄξιοι δὴ οὖν καὶ θεοπτείας οἱ ἐν Χριστῷ, καὶ τοῦ διακεῖσθαι τεθαρρηκότως, ὅτι καὶ συνέσται καὶ ἐπαμνεῖ καὶ διασώσει πανταχοῦ καὶ ἐγκάρπους ἀποφανεῖ. «Ἴδου γὰρ ἐγώ», φησί, «μεθ' ἡμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας, ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος». Ὅτι δὲ καὶ πεπλουτήκασιν οἱ μακάριοι μαθηταί, καὶ ἀναριθμῆτων ἐθνῶν γεγό-
10 νασι πατέρες, ἐν πίστει τῇ ἐν Χριστῷ λέγω καὶ ὡς ἐν γεννήσει τῇ πνευματικῇ, παντί που δῆλον, Παύλου λέγοντος ἐναργῶς τοῖς δι' αὐτοῦ πιστεύουσιν. «Ὅτι κἂν μυρίους παιδαγωγούς ἐχῆτε ἐν Χριστῷ, ἀλλ' οὐ πολλοὺς πατέρας. Ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ διὰ τοῦ Εὐαγγελίου ἐγὼ ὑμᾶς ἐγέννησα». Γέγονε τοίνυν αὐτῶν τὸ σπέρμα, ταῖς
15 ἄμμοις ἰσάριθμον. Ἐκτέταται δὲ καὶ εἰς ἀκτῖνας καὶ δύσιν, καὶ δεξιὰ καὶ ἐνώνημα· νότον δὲ λέγω καὶ βορρᾶν. Ἄλλ' ἦν καὶ ὁ λίθος ὡς ἐν τύπῳ Χριστοῦ τιμώμενος καὶ ἀναστηλούμενος, ἐν ἐλαίῳ τε δεδευμένος. Κέχρισται γὰρ παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὁ Ἐμμανουήλ, «ἐλαίον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους αὐτοῦ». Ἐγήγερται δὲ
20 καὶ ἐκ νεκρῶν, καίτοι καταβεδηκῶς ἐβελοντῆς εἰς θάνατον. Καὶ τοῦτο, οἶμαι, ἔστι τὸ ἀνεστηλῶσθαι τὸν λίθον. Κηρύττεται δὲ καὶ διὰ τῶν ἀγίων ἀποστόλων ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὡς κεχρισμένος παρὰ Πατρός ἐν ἀγίῳ Πνεύματι καὶ ἐγγεγερμένος ἐκ νεκρῶν, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἡ δόξα σὺν ἀγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς
25 αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ἔτι περὶ τοῦ πατριάρχου Ἰακώβ.

α'. Τὸ θεῖον ἡμᾶς ἐφίεσθαι λόγων καὶ διψᾶν ὅτι μάλιστα τὸ χρηστόν τι μαθεῖν, ὅτι πάντων ἄριστον καὶ ταῖς ἀνωτάτω ψήφοις ἐστεφανωμένον παρὰ Θεοῦ, πῶς ἂν ἐνδοιάσειέ τις; Ἄξιον δὲ ὅτι τοῦ
30 παντός λόγου τὸ χρημᾶ ἐστὶ καὶ πρὸς ἀναγκαῖον ἡμῖν ἐκτελεστήσει

25. Ψαλμ. 90, 11-14.

26. Ματθ. 28, 20.

Θὰ περπατᾶς ἐπάνω στὰ δηλητηριώδη ἔρπετά, τὴν ἀσπίδα καὶ τὸν βασιλίσκο, καὶ δὲν θὰ σέ τρομάζει τὸ λιοντάρι καὶ ὁ δράκος»²⁵. Καὶ πράγματι περπατήσαμε πάνω σὲ φίδια καὶ σκορπιούς, καὶ πάνω σὲ ὅλες τὶς δυνάμεις τοῦ ἐχθροῦ, δίνοντάς μας τὴν ἐξουσία αὐτὴ ὁ Χριστός.

Αὐτοὶ λοιπὸν ποὺ πιστεύουν στὸν Χριστὸ εἶναι ἄξιοι νὰ βλέπουν τὸν Θεό, καὶ νὰ φέρονται μὲ θάρρος, γιατί καὶ θὰ βρῖσκεται μαζί τους, καὶ θὰ τοὺς βοηθήσει, καὶ θὰ τοὺς διασώσει παντοῦ, καὶ θὰ τοὺς καταδείξει καρποφόρους. Γιατὶ λέγει· «Νὰ, ἐγὼ εἶμαι μαζί σας ὅλες τὶς ἡμέρες, μέχρι τὴ συντέλεια τοῦ κόσμου»²⁶. Ὅτι βέβαια καὶ αὐξήθηκαν οἱ μακάριοι μαθητὲς καὶ ἔγιναν πατέρες ἀναρίθμητων ἐθνῶν, ἐννοῶ μὲ τὴν πίστη στὸν Χριστὸ καὶ μὲ τὴν πνευματικὴ γέννηση, εἶναι στὸν καθένα γνωστό, ἀφοῦ ὁ Παῦλος λέγει ὀλοκάθαρα σ' ἐκείνους ποὺ πίστεψαν δι' αὐτοῦ· «Γιατί, καὶ ἂν ἀκόμα ἔχετε μύριους παιδαγωγούς στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, δὲν ἔχετε ὅμως πολλοὺς πατέρες. Γιατὶ μὲ τὴ χάρη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγὼ σᾶς γέννησα διὰ τοῦ Εὐαγγελίου»²⁷. Ἐγιναν λοιπὸν οἱ καρποὶ τους ἰσάριθμοι μὲ τὴν ἀμμο, καὶ ἔχουν ἀπλωθεῖ καὶ στὴν ἀνατολὴ καὶ στὴ δύση, καὶ δεξιὰ καὶ ἀριστερά, ἐννοῶ στὸν νότο καὶ στὸν βορρᾶ. Ἀλλὰ καὶ ὁ λίθος τιμήθηκε ὡς τύπος τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀναστηλώθηκε, ἀφοῦ περιλούσθηκε μὲ λάδι. Καὶ πράγματι ὁ Ἐμμανουὴλ χρίσθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, «μὲ τὸ πνευματικὸ ἐκεῖνο χρῖσμα, ποὺ παρέχει ἀγαλλίαση σ' ἐκείνους ποὺ χρίονται μὲ αὐτό»²⁸. Ἀναστήθηκε ἐπίσης καὶ ἀπὸ τοὺς νεκροὺς, ἂν καὶ κατέβηκε στὸν θάνατο μὲ τὴ θέλησή του. Καὶ αὐτό, νομίζω, σημαίνει τὸ ὅτι ὁ λίθος ἀναστηλώθηκε. Γιατὶ καὶ ἀπὸ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς κηρύσσεται ὅτι εἶναι χρισμένος ἀπὸ τὸν Πατέρα διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ ἀναστημένος ἀπὸ τοὺς νεκροὺς, αὐτὸς μέσω τοῦ ὁποῖου καὶ μαζί μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα πρέπει ἡ δόξα, μαζί μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Καὶ ἄλλα γιὰ τὸν πατριάρχη Ἰακώβ.

1. Τὸ νὰ ἐπιθυμοῦμε τοὺς θεῖους λόγους καὶ νὰ διψᾶμε νὰ μάθουμε κάτι τὸ ἰδιαίτερα καλὸ, πῶς θὰ μπορούσε νὰ ἀμφιβάλλει κανεὶς ὅτι εἶναι τὸ καλύτερο ἀπὸ ὅλα καὶ στεφανωμένο μὲ τὴν ἀνώτατη ἀπόφαση ἀπὸ τὸν Θεό; Ὅτι τὸ πρᾶγμα αὐτὸ εἶναι ἄξιο κάθε λόγου καὶ θὰ κατα-

27. Α' Κορ. 4, 15.

28. Ψαλμ. 44, 8.

πέρας, καὶ αὐτὸς ἡμᾶς πεπληροφόρηκεν ὁ Σωτὴρ οὕτω λέγων
 «Ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ ἐμπόρῳ, ζητοῦντι
 καλοὺς μαργαρίτας, ὃς εὐρῶν ἓνα πολύτιμον μαργαρίτην, ἀπελθὼν
 πέπρακε πάντα ὅσα εἶχε καὶ ἠγόρασεν αὐτόν». Ἀναγκαῖον δὴ οὖν
 5 προαναζητεῖσθαι παρ' ἡμῶν καλοὺς μαργαρίτας. Εὐρήσομεν γὰρ
 ὡδὶ τὸν ἓνα καὶ πολύτιμον μαργαρίτην, τουτέστι Χριστόν. Καὶ τίνες
 ἂν εἶεν οἱ καλοὶ μαργαρίται καὶ ἀξιόληπτον ἔχοντες κτήσιν, ὧν ἡ
 ζήτησις εἰς μέσον ἄγει τὸν ἓνα, φαίην ἂν πάντῃ τε καὶ πάντως οἱ
 ἄγιοι, περὶ ὧν εἴρηται διὰ προφήτου φωνῆς, ὅτι «Λίθοι ἄγιοι κυλι-
 10 ῶνται ἐπὶ τῆς γῆς». Ἐκδοσασιν δὴ οὖν εὖ μάλα τὰ ἐφ' ἐκάστῳ
 μάλιστα τῶν ἀρχαιοτέρων εἰρημένα τε καὶ πεπραγμένα. Κατοψόμεθα
 γὰρ ἐν αὐτοῖς τὸ βαθὺ τῆς εὐσεβείας μυστήριον, τουτέστι Χριστόν, ὡς
 ἐν τύποις ἔτι σοφῶς καὶ ἐντέχνως σκιαγραφούμενον. Εὐρήσομεν δὲ
 πρὸς τούτῳ καὶ τὴν ἐν αὐτῷ νοουμένην οἰκονομίαν, ἀσαφείαις μὲν
 15 τισι κατεσοκισμένην, πλὴν οὐκ εἰς ἅπαν ἀσυμφανῆ τὴν παράδειξιν.
 Προκίεσται δὲ τῷ λόγῳ καὶ νῦν τὰ κατὰ τὸν θεσπέσιον Ἰακῶβ, ὅπως
 τε καὶ τίνα τρόπον διεβίω λελέξεται. Καὶ τὸ σχῆμα τῆς ὅλης οἰκονο-
 μίας, φημὶ δὴ τῆς εὐαγγελικῆς, ὡς ἐν αὐτῷ διαδειξόμεν, τὰ τῆς ἱστο-
 ρίας εὐανθέστατα μελιττῶν δίκην περιπτύαμενοι καὶ τὸ ἐφ' ἐκάστου
 20 χρήσιμον εἰς τὴν τοῦ λόγου διασάφησιν συναγείροντες. Εἰ δὲ δὴ μὴ
 πάντα ταῖς θεωρίαις εἰσκρίνοιο τὰ περὶ αὐτοῦ γεγραμμένα, χαλεπαι-
 νέτω μηδεὶς, ἐκεῖνο διενθυμούμενος, ὡς τὰ μὲν ἐστὶν ἴδια τρόπον τινὰ
 τῶν ἱστορικῶς γεγονότων, τὰ δὲ καὶ δι' ἐννοιῶν τῶν ἐσωτάτω χωρεῖ
 καὶ εἰς τὴν τοῦ μυστηρίου διαμορφοῦται δύναμιν.

25 Ὁ. Γέγραπται τοίνυν ὡδὶ πάλιν «Καὶ ἐξάρας Ἰακῶβ τοὺς πό-
 δας, ἐπορεύθη εἰς γῆν ἀνατολῶν, πρὸς Λάβαν τὸν υἱὸν Βαθουὴλ τοῦ
 Σύρου, ἀδελφὸν δὲ Ρεβέκκας, μητρὸς Ἰακῶβ καὶ Ἡσαῦ. Καὶ ὄρα,
 καὶ ἰδοὺ φρέαρ ἐν τῷ πεδίῳ. Καὶ ἦσαν ἐκεῖ τρία ποιμνία προβάτων
 ἀναπανόμενα ἐπ' αὐτοῦ Ἐκ γὰρ τοῦ φρέατος ἐκείνου ἐπότιζον τὰ
 30 ποιμνία. Λίθος δὲ ἦν μέγας ἐπὶ τῷ στόματι τοῦ φρέατος, καὶ συνή-
 γοντο ἐκεῖ πάντα τὰ ποιμνία καὶ ἀπεκύλιον τὸν λίθον ἀπὸ τοῦ στό-
 ματος τοῦ φρέατος καὶ ἐπότιζον τὰ πρόβατα, καὶ ἀποκαθίστων τὸν

λήξει σὲ ἀναγκαῖο τέρμα γιὰ μᾶς, μᾶς τὸ ἔχει πληροφορήσει ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας λέγοντας· «Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν μοιάζει μὲ ἄνθρωπο ἔμπορο, ὁ ὁποῖος ζητᾷ καλὰ μαργαριτάρια, ὁ ὁποῖος, ὅταν βρεῖ ἓνα πολύτιμο μαργαριτάρι, πηγαίνει καὶ πουλάει ὅλα ὅσα ἔχει καὶ τὸ ἀγοράζει»²⁹. Εἶναι ἀνάγκη λοιπὸν νὰ ἀναζητοῦμε ἀπὸ πρὶν καλὰ μαργαριτάρια, γιὰτι ἔτσι θὰ βροῦμε τὸ μοναδικὸ καὶ πολύτιμο μαργαριτάρι, δηλαδὴ τὸν Χριστό. Καὶ ποιά μπορεῖ νὰ εἶναι τὰ καλὰ μαργαριτάρια, ποὺ ἀξίζει νὰ τὰ ἀγοράσει κανεὶς, ἢ ἀναζήτηση τῶν ὁποίων ὁδηγεῖ στὴ μέση τὸν ἓνα, θὰ μποροῦσαν νὰ μᾶς τὸ ποῦν ὀπωσδήποτε οἱ ἅγιοι, γιὰ τοὺς ὁποίους ἔχει εἰπωθεῖ μὲ τὴ φωνὴ τοῦ προφήτη· «Λίθοι ἅγιοι κυλιοῦνται πάνω στὴ γῆ»³⁰. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἐρευνήσουμε μὲ προσοχὴ πολὺ καλὰ ὅλα ὅσα ἔχουν εἰπωθεῖ καὶ ἔχουν γίνεи ἀπὸ τοὺς παλαιότερους. Γιὰτι θὰ δοῦμε καθαρὰ σ' αὐτὰ τὸ βαθύ μυστήριον τῆς εὐσέβειας, δηλαδὴ τὸν Χριστό, γιὰτι ἀκόμα καὶ μὲ τύπους σκιαγραφεῖται μὲ τρόπον σοφὸ καὶ ἔντεχνο. Καὶ μαζὶ μ' αὐτὸ θὰ βροῦμε καὶ τὴ θεία οἰκονομία ποὺ κρύβεται μέσα σ' αὐτόν, νὰ εἶναι βέβαια συσκοτισμένη μὲ κάποιες ἀσάφειες, ὅμως δὲν θὰ εἶναι τελείως ἀφανὴς ἢ ἀπόδειξι. Θὰ προηγηθοῦν λοιπὸν καὶ τώρα στὸ λόγον τὰ σχετικὰ μὲ τὸ πῶς καὶ μὲ ποιὸν τρόπο ζοῦσε ὁ θεοσέπσιος Ἰακώβ, καὶ θὰ παρουσιάσουμε διεξοδικὰ τὸ σχέδιον ὅλης τῆς οἰκονομίας, ἐννοῶ φυσικὰ τῆς εὐαγγελικῆς, πετώντας, σὰν μέλισσες, γύρω ἀπὸ τὰ ὠραιότατα ἄνθη τῆς ἱστορίας καὶ συλλέγοντας ὅ,τι χρήσιμο ὑπάρχει στὸ καθένα γιὰ τὴν διασάφισιν τοῦ λόγου. Ἐὰν ὅμως ὅλα ὅσα εἶναι γραμμμένα γι' αὐτόν δὲν προσφέρονται πρὸς πλήρη ἐξέταση, νὰ μὴ δυσφορήσει κανεὶς, ἔχοντας στὸν νοῦ του ἐκεῖνο, ὅτι ἄλλα ἀπὸ τὰ ἀναφερόμενα εἶναι κατὰ κάποιον τρόπο καθαρὰ ἱστορικὰ γεγονότα, καὶ ἄλλα διατυπώνονται μὲ βαθύτερες ἔννοιες, καὶ προσαρμόζονται στὸ βαθύτερον νόημα τοῦ μυστηρίου.

2. Ἐχει λοιπὸν γραφεῖ καὶ πάλι τὸ ἔξις· «Ἐτσι, ξεκινώντας ὁ Ἰακώβ μὲ τὰ πόδια, προχώρησε πρὸς ἀνατολὰς, πρὸς τὸν Λάβαν, τὸν υἱὸ τοῦ Σύρου Βαθουήλ, καὶ ἀδελφὸ τῆς Ρεβέκκας, τῆς μητέρας τοῦ Ἰακώβ καὶ τοῦ Ἡσαῦ, καὶ ἐνῶ βάδιζε βλέπει ἓνα πηγάδι στὴν πεδιάδα, ὅπου ὑπῆρχαν τρία κοπάδια προβάτων, ποὺ ἀναπαύονταν σ' αὐτὸ, γιὰτι ἀπὸ τὸ πηγάδι αὐτὸ πότιζαν τὰ κοπάδια. Στὸ στόμιον ὅμως τοῦ πηγαδιοῦ ὑπῆρχε μιὰ μεγάλη πέτρα, γι' αὐτὸ συγκεντρώνονταν ἐκεῖ ὅλα τὰ κοπάδια, καὶ ἀφοῦ οἱ βοσκοὶ ἀπομάκρυναν τὴν πέτρα ἀπὸ τὸ στόμιον τοῦ πηγαδιοῦ καὶ πότιζαν τὰ πρόβατα, στὴ συνέχεια ξαναέβαζαν τὴν

λίθον ἐπὶ τὸ στόμα τοῦ φρέατος εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ. Εἶπε δὲ αὐτοῖς Ἰακώβ· Ἀδελφοί, πόθεν ἐστὲ ὑμεῖς; Οἱ δὲ εἶπον, Ἐκ Χαρρὰν ἐσμεν. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· Γινώσκετε Λάβαν τὸν υἱὸν Ναχῶρ; Οἱ δὲ εἶπον· Γινώσκομεν. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· Ὑγιαίνει; Οἱ δὲ εἶπον· Ὑγιαίνει.
 5 Καὶ ἰδοὺ Ραχὴλ ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ ἤρχετο μετὰ τῶν προβάτων. Καὶ εἶπεν Ἰακώβ· Ἔτι ἐστὶν ἡμέρα πολλή, οὕτω ὥρα συναχθῆναι τὰ κτήνη. Ποτίσατε τὰ πρόβατα, καὶ ἀπελθόντες δόσκατε. Οἱ δὲ εἶπον· Οὐ δύνησόμεθα ἕως τοῦ συναχθῆναι πάντας τοὺς ποιμένας, καὶ ἀποκυλίσουσι τὸν λίθον ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ φρέατος καὶ ποτι-
 10 οῦμεν αὐτά. Ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος αὐτοῖς καὶ Ραχὴλ ἡ θυγάτηρ Λάβαν ἤρχετο μετὰ τῶν προβάτων τοῦ πατρὸς αὐτῆς. Αὕτη γὰρ ἔδοσκε τὰ πρόβατα τοῦ πατρὸς αὐτῆς. Ἐγένετο δὲ ὡς εἶδε Ἰακώβ τὴν Ραχὴλ, θυγατέρα Λάβαν ἀδελφοῦ τῆς μητρὸς αὐτοῦ, καὶ προσελθὼν ἀπεκύλισε τὸν λίθον ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ φρέατος καὶ ἐπότισε τὰ
 15 πρόβατα Λάβαν τοῦ ἀδελφοῦ τῆς μητρὸς αὐτοῦ. Καὶ ἐφίλησεν Ἰακώβ τὴν Ραχὴλ καὶ बोήσας τῇ φωνῇ αὐτοῦ ἔκλαυσε, καὶ ἀπήγγειλε τῇ Ραχὴλ ὅτι ἀδελφιδούς τοῦ πατρὸς αὐτῆς, καὶ ὅτι υἱὸς Ρεβέκκας ἐστί. Καὶ δραμοῦσα ἀπήγγειλε τῷ πατρὶ αὐτῆς κατὰ τὰ ρήματα ταῦτα. Ἐγένετο δὲ ὡς ἤκουσε Λάβαν τὸ ὄνομα Ἰακώβ τοῦ υἱοῦ τῆς
 20 ἀδελφῆς αὐτοῦ ἔδραμεν εἰς συνάντησιν αὐτοῦ, καὶ περιλαβὼν αὐτόν, ἐφίλησε, καὶ εἰσῆγαγεν αὐτόν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, καὶ διηγήσατο τῷ Λάβαν πάντας τοὺς λόγους τούτους, καὶ εἶπεν αὐτῷ Λάβαν· Ἐκ τῶν ὀσπῶν μου καὶ ἐκ τῶν σαρκῶν εἶ σύ».

Μετὰ τὴν ἐξαιρέτον ἐκείνην θεοπτεϊάν καὶ ἀποκάλυψιν, τεθέα-
 25 ται μὲν γὰρ κλίμακα διήκουσαν εἰς τὸν οὐρανόν, ἐφεστῶτα δὲ τὸν Κύριον ἐπ' αὐτῆς, καὶ ἄνω τε καὶ κάτω διαθεόντας τοὺς ἀγγέλους, ἤκουσέ σε σαφῶς, ὅτι καὶ συνέσται Θεὸς αὐτῷ καὶ εἰς πληθὴν ἀμέτρητον ἀπλώσει λαῶν τὸ σπέρμα αὐτοῦ. Μετὰ τὸ ἀναστηλῶσαι τὸν λίθον εἰς τύπον Χριστοῦ, τότε δὴ, τότε τεθαρορηκότως καὶ ἐρηρησιμέ-
 30 νην ἔχων ἐπὶ Θεῷ τὴν ἐπὶ τοῖς ἐσομένοις ἐλπίδα, πρὸς τὸν τῆς ἀποδημίας σκοπὸν συντείνεται, καὶ εἰς γῆν ἀφικνεῖται τὴν πρὸς ἡῶ κειμένην, καὶ γνώριμον εὐθύς καθίστησιν ἑαυτὸν πολλοῖς μὲν ποιμέσιν, ὡς εἶη τις καὶ αὐτὸς τῶν ἄγαν ἐξησχημένων εἰς ποιμαντικὴν. Ἐντριβὲς δὲ ὅτι χρῆμα αὐτῷ φανερόν καθίστησι λέγων· «Ἔτι ἐστὶν

πέτρα επάνω στο στόμιο του πηγαδιού και στη θέση που ήταν. Τους ρώτησε τότε ο 'Ιακώβ· 'Αδελφοί, από πού είστε; Και αυτοί είπαν· Είμαστε από τη Χαρράν. Και ο 'Ιακώβ τους ρώτησε· Γνωρίζετε τον Λάβαν τον υιό του Ναχώρ; Και εκείνοι είπαν· Τον γνωρίζουμε. Και αυτός τους είπε· Είναι υγιής; Και εκείνοι απάντησαν· Είναι υγιής. Και να τη στιγμή εκείνη έρχόταν με τα πρόβατα ή θυγατέρα του Ραχήλ. Και ο 'Ιακώβ είπε· Είναι ακόμα πολύ ένωρίς, και δεν είναι ώρα να συγκεντρωθούν τα ζώα. Ποτίστε τα πρόβατά σας και πηγαίνετε να τα βοσκήσετε. Και αυτοί είπαν· Δεν θα μπορέσουμε μέχρι πού να συγκεντρωθούν όλοι οι βισκοί, για να απομακρύνουν την πέτρα από το στόμιο του πηγαδιού και να τα ποτίσουμε. Και ενώ μιλούσε σ' αυτούς, την ίδια στιγμή έρχόταν και η θυγατέρα του Λάβαν Ραχήλ με τα πρόβατα του πατέρα της. Γιατί αυτή βοσκοῦσε τα πρόβατα του πατέρα της. Όταν ο 'Ιακώβ είδε την Ραχήλ, τη θυγατέρα του αδελφού της μητέρας του Λάβαν, πλησίασε, απομάκρυνε την πέτρα από το στόμιο του πηγαδιού, και πότισε τα πρόβατα του αδελφού της μητέρας του. Φίλησε τότε ο 'Ιακώβ τη Ραχήλ, και φωνάζοντας δυνατά έκλαψε, και ανέφερε στην Ραχήλ ότι είναι άνεψιός του πατέρα της και υιός της Ρεβέκκας. Έκείνη τρέχοντας τότε ανήγγειλε στον πατέρα της τα λόγια αυτά. Μόλις ο Λάβαν άκουσε το όνομα 'Ιακώβ, του υιού της αδελφής του, έτρεξε να τον συναντήσει, και αγκαλιάζοντας τον τον φίλησε, και τον όδηγησε στο σπίτι του, όπου ο 'Ιακώβ διηγήθηκε στον Λάβαν όλα τα λόγια αυτά, και ο Λάβαν του απάντησε· Είσαι από τη σάρκα μου και από τα όσα μου»³¹.

Μετά από το υπέροχο εκείνο όραμα και την αποκάλυψη, κατά την οποία είδε σκάλα να φτάνει στον ουρανό και τον Κύριο να κάθεται στην κορυφή της, και οι άγγελοι να ανεβοκατεβαίνουν, και άκουσε καθαρά, ότι ο Θεός θα είναι μαζί του, και ότι θα απλώσει τους απογόνους του σε άμετρητο πλήθος, μετά την αναστήλωση της πέτρας που υποτύπωνε τον Χριστό, τότε ακριβώς, παίρνοντας θάρρος και έχοντας στηριγμένη την ελπίδα του στον Θεό για όσα θα συμβούν, έντεινει τις δυνάμεις του για τον σκοπό της αποδημίας, και φτάνει στη χώρα που βρίσκεται προς την ανατολή, όπου άμέσως γνωρίζεται με πολλούς βοσκούς, καθώς και ο ίδιος ήταν από εκείνους που ήταν πολύ άσκημένοι στην ποιμαντική. Και ότι είναι έμπειρος στο θέμα αυτό το κάνει φανερό

31. Γεν. 29, 1-14.

ἡμέρα πολλή. Νῦν οὖν ποτίσαντες τὰ πρόβατα, ἀπελθόντες βόσκε-
 τε». Γνωρίζεται δὲ καὶ τῇ τοῦ Λάβαν θυγατρὶ πρωτόλειον ὡσπερ τι
 καὶ ἀπαρχὴν τῆς ἐνούσης αὐτῷ καλοκάγαθίας ἐπιδιδούς, τὸ ἀξιῶ-
 5 σαι φροντίδος τὰ ὑπ' αὐτῆς βοσκόμενα καὶ ποτίσαι τὰ πρόβατα.
 Ἐνενοίει γάρ που κατὰ τὸ εἶκός ἦθεσι τοῖς ἀρίστοις ἐντεθραμμένους,
 ὡς ἦν ἀκαλλέστατον κομιδῇ παρθένον οὖσαν τὴν Ραχὴλ καὶ ἐν ὥρᾳ
 γάμον, περιμεῖναι τῶν ποιμένων τὴν ἄθροισιν, ἵνα τοῦ λίθου κεινη-
 μένου ποτίσῃ τὰ πρόβατα, παραχωροῦσα τοῖς ἄλλοις διὰ τε τὸ ἀναλ-
 κες καὶ τὴν παρθένην πρέπουσαν αἰδῶ. Ἄλλως τε καὶ νόμος αὐτὸν
 10 ἐκάλει φιλοστοργίας, εἷς γε τὸ χρῆναι λοιπὸν τοῖς ἐξ αἵματος καὶ
 ἀγχιπόροις ἀναφαίνεσθαι χρήσιμον. Πεπότικε δὴ οὖν τὰ πρόβατα
 τῆς Ραχὴλ, μόνος τοῦ φρέατος ἀποκλύσας τὸν λίθον.

Ἄναμνησαι δὲ ἀναγκαῖον, ὅτι καὶ ὁ θεοπέσιος Μωσῆς, τῆς
 Αἰγυπτίων ἀποδραμῶν, εἰς τὴν τῶν Μαδιθηναίων ἀφικνεῖται χώραν.
 15 Εἶτα ποιμέσι περιτυχῶν καὶ τὰς τοῦ Ἰοθὼρ θυγατέρας ἀδικουμένας
 εὐρών, διὰ τῶν ἴσων ἐγνωρίζετο σπουδασμάτων. Ἐχει δὲ οὕτω τὰ
 ἐπ' αὐτῷ γεγραμμένα· «Ἀνεχώρησε δὲ Μωσῆς ἀπὸ προσώπου
 Φαραώ, καὶ κατώκησεν ἐν γῇ Μαδιάμ. Ἐλθὼν δὲ εἰς γῆν Μαδιάμ,
 ἐκάθισεν ἐπὶ τοῦ φρέατος. Τῷ δὲ ἱερεῖ Μαδιάμ ἦσαν ἑπτὰ θυγατέ-
 20 ρες, ποιμαίνουσαι τὰ πρόβατα τοῦ πατρὸς αὐτῶν Ἰοθὼρ. Παραγε-
 νόμεναι δέ, ἦντλον ἕως ἔπλησαν τὰς δεξαμενάς, ποτίσαι τὰ πρόβα-
 τα τοῦ πατρὸς αὐτῶν Ἰοθὼρ. Παραγενόμενοι δὲ οἱ ποιμένες, ἐξέβα-
 λον αὐτάς. Ἀναστάς δὲ Μωσῆς, ἐρύσατο αὐτάς καὶ ἐπότισε τὰ πρό-
 βατα τοῦ πατρὸς αὐτῶν. Παραγένοντο δὲ πρὸς Ἰοθὼρ τὸν πατέρα
 25 αὐτῶν. Ὁ δὲ εἶπεν αὐταῖς· Τί ὅτι ἐταχίνατε τοῦ παραγενέσθαι σήμε-
 ρον; Αἱ δὲ εἶπον· Ἄνθρωπος Αἰγύπτιος ἐρήσατο ἡμᾶς ἀπὸ τῶν
 ποιμένων, καὶ ἦντλησεν ἡμῖν καὶ ἐπότισε τὰ πρόβατα. Ὁ δὲ εἶπε ταῖς
 θυγατράσιν αὐτοῦ· Καὶ ποῦ ἔστιν; Ἰνα τί οὕτω καταλελοίπατε τὸν
 ἄνθρωπον; Καλέσατε οὖν αὐτόν, ὅπως φάγῃ ἄρτον. Κατωκίσθη δὲ
 30 Μωσῆς παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ». Συννίης οὖν ὅπως ἀδελφὰ τρόπον τινὰ
 τὰ νοήματα καὶ συγγενῆ πως ἄγαν τὰ ἐξ αὐτῶν ὑποδηλούμενα.
 Πλὴν ὁ θεοπέσιος Μωσῆς τὴν τῶν ἐτέρων ποιμένων ἀποστήσας πλε-
 ονεξίαν, ἦντλησέ τε καὶ πεπότικε τὰς Ἰοθὼρ ἀγέλας. Καὶ μόνος δὲ

ὅταν λέγει· «Εἶναι ἀκόμα πολὺ ἐνωρίς. Ποτίστε λοιπὸν τῶρα τὰ πρόβατα σας καὶ πηγαίνετε νὰ τὰ βοσκήσετε»³². Γνωρίζεται καὶ μὲ τὴ θυγατέρα τοῦ Λάβαν, δίνοντάς της καὶ ἓνα δείγμα καὶ ἀρχὴ τῆς καλοκαγαθίας πού εἶχε, μὲ τὸ νὰ φροντίσει νὰ ποτίσει τὰ πρόβατα πού βοσκοῦσε ἐκείνη. Γιατὶ σκεπτόταν, ὅπως ἦταν φυσικό, ἀφοῦ ἦταν ἀναθρεμμένος μὲ ἀριστες συνήθειες, ὅτι ἦταν πολὺ ἀπρεπέστατο, ἡ Ραχὴλ, πού ἦταν παρθένος καὶ σὲ ἠλικία γάμου, νὰ περιμένει τὴν συγκέντρωση τῶν βοσκῶν, γιὰ νὰ μετακινήσουν τὴν πέτρα καὶ νὰ ποτίσει τὰ πρόβατα, ὑποχωρώντας στοὺς ἄλλους λόγω τῆς ἀδυναμίας της καὶ τῆς ντροπῆς πού πρέπει στὴν παρθένο. Ἐξάλλου αὐτὸν τὸν καλοῦσε καὶ ὁ νόμος τῆς φιλοστοργίας, σὸ ὅτι ἔπρεπε νὰ φανεῖ χρήσιμος στοὺς ἕξ αἵματος καὶ συγγενεῖς κατὰ τὸ γένος. Πότισε λοιπὸν τὰ πρόβατα τῆς Ραχὴλ, ἀπομακρύνοντας μόνος του τὴν πέτρα τοῦ πηγαδιοῦ.

Εἶναι ὅμως ἀναγκαῖο νὰ ὑπενθυμίσω, ὅτι καὶ ὁ θεοπέσιος Μωυσῆς, ὅταν ἀπέδρασε ἀπὸ τὴ χώρα τῶν Αἰγυπτίων, πῆγε στὴ χώρα τῶν Μαδιανιτῶν. Ἐκεῖ συναντώντας κάποιους βοσκούς καὶ βλέποντας ὅτι οἱ θυγατέρες τοῦ Ἰοθὼρ ἀδικοῦνταν, ἔδειξε τὸ ἴδιο ἐνδιαφέρον. Αὐτὰ πού ἔχουν γραφεῖ σχετικὰ μ' αὐτὸν ἔχουν ὡς ἐξῆς· «Ἐφυγε ὁ Μωϋσῆς ἀπὸ τὸν Φαραὼ καὶ κατοίκησε στὴ χώρα Μαδιάμ. Ὅταν ἔφτασε στὴ χώρα Μαδιάμ, κάθισε σ' ἓνα πηγάδι. Ὁ ἱερεὺς τῆς Μαδιάμ Ἰοθὼρ εἶχε ἑπτὰ θυγατέρες, οἱ ὁποῖες βοσκοῦσαν τὰ πρόβατα τοῦ πατέρα τους Ἰοθὼρ. Αὐτὲς ἀφοῦ ἦρθαν σὸ πηγάδι ἀντλήσαν νερὸ καὶ γέμισαν τὶς ποτίστρες γιὰ νὰ ποτίσουν τὰ πρόβατα τοῦ πατέρα τους Ἰοθὼρ. Ὅταν ὅμως ἦρθαν οἱ βοσκοί, τὶς ἔδιωξαν. Τότε σηκώθηκε ὁ Μωυσῆς, τὶς γλύτωσε, καὶ πότισε τὰ πρόβατα τοῦ πατέρα τους. Στὴ συνέχεια πῆγαν στὸν πατέρα τους Ἰοθὼρ, καὶ ἐκεῖνος τὶς ρώτησε. Γιατὶ σήμερον ἦρθατε ἐνωρίς; Καὶ ἐκεῖνες εἶπαν· Κάποιος Αἰγύπτιος μᾶς προστάτευσε ἀπὸ τοὺς βοσκούς, καὶ ἀφοῦ ἀντλήσε νερὸ γιὰ μᾶς, πότισε τὰ πρόβατα. Καὶ ἐκεῖνος εἶπε σὶς θυγατέρες του· Καὶ πού εἶναι; Γιατί τὸν ἀφήσατε ἔτσι τὸν ἄνθρωπο; Καλέστε τον λοιπὸν νὰ φάει ψωμί. Ἐτσι λοιπὸν κατοίκησε ὁ Μωυσῆς κοντὰ στὸν ἄνθρωπο ἐκεῖνον»³³. Ἀντιλαμβάνεσαι λοιπὸν ὅτι, κατὰ κάποιον τρόπο τὰ νοήματα εἶναι σὰν ἀδελφία, καὶ αὐτὰ πού ὑποδηλώνουν εἶναι πολὺ συγγενῆ. Ὁ θεοπέσιος δηλαδὴ Μωυσῆς, ἀφοῦ ἀπομάκρυνε τὴν πλεονεξία τῶν βοσκῶν, ἔδγαλε νερὸ καὶ πότισε τὰ κοπάδια τοῦ Ἰοθὼρ. Παρόμοια καὶ ὁ Ἰακώβ ἀπομάκρυνε μόνος τὴν

33. Ἐξ. 2, 15-21.

τὸν λίθον ἀπεκύλισεν Ἰακώβ, καίτοι πλείστων ὄσων οὐκ ἀνιδρωτὶ τοῦτο δοῦν εἰωθότων, καὶ πεπότικεν ὁμοίως τὰ Λάβαν θρέμματα. Καὶ ὡσπερ Μωσῆς εἰς ἀνδρὸς εἰδωλολάτρου κατήρεν ἐστίαν, οὕτω καὶ ὁ θεοπέσιος Ἰακώβ. Εἰδώλων γὰρ ἔτι προσκνητηὴς ἦν ὁ Λάβαν
 5 καὶ θεραπευτῆς. Ἐπειδὴ δὲ τὸ τῶν ἐν πίστει λαῶν πρόσωπὸν τε καὶ σχῆμα περιτέθεικεν ὁ λόγος τῷ Ἰακώβ, φέρε δὴ λέγωμεν τὰ ἐσωτάτω καὶ κεκρυμμένα, τὸ τῆς ἱστορίας ἀνευρύνοντες πάχος.

γ'. Λαὸς μὲν οὖν ὁ κτιζόμενος, κατὰ γε τὴν τοῦ ψάλλοντος φωνήν, εἶη ἂν οὐχ ἕτερος οἰμαί που, πλην ὁ νέος καὶ ἐν Χριστῷ, τουτέστιν ὁ διὰ πίστεως εἰς τὴν τοῦ πρωτοτόκου δόξαν παρενηνεγμένος, παρωθέντος τοῦ πρώτου καὶ ὠλισθηκότος τοῦ Ἰσραήλ. Γέγονε γὰρ εἰς οὐρανὸν ὁ ὑπάρχων κεφαλὴ, τουτέστι προσῦχων, καὶ ὁ προεγνωμένος, τῆς ἐτέρων κλήσεως παρακολούθημα λέγεται. Τέθεινται γὰρ εἰς νῶτον, καὶ κατόπιν ἴασι τῶν ἐθνῶν. Πτερνοιστῆς οὖν ἄρα λαὸς ὁ ἐν
 15 Χριστῷ διὰ πίστεως, καὶ ὡς ἐν τάξει λελόγισται τῇ κατὰ τὸν θεοπέσιον Ἰακώβ Νοοῖτο δ' ἂν ὡς ἐν ἀπαρχῇ τοῦ τοιούτου γένους ὁ τῶν ἁγίων ἀποστόλων χορὸς, οἱ γεγόνασι μὲν ἐξ αἱματός τε καὶ γένους Ἰσραήλ, ἐπειδὴ δὲ τὴν ἐν Χριστῷ πίστιν πεπλουτήκασι καὶ ὡσπερ τινὰ στέφανον τὴν ἐκ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀνεδήσαντο χάριν, προσ-
 20 κεκρούκασι τοῖς ἐκ γένους. Ταύτητοι φονῶντας καὶ μὴν καὶ ἀγρίως ἐκλελυττηκότας καταλιμπάνουσι, μονονουχὶ δὲ καὶ πατρώας ἐστίας, καὶ αὐτῆς τῆς ἐνεγκούσης ἀπανιστάμενοι γῆς, φημί δὴ τῆς Ἱερουσαλήμ, ἣτοι τῆς Ἰουδαίων χώρας, τῇ τῶν ἐθνῶν προσβάλλουσι, Χριστὸν ἔχοντες ἀρωγὸν καὶ πρὸς πᾶν ὀτιοῦν τῶν ἀγαθῶν συλλή-
 25 πορα, καὶ συμπαραθέοντας τοὺς ἀγγέλους, καὶ ἐλπῖσι ταῖς ἄνωθεν ἐρηρησιμένοι, καὶ προσδοκῶντες ἔσεσθαι «πατέρες πολλῶν ἐθνῶν», ὡς εἰς ἡῶ τε καὶ δύσιν, βορρᾶν τε καὶ νότον τὸ ἐξ αὐτῶν ἐκτείνεσθαι σπέρμα, τουτέστι τοὺς διὰ πίστεως ἀναγεννωμένους ἐν Πνεύματι καὶ ἐν Χριστῷ δεδικαιωμένους, οἷς καὶ προσεφώνουν λέγοντες «Ἐγμεῖς
 30 δὴ γένος ἐκλεκτὸν, βασιλείον ἱεράτευμα, ἔθνος ἅγιον, λαὸς εἰς περιποίησιν, ὅπως τὰς ἀρετὰς ἐξαγγείλητε τοῦ ἐκ σκοτῶν ὑμᾶς καλέσαντος εἰς τὸ θαυμαστὸν αὐτοῦ φῶς. Οἱ ποτὲ οὐ λαὸς, νῦν δὲ λαὸς Θεοῦ ἐν Χριστῷ».

πέτρα, ἂν καὶ πολλοὶ μαζί δὲν μποροῦσαν νὰ τὸ κάνουν αὐτὸ χωρὶς ἰδρώτα, καὶ πότισε κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο τὰ πρόβατα τοῦ Λάβαν. Καὶ ὅπως ὁ Μωυσῆς κατέλυσε στὸ σπίτι ἄνδρα εἰδωλολάτρη, ἔτσι καὶ ὁ θεοπέσιος Ἰακώβ. Γιατὶ ὁ Λάβαν ἦταν ἀκόμα λάτρης τῶν εἰδώλων. Καὶ ἐπειδὴ ὁ λόγος στὸν Ἰακώβ προδιέγραφε τὸ πρόσωπο καὶ τὸ μεγαλεῖο τῶν λαῶν ποὺ δικαιοῦθηκαν μὲ τὴν πίστη, ἐμπρὸς λοιπὸν ὡς ποῦμε τὰ βαθύτερα καὶ κρυμμένα, ἀναλύοντας τὴν παχύτητα τῆς ἱστορίας.

3. Ὁ λαὸς λοιπὸν ποὺ κτίζεται, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ Ψαλμωδοῦ, νομίζω πὼς δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἄλλος, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν νέο λαὸ τοῦ Χριστοῦ, δηλαδὴ ἐκεῖνος ποὺ προῆλθε μὲ τὴν πίστη στὴ δόξα τοῦ πρωτοτόκου, μετα τὸν παραγκωνισμὸ τοῦ πρώτου ποὺ ὀλίσθησε, δηλαδὴ τοῦ Ἰσραήλ. Γιατὶ ἐγινε οὐρά, ἐνῶ ἦταν κεφάλι, δηλαδὴ προεξάρχων, καὶ αὐτὸς ποὺ ἦταν ἀναγνωρισμένος ἀπὸ πρὶν ὡς πρῶτος, ἐγινε ἀκόλουθος τῆς κλήσης τῶν ἄλλων. Γιατὶ τοποθετήθηκαν πίσω ἀπὸ τὴν πλάτη τους καὶ ἀκολουθοῦν πίσω ἀπὸ τοὺς ἐθνικούς. Ἄρα λοιπὸν ὁ λαὸς τοῦ Χριστοῦ μὲ τὴν πίστη του ἐγινε ὑποσκελιστής καὶ ἔχει καταταχθεῖ στὴν τάξη τοῦ θεοπέσιου Ἰακώβ. Ὡς ἀρχὴ βέβαια αὐτοῦ τοῦ γένους πρέπει νὰ θεωρεῖται ὁ ὄμιλος τῶν ἁγίων ἀποστόλων, οἱ ὁποῖοι γεννήθηκαν βέβαια ἀπὸ τὸ αἷμα καὶ τὸ γένος τοῦ Ἰσραήλ, ἐπειδὴ ὁμως ἀποδέχθηκαν ὡς πλοῦτο τὴν πίστη τοῦ Χριστοῦ καὶ φόρεσαν σὰν κάποιιο στεφάνι τὴ χάρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἦρθαν σὲ σύγκρουση μὲ τοὺς ὁμογενεῖς τους. Γι' αὐτὸ, ἐπειδὴ ἐκεῖνοι φόνευαν καὶ εἶχαν κυριευθεῖ ἀπὸ ἄγρια λύσσα, ἐγκατέλειψαν ὄχι μόνον τὰ πατρικὰ τους σπίτια, ἀλλὰ μετανάστευσαν καὶ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ γῆ ποὺ τοὺς γέννησε, ἐννοῶ βέβαια τὴν Ἱερουσαλήμ, δηλαδὴ τὴ χώρα τῶν Ἰουδαίων, καὶ πῆγαν στὴ χώρα τῶν ἐθνικῶν, ἔχοντας τὸν Χριστὸ σύμμαχο καὶ συνεργό, τοὺς ἀγγέλους νὰ τοὺς ἀκολουθοῦν ἀπὸ κοντά, στηριγμένοι στὶς ἐλπίδες τους πρὸς τὸν Θεό, καὶ προσδοκώντας ὅτι θὰ γίνουν «πατέρες πολλῶν ἐθνῶν»³⁴, ὥστε νὰ ἀπλωθοῦν οἱ ἀπόγονοί τους σὲ ἀνατολὴ καὶ δύση, σὲ βορρᾶ καὶ νότο, δηλαδὴ αὐτοὶ ποὺ ξαναγεννιῶνται μὲ τὸ Πνεῦμα καὶ βρίσκουν τὴ δικαίωση μὲ τὴν πίστη στὸν Χριστό, τοὺς ὁποίους καὶ προσφωνοῦσαν λέγοντας: «Σεῖς λοιπὸν εἴσατε γένος ἐκλεκτό, βασιλικὸ ἱερατεῖο, ἔθνος ἅγιο, λαὸς δικός του, γιὰ νὰ διακηρῦξετε τίς θαυμαστὲς πράξεις ἐκείνου ποὺ σᾶς κάλεσε ἀπὸ τὸ σκοτάδι στὸ θαυμαστὸ φῶς του. Σεῖς ποὺ κάποτε δὲν ἦσασταν λαὸς του, ἀλλὰ τώρα εἴσατε λαὸς τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν πίστη στὸν Χριστό»³⁵.

"Οτι δὲ «πατέρας λαῶν» οἱ διδάσκουσιν αὐτοὺς ἐπιτεταγμένοι
 παρὰ τῆς θεῆς κέκληνται Γραφῇ, πῶς ἂν ἐνδοιασείε τις; Ἀπενουσί-
 ζοντο τοίνυν τῆς Ἰουδαίων χώρας, καὶ τὸν ἀλαζόνα καὶ ὑβριστὴν
 ἀφέντες λαόν, ἐστρέφοντο πρὸς τὰ ἔθνη, κατὰ τὰς τοῦ Σωτῆρος
 5 ἡμῶν ἐντολάς, ἀλλ' ὅτι ποιμένες εἰσὶ πνευματικοὶ καὶ παιδαγωγίας
 τῆς κατὰ Θεὸν ἐπιστήμονες, παραχρῆμα δεικνύουσι, ἀπρακτεῖν
 οὐκ ἀνεχόμενοι περὶ τὸ σφίσι αὐτοῖς ὅτι μάλιστα προεπωδέστατον.
 Προσκομίζουσι γὰρ εὐθύς τῆς ἐν Χριστῷ διδασκαλίας τὸν λόγον,
 καὶ τὸ πεφυκὸς ὠφελεῖν ἀναπείθουσι δοῦν. Καθάπερ ἀμέλει καὶ ὁ
 10 θεοπέσιος Ἰακώβ, τοῖς ἀπὸ Χαρρὰν ποιμέσιν, ὅτι καὶ αὐτὸς εἶη ποι-
 μὴν, ἐναργὲς ἐποίει λέγων «Ἔτι ἐστὶν ἡμέρα πολλή, οὐπω ὥρα
 συναχθῆναι τὰ κτήνη. Ποτίσαντες τὰ πρόβατα, ἀπελθόντες βόσκε-
 τε». Ἀκούεις ὅπως κατανέμειν προσέταξε τὰ πρόβατα τοῖς ποιμέ-
 σι;

15 Τοῦτό τοι καὶ ὁ σοφώτατος μαθητῆς ἐνετέλλετο δοῦν τοῖς τοῦ
 λαοῦ πρεσβυτέρους, ἡγῶν ἐπισκόπους. «Πρεσβυτέρους οὖν», φησί,
 «τοὺς ἐν ὑμῖν παρακαλῶ ὁ συμπρεσβύτερος καὶ μάρτυς τῶν Χριστοῦ
 παθημάτων, ὁ καὶ τῆς μελλούσης ἀποκαλύπτεσθαι δόξης κοινωνός·
 Ποιμάνετε τὸ ἐν ὑμῖν ποιμνιον τοῦ Χριστοῦ». Διόντες δὲ κατὰ χώ-
 20 ραν τε καὶ πόλιν, μυρίους ὄσους καὶ ἑτέρους ποιμένας ἐφειστάναι
 προσέταπτον τοῖς λαοῖς, καὶ τῶν λογικῶν προβάτων ποιεῖσθαι φρον-
 τίδα, καταβόσκειν δέ, ὡσπερ ἐν νομῇ ἀγαθῇ· καὶ ἐν τόπῳ πίονι καὶ
 εἰς πόαν ὡσπερ ἀποκομίζειν εὐανθεστάτην, τὴν θεόπνευστον Γρα-
 φήν. Ζωαρκές γὰρ ἔδεσμα ψυχῆς ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος. Εἰρήσθω δὴ
 25 οὖν ποιμέσι τοῖς πνευματικοῖς, ἐπιμελοῦ τῶν ἐν πεδίῳ γλωρῶν, καὶ
 κερεῖς πόαν, καὶ συνάγαγε χόρτον ὥρισον, ἵνα ἔχης πρόβατα εἰς ἡμα-
 τισμόν. Γεγόνασι δὲ καὶ ἑτέρως παρὰ τοῖς ἔθνεσιν οἱ θεοπέσιοι
 μαθηταί, καὶ τῶν παρ' ἐκείνοις ποιμένων, τουτέστι σοφῶν τε καὶ
 διδασκάλων, καθηγηταὶ διεδείκνυντο, τὴν ἀληθεστέραν τοῖς ἀκρο-
 30 ωμένοις παιδαγωγίαν εἰσφέροντες. Καὶ ὅτι πολὺ δὴ λίαν εὐσθενέ-
 στερόν τε καὶ ἄμεινον ἢ ἐκεῖνοι, τυχὸν εἰδεῖη τις ἂν, καὶ λίαν εὐκόλως,
 ἐκεῖνο διενθυμούμενος. Δυσασχθῆς μὲν γὰρ τῷ φρέατι λίθος ἐπέκειτο,

“Οτι βέβαια αὐτοὶ ποὺ διατάχθηκαν νὰ τοὺς διδάσκουν ὀνομάσθηκαν ἀπὸ τὴν ἁγία Γραφή «πατέρες λαῶν», πῶς θὰ μπορούσε νὰ τὸ ἀμφισβητήσῃ κανεὶς; Ἀπομακρύνονταν λοιπὸν ἀπὸ τὴ χώρα τῶν Ἰουδαίων καί, ἐγκαταλείποντας τὸν ἀλαζονικὸ καὶ ὑβριστικὸ λαό, στρέφονταν πρὸς τοὺς ἔθνικους, σύμφωνα μὲ τὶς ἐντολὲς τοῦ Σωτήρα μας, ἀλλ’ ὅτι εἶναι πνευματικοὶ ποιμένες καὶ γνῶστες τῆς σύμφωνα μὲ τὸν Θεὸ διαπαιδαγώγησης τὸ ἀποδεικνύουν ἀμέσως, μὲ τὸ νὰ μὴ ἀνέχονται νὰ μένουν ἄπρακτοὶ ὡς πρὸς αὐτὸ ποὺ εἶναι γι’ αὐτοὺς τοὺς ἴδιους τὸ πῶς πρέπει. Γιατὶ τοὺς προσφέρουν ἀμέσως τὸν λόγο τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ, καὶ τοὺς πείθουν νὰ κάνουν αὐτὸ ποὺ ἀπὸ τὴ φύση του ὠφέλει. “Ὅπως ἀκριβῶς ἔκανε καὶ ὁ θεσπέσιος Ἰακώβ στοὺς βοσκούς τῆς Χαρρὰν, ἐπειδὴ καὶ ὁ ἴδιος ἦταν βοσκός, καὶ τὸ ἀποδείκνυε λέγοντας: «Εἶναι ἀκόμα πολὺ ἐνωρίς. Δὲν ἦρθε ἀκόμα ἡ ὥρα νὰ συγκεντρωθοῦν τὰ ζῶα. Ποτίστε τὰ πρόβατα καὶ πηγαίνετε νὰ τὰ βοσκήσετε»³⁶. Ἀκοῦς ὅτι ὑπέδειξε στοὺς βοσκούς νὰ βοσκήσουν τὰ πρόβατα;

Αὐτὸ ἀκριβῶς παρήγγειλλε καὶ ὁ σοφώτατος μαθητὴς στοὺς πρεσβυτέρους τοῦ λαοῦ, δηλαδὴ στοὺς ἐπισκόπους· γιατί λέγει· «Παρακαλῶ λοιπὸν τοὺς πρεσβυτέρους, ἐγὼ ὁ συμπρεσβύτερος καὶ μάρτυρας τῶν παθημάτων τοῦ Χριστοῦ, ποὺ θὰ εἶμαι καὶ συμμετοχὸς τῆς δόξας ποὺ πρόκειται νὰ ἀποκαλυφθῇ· Ποιμάνετε τὸ ποίμνιο τοῦ Θεοῦ ποὺ ἔχετε»³⁷. Καὶ καθὼς περνοῦσαν ἀπὸ κάθε χώρα καὶ πόλη, ὑποδείκνυαν στὰ πλήθη νὰ τοποθετήσουν καὶ πολλοὺς ἄλλους ποιμένες, γιὰ νὰ φροντίζουν τὰ λογικὰ πρόβατα, καὶ νὰ τὰ βόσκουν σὰν σὲ βοσκὴ καλὴ καὶ σὲ τόπο εὐφορο, καὶ νὰ τὰ ὀδηγοῦν, σὰν σὲ γλὴ κατὰμεστη ἀπὸ ἄνθη, στὴ θεόπνευστη Γραφή. Γιατὶ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐπαρκὴς τροφή γιὰ τὴ ζωὴ τῆς ψυχῆς. Πρέπει λοιπὸν νὰ εἰπωθεῖ στοὺς πνευματικούς ποιμένες· Φρόντισε τὴ γλὴ τῆς πεδιάδας, θέρισε τὴ γλὴ καὶ μάζεψε τὸ χορτάρι στὴ κατάλληλη ὥρα του, γιὰ νὰ ἔχεις πρόβατα γιὰ τὸν ρουχισμό σου. Ἀποδείχθηκαν ὅμως καὶ μὲ ἄλλον τρόπο ὠφέλιμοι οἱ θεσπέσιοι μαθητὲς στὰ ἔθνη, ἀφοῦ ἀποδεικνύονταν καθοδηγητὲς τῶν ποιμένων τους, δηλαδὴ τῶν σοφῶν καὶ διδασκάλων τους, προσφέροντας στοὺς ἀκροατὲς τους τὴν ἀληθέστερη διδασκαλία. Καὶ ὅτι οἱ θεσπέσιοι μαθητὲς δίδασκαν πολὺ πῶς σθεναρὰ καὶ καλύτερα ἀπὸ τοὺς τοπικοὺς δασκάλους, μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ γνωρίσει, καὶ πολὺ εὐκόλα μάλιστα, ἐνθυμούμενος ἐκεῖνο· ὅτι τὸ πηγάδι τὸ κάλυπτε πολὺ βαρεῖὰ πέτρα, τὴν

37. Α' Πέτρ. 5, 1-2.

ὄν πλείστη μὲν ὄση ποιμένων ἄθροισις ἀπεσάλευε μόλις. Ἐδρα δὲ τοῦτο καὶ μόνος ὁ Ἰακώβ. Τί τοίνυν τὸ φρέαρ, τί δὲ δὴ αὐτὸ καὶ ὁ λίθος ὑποσημήνειεν ἄν, φέρε λέγωμεν ὡς ἔνι. Εἰσόμεθα γὰρ ὡδὶ καὶ τῆς τῶν ποιμένων ἰσχύος τὴν διαφορὰν, καὶ τὸ ἐν συνέσει προὔχόν τε
5 καὶ ὑπερκεείμενον τῶν μαθητῶν τοῦ Σωτῆρος.

δ'. Ὑδατι τοίνυν ἀφομοιοῦν ἔθος τῇ Γραφῇ τὴν περὶ Θεοῦ γνῶσιν. Ὅτι γὰρ ἦν ζωοποιός, μεμαρτύρηκεν ὁ Σωτῆρ, πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς Πατέρα λέγων· «Αὕτη δὲ ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἵνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν, καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν». Προσελάλει δὲ καὶ γυναίῳ, τῷ ἐκ τῆς Σαμαρείας φημί ποτε· «Εἰ ἤδεις τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ καὶ τίς ἐστὶν ὁ λέγων σοι, Δός μοι πιεῖν, σὺ ἂν ἤτησας αὐτόν, καὶ ἔδωκεν ἄν σοι ὕδωρ ζῶν». Οἶμαί που τὸν παρ' ἑαυτοῦ λόγον καὶ παιδεύειν ὀνομάζων ζωοποιόν. Προσεφώνει δὲ καὶ ὁ Δεσπότης· «Εἴ τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρὸς με καὶ πινέτω». Καὶ μὴν καὶ διὰ τῆς τοῦ προφήτου φωνῆς ἐπαιτιᾶται τινὰς ἀμαθῶς ἀπονεύσαντας εἰς τὸ δεῖν ἐτέρους προσίεσθαι διδασκάλους μετὰ τὴν ἐν νόμῳ παιδεύειν καὶ ἐκκεκλικότας εἰς διδασκαλίαν καὶ ἐντάλματα ἀνθρώπων. Ἐφη δὲ οὕτως· «Ἐξέστη ὁ οὐρανὸς ἐπὶ τούτῳ, καὶ ἔφριξεν ἐπὶ πλείον, λέγει Κύριος· ὅτι δύο πονηρὰ ἐποίησεν ὁ
20 λαός μου. Ἐμὲ ἐγκατέλιπον πηγὴν ὕδατος ζῶντος, καὶ ὥρυξαν ἑαυτοῖς λάκκους συντετριμμένους, οἳ οὐ δυνήσονται ὕδωρ συνέχειν».

Ἐξ ὕδατος δὴ οὖν τὸ ζωοποιόν ὁ θεῖος ἄν εἴη λόγος. Πλήν ἐν βάθει κεῖται πολλῶ, καὶ οὐκ ἂν οἶμαί τις αὐτὸν ἀνδρωτὶ πορίσαιτό ποτε. Οὐ γὰρ ἔτοιμος ἐλεῖν τοῖς ἐθέλουσιν ἀπλῶς. Ἐπωματίζει δὲ ὡσπερ
25 λίθος αὐτῷ βαρὺς καὶ δυσπαρακόμιστος ἢ περὶ αὐτὸν ἀσάφεια τῆς ἐν ἡμῖν διανοίας νικῶσα τὸ ἀδρανές. Καὶ δὴ δεῖ πόνου καὶ ἰδρωτὸς μακροῦ τοῖς τὰ νοητὰ κατανέμουσι θρέμματα πρὸς τὸ ἀπαλλάξαι μὲν τῆς ἀσαφείας τὸν λόγον, ἀρύσασθαι τε οὕτω λοιπὸν καὶ οἰονεῖ πως ἐκ βάθους εἰς τὸν ἄνω τε καὶ ἐμφανές ἐνεργεῖν, παραθεῖναι τε
30 σαφῶς εἰς ἀπόλανσιν ζωαρχῆ τοῖς ἐντευξομένοις. Ἄλλ' οἳ μὲν παρ' Ἑλλήσι ποιμένες, τουτέστιν οἳ παρ' αὐτοῖς σοφοὶ καὶ λογάδες, πολλοὶ καὶ κατὰ πληθὺν συνθέοντες τῶν περὶ Θεοῦ δογμάτων οἰονεῖ τὸ

όποια πολλοί βοσκοί μόλις πού μπορούσαν νά τήν μετακινήσουν. Αυτό όμως τὸ ἔκανε τὸ Ἰακώβ και ἴδιος του. Τί όμως σήμαινε τὸ πηγάδι και τί ἡ πέτρα, ἔμπρὸς ἃς τὸ πούμε ὅσο εἶναι δυνατόν. Γιατί θὰ δοῦμε ἔτσι τὴ διαφορὰ τῆς δύνάμης τῶν βοσκῶν, και τὴν ὑπεροχὴ και ἀνωτερότητα σὲ σύνεση τῶν μαθητῶν τοῦ Σωτήρα .

4. Ὑπάρχει συνήθεια στὴ Γραφὴ νὰ παρομοιάζει τὴ γνώση για τὸν Θεὸ μὲ νερό. "Ὅτι βέβαια ἦταν χορηγὸς ζωῆς τὸ δήλωσε ὁ Σωτήρας, λέγοντας στὸν οὐράνιο Πατέρα του: «Αὕτὴ εἶναι ἡ αἰώνια ζωὴ, τὸ νὰ γνωρίζουν ἐσένα τὸν μόνο ἀληθινὸ Θεό, και τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ πού ἔστειλες»³⁸. Ἄλλὰ ἔλεγε κάποτε και στὴ γυναίκα τῆς Σαμάρειας: «Ἄν ἤξερες τὴ δωρεὰ τοῦ Θεοῦ και ποιὸς εἶναι αὐτὸς πού σοῦ λέγει, Δὸς μου νὰ πῶ, θὰ τὸν παρακαλοῦσες σύ, και θὰ σοῦ ἔδινε νερὸ πού δίνει ζωὴ»³⁹. Νομίζω μάλιστα ὅτι και τὸν δικό του λόγο και τὴ διδασκαλία τὴν ὀνομάζει ζωοποιό. Φώναζε λοιπὸν και ὁ Κύριος: «Ὅποιος διψᾷ, ἄς ἔρθει σὲ μένα και ἄς πιεῖ»⁴⁰. Ἄλλὰ και μὲ τὸ στόμα τοῦ προφήτη κατηγορεῖ κάποιους οἱ ὅποιοι ἀπὸ ἀμάθεια ἔκριναν πὼς πρέπει νὰ παρακολουθήσουν και ἄλλους δασκάλους, μετὰ τὴ διδασκαλία τοῦ νόμου, και ἔκλιναν σὲ διδασκαλίες και ἐντολὲς ἀνθρώπων. Εἶπε λοιπὸν τὰ ἑξῆς: «Ὁ οὐρανὸς ἔμεινε κατάπληκτος μπροστὰ σ' αὐτὴν τὴν ἀποστασία, και κυριεύθηκε ἀπὸ πολὺ μεγάλη φρίκη, λέγει ὁ Κύριος. Γιατί ὁ λαὸς μου διέπραξε δύο κακά. Ἐγκατέλειψε ἐμένα, ὁ ὁποῖος εἶμαι πηγὴ ζωντανοῦ νεροῦ, και ἀνοιξαν για τὸν ἑαυτό τους λάκκους κατεστραμμένους, οἱ ὅποιοι δὲν μποροῦν νὰ συγκρατήσουν νερό»⁴¹.

Νερὸ λοιπὸν ζωοποιό εἶναι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ. "Ὅμως βρίσκεται σὲ μεγάλο βάθος, και δὲν νομίζω ὅτι θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ τὸν προμηθευθεῖ ποτὲ χωρὶς ἰδρώτα. Γιατί δὲν εἶναι ἔτοιμος νὰ γίνῃ κτῆμα ἐκείνων πού ἀπλῶς τὸν θέλουν, καθόσον τὸν καλύπτει σὰν πέτρα βαρειά και δυσκολομετακίνητη ἢ γύρω ἀπὸ αὐτὸν ἀσάφεια, ἢ ὅποια νικᾷ τὴν ἀδράνεια τοῦ νοῦ μας. "Ἔτσι χρειάζεται κόπος και ἰδρώτας πολὺς σ' αὐτοὺς πού βόσκουν τὰ νοητὰ πρόβατα, για νὰ ἀπαλλάξουν τὸν νόμο ἀπὸ τὴν ἀσάφεια και νὰ τὸν φέρουν ἔτσι κατὰ κάποιο τρόπο ἀπὸ τὸ βάθος στὴν ἐπιφάνεια και νὰ τὸν προσφέρουν καθαρὰ στοὺς ἀκροατὲς πρὸς ἀπόλαυση και διατήρηση στὴ ζωὴ. "Ὅμως οἱ ποιμένες τῶν Ἑλλήνων, δηλαδὴ οἱ σοφοὶ και πολλοὶ λόγιοι, τρέχοντας πολλοὶ μαζί, προκαλοῦν ἐνόχληση ὡς πρὸς τὴν ἀλήθεια τῶν δογμάτων σχετικὰ μὲ τὸν

40. Ἰω. 7, 37.

41. Ἰερ. 12, 12-13.

ἀληθῆς παροχλίζουσι· δοξάζουσι γὰρ οὐκ ὀρθὰ περὶ αὐτοῦ, Θεοῦ
 μὲν ὁμολογοῦντες φύσιν, διανέμοντες δὲ τὴν τῆς θεότητος δόξαν οἷς
 ἂν ἔλοιτο τυχόν. Ἐξαρκεῖ δὲ καὶ μόνος εἰς τῶν ἐν Χριστῷ ποιμένων
 ἀποκινήσαι τοῦ φρέατος, καίτοι κομιδῇ δυσδιακόμιστον ὄντα τὸν
 5 λίθον, τουτέστι τὴν ἐπερρομιμένην ταῖς περὶ Θεοῦ δόξαις ἐπικάλυψίν
 τε καὶ ἀσάφειαν, ὅθεν ἐναργῆ τοῖς ἔθνεσι καθιστώσι τὴν ἀλήθειαν,
 καὶ τὸν ἕνα καὶ φύσει καὶ ἀληθῶς παραδεικνύντες Θεὸν οὐ διαλε-
 λοίπασι. Καὶ γοῦν ὁ μακάριος Παῦλος Ἀθήνησιν ἐλθὼν, τοῖς τῆδε
 λογάσι τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν παρετίθει, λέγων· «Ἄνδρες Ἀθηναῖοι, κατὰ
 10 πάντα ὡς δεισιδαιμονεστέρους ὑμᾶς θεωρῶ. Διερχόμενος γάρ», φη-
 σί, «καὶ ἀναθεωρῶν τὰ σεβάσματα ὑμῶν, εὐρον καὶ βωμόν, ἐν ᾧ
 ἐπεγράφετο· Ἀγνώστῳ Θεῷ· Ὅν οὐκ ἀγνοοῦντες εὐσεβεῖτε, τοῦτον
 ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν».

Βλέπετε γὰρ ὅπως, καίτοι λαῶν ὄντες ἡγούμενοι καὶ τῶν παρὰ
 15 σφίσι ποιμένες καὶ καθηγηταί, μόλις τοῦ φρέατος βραχὺ παροχλί-
 ζουσι, τὸν δυσσαχθῆ λίθον, εὐσεβεῖν μὲν οἰόμενοι, διὰ γε τῆς εἰς τὸ
 θεῖον αἰδοῦς, πολὺ δὲ τῆς ἀληθείας ἀπεσφαλμένοι· Βωμόν γὰρ ἀνα-
 δειμάμενοι, γραφὴν ἐνεκόλαπτον, «Ἀγνώστῳ Θεῷ», τουτέστι καὶ τῷ
 μὴ γνωσθέντι δαίμονι. Ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν ἀρίστην ἐνόμιζον ἐπὶ Θεῷ
 20 τὴν δόξαν ἐλεῖν, κατασοφίζεται δὲ τὴν γραφὴν ὁ θεοσπέσιος Παῦλος,
 καὶ πολὺ δὴ λίαν εὐτέχνως ἄγει πρὸς τὸ χρήσιμον τὸν οὐκ ἐγνωσμέ-
 νον αὐτοῖς Θεόν, Χριστὸν εἶναι λέγων. «Ὅν γὰρ ὑμεῖς», φησίν,
 «ἀγνοοῦντες εὐσεβεῖτε, τοῦτον ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν». Ὁρᾷς ὅπως
 ἀπεκάλυψε τὸ φρέαρ, ἀπεκύλισε τὸν λίθον, τὴν ζωοποιὸν αὐτοῖς
 25 παρέδειξε γνῶσιν;

Ἀσύγκριτος τοίνυν τῆς τῶν ποιμένων ἀγχινοίας ἢ διαφορά. Οἱ
 μὲν γάρ, καίτοι λίαν ὄντες πολλοί, τῆς ἀληθοῦς περὶ Θεοῦ δόξης
 κατόπιν ἤεσαν καὶ τῆς τῶν δογμάτων ἀσαφείας ἠττώμενοι, παρεφέ-
 ροντο πρὸς τὸ δοκοῦν, ὁ δὲ καίτοι μόνος ὢν παρετίθει τὴν ἀλήθειαν.
 30 Ἀπεκύλισε γὰρ τὸν λίθον μόνος ὁ Ἰακώβ, καὶ τὰ ὑπὸ τὴν Ραχήλ
 ποτίζει πρόβατα. Καὶ μέντοι ἀξιέραστον ἠγεῖτο τὴν κόρην. «Ἐφίλη-
 σε», γάρ φησι, «τὴν Ραχήλ, καὶ ἀνεγνωρίζετο μὲν τῷ Λάβαν εὐθύς»,

Θεό. Γιατί πιστεύουν γι' αὐτὸν πράγματα ποὺ δὲν εἶναι ὀρθὰ, καὶ ὁμολογοῦν βέβαια τὴ φύση τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὴ δόξα τῆς θεότητος τὴν ἀποδίδουν σὲ ὅποιον τυχὸν προτιμήσουν. Ἀντίθετα εἶναι ἀρκετὸς καὶ μόνον ἓνας ἀπὸ τοὺς ποιμένες τοῦ Χριστοῦ νὰ μετακινήσει ἀπὸ τὸ πηγᾶδι τὴν πέτρα ποὺ εἶναι πολὺ δυσκολοκίνητη, δηλαδὴ τὴν ριχμένη κατὰ κάποιον τρόπο πάνω στὶς περὶ Θεοῦ ἀντιλήψεις ἐπικάλυψη καὶ ἀσάφεια, καὶ ἔτσι κάνουν φανερὴ στοὺς ἐθνικούς τὴν ἀλήθεια, καὶ δὲν παραλείπουν νὰ ἀποδείξουν τὸν ἓνα καὶ ὡς πρὸς τὴ φύση καὶ ἀληθινὸ Θεό. Ἔτσι λοιπὸν ὁ μακάριος Παῦλος, ὅταν ἦρθε στὴν Ἀθήνα, στοὺς ἐκεῖ λόγιους παρουσίασε τὸ ζωντανὸ νερὸ λέγοντας: «Ἄνδρες Ἀθηναῖοι, βλέπω ὅτι εἴσαστε ἀπὸ κάθε ἄποψη πολὺ θρηῆσκοι. Γιατὶ καθὼς περνοῦσα καὶ κοίταζα τὰ ἱερὰ σας, βρῆκα ἓνα βωμὸ στὸν ὁποῖο ὑπῆρχε ἐπιγραφή: Στὸν ἄγνωστο Θεό. Αὐτὸν λοιπὸν τὸν Θεὸ ποὺ τὸν λατρεύετε χωρὶς νὰ τὸν γνωρίζετε, αὐτὸν σᾶς κηρύττω ἐγώ»⁴².

Βλέπετε λοιπὸν ὅτι, ἂν καὶ ἦταν ἡγέτες λαῶν καὶ ποιμένες καὶ καθηγητὲς τῶν δικῶν τους, μόλις καὶ μὲ δυσκολία μπόρεσαν νὰ μετακινήσουν τὴν ἀσηκωτὴ πέτρα, νομίζοντας βέβαια ὅτι πιστεύουν, μὲ τὸν σεβασμὸ ποὺ ἔδειχναν πρὸς τὸν Θεό, ἀλλὰ κάνοντας λάθος ὡς πρὸς τὴν ἀλήθεια; Γιατί, ἀφοῦ ἔκτισαν βωμὸ, χάραξαν ἐπάνω του τὴν ἐπιγραφή: Στὸν ἄγνωστο Θεό, δηλαδὴ καὶ στὸν δαίμονα ποὺ δὲν εἶναι γνωστός. Καὶ ἐκεῖνοι βέβαια νόμιζαν ὅτι ἐτέλεξαν ἄριστη γιὰ τὸν Θεὸ δόξα, ὁ θεσπέσιος ὅμως Παῦλος ἐκμεταλλεύεται τὴν ἐπιγραφή, καὶ πάρα πολὺ ἔντεχνα τὴν ὀδηγεῖ πρὸς αὐτὸ ποὺ εἶναι χρήσιμο, λέγοντάς τους ὅτι ὁ ἄγνωστος σ' αὐτοὺς Θεὸς εἶναι ὁ Χριστός. Γιατὶ λέγει: «Αὐτὸν ποὺ λατρεύετε χωρὶς νὰ τὸν γνωρίζετε, αὐτὸν σᾶς κηρύττω ἐγώ». Βλέπεις πῶς ἀπεκάλυψε τὸ πηγᾶδι, ἀπομάκρυνε τὴν πέτρα, καὶ τοὺς παρουσίασε τὴν ζωοποιὸ γνώση;

Εἶναι ἀσύγκριτη λοιπὸν ἡ διαφορὰ τῆς ὀξύνοιας τοῦ πνεύματος τῶν ποιμένων. Γιατὶ ἐκεῖνοι, ἂν καὶ ἦταν πάρα πολλοί, πορεύονταν πίσω ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ πίστη τοῦ Θεοῦ, καὶ ὄντας ἡττημένοι ἀπὸ τὴν ἀσάφεια τῶν δογμάτων, παρασύρονταν ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ θεωροῦσαν σωστό, ἐνῶ ὁ Παῦλος, ἂν καὶ ἦταν μόνος, ἐξέθετε τὴν ἀλήθεια. Γιατὶ ὁ Ἰακώβ ἀπομάκρυνε τὴν πέτρα μόνος, καὶ πότισε τὰ πρόβατα τῆς Ραχὴλ. Καὶ ἐπὶ πλέον βέβαια θεώρησε ἀξιαγάπητη τὴν κόρη. Γιατὶ λέγει, «ἀγάπησε τὴν Ραχὴλ καὶ ἀναγνωρίσθηκε ἀμέσως ἀπὸ τὸν Λάβαν»⁴³, ὁ

ὅς δὴ καὶ ἐφέστιον ἐποιεῖτο λοιπὸν ἀγάπης τε καὶ περιπλοκῶν ἡξίου
 τὸν ἀδελφόπαιδα, καὶ ἐν τοῖς ἀγκισπύροις κατελογίζετο. Ἐφη γάρ·
 «Ἐκ τῶν ὀστέων μου καὶ ἐκ τῶν σαρκῶν μου εἶ σύ». Ἐρμηνεύεται μὲν
 ἢ Ραχὴλ, «Θεοῦ πρόβατον». Περιθειή δ' ἂν τις αὐτῆ, καὶ μάλα εἰκό-
 5 τως, τῆς ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησίας τὸ σχῆμα. Αὕτη γάρ ἐστι τὸ τοῦ Χρι-
 στοῦ πρόβατον, τὸ τοῖς ἀρχαιοτέροις πομινίοις ἀνιχθὲν καὶ ταῖς τοῦ
 Σωτῆρος αὐλαῖς ἐνσεσημασμένον. Τοιγάρτοι καὶ ἔφασκε· «Καὶ ἄλλα
 πρόβατα ἔχω, ἃ οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς αὐλῆς ταύτης. Κάκεινά με δεῖ
 ἀγαγεῖν, καὶ τῆς φωνῆς μου ἀκούσουσι, καὶ γενήσεται μία ποίμνη,
 10 εἰς ποίμνην». Ἐποίμεινον δὲ καὶ οἱ θεσπέσιοι μαθηταὶ τὴν Ἐκκλη-
 σίαν Χριστοῦ, ἧτοι τὰ ὑπ' αὐτῆ νοούμενα λογικὰ θρέμματα, καὶ δὴ
 καὶ γεγόνασιν αὐτῆς ἐρασταὶ καὶ νυμφαγαγοί, παριστῶντες αὐτὴν
 τῷ Θεῷ παρθένον ἀγνήν, «μὴ ἔχουσαν σπῖλον ἢ ριτίδα ἢ τι τῶν τοι-
 ούτων, ἀγίαν δὲ μᾶλλον καὶ ἄμωμον».

15 εἰ. Ὅτι δὲ καὶ τὴν τοῦ γένους ἀρχὴν, καὶ οἶονεὶ τὰς πρώτας τῆς
 ρίζης ἐκβολάς, ἐξ ἔθνῶν ἐσχῆκασιν οἱ ἐξ Ἰσραὴλ, ἐκ τῶν τοῦ Λάβαν
 συνήσομεν λόγων. Ἀνὴρ γὰρ εἰδωλολάτρης κατησπάζετο τὸν Ἰα-
 κώβ, καὶ ἐξ ὀμαίμονος αὐτὸν γενέσθαι φησί, δῆλον δὲ ὅτι Ρεδέκκας
 σάρκα τε αὐτὸν καὶ ὄστούνην ἴδιον ἀπεκάλει. Κέκληται γὰρ ὁ θεσπέ-
 20 σιος Ἀβραάμ ἐν ἀκροβυστία, τεθραμμένος ἐν γῆ Χαλδαίων ἔθεσί τε
 καὶ νόμοις τοῖς Ἑλληνικοῖς, καὶ σημεῖον ἔλαβε περιτομῆν, σφραγίδα
 τῆς ἐν ἀκροβυστία πίστεως, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Συγγενὴς οὖν
 ἄρα τοῖς ἐξ ἔθνῶν καὶ ὁ πρωτότοκος Ἰσραὴλ, καίτοι νόμῳ διεσταλ-
 μένος, εἰς γε τὸ ἕτερος εἶναι δοκεῖν. Ἀλλ' ἐν Χριστῷ γεγόνασιν ἐν οἱ
 25 δύο. Περιεῖλε γὰρ τὸ μεσολαβοῦν, καταργήσας τὸν ἐν γραμμασι
 νόμον καὶ τὴν διστώσαν περιτομῆν. Ἀνεκαινίσθημεν γὰρ εἰς ἓνα
 καινὸν ἄνθρωπον, σύσσωμά τε καὶ ὁμοψυχούντα τὰ ἔθνη τοῖς ἐξ
 Ἰσραὴλ. Μονονουχὶ δὲ καὶ εἰς ταυτότητα συνενηγεμένα διὰ τῆς ἐν
 Πνεύματι κοινωνίας ὁράται λοιπὸν. Ἐφη γὰρ πῶς Χριστὸς πρὸς
 30 τὸν ἐν οὐρανοῖς Πατέρα καὶ Θεόν· «Θέλω ἵνα, ὥσπερ ἐγὼ καὶ σὺ ἐν
 ἑσμεν, οὕτω καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἐν ὧσιν». Αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ἡ εἰρήνη

44. Γεν. 29, 14.

46. Ἐφ. 5, 27.

45. Ἰω. 10, 16.

47. Ρωμ. 4, 11.

ὁποῖος τὸν ἔκανε προστατευόμενό του καὶ δέχθηκε μὲ ἀγάπη καὶ ἀγκαλιὰσματα τὸν υἱὸ τῆς ἀδελφῆς του, καὶ τὸν κατέταξε μεταξὺ τῶν στενῶν συγγενῶν του. Γιατὶ εἶπε· «Σὺ εἶσαι ἀπὸ τὰ ὄσῳ μου καὶ ἀπὸ τῆ σάρκα μου»⁴⁴. Ἡ Ραχὴλ ἐρμηνευόμενη σημαίνει, “πρόβατο τοῦ Θεοῦ”, καὶ θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ τῆς ἀποδώσει, καὶ πολὺ δικαιολογημένα μάλιστα, τὸν συμβολισμό τῆς ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησίας. Γιατὶ αὐτὴ εἶναι τὸ πρόβατο τοῦ Χριστοῦ, τὸ ὁποῖο, ἀφοῦ ἀναμίχθηκε μὲ τὰ ἀρχαιότερα ποίμνια, κάνει τὴν ἐμφάνισή του καὶ στίς αὐλὲς τοῦ Σωτῆρα. Γι’ αὐτὸ καὶ ἔλεγε· «Ἔχω καὶ ἄλλα πρόβατα, πού δὲν εἶναι ἀπὸ αὐτὴ τῆ μάνδρα, καὶ πρέπει νὰ τὰ φέρω καὶ ἐκεῖνα, γιὰ νὰ ἀκούσουν τῆ φωνῆ μου, καὶ νὰ γίνῃ μία ποιμνῆ, ἕνας ποιμένας»⁴⁵. Ποίμαιναν βέβαια καὶ οἱ θεσπέσιοι μαθητές τὴν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, δηλαδὴ τὰ λογικὰ πρόβατα πού ἀνήκουν σ’ αὐτήν, καὶ μάλιστα ἔγιναν καὶ ἑραστοὺς τῆς καὶ νυμφαγωγοί, παρουσιάζοντάς τιν στὸν Θεὸ παρθένο ἀγνή, «χωρὶς νὰ ἔχει κηλίδα ἢ ρυτίδα ἢ κάτι ἄλλο ἀπὸ αὐτὰ, ἀλλὰ μᾶλλον ἀγία καὶ ἄμωπτη»⁴⁶.

5. Ὅτι ὅμως καὶ τὴν ἀρχὴ τοῦ γένους καὶ κατὰ κάποιον τρόπο τὶς πρῶτες φύτρες τῆς ρίζας οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἰσραὴλ τὶς εἶχαν ἀπὸ τοὺς ἐθνικοὺς, θὰ τὸ διαπιστώσουμε ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ Λάβαν. Γιατί, ἐνῶ ἦταν ἀνδρας εἰδωλολάτρης, καταφιλοῦσε τὸν Ἰακώβ, καὶ εἶπε ὅτι αὐτὸς ἦταν συγγενὴς ἐξ αἵματος, δηλαδὴ τὸν ἀποκαλοῦσε υἱὸ τῆς Ρεβέκκας καὶ δική του σάρκα καὶ ὄσῳ. Γιατὶ ὁ θεσπέσιος Ἀβραάμ κλήθηκε, ἐνῶ ἦταν ἀναθρεμμένος μὲ ἀκροδυστία στὴ χώρα τῶν Χαλδαίων, μὲ ἔθιμα καὶ νόμους εἰδωλολατρικούς, καὶ ἔλαβε τὸ σημάδι τῆς περιτομῆς σὰν σφραγίδα, πού ἐπιβεβαίωνε τὴ δικαίωσή του βάσει τῆς πίστεώς του, πού εἶχε ὅταν ἦταν ἀπερίτμητος, ὅπως εἶναι γραμμένο⁴⁷. Ἄρα λοιπὸν εἶναι συγγενὴς μὲ τοὺς ἐθνικοὺς καὶ ὁ πρωτότοκος Ἰσραὴλ, ἂν καὶ ἦταν ξεχωρισμένος ἀπὸ αὐτοὺς μὲ τὸν νόμο, ὥστε νὰ νομίζει ὅτι εἶναι ἄλλος. Ὅμως μὲ τὴν πίστη στὸν Χριστὸ τὰ δύο ἔγιναν ἕνα, γιατί ἀφαίρεσε ἐκεῖνο πού τὰ χώριζε, καταργώντας τὸν γραπτὸ νόμο⁴⁸ καὶ τὴν περιτομὴ πού τὰ χώριζε. Δηλαδὴ ἀνακαινοσθήκαμε σὲ ἕνα καινούργιο ἄνθρωπο, σὲ ἕνα σῶμα καὶ μιὰ ψυχὴ, οἱ ἐθνικοὶ καὶ οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἐμφανίζονται στὸ ἐξῆς ἐνωμένα σὲ μιὰ ἀπόλυτη μεταξὺ μας πνευματικὴ ἐνότητα. Γιατὶ ὁ Χριστὸς εἶπε κάπου στὸν οὐράνιο Πατέρα καὶ Θεό· «Θέλω, ὅπως ἐγὼ καὶ σὺ εἴμαστε ἕνα, ἔτσι καὶ αὐτοὶ νὰ εἶναι ἕνα μὲ μᾶς»⁴⁹. Γιατὶ αὐτὸς εἶναι ἡ εἰρήνη μας, αὐτὸς πού

48. Ἐφ. 2, 14.

49. Ἰω. 27, 21.

ἡμῶν, ὁ τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ λύσας, καθάπερ ἔφην ἀρτίως, καὶ θεῖς ἐκ μέσου τὸ διωτῶν, καὶ συνδέων ἡμᾶς οἷον εἰς ἐνότητα διὰ Πνεύματος. Σημεῖον οὖν ἄρα, καὶ μάλα σαφές, τῆς ἐν πίστει τε καὶ πνευματικῆς ἐνώσεως τῶν δύο λαῶν τὸ περιπλέκεσθαι τῷ Ἰακώβ
5 τὸν Λάβαν, ὁμολογήσαι τε ὅτι καὶ ὁσοῦν εἶη καὶ σὰρξ αὐτοῦ

ᾧ ὅτι δὴ πρὸς τούτοις ἕτερον, φέρε δὴ λέγωμεν, ἐξ αὐτῶν ἐλόντες τῶν ἱερῶν Γραμμάτων. «Εἶπε», γὰρ φησι, «Λάβαν τῷ Ἰακώβ. Ὅτι γὰρ ἀδελφός μου εἶ, οὐ δουλεύσεις μοι δωρεάν. Ἀπάγγελόν μοι τίς ὁ μισθός σου ἐστὶ. Τῷ δὲ Λάβαν ἦσαν δύο θυγατέρες, ὄνομα τῇ μεί-
10 ζονι Λεῖα, καὶ ὄνομα τῇ νεωτέρᾳ Ραχὴλ. Οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ Λεῖας ἀσθενεῖς, Ραχὴλ δὲ ἦν καλὴ τῷ εἶδει καὶ ὡραία τῇ ὄψει σφόδρα. Ἠγάπησε δὲ Ἰακώβ τὴν Ραχὴλ καὶ εἶπε. Δουλεύσω σοι ἑπτὰ ἔτη περὶ Ραχὴλ τῆς θυγατρὸς σου τῆς νεωτέρας. Εἶπε δὲ αὐτῷ Λάβαν Βέλτιον δοῦναί με αὐτὴν σοί, ἢ δοῦναί με αὐτὴν ἀνδρὶ ἑτέρῳ. Οἵ-
15 κησον μετ' ἐμοῦ. Καὶ ἐδούλευσεν Ἰακώβ περὶ Ραχὴλ ἔτη ἑπτὰ. Καὶ ἦσαν ἐναντίον αὐτοῦ ὡσεὶ ἡμέραι ὀλίγαι, παρὰ τὸ ἀγαπᾶν αὐτὸν αὐτὴν. Εἶπε δὲ Ἰακώβ τῷ Λάβαν Δός μοι τὴν γυναῖκά μου. Πεπλήρωται γὰρ αἱ ἡμέραι μου, ὅπως εἰσέλθω πρὸς αὐτήν. Συνήγαγε δὲ Λάβαν πάντας τοὺς ἀνδρας τοῦ τόπου, καὶ ἐποίησε γάμον. Καὶ ἐγένε-
20 νετο ἑσπέρα. Καὶ λαβὼν Λάβαν Λεῖαν τὴν θυγατέρα αὐτοῦ, εἰσήγαγε αὐτὴν πρὸς Ἰακώβ. Καὶ εἰσηλθε πρὸς αὐτὴν Ἰακώβ. Ἐδωκε δὲ Λάβαν Ζελφάν τὴν παιδίσκην αὐτοῦ, Λεῖα τῇ θυγατρὶ αὐτοῦ παιδίσκη. Ἐγένετο δὲ πρωί, καὶ ἰδοὺ ἦν Λεῖα. Εἶπε δὲ Ἰακώβ τῷ Λάβαν Τί τοῦτο ἐποίησάς μοι; οὐ περὶ Ραχὴλ ἐδούλευσα παρὰ σοί; Καὶ ἵνα
25 τί παρελογίσω με; Εἶπε δὲ Λάβαν Οὐκ ἔστιν οὕτως ἐν τῷ τόπῳ ἡμῶν, δοῦναι τὴν νεωτέραν πρῶτῃ τὴν πρεσβυτέραν· συντέλεσον οὖν τὰ ἑβδομα ταύτης, καὶ δώσω σοι καὶ ταύτην ἀντὶ τῆς ἐργασίας, ἧς ἐργᾶ παρ' ἐμοὶ ἑπτὰ ἔτη ἕτερα· ἐποίησε δὲ Ἰακώβ οὕτως, καὶ ἀνεπλήρωσε τὰ ἑβδομα ταύτης. Καὶ ἔδωκεν αὐτῷ Λάβαν Ραχὴλ τὴν
30 θυγατέρα αὐτοῦ αὐτῷ γυναῖκα. Ἐδωκε δὲ Λάβαν Ραχὴλ τῇ θυγατρὶ αὐτοῦ Βάλλαν, τὴν παιδίσκην αὐτοῦ αὐτῇ παιδίσκη, καὶ εἰσηλθε πρὸς Ραχὴλ. Ἠγάπησε δὲ Ραχὴλ μᾶλλον ἢ Λεῖαν, καὶ ἐδούλευσεν αὐτῷ ἑπτὰ ἔτη ἕτερα».

γκρέμισε τὸ μεσότοιχο πὸν μᾶς χώριζε, ὅπως εἶπα πρὶν ἀπὸ λίγο, καὶ ἔβγαλε ἀπὸ τὴ μέση αὐτὸ πὸν μᾶς χωρίζει, συνδέοντάς μας σὲ ἐνότητα διὰ τοῦ Πνεύματος. Ἄρα λοιπὸν σημάδι, καὶ μάλιστα πολὺ σαφές, τῆς διὰ τῆς πίστεως καὶ πνευματικῆς ἐνώσεως τῶν δύο λαῶν εἶναι ὁ ἐναγκαλισμὸς τοῦ Λάβαν μὲ τὸν Ἰακώβ, καὶ ἡ ὁμολογία του, ὅτι εἶναι καὶ ὁσὸ του καὶ σάρκα του.

“Ὅτι ὅμως μαζὶ μὲ αὐτὰ ὑπάρχει καὶ ἄλλο, ἐμπρὸς ἃς τὸ ποῦμε, παίρνοντάς το ἀπὸ τίς ἅγιες Γραφές. Γιατὶ λέγει: «Εἶπε ὁ Λάβαν στὸν Ἰακώβ· Ἐπειδὴ ὅμως εἶσαι ἀδελφός μου, δὲν θὰ δουλέψεις σὲ μένα δωρεάν. Πές μου ποιὸς πρέπει νὰ εἶναι ὁ μισθός σου. Ὁ Λάβαν ὅμως εἶχε δύο θυγατέρες, τὸ ὄνομα τῆς μεγαλύτερης ἦταν Λεῖα, καὶ τὸ ὄνομα τῆς μικρότερης Ραχήλ. Τὰ μάτια τῆς Λεῖα ἦταν ἀσθενικά, ἐνῶ ἡ Ραχήλ ἦταν πολὺ καλὴ στὴν ἐμφάνισή της καὶ πολὺ ὡραία στὸ πρόσωπο. Καὶ ὁ Ἰακώβ, ἐπειδὴ ἀγάπησε τὴ Ραχήλ, εἶπε· Θὰ σοῦ δουλέψω ἑπτὰ χρόνια γιὰ τὴ νεώτερη θυγατέρα σου Ραχήλ. Καὶ ὁ Λάβαν εἶπε· Εἶναι προτιμότερο νὰ τὴν δώσω σὲ σένα, παρὰ σὲ ἄλλον ἄνδρα. Μείνε μαζὶ μου. Καὶ δούλεψε ὁ Ἰακώβ γιὰ τὴ Ραχήλ ἑπτὰ χρόνια, τὰ ὁποῖα ἐξαιτίας τῆς μεγάλης ἀγάπης του γι' αὐτὴν τοῦ φάνηκαν σὰν λίγες ἡμέρες. Εἶπε τότε ὁ Ἰακώβ στὸν Λάβαν· Δὸς μου τὴ γυναῖκα μου, γιατί συμπληρώθηκαν οἱ ἡμέρες μου, γιὰ νὰ συνευρεθῶ μαζὶ της. Ὁ Λάβαν τότε συγκέντρωσε ὅλους τοὺς ἄνδρες τοῦ τόπου καὶ τέλεσε τὸν γάμο. Ὅταν ὅμως βράδυνασε ὁ Λάβαν πῆρε τὴ θυγατέρα του Λεῖα καὶ τὴν πῆγε στὸν Ἰακώβ, καὶ ὁ Ἰακώβ συνεβρέθηκε μὲ αὐτὴν. Ἐπίσης ὁ Λάβαν ἔδωσε τὴ δούλη του Ζελφὰ στὴ θυγατέρα του Λεῖα ὡς δούλη δική της. Ὅταν ὅμως ξημέρωσε εἶδε ὁ Ἰακώβ ὅτι ἦταν ἡ Λεῖα, καὶ εἶπε στὸν Λάβαν· Γιατί μοῦ τὸ ἔκανες αὐτό; Δὲν δούλεψα κοντὰ σου γιὰ τὴ Ραχήλ; Γιατί μὲ ἐξαπάτησες; Καὶ ὁ Λάβαν εἶπε· Αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατὸν στὸν τόπο μας, νὰ δίνουμε τὴ μικρότερη πρὶν ἀπὸ τὴ μεγαλύτερη. Συμπλήρωσε καὶ ἄλλα ἑπτὰ χρόνια γι' αὐτὴν, καὶ θὰ σοῦ τὴν δώσω, γιὰ τὴν ἐργασία σου κοντὰ μου ἄλλα ἑπτὰ χρόνια. Καὶ ὁ Ἰακώβ ἔκανε αὐτό, καὶ συμπλήρωσε καὶ τὰ ἑπτὰ χρόνια γι' αὐτὴν. Καὶ ὁ Λάβαν τοῦ ἔδωσε τὴ θυγατέρα του Ραχήλ γιὰ γυναῖκα. Ἐδωσε ἐπίσης στὴ θυγατέρα του Ραχήλ τὴ δούλη του Βάλλα, ὡς δούλη της, καὶ συνεβρέθηκε μὲ τὴ Ραχήλ. Ὁ Ἰακώβ ὅμως ἀγάπησε περισσότερο τὴ Ραχήλ παρὰ τὴ Λεῖα, καὶ δούλεψε στὸν Λάβαν ἄλλα ἑπτὰ χρόνια»⁵⁰.

50. Γεν. 29, 15-30.

ζ'. Τὰ μὲν οὖν ἐκ τῆς ἱστορίας οὐδενὸς ἂν δέοιτο λόγου πρὸς
 διασάφησιν· ἄναντες γὰρ ἐν αὐτοῖς παντελῶς οὐδέν. Πλὴν εἴ τις
 ἐκεῖνο λέγοι τῶν τὰ τοιαύδε φιλοκρινεῖν εἰωθότων· Οὐ γὰρ τῶν ἄγαν
 ἀψησχεστάτων λελόγισται παρ' ἡμῖν, τὸ δυοῖν εὐθύς ὁμιλῆσαι γά-
 5 μωιν, καὶ δὴ καὶ γυναιῶν εἰσοικίσασθαι ξυνωρίδα, καὶ τοῦτο ἀδελ-
 φῶν, πρὸς τοῦτό φαμεν, ὅτι τοῖς ἀρχαιοτέροις ὄλος ἦν ὁ τοῦ βίου
 σκοπὸς εἰς πολυπαιδίαν, καὶ δὴ καὶ ἐν μοῖρα τῆς ἀνωτάτω πασῶν
 εὐημερίας τὸ χρῆμα λελόγιστο. Ἀπῆλλακτο δὲ καὶ μῶμον παντὸς
 τὸ οὐ μόναις δυσί, ἀλλὰ καὶ ἔτι πλείοσι συγκατευνάζεσθαι γυναι-
 10 ξίν, εἰς πλῆθος ἀμέτρητον τὸ γένος ἐκτείνοντας. Καὶ γοῦν ἐν ευλο-
 γίας τάξει παρὰ Θεοῦ τὴν τεκνογονίαν ἐδέχοντο. Κατεπηγγέλλετο
 δὲ καὶ αὐτὸς ὁ τῶν ὄλων Δεσπότης καὶ τοῖς ἄνωθεν καὶ πρὸ Μω-
 σέως ἀγίοις χαριεῖσθαι τὸ δῶρον, καὶ αὐτοῖς δὲ τοῖς λαχοῦσι τὴν
 15 χήρα ἐν υἱοῖς Ἰσραήλ». Καὶ οὐκ ἐν τάξει νόμον παραδεξόμεθα τὴν
 φωνήν, ἐπαγγελίαν δὲ μᾶλλον εἶναι φαμεν. Τὰ μὲν γὰρ ὅσα ἐστὶν
 ἐφ' ἡμῖν θεσμοῖς ὑποφέρεται, καὶ μάλα ὀρθῶς, τὰ δὲ ὅσα τῶν πρα-
 γμάτων οὐκ ἐφ' ἡμῖν, ἀλλ' ἐν τοῖς τῆς φύσεως νόμοις ἔχει τὸ ἀποτέ-
 λεσμα, νόμον οὐκ ἔχει τὸν θραβευτήν. Πρόδηλον οὖν ἄρα καὶ
 20 οὐδενὶ τῶν ὄντων ἀσυμφανές, ὡς οὐκ ἂν προστέταχεν ὁ Δημιουργ-
 οὗ μὴ εἶναι στεῖραν ἢ ἄγονον ἐν υἱοῖς Ἰσραήλ, ἀλλ' εἰ γένοιτο τοῦ
 νόμου φύλακες, καρποφόρους ἀποφαίνειν ὡς Θεὸς ἐπηγγέλλετο.
 Οὐκοῦν ἐν σπουδῇ μὲν τοῖς ἀρχαιοτέροις καὶ ἐν εὐκλείας τάξει
 25 λελόγιστο τῆς πολυπαιδίας τὸ χρῆμα. Μετατιθέμεθα δὲ ἡμεῖς ἐν
 Χριστῷ, πρὸς τὸ χρῆναι μᾶλλον καρποφορεῖν ἐν Πνεύματι· τὸν μὲν
 γάμον οὐκ ἀτιμάζοντες, αἰρούμενοι δὲ τὸ ὑπὲρ τοῦτο λίαν καὶ ψή-
 φῳ τῇ ὑπερτάτῃ στεφανούμενον παρὰ τε τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ, τὸ
 ἀπερισπάστως, φημί, προσεδρεύειν Θεῷ, καὶ μὴ μερίζεσθαι ποι
 πρὸς τὰ ἐν κόσμῳ. «Ὁ γὰρ ἄγαμος», φησὶν ὁ Παῦλος, «μεριμνᾷ τὰ
 30 τοῦ Κυρίου, ὁ δὲ γεγαμηκῶς μεριμνᾷ τὰ τοῦ κόσμου, πῶς ἀρέσει τῇ
 γυναικί, καὶ μεμερίσται».

6. Τὰ λεγόμενα λοιπὸν τῆς ἱστορίας δὲν χρειάζονται καμμιά ἐπεξήγηση, γιατί δὲν ὑπάρχει ἀπολύτως τίποτε τὸ ἀντίθετο, ἐκτὸς βέβαια ἐὰν κάποιος ἀναφέρει ἐκεῖνο πού ἀρέσκονται νὰ λένε αὐτοὶ πού συνηθίζουν νὰ τὰ κατακρίνουν αὐτὰ. Γιατί ἀπὸ ἐμᾶς δὲν θεωρεῖται πολὺ ἀνάρμοστο τὸ νὰ κάνει κάποιος ἀμέσως δύο γάμους, καὶ μάλιστα νὰ βάλει στὸ σπίτι του δύο γυναῖκες, καὶ μάλιστα ἀδελφές, καὶ μαζί μ' αὐτὸ λέμε, ὅτι στοὺς παλαιότερους ὅλος ὁ σκοπὸ τῆς ζωῆς ἦταν νὰ κάνουν πολλὰ παιδιά, καὶ μάλιστα τὸ πρᾶγμα αὐτὸ θεωροῦνταν ὡς τὸ ἀνώτατο ἀπὸ ὅλη τὴν εὐημερία, καὶ ἦταν ἀπαλλαγμένο ἀπὸ κάθε μομφή, τὸ νὰ συνοσιάζεται κανεὶς ὄχι μόνο μὲ δύο, ἀλλὰ καὶ μὲ ἀκόμα περισσότερες γυναῖκες, αὐξάνοντας τὴ γενιά του σὲ πλῆθος ἀμέτρητο. Καὶ μάλιστα τὴν τεκνογονία τὴν θεωροῦσαν εὐλογία τοῦ Θεοῦ. Ἄλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος τῶν ὅλων ὑποσχόταν καὶ στοὺς ἀρχικούς καὶ τοὺς πρὶν ἀπὸ τὸν Μωυσῆ ἁγίους, ὅτι θὰ χαρίσει τὸ δῶρο, ἀλλὰ καὶ σὲ ἐκείνους πού δέχθηκαν τὴ διαπαιδαγώγηση τοῦ νόμου. Γιατί εἶπε: «Δὲν θὰ ὑπάρχει ἄγονος, οὔτε χήρα στοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰσραήλ»⁵¹. Τὰ λόγια βέβαια αὐτὰ δὲν θὰ δεχθοῦμε ὅτι ἐπέχουν θέση νόμου, ἀλλὰ λέμε ὅτι εἶναι μᾶλλον ὑπόσχεση. Γιατί αὐτὰ πού ἐξαρτῶνται ἀπὸ μᾶς καθορίζονται ἀπὸ νόμους, καὶ πολὺ σωστά, ὅσα ὅμως ἀπὸ τὰ πρᾶγματα δὲν ἐξαρτῶνται ἀπὸ μᾶς, ἀλλὰ ἡ ἐκτέλεσή τους ἐξαρτᾶται ἀπὸ τοὺς νόμους τῆς φύσεως, δὲν ἔχουν ἐπιβραβευτὴ τὸν νόμο. Εἶναι λοιπὸν ὀλοφάνερο καὶ σὲ κανένα ἀπὸ τὰ ὄντα ἄγνωστο, ὅτι δὲν θὰ διέτασσε ὁ Δημιουργὸς νὰ μὴ ὑπάρχει στείρα ἢ ἄγονος μεταξὺ τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἰσραήλ, ἀλλὰ ἐὰν γίνονταν τηρητὲς τοῦ νόμου, ὑποσχόταν ὁ Θεὸς ὅτι θὰ εἶναι καρποφόροι. Ἄρα λοιπὸν τὸ πρᾶγμα τῆς πολυπαιδίας ἀποτελοῦσε γιὰ τοὺς παλαιότερους τὴ μέγιστη φροντίδα καὶ ἐθεωρεῖτο ὡς τρόπος ἀπόκτησης καλῆς φήμης. Ἄλλὰ καὶ ἐμεῖς πού πιστέψαμε στὸν Χριστὸ ἀποδεχόμεστε τὸ ὅτι πρέπει νὰ καρποφοροῦμε μᾶλλον πνευματικά, χωρὶς βέβαια νὰ θεωροῦμε τὸν γάμο ἄτιμον, ἀλλὰ προτιμώντας αὐτὸ πού εἶναι πολὺ πάνω ἀπὸ αὐτὸν καὶ στεφανώνεται μὲ τὴν ἀνώτατη ἀπόφαση καὶ στὴ θεόπνευστη Γραφή, τὸ νὰ εἴμαστε δηλαδὴ ἀπερίσπαστα προσηλωμένοι στὸν Θεὸ καὶ νὰ μὴ τὸν μοιραζόμεστε μὲ τὰ τοῦ κόσμου. Γιατί, ὅπως λέγει ὁ Παῦλος, «Ὁ ἄγαμος φροντίζει γιὰ τὰ πρᾶγματα τοῦ Κυρίου, ἐνῶ ὁ ἔγγαμος φροντίζει γιὰ τὰ κοσμικὰ πρᾶγματα, πῶς νὰ ἀρέσει στὴ γυναῖκα του, καὶ τὸ ἐνδιαφέρειν του μοιραζέται»⁵².

52. Α' Κορ. 7, 32.

ζ. Ἔως δὴ οὖν ἡμῖν τοῦ περὶ τούτων λόγου. Φέρε δὴ θεωρήσω-
 μεν τοῖς πνευματικοῖς θεωρήμασι τὸν νοῦν ἐνιέντες, ἐκεῖνο διενθυ-
 μούμενοι, καὶ μάλα ὀρθῶς, ὡς οὐκ ἄμιθος ἦν τοῖς ἀγίοις ἀποστό-
 λους ὁ ἰδρῶς. Ἔφη γὰρ ὁ Λάβαν πρὸς Ἰακώβ· «Οὐ δουλεύσεις μοι
 5 δωρεάν». Ἐποιοῦντο δὲ καὶ οἱ θεσπέσιοι μαθηταὶ λαμπρῶν ἀυχημά-
 των ὑπόθεσιν τὴν τῶν πιστευόντων ἐν ἀρχαῖς πληθύν. Προσεφώνει
 γοῦν ὁ Παῦλος αὐτοῖς· «Χαρὰ καὶ στέφανός μου». Ὑπομνήσαι δὲ
 δεῖν ἀναγκαίως ὑπολαμβάνω τῶν ἐν ἀρχαῖς ἡμῖν χρειωδέστατα
 παρελημμένων. Ἔφην γάρ, ὅτι τὸ πρόσωπον Ἰακώβ ὡς ἐν θεωρίαις
 10 πνευματικαῖς ὑποδύεται μὲν ἔσθ' ὅτε τῶν ἀγίων ἀποστόλων ὁ χορὸς,
 ὡς ἀπαρχὴ γεγονῶς τῶν ἡγιασμένων ἐν Πνεύματι καὶ ἐν πίστει δεδι-
 καιωμένων, ὅτε δὲ αὐτὸς καὶ αὐτὸς ὁ Χριστός, ὡς τῆς ἀνευρουμένης εἰς
 ἀφθαρσίαν ἀνθρωπότητος ἀπαρχή, ὡς πρωτότοκος ἐν πολλοῖς
 ἀδελφοῖς, ὡς δεῦτερος Ἀδάμ καὶ ρίζα τοῦ γένους δευτέρα μετὰ τὴν
 15 πρώτην. Περιτρέπει τοίνυν ὁ λόγος αἰεὶ τῶν θεωρημάτων τὸν σκο-
 πόν, ἥπερ ἂν ἰέναι πρέπει. Τὸ γὰρ τοι διαμαρτεῖν λογισμοῦ τοῦ
 καθήκοντος, ἀκαλλεστέραν ἐργάσεται τῶν θεωρημάτων τὴν ἀπόδο-
 σιν. Φορέσει δὴ οὖν εἰς γε τὸ παρὸν τὸ Ἰακώβ πρόσωπον ὁ Ἐμμα-
 νουήλ, ὁ ἐξ οὐρανοῦ νυμφίος, ὁ τὰς Λάβαν θυγατέρας οἶον οὐκ ἀνι-
 20 δρωτὶ λαθῶν. Ἴδιον μὲν γὰρ τῆς ἀνωτάτω πασῶν οὐσίας, τὸ ἀκονιτὶ
 κατορθοῦν, ἅπερ ἂν ἔλοιτο δρᾶν. Ἔφη γὰρ πού περὶ αὐτῆς καὶ ὁ
 μακάριος προφήτης Ἡσαΐας· «Ὅτι οὐ πεινάσει, οὐδὲ κοπιάσει,
 οὐδέ ἐστιν ἐξεύρεσις τῆς φρονήσεως αὐτοῦ». Κατ' οὐδένα γὰρ τρό-
 πον ἐπιδεῖς τὸ Θεῖον, ἀλλ' ἔστι παντέλειον ἐν ἑαυτῷ, οὐκ εἰσποιητὸν
 25 ἔχον τὸ δυναμοῦσθαι πρὸς τινος, οὔτε μὴν νόμῳ σωματίων τροφαῖς ἢ
 ποτοῖς νευρούμενον, ἀλλ' αὐτὸ φύσει δύναμις. Τοιγάρτοι καὶ στε-
 ρεοῖ μὲν οὐρανοῖς, διανέμει δὲ τὸ δύνασθαι μετ' ἐξουσίας, οἷς ἂν
 ἔλοιτο τυχόν.

Ἄλλ' ὥσπερ, καίτοι λυπεῖσθαι μὴ πεφυκός, λυπεῖσθαι λέγεται
 30 (φησὶ γὰρ πού πρὸς τὴν τῶν Ἰουδαίων μητέρα, δηλὸν δὲ ὅτι τὴν
 Συναγωγὴν· «Καὶ ἐλύπεις με ἐν πᾶσι τούτοις»). Γράφει δὲ πού καὶ ὁ

53. Φιλ. 4, 1.

54. Ρωμ. 8, 28.

7. Ἄλλ' εἶναι ἀρκετὰ σὲ μᾶς τὰ ὅσα εἶπαμε γιὰ τὸ θέμα αὐτό. Ἐμπρὸς λοιπὸν ἅς προχωρήσουμε στὴν πνευματικὴ μας θεώρηση μεταφέροντας τὸν νοῦ μας στὰ πνευματικὰ θέματα, ἐνθυμούμενοι, καὶ πολὺ σωστά, ἐκεῖνο, ὅτι ὁ κόπος τῶν ἁγίων ἀποστόλων γιὰ τὸ κήρυγμα δὲν ἦταν χωρὶς μισθό, οὔτε ὁ ἰδρώτας τους χωρὶς ἀμοιβή. Γιατὶ εἶπε ὁ Λάβαν στὸν Ἰακώβ· «Δὲν θὰ μοῦ δουλέψεις δωρεάν». Ἀλλὰ καὶ οἱ θεσπέσιοι μαθητὲς στὶς ἀρχὲς θεωροῦσαν τὸ πλῆθος αὐτῶν ποὺ πιστευαν ἀφορμὴ μεγάλων καυχημάτων. Ἐτσι λοιπὸν ὁ Παῦλος προσφωνοῦσε αὐτοὺς καὶ τοὺς χαρακτῆριζε, «Χαρά μου καὶ δόξα μου»⁵³. Θεωρῶ ὅμως ἀναγκαῖο πῶς πρέπει νὰ σᾶς ὑπενθυμίσω τὰ πιὸ ἀπαραίτητα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἀναφέρθηκαν στὴν ἀρχή. Εἶπα δηλαδή, ὅτι τὸ πρόσωπο τοῦ Ἰακώβ μερικὲς φορὲς τὸ ὑποδύεται στὶς πνευματικὲς θεωρίες καὶ ὁ χορὸς τῶν ἁγίων ἀποστόλων, ἐπειδὴ εἶχε γίνει ἀρχὴ ἐκείνων ποὺ ἀγιάσθηκαν μὲ τὸ Πνεῦμα καὶ δικαιοῦθηκαν μὲ τὴν πίστη, καὶ ἄλλοτε πάλι τὸ ὑποδύεται καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, ὡς ἀρχὴ τῆς ἀνθρωπότητος ποὺ ἀνανεώνεται πρὸς ἀφθαρσία, ὡς πρωτότοκος μεταξὺ πολλῶν ἀδελφῶν⁵⁴, ὡς δεῦτερος Ἀδὰμ καὶ δεῦτερη ρίζα τοῦ ἀνθρώπινου γένους μὲ τὴν πρῶτη. Ὁ λόγος λοιπὸν μεταφέρει πάντοτε τὸν σκοπὸ τῶν θεωρήσεων ἐκεῖ ποὺ πρέπει νὰ βαδίσει. Γιατί, ἂν ξεφύγει ὁ λογισμὸς ἀπὸ ἐκεῖ ποὺ πρέπει, θὰ κάνει τὴν ἀπόδοση τῶν θεωρήσεων πιὸ ἄχαρη. Θὰ φορέσει λοιπὸν πρὸς τὸ παρὸν τὸ πρόσωπο τοῦ Ἰακώβ ὁ Ἐμμανουήλ, ὁ οὐράνιος νυμφίος, ὁ ὁποῖος ἔλαβε κατὰ κάποιον τρόπο τὶς θυγατέρες τοῦ Λάβαν ὄχι χωρὶς κόπο. Γνώρισμα θέβαια τῆς ἀνώτατης ἀπὸ ὅλες τὶς οὐσίες εἶναι τὸ νὰ κατορθώνει χωρὶς κόπο αὐτὰ ποὺ θέλει νὰ κάνει. Γιατὶ εἶπε κάπου γι' αὐτὴν καὶ ὁ μακάριος προφήτης Ἡσαΐας· «Ὅτι δὲν πεινάει, οὔτε κοπιάζει, οὔτε μπορεῖ νὰ συλληφθεῖ τὸ βάθος τῆς σοφίας του»⁵⁵. Γιατὶ ὁ Θεὸς δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τίποτε, ἀλλὰ εἶναι παντέλειος ἀπὸ μόνος του, οὔτε ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ κάτι εἰσαγόμενο γιὰ νὰ ἐνδυναμωθεῖ, οὔτε σύμφωνα μὲ τὸν νόμο τῶν σωμάτων δυναμώνει μὲ τροφὲς καὶ ποτά, ἀλλὰ ὁ ἴδιος εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του δύναμη. Γι' αὐτὸ καὶ στερεώνει τοὺς οὐρανοὺς, καὶ μοιράζει μὲ ἔξουσία τὴ δύναμη σ' αὐτοὺς ποὺ τυχὸν ἔχει ἐπιλέξει.

Ἄλλ' ὅπως, ἂν καὶ ἀπὸ τὴ φύση του δὲν λυπᾶται, λέγεται ὅτι λυπᾶται (γιατὶ λέγει κάπου στὴ μητέρα τῶν Ἰουδαίων, δηλαδή στὴ Συναγωγὴ· «Καὶ μοῦ προκαλοῦσες λύπη μὲ ὅλα αὐτὰ»⁵⁶). Ἀλλὰ καὶ ὁ

55. Ἦσ. 40, 28.

56. Ἰεζ. 16, 43.

θεοπέσιος Παῦλος «Καὶ μὴ λυπεῖτε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τοῦ Θεοῦ
 τὸ κατοικοῦν ἐν ὑμῖν»), οὕτω καὶ εἰ λέγοιτο καμεῖν, οὐχ ὅτι γέγονεν
 ἐν αἰσθήσει πόνου τὰ τοιαῦτα φασί, ἀλλ' ὅτι πονεῖν εἶπερ ἦν αὐτῶ
 ἔθος, πέπονθεν ἂν, τὰ ὑπερμεγέθη τῶν πραγμάτων καὶ ἐξαιρέτα
 5 κατορθῶν καὶ αὐτά, ἐφ' οἷς ἦν εἰκὸς δεινούς καὶ πικρούς ἀνατλήναι
 πόνους, εἰ τῶν καθ' ἡμᾶς τις ἦν. Οὐκοῦν ἐκ τῶν ἀνθρωπίνων ἰόντες
 εἰς ἐννοίας τὰς ὑπερτάτω, μονονουχὶ πόνῳ καὶ ἰδρώτι καταμεθύου-
 σαν καταθρήσαμεν ἂν τὴν ὑπὲρ ἡμῶν φροντίδα τῆς ἀκηράτου
 φύσεως. Αὐτὴν γε μὴν ἀπαλλάξομεν ἀναγκαίως τοῦ πονεῖν· ἐπεὶ τοι
 10 μὴ καθ' ἡμᾶς, μᾶλλον δὲ καὶ ὑπὲρ πᾶσαν τὴν κτίσιν, ταῖς ἰδίαις
 ὑπεροχαῖς ἐμφιλοχωροῦσά τε καὶ ἐρηραιομένη. Οὐκ ἀμισθὶ τοι-
 γαροῦν, ἀλλ' οὐδὲ ἰδρώτος δίχα Χριστὸς πρώτην μὲν συνηγάγετο
 τὴν Ἰουδαίων Συναγωγὴν, ἣν ἐν σχήματι τῷ τῆς Λείας παραληφό-
 μεθα. Διερμηνεύεται γὰρ «κοπιῶσα καὶ ἀνανεουμένη». Κεκοπίακε
 15 δὲ ταῖς Αἰγυπτίων πλεονεξίαις κατηχθισμένη, καὶ τὸν δυσφόρητον
 ἔχουσα τῆς δουλείας ζυγόν. Καὶ μὴν καὶ ἀνενεώθη πρὸς τὸ πατρῶον
 σέβας. Μετεπλάττετο δὲ ὡσπερ ἐκ λατρείας εἰδωλομανοῦς ἐπὶ τὸ εἰ-
 δέναι λοιπὸν τίς ὁ φύσει καὶ ἀληθῶς ἐστι Θεός. Ἐπεφώνει γὰρ αὐ-
 τοῖς διὰ Μωσέως· «Ἄκουε, Ἰσραὴλ, Κύριος ὁ Θεός σου Κύριος εἰς
 20 ἐστι», καὶ τό, «Οὐκ ἔσονται σοι θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ». Ἄλλ' ἐπεθύ-
 μει μὲν ὁ Χριστὸς τῆς Ραχὴλ ἐν ἀρχαῖς, τουτέστι τῆς ἐξ ἔθνῶν Ἐκ-
 κλησίας. Τοιγάρτοι ἔφασκε περὶ τῆς Ἰουδαίων Συναγωγῆς πρὸς τὸν
 ἱεροφάντην Μωσέα· «Λελάληκα πρὸς σὲ ἅπαξ καὶ δῖς, λέγων· Ἐώ-
 ρακα τὸν λαὸν τοῦτον, καὶ ἰδοὺ λαὸς σκληροτράχηλός ἐστιν. Ἐασόν
 25 με ἐξολοθρεῦσαι αὐτούς, καὶ ἐξαλείψω τὸ ὄνομα αὐτῶν ὑποκάτωθεν
 τοῦ στερεώματος τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα καὶ
 ἰσχυρόν, καὶ πολὺ μᾶλλον ἢ τοῦτο». Ἄλλ' ἦν ἀνάγκη τοὺς ἐλαφρόν
 ἔτι καὶ εὐπαρακόμιστον ἔν γε δὴ σφίσι αὐτοῖς ἔχοντας νοῦν, οὐκ
 εὐθύς διὰ ττεῖν ἐπὶ τὸ τέλειον, καὶ τὴν ἐπέκεινα νοῦ καὶ τῆς ἐξ αὐτοῦ
 30 φρονήσεως παιδεύειν, φημὶ δὴ τὴν εὐαγγελικὴν, προκατηχεῖσθαι
 δὲ μᾶλλον διὰ τῶν ὑποβεθηκότων, μονονουχὶ καὶ προγύμνασμα τῆς
 ἐν Χριστῷ ζωῆς ποιεῖσθαι τὴν νομικὴν.

Οὐκοῦν ἐπεθύμει μὲν τῆς νεωτέρας ἐν ἀρχαῖς, τουτέστι, τῆς ἐξ

θεσπέσιος Παῦλος γράφει κάπου· «Καὶ μὴ λυπεῖτε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιο τοῦ Θεοῦ, πὺν κατοικεῖ μέσα σας»⁵⁷), ἔτσι, καὶ ὅταν λέγεται ὅτι κουράσθηκε, δὲν τὸ λέμε ἐπειδὴ αἰσθάνθηκε κόπο, ἀλλ' ἐπειδὴ, ἐάν ἦταν κάποιος ἀπὸ μᾶς, θὰ κουραζόταν, ἂν πραγματικὰ συνήθιζε νὰ κουράζεται ὅταν κατόρθωνε τὰ ὑπερμεγέθη καὶ ἐξαιρετα πρᾶγματα, καὶ αὐτὰ ἀπὸ τὰ ὅποια ἦταν φυσικὸ νὰ ὑποστεῖ φοβεροὺς καὶ ὀδυνηροὺς πόνους Ἐπομένως, μεταφερόμενοι ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα σὲ ἔννοιες ὑπέρτατες, θὰ μπορούσαμε κατὰ κάποιον τρόπο νὰ δοῦμε νὰ εἶναι γεμάτη κόπο καὶ ἰδρώτα ἢ φροντίδα τῆς ἀπαθοῦς φύσεως. Αὐτὴν βέβαια κατ' ἀνάγκη θὰ τὴν ἀπαλλάξουμε ἀπὸ τὸ νὰ κοπιᾶζει, ἐπειδὴ δὲν εἶναι σὰν ἐμᾶς, ἢ μᾶλλον καὶ βρίσκεται πάνω ἀπὸ ὅλη τὴν κτίση καὶ ἀρκεῖται καὶ στηρίζεται στὴ δική της ὑπεροχή. Ὅχι λοιπὸν χωρὶς μισθὸ οὔτε χωρὶς ἰδρώτα ὁ Χριστὸς δημιούργησε τὴν πρώτη Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων, τὴν ὅποια παραβάλλουμε μὲ τὸ πρόσωπο τῆς Λείας. Γιατὶ μεταφραζόμενη σημαίνει, «αὐτὴ πὺν κοπιᾶζει καὶ ἀνανεώνεται». Γιατὶ εἶχε κοπιᾶσει κάτω ἀπὸ τὸ βάρος τῆς πλεονεξίας τῶν Αἰγυπτίων καὶ τὸν δυσβάστακτο ζυγὸ τῆς δουλείας. Ὅμως ἀνανεώθηκε ἐπανερχόμενη στὸν σεβασμὸ πρὸς τὸν πατέρα της, καὶ μεταπλάσθηκε κατὰ κάποιον τρόπο ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρικὴ λατρεία στὸ νὰ γνωρίσει στὴ συνέχεια ποιὸς εἶναι ὁ φυσικὸς καὶ ἀληθινὸς Θεός. Γιατὶ φώναζε πρὸς αὐτοὺς μέσω τοῦ Μωυσέως· «Ἔκουσε, Ἰσραηλιτικὴ λαέ, Κύριος καὶ Θεὸς σου εἶναι μοναδικὸς Κύριος»⁵⁸, καὶ, «Δὲν θὰ ὑπάρχουν γιὰ σένα ἄλλοι θεοὶ ἐκτὸς ἀπὸ ἐμένα»⁵⁹. Ὅμως ὁ Χριστὸς ἐπιθυμοῦσε στὴν ἀρχὴ τῆ Ραχήλ, δηλαδὴ τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Ἐθνῶν. Γι' αὐτὸ ἔλεγε στὸν ἱεροφάντη Μωυσῆ γιὰ τὴ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων· «Σοῦ μίλησα μὰ καὶ δύο φορές, λέγοντας· Εἶδα τὸν λαὸ αὐτόν, καὶ διαπίστωσα ὅτι εἶναι λαὸς σκληροτράχηλος. Ἄφησέ με νὰ τοὺς ἐξολοθρεύσω καὶ νὰ ἐξαλείψω τὸ ὄνομά τους κάτω ἀπὸ τὸ στερέωμα τοῦ οὐρανοῦ, καὶ θὰ σὲ κάνω ἔθνος μεγάλο καὶ ἰσχυρό, καὶ πολὺ περισσότερο ἀπὸ αὐτὸ»⁶⁰. Ἦταν ὅμως ἀνάγκη αὐτοὶ πὺν εἶχαν ἀκόμα ἐλαφρὸν καὶ εὐμετάβλητον νοῦ, νὰ μὴ τρέξουν ἀμέσως στὸ τέλειο καὶ στὴν πέρα ἀπὸ τὸν νοῦ καὶ τῆ φρόνηση αὐτοῦ διαπαιδαγώγησι, δηλαδὴ τὴν εὐαγγελικὴ, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ κατηχηθοῦν πρῶτα στὰ κατώτερα κἀνοντας κατὰ κάποιον τρόπο τῆ ζωῆ τοῦ νόμου προγύμνασμα τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς.

Λοιπὸν, ἐπιθυμοῦσε βέβαια στὴν ἀρχὴ ὁ οὐράνιος νυμφίος τῆ νεώ-

59. Ἐξ. 20, 3. Δευτ. 5, 7.

60. Δευτ. 9, 13-14.

ἔθνῶν Ἐκκλησίας ὁ ἐξ οὐρανοῦ νυμφίος. Προεισοικίζεται δὲ ὡστερ
 τὴν πρεσβυτέραν οἰονεὶ πως οὐκ ἀμογητὶ. Δεδούλευκε γὰρ ὑπὲρ
 Λείας ὁ Ἰακώβ Ὅτι δὲ πολλοῖς καὶ μεγάλοις ἐξήρηται πόνοις τῆς
 Αἰγυπτίων δουλείας ὁ Ἰσραήλ, οὐκ ἀσημφανές. Ὅλη γὰρ αὐτοῖς
 5 πεπολέμηκεν ἢ κτίσις. Σημεῖον οὖν ἄρα τοῦ μὴ ἀνδροῦτι λελυ-
 τρῶσθαι τὸν Ἰσραήλ, καὶ Θεοῦ γενέσθαι λοιπὸν διὰ τῆς ἐν νόμῳ
 λατρείας ἢ τοῦ Ἰακώβ δουλεία, τελουμένη που πάντως οὐκ ἄνευ
 μόχθου. Συντετελεσμένων δὲ τῶν ἐβδόμων τῆς πρεσβυτέρας, ἠγάγε-
 το τὴν Ραχήλ, τουτέστι τὴν νεωτέραν, τὴν καὶ ἐν ἀρχαῖς ποθουμέ-
 10 νην. Εἰσκέκληται γὰρ δευτέρα μετὰ τὴν πρώτην ἢ ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλη-
 σία τὸ τοῦ «Θεοῦ πρόβατον»: ἐρμηνεύεται γὰρ οὕτω καὶ Ραχήλ, κα-
 θάπερ ἤδη προεῖπον. Ὅτι δὲ κέκμηκε τρόπον τινὰ καὶ ὑπὲρ αὐτῆς ὁ
 Χριστός, παρέδειξε πάλιν ἡμῖν ὁ θεοπέσιος Ἰακώβ, τὸν ἑπταετῆ
 πόνον καὶ ὑπὲρ Ραχήλ ἀνατάλας. Εἰ γὰρ ἐνεδέχετο καμεῖν, καίτοι
 15 Θεὸν ὄντα κατὰ φύσιν τὸν Υἱόν, πῶς ἂν οὐ γέγονεν ἐν τούτῳ, τὴν
 Ἡρώδου δίωξιν ὑπομείνας ἐν ἀρχαῖς, τὰς τῶν Φαρισαίων ἐπιβου-
 λὰς, τὰς τῶν ἠγουμένων συκοφαντίας, τὰ ἐμπτύσματα, τὰ ραπίσμα-
 τα, τὰς κατὰ νότου πληγὰς, τὴν τῶν στρατιωτῶν παροιμίαν, καὶ
 αὐτὸν ἐν ἐσχάτοις τὸν ἐπὶ ξύλου θάνατον; Λάβαν δὲ θυγατέρες,
 20 ἀνδρὸς εἰδωλολατροῦντος ἔτι, Λεία καὶ Ραχήλ. Κέκληνται γὰρ ἐξ
 ἔθνῶν, πρώτη μὲν ἢ τῶν Ἰουδαίων Συναγωγῇ· ρίζης γὰρ καὶ γένους
 Ἑλληνισμοῦ γέγονε καὶ αὐτὸς ὁ θεοπέσιος Ἀβραάμ· δευτέρα δὲ καὶ
 μετὰ τὴν πρώτην ἢ νεωτέρα, τουτέστιν ἢ Ἐκκλησία. Καὶ οἱ μὲν
 ὀφθαλμοὶ Λείας παραλελυμένοι καὶ ἀδρανεῖς, Ραχήλ δὲ καλῆ τῶ
 25 εἶδει καὶ ὠραία τῇ ὄψει σφόδρα. Καὶ περὶ μὲν τῶν Ἰουδαίων ἔφη
 που Χριστὸς τοῖς ἀγίοις ἀποστόλοις· «Ἄφετε αὐτοὺς, τυφλοὶ εἰσιν
 ὁδηγοὶ τυφλῶν. Ὑμῶν δὲ μακάριοι οἱ ὀφθαλμοὶ ὅτι βλέπονσι, καὶ τὰ
 ὧτα ὑμῶν ὅτι ἀκούουσιν». Οὐκοῦν τὸ ἀναλκῆς πρὸς θεοπτεῖαν τῆς
 Ἰουδαίων Συναγωγῆς κατασημαίνοιτο ἂν εἰκότως διὰ τῶν τῆς Λεί-
 30 ας ὀφθλαμῶν, τὸ δὲ σοφὸν τε καὶ ἔννον καὶ τὸ πολὺ λίαν ἐξωραϊ-
 σμένον εἰς σύνεσιν τῶν ἐν πίστει ἐν Χριστῶ, καὶ μέντοι καὶ τὸ ἐν ἔρ-
 γοις περιφανές διὰ τοῦ τῆς Ραχήλ προανεγράφετο κάλλους. Καὶ
 πρὸς μὲν τὴν τῶν Ἰουδαίων μητέρα, τό, «Ἴδου οἱ ὀφθαλμοὶ σου οὐκ

τερη, δηλαδή τὴν ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησία, ὅμως δέχεται στὸ σπίτι του προηγουμένως τὴν μεγαλύτερη κατὰ κάποιον τρόπο, ὄχι χωρὶς κόπο. Γιατὶ δούλεψε ὁ Ἰακώβ γιὰ τὴν Λεία. “Ὅτι βέβαια ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς γλύτωσε ἀπὸ τοὺς κόπους τῆς αἰγυπτιακῆς δουλείας μὲ πολλοὺς καὶ μεγάλους κόπους εἶναι ὀλοφάνερο. Γιατὶ τοὺς πολέμησε ὅλη ἡ κτίσις. Ἡ δουλεία λοιπὸν τοῦ Ἰακώβ, πού ὀπωσδήποτε δὲν ἐγινε χωρὶς κόπο, ἀποτελεῖ προτύπωση τοῦ ὅτι ὁ Ἰσραὴλ δὲν θὰ ἐλευθερωθεῖ χωρὶς ἰδρύτα, καὶ θὰ γίνῃ λαὸς τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν λατρεία τοῦ νόμου. “Ὅταν ὅμως συμπληρώθηκαν τὰ ἑπτὰ χρόνια τῆς μεγαλύτερης, ἔβαλε στὸ σπίτι του τὴ Ραχήλ, δηλαδή τὴ νεώτερη καὶ αὐτὴν πού ποθοῦσε ἀπὸ τὴν ἀρχή. Γιατὶ ἡ ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησία, “τὸ πρόβατο τοῦ Θεοῦ”, γιατί ἔτσι ἐρμηνεύεται τὸ ὄνομα Ραχήλ, ὅπως εἶπα προηγουμένως, κλήθηκε δεύτερη, μετὰ τὴν πρώτη. “Ὅτι ὅμως κουράσθηκε κατὰ κάποιον τρόπο καὶ γι’ αὐτὴν ὁ Χριστὸς, τὸ προτύπωσε πάλι σὲ μᾶς ὁ θεοσέσιος Ἰακώβ, πού ὑπέστη τὸν ἑπταετῆ κόπο γιὰ τὴ Ραχήλ. Γιατὶ, ἂν ὑπῆρχε τὸ ἐνδεχόμενον ἀ καταπονηθεῖ ὁ Υἱός, ἂν καὶ ἦταν κατὰ φύσιν Θεός, πῶς δὲν τοῦ ἐγινε αὐτὸ στὴν ἀρχή, ὅταν ὑπέστη τὴ δίωξη τοῦ Ἡρώδη, τὶς σκευωρίες τῶν Φαρισαίων, τὶς συκοφαντίες τῶν ἀρχόντων, τὰ φτυσίματα, τὰ ραπίσματα, τὰ χτυπήματα στὴν πλάτη, τὶς βρισιές τῶν στρατιωτῶν, καὶ στὸ τέλος καὶ αὐτὸν τὸν θάνατο πάνω στὸν σταυρό; Οὐγατέρες ὅμως τοῦ Λάβαν, πού ἦταν ἀκόμα εἰδωλολάτρης, ἦταν ἡ Λεία καὶ ἡ Ραχήλ. Κλήθηκαν λοιπὸν ἀπὸ τοὺς ἐθνικοὺς, καὶ πρώτη ἡ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων, γιατί καὶ ὁ ἴδιος ὁ θεοσέσιος Ἀβραάμ γεννήθηκε ἀπὸ γένος ἑλληνικό, καὶ δεύτερη, μετὰ τὴν πρώτη, ἡ νεώτερη, δηλαδή ἡ Ἐκκλησία. Τὰ μάτια βέβαια τῆς Λείας ἦταν παραλυμένα καὶ ἀδρανῆ, ἀντίθετα ἡ Ραχήλ ἦταν καλὴ στὴν ἐμφάνιση καὶ πολὺ ὠραία στὸ πρόσωπο. Καὶ γιὰ τοὺς Ἰουδαίους βέβαια εἶπε κάποιος ὁ Χριστὸς στοὺς ἀγίους ἀποστόλους: «Ἀφήστε τοὺς αὐτοὺς. Εἶναι τυφλοὶ πού ὀδηγοῦν τυφλοὺς. Τὰ δικὰ σας ὅμως τὰ μάτια εἶναι μακάρια, γιατί βλέπουν, καὶ τὰ αὐτιά σας, γιατί ἀκοῦνε»⁶¹. Ἐπομένως μὲ τὰ μάτια τῆς Λείας δικαιολογημένα ὑποδηλώνεται ἡ ἀδυναμία τῆς Ἰουδαϊκῆς Συναγωγῆς νὰ δεῖ τὸν Θεό, ἐνῶ μὲ τὴν ὁμορφιὰ τῆς Ραχήλ προτυπωνόταν ἡ σοφία καὶ ἡ φρονημάδα καὶ ἡ πολὺ μεγάλη ὠραιότητα, ὡς πρὸς τὴ σύνεση, τῶν πιστῶν τοῦ Χριστοῦ, καὶ φυσικὰ καὶ τὸ περίλαμπρο ἔργο τους. Καὶ πρὸς τὴν μητέρα βέβαια τῶν Ἰουδαίων ὁ λόγος τῶν προφητῶν φωνάζει: «Νά, οὔτε τὰ μάτια σου,

61. Μαθ. 15, 14. 13, 16.

εἶσιν, οὐδὲ ἡ καρδιά σου καλή», προφητικός ἀναβοάτω λόγος, καλείτω δὲ ὁ Χριστὸς τὴν ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησίαν καὶ λεγέτω περὶ αὐτῆς «Οἱ ὀφθαλμοὶ σου περιστερῶν». – «Ἐπεθύμησε γὰρ τοῦ κάλλους αὐτῆς», κατὰ τὴν τοῦ Ψάλλοντος φωνήν.

5 Οὐκοῦν ἐποιεῖτο σύνοικον ὁ Χριστὸς πρῶτον μὲν τὴν τῶν Ἰουδαίων Συναγωγὴν, νυμφαγαγοῦντος Μωσέως καὶ μεσιτευόντων ἀγγέλων, ἐπ' ἐκείνην δὲ ὥσπερ δευτέραν τὴν ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησίαν, οἴονεϊ μεσίτου παρελημμένου καὶ ἐπ' αὐτῇ τοῦ μακαρίου Βαπτιστοῦ
 10 Τοιγάρτοι καὶ ἔφασκε, τὸν νοητὸν τουτονὶ καὶ θεῖον ἡμῖν κατασημαίων γάμον «Ὁ ἔχων τὴν νύμφην νυμφίος ἐστίν, ὁ δὲ φίλος τοῦ νυμφίου ὁ ἐσθικῶς καὶ ἀκούων αὐτοῦ χαρᾶ χαίρει διὰ τὴν φωνὴν τοῦ νυμφίου. Αὕτη οὖν ἡ χαρὰ ἡ ἐμὴ πεπλήρωται. Ἐκεῖνον δεῖ αὐξάνειν, ἐμὲ δὲ ἐλαττοῦσθαι». Ἔλεος δὲ καὶ πίστις τῇ νύμφῃ τὸ ἔδνον. Ἔφη γάρ που διὰ φωνῆς προφητῶν ὁ ἄνωθεν ἦκων καὶ ἐξ οὐρανοῦ
 15 νυμφίος πρὸς τὴν ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησίαν· «Καὶ μνηστεύσομαί σε ἐμαντῶ εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ μνηστεύσομαί σε ἐμαντῶ ἐν δικαιοσύνῃ καὶ κρίματι καὶ ἐν ἐλέει καὶ ἐν οὐκτιρμοῖς. Καὶ μνηστεύσομαί σε ἐμαντῶ ἐν πίστει καὶ ἐπιγνώσῃ τὸν Κύριον». Ἠγάγετο μὲν γάρ, καθάπερ ἔφην ἀρτίως, πρὸ τῆς ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησίας τὴν πρεσβυτέρα. Ἄλλ' ὁ
 20 τῆς μνηστείας τρόπος καὶ τῆς συναφείας ἡ δύναμις οὐκ εἰς αἰῶνα γέγονεν. Ἔφη γάρ που πάλιν περὶ αὐτῆς, ὅτι «Ἀθῆτη οὐ γυνὴ μου, καὶ ἐγὼ οὐκ ἀνὴρ αὐτῆς». Καὶ πάλιν «Ἐδωκα αὐτῇ διδύλιον ἀποστασίου εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς». Ἀποδέβληται γὰρ ὡς πεπορνευμένη καὶ ἐπὶ τοῖς ἄγαν ἀπηχεστάτοις κατεγνωσμένη. Ἔφη γάρ που περὶ αὐ-
 25 τῆς «Ἐὰν ἐξαποστείλῃ ἀνὴρ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ ἀπέλθῃ ἀπ' αὐτοῦ καὶ γένηται ἀνδρὶ ἐτέρῳ, μὴ ἀνακάμπτουσα ἀνακάμψει πρὸς αὐτὸν ἔτι; Οὐ μαινομένη μανθήσεται ἡ γυνὴ ἐκείνη; Καὶ σὺ ἐξεπόρνευσας ἐν ποίμεσι πολλοῖς, καὶ ἀνάκαμπτε πρὸς με, λέγει Κύριος. Ἄρσιν εἰς εὐθείαν τοὺς ὀφθαλμούς σου, καὶ ἴδε ποῦ ἐξεφύρθης. Ἐπὶ
 30 ταῖς ὁδοῖς ἐκάθισας αὐταῖς ὡσεὶ κορώνῃ ἠρημωμένη, καὶ ἐμίανας τὴν γῆν ἐν ταῖς πορνεύαις σου καὶ ἐν ταῖς κακίαις σου, καὶ ἔσχες ποιμένας πολλοὺς εἰς πρόσκομμα σαυτῆ. Ὅψις πόρνης ἐγένετό σοι, ἀπηναισχύντησας πρὸς πάντας. Οὐχ ὡς οἰκείόν με ἐκάλεσας καὶ πατέρα καὶ ἀρχηγὸν τῆς παρθενίας σου; μὴ διαμενεῖ εἰς τὸν αἰῶνα;».

62. Ἰερ. 22, 17.

63. Ἄσμα 4, 1.

64. Ψαλμ. 44, 12.

65. Ἰω. 3, 29, 30.

οὔτε ἡ καρδιά σου εἶναι καλή»⁶², ἐνῶ ὁ Χριστός καλεῖ τὴν ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησία καὶ λέγει γι' αὐτήν «Τὰ μάτια σου εἶναι μάτια περιστεριῶν»⁶³, γιατί «ἐπιθύμησε τὴν ὁμορφιά της», σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ ψαλμωδοῦ⁶⁴.

Ἐπομένως ὁ Χριστός ἔκανε σύζυγό του στὴν ἀρχὴ τὴ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων, μὲ νυμφαγωγὸ τὸν Μωϋσῆ καὶ μεσίτες ἀγγέλους, ἐνῶ γιὰ τὴν ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησία, σὰν δευτέρη κατὰ κάποιον τρόπο σύζυγο, σὰν μεσίτης χρησιμοποιοῦντο καὶ σ' αὐτήν ὁ μακάριος Βαπτιστής. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε, ὑποδηλώνοντάς μας αὐτὸν τὸν νοητὸ καὶ θεϊκὸ γάμο «Αὐτὸς ποὺ ἔχει τὴ νύφη, εἶναι ὁ νυμφίος, ἐνῶ ὁ φίλος τοῦ νυμφίου εἶναι αὐτὸς ποὺ στέκεται καὶ τὸν ἀκούει, καὶ αἰσθάνεται μεγάλη χαρὰ γιὰ τὰ λόγια τοῦ νυμφίου. Αὐτὴ λοιπὸν ἡ δική μου χαρὰ ὀλοκληρώθηκε. Ἐκεῖνος πρέπει νὰ αὐξάνει, ἐνῶ ἐγὼ νὰ μικραίνω»⁶⁵. Τὸ δῶρο πάλι πρὸς τὴ νύφη εἶναι τὸ ἔλεος καὶ ἡ πίστη. Γιατὶ εἶπε κάπου μὲ τὸ στόμα προφητῶν ὁ νυμφίος ποὺ ἔρχεται ἀπὸ ψηλὰ καὶ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, πρὸς τὴν ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησία: «Καὶ θὰ σὲ μνηστευθῶ ὡς δική μου γιὰ πάντα, καὶ θὰ σὲ πάρω ὡς δική μου μὲ δικαιοσύνη καὶ κρίση δίκαια καὶ εὐσπλαγχία. Καὶ θὰ σὲ μνηστευθῶ ἕξαιτίας τῆς πίστεώς σου πρὸς ἐμένα καὶ θὰ γνωρίσεις ἐμένα τὸν Κύριο»⁶⁶. Γιατὶ νυμφέφθηκε, ὅπως εἶπα προηγουμένως, πρὶν ἀπὸ τὴν ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησία, τὴ μεγαλύτερη, ἀλλὰ ὁ τρόπος τῆς μνηστείας καὶ ἡ δύναμη τῆς ἔνωσης δὲν διατηρήθηκε γιὰ πάντα. Γιατὶ εἶπε κάπου πάλι γι' αὐτήν «Αὐτὴ δὲν εἶναι γυναίκα μου, καὶ ἐγὼ δὲν εἶμαι ἄνδρας της»⁶⁷. Καὶ πάλι: «Τῆς ἔδωσα στὰ χέρια της πιστοποιητικὸ διαζυγίου»⁶⁸. Διώχθηκε δηλαδὴ ἐπειδὴ πορνεύοταν, καὶ ἦταν ἔνοχη γιὰ πολὺ ἀνάρμοστες πράξεις. Γιατὶ εἶπε κάπου γι' αὐτήν «Ἐὰν ἓνας ἄνδρας διώξει τὴ γυναίκα του, καὶ φύγει ἀπὸ αὐτὸν καὶ πάει σὲ ἄλλον ἄνδρα, μήπως θὰ ξαναγυρίσει πάλι σ' αὐτόν; Δὲν θὰ μολυνθεῖ ἡ γυναίκα ἐκεῖνη; Καὶ σὺ διέπραξες πορνεία μὲ πολλοὺς ποιμένες, ἀλλὰ γύρνα σὲ μένα, λέγει ὁ Κύριος. Σήκωσε μπροστὰ τὰ μάτια σου καὶ κοίταξε μὲ ποιοὺς ἀναμίχθηκες. Κάθισες στοὺς δρόμους σὰν ἔρημη κουρούνα, καὶ μόλυνες τὴ χώρα σου μὲ τὶς πορνείες σου καὶ μὲ τὶς κακίες σου, καὶ εἶχες πολλοὺς ποιμένες ἐμπόδιο στὴ ζωὴ σου. Τὸ πρόσωπό σου πῆρε τὴν ὄψη πόρνης, ἔγινες ἀδιάντροπη πρὸς ὅλους. Δὲν μὲ ἀποκάλεσες δικό σου καὶ πατέρα καὶ ἀρχηγὸ τῆς νεανικῆς σου ἡλικίας; Μήπως θὰ παραμείνει στοὺς αἰῶνες;»⁶⁹.

66. Ὡσηέ 2, 21-22.

67. Ὡσηέ 2, 4.

68. Ἦσ. 50, 1.

69. Ἰερ. 3, 1-5.

Ἄλλ' ἐν τούτοις μὲν ἡ πρεσβυτέρα, Ραχήλ δὲ τὴν νεωτέρα, τουτέστι τὴν ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησίαν, ἑαυτῷ μνηστεύεται, καὶ τοῦτο διηνεκῶς. Τὸ δὲ «ἐμαντῶ», νοεῖσθω κατὰ τοιόνδε τρόπον. Ἐμνηστεύσατο μὲν γὰρ τὴν Ἰουδαίων Συναγωγὴν, ἀλλὰ διὰ μεσίτου Μωσέως. 5 Συνήφθη δὲ ὡσπερ τῇ ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησίᾳ φωναῖς ἰδίαις αὐτὴν εἰς τοῦτο καλῶν, καὶ καθ' ἓνα τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ὀρώμενος ἄνθρωπος. Κατένευε γὰρ τῇ νύμφῃ βουώσῃ· «Δεῖξόν μοι τὴν ὄψιν σου, καὶ ἀκούτισόν μοι τὴν φωνήν σου». Ἦκουον μὲν γὰρ καὶ οἱ πάλαι λαλοῦντος αὐτοῦ, πλην διὰ Μωσέως ἢ προφητῶν, ἐν ἐσχάτοις δὲ τοῦ αἰῶνος 10 καιροῖς αὐτὸς ἡμῖν δι' ἑαυτοῦ λελάληκεν ὁ Υἱός, καθὰ καὶ ὁ σοφὸς μεμαστύρηκε Παῦλος.

ἡ'. Ἄξιον δὲ πρὸς τούτοις καὶ τὴν τῶν ἐξ Ἰακώβ γεγονότων υἱῶν πολυπραγμονῆσαι γενέσιν· ὁπόσοι τε καὶ τίνων ἐξέφυσαν ἰδεῖν. Τέτοκε τοίνυν πρώτη μὲν ἡ Λεῖα τέσσαρας Ρουβεῖμ, Συμεών, 15 Λευῖ καὶ Ἰούδαν. Ἐπειδὴ δὲ ἦν στεῖρα καὶ ἄτεκνος ἔτι Ραχήλ, ἀλύουσα σφόδρα καὶ ἀπορουμένη, τὸ τῆς ἀπαιδίας κατασοφίζεται χρῆμα. Πείθει γὰρ τὸν Ἰακώβ λέγουσα· «Ἴδου ἡ παιδίσκη μου Βάλλα. Εἴσελθε πρὸς αὐτήν, καὶ τέξεται ἐπὶ τῶν γονάτων μου, καὶ τεκνοποιήσομαι κάγω ἐξ αὐτῆς». Οὗ καὶ εἰς πέρας ἐξενηνεγμένου, 20 δύο ἐγενέσθη τῷ Ἰακώβ υἱοί, Δᾶν τε καὶ Νεφθαλεῖμ. Λεῖα γε τὴν Ζελφάν τὴν ἑαυτῆς οἰκότριβα παρεννάζουσα δυοῖν ἑτέροιον πατέρα γενέσθαι ποιεῖ, Γὰδ καὶ Ἀσήρ. Καὶ τί μετὰ τούτου; «Ἐπορεύθη δέ», φησί, «Ρουβὶμ ἐν ἡμέραις θερισμοῦ πνυρῶν, καὶ εὗρε μῆλα μανδραγόρου ἐν τῷ ἀγρῷ, καὶ ἠνεγκεν αὐτὰ πρὸς Λεῖαν τὴν μητέρα αὐτοῦ. 25 Εἶπε δὲ Ραχήλ τῇ Λεῖᾳ τῇ ἀδελφῇ αὐτῆς· Δός μοι τῶν μανδραγορῶν τοῦ υἱοῦ σου. Εἶπε δὲ Λεῖα· Οὐχ ἱκανόν σοι ὅτι ἔλαβες τὸν ἄνδρα μου, μὴ καὶ τοὺς μανδραγόρας τοῦ υἱοῦ μου λήψῃ; Εἶπε δὲ Ραχήλ, Οὐχ οὕτως κομηθήτω μετὰ σοῦ τὴν νύκτα ταύτην ἀντὶ τῶν μανδραγορῶν τοῦ υἱοῦ σου. Εἰσηλθε δὲ Ἰακώβ ἐξ ἀγροῦ ἑσπέρας, καὶ 30 ἐξῆλθε Λεῖα εἰς συνάντησιν αὐτῷ καὶ εἶπε· Πρὸς με εἰσελεύσῃ σήμερον. Μεμίσθωμαι γὰρ σε ἀντὶ τῶν μανδραγορῶν τοῦ υἱοῦ μου. Οὗ δὴ γεγονότος, τέτοκε πάλιν Λεῖα τὸν Ἰσάχαρ, ἐπ' αὐτῷ δὲ καὶ Ζαβουλῶν». Ἠκόντων δὲ ἤδη πρὸς τοῦτο λοιπὸν ἀριθμοῦ τῶν ἐξ Ἰσρα-

Ἄλλὰ σ' αὐτὰ κατάντησε ἡ μεγαλύτερη, τῆ Ραχὴλ ὅμως τῆ νεότερη, δηλαδή τὴν ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησία, τὴν μνησεύεται ὁ ἴδιος, καὶ μάλιστα γιὰ πάντα. Τὸ «ὁ ἴδιος» ὅμως πρέπει νὰ νοηθεῖ κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπο. Τῆ Συναγωγή τῶν Ἰουδαίων τῆ μνησεύθηκε, ἀλλὰ μὲ μεσίτη τὸν Μωυσῆ, ἐνῶ μὲ τὴν ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησία ἐνώθηκε καλώντας τὴν μὲ τῆ δική του φωνή, ὅπως καὶ τὸν κάθε ἄνθρωπο πάνω στὴ γῆ, ὅταν ἐμφανίσθηκε ὡς ἄνθρωπος. Γιατὶ ἔδειχνε τῆ συγκατάθεσή του στὴν νύφη πού φώναζε: «Δεῖξε μου τὸ πρόσωπό σου, καὶ κάνε με νὰ ἀκούσω τῆ φωνή σου»⁷¹. Τὸν ἀκουαν βέβαια καὶ οἱ παλιοὶ νὰ μιλάει, ἀλλὰ μέσω τοῦ Μωυσέως ἢ τῶν προφητῶν, ἐνῶ κατὰ τὶς τελευταῖες αὐτὲς ἡμέρες μίλησε σὲ μᾶς ὁ ἴδιος ὁ Υἱὸς προσωπικά, ὅπως βεβαιώνει ὁ σοφὸς Παῦλος⁷¹.

8. Πρέπει ὅμως μαζὶ μὲ αὐτὰ νὰ ἐξετάσουμε καὶ τῆ γέννηση τῶν υἱῶν τοῦ Ἰακώβ. Νὰ δοῦμε δηλαδή πόσοι ἦταν καὶ ἀπὸ ποιὲς γυναῖκες γεννήθηκαν. Πρῶτη λοιπὸν γέννησε ἡ Λεῖα τέσσερις υἱούς: Τὸν Ρουβείμ, τὸν Συμεὼν, τὸν Λευὶ, καὶ τὸν Ἰούδα. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ Ραχὴλ ἦταν στεῖρα καὶ ἀτεκνὴ ἀκόμα, ὑποφέροντας πολὺ καὶ βρισκόμενη σὲ ἀμηχανία, ἐπινόησε τὸ ἐξῆς τέχνασμα γιὰ νὰ ἀποκτήσει παιδιὰ. Ἔπεισε δηλαδή τὸν Ἰακώβ νὰ συνευρεθεῖ μὲ τῆ δούλη της, λέγοντας: «Νὰ ἡ δούλη μου Βάλλα. Πήγαινε μαζὶ της, καὶ θὰ γεννήσει στὰ γόνατά μου, καὶ ἔτσι θὰ ἀποκτήσω τέκνα καὶ ἐγὼ ἀπὸ αὐτὴν»⁷². Καὶ ἀφοῦ πραγματοποιήθηκε αὐτό, γεννήθηκαν γιὰ τὸν Ἰακώβ δύο υἱοί, ὁ Δὰν καὶ ὁ Νεφθαλεὶμ. Ὅμως καὶ ἡ Λεῖα, βάζοντας τὴν προσωπικὴ της δούλη Ζελφά νὰ κοιμηθεῖ μὲ τὸν Ἰακώβ, τὸν ἔκανε πατέρα ἄλλων δύο υἱῶν, τοῦ Γὰδ καὶ τοῦ Ἀσήρ. Καὶ τί ἔγινε μετὰ ἀπὸ αὐτό; «Πῆγε», λέγει, «ὁ Ρουβείμ τὶς ἡμέρες τοῦ θερισμοῦ τῶν σιτηρῶν καὶ βρῆκε καρπούς τοῦ δένδρου μανδραγόρα καὶ τοὺς ἔφερε στὴ μητέρα του Λεῖα. Καὶ ἡ Ραχὴλ εἶπε στὴν ἀδελφή της Λεῖα: Δός μου ἀπὸ τοὺς καρπούς τοῦ μανδραγόρα τοῦ υἱοῦ σου. Καὶ ἡ Λεῖα τῆς εἶπε: Δὲν σοῦ εἶναι ἀρκετὸ πού μου πήρες τὸν ἄνδρα; Μήπως θέλεις τώρα νὰ πάρεις καὶ τοὺς μανδραγόρες τοῦ υἱοῦ μου; Εἶπε τότε ἡ ραχὴλ: Ὁχι. Ἄς κοιμηθεῖ μαζὶ σου αὐτὴ τῆ νύχτα, ὡς ἀντάλλαγμα γιὰ τοὺς μανδραγόρες τοῦ υἱοῦ σου. Ἦρθε τὸ βράδυ ὁ Ἰακώβ ἀπὸ τὸ χωράφι, καὶ βγήκε ἡ Λεῖα νὰ τὸν συναντήσει, καὶ τοῦ εἶπε: Σήμερα θὰ ἔρθεις σὲ μένα. Γιατὶ σέ νοίκιασα μὲ ἀντάλλαγμα τοὺς μανδραγόρες τοῦ υἱοῦ μου. Καὶ ὅταν αὐτό ἔγινε, γέννησε πάλι ἡ Λεῖα τὸν Ἰσάχαρ, καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὸν τὸν Ζαβουλών»⁷³. Ἀφοῦ λοιπὸν ἔφτα-

72. Γεν. 30, 3.

73. Γεν. 30, 16, 19.

ήλ, «Ἐμνήσθη», φησί, «ὁ Θεὸς τῆς Ραχὴλ, καὶ ἐπήκουσεν αὐτῆς Κύριος, καὶ ἀνέωξεν αὐτῆς τὴν μήτραν, καὶ συλλαβοῦσα ἔτεκε τῷ Ἰακώβ υἱόν. Εἶπε δὲ Ραχὴλ· Ἀφεῖλεν ἀπ' ἐμοῦ ὁ Θεὸς μου τὸ ὄνειδος· καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰωσήφ, λέγουσα· Προσέθετό μοι ὁ
5 Θεὸς υἱὸν ἕτερον». Τέτοκε δὲ πρὸς τούτῳ Βενιαμίν.

Ἔχει δὲ οὕτω πάλιν τὰ ἐπ' αὐτῇ γεγραμμένα· «Ἐγένετο δέ, ἠνίκα ἤγγισε Χαθραθᾶ τοῦ ἐλθεῖν εἰς γῆν Ἐφραθᾶ, ἔτικτε Ραχὴλ. Καὶ ἐδυστόκησεν ἐν τῷ τοκετῷ· ἐγένετο δέ, ἐν τῷ σκληρῶς αὐτὴν
10 τίκτειν, εἶπεν αὐτῇ ἡ μαία· Θάρσει· καὶ γὰρ οὗτός σοι ἐστὶν υἱός. Ἐγένετο δέ, ἐν τῷ ἀφιέναι αὐτὴν τὴν ψυχὴν (ἀπέθησκε γὰρ), ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ, “υἱὸς ὀδύνης μου”, ὁ δὲ πατὴρ ἐκάλεσεν αὐτὸν Βενιαμίν». Δυστοκήσασα τοίνυν ἐπὶ τέλει Ραχὴλ, ἐπ' αὐταῖς ὠδίσι τῶν καθ' ἡμᾶς ἀπηλλάττετο. Ὡδε μὲν οὖν ἔχει τῶν ἐξ Ἰακώβ ἡ γένεσις, ἀλλὰ τίς ἂν εἴη τῶν γεγραμμένων ὁ ἐσωτάτω νοῦς, εἰδείη
15 μὲν ἂν αὐτὸς ὁ πάντα εἰδώς, «Ἐν ᾧ πάντες εἰσὶν οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως ἀπόκρυφοί», κατὰ τὸ γεγραμμένον. Λεπτοῦς δὲ ἡμεῖς καταθρήσωμεν ὀφθαλμοῖς καὶ τῆς ἐν αὐτοῖς ἀχνύτος τὸ πάχος κατισχνοῦν, ὡς ἔνι, πειρωμένοι, τῷ σοφοῦντι τυφλοῦς ἐκεῖνο λέγωμεν· «Ἀποκάλυψον τοὺς ὀφθαλμούς μου, καὶ κατανοή-
20 σω τὰ θαυμάσια ἐκ τοῦ νόμου σου». Οὐκοῦν (ἐπανήξω γὰρ εἰς τὸ ἐν ἀρχαῖς, καὶ ἀναμνήσω πάλιν ὧν ἔφην), Λείαν μὲν τὴν πρεσβυτέραν, τῇ τῶν Ἰουδαίων Συναγωγῇ παρεικαστέον εὐ μάλα, Ραχὴλ δὲ αὐτὴν τῶν ἐθνῶν Ἐκκλησίαν ὑπάρχειν ὑποληφόμεθα. Κρηπίδα δὲ ὡσπερ προὑποθέντες τῶν λόγων τὴν ἐπὶ τῷδε πίστιν, τὰ λοιπὰ προσποιή-
25 σωμεν.

θ. Τέτοκε τοίνυν ἡ Λεία πρώτη τέσσαρας, εἶτα μεταξὺ γεγονόσιν ἐκ δυοῖν θεραπεῖναι Βάλλας τε καὶ Ζελφᾶς, ἕτεροι τέσσαρες. Ἐπειδὴ δὲ τοὺς ἐν ἀγροῖς εὐρημένους παρὰ Ρουβεὶμ μανδραγόρας διενεμίαντο πρὸς ἀλλήλας Λεία τε καὶ Ραχὴλ, ἄμφω γεγονόσιν μη-
30 τέρες καὶ τίκτει μὲν Λεία πρὸς ἐκείνους τοῖς τέσσαροι τὸν Ἰσάχαρ, ὃ ἐστὶ “μωθός”. εἶτα τὸν Ζαβουλών, ὃ σημαίνει πάλιν ἐρημνευόμενον “εὐλογία” τε καὶ “εὐωδία”. Τέτοκε δὲ καὶ Ραχὴλ τὸν Ἰωσήφ, ὃ ἐστὶ “προσθήκη Θεοῦ”. Καὶ μετ' αὐτὸν ἐν τέλει τὸν Βενιαμίν, ὃ ἐστὶ “υἱός

σαν σ' αὐτὸν τὸν ἀριθμὸ οἱ γεννηθέντες ἀπὸ τὸν Ἰσραήλ, «Θυμήθηκε», λέγει, «ὁ Θεὸς τὴν Ραχήλ, καὶ ἄκουσε ὁ Κύριος τίς δεήσεις της, καὶ ἄνοιξε τὴ μήτρα της, καὶ ἔτσι ἡ Ραχήλ συλλαμβάνοντας γέννησε υἱὸ στὸν Ἰακώβ. Καὶ εἶπε ἡ Ραχήλ· Ἐφαίρεσε ὁ Θεὸς τὴν ντροπὴ μου, καὶ ὄνόμασε τὸ παιδί Ἰωσήφ, λέγοντας· Ὁ Θεὸς μου ἔδωσε καὶ ἄλλον υἱό. Καὶ γέννησε μετὰ ἀπὸ αὐτὸν καὶ τὸν Βενιαμίν⁷⁴.

Αὐτὰ πού ἀναφέρονται στὴ Γραφὴ γι' αὐτὴν ἔχουν ὡς ἐξῆς· «Ὅταν πλησίασε στὴν πόλη Χαβραθᾶ, προκειμένου νὰ πάει στὴ γῆ Ἐφραθᾶ, ἦρθε ἡ ὥρα νὰ γεννήσει ἡ Ραχήλ, ἀλλὰ παρουσίασε ἀνωμαλίες κατὰ τὸν τοκετό, καὶ καθὼς αὕτὴ γεννοῦσε δύσκολα, τῆς εἶπε ἡ μαῖα· Κάνε κουράγιο· γιατί αὐτὸς εἶναι υἱός. Καὶ καθὼς ἔβγαινε ἡ ψυχὴ της (γιατὶ πέθαινε), ἔδωσε στὸ παιδί της τὸ ὄνομα· “υἱὸς δδύνης μου”. Ὁ πατέρας του ὅμως τὸν ὄνόμασε Βενιαμίν⁷⁵. Ἀφοῦ δηλαδὴ τελικὰ ἡ Ραχήλ γέννησε μὲ δυσκολία, πάνω ἀκριβῶς στοὺς πόνους ἀπαλλάχθηκε ἀπὸ τὴν ἐδῶ ζή. Ἔτσι ἔχει λοιπὸν ἡ γενιὰ τοῦ Ἰακώβ. Ποιὸ ὅμως εἶναι τὸ βαθύτερο νόημα τῶν γραμμένων, τὸ γνωρίζει μόνο αὐτὸς πὺ τὰ γνωρίζει ὅλα, «Στὸν ὅποιο εἶναι κρυμμένοι ὅλοι οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως⁷⁶, ὅπως εἶναι γραμμένο. Ἐμεῖς ὅμως ἄς κοιτάξουμε μὲ ἀνοιχτὰ τὰ μάτια καὶ προσπαθώντας νὰ διαλύσουμε, ὅσο εἶναι δυνατόν, τὴν πυκνὴ ὀμίχλη πὺ ὑπάρχει σ' αὐτὰ, ἄς ποῦμε σὲ ἐκεῖνον πὺ κάνει τοὺς τυφλοὺς σοφοὺς, ἐκεῖνο· “Ἄνοιξέ μου τὰ μάτια γιὰ νὰ κατανοήσω τὸ θαυμαστὸ νόημα τοῦ νόμου σου⁷⁷. Πρέπει λοιπὸν (γιατὶ θὰ ἐπιστρέψω στὰ προηγούμενα καὶ θὰ ὑπενθυμίσω πάλι αὐτὰ πὺ εἶπα), ἡ Λεία πὺ εἶναι ἡ μεγαλύτερη νὰ παρομοιασθεῖ πολὺ σωστὰ μὲ τὴ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων, καὶ τὴ Ραχήλ νὰ τὴν παρομοιάσουμε μὲ τὴν ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησία. Τοποθετώντας λοιπὸν σὰν βάση τῶν λόγων τὴν πίστη αὐτὴ, ἄς προσθέσουμε καὶ τὰ ἄλλα.

9. Ἡ Λεία λοιπὸν γέννησε πρώτη τέσσερις υἱούς, καὶ στὴ συνέχεια ἀπὸ τίς δύο δοῦλες, τὴ Βάλλα καὶ τὴ Ζελφὰ γεννήθηκαν ἄλλοι τέσσερις. Ὅταν ἀργότερα τοὺς μανδραγόρες πὺ βρῆκε ὁ Ρουβείμ στὰ χωράφια τοὺς μοιράσθηκαν μεταξύ τους ἡ Λεία καὶ ἡ Ραχήλ, ἔγιναν καὶ οἱ δύο μητέρες, καὶ ἡ Λεία, μετὰ τοὺς προηγούμενους τέσσερες υἱούς, γέννησε τὸν Ἰσάχαρ, πὺ σημαίνει “μισθός”, καὶ ἔπειτα τὸν Ζαβουλών, ὄνομα πὺ μεταφραζόμενο σημαίνει “εὐλογία καὶ εὐωδία”. Ἀλλὰ γέννησε καὶ ἡ Ραχήλ τὸν Ἰωσήφ, πὺ σημαίνει “προσθήκη Θεοῦ”, καὶ μετὰ ἀπὸ

76. Κολ. 2, 3.

77. Ψαλμ. 118, 18.

ὀδύνης". Πρώτη μὲν γὰρ ἐτέκνωσε τῷ Θεῷ τὴν τῶν Ἰουδαίων
 πληθὺν ἢ ἐν χρόνῳ πρεσβυτέρα, τουτέστιν ἢ Συναγωγῇ. Ὅτι δὲ
 τοὺς ἐξ αὐτῆς γεγονότας υἱοὺς ἐκάλει Θεός, συνήσεις εὖ μάλα, πρὸς
 Μωσέα μὲν λέγοντος, «Υἱὸς πρωτότοκός μου Ἰσραὴλ», διὰ γε φω-
 5 νῆς Ἡσαΐου· «Ἄκουε, οὐρανέ, καὶ ἐνωτιζοῦ, ἡ γῆ· ὅτι Κύριος ἐλά-
 λησεν· Υἱοὺς ἐγέννησα καὶ ὕψωσα, αὐτοὶ δὲ με ἠθέτησαν». Πλὴν ὅτι
 γεγέννηται μὲν ἐξ ἐλευθέρων διὰ τοὺς πατέρας, οἷς οὐκ ἐπέρωπτε
 τὸν ἐκ νόμου ζυγόν (τὴν γὰρ τοι τῶν πατέρων ἐλευθερίαν καὶ αὐτὸς
 ἡμῖν ὁ θεοπέσιος Παῦλος παρέδειξε, λέγων· «Ἐγὼ δὲ ἔζων χωρὶς
 10 νόμου ποτέ». Τό, «ἐγὼ», τῇ ρίζῃ τοῦ γένους ἀνατιθείς καὶ ταῖς τῶν
 πατέρων ἀνάπτων κεφαλαῖς), ὅτι δὲ ἐμελλον, κἂν εἰ γεγόνασιν ἐξ
 ἐλευθέρων, τὸν τῆς κατὰ νόμον δουλείας ὑποδραμεῖσθαι ζυγόν, πα-
 ραδείξειεν ἂν ἡμῖν αἰνιγματωδῶς ἢ γειτονεύουσα καὶ παρεξενυγμένη
 γένεσις τῶν τεσσάρων, οἳ καὶ γεγόνασιν ἐκ θεραπεινῶν.
 15 Ἄλλ' ἔστι τι καὶ ἐν αὐτοῖς μυστήριον. Οἱ μὲν γὰρ ἐκ Βάλλας,
 Δάν τε καὶ Νεφθαλεὶμ, ἐπεγράφοντο τῇ Ραχὴλ, οἳ δὲ γε τῆς Ζελφᾶς,
 Γὰδ καὶ Ἀσήρ, ἐπεγράφοντο τῇ Λεία, καὶ τῶν ἐκ Βάλλας ἦσαν ὀψι-
 γενέστεροι Ἄλλ', οἷμαί που, πάντως ἐπαπορήσειεν ἂν τις, καὶ μάλα
 εἰκότως, πῶς ἂν οἱ ἐκ δούλης, φημί τῆς Βάλλας, ἐπιγράφοντο τῇ
 20 Ραχὴλ, καίτοι τῆς ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησίας ἀποπληροῦσι τὸν τύπον. Τί
 οὖν πρὸς τοῦτό φαμεν; Ὅτι γεγόνασιν ἐν ἀρχαῖς οἱ μακάριοι προ-
 φῆται καταριθμούμενοι μὲν ἐν τέκνοις τῆς δουλενούσης Ἰερουσα-
 λὴμ, υἱοὶ δὲ τρόπον τινὰ τῆς ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησίας. Ἐφρόνου γὰρ
 τὰ αὐτῆς ἀναδειχθήσεσθαι λέγοντες καὶ ἀναλάμπειν κατὰ καιροὺς
 25 τὸ Χριστοῦ μυστήριον, καὶ διὰ μυρίων ὄσων σημάτων προανατυ-
 ποῦντες αὐτό, μονονουχί δὲ καὶ εἰς ὄψιν ἄγοντες τοῖς ἀρχαιοτέροις.
 Οἱ δὲ μετ' ἐκείνους ἔτι πάλιν εἰς δουλείαν γεγεννημένοι, Χριστὸν οὐ
 προσήκαντο, τῆς ἐλευθερίας τὸν χορηγόν. Ὅτι δὲ ἀμείνους οἱ πρῶ-
 30 τοι τῶν μετ' αὐτοῦ, ἀταλαίπωρον ἰδεῖν, Θεοῦ λέγοντος διὰ φωνῆς
 Ἡσαΐου· «Πῶς ἐγένετο πόρνη πόλις πιστὴ Σιών πλήρης κρίσεως, ἐν
 ἧ δικαιοσύνη ἐκοιμήθη ἐν αὐτῇ, νῦν δὲ φονευταί». Συνήεις ὅπως
 πλήρης μὲν κρίσεως, τουτέστιν ὀρθότητος καὶ δικαίων κατάλυμα

78. Ὁξ. 4, 22.

79. Ἦσ. 1, 2.

αὐτὸν τελικὰ τὸν Βενιαμίν, πὺ σημαίνει “υἱὸς τοῦ πόνου”. Πρῶτη λοιπὸν γέννησε στὸν Θεὸ τὸ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων ἢ μεγαλύτερη χρονικά, δηλαδή ἡ Συναγωγή. “Ὅτι ὅμως τοὺς ἀπογόνους πὺ γεννήθηκαν ἀπὸ αὐτὴν ὁ Θεὸς τοὺς ὀνόμαξε υἱούς, θὰ τὸ ἀντιληφθεῖς πολὺ καλὰ ἀπὸ τὸν Μωυσῆ πὺ λέγει· «Ὁ Ἰσραὴλ εἶναι ὁ υἱὸς μου ὁ πρωτότοκος»⁷⁸, καὶ ἀπὸ τὰ λεγόμενα τοῦ Ἰσοαῖα· «Ἄκουε, οὐρανέ, καὶ ἀνοιξε τὰ αὐτὰ σου, γῆ, γιατί ὁ Κύριος εἶπε· Γέννησα υἱούς καὶ τοὺς ἀνύψωσα, ἀλλὰ αὐτοὶ μὲ ἀρνήθηκαν»⁷⁹. Ὡστόσο εἶχαν βέβαια γεννηθεῖ ἀπὸ ἐλευθεροῦς, ἐξαιτίας τῶν πατέρων τους, στοὺς ὁποίους δὲν εἶχε ἐπιβάλλει τὸν ζυγὸ τοῦ νόμου (ἀλλωστε τὴν ἐλευθερία τῶν πατέρων τους μᾶς τὴν ἔδειξε καὶ ὁ ἴδιος ὁ θεσπέσιος Παῦλος, λέγοντας· «Ἐγὼ κάποτε ζοῦσα χωρὶς νόμο»⁸⁰. Τὸ «ἐγὼ» βέβαια τὸ ἀποδίδει στὴ ρίζα τῆς γενιᾶς καὶ τὸ προσάπτει στὰ κεφάλια τῶν πατέρων του), ὅτι ὅμως ἐπρόκειτο, ἂν καὶ γεννήθηκαν ἀπὸ ἐλευθεροῦς, νὰ μποῦν κάτω ἀπὸ τὸν ζυγὸ σύμφωνα μὲ τὸν νόμο, μᾶς τὸ δείχνει μὲ τρόπο αἰνιγματικὸ ἢ γειτονικὴ καὶ παραλληλὴ γέννηση τῶν τεσσάρων, οἱ ὁποῖοι γεννήθηκαν ἀπὸ δούλες

Ἄλλὰ ὑπάρχει καὶ σ' αὐτοὺς κάποιο μυστήριο. Γιατί οἱ υἱοὶ τῆς Βάλλας, ὁ Δάν καὶ ὁ Νεφθαλεῖμ, ἀποδίδονται στὴ Ραχὴλ, καὶ οἱ υἱοὶ τῆς Ζελφᾶς, ὁ Γὰδ καὶ ὁ Ἀσὴρ, ἀποδίδονται στὴ Λεία, καὶ εἶχαν γεννηθεῖ μετὰ ἀπὸ τοὺς υἱοὺς τῆς Βάλλας. Νομίζω ὅμως ὅτι θὰ ἀπορεῖ κανεὶς, καὶ πολὺ δικαιολογημένα, πῶς οἱ υἱοὶ τῆς δούλης, ἐννοῶ τῆς Βάλλας, ἀποδίδονται στὴ Ραχὴλ, ἂν καὶ ἀποτελοῦν τὸν τύπο τῆς ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησίας. Τί θὰ ποῦμε λοιπὸν γι' αὐτό; Ὅτι οἱ μακάριοι προφῆτες πὺ γεννήθηκαν στὶς ἀρχές, ὑπολογίζονται βέβαια μαζί μὲ τὰ παιδιά τῆς ὑπόδουλης Ἰερουσαλήμ, ἀλλὰ κατὰ κάποιο τρόπο εἶναι υἱοὶ τῆς ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησίας. Γιατί πίστευαν τὰ ἴδια μὲ ἐκείνην, λέγοντας ὅτι θὰ ἐμφανισθεῖ καὶ θὰ λάμψει τὸ μυστήριο τοῦ Χριστοῦ, καὶ προαναγγέλλοντάς το μὲ μύριους ὅσους τρόπους, τὸ ἔκαμναν κατὰ κάποιο τρόπο ὁρατὸ στοὺς παλαιότερους. Ἐνῶ οἱ μεταγενέστεροι, πὺ γεννήθηκαν πάλι στὴ δουλεία, δὲν ἀποδέχθηκαν τὸν Χριστό, τὸν χορηγὸ τῆς ἐλευθερίας. Ὅτι βέβαια ἦταν καλύτεροι οἱ πρῶτοι ἀπὸ τοὺς μετὰ ἀπὸ αὐτοὺς, εἶναι εὐκολο νὰ τὸ δοῦμε, ἀφοῦ ὁ Θεὸς λέγει μὲ τὸ στόμα τοῦ Ἰσοαῖα· «Πῶς ἐγίνε πόρνη ἢ πιστὴ πόλη Σιών, ἢ γεμάτη δίκαιη κρίση, στὴν ὁποία ἐπικρατοῦσε δικαιοσύνη, καὶ τώρα ἔχει γίνε κατοικία φονιάδων;»⁸¹. Ἀντιλαμβάνεσαι, ὅτι λέγει πῶς ἡ Ἰερουσαλήμ, δηλαδή ἡ Σιών,

80. Ρωμ. 7, 9.

81. Ἰσο. 1, 21.

λέγει γενέσθαι τὴν Ἱερουσαλήμ, ἤτοι τὴν Σιών, ἐκμεμεστῶσθαι δὲ φονευτῶν ἐν ὑστέροις.

ι. Ἴδοι δ' ἂν τις, καὶ μᾶλα σαφῶς, καὶ ἐξ αὐτῶν, εἰ θούλοιο, τῶν ὀνομάτων, ὅτι τρόφιμοι μὲν Ἐκκλησίας εἶεν ἂν οἱ διὰ τῆς Βάλλας, 5 ἐχθροὶ δὲ μᾶλλον οἱ ἐκ Ζελφᾶς. Ἐρμηνεύεται μὲν γὰρ ὁ Δάν, "κρίσις", Νεφθαλεὶμ δὲ "πλατυσμός". Τοῦτο γέγονε τοῖς προφήταις τὸ κήρυγμα. Ὅτι γὰρ ἔμελλεν ὁ Χριστὸς κρίναι τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ καταψηφίσασθαι μὲν ὡς πλεονεκτῆσαντος καὶ ἀνηρηκότος ἡμᾶς τοῦ Σατανᾶ, σῶσαι δὲ καὶ ἡμᾶς, καὶ ἐκ πολλῆς 10 ἄγαν στενοχωρίας εἰς πλατεῖαν ὥσπερ μεταστῆσαι καρδίαν, χαλεπὸν οὐδὲν ἐπιδειξάι πάλιν, ὁ μὲν γὰρ μακάριος Ψαλμῶδὸς ἀνακέκραγε λέγων, ὡς ἐκ προσώπου τῶν ἐν Χριστῷ καὶ ἡγιασμένων ἐν Πνεύματι. «Ὁδὸν ἐντολῶν σου ἔδραμον, ὅταν ἐπλάτυνας τὴν καρδίαν μου», ὁ δὲ γε σοφώτατος Παῦλος ἑτεροζιγεῖν ἐθέλουσι τοῖς ἐν 15 Κορίνθου πεπιστευκόσιν ἐπιστέλλει, λέγων «Τὸ στόμα ἡμῶν ἀνέωγε πρὸς ὑμᾶς, Κορίνθιοι, ἡ καρδιά ἡμῶν πεπλάτνται. Οὐ στενοχωρεῖσθε ἐν ἡμῖν, στενοχωρεῖσθε δὲ ἐν τοῖς σπλάγχχνοις ὑμῶν τὴν δὲ αὐτὴν ἀντιμισθίαν, ὡς τέκνοις λέγω. Πλατύνθητε καὶ ὑμεῖς, μὴ γίνεσθε ἑτεροζιγοῦντες ἀπίστοις». Ὅτι δὲ κρίσις ὀρθὴ καὶ δικαία γέγονε 20 παρὰ Χριστοῦ σαφηνιεῖ μὲν πάλιν αὐτὸς ὁ μακάριος Δαβὶδ, τὸ τῶν πλεονεκτηθέντων πρόσωπον ἑαυτῷ περιτιθείς, καὶ λέγων πρὸς τὸν τῶν ὄλων Σωτῆρα Χριστόν. «Ἐξεγέρθητι, Κύριε, καὶ πρόσχες τῇ κρίσει μου, ὁ Θεὸς μου, ὁ Κύριός μου, εἰς τὴν δίκην μου». Αὐτὸς γε μὴν ὁ Σωτὴρ ἐναργῆς τοῦτο καθίστησι λέγων. «Νῦν κρίσις ἐστὶ τοῦ 25 κόσμου τούτου, νῦν ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου ἐκβληθήσεται ἔξω. κἀγὼ ἐὰν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς, πάντας ἑλκύσω πρὸς ἑμαυτόν». Ὅρας ὅτι κρίσιν ἡμῖν ἐσομένην δικαίαν καὶ καρδίας πλατυσμὸν οἱ προφήται προανεκήρυκτον τὸ ἐπὶ Χριστῷ λαλοῦντες μυστήριον;

Γεγόναισι τοίνυν ἐκ Βάλλας Δάν τε καὶ Νεφθαλεὶμ, ὃ ἐστὶ "κρίσις" καὶ "πλατυσμός", ἀπὸ δὲ γε τῆς Ζελφᾶς Γᾶδ καὶ Ἀσήρ, καὶ διερμηνεύεται δὲ "πειρατήριον" ὁ Γᾶδ, "πλουτὸς" γε μὴν ὁ Ἀσήρ. Ἄρ' οὖν οὐχὶ τοιοῦτον γεγόνασιν οἱ τελευταῖοι μετὰ τοὺς πρώτους

82. Ψαλμ. 118, 32.

83. Β' Κορ. 6, 11-14.

πού ἦταν τόπος γεμάτος ὀρθή κρίση καὶ κατοικία δικαίων, σὰ μεταγενέστερα χρόνια γέμισε ἀπὸ φονιάδες.

10. Μπορεῖ κανεὶς νὰ δεῖ, καὶ πολὺ καθαρὰ μάλιστα, ἀκόμα καὶ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ ὀνόματα, ὅτι οἱ υἱοὶ τῆς Βάλλας θὰ μπορούσαν νὰ εἶναι τρόφιμοι τῆς Ἐκκλησίας, ἐνῶ οἱ υἱοὶ τῆς Ζελφᾶς μᾶλλον ἐχθροὶ τῆς. Γιατί ὁ Δάν ἐρμηνευόμενος σημαίνει “κρίση”, ἐνῶ ὁ Νεφθαλεὶμ “πλατυσμός”. Αὐτὸ ἦταν καὶ τὸ κήρυγμα τῶν προφητῶν. “Ὅτι βέβαια ἐπρόκειτο ὁ Χριστὸς νὰ κρίνει τὴν οἰκουμένη μὲ δικαιοσύνη καὶ νὰ καταδικάσει τὸν Σατανᾶ, ἐπειδὴ μᾶς ἐξαπάτησε καὶ μᾶς ἀνέτρεψε ἀπὸ ἐκεῖ πού ἤμασταν, καὶ νὰ μᾶς σώσει, καὶ ἀπὸ τὴν πολὺ μεγάλη στενοχώρια, νὰ καταστήσει πλατεία κατὰ κάποιον τρόπο τὴν καρδιά μας, πού νὰ μὴ ξαναπαρουσιάσει τίποτε τὸ φοβερὸ πάλι, τὸ διακήρυττε αὐτὸ ὁ μακάριος Ψαλμωδὸς λέγοντας ὡς ἐκπρόσωπος αὐτῶν πού πίστεψαν στὸν Χριστὸ καὶ ἀγιάστηκαν μὲ τὸ Πνεῦμα: «Ἐτρεξα στὸν δρόμο τῶν ἐντολῶν σου, ὅταν πλάτυνες (ἀπάλλαξες ἀπὸ τὴ στενοχώρια) τὴν καρδιά μου»⁸². Ἀλλὰ καὶ ὁ σοφώτατος Παῦλος, ἐπειδὴ οἱ πιστοὶ τῆς Κορίνθου ἤθελαν νὰ συνδέονται μὲ ἄπιστους, τοὺς γράφει λέγοντας: «Σᾶς μιλάμε ἐλεύθερα, Κορίνθιοι, ἡ καρδιά μας ἔχει πλατυθεῖ (σᾶς τὴν ἀνοιξαμε δηλαδή). Δὲν ὑπάρχει στενότητα αἰσθημάτων σὲ μᾶς. Στενότητα αἰσθημάτων ὑπάρχει στὰ δικὰ σας σπλάχνα. Ἀνταποδώσατε τὰ ἴδια σὲ μᾶς. Σᾶς μιλῶ σὰν παιδιὰ μου. Πλατύνετε (ἀνοιξτε) καὶ σεῖς τὴν καρδιά σας. Μὴ συσχετίζεσθε μὲ τοὺς ἀπίστους»⁸³. Ὅτι πάλι ἀπὸ τὸν Χριστὸ ἔγινε σωστὴ καὶ δίκαιη κρίση, τὸ κάνει σαφὲς ὁ ἴδιος πάλι μακάριος Δαβίδ, ὁ ὁποῖος παίρνοντας τὴ θέση ἐκείνων πού εἶχαν ἀδικηθεῖ, λέγει πρὸς τὸν Σωτῆρα Χριστό: «Σήκω ἐπάνω, Κύριε, καὶ πρόσεξε, σὺ ὁ Θεὸς καὶ Κύριός μου, τὴν κρίση μου κατὰ τὴ δίκη μου»⁸⁴. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτῆρας τὸ κάνει αὐτὸ σαφὲς λέγοντας: «Τώρα γίνεται δίκη τοῦ κόσμου. Τώρα ὁ ἄρχοντας τοῦ κόσμου αὐτοῦ θὰ πεταχθεῖ ἔξω, καὶ ὅταν ἐγὼ ὑψωθῶ ἀπὸ τὴ γῆ, θὰ σᾶς ἐλκύσω ὅλους πρὸς τὸν ἑαυτὸ μου»⁸⁵. Βλέπεις ὅτι οἱ προφῆτες, κηρύττοντας τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ, προανήγγελλαν, ὅτι θὰ γίνε δίκαια κρίση καὶ θὰ πλατυθοῦν (ἀνοιξουν) οἱ καρδιές;

Γεννήθηκαν λοιπὸν ἀπὸ τὴ Βάλλα ὁ Δάν καὶ ὁ Νεφθαλεὶμ, πού ἐρμηνευόμενα σημαίνουν “ἡ κρίση” καὶ “ὁ πλατυσμός”, καὶ ἀπὸ τὴ Ζελφᾶ ὁ Γὰδ καὶ ὁ Ἀσῆρ, πού ἐρμηνευόμενα σημαίνουν ὁ Γὰδ “δοκιμαστήριον”, καὶ ὁ Ἀσῆρ “πλοῦτος”. Ἀραγε λοιπὸν δὲν ἔγιναν τέτοιοι οἱ

84. Ψαλμ. 34, 23.

85. Ἰω. 12, 31-32.

τῶν Ἰουδαίων λαοί· Εἶτα πῶς ἀμφίλογον; Ἐξ αὐτῶν γὰρ τοῦτο κατί-
 δοι τις ἂν τῶν κατὰ Χριστὸν γεγονότων. Οἱ μὲν γὰρ ἐπείραζον
 αὐτὸν μετὰ τῶν καλουμένων Ἑρωδιανῶν, λέγοντες· «Διδάσκαλε,
 οἶδαμεν ὅτι ἀληθῆς εἶ και οὐ μέλει σοι περὶ οὐδενός· οὐ γὰρ βλέπεις
 5 εἰς πρόσωπον ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐπ' ἀληθείας τὴν ὁδὸν τοῦ Θεοῦ
 διδάσκεις· ἔξεστι δοῦναι κῆνσον Καίσαρι, ἢ οὐ;». Προσηέσαν δὲ πει-
 ράζοντες, ἵνα παγιδεύσωσιν αὐτόν. Μεμαρτίωρηκε γὰρ οὕτως ὁ θε-
 σπέσιος εὐαγγελιστής. Οἱ δὲ λημμάτων ἔνεκα καὶ φιλοκερδείας οὐ
 παρεδέχοντο τὸν Υἱόν. «Ἐφησαν», γὰρ φησιν, «ἐν ἑαυτοῖς· Οὗτός
 10 ἔστιν ὁ κληρονόμος, δεῦτε, ἀποκτείνωμεν αὐτόν, ἵνα ἡμῶν ἡ κληρο-
 νομία γένηται». Ὅτι δὲ φιλόπλουτοι καὶ φιλοκερδεῖς ἄγαν οἱ Φαρι-
 σαῖοι γεγόνασι καὶ τὸ τῶν Γραμματέων ἀνόσιον στίφος, κατίδοι τις
 ἂν, καὶ λίαν ἐτοιμῶς, τοῖς περὶ αὐτῶν γεγραμμένοις τὸν νοῦν ἐνιείς.
 Ὁ μὲν γὰρ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἀπεμπολήσαι δεῖν ἔφρασκε
 15 τὸν ἐπίγειον πλοῦτον τοῖς τὰ ἄνω φρονεῖν ἠρημένοις καὶ διανέμειν
 τὰ ὄντα πτωχοῖς, ἵνα τὸν ἄνω κερδάνωσι θησαυρόν. Ἄλλ', ὡς φησιν
 ὁ εὐαγγελιστής, ἤκουον ταῦτα οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι φι-
 λάργυροι ὄντες, καὶ ἐξεμνητήριζον αὐτόν. Ὅτι δὲ καὶ μέχρι τῶν
 ἄγαν εὐτελεστέρων καθικνούμενοι, μετὰ πολλῆς ἀκριβείας λεπτολο-
 20 γίαις ἐσπούδαζον, οὐδὲ τὸ βραχὺ μεθιέντες τοῖς μὴ προσάγουσι κα-
 τὰ νόμον τὰς τεταγμένας δεκάτας, καίτοι τοῦ νόμου πεφροντικότες
 ὀλίγα, παντελῶς αὐτοῖς διεσάφει λέγων ὁ Κύριος· «Οὐαὶ ὑμῖν, Γραμ-
 ματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι ἀποδεκατοῦτε τὸ ἡδύοσμον καὶ
 τὸ ἄνηθον καὶ τὸ κῆμινον, καὶ ἀφήκατε τὰ βαρύτερα τοῦ νόμου, τὴν
 25 κρίσιν καὶ τὸν ἔλεον καὶ τὴν πίστιν».

Οὐκοῦν ὁ μὲν Γὰδ “πειρατήριον», “πλοῦτος”» δὲ ὁ Ἀσὴρ. Καὶ
 ἄμφω ἐγενέσθη ἐκ θεραπαίνης τῆς Ζελφᾶς, μετὰ τὸν Δάν τε καὶ
 Νεφθαλεμί, οἱ ἦσαν ἐκ Βάλλας. Ἄλλ' ἐν τούτοις μὲν, ἡμῖν ὁ πρὸ τῆς
 τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας καιρὸς γεγραφθῶ, καθ' ὃν ἦν ἔτι
 30 στεῖρα Ραχήλ, τουτέστιν ἡ ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησία, ἢ ὅτι τέξεται πολ-
 λούς καὶ ἀναριθμητῶν ἔσται τροφός, προανακέκραγε μὲν Ἡσαΐας

86. Ματθ. 28, 16.

87. Ματθ. 21, 38. Μάρκ. 12, 7. Λουκᾶ 20, 14.

τελευταίοι μετά τους πρώτους λαοί τῶν Ἰουδαίων, Πῶς λοιπὸν μπορεῖ νὰ ἀμφιδόλαι κανεῖς; Ἄλλωστε αὐτὸ μπορεῖ κανεῖς νὰ τὸ διαπιστώσει καὶ ἀπὸ τὰ ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ γεγονότα. Γιατὶ ἄλλοι μαζί μὲ ἐκείνους ποὺ λέγονταν Ἑρωδιανοὶ τὸν κοροΐδευαν λέγοντας: «Διδάσκαλε, γνωρίζουμε ὅτι εἶσαι ἀληθῆς καὶ δὲν σὲ μέλει γιὰ κανένα, γιατί δὲν λαμβάνεις ὑπόψη σου τὸ πρόσωπο τῶν ἀνθρώπων, καὶ διδάσκεις ἀληθινὰ τὸν δρόμο τοῦ Θεοῦ. Πές μας λοιπὸν Ἐπιτρέπεται νὰ δίνουμε φόρο στὸν Καίσαρα, ἢ ὄχι;»⁸⁶. Τὸν πλησίασαν δηλαδὴ πειράζοντάς τον, γιὰ νὰ τὸν παγιδέψουν. Γιατὶ αὐτὸ ἐπιβεβαίωσε ὁ θεσπέσιος εὐαγγελιστῆς: Ἄλλοι πάλι δὲν παραδέχονταν τὸν Υἱὸ ἐξαιτίας τῶν δωροδοκιῶν καὶ τῆς ἀγάπης τους γιὰ κέρδος. Γιατὶ λέγει: «Σκέφθηκαν μέσα τους καὶ εἶπαν: Αὐτὸς εἶναι ὁ κληρονόμος, ἔλατε νὰ τὸν σκοτώσουμε, γιὰ νὰ γίνει ἡ κληρονομία δική μας»⁸⁷. Ὅτι βέβαια οἱ Φαρισαῖοι καὶ τὸ ἀνίερο στίφος τῶν Γραμματέων ἀγαποῦσαν πολὺ τὸν πλοῦτο καὶ τὸ κέρδος, μπορεῖ νὰ τὸ δεῖ κανεῖς, καὶ μάλιστα πολὺ εὐκόλα, ἐμβαθύνοντας σ' αὐτὰ ποὺ εἶναι γραμμένα γι' αὐτούς. Γιατὶ ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς ἔλεγε σ' ἐκείνους ποὺ διάλεξαν νὰ πιστεύουν στὰ οὐράνια, ὅτι πρέπει νὰ ἀπαρνηθῶν τὸν ἐπίγειο πλοῦτο καὶ νὰ μοιράζονται τὰ ὑπάρχοντάς τους στοὺς φτωχοὺς, γιὰ νὰ κερδίσουν τὸν οὐράνιο θησαυρό. Ἄλλά, ὅπως λέγει ὁ εὐαγγελιστῆς, οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι, ποὺ ἦταν φιλάργυροι, τὰ ἀκούαν αὐτὰ καὶ τὸν χλεύαζαν. Ὅτι ὅμως φτάνοντας καὶ μέχρι τὰ πολὺ εὐτελεῖ, πρόσεχαν μὲ μεγάλη ἀκριβεία τὶς λεπτολογίες, μὴ ἐπιτρέποντας οὔτε τὸ παραμικρὸ σὲ ἐκείνους ποὺ δὲν πρόσφεραν τὶς δεκάτες ποὺ προέβλεπε ὁ νόμος, ἂν καὶ οἱ ἴδιοι φρόντιζαν ἐλάχιστα γιὰ τὸν νόμο, ὁ Κύριος τοὺς τὸ διευκρίνιζε ἀπόλυτα, λέγοντάς τους: «Ἄλλοιμονο σὲ σᾶς, Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριτῆς, γιατί δίνετε τὸ δέκατο ἀπὸ τὸν δυόσμο καὶ τὸ ἄνηθο καὶ τὸ κύμνο, καὶ ἀφήσατε τὰ σπουδαιότερα τοῦ νόμου, τὸ δίκαιο καὶ τὴν ἀγάπη καὶ τὴν πίστη»⁸⁸.

Ὁ Γὰδ λοιπὸν ἐρμηνευόμενος τὸ ὄνομά του σήμαινε «πειρατήριον», ἐνῶ ὁ Ἄσηρ «πλοῦτος». Καὶ οἱ δύο γεννήθηκαν ἀπὸ τὴ δούλη Ζελφά, μετὰ τὸν Δάν καὶ τὸν Νεφθαλεῖμ, ποὺ γεννήθηκαν ἀπὸ τὴ Βάλλα. Ὅμως γιὰ μᾶς μ' αὐτούς ὑποδηλώνεται ὁ πρὶν ἀπὸ τὸν ἐρχομὸ τοῦ Σωτήρα μας καιρὸς, κατὰ τὸν ὁποῖο ἡ Ραχήλ, δηλαδὴ ἡ ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησία, ἦταν ἀκόμα στεῖρα, ἢ ὅποια ὅτι ἐπρόκειτο νὰ γεννήσει πολλοὺς υἱοὺς καὶ νὰ γίνει τροφὸς ἀναρίθμητων, τὸ προαναγγείλλε ὁ Ἡσαΐας

88. Ματθ. 23, 23.

λέγων «Εὐφράνθητι, στείρα, ἢ οὐ τίκτουσα. Ρῆξον καὶ βόησον, ἢ οὐκ ὠδίνουσα· ὅτι πολλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου μᾶλλον, ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα». Διεσάφει δὲ καὶ αὐτὸς ὁ θεοπέσιος Δαβὶδ περὶ Θεοῦ λέγων «Ὁ κατοικίζων στείραν ἐν οἴκῳ, μητέρα ἐπὶ τέκνοις
5 εὐφραينوμένην». Ἔφη δὲ πού πρὸς αὐτήν καὶ ὁ τῶν ὄλων Δεσπότης καὶ Θεός «⁷ Ἄρον κύκλω τοὺς ὀφθαλμούς σου καὶ ἴδε πάντα». Καὶ πάλιν «Ἴδου οὗτοι πόρρωθεν ἔχονται, οὗτοι ἀπὸ βορρᾶ, καὶ οὗτοι ἀπὸ θαλάσσης, ἄλλοι δὲ ἐκ γῆς Περσῶν». Φέρε δὴ οὖν, εἰ δοκεῖ, καταθρῶμεν ὀπηνίκα καὶ ὅπως τέτοκεν ἡ στείρα

10 Οὐκοῦν μετ' ἐκείνους οἱ γεγόνασιν ἐκ θεραπειῶν, τοὺς ἐν ἀγρῶ μανδραγόρας εὐρίσκει Ρουβεὶμ, ὁ ἐξ Ἰακώβ πρωτότοκος, προσκομίζει δὲ Λεῖα τῇ ἰδίᾳ μητρί, ἢ δὲ τῇ Ραχὴλ ζητούσῃ δίδωσι. Καὶ τίκει μὲν Λεῖα, λαβοῦσα τοὺς μανδραγόρας, δύο πάλιν υἱούς, τὸν τε Ἰσάχαρ καὶ μέντοι καὶ τὸν Ζαβουλὼν. Εἴτα μέμνηται Θεὸς τῆς Ρα-
15 χὴλ, καὶ διανοιχθείσης αὐτῇ τῆς μήτρας, καὶ αὐτὴ τέτοκε τὸν Ἰωσήφ, καὶ τελευτῶσα τὸν Βενιαμίν. Λεῖα μὲν οὖν ὅτι τὴν τῶν Ἰουδαίων Συναγωγὴν ὑπαινίττεται, Ραχὴλ δὲ τὴν ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησίαν, προμεμήνηκεν ἡμῖν πλειστάκις ὁ λόγος. Μεθέντες δὴ οὖν ὡς ἀνόνητον ἔτι τὸ ταυτολογεῖν, λοιπὸν ἀφηγώμεθα τίνος ἂν εἶεν εἰς τύπον οἱ
20 μανδραγόραι, διὰ τοῦ πρωτοτόκου Ρουβεὶμ ἠρῆσμένοι, τί δ' ἂν βούλοιτο δηλοῦν ἢ εἰς ἄμφω τε καὶ ἐν ἴσῳ τάχα πού διανέμησις (δέδωκε γὰρ ἡ Λεῖα τῇ Ραχὴλ), τί δὲ πρὸς τούτοις καὶ αὐτὴ τῶν παιδῶν ἢ γένεσις, ἐν ταῖς τῶν ὀνομάτων σημασίαις ὠδίνουσα τὸ μυστήριον.

ια'. Μανδραγόραι τοίνυν φύονται μὲν ἐν ἀγροῖς, εἶδος δὲ τὸ
25 μῆλον αὐτοῖς. Ὑψηλὸν δὲ ὅτι τὸ χρῆμά ἐστι καὶ βαθεῖ καταμεθύσκον κάρῳ τοὺς μετεσηκώτας, οὐ μακροῦ δεήσειν οἶμαι πρὸς ἀπόδειξιν λόγου, τὰς τῶν ἀρρωστούντων ἀγρυπνίας τῆς ἰατρῶν ἐμπειρίας ἔσθ' ὅτε νικώσης τῇ τῶν μανδραγορῶν φυσικῇ ἐνεργείᾳ. Οἱ καὶ ὑποφῆνειαν ἡμῖν αἰνιγματωδῶς τὸ Χριστοῦ μυστήριον, ὑπνοῦντος
30 τρόπον τινὰ δι' ἡμᾶς καὶ καθιέντος εἰς κένωσιν ἑαυτὸν μέχρι θανάτου, εἰ καὶ ἀνεβίω πάλιν. Θεὸς γὰρ ἦν κατὰ φύσιν, καὶ γέγονε σὰρξ.

89. Ἦσ. 54, 1. Γαλ. 4, 27.

91. Ἦσ. 49, 18 καὶ 60, 4.

90. Ψαλμ. 118, 9.

92. Ἦσ. 49, 12.

λέγοντας· «Νοιώσε εὐφροσύνη σὺ ἢ στείρα πού δὲν γεννᾶς. Βγάλε δυνατὴ φωνὴ καὶ φώναζε, σὺ πού δὲν γνώρισες πόνους τοκετοῦ· γιατί εἶναι πολλὺ περισσότερα τὰ παιδιὰ ἐκείνης πού δὲν ἔχει ἄνδρα, παρὰ ἐκείνης πού ἔχει ἄνδρα»⁸⁹. Ἄλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ διευκρίνιζε αὐτὸ λέγοντας γιὰ τὸν Θεό· «Αὐτὸς ἐγκαθιστᾷ τὴν στείρα σὲ οἰκία, καὶ χαίρεται γιὰ τὰ παιδιὰ της»⁹⁰. Ὅμως καὶ ὁ Κύριος τῶν ὅλων καὶ Θεὸς εἶπε κάπου πρὸς αὐτήν· «Ὑψωσε τὰ μάτια σου τριγύρω, καὶ κοίταξέ τους ὅλους»⁹¹. Καὶ πάλι· «Νά, αὐτοὶ ἔρχονται ἀπὸ μακριὰ, αὐτοὶ ἀπὸ τὸν βορρᾶ, καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τὴ θάλασσα, καὶ ἄλλοι ἀπὸ τὴ χώρα τῶν Περσῶν»⁹². Ἐμπρὸς λοιπόν, ἂν θέλεις, ἄς δοῦμε πότε καὶ πῶς γέννησε ἡ στείρα.

Λοιπόν, μετὰ ἀπὸ ἐκείνους πού γεννήθηκαν ἀπὸ τὶς δοῦλες, βρῖσκει ὁ πρωτότοκος ἀπὸ τὸν Ἰακώβ Ρουβεὶμ τοὺς μανδραγόρες στὸ χωράφι καὶ τοὺς φέρνει στὴ δική του μητέρα τὴ Λεία. Αὐτὴ, ὅταν ζήτησε ἡ Ραχήλ νὰ τῆς δώσει ἀπὸ αὐτούς, τῆς ἔδωσε. Ἔτσι ἡ Λεία, παίρνοντας τοὺς μανδραγόρες, γέννησε πάλι δύο υἱούς, τὸν Ἰσαάκ καὶ τὸν Ζαβουλών. Ἐπειτα ὁ Θεὸς θυμήθηκε τὴ Ραχήλ, καὶ ἀφοῦ ἀνοίχθηκε ἡ μήτρα της, γέννησε καὶ αὐτὴ τὸν Ἰωσήφ, καὶ καθὼς πέθαινε τὸν Βενιαμίν⁹³. Ὅτι δέβαια ἡ Λεία ὑπαινίσσεται τὴ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἡ Ραχήλ τὴν ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησία, τὸ προανέφερε πολλὲς φορὲς ὁ λόγος. Ἀφήνοντας λοιπόν ὡς ἄνώφελο τὸ νὰ λέμε τὰ ἴδια, ἄς ἐξετάσουμε τίνος τύπος μποροῦν νὰ εἶναι οἱ μανδραγόρες πού βρέθηκαν ἀπὸ τὸ πρωτότοκο Ρουβεὶμ, καὶ τί ἤθελε νὰ δηλώσει ἡ διανομὴ τους καὶ σὲ τίς δύο ἐξίσου (γιατί ἔδωσε ἀπὸ αὐτούς ἡ Λεία στὴ Ραχήλ), καὶ τί ἐκτὸς τῶν ἄλλων σημαίνει καὶ ἡ ἴδια ἡ γέννηση τῶν παιδιῶν, ἡ ὁποία κρύβει τὸ μυστήριον σὲ τίς σημασίες τῶν ὀνομάτων.

11. Οἱ μανδραγόρες λοιπόν φυτρώνουν στὰ χωράφια καὶ ἔχουν τὴν μορφή μήλου, καὶ ἐπειδὴ τὸ φυτὸ αὐτὸ εἶναι ὑπνοφόρο καὶ βυθίζει σὲ βαθεῖα νάρκωση ἐκείνους πού τὸ τρῶνε, δὲν νομίζω ὅτι θὰ χρειασθεῖ μακρὸς λόγος γιὰ νὰ ἀποδείξω ὅτι ἡ φυσικὴ ἐνέργεια τῶν μανδραγορῶν μερικὲς φορὲς νικᾷ τὴ γνώση τῶν γιατρῶν κατὰ τὶς ἀϋπνίες τῶν ἀρρώστων. Αὐτοὶ οἱ μανδραγόρες θὰ μποροῦσαν νὰ μᾶς ὑποδηλώσουν μὲ τρόπο αἰνιγματικὸ τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος κοιμᾶται κατὰ κάποιον τρόπο γιὰ μᾶς, καὶ κατεβάζει τὸν ἑαυτό του σὲ ταπεινὴν μέχρι θανάτου, ἂν καὶ ἐπανήλθε καὶ πάλι στὴ ζωὴ. Γιατὶ ἦταν Θεὸς κατὰ

93. Γεν. 30, 21.

“Οπου δὲ ὄλως ὁ θάνατος ἐν ὕπνου τάξει παρειλημμένος, ζητητέον ἐκεῖ καὶ τὴν εἰς ζωὴν ἀναδίωσιν. Ὁλον δὲ ὡσπερ ἐν τούτοις τὸ Χριστοῦ μυστήριον. Καὶ γοῦν ὁ θεοπέσιος Παῦλος τοῖς ἐξ ἑλαφρίας κεννημένοις εἰς ἑτερόφρονα δόξαν, ἐπισκῆπτει λέγων· «Παρέδωκα 5 γὰρ ὑμῖν ἐν πρώτοις ὁ καὶ παρέλαβον· ὅτι Χριστὸς ἀπέθανεν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, κατὰ τὰς Γραφάς, καὶ ὅτι ἐτάφη, καὶ ὅτι ἐγήγερται τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς Γραφάς». Καὶ μεθ’ ἕτερα· «Εἰ δὲ Χριστὸς κηρῦσσεται ὅτι ἐκ νεκρῶν ἐγήγερται, πῶς λέγουσιν ἐν ὑμῖν 10 τινες, ὅτι ἀνάστασις νεκρῶν οὐκ ἔστιν;». Ἐπειδὴ γὰρ πρῶτος ἐν ἀνθρώποις ὕπνον ἔδειξε τὸν θάνατον ὁ Χριστὸς (ζωὴ γὰρ ἦν κατὰ φύσιν), θύρα τις ὡσπερ καὶ ὁδὸς εἰς τὸ χρῆναι λοιπὸν καὶ αὐτοῦ θανάτου κατανεανιεύεσθαι, τῇ ἀνθρώπου γέγονε φύσει. Ταύτητοι καὶ ὁ σοφώτατος Παῦλος ἄνω τε καὶ κάτω τοὺς τῷ θανάτῳ κατειλημμένους ὀνομάζει κεκομημένους, ὡς ὅσον οὐδέπω καὶ ἀναβιωσο- 15 μένους διὰ Χριστοῦ. Ἐφη γὰρ πάλιν· «Εἰ γὰρ πιστεύομεν ὅτι Χριστὸς ἀπέθανε καὶ ἀνέστη, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς ἐγερεῖ τοὺς κοιμηθέντας σὺν τῷ Ἰησοῦ» καὶ παραστήσει σὺν ἡμῖν.

Ὑπνου δὴ οὖν σημεῖον οἱ μανδραγόροι. Καὶ τούτους εὗρίσκει πρωτότοκος ὢν ὁ Ρουβεὶμ, εἶτα διεκόμισε τῇ μητρὶ, ἣ δὲ διενείματο 20 πρὸς τὴν ἀδελφήν. Πρῶτοι γὰρ οἱ ἐξ Ἰσραὴλ τοῦ πρωτοτόκου κατὰ τὸν χρόνον νενοήκασί τε καὶ πεπλουτήκασι τὸ ἐπὶ Χριστοῦ μυστήριον, καὶ δὴ καὶ τῇ ἰδίᾳ μητρὶ φημί δὴ τῇ Ἱερουσαλήμ, εὖρημα λαμπρὸν τῆς ἐνούσης αὐτοῖς ἀγκυνοῖας προσκεκομικότες, χαίρειν ἀνέπειθον. Πρὸ γὰρ τοι τῆς τῶν ἐθνῶν κλήσεως μεμυσταγωγῆκασιν 25 οἱ θεοπέσιοι μαθηταὶ τοὺς ἀνά πάσαν τὴν Ἰουδαίαν. Εἰ γὰρ καὶ μὴ πάντες τυχόν πεπιστεύκασιν, ἀλλ’ οὖν μετὰ τὸν ἐπὶ Χριστῷ προσήκασι λόγον «Σέσωσται δὲ τὸ κατάλειμμα», κατὰ τὰς Γραφάς. Ὅτι δὲ προειλήφασιν ἐν πίστει τοὺς ἐξ ἐθνῶν Ἰουδαῖοι, πρόδηλον δήπου καὶ οὐδενὶ τῶν ὄντων ἀσυμφανές. Λαβοῦσα τοίνυν ἡ Λεῖα τοὺς 30 μανδραγόρας, δύο τέτοκε υἱούς, Ἰσάχαρ τε καὶ Ζαβουλών. Καὶ “μισθὸς” μὲν ὁ Ἰσάχαρ ἐρμηνεύεται, ἕτερός γε μὴν, τουτέστιν ὁ Ζα-

94. Α' Κορ. 15, 3, 4.

95. Α' Κορ. 15, 12.

τή φύση του, και έγινε άνθρωπος. Και όπου γενικά ο θάνατος εκλαμβάνεται ως ύπνος, εκεί πρέπει να αναζητήσουμε και την επάνοδο στη ζωή. Σ' αυτά λοιπόν υποδηλώνεται κατά κάποιον τρόπο όλο τὸ μυστήριο τοῦ Χριστοῦ. Γι' αυτό λοιπόν και ὁ θεσπέσιος Παῦλος, ἐκείνους πού ἀπὸ ἐπιπολαιότητα στράφηκαν σὲ ἄλλη πίστη, τοὺς ἐπιπλήττει λέγοντας: «Κατὰ πρῶτον σὰς παρέδωσα αὐτὸ πού παρέλαβα: ὅτι ὁ Χριστὸς πέθανε γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας, σύμφωνα μὲ τὶς Γραφές, καὶ ὅτι ἐτάφη καὶ ἀναστήθηκε τὴν τρίτη ἡμέρα, σύμφωνα μὲ τὶς Γραφές»⁹⁶. Καὶ μετὰ ἀπὸ ἄλλα: «Καὶ ἐφόσον κηρύσσεται, ὅτι ὁ Χριστὸς ἀναστήθηκε ἀπὸ τοὺς νεκροὺς, πῶς λένε μερικοὶ μεταξὺ σας, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀνάσταση νεκρῶν;»⁹⁷. Καὶ ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς ἔδειξε πρῶτος μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ὅτι ὁ θάνατος εἶναι ὕπνος (γιατὶ ὡς πρὸς τὴ φύση του ἦταν ζωὴ), έγινε κατὰ κάποιον τρόπον θύρα καὶ δρόμος γιὰ τὴν ἀνθρώπινη φύση, ὥστε νὰ ἀντιμετωπίζει καὶ τὸν ἴδιο τὸν θάνατο μὲ νεανικὴ συμπεριφορὰ. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ σοφώτατος Παῦλος παντοῦ, ἐκείνους πού κυριεύθηκαν ἀπὸ τὸν θάνατο, τοὺς ὀνομάζει κοιμωμένους, γιατί κάποτε θὰ ἐπανέλθουν καὶ πάλι στὴ ζωὴ διὰ τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ εἶπε πάλι: «Ἐφόσον λοιπόν πιστεύουμε, ὅτι ὁ Χριστὸς πέθανε καὶ ἀναστήθηκε, ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς μαζί μὲ τὸν Χριστὸ θὰ ἀναστήσει αὐτοὺς πού κοιμήθηκαν»⁹⁸, καὶ θὰ τοὺς παρουσιάσει μαζί μὲ μᾶς.

Ὡστε λοιπόν οἱ μανδραγόρες εἶναι σύμβολο τοῦ ὕπνου, καὶ αὐτοὺς τοὺς βρῆκε ὁ Ρουβεὶμ, πού εἶναι πρωτότοκος, καὶ τοὺς πῆγε στὴ μητέρα του, καὶ ἐκείνη τοὺς μοιράσθηκε μὲ τὴν ἀδελφὴ της. Πρῶτοι δηλαδή οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἰσραήλ, πού χρονικὰ ἦταν πρωτότοκος, κατανόησαν καὶ δέχθηκαν ὡς πραγματικὸ πλοῦτο τὸ μυστήριο τοῦ Χριστοῦ, καὶ μάλιστα καὶ τὴ μητέρα του, ἐνωῶ βέβαια τὴν Ἱερουσαλήμ, στὴν ὁποία πρόσφεραν λαμπρὸ εὔρημα τῆς δξύνουιας τοῦ πνεύματός τους, πείθοντάς την νὰ χαίρεται. Γιατὶ πρὶν ἀπὸ τὴν κλήση τῶν ἐθνῶν οἱ θεόπνευστοι μαθητὲς δίδαξαν τοὺς κατοίκους ὅλης τῆς Ἰουδαίας. Καὶ μολονότι δὲν πίστεψαν ἐνδεχομένως ὅλοι, ὅμως μετὰ ἀποδέχθηκαν τὸν λόγο γιὰ τὸν Χριστὸ. «Καὶ ἔτσι σῶθηκε τὸ ὑπόλειμμα»⁹⁹, σύμφωνα μὲ τὶς Γραφές. Ὅτι ὅμως πρόλαβαν στὴν πίστη τοὺς ἐξ ἐθνῶν οἱ Ἰουδαῖοι, εἶναι ὀπωσδήποτε φανερό, καὶ σὲ κανέναν δὲν εἶναι ἄγνωστο. Παίρνοντας λοιπόν ἡ Λεῖα τοὺς μανδραγόρες γέννησε δύο υἱοὺς, τὸν Ἰσάχαρ καὶ τὸν Ζαβουλών, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ Ἰσάχαρ ἐρμηνευόμενος σημαίνει «μι-

96. Α' Θεσ. 4, 14.

97. Κρ. 5, 13.

βουλῶν, "εὐδόωμά τε καὶ εὐλογία". Ὡς γάρ ἔφην ἤδη, διὰ τῶν
 ἀγίων ἀποστόλων ὡς παρὰ τέκνων ἰδίων ἢ τῶν Ἰουδαίων Συνα-
 γωγῇ παραδεξαμένη λοιπὸν τὸ Χριστοῦ μυστήριον, μήτηρ ἀπεδεί-
 χθη τέκνων τῶν ἐπὶ μισθῷ τε καὶ εὐλογίαις κατενοδοιμένων παρὰ
 5 Θεῷ. "Ὅτι γὰρ οὐκ ἄμισθος ἢ πίστις ἢ εἰς Χριστόν, διδάξειεν ἂν εὐ-
 θὺς τῶν πλημμελημάτων ἢ ἄφεσις, πιστώσεται δὲ πρὸς τοῦτο καὶ αὐ-
 τὸς λέγων ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός: «'Αμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν,
 ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, ἔχει ζωὴν αἰώνιον». Οὐδὲν ἦττον καὶ ὁ μακάριος
 Παῦλος «'Εγγύς σου τὸ ρῆμά ἐστιν ἐν τῷ στόματί σου, καὶ ἐν τῇ καρ-
 10 δία σου· τουτέστι τὸ ρῆμα τῆς πίστεως ὁ κηρύσσομεν. "Ὅτι ἐὰν εἴπῃς
 ἐν τῷ στόματί σου, ὅτι Κύριος Ἰησοῦς, καὶ πιστεύσῃς ἐν τῇ καρδίᾳ
 σου, ὅτι ὁ Θεὸς αὐτὸν ἠγειρεν ἐκ νεκρῶν, σωθήσῃ. Καρδία γὰρ πι-
 στεύεται εἰς δικαιοσύνην, στόματι δὲ ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν». Τίς
 οὖν ἄρα μείζων τε καὶ ἀξιόληπτός ἐστι μισθὸς τοῦ διασωσαι ψυχὴν;
 15 "Ὅτι γὰρ τὸ χρῆμα ἐξαιρετον καὶ τοῦ παντὸς ἀξιον λόγου, καὶ
 αὐτὸς ἡμᾶς ὁ Σωτὴρ ἀναπαίθει λέγων «Τί γὰρ ὠφελήθησεται ἄν-
 θρωπος ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ
 ζημιωθῇ; ἢ τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ;».
 Εὐκλεῆς οὖν ἄρα καὶ σωτήριος τοῖς πιστεύουσιν ὁ μισθός. "Ὅτι δὲ
 20 τοῖς ἐν Χριστῷ δεδικαιωμένοις ἔφεται πῶς πάντως καὶ τὸ εὐλογεῖ-
 σθαι δεῖν, εἴη ἂν οὐκ ἀμφύλογον. Ἠγιασμεθα γὰρ ἐν Πνεύματι. Καί
 φησιν ὁ μακάριος Δαβὶδ· «Εὐλογία Κυρίου ἐφ' ὑμᾶς. Εὐλογημένοι
 ὑμεῖς τῷ Κυρίῳ, τῷ ποιήσαντι τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν». Ἐφη δὲ
 πῶς Θεὸς καὶ διὰ τῆς τοῦ Ἡσαΐου φωνῆς, πρὸς τὴν τῶν πιστευσόν-
 25 των μητέρα, φημί δὴ τὴν Ἐκκλησίαν· «'Επιθήσω τὸ Πνεῦμά μου ἐπὶ
 τὸ σπέρμα σου, καὶ τὰς εὐλογίας μου ἐπὶ τὰ τέκνα σου». Ταύτητοι
 καὶ ὁ σοφώτατος Παῦλος τοῖς ἐν πίστει δεδικαιωμένοις ἐπιστέλλει,
 λέγων· «Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χρι-
 στοῦ, ὁ εὐλόγησας ἡμᾶς ἐν πάσῃ εὐλογίᾳ πνευματικῇ». Οἱ δὲ τῆς
 30 ἄνωθεν εὐλογίας πλουσίως μετεσχηκότες, πῶς ἂν οὐκ εὐοδοθεῖεν εἰς
 πᾶν ἔργον ἀγαθόν; «'Οδοός», γὰρ φησιν, «εὐσεβῶν εὐθειᾶ ἐγένετο,

98. Ἱω. 5, 24.

100. Ματθ. 16, 26. Μάρκ. 8, 36.

99. Ρωμ. 10, 8-10.

101. Ψαλμ. 113, 22-23.

σθός”, και ὁ ἄλλος, δηλαδή ὁ Ζαβουλών, “εὐδωμα καὶ εὐλογία”. Ὅπως δηλαδή εἶπα ἤδη, μὲ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, ποὺ ἦταν παιδιὰ δικὰ τους, ἡ Συναγωγή τῶν Ἰουδαίων ἀφοῦ ἀποδέχθηκε τότε τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ, ἀποδείχθηκε μητέρα παιδιῶν ποὺ μὲ μισθὸ καὶ εὐλογίες κατευδώνονται ἀπὸ τὸν Θεὸ. Ὅτι βέβαια ἡ πίστις στὸν Χριστὸ δὲν εἶναι ἄμωστη, μπορεῖ νὰ τὸ διδάξει ἀμέσως ἡ συγχώρηση τῶν ἁμαρτιῶν, καὶ μαζί μ’ αὐτὸ θὰ μᾶς τὸ ἐπιβεβαιώσει καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός, λέγοντάς μας: «Ἀληθινὰ σᾶς λέγω, ὅτι αὐτὸς ποὺ πιστεύει σὲ μένα, ἔχει ζωὴ αἰώνια»⁹⁸. Ἀλλὰ ὄχι λιγώτερο μᾶς τὸ ἐπιβεβαιώνει καὶ ὁ μακάριος Παῦλος, λέγοντας: «Κοντὰ σου εἶναι ὁ λόγος, κοντὰ στὸ στόμα σου καὶ στὴν καρδιά σου. Δηλαδή ὁ λόγος τῆς πίστεως, τὸν ὁποῖο κηρύττουμε. Ἐὰν ὁμολογήσεις μὲ τὸ στόμα σου, ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶναι Κύριος, καὶ πιστέψεις μὲ τὴν καρδιά σου, ὅτι ὁ Θεὸς τὸν ἀνέστησε ἀπὸ τοὺς νεκροὺς, τότε θὰ σωθεῖς. Γιατὶ μὲ τὴν καρδιά ὁ ἄνθρωπος πιστεύει ὅτι ὁδηγεῖ στὴ δικαίωση, καὶ μὲ τὸ στόμα ὁμολογεῖ ὅτι ὁδηγεῖ στὴ σωτηρία»⁹⁹. Ποιὸς μισθὸς λοιπὸν εἶναι μεγαλύτερος καὶ ἀξίζει νὰ τὸν πάρει κανεὶς, ἀπὸ αὐτὸ, τὸ νὰ σώσει τὴν ψυχὴ του;

Ὅτι βέβαια τὸ πρᾶγμα εἶναι ἐξαιρετο καὶ ἀξιο καθε λόγου, μᾶς πείθει καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτῆρας λέγοντας: «Τί θὰ ὠφεληθεῖ λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος, ἐὰν κερδίσει τὸν κόσμον ὅλο, καὶ χάσει τὴν ψυχὴ του; Ἡ τί θὰ δώσει ὁ ἄνθρωπος ὡς ἀντάλλαγμα γιὰ τὴν ψυχὴ του;»¹⁰⁰. Ἄρα λοιπὸν εἶναι ἐνδοξος καὶ σωτήριος ὁ μισθὸς αὐτῶν ποὺ πιστεύουν. Ὅτι ὅμως σ’ αὐτοὺς ποὺ ἔχουν δικαιωθεῖ μὲ τὴν πίστις στὸν Χριστὸ ἀκολουθεῖ ὁπωσδήποτε καὶ τὸ ὅτι πρέπει νὰ εὐλογηθοῦν, εἶναι κάτι ποὺ δὲν ἐπιδέχεται ἀντιλογία. Γιατὶ ἔχουμε ἁγιασθεῖ μὲ τὸ Πνεῦμα. Ἀλλὰ καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ λέγει: «Εἶθε νὰ ἔρθει ἡ εὐλογία τοῦ Κυρίου σὲ σᾶς. Εἶθε νὰ εἴστε σεῖς εὐλογημένοι ἀπὸ τὸν Κύριο, ποὺ δημιούργησε τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ»¹⁰¹. Εἶπε ἐπίσης κάπου ὁ Θεὸς μὲ τὸ στόμα τοῦ Ἰησοῦ στὴν μητέρα αὐτῶν ποὺ πιστεύουν, δηλαδή τὴν Ἐκκλησία: «Θὰ ἐπιθέσω τὸ Πνεῦμα μου στοὺς ἀπογόνους σου, καὶ τίς εὐλογίες μου στὰ παιδιὰ σου»¹⁰². Γι’ αὐτὸ καὶ ὁ σοφώτατος Παῦλος, γράφοντας σὲ ἐκείνους ποὺ δικαιώθηκαν μὲ τὴν πίστις, λέγει: «Ἄς εἶναι εὐλογητὸς ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος μᾶς εὐλόγησε μὲ κάθε πνευματικὴ εὐλογία»¹⁰³. Αὐτοὶ λοιπὸν ποὺ ἔγιναν πλούσια μέτοχοι τῆς οὐράνιας εὐλογίας, πῶς δὲν θὰ εὐδωθοῦν σὲ κάθε καλὸ ἔργο; Γιατὶ

102. Ἦσ. 44, 3.

103. Ἐφ. 1, 3.

καὶ παρεσκευασμένη ὁδὸς τῶν εὐσεβῶν Ἡ γὰρ ὁδὸς Κυρίου, κρί-
σις». Περὶ μὲν γὰρ τῆς Ἰουδαίων Συναγωγῆς ἔφη πον Θεός «Ἴδού
ἐγὼ ἐμφράσω τὰς ὁδοὺς αὐτῆς καὶ τὴν τρίβον αὐτῆς οὐ μὴ εὗρη».
Ἡμᾶς δὲ εἰσπέμπων ταῖς ἄνω μοναῖς διὰ λείας ὥσπερ καὶ ἐπιλωμέ-
5 νης ὁδοῦ, τοῖς ἁγίοις διακελεύεται λειτουργοῖς· «Ἀνοίξατε πύλας,
εἰσελθέτω λαὸς φυλάσσων δικαιοσύνην, καὶ ἀναγγέλλων ἀλήθειαν,
ἀντιλαμβανόμενος ἀληθείας, καὶ φυλάσσων εἰρήνην». Καὶ πάλιν
«Ὀδοποιήσατε τῷ λαῷ μου, καὶ τοὺς λίθους τῆς ὁδοῦ διαρροίψατε»,
ἵνα μὴ τοῖς διὰ μέσου σκανδάλοις προσπταίοντες, ὄκνον εἰσδέξονται
10 τὸν ἐπ' ἀγαθοῖς σπονδάσασιν.

Οὐκοῦν τοὺς ἐπὶ μισθῷ τε καὶ εὐλογίας κατενοδομένους παρὰ
Θεῷ τέτοκε Λεία, Ραχὴλ δὲ ὁμοίως λαβοῦσα τοὺς μανδραγόρας, τέ-
τοκε τὸν Ἰωσήφ. Παραδεξαμένη γὰρ ὥσπερ ἡ Ἐκκλησία τὸ Χρι-
στοῦ μυστήριον διὰ τῶν ἁγίων ἀποστόλων, ὡς ἐξ ὁμοίας μὲν ἀδελ-
15 φῆς τῆς τῶν Ἰουδαίων Συναγωγῆς, μήτηρ πέφηνε λαοῦ τοῦ ἐν προσ-
θήκαις αἰεὶ καὶ εἰς πληθὺν ἰόντος οὐ μεμετρημένην (διεομηνεύεται
γὰρ Ἰωσήφ, «προσθήκη Θεοῦ»), προστέθεται δὲ ταῖς ἐξ Ἰσραὴλ
ἀγέλαις ἢ ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησία. Τοιγάρτοι καὶ ἔφασκεν ὁ Χριστός
«Καὶ ἄλλα πρόβατα ἔχω, ἃ οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς ἀλλῆς ταύτης, κἀκεῖνά με
20 δεῖ ἀγαγεῖν, καὶ τῆς φωνῆς μου ἀκούσουσιν, καὶ γενήσεται μία ποι-
μνη, εἷς ποιμὴν». Προστέθεται τοίνυν ἢ ἐξ ἐθνῶν ἀγέλη, καθάπερ
ἔφην ἀργίως, τοῖς ἀρχαιοτέροις ποιμνίοις, καὶ ἀκατάληπτον ἔχει τὴν
εἰς τὸ ἔτι τε καὶ ἔτι πλουσιαν ἐπίδοσιν, ἄχρῃς ἂν καὶ αὐτὸς ἐν τελευ-
ταίοις ὥσπερ καιροῖς ὁ Βενιαμὴν γεννηθῆ, τουτέστιν ὁ «υἱὸς ὀδύνης»
25 λαός.

ιβ'. Καὶ τίς δὴ οὗτός ἐστιν, ἐφ' ὃν καὶ αὐτὴ λοιπὸν ἢ τεκοῦσα
παύσεται, καὶ εἰς ἑτέραν ὥσπερ μετοιχῆσεται ζώην; Τετελεύτηκε
γὰρ ἡ Ραχὴλ ἐπ' αὐταῖς ὠδίσι τοῦ Βενιαμὴν. Τὸ μὲν οὖν ἄγαν ἠκρι-
θωμένως εἰδέναι ταυτὶ Θεῷ δὴ πάλιν ἀναθήσομεν καὶ τοῖς νουνεχέ-
30 σιν ἢ καθ' ἡμᾶς, λυπεῖ δὲ οὐδὲν τό γε εἰς νοῦν ἦκον εἰπεῖν. Οἴμαι δὴ
οὖν ὅτι νοοῖτ' ἂν εἰκότως «υἱὸς ὀδύνης» λαὸς ἢ ἐν ἐσχάτοις τοῦ αἰῶ-
νος καιροῖς τῶν πιστευόντων πληθύς. Κατ' ἐκεῖνο γὰρ ἔσται τοῦ και-

104. Ἦσ. 26, 7-8.

106. Ἦσ. 26, 2 καὶ 57, 14.

105. Ὡσηέ 2, 8.

107. Ἦσ. 62, 10.

λέγει· «Ὁ δρόμος τῶν εὐσεβῶν ἔγινε εὐθύς, καὶ ὁ δρόμος τῶν εὐσεβῶν εἶναι προετοιμασμένος. Γιατί ὁ δρόμος τοῦ Κυρίου εἶναι δίκαιος»¹⁰⁴. «Ὅσο γιὰ τὸν δρόμο τῆς Συναγωγῆς ὁ Θεὸς εἶπε κάπου· «Νὰ, ἐγὼ θὰ φράξω τοὺς δρόμους τῆς, καὶ δὲν θὰ βρεῖ τὰ περάσματά τῆς»¹⁰⁵. Ἐμᾶς ὁμως στέλνοντάς μας στοὺς οὐράνιους τόπους διαμονῆς ἀπὸ δρόμο λεῖο καὶ ἀπαλλαγμένο ἀπὸ ἐμπόδια, διατάζει τοὺς ἅγιους λειτουργοὺς· «Ἀνοίξτε τις πύλες γιὰ νὰ μπεῖ ὁ λαὸς ποὺ τηρεῖ τὴ δικαιοσύνη καὶ διακηρύττει τὴν ἀλήθεια, ποὺ κρατᾷ σταθερὰ τὴν ἀλήθεια καὶ φυλάει τὴν εἰρήνην»¹⁰⁶. Καὶ πάλι· «Ἀνοίξτε δρόμο γιὰ τὸν λαὸ μου καὶ πετᾶτε μακριὰ τις πέτρες»¹⁰⁷, γιὰ νὰ μὴ σκοντάφτουν πάνω σὲ σκάνδαλα, καὶ δεῖξουν ἀπροθυμία γιὰ τις καλὲς ἐπιδιώξεις.

Ἐπομένως ἡ Λεία γέννησε αὐτοὺς ποὺ κατευοδώνονται μὲ μισθὸ καὶ εὐλογίες ἀπὸ τὸν Θεό, ἐνῶ ἡ Ραχήλ, παίρνοντας τοὺς μανδραγόρας, γέννησε τὸν Ἰωσήφ. Γιατί, ἀφοῦ ἀποδέχθηκε ὅπως ἡ Ἐκκλησία τὸ μυστήριο τοῦ Χριστοῦ διὰ τῶν ἁγίων ἀποστόλων, σὰν ὅμοια ἀδελφὴ τῆς Συναγωγῆς τῶν Ἰουδαίων, ἔγινε μητέρα λαοῦ, ποὺ διαρκῶς αὐξάνεται καὶ γίνεται πλῆθος ἀμέτρητο (γιατί τὸ ὄνομα Ἰωσήφ ἐρμηνευόμενο σημαίνει «προσθήκη τοῦ Θεοῦ») καὶ προστέθηκε στὰ πλήθη τῆς Συναγωγῆς ἀπὸ τὸν Ἰσραήλ, ἢ ἀπὸ τὰ ἔθνη Ἐκκλησία. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγε· «Ἐχω καὶ ἄλλα πρόβατα, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι ἀπὸ αὐτὴ τὴ μάνδρα, καὶ πρέπει καὶ ἐκεῖνα νὰ τὰ φέρω γιὰ νὰ ἀκούσουν τὴ φωνή μου, καὶ νὰ γίνει ἓνα ποίμνιο καὶ ἓνας ποιμένας»¹⁰⁸. Προστέθηκε λοιπὸν, ὅπως εἶπα προηγουμένως, καὶ ἡ ἀγέλη ἢ προερχόμενη ἀπὸ τὰ ἔθνη, στὰ παλαιότερα ποίμνια, καὶ ἔχει ἀτελείωτη καὶ κάθε φορὰ πλουσιώτερη ἐπίδοση, μέχρι ποὺ νὰ γεννηθεῖ κατὰ τοὺς τελευταίους κατὰ κάποιον τρόπον καιροὺς ὁ Βενιαμίν, δηλαδή ὁ λαὸς «ὁ υἱὸς τῆς ὀδύνης».

12. Καὶ ποιὸς λοιπὸν εἶναι αὐτὸς, στὸν ὁποῖο καὶ ἡ ἴδια αὐτὴ ποὺ τὸν γέννησε θὰ σταματήσει καὶ θὰ μεταβεῖ, κατὰ κάποιον τρόπο, σὲ ἄλλη ζωή; Γιατί ἡ Ραχήλ πέθανε κατὰ τὴ διάρκεια τῶν πόνων τοκετοῦ τοῦ Βενιαμίν. Τὸ νὰ τὸ γνωρίσουμε λοιπὸν αὐτὸ μὲ μεγάλη ἀκριβεία θὰ τὸ ἀναθέσουμε καὶ πάλι στὸν Θεὸ καὶ σ' αὐτοὺς ποὺ εἶναι πρὸ μυαλωμένοι ἀπὸ μᾶς, δὲν μὲ λυπεῖ ὁμως τίποτε νὰ πῶ αὐτὸ ποὺ μοῦ ἔρχεται στὸν νοῦ. Νομίζω λοιπὸν ὅτι ὡς λαὸς τοῦ υἱοῦ τῆς ὀδύνης θὰ μπορούσε δικαιολογημένα νὰ θεωρηθεῖ τὸ πλῆθος τῶν πιστῶν κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια τοῦ αἰῶνα. Γιατί κατὰ τὸν καιρὸ ἐκεῖνο θὰ ἔρθει καὶ ὁ υἱὸς τῆς

108. Ἰω. 10, 16.

ροῦ καὶ ὁ τῆς ἀνομίας υἱός, «Ὁ ἀντικείμενος καὶ ὑπεραιρούμενος ἐπὶ πάντα λεγόμενον Θεὸν ἢ σέβασμα, ὥστε αὐτὸν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ ὡς θεὸν καθίσει, ἀποδεικνύντα ἑαυτὸν ὅτι ἐστὶ θεός». Οὗτος τοῖς ἁγίοις ἀντιτάσσεται καὶ ἀτιθάσσω οὐδὲν διοίσει θηρίων. Ὡς
 5 γὰρ αὐτὸς εἶρηκεν ὁ Σωτὴρ, ἔσται τότε θλίψις μεγάλη, οἷα οὐ γέγονεν ἀπ' ἀρχῆς κόσμου, οὐδ' οὐ μὴ γένηται. Ὅτι δὲ οὐχ ἐτέροις μᾶλλον, ἀλλ' ἢ τοῖς ἁγίοις ἐγκατασκήψει τὰ τῆς παρ' ἐκείνου σκαιότητος καὶ ἀπανθρωπίας, διαμεμήνυκε πάλιν ἐπενεγκῶν αὐτὸς ὁ Χριστός «Καὶ εἰ μὴ ἐκολοβώθησαν αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι, οὐκ ἂν ἐσώθη πᾶσα σὰρξ. Διὰ δὲ τοὺς ἐκλεκτοὺς κολοβωθήσονται αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι».
 10 Ὡς γὰρ διώξεως ἐσομένης κατὰ παντὸς ἀπολέκτον καὶ γνησίον τὴν πίστιν, ὡς δεινῆς καὶ ἀφορήτου πλεονοξίας, καὶ μέντοι καὶ αἰκιῶν ἐποιοθησομένων τισὶν ἔσται μου πάντως ἐν συστολαῖς ὁ καιρός, συμμετροῦντος, οἷμαι, τοῦ φιλοικτίρμονος Θεοῦ τῇ τῶν καμνόντων ἰσχύϊ τὸν πειρασμόν. Οὕτω φρονεῖν ἀναπεύθει καὶ ὁ σοφώτατος Παῦλος «Πιστὸς δὲ ὁ Θεός, ὃς οὐκ ἐάσει ὑμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνασθε, ἀλλὰ ποιήσει σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἔκβασιν τοῦ δύνασθαι ὑπενεγκεῖν».

Γεννηθέντος τοίνυν τοῦ Βενιαμίν, τουτέστι τοῦ ἐν τέλει τε καὶ ἐν
 20 ὀδύνας λαοῦ, πεπαύσεται καὶ Ραχὴλ. Μετοιχήσεται γάρ, ὥσπερ ἔφην ἀρτίως, εἰς ἑτέραν ζωὴν ἢ Ἐκκλησία, τουτέστιν ἡμεῖς, οἱ διὰ πίστεως τῆς εἰς Χριστὸν τὴν διὰ Πνεύματος ἔνωσιν πρὸς Θεὸν πλουτήσαντες. Καὶ μὴ τοι θαυμάσης εἰ θάνατος τὴν Ραχὴλ τῶν ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ μετέθηκε πραγμάτων. Θοροθήσει γὰρ ἔσθ' ὅτε τὸ χρῆμά
 25 τινος, ἐνηνεγμένους εἰς θεωρίαν τοῦ πάλαι συμβεβηκότος Πεπαύσεται δὴ σὺν ἢ Ἐκκλησία κατὰ καιροῦς, καὶ σβεσθήσεται θανάτῳ τρόπον τινά, καὶ τοῦτό ἐστιν ἢ πρὸς τὰ ἀμείνω μεταστάσεις. Πρὸς δὴ τὰ τοιάδε φαμέν Ἐκκλησίαν ὅταν ἀκούσης, τὴν τῶν πιστευόντων ἁγίαν πληθὺν ἴσθι τοι λέγειν, ἢ τὸ ἐκτεθάναι κατὰ τόπον ζωῆς τῆς
 30 ἐν κόσμῳ καὶ σαρκικῆς, ὁδός ἐστι πρὸς ἐπίδοσιν τῆς ἐν Χριστῷ πολιτείας καὶ ζωῆς, καὶ μεταστάσεως τρόπος εἰς τὰ ἀμείνω καὶ ὑπερκείμενα. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Παῦλος, ραγδαιότεραν τισὶν ἐπιφέρει τὴν ἐπίπληξιν λέγων «Εἰ ἀπεθάνετε ἀπὸ τῶν στοιχείων τοῦ κό-

ἀνομίας, «αὐτὸς ποὺ ἐπαναστατεῖ καὶ σηκώνει τὸ κεφάλι ἐναντίον κάθε ὄντος ποὺ λέγεται θεὸς ἢ λατρεύεται, ὥστε νὰ καθίσει στὸν ναὸ τοῦ Θεοῦ, σὰν θεός, μὲ τὴν ἀξίωση ὅτι εἶναι αὐτὸς θεός»¹⁰⁹. Αὐτὸς θὰ ἀνταχθεῖ στοὺς ἁγίους, καὶ δὲν θὰ διαφέρει καθόλου ἀπὸ τὰ ἀτίθασσα θηρία. Γιατί, ὅπως εἶπε ὁ ἴδιος ὁ Σωτῆρας, «τότε θὰ συμβεῖ μεγάλη θλίψη, τέτοια ποὺ δὲν ἔγινε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ κόσμου, καὶ οὔτε θὰ ξαναγίνει»¹¹⁰. Ὅτι ὅμως ἡ βαναυσότητα καὶ ἡ ἀπανθρωπιά του δὲν θὰ ἐκδηλωθεῖ σὲ ἄλλους, παρὰ μόνο στοὺς ἁγίους, τὸ ἀνήγγειλε πάλι ὁ Κύριος, προσθέτοντας: «Καὶ ἐὰν δὲν συντομεύονταν οἱ ἡμέρες ἐκεῖνες, δὲν θὰ σωζόταν κανένας ἄνθρωπος. Ἀλλὰ γιὰ χάρη τῶν ἐκλεκτῶν θὰ συντομευθοῦν οἱ ἡμέρες ἐκεῖνες»¹¹¹. Ἐπειδὴ ὅμως θὰ γίνῃ διωγμὸς ἐναντίον κάθε ἐκλεκτοῦ καὶ γνήσιου πιστοῦ, σὰν μὰ φοβερὴ καὶ ἀβάσταχτη ἀπληστία, καὶ ἐπὶ πλέον θὰ προξηνηθοῦν καὶ σωματικὲς κακώσεις σὲ μερικούς, νομίζω πὼς θὰ περιορισθεῖ ὁ χρόνος, ἐπειδὴ ὁ φιλεὺσπλαγχνος Θεὸς θὰ ὑπολογίσει τὸν πειρασμὸ ἀνάλογα μὲ τὴν ἀντοχὴ ἐκείνων ποὺ θὰ ὑποφέρουν. Ἔτσι μᾶς πείθει νὰ πιστεύουμε καὶ ὁ σοφώτατος Παῦλος: «Ὁ Θεὸς εἶναι ἀξιόπιστος καὶ δὲν θὰ σᾶς ἀφήσει νὰ δοκιμασθεῖτε περισσότρο ἀπὸ ὅσο μπορεῖτε νὰ ἀντέξετε. Ἀλλὰ μαζὶ μὲ τὴν δοκιμασία θὰ δώσει καὶ τὴν διέξοδο, γιὰ νὰ μπορέσετε νὰ βαστάξετε»¹¹².

Ὅταν λοιπὸν γεννήθηκε ὁ Βενιαμίν, δηλαδή ὁ τελευταῖος καὶ μέσα σὲ πόνους λαός, ἀναπαύθηκε ἡ Ραχὴλ. Γιατί, ὅπως εἶπα προηγουμένως, θὰ μεταβεῖ σὲ ἄλλη ζωὴ ἡ Ἐκκλησία, δηλαδή ἡμεῖς, ποὺ μὲ τὴν πίστη μας στὸν Χριστὸ ἀποκτήσαμε διὰ τοῦ Πνεύματος τὴν ἔνωσή μας μὲ τὸν Θεό. Καὶ μὴ ἀπορήσεις βέβαια, ἐὰν ὁ θάνατος μετέθεσε τὴ Ραχὴλ ἀπὸ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου αὐτοῦ. Γιατὶ ἴσως τὸ γεγονός νὰ θορυβήσῃ μερικούς, φέρνοντας στὴ σκέψη τους ἐκεῖνο ποὺ συνέβη παλιὰ: Θὰ παύσει λοιπὸν ἡ Ἐκκλησία κατὰ διαστήματα καὶ θὰ σθῆσει κατὰ κάποιον τρόπο πεθαίνοντας, καὶ αὐτὸ εἶναι μετάστασις πρὸς τὰ ἀνώτερα; Σ' αὐτὰ λοιπὸν ἀπαντᾶμε: Ὅταν ἀκοῦς Ἐκκλησία, νὰ ξέρεις ὅτι ὀνομάζουμε ἔτσι τὸ ἅγιο πλῆθος αὐτῶν ποὺ πιστεύουν, στὸ ὅποιο τὸ νὰ πεθάνῃ ὅσον ἀφορᾷ τὸν τόπο τῆς κοσμικῆς καὶ σαρκικῆς ζωῆς, εἶναι δρόμος γιὰ ἐπαύξηση τῆς ἐν Χριστῷ πολιτείας καὶ ζωῆς, καὶ τρόπος μετάθεσης πρὸς τὰ ἀνώτερα καὶ ὑψηλότερα. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἔξαπολύει σφοδρὴ ἐπίπληξη πρὸς κάποιους, λέγοντας: «Ἐὰν λοιπὸν πεθάνετε μαζὶ μὲ τὸν Χριστὸ ὡς πρὸς τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου,

111. Ματθ. 24, 22.

112. Α' Κορ. 10, 13.

σμου, τί ὡς ἐν κόσμῳ ζῶντες δογματίζεσθε;». Ἐπιστέλλει δὲ πάλιν τοῖς τὴν σαρκικὴν καὶ φιλήδονον ἀποσειομένοις ζωὴν «Ἀπεθάνετε γάρ, καὶ ἡ ζωὴ ὑμῶν κέκρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ. Ὄταν οὖν ὁ Χριστὸς φανερωθῆ, ἡ ζωὴ ὑμῶν, τότε καὶ ὑμεῖς σὺν αὐτῷ φανερωθήσεσθε ἐν δόξῃ». Νεκροῦν δὲ ἡμᾶς καὶ τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς δεῖν ἔφη σαφῶς, πορνείαν δὴ λέγων καὶ ἀκαθαρσίαν καὶ τὰ τούτοις ἀδελφά

Οὐκοῦν ὁ τῆς Ραχὴλ θάνατος σημαίνει πον πάντως τῆς τῶν πιστευόντων ἀγέλης, τουτέστι τῆς Ἐκκλησίας, τὸν ἐν Χριστῷ νοούμενον θάνατον, εἰς ἑτέραν ὥσπερ ἀποφέροντα ζωὴν, εἴπερ ἐστὶν ἀληθές, ὅτι τὰ καθ' ἡμᾶς μεταστήσεται ἐκ φθορᾶς εἰς ἀφθαρσίαν, ἐκ θανάτου πρὸς ζωὴν, ἐξ ἀσθενείας εἰς δύναμιν, ἐξ ἀτιμίας εἰς δόξαν, ἐκ μεμετρημένων καιρῶν εἰς μακροαίωνα βίον. Οὕτω γάρ, οὕτω καὶ αὐτῷ διαπαντὸς συνεσόμεθα τῷ Χριστῷ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν ἀγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων Ἀμήν.

γιατί φέρεστε σάν νά ζεΐτε στὸν κόσμο»¹¹³; Γράφει ἐπίσης καὶ σ' ἐκείνους πού ἔχουν ἀποβάλει τὴ σαρκική καὶ φιλήδονη ζωὴ: «Γιατὶ ἔχετε πεθάνει καὶ ἡ ζωὴ σας εἶναι κρυμμένη μαζί με τὸν Χριστὸ μέσα στὸν Θεό. Ὅταν λοιπὸν φανερωθεῖ ὁ Χριστός, ἡ ζωὴ σας, τότε θὰ φανερωθεῖτε καὶ σεῖς μαζί του δοξασμένοι»¹¹⁴. Εἶπε μάλιστα καθαρὰ νὰ νεκρώνουμε τὰ γήϊνα μέλη μας, ἐννοώντας τὴν πορνεία, τὴν ἀκαθαρσία καὶ τὰ συγγενικά πρὸς αὐτά.

Ἐπομένως, ὁ θάνατος τῆς Ραχὴλ σημαίνει ὅπωςδήποτε τοῦ πλήθους τῶν πιστῶν, δηλαδὴ τῆς Ἐκκλησίας, τὸν θάνατο, ὅπως ἐννοεῖται ἐν Χριστῷ, ὁ ὁποῖος μεταφέρει σὲ ἄλλη ζωὴ, ἀφοῦ εἶναι ἀληθινὸ, ὅτι ἡ ἐδῶ ζωὴ μας θὰ μετατεθεῖ ἀπὸ τὴ φθορὰ στὴν ἀφθαρσία, ἀπὸ τὸν θάνατο στὴ ζωὴ, ἀπὸ τὴν ἀδυναμία στὴ δύναμη, ἀπὸ τὴν ἀτιμία στὴ δόξα, ἀπὸ τὸν περιορισμένο χρόνο, στὴ μακραίωνη ζωὴ. Γιατὶ ἔτσι, ἔτσι θὰ θρυσκόμαστε διαρκῶς μαζί με τὸν Χριστὸ, διὰ τοῦ ὁποῖου καὶ μαζί με τὸν ὁποῖο στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα πρέπει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμη μαζί με τὸ ἅγιο Πνεῦμα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

113. Κολ. 2, 20.

114. Κολ. 3, 3-4.

ΓΛΑΦΥΡΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΝΕΣΙΝ

ΒΙΒΛΙΟΝ Ε΄.

Περὶ τοῦ Ἰακώβ.

α'. Πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως ἡ θεόπνευστος Γραφή τῆς διὰ Χριστοῦ σωτηρίας προαναφωνεῖ τοὺς τύπους, οὐ μετρίαν ἐντεῦθεν τοῖς ἐντευξομένοις τιθεῖσα τὴν ὄνησιν. Ὅνπερ γὰρ τρόπον οἱ τὴν ἐν
5 πίναξιν ἐπιστήμην εἰς ἅπαν ἐξησηκήμενοι, ταῖς τῶν χρωμάτων πολυ-
ειδέσι μορφαῖς καταποικίλλουσι, τὰς σκιάς εἰς ἐμφανεστέραν ἄγον-
τες ὄψιν καὶ πολὺ τὸ ἐπίχαρι καταχέοντες τῆς γραφῆς, οὕτω καὶ ἡ
τοῦδε τοῦ παντός τεχνίτις σοφία, τουτέστι Θεός, διὰ ποικίλων ὄσων
αὐχημάτων προαναφαίνει λεπτῶς τοῦ μυστηρίου τὸ κάλλος, ἵνα,
10 συνιέντες ὡς ἐν αἰνίγμασι καὶ μονονουχί προκατήχησιν καὶ προεισ-
βολὴν εἰς σύνεσιν τὸ πρᾶγμα ποιούμενοι, πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας
παραδοχὴν ἐτοιμότεροί πως εἶεν οἱ μυσταγαγόμενοι. Διατρίβομεν
τοίνυν ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ, μικρὸν διαφέροντες, ἢ τὰχα που καὶ ἠττώ-
μενοι τῶν ἀλόγων ζώων, εἴπερ ἀληθῆ τὴν ἐπίπληξιν ἐποιεῖτο Θεός
15 κατὰ τῶν ἐξ Ἰσραὴλ, οὕτω λέγων· «Ἔγνων τοῦς τὸν κτησάμενον καὶ
ὄνος τὴν φάτνην τοῦ κυρίου αὐτοῦ, Ἰσραὴλ δέ με οὐκ ἔγνω, καὶ ὁ
λαός μου οὐ συνῆκεν». Εἰ δὲ νόμον ἔχοντες τὸν παιδαγωγὸν ἐπὶ ταῖς
οὕτω δειναῖς ἀμαθίαις οἱ τῶν Ἰουδαίων δῆμοι κατεγινώσκοντο, τίς
ἂν γένοιτο λοιπὸν λόγος ὁ ζητούμενος περὶ τῶν ἐθνῶν, οἷς τῆς πολυ-
20 θεοῦ πλάνης ὁ θαθὺς ἐνέσκηψε σκότος; Κάτω γὰρ ὡσπερ διανενευ-
κότες αἰεὶ καὶ ταῖς τῆς σαρκὸς ἐπιθυμίαις ἐνελημμένοι, μόνα φρο-
νεῖν ἐσπούδαζον τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, οὐδ' ὅσον εἰπεῖν τὸν τῆς διανοίας
ὀφθαλμὸν ἀνατείνειν ἰσχύοντες εἰς τὰ τῆς φιλοθεΐας αὐχήματα.

Ἐντεῦθεν ἡμῖν ἐπομώζοντες καὶ μονονουχί κειμένοις ἐπιδα-

ΑΠΟ ΤΑ ΓΛΑΦΥΡΑ ΣΤΗ ΓΕΝΕΣΗ

ΛΟΓΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ

Για τὸν Ἰακώβ.

1. Ἡ θεόπνευστη Γραφή με πολλοὺς καὶ διάφορους τρόπους προλέγει τοὺς τύπους τῆς μέσω τοῦ Χριστοῦ σωτηρίας, προσφέροντας ὄχι μικρὴ ὠφέλεια σ' ἐκείνους πού τὴ διαβάξουν¹. Γιατί με ὅποιο τρόπο οἱ εἰδικοί στὴ ζωγραφικὴ ἐπιστῆμη ζωγραφίζουν με τὶς ἄπειρες ποικιλίες τῶν χρωμάτων καὶ παρουσιάζοντας με ποιοὺ ἐμφανῆ θεὰ τὶς σκιές, δίνουν πολὺ μεγάλη χάρη στὴν εἰκόνα, ἔτσι καὶ ἡ τεχνίτρια σοφία αὐτοῦ τοῦ σύμπαντος, δηλαδή ὁ Θεός, με πάρα πολλὰ κατορθώματα προεμφανίζει με τρόπο λεπτὸ τὴν ὁμορφιὰ τοῦ μυστηρίου, ὥστε, κατανοώντας αὐτὸ σὰν με αἰνίγματα καὶ συνειδητοποιώντας το σὰν με κάποια προκατήχηση καὶ προεισαγωγή, νὰ εἶναι κάπως πιὸ ἔτοιμοι οἱ μυσταγωγούμενοι νὰ ἀποδεχθοῦν τὴν ἀλήθεια. Ἐὰς ζοῦμε λοιπὸν σ' αὐτὸν ἐδῶ τὸν κόσμον διαφέροντας ἔστω καὶ λίγο ἀπὸ τὰ ζῶα, ἢ καὶ λίγο κατώτερα ἀπὸ αὐτὰ, ἐφόσον εἶναι ἀληθινὴ ἡ ἐπίπληξη πού ἔκανε ὁ Θεὸς ἐναντίον τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἰσραήλ, λέγοντας τὰ ἑξῆς: «Τὸ βόδι γνωρίζει τὸν ἰδιοκτήτη του, καὶ ὁ ὄνος τὴ φάτνη τοῦ κυρίου του, ἐνῶ ὁ Ἰσραήλ δὲν με γνώρισε καὶ ὁ λαὸς μου δὲν με κατάλαβε»². Ἐὰν λοιπὸν τὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων, ἐνῶ εἶχαν τὸν νόμον παιδαγωγό, κατηγοροῦνταν γιὰ τόσο φοβερὴ ἀμάθεια, ποιοὺς λόγους θὰ μπορούσε νὰ γίνεῖ γιὰ τὰ ἔθνη, στὰ ὅποια εἶχε πέσει τὸ βαθὺ σκοτάδι τῆς πολυθεικῆς πλάνης; Γιατί, ὄντας κατὰ κάποιο τρόπο διαρκῶς στραμμένοι πρὸς τὰ κάτω καὶ περιτυλιγμένοι με τὶς ἐπιθυμίες τῆς σάρκας, τὸ μόνο πρᾶγμα πού φρόντιζαν ἦταν νὰ σκέφτονται τὰ γήινα, μὴ μπορώντας, ὅπως θὰ λέγαμε, νὰ σηκώσουν τὰ νοερὰ μάτια πρὸς τὰ καυχήματα τῆς φιλοθεΐας.

Γ' αὐτὸ λοιπὸν οἱ μακάριοι προφῆτες, θρηνώντας καὶ κατὰ κάποιο

2. Ἦσ. 1, 3.

κρίνοντες οἱ μακάριοι προφήται, μυρίους ὄσους δεδαπανήκασι λό-
 γους. Ὁ μὲν γὰρ μακάριος Ἡσαΐας, «Ἐπλάτυνε», φησὶν, «ὁ ἄδης
 τὴν ψυχὴν αὐτοῦ καὶ διήνοιξε τὸ στόμα αὐτοῦ, μὴ διαλιπεῖν». Οὐ
 γὰρ ἦν ἀπόνευσις τοῦ κακοῦ, ἀφορήτω δὲ ὥσπερ πλεονεξία κατη-
 5 χθισμένοι τῇ τοῦ καθ' ἡμῶν τυραννήσαντος Σατανᾶ, κατέβαινον μὲν
 εἰς ἄδου κατὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀπαλλαγὴν οἱ δαίλιοι, χανδὸν τοῦ θα-
 νατοῦ καταλίνοντος καὶ καταπομαίνοντος, ὥσπερ ἡμᾶς εἰς τοῦτο
 τῆς ἁμαρτίας εὔρετοῦ. Καὶ γοῦν οὐκ ἀδακρυτί, καθάπερ ἔφην ἁρ-
 τῖως, τῆς τοιαύδε συμφορᾶς διεμέμητο καὶ αὐτὸς ὁ θεσπέσιος Δα-
 10 βίδ. Ἐφη δὲ οὕτω περὶ ἡμῶν, ποτέ μὲν, «Ὡς πρόβατα ἐν ἄδῃ ἐθεντο,
 θάνατος ποιμανεῖ αὐτούς», ὅτε δὲ πάλιν «Ὁ ποιμαίνων τὸν Ἰσραὴλ
 πρόσχες, ὁ ὀδηγῶν ὡσεὶ πρόβατον τὸν Ἰωσήφ· ὁ καθήμενος ἐπὶ τὰ
 Χερουθὶμ, ἐμφάνηθι· ἐξέγειρον τὴν δυναστείαν σου, καὶ ἔλθε εἰς τὸ
 σῶσαι ἡμᾶς». Ταύτητοι καὶ οὐ μέχρι παντός ὑπὸ τῶ θανάτῳ μεμενή-
 15 καμεν. Πέπομφε γὰρ ἡμῖν ἐξ οὐρανοῦ ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ποιμένα
 τὸν ἀγαθὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, οὐκ εἰς ἄδου ποιμαίνον-
 τα τοὺς ὑπ' αὐτὸν γενομένους, ἀλλ' εἰς ἀφθαρσίαν καὶ ζωὴν ἀποφέ-
 ροντα. Κατανέμει γὰρ «ἐν κρίνοις καὶ ἐν νομῇ ἀγαθῇ καὶ ἐν τόπων
 πίνον», κατὰ τὸ γεγραμμένον, πόαν ἡμῖν παρατιθεῖς τὴν πνευματι-
 20 κήν, καὶ τοῖς ἄνωθεν καὶ ἐξ οὐρανοῦ καταμεθύσκων νόμοις, καὶ
 ἐγκάρπους ἀποτελῶν, καὶ πρὸς γε δὴ τούτοις εἰς πληθὺν ἀμέτρητον
 κατευρύνει λαῶν. Καί μοι πάλιν ὡς ἐν σκιαῖς κατίδοι τις ἄν, ὅπερ
 ἔφην, τὸν θεσπέσιον Ἰακώβ καὶ τὰ ἐπ' αὐτῶ γεγραμμένα παρατιθέν-
 25 τος τοῦ λόγου, καὶ τῆς ἱστορίας τὸ δοκοῦν εἶναί πως ἀσυμφανὲς ὡς

ἔνι καταλευκαίνοντος.
 Γέγραπται τοίνυν ὡδί· «Ἐγένετο δέ, ὡς ἔτεκε Ραχὴλ τὸν Ἰωσήφ,
 εἶπεν Ἰακώβ τῷ Λάβαν· Ἀπόστειλόν με ἵνα ἀπέλθω εἰς τὸν τόπον
 μου καὶ εἰς τὴν γῆν μου· ἀπόδος μοι τὰς γυναῖκάς μου καὶ τὰ παιδιά
 μου, περὶ ὧν δεδούλευκά σοι, ἵνα ἀπέλθω. Σὺ γὰρ γινώσκεις τὴν
 30 δουλείαν, ἣν δεδούλευκά σοι, καὶ ὅσα ἦν κτήνη σου μετ' ἐμοῦ. Μι-
 κρὰ γὰρ ἦν ὅσα σοι ἦν ἐναντίον μου, καὶ ηὔξηθη εἰς πλῆθος. Καὶ
 ηὐλόγησέ σε Κύριος ἐπὶ τῶ ποδί μου. Νῦν οὖν πότε ποιήσω κάγῳ
 ἔμαντῶ οἶκον; Καὶ εἶπεν αὐτῷ Λάβαν· Τί σοι δώσω; Καὶ εἶπεν αὐτῷ

τρόπο κλαίοντάς μας ως νεκρούς, κατανάλωσαν μύριους ὄσους λόγους. Ἔτσι λοιπὸν ὁ μακάριος Ἡσαΐας λέγει· «Πλάτυνε ὁ ἄδης τὴν ψυχὴ του καὶ ἄνοιξε τὸ στόμα του, ὥστε νὰ μὴ σταματήσει τὸ καταβρόχθισμα»³. Δὲν ὑπῆρχε δηλαδή ἐκτροπὴ ἀπὸ τὸ κακό, καὶ σὰν νὰ ἦταν οἱ ἄνθρωποι φορτωμένοι μὲ τὴν πλεονεξία τοῦ Σατανᾶ, τὴν ὁποία χρησιμοποίησε μὲ τυρανικὸ τρόπο ἐναντίον μας, κατέβαιναν στὸν ἄδη οἱ δυστυχεῖς, κατὰ τὴν ἀπαλλαγὴ τους ἀπὸ τὴν ἐδῶ ζωὴ, καὶ ὁ θάνατος ἔχοντας τὸ στόμα του ἀνοιχτὸ τοὺς κατάπινε καὶ τοὺς ὀδηγοῦσε σ' αὐτὸ ὅπως καὶ ἐμᾶς ὁ ἐφευρέτης τῆς ἁμαρτίας. Ἀλλὰ καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ ὄχι χωρὶς δάκρυα, ὅπως εἶπα πρὶ πάντων, ἔφερεν στὴ μνήμη του τὴν τόσο μεγάλη συμφορὰ. Ἐλεγε λοιπὸν καὶ αὐτὸς γιὰ μᾶς, ἄλλοτε, «Τοὺς ἔβαλαν στὸν ἄδη σὰν πρόβατα γιὰ σφαγὴ, καὶ θὰ τοὺς ποιμαίνει ὁ θάνατος»⁴, ἄλλοτε πάλι· «Σὺ ποὺ ποιμαίνεις τὸν Ἰσραηλιτικὸ λαὸ, πρόσεχέ τον, καὶ σὺ ποὺ ὀδηγεῖς σὰν πρόβατα τὴ φυλὴ τοῦ Ἰωσήφ, ποὺ κάθεται πάνω στὰ Χερουβὶμ, ἐμφανίσου, θέσε σὲ ἐνέργεια τὴ δύναμή σου καὶ ἔλα νὰ μᾶς σώσεις»⁵. Γι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ δὲν μείναμε γιὰ πάντα κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τοῦ θανάτου. Γιατὶ μᾶς ἔστειλε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας ὡς ποιμένα τὸν ἀγαθὸ Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστόν, ὁ ὁποῖος δὲν ὀδηγεῖ στὸν ἄδη αὐτοὺς ποὺ γίνονται δικοὶ του, ἀλλὰ τοὺς ὀδηγεῖ στὴν ἀθανασία καὶ στὴ ζωὴ. Γιατὶ τοὺς βόσκει «μέσα σὲ κρίνα καὶ βοσκή καλὴ καὶ σὲ τόπο εὐφορο»⁶, σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, παραθέτοντάς μας τὴν πνευματικὴ χλόη καὶ μεθύοντάς μας μὲ τὰ οὐράνια ποτά, καὶ ἔτσι μᾶς κάνει καρπεροὺς καὶ ἐπὶ πλέον μᾶς αὐξάνει σὲ ἀμέτρητο πλῆθος λαῶν. Καὶ μοῦ φαίνεται πάλι πὼς μπορεῖ κανεὶς σὰν μέσα ἀπὸ σκιῆς νὰ δεῖ καλὰ αὐτὸ ποὺ εἶπα, ὅταν ἔκανα λόγο γιὰ τὸν Ἰακώβ καὶ γιὰ ὅσα εἶναι γραμμένα γι' αὐτόν, καὶ διαλεύκανε ὁ λόγος μου κατὰ τὸ δυνατόν αὐτὸ ποὺ φαινόταν ὅτι εἶναι κάπως ἀσαφῆς.

Ἐχει γραφεῖ λοιπὸν τὸ ἑξῆς· «Ὅταν γέννησε ἡ Ραχὴλ τὸν Ἰωσήφ, ὁ Ἰακώβ εἶπε στὸν Λάβαν· ἐπίτρεπέ με νὰ μεταβῶ στὴν πατρίδα μου καὶ στὴ χώρα μου. Δῶσε μου τὶς γυναῖκες μου καὶ τὰ παιδιά μου, γιὰ τὶς ὁποῖες σοῦ εἶχα δουλέψει, ὥστε νὰ φύγω. Γιατὶ γνωρίζεις τὴ δουλειὰ ποὺ σοῦ πρόσφερα καὶ πόσα ἦταν τὰ ζῶα σου μαζί μου. Γιατὶ ἦταν λίγα, καὶ αὐξήθηκαν πολὺ, γιατί σὲ εὐλόγησε ὁ Κύριος μὲ τὴν ἀφίξή μου. Καὶ τότε λοιπὸν θὰ κάνω καὶ ἐγὼ σπιτι δικό μου; Καὶ ὁ Λάβαν τοῦ εἶπε· Τί νὰ σοῦ δώσω; Καὶ ὁ Ἰακώβ τοῦ ἀπάντησε· Δὲν θὰ μοῦ δώσεις

5. Ψαλμ. 79, 2-3.

6. Ἔσμη Ἄσμη 2, 16. Ψαλμ. 22, 2.

Ἰακώβ· Οὐ δώσεις μοι οὐδέν. Ἐὰν ποιήσης μοι τὸ ρῆμα τοῦτο, πάλιν πομιαῶ τὰ πρόβατά σου σήμερον καὶ φυλάξω. Παρελθέτω πάντα τὰ πρόβατά σου σήμερον, διαχώρισον ἐκεῖθεν πᾶν πρόβατον ποικίλον καὶ περκνόν, καὶ πᾶν βόσκημα φαιὸν ἐν τοῖς ἄρνεσι. Καὶ πᾶν διάλευ-
 5 κον καὶ ραντὸν ἐν ταῖς αἰξίν ἔσται μοι μισθός, καὶ ἐπακούσεται μου ἡ δικαιοσύνη μου ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ αὐτῶν, ὅτι ἔστιν ὁ μισθός μου ἐνώπιόν σου. Πᾶν ὃ ἂν μὴ ἦ ραντὸν ἢ διάλευκον ἐν ταῖς αἰξί καὶ φαιὸν ἐν τοῖς ἄρνεσι, κεκλεμμένον ἔσται παρ' ἐμοί. Εἶπε δὲ αὐτῷ Λάβαν·
 Ἔστω κατὰ τὸ ρῆμά σου. Καὶ διέστειλεν ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ τοὺς τρά-
 10 γους τοὺς ραντοὺς καὶ διαλευκούς, καὶ πάσας τὰς αἰγὰς τὰς ραντὰς καὶ διαλευκούς, καὶ πᾶν ὃ ἦν λευκὸν ἐν αὐτοῖς, καὶ πᾶν ὃ ἦν φαιὸν ἐν τοῖς ἄρνεσι, καὶ ἔδωκε διὰ χειρὸς τῶν υἱῶν αὐτοῦ, καὶ ἀπέστησε ὁδὸν τριῶν ἡμερῶν ἀνὰ μέσον αὐτῶν καὶ ἀνὰ μέσον Ἰακώβ Ἰακώβ δὲ ἐποίμιανε τὰ πρόβατα Λάβαν τὰ ὑπολειφθέντα». Δεῖ δὴ πάλιν ἡμᾶς
 15 ὡς ἐν θραχέσι συνενεγκεῖν τῆς ἱστορίας τὸ πλάτος, προσεπειπεῖν δὲ οὕτω, τίς ἂν γένοιτο πρέπων ταῖς ἐπ' αὐτῇ θεωρίας ὁ νοῦς.

β'. Δεδούλευκε τοίνυν ὁ μακάριος Ἰακώβ τῷ Λάβαν ὑπὲρ δυοῖν θυγατέρων, Λείας τε, φημί, καὶ Ραχήλ. Μακροὺς δὲ εἰς τοῦτο δαπανήσας χρόνους, γεννηθέντος αὐτῷ τοῦ Ἰωσήφ ἐκ Ραχήλ, τῆς ὅτι μά-
 20 λιστα διαφερόντως ἡγαπημένης, ἀλύει λοιπὸν εἰκότως, οἴκοι δὲ τε ἰέναι διασπεύδει πάλιν. Καὶ ὁ τῆς ἀποδημίας λόγος οὐκ ἀπίθανον ἔχει τὴν εὐρεσιν. Εἰ γὰρ μέλλοιμι, φησίν, ἀμισθί τε καὶ διηνεκῶς κατανέμειν τὰ σά, πότε ποιήσω καὶ γὰρ ἐμαυτῷ οἶκον; τουτέστι πότε τοῖς ἐμαυτοῦ παιδίοις τὰ ζωαρκῆ συλλέξαμι, κεκλήσομαι δὲ καὶ
 25 αὐτὸς οἴκου δεσπότης; Ἀλλὰ ταυτὶ μὲν Ἰακώβ. Μεταποιεῖται δὲ Λάβαν ὡς ἀγαθοῦ πομῆνος, ἠὲ λογιεῖσθαι τε φησιν ἐπὶ τῇ εἰσόδῳ αὐτοῦ Μεθίθι δε σὺδαμῶς, καίτοι τῆς ὑπὲρ τῶν θυγατέρων δουλείας εἰς πέρας ἠκούσης τὸ ὠρισμένον, ὑποσχεῖται δὲ τὸν ἀνδάνοντα χορηγήσειν μισθόν ὅτι μὲν γένοιτο χρηστός καὶ ἐπιεικής καὶ
 30 τῶν ἄγαν τληπαθεστάτων, καὶ μὴ ἐυλογίας αὐτῷ τῆς παρὰ Θεῷ πρόξενος, διεβεβαιούτο σαφῶς. Ἐφη γάρ, ὅτι «Εὐλόγησέ σε ὁ Θεὸς ἐπὶ τῷ ποδί μου», ἀντὶ τῆς εἰσόδου τὸν πόδα τιθεῖς. Τοῦτο γὰρ ἔφη προλαβὼν ὁ Λάβαν. Αἰτεῖ δὲ μισθὸν καὶ κατανεμήσειν ἐπαγγέλλε-

τίποτε. Ἐάν πραγματοποιήσεις τὸν λόγο μου αὐτόν, θὰ βοσκήσω καὶ σήμερα τὰ πρόβατά σου καὶ θὰ τὰ φυλάξω. Ἄς περάσουν ἀπὸ μπροστά μας σήμερα ὅλα τὰ πρόβατα, καὶ ξεχώρισε ἀπὸ αὐτὰ κάθε πρόβατο παρδαλὸ καὶ γεμᾶτο στίγματα, καὶ κάθε ἄρνι γκριζο, καθὼς ἐπίσης καὶ κάθε γίδα κατάλευκη καὶ παρδαλή, καὶ αὐτὰ θὰ εἶναι ὁ μισθός μου. Καὶ τὸ δίκιο μου αὐτὸ θὰ γίνῃ γνωστὸ σὲ ὅλους τὴν αὐριανὴ ἡμέρα, ὅτι αὐτὸς θὰ εἶναι ὁ μισθός μου ἀπὸ σένα. Καθένα ἀπὸ τὰ γίδια πού δὲν εἶναι κατάσπικτο ἢ κατάλευκο, καὶ ἀπὸ τὰ ἄρνια πού δὲν εἶναι γκριζο, θὰ ἀφαιρεῖται ἀπὸ μένα. Καὶ ὁ Λάβαν τοῦ εἶπε Ἄς γίνῃ ὅπως εἶπες. Καὶ χώρισε τὴν ἡμέρα ἐκείνη τοὺς τράγους τοὺς κατάσπικτους καὶ κατάλευκους, καὶ ὅλα τὰ γίδια τὰ κατάσπικτα καὶ κατάλευκα, καὶ κάθε λευκὸ πού ὑπῆρχε ἀνάμεσά τους, καὶ κάθε γκριζο ἀπὸ τὰ ἄρνια, καὶ ἀφοῦ τὰ παρέδωσε στὴν ἔξουσία τῶν υἱῶν του, τοὺς ἀπομάκρυνε σὲ ἀπόσταση τριῶν ἡμερῶν μετὰξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ Ἰακώβ. Καὶ ὁ Ἰακώβ βοσκοῦσε τὰ πρόβατα πού εἶχαν ἀπομείνει στὸν Λάβαν»⁷. Πρέπει λοιπὸν ἐμεῖς νὰ συνοψίσουμε πάλι μὲ συντομία τὸ μῆκος τῆς διήγησης, καὶ νὰ ποῦμε ποιὸ εἶναι τὸ νόημα πού ταιριάζει στὰ ἀναγραφόμενα αὐτῆς.

2. Εἶχε δουλέψει λοιπὸν ὁ μακάριος Ἰακώβ στὸν Λάβαν γιὰ τίς δύο θυγατέρες του, δηλαδὴ τὴ Λεῖα καὶ τὴ Ραχήλ, καὶ ἀφοῦ δαπάνησε πολλὰ χρόνια γι' αὐτό, ὅταν τοῦ γεννήθηκε ὁ Ἰωσήφ ἀπὸ τὴ Ραχήλ, τὴν ὁποία ἀγαποῦσε ὅπως ἰδιαίτερος, σταναχωριόταν στὸ ἔξῃς δικαιολογημένα, καὶ ἤθελε νὰ ἐπιστρέφῃ πάλι στὸ πατρικὸ του σπιτί, καὶ ἡ δικαιολογία πού βρῆκε γιὰ τὴν ἀποδημία ἦταν πειστικὴ. Γιατὶ λέγει Ἐάν πρόκειται νὰ βόσκω συνεχῶς τὰ δικά σου πρόβατα χωρὶς ἀμοιβή, πότε θὰ κάνω καὶ ἐγὼ τὸ δικὸ μου σπιτί; Δηλαδὴ πότε θὰ συγκεντρώσω τὰ ζῶα πού ἐπαρκοῦν γιὰ τὰ δικά μου παιδιὰ, καὶ θὰ ὀνομασθῶ καὶ ἐγὼ κύριος τοῦ σπιτιοῦ μου; Καὶ αὐτὰ βέβαια εἶπε ὁ Ἰακώβ. Ὁ Λάβαν τότε ἀλλάζει γνώμη, ἐπειδὴ ὁ Ἰακώβ ἦταν καλὸς βοσκός, καὶ λέγει ὅτι εὐλογήθηκε μὲ τὸν ἐρχομό του. Παρ' ὅλα αὐτὰ δὲν τὸν ἀφήνει νὰ φύγει, ἂν καὶ ὁ χρόνος τῆς δούλεψής του γιὰ τίς θυγατέρες του ἔφτασε στὸ τέλος καὶ τοῦ ὑπόσχεται ὅτι θὰ τοῦ δώσει τὸν μισθὸ πού τοῦ ἀναλογεῖ. Καὶ ἐκεῖνος τοῦ εἶπε ὅτι ὑπῆρξε καλὸς καὶ ἐπεικῆς καὶ ἕνας ἀπὸ τοὺς πολὺ ταλαιπωρημένους, καὶ τὸν διαβεβαίωσε καθαρά, ὅτι ἔγινε αἴτιος νὰ εὐλογηθεῖ ἀπὸ τὸν Θεό. Γιατὶ τοῦ εἶπε «Σὲ εὐλόγησε ὁ Θεὸς μὲ τὸ πού πάτησα τὸ πόδι μου ἐδῶ», χρησιμοποιοῦντας τὸ πόδι του ἀντὶ τῆς εἰσόδου του. Γιατὶ αὐτὸ πρόλαβε καὶ εἶπε ὁ Λάβαν. Ζήτησε λοιπὸν μισθό,

ται τὰς Λάβαν ἀγέλας, ἀπονεμηθέντων αὐτῶ καὶ διεσταλμένων ἰδικῶς τῶν κατερρατισμένων, ἤτοι διαλεύκων καὶ σποδοειδῶν. Οὐ δὴ γεγονότος ἀποδιότῃσι μὲν ὁ Ἰακώβ ὁμοῦ τοῖς ἰδίους τέκνοις τὴν ἀποκλήρωθεισαν αὐτῶ ἀγέλην, καταπομαίνει δὲ αὐτὸς τὰ Λάβαν
5 ἔτι. Τίς δὴ οὖν ἄρα τῶν τοιούτων ἡμῖν σαφῆς γένοιτο ἂν καὶ εἰς ἰσχύτητα τὴν πνευματικὴν περιεπτισμένος ὁ νοῦς, εἰπεῖν ἀναγκαῖον.

γ'. Περιεϊσθῶ τοίνυν τὸ αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ πρόσωπον Ἰακώβ, καθάπερ ἀμέλει καὶ φθάσαντες εἴπομεν. Χριστὸς γάρ ὁ ἀληθὴς
10 πτερνοστής. Πεπάτηκε γὰρ ὀλοτρόπως τὴν ἁμαρτίαν, καὶ καθὸ νοεῖται, καὶ πέφηγεν ἄνθρωπος, νεώτατος ὢν καὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ γεγονότων ὀψιγενέστερος, ἀγίων δὴ λέγω προφητῶν καὶ αὐτοῦ δὲ Μωσέως. Ὅμως ἔχει τὰ πρεσβεῖα καὶ ἔστι πρωτότοκος διὰ τὸ ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς καθικέσθαι τὸν Μονογενῆ. Αὐτὸς ἔστιν ὁ εὐλο-
15 γούμενος παρὰ τοῦ Πατρὸς διὰ πλήθους σίτου καὶ οἴνου. Αὐτῶ δεδουλεύκασιν ἔθνη καὶ προσκεκνήκασιν ἄρχοντες. «Καὶ ὁ καταρῶμενος αὐτὸν ἐπικατάρατος, ὁ δὲ εὐλογῶν εὐλογημένος», κατὰ τὴν εὐλογίαν Ἰσαάκ. Αὐτὸς ὁ καθ' ὁμοιότητα τὴν Ἰακώβ καθάπερ τινὰ πατρῶαν ἐστὶν ἀπολελοιπῶς τὸν οὐρανὸν καὶ πρὸς
20 Λάβαν ἀφιγμένος, ὃν τῷ κόσμῳ παρεικαστέον, τῷ μὴ εἰδῶτι ποτὲ τίς ὁ φύσει Θεός, κατηρρωστηκότι δὲ ὥσπερ ἄγαν τὴν πολύθεον πλάνησιν εἰδωλολάτρης γὰρ καὶ ὁ Λάβαν. Ἴδιος μὲν οὖν καὶ ὁ κόσμος Χριστοῦ, καθὸ καὶ φύσει νοεῖται Θεός καὶ τῶν ὄλων Κύριος καὶ δημιουργός, οὐκ ἴδιος δὲ πάλιν διὰ τὴν ἀπόστασιν καὶ τὸ ἤδη πῶς
25 δοκεῖν ἕτερον γενέσθαι διὰ τὴν ἁμαρτίαν. Ἐπεγράφετο γὰρ βασιλεῖα τὸν Σατανᾶν.

Οὐκοῦν καταδέβηκεν ὁ Λόγος ἐξ οὐρανοῦ, τὴν πατρῶαν ὥσπερ καταλελοιπῶς ἐστὶν (τοῦτο γὰρ ἔφην ἀρτίως), καὶ ἦν ὡς ξένος ἐν ἰδίῳ τῷ κόσμῳ. Καὶ μαρτυρήσει λέγων ὁ σοφὸς Ἰωάννης «Ἐν τῷ
30 κόσμῳ ἦν, καὶ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω». Ἀλλὰ ταυτὶ μὲν ἴσως ἀρμόσειεν ἂν εἰκότως τοῖς τῆς ἐπιδημίας καιροῖς. Ὅτι δὲ καὶ πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως ἐν ἰδίῳ ἦν ὡς Θεός, ἀγνωστέος δὲ τῷ κόσμῳ, τῶν καθ' ἡμᾶς ἐποιεῖτο πρόνοιαν,

και υποσχέθηκε να μοιράσει τὰ κοπάδια τοῦ Λάβαν. Ἔτσι τοῦ ἀπονεμήθηκαν, ἀφοῦ ξεχωρίστηκαν μὲ εἰδικὸ τρόπο, τὰ σημαδεμένα, δηλαδή τὰ κατάλευκα καὶ σταχτιά. Ἀφοῦ ἔγινε αὐτὸ, ἀποχώρισε ὁ Ἰακώβ μαζὶ μετὰ παιδιὰ του τὸ κοπάδι ποὺ τοῦ κληρώθηκε, καὶ ὁ ἴδιος ἔβασκε ἀκόμα τὰ πρόβατα τοῦ Λάβαν. Εἶναι ἀνάγκη λοιπὸν νὰ ποῦμε καθαρὰ ποῖο εἶναι γιὰ μᾶς τὸ νόημα αὐτῶν ποὺ περιβάλλεται ἀπὸ τὴ φτωχὴ πνευματικότητα.

3. Ὁ Ἰακώβ λοιπὸν ὑποτυπώνει τὸ πρόσωπο τοῦ ἴδιου τοῦ Χριστοῦ, ὅπως ἄλλωστε εἶπαμε ἤδη. Καθόσον ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ ἀληθινὸς ὑποσκελιστής. Γιατὶ ποδοπάτησε μὲ πολλοὺς τρόπους τὴν ἁμαρτία, καὶ σύμφωνα μὲ τὸ νόημα αὐτὸ, καὶ ἔγινε ἄνθρωπος ὄντας νεώτατος καὶ μεταγενέστερος ἐκείνων ποὺ γεννήθηκαν πρὶν ἀπὸ αὐτὸν, δηλαδή τῶν ἀγίων προφητῶν καὶ τοῦ ἴδιου τοῦ Μωυσῆ. Ὅμως ἔχει τὰ πρεσβεῖα καὶ εἶναι πρωτότοκος, ἐπειδὴ μετὰ πολλῶν ἀδελφῶν προτάσσεται ὁ Μονογενής. Αὐτὸς εἶναι ποὺ εὐλογήθηκε ἀπὸ τὸν Πατέρα μὲ πολὺ σιτάρι καὶ κρασί. Σ' αὐτὸν ὑποτάχθηκαν ἔθνη καὶ τὸν προσκύνησαν ἀρχοντες. Καί, σύμφωνα μὲ τὴν εὐλογία τοῦ Ἰσαάκ, «Ἐκεῖνος ποὺ τὸν καταριέται, εἶναι καταραμένος, ἐνῶ αὐτὸς ποὺ τὸν εὐλογεῖ, εἶναι εὐλογημένος»^{7α}. Αὐτὸς (ὁ Χριστὸς) ὅπως ὁ Ἰακώβ, σάν νὰ ἦταν κάποια πατρικὴ ἐστία, ἐγκατέλειψε κατὰ κάποιο τρόπο τὸν οὐρανὸ, καὶ ἔφτασε στὸν Λάβαν, τὸν ὁποῖο πρέπει νὰ παρομαῖσουμε μὲ τὸν κόσμον, ὁ ὁποῖος ποτὲ δὲν εἶχε γνωρίσει ποῖος εἶναι ὁ κατὰ φύσιν Θεὸς καὶ κατὰ κάποιο τρόπο ἔπασχε πολὺ ἀπὸ τὴν πολυθεϊκὴ πλάνη, γιατί καὶ ὁ Λάβαν ἦταν εἰδωλολάτρης. Ἰδιὸς λοιπὸν ἦταν καὶ ὁ κόσμος τοῦ Χριστοῦ, ἐφόσον νοεῖται καὶ κατὰ φύσιν Θεός, καὶ Κύριος καὶ Δημιουργὸς τῶν ὄλων, ἀλλὰ καὶ ὄχι ἴδιος πάλι, λόγω τῆς ἀπόστασης καὶ ἐπειδὴ κατὰ κάποιο τρόπο φαινόταν ὅτι ἀνῆκε σὲ ἄλλον, ἐξαιτίας τῆς ἁμαρτίας. Γιατὶ ἀναγνώριζε βασιλιὰ τὸν Σατανᾶ.

Κατέβηκε λοιπὸν ὁ Λόγος ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, ἐγκαταλείποντας κατὰ κάποιο τρόπο τὴν πατρικὴ του ἐστία (αὐτὸ βέβαια τὸ εἶπα προηγουμένως), καὶ ἦταν σάν ξένος μέσα στὸν δικό του τὸν κόσμον. Καὶ τὸ βεβαιώνει αὐτὸ ὁ σοφὸς Ἰωάννης, λέγοντας: «Βρισκόταν στὸν κόσμον, καὶ ὁ κόσμος ἔγινε μέσω αὐτοῦ, καὶ ὁ κόσμος δὲν τὸν γνώρισε»⁸. Ἰσως ὅμως αὐτὸ νὰ ταιριάζει εὐλόγα μὲ τὸν καιρὸ τοῦ ἐρχομοῦ του. Ὅτι ὅμως καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἐνανθρώπηση βρισκόταν στὰ δικά του ὡς Θεός, ἀλλ' ἦταν ἀγνωστὸς στὸν κόσμον, καὶ φρόντιζε γιὰ τὰ προβλήματα μας ἀπὸ

ἐξ ἔμφυτον καλοκάγαθίας καὶ θεοπρεποῦς ἡμερότητος, παραδείξει-
 εν ἂν εὐθύς ὁ θεοπέσιος Ἰακώβ ὡς ἐν τύπῳ τῷ καθ' ἑαυτόν. Ἐπι-
 μαινε γὰρ τὰ πρόβατα Λάβαν, καίτοι μισθὸν ἔχων παρ' αὐτοῦ τὸ
 5 σύμπαν οὐδένα, ἐλπίδι δὲ μόνῃ εἰς τοῦτο ἡγμένος ταῖν δυοῖν αὐτοῦ
 συνάπτεσθαι θυγατέραν, καὶ τέκνων γνησίων ἀναδειχθήσεσθαι πα-
 τήρ. Λεῖα δὲ ἦσθη καὶ Ραχὴλ. Θεὸς γὰρ ὢν κατὰ φύσιν ὁ Υἱός, ἐν
 τῷ κόσμῳ ἦν (τοῦτο γὰρ ὁ Λάβαν), καὶ κατεπόμιναι δέ τινα τρόπον
 οἰκονομῶν ὡς Θεὸς τὰ ζωαρκῆ, δωρούμενος τοὺς ἀπὸ γῆς καρπούς,
 ἀνιείς πηγὰς ὑδάτων καὶ ποταμῶν νάματα, «τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνα-
 10 τέλλων», κατὰ τὸ γεγραμμένον, ὑέτους καθιεῖς, ἐντιθεῖς τῇ ἀνθρώ-
 που φύσει τὴν ἔμφυτον φρόνησιν. Αὐτὸς γὰρ ἐστὶ «Τὸ φῶς τὸ ἀληθι-
 νόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον». Ἐπλήρου δὲ ταῦτα διὰ μόνῃν, ὡς ἔφην, τὴν ἡμερότητα τὴν ἔμφυτον,
 καὶ μισθὸν μὲν ὥσπερ οὐδένα παρὰ τῶν ἐν κόσμῳ τηρικὰδε δεχόμε-
 15 νος, οὐ δοξολογίαν, οὐ προσκύνησιν, οὐ δόξαν ὀρθὴν καὶ ἀπλανῆ
 διάληψιν τὴν περὶ αὐτοῦ

Προεγνωκῶς δὲ ὅτι δύο γυναικας ἔξει κατὰ καιρούς, αἱ γνησίων
 αὐτῷ τέκνων ἔσσονται μητέρες, τίκτουσαι νοητῶς. Ποῖαι δὲ αὗται,
 Πρώτη μὲν ἡ πρεσβύτερα, τουτέστι Λεῖα, τῆς Ἰουδαίων Συναγωγῆς
 20 τὸν τύπον ἀποπεραίνουσα. Δευτέρα δὲ καὶ μετ' οὐ πολὺ καὶ τριτόθη-
 τος, ἡ νεωτέρα Ραχὴλ, τουτέστιν ἡ ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησία, ἡ καὶ τέτοκε
 τὸν Ἰωσήφ, «Θεοῦ προσθήκη» ἐρμηνευόμενον. Προστίθεται μὲν
 γὰρ τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ ἢ ἐξ ἔθνῶν ἀγέλη. Νοεῖται δὲ καὶ ἐτέρως, ταῖς
 κατὰ καιρὸν τῶν πιστευόντων προσθήκαις εἰς πληθύν ἀμέτρητον
 25 ἰούσα. Πλὴν ὄρα τὴν ἐπιτήρησιν. Ὀνήησι γὰρ λίαν τὸ ἀκριδῆς ἐν
 τούτοις. Γεγέννηκεν ἡ Λεῖα πρὸ Ραχὴλ· εἶτα μεταξὺ παιδίσκαι δύο
 Βάλλα τε καὶ Ζελφά. Ἄλλ' ἠρέμει τέως Ἰακώβ· ἴδιον δὲ οἶκον οὐπω
 ποιεῖν ἐσκέπτετο. Τέτοκεν ἡ Ραχὴλ τὸν Ἰωσήφ, καὶ οἶκον λοιπὸν ἐραῖ·
 «Πότε», γὰρ φησι, «ποιήσω ἑμαντῶ οἶκον;». Τέτοκε μὲν γὰρ ἡ τῶν
 30 Ἰουδαίων Συναγωγῆ τούς εἰς δουλείαν τὴν ὑπὸ νόμον. Ἄλλ' οὐπω
 Χριστὸς ἴδιον οἶκον ἔχειν ἀμολόγει σαφῶς. Οὐ γὰρ ἀπεδέχετο λίαν
 τὸν ἐκ λίθων ναόν, ὃν Σολομῶν ἀνεδείματο. Καὶ γοῦν Ἰουδαίων ἐξω-

ἔμφυτη καλοκαγαθία καὶ πραότητα, θὰ τὸ δείξει ἀμέσως ὁ θεοπέσιος Ἰακώβ, ὡς τύπος αὐτοῦ. Γιατὶ ἔβασκε τὰ πρόβατα τοῦ Λάβαν, ἂν καὶ δὲν ἄπαιρνε κανένα μοθὸ ἀπὸ αὐτόν, καὶ τὸ ἔκανε αὐτὸ μὲ μόνη τὴν ἑλπίδα, ὅτι θὰ ἔνωθεῖ μὲ τις δύο θυγατέρες του καὶ θὰ ἀναδειχθεῖ πατέρας γνήσιων παιδιῶν, καὶ αὐτὲς ἦταν ἡ Λεῖα καὶ ἡ Ραχὴλ. Ἔτσι καὶ ὁ Υἱός, πού ἦταν Θεὸς κατὰ φύση, βρισκόταν στὸν κόσμον (γιατὶ αὐτὸ ἦταν ὁ Λάβαν), καὶ ἔβασκε κατὰ κάποιον τρόπο τὰ πρόβατά του, φροντίζοντας ὅσα χρειάζονταν γιὰ νὰ ζήσουν, χαρίζοντάς τους τοὺς καρπούς τῆς γῆς, κάνοντας νὰ ἀναβλύζουν οἱ πηγές τῶν ὑδάτων καὶ τὰ ρεύματα τῶν ποταμῶν, «ἀνατέλλοντας τὸν ἥλιο του»⁹, ὅπως εἶναι γραμμένο, ρίχνοντας βροχές, καὶ βάζοντας στὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου τὴν ἔμφυτη φρονιμάδα. Γιατὶ αὐτὸς εἶναι «Τὸ φῶς τὸ ἀληθινό, τὸ ὁποῖο φωτίζει κάθε ἄνθρωπο πού ἔρχεται στὸν κόσμον»¹⁰. Καὶ τὰ ἔκανε ὅλα αὐτά, ὅπως εἶπα, ἐξαιτίας τῆς ἔμφυτης καὶ μόνο πραότητάς του, χωρὶς νὰ ἔπαιρνε τότε κανένα μοθὸ ἀπὸ τὸν κόσμον, οὔτε εὐχαριστία, οὔτε προσκύνηση, οὔτε σωστὴ πίστη καὶ ἀλάνθαστη κρίση γι' αὐτόν.

Γνώριζε ὅμως ἐκ τῶν προτέρων ὅτι θὰ ἔχει δύο γυναῖκες κατὰ καιροὺς, οἱ ὁποῖες θὰ εἶναι μητέρες γνήσιων παιδιῶν, γεννώντας νοητά. Καὶ ποιὲς εἶναι αὐτές; Πρώτη ἡ μεγαλύτερη, δηλαδὴ ἡ Λεῖα, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸν τύπο τῆς Συναγωγῆς. Καὶ δεύτερη ὕστερα ἀπὸ λίγο καὶ πολυπόθητη, ἡ νεώτερη Ραχὴλ, δηλαδὴ ἡ ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησία, ἡ ὁποία καὶ γέννησε τὸν Ἰωσήφ, πού ἐρμηνευόμενο τὸ ὄνομα σημαίνει «προσθήκη τοῦ Θεοῦ». Γιατὶ προστέθηκε στους ἀπογόνους τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ἡ ποιμνὴ τῶν ἐξ ἔθνῶν. Νοεῖται ὅμως καὶ διαφοροτικά, καθὼς μὲ τὴν κατὰ καιροὺς αὐξηση τῶν πιστῶν ἔφτασε σὲ ἀμέτρητο πλῆθος. Ἀλλὰ πρόσεχε τὸ βαθύτερο νόημα αὐτῶν. Γιατὶ ὠφελεῖ πολὺ ἡ ἀκρίβεια σ' αὐτά. Ἡ Λεῖα γέννησε πρὶν ἀπὸ τὴ Ραχὴλ. Ἐπειτα μεσολαβοῦν δύο δούλες, ἡ Βάλλα καὶ ἡ Ζελφᾶ. Ἀλλὰ ὁ Ἰακώβ μέχρι τότε ἦταν ἥρεμος. Γιατὶ δὲν σκεπτόταν ἀκόμα νὰ κάνει δικό του σπίτι. «Ὅταν ὅμως ἡ Ραχὴλ γέννησε τὸν Ἰωσήφ, τότε ἐπιθυμεῖ καὶ σπίτι. Γιατὶ λέγει: «Πότε θὰ ἀποκτήσω σπίτι γιὰ τὸν ἑαυτό μου;»¹¹. Ἡ Συναγωγὴ δηλαδὴ τῶν Ἰουδαίων γέννησε ἐκείνους πού προορίζονταν γιὰ τὴ δουλεία κάτω ἀπὸ τὸν νόμο. Ἀλλὰ ὁ Χριστὸς ὁμολογοῦσε καθαρὰ, ὅτι δὲν εἶχε ἀκόμα δικό του σπίτι. Γιατὶ δὲν δεχόταν πολὺ τὸν ναὸ ἀπὸ πέτρες πού ἔχτισε ὁ Σολομών. Καὶ ἐπειδὴ οἱ Ἰουδαῖοι ἐξοργίσθηκαν κάποτε γι' αὐτὸ πολὺ,

11. Γέν. 30, 30.

φρονωμένους ἄγαν ἐπὶ τῷδέ ποτε μονονουχί και ἐπιπλήττει λέγων· «Ὁ οὐρανός μοι θρόνος, ἡ δὲ γῆ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν μου. Ποῖον οἶκον οἰκοδομήσετε μοι, λέγει Κύριος ἢ τίς τόπος τῆς καταπαύσεώς μου;».

Ἄλλ' οὐδὲ οἶκος Θεοῦ γέγονε νοητός ὁ Ἰσραήλ. Οὐ γὰρ κατὰ
5 κηκεν ἐν αὐτοῖς. Ἐπειδὴ δὲ τέτοκεν ἡ ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησία τὸν νέον
τε και ἐν προσθήκαις λαόν, οἶκον ἴδιον ἑαυτῷ λοιπὸν ὁ Σωτὴρ
κατεσκευάζετο. Καὶ τίς δὴ οὗτός ἐστιν; Ἡμεῖς οἱ πιστεύσαντες, περὶ
ῶν φησι και διὰ προφήτου φωνῆς· «Διδούς νόμους μου εἰς τὴν διά-
νοϊαν αὐτῶν, και ἐπὶ καρδίας αὐτῶν ἐπιγράψω αὐτούς. Καὶ ἔσομαι
10 αὐτοῖς εἰς Θεόν, και αὐτοὶ ἔσονται μοι εἰς λαόν». Κατοικεῖ ἐν ἡμῖν
διὰ τοῦ Πνεύματος, καθάπερ ἀρτίως ἔφη, οὐ κατοικήσας ἐν Ἰσρα-
ήλ. Ὅτι γὰρ ἀμέτοχοι τοῦ Πνεύματος, ὡς ἐν τύπῳ λέγω τῷ καθ'
ἡμᾶς, οἱ πρὸ τῆς ἐπιδημίας, σαφηνιεῖ λέγων ὁ σοφώτατος Ἰωάννης·
«Οὐπω γὰρ ἦν Πνεῦμα, ὅτι Ἰησοῦς οὐδέπω ἐδοξάσθη». Ἐγγε-
15 μένος γὰρ ἐκ νεκρῶν και εἰς εἰκόνα τὴν θείαν τὴν ἀνθρώπου φύσιν
ἀναμορφῶν, πρώτοις ἐνεφύσησε τοῖς ἀγίοις ἀποστόλοις, λέγων·
«Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον». Ἐφη δὲ πον και ὁ θεσπέσιος Παῦλος· «Οὐ
γὰρ ἐλάβετε Πνεῦμα δουλείας πάλιν εἰς φόβον, ἀλλ' ἐλάβετε Πνεῦ-
μα υἰοθεσίας, ἐν ᾧ κράζομεν· Ἀββᾶ, ὁ Πατήρ». Οὐκοῦν Πνεῦμα
20 μὲν δουλείας ἦν ἐν Ἰσραήλ, ἐν ἡμῖν δὲ τοῖς ἀπὸ Ραχὴλ, τουτέστι τῆς
ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησίας, Πνεῦμα Θεοῦ πρὸς υἰοθεσίαν, οἶκον ἡμᾶς
ἀποτελοῦν τὸν πνευματικόν. Ἐλεύθεροι γὰρ οἱ ἀπὸ Ραχὴλ, ἧς οἱ
ὀφθαλμοὶ καλοὶ και ὠραῖοι, καίτοι τῆς Λείας οὐχ ᾧδε ἐχούσης.

Ὁρᾶ γὰρ οὐχ ὑγιῶς ἡ τῶν Ἰουδαίων Συναγωγὴ. Καὶ μαρτυρή-
25 σει λέγων ὁ σοφώτατος Παῦλος· «Ἄχρι γὰρ τῆς σήμερον ἡμέρας τὸ
αὐτὸ κάλυμμα ἐπὶ τῇ ἀναγνώσει τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης μένει, μὴ
ἀνακαλυπτόμενον, ὅτι ἐν Χριστῷ καταργεῖται. Ἄλλ' ἕως σήμερον
ἡνῖκα ἀναγινώσκεται Μωσῆς, κάλυμμα ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτῶν κεῖ-
ται. Ἡνῖκα δὲ εἰς ἐπιστρέψη πρὸς Κύριον, περιαιρεῖται τὸ κάλυμ-
30 μα. Ὁ δὲ Κύριος τὸ Πνεῦμά ἐστιν. Οὐ δὲ τὸ Πνεῦμα Κυρίου, ἐκεῖ
ἐλευθερία. Ἄλλ' ἡμεῖς ἅπαντες», ὡς ἔφη πάλιν αὐτός, «ἀνεκεκαλυμ-

τούς ἐπιπλήττει κατὰ κάποιο τρόπο λέγοντας: «Γιὰ μένα ναὸς εἶναι ὁ οὐρανός, καὶ ἡ γῆ τὸ ὑποπόδιό μου. Ποιὸν ναὸ θὰ μοῦ κτίσετε, λέγει ὁ Κύριος, ἢ ποιὸς τόπος ὑπάρχει γιὰ τὴν ἀνάπαυσή μου;»¹².

Ἄλλὰ ὁ Ἰσραὴλ δὲν ἔγινε οὔτε νοητὸς οἶκος τοῦ Θεοῦ, γιατί δὲν κατοίκησε σ' αὐτούς. Ὅταν ὅμως γένησε ἡ ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησία τὸν νέο καὶ πρόσθετον λαὸ, ὁ Σωτῆρας κατασκεύασε ἰδιαιτερο οἶκο γιὰ τὸν ἑαυτό του. Καὶ ποιὸς εἶναι αὐτὸς λοιπόν; Ἐμεῖς ποὺ πιστέψαμε, γιὰ τοὺς ὁποίους λέγει καὶ μετὰ τὴ φωνὴ τοῦ προφήτη: «Θὰ δώσω νόμους καταννητοὺς στὴ διάνοιά τους, καὶ θὰ τοὺς γράψω στὴν καρδιά τους. Καὶ θὰ εἶμαι Θεὸς αὐτῶν, καὶ αὐτοὶ θὰ εἶναι λαὸς μου»¹³. Κατοικεῖ μέσα μας διὰ τοῦ Πνεύματος, ὅπως εἶπα προηγουμένως, χωρὶς νὰ ἔχει κατοικήσει στοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰσραὴλ. Ὅτι βέβαια ἦταν ἀμέτοχοι τοῦ Πνεύματος, ἐννοῶ σύμφωνα μετὰ τὸν τύπο τὸν δικό μας, οἱ πρὶν ἀπὸ τὸν ἐρχομὸ τοῦ Χριστοῦ, τὸ διευκρινίζει ὁ σοφώτατος Ἰωάννης λέγοντας: «Γιατί δὲν ὑπῆρχε ἀκόμα τὸ Πνεῦμα, ἐπειδὴ ὁ Ἰησοῦς δὲν εἶχε ἀκόμα δοξαθεῖ»¹⁴. Γιατί ὅταν ἀναστήθηκε ἀπὸ τοὺς νεκροὺς καὶ μεταμόρφωσε τὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου σύμφωνα μετὰ τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, τότε φύσηξε πρῶτα στοὺς ἀγίους ἀποστόλους, λέγοντας: «Λάβετε ἅγιο Πνεῦμα»¹⁵. Ἄλλὰ καὶ ὁ θεοπέσιος Παῦλος εἶπε κάπου: «Γιατί δὲν ἐλάβατε πνεῦμα δουλείας, ποὺ νὰ σᾶς προξενεῖ πάλι φόβο, ἀλλὰ ἐλάβατε Πνεῦμα ποὺ σᾶς κάνει υἱούς, μετὰ τὸ ὁποῖο φωνάζουμε: Ἄββᾶ, Πατέρα»¹⁶. Ἐπομένως στὸν Ἰσραὴλ ὑπῆρχε πνεῦμα δουλείας, ἐνῶ σὲ μᾶς, δηλαδὴ σὲ αὐτοὺς ποὺ γεννήθηκαν ἀπὸ τὴ Ραχὴλ, ἦτοι τὰ τέκνα τῆς ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησίας, ὑπάρχει Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ποὺ χαρίζει υἱοθεσία, τὸ ὁποῖο ἀποτελεῖ γιὰ μᾶς τὸ πνευματικὸ σπίτι μας. Γιατί εἶναι ἐλεύθεροι αὐτοὶ ποὺ γεννήθηκαν ἀπὸ τὴ Ραχὴλ, τῆς ὁποίας τὰ μάτια ἦταν καλὰ καὶ ὠραῖα, ἐνῶ τῆς Λείας δὲν ἦταν τέτοια.

Ἡ Συναγωγὴ δηλαδὴ τῶν Ἰουδαίων δὲν βλέπει καλὰ. Καὶ τὸ βεβαιώνει ὁ σοφώτατος Παῦλος λέγοντας: «Γιατί μέχρι σήμερα τὸ ἴδιο κάλυμμα μένει κατὰ τὴν ἀνάγνωση τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, καὶ δὲν ἀφαιρεῖται, γιατί καταργεῖται μετὰ τὸν Χριστό. Ἄλλὰ μέχρι σήμερα, κάθε φορὰ ποὺ διαβάζεται ὁ Μωυσῆς, ὑπάρχει κάλυμμα στὴν καρδιά τους. Μόλις ὅμως ἐπιστρέψει κανεὶς στὸν Κύριο, τὸ κάλυμμα ἀφαιρεῖται. Καὶ Κύριος εἶναι τὸ Πνεῦμα. Καὶ ὅπου εἶναι τὸ Πνεῦμα τοῦ Κυρίου, ἐκεῖ ὑπάρχει ἐλευθερία. Ἄλλὰ ἐμεῖς ὅλοι», ὅπως εἶπε πάλι ὁ ἴδιος, «μετὰ ἀκά-

μένω προσώπω τὴν δόξαν Κυρίου κατοπτριζόμενοι, τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμεθα ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν, καθάπερ ἀπὸ Κυρίου Πνεύματος». Συνίης ὅτι καλοῖς ὀφθαλμοῖς καὶ ἀνακεκαλυμμένω προσώπω τὴν δόξαν Κυρίου κατοπτριζόμεθα; Λαμπροὶ γὰρ οἱ τῆς Ραχὴλ ὀφθαλμοί, καθάπερ ἔφην ἄρτίως. Ἐπειδὴ τοίνυν ἡ νεωτάτη Ραχὴλ τὸν Ἰωσήφ ἐκτέτοκεν, οἴκαδε μὲν ἰέναι διασπεύδει λοιπὸν ὁ θεοπέσιος Ἰακώβ. Μεταποιεῖται δὲ Λάβαν, καὶ εὐλογεῖσθαί φησιν εἰς πληθὺν ἄρδην τῆς ἀγέλης εὐρυνομένης. Δεῖται γὰρ λίαν ὁ κόσμος Θεοῦ, κἂν εἰ μὴ λέγει τυχόν, ἀλλ' οὖν τῶ εἰδέναι καὶ ὁμολογεῖν ὅτι πάντα αὐτῶ τά τε ζωαρκῆ, καὶ τὰ εἰς εὐ εἶναι παρὰ Θεοῦ. Ἐξαιτεῖ δὲ μισθὸν ὁ μακάριος Ἰακώβ, εἰκῆ παρεῖναι μὴ ἐνεχόμενος ἔτι. Καὶ ἦν ὁ μισθὸς οὐκ ἀνεθέλητος αὐτῶ, τὰ κατεροραμμένα, τὰ σποδοειδῆ

Κατὰ μὲν οὖν τοὺς ἄνωθεν ἔτι καὶ παρωχηκότας καιρούς, καίτοι 15 διοικῶν τὸν κόσμον ἐξ ἡμερότητας τῆς ἐμφύτου καὶ θεοπρεποῦς ὁ δι' οὗ τὰ πάντα Θεὸς Λόγος, ἠφίει τοὺς ἐν αὐτῶ «πορεύεσθαι ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν», κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἐπειδὴ δὲ τέτοκεν ἡ Ἐκκλησία τὸν ἐν προσθήκαις αἰεὶ καὶ νέον λαόν, τουτέστι τοὺς διὰ πίστεως τῆς εἰς αὐτὸν ἀναγέννησιν ἤδη λαχόντας τὴν πνευματικὴν, ἀπαιτεῖ τὸν 20 κόσμον μισθὸν ὥσπερ τινὰ τῆς ὑπὲρ αὐτοῦ προνοίας τοὺς εἰς τὸ πιστεῦναι ἐτομοτέρους, ὧν ἂν εἰς τύπον τὰ σποδοειδῆ καὶ ραντά. Τί δὴ τοῦτο ἔστιν; Αἰεὶ περ ἐν ταῖς οἴων τε καὶ αἰγῶν ἀγέλαις τὰ μονοειδῆ τοῖς τρέφουσιν αἰρετώτερα, τὰ δὲ ραντά καὶ κατεστιγμένα τάξιν ἔχει δευτέραν, καὶ οὐκ ἐν ἴσῳ λόγῳ τοῖς ἄλλοις. Ἐριον γὰρ ἐν αὐταῖς 25 οὐ μονοειδές, ἀλλ' ἐν βραχὺ παραλλάξ, ἑτερόχρονον δὲ ἔστιν καὶ οἰονεὶ περιπεφυρμένον. Δέχεται τοίνυν ἀπὸ τοῦ κόσμου Χριστός, οὐχὶ δὴ πον πάντως τὰ ἐν αὐτῶ τίμια, καὶ ἐν ἀνθρώποις ἀπόλεχται, ἀλλ' ὅσα μᾶλλον ἐν αὐτοῖς ἐν ὑφέσει τε εἶναι δοκεῖ καὶ οὐκ ἐν ἴσῳ δόξῃ. Πιστώσεται δὲ τὸν λόγον καὶ ὁ θεοπέσιος Παῦλος, ἐπιστέλλων τοῖς 30 πεπιστευκόσι. «Βλέπετε γὰρ τὴν κλῆσιν ὑμῶν, ἀδελφοί, ὅτι οὐ πολ-

17. Β' Κορ. 3,14-18.

18. Ἰω. 1,3.

19. Ζαχ. 3,7.

λυπτο τὸ πρόσωπο, ἀντανεκλώντας τὴ λαμπρότητα τοῦ Κυρίου, μεταμορφωνόμαστε, ὅμοια μὲ αὐτόν, ἀπὸ λαμπρότητα σὲ λαμπρότητα, πρᾶγμα πού προέρχεται ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, δηλαδή ἀπὸ τὸν Κύριον»¹⁷. Ἀντιλαμβάνεσαι λοιπὸν ὅτι μὲ δόξαλαμπρα μάτια καὶ ἀκάλυπτο πρόσωπο ἀντανεκλούμε τὴ λαμπρότητα τοῦ Κυρίου; Γιατί, ὅπως εἶπα προηγουμένως, τὰ μάτια τῆς Ραχήλ ἦταν λαμπερά. «Ὅταν λοιπὸν ἡ νεώτατη Ραχήλ γέννησε τὸν Ἰωσήφ, ὁ θεσπέσιος Ἰακώβ διάζεται νὰ ἐπιστρέψει στὴν πατρίδα του. Ἀλλὰ ὁ Λάβαν ἀλλάζει γνώμη, καὶ λέγει, ὅτι εὐλογήθηκε ἀπὸ τὸν Θεό, γιατί τὰ πρόβατά του αὐξήθηκαν ἀμέσως. Ἐχει δηλαδή μεγάλη ἀνάγκη ὁ κόσμος τοῦ Θεοῦ, ἔστω καὶ ἂν δὲν τὸ λέγει ἐνδεχομένως, ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ ἀναγνωρίζει καὶ νὰ ὁμολογεῖ ὅτι ὅλα ὅσα ἐπαρκοῦν γιὰ τὴ ζωὴ, καὶ τὸ ὅτι εἴμαστε καλά, δίνονται ἀπὸ τὸν Θεό. Ζητᾷ ὅμως μισθὸ ὁ μακάριος Ἰακώβ, μὴ ἀνεχόμενος πιά νὰ παραμένει ἄσκοπα. Καὶ ὁ μισθὸς πού τὸν θέλησε ὁ ἴδιος, ἦταν τὰ κατασιγμένα καὶ τὰ γκριζα πρόβατα καὶ γίδια.

Κατὰ τοὺς παλιούς λοιπὸν καὶ περασμένους καιροὺς, ἂν καὶ κυβερνοῦσε τὸν κόσμον μὲ πραότητα ἔμφυτη καὶ θεοπρεπῆ ὁ Θεὸς Λόγος, διὰ τοῦ ὁποίου ἔχουν γίνει ὅλα¹⁸, ἀφῆνε τοὺς δικούς του «νὰ ἀκολουθοῦν τοὺς δρόμους τους»¹⁹, ὅπως ἔχει γραφεῖ, ὅταν ὅμως γέννησε ἡ Ἐκκλησία τὸν συνεχῶς αὐξανόμενο καὶ νέον λαό, δηλαδή ἐκείνους πού μὲ τὴν πίστη τους σ' αὐτόν πέτυχαν ἤδη τὴν πνευματικὴ ἀναγέννηση, ἀπαιτεῖ τὸν κόσμον, σὰν κάποιον μισθὸ γιὰ τὴ φροντίδα του γι' αὐτοὺς πού εἶναι πιὸ ἔτοιμοι νὰ πιστέψουν σ' αὐτόν, τῶν ὁποίων τύπος θὰ μπορούσαν νὰ θεωρηθοῦν τὰ γκριζα καὶ τὰ κατάστικτα πρόβατα καὶ γίδια. Τί σημαίνει λοιπὸν αὐτό; Πάντοτε βέβαια σ' αὐτοὺς πού τρέφουν κοπάδια προβάτων καὶ γιδιῶν τὰ μονόχρωμα εἶναι προτιμώτερα, ἐνῶ τὰ παρδαλά καὶ αὐτὰ πού ἔχουν σίγματα ἀνήκουν στὴ δεύτερη κατηγορία, καὶ δὲν θεωροῦνται ἰσότιμα μὲ τὰ ἄλλα, γιατί τὸ μαλλί τους δὲν εἶναι μονόχρωμο, ἀλλ' ἐναλλάσσεται κάθε λίγο καὶ εἶναι ποικιλόχρωμο καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἀνακατωμένο. Ὁ Χριστὸς λοιπὸν δέχεται ἀπὸ τὸν κόσμον ὄχι ὀπωσδήποτε αὐτὰ πού εἶναι γι' αὐτόν σπουδαῖα καὶ σιούς ἀνθρώπους διαλεχτά, ἀλλ' ὅσα μᾶλλον μεταξὺ αὐτῶν φαίνονται ὅτι εἶναι κατώτερα καὶ ὄχι ἴσης ἀξίας. Θὰ ἐπιβεβαιώσει βέβαια τὰ λόγια μου καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος, πού γράφει σὲ ἐκείνους πού εἶχαν πιστέψει: «Κοιτάξτε, ἀδελφοί, ποιοὶ εἶστε σεῖς πού κάλεσε ὁ Θεός. Γιατί δὲν ὑπάρχουν μεταξὺ σας πολλοὶ σοφοὶ σύμφωνα μὲ τὰ κριτήρια τῶν ἀνθρώπων, οὔτε

λοι σοφοί κατὰ σάρκα, οὐ πολλοὶ δυνατοί, οὐ πολλοὶ εὐγενεῖς, ἀλλὰ τὰ μωρὰ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ Θεός, ἵνα καταισχύνη τοὺς σοφούς, καὶ τὰ ἀσθενῆ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ Θεός, ἵνα καταισχύνη τὰ ἰσχυρά».

5 *Νοηθείη δ' ἂν καὶ ἐτέρως, εἴτερ βούλοιτό τις ἐξακριβοῦν τὰ τοιαύδε, σποδοσειδῆς ραντόν. Ποικίλον γὰρ πως οἱ ἐν Χριστῷ τὸ εὐπρεπὲς ἔχοντες ὡς ἐν ἔργοις τε καὶ λόγοις. Τὸ μὲν γὰρ φαῖόν τε καὶ μέλαν καταλογισθείη εἰς αἰνίγμα καὶ σκιάν τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου, καὶ τὸν ἐπ' αὐτῷ σκοτεινὸν ἀσυμφανῆ τοῖς πολλοῖς καταγρά-*
10 ψοι λόγον. Ἐφη γὰρ πού καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ ἐν διβλίῳ Ψαλμῶν, ὅτι «Ἔθετο σκότος ἀποκρυφῆν αὐτοῦ, κύκλῳ αὐτοῦ ἢ σκηνῇ αὐτοῦ. Σκοτεινὸν ὕδωρ ἐν νεφέλαις ἀέρων», τὸ οἶονεὶ δυσκατάληπτον τῶν περὶ Θεοῦ δογμάτων σκηνῇ παρεικάζων καὶ ὀνομάζων τὸν σκότον, καὶ «ὑδωρ σκοτεινὸν ἐν νεφέλαις ἀέρων». Κατεπαγγέλλεται δὲ καὶ ἡ
15 Σοφία τισὶ χαριεῖσθαι πλουσίως τὸ νοεῖν δύνασθαι παραβαλᾶς καὶ σκοτεινὸν λόγον, ρήσεις τε σοφῶν καὶ αἰνίγματα. Οὐκοῦν τὸ βαθὺ καὶ οἶονεὶ μέλαν τῶν ἐπὶ Χριστοῦ δογμάτων τὸ φαῖόν ἡμῖν ὑπαινίττεται χρῶμα, τὸ δέ γε λαμπρὸν καὶ οἶονεῖτερ διαφανές, τὸ ὡς ἐν ἔργοις φημί τοῖς κατ' εὐσέβειαν, παραθήσει τὸ ἕτερον, τουτέστι τὸ
20 λευκόν. Τοιγάρτοι καὶ ὁ πάντων Δεσπότης τὴν ἐν Χριστῷ πίστεως κάθαρσιν προκαταμηνύει λέγων διὰ τῆς τοῦ προφήτου φωνῆς «Μάθετε καλὸν ποιεῖν, ἐκζητήσατε κρίσιν, ρύσασθε ἀδικούμενον, κρίνατε ὀρφανῷ, καὶ δικαιοῦσατε χήραν, καὶ δεῦτε καὶ διαλεχθῶμεν, λέγει Κύριος. Καὶ ἔὰν ὧσιν αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν ὡς φοινικοῦν, ὡς
25 χιόνα λευκανῶ, ἔὰν δ' ὧσιν ὡς κόκκινον, ὡς ἔριον λευκανῶ».

Ἄπόλεκτοι τοίνυν καὶ ἐν λόγῳ τῷ προὔχοντι παρὰ γε τῷ πάντων Σωτῆρι Χριστῷ οἱ δευτέραν μὲν ἔχοντες ἐν τῷ κόσμῳ τάξιν, τεθεμεμένοι δὲ ὡσπερ παρ' ἄλλους ἐν μείοσιν, καὶ ἐν δόξῃ πλεονεκτούμενοι, κατερραμμένοι δὲ ὡσπερ καὶ τὸ ποικίλον ἔχοντες νοητῶς
 30 ὡς ἐν βάθει δογμάτων τῶν περὶ Θεοῦ, καὶ τὸν τοῖς ἄλλοις ἀσυμφανῆ καταπλουτοῦντες λόγον, φαιδρότητί τε τῇ κατ' εὐσέβειαν εὐ μάλᾶ

20. Α' Κορ. 1, 26-27.

21. Ψαλμ. 17, 12.

πολλοί δυνατοί, ούτε πολλοί εὐγενεῖς στήν καταγωγή, ἀλλά ὁ Θεὸς διάλεξε ἐκείνους πού ὁ κόσμος θεωρεῖ μωρούς, γιὰ νὰ καταντροπιᾶσει τοὺς σοφοὺς, καὶ ἐπίσης διάλεξε ὁ Θεὸς αὐτοὺς πού ἔχουν ταπεινὴ καταγωγή κατὰ κόσμο, γιὰ νὰ καταντροπιᾶσει τοὺς ἰσχυροὺς»²⁰.

Θὰ μπορούσε ὁμως νὰ ἐρμηνευθεῖ καὶ διαφορετικά, ἂν κάποιος ἤθελε νὰ ἔξακριβώσῃ αὐτά, τὸ γκριζο καὶ τὸ στιγματισμένο. "Ὅτι δηλαδή οἱ πιστοὶ στὸν Χριστὸ ἔχουν διαφορετικὴ συμπεριφορὰ στὰ ἔργα καὶ στὰ λόγια. Γιατὶ τὸ γκριζο καὶ μαῦρο μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ὡς αἰνίγμα καὶ σκιὰ τοῦ μυστηρίου τοῦ Χριστοῦ, καὶ δείχνει τὸν σκοτεινὸ καὶ ἀφανῆ στοὺς πολλοὺς λόγο. Γιατὶ εἶπε κάποιου καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ στὸ βιβλίο τῶν Ψαλμῶν: «Ἐκρυψε σέ σκοτάδι τὸ μεγαλεῖο του. Γύρω του ἀπλώθηκε ἡ σκηνή του. Σκοτεινὰ σύννεφα γεμάτα νερό, πού αἰωροῦνται στὸν ἀέρα»²¹, παρομοιάζοντας κατὰ κάποιον τρόπο τὴ δυσκολία κατανόησης τῶν δογμάτων γιὰ τὸν Θεὸ μὲ σκηνή, πού τὴν ὀνομάζει σκοτεινὴ, «καὶ νερὸ σκοτεινὸ στὰ σύννεφα πού αἰωροῦνται στὸν ἀέρα». Τὸ διακηρῦσσει ὁμως καὶ ἡ Σοφία, λέγοντας ὅτι σὲ μερικoὺς δόθηκε πλουσιοπάροχα τὸ χάρισμα νὰ μπορούν νὰ κατανοοῦν τίς παραβολὲς καὶ τὰ δυσκολονόητα λόγια, τίς ρήσεις τῶν σοφῶν καὶ τὰ αἰνίγματα²². Ἔρα λοιπὸν τὸ φαιδ χρῶμα ὑπαινίσσεται σὲ μᾶς τὸ βάθος καὶ κάπως τὸ δυσδιάκριτο τῶν δογμάτων τοῦ Χριστοῦ, ἐνῶ τὸ λαμπρὸ χρῶμα καὶ κατὰ κάποιον τρόπο διαφανές, δηλαδή τὸ λευκὸ, παριστάνει τὴ λαμπρότητα καὶ κατὰ κάποιον τρόπο τὴ διαφάνεια τῶν ἔργων πού εἶναι σύμφωνα μὲ τὴν πίστη. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Δεσπότης τῶν ὄλων προαναγγέλλει τὴν καθαρότητα τῆς πίστεως στὸν Χριστὸ, λέγοντας μὲ τὴ φωνὴ τοῦ προφήτη: «Μάθετε νὰ κάνετε τὸ καλὸ, ζητήστε δικαιοσύνη, γλυτώστε αὐτὸν πού ἀδικεῖται, κρίνετε δίκαια τὸν ὄρφανό, δικαιῶστε τὴ χήρα, καὶ τότε ἔλατε νὰ συζητήσουμε, λέγει ὁ Κύριος. Καὶ ἐὰν οἱ ἁμαρτίες σας εἶναι ἐρυθρές, θὰ τίς κάνω λευκὲς σὰν τὸ χιόνι, ἐὰν πάλι εἶναι κόκκινες, θὰ τίς κάνω λευκὲς σὰν τὸ μαλλί»²³.

Εἶναι λοιπὸν ἐπιλεκτοὶ καὶ ἔχουν πρώτη θέση στὸν λόγο κοντὰ στὸν Σωτήρα τῶν ὄλων Χριστὸ αὐτοὶ πού στὸν κόσμον ἔχουν δευτέρη θέση. Καὶ ἐνῶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους τοποθετοῦνται ἀνάμεσα στοὺς κατώτερους, ὑπερτεροῦν σὲ δόξα, καὶ εἶναι σὰν σημαδεμένοι μὲ διάφορα χρώματα κατὰ τρόπο νσητό, μὲ τὸ βάθος τῶν δογμάτων γιὰ τὸν Θεό, καὶ πλουτισμένοι μὲ τὸν ἀφανῆ στοὺς ἄλλους λόγο, καὶ διαπρεπεῖς πάρα

22. Σοφ. Σειρ. 39, 1.

23. Ἦσ. 1, 17-18.

διαπρεπεῖς. Μισθὸν μὲν οὖν Ἰακώβ τὰ κατερραμμένα. Τίνα δὲ τρόπον κατεσοφίζετο μὲν τὸν Λάβαν, πλείοστα δὲ ὅσα τὰ αἰρεθέντα ποιεῖ, πολυπραγμονῶμεν, εἰ δοκεῖ, καὶ ἐξ αὐτῶν ἀναμάθωμεν τῶν ἱερῶν Γραμμάτων. Ἔχει γὰρ οὕτως· «Ἐλαβε δὲ ἑαυτῷ Ἰακώβ
 5 ράβδον στυρακινήν χλωρὰν καὶ καρυῖνην καὶ πλατάνου, καὶ ἐλέπισεν αὐτὰς Ἰακώβ λεπίσματα λευκά, περισύρων τὸ χλωρόν. Ἐφαίνετο δὲ ἐπὶ ταῖς ράβδοις τὸ λευκόν, ὃ ἐλέπισε ποικίλον. Καὶ παρέθηκε τὰς ράβδους, ἃς ἐλέπισε ἐν ταῖς ληνοῖς τῶν ποτιστηρίων τοῦ ὕδατος, ἵνα, ὡς ἂν ἔλθωσι τὰ πρόβατα πιεῖν, ἐνώπιον τῶν ράβδων
 10 ἐλθόντων αὐτῶν εἰς τὸ πιεῖν, ἐγκισσῆσωσι τὰ πρόβατα εἰς τὰς ράβδους. Καὶ ἔτικτον τὰ πρόβατα διάλευκα καὶ ποικίλα καὶ σποδοειδῆ ραντά. Τοὺς δὲ ἄμνοὺς διέστειλεν Ἰακώβ, καὶ ἔθηκεν ἐναντίον τῶν προβάτων κριὸν διάλευκον, καὶ πᾶν ποικίλον ἐν τοῖς ἄμνοις. Καὶ διεχώρισεν ἑαυτῷ ποίμνια καθ' ἑαυτόν, καὶ οὐκ ἔμμεξεν αὐτὰ εἰς τὰ
 15 πρόβατα τοῦ Λάβαν. Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ καιρῷ ᾧ ἐνεκίσσων τὰ πρόβατα ἐν γαστρὶ λαμβάνοντα, ἔθηκεν Ἰακώβ τὰς ράβδους ἐναντίον τῶν προβάτων ἐν ταῖς ληνοῖς, τοῦ ἐγκισσῆσαι αὐτὰ κατὰ τὰς ράβδους. Ἦνίκα δὲ ἂν ἔτεκε τὰ πρόβατα, οὐκ ἐτίθει. Ἐγένετο δὲ τὸ ἄσχημα τοῦ Λάβαν, τὰ δὲ ἐπίσημα τοῦ Ἰακώβ, καὶ ἐπλούτησεν ὁ ἄν-
 20 θρωπος σφόδρα σφόδρα».

Ποιμενικῆς μὲν οὖν ἐπιστήμης τὸ εἰδέναι φασμέν, ὅτι τοῖς ὄρωμένοις τὰ ἐμφορῆ πάντων τε καὶ πάντως ἀποτεκοιεν ἂν ὄιες τε καὶ αἴγες, καὶ τοῖς τῶν παραλιπτόντων χρώμασι γένοιτ' ἂν ὁμοειδῆ τὰ ἐξ αὐτῶν, εἰ ἐν τῷ κιτῆν θεάσαιτο. Ἔοικε δὲ πως τοῖς κατὰ φύσιν τὸ
 25 χρῆμα κατορθοῦσθαι νόμοις. Ἄρρητα δὲ τὰ τοιαῦτα παντελῶς, καὶ ταῖς ἡμετέραις ἐννοίαις ἀστιβῆ. Ἀπόλεκτα δὲ τὰ σποδοειδῆ καὶ κατερραμμένα κατὰ θεῖαν ὁμφὴν ἐποιεῖτο πάλιν ὁ θεοπέσιος Ἰακώβ. Ἔφη γάρ που πρὸς Λείαν τε καὶ Ραχήλ· «Καὶ ἐγένετο ἡνίκα ἐνεκίσσων τὰ πρόβατα ἐν γαστρὶ λαμβάνοντα, καὶ εἶδον τοῖς ὀφθαλμοῖς
 30 μου ἐν τῷ ὕπνῳ. Καὶ ἰδοὺ οἱ τράγοι καὶ οἱ κριοὶ ἀναβαίνοντες ἦσαν ἐπὶ τὰς αἴγας καὶ τὰ πρόβατα, διάλευκοι καὶ ποικίλοι καὶ σποδοειδεῖς ραντοί. Καὶ εἶπέ μοι ὁ ἄγγελος τοῦ Θεοῦ καθ' ὕπνον Ἰακώβ.

πολύ ὡς πρὸς τὴ λαμπρότητα καὶ τὴν εὐσέβεια. Ὁ Ἰακώβ λοιπὸν πῆρε ὡς μισθὸ τὰ σημαδεμένα. Μὲ ποιὸν ὁμως τρόπο ἐξαπάτησε τὸν Λάβαν καὶ ἔκανε πάρα πολλὰ αὐτὰ πού διάλεξε, ἄς τὸν ἐξετάσουμε προσεκτικὰ, ἐὰν νομίζετε, καὶ ἄς τὸ μάθουμε ἀπὸ τὴν ἀγία Γραφή. Ἔχει λοιπὸν ὡς ἔξης· «Πῆρε ὁ Ἰακώβ γιὰ τὸν ἑαυτό του χλωρὰ ραβδιὰ ἀπὸ στύρακα, καρυδιὰ καὶ πλάτανο, καὶ ἔβγαλε ἀπὸ τὸν χλωρὸ φλοιοὺς τοὺς γύρω-γύρω μερικὲς λωρίδες. Ἔτσι φαινόταν στὰ ραβδιὰ ὁ λευκὸς κορμὸς τοὺς στὰ μέρη πού εἶχε ἀφαιρέσει τίς λωρίδες καὶ ἦταν ποικιλόχρωμα. Ἔβαλε τότε τὰ ραβδιὰ πού πελέκησε στὶς λεκάνες τῶν ποτιστηρίων τοῦ νεροῦ, ὥστε, ὅταν ἔρθουν τὰ πρόβατα νὰ πιῶν μπροστὰ στὰ ραβδιὰ, καὶ ἔρθει σ' αὐτὰ ἢ ἐπιθυμία νὰ ἔρθουν σὲ ἐγκυμοσύνη, νὰ γεννήσουν σύμφωνα μὲ τὰ χρώματα τῶν ραβδιῶν. Καὶ πράγματι τὰ αἰγοπρόβατα συλλάμβαναν καὶ γεννοῦσαν λευκὰ ἄρνια καὶ ποικιλόχρωμα καὶ σταχτιά καὶ διάστικτα. Τὰ αἰγοπρόβατα αὐτὰ τὰ ποικιλόχρωμα τὰ ξεχώρισε ὁ Ἰακώβ καὶ ἔβαλε μπροστὰ σ' αὐτὰ λευκὸ κριάρι καὶ τὰ περισσότερα ἄρνια πού γεννιώνταν ἦταν διάστικτα. Μετὰ ξεχώρισε τὰ διάστικτα αἰγοπρόβατα γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ δὲν τὰ ἀναμίγνυε μὲ τὰ πρόβατα τοῦ Λάβαν. Κατὰ τὸν καιρὸ λοιπὸν πού συλλάμβαναν καὶ γονιμοποιοῦνταν τὰ πρόβατα τοποθετοῦσε ὁ Ἰακώβ τὰ ραβδιὰ μπροστὰ στὰ πρόβατα μέσα στὶς λεκάνες τῶν ποτιστηρίων, ὥστε νὰ συλλάβουν παρόμοια μὲ τὰ ραβδιὰ στὸ χρῶμα ἄρνια. Ὅταν ὁμως τὰ πρόβατα γεννοῦσαν, δὲν ἔβαζε τὰ ραβδιὰ στὶς ποτίστρες. Καὶ ἔτσι ὅσα δὲν εἶχαν σημάδια τὰ ἔπαιρνε ὁ Λάβαν, ἐνῶ τὰ σημαδεμένα τὰ ἔπαιρνε ὁ Ἰακώβ, καὶ ἔτσι πλούτισε ὁ ἄνθρωπος πάρα πολύ»²⁴.

Λέμε λοιπὸν ὅτι εἶναι ποιμενικὴ γνώση, τὸ νὰ γνωρίζει ὅτι εἶναι δυνατὸν οἱ προβατίνες καὶ οἱ γίδες νὰ γεννήσουν νεογνά ὅπως ὅποτε ὅμοια μὲ τὰ χρώματα πού βλέπουν, καὶ ὅτι θὰ γεννηθοῦν ὅμοια μὲ τὰ χρώματα πού θὰ δοῦν κατὰ τὴ διάρκεια τῆς σύλληψης. Φαίνεται βέβαια ὅτι τὸ πρᾶγμα αὐτὸ γίνεται κατὰ κάποιον τρόπο σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους τῆς φύσεως, ἀλλ' ὁμως αὐτὰ εἶναι τελειῶς ἄρρητα καὶ ἀπλησίιστα στὸν δικό μας νοῦ. Ὁ θεοπέσιος λοιπὸν Ἰακώβ μὲ θεία ὑπόδειξη διάλεξε τὰ σταχτιά καὶ τὰ κατάστικτα. Γιατὶ εἶπε κάποτε στὴ Λεῖα καὶ τὴ Ραχὴλ· «Ὅταν τὰ πρόβατα ζευγάρωναν καὶ ἔμεναν ἐγκυα, εἶδα μὲ τὰ μάτια μου στὸν ὕπνο μου, ὅτι οἱ τράγοι καὶ τὰ κριάρια ἀνέβαιναν στὶς γίδες καὶ στὶς προβατίνες, καὶ ἦταν κατάλευκοι καὶ ποικιλόχρωμοι καὶ γκριζοὶ καὶ κατάστικτοι. Καὶ ὁ ἄγγελος τοῦ Θεοῦ μου εἶπε στὸν

Ἐγὼ δὲ εἶπα· Τί ἐστὶ; Καὶ εἶπεν Ἀνάβλεψον τοῖς ὀφθαλμοῖς σου, καὶ ἰδὲ τοὺς τράγους καὶ τοὺς κριοὺς ἀναβαίνοντας ἐπὶ τὰ πρόβατα καὶ τὰς αἴγας διαλεῦκους καὶ ποικίλους καὶ σποδοειδεῖς ραντούς». Ταυτὶ μὲν οὖν φησι τὸ Γράμμα τὸ ἱερόν. Ἀλλὰ φέρε τῆς ἱστορίας τὸ
5 χθαμαλὸν ὑποτρέχοντες, ἀναβαίνομεν ἐπὶ τὰ πνευματικά.

δ. Ράβδος ἡμῖν αἰνιγματωδῶς ἐπιγράφει πάλιν τὸν Ἐμμανου-
ήλ. Ὠνόμασται γὰρ ὡδί παρὰ τῆ θεοπνεύστῳ Γραφῇ. Ἡσαΐας μὲν
γὰρ ὁ θεοπέσιος «Καὶ ἐξελεύσεται ράβδος», φησὶν, «ἐκ τῆς ρίζης
Ἰεσσαί, καὶ ἄνθος ἐκ τῆς ρίζης ἀναθήσεται». Πρὸς δέ γε τὸν ἐν οὐ-
10 ρανοῖς Πατέρα καὶ Θεόν, τὸ τῶν πιστευόντων πρόσωπον ὑποδύς ὁ
θεοπέσιος ἡμῖν ἀνεφάνησε Δαβίδ· «Ἡ ράβδος σου καὶ ἡ βακτηρία
σου αὐταὶ με παρεκάλεσαν». Παρακεκλήμεθα γὰρ ἐν Χριστῷ, καὶ
αὐτὸν ἔρεισμα πεποιήμεθα. Γέγραπται γάρ, ὅτι «Υπερστερίσει τοὺς
δικαίους ὁ Κύριος». Ἡμῖν οὖν τράγοις λογικοῖς θρέμμασι τοῖς ἀνά
15 πᾶσαν τὴν οἰκουμένην καὶ ἐν ὄλῳ τῷ κόσμῳ, ράβδον ὥσπερ τινὰ
παρατίθησι ἑαυτὸν ὁ Χριστός. Ράβδον δὲ οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ στυρακί-
νην καὶ καρυῖνην καὶ ὡς ἐκ πλατάνου. Φυτόν δὲ καὶ τοῦτο τῶν εἰς
ὀρθότητα μεμαρτυρημένων, καὶ θανάτου μὲν ἢ στυρακίνη σημεῖον
(ἀρώμασι γὰρ τὸ τεθνηκὸς θεραπεύεται σῶμα, ἀρωμάτων δὲ ἡδι-
20 στον ὁ στύραξ Ἀπέθανεν δὲ δι' ἡμᾶς ὁ Χριστός καὶ ἐτάφη, κατὰ τὰς
Γραφάς), καρυῖνη δὲ ἐργηγόρσεώς τε καὶ αὐπνίας (ἐνεργεῖ γὰρ ἐν
ἡμῖν τὰ τοιαύδε φύσεως. Ἐγήγερται δὲ ὑπὲρ ἡμῶν ὁ Χριστός. Οὐ γὰρ
γέγονε κάτοχος ταῖς ἄδου πνυλαῖς, οὔτε μὴν εἰς ἅπαν ἡλῶ τοῖς τοῦ
θανάτου δεσμοῖς), ἢ ἐκ πλατάνου δὲ πάλιν ὑπεμφαίνειν ἔοικε τὸν εἰς
25 ὕψος τε καὶ πρὸς τὸν ἄνω δρόμον, τουτέστιν τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνά-
βασιν τοῦ Χριστοῦ. Εὐφνὲς γὰρ ξύλον καὶ τῶν ἄγαν εὐμηκεστάτων
ἢ πλάτανος. Ὑψώθη δὲ παρὰ τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός. Ἔφη γὰρ ὁ Πέ-
τρος περὶ αὐτοῦ· «Τῆ δεξιᾷ οὖν τοῦ Θεοῦ ὑψωθείς». Καὶ ὁ Παῦλος,
ὑπερυψοῦσθαί φησιν αὐτόν, καὶ λαβεῖν τὸ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνο-
30 μα, καὶ τὴν παρὰ πάντων προσκύνησιν.

Εἰ δέ τις βούλοιο καὶ καθ' ἑτερόν τινα νοῦν ἐκλήψεται τὸ φυ-
τόν. Καὶ τίς ὁ τρόπος; Οἱ περὶ τὰς τῶν ὀνομάτων ἐτυμολογίας πε-

25. Γέν. 31, 10-12. 26. Ἡσ. 11, 1. 27. Ψαλμ. 28, 4. 28. Ψαλμ. 31, 17.

28α. Θαμνοειδὲς δενδρίλλιο μὲ φύλλα ὡειδῆ καὶ μεγάλα λευκὰ ἄνθη, ἀπὸ τὰ
ποῖα παράγεται τὸ βάλαμο, ποὺ χρησιμοποιεῖται γιὰ τὴν θεραπεία τῆς ψώρας.

ὑπνο μου Ἰακώβ. Καὶ ἐγὼ ἀπάντησα· Τί εἶναι; Καὶ μοῦ εἶπε· Κοίταξε μὲ τὰ μάτια σου καὶ δὲς τοὺς τράγους καὶ τὰ κριάρια ποὺ ἀνεβαίνουν στὶς προβατίνες καὶ τὶς κατοίκες, ὅτι εἶναι κατάλευκοι καὶ διάστικτοι καὶ γκριζοὶ καὶ κατάστικτοι»²⁵. Καὶ αὐτὰ βέβαια λέγει ἡ ἅγια Γραφή. Ἐμπρὸς ὅμως, παρατρέχοντας τὴν ἀπλότητα τῆς διήγησης, νὰ ἀνεδοῦμε πρὸς τὰ πνευματικά.

4. Ἡ ράβδος μὲ τρόπο αἰνιγματικὸ μᾶς ὑποδηλώνει πάλι τὸν Ἐμμανουήλ. Γιατὶ ἔτσι ὀνομάζεται στὴ θεόπνευστη Γραφή. Ὁ θεοπέσιος Ἡσαΐας, γιὰ παράδειγμα, λέγει· «Καὶ θὰ φυτρώσει ράβδος ἀπὸ τὴ ρίζα τοῦ Ἰεσσαί, καὶ θὰ βλαστήσει ἄνθος ἀπὸ τὴ ρίζα»²⁶. Ἀλλὰ καὶ ὁ θεοπέσιος Δαβίδ, ὑποδύμενος τὸ πρόσωπο τῶν πιστῶν, ἀναφώνησε πρὸς τὸν Πατέρα καὶ Θεό· «Ἡ ράβδος σου καὶ τὸ μπαστοῦν σου μὲ στηρίζουν»²⁷. Γιατὶ πραγματικὰ ἔχουμε παρηγορηθεῖ μὲ τὸν Χριστὸ καὶ τὸν κάναμε στηριγμὰ μας. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ, ὅτι· «Ὁ Κύριος θὰ ὑποστηρίξει τοὺς δίκαιους»²⁸. Σὲ μᾶς λοιπὸν τοὺς τράγους τοὺς λογικοὺς καὶ τὰ θρέμματα ποὺ θρῆσκόμεστε σὲ ὅλη τὴν οἰκουμένη καὶ σὲ ὁλόκληρο τὸν κόσμο, ὁ Χριστὸς προσφέρει τὸν ἑαυτό του ὡς ράβδο. Καὶ ὄχι ἀπλῶς ράβδο, ἀλλὰ ἀπὸ στύρακα^{29a} καὶ καρυδιὰ καὶ πλάτανο. Γιατὶ καὶ αὐτὸ εἶναι φυτὸ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ εἶναι γνωστὰ γιὰ τὴν ὀρθότητά τους. Ἀπὸ αὐτὲς ἡ στυρακίνη ράβδος εἶναι σύμβολο τοῦ θανάτου (γιατὶ τὸ νεκρὸ σῶμα περιποιεῖται μὲ ἀρώματα, καὶ τὸ πιὸ εὐχάριστο ἀπὸ τὰ ἀρώματα εἶναι ὁ στύρακας. Καὶ ὁ Χριστὸς πέθανε γιὰ μᾶς καὶ θάφθηκε σύμφωνα μὲ τὶς Γραφές²⁹). Ἡ ράβδος ἀπὸ καρυδιὰ πάλι εἶναι σύμβολο τῆς ἐγρήγορης καὶ τῆς αὐπνίας (γιατὶ μᾶς προκαλεῖ τέτοιες καταστάσεις. Καὶ ὁ Χριστὸς ἀναστήθηκε γιὰ μᾶς. Γιατὶ δὲν κρατήθηκε ἀπὸ τὶς πύλες τοῦ ᾄδη, οὔτε αἰχμαλωτίσθηκε γενικὰ μὲ τὰ δεσμὰ τοῦ θανάτου). Τέλος ἡ ράβδος ἀπὸ πλάτανο φαίνεται πὺς προεικονίζει τὴν πορεία τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὰ ὕψη καὶ πρὸς τὰ ἄνω, δηλαδὴ τὴν ἀνάβαση τοῦ Χριστοῦ στοὺς οὐρανοὺς. Γιατὶ ὁ πλάτανος εἶναι δένδρο εὐθυτενὲς καὶ ἀπὸ τὰ πιὸ μεγάλα σὲ μῆκος. Ὑψώθηκε ὅμως καὶ ὁ Υἱὸς ἀπὸ τὸν Πατέρα. Γιατὶ ὁ Πέτρος εἶπε γι' αὐτόν· «Ὑψώθηκε λοιπὸν μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ»³⁰. Καὶ ὁ Παῦλος λέγει, ὅτι ὁ Χριστὸς ὑπερυψώθηκε «καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομα τὸ ἀνώτερο ἀπὸ κάθε ἄλλο ὄνομα»³¹, καὶ τὴν προσκύνηση ἀπὸ ὅλους.

Ἐὰν ὅμως κάποιος θέλει, μπορεῖ νὰ ἐκλάβει τὸ φυτὸ καὶ μὲ κάποια ἄλλη σημασία. Καὶ μὲ ποιὸν τρόπο; Αὐτοὶ ποὺ εἶναι περιέργοι γύρω

29. Ρωμ. 5, 9.

30. Πράξ. 2, 33.

31. Φιλ. 2, 10.

ριέργως, διὰ τὸ λίαν εὐρύνεσθαι τῷ ξύλῳ τὸ πέταλον, ταύτητοι καὶ «πλάτανον» ὠνομάσθαι φασίν. Πλατυνόμεθα γὰρ καὶ ἡμεῖς διὰ πίστεως καὶ ἀγάπης, μονονουχὶ περιφύντες Χριστῷ. Στενὸς γὰρ ὁ νόμος λίαν καὶ τεθλιμμένος τῶν εἰδωλολατρῶντων ὁ νοῦς. Καὶ γοῦν
 5 ταῖς μὲν ἐξ ἔθνῶν ἀγέλαις ἐπεφώνει Θεὸς διὰ προφήτου φωνῆς· «Μάθετε ἀκούειν στενοχωρούμενοι». Κορινθίους δὲ ὁ Παῦλος ὑπονοστεῖν ἐλομένους ἐπὶ τὴν ἀρχαίαν πλάνησιν μετὰ τὸ ἐν πίστει πλάτος ἐπιστέλλει λέγων «Τὸ στόμα ἡμῶν ἀνέεργε πρὸς ὑμᾶς, Κορινθιοί, ἡ καρδία ἡμῶν πεπλάτνται. Οὐ στενοχωρεῖσθε ἐν ἡμῖν, στενοχω-
 10 ρεῖσθε δὲ ἐν σπλάγχνοις ὑμῶν. Τὴν δὲ αὐτὴν ἀντιμισθίαν, ὡς τέκνοις λέγω, πλατύνθητε καὶ ὑμεῖς, μὴ γίνεσθε ἕτεροζυγοῦντες ἀπίστοις. Τίς γὰρ μετοχὴ δικαιοσύνης καὶ ἀνομίας; καὶ τίς κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος; τίς δὲ συμφώνησις Χριστῷ πρὸς Βελιάλ;». Καὶ μὴν ὁ Ψαλμωδὸς πρὸς αὐτὸν ἐν Πνεύματι ποῦ φησι τὸν Ἐμμανουήλ, τὴν τοῦ
 15 νόμου στενότητα διασύρων «Πλατεῖα ἡ ἐντολὴ σου σφόδρα». Καὶ πάλιν «Ὁδὸν ἐντολῶν σου ἔδραμον, ὅταν ἐπλάτννας τὴν καρδίαν μου». Πρὸς τοῦτω ἔτι· «Καὶ ἐπορευόμην ἐν πλατυσμῷ, ὅτι τὰ δικαιοματὰ σου ἐξεξήτησα».

Ὅτι δὲ καὶ ἡ ράβδος ἡ καρυῖνη, καθάπερ ἔναγχος ἔφην, ἀυ-
 20 πνίας ἐστὶν ἐμποιητικὴ φύσις, λέγοντος Θεοῦ πρὸς τὸν προφήτην Ἰερεμίαν· «Τί σὺ ὄρας, Ἰερεμία; Καὶ εἶπα», φησί, «Βακτηρίαν καρυῖνην. Καὶ εἶπεν Κύριος πρὸς με· Καλῶς εἶδρακας, διότι ἐγρήγορα ἐγὼ ἐπὶ τοὺς λόγους μου τοῦ ποιῆσαι αὐτούς». Οὐκοῦν ὡς ἐν εἶδει τῆς ράβδου νοούμενος ἑαυτὸν ἡμῖν ὡσπερ παρατίθησιν ὁ
 25 Χριστός, ὡς τεθνεῶτα καὶ ἐγγεγεμένον καὶ εἰς οὐρανοὺς ὑψούμενον, κατευρύνοντά τε διὰ τοῦ Πνεύματος νοητῶς τὰς τῶν δεχομένων αὐτὸν καρδίας. Ἀλλὰ ποῦ τὰς ράβδους τέθεικεν ὁ Ἰακώβ; Ἐν ταῖς ληνοῖς τῶν ποτιστηρίων. Νοοῖντο δ' ἂν πάλιν ληνοὶ τε καὶ ποτιστήρια τῆς λογικῆς ἀγέλης, τουτέστιν ἡμῶν, συγγραφὴ Μωσέως καὶ τὰ
 30 προφητικὰ κηρύγματα, τὸν ἄνωθεν ἡμῖν καὶ παρὰ Θεοῦ μονονουχὶ θρύνοντα λόγου. Γέγραπται γάρ, ὅτι «Καὶ ἀντλήσετε ὕδωρ μετ' εὐφροσύνης ἐκ τῶν πηγῶν τοῦ Σωτηρίου». Ἐκεῖ τὸν Ἐμμανουήλ εὐρήσομεν τὴν τῆς δυνάμεως ράβδον, καὶ ὡς ἐν θανάτῳ δι' ἡμᾶς, καὶ

32. Ἦσ. 28, 20.

35. Ψαλμ. 118, 32.

33. Β' Κορ. 6, 11-15.

36. Ψαλμ. 118, 45.

34. Ψαλμ. 118, 96.

37. Ἰερ. 1, 11.

ἀπὸ τὶς ἔτυμολογίες τῶν ὀνομάτων, ἐπειδὴ τὸ δένδρο αὐτὸ ἔχει πλατεῖα φύλλα, λένε, ὅτι γι' αὐτὸ ὀνομάσθηκε πλάτανος. Γιατὶ πλατυνόμαστε καὶ ἡμεῖς μὲ τὴν πίστη καὶ τὴν ἀγάπη, φυτρώνοντας κατὰ κάποιον τρόπο γύρω ἀπὸ τὸν Χριστό. Γιατὶ ὁ νόμος εἶναι πολὺ στενὸς καὶ στενόχωρος ὁ νοῦς τῶν εἰδωλολατρῶν. Καὶ πράγματι σὰ πλήθη τῶν ἐθνικῶν ὁ Θεὸς φώναζε μὲ τὸ στόμα τοῦ προφήτη· «Μάθετε νὰ ἀκοῦτε, ὅταν στενοχωρεῖσθε»³². Καὶ ὁ Παῦλος, γράφοντας στοὺς Κορινθίους πού προσιμοῦσαν νὰ ἐπιστρέψουν σὴν ἀρχαία πλάνη μετὰ τὸ πλάτεμα τῆς πίστεως, λέγει· «Σᾶς μιλᾶμε ἐλεύθερα, Κορινθιοί, σᾶς ἀνοίξαμε τὴν καρδιά μας. Δὲν ὑπάρχει στενότητα αἰσθημάτων σὲ μᾶς. Ἡ στενότητα ὑπάρχει σὰ δικά σας αἰσθήματα. Ἀναποδώστε μας τὰ ἴδια, ἀνοίξτε καὶ σεῖς τὴν καρδιά σας. Σᾶς μιλῶ σὰν παιδιὰ μου. Μὴ συνάπτετε σχέσεις μὲ τοὺς ἄπιστους. Γιατὶ τί σχέση ἔχει ἡ δικαιοσύνη μὲ τὴν παρανομία; Ἡ ποιὰ ἐπικοινωνία μπορεῖ νὰ ἔχει τὸ φῶς μὲ τὸ σκοτάδι; Ποιὰ ἐπίσης συμφωνία μπορεῖ νὰ γίνει μετὰξὺ τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Βελιάλ;»³³. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ψαλμωδὸς λέγει κάπου ἐμπνευσμένος πρὸς τὸν ἴδιο τὸν Ἐμμανουήλ, μεμφόμενος τῆ στενότητα τοῦ νόμου· «Ἡ ἐντολή σου εἶναι πολὺ πλατεῖα»³⁴. Καὶ πάλι· «Ἐτρεξα στὸν δρόμο τῶν ἐντολῶν σου, ὅταν ἔδωσες εὐρυχωρία σὴν καρδιά μου»³⁵. Καὶ ἀκόμα κοντὰ σ' αὐτό· «Καὶ βάδιζα μὲ εὐρυχωρία, γιατί ζητοῦσα μὲ πόθο τὴν ἐφαρμογὴ τῶν ἐντολῶν σου»³⁶.

Ἐπιπλέον καὶ ἡ ράβδος ἢ καρυδένια, ὅπως εἶπα λίγο πρὶν, ἔχει τὴν ιδιότητα νὰ προκαλεῖ ἀϋπνία, φαίνεται, ὅταν ὁ Θεὸς λέγει στὸν προφήτη Ἰερεμία· «Τί βλέπεις, Ἰερεμία; Καὶ εἶπα», λέγει, «ράβδο καρυδένια. Καὶ ὁ Κύριος μοῦ εἶπε· Καλὰ εἶδες, γιατί ἐγὼ ἐπαγρυπνῶ, γιὰ νὰ ἐφαρμόσω τὰ λόγια μου»³⁷. Ἐπομένως ὁ Χριστὸς μᾶς παρουσιάζει τὸν ἑαυτό του ὅτι νοεῖται ὡς ράβδος, πού πεθαίνει καὶ ἀνασταίνεται, καὶ ὑψώνεται στοὺς οὐρανοὺς, καὶ ὅτι διευρύνει νοητὰ διὰ τοῦ Πνεύματος τὶς καρδιές αὐτῶν πού τὸν δέχονται. Ἀλλὰ πού τοποθέτησε τὶς ράβδους ὁ Ἰακώβ; Στὶς λεκάνες τῶν ποτιστηρίων. Λεκάνες καὶ ποτιστήρια τοῦ λογικοῦ κοπαδιοῦ, δηλαδὴ δικά μας, χαρακτηρίζονται τὰ συγγράμματα τοῦ Μωυσῆ καὶ τὰ κηρύγματα τῶν προφητῶν, τὰ ὁποῖα ἀναβλύζουν σὲ μᾶς τὸν ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ τὸν Θεὸ λόγον. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· «Ἀντλήστε νερὸ μὲ χαρὰ ἀπὸ τὶς σωτήριες πηγές»³⁸. Ἐκεῖ θὰ βροῦμε τὸν Ἐμμανουήλ, τὴ ράβδο τῆς δυνάμεως, καὶ ὡς νεκρὸν γιὰ χάρη μας, καὶ

38. Ἦσ. 12, 3.

πρωτότοκον ἐκ νεκρῶν, καὶ ὑψούμενον ἐν δόξῃ, καὶ πλατύνοντα τοὺς πεπιστευκότας, καθάπερ ἔφην ἀρτίως. Σύμπας γὰρ ὥσπερ τῶν ἁγίων προφητῶν ὁ λόγος, καὶ μὲν τοι Μωσέως, διανένευκεν ἐπὶ τὸ Χριστοῦ μυστήριον. Τοιγάρτοι καὶ ὁ σοφὸς ἔφη Παῦλος, ὅτι «Τέλος 5 νόμου καὶ προφητῶν ὁ Χριστός».

Πλὴν ἐλέπισεν Ἰακώβ τὰς ράβδους λεπίσματα λευκά, περισύρων τὸ γλωρὸν ἐκίττων τε οὕτως ἐπ' αὐταῖς τὸ ποικίλον τὰ θρέμματα. Περισύρει γὰρ ὥσπερ ὁ Χριστὸς τὴν τοῦ νόμου σκιάν, καὶ προφητικῶν συγγραμμάτων τὸ οἶνει κατακάλυμμα, λελευκασμένον δὲ 10 οὕτω καὶ εὐκάτοπτον κομιδῇ τὸν ἐν αὐτοῖς ἡμῖν ἀποφαίνων λόγον, ἐπαυδὴν ἀναφέρει πνευματικὴν, μόνον δὲ οὐκὶ καὶ ἀνατείθει κιττῶν τῷ ἐκποικίλεισθαι θέλον εἰς ἀρετὴν, διφυᾶ πως αὐτὴν ἐπιτηδεύοντας, ἔργῳ τε, φημί, καὶ λόγῳ. Καὶ γοῦν οἱ θεοσπέσιοι προφηῆται τῶν ἐν πίστει δεδικαιωμένων τὸ πρόσωπον ὑποτρέχοντες ἀνακεκράγασιν 15 ἐναργῶς «Διὰ τὸν φόβον σου, Κύριε, ἐν γαστρὶ ἐλάδομεν, καὶ ὠδινήσαμεν καὶ ἐτέκομεν πνεῦμα σωτηρίας σου». Ἐφη δέ που καὶ πάλιν ἰδίως ὁ αὐτὸς μακάριος Ἡσαΐας «Ἰσχύσατε, χεῖρες ἀνεμῆναι καὶ γόνατα παραλελυμένα. Παρακαλέσατε, οἱ ὀλιγόψυχοι τῇ διανοίᾳ, ἰσχύσατε, μὴ φοβεῖσθε. Ἰδοὺ ὁ Θεὸς ἡμῶν κρῖσιν ἀνταποδίδω- 20 σι, καὶ ἀνταποδώσει». Καὶ πάλιν «Ἰδοὺ, Κύριος μετὰ ἰσχύος ἔρχεται, καὶ ὁ θραχίων αὐτοῦ μετὰ κυρίας, ὡς ποιμὴν ποιμανεῖ τὸ ποίμνιον αὐτοῦ, καὶ τῷ θραχίονι αὐτοῦ συνάξει ἄρνας, καὶ τὰς ἐν γαστρὶ ἐχούσας παρακαλέσει», τουτέστι παράκλησις ἔσται πνευματικὴ τοῖς ἤδη τὸν θεὸν ὠδίνουσι λόγον, ὡς ἐγκάρποις ἐσομένοις, καὶ 25 ὅσον οὐδέπω μέλλουσι τεκεῖν τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας τὰ ἀνήματα. Καρπὸς γὰρ οὗτος ὁσίας τε καὶ ἀκιδθήλου ψυχῆς

Ἄλλ' ἐποίησε, φησὶ Ἰακώβ ἐαντῷ ποιμνία καταμόνας, καὶ οὐκ ἔμιξεν αὐτὰ εἰς τὰ πρόβατα Λάβαν. Ἀσύμβατον γὰρ τῷ ἁγίῳ τὸ θέβηλον, τῷ καθαρῷ τὸ ρυπτῶν. Καταμόνας δὲ οἱ τοῦ Χριστοῦ τὸ 30 συναναφύρεσθαι τοῖς ἐν κόσμῳ παραιτούμενοι, καὶ φιλοσαρκίας ἀπάσης ἀπηλλαγμένοι, καὶ οὐκ ἄσχημοι κατὰ τὸν βίον, γνωρωμάτατοι δὲ μᾶλλον ἐξ ἀρετῆς. «Ἐγένετο», γάρ φησι, «τὰ ἄσχημα τοῦ Λά-

39. Κολ. 1, 18.

41. Ἦσ. 16, 18.

40. Ρωμ. 10, 4.

42. Ἦσ. 35, 3.

πρωτότοκο από τούς νεκρούς³⁹, και νά ἀνεβαίνει στους οὐρανοὺς δοξασιμένος, και νά αὐξάνει αὐτοὺς πού ἔχουν πιστέψει, ὅπως εἶπα προηγουμένως. Γιατί ὁλος ὁ λόγος τῶν προφητῶν, και βέβαια και τοῦ Μωυση, ἀποβλέπει πρὸς τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ. Γι' αὐτὸ και ὁ σοφὸς Παῦλος εἶπε ὅτι, «Τέλος τοῦ νόμου και τῶν προφητῶν εἶναι ὁ Χριστός»⁴⁰.

Ὁ Ἰακώβ λοιπὸν σχημάτισε στίς ράβδους λευκὲς λωρίδες, ἀφαιρώντας τριγύρω τὴ φλούδα. Ἐτοί τὰ ζῶα συνελάμβαναν μέσα τους τὰ ποικιλόχρωμα νεογνά. Ἀλλὰ και ὁ Χριστὸς ἀφαιρεῖ κατὰ κάποιον τρόπο τὴ σκιά τοῦ νόμου και τὸ περικάλυμμα τῶν προφητικῶν βιβλίων, και παρουσιάζοντας ἔτσι κάτασπρον και πολὺ εὐκόλα ὄρατὸν τὸν λόγο πού περιέχεται σ' αὐτά, προσφέρει θελκτικὸ πνευματικὸ ἄσμα, και κατὰ κάποιον τρόπο πείθει τὴ θέληση γιὰ κυοφορία ποικιλίας ἀρετῶν, ἀσκώντας τὴν με δύο τρόπους, με ἔργο και με λόγο. Γι' αὐτὸ και οἱ θεσπέσιοι προφήτες, προτυπώντας τὸ πρόσωπο αὐτῶν πού ἔχουν δικαιωθεῖ με τὴν πίστη, φώναζαν δυνατὰ: «Ἐξαιτίας τοῦ φόβου σου, Κύριε, μείναμε ἔγκυοι πνευματικά, δοκιμάσαμε τοὺς πόνους τοῦ τοκετοῦ, και γεννήσαμε πνεῦμα σωτηρίας»⁴¹. Εἶπε ὁμως και πάλι κάποιος ὁ ἴδιος μακάριος Ἰωσάιας: «Ἀποκτήστε δύναμη, χέρια ἐξασθενημένα και γόνατα παραλυμένα. Παρηγορηθεῖτε, σεῖς πού ἔχετε νοιώσει ὀλιγοψυχία στὴν καρδιά, λάβετε δύναμη και μὴ φοβᾶσθε. Νά, ὁ Θεὸς μας ἀνταποδίδει τὸ δίκαιο, και θὰ τὸ ἀνταποδώσει»⁴². Και πάλι: «Νά, ὁ Κύριος ἔρχεται με δύναμη, και ἡ δεξιὰ του με ἐξουσία, και σὰν ποιμὴν θὰ ποιμάνει τὸ ποίμνιό του, και με τὸν βραχίονά του θὰ συγκεντρώσει τὰ ἀρνιά, και θὰ περιβάλλει τίς ἔγκυες με στοργή»⁴³, δηλαδή ἡ στοργὴ θὰ εἶναι πνευματικὴ σ' ἐκείνους πού ἤδη κυοφοροῦν τὸν θεῖο λόγο, ἐπειδὴ θὰ φέρουν καρπὸ, και θὰ γεννήσουν ὅπου νάναί τὰ καυχήματα τῆς εὐαγγελικῆς ζωῆς τους, ὅσο δὲν ἔγινε ποτὲ μέχρι τώρα. Γιατί αὐτὸς εἶναι καρπὸς εὐσεβοῦς και ἀμεμπτοῦς ψυχῆς.

Ἀλλὰ ἀπομόνωσε, λέγει, ὁ Ἰακώβ τὰ δικά του ποίμνια, και δὲν τὰ ἀνέμειξε μαζί με τὰ πρόβατα τοῦ Λάβαν. Γιατί ἦταν ἀσυμβίβαστο στὸ ἅγιο τὸ ἀνίερο, καθόσον θὰ μόλυνε τὸ καθαρὸ. Παρόμοια εἶναι ἀπομονωμένοι και οἱ ὄπαδοι τοῦ Χριστοῦ, και ἀποφεύγουν νά ἀναμειγνύονται με αὐτοὺς πού ἀνήκουν στὸν κόσμον⁴⁴ και ὄντας ἀπαλλαγμένοι ἀπὸ κάθε φιλοσαρκία, εἶναι ὄχι ἄσημοι ὡς πρὸς τὴ ζωὴ τους, ἀλλὰ μᾶλλον πάρα πολὺ γνωστοὶ ἀπὸ τὴν ἀρετὴ τους. Γιατί λέγει: «Ἐγιναν τὰ χωρὶς σημά-

43. Ἰησ. 40, 10-11.

44. Β' Κορ. 6, 14-15.

βαν, τὰ δὲ ἐπίσημα τοῦ Ἰακώβ». Πλὴν οὐκ ἀφθόνητος ἦν Ἰακώβ
 Ἐπειδὴ δὲ πλουτοῦντά τε καὶ εὐημεροῦντα τεθέανται, κατεδάκνον-
 το λίαν οἱ τούτου υἱοί. Τοιγάρτοι καὶ ἀποδημεῖν ἐσκέπτετο καὶ εἰς
 τὴν πατρῶαν ἐστίαν αὐθις ἀποφοιτᾶν. Γέγραπται γάρ, ὅτι «Καὶ
 5 ἐπλούτησεν ὁ ἄνθρωπος σφόδρα. Καὶ ἐγένοντο αὐτῷ κτήνη πολλά,
 καὶ βόες καὶ παῖδες καὶ παδίσκαι καὶ κάμηλοι καὶ ὄνοι καὶ ἡμίονοι.
 Ἦκουσε δὲ Ἰακώβ τὰ ῥήματα τῶν υἱῶν Λάβαν λεγόντων. Εἴληφεν
 Ἰακώβ πάντα τὰ τοῦ πατρὸς ἡμῶν, καὶ ἐκ τῶν τοῦ πατρὸς ἡμῶν
 πεποίηκε πᾶσαν τὴν δόξαν ταύτην. Καὶ εἶδεν Ἰακώβ τὸ πρόσωπον
 10 Λάβαν, καὶ ἰδοὺ οὐκ ἦν πρὸς αὐτὸν ὡς χθὲς καὶ τρίτην ἡμέραν. Εἶπε
 δὲ Κύριος πρὸς Ἰακώβ· Ἀποστρέφου εἰς τὴν γῆν τοῦ πατρὸς σου,
 καὶ εἰς τὴν γενεάν σου, καὶ ἔσομαι μετὰ σοῦ. Ἀποστείλας δὲ Ἰακώβ
 ἐκάλεσε Ραχὴλ καὶ Λείαν εἰς τὸ πεδῖον, οὗ ἦν τὰ ποιμνία. Καὶ εἶπεν
 αὐταῖς Ὁρῶ ἐγὼ τὸ πρόσωπον τοῦ πατρὸς ὑμῶν, ὅτι οὐκ ἔστι πρὸς
 15 ἐμὲ ὡς χθὲς καὶ τρίτην ἡμέραν. Ὁ δὲ Θεὸς τοῦ πατρὸς μου ἦν μετ'
 ἐμοῦ. Καὶ αὐταὶ δὲ οἶδατε ὅτι ἐν πάσῃ τῇ ἰσχύϊ μου δεδούλευκα τῷ
 πατρὶ ὑμῶν. Ὁ δὲ πατὴρ ὑμῶν παρεκρούσατό με, καὶ ἤλλαξε τὸν
 μισθόν μου τῶν δέκα ἀμνάδων». Εἶτά φησι, ὅτι «Καὶ ἀφεύλετο ὁ
 Θεὸς πάντα τὰ κτήνη τοῦ πατρὸς ὑμῶν, καὶ ἔδωκέ μοι αὐτά».

20 Πεπλούτηκε μὲν γὰρ ἀληθῶς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός,
 εἰς πληθὺν ἀμέτρητον, συναγείρων ἐν κόσμῳ τοὺς ἰδίους προσκνη-
 τὰς, οἱ καὶ διανοίας ἀγαθῆς ἀνάθημα λαμπρὸν τῆς ὑπ' αὐτὸν δουλεί-
 ας ποιοῦνται τὴν ὁμολογίαν, λέγοντες· «Ἡμεῖς δὲ λαὸς νομῆς αὐτοῦ,
 καὶ πρόβατα χειρὸς αὐτοῦ». Ἄλλ' ἤρεμεῖν ἐπὶ τούτοις οὐκ ἀνέχονται
 25 τὰ τοῦ κόσμου τέκνα. Συνλώμενον δὲ ὡσπερ ὄρωντες τὸν ἑαυτῶν πα-
 τέρα, καὶ τὴν τοῦ ἀγαθοῦ ποιμένος ὑποτρέχοντα χεῖρα τὰ τῶν προ-
 βάτων ἐπισημότατα, καὶ ποικιλλομένους ταῖς πολυειδέσιν ἀρεταῖς
 τοὺς ὑπὸ Χριστῷ γεννωμένους, τονθορῶσιν λέγοντες· «Εἴληφεν
 Ἰακώβ πάντα τὰ τοῦ πατρὸς ἡμῶν, καὶ ἐκ τῶν τοῦ πατρὸς ἡμῶν πε-
 30 ποίηκε πᾶσαν τὴν δόξαν ταύτην». Καὶ ψευδοεποῦσιν οὐδαμῶς. Ἀ-
 ληθὴς γὰρ ὁ λόγος. Συνεκόμισε γὰρ ἅπαντας εἰς ἑαυτὸν τοὺς ἐν κό-
 σμῳ Χριστός, ἐνησυχασάμενός τε ταῖς ἰδίαις αὐλαῖς τὰς τῶν πιστευ-
 σάντων ἀγέλας, πλοῦτον ἔχει τὸν θεοπρεπῆ καὶ δόξαν ἐξηρημένην.
 Ἐφη γάρ που καὶ αὐτὸς πρὸς τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς Πατέρα καὶ

δια τοῦ Λάβαν, καὶ τὰ σημαδεμένα τοῦ Ἰακώβ»⁴⁵. Ὅμως ὁ Ἰακώβ δὲν ἔμεινε μακριὰ ἀπὸ τὸ φθόνο. Ἐπειδὴ τὸν εἶδαν νὰ εἶναι πλούσιος καὶ νὰ εὐημερεῖ, πληγώνονταν πολὺ ἀπὸ τὴ ζήλεια οἱ υἱοὶ τοῦ Λάβαν. Γι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ σκεφτόταν νὰ φύγει καὶ νὰ ἐπιστρέψει πάλι στὴν πατρικὴ ἐστία. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· «Καὶ πλούτισε ὁ ἄνθρωπος πάρα πολὺ, καὶ ἀπέκτησε κτήνη πολλὰ, καὶ βόδια καὶ παιδιὰ καὶ δούλες καὶ καμήλες καὶ ὄνους καὶ ἡμιόνους.» Ἀκουσε ὅμως ὁ Ἰακώβ τὰ λόγια τῶν υἱῶν τοῦ Λάβαν ποῦ ἔλεγαν· Ὁ Ἰακώβ πῆρε ὅλα ὅσα ἀνῆκαν στὸν πατέρα μας, καὶ ὅλη αὐτὴ τὴ δόξα τὴν ἀπέκτησε ἀπὸ τὸν πατέρα μας. Καὶ εἶδε ὁ Ἰακώβ τὸ πρόσωπο τοῦ Λάβαν, ὅτι δὲν ἦταν πρὸς αὐτὸν ὅπως χθὲς καὶ προχθὲς. Εἶπε τότε ὁ Κύριος στὸν Ἰακώβ· Γύρισε πίσω στὴ γῆ τοῦ πατέρα σου καὶ στὴ γενιά σου, καὶ θὰ εἶμαι μαζί σου. Ἔστειλε τότε ὁ Ἰακώβ καὶ κάλεσε τὴ Ραχὴλ καὶ τὴ Λεῖα στὴν πεδιάδα, ὅπου ἦταν τὰ κοπάδια, καὶ εἶπε σ' αὐτές· Βλέπω, ὅτι τὸ πρόσωπο τοῦ πατέρα σας δὲν εἶναι ἀπέναντί μου ὅπως ἦταν χθὲς καὶ προχθὲς. Ὁ Θεὸς τοῦ πατέρα μου ἦταν μαζί μου. Καὶ οἱ ἴδιες γνωρίζετε ὅτι δούλεψα στὸν πατέρα σας μὲ ὅλη μου τὴ δύναμη, ἀλλ' ὁ πατέρας σας μὲ ἐξαπάτησε, καὶ ἄλλαξε τὸν μισθὸ μου τῶν δέκα προβάτων»⁴⁶! Καὶ ἔπειτα εἶπε· «Πῆρε λοιπὸν ὁ Θεὸς ὅλα τὰ ζῶα τοῦ πατέρα σας καὶ τὰ ἔδωσε σὲ μένα»⁴⁷.

Καὶ πράγματι ἀπέκτησε μεγάλο πλοῦτο ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός, συγκεντρώνοντας ἀμέτρητο πλῆθος στὸν κόσμον τοὺς προσκυνητὲς του, οἱ ὁποῖοι ἀφιέρωμα λαμπρὸ τῆς δουλείας τοὺς κάνουν τὴν ὁμολογία, λέγοντας· «Ἐμεῖς εἴμαστε λαὸς τοῦ ποιμνίου του, καὶ πρόβατα ποῦ προστατεύονται ἀπὸ τὸ χέρι του»⁴⁸. Ὅμως τὰ παιδιὰ τοῦ κόσμου δὲν ἐννοοῦν νὰ ἠρεμήσουν. Βλέποντας τὸν πατέρα τους κατὰ κάποιον τρόπο λεηλατημένον καὶ τὰ πιὸ καλὰ πρόβατα νὰ πηγαίνουν στὰ χέρια τοῦ καλοῦ Ποιμένα, καὶ νὰ στολίζονται μὲ πολὺμορφες ἀρετὲς αὐτοὶ ποῦ γεννῶνται κάτω ἀπὸ τὸν Χριστό, μουρμουρίζουν λέγοντας· «Ὁ Ἰακώβ πῆρε ὅλα ὅσα ἀνῆκαν στὸν πατέρα μας, καὶ ὅλη αὐτὴ τὴ δόξα τὴν ἀπέκτησε ἀπὸ τὸν πατέρα μας»⁴⁹. Καὶ δὲν λένε καθόλου ψέματα. Γιατὶ ὁ λόγος τοὺς εἶναι ἀληθινός. Καθόσον ὁ Χριστὸς ἔφερε στὸν ἑαυτό του ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τοῦ κόσμου, καὶ ἀφοῦ μάντρωσε στὶς ἀβλές του τὰ πλήθη αὐτῶν ποῦ πίστεψαν, ἔχει πλοῦτο τέτοιον ποῦ ταιριάζει στὸν Θεὸ καὶ δόξα ποῦ φθάνει στὰ οὐράνια ὕψη. Γιατὶ καὶ ὁ ἴδιος εἶπε κάπο-

46. Γέν. 30, 43-31,1-7.

48. Ψαλμ. 94, 7.

47. Γέν. 31, 9.

49. Γέν. 31, 1.

Θεόν, ὅτι «Πάντα τὰ ἐμὰ σὰ ἐστὶ, καὶ τὰ σὰ ἐμὰ, καὶ δεδοξασμαι ἐν αὐτοῖς».

Ἰδωμεν δὲ καὶ αὐτὸν τοῦ Ἰακώβ τὸν μισθόν «Ἐγένοντο δὲ αὐτῶ», φησί «κτήνη πολλὰ καὶ βόες, παιδῆς τε καὶ παιδίσκαι, κάμηλοι
5 καὶ ὄνοι». Ὁρᾷ συναγείροντα καὶ τὸν Χριστὸν ἐκ παντὸς γένους, κατὰ τὸ γεγραμμένον «Ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν σαγήνη βληθείση ἐν τῇ θελάσῃ, καὶ ἐκ παντὸς γένους συναγαγούση»; Δέχεται γὰρ τὸν δούλον, ἵνα τοῖς εἰς ἐλευθερίαν ἀνήμασιν ἀποφῆ-
νη λαμπρόν. Δέχεται τοὺς ὑπὸ νόμον ὡς ἱεροὺς ἤδη καὶ εἰς θυσίαν
10 ἐπιτηδεῖους τὴν πνευματικὴν, ὡς ἐν οἴῳ τάξει καὶ δοῶς, ἵνα μεταστή-
σας εἰς φαιδρότητα πολιτείας εὐαγγελικῆς, ἱερωτέρους ἐργάσῃται. Δέχεται δὲ πρὸς τούτοις καὶ τὸ ἀνιερὸν τε καὶ ἀκάθαρτον γένος, ὡς ἐν τάξει καμήλου καὶ μέντοι καὶ ὄνου, ἵνα, τῆς πολυθέου πλάνης τὸν
ρύπον ἐκτίξας, καθαρὸς τε καὶ ἡγνισμένους τοῖς τῶν ἁγίων συνά-
15 ψη χοροῖς. Κεκινημένων δὴ οὖν εἰς φθόνον τῶν Λάβαν υἱῶν, καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ Λάβαν ἀμειδίῃ τε καὶ σκυθρωπάζουσιν καὶ βασκανίας οὐκ ἐλευθέραν τὴν ὄφρῶν ἀποφαίνοντος («Ὁὐ γὰρ ἦν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ», φησί «καθὼς χθὲς καὶ τρίτην ἡμέραν»), ἐπανήκειν εἰς τὰ οἰκεῖα τῶ Ἰακώβ ἐνετέλλετο Θεός. Ὁ δὲ τὰ γύναια μετεπέμπετο, Λεί-
20 αν τέ φημι καὶ Ραχήλ, καὶ τὴν μὲν τοῦ πατρὸς ἀδικίαν ἀφηγεῖτο σαφῶς, προσετίθει δέ, ὅτι «Ἀφείλετο ὁ Θεὸς πάντα τὰ κτήνη του πατρὸς ὑμῶν, καὶ ἔδωκέ μοι αὐτά. Καὶ ἀποκριθεῖσα Ραχήλ καὶ Λεία, εἶπον αὐτῶ Μὴ ἔστι μερίς ἡμῖν ἢ κληρονομία ἐν τῶ οἴκῳ τοῦ πατρὸς ἡμῶν; Οὐχ ὡς αἱ ἀλλότριαι λελογίσμεθα αὐτῶ; Πέπρακε γὰρ ἡμᾶς
25 καὶ κατέφαγε καταδρώσει τὸ ἀργύριον ἡμῶν. Πάντα τὸν πλοῦτον καὶ τὴν δόξαν ἦν ἀφείλετο ὁ Θεὸς τοῦ πατρὸς ἡμῶν, ἡμῖν ἔσται καὶ τοῖς τέκνοις ἡμῶν. Νῦν οὖν ὅσα εἴρηκέ σοι ὁ Θεὸς σου, ποίει».

Καταστιγνάζοντος γὰρ ἐπὶ Χριστῶ τοῦ κόσμου καὶ τῶν αὐτοῦ τέκνων, παράκλησις ἄνωθεν καὶ ἐξ οὐρανοῦ, τουτέστι παρὰ Πατρὸς,
30 ταῖς τοῦ Σωτῆρος δίδοται νύμφαις, φημί δὴ ταῖς Ἐκκλησίαις. Πλήν ἢ παράλησις δι' Υἱοῦ, παραπορθμεύοντος ὡσπερ ἡμῖν τοὺς παρὰ Πατρὸς λόγους. Ὅν γὰρ ἀπέστειλεν ὁ Θεός, τὰ ῥήματα τοῦ Θεοῦ λαλεῖ, κατὰ τὴν Ἰωάννου φωνήν. Ἄθρει γὰρ ὅπως προσελάλει μὲν ὁ Θεὸς τῶ Ἰακώβ, ὁ δὲ ταῖς αὐτοῦ νύμφαις, Λεία τε, φημί, καὶ Ραχήλ

τε στον οὐράνιο Πατέρα του και Θεό· «Όλα τὰ δικά μου εἶναι δικά σου, και τὰ δικά σου δικά μου, και ἔχω δοξασθεῖ με αὐτὰ»⁵⁰.

Ἄς δοῦμε ὁμως και τὸν μισθὸ τοῦ Ἰακώβ. Γιατὶ λέγει· «Και ἀπέκτησε ζῶα πολλά, και βόδια και δούλους και δοῦλες και καμήλες και ὄνου»⁵¹. Βλέπεις ὅτι και ὁ Χριστὸς συγκέντρωσε ἀπὸ κάθε γένος, σύμφωνα με αὐτὸ πὸν ἔχει γραφεῖ· «Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ μοιάζει με δίχτυ πὸν ρίχθηκε στὴ θάλασσα, και μάζεψε κάθε εἶδους ψάρια»⁵². Γιατὶ δέχεται τὸν δούλο, ὥστε με τὰ ἐλεύθερα κατορθώματα νὰ τὸν ἀναδείξει λαμπρόν. Δέχεται στὴ θέση προβάτου και βοδιοῦ αὐτοῦ πὸν βρίσκονται κάτω ἀπὸ τὸν νόμο ὡς ἱερούς ἤδη και κατάλληλους γιὰ θυσία πνευματική, ὥστε, μεταθέτοντάς τους στὴ φαιδρότητα τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας, νὰ τοὺς κάνει πιδ ἱερούς. Ἀλλὰ μαζί με αὐτοῦς δέχεται και τὸ ἀνίερο και ἀκάθαρο γένος στὴ θέση κατὰ κάποιο τρόπο καμήλας, ἀλλὰ και ὄνου, με σκοπὸ, ἀφοῦ καθαρίσει τὴ βρωμὰ τῆς πολυθειστικῆς πλάνης, νὰ τοὺς ἑνώσει με τοὺς καθαρὸς και ἑξαγνισμένους χοροῦς τῶν ἁγίων. Ὅταν λοιπὸν οἱ υἱοὶ τοῦ Λάβαν κινήθηκαν σὲ φθόνο, ἀλλὰ και ὁ ἴδιος ὁ Λάβαν παρουσίαζε εἰκόνα χωρὶς χαμόγελο και σκυθρωπὴ και τὰ φρύδια του ὄχι ἀπαλλαγμένα ἀπὸ φθόνο (γιατὶ λέγει, «τὸ πρόσωπό του δὲν ἦταν ὅπως ἦταν χθὲς και προχθὲς»⁵³), ὁ Θεὸς ἔδωσε ἐντολὴ στον Ἰακώβ νὰ ἐπιστρέψει στὴν πατρίδα του. Καὶ ἐκεῖνος ἔστειλε και κάλεσε τὶς γυναῖκες, δηλαδή τὴ Λεῖα και τὴ Ραχήλ, και διηγήθηκε με σαφήνεια τὴν ἀδικία τοῦ πατέρα τους, και πρόσθεσε· «Ὁ Θεὸς ἀφήρεσε ὅλα τὰ κτήνη τοῦ πατέρα σας και τὰ ἔδωσε σὲ μένα. Ἀπαντώντας τότε ἡ Ραχήλ και ἡ Λεῖα τοῦ εἶπαν· Μήπως ὑπάρχει μερίδιο ἢ κληρονομὰ στο σπίτι τοῦ πατέρα μας, Δὲν λογαριαζόμαστε σάν ξένες ἀπ' αὐτόν; Γιατὶ μᾶς πούλησε και κατέφαγε τὴν περιουσία μας. Ὁλος ὁ πλοῦτος και ἡ δόξα, τὴν ὁποία ἀφαίρεσε ὁ Θεὸς ἀπὸ τὸν πατέρα μας, ἀνήκει σὲ μᾶς και στὰ παιδιὰ μας. Τώρα λοιπὸν κάνε ὅσα σου εἶπε ὁ Θεὸς σου»⁵⁴.

Ὅταν δηλαδή ὁ κόσμος και τὰ παιδιὰ του φέρονταν με μῖσος ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ, δόθηκε τότε ἀπὸ πάνω και ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, δηλαδή ἀπὸ τὸν Πατέρα, προτροπὴ σὶς νύμφες τοῦ Σωτήρα, δηλαδή σὶς Ἐκκλησίες. Ὅμως ἡ προτροπὴ δόθηκε διὰ τοῦ Υἱοῦ, ὁ ὁποῖος μετέφερε σὲ μᾶς τὰ λόγια τοῦ Πατέρα. Γιατὶ αὐτὸς πὸν στέλθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ λέγει τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, σύμφωνα με τὰ λόγια τοῦ Ἰωάννη. Πρόσεχε δηλαδή πῶς μλοῦσε ὁ Θεὸς στον Ἰακώβ, και ἐκεῖνος σὶς νύμφες του, δηλαδή

52. Ματθ. 13, 17.

53. Γέν. 31, 5.

54. Γέν. 31, 14-16.

Ὁ δὲ τῆς παρακλήσεως λόγος ἦν, τὸ δεῖν ἀπαίρειν αὐτὰς ἅμα τῷ
 ἰδίῳ νυμφίῳ τῆς τοῦ πατρὸς ἐστίας. Οὕτω καὶ ὁ μακάριος Ψαλμω-
 δὸς ἐν Πνεύματι πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν φησί· «Ἄκουσον, θύγατερ,
 καὶ ἴδε, καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου, καὶ ἐπιλάβου τοῦ λαοῦ σου καὶ τοῦ
 5 οἴκου τοῦ πατρὸς σου. Ὅτι ἐπεθύμησεν ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου.
 Ὅτι αὐτὸς ἐστὶ Κύριός σου, καὶ προσκυνήσεις αὐτῷ». Οὐκοῦν τὰ
 παρὰ Θεοῦ ταῖς αὐτοῦ νύμφαις λελάληκεν ὁ Ἰακώβ. Καὶ τίς ἦν ὁ
 λόγος; Μέμψις κατὰ τοῦ Λάβαν ὡς εἶη μὲν ἄδικός τε καὶ πονηρὸς
 καὶ θραδὺς εἰς ἔκτισιν, ὣν ἂν ἐποφλοίη μισθῶν Γράφεται δὲ καὶ αὐ-
 10 τὸς ὁ Χριστὸς ἐπὶ πολλῇ λίαν ἀναισθησίᾳ τὸν κόσμον, ἀποτιννύειν
 οὐκ ἀνεχόμενον ὡς Δεσπότη τὰ χαριστήρια, καὶ ὡς ἐν ὀφλήματος
 τάξει καὶ μισθοῦ τὰ ὑπὲρ τῆς φροντίδος τῆς εἰς αὐτὸν ξένια πνευμα-
 τικά, πίστιν δὴ λέγω καὶ ἀγάπην, προσκομιζεῖν οὐκ ἐθέλοντα. Πλήν
 ὑπ' αὐτῷ τὰ πάντα γέγονε σαγηνεύοντος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς.
 15 Ἐφη γάρ που πρὸς αὐτὸν ὁ Υἱὸς· «Οὖς δέδωκάς μοι ἐκ τοῦ κόσμου
 σοὶ ἦσαν, καὶ ἐμοὶ αὐτοὺς δέδωκας». Καὶ τοῦτο ἦν ἄρα τό, «Ἀφεῖλεν
 ὁ Θεὸς πάντα τὰ κτήνη τοῦ πατρὸς ὑμῶν, καὶ ἔδωκέ μοι αὐτά».

Αἱ δὲ σεμναὶ τοῦ Σωτῆρος νύμφαι κατακολουθεῖν μὲν ἐτοιμίως
 ἐπαγγέλλονται, πεπεράσθαι δὲ ὡσπερ αὐτῷ παρὰ τοῦ κόσμου φασίν.
 20 Ἐξεπρίατο γὰρ τῷ ἰδίῳ αἵματι τὰς Ἐκκλησίας ὁ Ἐμμανουήλ, καὶ
 ἠλλοτριῶνται τοῦ πάλαι πατρὸς Λόγος γὰρ αὐταῖς κοινωνίας ἢ
 μερίδος οὐδεὶς ἐστὶ πρὸς κόσμον, ἐξ οὗ καὶ κέκληνται. Πλοῦτος δὲ
 μᾶλλον αὐταῖς καὶ τοῖς τέκνοις αὐτῶν ὁ ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον αὐτὸς ἢ
 μερὶς καὶ ὁ κληρὸς, δόξα τε καὶ καύχημα καὶ πᾶν ὄτιοῦν τῶν τελούν-
 25 των εἰς λαμπρότητα καὶ εὐημερίαν Σκυθρωπάξει μὲν οὖν ὁ κόσμος
 ὁμοῦ τοῖς ἰδίῳ τέκνοις ἐπὶ Χριστῷ, καὶ τῷ τῆς βασκανίας δαπανᾷ-
 ται πυρὶ, προήκοντα δόξης εἰς τοῦτο βλέπων, ὡς ὄλην ὑφ' ἐαυτῷ ποι-
 ῆσασθαι τὴν ὑπ' οὐρανὸν καὶ κατακρατῆσαι τῶν ἐπὶ τῆς γῆς. Ὅτι δὲ
 τονθορυσμῶν ἐπέκεινα καὶ λαιδοριῶν τὰ τῆς μανίας αὐτῷ παρατείνε-
 30 ται, καὶ διώκει καὶ φονεῖ, καὶ ὅσον εἰπεῖν εἰς ἐγχειρημάτων δύναμιν,
 τῆ τοῦ Σωτῆρος ἀναφέρεται δόξη, καὶ ταῖς ὑπ' αὐτοῦ Ἐκκλησίαις
 καὶ τοῖς αὐτοῦ τέκνοις, τουτέστι τῆ τῶν πιστευόντων πληθῆϊ, κατα-

τῆ Λεία καὶ τῆ Ραχήλ. Καὶ ὁ λόγος τῆς προτροπῆς ἦταν, ὅτι ἔπρεπε νὰ φύγουν αὐτὲς μαζὶ μὲ τὸν νυμφίο τους ἀπὸ τὴν πατρικὴ τους ἐστία. Ἔτσι καὶ ὁ μακάριος Ψαλμωδός, ἐμπνευσμένος ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, λέγει πρὸς τὴν Ἐκκλησία· «Ἄκουσε, θυγατέρα, καὶ δές, καὶ κλίνει τὸ αὐτί σου, καὶ λησμόνησε τὸν λαὸ σου καὶ τὸ σπίτι τοῦ πατέρα σου, γιὰ τὸ βασιλιάς ἐπιθύμησε τὴν ὁμορφιά σου. Γιὰ τὸ αὐτὸς εἶναι ὁ Κύριός σου, καὶ αὐτὸν θὰ προσκυνήσεις»⁵⁵. Ἐπομένως καὶ ὁ Ἰακώβ εἶπε σὺς γυναῖκες τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ. Καὶ ποιὸς ἦταν ὁ λόγος; Κατηγορία ἐναντίον τοῦ Λάβαν, ὅτι εἶναι ἀδικὸς καὶ κακὸς καὶ βραδὺς στὴν καταβολὴ τῶν μισθῶν πού ὀφείλει. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς κατηγορεῖ τὸν κόσμον γιὰ πολὺ μεγάλη ἀναισθησία, ἐπειδὴ δὲν ἀνέχεται νὰ τοῦ ἀποδώσει, ὡς Δεσπότη, τὶς εὐχαριστίες του καὶ τὰ ἀντὶ τῆς ὀφειλῆς καὶ τῆς ἀμοιβῆς του γιὰ τὴ φροντίδα του πρὸς αὐτὸν πνευματικὰ δῶρα, δηλαδὴ τὴν πίστη καὶ τὴν ἀγάπη. Πλὴν ὅμως ὅλα περιῆλθαν σ' αὐτὸν μὲ τὴ σαγήνη τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα. Γιὰ τὸ εἶπε κάπου πρὸς αὐτὸν ὁ Υἱός· «Αὐτοὺς πού μοῦ ἔδωσες ἀπὸ τὸν κόσμον ἦταν δικοὶ σου, καὶ τοὺς ἔδωσες σὲ μένα»⁵⁶. Ἐπομένως αὐτὸ σημαίνει καὶ τό· «Πῆρε ὁ Θεὸς ὅλα τὰ κτήνη τοῦ πατέρα σας, καὶ τὰ ἔδωσε σὲ μένα».

Καὶ βέβαια οἱ σεμνὲς νύμφες τοῦ Σωτήρα ὑποσχέθηκαν ὅτι εἶναι ἔτοιμες νὰ τὸν ἀκολουθήσουν, γιὰ τὸ λένε, ὅτι ἔχουν κατὰ κάποιον τρόπο πουληθεῖ ἀπὸ τὸν κόσμον. Καὶ πράγματι ἐξαγόρασε ὁ Ἐμμανουήλ μὲ τὸ ἴδιο του τὸ αἷμα τὶς Ἐκκλησίες καὶ ἔχουν ἀποξενωθεῖ ἀπὸ τὸν παλιὸ πατέρα τους. Γιὰ τὸ δὲν ὑπάρχει κανένας λόγος σ' αὐτὲς ἐπικοινωνίας ἢ μερίδας μὲ τὸν κόσμον, ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἔχουν κληθεῖ. Καὶ πλοῦτος γι' αὐτὲς καὶ γιὰ τὰ παιδιά τους εἶναι ὁ πλοῦτος πού θρῖσκειται πάνω ἀπὸ κάθε νοῦ καὶ λόγο. Αὐτὸς εἶναι τὸ μερίδιό τους καὶ ἡ κληρονομία τους, ἡ δόξα καὶ τὸ καύχημα καὶ κάθε τι ἀπὸ αὐτὰ πού συντελοῦν στὴν λαμπρότητα καὶ τὴν εὐημερία. Ὁ κόσμος βέβαια, μαζὶ μὲ τὰ παιδιά του, ἐξοργίζεται ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ καὶ κατατρώγεται ἀπὸ τὴ φωτιά τοῦ φθόνου, βλέποντάς τον νὰ φθάνει σὲ τέτοιο ὕψος δόξας, ὥστε νὰ θέσει κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία του τὴν ἠφήλιο καὶ νὰ γίνῃ κυρίαρχος ὅλων τῶν ἀνθρώπων τῆς γῆς. Ὅτι ὅμως ἡ μανία ἐναντίον του προχωρεῖ πέρα ἀπὸ τοὺς ψυθιρισμοὺς καὶ τὶς ὑβριολογίες, καὶ τὸν διώκει καὶ τὸν θανατώνει, καὶ καταφέρεται, ὅσο μπορούμε νὰ περιγράψουμε τὸ μέγεθος τῶν τολμημάτων του, ἐναντίον τῆς δόξας τοῦ Σωτήρα, καὶ συλλαμβάνεται νὰ εἶναι πολεμικώτατος ἐναντίον τῶν Ἐκκλησιῶν του καὶ τῶν παιδιῶν

φωράται πολεμιώτατος, ἀταλαίπωρον ἰδεῖν τοῦτο μαθεῖν ἐλομένοις
 διὰ τῶν ἐφεξῆς «Ἀναστάς», γάρ φησι, «Ἰακώβ, ἔλαβε τὰς γυναῖκας
 αὐτοῦ καὶ τὰ παῖδια αὐτοῦ ἐπὶ τὰς καμήλους, καὶ ἀπήγαγε πάντα τὰ
 ὑπάρχοντα αὐτοῦ καὶ πᾶσαν τὴν ἀποσκευὴν αὐτοῦ, ἣν περιεποιήσα-
 5 το ἐν τῇ Μεσοποταμίᾳ, καὶ πάντα τὰ αὐτοῦ, καὶ ἀπῆλθε πρὸς Ἰσαὰκ
 τὸν πατέρα αὐτοῦ ἐν γῇ Χαναάν. Λάβαν δὲ ᾤχετο κεῖραι τὰ πρόβατα
 αὐτοῦ. Ἐκλεψε δὲ Ραχὴλ τὰ εἰδωλα τοῦ πατρὸς αὐτῆς, ἔκρυψε δὲ
 Ἰακώβ Λάβαν τὸν Σύρον τοῦ μὴ ἀναγγεῖλαι αὐτῷ, ὅτι ἀπεδίδρασκε.
 Καὶ ἀπέδρα αὐτὸς καὶ πάντα τὰ αὐτοῦ, καὶ διεθῆ τὸν ποταμόν, καὶ
 10 ὤρμησεν εἰς τὸ ὄρος Γαλααδ. Ἀνηγγέλη δὲ Λάβαν τῷ Σύρῳ τῇ τρίτῃ
 ἡμέρᾳ ὅτι ἀπέδρα Ἰακώβ. Καὶ παραλαβὼν πάντας τοὺς ἀδελφούς
 αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ, ἐδίωξεν ὀπίσω αὐτοῦ ὁδὸν ἡμερῶν ἑπτὰ, καὶ κατέ-
 λαβεν αὐτὸν ἐν τῷ ὄρει Γαλααδ. Ἦλθε δὲ ὁ Θεὸς πρὸς Λάβαν τὸν
 Σύρον καθ' ὑπνόν τὴν νύκτα, καὶ εἶπεν αὐτῷ. Φύλαξαι σεαυτὸν τοῦ
 15 μὴ λαλῆσαι πρὸς Ἰακώβ πονηρὰ. Καὶ κατέλαβε Λάβαν τὸν Ἰακώβ.
 Ἰακώβ δὲ ἔπιξε τὴν σκηνὴν αὐτοῦ ἐν τῷ ὄρει. Λάβαν δὲ ἔστησε τοὺς
 ἀδελφούς αὐτοῦ ἐν τῷ ὄρει Γαλααδ».

Περιτυγχάνει μὲν οὖν ὁ Λάβαν, ἐπαιτιᾶται δὲ λίαν τὸν θεοπέ-
 σιον Ἰακώβ, ὅτι λεληθότως ἀπέδρα, μονονουχὶ κεκλοφῶς τὰς θυγα-
 20 τέρας αὐτοῦ καὶ τοὺς ἐν οἴκῳ θεοὺς. Ἐφη γὰρ ὠδί: «Νῦν οὖν πε-
 πόρευσαι ἐπιθυμία γὰρ ἐπεθύμησας ἀπελθεῖν εἰς τὸν οἶκον τοῦ πα-
 τρός σου. Ἴνα τί ἐκλεψας», φησί, «τοὺς θεοὺς μου; Ἄλλ' οὐκ ἦδει»,
 φησί, «Ἰακώβ, ὅτι Ραχὴλ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἔκλεψεν αὐτούς. Ἐρευνή-
 σας δὲ Λάβαν τοὺς ἰδίους θεοὺς, οὐχ εὗρίσκει παρὰ τῇ Λείᾳ, ἀλλ'
 25 οὐδὲ ἐν τῷ οἴκῳ θεραπειῶν Βάλλας τε καὶ Ζελφᾶς». Ἐπειδὴ δὲ
 προσεδόκησεν ἡ Ραχὴλ ἐρευνηθῆσθαι παρὰ τοῦ Πατρὸς, οὐκ
 ἀκόμψως τὸ ρῆμα κατασοφίζεται. «Ἐλαβε γὰρ τὰ εἰδωλα», φησί,
 «καὶ ἐνέβαλεν αὐτὰ εἰς τὰ σάγματα τῆς καμήλου, καὶ ἐπεκάθισεν αὐ-
 τοῖς, καὶ εἶπε τῷ πατρὶ αὐτῆς Μὴ βαρέως φέρε, κύριε, οὐ δύναμαι
 30 ἀναστῆναι ἐνώπιόν σου, ὅτι κατ' ἔθισμόν τῶν γυναικῶν μοί ἐστι.
 Ἠρενῆσεν δὲ Λάβαν ἐν ὄλῳ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, καὶ οὐχ εὔρε τὰ εἰδω-
 λα». Ἠπορηκότος τοίνυν ἤδη πῶς, ὀλοφυρομένου τε κατὰ τὸ εἶκός,
 τῶν ἰδίων θεῶν τὴν ἀπώλειαν, ἐπητιᾶτο λοιπὸν εἰκότως ὁ μακάριος

του, δηλαδή έναντιον τοῦ πλήθους αὐτῶν ποὺ πιστεύουν, μπορούμε αὐτὸ χωρὶς κόπο νὰ τὸ δοῦμε καὶ νὰ τὸ μάθουμε, ἂν θέλουμε, ἀπὸ τὰ ἔξης· γιατί λέγει· «Σηκώθηκε τότε ὁ Ἰακώβ, πῆρε τις γυναῖκες του καὶ τὰ παιδιά του πάνω στὶς καμήλες, φόρτωσε καὶ ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του καὶ ὅλες τις ἀποσκευές του ποὺ ἀπέκτησε στὴ Μεσοποταμία καὶ ὅλα ὅσα ἦταν δικὰ του, καὶ ἀναχώρησε πρὸς τὸν πατέρα του Ἰσαὰκ στὴ χώρα Χαναάν. Ἐν τῷ μεταξύ ὁ Λάβαν πῆγε νὰ κουρέψει τὰ πρόβατά του. Ἡ Ραχὴλ πάλι ἔκλεψε τὰ εἰδῶλα τοῦ πατέρα της, ἐνῶ ὁ Ἰακώβ ἔκρυψε τὴν ἀναχώρησή του ἀπὸ τὸν Λάβαν τὸν Σύρο καὶ δὲν τοῦ ἀνήγγειλε ὅτι φεύγει γιὰ τὴν πατρίδα του. Ἔτσι ἔφυγε αὐτὸς καὶ ὅλα ὅσα ἦταν δικὰ του, καὶ περνώντας τὸν ποταμὸ, προχώρησε πρὸς τὸ ὄρος Γαλαὰδ. Ὁμως τὴν τρίτη ἡμέρα ἀναγγέλθηκε στὸν Λάβαν τὸν Σύρο ὅτι ὁ Ἰακώβ ἔφυγε. Παίρνοντας τότε αὐτὸς μαζί του ὅλα τὰ ἀδελφία του, ἔτρεξε πίσω του διανύοντας δρόμο ἑπτὰ ἡμερῶν, καὶ τὸν ἔφτασε στὸ ὄρος Γαλαὰδ. Τῆ νύχτα ὅμως ἐμφανίστηκε ὁ Θεὸς στὸν Λάβαν στὸν ὕπνο του καὶ τοῦ εἶπε· Συγκράτησε τὸν ἑαυτὸ σου νὰ μὴ μιλήσεις ἄσχημα στὸν Ἰακώβ. Ὁ Λάβαν ἐν τῷ μεταξύ ἔφτασε τὸν Ἰακώβ, καὶ ὁ Ἰακώβ ἔστησε τὴ σκηνὴ του στὸ βουνό. Ὁ Λάβαν τότε ἄφησε τοὺς ἀδελφούς του στὸ ὄρος Γαλαὰδ»⁵⁷.

Βρῆκε λοιπὸν ὁ Λάβαν τὸν Ἰακώβ καὶ τὸν κατηγοροῦσε πολὺ, ἐπειδὴ ἔφυγε κρυφὰ καὶ ἔκλεψε κατὰ κάποιον τρόπο τις θυγατέρες του καὶ τοὺς θεοὺς τοῦ σπιτιοῦ του. Γιατί τοῦ εἶπε τὰ ἔξης· «Καλὰ λοιπὸν, ἔφυγες, γιατί ἐπιθύμησες πάρα πολὺ νὰ πᾶς στὸ σπιτί τοῦ πατέρα σου. Γιατί ὅμως», λέγει, «ἔκλεψες τοὺς θεοὺς μου; Ὁ Ἰακώβ ὅμως», λέγει, «δὲν γνώριζε ὅτι ἡ γυναῖκα του Ραχὴλ τοὺς ἔκλεψε. Ὁ Λάβαν τότε, ἀφοῦ ἔψαξε τοὺς θεοὺς του, δὲν τοὺς βρῆκε στὴ Λεία, ἀλλὰ οὔτε καὶ στὴ σκηνὴ τῶν ὑπηρετριῶν Βάλλας καὶ Ζελφᾶς»⁵⁸. Ἡ Ραχὴλ ὅμως, ἐπειδὴ περίμενε ὅτι θὰ τὴν ψάξει ὁ πατέρας της, χειρίσθηκε τὸ θέμα πολὺ ἔξυπνα. Γιατί λέγει· «Πῆρε τὰ ἀγαλματάκια καὶ τὰ ἔβαλε στὰ σκεπάσματα τῆς καμήλας, καὶ κάθισε πάνω σ' αὐτά, καὶ εἶπε στὸν πατέρα της. Μὴ θυμώνεις, κύριε, ποὺ κάθομαι· δὲν μπορῶ νὰ σηκωθῶ μπροστά σου, ἐπειδὴ ἔχω αὐτὰ ποὺ συνήθως συμβαίνουν στὶς γυναῖκες. Ἐψαξε τότε ὁ Λάβαν σὲ ὄλο τὸ σπιτικὸ του καὶ δὲν βρῆκε τὰ ἀγαλματάκια»⁵⁹. Ἐνῶ λοιπὸν ὁ Λάβαν ἀποροῦσε καὶ ξεσποῦσε σὲ θρήνους, ὅπως ἦταν φυσικό, γιὰ τὸν χαμὸ τῶν θεῶν του, τὸν κατηγοροῦσε, καὶ δικαιολογη-

57. Γέν. 31, 17-25.

58. Γέν. 31, 30-35.

59. Γέν. 31, 35.

Ἰακώβ, ὡς εἶπῃ διώκειν αὐτὸν ἡρημένον, καὶ ἐγκαλεῖν οὐκ ἔχοντα παντελῶς σὺδέν. Εἶτα περὶ συμβάσεως αὐτοῖς κεκίνηνται λόγοι, καὶ σύνεσις παρ' ἀμφοῖν εἰς εἰρήνην ἐπράττετο. «Ἀποκριθεὶς γὰρ ὁ Λάβαν», φησὶν, «εἶπε τῷ Ἰακώβ· Αἱ θυγατέρες σου θυγατέρες μου, καὶ 5 υἱοὶ σου, υἱοὶ μου, καὶ τὰ κτήνη σου κτήνη μου, καὶ πάντα ὅσα σὺ ὄρα, ἐμὰ ἐστί, καὶ τῶν θυγατέρων μου. Τί ποιήσω ταύταις σήμερον καὶ τοῖς τέκνοις αὐτῶν οἷς ἔτεκον; Νῦν οὖν δεῦρο, διαθώμεθα διαθήκην ἐγὼ καὶ σὺ, καὶ ἔσται εἰς μαρτυρίαν ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ. Εἶπε δὲ αὐτῷ· Ἰδοὺ οὐδεὶς μεθ' ἡμῶν ἐστιν, ἰδὲ ὁ Θεὸς μάρτυς ἀνὰ 10 μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ Λαθῶν δὲ Ἰακώβ λίθον, ἔστησεν αὐτὸν στήλην. Εἶπε δὲ Ἰακώβ τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ· Συλλέγετε λίθους. Καὶ συνέλεξαν λίθους καὶ ἐποίησαν βουνόν, καὶ ἔφαγον ἐκεῖ ἐπὶ τοῦ βουνοῦ. Καὶ εἶπεν αὐτῷ Λάβαν· Ὁ βουνὸς οὗτος μαρτυρεῖ ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ σήμερον. Καὶ ἐκάλεσεν αὐτὸν Λάβαν, Βουνὸς μαρτυρίας. 15 Ἰακώβ δὲ ἐκάλεσεν αὐτόν, Βουνὸς μάρτυς».

ε'. Ἐπιτροχάδην μὲν οὖν ἐν τούτοις καὶ κολοβοῦν ὡς ἐνι σπουδαίζοντες τὰ τῆς ἱστορίας ἀφηγήμεθα, τὰ δὲ εἰς νοῦν ἤδη τὸν ἐσωτάτω διατρανοῦν ἀναγκαῖον. Ὅτι τοίνυν ἐπεμάνισεν ὁ κόσμος πλουτοῦντι Χριστῷ τὰς τῶν πιστευόντων ἀγέλας καὶ ἐπιθρώσκει λελυττη- 20 κῶς, οὐ μακρῶν ἂν δέοιτο λόγων τις εἰς παράδειξιν ἐναργῆ. Θεὰ γὰρ ὅπως ἀπαίροντος τοῦ Ἰακώβ διώκει φωνῶν ὁ Λάβαν ὁμοῦ τοῖς ἰδίους τέκνοις. Ἀπαίρει δὲ ὡσπερ καὶ ἀπὸ κόσμου Χριστὸς ὁμοῦ ταῖς ἑαυτοῦ νύμφαις, τουτέστι ταῖς Ἐκκλησίαις, καὶ οἶονεὶ πανοικί μετανίσταται, νοητῶς τοῖς ἰδίους ἐπιφωνῶν· «Ἐγείρεσθε, ἄγωμεν 25 ἐντεῦθεν». Ὁ δὲ τῆς ἀπάρασεως τρόπος οὐκ αἰσθητῶς, οὔτε μὴν εἰς τόπον ἐκ τόπου σωματικῶς ἐκπράττετο ἂν (κομιδῇ γὰρ ἄηθες τὸ ὦδε φρονεῖν ἢ λέγειν), ἀλλ' ἐκ τοῦ φρονεῖν τὰ τοῦ κόσμου πρὸς τὸ ὄραν ἐθέλειν τὰ δοκοῦντα Θεῷ χρησίμως ἀποπεραίνεται. Ὡς γὰρ ὁ μακάριος γράφει Παῦλος, «Οὐκ ἔχομεν ὦδε μένουσαν πόλιν, ἀλλὰ 30 τὴν μέλλουσαν ἐπιζητοῦμεν, ἧς τεχνίτης καὶ δημιουργὸς ὁ Θεός». Γράφει δὲ καὶ ἕτερος τῶν ἁγίων ἀποστόλων· «Παρακαλῶ ὡς παροί-

59α. Γέν. 31, 43-48.

60 Ἰω 14 31

μένα, ὁ μακάριος Ἰακώβ, ὅτι ἄδικα τὸν καταδιώξε και ὅτι δὲν μποροῦσε νὰ τὸν κατηγορήσει γιὰ τίποτε. Στὴ συνέχεια ἀνταλλάχθηκαν λόγια συμβιβασμοῦ, και ἐπεκράτησε και στοὺς δύο σύνεση γιὰ εἰρήνευση. Γιὰτὶ λέγει· «Ἀπαντώντας ὁ Λάβαν, εἶπε στὸν Ἰακώβ· Οἱ θυγατέρες σου εἶναι και θυγατέρες μου, και τὰ παιδιὰ σου, παιδιὰ μου, και τὰ κτήνη σου, κτήνη μου, και ὅλα ὅσα βλέπεις ἐσύ, εἶναι δικά μου και τῶν θυγατέρων μου. Τί μπορῶ λοιπὸν νὰ κάνω σ' αὐτὲς σήμερα και στὰ παιδιὰ πού γέννησαν; Ἔλα λοιπὸν τώρα νὰ κάνουμε μιά συμφωνία ἐγὼν και σύ, πού νὰ εἶναι μάρτυρας τῆς φιλίας ἀνάμεσα σὲ μένα και σὲ σένα. Και εἶπε σ' αὐτόν· Νά, δὲν ὑπάρχει κανένας μαζί μας ὅς εἶναι λοιπὸν μάρτυρας ὁ Θεὸς ἀνάμεσα σὲ μένα και σὲ σένα. Παίρνοντας τότε ὁ Ἰακώβ μία πέτρα, τὴν ἔστησε ὡς ἀναμνηστικὴ στήλη. Και εἶπε ὁ Ἰακώβ στοὺς δικούς του· Συγκεντρώστε πέτρες. Συγκέντρωσαν πέτρες και ἔκαναν βουνό, και ἔφαγαν ἐκεῖ πάνω στὸ βουνό. Ὁ Λάβαν τότε τοῦ εἶπε· Τὸ βουνὸ αὐτὸ ἀπὸ σήμερα ἀποτελεῖ μάρτυρα ἀνάμεσα σὲ μένα και σὲ σένα. Και ὀνόμασε τὸ βουνὸ αὐτὸ ὁ Λάβαν, Βουνὸ μαρτυρίας, ἐνῶ ὁ Ἰακώβ τὸ ὀνόμασε, Βουνὸ μάρτυρας»^{59α}.

5. Διηγηθήκαμε λοιπὸν ἐπιτροχάδην αὐτὰ, και φροντίζοντας νὰ περικόψουμε ὅσο ἦταν δυνατόν τὰ γεγονότα τῆς ἱστορίας, εἶναι ἀνάγκη ὅμως νὰ διασαφηνίσουμε τώρα τὸ βαθύτερο νόημα αὐτῶν. Ὅτι λοιπὸν ὁ κόσμος κυριεύθηκε ἀπὸ μεγάλη μανία, ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς κέρδισε τὰ πλήθη τῶν πιστῶν, και ξεσηκώθηκε ἐναντίον του λυσσαμένος, δὲν θὰ χρειαζόταν κανεὶς πολλὰ λόγια γιὰ νὰ τὸ δείξει καθαρά. Πρόσεχε λοιπὸν πού, καθὼς ἔφευγε ὁ Ἰακώβ, ὁ Λάβαν τὸν καταδιώκει μαζί μὲ τὰ παιδιὰ του φωνάζοντας ἐναντίον του. Φεύγει κατὰ κάποιον τρόπο και ὁ Χριστὸς μαζί μὲ τὶς νύμφες του, δηλαδή τὶς Ἐκκλησίες, και σὰν νὰ μεταναστεύει μὲ ὅλη τὴν οἰκογένειά του φωνάζει νοητὰ στοὺς δικούς του· «Σηκωθείτε, ὅς φύγουμε ἀπὸ ἐδῶ»⁶⁰. Ὁ τρόπος ὅμως τῆς φυγῆς δὲν γίνεται αἰσθητὰ, οὔτε και μεταφέρονται ἀπὸ τόπο σὲ τόπο σωματικὰ (γιὰτὶ εἶναι πολὺ ἀπρεπὲς νὰ πιστεύουμε ἢ νὰ λέμε κάτι τέτοιο, ἀλλὰ πραγματοποιεῖται μὲ τὸ, ἀντὶ νὰ φρονοῦμε τὰ τοῦ κόσμου, νὰ θέλουμε νὰ κάνουμε μὲ τρόπο χρῆσιμο αὐτὰ πού ἀρέσουν στὸν Θεό. Γιὰτὶ, ὅπως γράφει ὁ μακάριος Παῦλος, «Δὲν ἔχουμε ἐδῶ μόνιμη πόλη, ἀλλὰ λαχταροῦμε τὴν μελλοντική, τῆς ὁποίας τεχνίτης και δημιουργὸς εἶναι ὁ Θεός»⁶¹. Ἀλλὰ και ἄλλος ἀπὸ τοὺς ἀγίους ἀποστόλους γράφει· «Σὰς

κους καὶ παρεπιδήμους, ἀπέχεσθε τῶν σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν, αἵτινες
στρατεύονται κατὰ τῆς ψυχῆς». Περιπατοῦντες δὲ ἐπὶ τῆς γῆς, ὡς ἐν
οὐρανῷ ποιῶμεθα τὸ πολίτευμα, διαζῆν σπουδάζοντες σαρκικῶς
μὲν οὐκ ἔτι, ἀγιοπρεπῶς δὲ μᾶλλον καὶ πνευματικῶς. Διανίστησι δὲ
5 πρὸς τοῦτο ἡμᾶς ἐπιστέλλων ὁ Παῦλος «Μὴ συσσηματίζεσθε τῷ
αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ συμμορφοῦσθε τῇ ἀνακαινώσει τοῦ νοῦς ὑμῶν,
εἰς τὸ δοκιμάζειν ὑμᾶς τί τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ τὸ ἀγαθὸν καὶ εὐάρε-
στον καὶ τέλειον». Ἐπειδὴ δὲ οὐ τῷ κόσμῳ συνεσσηματίομεθα τὴν
κοσμικὴν ἀπάτην ἐκβαίνοντες, μισησόμεθα παρ' αὐτοῦ. Καὶ τοῦτο
10 εἰδῶς οὕτως ἔχον ἔφασκεν ὁ Σωτὴρ· «Εἰ ἐκ τοῦ κόσμου ἦτε, ὁ κό-
σμος ἂν τὸ ἴδιον ἐφίλει. Ἐπειδὴ δὲ ἐκ κόσμου οὐκ ἐστέ, διὰ τοῦτο μι-
σεῖ ὑμᾶς ὁ κόσμος».

Οὐκοῦν διώκει μισῶν. Φονῶντα δὲ καὶ ἀποταυρούμενον εἰς
ἀκαθέκτους ὀργάς, ἀνασειράζει Θεός, οὐδ' ὅσον εἰπεῖν ἀπηνέσι
15 λόγοις καταλυπεῖν ἐφίεις Ἐφη γὰρ πρὸς τὸν Λάβαν ὁ Θεός, φησί·
«Φύλαξαι σεαυτὸν μὴ πως λαλήσης κατὰ Ἰακώβ πονηρά». Ἄλλ'
ἐπαιτιᾶται μὲν ὁ κόσμος ὡς σεσλημένος καὶ ἀπολωλότων αὐτῷ τῶν
θεῶν, ἐκεκλόφει δὲ τούτους ἡ Ραχήλ. Πλὴν ὄρα τὴν ἐπιχείρησιν.
Ἠρενῆσε παρὰ τῇ Λεῖα τοὺς θεοὺς ὁ Λάβαν, καὶ μὲν τοι καὶ παρὰ
20 ταῖν δύο θεραπαίναι, «καὶ οὐχ εὔρε», φησί. Ἐπεκάθητο δὲ αὐτοῖς ἡ
Ραχήλ, προφασίζομένη τὰ κατ' ἐθισμόν. Τί οὖν ὁ λόγος; Οὐ τῆς
Ἰουδαίων Συναγωγῆς, ἀλλ' οὐδὲ τῶν εἰς δουλείας γεγεννημένων
κατόρθωσις ἦν ἡ τῶν εἰδώλων καθαίρεισι, ἀλλὰ τῆς νεώττης Ραχήλ,
τουτέστι τῆς Ἐκκλησίας, ἀτιμία περιδαλούσης τὰ χειροποίητα,
25 μόνον δὲ οὐχὶ καὶ πληρούσης ἐπ' αὐτοῖς τὸ διὰ τῆς τοῦ προφήτου
φωνῆς εἰρημένον· «Καὶ ἔξαρεῖς τὰ εἶδωλα τὰ περιηργυρωμένα, καὶ
περικεχρυσωμένα λεπτὰ ποιήσεις, καὶ λιμηήσεις ὡσεὶ ὕδωρ ἀποκα-
θημένης, καὶ ὡς κόπρον ὤσεις αὐτά». Ἐπειδὴ οὐχ εὔρηται παρὰ
τοῦ Λάβαν οἱ αὐτοῦ θεοί, τὰς εἰς εἰρήνην συμβιδάσεις ἐποίει τὸ
30 λοιπὸν πρὸς τὸν θεοπέσιον Ἰακώβ. Οὐκ ἔτι γὰρ ἔχων ὁ κόσμος τοὺς
ψευδωνύμους θεοὺς, φίλος ἔσται μᾶλλον δὲ γέγονεν Χριστῷ ἤδη

62. Α' Πέτρ. 2, 11.

64. Ρωμ. 12, 2.

63. Φίλ. 3, 20.

65. Ἰω. 15, 19.

παρακαλῶ, σάν ξένοι και περαστικοί πού εἶστε, νά ἀπέχετε ἀπό τίς σαρκικές ἐπιθυμίες οἱ ὅποῖες βρῖσκονται σέ πόλεμο μέ τήν ψυχή»⁶². Πρέπει δηλαδή, ἄν και περπατᾶμε πάνω στή γῆ, νά φερόμαστε σάν νά βρισκόμαστε στόν οὐρανό⁶³, και νά φροντίζουμε νά μὴ ζοῦμε πιά σαρκικά, ἀλλά μᾶλλον ὅπως πρέπει σέ ἀγίους και πνευματικά. Μᾶς διεγείρει βέβαια σ' αὐτό ὁ Παῦλος, γράφοντας: «Νά μὴ συμμορφώνεστε μέ τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου αὐτοῦ, ἀλλά νά μεταμορφώνεστε μέ τήν ἀνακαίνιση τοῦ πνεύματός σας, ὥστε νά διακρίνετε ποιὸ εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, τὸ καλὸ και εὐχάριστο και τέλει»⁶⁴. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν συμμορφωνόμαστε μέ τὸν κόσμο, ἀπομακρυνόμενοι ἀπὸ τὴν κοσμικὴ ἀπάτη, θὰ μισηθοῦμε ἀπὸ αὐτόν. Καὶ γνωρίζοντας ὁ Σωτῆρας ὅτι αὐτὸ ἔχει ἔτσι, ἔλεγε: «Ἐάν ἦσασταν ἀπὸ τὸν κόσμο, ὁ κόσμος θὰ ἀγαποῦσε τὸ δικό του ἔπειδὴ ὅμως δὲν εἶστε ἀπὸ τὸν κόσμο, γι' αὐτὸ σᾶς μσεῖ ὁ κόσμος»⁶⁵.

Ἐπομένως τὸν καταδιώκει (τὸν Χριστὸ) ἔπειδὴ τὸν μσεῖ. Ὅταν ὅμως φονεύει και συμπεριφερόμενος σάν ταῦρος ὀδηγεῖται σέ ἀσυγκράτητη ὄργη, τὸν συγκρατεῖ ὁ Θεός, μὴ ἐπιτρέποντάς τον, ὅπως θὰ μπορούσαμε νά ποῦμε, οὔτε καν νά μᾶς στενοχωρεῖ μέ σκληρὰ λόγια. Γιατὶ λέγει: «Εἶπε ὁ Θεὸς στόν Λάβαν: Συγκράτησε τὸν ἑαυτό σου, μὴ τυχὸν μιλῆσεις σκληρὰ στόν Ἰακώβ»⁶⁶. Ἀλλὰ τὸν κατηγορεῖ ὁ κόσμος, ἔπειδὴ λεηλατήθηκε και χάθηκαν οἱ θεοὶ του, ἀλλὰ αὐτοὺς τοὺς εἶχε κλέψει ἡ Ραχήλ. Πλὴν ὅμως πρόσεχε τὴν ἐπιχείρησι. Ἐψαξε ὁ Λάβαν νά βρεῖ τοὺς θεοὺς στή Λεῖα, ἀλλὰ και στὶς δύο δοῦλες, «και δὲν τοὺς βρῆκε»⁶⁷, λέγει. Γιατὶ καθόταν πάνω σ' αὐτοὺς ἡ Ραχήλ, προφασιζόμενη αὐτὰ πού συνήθως συμβαίνουν στὶς γυναῖκες. Τί λοιπὸν θέλει νά ὑποδηλώσει ὁ λόγος; Ὅτι ἡ καθάρσιση τῶν εἰδώλων δὲν ἦταν κατόρθωμα οὔτε τῆς Συναγωγῆς τῶν Ἰουδαίων, οὔτε ἐκείνων πού ἦταν δοῦλοι, ἀλλὰ τῆς νεαρῆς Ραχήλ, δηλαδή τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία θεωρεῖ ἅπματα ἔργα τῶν χειρῶν και κατὰ κάποιον τρόπο ἐφάρμοζε σ' αὐτὰ ἐκεῖνο πού ἔχει λεχθεῖ μέ τὴ φωνὴ τοῦ προφήτη: «Και νά καταστρέψεις τὰ εἶδωλα τὰ ἐπαργυρωμένα και τὰ ἐπιχρυσωμένα, νά τὰ κάνεις σκόνη και νά τὰ ρίξεις μακριὰ σάν τὸ νερὸ μέ τὸ ὅποιο πλήθυκε ἡ γυναῖκα πού βρῖσκεται σέ περίοδο, και νά τὰ πετάξεις ὅπως πετιέται ἡ κοπριά»⁶⁸. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν βρέθηκαν ἀπὸ τὸν Λάβαν οἱ θεοὶ του, ἔκανε συμβιβασμὸ εἰρήνης στὸ ἔξῃς μέ τὸν θεοπέσιο Ἰακώβ. Ἐάν δηλαδή δὲν ἔχει ὁ κόσμος τοὺς ψεύτικους θεοὺς του, θὰ γίνε φίλος. Ἡ μᾶλλον ἤδη μέ τὸν

66. Γέν. 31, 24.

67. Γέν. 31, 33.

68. Ἦσ. 30, 22.

καὶ τῆς εἰρήνης ὁ σύνδεσμος. Αὐτός ἐστι πάλιν ὁ εὐδοκμώτατος λίθος, ὁ πολυτελής, ὁ ἀκρογωνιαίος, ὁ ἔντιμος, ὁ εἰς κεφαλὴν γωνίας καὶ εἰς τὰ θεμέλια Σιών. «Ἔστησε», γὰρ φησιν, «Ἰακώβ στήλην», εἰς τύπον Χριστοῦ. Συσσωρεύονται δὲ καὶ ἕτεροι λίθοι τῶν ἁγίων ἀποστόλων, ἦτοι τῶν ἐν πίστει δεδικαιωμένων καὶ ἡγιασμένων ἐν Πνεύματι, προανατυπῶντες ἀστείως τὴν ἐπὶ Χριστῷ συνδρομήν. Περιμὲν γὰρ τῶν ἁγίων ἀποστόλων προφητικὸς ἔφη λόγος: «Διότι λίθοι ἅγιοι κυλλίονται ἐπὶ τῆς γῆς». Διέδρομον γὰρ τὴν σύμπασαν γῆν οἱ θεσπέσιοι μαθηταί, τὸ εὐαγγελικὸν τοῖς ἔθνεσι διακομίζοντες κήρυγμα. Πρὸς δὲ τοὺς ἐν πίστει δεδικαιωμένους ὁ σοφὸς ἐπιστέλλει Παῦλος: «Ἐν ᾧ καὶ ὑμεῖς συνοικοδομεῖσθε εἰς κατοίκησιν τοῦ Θεοῦ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ».

Κέκληται τοίνυν ἡ τῶν λίθων ἄθροισις, «Βουνὸς μαρτυρίας» παρά γε τῷ Λάβαν, ὁ δὲ θεσπέσιος Ἰακώβ ἐπὶ τὸ ἔτι μεῖζόν τε καὶ ὑπερεροῦν ἀσυγκρίτως, τουτέστι Χριστόν, ἀνακομίζει τὸ νόημα, «Βουνὸς μάρτυς» ὀνομάσας τὸ γεγεννημένον. Κεφαλὴ γὰρ τῶν πιστευόντων αὐτός ὁ Χριστός. Ὅτι δὲ σώζοντι τοὺς ἰδίους τῷ πάντων Σωτῆρι Χριστῷ καὶ τῆς ἐν κόσμῳ κακίας ἐξάγοντι καὶ ἡ τῶν ἀγγέλων παρέσται πληθὺς λειτουργοῦσα, δῆλον δὲ ὅτι καὶ τὴν τεταγμένην αὐτοῖς ἀποπληροῦσα δουλείαν, ἀναμάθοι τις ἂν ἐνκόλως καὶ διὰ τῶνδε πάλιν. Ἀποχωροῦντος γὰρ ἤδη τοῦ Λάβαν, οἴκαδέ τε ὑπονοστοῦντος εἰρηρικῶς, «Ἀναβλέψας», φησὶν, «Ἰακώβ εἶδε παρεμβολὴν παρεμβεβληκυῖαν, καὶ συνήντησαν αὐτῷ οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ. Εἶπε δὲ Ἰακώβ ἠνίκα εἶδε αὐτούς: Παρεμβολὴ Θεοῦ αὐτῆ, καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα τοῦ τόπου, Παρεμβολαί». Γέγραπται δὲ ὅτι «Παρεμβαλεῖ ἄγγελος Κυρίου κύκλῳ τῶν φοβουμένων αὐτόν, καὶ ρύσεται αὐτούς». Καὶ πάλιν, ὅτι «Τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ τοῦ διαφυλάξαι σε ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς σου». Σῶζει δὴ ἅπαντας τοὺς ἀγαπῶντας αὐτόν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ καὶ μεθ' τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἡ δόξα ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

69. Ἐφ. 2, 20. Ἦσ. 28, 16.

70. Ζαχ. 9, 16.

Χριστό έγινε και η σύναψη της ειρήνης. Αυτός είναι επίσης ο πιό δοκιμασμένος λίθος, ο πολύτιμος, ο ακρογωνιαίος, ο έντιμος, αυτός που βρίσκεται ως κεφαλή της γωνίας και ως θεμέλια της Σιών. Γιατί λέγει: «Έστησε ο Ίακώβ στήλη»⁶⁹, προτυπώντας τον Χριστό. Συσσωρεύθηκαν όμως και άλλες πέτρες των αγίων αποστόλων, δηλαδή εκείνων που δικαιώθηκαν με την πίστη και αγιάστηκαν με το Πνεῦμα, προτυπώντας με τρόπο κομψό τη συνδρομή στο όνομα του Χριστού. Γιατί είπε ο προφητικός λόγος για τους αγίους αποστόλους: «Γιατί στή γῆ κυλιούνται αγίες πέτρες»⁷⁰. Πραγματικά διέτρεξαν όλη τη γῆ οι θεσπέσιοι μαθητές, μεταφέροντας στα ἔθνη τὸ εὐαγγελικὸ κήρυγμα. Πρὸς ἐκείνους ὅμως πού δικαιώθηκαν με τὴν πίστη, ὁ σοφὸς Παῦλος γράφει: «Μέ αὐτὸν συνοικοδομεῖστε καὶ σεῖς, ὥστε νὰ γίνετε τόπος κατοικίας τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος»⁷¹.

Ἡ συγκέντρωση λοιπὸν τῶν λίθων ὀνομάσθηκε «Βουνὸ μαρτυρίας» ἀπὸ τὸν Λάβαν, ἐνῶ ὁ θεσπέσιος Ίακώβ μεταφέρει τὸν συμβολισμό τῆς ὀνομασίας στὸν ἀκόμα μεγαλύτερο καὶ ἀσυγκρίτως ὑπέρτερο, δηλαδή στὸν Χριστό, ὀνομάζοντας αὐτὸ πού έγινε, «Βουνὸ μάρτυρας». Γιατί κεφαλή αὐτῶν πού πιστεύουν εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Χριστός. Ὅτι ὅμως στὸν Σωτήρα Χριστό, πού σώζει τοὺς δικούς του καὶ τοὺς θγάζει ἔξω ἀπὸ τὴν κακία τοῦ κόσμου, συμπαρίσταται καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀγγέλων ὑπηρετώντας, δηλαδή ἐκπληρώνοντας τὴν ὑπηρεσία πού τοὺς ἔχει ἀνατεθεῖ, μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ μάθει πάλι εὐκόλα καὶ ἀπὸ τὰ ἔξης. Ὅταν δηλαδή ἔφυγε ὁ Λάβαν, ἐπιστρέφοντας στὴν πατρίδα του εἰρηνικά, «κοιτάζοντας», λέγει, «ὁ Ίακώβ πρὸς τὰ ἐπάνω, εἶδε παράταξη στρατοῦ σὲ διάταξη μάχης, καὶ τὸν συνάντησαν οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ. Ὅταν ὁ Ίακώβ τοὺς εἶδε εἶπε μέσα του Ἐπαράταξη αὐτὴ εἶναι τοῦ Θεοῦ, καὶ ὀνόμασε τὸν τόπο Παρεμβολές (στρατόπεδα)»⁷². Ἐχει βέβαια γραφεῖ: «Θὰ περικυκλώσει ὁ ἄγγελος τοῦ Κυρίου ἐκείνους πού τὸν φοβοῦνται, καὶ θὰ τοὺς γλυτώσει»⁷³. Καὶ πάλι: «Θὰ δώσει ἐντολὴ στοὺς ἀγγέλους του, γιὰ νὰ σὲ διαφυλάττουν σὲ ὅλες σου τίς ἐνέργειες»⁷⁴. Δηλαδή σώζει ὅλους ἐκείνους πού τὸν ἀγαποῦν ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός, διὰ τοῦ ὁποῖου καὶ μαζί με τὸν ὁποῖο ἀνήκει ἡ δόξα στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, μαζί με τὸ ἅγιο Πνεῦμα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

71. Ἐφ. 2, 22.
73. Ψαλμ. 33, 2.

72. Γέν. 32, 1-2.
74. Ψαλμ. 90, 11.

Ἔτι περὶ τοῦ Ἰακώβ.

α'. Οὐκ ἀθαύμαστος μὲν τῶν ἁγίων ὁ τρόπος παρὰ γε τοῖς ἄρι-
 στα θιούν ἡρημένοις, τὸ δὲ τῆς ἐκείνων πολιτείας εὐκλεές παρὰ μὲν
 παντὸς οἰχῆσεται λόγον. Γένοιτο δ' ἂν τοῖς ἐθέλουσι εὐσεβεῖν ὑποτύ-
 5 πωσις ἀγαθή, τὸ τίνα χρὴ τρόπον κατ' εὐθὺ φέρεσθαι τοῦ εἰκότος
 καὶ ἀνδάνοντος Θεῶ, διατρανοῦσα ποικίλως. Χρῆναι γάρ, ἔγωγέ
 φημι, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὸς τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς ὁ λόγος, τῶν
 ἀρχαιοτέρων ἁγίων ἀναθεωροῦντας ὀρθῶς τὴν ἔκβασιν τῆς ἀνα-
 στροφῆς, μμείσθαι τὴν πίστιν, μόνον δὲ οὐχὶ καὶ κατ' ἴχνος ἰέναι τῆς
 10 ἐνούσης αὐτοῖς ἀρετῆς. Καὶ γάρ ἐστι τῶν ἀτόπων, τοὺς μὲν ὅσοι
 τεχνῶν γεγόνασιν ἐπιστήμονες τῶν βασιλικῶν, καθηγητὰς εἰς τοῦτο
 ποιῆσθαι τοὺς πρὸ αὐτῶν καὶ ζηλοῦν ἐπείγεσθαι τοὺς ὅτι δὴ μάλι-
 στα τὸ ἐπεικὲς ἐν ταύταις ἡκριθωκότας, ἡμᾶς δὲ αὐτούς, οἷς τὸ
 κατορθοῦν ὁ σκοπὸς τὴν ἀρετὴν, μὴ οὐχὶ τῆς διανοίας τὸν ὀφθαλ-
 15 μὸν ἐνερείδοντας ταῖς τῶν ἀρχαιοτέρων ἐπεικειαῖς ἀναμάττεσθαι
 τρόπον τινὰ παρ' αὐτῶν τὰ δι' ὧν ἂν ἔσοιτό τις παρὰ Θεῶ δοκιμώτα-
 τος καὶ τῆς εὐαγοῦς πολιτείας ἐπιστήμονα τὸν οἰκεῖον αὐτὸς ἀπερ-
 γάσοιτο νοῦν. Προκείσθω δὴ οὖν οὐδενὸς ἦντιον ἡμῖν ὁ θεοπέσιος
 Ἰακώβ, ἀνεπίπληκτον μὲν ὡς ἐνῆ καὶ τῷ καιρῷ πρόπεουσιν τῷ τηρι-
 20 κάδε φημὶ ὁδὸν διαστείχων τὴν ὡς ἐν γε πολιτεία ζωῆς, συλλήπτορα
 δὲ καὶ προεστηκότα τὸν τῶν ὄλων ἔχων Θεόν, πόνοις μὲν ἔσθ' ὅτε
 περιτυχεῖν ἐφίεντα χρησίμως (οὐ γὰρ ἂν ἀνιδρωτὶ κατακτῆσαιτό τις
 τὰ εἰς ἀρετὴν ἀνήματα), μετὰ δέ γε τὰ γυμνάσματα στεφανοῦντα
 ταῖς εὐθυμίαις καὶ οἷά τινα τῶν ἄγαν εὐσθενεστάτων ἀγωνιστῶν τῆ
 25 τῶν ἄθλων ἀμφιλαφεῖα καταπλουτίζοντα.

Μὴ γάρ εἴπῃς κατὰ σαντόν Ἀνθ' ὅτου μὴ ἄπονον ἐδωρεῖτο
 Θεὸς τοῖς ἁγίοις τὸ κατευφραίνειν εἶδος; Τοῦτο γὰρ ἦν ἀγυμνάστους
 ἔῃν, καὶ ἦκιστα μὲν μισθὸν ἀρετῆς ἀπονέμειν αὐτοῖς τὸ εὖ εἶναι
 τυχόν, ἀβασανίστου δὲ μᾶλλον θελημάτων ροπῆς ποιῆσθαι καρπὸν
 30 τὸ ἐπ' αὐτοῖς εὐμενές, καὶ τὴν λαμπράν τε καὶ ἀξιόληπτον τῶν χαρι-
 σμάτων φιλοτιμίαν. Ἔδει δὲ μᾶλλον εὐδοκιμοῦντας ὁρᾶσθαι, καὶ
 ἔργοις αὐτοῖς ἀξίους προαναφαίνεσθαι τῶν παρὰ Θεοῦ, προκείσθαι

Περισσότερα για τὸν Ἰακώβ.

1. Εἶναι ἀξιοθαύμαστος βέβαια ὁ βίος τῶν ἀγίων ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔχουν διαλέξει νὰ ζοῦν ἀριστα, ἢ δόξα ὅμως τῆς ζωῆς ἐκείνων ξεπερνᾶ κάθε λόγο. Σ' ἐκείνους λοιπὸν ποὺ θέλουν νὰ ζῆσουν μὲ εὐσέβεια, θὰ μπορούσε νὰ γίνει καλὸ πρότυπο, γιατί διακηρύσσει ποικιλοτρόπως τὸ μὲ ποιὸν τρόπο πρέπει νὰ φέρεται κατ' εὐθείαν σ' αὐτὸ ποὺ εἶναι εὐλόγο καὶ ἀρέσει στὸν Θεό. Γιατὶ πρέπει, λέγω ἐγώ, ἢ καλύτερα καὶ ὁ ἴδιος ὁ λόγος τῆς ἁγίας Γραφῆς, ἐρευνώντας σωστὰ τὸ τέλος τῆς συναναστροφῆς τῶν παλαιότερων ἀγίων, νὰ μμείται τὴν πίστη τους, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ν' ἀκολουθεῖ τὰ ἴχνη τῆς ἀρετῆς ποὺ ὑπῆρχε σὲ ἐκείνους. Γιατὶ εἶναι ἀπὸ τὰ ἀτοπα, ἐκείνοι ποὺ ἔγιναν ἐπιστήμονες τῶν ἀνωτάτων τεχνῶν νὰ ἔχουν καθηγητὲς γι' αὐτὸ τοὺς πρὶν ἀπὸ αὐτούς, καὶ νὰ ἐπιδιώκουν νὰ μοιάσουν ἐκείνους ποὺ ἐφάρμοσαν μὲ ἀκριβεία αὐτὸ ποὺ εἶναι ὀρθὸ καὶ πρέπον, ἐνῶ ἐμεῖς, ποὺ σκοπός μας εἶναι νὰ κατορθώσουμε τὴν ἀρετῆ, νὰ μὴ στηρίζουμε τὸ μάτι τῆς διάνοιᾶς μας στὶς συμπεριφορὲς τῶν παλαιότερων, ὥστε νὰ ἀντιγράψουμε κατὰ κάποιον τρόπο ἐκεῖνα μὲ τὰ ὁποῖα θὰ μπορούσε κάποιος νὰ γίνει δοκιμώματος στὸν Θεό, καὶ νὰ κάνει ὁ ἴδιος τὸν νοῦ του ἐπιστήμονα τοῦ εὐσεβοῦς τρόπου ζωῆς. Ἄς ἀποτελέσει λοιπὸν σὲ μᾶς παράδειγμα, ὄχι κατώτερο ἀπὸ κανένα ἄλλο, ὁ θεοπέσιος Ἰακώβ, ὁ ὁποῖος διανύει, ὅσο εἶναι βέβαια δυνατόν καὶ ταιριάζει στὴν ἐποχὴ ἐκείνη, ἄμμεπτο τὸν δρόμο τοῦ ὀρθοῦ τρόπου ζωῆς, ἔχοντας βοηθὸ καὶ ἀρχηγὸ τὸν Θεὸ τῶν ὄλων, ὁ ὁποῖος πολλές φορὲς πρὸς ὠφέλειά του τὸν ἀφήνει νὰ συναντᾶ κόπους (γιατὶ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ κατακτήσει κανεὶς τὰ κατορθώματα τῆς ἀρετῆς χωρὶς ἰδρώτα), μετὰ ὅμως τίς δοκιμασίες τὸν στεφάνωνε μὲ χαρὲς καὶ μερικὰ ἄλλα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ προσφέρονται στοὺς πῶ δυνατοὺς ἀγωνιστὲς γιὰ τοὺς πολλοὺς ἄθλους τους.

Νὰ μὴ πεῖς λοιπὸν στὸν ἑαυτό σου· Γιατὶ ὁ Θεὸς δὲν δώριζε στοὺς ἁγίους ζωὴ χωρὶς κόπο, ἀφοῦ γνώριζε ὅτι θὰ τὸν κατευχαριστήσουν; Γιατὶ αὐτὸ θὰ σήμαινε νὰ τοὺς ἀφήνει ἀγύμναστους, καὶ νὰ τοὺς ἀπονέμει μισθὸν ἀρετῆς κατώτερον ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ ἐνδεχομένως μπορούσε νὰ εἶναι καλύτερος, ἐνῶ ἡ εὐνοια σ' αὐτούς θὰ εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα τὴν ἀπρόθυμη κλίση πρὸς τὰ θελήματα καὶ πρὸς τὴν λαμπρὴ καὶ ἀξιοθαύμαστη ἄμιλλα τῶν χαρισμάτων. Ἀντίθετα ἔπρεπε νὰ ἐμφανίζονται εὐδόκιμοι, καὶ νὰ φαίνονται ἐκ τῶν προτέρων μὲ τὰ ἔργα τους ἀξιοὶ αὐτῶν ποὺ παρέχονται ἀπὸ τὸν Θεό, ἀλλὰ καὶ νὰ εἶναι στοὺς μεταγενέστε-

δὲ ὡσπερ καὶ τοῖς μετ' αὐτοὺς εἰς παράδειγμά τε καὶ ὑποτύπωσιν
 ἐναργῆ τοῦ δεῖν ἐλέσθαι φιλεργεστάτους εἶναι καὶ νεανικοὺς, ἐν-
 νοοῦντας ὅτι τοῖς μὲν ἀταλαίπωρον καὶ κατεγνωσμένον διαβιοῦσι
 ζωὴν οὐδεὶς ἂν γένοιτο μισθός, ἔψεται δὲ πάντως τὰ πάντων ἐξαιρε-
 5 τα τοῖς ὅτι μάλιστα φιλοπονωτάτοις καὶ ἰδρωῖτα τὸν ἐπ' ἀγαθοῖς τῶν
 ἡδίστων τῶν ἐν βίῳ προτετιμηκόσι. Οὕτω τις ἔφασκε τῶν σοφῶν
 «Τέκνον, εἰ προσέρχῃ δουλεύειν τῷ Κυρίῳ, ἐτοίμασον τὴν ψυχὴν
 σου εἰς πειρασμόν, εὐθνον τὴν καρδίαν σου, καὶ καρτέρησον».
 Τίττει μὲν γὰρ «ἢ ὑπομονὴ δοκιμῆν, ἢ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα, ἢ δὲ ἐλπίς
 10 οὐ καταισχύνει», κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἐψόμεθα δὲ δὴ τῷ προκει-
 μένῳ σκοπῷ.

β'. Μετὰ τὴν τοῦ Λάβαν τοίνυν ἀποχώρησιν τὴν ἐκ τοῦ ὄρους
 Γαλαὰδ, εἰς τὴν ἐνεγκοῦσαν ἠπειγέτο καὶ διασπεύδειν ἠθελεν ὁ
 θεοπέσιος Ἰακώβ Ἀππλλαγμένος δὲ μόλις τῆς Λάβαν ἐφόδου καὶ
 15 ἀναπνεύσας θραχί, χαλεπωτέροις εὐθύς περιπίπτει δαίμασι. Ἐπειδὴ
 γὰρ ἔδει τῆς Μεσοποταμίας ἀπαίροντα καὶ εἰς γῆν Χαναὰν ἀποτρέ-
 χοντα, διὰ μέσης ἰέναι τῆς Σηείρ, ἐν ἣ κατώκησεν Ἡσαῦ, περιδεῆς
 δὲ ἄγαν ἦν. Οὐ γὰρ ἠγνόει λελυπηκῶς τῆς τε εὐλογίας ἔνεκα, καὶ
 αὐτῶν δὲ τῶν πρωτοτοκίων. Τίνα δὲ τρόπον τὴν ἐπὶ τούτοις λύπην
 20 ἀπεσκευάζετο καὶ εἰς ἀγάπην καὶ ἡμερότητα καθίστη τὸν ἀδελφόν,
 πῶς οὐκ ἄξιον ἰδεῖν καὶ πρὸς γε τούτῳ θαυμάσαι; Γέγραπται τοίνυν
 «Ἀπέστειλε δὲ Ἰακώβ ἀγγέλους ἔμπροσθεν αὐτοῦ πρὸς Ἡσαῦ τὸν
 ἀδελφὸν αὐτοῦ εἰς γῆν Σηείρ, εἰς χώραν Ἐδώμ, καὶ ἐνετείλατο
 αὐτοῖς, λέγων Ὁὕτως ἐρεῖτε τῷ κυρίῳ μου Ἡσαῦ. Οὕτω λέγει ὁ παῖς
 25 σου Ἰακώβ. Μετὰ Λάβαν παρῶκησα, καὶ ἐχρόνισα ἕως τοῦ νῦν καὶ
 ἐγένοντό μοι θόες καὶ ὄνοι καὶ πρόβατα καὶ παῖδες καὶ παιδίσκαι.
 Καὶ ἀπέστειλα ἀγγεῖλαι τῷ κυρίῳ μου Ἡσαῦ, ἵνα εὖρη ὁ παῖς σου
 χάριν ἐναντίον σου. Καὶ ἀπέστρεψαν οἱ ἄγγελοι πρὸς Ἰακώβ, λέ-
 γοντες Ἕλθομεν πρὸς τὸν ἀδελφόν σου Ἡσαῦ, καὶ ἔρχεται εἰς
 30 συνάντησιν, καὶ τετρακόσιοι ἄνδρες μετ' αὐτοῦ Ἐφοβήθη δὲ Ἰακώβ
 σφόδρα καὶ ἠπορεῖτο. Καὶ διεῖλε τὸν λαὸν τὸν μεθ' ἑαυτοῦ, καὶ τοὺς
 θόας καὶ τὰ πρόβατα εἰς δύο παρεμβολάς. Καὶ εἶπεν Ἰακώβ Ἐάν
 ἔλθῃ Ἡσαῦ εἰς παρεμβολὴν μίαν καὶ ἐκκόψῃ αὐτήν, ἔσται ἡ παρεμ-

ρους κατά κάποιον τρόπο παράδειγμα και πρότυπο ολοκάθαρο, για τὸ ὅτι πρέπει νὰ προτιμοῦν νὰ εἶναι φιλοπονέστεροι και μεγαλόψυχοι, και νὰ συνειδητοποιοῦν, ὅτι σ' ἐκείνους πού κάνουν ἀνετη και ἄξια κατακρίσεως ζωὴ δὲν θὰ ὑπάρχει καμμιά ἀμοιβή, ἐνῶ θὰ ὑπάρχει ὀπωσδήποτε στους πάρα πολὺ φιλόπονους και ἐκείνους πού ἔχουν προτιμήσει τὸν ἰδρώτα για τὰ πιὸ εὐχάριστα ἀγαθὰ τῆς ζωῆς. Κάποιος ἀπὸ τοὺς σοφοὺς ἔλεγε τὸ ἔξις: «Παιδί μου, ἐὰν ἐρχεσαι νὰ ὑπηρετήσεις τὸν Κύριο, ἐτοίμασε τὴν ψυχὴ σου για δοκιμασία, ἔχε τὴν καρδιά σου γεμάτη εὐκρίνεια, και νὰ δείχνεις ὑπομονή»⁷⁵. Γιατί «ἡ ὑπομονὴ γεννᾷ τὴν δοκιμασία, και ἡ δοκιμασία τὴν ἐλπίδα, και ἡ ἐλπίδα δὲν καταντροπιάζει»⁷⁶, σύμφωνα μὲ αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ. Θὰ ἐρθοῦμε ὁμως στὸν σκοπὸ για τὸν ὁποῖο μιλάμε.

2. Μετὰ ἀπὸ τὴν ἀναχώρηση τοῦ Λάβαν ἀπὸ τὸ ὄρος Γαλαὰδ, ὁ θεσπέσιος Ἰακώβ διαζόταν νὰ συνεχίσει τὸ δρόμο του, και ἤθελε νὰ ἐπιστεῦσει τὴν ἀφίξή του. Μόλις ὁμως ἀπαλλάχθηκε ἀπὸ τὴν ἐφοδο τοῦ Λάβαν και ἀνέπνευσε λίγο, πέφτει ἀμέσως σὲ φοβερῶτερους φόβους. Ἐπειδὴ δηλαδὴ, φεύγοντας ἀπὸ τὴν Μεσοποταμία και βαδίζοντας για τὴ χώρα τῆς Χαναάν, ἔπρεπε νὰ περάσει μέσα ἀπὸ τὴν Σηεῖρ, στήν ὁποία κατοικοῦσε ὁ Ἡσαῦ, ἦταν κυριευμένος ἀπὸ πολὺ φόβο. Γιατί δὲν ἀγνοοῦσε ὅτι τὸν εἶχε λυπήσει και ἐξαίτιας τῆς εὐλογίας, ἀλλὰ και για πρωτοτόκια. Μὲ ποιὸν τρόπο λοιπὸν τὸν ἀπάλλαξε ἀπὸ τὴ λύπη του γι' αὐτὰ και μετέστρεψε τὸν ἀδελφὸ του σὲ ἀγάπη και πραότητα, πῶς δὲν ἀξίζει νὰ τὸ δοῦμε και νὰ θαυμάσουμε γι' αὐτὸ; Εἶναι λοιπὸν γραμμένο «Ἔστειλε ὁ Ἰακώβ ἀγγελιοφόρους πρὶν ἀπὸ τὸν ἴδιο, στὸν ἀδελφὸ του Ἡσαῦ στὴ γῆ Σηεῖρ, στὴ χώρα Ἐδώμ, και τοὺς ἔδωσε τίς ἔξις ἐντολές: Αὐτὰ θὰ πείτε στὸν κύριό μου τὸν Ἡσαῦ. Αὐτὰ σοῦ λέγει ὁ δούλος σου Ἰακώβ: Κατοίκησα κοντὰ στὸν Λάβαν, και ἔμεινα ἐκεῖ μέχρι τώρα, και ἀπέκτησα βόδια και ὄνους και πρόβατα και δούλους και δούλες. Ἔστειλα λοιπὸν αὐτοὺς νὰ ἀναγγεῖλουν αὐτὰ στὸν κύριό μου Ἡσαῦ, για νὰ βρεῖ ὁ δούλος σου χάρη κοντὰ σου. Και ἐπέστρεψαν οἱ ἀγγελιοφόροι στὸν Ἰακώβ και τοῦ εἶπαν: Πῆγαμε στὸν ἀδελφὸ σου Ἡσαῦ, και νὰ ἐρχεται αὐτὸς νὰ σὲ συναντήσει, φέρνοντας και τετρακόσιους ἀνδρες μαζί του. Ὁ Ἰακώβ φοβήθηκε πολὺ και ἀποροῦσε. Χώρισε τότε τὸν λαὸ πού εἶχε μαζί του, και τὰ βόδια και τὰ πρόβατα, σὲ δύο ὁμάδες, και εἶπε: Ἐὰν ὁ Ἡσαῦ ἐρθεῖ στὴ μία ὁμάδα και τὴν κατασφάζει, εἶναι δυνατόν ἢ

76. Ρωμ. 5, 4-5. και πρβλ. Ψαλμ. 24, 20.

βολή ἢ δευτέρα εἰς τὸ σώζεσθαι. Εἶπε δὲ Ἰακώβ· Ὁ Θεὸς τοῦ πα-
 τρός μου Ἀβραάμ καὶ ὁ Θεὸς τοῦ πατρός μου Ἰσαάκ, Κύριε, ὁ
 εἰπών μοι, Ἀπότρεχε εἰς τὴν γῆν τῆς γενέσεώς σου καὶ εὖ σε ποιή-
 σω, ἱκανούσθω μοι ἀπὸ πάσης δικαιοσύνης καὶ ἀπὸ πάσης ἀληθεί-
 5 ας, ἧς ἐποίησας τῷ παιδί σου. Ἐν γὰρ τῇ ράβδῳ μου ταύτῃ διέβην
 τὸν Ἰορδάνην, νυνὶ δὲ γέγονα εἰς δύο παρεμβολάς. Ἐξελοῦ με ἐκ
 χειρὸς τοῦ ἀδελφοῦ μου Ἡσαῦ, ὅτι φοβοῦμαι ἐγὼ αὐτόν, μὴ ποτε
 ἔλθων πατάξῃ με, καὶ μητέρα ἐπὶ τέκνοις. Σὺ δὲ εἶπας Καλῶς σε ποι-
 ῆσω, καὶ θήσω τὸ σπέρμα σου ὡς τὴν ἄμμον τῆς θαλάσσης, καὶ οὐκ
 10 ἀριθμηθήσεται ἀπὸ τοῦ πλήθους».

Συνίεις ὅπως ὑποτρέχει θωπικῶς τὸν Ἡσαῦ, μόνον δὲ οὐχὶ περι-
 σαίνει λελυπημένον, καὶ ὑποκλέπτειν πειρᾶται διὰ γε τοῦ χρηστο-
 εἰπεῖν τὸ ἀκρατὲς τῆς ὀργῆς. Καίτοι γὰρ τὸ ἐν ἀμείνοσι εἶναι λαχὸν
 διὰ τὴν τοῦ πατρός εὐλογίαν, καὶ τῇ τῶν πρωτοτόκων δόξῃ προκε-
 15 κριμένος, καὶ Θεὸν ἔχων ἐπαρωγόν, καθυφίκοιτο ἀγιοπρεπῶς,
 ἐκεῖνό που πάντως κατορθοῦν ἠρημένος· «Εἰ δυνατόν τὸ ἐξ ὑμῶν
 μετὰ πάντων ἀνθρώπων εἰρηνεύετε». Λόγος μὲν γὰρ ἔσθ' ὅτε καὶ
 τραχὺς καὶ ἀνάτης καὶ ὑπεροψίας ἔμπλεως ἀφόρητος ἔσται τισὶν.
 Ὡς δὲ σοφὸς ἔγραφε Παρομιαστής, «Ἀπόκρισις ὑποπίπτουσα
 20 ἀποστρέφει θυμόν». Καί μοι βλέπε τοῦ δικαίου τὸ εἰς εὐσέβειαν
 εὐτεχνές. Ἀποστέλλει μὲν γὰρ ἀγγέλους εἰρήνην αἰτήσοντας καὶ
 τρυφερωτάτους πρὸς τὸν Ἡσαῦ διακομίσοντας λόγους, ἄνω τε γὰρ
 καὶ κάτω προστέταχε λέγειν «Τάδε λέγει ὁ παῖς σου ὁ Ἰακώβ», τρέ-
 πεται δὲ πάλιν αὐτὸς εἰς εὐχὰς καὶ τὴν αἰεὶ σώζουσαν ἐπικουρίαν
 25 αὐτῶν οὐ διαλμπάνει. Ἐμπεδοὶ δέ, ὅτι τὴν εἰς τὸ μᾶλλον ἐλπίδα τῶν
 ἤδη παρωχηκότων ἢ πείρα διεσάφει, λέγων· «Ἐν τῇ ράβδῳ μου
 ταύτῃ διέβην τὸν Ἰορδάνην, νυνὶ δὲ γέγονα εἰς δύο παρεμβολάς». Ἐφη γὰρ,
 ὅτι Αὐτὴν μόνην τὴν οἰκοθεν ἔχων ράβδον διέβην τὸν
 Ἰορδάνην, καὶ πολλῶν γέγονα δεσπότης, τὸ σὸν ἔχων εὐμένες, ὧ
 30 Δέσποτα. Εἰσόμεθα διὰ τούτων τοίνυν καὶ ἡμεῖς, ὅτι πρῶτους εἶναι
 δεῖ καὶ εἰρηνικούς, καὶ διὰ παντὸς θηρᾶσθαι τρόπου τὸ διαζῆν
 ἀμαχί. «Δοῦλον γὰρ Κυρίου», φησί, «οὐ δεῖ μάχεσθαι, ἀλλ' ἥπιον

ἄλλη νὰ σωθεῖ. Καὶ προσευχόμενος ὁ Ἰακώβ εἶπε· Θεὸ τοῦ πατέρα μου Ἄβραάμ, καὶ Θεὸ τοῦ πατέρα μου Ἰσαάκ, Κύριε σὺ πού εἶπες, Γύρισε γρήγορα στὴ χώρα πού γεννήθηκες, καὶ θὰ σὲ εὐλογήσω, καὶ πού εἶμαι πολὺ εὐχαριστημένος ἀπὸ ὅλες τίς δίκαιες ἐνεργειές σου καὶ ἀπὸ τὴν ἀξιοπιστία τῶν λόγων σου πού ἔδειξες στὸν δοῦλο σου, γιατί με τὴ ράβδο μου αὐτὴν πέρασα τὸν Ἰορδάνη, ἀλλὰ τώρα χωρίσθηκα σὲ δύο ὁμάδες. Γλύτωσέ με ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ ἀδελφοῦ μου Ἡσαῦ, γιατί τὸν φοβᾶμαι, μήπως ἔρθει καὶ σκοτώσει καὶ μένα καὶ τὴ μητέρα με τὰ παιδιά. Σὺ μοῦ ὑποσχέθηκες· Θὰ σὲ εὐλογήσω καὶ θὰ κάνω τοὺς ἀπογόνους σου σὰν τὴν ἄμμο τῆς θάλασσας, καὶ δὲν θὰ μπορεῖ νὰ ἀριθμηθεῖ λόγῳ τοῦ πλήθους τους»⁷⁷.

Βλέπεις πῶς κολακεῖ τὸν Ἡσαῦ καὶ κατὰ κάποιον τρόπο πέφτει στὰ πόδια του λυπημένος, καὶ προσπαθεῖ νὰ ξεφύγει τὴν ἀσυγκράτητη ὀργή του με τὰ καλὰ λόγια του; Γιατί, ἂν καὶ με τὴν εὐλογία τοῦ πατέρα ἦταν ἀνώτερος, καὶ ὑπερετεροῦσε ἔναντί του με τὴ δόξα τῶν πρωτοτόκων, καὶ εἶχε καὶ τὸν Θεὸ βοηθό του, ὑποχωροῦσε, ὅπως ταιριάζει σὲ ἀγίους, προτιμώντας κατὰ κάποιον τρόπο ἐκεῖνο τό· «Ἄν εἶναι δυνατόν, ὅσο ἐξαρτᾶται ἀπὸ σᾶς, νὰ ἔχετε εἰρήνη με ὅλους τοὺς ἀνθρώπους»⁷⁸. Γιατί μερικὲς φορές ὁ λόγος ὁ σκληρὸς καὶ βαρὺς καὶ γεμάτος ὑπεροψία γίνεται ἀνυπόφορος σὲ μερικούς. Καὶ ὅπως ἔγραφε ὁ σοφὸς συγγραφέας τῶν Παροιμιῶν· «Ἀπάντηση με ταπεινοφροσύνη ἀναχαιτίζει τὸν θυμό»⁷⁹. Καὶ πρόσεχε σὲ παρακαλῶ τὴ γεμάτη εὐσέβεια προνοητικότητα τοῦ δικαίου. Στέλνει δηλαδὴ ἀγγελιοφόρους, γιὰ νὰ ζητήσουν εἰρήνη καὶ νὰ μεταφέρουν πολὺ τρυφεροὺς λόγους στὸν Ἡσαῦ. Τοὺς διέταξε δηλαδὴ με ἔμφαση νὰ ποῦν· «Αὐτὰ λέγει ὁ δοῦλος σου Ἰακώβ»⁸⁰. Ὁ ἴδιος πάλι στρέφεται σὲ προσευχῆς, καὶ δὲν παραλείπει νὰ ζητᾶ τὴν βοήθειά τους, πού πάντοτε σώζει, καὶ τὴν πρὸς τὸ καλύτερο αὐτὴ ἐλπίδα τὴν στηρίζει στὴν πείρα ἐκείνων πού εἶχαν γίνεи στὸ παρελθόν, λέγοντας· «Μὲ τὴ ράβδο μου αὐτὴν πέρασα τὸν Ἰορδάνη, καὶ νὰ τώρα χωρίσθηκα σὲ δύο ὁμάδες»⁸¹. Τοῦ λέγει δηλαδὴ· Ἐχοντας ἀπὸ τὴν πατρίδα αὐτὴ μόνο τὴ ράβδο πέρασα τὸν Ἰορδάνη καὶ ἔγινα κύριος πολλῶν, ἔχοντας τὴ δική σου εὐνοια, Κύριε. Ἄς γνωρίζουμε λοιπὸν ἀπὸ αὐτὰ καὶ ἐμεῖς, ὅτι πρέπει νὰ εἶμαστε πρᾶσι καὶ εἰρηνικοί, καὶ νὰ ἐπιδιώκουμε με κάθε τρόπο νὰ ζοῦμε εἰρηνικά. Γιατί λέγει· «Ὁ δοῦλος τοῦ Κυρίου δὲν πρέπει νὰ φιλονεικεῖ, ἀλλὰ νὰ εἶναι ἥπιος πρὸς ὅλους»⁸²,

81. Γέν. 32, 10.

82. Β΄ Τιμ. 2, 24.

εἶναι πρὸς πάντας», κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἀποκεχρησθαι μὲν γὰρ
 καὶ ταῖς ἀνθρωπίναις ἡμᾶς εὐτεχνίαις εἰς τὸ ἀγαθόν, τὸ ἀπειργον
 οὐδέν, εἴη δ' ἄν, οἶμαι, τῶν λίαν ἐπαινουμένων. Ζητεῖν δὲ ἀνάγκη,
 καὶν εἰ τοῦτο γένοιτο παρ' ἡμῶν, τὴν παρὰ Θεοῦ φροντίδα, καὶ τὴν
 5 ἄνωθεν ἐπικουρίαν, «οὐ φρονοῦντας τὰ ὑψηλά», διενθυμουμένους
 δὲ μᾶλλον τὸ γεγραμμένον «Ὅσω μέγας εἶ, τοσοῦτω ταπεινοῦ σεαυ-
 τόν, καὶ ἔναντι Κυρίου εὐρήσεις χάριν». Οὕτω φρονεῖν τε καὶ δοῦναι
 ἡρημένοι τὰ ἐκ τῆς εἰρήνης κερδανοῦμεν ἀγαθὰ, καὶ τοὺς καθ' ἡμῶν
 ἀγριαίνοντας εἰς ἡμερότητα μεταστρέφωμεν. «Θῆρες γὰρ ἄγριοι»,
 10 φησὶν, «εἰρηνεύσουσί σοι».

Τοῦτο πέπραχεν Ἰακώβ. Οὐ γὰρ μόνοις τὸν ἀδελφὸν αἰμύλοις
 καὶ ἀπαλοῖς ἐκμειλίσσεται λόγοις, ἀλλὰ καὶ ξενίων καὶ τῶν ὄντων
 ἐποιεῖτο κοινωνόν, μερίδα λιπαρωτάτην ἀπονέμων αὐτῷ, πρόσδατά
 τε καὶ θόας, αἰγὰς τε καὶ ὄνους, καμήλους καὶ μόσχους. Κρείττων
 15 γὰρ εἰρήνη χρημάτων, καὶ προσιχέσθω φιλίας τῆς εἰς ἀδελφούς τῶν
 προσκαιρῶν ἢ κτησίς. Καὶ γοῦν ἐδεδίει μὲν, ὡς ἔφη, ὁ θεσπέσιος
 Ἰακώβ τὸν ἀδελφὸν Ἡσαῦ, καὶ ὡς αὐτίκα δὴ μάλα τὰ ἐξ ὀργῆς πει-
 σόμενος, ἄθυμος ἦν, καὶ φθόνον πατήσας τὸν ἐν ἀρχαῖς περιέφυ τὸν
 Ἰακώβ, καὶ σὺν δακρύοις ἠσπάζετο, καὶ τοῖς φύσεως νόμοις τὸ δρα-
 20 δύνειν δύνασθαι τὰ εἰς ἀγάπην ἐδίδου. Γέγραπται γὰρ, ὅτι «Καὶ
 προσδραμῶν Ἡσαῦ εἰς συνάντησιν αὐτῷ καὶ περιλαβὼν αὐτὸν ἐφί-
 λησε, καὶ προσέπεσεν ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ ἔκλαυσαν
 ἀμφότεροι». Καὶ ταῦτα δὴ πάντα τὰ προφύτου κατορθώματα, καρ-
 πὸς ὑφειμένου καὶ ἀφιλοκόμπου φρονήματος, καὶ ξένιον εὐμενείας
 25 Θεοῦ τοῖς ἀγαπῶσι αὐτόν, καταψιλοῦντος τὸ ἄναντες, καὶ καταλι-
 αίνοντος τὸ τραχὺ, καὶ ταῖς εὐθυμίαις καταπιαίνοντος τοὺς αὐτῷ
 προσκεῖσθαι σπουδάζοντας. Ἄλλ' οἶμαι δὴ δεῖν εἰς θεωρίαν πνευ-
 ματικὴν ἡμῖν μεταπλάττεσθαι τὸ διήγημα. Καὶ φέρε δὴ λέγωμεν
 ἀνόπιν ἰόντες καὶ εἰς ἀρχὴν ἀνατρέχοντες τοῦ παντὸς λόγου. Σαφὲς
 30 γὰρ ἄν γένοιτο τοῖς χρηστομαθεῖν ἡρημένοις τὸ Χριστοῦ μυστή-
 ριον.

83. Ρωμ. 12, 16.

84. Σοφ. Σειρ. 3, 18. Φιλ. 2, 3.

ὅπως ἔχει γραφεῖ. Ἄλλα καὶ τὸ νὰ χρησιμοποιοῦμε τὶς ἀνθρώπινες ἐπινοηκότητες πρὸς τὸ καλὸ, δὲν μᾶς ἐμποδίζει τίποτε, θὰ ἦταν μάλιστα, νομίζω, καὶ ἀπὸ τὰ πολὺ ἀξιέπαινα. Καὶ εἶναι ἀνάγκη, ἀκόμα καὶ ὅταν αὐτὸ γίνεαι ἀπὸ μᾶς, νὰ ζητᾶμε τὴ φροντίδα τοῦ Θεοῦ καὶ τὴ σὺράνα βοήθεια, χωρὶς «νὰ εἶμαστε ὑψηλόφρονες»⁸⁵, ἀλλ' ἐνθυμούμενοι μᾶλλον ἐκεῖνο πού ἔχει γραφεῖ· «Ὅσο πιὸ μέγας εἶσαι, τόσο περισσότερο νὰ ταπεινώνεις τὸν ἑαυτὸ σου, καὶ θὰ ἔχεις χάρη ἀπὸ τὸν Κύριον»⁸⁴. Ἐπιδιώκοντας νὰ ζοῦμε καὶ νὰ ἐνεργοῦμε μὲ τὸν τρόπο αὐτόν, θὰ κερδίσουμε τὰ ἀγαθὰ τῆς εἰρήνης, καὶ αὐτοὺς πού ἔχουν ἀγριεὶς διαθέσεις ἐναντίον μας θὰ τοὺς κάνουμε ἡμερους. Γιατὶ λέγει· «Τὰ ἀγρία θηρία θὰ εἶναι εἰρηνικά μαζί σου»⁸⁵.

Αὐτὸ ἔκανε ὁ Ἰακώβ. Γιατὶ τὸν ἀδελφὸ του δὲν τὸν καταπραΐνε μόνον μὲ κολακευτικά καὶ ἀπαλὰ λόγια, ἀλλὰ τοῦ πρόσφερε καὶ δῶρα, κάνοντάς τον μέτοχο τῶν ὑπαρχόντων του, ἀφοῦ τοῦ ἔδωσε καὶ ἓνα πολὺ μέγαλο μέρος ἀπὸ τὰ πρόβατα καὶ τὰ βόδια, καθὼς καὶ ἀπὸ τὰ γίδια καὶ τοὺς ὄνους καὶ ἀπὸ τὶς καμήλες καὶ τὰ μοσχάρια. Γιατὶ ἡ εἰρήνη εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ τὰ χρήματα, καὶ πρέπει νὰ προηγεῖται ἢ ἀγάπη μὲ τοὺς ἀδελφοὺς, ἀπὸ τὴν ἀπόκτηση τῶν προσκαιρῶν. Βέβαια καὶ φοβόταν, ὅπως εἶπα, ὁ θεόπνευστος Ἰακώβ τὸν ἀδελφὸ του Ἡσαῦ, καὶ σὰν νὰ ἐπρόκειτο πολὺ γρήγορα νὰ ὑποστῆ τὴν ὀργή του, ἦταν στενοχωρημένος. Ὅμως ὁ Ἡσαῦ, ὑπερνικώντας τὸν παλιὸ φθόνον του, ἀγκάλιασε σφιχτὰ τὸν Ἰακώβ, καὶ τὸν φιλοῦσε μὲ δάκρυα· γιατί σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους τῆς φύσεως, ἡ βραδύτητα μπορεῖ νὰ μεταστραφεῖ σὲ ἀγάπη. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· «Καὶ τρέχοντας ὁ Ἡσαῦ νὰ τὸν συναντήσῃ, τὸν ἀγκάλιασε καὶ τὸν φίλησε, καὶ ἔπεσε στὸν τράχηλό του καὶ ἔκλαψαν καὶ οἱ δύο»⁸⁶. Καὶ ὅλα αὐτὰ βέβαια τὰ κατορθώματα τῆς πραότητος εἶναι καρπὸς τοῦ ταπεινοῦ καὶ χωρὶς καύχηση φρονήματος, καὶ δῶρο τῆς εὐνοίας τοῦ Θεοῦ σ' αὐτοὺς πού τὸν ἀγαποῦν, ὁ ὁποῖος Θεὸς λύνει τὶς δυσκολίες καὶ ἐξομαλύνει τὶς ἀνωμαλίες, καὶ μὲ τὴν ψυχικὴ γαλήνη πού τοὺς παρέχει ἐμψυχώνει ἐκείνους πού φροντίζουν νὰ βρῶσκονται κοντὰ του. Ὅμως νομίζω ὅτι πρέπει νὰ μεταβάλλουμε τὴ διήγηση καὶ νὰ προσπαθήσουμε νὰ δώσουμε πνευματικὴ ἐξήγηση σ' αὐτὰ. Ἐμπρὸς λοιπὸν νὰ μιλῆσουμε πηγαίνοντας πίσω καὶ ἀνατρέχοντας στὴν ἀρχὴ τοῦ ὅλου λόγου. Γιατὶ ἔτσι μπορεῖ νὰ ἀποσαφηνισθεῖ τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ σ' ἐκείνους πού θέλουν νὰ ὠφεληθοῦν.

85. Ἰωβ 5, 22.

86. Γέν. 33, 4.

γ'. Φονῶντα τοίνυν τὸν ἀδελφὸν καὶ θηριωδῶς ἀγριαίνοντα δε-
 δειῶς, ὡς εἰκότως, ὁ θεοπέσιος Ἰακώβ, τὴν εἰς Χαρρὰν τε καὶ Λάβαν
 ἀποδημίαν ἐστέλλετο, συναινοῦντος αὐτῷ τὴν ἀποδρομὴν τοῦ πα-
 τρός, τουτέστι τοῦ Ἰσαάκ. Ἐδόκει γὰρ ὧδε παρακρούσασθαι δεῖν
 5 τοῦ λελυτημένου τὴν ἔφοδον. Ἀφιγμένοι δὴ οὖν πρὸς Λάβαν, ἐμη-
 στεύετο μὲν τὰς τοῦ ἀνδρός θυγατέρας, Λείαν τε φημί καὶ Ραχήλ, καὶ
 δὴ καὶ τέκνων ἐπλούτει γονήν, καὶ θρεμμάτων ἀγέλας, καὶ πρὸς τού-
 τοις ἔτι τὴν ἑτέραν οὐσίαν Ἐπειδὴ δὲ ἦκεν εἰς τοῦτο λοιπὸν εὐθυ-
 νίας, οἶκον ἴδιον ἔχειν ἐσκέπτετο, καὶ ἀπαίρει μὲν τῆς Χαρρὰν καὶ
 10 τῆς Λάβαν ἐστίας, ὁμοῦ τοῖς πεπορισμένοις καὶ μὴν καὶ μετὰ γυναι-
 κῶν καὶ τέκνων. Διώκοντος δὲ τοῦ Λάβαν, κατελαμβάνετο μὲν, συνε-
 τίθει δὲ τὰ πρὸς εἰρήνην, καὶ τῆς ἀγάπης τὸν σύνδεσμον ἐδεδαίου
 Χριστός ἀνεστηλοῦτο γὰρ ὁ λίθος εἰς τύπον αὐτοῦ. Εἶτα μετὰ τοῦτο
 μεταθέοντος οἴκαδε λοιπὸν καὶ ἀποιχομένου τοῦ Λάβαν, συμβέβηκεν
 15 εἰς εἰρήνην καὶ αὐτῷ τῷ πάλαι φονῶντι καὶ ἀγριαίνοντι, τουτέστιν
 Ἡσαῦ Κατησπάζοντο γὰρ ἀλλήλους, καταχωννύντες τρόπον τινὰ
 ταῖς εἰς φιλαλληλίαν συνδρομαῖς, τὴν ἐπὶ τοῖς φθάσαισι δυσθυμίαν.
 Ἐν τούτοις μὲν ὁ σύμπας τῆς ἱστορίας διεπεραίνεται λόγος, μεμνήμε-
 θα δὲ καὶ ἡμεῖς τῷ μὲν Ἰακώβ τὸ αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ περιθέντες πρό-
 20 σωπον εἰς δέ που καὶ τὸ τῶν ἐν πίστει δεδικαιωμένων, τὸν δέ γε
 Ἡσαῦ ἀνατυποῦν ἔφαμεν ἐφ' ἑαυτῷ τὸν ἐκ περιτομῆς καὶ ἐν νόμφ
 λαὸν μάλισθ' ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ πάντων Δεσπότης Θεὸς ὡς ὠδῶν ἔτι
 τὴν τῶν νεανίσκων ἐχούση δυνάδα, τῇ Ρεβέκκα φησί «Δύο ἔθνη καὶ
 25 καὶ ὁ μείζων δουλεύσει τῷ ἐλάσσονι», ὃ δὴ καὶ τετέλεσται διὰ Χρι-
 στοῦ. Πρῶτοι γὰρ ὄντες ὡς κατὰ χρόνον οἱ ἐξ Ἰσραὴλ, ὠνομασμένοι
 διὰ τοῦτο πρωτότοκοι, κατόπιν γεγόνασιν καὶ εἰς κῶτον τέθεινται τῶν
 διὰ πίστεως ἐν Χριστῷ, οἱ καὶ τὴν τοῦ πρωτοτόκου κεκληρονομήκασιν
 δόξαν, διὰ τὸν ἐν αὐτοῖς πρωτότοκον, εἰ καὶ ἔστι μονογενής, ᾧ καὶ
 30 σύμμορφοι γεγόνασιν, τὴν διὰ Πνεύματος ἀναγέννησιν ἔχοντες εἰς
 ἀφθαρσίαν τε καὶ ἁγιασμόν.

Φθόνῳ οὖν διακεκαυμένος Ἡσαῦ, τουτέστιν ὁ Ἰσραὴλ, ἐδίωκε
 τὸν Ἰακώβ, φημί δὴ τὸν Χριστόν. Ἄ διαφορεῖ δέ, ὡς ἔφην, ἐν τούτοις

3. Ὁ θεσπέσιος Ἰακώβ, ἐπειδή, ὅπως ἦταν φυσικό, φοβόταν τὸν ἀδελφό του γιὰ τὶς φονικὲς του διαθέσεις, ἀφοῦ ἦταν ἀγριος σὰν θηρίο, ἀποφάσισε τὴν ἀποδημία του στὴ Χαρρὰν καὶ στὸν Λάβαν, μὲ τὴ συναίνεση καὶ τοῦ πατέρα του, δηλαδὴ τοῦ Ἰσαάκ. Γιατὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν νόμιζε πὼς θὰ ἀποφύγει τὴν ἐπίθεση τοῦ λυπημένου ἐναντίον τοῦ Ἰακώβ. Ὄταν λοιπὸν ἔφτασε στὸν Λάβαν, νυμφεύθηκε τὶς θυγατέρες τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ, ἐννοῶ τὴ Λεῖα καὶ τὴ Ραχήλ, καὶ ἀπέκτησε καὶ παιδιὰ καὶ ἀγέλες ζώων, καὶ ἐπὶ πλέον καὶ τὴν ὑπόλοιπη περιουσία. Ὄταν λοιπὸν ἔφτασε σὲ τόση ἀφθονία ἀγαθῶν, σκεφτόταν νὰ ἀποκτήσει δικό του σπίτι. Ἔτσι ἔφυγε ἀπὸ τὴν Χαρρὰν καὶ ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ Λάβαν, μαζὶ μὲ ὅσα εἶχε ἀποκτήσει, καὶ φυσικά καὶ μαζὶ μὲ τὶς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιὰ του. Ὁ Λάβαν ὅμως καταδιώκοντάς τον, τὸν ἔφτασε βέβαια, ἀλλὰ σίναψε εἰρήνη, καὶ τὴν σύνδεση τῆς ἀγάπης τὴν βεβαίωσε ὁ Χριστός, μὲ τὴν ἀναστήλωση πέτρας ποὺ ὑποδήλωνε τὸν τύπο του. Ἐπειτα, ἀφοῦ ἔφυγε ὁ Λάβαν ἐπιστρέφοντας στὸ σπίτι, συνῆψε εἰρήνη καὶ μὲ αὐτὸν ποὺ παλαιότερα ἤθελα νὰ τὸν σκοτώσει καὶ ἦταν ἐξαγριωμένος μαζὶ του, δηλαδὴ μὲ τὸν Ἡσαῦ. Γιατὶ κατασπάστηκαν ὁ ἕνας τὸν ἄλλο, θάβοντας κατὰ κάποιον τρόπο τὴν δυσαρέσκεια γιὰ τὰ ὅσα εἶχαν προηγηθεῖ, μὲ τὶς ἐκδηλώσεις τῆς μεταξὺ τους ἀγάπης. Μὲ αὐτὰ βέβαια τελείωσε ὁλος ὁ λόγος τῆς ἱστορίας. Θυμούμαστε ὅμως καὶ ἐμεῖς, ὅτι στὸν Ἰακώβ ἀποδώσαμε τὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐκείνων ποὺ εἶναι δικαιωμένοι μὲ τὴν πίστη, ἐνῶ ὁ Ἡσαῦ εἶπαμε ὅτι προτυπώνει μὲ τὸν ἑαυτό του τὸν λαὸ τῆς περιτομῆς καὶ τοῦ νόμου, ἀφοῦ μάλιστα καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος τῶν ὅλων Θεός, στὴ Ρεβέκκα, ἐνῶ ἀκόμα βρισκόταν στοὺς πόνους τῆς γέννησης τῶν δύο νεαρῶν, εἶπε: Ἀπὸ τὴν κοιλιὰ σου θὰ διαχωρισθοῦν δύο λαοί, καὶ ὁ ἕνας λαὸς θὰ ξεπεράσει τὸν ἄλλο, καὶ ὁ μεγαλύτερος θὰ γίνῃ δοῦλος τοῦ μικροτέρου»⁸⁷, πρῶγμα ποὺ ἐκπληρώθηκε μὲ τὸν Χριστό. Γιατὶ, ἐνῶ οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἰσραὴλ χρονικὰ ἦταν πρῶτοι καὶ ὀνομάστηκαν γι' αὐτὸ πρωτότοκοι, βρέθηκαν πίσω καὶ τοποθετήθηκαν στὰ νῶτα ἐκείνων ποὺ πίστεψαν στὸν Χριστό, οἱ ὁποῖοι κληρονόμησαν καὶ τὴ δόξα τοῦ πρωτοτόκου, ἐξαιτίας τοῦ μεταξὺ τους πρωτοτόκου, ἂν καὶ εἶναι μονογενῆς, μὲ τὸν ὁποῖο ἔγιναν ὁμοιομορφοί, ἔχοντας, μέσω τοῦ Πνεύματος, τὴν ἀναγέννηση πρὸς ἀθανασία καὶ ἀγιασμό.

Ὁ Ἡσαῦ λοιπὸν, δηλαδὴ ὁ Ἰσραὴλ, καταδίωκε τὸν Ἰακώβ, δηλαδὴ τὸν Χριστό. Ὅμως ὁ λόγος, ὅπως εἶπα, γι' αὐτὰ εἶναι σὲ μᾶς ἀδιάφορος,

ἡμῖν ὁ λόγος, τὸ πρόπον αἰὲ θηρώμενος, καὶ ποτὲ μὲν εἰς Χριστὸν ἀναφέρων τὸν Ἰακώβ, ποτὲ δὲ εἰς τὸν νέον ἐν πίστει λαόν. Δεδωγμένος δὲ τρόπον τινὰ καὶ οὐχ ἑκῶν ὁ Χριστὸς εἰς τὴν τῶν ἐθνῶν ἀπεδήμησε χώραν, διαρρηθὴν ἀνεκεκραγώς «Ἐγκαταλέλοιπα τὸν οἶκόν μου, ἀφήκα τὴν κληρονομίαν μου, ἔδωκα τὴν ἡγαπημένην ψυχὴν μου εἰς χεῖρας ἐχθρῶν αὐτῆς. Ἐγεννήθη ἡ κληρονομία μου ἔμοι ὡς λέων ἐν δρυμῷ. Ἔδωκεν ἐπ' ἐμὲ τὴν φωνὴν αὐτῆς, διὰ τοῦτο ἐμίσησα αὐτήν». Ἀλλὰ καὶ ταῖς ἐν τῷ κήπῳ γυναιξὶ μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν ἐξ ἡμερότητας καὶ φιλανθρωπίας ἑαυτὸν ἐμφανῆ

5 καθίστη, λέγων «Ὑπάγετε, ἀπαγγείλατε τοῖς ἀδελφοῖς μου, ἵνα ἀπέλθωσιν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, κάκει με ὄψονται». Ἀφιγμένος δὴ οὖν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, καθὰ καὶ ὁ θεσπέσιος Ἰακώβ εἰς Χαρρᾶν, ἐποίμιανε τὰ πρόβατα Λάβαν, τουτέστι τοῦ κόσμου, τοῦ τῆ κτίσει λελατρευκότος καὶ πεπλανημένου, καθὰ καὶ ὁ Λάβαν. Ἐκεῖ γεγωνώς, οἷά τις

15 νυμφίος εἰσοικίζεται νοητῶς παρθένον ἀγνήν, τὴν ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησίαν, τουτέστι Ραχήλ, συνεισάγων αὐτῇ καὶ τὴν ἤδη διὰ νόμου προκατευξυγμένην αὐτῷ, τὴν τῶν Ἰουδαίων Συναγωγὴν, ἧς τύπος ἡ Λεία. «Σέσωσται γὰρ τὸ κατάλειμμα τοῦ Ἰσραήλ», κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν, εἰ καὶ μὴ πᾶσα τυχὸν ἡ πληθὺς τὴν διὰ πίστεως ἐν

20 Χριστῷ τετίμηκε χάριν. Ἀναδεδειγμένος δὴ οὖν ὁ νυμφίος παρὰ τοῖς ἔθνεσιν ὁ Χριστὸς καὶ ἀναγεννήσας τῇ χάριτι πλείστους ὄσους εἰς υἱοθεσίαν ἐν Πνεύματι, καὶ θρεμμάτων λογικῶν οὐκ εὐαρίθμητον ἀληθῶς ἀθροίσας ἀγέλην, ἐδιώχθη παρὰ τοῦ κόσμου. Πεπολεμηκασί γὰρ τῇ δόξῃ Χριστοῦ τῶν ἐν κόσμῳ τινὲς τὰς ὑπερτάτω τιμὰς

25 ἀνεμμένοι, καὶ δυσκαταγώνιστον ἐπὶ γῆς ἐσχηκότες τὴν δυναστείαν. Ἀλλὰ καὶ τούτου ἡ θεία δεδυσώπηκε χάρις. Συνέβη δὲ καὶ ὁ κόσμος εἰς εἰρήνην Χριστῷ, καθὰ καὶ ὁ Λάβαν τῷ Ἰακώβ. Ἄλλ' ἐν ὑστέροις καιροῖς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ αὐτὸν οἰκειώσεται τὸν πάλαι διώκτην Ἰσραήλ, καθάπερ ἀμέλει καὶ ὁ Ἰακώβ τὸν Ἡσαῦ,

30 μετὰ τὴν ἐκ τῆς Χαρρᾶν ἐπάνοδον ἠσπάξεται.

Ὅτι γὰρ εἰσδεχθήσεται μετὰ καιροῦς καὶ αὐτὸς ὁ Ἰσραήλ εἰς ἀγάπην τὴν ἐπὶ Χριστῷ διὰ πίστεως, ἐνδοιάσαμεν ἂν ἡκιστὰ γε τοῖς τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς εἴκοντες λόγοις. Ἔφη γὰρ πού δι' ἑνὸς τῶν ἁγίων προφητῶν ὁ τῶν ὄλων Δεσπότης: «Διότι ἡμέρας

ἐπειδὴ κινηγώντας πάντοτε αὐτὸ ποῦ πρέπει, ἀποδίδουμε τὸν Ἰακώβ ἄλλοτε στὸν Χριστό, καὶ ἄλλοτε στὸν νέο λαὸ τῆς πίστεως. Γιατὶ διωγμένος κατὰ κάποιον τρόπο, καὶ παρὰ τὴ θέλησή του, ὁ Χριστός, ἀποδήμησε στὴ χώρα τῶν ἐθνῶν, φωνάζοντας ἀπερίφραστα: «Ἐγκατέλειψα τὸ σπίτι μου, ἄφησα τὴν κληρονομία μου, ἔδωσα τὴν ἀγαπημένη ψυχὴ μου στὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν τῆς. Ἡ κληρονομία μου ἔγινε γιὰ μένα σὰν λιοντάρι σὲ δρυμό. Ἐβγαλε ἀγριεὶς κρυαγῆς ἐναντίον μου, γι' αὐτὸ καὶ τὴν μίσησα»⁸⁸. Ἀλλὰ καὶ στὶς γυναῖκες στὸν κῆπο, μετὰ τὴν ἀνάσταση ἀπὸ τοὺς νεκρούς, ἀπὸ τὴν ἡπιότητα καὶ τὴ φιλανθρωπία ἔκανε φανερὸ τὸν ἑαυτὸ του, λέγοντας: «Πηγαίνετε καὶ ἀναγγείλατε στοὺς ἀδελφούς μου, νὰ πάνε στὴ Γαλιλαία, καὶ ἐκεῖ θὰ με̄ δοῦν»⁸⁹. Ὄταν λοιπὸν ἔφτασε στὴ Γαλιλαία, ὅπως καὶ ὁ θεοπέσιος Ἰακώβ στὴ Χαρρὰν, βοσκοῦσε τὰ πρόβατα τοῦ Λάβαν, δηλαδὴ τοῦ κόσμου, ὁ ὁποῖος εἶχε λατρεύει τὴν κτίση καὶ ἦταν πλανημένος, ὅπως καὶ ὁ Λάβαν. Ὄταν πῆγε ἐκεῖ, σὰν κάποιος νυμφίος, βάζει μέσα στὸ σπίτι του νοητὰ, ἀγνή παρθένο, τὴν ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησία, δηλαδὴ τὴ Ραχήλ, βάζοντας μαζί με̄ αὐτὴν καὶ ἐκείνην ποῦ ἤδη εἶχε παντρευτεῖ μαζί του, τὴ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων, τῆς ὁποίας τύπος εἶναι ἡ Λεία. «Γιατὶ διασώθηκε τὸ ὑπόλειμμα τοῦ Ἰσραήλ»⁹⁰, σύμφωνα με̄ τὰ λόγια τοῦ προφήτη, ἂν καὶ βέβαια ὅλο τὸ πλῆθος δὲν ἔλαβε τὴ χάρη μέσω τῆς πίστεως στὸν Χριστό. Ὄταν λοιπὸν ἔγινε ἀποδεκτὸς ὁ νυμφίος Χριστὸς ἀπὸ τὰ ἔθνη καὶ ἀναγέννησε με̄ τὴ χάρη πάρα πολλοὺς σὲ υἱοθεσία πνευματικὴ, καὶ συγκέντρωσε ἀληθινὰ μεγάλο πλῆθος λογικῶν προβάτων, διώχθηκε ἀπὸ τὸν κόσμον. Γιατὶ κάποιον ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ κόσμου πολέμησαν τὴ δόξα τοῦ Χριστοῦ, ἐπειδὴ ἦταν ἐπαναπαυμένοι στὶς ἀνώτατες τιμές καὶ εἶχαν ἀκατανίκητη ἔξουσία. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν καταπράυνε ἡ θεία χάρη. Ἦρθε ὁμως παρόμοια καὶ ὁ κόσμος σὲ εἰρήνη με̄ τὸν Χριστό, ὅπως καὶ ὁ Λάβαν με̄ τὸν Ἰακώβ⁹¹. Ὄμως στὰ μετέπειτα χρόνια ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς θὰ κάνει δικό του καὶ τὸν παλιὸ διώκτη του Ἰσραήλ, ὅπως δηλαδὴ καὶ ὁ Ἰακώβ, μετὰ τὴν ἐπάνοδό του ἀπὸ τὴ Χαρρὰν, ἀσπιάσθηκε τὸν Ἡσαῦ.

Ὅτι βέβαια θὰ γίνεῖ δεκτὸς ὕστερα ἀπὸ χρόνια καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἰσραήλ στὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ με̄ τὴν πίστη, δὲν τὸ ἀμφισβητοῦμε καθόλου, πιστεύοντας στὰ λεγόμενα τῆς θεόπνευστης Γραφῆς. Γιατὶ εἶπε κάπου με̄ τὸ στόμα ἑνὸς ἀπὸ τοὺς ἀγίους προφῆτες ὁ Κύριος τῶν ὄλων: «Γιατὶ οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἰσραήλ θὰ μείνουν πολλὲς ἡμέρες χωρὶς νὰ

90. Κριταὶ 5, 13.

91. Πρὸβλ. Γέν. 31, 44-52

πολλὰς καθίσονται οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, οὐκ ὄντος βασιλέως, οὐδὲ ὄντος
 ἄρχοντος, οὐκ οὐσῆς θυσίας, οὐδὲ ὄντος θυσιαστηρίου, οὔτε ἱερατεί-
 ας, οὔτε δήλων, καὶ μετὰ ταῦτα ἐπιστρέφουσιν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, καὶ
 ἐπιζητήσουσι Κύριον τὸν Θεὸν αὐτῶν, καὶ Δαβὶδ τὸν βασιλέα ἐαν-
 5 τῶν, καὶ ἐλπίζουνται ἐπὶ τῷ Κυρίῳ καὶ ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς αὐτοῦ ἐπ'
 ἐσχάτου ἡμερῶν». Συλλέγοντος γὰρ ἔτι τοὺς ἐξ ἔθνῶν πεπιστευκό-
 τας τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ, κατηρέμησέ πως ὁ Ἰσραὴλ,
 οὐ νόμον ἔχων τῶν πρακτέων τὸν βραβευτήν, οὐ τῷ θείῳ θυσια-
 10 στηρίῳ τὰ νενομισμένα προσφέρων, περιμένων δέ, ὡσπερ ἐκ τῆς τῶν
 ἔθνῶν κλήσεως ὑποστρέφοντα Χριστόν, ἐπὶ τὸ χρῆναι λοιπὸν καὶ
 αὐτὸν διὰ πίστεως εἰσοικίσασθαι, καὶ τῷ τῆς ἀγάπης νόμῳ μονο-
 νουχί καὶ συνθῆσαι τοῖς ἄλλοις. Ἐπιτήρει γάρ, ὅτι χαίρων ἐπὶ τέ-
 κνων γοναῖς καὶ πολλαῖς θρεμμάτων ἀγέλαις, ὑποστρέφει μὲν ἐκ
 Χαρρὰν Ἰακώβ, ἐκδέχεται δὲ οὕτω λοιπὸν καὶ αὐτὸν εἰς ἀγάπῃσιν
 15 τὸν Ἡσαῦ. Ἐπιστρέφει τοίνυν κατὰ καιροὺς μετὰ τὴν τῶν ἔθνῶν
 κλήσιν ὁ Ἰσραὴλ, καὶ αὐτὸν δὲ τὸν ἐν Χριστῷ πλοῦτον θαυμάσει.
 Ἔνεστι γὰρ εὐκόλως διὰ τῶν ἱστορικῶς πεπραγμένων καὶ τοῦτο
 αὐτὸ τοῖς ἐθέλουσι καταθρεῖν

Ἄπεστευλεν Ἰακώβ ξένια τῷ Ἡσαῦ μετατιθεῖς εἰς ἀγάπῃσιν καὶ
 20 ταῖς τῶν δώρων φιλοτιμίαις. Προσαπέστειλε δὲ καὶ ἀγγέλους εἰρηνη-
 κοὺς πρὸς αὐτὸν ἐρῶντας λόγους. Καὶ ὅτι παρέσται καὶ οὐκ εἰς μα-
 κρὰν τὰ εἰς φιλίαν αὐτῶν καταστήσοντα, ἐναργὲς ἀποπεραίνει κατὰ
 καιροὺς καὶ τοῦτο ὁ Χριστός. Ἔφη γάρ πον πρὸς Ἰουδαίους διὰ φω-
 νῆς προφήτου «Καὶ ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστελῶ ἡμῖν Ἡλίαν τὸν Θεοδίτην,
 25 πρὶν ἔλθειν τὴν ἡμέραν Κυρίου τὴν μεγάλην καὶ ἐπιφανῆ, ὃς ἀποκα-
 ταστήσκει καρδίαν πατρὸς πρὸς υἱόν, καὶ καρδίαν ἀνθρώπου πρὸς
 τὸν πλησίον αὐτοῦ, μὴ ἔλθῶν πατάξω τὴν γῆν ἄρδην». Ἐκεῖνος
 ἔλθῶν ἐντρέφει μου κατὰ τὸ εἶκος τὸν δυσάγωγον Ἰσραὴλ, ἀποστή-
 σει τῆς ἀρχαίας ὀργῆς, φίλον κατασκευάσει καὶ εἰρηνικὸν τῷ Χρι-
 30 στῷ, μονονουχί καὶ παρόντα δεικνύων τῆς παρ' αὐτοῦ φιλοτιμίας τὰ
 ξένια, τουτέστι τὴν τῶν πιστευόντων ἐλπίδα. Οὐ γὰρ εἰς μῆκος ἔτι
 καιρῶν τὰ τῆς ἐπαγγελίας οἰχθήσεται τοῖς τηνικάδε πιστεύουσιν,
 ἀλλὰ γείτων ἢ δωρεά, καὶ κατὰ πόδας ἢ χάρις. Καταργουμένου μὲν
 εὐθύς τοῦ τῆς ἁμαρτίας υἱοῦ, καταφοιτοῦντος δὲ μετὰ τῶν ἁγίων

92. Ἐξάρτημα τῆς στολής τῶν ἱερέων. Ἔξ 28, 6-14.

93. Ὡσηέ 3, 4-5.

ἔχουν βασιλιὰ οὔτε καὶ ἄρχοντα, χωρὶς νὰ προσφέρουν θυσία οὔτε καὶ νὰ ἔχουν θυσιαστήριο, οὔτε ἱερατεῖο, οὔτε Ἐφώδ⁹², καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ θὰ ἐπιστρέψουν οἱ Ἰσραηλίτες, καὶ θὰ ἀναζητήσουν τὸν Κύριο καὶ Θεό τους, καὶ τὸν βασιλιὰ τους Δαβίδ, καὶ θὰ ἐλπίσουν στὸν Κύριο καὶ στὰ ἀγαθὰ του στὶς τελευταῖες ἡμέρες»⁹³. Γιατὶ ἐνῶ ἀκόμα συγκέντρωνε ὁ Σωτῆρας τῶν ὄλων μας Χριστὸς ἐκείνους ἀπὸ τοὺς ἐθνικοὺς ποὺ εἶχαν πιστέψει, ἠρέμησε κάπως ὁ Ἰσραήλ, χωρὶς νὰ ἔχει κριτὴ τὸν νόμο γιὰ αὐτὰ ποὺ πρέπει νὰ κάνει, χωρὶς νὰ προσφέρει στὸ θυσιαστήριο τὰ καθιερωμένα, καὶ περιμένοντας κατὰ κάποιον τρόπο νὰ ἐπιστρέψει ὁ Χριστὸς ἀπὸ τὴν κλήση τῶν ἐθνῶν, καὶ νὰ εἰσαχθεῖ καὶ αὐτὸς ἀνάμεσα στοὺς πιστοὺς, καὶ μὲ τὸν νόμο τῆς ἀγάπης νὰ συναρμοσθεῖ κατὰ κάποιον τρόπο μὲ τοὺς ἄλλους. Γιατὶ πρόσεχε, ὅτι χαιρόταν γιὰ τὴν ἀπόκτηση τῶν παιδιῶν του καὶ γιὰ τὰ πολλὰ κοπάδια τῶν ζώων του, καθὼς ἐπέστρεφε ὁ Ἰακώβ ἀπὸ τὴν Χαρρὰν, καὶ δέχεται ἀκόμα καὶ αὐτὸν τὸν Ἡσαῦ στὴν ἀγάπη του. Θὰ ἐπιστρέψει λοιπὸν κατὰ καιροὺς μετὰ τὴν κλήση τῶν ἐθνῶν ὁ Ἰσραήλ, καὶ θὰ θαυμάσει τὸν πλοῦτο τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ εἶναι δυνατὸν εὐκόλα, μὲ βάση τὰ ἱστορικά γεγονότα, νὰ τὸ διαπισώσουν καὶ αὐτὸ ὅσοι θέλουν νὰ τὸ ἐξετάσουν πνευματικά.

Ἔστειλε ὁ Ἰακώβ δῶρα στὸν Ἡσαῦ κάνοντάς τον νὰ τὸν ἀγαπήσει καὶ μὲ τὶς προσφορὰς τῶν δώρων. Ἔστειλε ὁμοῦς προσηγομένως καὶ ἀγγελοφόρους νὰ τοῦ ποῦν λόγια εἰρηνικά. Καὶ ὅτι θὰ ἔρθει καὶ δὲν θὰ κάνει πολὺ μακρινὰ αὐτὰ ποὺ θὰ συντελέσουν στὴ μεταξύ τους φιλία, τὸ πραγματοποιεῖ ἑκκάθαρα κατὰ καιροὺς καὶ αὐτὸ ὁ Χριστὸς. Γιατὶ εἶπε κάπου στοὺς Ἰουδαίους μὲ τὴ φωνὴ προφήτη· «Καὶ νὰ, ἐγὼ θὰ σᾶς στείλω τὴν Θεοσβίτη Ἡλία, προτοῦ νὰ ἔρθει ἡ μεγάλη καὶ ἐνδοξη ἡμέρα τοῦ Κυρίου, ὁ ὁποῖος θὰ συμφιλιώσει τὴν ἀγάπη τοῦ πατέρα μὲ τὸν υἱὸ του, καὶ τὴν ἀγάπη τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν πλησίον του, γιὰ νὰ μὴ ἔρθω καὶ νὰ καταστρέψω ἐκ θεμελίων τῆ γῆ»⁹⁴. Ὅταν ἔρθει ἐκεῖνος θὰ στρέψει πρὸς αὐτὸ ποὺ εἶναι σωστὸ τὸν ἀτίθασο Ἰσραήλ, θὰ τὸν ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν παλιὰ ὀργὴ του, θὰ τὸν κάνει φίλο καὶ εἰρηνικὸ μὲ τὸν Χριστό, δείχνοντάς του κατὰ κάποιον τρόπο ὅτι εἶναι παρόντα καὶ τὰ δῶρα τῆς φιλίας του, δηλαδή τὴν ἐλπίδα αὐτῶν ποὺ πιστεύουν. Γιατὶ δὲν θὰ ἀργήσουν πολὺ νὰ ἔρθουν τὰ ὅσα ὑπεσχέθηκε σ' αὐτοὺς ποὺ πιστεύουν τώρα, ἀλλὰ ἡ δωρεὰ εἶναι πολὺ κοντὰ καὶ ἡ χάρις ἀκολουθεῖ ἀμέσως. Μὲ τὴν κατάργηση δηλαδή τοῦ υἱοῦ τῆς ἀμαρτίας, ἀμέσως

94. Μαλαχ. 4, 5-6.

ἀγγέλων ἐξ οὐρανοῦ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα σὺν ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

Ἔτι περὶ τοῦ Ἰακώβ.

5 α. Κατώχετο μὲν ἡ ἀνθρώπου φύσις διὰ τῆς ἁμαρτίας εἰς θάνατον. Ἐπειδὴ δὲ εἰς ἅπαν τοῦ σώζειν εἰδότης ἀπειροσφίζετο, μονο-
νουχὶ καὶ δορυληπτος ἦν ὁ κατ' εἰκόνα τὴν θείαν τετεχνουργημένος.
καὶ τῷ τῆς δουλείας ἄχθει κατεφορτίζετο. Ὑπετίθει γὰρ δὴ καὶ οὐχ
ἐκῶν τὸν ἀνχένα τῷ πλεονεκτήσαντι Σατανᾷ, ὃς καὶ ἐκ πολλῆς λίαν
10 τῆς ἀγερωχίας (ὑπέροφρον γὰρ τὸ πνεῦμα τὸ πονηρόν), ἀπάντων, ὡς
ἔπος εἰπεῖν, τῶν ἐπὶ τῆς γῆς κατεθρασύνετο, λέγων «Τὴν οἰκουμέ-
νην ὄλην καταλήψομαι τῇ χειρὶ ὡς νοσσιάν, καὶ ὡς καταλελειμμένα
ἂν ἀρῶ, καὶ οὐκ ἔστιν ὃς διαφεύξεται με ἢ ἀντείπει μοι». Βεβασί-
λευκε γὰρ ἐκ πλεονεξίας, ὡς ἔφην, καὶ ὠνόμασται Θεὸς τοῦ αἰῶνος
15 τούτου. Προσκεκύνηκε γὰρ ὁ κόσμος αὐτῷ καὶ λελάτρευκε τῇ κτίσει
παρὰ τὸν κτίσαντα. Ἐπειδὴ δὲ καὶ εἰς τοῦτο ἐνηνεγμένους ταλαιπω-
ρίας κατηλέει Θεός, ἀποστέλλειν ἡμῖν τὸν Υἱὸν ἐξ οὐρανοῦ ἐπηγ-
γέλλετο, τὴν ἀνθρώπου φύσιν ἀναχομίσαντα πάλιν εἰς ὅπερ ἦν ἐν
ἀρχαῖς. «Καινὴ κτίσις τὰ ἐν Χριστῷ», κατὰ τὰς Γραφάς. Διακομι-
20 σταὶ δὲ τῶν εἰς ἡμᾶς ἀγαθῶν λόγων γεγόνασιν οἱ μακάριοι προφη-
ται, «Ἐπὲρ τῆς εἰς ἡμᾶς χάριτος προφητεύσαντες. ἐρευνῶντες εἰς
τίνα καὶ ποῖον καιρὸν ἐδήλου τὸ ἐν αὐτοῖς Πνεῦμα Χριστοῦ, προ-
μαρτυρούμενον τὰ εἰς Χριστὸν παθήματα καὶ τὰς μετὰ ταῦτα δόξας
οἷς ἀπεκαλύφθη, ὅτι οὐχ ἑαυτοῖς, ἡμῖν δὲ διηκόνουν αὐτὰ». Γράφει
25 γὰρ οὕτω τοῦ Σωτῆρος ὁ μαθητῆς. Καὶ πολλὸς μὲν ὁ παρ' αὐτοῖς περὶ
τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐνανθρωπήσεως λόγος, καὶ ὅτι κατὰ καιροὺς
ἀφίξεται λυτρωτῆς. Πρὸς εὐμάθειαν δὲ τῶν ἐντευξομένων ὀλίγα περ
ἐνεγκεῖν τὸ λυποῦν οὐδέν. Ἐπίκλημα δὲ τοῖς Ἰουδαίων δήμοις τὸ
χρῆμα ποιεῖσθαι πρέπει ἄν, ὡς ἐξ αὐτῶν ἔνεστι τῶν πραγμάτων
30 ἰδεῖν.

Καίτοι γὰρ ἐνὸν ἐκ προφητικῶν τοῦ Σωτῆρος καταθῆσαι λό-

95. Ἦσ. 10, 14.

96. Β' Κορ. 5, 17. Γαλ. 6, 15.

έρχεται μαζί με τούς αγίους αγγέλους ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ὁ Σωτήρας ὅλων Χριστός, μέσω τοῦ ὁποίου καὶ μαζί με τὸν ὁποῖο ἡ δόξα ἀνῆκει στὸν Πατέρα μαζί με τὸ ἅγιο Πνεῦμα στους αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Καὶ πάλι γιὰ τὸν Ἰακώβ.

1. Ἡ ἀνθρώπινη φύση μετὴν ἁμαρτία περιέπεσε στὸ θάνατο. Ἐπειδὴ ὅμως ἀπομακρυνόταν γιὰ πάντα ἀπὸ ἐκείνον ποὺ γνωρίζει νὰ σώζει, κατὰ κάποιον τρόπο αἰχμαλωτιζόταν αὐτὸς ποὺ πλάσθηκε κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ καὶ φορτωνόταν μετὸ βάρος τῆς δουλείας. Γιατὶ ἔσκυψε τὸν αὐχένα του, καὶ παρὰ τὴ θέλησή του μάλιστα, στὸν Σατανᾶ ποὺ ὑπερίσχυσε αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὴν πολλή του ὑπεροχία (γιατὶ τὸ πονηρὸ πνεῦμα εἶναι ὑπεροπικὸ) φερόταν μετὴ θρασύτητα, ὅπως θὰ λέγαμε, ἀπέναντι σὲ ὅλους ποὺ ζοῦν πάνω στὴ γῆ, λέγοντας: «Θὰ συλλάβω ὅλη τὴν οἰκουμένη μέσα στὸ χέρι μου σὰν φωλιά, καὶ θὰ τοὺς πάρω σὰν ἐγκαταλελειμμένα ἀβγὰ, καὶ δὲν θὰ μοῦ ξεφύγει κανεὶς, οὔτε καὶ θὰ μοῦ ἀντιμλήσει»⁹⁷. Γιατὶ εἶχε βασιλεύσει ἀπὸ πλεονεξία, ὅπως εἶπα, καὶ ὀνομάσθηκε θεὸς τοῦ αἰῶνα αὐτοῦ. Γιατὶ ὁ κόσμος τὸν προσκύνησε, καὶ λάτρευσε τὴν κτίση καὶ ὄχι τὸν κτίστη. Ἐπειδὴ ὅμως, ἂν καὶ εἶχαν φτάσει σὲ τέτοιο σημεῖο ταλαιπωρίας, ὁ Θεὸς τοὺς λυπήθηκε, ὑποσχέθηκε ὅτι θὰ μᾶς στείλει τὸν Υἱὸ τοῦ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, γιὰ νὰ ἐπαναφέρει τὴν ἀνθρώπινη φύση στὴν κατάσταση ποὺ ἦταν στὴν ἀρχή: «Εἶναι καινούργια κτίση ὅσα ἀνήκουν στὸν Χριστὸ»⁹⁸, σύμφωνα μετὴ τὴς Γραφές. Διακομιστὲς βέβαια τῶν ἀγαθῶν λόγων πρὸς ἡμᾶς ἔγιναν οἱ μακάριοι προφῆτες, «Οἱ ὁποῖοι προφήτευσαν γιὰ τὴ χάρι ποὺ θὰ μᾶς δινόταν, ἐρευνώντας πότε καὶ σὲ ποιὸν καιρὸ δήλωνε τὸ Πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ ποὺ ὑπῆρχε μέσα τους, προλέγοντας τὰ παθήματα τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴς δόξης ποὺ θὰ ἀκολουθοῦσαν μετὰ ἀπὸ αὐτὰ, στους ὁποίους ἀποκαλύφθηκε ὅτι αὐτὰ δὲν ὑπηρετοῦσαν τοὺς ἑαυτοὺς τους, ἀλλὰ ἡμᾶς»⁹⁹. Γιατὶ αὐτὸ γράφει ὁ μαθητὴς τοῦ Σωτήρα. Καὶ πολὺς βέβαια λόγος ἔγινε ἀπὸ αὐτοὺς (τοὺς προφῆτες) γιὰ τὴν ἐνανθρώπιση τοῦ Σωτήρα μας, καὶ ὅτι κατὰ καιροὺς θὰ ἔρθει λυτρωτής. Καὶ πρὸς καλύτερη γνώση αὐτῶν ποὺ θὰ τὰ διαβάσουν, θὰ ἀναφέρω λίγα, ἀλλὰ ποὺ δὲν προκαλοῦν καμμιὰ λύπη. Θὰ πρέπει ὅμως τὸ πρῶγμα νὰ ἀποτελέσει κατηγορία τοῦ πλήθους τῶν Ἰουδαίων, ὅπως μποροῦμε νὰ τὸ δοῦμε ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα.

Μολονότι δηλαδὴ ἦταν δυνατόν ἀπὸ τὰ λόγια τῶν προφητῶν νὰ

97. Α' Πέτρ. 1, 10-12.

γων τὴν ἄφιξιν, μᾶλλον δὲ τάχα πον καὶ συνιέντες οἱ τάλανες καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἐν νόμῳ σκιαῶς, ἀντεφέροντο δυστρόπως τοῖς θεόθεν κεχρησμοφδημένοις, καὶ αὐτῷ τῷ Χριστῷ, ἧ καὶ ὅπερ ἔφη Παῦλος ἡμῖν ὁ σοφός· «Πῶρως ἀπὸ μέρους γέγονε τῷ Ἰσραὴλ, ἵνα βλέποντες
5 μὴ βλέπωσι, καὶ ἀκούοντες μὴ ἀκούσωσι, μηδὲ συνιῶσι». Καθὰ καὶ αὐτὸς εἶρηκεν ὁ Σωτήρ. Ἔφη τοίνυν, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὸν ἡμῖν εἰσ-κεκόμικε τὸν Ἐμμανουὴλ ἐν ἰδίαις συγγραφαῖς ὁ θεοπέσιος Ἡσαΐ-ας λέγοντα σαφῶς· «Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμέ, οὗ εἵνεκεν ἔχρισέ με, εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με, ἰάσασθαι τοὺς συντετριμμέ-
10 νους τὴν καρδίαν, κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφεισιν καὶ τυφλοῖς ἀνά-βλεψιν, καλέσαι ἐνιαυτὸν Κυρίου δεκτόν, καὶ ἡμέραν ἀνταποδό-σεως». Ταῦτα γὰρ γέγονε τὰ λαμπρὰ τῆς ἐπιδημίας αὐτοῦ κατορ-θώματα. Ὡσὲν δὲ πάλιν ἔφη πον περὶ αὐτοῦ· «Καὶ συναχθήσονται υἱοὶ Ἰούδα καὶ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἐπὶ τὸ αὐτό, καὶ θήσονται ἑαυτοῖς ἀρχὴν
15 μίαν, καὶ ἀναθήσονται ἐκ τῆς γῆς, ὅτι μεγάλη ἡ ἡμέρα τοῦ Ἰεζρα-ήλ». Πλεῖστοι μὲν γὰρ ὅσοι κατὰ καιροὺς οἱ παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις καθηγηταὶ μόνοις τιμᾶν τοῖς χεῖλεσι ἀναπειθόντες τὸν τῶν ὄλων Θεὸν καὶ διδάσκοντες διδασκαλίαν ἐντάλματα ἀνθρώπων τοὺς ὑπὸ χεῖρα λαοῦς, μία δὲ ἡ κατὰ πάντων τε καὶ ἐπὶ πάντας ἀρχὴ τέθειται
20 Χριστός, καὶ ἀνέδημεν ἐκ τῆς γῆς, τουτέστι τὰ ἄνω φρονεῖν δεδιδά-γμεθα

«Μεγάλη γὰρ ἀληθῶς ἡ ἡμέρα τοῦ Ἰεζραήλ», τουτέστι τῆς τοῦ Θεοῦ σποραῶς, ἧτοι τοῦ Υἱοῦ Ταύτης δὲ ἡμῖν τῆς ἡμέρας διεμέμνη-το λέγων καὶ ὁ θεοπέσιος Δαβὶδ· «Αὕτη ἡ ἡμέρα ἦν ἐποίησεν ὁ
25 Κύριος, ἀγαλλιασώμεθα καὶ εὐφρανθῶμεν ἐν αὐτῇ». Καὶ προσέτι Παῦλος ἡμῖν ὁ σοφώτατος· «Ἴδου νῦν καιρὸς εὐπρόσδεκτος, ἰδου νῦν ἡ ἡμέρα σωτηρίας», καθ' ἣν δηλονότι καὶ σεσώσαμεθα, Χριστοῦ καλοῦντος εἰς τοῦτο. Ὡς γὰρ ὁ σοφός εἶρηκε μαθητῆς· «Οὐκ ἔστιν ὄνομα ἕτερον ὑπὸ τὸν οὐρανὸν τὸ δεδομένον ἀνθρώποις, ἐν ᾧ δεῖ
30 σωθῆναι ἡμᾶς». Πεύση δὲ λέγοντος καὶ Ἰερεμίου σαφῶς· «Ἴδου ἡμέραι ἔρχονται, λέγει Κύριος, καὶ ἀναστήσω τῷ Δαβὶδ ἀνατολήν δικαίαν· βασιλεύσει βασιλεὺς καὶ συνήσει, καὶ ποιήσει κρῖμα καὶ

98. Ρωμ. 11, 25.

100. Ἦσ. 61, 1-2. Λουκᾶ 4, 18.

99. Ματθ. 13, 13.

101. Ὡσὲν 2, 2.

διαπιστώσουν την άφιξη του Σωτήρα, και μᾶλλον νὰ τὴν κατανοήσουν οἱ ταλαίπωροι ἀκόμα καὶ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ σκιά τοῦ νόμου, ἀντιδροῦσαν δύστροπα στὶς ἀποκαλύψεις πού γινόταν ἀπὸ τὸν Θεό, ἀλλὰ καὶ στὸν ἴδιο τὸν Χριστό, ἢ καὶ αὐτὸ πού μᾶς εἶπε ὁ σοφὸς Παῦλος· «Περιέπεσαν οἱ Ἰσραηλίτες σὲ μερικὴ ἀναισθησία, ὥστε, ἐνῶ ἔβλεπαν, νὰ μὴ βλέπουν, καὶ ἐνῶ ἄκουαν, νὰ μὴ καταλαβαίνουν»⁹⁸, ὅπως εἶπε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος⁹⁹. Εἶπε λοιπόν, ἢ καλύτερα μᾶς παρουσίασε καὶ τὸν ἴδιο τὸν Ἐμμανουήλ στὰ συγγράμματά του ὁ θεόπνευστος Ἡσαΐας, λέγοντας καθαρά· «Πνεῦμα Κυρίου ὑπάρχει ἐπάνω μου, μὲ τὸ ὁποῖο μὲ ἔχρισε καὶ μὲ ἔστειλε νὰ φέρω στοὺς φτωχοὺς τὸ χαρμόσυνο μήνυμα, νὰ θεραπεύσω ἐκείνους πού ἔχουν συντετριμμένη καρδιά, νὰ κηρύξω στοὺς αἰχμαλώτους ἀπελευθέρωση καὶ στοὺς τυφλοὺς τὴ δυνατότητα νὰ δοῦν, νὰ κηρύξω τὴ νέα ἐποχὴ τὴν ἀποδεκτὴ ἀπὸ τὸν Κύριο, καὶ τὴν ἡμέρα τῆς ἀνταπόδοσης»¹⁰⁰. Γιατὶ αὐτὰ ὑπῆρξαν τὰ λαμπρὰ κατορθώματα τοῦ ἐρχομοῦ του. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ὡσηὲ εἶπε γι' αὐτόν· «Καὶ θὰ συγκεντρωθοῦν οἱ υἱοὶ τοῦ Ἰούδα καὶ οἱ υἱοὶ τοῦ Ἰσραὴλ στὸ ἴδιο σημεῖο, καὶ θὰ ἀποτελέσουν μᾶ ἐνότητα, καὶ θὰ ἐπανέλθουν ἀπὸ τὴ χώρα τῆς ἐξορίας τους, γιατί θὰ εἶναι μεγάλη ἡ ἡμέρα ἐκείνη τοῦ Ἰσραὴλ»¹⁰¹. Πάρα πολλοὶ δηλαδὴ κατὰ καιροὺς δάσκαλοι τῶν Ἰουδαίων δίδασκαν τοὺς λαοὺς πού εἶχαν κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τους νὰ τιμοῦν τὸν Θεό τῶν ὄλων μόνο μὲ τὰ χεῖλη τους, διδάσκοντάς τους ἐντολὲς ἀνθρώπων. Ἐνῶ ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ μόνη ἀρχὴ ἐναντίον ὄλων καὶ πάνω ἀπὸ ὄλους, μὲ τὴν ὁποία ἀνυψωθήκαμε ἀπὸ τὴ γῆ, διδαχθήκαμε δηλαδὴ νὰ φρονοῦμε τὰ ὑψηλά.

Γιατὶ λέγει· «Εἶναι πραγματικὰ μεγάλη ἡ ἡμέρα τοῦ Ἰεζραήλ»¹⁰², δηλαδὴ ἡ ἡμέρα τῆς σποράς τοῦ Θεοῦ, ἥτοι τοῦ Υἱοῦ. Καὶ αὐτὴν τὴν ἡμέρα ἐννοοῦσε καὶ ὁ θεοσπέσιος Δαβὶδ, ὅταν ἔλεγε· «Αὕτὴ εἶναι ἡ ἡμέρα τὴν ὁποία ἔκανε ὁ Κύριος. Ἄς χαροῦμε καὶ ἄς εὐφρανθοῦμε κατὰ τὴ διάρκειά της»¹⁰³. Ἀλλὰ καὶ ὁ σοφώτατος Παῦλος μᾶς λέγει· «Τώρα εἶναι ὁ κατάλληλος καιρὸς, τώρα εἶναι ἡ ἡμέρα τῆς σωτηρίας»¹⁰⁴, κατὰ τὴν ὁποία δηλαδὴ καὶ θὰ σωθοῦμε, ἐπειδὴ μᾶς προσκαλεῖ σ' αὐτὸ ὁ Χριστός. Γιατὶ, ὅπως εἶπε ὁ σοφὸς μαθητῆς· «Δὲν ὑπάρχει ἄλλο ὄνομα στὴ γῆ δοσμένο στοὺς ἀνθρώπους, διὰ τοῦ ὁποίου πρέπει νὰ σωθοῦμε»¹⁰⁵. Θὰ μάθεις ὅμως καὶ ἀπὸ τὸν Ἱερεμία, ὁ ὁποῖος λέγει καθαρά· «Νά, ἔρχονται ἡμέρες, λέγει ὁ Κύριος, κατὰ τίς ὁποῖες ἐγὼ θὰ ἀναδείξω ἀπὸ τὴν οἰκογένεια τοῦ Δαβὶδ βλαστάρι δίκαιο, πού θὰ βασιλεύσει ὡς

102. Ὡσηὲ 2, 2.

103. Ψαλμ. 117, 24.

104. Β' Κορ. 6, 2.

105. Πράξ. 4, 12.

δικαιοσύνην ἐπὶ τῆς γῆς. Ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ σωθήσεται Ἰου-
 δας, καὶ Ἰσραὴλ κατασκηνώσει πεποιοθῶς. Καὶ τοῦτο τὸ ὄνομα
 αὐτοῦ, ὃ καλέσει αὐτὸν Κύριος. Ἰωσεδέκ, ἐν τοῖς προφήταις». Βε-
 βασίλευκε γὰρ ἐφ' ἡμᾶς δίκαιος βασιλεὺς ὁ Χριστός, κρίμα πεποιή-
 5 κε καὶ δικαιοσύνην, ἀπαλλάξας ἁμαρτιῶν τοὺς ἠπατημένους, καὶ
 καταδικάσας τὸν ἐχθρὸν τοῦ πλεονεκτήσαντος Σατανᾶ. Τοῦνομα δὲ
 αὐτῷ Ἰωσεδέκ, τουτέστι «δικαιοσύνη Θεοῦ». «Δεδικαιώμεθα γὰρ
 ἐν αὐτῷ, καὶ οὐκ ἐξ ἔργων δικαιοσύνης ἃ ἐποιήσαμεν ἡμεῖς, ἀλλὰ
 κατὰ τὸ πολὺ αὐτοῦ ἔλεος». Τοιγάρτοι καὶ ἔφασκεν ὁ Θεὸς καὶ
 10 Πατὴρ. «Ἐγγίζει ταχὺ ἡ δικαιοσύνη μου, καὶ τὸ ἔλεός μου ἀποκα-
 λυφθήσεται».

Ἐλεος γὰρ καὶ δικαιοσύνη γέγονεν ἡμῖν παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ
 Πατρὸς ὁ Χριστός, ὃν αὐτῷ δὴ τούτῳ τῷ ὀνόματι καὶ ὁ λαμπρὸς τῶν
 ἁγίων ἀπεκάλει χορὸς. Ὁ μὲν γὰρ μακάριος Σαμωνὴλ, ὁ διαβόητος
 15 ἐν προφήταις, προσελάλει τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ, λέγων «Καὶ ἰδοὺ, ἐγὼ
 διελήλυθα ἐνώπιον ὑμῶν ἐκ νεότητός μου καὶ ἕως τῆς ἡμέρας ταύ-
 τῆς. Ἴδου ἐγὼ, ἀποκρίθητε κατ' ἐμοῦ ἐνώπιον Κυρίου, καὶ ἐνώπιον
 Χριστοῦ αὐτοῦ». Καὶ πάλιν «Μάρτυς Κύριος ἐν ὑμῖν, καὶ μάρτυς
 Χριστός αὐτοῦ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ, ὅτι οὐχ εὐρήκατε ἐν τῇ χειρὶ μου
 20 οὐδέν». Σαφειτέρως δὲ καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ τὰς τῶν Ἰουδαίων
 ἀπονοίας καὶ τὸ ἀχάλινον θράσος τὸ κατὰ Χριστοῦ, καὶ τὸ εἰκαῖον
 ἐν σκέμμασι καὶ μειρακιῶδες ἐν λογιμοῖς, μονονουχὶ καὶ κατα-
 τιᾶται λέγων «Ἴνα τί ἐφρούραξαν ἔθνη καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά;
 Παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ
 25 αὐτό, κατὰ τοῦ Κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ». Κενὰ γὰρ
 ὄντως τὰ τῆς Ἰουδαίων ἀμαθίας κατὰ Χριστοῦ βουλεύματα. Οὐ γὰρ
 ἂν ἀπέθανεν ἡ ζωὴ, οὐδ' ἐν ταῖς ἄδου πύλαις γέγονε κάτοχος, ὃ καὶ
 τοῖς κάτω πνεύμασιν εἰπὼν «Ἐξέλθητε· καὶ τοῖς ἐν τῷ σκότει· Ἀνα-
 καλύφθητε». Κατεθρήνει δὲ καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ ὁ προφήτης Ἱερε-
 30 μίας, ὡς ἀνοσίαν, ὡς Κυριοκτόνον, ὡς βέδηλον, ὡς ἀχάριστον. Ἐφη
 γὰρ οὕτω «Πνεῦμα πρὸ προσώπου ἡμῶν, Χριστὸς Κύριος, συνελή-
 φθη ἐν ταῖς διαφθοραῖς αὐτῶν, οὐ εἴπαμεν· Ἐν τῇ σκιᾷ αὐτοῦ ζησό-

106. Ἱερ. 23, 5-8.

108. Ἱερ. 56, 1.

107. Ρωμ. 3, 24.

109. Α' Βασ. 12, 2-3.

βασιλιάς δίκαιος, πού θα γνωρίσει και θα εφαρμόσει δικαιοκρασία σε όλη τη γη. Στις ημέρες του θα σωθούν οι Ίουδαίοι, και ο Ισραηλιτικός λαός θα κατασκηνώσει ασφαλής. Και το όνομα πού θα δώσει σ' αυτόν ο Κύριος είναι Ίωσεδέκ, μεταξύ των προφητών»¹⁰⁶. Πράγματι βασίλευσε σε μᾶς δίκαιος βασιλιάς ο Χριστός, έκρινε δίκαια, ἀπάλλαξε ἀπὸ τις ἁμαρτίες αὐτοὺς πού ἐξαπατήθηκαν, και καταδίκασε τὸν ἐχθρό του Σατανᾶ πού εἶχε ἀρπάξει τὸν πλοῦτο του. Και τὸ ὄνομά του ἦταν Ίωσεδέκ, δηλαδή, «δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ». Γιατί δικαιοθήκαμε δι' αὐτοῦ, και μάλιστα ὄχι μὲ τὰ ἔργα τῆς δικαιοσύνης πού κάναμε ἑμεῖς, ἀλλὰ μὲ τὴ μεγάλη του εὐσπλαγχνία¹⁰⁷. Γι' αὐτὸ και ὁ Θεὸς Πατέρας ἔλεγε: «Πλησιάζει γρήγορα ἡ δικαιοσύνη μου, και θὰ ἀποκαλυφθεῖ ἡ εὐσπλαγχνία μου»¹⁰⁸.

Και πράγματι εὐσπλαγχνία και δικαιοσύνη ἐγινε γιὰ μᾶς ἀπὸ τὸν Θεὸ και Πατέρα ὁ Χριστός, τὸν ὁποῖο και ὁ λαμπρὸς χορὸς τῶν ἁγίων τὸν ὀνόμαζε μὲ αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ ὄνομα. Ἔτσι ὁ μακάριος και διαβόητος μεταξύ τῶν προφητῶν Σαμουὴλ μιλοῦσε πρὸς τοὺς Ίσραηλιτες και ἔλεγε: «Και νά, ἐγὼ πέρασα τὴ ζωὴ μου ἐνώπιόν σας, ἀπὸ τὴ νεανική μου ἡλικία μέχρι τὴν ἡμέρα αὐτή. Ὅριστε, μιλήστε μπροστὰ στὸν Κύριο και μπροστὰ στὸν Χριστὸ του ἐὰν ἔχετε κάποιο παράπονο ἐναντίον μου»¹⁰⁹. Και πάλι: «Μάρτυρας ἐνώπιόν σας ὁ Κύριος, και μάρτυρας αὐτὸς πού χρίσθηκε τὴν ἡμέρα αὐτή, ὅτι δὲν βρήκατε κανένα ἄδικο στὸ χέρι μου»¹¹⁰. Ἀλλὰ και ὁ μακάριος Δαβὶδ κατηγορεῖ τις ἀνταρσίες τῶν Ίουδαίων και τὸ ἀγαλίνωτο θράσος τους ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ, και τις μάταιες σκέψεις και τοὺς παιδιάστικους συλλογισμούς τους, λέγοντας: «Γιατί ἀφήνιασαν οἱ ἔθνηκοί, και οἱ λαοὶ συνέλαβαν σχέδια ἀνόητα; Παρατάχθηκαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, και οἱ ἄρχοντες συγκεντρώθηκαν ὅλοι μαζί ἐναντίον τοῦ Κυρίου και τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ»¹¹¹. Γιατί πραγματικὰ εἶναι ἀνόητες οἱ ἀποφάσεις τῆς ἀμάθειας τῶν Ίουδαίων ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ. Γιατί δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ πεθάνει ἡ ζωὴ, οὔτε και νὰ κρατηθεῖ ἀπὸ τις πύλες τοῦ ἄδη, αὐτὸς πού και στὰ κάτω πνεύματα εἶπε, «Βγεῖτε, και σ' αὐτοὺς πού βρίσκονταν στὸ σκοτάδι, Ἐλάτε στὸ φῶς»¹¹². Μοιρολογοῦσε ὁμως και ὁ προφήτης Ἰερεμίας τὴν Ἱερουσαλημ ὡς ἀνίερη, ὡς φονιά τοῦ Κυρίου, ὡς ἀκάθαρτη και ἀχάριστη. Γιατί εἶπε τὰ ἑξῆς: «Ἡ πνοὴ τοῦ προσώπου μας, ὁ χρισμένος ἀπὸ τὸν Κύριο, συνελήφθη ἐξαιτίας τῶν διεφθαρμένων σκέψεών τους. Γι' αὐτὸν εἶπαμε

110. Α' Βασ. 12, 5.

111. Ψαλμ. 2, 1-2.

112. Ἦσ. 49, 9.

μεθα ἐν τοῖς ἔθνεσι». Δέον γὰρ ἐλέσθαι τὴν διὰ πίστεως χάριν ὡς ὁδὸν σωτήριον, θεομαχοῦντες ἠλίσκοντο. Οὐκοῦν ὁ μὲν τῶν ὄλων Γενεσιουργός, ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος, καθιεῖς ἑαυτὸν εἰς κένωσιν, κέχρισται παρὰ τοῦ Πατρὸς, καὶ γέγονε καθ' ἡμᾶς, καὶ ὁ
 5 τῆς κενώσεως σκοπός, εἰς τὸ διασῶσαι τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ γοῦν ὁ προφήτης Σοφονίας εὐηγγελίζετο, λέγων «Χαῖρε σφόδρα, θύγατερ Σιών, κήρυσσε, θύγατερ Ἱερουσαλήμ, εὐφραίνου καὶ κατατέροπου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, θύγατερ Ἱερουσαλήμ. Περιεῖλε Κύριος τὰ ἀδικήματά σου, λελύτρωσαί σε ἐκ χειρὸς ἐχθρῶν σου. Βασιλεύσει
 10 Κύριος Ἰσραὴλ ἐν μέσῳ σου, οὐκ ὄψει κακὰ οὐκ ἔτι». Οἱ δὲ ἀπειθεῖς καὶ ἄτεγκτοι καὶ πέρα παντὸς ἰόντες θράσους, πεπαρρηγήκασιν εἰς αὐτὸν τὰ πάντα αἰσχιστα, καὶ δρῶντες εὐκόλως καὶ βουλευόμενοι προαλέστερον. Τοιγάρτοι καὶ ἐκτετίκασιν μὲν τῶν πλημμελημάτων τὰς δίκας. Κακοὶ γὰρ κακῶς ἀπολώλασι. Πλὴν οὐκ εἰς ἅπαν. Ἠλέην-
 15 ται γάρ, καὶ «σέσωσται τὸ κατάλειμμα», κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν

β'. Ὅτι τοίνυν ταῦτα τοῦτον ἔξει τὸν τρόπον κατὰ καιροῦς, ὁ θεοπέσιος Ἰακώβ ἐδιδάσκετο, Θεοῦ τὸ χρῆμα διαμορφοῦντος ἀστεί-
 20 ως. Καὶ ὅπως, ἐρῶ, ἀνατιθεῖς δὲ ἀναγκαίως τὰ ἐξ ἱερῶν Γραμμάτων ἔχει δὲ οὕτως· «Ἀναστάς δὲ τὴν νύκτα ἐκείνην, ἔλαβε τὰς δύο γυ-
 ναῖκας καὶ τὰς δύο παιδίσκας καὶ τὰ ἕνδεκα παιδιά αὐτοῦ, καὶ διέδη τὴν διάδασιν τοῦ Ἰαβώχ, καὶ ἔλαβεν αὐτοὺς καὶ διέδη τὸν χει-
 μάρρον, καὶ διεδίδασε πάντα τὰ αὐτοῦ. Ὑπελείφθη δὲ Ἰακώβ μόνος, καὶ ἐπάλαιεν ἄνθρωπος μετ' αὐτοῦ ἕως πρωῒ. Εἶδε δέ, ὅτι οὐ
 25 δύναται πρὸς αὐτόν, καὶ ἤψατο τοῦ πλάτους τοῦ μηροῦ αὐτοῦ, καὶ ἐνάρκησε τὸ πλάτος τοῦ μηροῦ Ἰακώβ ἐν τῷ παλαίειν αὐτὸν μετ' αὐτοῦ. Καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἀπόστειλόν με· ἀνέβη γὰρ ὁ ὄρθρος. Ὁ δὲ εἶπεν· Οὐ μὴ σε ἀποστείλω, ἐὰν μὴ με εὐλογήσης. Εἶπε δὲ αὐτῷ· Τί τὸ ὄνομά σου ἐστίν; Ὁ δὲ εἶπεν· Ἰακώβ. Καὶ εἶπεν αὐτῷ· Οὐ κληθή-
 30 σεται ἔτι τὸ ὄνομά σου Ἰακώβ, ἀλλ' Ἰσραὴλ ἔσται τὸ ὄνομά σου, ὅτι ἐνίσχυσας μετὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ μετὰ ἀνθρώπων δυνατός. Ἠρώτησε

113. Θρῆν. 4, 20.

114. Φιλ. 2, 7.

Κάτω ἀπὸ τὴ σκέπη του θὰ ζήσουμε ἀνάμεσα στὰ ἔθνη»¹¹³. Ἐνῶ δηλαδὴ ἔπρεπε νὰ προτιμήσουν τὴν διὰ τῆς πίστεως χάρις ὡς δρόμο σωτηρίας, συνλαμβάνονταν νὰ πολεμοῦν τὸν Θεό. Ἔτσι λοιπὸν ὁ Δημιουργὸς τῶν ὄλων, ὁ μονογενὴς Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὑποβάλλοντας τὸν ἑαυτό του σὲ ταπείνωση, χρίσθηκε ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ ἔγινε ὁμοιος μὲ ἡμᾶς¹¹⁴. Καὶ ὁ σκοπὸς τῆς ταπείνωσης ἦταν νὰ σώσει τοὺς ἀνθρώπους τῆς γῆς. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ προφήτης Σοφονίας κήρυττε τὸ εὐχάριστο μήνυμα λέγοντας· «Νὰ χαίρεσαι πάρα πολὺ, κόρη μου Σιών, κήρυξε αὐτὴ τὴ χαρὰ σου, θυγατέρα μου Ἱερουσαλήμ. Νοιώσε εὐφροσύνη καὶ πλημμύρισε ὅλη τὴν καρδιά σου ἀπὸ χαρὰ, θυγατέρα Ἱερουσαλήμ. Γιατί ὁ Κύριος ἀφαίρεσε τὰ ἀδικήματά σου, καὶ σὲ ἔχει λυτρώσει ἀπὸ τὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν σου. Θὰ βασιλεύσει ὁ Κύριος τοῦ Ἰσραὴλ ἀνάμεσά σου, καὶ δὲν θὰ δεῖς πιά θλίψεις»¹¹⁵. Αὐτοὶ ὅμως ὄντας ἀπειθαρχοὶ καὶ σκληρόκαρδοι καὶ προχωρῶντας πέρα ἀπὸ κάθε θράσος, σὰν μεθυσμένοι ἔκαναν σ' αὐτὸν τὰ πιὸ αἰσχρά, ἐνεργῶντας ἀπερίσκεπτα καὶ σκεπτόμενοι αὐθαδέστατα. Γι' αὐτὸ καὶ πλήρωσαν τὶς ποινὲς τῶν ἁμαρτιῶν τους. Γιατί, ὄντας κακοὶ, χάθηκαν μὲ τρόπο κακὸ. Ἄλλὰ ὄχι τελείως. Γιατὶ ἔλεθθησαν, καὶ σώθηκε τὸ ὑπόλειμμα, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ προφήτη¹¹⁶.

2. Ὅτι λοιπὸν αὐτὰ θὰ γίνονταν κατὰ καιροῦς μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο, τὸ διδασκόταν ὁ θεσπέσιος Ἰακώβ, καθὼς ὁ Θεὸς τὰ διαμόρφωνε μὲ τρόπο σοφὸ. Καὶ πῶς, θὰ τὸ πῶ στηριζόμενος ἀναγκαστικὰ στὰ ἱερὰ Γράμματα, τὰ ὁποῖα λένε τὰ ἐξῆς· «Ὁ Ἰακώβ σηκώθηκε τὴ νύχτα ἐκεῖνη, πήρε τὶς δύο γυναῖκες, τὶς δύο δοῦλες καὶ τὰ ἔνδεκα παιδιὰ του καὶ πέρασε τὴ διάβαση τοῦ ποταμοῦ Ἰαβὼκ, περνώντας συγχρόνως ἀπὸ τὸν χείμαρρο καὶ ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του. Ἔμεινε τότε μόνος ὁ Ἰακώβ, καὶ ἓνας ἄνθρωπος πάλαυε μαζί του μέχρι τὸ πρωί. Εἶδε ὅμως ὁ ἄγνωστος ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ νικήσει τὸν Ἰακώβ, καὶ ἔπιασε τὸ πάνω μέρος τοῦ μηροῦ τοῦ Ἰακώβ, καὶ αὐτὸ νάρκωσε, καθὼς ὁ ἄγνωστος ἄνθρωπος πάλευε μαζί του. Καὶ εἶπε στὸν Ἰακώβ· Ἄφησέ με νὰ φύγω, γιατί ἄρχισε νὰ ξημερώνει. Καὶ ἐκεῖνος ἀπάντησε· Δὲν θὰ σὲ ἀφήσω, ἐὰν δὲν με εὐλογήσεις. Καὶ ἐκεῖνος ρώτησε· Ποιὸ εἶναι τὸ ὄνομά σου; Καὶ αὐτὸς εἶπε· Ἰακώβ. Καὶ ὁ ἄνθρωπος ὁ ἄγνωστος τοῦ εἶπε· Στὸ ἐξῆς δὲν θὰ ὀνομάζεσαι Ἰακώβ, ἀλλὰ τὸ ὄνομά σου θὰ εἶναι Ἰσραὴλ, γιατί φάνηκες δυνατὸς ἀπέναντι στὸν Θεό, καὶ θὰ εἶσαι δυνατὸς καὶ μὲ τοὺς ἀνθρώ-

115. Σοφον. 3, 14-15.

116. Κριτ. 4, 13. Ἦσ. 10, 22.

δὲ Ἰακώβ καὶ εἶπεν Ἀπάγγελόν μοι τὸ ὄνομά σου. Καὶ εἶπεν Ἴνα
 τί τοῦτο ἐρωτᾷς σὺ τὸ ὄνομά μου; Καὶ ἠλόγησεν αὐτὸν ἐκεῖ, καὶ
 ἐκάλεσεν Ἰακώβ τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἐκείνου, Εἶδος Θεοῦ Εἶδον
 γὰρ Θεὸν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, καὶ ἐσώθη μου ἡ ψυχή.
 5 Ἀνέτειλε δὲ αὐτῷ ὁ ἥλιος ἠνίκα παρήλθεν αὐτὸν τὸ εἶδος τοῦ Θεοῦ,
 αὐτὸς δὲ ἐπέσκαζε τῷ μηρῷ αὐτοῦ». Διεδίδασε τὸν Ἰαβώχ, ἦτοι τὸν
 χεμάρρουν, ὁ θεοπέσιος Ἰακώβ πάντα τὰ αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς ἀπομε-
 μένηκε μόνος. Εἶτα τὸ χρῆμα πῶς οὐκ ἄξιον ἰδεῖν; Φέρε οὖν κατα-
 θρήσωμεν τὴν αἰτίαν. Κατ' εὐθὺ γὰρ οὗτος ὁ λόγος ἡμῖν τῶν πνευ-
 10 ματικῶν οἰχῆσεται.

γ'. Ἐν Ἐδώμ καὶ Σηεῖρ κατέκησεν Ἡσαῦ, καὶ κατεκράτει τῆς
 γῆς, καὶ ἐν δυναστείαις ἦν ταῖς οὐκ ὑπὲρ χεῖρα τὴν Ἰακώβ. Ἐπειδὴ
 δὲ τῆς τῶν ποταμῶν ἀπαίροντι μέσης καὶ τῆς τοῦ Λάβαν ἐστίας, καὶ
 εἰς τὴν πατρῴαν ἐλθεῖν διασπεύδοντι γῆν, πᾶσά πως ἦν ἀνάγκη δι'
 15 Ἐδώμ ποιεῖσθαι τὴν ἀποδρομὴν, οἰκονομικωτάτως λίαν τὴν πρὸς
 τὸν ἀδελφὸν εἰρήνην ἠσπάζετο, καὶ δὴ καὶ ἀγγέλους ξενίας ἅμα
 λαμπρὰς προβαδίζειν εἶπεν, ὅτι καὶ αὐτὸς ὀψόμενος ἤξει, προσερῶν
 τε ἅμα προκαταμηνῦειν ἐκέλευε δάροις τε καὶ λόγοις τιθάσων ἀπο-
 φαίνει τὸν πάλαι φονῶντα καὶ ἀγριαίνοντα. Ἐπειδὴ δὲ παρήσαν οἱ
 20 προεσταλμένοι, λέγοντες· «Ἦλθομεν πρὸς τὸν ἀδελφόν σου Ἡσαῦ,
 καὶ ἰδοὺ αὐτὸς ἔρχεται σοι εἰς συνάντησιν καὶ οἱ ἄνδρες μετ' αὐτοῦ»,
 περιδεῆς δὲ ἦν ἄγαν ὁ θεοπέσιος Ἰακώβ· οὐ γὰρ ἔχων εἰδέναι σα-
 φῶς ποτέρῳ δὴ φίλῳ καὶ εἰρηνικῷ περιτεύξεται, ἢ ὡς οὐδὲν ἦτιον
 ἀνεπτομημένῳ πρὸς τὸ αὐτῷ σῆθηδες θράσος καὶ τὰ ἐκ φθόνου δρᾶν
 25 ἠρημένῳ· «Διεδίδασεν ὁ Ἰακώβ πάντα τὰ αὐτοῦ, καὶ ἀπομεμένηκε
 μόνος», ἐκεῖνο, οἰμαί που, πάντως καθ' ἑαυτὸν ἐννενοηκῶς, ὡς, εἰ μὲν
 ὀφθείη χρηστός τε καὶ πρᾶος, χαλεπὸν οὐδὲν παρεῖναι τε καὶ προσει-
 πεῖν, διαδιδασθέντα πάλιν γύναιά τε καὶ τέκνα. Εἰ δὲ ἦκοι σκληρὸς
 καὶ δύσερις ἔτι καὶ τοῦ φονκῖν οὐκ ἀμείνων, φείσεται μὲν νηπίων καὶ
 30 τὸ τῶν γυναιῶν ἐλεήσει δάκρυον, καταλαβὼν δὲ μόνον αὐτόν, ἐκπλή-
 σει τὰ ἐκ θυμοῦ, καὶ ἀποχρῶν ἔσται πρὸς ἄρκουσιν αὐτῷ τοῦ λελυπη-
 κότητος ὁ θάνατος. Πλὴν ὅτι καὶ ἐλπίδος ἐπέκεινα τοῦτο αὐτῷ προδέ-

πους. Τὸν ρώτησε τότε καὶ ὁ Ἰακώβ· Πές μου τὸ ὄνομά σου. Καὶ ἐκεῖνος εἶπε· Γιατί ρωτᾷς νὰ μάθεις τὸ ὄνομά μου; Καὶ τὸν εὐλόγησε ἐκεῖ, καὶ ὁ Ἰακώβ ὀνόμασε τὸν τόπο ἐκεῖνον, εἶδος Θεοῦ (Θεοφάνεια). Γιατί εἶδα τὸν Θεὸ πρόσωπο μὲ πρόσωπο, καὶ σύθηκα. Καὶ ὅταν τελείωσε ἡ ἐμφάνιση τοῦ Θεοῦ ἀνέτειλε ὁ ἥλιος. Αὐτὸς ὅμως χῶλαινε στὸν μηρὸ του»¹¹⁷. Πέρασε ἀπὸ τὸν Ἰαβώκ, δηλαδή ἀπὸ τὸν χεῖμαρρο, ὁ θεσπέσιος Ἰακώβ ὅλα τὰ ὑπάρχοντάς του, καὶ ὁ ἴδιος ἔμεινε μόνος. Πῶς λοιπὸν δὲν ἀξιζεῖ νὰ δοῦμε τὸ γεγονός αὐτό; Ἐμπρὸς λοιπὸν νὰ ἐξετάσουμε τὴν αἰτία. Ὁ λόγος αὐτὸς θὰ προχωρήσει κατ' εὐθείαν στὰ πνευματικά.

3. Ὁ Ἡσαῦ κατοίκησε στὴν Ἐδώμ καὶ στὴ Σηείρ, καὶ κατεῖχε τὴν περιοχή μὲ ἐξουσία πού δὲν ξεπερνοῦσε ἐκείνην τοῦ Ἰακώβ. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Ἰακώβ φεύγοντας ἀπὸ τὴ Μεσοποταμία καὶ ἀπὸ τὴν ἐστία τοῦ Λάβαν διαζόταν νὰ φτάσει στὴ γῆ τῶν πατέρων του, ἦταν κατὰ κάποιον τρόπο ἀπαραίτητο νὰ διασχίσει τὴν Ἐδώμ, φρόντισε μὲ πολλὴ ἐπιμέλεια γιὰ τὴν εἰρήνη μὲ τὸν ἀδελφὸ του, καὶ μάλιστα ἔστειλε καὶ ἀγγελιοφόρους μὲ πλοῦσια δῶρα πρὶν ἀπὸ αὐτόν, μὲ ἐντολὴ νὰ τοῦ ποῦν ὅτι θὰ ἔρθει καὶ ὁ ἴδιος νὰ τὸν δεῖ, προσθέτοντας ταυτόχρονα νὰ προαναγγείλουν τὸν ἐρχομὸ του καὶ μὲ λόγια καὶ δίνοντάς του δῶρα, καὶ ἔτσι ἔκανε ἡμέρον αὐτόν πού παλιότερα ἦταν ἐξαγριωμένος καὶ ἤθελε νὰ τὸν σκοτώσει. Ὅταν ὅμως ἦρθαν οἱ ἀπεσταλμένοι του καὶ τοῦ εἶπαν «Πήγαμε στὸν ἀδελφὸ σου Ἡσαῦ, καὶ νὰ, ἔρχεται ὁ ἴδιος νὰ σὲ συναντήσει, καὶ μαζί του ἔρχονται καὶ τετρακόσιοι ἄνδρες»¹¹⁸, ἀκούοντάς τα αὐτὰ ὁ θεσπέσιος Ἰακώβ κυριεύθηκε ἀπὸ φόβο, γιατί δὲν μποροῦσε νὰ γνωρίσει καθαρὰ ποιὸ ἀπὸ τὰ δύο, θὰ συναντήσει φίλο καὶ εἰρηνικόν, ἢ κυριευμένο καθόλου μᾶλλον ἀπὸ τὸ συνηθισμένο θρᾶσος του καὶ ἔτοιμον νὰ κάνει αὐτὰ πού τοῦ ὑπαγορεύει ἡ ζήλεια. «Ὁ Ἰακώβ πέρασε ὅλα τὰ δικά του ἀπὸ τὸν χεῖμαρρο, καὶ ἔμεινε μόνος»¹¹⁹, σκεπτόμενος, νομίζω, ὅπως ἴσως ποτε μέσα του ἐκεῖνο· ὅτι, ἐὰν ἐμφανισθεῖ καλὸς καὶ πρᾶος δὲν εἶναι καθόλου δύσκολο νὰ πῆ νὰ περάσουν πάλι τὸν χεῖμαρρο καὶ νὰ ἔρθουν οἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά. Ἐὰν ὅμως ἔρθει σκληρὸς καὶ γεμάτος ἀκόμα μὲ φιλόνηκες διαθέσεις ἱκανὸς καὶ γιὰ φόνο, θὰ λυπηθεῖ τὰ παιδιά καὶ θὰ σπλαγχνισθεῖ τὰ δάκρυα τῶν γυναικῶν, καὶ θανατώνοντας μόνον αὐτόν, θὰ ἱκανοποιήσει τὸν θυμὸ του, καὶ θὰ τοῦ εἶναι ἐπαρκὴς γιὰ ἱκανοποίησι ὁ θάνατος ἐκείνου πού τὸν εἶχε λυπήσει. Ὅμως μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ τὰ πράγματα ἐξελίχθησαν περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι ἤλπι-

θηκε δυνάμει Θεοῦ, ὡς φθάσαντες ἤδη προείπομεν. «*Ἠσπίασαντο γὰρ ἀλλήλους*». Ἀπὸ τοίνυν τοῦ συμβεβηκότος, τοῦ μυστηρίου τὴν δύναμιν ἐπαιδεύετο. Πῶς ἢ τίνα τρόπον, ἐρῶ δὴ πάλιν.

Διεδίδασε μὲν γὰρ πάντα αὐτοῦ τὸν χεμάρρουν. Ἐπειδὴ δὲ
 5 ἀπομεμένηκε μόνος, ἐπάλαιεν ἄνθρωπος μετ' αὐτοῦ ἕως πρωί. Τὸν μὲν οὖν προσπαλαίοντά φαμεν ἅγιον ἄγγελον, τύπον Χριστοῦ τοῦ καθ' ἡμᾶς διὰ τὸ ἀνθρώπινον. Ὅτι δὲ μὴ καὶ αὐτὸς τοῖς ἄλλοις ὁμοῦ διέβη τὸν χεμάρρουν, ἦτοι τὸν Ἰαβώχ, ὃς ἐρμηνεύεται «*πάλη*», γέγονεν αὐτοῖς ἡ δοκοῦσα μάχη. Καὶ τίς ἂν νοοῖτο πάλιν ὁ τοῦδε
 10 λόγος, ἦτοι νοῦς ὁ ἐσωτάτω; Πρὸς μὲν γὰρ τοὺς διαβαίνοντας τὸν Ἰορδάνην, οὗ καὶ εἰς τύπον ὁ Ἰαβώχ, οὐ παλαίει Χριστός, οὐδὲ ἐν τάξει πολεμίων ἢ ἀντιπάλων ποιεῖται τοὺς τὰ αὐτοῦ τιμῶντας μυστήρια, διασώζει δὲ μᾶλλον καὶ νενικηκότας τὸν κόσμον, ὡς ἐν μάχῃ τῆ, φημί, νοητῆ, στεφανοῖ καὶ ταῖς ἀνωτάτω καταφαιδρύνει τιμαῖς.
 15 «*Πάλη*» δὲ ὄνομα τῶ ποταμῶ. «*Βιαστῆ γὰρ ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, καὶ διαστὰι ἀρπάξουσιν αὐτήν*». Καί, «*Στενὴ λίαν ἡ πύλη καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν, καὶ ὀλίγοι εἰσὶν οἱ εὐρίσκοντες αὐτήν*». Ὅτι τοίνυν ἔμελλον οἱ ἐξ Ἰακώβ ἐσόμενοι κατὰ καιροῦς, οὔτε διαβήσεσθαι τὸν Ἰορδάνην, τουτέστι τὴν διὰ τοῦ ἁγίου
 20 οὐ θαπτίσματος χάριν, καὶ ἀνοσιῶς ἀτιμάσαι, καὶ αὐτὸν δὲ λωπτόν ἀντίπαλον ἔξειν τὸν Ἐμμανουήλ, ὑπεδήλου τὸ γεγονός. Ὅτι γὰρ οἱ μὴ τιμῶντες τῆ πίστει καταλογοισθήσονται πάντη τε καὶ πάντως εἰς ἀνθεστηκότας, πληροφορήσει λέγων αὐτὸς ὁ Σωτὴρ· «*Ὁ μὴ ὦν μετ' ἐμοῦ, κατ' ἐμοῦ ἐστίν*». Ἀλλὰ μετ' αὐτοῦ μὲν εἶεν οἱ πεπιστευκότες,
 25 ἀληθὲς δὲ ὅτι καὶ τὸ ἔμπαιιν, πῶς ἂν ἐνδοιάσειέ τις; Πλὴν «*Ἐπάλαιε*», φησί, «*μετὰ Ἰακώβ ὁ ἄνθρωπος ἕως πρωί, καὶ εἶδεν ὅτι οὐ δύναται πρὸς αὐτόν*».

Ἀκούεις, ὅπως ἐν νυκτὶ γέγονεν ἡ πάλη; Ἠλέγχετο δὲ πίπτων καὶ νικώμενος, ὅτι τὰ ἀνέφικτα ἐξήτει θεομαχεῖν ἠρημένος καὶ πε-
 30 ρισσεύεσθαι τοῦ πάντα ἰσχύοντος Θεοῦ. Τοῦτο, οἶμαι, ἐστίν, ὃπερ ἔφη ψάλλων καὶ ὁ θεοπέσιος Δαβὶδ περὶ τῶν ἐξ Ἰσραὴλ, ὅτι δεινὰ κατὰ τῆς ἑαυτῶν κεφαλῆς ἐσκέπτοντο, ἵνα μὴ λέγοιμι Χριστοῦ·

ξε, ὅπως εἶπαμε ἤδη. Γιατί λέγει· «ἀσπάσθησαν ὁ ἓνας τὸν ἄλλο»¹²⁰. Ἐκτὸ αὐτὸ λοιπὸν ποὺ συνέβη, διδασκόταν τὸ βαθύτερο νόημα τοῦ μυστηρίου. Πῶς καὶ μὲ ποιὸν τρόπο, θὰ τὸ πῶ λοιπὸν καὶ πάλι.

Πέρασε λοιπὸν ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του πέρα ἀπὸ τὸν χεῖμαρρο, καὶ ὅταν ἔμεινε μόνος, ἓνας ἄνθρωπος πάλευε μαζί του μέχρι τὸ πρωί. Ὁ ἅγιος ἄγγελος λοιπὸν μὲ τὸν ὁποῖο πάλευε λέμε ὅτι εἶναι τύπος τοῦ Χριστοῦ ποὺ ἦταν σὰν ἐμᾶς ἐπειδὴ ἔγινε ἄνθρωπος. Ὅτι ὅμως δὲν πέρασε καὶ αὐτὸς μαζί μὲ τοὺς ἄλλους τὸν χεῖμαρρο, δηλαδὴ τὸν Ἰαβὼκ, ποὺ ἐρμηνευόμενον τὸ ὄνομα σημαίνει «πάλη», ἔγινε γι' αὐτοὺς ἡ θεωρούμενη μάχη. Καὶ ποιά θὰ μπορούσε πάλι νὰ εἶναι ἡ σημασία της, δηλαδὴ τὸ βαθύτερο νόημά της; Ὅτι δηλαδὴ μὲ αὐτοὺς ποὺ περνοῦν τὸν Ἰορδάνη δὲν παλεύει ὁ Χριστὸς, οὔτε τοποθετεῖ σὲ θέση ἐχθρῶν ἢ ἀντιπάλων αὐτοὺς ποὺ τιμοῦν τὰ μυστήριά του, ἀλλὰ τοὺς διαφυλάσσει περισσότερο, καὶ ἔχοντας νικήσει τὸν κόσμον, ἐννοῶ σὰν σὲ μάχη νοητή, τοὺς στεφανώνει καὶ τοὺς καταλαμπρύνει μὲ τὶς ἀνώτατες τιμές. Καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ποταμοῦ ἦταν «πάλη». Γιατί λέγει· «Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀποκτᾶται μὲ πεισματώδη ἀγώνα, καὶ τὴν ἀρπάζουν αὐτοὶ ποὺ ἀγωνίζονται μὲ πείσμα»¹²¹. Καί· «εἶναι πολὺ στενὴ ἡ πύλη, καὶ στενόχωρος ὁ δρόμος ποὺ ὀδηγεῖ στὴ ζωὴ, καὶ εἶναι λίγοι ἐκεῖνοι ποὺ τὸν βρίσκουν»¹²². Ὅτι λοιπὸν οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἰακώβ κατὰ καιροὺς δὲν ἐπρόκειτο νὰ διαβοῦν τὸν Ἰορδάνη, δηλαδὴ τὴ χάρη διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, καὶ θὰ τὸν ἀτιμάσουν μὲ τρόπο ἀνίερο, ἀλλὰ καὶ θὰ ἔχουν ἀντίπαλο τὸν ἴδιο τὸν Ἐμμανουήλ, τὸ ὑποδήλωνε τὸ γεγονός. Γιατί ὅτι αὐτοὶ ποὺ δὲν τιμοῦν τὴν πίστη θὰ καταλογισθοῦν ὁπωσδήποτε σ' αὐτοὺς ποὺ ἀντιστέκονται στὸν Χριστό, μᾶς τὸ πληροφορεῖ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος, λέγοντας· «Αὐτὸς ποὺ δὲν εἶναι μαζί μου, εἶναι ἐναντίον μου»¹²³. Ἄλλ' ὅτι εἶναι ἀληθινὸ καὶ τὸ ἀντίθετο, ὅτι ἐκεῖνοι ποὺ πιστεύουν εἶναι μαζί του, πῶς θὰ μπορούσε νὰ τὸ ἀμφισβητήσῃ κανεὶς; Ἄλλ' ὅμως λέγει, «πάλευε μὲ τὸν Ἰακώβ ὁ ἄνθρωπος μέχρι τὸ πρωί, καὶ εἶδε ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ τὸν νικήσῃ»¹²⁴.

Ἄκοῦς, ὅτι ἡ πάλη ἔγινε τὴ νύχτα; Καὶ φαινόταν ὅταν ἔπεφτε καὶ νικῶταν, ἐπειδὴ ζητοῦσε αὐτὰ ποὺ ἦταν ἀδύνατα, ἐπειδὴ τολμοῦσε νὰ τὰ βάλλει μὲ τὸν Θεό, καὶ νὰ νικήσῃ αὐτὸν ποὺ μπορεῖ τὰ πάντα. Αὐτό, νομίζω, σημαίνει ἐκεῖνο ποὺ εἶπε ψάλλοντας ὁ θεόπνευστος Δαβὶδ γιὰ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰσραήλ, ἐπειδὴ σκέφτονταν δεινὰ ἐναντίον τοῦ

122. Ματθ. 7, 14.

123. Λουκᾶ 11, 23.

124. Γέν. 32, 24-25.

«Διελογίσαντο βουλήν ἣν οὐ μὴ δύνωνται στήσαι». Ἐμαχαίσατο τοίνυν ὁ Ἰσραὴλ τῷ Χριστῷ, ἐν σκότῳ γεγονώς, τουτέστι, τὸν θεῖον νοῦν εἰς φωτισμὸν οὐκ ἔχων, οὔτε μὴν τὴν διανγάζουσαν ἡμέραν, οὔτε τὸν ἀνίσχοντα νοητῶς ἑωσφόρον ἐν ταῖς τῶν πιστευόντων καρ-
 5 δαίαις Διαμεμένηκε γὰρ ἀπειθείς, καὶ ὡς ὁ προφήτης φησὶν, «Ὑπομεινάντων αὐτῶν φῶς, ἐγένετο αὐτοῖς σκότος μείναντες ἀγνήν, ἐν ἁωρία περιεπάτησαν». Ἄλλ' ὃ γε θεοπέσιος Παῦλος τοῖς ἐν πίστει δедικαιωμένοις καὶ τὸν διὰ Πνεύματος πλουτισμὸν ἐκπεπλουτηκό-
 10 φωτὸς καὶ ἡμέρας». Ὅτι δὲ ἀμείνους τῆς Ἰουδαίων ἀμαθίας γεγόναισι καὶ τὸν ἐκείνοις πρόποντα παρήλασαν σκότον, ὑπεδήλου προστιθείς «Ἡ νύξ προέκοψεν, ἡ δὲ ἡμέρα ἤγγικεν. Ἀποθώμεθα οὖν τὰ ἔργα τοῦ σκότους, καὶ ἐνδυσώμεθα τὰ ὄπλα τοῦ φωτὸς ὡς ἐν ἡμέρᾳ, εὐσχημόνως περιπατήσωμεν».

15 Οὐκοῦν, ἐν ἡμέρᾳ μὲν οἱ πιστεύσαντες, οἱ δὲ ἀπειθεῖς ὡς ἐν νυκτὶ καὶ ἐν σκότῳ μάχονται τῷ Χριστῷ. Τοῦτο πεπράχασι οἱ ἐξ Ἰακώβ, πλὴν ἠσθενήκασι καὶ νενίκηνται καὶ ὀρθοποδεῖν οὐκ ἔχουσι. «Ἡσατο», γὰρ φησὶν, «ὁ παλαίων ἄνθρωπος μετὰ τοῦ Ἰακώβ τοῦ πλάτους τοῦ μηροῦ αὐτοῦ, καὶ ἐνάρκησε τὸ πλάτος τοῦ μηροῦ
 20 Ἰακώβ ἐν τῷ παλαίειν αὐτὸν μετ' αὐτοῦ». Τί δὲ δὴ ἄρα κἀντεῦθεν εἰσόμεθα, φέρε λέγωμεν. Ὡς δὲ ὁ μηρὸς ὡς ἐπίπαν παρὰ γε τῆ θεοπνεύστῳ Γραφῇ τὰ εἰς τέκνων γονὴν ἀναγκαῖα τοῦ σώματος ὑπεμφαίνει μόρια, καὶ αὐτὴν δὲ λοιπὸν ὡς ἐκ τούτου τὴν γονὴν. Περί μη-
 25 Ἰακώβ, ὅτε τὸν γνήσιον οἰκέτην γυναῖκα ληψόμενον τῷ Ἰσαὰκ εἰς τὴν τῶν ποταμῶν ἐξέπεμψε μέσην, ὁμνύειν ἐκέλευεν, οὔτω λέγων «Θεὸς τὴν χεῖρά σου ὑπὸ τὸν μηρόν μου»· τουτέστι, Ὁμνυθι κατὰ Θεοῦ καὶ κατὰ τῶν ἐσομένων ἐξ ἐμοῦ καὶ γονῆς τῆς δεσποτικῆς. Ὁ μηρὸς οὖν, τοὺς ἐκ μηρῶν σημαίνεται. Ἐνάρκησε τοίνυν ὁ μηρὸς
 30 Ἰακώβ. Ἐχώλαναν γὰρ οἱ ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ γεγονότες, τουτέστιν οἱ ἐξ Ἰσραὴλ. Καὶ μάρτυς αὐτὸς ὁ Σωτὴρ διὰ φωνῆς τοῦ Δαβὶδ οὔτω λέγων «Υἱοὶ ἀλλότριοι ἐφρεύσαντό μοι, υἱοὶ ἀλλότριοι ἐπαλαι-

125. Ψαλμ. 20, 12.

127. Α' Θεοσ. 5, 5.

126. Ἦσ. 59, 9.

128. Ρωμ. 13, 12.

κεφαλιού τους, για να μη πῶ ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ· «Συνέλαβαν ἀποφάσεις, τίς ὁποῖες δὲν μποροῦν νὰ πραγματοποιηθοῦν»¹²⁵. Πολέμησε λοιπὸν ὁ Ἰσραὴλ τὸν Χριστὸ, μέσα στὸ σκοτάδι, δηλαδή χωρὶς νὰ ἔχει τὸν θεῖο νοῦ νὰ τὸν φωτίζει, οὔτε ἀκόμα ὅταν ἀρχίζει νὰ ξημερώνει, οὔτε καὶ ὅταν ἀνατέλλει ὁ ἑσπέρουτος στὶς καρδιὲς αὐτῶν ποὺ πιστεύουν. Γιατὶ ἔμεινε ἀπειθαρχος, καί, ὅπως λέγει ὁ προφήτης· «Ἐνῶ περιμένον φῶς, τοὺς κατέλαβε σκοτάδι. Περιμένοντας τὴν αὐγή, περιπλανήθηκαν στὸ σκοτάδι»¹²⁶. «Ὅμως ὁ θεσπέσιος Παῦλος σ' αὐτοὺς ποὺ δικαιοῦθηκαν μὲ τὴν πίστη καὶ δέχθηκαν τὸν φωτισμὸ τοῦ Πνεύματος, γράφει στὴν ἐπιστολὴ ποὺ στέλλει καὶ λέγει· «Δὲν ἀνήκουμε στὴ νύχτα, οὔτε στὸ σκοτάδι, ἀλλὰ εἴμαστε υἱοὶ τοῦ φωτός καὶ τῆς ἡμέρας»¹²⁷. «Ὅτι ὁμως ἔγιναν ἀνώτεροι ἀπὸ τὴν ἀμάθεια τῶν Ἰουδαίων καὶ ξετέρασαν τὸ σκοτάδι ποὺ ταιριάζει σ' ἐκείνους, τὸ ὑποδήλωνε προσθέτοντας· «Ἡ νύχτα προχώρησε καὶ ἡ ἡμέρα πλησίασε. Ἄς πετάξουμε λοιπὸν ἀπὸ πάνω μας τὰ ἔργα τοῦ σκότους, καὶ ἄς φορέσουμε μὲ τὰ ὄπλα τοῦ φωτός. Ἡ συμπεριφορὰ μας ἄς εἶναι σεμνή, ὅπως ὅταν εἶναι ἡμέρα»¹²⁸.

Ἐπομένως αὐτοὶ ποὺ πίστεψαν ζοῦν σὰν μέσα σὲ ἡμέρα, ἐνῶ οἱ ἄπιστοι μάχονται μὲ τὸν Χριστὸ κατὰ τὴ διάρκεια τῆς νύχτας. Αὐτὸ ἔκαναν καὶ οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἰακώβ, ἀλλὰ ἦταν ἀδύνατοι καὶ νικήθηκαν καὶ δὲν μποροῦν νὰ ὀρθοποδήσουν. Γιατὶ λέγει· «Ἐπίασε ὁ ἄνθρωπος ποὺ πάλευε μὲ τὸν Ἰακώβ τὸ πάνω μέρος τοῦ μηροῦ του, καὶ παρέλυσε τὸ πάνω μέρος τοῦ μηροῦ τοῦ Ἰακώβ, καθὼς πάλευε μὲ αὐτόν»¹²⁹. Ἐμπρὸς λοιπὸν νὰ ποῦμε ποιὸ βαθύτερο νόημα θὰ βγάλουμε ἀπὸ αὐτό. «Ὅτι ὁ μηρὸς στὴ θεόπνευστη Γραφὴ ὑποδηλώνει γενικὰ τὰ ἀναγκαῖα μόρια τοῦ σώματος ποὺ εἶναι ἀπαραίτητα γιὰ τὴ γέννηση τῶν παιδιῶν, καὶ ὡς ἐκ τούτου ὑποδηλώνει καὶ τὴν ἴδια τὴ γέννηση. Γιατὶ γύρω ἀπὸ τοὺς μηροὺς βρῖσκονται σὲ ὅλους τὰ μέλη ποὺ γεννοῦν τὰ παιδιά. Ἐτσι λοιπὸν καὶ ὁ μακάριος Ἀβραάμ, ὅταν ἔστειλε τὸν ἔμπιστο δοῦλο του στὴ Μεσοποταμία νὰ πάρει γυναίκα γιὰ τὸν Ἰσαάκ, τοῦ εἶπε· «Βάλε τὸ χέρι σου κάτω ἀπὸ τὸν μηρό μου»¹³⁰. Δηλαδή ὀρκίσου μπροστὰ στὸν Θεό, καὶ αὐτῶν ποὺ θὰ γεννηθοῦν ἀπὸ μένα, καὶ τὴ γενιά τοῦ Κυρίου. Ὁ μηρὸς λοιπὸν σημαίνει αὐτοὺς ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὸν μηρό. Παρέλυσε λοιπὸν ὁ μηρὸς τοῦ Ἰακώβ. Χώλαιναν δηλαδή αὐτοὶ ποὺ γεννήθηκαν ἀπὸ τοὺς μηροὺς του, δηλαδή οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἰσραὴλ. Καὶ μάρτυρας ὁ ἴδιος ὁ Σωτὴρας ποὺ μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Δαβὶδ λέγει τὰ ἐξῆς· «Υἱοὶ

129. Γεν. 32, 25.

130. Γέν. 24, 2.

ᾠθησαν καὶ ἐχώλαναν ἀπὸ τῶν τριῶν αὐτῶν». Ὅτι δὲ χολότητα νοσητὴν ὑπομεμένηκεν ὁ Ἰσραήλ, καὶ ὁ σοφὸς ἠπίστατο Παῦλος. Γράφει γοῦν καὶ αὐτός «Διὸ τὰς παρειμένας χεῖρας καὶ τὰ παραλελυμένα γόνατα ἀνορθώσατε, καὶ τροχιάς ὀρθὰς ποιήσατε τοῖς ποσὶν ὑμῶν», ἵνα μὴ τὸ χολὸν ἐκτραπηῇ, ἰαθῇ δὲ μᾶλλον. Ἰασις δὲ τῆς τοιαύτου χολότητος οὐκ ἂν ἐτέρως γένοιτό ποτε, πλὴν ὅτι διὰ μόνης τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως καὶ ἀγάπης. Οἱ δὲ τὴν πίστιν οὐ προσηκόμενοι μεμενήκασιν ἐν χολότητι καὶ ἐν ἐκτροπῇ τοῦ πάθους, κατὰ τὴν τοῦ μακαρίου Παύλου φωνήν.

10 Αἶνιγμα δὴ οὖν τῆς Ἰσραὴλ χολότητος νοσητῆς τὸ συμβεβηκὸς τῷ Ἰακώβ περὶ μηρὸν πάθος ἐν τῷ παλαίειν αὐτόν. Πλὴν ὅτι ψευδοεπήσαμεν ἂν οὐ τί που, διαβεβαιούμενοι τε καὶ λέγοντες, ὅτι τοῖς ἐν νυκτὶ καὶ σκοτεινὸν ἔχουσι νοῦν ἀντιφέρεται τρόπον τινὰ καὶ προσπαλαίει Χριστός, παραλύων εἰς χολότητα τὴν πνευματικὴν, ἀναμά-
15 θοι τις ἂν οὐδὲν ἤττον εὐκόλως καὶ διὰ τῶν ἐφεξῆς. Ἐφη γὰρ τῷ Ἰακώβ ὁ προσπαλαίων ἄνθρωπος· «Ἀπόστειλόν με· ἀνέβη γὰρ ὁ ὀρθρος». Συνῆς, ὅπως οὐκ ἀνέχεται παλαίειν διανυγασούσης ἡμέρας. Οὐ γὰρ μάχεται τοῖς ἐν φωτὶ γεγονόσι, οἷς ἂν εἶη πρόπον, τοῖς εἰς τοῦτο λαμπρότατον διεληλυθόσι καὶ τὸ φάναι λοιπόν· «Ὁ Θεός,
20 ὁ Θεός μου, πρὸς σέ ὀρθρίζω», καὶ πρὸς γε δὴ τοῦτο, τό, «Πρωὶ εἰσακούσῃ τῆς φωνῆς μου, πρωὶ παραστήσομαί σοι, καὶ ἐπόψεις με». Ἀνίσχοντος γὰρ κατὰ νοῦν ἡμῖν τοῦ τῆς δικαιοσύνης φωτός, τουτέστι Χριστοῦ, καὶ νοσητὴν ἐν καρδίαις ἡμῶν ἰέντος ἀγῆν, τότε δὴ, τότε καὶ μάλα λαμπροὶ παραστησόμεθα τε αὐτῷ διὰ τῆς εἰς ἅπαν
25 ἐπιεικειᾶς καὶ τῆς ἄνωθεν ἐποπτείας ἐαυτοὺς ἀποφανῶμεν ἀξίους· «Ὁφθαλμοὶ γὰρ Κυρίου», φησὶν, «ἐπὶ δικαίους». Ὄρθρου δὴ οὖν ἀνίσχοντος ἤδη, καταλύει τὴν πάλην. Θεὰ δὴ ὅπως οἰκονομικῶς καὶ εὐτεχνέστατα λίαν διδάσκει τὸν Ἰακώβ ἀποφοιτᾶν ἐθέλοντα, μεταποιεῖσθαι τε καὶ λίαν ἐπιθυμεῖν ἐπιδουναὶ τῶν ἀναγκαίων εἰς σωτη-
30 ρίαν αὐτῷ. Ὁ γὰρ ὅλως νενικηκὸς καὶ ἀποστηναι δυνάμενος, κἄν εἰ μὴ μεθοῖτο τυχὸν ὁ νενικημένος, ἐξουσίαν δὲ ὥσπερ ἐπιδιδούς τοῦ,

131. Ψαλμ. 17, 46.

133. Γέν. 32, 26.

132. Ἐβρ. 12, 12-13.

134. Ψαλμ. 62, 1.

ἄλλοθενεῖς μοῦ εἶπαν ψέματα. Υἱοὶ ξένοι ἔγιναν ἄχρηστοι, καὶ χῶλαιναν στοὺς δρόμους τους»¹³¹. Ὅτι ὅμως ὁ Ἰσραὴλ ἔπαθε χωλότητα πνευματικῆ, τὸ γινώριζε καὶ ὁ σοφὸς Παῦλος. Γράφει λοιπὸν καὶ αὐτός· «Γι' αὐτὸ ἐνδυναμῶστε τὰ ἄτονα χέρια καὶ τὰ παραλυμένα γόνατα, καὶ κάνετε τοὺς δρόμους ἴσιους γιὰ τὰ πόδια σας, γιὰ νὰ μὴ ἐξαρθρωθεῖ τὸ χωλό, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ θεραπευθεῖ»¹³². Θεραπεία ὅμως τῆς χωλότητας αὐτοῦ τοῦ εἴδους δὲν θὰ μπορούσε νὰ γίνεῖ μὲ ἄλλο τρόπο, παρὰ μόνον μὲ τὴν πίστη καὶ τὴν ἀγάπη στὸν Χριστό. Ἐκεῖνοι ὅμως ποὺ δὲν προσῆλθαν στὴν πίστη ἔχουν μείνει στὴ χωλότητα καὶ στὴν ἐκτροπὴ τοῦ πάθους, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ μακαρίου Παύλου.

Ἀποτελεῖ λοιπὸν αἰνίγμα τῆς πνευματικῆς χωλότητας τοῦ Ἰσραὴλ τὸ πάθος ποὺ συνέβη στὸν μηρὸ τοῦ Ἰακώβ κατὰ τὴ διάρκεια τῆς πάλης του. Ὅμως ὅτι δὲν θὰ ψευδολογούσαμε, ἂν διαβεβαιώναμε καὶ λέγαμε, ὅτι ὁ Χριστὸς ἀντιτάσσεται κατὰ κάποιον τρόπο καὶ παλεύει μὲ αὐτοὺς ποὺ βρίσκονται μέσα στὴ νύχτα καὶ ἔχουν σκοτεινὸ νοῦ, παραλύοντάς τους σὲ πνευματικὴ χωλότητα, θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ τὸ μάθει καθόλου λιγότερο εὐκόλα ἀπὸ τὰ ἑξῆς· Ὁ ἄνθρωπος ποὺ πάλευε εἶπε στὸν Ἰακώβ· «Ἀφῆσέ με νὰ φύγω, γιατί ἄρχισε νὰ ξημερώνει»¹³³. Ἀντιλαμβάνεσαι, ὅτι δὲν ἀνέχεται νὰ παλεύει ὅταν φωτίζει ἡ ἡμέρα. Γιατὶ δὲν μάχεται μὲ αὐτοὺς ποὺ βρίσκονται στὸ φῶς. Γι' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν φτάσει σὲ τέτοιο σημεῖο λαμπρότητας, θὰ ἦταν ἴσως πρέπον καὶ αὐτὸ ποὺ λέγει· «Θεέ μου, Θεέ μου, σὲ σένα προσεύχομαι πρὶν καλὰ καλὰ ξημερώσει»¹³⁴, καθὼς ἐπίσης καὶ αὐτὸ· «Τὸ πρῶι θὰ ἀκούσεις τὴ φωνή μου, τὸ πρῶι θὰ παρουσιασθῶ μπροστὰ σου, καὶ θὰ ρίξεις τὸ βλέμμα σου ἐπάνω μου»¹³⁵. Ὅταν δηλαδὴ ἀνατέλλει στὸν νοῦ μας τὸ φῶς τῆς δικαιοσύνης, δηλαδὴ τοῦ Χριστοῦ, καὶ φέρνει στὶς καρδιές μας τὴν πνευματικὴ αὐγὴ, τότε ἀκριβῶς παρουσιαζόμαστε μπροστὰ του φωτεινοί, γιὰ νὰ ἀποδείξουμε τοὺς ἑαυτοὺς μας ἄξιους μὲ τὴν ἄκρα ἐπικείκιά του καὶ μὲ τὴν οὐράνια ἐποπτεία. Γιατὶ λέγει· «Τὰ μάτια τοῦ Κυρίου εἶναι στραμμένα στοὺς δίκαιους»¹³⁶. Ὅταν δηλαδὴ χαράζει, σταματᾶ τὴν πάλη. Πρόσεχε λοιπὸν μὲ πόση φροντίδα καὶ ἐπινοηκότητα διδάσκει τὸν Ἰακώβ, ποὺ θέλει νὰ φύγει, νὰ ἀλλάξει γνώμη καὶ νὰ ἐπιθυμῆ νὰ ἐπιδοθεῖ σ' αὐτὰ ποὺ εἶναι ἀπαραίτητα γιὰ τὴ σωτηρία του. Γιατὶ αὐτὸς ποὺ τελικὰ νίκησε καὶ μπορούσε νὰ φύγει, ἔστω καὶ ἂν ἐνδεχομένως δὲν τὸν ἄφηνε ὁ νικημένος, δίνοντάς του κατὰ κάποιον

135. Ψαλμ. 5, 4.

136. Ψαλμ. 33, 16.

εἶπερ ἔλοιτο, καὶ ἀπρίξ ἔχεσθαι τυχόν, «Ἀπόστειλόν με», φησί. Τούτω προσεικὸς εὐρήσομεν τὸ πρὸς Μωσέα παρὰ Θεοῦ σοφῶς τε καὶ οἰκονομικῶς εἰρημένον. Ἐβούλετο μὲν γὰρ εἰδωλολατροῦντα κατὰ τὴν ἔρημον (μεμοσχοποίηκε γὰρ) ἐξαιτῆσαι δίκας τὸν ἀπόπλη-
 5 κτον Ἰσραὴλ. Ἐφίεις δὲ ὡσπερ τῷ μακαρίῳ Μωσεὶ κατακωλύειν, εἰ βούλοιτο, τὴν ὀργὴν, καὶ τὰς ὑπὲρ τῶν ἡμαρτηκῶτων ποιεῖσθαι λιτάς, «Λελάληκα πρὸς σέ», φησί, «ἅπαξ καὶ δὶς, λέγων· Ἐώρακα τὸν λαὸν τοῦτον, καὶ ἰδοὺ λαὸς σκληροτράχηλός ἐστιν· ἕασόν με, ἐξολοθρεύσω αὐτούς, καὶ ἐξαλείψω τὸ ὄνομα αὐτῶν ὑποκάτωθεν
 10 τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα». Ἐπειδὴ δὲ συνῆκεν ὁ Μωσῆς τῆς θείας ἡμερότητος τὴν οἰκονομίαν, ἐπὶ τὸ κωλύειν ἔρχεται, καὶ φησιν «Εἰ μὲν ἀφῆς αὐτοῖς ἁμαρτίαν, ἄφες, εἰ δὲ μή, κάμῃ ἐξάλειψον ἐκ τῆς βίβλου ταύτης ἧς ἔγραψας».

Οὐκοῦν κατὰ τοιόνδε τρόπον πρὸς Ἰακῶβ εἴρηται τό, «Ἀπό-
 15 στείλόν με», παρὰ τοῦ παλαιόντος πρὸς αὐτόν. Ὁ δὲ τάχῃ που συνι-
 εἰς τίς ὁ παλαίων ἐστὶ καὶ ἐν αἰσθήσει λοιπὸν τοῦ παντός γερονῶς πράγματος, μεταποιεῖται λίαν, καὶ φησιν «Οὐ μὴ σε ἀνά, ἐὰν μὴ με εὐλογῆσης». Ἠυλόγηται δέ, καὶ γέγονεν αὐτῷ τῆς εὐλογίας ὁ τρόπος ὁ ἐξ ὀνόματος τοῦ πρώτου πρὸς ἕτερον μεταδιδασμός. «Οὐ κληθήσε-
 20 ται», γὰρ φησιν, «ἔτι τὸ ὄνομά σου Ἰακῶβ, ἀλλ' ἢ Ἰσραὴλ ἐσται τὸ ὄνομά σου». Τοῦ μὲν Ἰακῶβ σημαίνοντος "τὸν περνεύοντα", τουτέστι τὸν εὐδρανή καὶ νηφάλιον εἰς τὸ δύνασθαι κατορθοῦν ἃ δεῖ, τοῦ δὲ Ἰσραὴλ "νοῦν ὀρῶντα Θεόν" ἐρμηνευομένου. Τίς οὖν ὁ λόγος, φέρε δὴ λέγωμεν, βραχὺ τὴν ἀφήγησιν ἀνόπιν ἀνασειράζοντες.

25 δ. Παλαίσας ὁ Ἰακῶβ καὶ νενικημένος, καὶ παθῶν ἐν σκοτῷ τὴν νάρκωσιν, τὴν ἐν μηρῷ δηλονότι, λοιπὸν ἀντέχεται τοῦ παλαιόντος ὡς εἰρηνικῶς, διανγάζοντος φωτός, καὶ ὀρθρου λοιπὸν ἤδη γερονότος· ἐξεδιάζετο δὲ ὡσπερ εἰς εὐλογίας αὐτόν, καὶ δὴ καὶ ἠυλόγηται μετωνόμασται γὰρ Ἰσραὴλ. Ἀντεξάγων γὰρ ὡσπερ ὁ Ἰσραὴλ
 30 τῷ Ἐμμανουὴλ τὸ ἀπειθές καὶ δυσάγαγον, πλὴν ὡς ἐν ἀγνοίᾳ καὶ σκοτῷ, τῷ τῆς ἀμαθίας φημί. Πεπώρωτο γὰρ· ἐπέγνω μόλις ἀνίσχοντος καὶ αὐτῷ κατὰ νοῦν τοῦ θείου φωτός. Ἠυλόγηται τε παρὰ Χριστοῦ, εἰ καὶ μὴ ἅπας τυχόν, ἀλλ' οὖν ἐν μοίρᾳ τινὶ τῶν πεπιστευκό-

τρόπο εξουσία με τό, ἐάν ἤθελε, καί τόν κρατοῦσε ἐνδεχομένως σφιχτά, τοῦ λέγει· «Ἔφησέ με νά φύγω»¹³⁷.· «Ὁμοιο μέ αὐτό βρῖσκουμε καί ἐκεῖνο πού εἶπε ὁ Θεός στόν Μωσῆ μέ σοφία καί κατ' οἰκονομία. Γιατί ἤθελε, ἐπειδή στήν ἔρημο λάτρευε τὰ εἰδῶλα (ἀφοῦ εἶχε κατασκευάσει μοσχάρι), νά τιμωρήσει τόν μανιακό Ἰσραήλ. Δίνοντας ἐντολή στόν μακάριο Μωσῆ νά ἐμποδίσει, ἂν ἤθελε, τήν ὀργή, καί τὸ νά κάνουν τίς προσευχές γιά τίς ἁμαρτίες τους, τοῦ λέγει· «Σοῦ εἶπα μία καί δύο φορές, λέγοντας· Εἶδα ὅτι ὁ λαός αὐτός εἶναι σκληροτράχηλος. Ἔφησέ με νά τοὺς ἐξολοθρεύσω καί νά ἐξαλείψω τὸ ὄνομά τους ἀπὸ τῆ γῆ, καί θά σέ ἀναδείξω σέ μεγάλο ἔθνος»¹³⁸. Ἐπειδή ὅμως ὁ Μωυσῆς κατάλαβε τὸ ἐνδιαφέρον τῆς θείας ἡμερότητας, προχωρεῖ στό νά τόν ἐμποδίσει, καί λέγει· «Ἐάν τοὺς συγχωρήσεις τήν ἁμαρτία τους, καλῶς ἄλλιῶς οἰσῆσε καί μένα ἀπὸ τὸ βιβλίον στό ὁποῖο μάς ἔχεις γραμμένους»¹³⁹

Κατὰ τόν ἴδιο τρόπο λοιπὸν εἰπώθηκε στόν Ἰακώβ τό· «Ἔφησέ με νά φύγω», ἀπὸ ἐκεῖνον πού πάλευε πρὸς αὐτόν. Καί ἐκεῖνος καταλαβαίνοντας γρήγορα ποιὸς ἦταν αὐτός μέ τόν ὁποῖο πάλευε καί συναισθανόμενος τὸ ὄλο γεγονός, ἀλλάζει ἀμέσως, καί λέγει· «Δὲν θά σέ ἀφήσω, ἐάν δὲν μέ εὐλογῆσεις»¹⁴⁰. Καί εὐλογήθηκε, καί ὁ τρόπος τῆς εὐλογίας του ἐγίνε μέ τήν ἀλλαγὴ τοῦ πρώτου ὀνόματός του, σέ ἄλλο. Γιατί τοῦ λέγει· «Τὸ ὄνομά σου στό ἐξῆς δὲν θά εἶναι Ἰακώβ, ἀλλὰ Ἰσραήλ»¹⁴¹. Τὸ ὄνομα βέβαια Ἰακώβ σημαίνει «τὸν ὑποσκελιστή», δηλαδή τόν ἰσχυρὸ καί νηφάλιο στό νά μπορεῖ νά κάνει αὐτὰ πού πρέπει, ἐνῶ τὸ ὄνομα Ἰσραήλ σημαίνει «τὸν νοῦν πού βλέπει τὸν Θεὸ». Ποιὸς λοιπὸν ἦταν ὁ λόγος, ἐμπρὸς νά τόν ποῦμε, γυρίζοντας γιά λίγο τῆ διήγηση πίσω.

4. Ἀφοῦ ὁ Ἰακώβ πάλεψε καί νικήθηκε καί ἔπαθε μέσα στό σκοτάδι τὴν νάρκωση, τοῦ μηροῦ του δηλαδή, κρατᾶει στή συνέχεια τὸν συμπαλαιστή του εἰρηνικά, καθὼς ἄρχιζε νά φέγγει καί νά ξημερώνει, πιέζοντάς τον νά τόν εὐλογήσει, καί πράγματι εὐλογήθηκε, καί ὀνομάσθηκε Ἰσραήλ. Ἀνταλλάσσοντας δηλαδή κατὰ κάποιον τρόπο ὁ Ἰσραήλ μέ τὸν Ἐμμανουήλ τὴν ἀπείθεια καί δυσπιστία του, ἀπὸ ἄγνοια βέβαια καί τὸ βαθὺ σκοτάδι, ἐννοῶ τὸ σκοτάδι τῆς ἀμάθειας. Γιατί ἦταν ἀνάσθητος, καί τὸν ἀναγνώρισε μόλις ἀνέτειλε καί σ' αὐτόν μέσα στό νοῦ του τὸ θεῖο φῶς. Καί εὐλογήθηκε ἀπὸ τὸν Χριστό, ἂν καί ὄχι ὀλόκληρος ἐνδεχομένως, ἀλλὰ ὀπωσδήποτε ἕνα μέρος ἐκείνων πού εἶχαν πιστέψει.

140. Γέν. 32, 26.

141, Γέν. 32, 28.

των. «Γέγονε γὰρ λείμμα κατ' ἐκλογὴν χάριτος» τῷ Ἰσραὴλ, κατὰ τὸ γεγραμμένον, καὶ πεπιστεύκασι τῶν Ἰουδαίων οὐκ ὀλίγοι τὸν ἀριθμὸν. Καὶ πρό γε τῶν ἄλλων οἱ θεοσπέσιοι μαθηταί, οἳ ποτὲ μὲν ἦσαν Ἰακώβ, τὸ ἀδρανὲς ἔχοντες ἐν νόμῳ καὶ οἶονεὶ περρινίζοντες, περι-
 5 πνεύοντες τε γοργῶς, καὶ ὅτι μάλιστα παραιτούμενοι τὸ προσκρούειν Θεῷ (ἄμεμπτοι γὰρ ἦσαν κατὰ δικαιοσύνην τὴν ἐν τῷ νόμῳ), γεγόνασι δὲ μετὰ τοῦτο καὶ Ἰσραὴλ, τουτέστι μετακεχωρήκασιν εἰς νοῦν ὀρώντα Θεὸν λοιπόν. Τὸ γὰρ εἰδέναί Χριστόν, τίς δὴ ἄρα καὶ πόθεν γέγονε καθ' ἡμᾶς, ἢ ποῖος αὐτῷ τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας ὁ
 10 τρόπος, τοῦτο εἶναι φημι τῆς ἀληθοῦς θεοπτείας τὸ φῶς εἰσδέξασθαι κατὰ νοῦν.

Ὅτι δὲ μείζων καὶ προφερεστέρα καὶ ἀσυγκρίτως ἀμείνων τῆς ἐν νόμῳ πολιτείας ἢ περὶ Θεοῦ γνώσις, πληροφορήσει λέγων αὐτὸς δι' ἑνὸς τῶν προφητῶν «Ὅτι ἔλεον θέλω, καὶ οὐ θυσίαν· καὶ ἐπί-
 15 γνωσιν Θεοῦ, ἢ ὀλοκαυτώματα». Καὶ Παῦλος, ὡς γεγένητο μὲν «κατὰ δικαιοσύνην τὴν ἐν νόμῳ» λαμπρὸς τε καὶ ἄμεμπτος «Ἠγεῖτε δὲ τὰ τοιαῦτα ζημίαν, διὰ τὸ ὑπερέχον τῆς γνώσεως τοῦ Χριστοῦ». Ὅτι δὲ ἐστὶ καὶ τῆς ἐν ἔργοις φαιδρότητος ἐν ἀμείνοισιν ἢ ἀκιδή-
 λευτος γνώσις περὶ Χριστοῦ, σαφηνιεῖ δὴ πάλιν Τιμοθέῳ γράφων ὁ
 20 Παῦλος, γυμνάζεσθαι αὐτὸν πρὸς εὐσέβειαν· «Ἡ γὰρ σωματικὴ γυμνασία πρὸς ὀλίγον ἐστὶν ὠφέλιμος, ἢ δὲ εὐσέβεια πρὸς πάντα ὠφέλιμος ἐστὶν, ἐπαγγελίαν ἔχουσα ζωῆς τῆς νῦν καὶ τῆς μελλούσης». Ὡς γὰρ αὐτὸς εἶρηκεν ὁ Σωτὴρ πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς Πατέρα, «Αὕτη ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἵνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν
 25 Θεόν, καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν». Οὐκοῦν κἂν εἴη τις τυχὸν Ἰακώβ, τουτέστιν, εἰ περρινίζει δύναιτο καὶ διαδιδράσκειν ἀστείως καὶ νεανικῶς πᾶν ὅπερ ἐστὶ παραλύειν εἰδὸς καὶ καλοῦν εἰς ἁμαρτίαν, προκόψει διὰ Χριστοῦ, καὶ εἰς σύνεσιν ἁγιοπρεπῆ, κεκλήσεται δὲ καὶ Ἰσραὴλ, τουτέστι «Θεὸν ὀρών». Τότε δὴ, τότε καὶ
 30 μετὰ ἀνθρώπων ἔσται δυνατός, ἐνισχύσας μετὰ Θεοῦ. Οὐ γὰρ οὖν τὸ ἀναλκι κατηρωστηκότος ἔργον ἂν γένοιτο τὸ εἰδέναί Θεόν, καὶ

142. Ρωμ. 11, 5.

144. Ὡσηὲ 6, 6.

143. Πράξ. 17, 12.

145. Φιλ. 3, 6.

Γιατί, ὅπως ἔχει γραφεῖ, “Εἶχε ἀπομείνει ἓνα ὑπόλοιπο πού διάλεξε ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ”¹⁴², στὸν Ἰσραήλ, καὶ πίστεψαν ὄχι καὶ λίγοι στὸν ἀριθμὸ Ἰουδαῖοι.¹⁴³ Καὶ πρὶν ἀπὸ ὅλους οἱ θεσπέσιοι μαθητῆς, οἱ ὁποῖοι κάποτε ἦταν Ἰακώβ, ἔχοντας τὴν ἀδράνεια τοῦ νόμου καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ὑποσκελίζοντας καὶ ἀπομακρυνόμενοι γρήγορα, καὶ ἀποφεύγοντας ὅπως ἰδιαίτερα νὰ ἔρχονται σὲ σύγκρουση μὲ τὸν Θεὸ (γιατὶ ἦταν ἀμειπτοι ὡς πρὸς τὴν δικαιοσύνη τὴν σύμφωνη μὲ τὸν νόμο), μετὰ ἀπὸ αὐτὸ ὅμως ἐγιναν καὶ Ἰσραήλ, προχώρησαν δηλαδὴ σὲ νοῦ πού βλέπει τὸν Θεό. Γιατὶ τὸ νὰ γνωρίσουν τὸν Χριστὸ, ποιὸς ἄραγε εἶναι, καὶ ἀπὸ ποῦ γεννήθηκε καὶ ἐγινε σάν ἐμᾶς, ἢ ποιὸς ἦταν ὁ τρόπος τῆς ἔνσαρκης οἰκονομίας του, αὐτὸ λέγω σημαίνει, ὅτι δέχθηκαν στὸ νοῦ τὸ φῶς τῆς ἀληθινῆς θεοπτείας

“Ὅτι ὅμως εἶναι μεγαλύτερη καὶ πιὸ χρησιμὴ καὶ ἀσύγκριτα πιὸ ἀνώτερη ἀπὸ τὸν σύμφωνα μὲ τὸν νόμο τρόπο ζωῆς ἢ γνώση τοῦ Θεοῦ, θὰ μᾶς πληροφορήσει ὁ ἴδιος λέγοντας μὲ κάποιον ἀπὸ τοὺς προφῆτες: «Γιατὶ θέλω ἀγάπη, καὶ ὄχι θυσία, καὶ γνώση βαθειὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ ὄχι ὀλοκαυτώματα»¹⁴⁴. Καὶ ὁ Παῦλος, ὅτι γεννήθηκε βέβαια «σύμφωνα μὲ τὴ δικαιοσύνη τοῦ νόμου»¹⁴⁵, ἀλλὰ ἦταν καὶ λαμπρὸς καὶ ἀμειπτος. Ἄλλ’ ὅμως «τὰ θεωρεῖ ὅλα ζημία, ἐξαιτίας τῆς ὑπεροχῆς τῆς γνώσεως τοῦ Χριστοῦ»¹⁴⁶. “Ὅτι ὅμως ἡ ἀνόθευτη γνώση γιὰ τὸν Χριστὸ εἶναι ἀνώτερη καὶ ἀπὸ τὴ χαρὰ πού προέρχεται ἀπὸ τὰ ἔργα, θὰ τὸ διασαφηνίσει πάλι ὁ Παῦλος γράφοντας στὸν Τιμόθεο, νὰ γυμνάζεται στὴν εὐσέβεια: «Γιατὶ ἡ σωματικὴ γυμναστικὴ ὠφελεῖ λίγο, ἐνῶ ἡ εὐσέβεια εἶναι ὡς πρὸς ὅλα ὠφέλιμη, γιατί περιέχει ὑπόσχεση καὶ γιὰ τὴν τωρινὴ ζωὴ καὶ γιὰ τὴ μέλλουσα»¹⁴⁷. Γιατὶ, ὅπως εἶπε ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας στὸν σθράνιο Πατέρα του: «Αὕτὴ εἶναι ἡ αἰώνια ζωὴ, τὸ νὰ γνωρίσουν ἐσένα τὸν μόνο ἀληθινὸ Θεό, καὶ τὸν Ἰησοῦ Χριστό, τὸν ὁποῖο ἔστειλες»¹⁴⁸. Ἐπομένως, καὶ ἐὰν ἀκόμα συμβεῖ κάποιος νὰ εἶναι Ἰακώβ, δηλαδὴ, ἐὰν μπορούσε νὰ ὑποσκελίξει καὶ νὰ ἀποφεύγει εὐκολὰ καὶ μὲ τρόπο νεανικὸ κάθε τι πού γνωρίζει ὅτι τὸν παραλύει καὶ τὸν καλεῖ στὴν ἁμαρτία, θὰ προκόψει μὲ τὴ χάρις τοῦ Χριστοῦ καὶ στὴν σύνεση πού ταιριάζει στοὺς ἀγίους, καὶ θὰ ὀνομασθεῖ καὶ Ἰσραήλ, δηλαδὴ αὐτὸς πού βλέπει τὸν Θεό. Τότε λοιπόν, τότε θὰ εἶναι δυνατὸς καὶ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, ἀφοῦ ἐνισχύθηκε μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ δὲν μπορεῖ ἡ ἀδυναμία τοῦ ἀρρώστου νὰ τὸν κάνει νὰ γνωρίσει τὸν Θεὸ καὶ νὰ ἐπιλέξει τὴ

146. Φιλ. 3, 8.

147. Α΄ Τιμ. 4, 8.

148. Ἰω. 17, 3.

ἐπ' αὐτῷ γινῶσιν ἐλεῖν, εἰ καὶ ἐν ἐσόπτρῳ βλέπει καὶ αἰνίγματι, ἀλλὰ τοῦ πρὸς τοῦτο λοιπὸν ἀσθενείας ἐνηνεγμένου, ὡς δι' οὐδενὸς μὲν ποιεῖσθαι λόγον τὰ σαρκικά καὶ ἐγκόσμια, γοργῶ δὲ ὥσπερ καὶ ἀκαθέκτῳ φρονήματι διάττειν δύνασθαι πρὸς τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν ὅτι
5 οὗτος ἔσται δυνατὸς ἐν ἀνθρώποις, καὶ ἐνισχύσει μετὰ Θεοῦ.

Οὐκοῦν ηὐλόγηται μὲν ὁ θεοπέσιος Ἰακώβ, προσελιπάρει δὲ λέγων· «Ἀνάγγελόν μοι ὄνομά σου. Καὶ εἶπε, φησὶν· Ἴνα τί τοῦτο ἐρωτᾷς σὺ τὸ ὄνομά μου;». Οὐκ ἀπαγγέλλει δὲ τοῦνομα Θεός, ὅτι κατὰ φύσιν ἐστί, καὶ διὰ τούτου δεικνύς. Ὅνομα μὲν γὰρ ὡς ἀν-
10 θρώπῳ τυχὸν ἰδικῶς οὐδὲν ἂν εἶη Θεῷ· πλὴν ἐξ ὧν εἶναι πέφυκε πολλαχῶς ὀνομάζεται. «Φῶς» γὰρ καὶ «ζωὴ καὶ δύναμις καὶ ἀλήθεια, μονογενὴς καὶ ἀπαύγασμα καὶ χαρακτήρ τοῦ γεννήσαντος, ἔλεος καὶ σοφία καὶ δικαιοσύνη καὶ ἀπολύτρωσις». Συνιείς δὲ δὴ πάλιν ὁ μακάριος Ἰακώβ, ὅτι Θεὸς ἂν εἶη λοιπόν, ᾧ μηδὲν ὄνομα
15 προσκέοιτο ἂν ἰδικῶς, ἐκάλεσε τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἐκείνου, «Εἶδος Θεοῦ. Εἶδον γὰρ Θεὸν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον», φησί, «καὶ ἐσώθη ἡ ψυχὴ μου». Ἐθρεῖ δὴ οὖν ὅπως γέγονεν Ἰσραήλ, τουτέστι, «Θεὸν ὁρῶν». Ἀνθρώπου παλαιόντος, ἑώρα, φησί, τὸν Θεὸν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, καὶ σεσωῶσθαι τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν. Ἡ γὰρ τοι
20 γινῶσις ἢ ἐπὶ Χριστῷ χρῆμά ἐστι σωτήριον. Θεὸς οὖν ἄρα καὶ μετὰ σαρκὸς ὁ Λόγος. Θεὸν γὰρ ἑωρακέναι φησὶ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον ὁ πατριάρχης Ἰακώβ· «Ἀνατείλαντος δὲ τοῦ ἡλίου, παρήλθε», φησί, «τὸ εἶδος τοῦ Θεοῦ, αὐτὸς δὲ ἐπέσκαζε τῷ μηρῷ». Ὡς γὰρ ἔφην ἤδη, πεφωτισμένων τῶν Ἰουδαίων, πέπανται μὲν ἢ πάλῃ,
25 παρήλασε δὲ καὶ τὸ εἶδος τοῦ Θεοῦ, τουτέστιν ἀναβέδῃκεν εἰς οὐρανοὺς ὁ Χριστός. Οὐκ ἀπήλλακται δὲ χλωστότης ὁ Ἰσραήλ. Σέσωσται γὰρ οὐχ ἅπας. Πάσχει δὲ ὥσπερ διὰ τῶν ἀπειθούντων ἐπὶ τὸ μὴ εἰς ἅπαν ὀρθοποδεῖν Μετωνόμασται τοίνυν Ἰσραήλ, καὶ εἰς νοῦν ὁρῶντα Θεὸν ὁ πτεροιστῆς μετεγράφετο.

30 Καὶ τί μετὰ τοῦτο πάλιν; «Καὶ Ἰακώβ ἀπαίρει», φησὶν, «εἰς σκηναί, καὶ ἐποίησεν ἑαυτῷ οἰκίας, καὶ τοῖς κτήνεσιν ἑαυτοῦ ἐποίησε σκηναί. Διὰ τοῦτο ἐκάλεσε τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἐκείνου, Σκηναί». Ἀκούεις ὅπως κατόκησεν ἐν σκηναί; Σημεῖον δ' ἂν γένοιτο καὶ

γνώση γι' αὐτόν, ἀκόμα καὶ ἂν τὸν βλέπει σὰν μέσα ἀπὸ καθρέπτη καὶ μὲ αἰνιγμα¹⁴⁹, ἀλλὰ ἐκείνου ὁ ὁποῖος βρίσκεται σὲ τέτοιο σημεῖο ἀδυναμίας, ὥστε νὰ θεωρεῖ ἀνάξια λόγου τὰ σαρκικὰ καὶ ἐγκόσμη, καὶ μὲ γρήγορο καὶ ἀσυγκράτητο φρόνημα νὰ μπορεῖ νὰ πετᾷ πρὸς αὐτὸ πού θέλει ὁ Θεός. Γιατὶ αὐτὸς θὰ εἶναι δυνατὸς μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, καὶ θὰ ὑπερισχύσει μαζὶ μὲ τὸν Θεό.

Ὁ θεσπέσιος Ἰακώβ λοιπὸν εὐλογήθηκε βέβαια, ἀλλὰ τὸν ἐκλιπαροῦσε λέγοντας· «Πές μου τὸ ὄνομά σου. Καὶ τοῦ εἶπε», λέγει· «Γιατὶ ἐρωτᾷς ἐσὺ ποιὸ εἶναι τὸ ὄνομά μου;»¹⁵⁰. Καὶ δὲν τοῦ λέγει ὁ Θεὸς τὸ ὄνομά του, δείχνοντας μ' αὐτό, ὅτι εἶναι ταυτόσημο μὲ τὴ φύση του. Γιατὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρχει ἰδιαιτέρο ὄνομα στὸ Θεό, ὅπως συμβαίνει στὸν ἄνθρωπο, ἀλλὰ ἀπὸ αὐτὰ πού εἶναι κατὰ φύση ὀνομάζεται μὲ πολλοὺς τρόπους. Ὀνομάζεται δηλαδὴ «φῶς καὶ ζωὴ καὶ δύναμη καὶ ἀλήθεια, μονογενής, ἀκτινοβολία, καὶ χαρακτήρας ἐκείνου πού τὸν γέννησε, ἔλεος καὶ σοφία καὶ δικαιοσύνη καὶ ἀπολύτρωση». Συνειδητοποιώντας λοιπὸν πάλι ὁ μακάριος Ἰακώβ, ὅτι Θεὸς εἶναι ἐκεῖνος στὸν ὁποῖο δὲν ὑπάρχει κανένα ἰδιαιτέρο ὄνομα, ἔδωσε στὸν τόπο ἐκεῖνον τὸ ὄνομα «Εἶδος τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ λέγει, «Εἶδα τὸν Θεὸν πρόσωπο μὲ πρόσωπο, καὶ σώθηκε ἡ ψυχὴ μου»¹⁵¹. Πρόσεχε λοιπὸν πῶς ἔγινε Ἰσραήλ, δηλαδὴ «αὐτὸς πού βλέπει τὸν Θεό». Ἐνῶ πάλευε μὲ ἄνθρωπο, λέγει ὅτι ἔβλεπε τὸν Θεὸ πρόσωπο μὲ πρόσωπο, καὶ σώθηκε ἡ ψυχὴ του. Γιατὶ ἡ γνώση τοῦ Χριστοῦ εἶναι πράγμα σωτήριο. Ἄρα λοιπὸν ὁ Λόγος εἶναι Θεὸς καὶ μὲ σάρκα. Γιατὶ ὁ πατριάρχης Ἰακώβ λέγει ὅτι εἶδε τὸν Θεὸ πρόσωπο μὲ πρόσωπο. «Ὅταν ἀνέτειλε», λέγει, «ὁ ἥλιος, ἔφυγε ἡ μορφή τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ αὐτὸς χῶλαινε στὸν μηρό του»¹⁵². Ὅπως ἤδη εἶπα λοιπὸν, ὅταν φωτίσθησαν οἱ Ἰουδαῖοι, ἔπαψε βέβαια ἡ πάλη, ἔφυγε ὁμως καὶ τὸ «εἶδος τοῦ Θεοῦ», δηλαδὴ ἀνέβηκε ὁ Χριστὸς στοὺς οὐρανούς. Ὅμως ὁ Ἰσραήλ δὲν ἀπαλλάχθηκε ἀπὸ τὴ χλωτότητα. Γιατὶ δὲν σώθηκε ὀλόκληρος, ἀλλὰ πάσχει κατὰ κάποιον τρόπο ἑξαιτίας ἐκείνων πού ἀπιστοῦν, στὸ νὰ μὴ ὀρθοδοδοῦν ὅλοι. Μετονομάσθηκε λοιπὸν Ἰσραήλ, καὶ ὁ ὑποσκελιστὴς μετονομάσθηκε σὲ «νοῦ πού βλέπει τὸν Θεό.

Καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὸ τί ἔγινε πάλι; «Καὶ ὁ Ἰακώβ πῆγε», λέγει, «οἱ Σκηνὲς καὶ ἔκτισε γιὰ τὸν ἑαυτὸ του σπίτια, καὶ γιὰ τὰ κτήνη του ἔκανε σκηνὲς. Γι' αὐτὸ ὀνόμασε τὸν τόπο ἐκεῖνο, Σκηνὲς»¹⁵³. Ἀκοῦς ὅτι κατοίκησε σὲ σκηνὲς; Θὰ μποροῦσε καὶ αὐτὸ νὰ θεωρηθεῖ σαφὴς τύπος τῆς

152. Γέν. 32, 31.

153. Γέν. 33, 17.

τοῦτο σαφές τῆς εἰς τὸ ἄμεινον μεταδρομῆς τῆς εἰς Ἰσραὴλ διανοίας. Σκηνοποιήσας γὰρ ἤδη, καὶ κατώκησεν ἐν αὐταῖς. Νοῦ γὰρ ἤδη βλέποντος καὶ θεοπτείας ἠξιωμένον, καὶ ταῖς εἰς τὸ ἄμεινον ἐπιδόσσειν εἰς τελειότητα τεθραμμένον τε καὶ ἀναθέοντος, καρπὸς ἂν γένοιτο
 5 παρὰ Θεοῦ τίμιος, τὸ δι' οὐδενὸς μὲν ἔτι ποιεῖσθαι λόγου τὰ ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ πράγματα, παροικίαν δὲ μᾶλλον οἶσθαι τὴν ἐν σώματι ζωὴν. Νοῦς γὰρ οὗτος ἀγιοπρεπῆς καὶ πολιτείας ἐξαιρέτου καὶ ἀνρκισμένης μήνυσις ἀκριθῆς. Πείθωιο δ' ἂν εἰς τοῦτο λοιπὸν ὑπεροχῆς ἀφιγμένου καὶ ψάλλοντος τοῦ μακαρίου Δαβὶδ· «Ἄνευ μοι, ὅτι
 10 πάροιχος ἐγὼ εἶμι ἐν τῇ γῇ καὶ παρεπίδημος, καθὼς πάντες οἱ πατέρες μου». Γράφει δὲ καὶ ὁ Παῦλος τοῖς εἰς μέτρον ἡλικίας ἦκουσι τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ καὶ εἰς ἄνδρα τέλειον ἀφιγμένοις «Οὐκ ἔχομεν ὧδε μένουσαν πόλιν, ἀλλὰ τὴν μέλλουσαν ἐπιζητοῦμεν», ἥς τεχνίτης καὶ δημιουργὸς ὁ Θεός. Τὸ ἐν σκηναῖς οὖν ἄρα κατοικεῖν
 15 ἐλέσθαι τὸν θεοπέσιον Ἰακώβ, ἥτοι τὸν Ἰσραὴλ, σημεῖον ἂν γένοιτο, καὶ οὐδενὶ που τάχα τῶν εὐφρονούντων ἀσυμφανές, τὸ παροικίαν ἠγεῖσθαι πρέπειν τὰ ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ πράγματα, τοὺς ἀναμύοντας ἤδη πρὸς Θεὸν καὶ τὸν νοῦν ἔχοντας ἐκλελαμπουσμένον.

Εἶτα μέτεισι «εἰς Σαλήμ πόλιν Σικίμων», ἣ ἐστὶν ἐν γῇ Χαναάν,
 20 οὗ δὴ πάλιν ὁ δίκαιος ἐγυμνάζετο, τὰ ἐπὶ Δείνα τῇ θυγατρὶ πεπονθῶς ἀδικήματα. Ἡ μὲν γὰρ οἶα τε νεᾶνις καὶ παρθένος ἔτι κουριζουσα, τῆς τοῦ πατρὸς ἐξέθει σκηνης, τὰς τῶν ἐγχωρίων ἐποπτεύουσα θυγατέρας. Ἀνεπτόηται γὰρ αἰεὶ τὸ θῆλυ γένος εἰς τὸ ἀγαπᾶν ἐπιγεσθαι τὸν ἰσὴλικά. Οὐκοῦν ἐξέθει μὲν ἡ νεᾶνις, Ἐμμώρ δὲ αὐτὴν ὁ
 25 Συχέμ οὐκ ἐν κόσμῳ κατεδιάζετο. Διεπαρθένευσε γὰρ καὶ ἀσχέτως ἤδη πως ἐπιθυμίας ἐναλοῦς καὶ σύννοικον ἠξίου ποιεῖσθαι τὴν κόρην. Τότε δὴ, τότε Συμεὼν καὶ Λευὶ, οἱ τῆς νεάνιδος ἀδελφοί, παρεθήγοντο πρὸς ὄργας, καὶ ἀφόρητον ἐποιοῦντο τὴν ὕβριν, ἀνόσιά τε λοιπὸν καὶ κατὰ τῶν ἡδικοτάτων ἐσκέπτοντο δρᾶν. Ἀναπει-
 30 θουσι μὲν γὰρ τοὺς ἀπὸ Σικίμων τὴν πατρῶαν αὐτοῖς καὶ νενομισμένην συνελέσθαι περιτομήν. Ἀπεκτόνασι δὲ παντὸς ἐλέους καὶ οἰκτιρῶν εἰς ἅπαν ἐξηρημένων. Ἄλλ' ἠγανάκτει πρὸς τοῦτο λίαν ὁ θεοπέσιος Ἰακώβ, ἐπετίμα τε λέγων· «Μισητόν με πεποιήκατε, ὥστε

μεταστροφῆς τῆς διάνοιας τοῦ Ἰσραὴλ πρὸς τὸ καλύτερο. Γιατί, ἀφοῦ ἔστησε τὶς σκηνές, ἀμέσως κατοίκησε σ' αὐτές. Τοῦ νοῦ δηλαδή πού βλέπει πιά καὶ γίνεται ἄξιος γιὰ ἐμφανίσεις τοῦ Θεοῦ, καὶ πού ἔχει ἀνατραφεῖ καὶ προχωρεῖ μὲ τὶς ἐπιδόσεις του στὴν τελειότητα, καρπὸς πολῦτιμος στὸν Θεὸ γίνεται τὸ νὰ μὴ ὑπολογίζει καθόλου τὰ πράγματα τοῦ κόσμου αὐτοῦ, καὶ νὰ θεωρεῖ μᾶλλον προσωρινὴ κατοικία τὴ ζωὴ στὸ σῶμα. Γιατί αὐτὸς εἶναι νοῦς πού ταιριάζει σὲ ἁγίους καὶ μῆνυμα σαφὲς ἐξαιρέτης καὶ οὐράνιας πολιτείας. Θὰ πεισθεῖς ὁμως σ' αὐτὸ ἀπὸ τὸν μακάριο Δαβὶδ ὁ ὁποῖος ἔφτασε σὲ τέτοιο σημεῖο ὑπεροχῆς: «Ἄφησέ με, γιατί ἐγὼ εἶμαι ξένος στὴ γῆ καὶ περαστικός, ὅπως ὅλοι οἱ πρόγονοί μου»¹⁵⁴. Γράφει ὁμως καὶ ὁ Παῦλος σ' αὐτοὺς πού φτάνουν στὸ μέτρο τοῦ τέλειου ἀναστήματος τοῦ Χριστοῦ καὶ σὲ ἄνδρα τέλειο¹⁵⁵. «Δὲν ἔχουμε ἐδῶ μόνιμη πόλη, ἀλλὰ λαχταροῦμε τὴν μέλλουσα, τῆς ὁποίας τεχνίτης καὶ δημιουργὸς εἶναι ὁ Θεός»¹⁵⁶. Τὸ ὅτι λοιπὸν ὁ θεσπέσιος Ἰακώβ, δηλαδή ὁ Ἰσραὴλ, κατοικεῖ σὲ σκηνές, θὰ μπορούσε νὰ γίνει σημάδι, καὶ μάλιστα σὲ κανέναν ἀπὸ αὐτοὺς πού σκέφτονται σωστὰ σκοτεινὸ, ὅτι πρέπει νὰ θεωροῦν προσωρινὰ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου αὐτοῦ ἐκεῖνοι πού ἔχουν ἤδη τὰ μάτια τους στραμμένα στὸν Θεὸ καὶ τὸν νοῦ τους καταφωτισμένον.

Ἔπειτα μεταβαίνει «Στὴν πόλη τῶν Σικίμων Σαλήμ»¹⁵⁷, ἡ ὁποία βρίσκεται στὴ γῆ Χαναάν, ὅπου ὁ δίκαιος πάλι δοκιμαζόταν, ἀντιμετωπίζοντας τὰ ἀδικήματα πρὸς τὴ θυγατέρα του Δείνα. Γιατί ἐκεῖνη σάν νέα καὶ παρθένος πού ἀκόμα νεάνιζε, βγῆκε ἀπὸ τὴ σκηνὴ τοῦ πατέρα της, θέλοντας νὰ δεῖ τὶς θυγατέρες τῶν ἐγχωρίων. Γιατί τὸ θηλυκὸ γένος ἀφοβο πάντοτε, διάζεται νὰ ἀγαπήσει τὸν συνομήλικο. Βγῆκε λοιπὸν ἡ νεάνιδα, καὶ ὁ Ἐμμώρ, ὁ υἱὸς τοῦ Συχέμ τὴν βίασε βάνουσα. Τὴν ξεπαρθένεψε δηλαδή, καὶ κυριευμένος κατὰ κάποιον τρόπο ἀπὸ ἐπιθυμία, σκέφτηκε νὰ νυμφευθεῖ τὴν κόρη. Τότε ὁμως ὁ Συμεὼν καὶ ὁ Λευὶ, οἱ ἀδελφοὶ τῆς νεάνιδας, ἐξοργίσθηκαν, καὶ θεωρώντας τὴν προσβολὴ ἀβάσταχτη, σκέφτονταν νὰ προδοῦν σὲ ἄνιερους πράξεις ἐναντίον ἐκείνων πού τὴν ἀδίκησαν. Ἔπεισαν τότε τοὺς κατοίκους τῶν Σικίμων νὰ κάνουν τὴν καθιερωμένη ἀπὸ τοὺς πατέρες τους περιτομὴ, καὶ τοὺς φόνευσαν ὅλους χωρὶς ἔλεος καὶ οἶκτο, χωρὶς καμμία ἐξαιρέση. Ὁ θεσπέσιος ὁμως Ἰακώβ ἀγανάκτησε πολὺ γι' αὐτὸ πού ἔγινε, καὶ τοὺς ἐπιτίμησε, λέγοντας: «Μὲ κάνατε μισητόν, ὥστε νὰ εἶμαι κακὸς σ' ὅλη τὴ γῆ»¹⁵⁸. Γιατί

πονηρόν με εἶναι τοῖς κατοικοῦσι τὴν γῆν». Οὐ γὰρ μεμέτρηται τοῖς ἀπεκτονόσι τὰ ἐξ ὀργῆς, οὔτε μὴν ὡς ὑπὸ πατρὶ τεθραμμένοι δικαίῳ πεφρονήκασί τι τῶν οὐκ εἰς ἅπαν ἐκτετραμμένων. Πεπορθήκασι γάρ, ἀπεκτόνασι δὲ τοὺς συνελομένους τὰ ἴσα φρονεῖν αὐτοῖς καὶ 5 πίστει τεθαρηγκότας. Τίς οὖν ἐντεῦθεν γένοιτο ἂν εἰς ἡμᾶς ἢ ὄνησις (εἰκαιόμυθος γὰρ οὐδαμῶς ἢ θεόπνευστος Γραφή), φέρε δὴ λέγωμεν ὡς ἔνι.

ε'. Γέννησιν μὲν γὰρ γεγεννήμεθα πνευματικὴν, καὶ ἐν τέκνοις Θεοῦ τετάγμεθα διὰ Χριστοῦ. Οὐκοῦν εἰ γένοιτο ψυχὴν ἀναγεννη- 10 θείσαν ἤδη διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος καὶ εἰς θυγατέρα Θεοῦ τεθειμένην, καταφθαρεῖναι τυχόν ὑπὸ τῶν τοῦτο δρᾶν εἰωθότων, ἢ εἰς τὸ φρονεῖν ἐλέσθαι τὰ σαρκικὰ παρενηνεγμένην, ἢ ὡς εἰς ἐκ τόπου διεστραμμένας ἐννοίας τὰς περὶ Θεοῦ (τοιαῦτα γὰρ ἀληθῶς τὰ τῶν ἀνοσιῶν αἰρετικῶν δοξάζια), οἱ τῆς ἠδίκημένης κατὰ πίστιν ἀδελ- 15 φοί, κἂν εἰ τάξιν ἔχοιεν τὴν ἱερουργόν, καθάπερ ἀμέλει καὶ ὁ Λευὶ, κἂν εἴτε Συμεῶν νοοῖντο τυχόν, τουτέστιν οἱ ἐν τάξει τῶν ὑψηλῶν κείμενοι (ἐρμηνεύεται μὲν γὰρ "ὑπακοή" Συμεῶν), ἀγανακτούντων μὲν, ὅτι πεπλεονεκταί τις τῶν κατὰ πίστιν οἰκείων αὐτοῖς, μὴ μὴν καὶ εἰς αἷμα χωρούντων ἔτι, μήτε μὴν ἀγρίας τοὺς κατεφθαρκότας ἐξαι- 20 τούντων δίκας, ἵνα μὴ ἀκούσειαν Χριστοῦ λέγοντος αὐτοῖς «Μισητόν με πεποιήκατε, ὥστε πονηρόν με εἶναι τοῖς κατοικοῦσι τὴν γῆν». Μεμνησθαὶ γὰρ ἀναγκαῖον, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ γυμνοῦντι τὴν μάχαιραν ἐπετίμα ποτὲ τῷ θεσπεσίῳ Πέτρῳ, λέγων «Ἀπόστρεψον τὴν μάχαιράν σου εἰς τὴν θήκην αὐτῆς πάντες γὰρ οἱ λαβόντες μά- 25 χαιραν, ἐν μαχαίρᾳ ἀπολοῦνται». Οὐ γὰρ τοι μαχαίραις ἐξοπλίξεσθαι κατ' ἐχθρῶν πρόποι ἂν ἡμᾶς, τοὺς τῆς εἰς Θεὸν εὐσεβείας ὑπεραθλεῖν ἠρημένους, ἀλλ' εἶναι μὲν τληπαθεῖς, καὶ εἰ διώκειν ἔλοιντό τινες, εὐλογεῖν δὲ λοιδορούμενους, πάσχοντας μὴ ἀπηχεῖν, παραδιδόναι δὲ μᾶλλον τῷ κρίνοντι δικαίως. Παραφυλακτέον δὲ τοῖς πα- 30 ραιτουμένοις τὴν καταφθορᾶν, τὸ μὴ ἐξοιχήσεσθαι ποι τῆς πατρῴας σκηνῆς, τουτέστι τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ, μηδὲ ταῖς τῶν ἀλλοφύλων, ἧτοι ταῖς τῶν ἑτεροφρόνων, προσβάλλειν ἀγέλαις. Ἐξελθοῦσα γὰρ Δεῖνα τῆς πατρῴας σκηνῆς, εἰς οἶκον ἀπηνέχθη Συχέμ. Ἄλλ' οὐκ ἂν

δὲν εἶχε μέτρο ἢ ὀργή στοὺς φονεῖς, οὔτε καὶ σὰν ἀναθρεμμένοι ἀπὸ δίκαιο πατέρα σκέφτηκαν κάτι πού νά τοὺς ἀποτρέψει ἀπὸ τὸ νά τοὺς σκοτώσουν ὅλους. Πολιόρκησαν δηλαδή καὶ σκότωσαν ἐκείνους πού ἦταν ὁμόφρονες μ' αὐτούς, καὶ εἶχαν ἐμπιστοσύνη στὴν πίστη. Ποιὰ ὅμως θὰ μπορούσε νά εἶναι ἀπὸ αὐτὰ ἢ ὠφέλειά μας (γιατί ἡ θεόπνευστη Γραφή δὲν μιλάει καθόλου στὴν τύχη), ἐμπρὸς λοιπὸν νά τὴν ἐρευνησομε, ὅσο εἶναι δυνατόν.

5. Ἔχουμε βέβαια γεννηθεῖ πνευματικὰ καὶ μέσω τοῦ Χριστοῦ ἔχουμε ἐνταχθεῖ στὰ παιδιά τοῦ Θεοῦ. Ἐπομένως, ἂν συμβεῖ μὰ ψυχὴ πού ἀναγεννήθηκε μὲ τὸ ἅγιο βάπτισμα καὶ ἔγινε θυγατέρα τοῦ Θεοῦ, νά διαφθαρεῖ τυχὸν ἀπὸ ἐκείνους πού συνηθίζουν νά τὰ κάνουν αὐτὰ, ἢ νά παρασυρθεῖ σὸ νά προτιμήσει τὰ σαρκικά, ἢ σὲ ἀσυνήθεις διεστραμμένες ἐννοίες γιὰ τὸν Θεὸ (γιατί τέτοιες εἶναι πραγματικὰ οἱ ἀσημαντες δοξασίες τῶν ἀνιέρων αἰρετικῶν), οἱ ἀδελφοὶ αὐτῆς πού ἀδικήθηκε, ὡς πρὸς τὴν πίστη, ἀκόμα καὶ ἂν ἀνήκουν στὴν τάξη τῆς ἱερωσύνης, ὅπως βέβαια ἦταν καὶ ὁ Λευὶ, ἢ κι' ἂν τυχὸν θεωροῦνται τοῦ Συμεῶν, δηλαδή ἀνήκουν στὴν τάξη τῶν ὑπηκόων (γιατί Συμεῶν σημαίνει "ὑπακοή"), ἀγανακτοῦν βέβαια, ἐπειδὴ κάποιος ἐξαπάτησε τοὺς ὡς πρὸς τὴν πίστη οἰκείους της, δὲν πρέπει ὅμως νά προχωροῦν σὲ φόνο, οὔτε νά ἀπαιτοῦν ἄγριες τιμωρίες γι' αὐτούς πού τὴν διέφθειραν, γιὰ νά μὴ ἀκούσουν τὸν Χριστὸ νά τοὺς λέγει· «Μὲ κάνατε μισητόν, ὥστε νά θεωροῦμε κακὸς ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς γῆς»¹⁵⁹. Γιατί πρέπει νά θυμοῦνται ὅτι καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας ἐπιτίμησε κάποτε τὸν Πέτρο πού ἔβγαλε τὸ μαχαίρι ἀπὸ τὴ θήκη, λέγοντας στὸν θεσπέσιο Πέτρο· «Βάλε τὸ μαχαίρι σου στὴ θήκη του· γιατί ὅλοι ὅσοι ἔπιασαν μαχαίρι, θὰ φονευθοῦν μὲ μαχαίρι»¹⁶⁰. Δὲν πρέπει δηλαδή νά ἐξοπλιζόμαστε μὲ μαχαίρια ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, ἐμεῖς πού ἐπιλέξαμε νά ἀγωνιζόμαστε γιὰ τὴν πίστη μας στὸν Θεό. Ἀντίθετα νά ὑπομένουμε τὰ πάθη, ἔστω καὶ ἂν μερικοὶ θέλουν νά μᾶς διώξουν, καὶ νά τοὺς εὐλογοῦμε ὅταν μᾶς χλευάζουν, ὅταν πάσχουμε νά μὴ ἀνταποδίδουμε τὰ ἴδια, ἀλλὰ νά τοὺς παραδίνουμε σὲ Ἐκεῖνον πού κρίνει δίκαια. Νά προφυλαγόμαστε ἐπίσης ἀπὸ ἐκείνους πού μᾶς προτρέπουν πρὸς τὴ διαφθορά, ὥστε νά μὴ βγαίνουμε ἔξω ἀπὸ τὴν πατρικὴ σκηνή, δηλαδή ἀπὸ τὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ, οὔτε νά ἐπιτιθέμεθα στὰ πλήθη τῶν ἀλλοφύλων, δηλαδή αὐτῶν πού ἔχουν ἄλλη πίστη. Γιατί ὅταν ἡ Δείνα βγήκε ἔξω ἀπὸ τὴν πατρικὴ σκηνή, ἀπήχθη σὸ σπίτι τοῦ Συχέμ. Ὅμως δὲν θὰ εἶχε ταπεινωθεῖ

ύβριόσθη ποτέ τοῖς τοῦ πατρὸς δωματίοις ἐμφιλοχωροῦσα καὶ σκηναῖς ἁγίων ἐνδiciaτωμένη.

Ὅτι γὰρ τὸ χρῆμα καλὸν καὶ εἰς ὄνησιν οὐκ ἀσυντελές, ἀναπέσει ψάλλων ὁ μακάριος Δαβὶδ· «Μίαν ἠτησάμην παρὰ Κυρίου, ταύτην 5 ζητήσω, τοῦ κατοικεῖν με ἐν οἴκῳ Κυρίου πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς μου, τοῦ θεωρεῖν με τὴν τερπνότητα Κυρίου, καὶ ἐπισκέπτεσθαι τὸν ναὸν τὸν ἅγιον αὐτοῦ Ὅτι ἐκρυψέ με ἐν σκηνῇ αὐτοῦ, ἐν ἡμέρα κακῶν μου ἐσκέπασέ με ἐν ἀποκρύφῳ τῆς σκηνῆς αὐτοῦ». Περιδεῶ τοῖνυν καὶ ἄθυμον γεγονότα κομιδῇ τὸν Ἰακώβ, ἀπαίρειν ἐκέλευσε 10 Θεός. Ἔχει δὲ οὕτως· «Εἶπε δὲ ὁ Θεὸς πρὸς Ἰακώβ· Ἀναστάς ἀνάβηθι εἰς τὸν τόπον Βαιθήλ, καὶ οἶκει ἐκεῖ, καὶ ποιήσον ἐκεῖ θυσιαστήριον τῷ Θεῷ τῷ ὀφθέντι σοι ἐν τῷ ἀποδιδράσκειν σε ἀπὸ προσώπου Ἡσαῦ τοῦ ἀδελφοῦ σου. Εἶπε δὲ Ἰακώβ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ καὶ πᾶσι τοῖς μετ' αὐτοῦ· Ἄρατε τοὺς θεοὺς τοὺς ἄλλοτριῶν ἐκ μέσου ὑμῶν, καὶ 15 καθαρίσθητε, καὶ ἀλλάξατε τὰς στολὰς ὑμῶν, καὶ ἀναστάντες ἀναβῶμεν εἰς Βαιθήλ, καὶ ποιήσωμεν ἐκεῖ θυσιαστήριον τῷ Θεῷ τῷ ἐπακούσαντί μοι ἐν ἡμέρα θλίψεως, ὃς ἦν μετ' ἐμοῦ καὶ διέσωσέ με ἐν τῇ ὁδῷ ἣ ἐπορεύθην. Καὶ ἔδωκαν τῷ Ἰακώβ τοὺς θεοὺς ἄλλοτριῶν οἳ ἦσαν ἐν ταῖς χερσίν αὐτῶν, καὶ τὰ ἐνώτια τὰ ἐν τοῖς ὤσιν αὐτῶν, καὶ 20 κατέκρυψεν αὐτὰ Ἰακώβ ὑπὸ τὴν τερέδινθον τὴν ἐν Σικίμοις, καὶ ἀπώλεσαν αὐτὰ ἕως τῆς σήμερον ἡμέρας». Προσεκάλει μὲν δὴ τὸν δίκαιον εἰς Βαιθήλ ἀπὸ Σικίμων ὁ τῶν ὄλων Θεός. Ὁ δὲ ἦν οὐκ ἀπειθής. Εἶτα γεγονώς ἐν Λουζὰ διὰ μέσου καὶ θεοπτείας ἠξιωμένος, καὶ ὅτι πολλῶν ἔσται πατὴρ ἔθνῶν ταῖς ἐπαγγελίαις ἐμπεδούμενος, «Ἄ- 25 νεισιν εἰς Βαιθήλ, καὶ ἔστησεν ἐκεῖ», φησὶν, «Ἰακώβ στήλην ἐν τῷ τόπῳ ᾧ ἐλάλησε μετ' αὐτοῦ ὁ Θεός, στήλην λιθίνην, καὶ ἔσπεισεν ἐπ' αὐτὴν σπονδὴν, καὶ ἐπέχεεν ἐπ' αὐτὴν ἔλαιον, καὶ ἐκάλεσεν Ἰακώβ τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἐν ᾧ ἐλάλησε μετ' αὐτοῦ ὁ Θεός, Βαιθήλ».

Πολλὰ κατὰ ταυτὸν εἰς ἀπόδειξιν οὐκ ἀσυνφανῆ τοῦ μετατε- 30 τραφέναι τὸν Ἰακώβ εἰς γῆν Ἰσραὴλ καὶ εἰς τὸ ἄμεινον ἀσυγκρίτως μεταφοίτησιν ἐλεῖν. Κατώκησε μὲν γὰρ ἐν σκηναῖς, ὁ τὸ πάροικον ἐν κόσμῳ τῶν ἁγίων τὸ γένος μονονουχὶ διὰ τοῦδε καταδεικνύς. Εἶτα μεταξὺ τὰ ἐπὶ τῇ θηγατρὶ συμβεβηκότα μαθῶν, καὶ λελυτημένος οὐ μετρίως τοῖς ἀγεννῶς ἠττωμένοις ὑπὸ θυμοῦ, Συμεῶν τε, φημί, καὶ

ποτέ, ἔαν ἔμενε στὰ δωμάτια τοῦ πατέρα της καὶ ζοῦσε μέσα στὶς σκηνὲς τῶν ἁγίων.

“Ὅτι βέβαια τὸ πρᾶγμα αὐτὸ εἶναι καλὸ καὶ ἀποβαίνει πρὸς ὄφελος, θὰ μᾶς πείσει ὁ μακάριος Δαβὶδ ψάλλοντας· «Ἐνα πρᾶγμα ζήτησα ἀπὸ τὸν Κύριο, αὐτὴ τὴ χάρη θὰ ζητήσω μὲ τὴν καρδιά μου, νὰ κατοικῶ μέσα στὸν οἶκο τοῦ Κυρίου ὄλες τὶς μέρες τὶς ζωῆς μου, νὰ βλέπω τὴν τερπνότητα τοῦ Κυρίου, καὶ νὰ ἐπισκέπτομαι τακτικὰ τὸν ἅγιο ναὸ του. Γιατὶ μὲ ἔκρυψε μέσα στὴ σκηνή του, καὶ τὴν ἡμέρα πού μὲ βρῆκαν δεινά, μὲ σκέπασε σὲ μέρος ἀπόκρυφο τῆς σκηνῆς του»¹⁶¹. Ἐπειδὴ ὁ Ἰακώβ κυριεύθηκε ἀπὸ μεγάλο φόβο καὶ ἔνοιωσε μεγάλη στενοχώρια, ὁ Θεὸς τὸν διέταξε νὰ φύγει. Τὸ πρᾶγμα ἔχει ὡς ἑξῆς· «Καὶ εἶπε ὁ Θεὸς στὸν Ἰακώβ· Σήκω, πήγαινε στὸν τόπο Βαιθήλ, καὶ κατοίκησε ἐκεῖ, καὶ κἄνε θυσιαστήριο στὸν Θεὸ πού σοῦ φανερώθηκε ὅταν δραπέτευες ἀπὸ τὸν ἀδελφὸ σου Ἡσαῦ. Ὁ Ἰακώβ τότε εἶπε στὴν οἰκογένειά του καὶ σὲ ὄλους τοὺς ἀνθρώπους πού ἦταν μαζί του· Ἀπομακρύνετε τοὺς ξένους θεοὺς ἀπὸ ἀνάμεσα σας, καθαρισθεῖτε καὶ ἀλλάξτε τὶς στολές σας, καὶ σηκωθείτε νὰ ἀνεβούμε στὴ Βαιθήλ, καὶ ἐκεῖ θὰ κάνουμε θυσιαστήριο στὸν Θεό, ὁ ὁποῖος μὲ ἄκουσε ὅταν ἤμουν θλιμμένος καὶ ἦταν μαζί μου, καὶ μὲ διαφύλαξε στὸ δρόμο πού πήγαινα. Ἔδωσαν τότε στὸν Ἰακώβ τοὺς ξένους θεοὺς τους, πού ὑπῆρχαν στὰ χέρια τους, καὶ τὰ σκουλαρίκια πού εἶχαν στὰ αὐτιά τους, καὶ τὰ ἔκρυψε καλὰ ὁ Ἰακώβ κάτω ἀπὸ μιὰ τερέδινθο πού ὑπῆρχε στὰ Σίκιμα, καὶ εἶναι αὐτὰ ἔξαφανισμένα μέχρι τὴν ἡμέρα πού γράφονται αὐτά»¹⁶². Ὁ Θεὸς τῶν ὄλων λοιπὸν κάλεσε τὸν δίκαιο νὰ πάει ἀπὸ τὰ Σίκιμα στὴ Βαιθήλ. Καὶ αὐτὸς ὑπάκουσε. Ἐπειτα ὅταν ἔφτασε στὴ μέση τῆς Λουζὰ καὶ εἶδε τὸν Θεό, καὶ βεβαιώθηκε μὲ τὶς ὑποσχέσεις, ὅτι θὰ γίνει πατέρας πολλῶν ἐθνῶν, «ἀνέβηκε στὴ Βαιθήλ, καὶ ἐκεῖ ὁ Ἰακώβ», λέγει, «ἔστησε στήλη στὸν τόπο ὅπου μίλησε μαζί του ὁ Θεός, στήλη πέτρινη, καὶ πρόσφερε πάνω σ' αὐτὴν σπονδή, καὶ ἔχυσε ἐπάνω της λάδι, καὶ ὀνόμασε ὁ Ἰακώβ τὸ ὄνομα τοῦ τόπου, στὸν ὁποῖο μίλησε ὁ Θεὸς μαζί του, Βαιθήλ»¹⁶³.

Πολλὰ παρόμοια συνέβησαν γιὰ νὰ δείξουν φανερὰ στὸν Ἰακώβ νὰ ἐπιστρέψει στὴ γῆ τοῦ Ἰσραήλ, καὶ νὰ προτιμήσει νὰ ἐπιστρέψει στὸ ἀσυγκρίτως καλύτερο. Κατοίκησε βέβαια σὲ σκηνές, δείχνοντας μὲ αὐτὸ ὅτι τὸ γένος τῶν ἁγίων εἶναι στὸν κόσμο προσωρινό. Στὸ μεταξύ, ὅταν ἔμαθε αὐτὰ πού συνέβησαν στὴ θυγατέρα του, καὶ λυπήθηκε πάρα πολὺ γι' αὐτὰ πού ἔκαναν ἄνδρα, νικημένοι ἀπὸ τὸν θυμὸ τους, ὁ Συμεὼν

*Λευί, ἐπετίμα δεινῶς, ἀγιοπρεπὲς ὅτι τὸ ἀνεξίκακον καὶ τὸ τληπαθὲς ἐν τοῖς πειρασμοῖς διὰ πραγμάτων ἡμῖν ἀποφαίνων. Ἐπειδὴ δὲ κέκληται παρὰ Θεοῦ, καὶ ἀναβέβηκεν εἰς Βαιθήλ, τουτέστιν εἰς οἶκον Θεοῦ (διερμηνεύεται γὰρ ὡς Βαιθήλ), ἱερουργεῖ τῷ Θεῷ καὶ μυ-
 5 σταγωγὸς ἀποδείκνυται. Τίνα γὰρ τρόπον εἰς οἶκον ἰέναι προσήκει Θεοῦ, καθίστησι ἐναργὲς τοῖς ἐπομένοις αὐτῷ. Ἀποβαλεῖν γὰρ ἐκέλευσε συρφετὸν ὥσπερ τινὰ καὶ ἀκαθαρσίαν τοὺς ἀλλοτρίους θεοῦ, καὶ ἀλλάξαι τὰς στολὰς, ὃ δὴ καὶ δοῦν ἔθος εἰς ὄψιν ἡμᾶς καλουμένους Θεοῦ, καὶ εἰς τὸν θεῖον αὐτοῦ ναὸν εἰσελαίνοντας, κατὰ τὸν
 10 καιρὸν μάλιστα τοῦ ἁγίου βαπτίσματος. Δεῖ γὰρ ἡμᾶς ποιεῖσθαι μὲν ὥσπερ ἐκ μέσου τοὺς ἀλλοτρίους θεοῦ, καὶ τῆς τοιαύτου πλάνης ἀποφοιτῶντας λέγειν· «Ἀποτάσσομαί σοι, Σατανᾶ, καὶ πάση τῇ πομπῇ σου καὶ πάση τῇ λατρείᾳ σου». Δεῖ δὴ πάντας ἡμᾶς ἀλλάξαι καὶ τὴν στολήν, ἀποδυομένους μὲν ὥσπερ τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον,
 15 τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης, μεταμφιεσμένους δὲ τὸν νέον, τὸν ἀνακαινούμενον κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτόν. Ἀποθεβλήκασι δὲ καὶ τὰ ἐν τοῖς ὤσιν αἱ μετὰ τοῦ Ἰακώβ γυναικες. Εἰσελθοῦσαι γὰρ καὶ γυναῖκες εἰς οἶκον Θεοῦ, κόσμημα μὲν οὐδὲν ἔχουσαι σαρκικόν, ἀπολύουσαι δὲ καὶ αὐτὰς τὰς τρίχας,
 20 ἐκγλημάτων τάχα πού τῶν ἐξ ἐμπλοκῆς τὰς ἑαυτῶν ἀπαλλάττουσι κεφαλὰς. Τοῦτο εἶναι φημι τὸ περιελεῖν τὰς γυναῖκας τὸν ἐν τοῖς ὤσι κόσμον. Ὅταν τοίνυν ἀναβῶμεν εἰς Βαιθήλ, τουτέστιν εἰς οἶκον Θεοῦ, ἐκεῖ τὸν λίθον ἐπιγνωσόμεθα, λίθον τὸν ἐκλεκτόν, τὸν εἰς κεφαλὴν γεγονότα γωνίας, τουτέστι Χριστόν. Ὀψόμεθα δὲ χριόμενον
 25 παρὰ τοῦ Πατρὸς εἰς εὐφροσύνην καὶ ἀγαλλίαμα πάση τῇ ὑπ' οὐρανόν. Κέχρισται γὰρ, ὡς ἔφην, παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὁ Υἱός, «Ἡ πάντων ἡμῶν εὐφροσύνη, τὸ οἰκουμενικὸν ἀγαλλίαμα», κατὰ τὴν τοῦ Ψάλλοντος φωνήν. Ἴδοις δ' ἂν καὶ τοῦτο προανατυπούμενον ἐν τοῖς ἀρτίως ἡμῖν εἰρημένους. «Ἀνεστήλου γὰρ Ἰακώβ τὸν
 30 λίθον, ἐλαίω τε καὶ οἴνῳ καταρδεύων αὐτόν». Τύπος δὲ ἄρα τὸ δρώμενον ἦν μυστηρίου τοῦ κατὰ Χριστόν, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἡ δόξα ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.*

και ὁ Λευὶ δηλαδή, τοὺς ἔκανε δριμύτατες παρατηρήσεις, δείχνοντας ἔμπρακτα σὲ μᾶς, ὅτι αὐτὸ πού ταιριάζει στοὺς ἁγίους εἶναι ἡ ἀνεξικακία και ἡ ὑπομονή στοὺς πειρασμούς. "Ὅταν λοιπὸν κλήθηκε ἀπὸ τὸν Θεό, ἀνέθηκε στὴ Βαιθήλ, δηλαδή στὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ (γιατὶ αὐτὸ σημαίνει Βαιθήλ), ἱερουργεῖ στὸν Θεό, και ἀποδεικνύεται μυσταγωγός. Μὲ ποιὸν τρόπο λοιπὸν πρέπει νὰ πηγαίνουμε στὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ, τὸ δείχνει μὲ τὰ ἐπόμενα. Διέταξε δηλαδή νὰ ἀπομακρύνουν σὰν ἄχρηστα και ἀκαθαρσία τοὺς ξένους θεούς, και νὰ ἀλλάξουν τὰ φορέματά τους, πρᾶγμα δηλαδή πού συνηθίζουμε νὰ κάνουμε ὅταν καλούμαστε νὰ δοῦμε τὸν Θεὸ και μπαίνουμε στὸν ἅγιο ναὸ του, ἰδιαίτερα μάλιστα τὸν καιρὸ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος. Γιατὶ πρέπει νὰ θγάζουμε σὰν ἀπὸ ἀνάμεσα μᾶς τοὺς ξένους θεούς, και ἀπομακρυνόμενοι ἀπὸ αὐτὴν τὴν πλάνη, νὰ λέμε: «Σὲ ἀποκηρύσσω, Σατανᾶ, μὲ ὅλη τὴν ἀκολουθία σου και ὅλη τὴ λατρεία σου»¹⁶⁴. Πρέπει δηλαδή ὅλοι μᾶς νὰ ἀλλάξουμε και τὴ φορεσιὰ μᾶς, ἀποβάλλοντας κατὰ κάποιον τρόπο τὸν παλιὸ ἄνθρωπο, αὐτὸν πού φθείρεται μὲ τίς ἐπιθυμίες τῆς ἀπάτης, και νὰ φορέσουμε τὸν νέον, ὁ ὅποιος ἀνακαινίσθηκε σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα ἐκείνου πού τὸν ἔκτισε¹⁶⁵. "Ἐβγαλαν ὅμως οἱ γυναῖκες πού ἦταν μαζί μὲ τὸν Ἰακώβ και αὐτὰ πού εἶχαν στὰ αὐτιά τους. Μπήκαν δηλαδή και οἱ γυναῖκες στὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ χωρὶς νὰ ἔχουν κανένα κόσμημα σαρκικό, ἔλυσαν ἀκόμα και τὰ μαλλιά τους, ἀπαλλάσσοντας τὰ κεφάλια τους κατὰ κάποιον τρόπο ἀπὸ τὴν ἐμπλοκή τους στὰ ἐγκλήματα. Αὐτὸ σημαίνει, λέγω, τὸ ὅτι ἀφαίρεσαν οἱ γυναῖκες τὰ στολίδια ἀπὸ τὰ αὐτιά τους. "Ὅταν λοιπὸν ἀνεβοῦμε στὴ Βαιθήλ, δηλαδή στὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ, ἐκεῖ θὰ ἀναγνωρίσουμε τὴ πέτρα, πέτρα ἐκλεκτή, αὐτὴν πού τοποθετήθηκε στὴ γωνία, δηλαδή τὸν Χριστό¹⁶⁶. Και θὰ τὸν δοῦμε νὰ χριεῖται ἀπὸ τὸν Πατέρα πρὸς εὐφροσύνη και ἀγαλλίαση ὅλης τῆς γῆς. Γιατὶ, ὅπως εἶπα, χρίσθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ και Πατέρα του ὁ Υἱός, «Ἡ χαρὰ ὅλων μᾶς, και τὸ ἀγαλλίαμα τῆς οἰκουμένης»¹⁶⁷, σύμφωνα μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ψαλμοδοῦ. Μπορεῖς ὅμως νὰ τὸ δεῖς αὐτὸ νὰ προτυπώνεται σ' αὐτὰ πού πρὶν ἀπὸ λίγο εἰπώθηκαν σὲ μᾶς: Γιατὶ λέγει, «Ἔστησε ὁ Ἰακώβ τὴν πέτρα, χρίοντάς τὴν μὲ λάδι και κρασί». Αὐτὸ πού γινόταν δηλαδή ἦταν τύπος τοῦ μυστηρίου τοῦ Χριστοῦ, μέσω τοῦ ὁποῖου και μαζί μὲ τὸν ὅποιο στὸν Θεὸ και Πατέρα ἀνήκει ἡ δόξα, μαζί μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

165. Κολ 3, 10.

166. Ματθ. 21, 42.

167. Ψαλμ. 44, 8.

ΓΛΑΦΥΡΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΝΕΣΙΝ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΣΤ'

Περὶ τοῦ Ἰωσήφ.

α'. Μέγα μὲν ὁμολογουμένως τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον, τουτέστι Χριστός, θαυτός δὲ δὴ λίαν ὁ ἐπ' αὐτῷ λόγος καὶ ὁ τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας σκοπός. Ἄλλ' εἶη μὲν ἂν ἥκιστα γε τοῖς ἐθέλουσιν
5 ἀπλῶς, γένοιτο δ' ἂν τοῖς ἀρτίφροσιν οὐκ ἀνιδρωτὶ συμφανῆς· ἐπεὶ τοι τῇ θεῖα καταλαμπόμενοι χάριτι, σοφοὶ καὶ ἀγχίνοοι νομικῶν τε καὶ προφητικῶν συγγραμμάτων εἰσι ἐπιστήμονες. Καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος Πέτρος, ὁ προὔχων ἐν μαθηταῖς καὶ τῶν ἄλλων ὑπερκείμενος, ὡμολόγει μὲν τὴν πίστιν ὀρθῶς, ἤκουε δὲ παρὰ Χριστοῦ·
10 «Μακάριος εἶ, Σίμων Βάρ Ἰωνᾶ, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέ σοι, ἀλλ' ὁ Πατήρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Μυσταγωγεῖ γὰρ ἡμᾶς ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τὸν ἐφ' Υἱῷ λόγον, ἀνασώζει τε οὕτω λοιπὸν ὡς Σωτῆρι καὶ Λυτρωτῇ προσκομίζων αὐτῷ. «Οὐδεὶς γὰρ ἔρχεται πρὸς με», φησὶν, «ἐὰν μὴ ὁ Πατήρ μου ὁ πέμψας με ἐλκύσῃ αὐτόν». Ἴνα
15 τοίνυν διὰ πάσης, ὡς ἔπος εἰπεῖν, τῆς ἁγίας Γραφῆς τὸν ἐπ' αὐτῷ συνιέντες λόγον καὶ ἀπλανῆ τὴν πίστιν συλλέγοντες, μὴ ταῖς ἐπαράτοις διψυχίαις σειομένην ὥσπερ καὶ καταμεθύουσαν ἔχωμεν τὴν καρδίαν, μηδὲ τοῖς ἐξ ἀμαθίας περιπίπτοντες κλόνοις, λοιπὸν ἀκούωμεν λέγοντος Θεοῦ διὰ φωνῆς προφητῶν· «Ἠγάπησαν κινεῖν πόδας αὐτῶν καὶ οὐκ ἐφείσαντο, καὶ ὁ Θεὸς οὐκ ἠυδόκησεν ἐν αὐτοῖς». Ταύτητοι διὰ μυρίων ὄσων εἰκόνων ἡμᾶς ἐμπεδοῖ πρὸς τὴν ἀλήθειαν, καὶ τὴν ἐπ' αὐτῷ πίστιν χρησίμως προκατεβάλετο τὰ κατὰ καιρὸν συμβαίνοντα, λαμπρὰς ὥσπερ ἀνατιθεὶς τῆς ἐπ' αὐτῷ γνώσεως εἰκόνας. Ἴδωμεν τοίνυν καὶ ἐν τοῖς κατὰ τὸν θεσπέσιον Ἰωσήφ, εἰ
25 μὴ, ὅπερ ἔφην, ἀληθὲς ἂν εἶη πάλιν. Ἐχει δὲ οὕτω τὰ ἐπ' αὐτῷ·

1. Ματθ. 16, 17.

2. Ἰω. 6, 44.

3. Ἰερ. 14, 10.

ΑΠΟ ΤΑ ΓΛΑΦΥΡΑ ΣΤΗ ΓΕΝΕΣΗ

ΛΟΓΟΣ ΕΚΤΟΣ

Για τόν Ίωσήφ.

1. Είναι ομολογουμένως μεγάλο τό μυστήριο τῆς πίστεως, δηλαδή ὁ Χριστός, καί φυσικά πολὺ βαθὺς ὁ λόγος γι' αὐτό καί ὁ σκοπὸς τῆς ἐν-σάρκου οἰκονομίας, ἀλλ' εἶναι βέβαια ἐλάχιστα κατανοητὸς σ' αὐτοὺς ποὺ τὸν ἐξετάζουν πρόχειρα, μπορεῖ ὅμως νὰ γίνει ἀντιληπτὸς ὄχι χωρὶς κόπο σ' αὐτοὺς ποὺ ὀρθοφρονοῦν, γιατί φωτιζόμενοι μὲ τὴ θεία χάρη, γίνονται σοφοὶ καί βαθυστόχαστοι γινώστες τῶν νομικῶν καί προφητικῶν συγγραμμάτων. Καί πράγματι ὁ θεσπέσιος Πέτρος, ὁ πρῶτος μεταξὺ τῶν μαθητῶν καί ποὺ ὑπερεῖχε ἀνάμεσα στοὺς ἄλλους, ὁμολογοῦσε βέβαια σωστὰ τὴν πίστη, ἄκουε ὅμως ἀπὸ τὸν Χριστό· «Εἶσαι μακάριος, Πέτρε, υἱὲ τοῦ Ἰωνᾶ, γιατί δὲν σοῦ τὸ ἀποκάλυψε αὐτὸ ἄνθρωπος, ἀλλὰ ὁ Πατέρας μου ὁ οὐράνιος»¹. Γιατί ὁ Θεὸς καί Πατέρας μᾶς διδάσκει μυστικά τὸν λόγο τοῦ Υἱοῦ, καί ἔτσι μᾶς σώζει προσκομίζοντάς μας στὴ συνέχεια σ' αὐτὸν ὡς Σωτήρα καί Λυτρωτὴ. Γιατί λέγει· «Κανένας δὲν ἔρχεται σὲ μένα, ἐὰν δὲν τὸν ἐλκύσει ὁ Πατέρας μου ποὺ μὲ ἔστειλε»². Για νὰ κατανοοῦμε λοιπὸν ὅλην, ὅπως θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε, τῆς ἁγίας Γραφῆς τὸ λόγο ποὺ ἀναφέρεται σ' αὐτὸν καί νὰ ἔχουμε ἀλάνθαστη τὴν πίστη, χωρὶς νὰ ταλαντεύεται ἡ καρδιά μας μὲ τίς καταραμένες διψυχίες σὰν μεθυσμένη, οὔτε νὰ πέφτουμε ἀπὸ ἀμάθεια σὲ ἀμφιβολίες, ἅς ἀκούσουμε λοιπὸν τὸν Θεὸ ποὺ λέγει μὲ τὴ φωνὴ τῶν προφητῶν «Οἱ ἄνθρωποι ἀρέσκονται νὰ τρέχουν ἐδῶ κι' ἐκεῖ χωρὶς νὰ κουράζονται, ἀλλὰ ὁ Θεὸς δὲν εὐαρεστεῖται μὲ αὐτούς»³. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς μὲ μύριες ὄσες εἰκόνες μᾶς στερεώνει στὴν ἀλήθεια, καί τὴν πίστη μας πρὸς αὐτὸν μᾶς τὴν δημιουργοῦν κατὰ τρόπο χρῆσιμο αὐτὰ ποὺ συμβαίνουν κατὰ καιροὺς, προσφέροντάς τα αὐτὰ σὰν λαμπρὲς εἰκόνες τῆς γνώσεώς του. Ἄς δοῦμε λοιπὸν καί μὲ αὐτὰ ποὺ συνέδησαν στὸν θεσπέσιο Ἰωσήφ ἂν δὲν εἶναι πάλι αὐτὸ ποὺ εἶπα ἀληθινό. Τὰ σχετικά

«Αὐταὶ δὲ αἱ γενέσεις Ἰακώβ· Ἰωσήφ δεκαεπτὰ ἐτῶν γεγονώς, ποιμαίνων ἦν μετὰ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ τὰ πρόβατα, νέος ὢν, μετὰ τῶν υἱῶν Βάλλας καὶ μετὰ τῶν υἱῶν Ζελφᾶς τῶν γυναικῶν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Κατήνεγκε δὲ Ἰωσήφ ψόγον πονηρὸν πρὸς Ἰσραὴλ τὸν
5 πατέρα αὐτοῦ. Ἰακώβ δὲ ἠγάπα τὸν Ἰωσήφ παρὰ πάντα τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ, ὅτι υἱὸς γήρωσ ἦν αὐτῷ. Ἐποίησε δὲ αὐτῷ χιτῶνα ποικίλον. Ἰδόντες δὲ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, ὅτι ὁ πατὴρ αὐτὸν φιλεῖ ἐκ πάντων τῶν υἱῶν αὐτοῦ, ἐμίσησαν αὐτὸν, καὶ οὐκ ἐδύνατο λαλεῖν αὐτῷ οὐδὲν εἰρηνικόν».

10 β'. Πεποιήται μὲν γὰρ ὁ τοῦ διβλίου συγγραφεὺς τῶν ἐξ Ἡσαΐ γεγονότων ἀπαριθμησιν ἀκριθῆ. Τίνες γὰρ τίνων ἐξέφυσαν, καὶ ὅποι ποτὲ γῆς ἕκαστοι αὐτῶν κατωκῆκασι, καὶ τὴν κατὰ τίνων διέλαχον ἀρχήν, τὸ ἱερὸν ἡμᾶς ἐδίδαξε Γράμμα, γενναῖόν γε μὴν οὐδέν, ἀλλ' οὐδὲ μνήμης ἄξιον πεπραχότος τινός. Μονονουχὶ δὲ παρανήχεται
15 τοὺς ὀνομασμένους ὁ λόγος, καταίρει δὲ ὥσπερ ἐπὶ τὸν θεσπέσιον Ἰωσήφ, καὶ τοὺς ἐξ αἵματος Ἰακώβ λαμπρὸν ποιεῖται διήγημα. Νεώτατος μὲν οὖν τῶν ἄλλων ὁ Ἰωσήφ (ἑπτακαίδεκα γὰρ ἦν ἐτῶν), ἰδρωτὸς γε μὴν οὐκ ἡμέλει ποιμενικοῦ, τοῖς δὲ ἄλλοις ἀδελφοῖς ἀναμίξ τῶν ἴσων ἤπτετο σπονδασμάτων, οὐ τὴν τοῖς ἐν ἤθῃ θυμηρε-
20 στάτην καὶ αἰὶ πῶς προσφιλῆ ραστώνην τετιμηκώς, οὐ τὴν πρόωρον τοῦ δίου φροντίδα παραιτούμενος, οὐδὲ τὸ ἀνεῖσθαι μᾶλλον ἠγαπηκώς, ἅτε δὴ καὶ ἐν μειρακίους ἔτι τελῶν, ἀλλ' οἷα προεσβύτης, ἐν εὐδία μὲν ἤδη λογισμῶν γεγονώς καὶ τὸν νοῦν ἔχων εὐ δεθηκότα, πολὺν τε τῷ λόγῳ χρώμενος καὶ τῆς ἐσομένης λαμπρότητος προαναφαίνων τὸ
25 κάλλος, ἐθανμάζετο μὲν εἰκότως παρὰ γε τῷ μακαρίῳ καὶ φιλοστοργῷ πατρὶ ἀγάπης τε καὶ φειδοῦς διαφερόντως ἠξιοῦτο. «Ἦν γὰρ αὐτῷ», φησί, «καὶ γήρωσ υἱός». Καὶ τί τοῦτο ἐστὶ; Τὰς ἐν ἡμῖν διαθέσεις ὁ λόγος ἡμῖν πολυπραγμονεῖ. Αἱ μὲν γὰρ ἐπὶ παισὶ τῶν γεγεννηκότων φιλοστοργίαι ἴσαι τε εἰς ἅπαν παρὰ γέ τισι καὶ κατ' οὐδένα
30 τρόπον ἐν μείοσι, πλεονεκτεῖ δὲ πολλάκις καὶ καταβιάζεται τὸν νοῦν ἢ φύσις, ἀπονεῖμαί τι θραχὺν παρὰ τοὺς ἄλλους συμπεῖθουσα τοῖς καταδεεστέροις, ἅτε δὴ καὶ ὑπάρχουσιν ἐν χρεῖα φειδοῦς τῆς προὔργιατέρας. Ἄλλως τε πολλῶν ἔσθ' ὅτε γεγεννημένων, καταλήγει πῶς καὶ τῷ τελευταίῳ λοιπὸν ἐνορμίζεται τῆς ἀγάπης τὸ περιττόν, τὴν

λοιπόν με αυτόν έχουν ως εξής: «Αὐτὲς εἶναι οἱ γεννήσεις τοῦ Ἰακώβ. Ὅταν ὁ Ἰωσήφ ἔγινε δεκαεπτὰ ἐτῶν, ἔβασκε μαζί με τὰ ἀδελφία του τὰ πρόβατα, ἂν καὶ ἦταν νέος, μαζί με τὰ παιδιά τῆς Βάλλας καὶ με τὰ παιδιά τῆς Ζελφᾶς, πού ἦταν γυναῖκες τοῦ Πατέρα του. Ὅμως ὁ Ἰωσήφ προκάλεσε κατηγορία εἰς ἄραος τοῦ πατέρα τους Ἰσραήλ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ Ἰακώβ ἀγαποῦσε τὸν Ἰωσήφ περισσότερο ἀπὸ ὅλους τὰ παιδιά του, γιατί ἦταν παιδί τῶν γερατειῶν του, τοῦ ἔκανε ἓνα χιτῶνα πολὺχρωμο. Τὰ ἀδελφία του ὅμως, βλέποντας ὅτι ὁ πατέρας τους τὸν ἀγαπᾶ περισσότερο ἀπὸ ὅλα τὰ παιδιά του, τὸν μίσησαν, καὶ δὲν μποροῦσαν νὰ ποῦν σ' αὐτὸν τίποτε τὸ φιλικό»⁴.

2. Ὁ συγγραφέας βέβαια τοῦ βιβλίου ἔχει κάνει λεπτομερῆ ἀπαρίθμηση ἐκείνων πού γεννήθηκαν ἀπὸ τὸν Ἡσαῦ. Ποιοὶ δηλαδὴ γεννήθηκαν ἀπὸ ποιούς, σὲ ποῖο μέρος τῆς γῆς κατοίκησε ὁ καθένας, καὶ ποιά ἐξουσία πῆραν καὶ ἐναντίον ποιῶν, μᾶς τὸ δίδαξε ἡ ἁγία Γραφή, ἀλλὰ κανένας δὲν ἔκανε τίποτε τὸ γενναῖο, οὔτε ἄξιο νὰ ἀναφερθεῖ. Ἀντιπαρέρχεται λοιπὸν ὁ λόγος τοὺς ἐπώνυμους καὶ κατὰ κάποιον τρόπο πηδᾶ στὸν ἐξάαιρετο Ἰωσήφ, καὶ κάνει λεπτομερῆ διήγηση τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἰακώβ. Ἄν καὶ ὁ Ἰωσήφ ἦταν ὁ πῶ νεώτερος ἀπὸ τοὺς ἄλλους (ἦταν δεκαεπτὰ ἐτῶν), δὲν ἀπέφευγε τοὺς κόπους τοῦ βοσκοῦ, καὶ με τοὺς ἄλλους ἀδελφούς ἀναλάμβανε ἐξίσου τίς φροντίδες, χωρὶς νὰ προτιμᾶ τὴν ἀγαπητὴ καὶ κάπως προσφιλῆ πάντοτε στοὺς ἔφηβους ἀνάπαυση, οὔτε καὶ νὰ παραιτεῖται ἀπὸ τὴν πρόωρη φροντίδα γιὰ τὴ ζωὴ, οὔτε καὶ νὰ ἀγαπᾶ νὰ χαλαρῶνει, ἐπειδὴ ἦταν ἀκόμα ἀνήλικος, ἀλλὰ σὰν ἡλικιωμένος, ἔχοντας ἤδη ὠριμότητα σκέψεως καὶ τὸν νοῦ του νὰ βαδίζει σωστὰ, καὶ ἐπίσης χρησιμοποιώντας διαυγῆ λόγο καὶ ἐμφανίζοντας πρόωρα τὴν ὁμορφιὰ τῆς λαμπρότητας πού ἐπρόκειτο ν' ἀποκτήσει, δικαιολογημένα θαυμάζοταν ἀπὸ τὸν μακάριο καὶ φιλόστοργο πατέρα, καὶ εἶχε ἰδιαιτέρη ἀγάπη καὶ φροντίδα ἀπὸ αὐτόν. Γιατὶ λέγει: «Ἦταν γι' αὐτὸν τὸ παιδί τῶν γερατειῶν του»⁵. Καὶ τί σημαίνει αὐτὸ; Ὁ λόγος μας περιεργάζεται τίς διαθέσεις μας. Οἱ ἀγάπες δηλαδὴ τῶν γονέων γιὰ τὰ παιδιά τους εἶναι ἴσες γιὰ ὅλα, καὶ με κανένα τρόπο λιγότερες, πολλές φορὲς ὅμως ἡ φύση ὑπερτερεῖ καὶ ἐκβιάζει τὸν νοῦ, πείθοντάς τον νὰ ἀπονεύει κάτι περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους σὲ ἐκείνους πού εἶναι ἐλλιπέστεροι, γιατί πραγματικὰ ἔχουν περισσότερη ἀνάγκη φροντίδας ἀπὸ ὅ,τι οἱ ἄλλοι. Ἄλλωστε ὅταν κάποτε γεννιῶνται πολλὰ παιδιά, κατὰ κάποιον τρόπο καταλήγει καὶ προσορμίζεται τὸ

ἐπὶ τοῖς προλαβοῦσι φιλοστοργίαν, τοῦ μετ' αὐτοὺς εἰς ἑαυτὸν πως ἀρπάζοντος. Φιλόκαινος γὰρ ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, καὶ τῶν μὲν ἤδη προγεγονότων τὸν κόρον οὐκ ἀποσιείται, τῶν δὲ οὐπω παρόντων ἢ καὶ ἀρτίως πεπορισμένων μεταποιεῖται λίαν καὶ ἀκμαιότεραν ἐπ'
5 αὐτοῖς τὴν ἐπιθυμίαν εἰσδέχεται.

Ἠγάπα τοίνυν παρὰ τοὺς ἄλλους τὸν Ἰωσήφ ὁ θεοπέσιος Ἰακώβ, «Ὅτι γήρως υἱὸς ἦν αὐτῶ». Ἰστέον δὲ ὅτι, καίτοι τὴν Λεῖαν προεισοικισάμενος ἐν Χαρράν, ἠγάπησε τὴν Ραχήλ, ἢ τὸν Ἰωσήφ ἐκτέτοκε καὶ τελευτῶσα τὸν Βενιαμίν. Πρὸς δὴ τοῦτό φαμεν, ὅτι
10 ἄμφω μὲν ἦσθη γήρως υἱά. Τὸ δὲ γε τοῦ Ἰωσήφ πρὸς πᾶν ὄτιοῦν εὐφνὲς οὐκ ἴσον ἐπ' ἅπασιν, ἑτεροκλινῆ δὲ ὥσπερ καὶ ἐπ' αὐτὸν νενευκότα παρέδειξε τὸν προεσῦτην. Διελογίζετο γάρ που, κατὰ τὸ εἶκός, ὡς ἔσται λαμπρὸς καὶ αἰοίδμος. Καὶ ὁ τῶν τῆς νεότητος σκιω-
15 τημάτων οὐ πεφροντικῶς, εἰς ἄνδρα ἤδη τελῶν, πῶς οὐκ ἂν γένοιτο τῶν τεθουμασμένων; Κεκαινούργηκε δὲ τι παρὰ τοὺς ἄλλους ἐπ' αὐτῶ καὶ ὁ μακάριος Ἰακώβ· χιτῶνά τε γὰρ ἐξυφαίνει ποικίλον καὶ ἐσθήμασιν ἐτίμα τοῖς ἐκπρεπεστάτοις. Τί οὖν ἐντεῦθεν; Κατεθή-
γοντο πρὸς ὀργὰς οἱ ἀπὸ Ζελφᾶς τε καὶ Βάλλας, συναπεκομίζοντο δὲ τούτοις εἰς λύπην ἐκτοπωτάτην καὶ τὸν ἐπὶ τῶ μειρακίῳ λωιπὸν
20 εἰσεδέχοντο φθόνον οἱ ἐκ τῆς ἐλευθέρως, φημὶ δὴ τῆς Λείας. Ἠδίκηει μὲν γὰρ αὐτοὺς ὁ νεανίας οὐδέν, ἢ δὲ τοῦ πατρὸς ἀγάπησις καὶ τὸ τοῦ παιδὸς εὐφνὲς τῆς ἀδίκου βασκανίας αὐτοῖς ἐνετίθει τὸ πῦρ, καὶ τοῖς ἀπὸ γλώττης κατηκόντιζον τέως, διαλοιδορούμενοί πως καὶ διασύροντες, ἐφ' οἷς ἦν εἶκός τὸν ἔφηβον ἤδη κατονειδιζέσθαι παρ'
25 ἐχθρῶν. Τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶ τό, «Κατήνεγκαν δὲ Ἰωσήφ ψόγον πονη-
ρὸν πρὸς Ἰσραὴλ τὸν πατέρα αὐτῶν».

Οὐκοῦν ἀκροβολισμοὶ μὲν ὥσπερ τῶν ἀνοσιῶν σκευμάτων γεγόνασιν ἀπαρχαί, φιλοψογίαι τε καὶ σκώμματα τὰ ἀπὸ γλώττης ἀχαλινώτου καὶ φθόνῳ λωιπὸν ὑπηρετεῖν τεταγμένης, ἀνεκαίετο δὲ
30 τὰ πρὸς ἐχθρῶν αὐτοῖς ἐντονωτέραν, ἐκ τοιαῦσδέ τινος αἰτίας τῶ μὲν γὰρ νεανία προαναφαίνει Θεός, ὡς ἔσται κατὰ καιροὺς λαμπρὸς καὶ ἀπόβλεπτος καὶ τῶν ἀδελφῶν ἐν ἀμείνοσι, καὶ ταῖς εἰς λῆξιν εὐκλεί-

περίσσευμα τῆς ἀγάπης στό τελευταῖο παιδί, τὸ ὁποῖο ἀρπάζει στόν ἑαυτό του τὴν στοργή τῶν προηγουμένων. Γιατί ὁ ἀνθρώπινος νοῦς ἀγαπᾷ τὸ καινούργιο, καὶ τῶν προηγουμένων βέβαια τὸν χορτασμό δὲν τὸν πετᾷ ἀπὸ πάνω του, ὅμως σ' ἐκείνους πού δὲν εἶναι ἀκόμα παρόντες ἢ ἀποκτήθηκαν πρόσφατα, ἀλλάζει πολύ, καὶ τοὺς δέχεται μὲ μεγαλύτερη ἐπιθυμία.

Καὶ ὁ θεσπέσιος λοιπὸν Ἰακώβ ἀγαποῦσε τὸν Ἰωσήφ περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους, «γιατὶ ἦταν τὸ παιδί τῶν γηρατειῶν του»⁶. Πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζουμε, ὅτι, ἂν καὶ πρῶτα στὴ Χαρρὰν νυμφεύθηκε τὴν Λεία, ἀγάπησε τὴν Ραχὴλ, ἡ ὁποία γέννησε τὸν Ἰωσήφ, καὶ πεθαίνοντας τὸν Βενιαμίν. Γι' αὐτὸ λοιπὸν λέμε, ὅτι καὶ οἱ δύο ἦταν βέβαια παιδιὰ τῶν γηρατειῶν του, ἀλλὰ ἡ εὐφυΐα τοῦ Ἰωσήφ πρὸς τὸ κάθε τι δὲν ἦταν ἴδια καὶ στοὺς δύο, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἔκανε τὸν γέροντα νὰ κλίνει πρὸς αὐτόν. Ἴσως δηλαδὴ σκεφτόταν, ὅπως εἶναι λογικὸ, ὅτι θὰ γίνει ἐνδοξος καὶ περιβόητος. Καὶ αὐτὸς πού δὲν εἶχε δεῖξει φροντίδα γιὰ τὰ σκιωτήματα τῆς νεότητάς του, ὅταν ἤδη ἔγινε ἄνδρας πῶς μποροῦσε νὰ μὴ γίνει ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀξιοθαύμαστους; Ἐκανε ὅμως ὁ μακάριος Ἰακώβ κάτι καινούργιο σ' αὐτόν πού δὲν τὸ ἔκανε στοὺς ἄλλους· τοῦ ἔφανε πολύχρωμο χιτῶνα, ἐκδηλώνοντας τὴν ἀγάπη του μὲ τὰ πιὸ εὐπρεπῆ ἐνδύματα. Τί προέκλυσε λοιπὸν ἀπὸ αὐτό; Παρακινήθηκαν σὲ ὄργη οἱ υἱοὶ τῆς Ζελφᾶς καὶ τῆς Βάλλας, καὶ συμμετεῖχαν στὴν ἀδικαιολόγητη λύπη τους καὶ δέχονταν τὸν φθόνον πρὸς τὸν νεαρό καὶ οἱ υἱοὶ τῆς ἐλεύθερης, δηλαδὴ τῆς Λείας. Ὁ νεαρὸς βέβαια δὲν τοὺς ἀδικοῦσε καθόλου, ἡ ἀγάπη ὅμως τοῦ πατέρα καὶ τοῦ παιδιοῦ ἢ εὐφυΐα ἄναβε σ' αὐτοὺς τὴ φωτιὰ τῆς ζήλειας, οἱ ὁποῖοι κατ' ἀρχὴν πετοῦσαν ἐναντίον του τὰ βέλη τους μὲ τὶς γλῶσσες τους, κατηγορώντας καὶ διασύροντάς τον μὲ αὐτὰ πού ἦταν φυσικὸ νὰ βάλλεται ὁ ἔφηβος ἀπὸ ἐχθρούς. Αὐτὸ νομίζω πῶς σημαίνει τό· «Κατήγγειλαν μεγάλο ἁμάρτημα τοῦ Ἰωσήφ στὸν πατέρα τους Ἰσραὴλ»⁷.

Ἀκροβολισμοὶ λοιπὸν τῶν ἀνιερῶν σκέψεῶν τους ὑπῆρξαν στὴν ἀρχὴ οἱ κακολογίες καὶ εἰρωνεῖες ἀπὸ γλώσσα ἀχαλίνωτη καὶ ταγμένη νὰ ὑπηρετεῖ τὸν φθόνον, ἀναρριπιζόταν ὅμως πρὸς ἐντονώτερη ἔχθρα ἀπὸ κάποια τέτοια αἰτία· γιατί στὸν νεανία ὁ Θεὸς ἔδειξε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὅτι μὲ τὸν καιρὸ θὰ γίνει ἐνδοξος καὶ περιβόητος, καὶ ἀπὸ τοὺς ἀνώτερους μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν του, καὶ θὰ στεφανωθεῖ μὲ τὶς ἀνώτατες

7. Γέν. 37, 2.

αἱ κατεστεμμένοι. Πρόκλησις δέ, οἶμαι, τὸ δρώμενον ἦν, ἀκονῶσα τὸ μειράκιον εἰς ἔφεισιν ἀρετῆς. Ὅνπερ γὰρ τρόπον οἱ παιδοτρίβιαι τοὺς νέους ἀλείφοντες, παραθήγουσι μὲν εἰς εὐτολμότατα τολμήματα, καὶ τὸ τληπαθὲς ἐλέσθαι τιμᾶν ἀναπειθουσι, τὰ γέρα προαγορεύ-
 5 οντες, ἃ τῆ τοῦ νικᾶν συνθέουσι δόξῃ αἱ τῶν ἀγωνοθετούντων φιλοτιμίαι, τὰς παρὰ τῶν θεωμένων εὐφημίας, τοὺς ἐπαίνους, τοὺς κρότους, οὕτω καὶ ὁ τῶν ὄλων Θεός, ὅταν ἴδῃ ψυχὴν εὐφυᾶ, δοκίμω τε καὶ ἀκιδόηλω διαπρέπουσαν καὶ πρὸς πᾶν τῶν ἀρίστων ἔχουσαν ἐπιτηδείως, καλεῖ δὴ τότε πρὸς τὸ δρᾶν ἐλέσθαι τὸ ἀγαθόν, προανα-
 10 δεικνὺς τὰ ἐσόμενα καὶ διανιστάς οἰκονομικῶς εἰς προθυμίαν, δῆλον δέ ὅτι τὴν ἐπ' ἀρεταῖς.

Ὅραμα τοίνυν καὶ ὁμφὴ τις ἄνωθεν ἐπεφοίτησέ ποτε τῷ νέῳ, φημὶ δὴ τῷ Ἰωσήφ, ὁ δέ, οἶμαί ποιν, θαυμάσας ἀνεκοινοῦτο τοῖς ἀδελφοῖς, οὕτω λέγων· «Ἀκούσατε τοῦ ἐνυπνίου τούτου οὗ ἐνυπνιά-
 15 σθην»· Ὡμην ἡμᾶς δεσμεύειν δράγματα ἐν μέσῳ τῷ πεδίῳ, καὶ ἀνέστη τὸ ἐμὸν δράγμα καὶ ὠρθώθη, περιστραφέντα δὲ τὰ δράγματα ὑμῶν, προσεκίνησαν τῷ ἐμῷ δράγματι. Ἐἶπον δὲ αὐτῷ οἱ ἀδελφοί· Μὴ βασιλεύων βασιλεύσεις ἐφ' ἡμᾶς, ἢ κυριεύων κυριεύσεις ἡμῶν; Καὶ προσέθεντο ἔτι μισεῖν αὐτόν, ἔνεκεν τῶν ἐνυπνίων αὐτοῦ, καὶ
 20 ἔνεκεν τῶν ρημάτων αὐτοῦ». Ἄθρει δὴ οὖν, ὅτι πρὸς ἐπίδοσιν αὐτοῖς τὰ τῆς θασκανίας οἴχεται καὶ τροφὴν ὥσπερ τινὰ ποιοῦνται τῷ φθόνῳ τὰ ἐκ τῶν ἐνυπνίων ὑποδηλούμενα. Οἱ γὰρ ὅλως τὴν ἀρχὴν οὐ μετρίως ἀσχάλλοντες, διαφερόντως ὅτι τετίμητο, πῶς ἂν οἰστὸν ἐποίησαντο τὸ ἐλέσθαι καὶ προσκνεῖν καὶ τάξιν αὐτῷ τη-
 25 ρῆσαι τὴν ὥδε σεπτὴν καὶ πολὺν λίαν ὑπερηρομένην; Πλὴν ἐκεῖνο ἀξίον ἰδεῖν, πῶς αἰεὶ ὁ φθόνος ἀνοσίαν ἔχει τὴν ἔφοδον καὶ διὰ τῶν ἴσων ἔρχεται κακῶν. Εὐρήσομεν δὲ τυφλὸν τε καὶ θεομάχον ὅτι μάλιστα τὸ θηρίον. Ἐπιτήρει γάρ, ὅπως Θεοῦ προαγγέλλοντος τῷ Ἰωσήφ τὴν τῆς ἐσομένης ἐνκλείας λαμπρότητα, δέον ἐκεῖνο διενθυμεῖ-
 30 σθαι σαφῶς, ὡς οὐκ ἂν ὁ τὰ δίκαια κρίνων Θεὸς ἐποίησεν ἂν τοῖς οὐκ ἐλεῖν ἀξίους τὰς ἀνωτάτω τιμᾶς, εἴτα χαίρειν ἐπ' ἀδελφῶν διαφανεστάτην ἔχοντι τὴν ἐλπίδα καὶ θεῖα ψήφῳ τετιμημένῳ· τοῦτο μὲν οὐ δεδράκασι, ἀδρότερον δὲ τοῦ φθόνου διανιστώσι τὸ κέντρον, καὶ

δόξης. Και νομίζω, πώς αὐτὸ πού γινόταν ἦταν πρόκληση, πού κέντριζε τὸν νεαρό πρὸς ἐπιθυμία τῆς ἀρετῆς. Γιατί, ὅπως οἱ γυμναστές, ἀλείφοντας τοὺς νέους, τοὺς παρακινοῦν σὲ πιὸ γενναῖα τολμήματα, καὶ τοὺς πείθουν νὰ ἐπιδιώκουν νὰ τιμοῦν αὐτὸ πού ἀπαιτεῖ ὑπομονή, μιλώντας τους ἐκ τῶν προτέρων γιὰ τὰ βραβεῖα πού ἀκολουθοῦν τῇ δόξᾳ τῶν νικητῶν, τίς γενναιοδωριές τῶν ἀθλοθετῶν, τίς ἐπευφημίες τῶν θεατῶν, τοὺς ἐπαίνους καὶ τὰ χειροκροτήματα, εἶσι καὶ ὁ Θεὸς τῶν ὅλων, ὅταν δεῖ ψυχὴ κατάλληλη, πού διακρίνεται γιὰ τὸν δοκιμασμένο καὶ ἄδολο νοῦ της, καὶ ἐπιτήδεια γιὰ κάθε τι ἄριστο, τὴν καλεῖ τότε νὰ ἐπιλέξει νὰ κάνει αὐτὸ πού εἶναι καλὸ, δείχνοντάς της ἐκ τῶν προτέρων αὐτὰ πού θὰ συμβοῦν, καὶ παρακινώντας την κατ' οἰκονομία σὲ προθυμία, φυσικὰ πρὸς τὴν ἀρετὴ.

Ἔοραμα λοιπὸν καὶ κάποια φωνὴ ἦρθε κάποτε στὸν νέο ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, δηλαδή στὸν Ἰωσήφ, καὶ αὐτὸς, νομίζω, ἐπειδὴ ἀπόρησε μ' αὐτὸ, τὸ ἀνακοίνωσε στοὺς ἀδελφούς του, λέγοντάς τους τὰ ἑξῆς: «Ἀκοῦστε τὸ ὄνειρο πού εἶδα. Ἔβλεπα νὰ δένουμε δεμάτια στὸν κάμπο, καὶ σηκώθηκε τὸ δικό μου ὄρθιο, καὶ τὰ δικά σας ἦρθαν τριγύρω του καὶ προσκύνησαν τὸ δικό μου. Καὶ οἱ ἀδελφοὶ τοῦ εἶπαν: Μήπως θὰ γίνεις βασιλιάς καὶ θὰ βασιλεύσεις σὲ μᾶς, ἢ ἐξουσιαστής καὶ θὰ εἴμαστε κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία σου; Καὶ συνέχιζαν νὰ τὸν μισοῦν περισσότερο, ἐξαιτίας τῶν ὄνειρων του καὶ τῶν λόγων του»⁸. Πρόσεχε λοιπὸν, ὅτι αὐτὰ πού ὑποδηλώνουν τὰ ὄνειρα γίνονται γιὰ νὰ αὐξήσουν τὴν κακολογία, καὶ κατὰ κάποιο τρόπο τροφὴ στὸν φθόνου τους. Γιατί αὐτοὶ πού στὴν ἀρχὴ γενικὰ δὲν δυσανασχετοῦσαν καὶ λίγο, ἐπειδὴ ἀπολάμβανε διαφορετικὴ τιμὴ, πῶς θὰ ἀνέχονταν νὰ φτάσουν καὶ νὰ τὸν προσκυνήσουν καὶ νὰ τηρήσουν ἀπέναντί του στάση τόσο σεβαστὴ καὶ πάρα πολὺ πάνω ἀπὸ ὅλους; Ὡστόσο ἀξίζει νὰ δοῦμε, πῶς ὁ φθόνος πάντοτε προκαλεῖ ἀνόσια ἐπίθεση, καὶ ἐκδηλώνεται μὲ τὰ ἀντίστοιχα κακά. Καὶ βλέπουμε ὅτι τὸ θηρίο (τοῦ φθόνου) εἶναι τυφλὸ καὶ ὅλας ἰδιαιτέρως πολέμιο τοῦ Θεοῦ. Πρόσεχε δηλαδή πῶς, προαναγγέλλοντας ὁ Θεὸς στὸν Ἰωσήφ τὴν λαμπρότητα τῆς δόξης πού θὰ τοῦ συνέβαινε, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ ἔχουν στὴ μνήμη τους καθαρὰ ἐκεῖνο, ὅτι ὁ Θεὸς πού κρίνει δίκαια, δὲν θὰ παρεῖχε σ' αὐτούς πού δὲν εἶναι ἄξιοι τίς ἀνώτατες τιμές, καὶ νὰ χαίρονται ἐπίσης γιὰ τὸν ἀδελφὸ τους πού εἶχε ὀλοφάνερη τὴν ἐλπίδα καὶ ἦταν τιμημένος μὲ θεῖα ἀπόφαση, αὐτὸ βέβαια δὲν τὸ ἔκαναν, ἀλλὰ ἔκαναν σκληρότερο τὸ ἀγκάθι τοῦ φθόνου, καὶ κυριεύθηκαν μὲ μαγία

θηρῶν δίκην ἐπιμεμανήκασι, μονονουχὶ καὶ ἐπιτιμῶντες Θεῷ τῷ τὴν δόξαν ὑπισχνουμένῳ, καὶ ὅτι περίοπτος ἔσται προαναφαίνοντι. Τοῦτο γεγωνὸς εὐρήσομεν ἐπὶ τε Κάϊν καὶ Ἄβελ. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ τῶν ὄλων Θεὸς τὴν Ἄβελ θυσίαν ἐπαίνων ἡξίου καὶ πῦρ καθιεύς οὐρα-
5 νόθεν, ἐδέχετο τὴν δωροφορίαν, τῇ τοῦ Κάϊν οὐ προσεσηκῶς, τὸν μαιφόνον εὐθύς εἰσεδέχετο φθόνον, καὶ ταῖς ἄνωθεν ψήφοις τὴν οἰκείαν ὥσπερ ἀντεξάγων ὀργὴν, δόλω μέτεισι τὸν ἀδελφόν, καὶ δὴ καὶ διόλλυσι. Καταλήγει γὰρ πως ἐν τούτοις ὁ φθόνος αἰεὶ.

Ἄλλὰ τίς ἂν γένοιτο τῶν ὄραμάτων ὁ νοῦς; Δράγμα δὲ γὰρ εἰς
10 καιροῦ σημεῖον παραδεξόμεθα. Τό γε μὴν ἐν δόξῃ περιφανὲς ἢ τοῦ ἐνὸς ἔγερσις ὑπεμψήνειεν ἄν. Ὅτι τοίνυν ἡξιε καιρὸς, καθ' ὃν ἔσται μὲν εὐκλεῆς ὁ θεοπέσιος Ἰωσήφ, ὑποπεσεῖται δὲ ὥσπερ αὐτῷ καὶ ὑπενεχθήσεται καὶ αὐτὴ τῶν ἀδελφῶν ἢ πληθὺς, προὑπέδειξεν αἰνιγματωδῶς τὸ αὐτοῦ δράγμα παρὰ τῶν ἐτέρων προσκυνούμενον.
15 Ἄλλ' οὐ μέχρι τούτων τῷ Ἰωσήφ τὰ ἐνύπνια, ἀλλὰ τι καὶ ἕτερον ἐπὶ τῷδε τεθεαμένος, ἀφηγεῖται πάλιν αὐτοῦ περὶ τῷ μακαρίῳ πατρὶ καὶ τοῖς ἀδελφοῖς. «Εἶδε γάρ», φησί, «ἐνύπνιον ἕτερον, καὶ διηγήσατο αὐτὸ τῷ πατρὶ αὐτοῦ καὶ τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ, καὶ εἶπεν Ἰδοὺ ἐνυπνιασάμην ἐνύπνιον ἕτερον ὧσπερ ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη καὶ ἑνδε-
20 κα ἀστέρες προσεκύνουν με. Καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ πατὴρ αὐτοῦ, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Τί τὸ ἐνύπνιον τοῦτο ὃ ἐνυπνιασθήσῃ; Ἄρα γε ἐλθόντες ἐλευσόμεθα ἐγὼ τε καὶ ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου προσκυνῆσαι σοὶ ἐπὶ τὴν γῆν; Ἐξήλωσαν δὲ αὐτὸν οἱ ἀδελφοί αὐτοῦ, ὁ δὲ πατὴρ αὐτοῦ διετήρει τὸ ρῆμα». Εὐτεχνῆς ὁ πρεσβύτης καὶ ταῖς
25 ἀνωτάτω διαπρεπῆς ἀγκυνοίαις, συνήσι μὲν γὰρ τῶν ὄραμάτων τὴν δύναμιν, ἐπετίμα δὲ τῷ παιδί, λέγων· «Ἄρα γε ἐλθόντες ἐλευσόμεθα ἐγὼ τε καὶ ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου προσκυνῆσαι σοὶ ἐπὶ τὴν γῆν;». Καὶ τίς ἂν νοοῖτο; σοφὸς δὲ ὅπως καὶ ἀναγκαῖος ὁ τῆς ἐπιτιμήσεως τρόπος. Ἀνακόπτει μὲν γὰρ εὐφυῶς τῶν ἀκρωμένων τὸν
30 φθόνον καὶ θράσει ἀφορητῶ τὸν νεανίσκον κατεχεόμενον τιθασσεύει λοιπὸν τρόπον τινά, καὶ καλεῖ πρὸς τὸ ἡμέρον οὐκ ἔξ δὲ τὸ μειράκιον τῇ τῶν ἐνυπνίων ἐλπίδι καταλαζονεύεσθαι τῶν ἀδελφῶν, ἀλλ'

σάν θηρία, κατηγορώντας κατά κάποιον τρόπο τὸν Θεό, ὁ ὁποῖος ὑποσχέθηκε τῇ δόξᾳ, καὶ ἔδειξε ἀπὸ πρὶν ὅτι θὰ γίνῃ διαπρεπής. Τὸ ἴδιο βλέπουμε ὅτι ἔγινε καὶ ἀνάμεσα στὸν Κάϊν καὶ τὸν Ἄβελ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ Θεὸς θεώρησε ἀξιέπαινη τὴ θυσία τοῦ Ἄβελ, καὶ ρίχνοντας φωτιὰ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, δέχθηκε τὴν προσφορὰ τῶν δώρων του, ἐνῶ δὲν πρόσεξε τὴν προσφορὰ τοῦ Κάϊν, δέχθηκε ἀμέσως τὸν δολοφόνον φθόνον, καὶ ἐκδηλώνοντας κατά κάποιον τρόπο τὴν ὀργή του πρὸς τὶς οὐράνιες ἀποφάσεις, χρησιμοποιοῖ δόλο πρὸς τὸν ἀδελφὸ του καὶ μάλιστα τὸν σκοτώνει. Γιατὶ ὁ φθόνος κάπως ἔτσι καταλήγει πάντοτε.

Ἄλλὰ ποιὸ μπορούσε νὰ εἶναι τὸ νόημα τῶν ὄραμάτων; Τὸ δεμάτι λοιπὸν θὰ τὸ δεχθοῦμε σάν σημάδι τοῦ καιροῦ. Τὴν ἐπιφανῆ δόξα πάλι τὴν ὑποδήλωνε τὸ ὅτι τὸ ἓνα δεμάτι σηκώθηκε ὄρθιο. Ὅτι πάλι θὰ ἔρθῃ καιρὸς, κατὰ τὸν ὁποῖο ὁ θεοπέσιος Ἰωσήφ θὰ δοξασθεῖ, καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀδελφῶν του θὰ προσκυνήσουν κατὰ κάποιον τρόπο καὶ θὰ ὑποταχθοῦν σ' αὐτόν, τὸ ἔδειξε τὸ δικό του δεμάτι τὸ προσκυνούμενο ἀπὸ τὰ ἄλλα. Ὅμως τὰ ὄνειρα τοῦ Ἰωσήφ δὲν σταματοῦν μέχρις αὐτὰ, ἀλλὰ διηγεῖται πάλι στὸν μακάριο πατέρα του καὶ στοὺς ἀδελφούς του, ὅτι εἶδε καὶ ἄλλο μετὰ τὸ πρῶτο. Γιατὶ λέγει: «Εἶδε καὶ ἄλλο ὄνειρο καὶ τὸ διηγήθηκε στὸν πατέρα του καὶ στοὺς ἀδελφούς του, καὶ εἶπε: Νά, εἶδα στὸν ὕπνο μου ἄλλο ὄνειρο. Ὅτι δῆθεν ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη καὶ δώδεκα ἀστέρια μὲ προσκυνοῦσαν. Καὶ τὸν ἐπέπληξε ὁ πατέρας του λέγοντάς του: Τί εἶναι αὐτὸ τὸ ὄνειρο ποῦ εἶδες στὸν ὕπνο σου; Θὰ ἔρθουμε δηλαδὴ ἐγὼ καὶ ἡ μητέρα σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου νὰ σὲ προσκυνήσουμε πάνω στὴ γῆ; Καὶ κυριεύθηκαν ἀπὸ ζήλεια πάλι οἱ ἀδελφοί του, ἐνῶ ὁ πατέρας του διατήρησε στὴ μνήμη του αὐτὸ ποῦ εἶπε»². Ἐμπειρὸς ὁ γέροντας καὶ διαπρεπής στὴν ταχεῖα ἀντίληψη τῶν οὐράνιων σημείων, ἀντιλαμβάνεται βέβαια τὴ σημασία τῶν ὄραμάτων, ἀλλὰ ἐπέπληξε τὸ παιδί του, λέγοντάς: «Θὰ ἔρθουμε δηλαδὴ ἐγὼ καὶ ἡ μητέρα σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου καὶ θὰ σὲ προσκυνήσουμε πάνω στὴ γῆ;». Καὶ ποιὸς θὰ μπορούσε νὰ τὸ σκεφθεῖ; Ὁ τρόπος τῆς ἐπίπληξής του ἦταν σοφὸς καὶ ἀπαραίτητος. Γιατὶ ἀπὸ τὴ μὰ ἀνέκοψε μὲ ἔξυπνο τρόπο τὸν φθόνον ἐκείνων ποῦ τὸν ἄκουαν, καὶ συγκρατεῖ κατὰ κάποιον τρόπο τὸν νεαρὸ ποῦ ἦταν κυριευμένος ἀπὸ ἀνυπόφορο θράσος, καὶ τὸν καλεῖ νὰ ἡρεμήσει, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη δὲν ἀφήνει τὸν ἔφηβο νὰ ἀλαζονεύεται ἐναντίον τῶν ἀδελφῶν του μὲ τὴν ἐλπίδα τῶν ὄνειρων, ἀλλὰ οὔτε καὶ νὰ ἀδιαφορεῖ χωρὶς νὰ τὸ θέλει γιὰ τὴν τιμὴ πρὸς τὸν πατέρα

οὐδὲ τῆς εἰς πατέρα τιμῆς ἀδούλως ὀλιγορεῖν, μονονουχὶ καὶ πρόωρον τῆς ἐσομένης λαμπρότητος τὴν ὑπεροχὴν ἀρπάζειν ἐν ἑαυτῷ.

Ὅρα γὰρ ὅπως περίστησιν εὐφυνῶς εἰς ἕκβασιν οὐκ ἐνδεχομένην τῶν ὀραμάτων τὴν δύναμιν. Τεθνεώσης γὰρ ἤδη τῆς Ραχήλ, ἢ τὸν 5 Ἰωσήφ ἐκέτοκε, «Μὴ ἐγώ», φησί, «καὶ ἡ μήτηρ σου προσκυνήσομέν σοι;». Ἔδρα δὲ τοῦτο, καθάπερ ἔφην ἀρτίως, καὶ τῆς τοῦ νεανίσκου φρενὸς κατασύρων τὸν ὄγκον, καὶ τῶν ἀδελφῶν τὸν ἐγγεγραμμένον ἐπ' αὐτὸν κατευνάζων φθόνον. Ἔσεσθαί γε μὴν προσδοκᾷ τὸ χρῆμα αὐτός. Ἀκήκοε γὰρ οὐ παρέργως, ἀλλ' οὐδὲ λήθης ἀξιόους ποιεῖται 10 τοὺς λόγους, εἰ καὶ τὸ εἰκαῖον αὐτῶν κατέγραφε. «Τετήρηκε γὰρ αὐτούς», ὅτι καὶ εἰς πέρας ἐκδήσονται τάχα πον τεθαρορηκῶς. Μετὰ δέ γε τὴν τῶν ἐνυπνίων ἀφήγησιν, «Ἀπώχοντο μὲν οἱ ἀδελφοὶ τοῖς αἰπολίοις ὁμοῦ κατανέμειν ἐν Συχέμ». Εἶτα μικροῦ διὰ μέσου παραθέοντος χρόνου, προτρέπει τὸ μειράκιον ὁ πατὴρ ἐπισκεψόμενον 15 ἰέναι τοὺς ἀδελφούς. «Οὐχὶ γάρ», φησί, «οἱ ἀδελφοί σου ποιμαίνουσιν ἐν Συχέμ; Δεῦρο ἀποστελῶ σε πρὸς αὐτούς. Καὶ εἶπεν αὐτῷ Ἰδοὺ ἐγώ. Εἶπε δὲ αὐτῷ Ἰσραήλ. Πορευθεῖς ἴδε εἰ ὑγιαίνουν οἱ ἀδελφοί σου καὶ τὰ πρόβατα καὶ ἀνάγγελόν μοι». Προθυμώτατα μὲν οὖν ἰέναι κατεπαγγέλλεται, καὶ δὴ καὶ ἀπαίρει καὶ ἀποκεχώρηκεν ἐκ τῆς 20 κοιλιάδος Χεδρών. Ἐκπειριθέοντι δὲ τὴν ἔρημον, ἔφη τις περιτυχῶν ἐφ' ὅπῃ τε ἦκοι, καὶ ὅποι ποτέ, καὶ ἐπὶ τίνας ἴεται. «Ὁ δὲ πρὸς ταῦτα εὐθύς Τοὺς ἀδελφούς μου ζητῶ, ἀπάγγελόν μοι ποῦ βόσκουσιν. Εἶπε δὲ αὐτῷ», φησί, «ὁ ἄνθρωπος, ἀπήρκασιν ἐντεῦθεν. Ἦκουσα γὰρ αὐτῶν λεγόντων Πορευθῶμεν εἰς Δοθαίμ». Οὗ καὶ ἀφιγμένος 25 ἀδοκῆτως ἐπεβουλεύετο. Ἐπὶ καιροῦ γὰρ ὥσπερ ὁ φθόνος τὸ πάλαι δοκοῦν εἰργάζετο. Διαχρήσασθαι μὲν οὖν εἰς ἅπαν ἐπεθύμουν αὐτὸν οἱ ἀπὸ Βάλλας τε καὶ Ζελφᾶς τῶν θεραπεινῶν ἔφασκον γάρ. «Ἰδοὺ ὁ ἐνυπνιαστής ἐκεῖνος ἔρχεται. Νῦν οὖν δεῦτε, ἀποκτείνωμεν αὐτὸν καὶ ρίψωμεν αὐτὸν ἐφ' ἓνα τῶν λάκκων, καὶ ἐροῦμεν Ἐθρίον πο- 30 νηρὸν κατέφαγεν αὐτόν, καὶ ὀψόμεθα τί ἔσται τὰ ἐνύπνια αὐτοῦ. Ἀκούσας δὲ Ρουβεὶμ, ἐξείλετο αὐτόν ἐκ τῶν χειρῶν αὐτῶν, λέγων Οὐ πατάξομεν αὐτόν εἰς ψυχὴν. Εἶπε δὲ αὐτοῖς Ρουβεὶμ. Μὴ ἐκχέητε αἷμα, ἐμβάλλετε αὐτόν εἰς ἓνα τῶν λάκκων τούτων τῶν ἐν τῇ ἐρήμῃ,

του, και κατά κάποιον τρόπο να αρπάξει για τον έαυτό του πρόωρα τὸ υπερβολικὸ μέγεθος τῆς δόξας πού θά συμβεῖ.

Πρόσεχε λοιπὸν μὲ πόσο ἔξυπνο τρόπο ἀποδεικνύει ὡς μὴ δυνατὴ τὴν ἐκδασὴ τῆς σημασίας τῶν ὄνειρων. Ἐνῶ δηλαδὴ εἶχε ἤδη πεθάνει ἡ Ραχὴλ πού εἶχε γεννήσει τὸν Ἰωσήφ, λέγει· «Μήπως ἐγὼ καὶ ἡ μητέρα σου θά σέ προσκυνήσουμε;». Καὶ τὸ ἔκανε αὐτό, ὅπως εἶπα ἤδη, καὶ ἐξαλείφοντας τὴν ὑπεροψία τοῦ νεαροῦ, καὶ κατευνάζοντας τὸν φθόνον πού προκλήθηκε στοὺς ἀδελφούς του ἐναντίον του. Ὁ ἴδιος βέβαια περιμένει νὰ πραγματοποιηθεῖ τὸ ὄνειρο, γιατί δὲν τὸ ἄκουσε μὲ ἀδιαφορία, ἀλλὰ οὔτε καὶ θεώρησε ἄξια νὰ λησμονηθοῦν τὰ λόγια, ἂν καὶ τὰ ἐπιτιμοῦσε ὡς μάταια. Γιατὶ λέγει, «διατήρησε αὐτὰ μέσα του»¹⁰, ἐπειδὴ πιθανῶς πίστευε, ὅτι ἴσως καὶ νὰ ἐκπληρωθοῦν. Μετὰ τὴ διήγηση τῶν ὄνειρων, «οἱ ἀδελφοὶ του ἔφυγαν γιὰ νὰ βοσκήσουν ὅλοι μαζί τὰ γίδια στὴ Συχέμ»¹¹. Ἔπειτα, ἀφοῦ μεσολάβησε κάποιον μικρὸ χρονικὸ διάστημα, προέτρεψε ὁ πατέρας τὸν νεαρὸ νὰ πάει νὰ ἐπισκεφθεῖ τοὺς ἀδελφούς του. Γιατὶ λέγει· «Οἱ ἀδελφοὶ σου δὲν βόσκουν τὰ κοπάδια στὴ Συχέμ; Ἐμπρὸς λοιπὸν νὰ σέ στείλω σ' αὐτούς. Καὶ ἐκεῖνος τοῦ εἶπε· Δέχομαι νὰ πάω. Τοῦ εἶπε τότε ὁ Ἰσραὴλ· Πήγαινε καὶ δὲς ἂν οἱ ἀδελφοὶ σου καὶ τὰ πρόβατα εἶναι καλά, καὶ ἔλα νὰ μοῦ τὸ πεῖς»¹². Ὑπόσχεται λοιπὸν προθυμότητα ὅτι θά πάει, καὶ μάλιστα ἀναχωρεῖ καὶ φεύγει ἀμέσως ἀπὸ τὴν κοιλάδα τῆς Χεβρών. Καθὼς ὅμως περιφερόταν μέσα στὴν ἔρημο, τοῦ εἶπε κάποιος πού τὸν συνάντησε γιὰ ποιὸν ἦρθε καί, πού καὶ σέ ποιούς πηγαίνει¹³. «Καὶ ἐκεῖνος τοῦ ἀπαντᾷ σ' αὐτὰ ἀμέσως· Ζητῶ τοὺς ἀδελφούς μου· πές μου πού βόσκουν τὰ κοπάδια. Καὶ ὁ ἄνθρωπος», λέγει, «τοῦ εἶπε· Ἐφυγαν ἀπὸ ἐδῶ. Τοὺς ἄκουσα ὅμως νὰ λένε· Ἄς πᾶμε στὴ Δοθαῖμ»¹⁴. Καὶ ὅταν ἔφτασε ἐκεῖ, χωρὶς νὰ τὸ περιμένει ἔπεσε σὲ παγίδα. Ἀπὸ καιρὸ δηλαδὴ φαίνεται πῶς ὁ φθόνος δούλευε. Ἐπιθυμοῦσαν λοιπὸν νὰ τὸν θανατώσουν μὰ καὶ καλὴ οἱ υἱοὶ τῆς Βάλλας καὶ τῆς Ζελφᾶς, πού ἦταν δούλες. Γιατὶ εἶπαν· «Νά, ἔρχεται αὐτὸς πού βλέπει τὰ ὄνειρα. Ἐλάτε λοιπὸν τώρα νὰ τὸν σκοτώσουμε καὶ νὰ τὸν ρίξουμε σὲ ἓνα λάκκο, καὶ νὰ ποῦμε, ὅτι τὸν κατασπάραξε ἄγριο θηρίο, καὶ θά δοῦμε τί θά γίνουν τὰ ὄνειρά του. Ἀκούοντάς τα ὅμως αὐτὰ ὁ Ρουβεὶμ, τὸν γλύτωσε ἀπὸ τὰ χέρια τους, λέγοντας· Δὲν θά τὸν σκοτώσουμε. Καὶ τοὺς εἶπε ὁ Ρουβεὶμ· Μὴ χύνετε αἷμα. Βάλτε τον σὲ ἓνα ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς λάκκους στὴν ἔρημο, ἀλλὰ μὴ βάλετε χερί ἐπάνω

12. Γέν. 37, 13-14.

13. Γέν. 37, 15.

14. Γέν. 37, 15-17.

χειρα δὲ μὴ ἐπενέγκητε αὐτῶ. Εἶπε δὲ οὕτως, ὅπως ἐξέληται αὐτὸν ἐκ τῶν χειρῶν αὐτῶν, καὶ ἀποδῶ αὐτὸν τῷ πατρὶ αὐτοῦ».

Τὸν χιτῶνα δὴ οὖν ἀφελόμενοι τὸν ποικίλον, καθίσαν εἰς λάκκον οὐ τεθνεῶτα τὸν Ἰωσήφ, πλην ὡς τεθνηξόμενον καὶ οὐκ εἰς μα-
 5 κρᾶν. Ἐπειδὴ δὲ Ἰσραηλιταί τινες, ἀρωμάτων ἔμποροι, πρὸς τὴν Αἴ-
 γυπτίων ἠπείγοντο, συμβουλευόντος Ἰουδα (μὴ γὰρ δὴ χρῆναι διολ-
 λύναι τὸν ἀδελφὸν ἀνεκεκράγει σαφῶς), ἀτημπολήκασιν τὸ μειρά-
 κιον καταθεμένοις ὑπὲρ αὐτοῦ τοῖς ἐκπρίασθαι βουληθεῖσιν, εἴκοσι
 χρυσσοῦς. Καὶ ἀπεκομίσθη μὲν εἰς Αἴγυπτον Ἰωσήφ. Ρουδεῖμι δὲ πά-
 10 λιν τὸ γεγονός οὐκ εἰδῶς, ἀφίκετο μὲν ἐπὶ τὸν λάκκον. Ἐπειδὴ δὲ τὸ
 παιδάριον οὐ τεθέαται, κεκινδυνευκέναι νομίσας, περιρρήγνυσιν μὲν
 τὸ ἱμάτιον, ἐπίκλημα δὲ τοῖς ἄλλοις ἐποιεῖτο τὸν Ἰωσήφ, οὕτω λέγων
 «Τὸ παιδάριον οὐκ ἔστιν ἐγὼ δὲ ποῦ πορεύσομαι ἔτι;». Μονονουχί
 γὰρ φησι Πῶς ἂν ὑποστρέψαμι πρὸς τὸν πατέρα, ἢ πῶς ἂν ὄλωσ
 15 προσδέξαιτο τὸν ἠγαπημένον οὐκ ἔχοντας; Τί δὲ δὴ καὶ ἐροῦμεν
 ἀπαιτοῦντι τῷ πατρὶ τὸ παιδάριον; Οἱ δὲ τὸν χιτῶνα τὸν ποικίλον αἰ-
 γὸς αἵματι καταδύσαντες, προσεκόμιζον τῷ πατρὶ, δόλω καὶ ἀπάτη
 μεθύοντας συνθέντες λόγους. Τοῦτον γὰρ εὔρομεν», φασίν, «ἐπίγνω-
 θι εἰ χιτῶν τοῦ υἱοῦ σου ἐστὶν ἢ οὐ». Κατομῶζει δὲ ὁ πατήρ, καὶ τάχα
 20 πού τῆς τῶν υἱῶν βασκανίας καὶ ἀνοσιῶν σκεμμιάτων κατεκεκράγει,
 λέγων «Θηρίον πονηρὸν κατέφαγε τὸν Ἰωσήφ». Δυσεύναστον τε καὶ
 ἀνουθέτητον παντελῶς, καὶ ἐπὶ τῇ τοῦ παιδὸς συμφορᾷ τὴν δυσ-
 θυμίαν ἐδέχετο. «Οὐ γὰρ ἤθελε», φησί, «παρακληθῆναι λέγων, ὅτι
 Καταθήσομαι πρὸς τὸν υἱόν μου πενθῶν εἰς ἄδου». Ἐκδεθηκόςτος δὴ
 25 οὖν εἰς πέρας τοῦ τῆς ἱστορίας λόγου, μετοιχῆσεται πάλιν ὁ νοῦς τῶν
 ἐσωτάτω πρὸς ἔρευναν. Καὶ οἶά τισι σκιαῖς τοῖς αἰσθητῶς γεγονόσιν
 ἐπιχρωματίζων τὴν ἀλήθειαν, εὐπρεπὲς ὡς ἔνι τὸ τῆς θεωρίας ἀπερ-
 γάζεται κάλλος.

γ. Τέτοκε τοίνυν τὸν Ἰωσήφ ἢ νεωτέρα Ραχήλ ἢ καλὴ τῷ εἶδει,
 30 καὶ λαμπραῖς ὀμμάτων βολαῖς ἀποστῖλδουσα τὸ ἐπίχαρι, καίτοι τῆς
 Λείας οὐχ ὡδε ἐχούσης. Πόθεν; Γέγραπται γάρ, ὅτι οἱ μὲν «Ὀφθαλ-
 μοὶ Λείας ἀσθενεῖς, Ραχήλ δὲ ἦν καλὴ τῷ εἶδει καὶ ὠραία τῇ ὄψει
 σφόδρα». Ἀλλὰ Λείαν μὲν ἐλέγομεν τὴν τῶν Ἰουδαίων μητέρα, του-
 τέστι τὴν Συναγωγὴν, τὰς ἐπὶ τούτῳ πίστεις συλλέγοντες ἀπὸ τε τῶν

του. Και τὰ εἶπε αὐτά, μὲ σκοπὸ νὰ τὸν ἐλευθερώσει ἀπὸ τὰ χέρια τους καὶ νὰ τὸν ἐπιστρέψει στὸν πατέρα του»¹⁵.

Ἐφοῦ ἀφαίρησαν λοιπὸν τὸν πολύχρωμο χιτῶνα, κατέβασαν τὸν Ἰωσήφ στὸν λάκκο χωρὶς νὰ ἔχει πεθάνει, ἀλλὰ θὰ πέθαινε, καὶ μάλιστα ὕστερα ἀπὸ λίγο. Κάποιοι ὅμως Ἰσραηλίτες, ἔμποροι ἀρωμάτων ποὺ πῆγαιναν διασπικοὶ στὴν Αἴγυπτο, ἀκούοντας τὸν Ἰούδα ποὺ τοὺς συμβούλευε (γιατὶ φώναζε φανερὰ ὅτι δὲν πρέπει νὰ σκοτώσουν τὸν ἀδελφὸ τους), ἀγόρασαν τὸν νεαρό, καταβάλλοντας γι' αὐτὸν σ' αὐτοὺς ποὺ δέχθηκαν νὰ τὸν πουλήσουν, εἴκοσι χρυσᾶ νομίσματα. Καὶ ὁ Ἰωσήφ βέβαια μεταφέρθηκε στὴν Αἴγυπτο, ὁ Ρουβεὶμ ὅμως, μὴ γνωρίζοντας αὐτὸ ποὺ εἶχε γίνει, πῆγε στὸν λάκκο. Ὅταν ὅμως δὲν εἶδε τὸ παιδί, νομίζοντας ὅτι κινδυνεύει, ἔσχισε τὸ ἔνδυμά του, καὶ κατηγοροῦσε τοὺς ἄλλους ἀδελφούς του γιὰ τὸν Ἰωσήφ, λέγοντας: «Τὸ παιδί δὲν εἶναι ἐκεῖ· Ἐγὼ ποῦ νὰ πάω τώρα πιά;»¹⁶. Σὰν νὰ ἔλεγε δηλαδὴ· Πῶς θὰ γυρίσω στὸν πατέρα μου, καὶ πῶς θὰ μᾶς ὑποδεχθεῖ γενικὰ μὴ ἔχοντας τὸν ἀγαπημένο του; Τί θὰ τοῦ ποῦμε δηλαδὴ ὅταν θὰ ζητᾶ ὁ πατέρας μας τὸ παιδί; Ἐκεῖνοι τότε, ἀφοῦ πότισαν τὸν πολύχρωμο χιτῶνα του μὲ αἷματα γίδας, τὸν πῆγαν στὸν πατέρα τους, λέγοντάς του μεθυσμένοι ἀπὸ ἀπάτη καὶ δόλο· «Τὸν χιτῶνα αὐτὸν τὸν βρήκαμε, κοίταξε ἂν εἶναι τοῦ υἱοῦ σου ἢ ὄχι»¹⁷. Ὁ πατέρας ἄρχισε τότε νὰ θρηνεῖ καὶ νὰ φωνάζει προφανῶς ἐναντίον τῆς ζήλειας καὶ τῶν ἀνιερῶν σκέψεων τῶν υἱῶν του, λέγοντας: «Θηρίο ἀγριο κατασπάρραξε τὸν Ἰωσήφ»¹⁸. Καὶ ἡ λύπη του γιὰ τὴν συμφορὰ τοῦ παιδιοῦ του δὲν δεχόταν κανένα κατευνασμὸ καὶ νουθεσία. Γιατὶ λέγει· «Δὲν ἤθελε νὰ παρηγορηθεῖ, καὶ ἔλεγε· θὰ κατεβῶ στὸν υἱό μου γιὰ νὰ τὸν πενθήσω στὸν ἄδη»¹⁹. Ἀφοῦ λοιπὸν ἡ ἐξιστόρηση τοῦ λόγου ἔφτασε στὸ τέλος, θὰ μεταβεῖ πάλι ὁ νοῦς μας γιὰ νὰ ἐρευνήσῃ τὸ βαθύτερο νόημά τους, καὶ χρωματίζοντας τὴν ἀλήθεια αὐτῶν ποὺ συνέδησαν αἰσθητὰ σὰν μὲ κάποιες σκιές, θὰ κάνει ὅσο εἶναι δυνατὸν φανερὸ τὸ κάλλος καὶ τὸ βαθύτερο νόημα τῶν γεγονότων.

3. Τὸν Ἰωσήφ λοιπὸν τὸν γέννησε ἡ νεώτερη Ραχὴλ, ἡ ὠραία γενικὰ στὴν ἐμφάνιση καὶ ποὺ μὲ τὰ λαμπερὰ μάτια ἀκτινοβολοῦσε ἀπὸ χάρη, ἐνῶ ἡ Λεία δὲν ἦταν τέτοια. Ἀπὸ ποῦ τὸ ξέρουμε αὐτὸ; Γιατὶ ἔχει γραφεῖ, ὅτι «τὰ μάτια τῆς Λείας ἦταν ἀσθενικὰ, ἐνῶ ἡ Ραχὴλ ἦταν καλὴ στὴν ἐμφάνιση τῆς καὶ πολὺ ὠραία στὰ μάτια»²⁰. Ἀλλὰ Λεία βέβαια λέγαμε τὴ μητέρα τῶν Ἰουδαίων, δηλαδὴ τὴ Συναγωγὴ, διατυπώνο-

18. Γέν. 37, 33.

19. Γέν. 37, 35.

20. Γέν. 29, 17.

ὀφθαλμῶν καὶ τῆς τοῦ ὀνόματος ἐρμηνείας. Ἀκαλλῆς γὰρ ὄντως καὶ πολὺ νοσοῦσα τὸ ἄρρωστον, ἢ ἔσω τε καὶ εἰς νοῦν ὄρασις τῆς Ἰουδαίων Συναγωγῆς. «Ὁφθαλμοὶ γὰρ αὐτοῖς, καὶ οὐ βλέπουσι», κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν. Οὐ γὰρ ἐγνώκασι τὰ Μωσέως, οὔτε 5 μὴν γεγόνασιν οἷοί τε καταθρεῖν τὰ ἐν αὐτῷ μυστήρια, δι' ὧν πολυτρόπως ὁ Ἐμμανουὴλ κατεγράφετο. Ἐρμηνεύεται δὲ Λεία, «κοπιῶσα», καθὰ καὶ ἐν ἐτέροις εἰρήκαμεν. Κεκοπίακε γὰρ ἡ τῶν Ἰουδαίων Συναγωγή, βραδύ καὶ δύσοιστον ἄχθος τὸν διὰ Μωσέως ἔχουσα νόμον. Τοιγάρτοι καὶ ὁ Χριστὸς ὡς κοπιῶντας αὐτοὺς καὶ κατηχθι- 10 σμένους, εἰς τὴν διὰ πίστεως ἄνεσιν ἐκάλει λέγων· «Δεῦτε πάντες πρὸς με οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, καὶ γὰρ ἀναπαύσω ὑμᾶς». Ἀλλὰ Λεία μὲν ἐν τούτοις. Καθαροὶ δὲ ἄγαν οἱ τῆς Ραχὴλ ὀφθαλμοί. Τεθέαται γὰρ ἡ ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησία τὴν δόξαν Χριστοῦ, καὶ ἐν αὐτῷ τὸν Πατέρα, κέκληται δὲ πρὸς οἰκείωσιν τοῦ νοητοῦ νυμφίου, 15 τουτέστι Χριστοῦ, μετὰ τὴν πρώτην. Αὕτη γὰρ ἡ νεωτάτη ρυτίδα μὴ ἔχουσα, καίτοι παλαιωθείσης τῆς πρώτης, καὶ ἐπεὶ τοι γεγήρακεν, ἐγγὺς γενομένης ἀφανισμοῦ. Ἐρμηνεύεται δὲ καὶ ἡ Ραχὴλ, «Θεοῦ ποιμνιον». Ποίμνιον γὰρ τοῦ Σωτῆρος ἡ Ἐκκλησία, ὃς Ἰουδαίους μὲν ἔφασκε δι' ἑνὸς τῶν ἀγίων προφητῶν «Καὶ εἶπα· Οὐ ποιμανῶ 20 ὑμᾶς. Τὸ ἀποθνήσκον ἀποθνησκέτω, καὶ τὸ ἐκλείπον ἐκλείπετω, καὶ τὰ κατάλοιπα· κατεσθιέτω ἕκαστος τὰς σάρκας τοῦ πλησίον αὐτοῦ». Ἡμῶν δὲ δὴ πέρι, «Τὰ πρόβατα τὰ ἐμὰ τῆς φωνῆς μου ἀκούουσι, καὶ ἀκολουθοῦσί μοι, καὶ γὰρ δίδωμι αὐτοῖς ζωὴν αἰώνιον». Ἔστι μὲν οὖν ποιμὴν ἀγαθὸς καὶ ἐν πᾶσιν αὐτὸς πρωτεύων. Κεχηματίκε δὲ 25 καὶ πρόβατον, ἐπεὶ τοι γέγονε καθ' ἡμᾶς. Καὶ γοῦν ὁ σοφὸς Ἰωάννης τοῖς Ἰουδαίων δήμοις αὐτὸν παρέδειξε, λέγων· «Ἴδε ὁ ἄμνος τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου». Μυρίασι μὲν γὰρ ἐσφάπτοντο, κατὰ τὸν τοῦ νόμου τύπον, ἀλλ' οὐδεὶς ἀπήλειψε τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. «Ἀδύνατον γὰρ αἶμα ταύρων καὶ τράγων ἀφαιρεῖν 30 ἁμαρτίαν». Ἀνήρηκε δὲ τοῦ κόσμου τὴν ἁμαρτίαν ὁ ἄμνος ὁ ἄμωμος, ὁ ἀληθινός, τὸ ἄμωμον ἱερεῖον.

Οὐκοῦν καὶ ὡς πρόβατον λελόγισται μεθ' ἡμῶν. Καλοῖτο δ' ἂν διὰ τοῦτο καὶ τῆς Ἐκκλησίας υἱὸς ὡς πρωτότοκος ἐν ἀδελφοῖς

ντας τις γνώμες γι' αυτό από τὰ μάτια της και από τὴ σημασία τοῦ ὀνόματός της. Γιατὶ πραγματικὰ και ἄσχημη ἦταν, και πολὺ ἄρρωστη ἢ ἐσωτερικὴ ὄραση τῆς ψυχῆς τῆς Συναγωγῆς τῶν Ἰουδαίων, γιατί, σύμφωνα με τὰ λόγια τοῦ προφήτη, «τὰ μάτια αὐτῆς δὲν βλέπουν»²¹. Γιατὶ δὲν γνώρισαν αὐτὸ ποὺ ἔγραψε ὁ Μωυσῆς, οὔτε ἔγιναν ἱκανὰ νὰ παρατηρήσουν τὰ μυστήρια ποὺ ὑπάρχουν σ' αὐτόν, μετὰ τὰ ὁποῖα περιγραφόταν ὁ Ἐμμανουήλ. Λεῖα ἐρμηνευόμενη σημαίνει «αὐτὴ ποὺ κοιπιάζει», ὅπως εἶπαμε και ἄλλοῦ. Γιατὶ ἡ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων εἶχε κουρασθεῖ, ἔχοντας τὸ ἄργὸ και δυσβάστακτο βάρος τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου. Βέβαια και ὁ Χριστὸς αὐτοὺς τοὺς προσκαλοῦσε ὡς κουρασμένους και καταπονημένους στὴν ἀνεση τῆς πίστεως, λέγοντας· «Ἐλάτε σὲ μένα ὅλοι οἱ κουρασμένοι και φορτωμένοι, και ἐγὼ θὰ σᾶς ἀναπαύσω»²². Ἡ Λεῖα λοιπὸν εἶχε ὅλα αὐτὰ. Τῆς Ραχὴλ ὅμως τὰ μάτια ἦταν πολὺ καθαρά. Γιατὶ ἡ ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησία ἐβλεπε τὴ δόξα τοῦ Χριστοῦ, και σ' αὐτόν ἐβλεπε τὸν Πατέρα, και κλήθηκε νὰ γίνῃ οἰκεία μετὰ τὸν νοητὸ νυμφίο, δηλαδὴ τὸν Χριστό, μετὰ τὴν πρώτη. Γιατὶ αὐτὴ ἡ νεώτατη δὲν εἶχε ρυτίδα, ἐνῶ ἡ πρώτη εἶχε παλιώσει, και ἐπειδὴ εἶχε γεράσει, θρυσκόταν κοντὰ στὸν ἀφανισμό. Ἡ Ραχὴλ πάλι ἐρμηνευόμενη σημαίνει, «ποιμνιο τοῦ Θεοῦ». Καὶ πράγματι ἡ Ἐκκλησία εἶναι ποιμνιο τοῦ Σωτήρα, ὁ ὁποῖος στοὺς Ἰουδαίους ἔλεγε μετὰ κάποιου ἀπὸ τοὺς ἁγίους προφήτες· «Και εἶπα· Δὲν θὰ σᾶς ποιμάνω ἐσᾶς. Γιατὶ αὐτὸ ποὺ πεθαίνει, ἅς πεθάνει, και αὐτὸ ποὺ χάνεται, ἅς χαθεῖ, και αὐτοὶ ποὺ θὰ μείνουν, ὁ καθένας ἅς τρώει τὶς σάρκες τοῦ πλησίον του»²³. Ἐνῶ γιὰ μᾶς εἶπε· «Τὰ δικὰ μου πρόβατα ἀκούνε τὴ φωνὴ μου και με ἀκολουθοῦν, κι' ἐγὼ τοὺς δίνω ζωὴ αἰώνια»²⁴. Εἶναι βέβαια ποιμὴν καλὸς και πρῶτος σὲ ὅλα, ὑπῆρξε ὅμως και πρόβατο, γιατί ἐγινε σὰν ἐμᾶς. Καὶ πράγματι ὁ σοφὸς Ἰωάννης τὸν ἔδειξε στὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων λέγοντας· «Νὰ ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ποὺ σηκώνει τὴν ἁμαρτία τοῦ κόσμου»²⁵. Σφάζονταν βέβαια μύρια πρόβατα σύμφωνα με τὸν τύπο τοῦ νόμου, ἀλλὰ κανένα δὲν ἐξάλειψε τὴν ἁμαρτία τοῦ κόσμου. Γιατὶ λέγει· «Εἶναι ἀδύνατον τὸ αἷμα τῶν ταύρων και τῶν τράγων νὰ ἀφαιρέσει ἁμαρτία»²⁶. Ὁμως κατάργησε τὴν ἁμαρτία τοῦ κόσμου ὁ ἀμνὸς ὁ ἀναμάρτητος, ὁ ἀληθινός, τὸ ἀναμάρτητο σφάγιο.

Ἄρα λοιπὸν θεωρήθηκε και ὡς πρόβατο μαζί με μᾶς²⁷. Θὰ μπορούσε ὅμως ἐξαιτίας αὐτοῦ νὰ ὀνομασθεῖ και πρωτότοκος υἱὸς τῆς

24. Ἰω. 10, 27-28.

25. Ἰω. 1, 29.

26. Ἐβρ. 10, 4.

27. Ἦσ. 53, 7.

Ἰστέον δὲ ὅτι καὶ Ἰωσήφ ἐρμηνεύεται “προσθήκη καὶ αὔξησις Θεοῦ”. Ἀεὶ γὰρ εἰς αὔξησιν τῶν τῆς Ἐκκλησίας τέκνων ἡ ἀγία πληθὺς ἐπιδίδοται. Τοιγάρτοι καὶ εἴρηται πρὸς αὐτήν· «Ἄρον κύκλω τοὺς ὀφθαλμούς σου, Σιών, καὶ ἰδὲ πάντας. Ἰδοὺ συνήχθησαν
5 καὶ ἤλθοσαν πρὸς σέ». Καὶ πάλιν· «Ἰδοὺ οὗτοι πόρρωθεν ἔρχονται, οὗτοι ἀπὸ βορρᾶ, καὶ οὗτοι ἀπὸ θαλάσσης, ἄλλοι δὲ ἐκ τῆς Περσῶν». Γέγραπται δὲ καὶ ἐν τοῖς Πράξεσι τῶν ἀποστόλων, πῆ μὲν, ὅτι ὁ μὲν Κύριος προσετίθει τοὺς σωζομένους καθ’ ἡμέραν ἐπὶ ταυτό, πῆ δὲ δὴ αὐτὸς· «Μᾶλλον δὲ προσετίθεντο πιστεύοντες τῷ Κυρίῳ πλήθη
10 ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν». Ταύτητοι, καθάπερ ἤδη προεῖπον, νοοῖτ’ ἂν εἰκότως ὁ νοητὸς Ἰωσήφ, τουτέστιν οἱ ἐν Χριστῷ, προσθήκη Θεοῦ. Ἴοι δ’ ἂν ἡμῖν ὁ λόγος οὐκ ἀπὸ σκοποῦ τοὺς εἰς αὐτὸν πιστεύσαντας ὡσανεὶ καὶ αὐτὸν οἰκονομικῶς ὀνομάζων. Ἔστι γάρ, αὐτὸς μὲν ἡ κεφαλὴ, σῶμα δὲ καὶ μέλη ἐκ μέρους ἡμεῖς. Καὶ αὐτὸς μὲν ἡ
15 ἄμπελος, ἐμπεφύκαμεν δὲ κλημάτων δίκην ἡμεῖς, ἐνώσει τῇ κατὰ Πνεῦμα δι’ ἀγιασμοῦ συνδούμενοι.

Ἄλλ’ «Ἦν», φησί, «Ἰωσήφ δέκα καὶ ἑπτὰ ἐτῶν». Καὶ ὅτι μὲν νέος κομιδῆ, παραδείξειεν ἅν, οἶμαί που, καὶ διὰ τούτων ἡμῖν ἡ Γραφή. Νεώτατον δὲ τῶν ἄλλων καὶ αὐτὸν εἶναι φάμεν τὸν Ἐμμανουήλ, τὸ ἐν χρόνῳ πρεσβύτερον τοῖς πρὸ αὐτοῦ γεγονόσιν ἀνάπτοντες, οἷον Μωσῆ καὶ προφήταις, ἐκδασανίζοντες δὲ τῶν γεγραμμένων τὴν δύναμιν, οἰησόμεθά τι καὶ ἕτερον διὰ τούτου κατασημαίνεσθαι. Καταγράψει γάρ πως ἡμῖν καὶ αὐτὸ τάχα που τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας τὸ θαθὺ μυστήριον καὶ ὁ τῶν ἐτῶν ἀριθμὸς. Καὶ τίνα δὴ τρό-
20 πον, διατρανοῦν ὡς ἐνὶ πειράσσομαι· ὡς γὰρ ἔφην ἤδη καὶ ἐν ἑτέροις μεμνήσομαι γάρ.

δ’. Ἔθος τῇ θεῇ Γραφῇ τοὺς ἀνόπιν ἰόντας τῶν ἀριθμῶν, μετὰ τὴν αὐτοῖς τεταγμένην ἐκπλήρωσιν, τελειότητος ποιεῖσθαι σύμβολα. Οἷόν τί φημι· Τὸν δέκα εἶπερ τις ἀναμετροῦσαιτο καὶ ὑπερτρέχειν
30 ἔλοιτο, πάλιν ἐκ μονάδος ἄρξεται, καθάπερ εἰς τέλος καταίρων αὐτόν. Ὁμοίως ἐπὶ τῆς ἐβδομάδος. Ἀρξάμενος γὰρ ἐκ πρώτης, ἄνεισι μὲν ἐφεξῆς ἐπὶ τὴν ἐβδόμην· εἶτα κατακλείσας εἰς τέλος τὸν τῶν

Ἐκκλησίας μεταξύ τῶν ἀδελφῶν²⁸. Πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζουμε, ὅτι καὶ ὁ Ἰωσήφ ἐρμηνεύμενο τὸ ὄνομα σημαίνει “προσθήκη καὶ αὐξηση τοῦ Θεοῦ”. Γιατὶ τὸ ἅγιο πλῆθος τῶν παιδιῶν τῆς Ἐκκλησίας προχωρεῖ πάντοτε στὴν αὐξηση τῶν τέκνων τῆς. Γι’ αὐτὸ καὶ ἔχει λεχθεῖ πρὸς αὐτήν «Σήκωσε τριγύρω τὰ μάτια σου, Σιών, καὶ κοίταξέ τους ὅλους. Νά, συγκεντρώθηκαν καὶ ἦρθαν σέ σένα»²⁹. Καὶ πάλι· «Νά, αὐτοὶ ἔρχονται ἀπὸ μακριά, αὐτοὶ ἀπὸ τὸν βορρᾶ, καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τὴ θάλασσα, καὶ ἄλλοι ἀπὸ τὴν Περσία»³⁰. Εἶναι ὅμως γραμμένο καὶ στὶς Πράξεις τῶν ἀποστόλων, ἀλλοῦ ὅτι ὁ Κύριος συγκέντρωνε αὐτοὺς πού σώζονταν κάθε μέρα ὅλους μαζί³¹, καὶ ἄλλοτε πάλι· «Ἀκόμα περισσότερο προστίθονταν πλήθη ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν πού πίστευαν στὸν Κύριο»³². Γι’ αὐτὸ, ὅπως εἶπα πρὶν, θὰ μπορούσε ὁ πνευματικὸς Ἰωσήφ, δηλαδὴ οἱ πιστοὶ τοῦ Χριστοῦ, νὰ θεωρηθεῖ εὐλόγα, ὅτι σημαίνει “προσθήκη τοῦ Θεοῦ”. Ὅμως ὁ λόγος μας προχωρεῖ καὶ ὀνομάζει ὄχι σκόπμα μεταξύ αὐτῶν πού πίστεψαν στὸν Χριστὸ κατ’ οἰκονομία καὶ αὐτόν. Γιατὶ αὐτὸς εἶναι ἡ κεφαλὴ, καὶ ἐμεῖς σῶμα καὶ ἐπὶ μέρους μέλη³³. Καὶ αὐτὸς ἐπίσης εἶναι ἡ ἀμπελος, ἐνῶ ἐμεῖς φυτευθήκαμε σὰν κλήματα, συνδεόμενοι μὲ τὴν πνευματικὴ ἔνωση διὰ τοῦ ἁγιασμοῦ.

Ἄλλὰ «Ὁ Ἰωσήφ», λέγει, «ἦταν δεκαεπτὰ ἐτῶν»³⁴. Καὶ ὅτι ἦταν πολὺ νέος, θὰ μπορούσε, νομίζω, ἡ Γραφή νὰ μᾶς τὸ δείξει καὶ μὲ αὐτά. Καὶ ὁ Ἐμμανουὴλ λέμε ὅτι ἦταν καὶ αὐτὸς πολὺ πρὸ νέος ἀπὸ τοὺς ἄλλους, συγκρίνοντας τὴν ἡλικία του μὲ τὴν ἡλικία τῶν ἄλλων, δηλαδὴ μὲ τὸν Μωυσῆ καὶ τοὺς προφῆτες. Ἐρευνώντας ὅμως τὴν σημασία αὐτῶν πού εἶναι γραμμένα, θὰ βροῦμε ὅτι μὲ αὐτὸ ὑποδηλώνεται καὶ κάτι ἄλλο. Ὁ ἀριθμὸς δηλαδὴ τῶν ἐτῶν μᾶς περιγράφει κατὰ κάποιον τρόπο καὶ τὸ ἴδιο τὸ βαθὺ μυστήριον τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας. Καὶ μὲ ποιὸν τρόπο, θὰ προσπαθήσω νὰ τὸ ἐξηγήσω, ὅσο εἶναι δυνατόν. Αὐτὸ βέβαια πού εἶπα ἤδη καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους, θὰ τὸ ὑπενθυμῆσω καὶ ἐδῶ.

4. Ὑπάρχει συνήθεια στὴν ἁγία Γραφή τοὺς ἀριθμοὺς πού ἀκολουθοῦν, μετὰ τὴν καθορισμένη γι’ αὐτοὺς συμπλήρωση νὰ τοὺς κάνει σύμβολα τελειότητας. Ὅπως γιὰ παράδειγμα· Ὁ ἀριθμὸς δέκα, ἂν κάποιος θελήσει νὰ τὸν ξαναμετρήσει ἀνατρέχοντας πρὸς τὰ πίσω, θὰ ἀρχίσετε πάλι ἀπὸ τὴν μονάδα, ἐπειδὴ φτάνει στὸ τέλος. Τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὴν ἐβδομάδα. Γιατὶ ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴν πρώτη, ἀνεβαίνει στὴ συνέχεια στὴν ἐβδόμη, καὶ ἔπειτα, ἔχοντας συμπληρώσει τὸν ἀριθμὸ τῶν

31. Πράξ. 2, 47.

32. Πράξ. 5, 14.

33. Κολ. 1, 18.

34. Γέν. 37, 2.

ἡμερῶν ἀριθμὸν, ἐπανήξει πάλιν ἐπὶ τὴν πρώτην Τελειότητος οὖν
 ἅρα ταύτητοι ποιεῖται σημεῖα τοὺς ὧδε ἔχοντας τῶν ἀριθμῶν ὁ ἱερός
 ἡμῖν λόγος Καὶ γοῦν τῆ τῶν ταλάντων διανομῇ, τὸν εἰς λήξιν ἦκον-
 τα φιλεργίας τῆς κατὰ Θεόν, δέκα φησὶν εἰληφέναι τάλαντα, καὶ μὴν
 5 καὶ ἐπάνω τεθεῖσθαι πόλεων δέκα· ὅτι τῶν εὐδοκμήσεων τελειότητι
 πάντῃ τε καὶ πάντως ἰσομοιρήσει τὰ γέρα διὰ τοῦτου καταδεικνύς ὁ
 τούτων διανομεύς, τουτέστι Χριστός· Στεῖραν δέ γε τεκεῖν ἑπτὰ, τῶν
 ἁγίων τις ἔφη, τὸ «ἑπτὰ» πον τιθεῖς ἀντὶ τοῦ «πολλά», καὶ ὅσα τυχόν
 εἰς τέλειον ἀριθμὸν καταλογισθεῖεν ἂν ὑπὸ τοῦ τῶν ἀναμετρεῖν ἦ-
 10 ρημένων. Ὅταν τοίνυν λέγηται περὶ τοῦ Ἰωσήφ, ὅτι ἦν ἐτῶν δέκα
 καὶ ἑπτὰ, συντεθεῖσθαι δώσομεν τὸν Ἐμμανουήλ εἰς ἓνα Χριστὸν
 καὶ Υἱὸν ἐκ δυοῖν τελείων, θεότητός τε καὶ ἀνθρωπότητος. Οὐ γάρ
 τοι παραδεξόμεθα τό τισι δοκοῦν, οἰομένοις ὅτι ψυχῆς λογικῆς ὁ
 θεῖος ἐκεῖνος κεκένωτο ναός, ὃν ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου πεφόρηκεν
 15 ὁ Θεὸς Λόγος. Ἄλλ' ὥσπερ ἦν τέλειος ἐν θεότητι, οὕτω καὶ ἐν
 ἀνθρωπότητι, πλὴν εἰς ἓνα συγκεκείμενος ἀπορρητῶς τε καὶ ὑπὲρ
 νοῦν.

Οὐκοῦν σημαίνει μὲν τὸ τέλειον ἐν θεότητι καὶ ὑπαινίττεται πῶς
 ἡμῖν ὁ δέκα ἀριθμὸς, τὸ δὲ οὕτως ἔχον ἐν ἀνθρωπότητι πάλιν ὑπεμ-
 20 φῆνειεν ἂν ὁ ἑπτὰ, μειονεκτούμενος μὲν ὡς ἐν Τριάδι τοῦ δέκα, ἐπε-
 νηνεγμένος δὲ αὐτῷ καὶ οἰονεῖ προσκεκείμενος. Μετὰ γάρ τοι τὸν δέκα
 ἀριθμὸν συμβέβηκεν ὁ ἑπτὰ. Ἐν ὑπεροχῇ δὲ Τριάδος, τουτέστι
 Θεότητος, ὁ ἐκ Πατρὸς Θεὸς Λόγος, ἐν ὑφίξησει δὲ τὸ ἀνθρώπινον
 καὶ Θεοῦ δόξης ἐν μείοσι. Καὶ ὁ μὲν Θεὸς Λόγος νοεῖται προῶν,
 25 προσγέγονε δὲ αὐτῷ τὸ ἀνθρώπινον. Οὐκοῦν ἀναγκαίως προτέτα-
 κται μὲν ὁ δέκα ἀριθμὸς, ἐπενήνεχται γε μὴν ὁ ἑπτὰ. «Ἰωσήφ γάρ»,
 φησὶν, «δέκα καὶ ἑπτὰ ἦν ἐτῶν». Ἄθρει δὴ μοι πρὸς τούτῳ τὸ πρόσ-
 καιρὸν τε καὶ ἄναρχον, ὡς ἔν γε δὴ χρόνῳ, φημί, τοῦ Ἐμμανουήλ.
 Γέγονε μὲν γὰρ ἐτῶν ἀπαρίθμησις ὡς ἐν εἰκόνι τῷ Ἰωσήφ, ἀλλ' ἐπε-
 30 νήνεχται τὸ «ἦν». Κέκληται μὲν γὰρ εἰς γένεσιν τὴν καθ' ἡμᾶς νοου-
 μένην, καὶ εἰς ἐτῶν ἐριθμὸν διὰ τὸ ἀνθρώπινον, καίτοι Θεὸς ὢν ὁ
 Λόγος. Ἄλλ' ἔψεται πάντως τὸ «ἦν» αὐτῷ. Νοεῖται γὰρ καὶ ἔστιν

ἡμερῶν μέχρι τὸ τέλος, ἐπανερχεται πάλι στὴν πρώτη. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν λοιπὸν ἡ ἁγία Γραφή κάνει σύμβολα τελειότητας τοὺς ἀριθμοὺς ποὺ εἶναι τέτοιοι. Ἄλλωστε καὶ μὲ τὴ διανομὴ τῶν ταλάντων, ἐκεῖνος ποὺ ἔφτασε στὸ τέρμα τῆς κατὰ Θεὸν ἐργατικότητας, λέγει ὅτι πῆρε δέκα τάλαντα³⁵, ἀλλὰ καὶ ὅτι θὰ τοποθετηθεῖ ἐπικεφαλῆς δέκα πόλεων³⁶, δείχνοντας μὲ αὐτὸ ὁ διανομέας, δηλαδή ὁ Χριστός, ὅτι τὰ βραβεῖα θὰ εἶναι ὅπωςδήποτε ἴσα μὲ τὴν τελειότητα τῶν ἐπιδόσεων. Κάποιος μάλιστα ἅγιος εἶπε, ὅτι μὰ στεῖρα γέννησε ἑπτὰ παιδιά, χρησιμοποιώντας τὸν ἀριθμὸ ἑπτὰ, ἀντὶ τοῦ πολλά, καὶ ὅσα τυχὸν θὰ μπορούσαν νὰ ὑπολογισθοῦν σὲ τέλειο ἀριθμὸ, ἀπὸ ἐκείνους ποὺ προτιμοῦν νὰ ἀναμετροῦν. Ὅταν λοιπὸν λέγεται γιὰ τὸν Ἰωσήφ, ὅτι ἦταν δεκαεπτὰ ἐτῶν, θὰ θεωρήσουμε ὅτι ὁ Ἐμμανουὴλ ἐνώθηκε σὲ ἓνα Χριστὸ καὶ Υἱὸ ἀπὸ δύο τέλεια, θεότητα καὶ ἀνθρωπότητα. Γιατὶ φυσικὰ δὲν θὰ παραδεχθοῦμε αὐτὸ ποὺ νομίζουν μερικοί, οἱ ὁποῖοι πιστεύουν, ὅτι ἐκεῖνος ὁ θεϊκὸς ναὸς, τὸν ὁποῖο φόρεσε ἀπὸ τὴν ἁγία Παρθένο ὁ Θεὸς Λόγος, ἦταν χωρὶς λογικὴ ψυχὴ. Ἀλλὰ, ὅπως ἦταν Θεὸς τέλειος, ἦταν καὶ ἀνθρώπος τέλειος, ἀλλὰ ἦταν ἐνωμένος σὲ ἓνα μὲ τρόπο ἀπόρητο καὶ πάνω ἀπὸ τὸ νοῦ.

Ἐπομένως ὁ ἀριθμὸς δέκα γιὰ μᾶς σημαίνει τὸ τέλειο σὲ θεότητα, ἐνῶ τὸ ὅτι ἔτσι ἔχει καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα, θὰ μπορούσε νὰ τὸ ὑποδηλώσει ὁ ἀριθμὸς ἑπτὰ, ὑπολειπόμενος βέβαια ὡς πρὸς τὴν Τριάδα, ἀπὸ τὸ δέκα, ἀναφερόμενος ὅμως σ' αὐτὸν καὶ κατὰ κάποιον τρόπο συνδεόμενος μὲ αὐτόν. Γιατὶ μετὰ τὸν ἀριθμὸ δέκα ἀκολούθησε ὁ ἀριθμὸς ἑπτὰ. Ὅμως ὁ προερχόμενος ἀπὸ τὸν Θεὸ Πατέρα Λόγος ὑπερέχει ὡς ἓνας τῆς Τριάδος, δηλαδή τῆς θεότητας, ἐνῶ τὸ ἀνθρώπινο εἶναι ὑποδεέστερο καὶ εἶναι κατώτερο ἀπὸ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὁ Θεὸς Λόγος βέβαια νοεῖται ὅτι προϋπάρχει, ἐνῶ τὸ ἀνθρώπινο προστέθηκε σ' αὐτόν. Ἐπομένως ὑποχρεωτικὰ προτάχθηκε ὁ ἀριθμὸς δέκα, καὶ προστέθηκε ὁ ἀριθμὸς ἑπτὰ. Γιατὶ λέγει, «ὁ Ἰωσήφ ἦταν δεκαεπτὰ ἐτῶν»³⁷. Πρόσεχε λοιπὸν σὲ παρακαλῶ μαζί μ' αὐτὰ τὸ πρόσκαιρο καὶ τὸ ἀναρχο, ἐννοῶ τοῦ Ἐμμανουὴλ, σὰν μέσα στὸν χρόνο. Γιατὶ ἔγινε βέβαια ἡ ἀρίθμηση τῶν ἐτῶν τοῦ Ἰωσήφ σὰν σὲ εἰκόνα, ἀλλὰ προστέθηκε καὶ τὸ «ἦταν». Γιατὶ κλήθηκε σὲ γέννηση ὅπως νοεῖται σὲ μᾶς, καὶ σὲ ἀριθμὸ ἐτῶν ἐπειδὴ ἔγινε ἀνθρώπος, ἂν καὶ ὁ Λόγος ἦταν Θεός. Ὅμως ἀκολουθεῖ ὅπωςδήποτε σ' αὐτὸν τὸ, «ἦταν». Γιατὶ νοεῖται καὶ εἶναι ἀληθινὰ

37. Γέν 37, 2.

ἀληθῶς τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ συναΐδιος, καί, ὡς ὁ θεοπέσιός φησιν Ἰωάννης, «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος».

Οὐκοῦν ἐρῶ εἰσαυθίς Δέκα μὲν καὶ ἑπτὰ ἐτῶν ἦν Ἰωσήφ ὁ θε-
 5 σπέσιος, τὰς δὲ τοῦ πατρὸς ἀγέλας συνεποίμενε τοῖς ἀδελφοῖς, τοῖς ἀπὸ Ζελφᾶς, φημί, καὶ Βάλλας, τουτέστι τοῖς ἐκ θεραπευνῶν. Γεγονὼς γὰρ ἄνθρωπος ὁ ἐκ Θεοῦ Λόγος, τὴν τῶν Ἰουδαίων ἄνω τε καὶ κάτω περιέθει χώραν, συναγείρων ὥσπερ εἰς ἀγάπησιν τὴν πρὸς Θεὸν καὶ Πατέρα ἀπολωλότα πρόδοτα οἴκου Ἰσραήλ. Ὡς γὰρ ὁ
 10 μακάριος γράφει Παῦλος, «Θεὸς ἦν ἐν Χριστῷ, κόσμον ἑαυτῷ καταλλάσσων». Ἐποίμαινε τοίνυν τοῖς εἰς δουλείαν γεγεννημένοις ὁ Ἐμμανουήλ, καὶ τοῖς οἰονεῖ πως ἐκ δύο παιδισκῶν, νόθην, καὶ οὐκ ἔλευθέραν, λαχοῦσι τὴν γένεσιν. Μετὰ γὰρ τοι τὴν τοῦ Ἱεροδοάμ βασιλείαν ἀπήρκασι μὲν τῆς Ἱερουσαλήμ αἱ δέκα φυλαί, κατώχοντο
 15 δὲ καὶ κατωκήκασιν ἐν τῇ Σαμαρείᾳ, παραφέροντος εἰς τοῦτο τοῦ Ἱεροδοάμ, πεπλάνηνται δὲ καὶ προσκεκνηθήκασιν ταῖς δαμάλεσι ταῖς χρυσαῖς ἐκεῖ. Ὅθεν καὶ διὰ φανῆς Ἰεζεκιήλ ὡς δύο γυναῖκας ἐκπεπορνευμένας κατηριᾶτο Θεός, οὕτω λέγων· «Υἱὲ ἀνθρώπου, δύο γυναῖκες ἦσαν θυγατέρες μητρὸς μιᾶς, καὶ ἐξεπόρνευσαν ἐν τῇ Αἰ-
 20 γύπτῳ, ἐν τῇ νεότητι αὐτῶν ἐπόρνευσαν, καὶ ἔπεσον οἱ μαστοὶ αὐτῶν. Ἐκεῖ διεπαρθενεύθησαν. Τὰ δὲ ὀνόματα αὐτῶν, Ὀόλλα ἢ πρεσβυτέρα, καὶ Ὀολίβα ἢ ἀδελφὴ αὐτῆς. Καὶ ἐγένοντό μοι, καὶ ἔτεκον υἱοὺς καὶ θυγατέρας, καὶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν, Σαμάρεια ἢ Ὀόλλα, καὶ Ἱερουσαλήμ ἢ Ὀολίβα». Συνεποίμαινε τοίνυν καθ' ἡμᾶς γεγο-
 25 νῶς ὁ Υἱὸς τοῖς ἐκ δουλείας ἅμα καὶ ἐκ πορνείας γεγεννημένοις Καθηγοῦνται γὰρ ἔτι τῶν ἐξ Ἰσραήλ οἱ κατὰ νόμον προεστηκότες, καί-
 τοι διδάσκοντος ἤδη καὶ μυσταγωγούντος Χριστοῦ τοὺς προσιόντας αὐτῷ καὶ εἰς τὴν τῆς ἀληθείας ἀποκομίζοντος τρίβον. Αὕτη δὲ ἦν αὐτός. Τοιγάρτοι καὶ ἔφασκεν· «Ἐγὼ εἶμι ἡ ὁδός».

30 Ἄλλ' οἱ μὲν Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι καὶ τὴν τῆς νομοθεσίας ἔχοντες δόξαν, κατέβοσκον εἰς τριβόλους, εἰς ἀκάνθας, εἰς πλάνησιν, εἰς διδασκαλίας καὶ ἐντάλματα ἀνθρώπων, ὁ δὲ εἰς νομὴν ἀγαθὴν, καὶ εἰς πόαν ὥσπερ εὐανθεστάτην, τῶν εὐαγγελικῶν παιδευμάτων τὴν εὐφυᾶ καὶ ἀξιάγραστον γινῶσιν. Καὶ οἱ μὲν ἦσαν πομμένες ράβ-
 35

συναΐδιος με τὸν Πατέρα, καί, ὅπως λέγει ὁ θεσπέσιος Ἰωάννης: «Στὴν ἀρχὴ ὑπῆρχε ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦταν μαζί με τὸν Θεό, καὶ Θεός ἦταν ὁ Λόγος»³⁸.

Λοιπὸν θὰ πῶ καὶ πάλι: Ὁ θεσπέσιος Ἰωσήφ ἦταν δεκαεπτὰ ἐτῶν, καὶ ἔβασκε τὰ κοπάδια τοῦ πατέρα του μαζί με τοὺς ἀδελφούς του, ποὺ ἦταν υἱοὶ τῆς Ζελφᾶς καὶ τῆς Βάλλας, δηλαδή τῶν ὑπηρετριῶν. Ἔτσι καὶ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ὅταν ἐγινε ἄνθρωπος, διέτρεχε ὁλόκληρη τὴ χώρα τῶν Ἰουδαίων, ἀπὸ πάνω μέχρι κάτω, ξεσηκώνοντας κατὰ κάποιον τρόπο πρὸς τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα τὰ χαμένα πρόβατα τῆς οἰκογένειας τοῦ Ἰσραήλ. Γιατί, ὅπως γράφει ὁ μακάριος Παῦλος: «Μέσα στὸν Χριστὸ θρῆσκόταν ὁ Θεὸς συμπλιώνοντας τὸν κόσμον μαζί του»³⁹. Ποίμινε δηλαδή ὁ Ἐμμανουήλ ἐκείνους ποὺ ἦταν γεννημένοι δοῦλοι καὶ κατὰ κάποιον τρόπο υἱοὶ δύο ὑπηρετριῶν, ἔχοντας νόθο καὶ ὄχι ἐλεύθερη γέννηση. Γιατὶ μετὰ τὴ βασιλεία τοῦ Ἱεροβοάμ ἐφυγαν ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ οἱ δέκα φυλές, καὶ πῆγαν καὶ κατοίκησαν στὴ Σαμάρεια, μεταφέροντάς τους ἐκεῖ ὁ Ἱεροβοάμ. Ξεγελάσθηκαν ὅμως καὶ προσκύνησαν τὶς ἐκεῖ χρυσές δαμάλες. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Θεὸς τοὺς κατηγοροῦσε μετὰ τὴ φωνὴ τοῦ Ἰεζεκιήλ σὰν δύο γυναῖκες πόρνες, λέγοντας τὰ ἑξῆς: «Υἱὲ τοῦ ἀνθρώπου, ὑπῆρχαν δύο γυναῖκες θυγατέρες μιᾶς μητέρας ποὺ ἐπόρνευσαν στὴν Αἴγυπτο κατὰ τὴν νεότητά τους, καὶ ἔπρασσαν οἱ μαστοὶ τους. Ἐκεῖ ξεπαρνεύθηκαν. Καὶ τὰ ὀνόματά τους ἦταν Ὀόλλα ἢ μεγαλύτερη, καὶ Ὀολίβα, ἢ ἀδελφὴ τῆς. Καὶ ἤρθαν σὲ μένα καὶ γέννησαν υἱοὺς καὶ θυγατέρες, καὶ τὰ ὀνόματά τους εἶναι Σαμάρεια ἢ Ὀόλλα, καὶ Ἱερουσαλήμ ἢ Ὀολίβα»⁴⁰. Ἐποίμινε λοιπὸν ὁ Υἱὸς ὅταν ἐγινε ἄνθρωπος σὰν ἐμᾶς, ἐκείνους ποὺ ἦταν γεννημένοι ἀπὸ δοῦλες καὶ πόρνες. Γιατὶ εἶναι ἀκόμα καὶ τώρα ἡγέτες τῶν Ἰσραηλιτῶν, αὐτοὶ ποὺ προΐστανται αὐτῶν σύμφωνα με τὸν νόμον, ἂν καὶ διδάσκει ἤδη καὶ μυσταγωγεῖ ὁ Χριστὸς αὐτοὺς ποὺ τὸν πλησιάζουν καὶ τοὺς μεταφέρει στὴν ὁδὸ τῆς ἀλήθειας, καὶ ποὺ βέβαια αὐτὴ ἦταν ὁ ἴδιος. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε: «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ὁδός»⁴¹.

Ἄλλὰ οἱ Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ποὺ εἶχαν τὴν πίστη τῆς νομοθεσίας, ἔβασκαν σὲ τριβόλια καὶ ἀγκάθια, σὲ πλάνη καὶ διδασκαλίες καὶ ἐντολές ἀνθρώπων, ἐνῶ αὐτὸς σὲ βοσκὴ καλὴ καὶ σὲ χλόη γεμάτη σὰν με ὠραῖα λουλούδια, τὴν ὁμορφὴ καὶ ἀξιαγάπητη γνώση τῶν εὐαγγελικῶν διδασμάτων. Καὶ ἐκεῖνοι βέβαια ἦταν βοσκοὶ ὀκνηροὶ καὶ

40. Ἰεζ. 23, 4.

41. Ἰω. 14, 6.

μοί τε καὶ ἀναπεπτωκότες, καὶ πρὸς γε τούτοις, λημμάτων ἠττώμενοι καὶ φιλοκέρδειαν νοσοῦντες ἐσχάτην, τὸ «γάλα κατεσθίοντες, τὰ ἔρια περιβαλλόμενοι, καὶ τὸ παχὺ σφάζοντες», κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν, μισθωτοὶ καὶ ἀγέρωχοι, καὶ ὀλίγου παντελῶς ἀξιούντες
 5 λόγου τὸ «χρῆναι πονεῖν ὑπὲρ τῶν προβάτων». Ἄλλ' ὥσπερ οἱ ἀπὸ Ζελφᾶς τε καὶ Βάλλας ψόγον πονηρὸν κατήγαγον ἐπὶ τὸν Ἰωσήφ, οὕτω καὶ τῶν ἀνοσίων Φαρισαίων ἡ δυστροπιωτάτη πληθὺς διαβεβλήκασιν τὸν Ἐμμανουήλ καὶ συκοφαντεῖν ἀπετόλμων τὴν δόξαν αὐτοῦ Σαμαρείτην καὶ οἰνοπότην καὶ δαμονιώντα πρὸς τούτοις, καὶ
 10 ταῖς τοῦ Βεελζεβοῦλ ἐνεργείαις ἐπικουρούμενον εἰς γε τὸ δύνασθαι, φημί, τὰ πονηρὰ ἠρρωσθηκότων ἐξελαύνειν πνεύματα, δυσσεβῶς ὀνομάζοντες. Τοιγάρτοι καὶ διὰ φωνῆς προφήτου τῆς τῶν Ἰουδαίων ἀθυροστομίας κατεκεκράγει λέγων αὐτὸς ὁ Ἐμμανουήλ· «Οὐαὶ αὐτοῖς, ὅτι ἀπεπήδησαν ἀπ' ἐμοῦ. Δεΐλαιοι εἰσιν, ὅτι ἠσέθησαν εἰς
 15 ἐμέ. Ἐγὼ δὲ ἐλυτρώσαμην αὐτούς, αὐτοὶ δὲ κατελάλησαν ψευδῆ κατ' ἐμοῦ». Καὶ πάλιν «Πεσοῦνται ἐν ρομφαίᾳ οἱ ἄρχοντες αὐτῶν, δι' ἀπαιδευσίαν γλώττης αὐτῶν». Πεφλυάρηκε τοίνυν κατὰ Χριστοῦ τῶν Φαρισαίων τὸ στίφος, τὸ θρασύ τε καὶ ἀνελεύθερον. Καὶ τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶ τὸ ἀντενεγκεῖν τοὺς ἀδελφούς ψόγον πονηρὸν κατὰ
 20 Ἰωσήφ.

«Ἄλλ' ἠγαπάτο», φησὶν, «παρὰ τοῦ πατρός, ὅτι υἱὸς γήρως ἦν αὐτῷ». Γεγόνασι μὲν γὰρ καὶ ἕτεροι ποιμένες, καλοὶ τε καὶ ἀγαθοί, πρὸ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἀναδείξεως τῆς ἐν κόσμῳ καὶ μετὰ σαρκός, καὶ πρὸ γε τῶν ἄλλων Μωσῆς ὁ θεοπέσιος καὶ οἱ καθεξῆς τὰς λογικὰς ἀγέλας διαπομαινόντες. Πλὴν διαφερόντως ἠγάπησε τὸν Υἱὸν ὁ Πατὴρ, καίτοι τελευταῖον ὄντα μετὰ τοὺς ἄλλους καὶ ἐν ἐσχάτοις τοῦ αἰῶνος γεγονότα καιροῖς. Ἀρμόσει μὲν οὖν τῷ Ἰακώβ υἱὸν γήρως ἔχειν τὸν Ἰωσήφ. Θεὸς δὲ ἀγήρως, ἀναρχός τε καὶ ἀναυξής καὶ αἰεὶ παντέλειος. Ταύτητοι σοφῶς τῆς τοῦ πρόποντος θήρας ἀφαιμαρ-
 30 τεῖν οὐκ ἐφίεντες τὸν λόγον, γήρως ὥσπερ υἱὸν γεγεννησθῆναι φάμεν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ τὸν Ἐμμανουήλ, ὡς ἐν χρόνοις γεγονότα τοῖς τελευταίοις τοῦ αἰῶνος, δηλονότι τοῦ ἐνεσιῶτος, καὶ ἐπεὶ τοι μετ' αὐτὸν ἕτερος οὐδεὶς. Οὐ γὰρ ἐν ἑτέρῳ σώζεσθαι προσδοκῶμεν. Ἀρχέσει δὴ μόνος, ὅτι μηδὲ ἐν ἄλλῳ κείσθαι φάμεν τὴν τοῦ κόσμου σωτη-

42. Ἰεζ. 34, 3.

43. Πρβλ. Ἰω. 10, 11.

44. Ἰω. 8,48. Ματθ. 11, 19 καὶ 12, 27.

ἀδρανεῖς, καὶ μαζὶ μὲ αὐτὰ ὑποχωροῦσαν στὶς δωροδοκίες καὶ ἔπασχαν ἀπὸ ἄκρα φιλοκέρδεια, «ποὺ ἔτρωγαν τὸ γάλα καὶ φοροῦσαν τὰ μαλλιά καὶ ἔσφαζαν τὸ παχὺ ἄρνι»⁴², σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ προφήτη, μισθωτοὶ καὶ ὑπερήφανοι, ποὺ ἔδιναν πολὺ λίγη σημασία στὸ ὅτι ἔπρεπε νὰ κοπιᾶζουν ὑπὲρ τῶν προβάτων⁴³. Ἀλλὰ ὅπως οἱ υἱοὶ τῆς Ζελφᾶς καὶ τῆς Βάλλας ἐξετόξευσαν κατηγορία κατὰ τοῦ Ἰωσήφ, ἔτσι καὶ τὸ ἄκρως δύστροπο πλῆθος τῶν ἀνιερῶν Φαρισαίων διέβαλαν τὸν Ἐμμανουήλ, καὶ τολμοῦσαν νὰ συκοφαντοῦν τὴ δόξα του, ὀνομάζοντάς τον μὲ τρόπο δυσσεβῆ Σαμαρείτη καὶ οἰνοπότη καὶ ἐπὶ πλέον δαιμονισμένον, βοηθούμενον ἀπὸ τὶς ἐνέργειες τοῦ Βεελζεβούλ στὸ νὰ μπορεῖ δηλαδὴ νὰ διώχνει τὰ πονηρὰ πνεύματα τῶν ἀρρώστων⁴⁴. Γι' αὐτὸ καὶ καταγγέλλει μὲ τὰ λόγια προφήτη τὴν ἀθυροστομία τῶν Ἰουδαίων, λέγοντας ὁ ἴδιος ὁ Ἐμμανουήλ: «Ἀλλοίμονο σ' αὐτούς, γιατί ἔφυγαν ἀπὸ μένα. Εἶναι φοβεροί, γιατί ἀσέθησαν σὲ μένα. Καὶ ἐνῶ ἐγὼ τοὺς ἀπελευθέρωσα, αὐτοὶ μὲ κατηγοροῦσαν ψευδόμενοι ἐναντίον μου»⁴⁵. Καὶ πάλι: «Θὰ πέσουν μὲ ρομφαία οἱ ἄρχοντές τους, ἐπειδὴ ἔχουν ἀπαίδευτη γλῶσσα»⁴⁶. Φλυᾶρησε λοιπὸν ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ τὸ πλῆθος τῶν Φαρισαίων, τὸ θρασὺ καὶ ἀνελεύθερο. Καὶ αὐτὸ, νομίζω, σημαίνει τὸ ὅτι ἐκτόξευσαν βαρεῖα κατηγορία ἐναντίον τοῦ Ἰωσήφ οἱ ἀδελφοὶ του.

«Ὅμως ἀγαπιόταν ἀπὸ τὸν πατέρα του, ἐπειδὴ ἦταν τὸ παιδί τῶν γηρατειῶν του»⁴⁷. Γιατὶ ὑπῆρξαν καὶ ἄλλοι βοσκοὶ καλοὶ καὶ ἀγαθοὶ πρὶν ἀπὸ τὴν παρουσία στὸν κόσμον τοῦ Σωτήρα μας μὲ σάρκα, καὶ πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους ὁ θεσπέσιος Μωϋσῆς, καὶ ἐκεῖνοι, ποὺ μετὰ ἀπὸ αὐτὸν ποίμαναν τὶς λογικὲς ἀγέλες. Ὅμως ὁ Πατέρας ἀγάπησε ἰδιαίτερα τὸν Υἱό, ἃν καὶ ἦταν τελευταῖος, μετὰ τοὺς ἄλλους, καὶ ἦρθε κατὰ τοὺς ἔσχατους καιροὺς τοῦ αἰῶνα. Ταυριάζει λοιπὸν στὸν Ἰακώβ νὰ ἔχει στὰ γηρατεῖα του υἱὸ τοῦ τὸν Ἰωσήφ. Ὁ Θεὸς ὁμως εἶναι ἀγέραστος καὶ ἀναρχος καὶ δὲν μεγαλώνει, καὶ πάντοτε εἶναι παντέλειος. Γι' αὐτὸ μὲ σοφία, μὴ ἐπιθυμώντας νὰ ἀστοχήσει ὁ λόγος μας κυνηγώντας αὐτὸ ποὺ πρέπει, λέμε ὅτι στὰ γηρατεῖα κατὰ κάποιον τρόπο τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα γεννήθηκε ὁ Υἱὸς τοῦ Ἐμμανουήλ, ἐπειδὴ ἦρθε κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια τοῦ αἰῶνα, δηλαδὴ τοῦ παρόντος, καὶ ἐπειδὴ μετὰ ἀπὸ αὐτὸν δὲν ἦρθε κανένας ἄλλος. Γιατὶ δὲν περιμένουμε νὰ σωθοῦμε μὲ ἄλλον⁴⁸. Μᾶς ἀρκεῖ δηλαδὴ αὐτός, γιατί πιστεύουμε ὅτι ἡ σωτηρία καὶ ἡ ζωὴ τοῦ κόσμου δὲν βρίσκεται σὲ ἄλλον. Αὐτὸς λοιπὸν θὰ μᾶς ποιμάνει

45. Ὡσηὲ 7, 13.

46. Ὡσηὲ 7, 16.

47. Γέν. 37, 2.

48. Πράξ. 4, 12.

ρίαν και ζωήν. Αὐτός οὖν ἡμᾶς εἰς αἰῶνας ποιμανεῖ, κατὰ τὴν τοῦ Ψάλλοντος φωνήν, καὶ ὑπ' αὐτῷ κεισόμεθα τῷ ἀγαπητῷ, πεφηνότι μὲν ἐν ἐσχάτοις τοῦ αἰῶνος καιροῖς, καθάπερ ἔφην ἀρτίως, μετὰ σαρκός, προῦφροσθηκότι δὲ ὡς Θεῷ. Φαμέν γὰρ εἶναι τῷ Πατρὶ συναΐδιον.

- 5 Οὐκοῦν ἡγαπάτο μὲν παρὰ τοῦ πατρὸς διαφερόντως ὁ Ἰωσήφ, χιτῶνα δὲ αὐτῷ ποικίλον ἐδίδου, γέρας ὡσπερ ἐξαίρετον, καὶ τῆς ἐνούσης φιλοστοργίας μῆνυσιν ἐναργῆ τὸ χρῆμα τιθείς, ἀλλ' ἦν καὶ τοῦτο τοῖς ἀδελφοῖς δασκανίας ἐρέθισμα καὶ φθόνου πρόφασις, καθὼς καὶ αὐτὸ τῶν πραγμάτων διδάξει τὸ πέρας. Ἐπεμαίνοντο δὲ
- 10 καὶ οἱ Φαρισαῖοι τῷ ἡγαπημένῳ, τουτέστι Χριστῷ, διὰ τοι τὸ παρὰ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ποικιλότηρόν τινα κατημφίεσθαι δόξαν. Τεθαύμαστο γὰρ κατὰ πολλούς, οἶμαι, τρόπους τοῦτο μὲν ὡς ζωοποιός, τοῦτο δὲ ὡς φῶς καὶ καταφωτίζειν οἷός τε τοὺς ἐν σκότῳ, ὡς λεπρούς καθαρίζων καὶ νεκρούς κἄν ἤδη δυσωδοῦντας ῥᾶστα ἐγείρων,
- 15 ὡς θαλάσσαις ἐπιτιμῶν καὶ αὐτοῖς ἐπ' ἐξουσίας ἐποχοῦμενος κύμασι. Καὶ γοῦν ἤδη πως Ἰουδαῖοι διηπορηκότες καὶ τῷ τῆς δασκανίας πυρὶ λοιπὸν ἀφορήτως κατατρυχόμενοι, πρὸς ἀλλήλους ἔλεγον «Τί ποιοῦμεν; ὅτι οὗτος ὁ ἄνθρωπος πολλὰ σημεῖα ποιεῖ». Αἶνιγμα δὴ οὖν ὁ παμποικίλος ἡμῶν χιτῶν ἐστι τῆς πολυειδοῦς ἐνκλείας, ἣν ὁ
- 20 Θεὸς καὶ Πατὴρ περιθεῖναι λέγεται τῷ Υἱῷ καθ' ἡμᾶς γενομένῳ διὰ τὸ ἀνθρώπινον. Ἐπεὶ τό γε ἦκον εἰς ἰδίαν φύσιν, αὐτός ἐστιν ὁ τῆς δόξης Κύριος, κἄν εἰ λέγοι τυχὸν οἰκονομικῶς διὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς ὁμοίωσιν «Πάτερ, δόξασόν σου τὸν Υἱόν». Παρεθῆγοντο δὴ οὖν εἰς λύπας οἱ ἐκ θεραπειῶν, ἐφ' οἷς ἔφην ἀρτίως. Καὶ πρὸς γε δὴ τού-
- 25 τοις, ὑποπτοὶ γεγόνασι διὰ τὴν τῶν ἐνυπνίων ἀφήγησιν. Προαναμανθάνοντες γὰρ, ὡς αὐτοὶ μὲν ἔσσονται κατὰ καιροὺς ὑπὸ πόδας καὶ προσκυνηταί, ὁ δὲ λίαν δὴ ὑπερκείσεται καὶ εἰς τοῦτο δόξης ἀναδραμεῖται λοιπόν, ὡς καὶ αὐτοῖς γενέσθαι προσκυνητὸν τοῖς γεγεννηκόσιν, ἐπέτριζον ἤδη τοὺς ὀδόντας αὐτῶν, καὶ τὰς ἐπὶ τὸ χρῆναι
- 30 φονᾶν εἰσεδέχοντο γνώμας. Παρωξύνοντο δὲ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι καὶ λελύπηντο οὐ μικρῶς, μανθάνοντες ὅτι καὶ αὐτοὺς ὑπερκείσεται τοὺς ἁγίους πατέρας ὁ Ἐμμανουήλ, καὶ προσκυνητὸς ἔσται παντὶ τῷ λαῷ, μᾶλλον δὲ ἀπάσῃ τῇ γῆ, καὶ τοῦτο συνιέντες ἔφασκον «Οὗτός ἐστιν ὁ

στοὺς αἰῶνες, σύμφωνα μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ψαλμωδοῦ⁴⁹, καὶ θὰ μείνουμε κάτω ἀπὸ αὐτόν, τὸν ἀγαπητό, ὁ ὁποῖος ἐμφανίσθηκε βέβαια κατὰ τοὺς ἔσχατους καιροὺς, ὅπως εἶπα πρὶν, μὲ σάρκα, ἀλλὰ προϋπήρχε ὡς Θεός. Γιατὶ λέμε ὅτι εἶναι συναιώνιος μὲ τὸν Πατέρα.

Λοιπὸν ἀγαπιόταν βέβαια ἀπὸ τὸν Πατέρα ἰδιαίτερα ὁ Ἰωσήφ, καὶ τοῦ ἔδωσε χιτῶνα πολύχρωμο σὰν δῶρο ἐξαιρετο καὶ σὰν ἔμπρακτη ἐκδήλωση τῆς ἀγάπης του, ὅμως καὶ αὐτὸ ἔγινε ἐρέθισμα κακολογίας καὶ πρόφαση φθόνου στοὺς ἀδελφούς του, ὅπως θὰ δείξει τὸ τέλος τῶν πραγμάτων. Μαίνονταν παρόμοια καὶ οἱ Φαρισαῖοι πρὸς τὸν ἀγαπημένο, δηλαδή τὸν Χριστό, ἐπειδὴ εἶχε περιβληθεῖ κάποια ποικιλόχρωμη δόξα ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα. Γιατὶ θαυμαζόταν, ὅπως νομίζω, κατὰ πολλοὺς τρόπους. Ἀπὸ τὴ μιά ὡς ζωοποιός, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ὡς φῶς, ἐπειδὴ εἶχε τὴ δύναμη νὰ φωτίζει καὶ ἐκείνους πού θρόσκονταν στὸ σκοτάδι, καὶ ἐπειδὴ θεράπευε τοὺς λεπροὺς καὶ ἀνάστανε νεκροὺς, σηκώνοντάς τους εὐκόλα, ἀκόμα καὶ ὅταν πιά ἀνέδιδαν δυσσομῖα, ἐπειδὴ ἐπιτιμοῦσε τίς θάλασσες καὶ περπατοῦσε πάνω στὰ κύματά τους μὲ ἔξουσία. Καὶ γι' αὐτό, ἐπειδὴ οἱ Ἰουδαῖοι κατὰ κάποιο τρόπο ἀποροῦσαν καὶ ὑπέφεραν ἀφόρητα ἀπὸ τὴ φωτιὰ τοῦ φθόνου, ἔλεγαν μεταξὺ τους: «Τί νὰ κάνουμε; Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος κάνει πολλὰ θαύματα»⁵⁰. Αἰνίγμα λοιπὸν γιὰ μᾶς εἶναι ὁ ποικιλόχρωμος χιτῶνας τῆς πολύμορφης δόξας, τὴν ὁποία λέγεται ὅτι θὰ φορέσει ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας στὸν Υἱὸ πού ἔγινε σὰν ἡμᾶς, γιὰ νὰ σώσει τὸ ἀνθρώπινο γένος. Ἐπειδὴ ὅσο ἔξαρτᾶται ἀπὸ τὴ δική του φύση, εἶναι ὁ Κύριος τῆς δόξας, ἀκόμα καὶ ὅταν λέγει κατ' οἰκονομία, λόγῳ τῆς ὁμοιότητάς του μὲ μᾶς: «Πατέρα, δόξασε τὸν Υἱό σου»⁵¹. Κυριεύονταν λοιπὸν ἀπὸ λύπη οἱ υἱοὶ τῶν ὑπηρετριῶν, ὅπως εἶπα πρὶν ἀπὸ λίγο, καὶ ἐπὶ πλέον ἔμπαιναν σὲ ὑποψίες ἔξαιτίας τῆς διήγησης τῶν ὀνείρων. Γιατὶ, μαθαίνοντας ἐκ τῶν προτέρων, ὅτι αὐτοὶ θὰ γίνουν μὲ τὸν καιρὸ ὑποτακτικοὶ καὶ προσκυνητὲς του, ἐνῶ ἐκεῖνος θὰ εἶναι πολὺ ἀνώτερος καὶ θὰ φτάσει στὸ μέλλον σὲ τέτοιο ὕψος δόξας, ὥστε νὰ προσκυνεῖται καὶ ἀπὸ αὐτοὺς πού τὸν γέννησαν, ἔτριζαν ἤδη τὰ δόντια τους καὶ κατέληγαν στὴν ἀπόφαση, ὅτι πρέπει καὶ νὰ τὸν σκοτώσουν. Ἐξοργίζονταν ὅμως καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ στενοχωροῦνταν ὄχι λίγο, μαθαίνοντας ὅτι ὁ Ἐμμανουήλ θὰ ξεπεράσει καὶ τοὺς ἴδιους τοὺς ἁγίους Πατέρες, καὶ θὰ προσκυνεῖται ἀπὸ ὅλον τὸν λαό, ἢ καλύτερα σ' ὅλη τὴ γῆ, καὶ συνειδητοποιώντας το αὐτὸ ἔλεγαν

51. Ἰω. 17, 1.

κληρονόμος, δεῦτε ἀποκτείνωμεν αὐτόν, καὶ κατάσχωμεν τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ», καίτοι τοῦ μακαρίου Δαβὶδ ἀναφανδὸν λέγοντος ἐνηθρωπηκότι τῷ Μονογενεῖ «Πάντα τὰ ἔθνη ὅσα ἐποίησας, ἤξουσι καὶ προσκυνήσουσιν ἐνώπιόν σου, Κύριε», ἄλλοτε δ' αὐτὸ καὶ αὐτῶν
 5 τῶν ἐξ Ἰσραὴλ τὸν ἐπὶ Χριστῶ φθόνον καὶ τὴν ἀνοσίαν ὀργὴν καταφανῆ τιθέντος καὶ λέγοντος «Ὁ Κύριος ἐβασίλευσεν, ὀργιζέσθωσαν λαοί». Ἀποκρώντως δὴ οὖν τὸν ἀπηνῆ καὶ ἀτίθασον τῶν Ἰουδαίων καταδειξάντες φθόνον, ἐπὶ καιροῦ λέγωμεν τὰ δύσοιστά τε καὶ μαιφόντα τολμήματα, πανταχῆ τὸν τῆς ἱστορίας παραθλίβοντες λό-
 10 γον, καὶ εἰς αὐτὸν τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς ἀναθέοντες τὸν σκοπὸν Ἀνακομίζει γὰρ αὐθις εἰς τοῦτο ἡμᾶς ὁ λόγος.

εἰ. Ἴέναι μὲν γὰρ ἐν Συχέμ τὸν θεσπέσιον Ἰωσήφ τὸ τοῦ πατρὸς ἀνατεῖθει πρόσταγμα, εἴπερ εἰσὶν ἐν εὐρωστίαις, καὶ ὅποι ποτὲ καὶ
 15 τίνα δὴ τρόπον διαπομαίνουσι ἐποπτεύσεται τοὺς ἀδελφούς. Ὁ δὲ ἄπεισι μὲν, εὐρίσκει δὲ μόλις, ἤκιστα μὲν ἐν Συχέμ, κατοικομένους δὲ μᾶλλον εἰς Δοθαῖμ. Ὡς δὲ δὴ προσιόντα τεθέανται, πικρὸν καὶ ἀπηχθήμενον μειδιῶσι, λέγοντες «Ἴδε ὁ ἐνυπνιαστής ἐκεῖνος ἔρχεται». Διαχρήσασθαι δὲ βουλομένους ἀπείργει μὲν ὁ Ρουβεὶμ καθίεσαν δ'
 20 οὖν εἰς ἓνα τῶν λάκκων, καὶ τῆς τοῦ Ρουβεὶμ συμβουλῆς ἀλογήσαντες. Μετ' οὐ πολὺν δὲ τοῦ λάκκου τὸν νεανίαν ἀνιμησάμενοι, τοῖς Ἰσραηλίταις ἀπέδοντο καταβαίνουσι εἰς τὴν Αἴγυπτίων. Ὑπονοστήσας γε μὴν ἐπὶ τὸν λάκκον ὁ Ρουβεὶμ, εἶτα τὸ μειράκιον οὐχ εὐρών, ἐκτεθάναι δὲ ἤδη νομίσας, ἔργον τε γενέσθαι τῆς τῶν φονῶ-
 25 τῶν ἀνοσιότητος, δεδυσφόρηκεν οὐ μικρόν. Καὶ ἀπεκομίσθη μὲν Ἰωσήφ εἰς Αἴγυπτον, τεθρήνηκε δὲ ὁ πατήρ, καὶ μέχρι πολλοῦ κατοικώζων διετέλει. Ἀπεστάλη δὲ παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ἐπισκεψόμενος τοὺς ἐξ Ἰσραὴλ, εἰ διατελοῦσιν ἐν εὐρωστίαις, δῆλον δὲ ὅτι ταῖς νοηταῖς, καὶ εἰ μεμνήκεν ἐν καλῶ τὰ ὑπ' αὐτοὺς θρέμματα, τῆς τῶν πομένων ἐπιεικειᾶς
 30 οὐκ ἀπομοιρήσαντα. Ἀλλ' εὐσηνται μὲν οὐκ ἐν Συχέμ, ἀλλ' ἐν Δοθαῖμ. Ἡ Συχέμ ὄμων" ἐρμηνεύεται. Σημεῖον δ' ἂν γένοιτο φιλεργίας τὸ μέλος. Κατείθισται γὰρ πως ἢ θεόπνευστος Γραφή ποτὲ μὲν ἰσχύν, ποτὲ δὲ εἰς ἔργου τύπον ποιεῖσθαι τὸν ὄμων. Οἷον ἐκεῖνό φαμεν, τό, «Δὸς καρδίαν σου εἰς τοὺς ὄμους», τουτέστιν, εἰς φιλερ-

Αὐτός εἶναι ὁ κληρονόμος, ἔλατε νὰ τὸν σκοτώσουμε καὶ νὰ πάρουμε τὴν κληρονομία του»⁵², ἂν καὶ βέβαια ὁ μακάριος Δαβὶδ ἔλεγε ὀλοφάνερα γιὰ τὸν Μονογενῆ ποῦ ἔγινε ἄνθρωπος «Ὅλα τὰ ἔθνη ὅσα ἔκανες, θὰ ἔρθουν καὶ θὰ σὲ προσκυνήσουν, Κύριε»⁵³, καὶ ἄλλοτε πάλι παρουσίαζε ὀλοφάνερα τὸν φθόνο καὶ τὴν ἀνίερη ὀργὴ καὶ αὐτῶν ἀκόμα τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἰσραὴλ, λέγοντας: «Ὁ Κύριος ἔγινε βασιλιάς ἄς ὀργίζονται οἱ λαοί»⁵⁴. Ἀφοῦ λοιπὸν καταστήσαμε ἔπαρκῶς ὀλοφάνερο τὸν ἀμείληκτο καὶ ἀχαλίνωτο φθόνο τῶν Ἰουδαίων, ἀναφέροντας ἐπίκαιρα τὰ ἀνυπόφορα καὶ δολοφονικὰ σχέδια, στρέφοντας παντοῦ τὸν λόγο τῆς ἱστορίας, ἐπιστρέφουμε καὶ πάλι στὸν σκοπὸ τῆς ἐνανθρώπησης τοῦ Μονογενοῦς. Γιατὶ σ' αὐτὸ μᾶς μεταφέρει πάλι ὁ λόγος.

5. Ἡ ἐντολὴ λοιπὸν τοῦ πατέρα του ἔπεισε τὸν θεοπέσιο Ἰωσήφ νὰ πάει στὴ Συχέμ, γιὰ νὰ δεῖ ἂν οἱ ἀδελφοί του εἶναι καλά, καὶ ποῦ καὶ κάτω ἀπὸ ποιῆς συνθήκης βόσκουν τὰ πρόβατα, καὶ αὐτὸς πηγαίνει βέβαια, ἀλλὰ δὲν τοὺς βρίσκει στὴ Συχέμ, γιατί εἶχαν φύγει μᾶλλον στὴ Δοθαίμ⁵⁵. Ὅταν ὅμως τὸν εἶδαν νὰ πλησιάζει χαμογέλασαν γεμάτοι ἀπὸ κακία καὶ μῖσος, λέγοντας: «Νά, ἔρχεται αὐτὸς ποῦ βλέπει τὰ ὄνειρα»⁵⁶. Καὶ ἐνῶ ἤθελαν νὰ τὸν σκοτώσουν, τοὺς ἐμπόδισε βέβαια ὁ Ρουβείμ, ὅμως τὸν ἔρριξαν σὲ ἕνα λάκκο, ἀψηφώντας τὴ συμβουλὴ τοῦ Ρουβείμ. Ὑστερα ἀπὸ πολὺ λίγο ὅμως ἀνέσυραν τὸν νέο ἀπὸ τὸν λάκκο, καὶ τὸν πούλησαν στοὺς Ἰσραηλιῆτες ποῦ πῆγαιναν στὴν Αἴγυπτο. Ὅταν λοιπὸν ἐπέστρεψε στὸν λάκκο ὁ Ρουβείμ καὶ δὲν βρῆκε τὸν νεανία, νομίζοντας ὅτι ἔχει πεθάνει ἤδη καὶ ὅτι αὐτὸ ἦταν ἔργο τῆς αἰσχροτήτας ἐκείνων ποῦ ἤθελαν νὰ τὸν σκοτώσουν, λυπήθηκε πάρα πολὺ. Καὶ ὁ Ἰωσήφ βέβαια μεταφέρθηκε στὴν Αἴγυπτο, ὁ πατέρας του ὅμως τὸν ἐκλαψε, καὶ συνέχισε νὰ τὸν θρηνεῖ μεγαλόφωνα γιὰ πολὺ. Παρόμοια καὶ ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς στάλθηκε καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα του νὰ ἐπισκεφθεῖ τοὺς Ἰσραηλιῆτες, δηλαδὴ τοὺς πνευματικούς ἀπογόνους τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ νὰ δεῖ ἂν εἶναι καλά, καὶ ἂν τὰ πρόβατα ποῦ βοσκοῦσαν δὲν στεροῦνται τὴ φροντίδα τῶν ποιμένων τους, ὅμως δὲν τοὺς βρῆκε στὴ Συχέμ, ἀλλὰ στὴ Δοθαίμ. Ἡ Συχέμ ἐρημνευόμενη σημαίνει «ῶμος», καὶ τὸ μέλος αὐτὸ θὰ μπορούσε νὰ θεωρηθεῖ σύμβολο τῆς ἀγάπης πρὸς ἐργασία. Γιατὶ συνηθίζει ἡ θεόπνευστη Γραφὴ νὰ χρησιμοποιεῖ τὴ λέξη ῶμος, ἄλλοτε μὲ τὴ σημασία τῆς δύναμης, καὶ ἄλλοτε τοῦ ἔργου. Ὅπως ἐκεῖνο ποῦ λέμε: «Δῶσε τὴν καρ-

55. Γέν. 37, 17.

56. Γέν. 37, 20.

γίαν. Δοθαῖμ δὲ πάλιν “ἐκλείψις ἰκανή”. Κατελήφθησαν τοίνυν οἱ
 5 ἐξ Ἰσραὴλ οὐκ ἐν φιλεργίαις ὄντες ταῖς εἰς ἀρετὴν, οὔτε μὴν ἐν εὐ-
 δοκιμήσεσι ταῖς κατὰ τὸν νόμον, ἀλλ’ ἐν ἐκλείψει πολλῇ, δικαιοσύ-
 νης δηλονότι καὶ ἀπάσης ἐπιεικείας. Οὐ γὰρ ἦν «δίκαιος οὐδὲ εἷς,
 10 οὐκ ἦν ποιῶν χρηστότητα, οὐκ ἦν ἕως ἐνός», ἀλλ’, ὡς Θεὸς πού φη-
 σι διὰ τῆς τοῦ προφήτου φωνῆς, μόνην αὐτῷ προσῆγον τὴν ἀπό
 γλώττης τιμῆν, τὸν νοῦν ἐτέρωθι μεταστήσαντες, καὶ τοῦ χρῆναι
 πληροῦν τὰ νενομιμμένα διὰ Μωσέως, πόρρω που μετοικισάμενοι
 τὴν καρδίαν. Προσέκειντο γὰρ μόναις διδασκαλίαις καὶ ἐντάλμασιν

10 ἀνθρώπων.
 Ἄλλ’ ἐπέγνωσαν μὲν παρόντα μετὰ σαρκὸς τὸν ἠγαπημένον, τὸν
 νοητὸν Ἰωσήφ. Ἐφη γὰρ ὁ μακάριος εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, ὅπως
 μὲν τοι καὶ «ἐκ τῶν ἀρχόντων πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν, ἀλλὰ διὰ
 τοὺς Φαρισαίους οὐχ ὠμολόγουν». Ἐπιγνόντες τοίνυν πεπαρωνή-
 15 κασιν εἰς αὐτόν. Ἀπεκτόνασι γὰρ καὶ ὡσπερ εἰς τινα λάκκον κα-
 θῆκαν οἱ δειλαιοὶ, τὸ βαθὺ καὶ σκοτεινὸν τοῦ θανάτου βάραθρον,
 τουτέστι τὸν ᾄδην. Οὕτω γὰρ ἡμῖν αὐτόν καὶ ὁ θεοπέσιος Δαβὶδ
 κατεσήμαινε λέγων ὡς πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς Πατέρα καὶ Θεόν, ὡς
 20 ἐκ προσώπου Χριστοῦ· «Κύριε, ἀνήγαγες ἐξ ἄδου τὴν ψυχὴν μου,
 20 ἔσωσάς με ἀπὸ τῶν καταβαινόντων εἰς λάκκον». Ἄθρει δέ μοι τῶν
 ἱερῶν Γραμμάτων τὴν ἰσχύν, καὶ τὸ πολὺ λίαν ἀπεξεσμένον εἰς τὸ
 ἀκριβές· «Ὁ λάκκος», φησί, «κενός, ὕδωρ οὐκ εἶχεν», ἵνα σαφῶς καὶ
 ἐναργῶς ὁ ᾄδης ἡμῖν διὰ τούτου κατασημαίνηται. Καὶ τίνα τρόπον,
 25 ἐρῶ. Ὑδωρ μὲν γὰρ σύμβολον ἂν εἴη ζωῆς, ὡς ζωοποιόν. «Ὑδωρ δὲ
 25 οὐκ εἶναι», φησὶν, «ἐν τῷ λάκκῳ». Τῶν γὰρ ζωῆς ἐστερημένων νοοῦν
 ἂν εἰκότως ὁ ᾄδης οἶκός τε καὶ ἐνδιαίτημα. Πλὴν ἀνεβιδάσθη τὸ
 παιδάριον. Ἀνεβίω δὲ καὶ ὁ Χριστὸς ἐκ νεκρῶν. Οὐ γὰρ γέγονε τῷ
 λάκκῳ κάτοχος. Οὐδὲ μεμένηκεν ὁ Χριστὸς εἰς ἄδου, κεκένωκε δὲ
 30 μᾶλλον αὐτόν. «Ἐφη γὰρ τοῖς ἐν δεσμοῖς Ἐξέλθετε». Ἐπειδὴ δὲ
 30 ἀνεβιδάσθη καὶ οὐκ εἰς μακρὰν ὁ θεοπέσιος Ἰωσήφ ἀπῆλθεν εἰς τὴν
 Αἴγυπτίων, ἐκπριαμένων αὐτόν τῶν Ἰσραηλιτῶν ἦσαν δὲ ἀρωμά-
 των ἔμποροι. Ἀνεβίω μὲν γὰρ καὶ ὁ Χριστὸς καὶ ἀναβέβηκεν ἐκ τοῦ

διά σου στους ὤμους»⁵⁷, δηλαδή στήν ἀγάπη τῆς ἐργασίας. Δοθαίμ πάλι σημαίνει, «μεγάλη ἔλλειψη». Βρέθηκαν λοιπόν οἱ Ἰσραηλίτες νά μή ἀγαποῦν τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς, οὔτε νά προκόβουν στίς ἐντολές τοῦ νόμου, ἀλλά νά ἔχουν ἔλλειψη μεγάλη, ἀπό δικαιοσύνη δηλαδή καί κάθε πραότητα. Γιατί λέγει, «δέν ὑπῆρχε κανένας δίκαιος, δέν ὑπῆρχε κανένας πού νά ἐφαρμόζει τήν καλωσύνη, δέν ὑπῆρχε οὔτε ἕνας»⁵⁸, ἀλλά, ὅπως λέγει κάποιος ὁ Θεός μέ τή φωνή τοῦ προφήτη, τόν τιμοῦσαν μόνο μέ τή γλώσσα, ἔχοντας στρέψει ἀλλοῦ τόν νοῦ τους, καί ἀντί νά ἐφαρμόζουν αὐτά πού νομοθέτησε ὁ Μωυσῆς, εἶχαν στρέψει τήν καρδιά τους πολὺ μακριά ἀπό αὐτά⁵⁹. Πρόσεχαν δηλαδή μόνο στίς διδασκαλίες καί τίς ἐντολές τῶν ἀνθρώπων.

Ὡστόσο γνῶριζαν ὅπωςδήποτε ὅτι ἦταν σαρκικά παρῶν ὁ ἀγαπημένος, ὁ πνευματικός Ἰωσήφ. Γιατί ὁ μακάριος εὐαγγελιστής Ἰωάννης εἶπε ὅτι «καί πολλοί ἀπό τοὺς ἄρχοντες πίστεψαν σ' αὐτόν, ἀλλά ἀπό τὸν φόβο τῶν Φαρισαίων δέν τὸ ὁμολογοῦσαν»⁶⁰. Μολονότι λοιπόν τὸν γνῶρισαν πολὺ καλά, ὅμως ἀσχημόνησαν σ' αὐτόν. Τὸν σκότωσαν δηλαδή καί κατὰ κάποιον τρόπο τὸν κατέβασαν, οἱ ἄθλιοι, σάν σέ κάποιον λάκκο, στὸ βαθὺ καί σκοτεινὸ βάραθρο τοῦ θανάτου, δηλαδή στὸν ἄδη. Γιατί ἔτσι μᾶς τὸν περιέγραψε καί ὁ θεσπέσιος Δαβίδ, λέγοντας πρὸς τὸν οὐράνιο Πατέρα καί Θεὸ ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ Χριστοῦ· «Κύριε, ἔβγαλες τὴν ψυχὴ μου ἀπὸ τὸν ἄδη, μέ ἔσωσες, ὥστε νά βρεθῶ μαζί μ' αὐτοὺς πού κατεβαίνουν σέ λάκκο»⁶¹. Καί πρόσεχε σέ παρακαλῶ τὸ βαθὺ νόημα τῶν ἁγίων Γραφῶν καί τὴν πάρα πολὺ μεγάλη ἐπιμονή τους στήν ἀκριβολογία. Γιατί λέγει· «Ὁ λάκκος ἦταν ἄδειος, δέν εἶχε νερό», γιὰ νά δηλωθεῖ ἔτσι σέ μᾶς φανερὰ ὁ ἄδης. Καί μέ ποιὸν τρόπο, θὰ τὸ πῶ. Τὸ νερὸ εἶναι σύμβολο τῆς ζωῆς, ἀφοῦ δίνει ζωή. Λέγει λοιπόν ὅτι «δέν ὑπῆρχε νερὸ στὸν λάκκο»⁶². Ὁ ἄδης δηλαδή εὐλογα θὰ μπορούσε νά θεωρηθεῖ ὡς κατοικία καί τόπος διαμονῆς ἐκείνων πού δέν ἔχουν ζωή. Ὡστόσο τὸ παιδί βγῆκε ἀπὸ τὸν λάκκο. Καί ὁ Χριστὸς ἀναστήθηκε ἀπὸ τοὺς νεκροὺς. Δέν κρατήθηκε δηλαδή στὸν λάκκο. Οὔτε ἔμεινε στὸν ἄδη ὁ Χριστὸς, ἀλλὰ μᾶλλον ἄδειασε αὐτόν. «Γιατί εἶπε στους δέσμους τοῦ ἄδη· Βγεῖται ἔξω»⁶³. Ἐπίσης ὁ θεσπέσιος Ἰωσήφ βγῆκε πολὺ γρήγορα ἀπὸ τὸν λάκκο καί μετέβη στήν Αἴγυπτο, γιατί τὸν ἀγόρασαν οἱ Ἰσραηλίτες, οἱ ὁποῖοι ἦταν ἔμποροι ἀρωμάτων. Ἀναστήθηκε λοιπόν καί ὁ Χριστὸς καί βγῆκε ἀπὸ τὸν λάκκο καί, ἀφή-

60. Ἰω. 12, 42.

61. Ψαλμ. 29, 4.

62. Γέν. 37, 24.

63. Ἦσ. 49, 9.

λάκκον, μεταπεφοίτηκε δὲ τὴν Ἰουδαίαν ἀφείς εἰς τὴν τῶν ἐθνῶν χώραν περιφερόντων αὐτὸν τῶν νοητῶν Ἰσραηλιτῶν, τουτέστι, τῶν ἐν ὑπακοῇ Θεοῦ ἐρμηνεύεται γὰρ οὕτως ἡ λέξις.

Τίνες δ' ἂν εἶεν οἱ τοιοῖδε; Πάλιν οἱ μακάριοι μαθηταί, τὸ οὗς
 5 ὑποθέντες τοῖς διὰ Χριστοῦ παιδεύμασι, καὶ ἀπαρχὴ γεγονότες τῶν εὐδοκμοῦντων ἐν ὑπακοῇ καὶ πίστει καὶ τοῖς ὑπὲρ νόμον ἀντήμασιν. Οἱ γὰρ τοιοῖδε νοοῖντ' ἂν εἰκότως καὶ ἀρωμάτων ἔμποροι, τὸ Χριστοῦ μυστήριον εὐωδιάζοντες, καὶ ἀπάσης ἀρετῆς ἰδέαν ἐν ἰδίαις ψυχαῖς ἀναματτόμενοι γενικῶς. Οὗτοι τὸν Ἰησοῦν ἐξεπρίαντο
 10 τρόπον τινά, πάντα μὲν ἀφέντες τὰ ἐν νόμῳ λαμπρά, τὸν ἕνα δὲ καὶ «πολύτιμον» ἔμπορευσάμενοι «μαργαρίτην», κατὰ τὴν αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος παραβολὴν. Οὗτοι τοῖς ἔθνεσι διεκόμισαν τὸν Χριστόν, ἱερουργοῦντες τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ ἀνὰ πᾶσαν τὴν ὑφ' ἥλιον κηρύττοντες ὡς Θεὸν καὶ Κύριον, καὶ ὡς λίθον ἐκλεκτόν, ἀποδοκιμασθέν-
 15 τα μὲν παρὰ τῶν ἐν νόμῳ καὶ νοητῶν οἰκοδόμων, ἐκλεκτόν δὲ καὶ ἔντιμον παρὰ Θεοῦ καὶ εἰς κεφαλὴν γωνίας κείμενον. Πλήν ὅτι κεκώλυκεν ὁ Ρουβεὶμ φονῶντας τοὺς ἀδελφούς· δεδυσφόρηκε δὲ καὶ Ἰούδας. Καὶ ἦν μὲν Ρουβεὶμ πρωτότοκος, Ἰούδας γε μὴν ἐκ τῆς εἰς βασιλείαν κεκλημένης φυλῆς.

20 Οὐκοῦν ὅσοι τὴν τοῦ πρωτοτόκου συμμορφίαν πεπλουτήκασι, εἴτερ ἦσαν ἐξ Ἰουδαίων, καὶ ὅσοι κέκληνται πρὸς τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν, τὸ διὰ Χριστοῦ προσηκόμενοι κήρυγμα, δεδυσφορήκασι οὐ μικρῶς ἐπὶ τοῖς κατ' αὐτοῦ τολμήμασιν. Ἦσαν γὰρ, ἦσαν οὐκ εὐαρίθμητοι κατ' ἐκεῖνο καιροῦ, κατὰ τε τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τὴν ἑτέραν
 25 τῶν Ἰουδαίων χώραν, οἱ λελυτημένοι καὶ συναληγήσαντες Χριστῷ ἠτιμασμένοι. Τεθρήνηκε δὲ ὁ πατὴρ τὸν Ἰωσήφ· «Οὐ γὰρ ἠθέλε παρακληθῆναι», φησὶν Πάρεσι δὴ οὖν κἀντεῦθεν ἰδεῖν ὅτι λελύτηκεν οὐ μετρίως τὸν ἐν οὐρανοῖς Πατέρα καὶ Θεὸν ἢ εἰς Χριστόν παροινία καὶ τὰ μαιφόμενα τῶν Ἰουδαίων ἐγχειρήματα. Προσκεκρού-
 30 κασι δὲ οὕτω δεινῶς, ὡς παραιτεῖσθαι παράκλησιν, μονονουχὶ δὲ καὶ ἀνέχεσθαι μηδενὸς εἴτερ ἔλοιτό τις τὰς ὑπάρ αὐτῶν ποιεῖσθαι λιτάς. Ἐλιπάρουν μὲν γὰρ οἱ προφήται πολλάκις καὶ σώζεσθαι παρεκάλουν τὸν Ἰσραὴλ, καίτοι δεδρακότα τὰ ἐπέκεινα λόγου παντὸς κατὰ τῶν προφητῶν. Κατενόησε δὲ τὴν ἡμερότητα πολλάκις Θεός οἰκέται

νοντας τὴν Ἰουδαία, μετέβη στὴ χώρα τῶν ἐθνικῶν, ὅπου τὸν περιέφεραν οἱ πνευματικοὶ Ἰσμαηλίτες, δηλαδή ἐκεῖνοι ποὺ ὑπάκουαν στὸν Θεό, γιατί αὐτὸ σημαίνει ἐρμηνευόμενο τὸ ὄνομά τους.

Καὶ ποιοὶ μπορεῖ νὰ εἶναι αὐτοί; Εἶναι πάλι οἱ μακάριοι μαθητές, οἱ ὅποιοι εἶχαν στήσει τὸ αὐτὶ τους στὶς διδασκαλίες τοῦ Χριστοῦ καὶ εἶχαν γίνεи ἀρχὴ αὐτῶν ποὺ εὐδοκιοῦν σὲ ὑπακοή καὶ πίστη καὶ στὰ κατορθώματα τὰ πάνω ἀπὸ τὸν νόμο. Γιατί αὐτοὶ θὰ μπορούσαν εὐλόγα νὰ θεωρηθοῦν ἔμποροι ἀρωμάτων, ἀφοῦ ἀναδίδουν τὸ ἄρωμα τοῦ μυστηρίου τοῦ Χριστοῦ, καὶ γενικὰ ἀποτυπώνουν κάθε ἰδέα ἀρετῆς στὶς ψυχές τους. Αὐτοὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἀγόρασαν τὸν Ἰησοῦ, ἀφήνοντας ὅλα τὰ λαμπρὰ τοῦ νόμου, καὶ ἀγοράζοντας τὸ ἓνα καὶ «πολύτιμο μαργαριτάρι»⁶⁴, σύμφωνα μὲ τὴν παραβολὴ τοῦ Σωτήρα. Αὐτοὶ μετέδωσαν τὸν Χριστὸ στὰ ἔθνη, ἐφαρμόζοντας τὸ Εὐαγγέλιο, καὶ κηρῦσσοντας τὸν σ' ὅλη τὴ γῆ ὡς Θεὸ καὶ Κύριο, καὶ σὰν πολύτιμο λίθο, αὐτὸν ποὺ ἀποδοκιμάσθηκε βέβαια ἀπὸ τοὺς νοητοὺς οἰκοδόμους τοῦ νόμου, ἀλλὰ κρίθηκε ἐκλεκτὸς καὶ πολύτιμος ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ τοποθετήθηκε στὴν κορυφὴ τῆς γωνίας⁶⁵. Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὸν Ρουβεὶμ ποὺ ἐμπόδισε τοὺς ἀδελφούς του νὰ τὸν σκοτώσουν, δυσαναχέτησε καὶ ὁ Ἰούδας. Καὶ ὁ Ρουβεὶμ βέβαια ἦταν ὁ πρωτότοκος, ἐνῶ ὁ Ἰούδας ἀπὸ τὴ φυλὴ ποὺ εἶχε κληθεῖ νὰ βασιλεύσει.

Ἄλλοι λοιπὸν ἦταν ὅμοιοι μὲ τὸν πρωτότοκο καὶ προέρχονταν ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, καὶ ὅσοι κλήθηκαν στὴν οὐράνια βασιλεία, ἀφοῦ δέχθηκαν τὸ κήρυγμα γιὰ τὸν Χριστὸ, λυτήθηκαν πάρα πολὺ γιὰ ὅσα ἔγιναν ἐναντίον του. Καὶ ἦταν ὄχι καὶ λίγοι ἐκεῖνον τὸν καιρὸ καὶ στὴν Ἱερουσαλήμ καὶ στὴν ὑπόλοιπη χώρα τῶν Ἰουδαίων, οἱ ὅποιοι λυτήθηκαν καὶ πόνεσαν μαζί μὲ τὸν Χριστὸ ποὺ ἀτιμαζόταν. Θρήνησε ὁ πατέρας τοῦ Ἰωσήφ· γιατί λέγει, «Καὶ δὲν ἠθελε νὰ παρηγορηθεῖ»⁶⁶. Μποροῦμε δηλαδή καὶ ἀπὸ ἐδῶ νὰ δοῦμε, ὅτι δὲν λύπησε λίγο καὶ τὸν οὐράνιο Πατέρα καὶ Θεὸ ἢ ὅμοια μὲ μεθυσμένων συμπεριφορὰ καὶ τὰ δολοφονικὰ ἐγχειρήματα τῶν Ἰουδαίων. Καὶ τὸν ἐξόργισαν τόσο φοβερά, ὥστε νὰ μὴ δέχεται παρηγοριά, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο νὰ μὴ δέχεται κανένα, ἂν ἠθελε κάποιος νὰ τὸν παρακαλέσει γι' αὐτούς. Γιατί οἱ προφήτες τὸν ἐκλιπαροῦσαν πολλές φορές καὶ τὸν παρακαλοῦσαν νὰ σωθεῖ ὁ Ἰσραήλ, ἂν καὶ εἶχε διαπράξει αὐτὰ ποὺ ξεπερνοῦν κάθε περιγραφή ἐναντίον τῶν προφητῶν. Ὁ Θεὸς βέβαια ἔδειξε κατανόηση στὴν ἡμερό-

64. Ματθ. 13, 46.

65. Ψαλμ. 117, 22.

66. Γέν. 37, 35.

γὰρ ἦσαν οἱ κινδυνεύσαντες Ἐπεὶ δὲ πεπαρονήκασιν εἰς αὐτὸν τὸν Χριστόν, ἀπαράκλητος ὁ Πατήρ, δυσανάτρεπτος ὁ θυμός. Ὑβρισται γὰρ οὐκ ἔτι τις προφήτης, ἀλλ' ὁ τῶν ὄλων Σωτήρ, ὁ Δεσπότης τῶν προφητῶν, τουτέστι Χριστός, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἡ
5 δόξα σὺν ἀγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

Περὶ τοῦ Ἰούδα καὶ τῆς Θάμαρ.

α'. Σκοπὸς τῆ θεοπνεύστῃ Γραφῇ τὸ Χριστοῦ μυστήριον διὰ μυρίων ὄσων ἡμῖν κατασημῆναι πραγμάτων. Παρεικάσαι δ' ἂν τις αὐτὴν λαμπρᾷ καὶ ἀξιαγάστῳ πόλει, καὶ οὐ μίαν ἐχούσῃ τὴν βασιλέ-
10 ως εἰκόνα, πλείστας δὲ ὄσας καὶ ἐν τόπῳ παντὶ ἀνατεθειμένας περιφανῶς. Ἄθρει γὰρ ὅπως τῶν εἰς τοῦτο τελούντων διηγημάτων οὐδὲν μὲν παρήσιν, ἔρχεται δὲ διὰ πάντων Κἂν εἰ ἔχοι τι τὸ ἀκαλλές τῆς ἱστορίας ὁ λόγος, δι' οὐδενὸς ποιεῖται τὰ τοιάδε τυχόν, ἔς τ' ἂν αὐτῇ τὸ προκειμένον ἐξυφαίνεται καλῶς. Ποιεῖσθαι γὰρ κατάρρησιν τῆς
15 τῶν ἀγίων ζωῆς οὐ σκοπὸς αὐτῆ, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, διαμορφοῦν δὲ μᾶλλον ἡμῖν τοῦ μυστηρίου τὴν γνῶσιν, δι' ὧν ἂν γένοιτο σαφῆς τε καὶ ἀληθῆς ὁ ἐπ' αὐτῷ λόγος, καὶ οὐδαμόθεν ἔχων τὸ ἐπιτιμᾶσθαι δεῖν, ὡς τῆς ἀληθείας ἡμαρτηκῶς. Γράφεται τοίνυν ἡμῖν ὡς ἐν τῷ Ἰούδα πάλιν, καὶ μέντοι καὶ τῆ Θάμαρ, τῆς τοῦ Σωτήρος οἰκονομίας
20 τὸ μυστήριον. «Ἐγένετο», γὰρ φησιν, «ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, κατέβη Ἰούδας ἀπὸ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, καὶ ἀφίκετο πρὸς ἄνδρα τινὰ Ὀδολαμίτην, ᾧ ὄνομα Ἰρας. Καὶ εἶδεν ἐκεῖ Ἰούδας θυγατέρα ἀνθρώπου Χαναναίου, ἧ ὄνομα Σαβά. Καὶ ἔλαβεν αὐτήν, καὶ εἰσῆλθε πρὸς αὐτήν, καὶ συλλαβοῦσα ἔτεκεν υἱόν, καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ
25 Ἡρ. Καὶ συλλαβοῦσα πάλιν, ἔτεκεν υἱόν, καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Αὐνᾶν. Καὶ προσθεῖσα, ἔτι ἔτεκεν υἱόν, καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Σηλώμ». Παῖδες μὲν οὖν οὗτοι γεγόνασι τῷ Ἰούδα τρεῖς.

Ἐπειδὴ δὲ εἰς ἧσιν ἦκον οἱ νεανίαί, δέχεται τὴν Θάμαρ καὶ τῷ πρωτοτόκῳ συγκαθειργνυσι, τουτέστι τῷ Ἡρ. Ἐπειδὴ δὲ ἦν πονη-
30 ρὸς ἐν ὀφθαλμοῖς τοῦ Θεοῦ, πρὸ παιδῶν γονῆς τῶν καθ' ἡμᾶς ἀπηλλάττετο. «Ἀπέκτεινε», γὰρ φησιν, «αὐτὸν ὁ Θεός». Εἶτα προτρέπει

τητα πολλές φορές. Γιατί εκείνοι που κινδύνευσαν ήταν υπηρέτες. "Όταν όμως έδειξαν παρανοϊκή συμπεριφορά έναντίον του ίδιου του Χριστού, ο Πατέρας έμεινε άσυγκίνητος, και ο θυμός του ήταν πολύ δύσκολο να ανατραπεί. Γιατί δέν υβρίσθηκε κάποιος προφήτης πιά, αλλά ο Σωτήρας του κόσμου, ο Κύριος των προφητών, δηλαδή ο Χριστός, διά του όποιου και μαζί με τον όποιο πρέπει ή δόξα στον Θεό και Πατέρα, μαζί με τό άγιο Πνεύμα στους αιώνες των αιώνων." Αμήν.]

Γιά τον 'Ιούδα και τη Θάμαρ.

1. Σκοπός της θεόπνευστης Γραφής είναι να μάς κάνει ολοφάνερο τό μυστήριο του Χριστού με μύρια όσα γεγονότα, και θα μπορούσε κάποιος να την παρομοιάσει με μιá πόλη λαμπρή και αξιοθαύμαστη, ή όποία δέν έχει μιá μόνο εικόνα του βασιλιá, αλλά πάρα πολλές, και τοποθετημένες σε κάθε τόπο με τρόπο περίλαμπρο. Πρόσεχε λοιπόν, ότι όλες οι διηγήσεις που γίνονται για τον σκοπό αυτόν δέν παραλείπουν τίποτε, αλλά αναφέρονται σε όλα. Και εάν ή έξιτόρηση του γεγονότος έχει κάτι τό άσχημο, δέν δίνει ένδεχομένως καμμιά σημασία γι' αυτά, άρκεί μόνο τό έξεταζόμενο θέμα να εκτίθεται με τρόπο καλόν. Γιατί σκοπός της δέν είναι ή έξιτόρηση της ζωής των άγιων, πολύ απέχει από αυτό, αλλά να μάς δώσει πλήρη τή γνώση του μυστηρίου με όλα εκείνα με τά όποια θα μπορέσει ο λόγος για τό θέμα αυτό να γίνει σαφής και άληθινός, και δέν πρέπει να κατηγορείται από πουθενά ότι έκανε λάθος ως προς την άλήθεια. Εϊκονίζεται λοιπόν πάλι κατά κάποιον τρόπο σε μάς και με τον 'Ιούδα, αλλά και με τη Θάμαρ, τό μυστήριο της οικονομίας του Σωτήρα. Γιατί λέγει: «Τόν καιρό εκείνο έφυγε ο 'Ιούδας από τους άδελφούς του, και πήγε σε κάποιον άνδρα 'Οδολαμίτη, του όποιου τό όνομα ήταν 'Ιρας. 'Εκεί ο 'Ιούδας είδε τή θυγατέρα κάποιου Χαναναίου, που λεγόταν Σαβά. Τήν πήρε λοιπόν, ήρθε σε συνουσία μαζί της, και εκείνη έμεινε έγκυος και γέννησε υίο, που τον όνόμασε 'Ηρ. "Εμεινε και πάλι έγκυος και γέννησε υίο, που τον όνόμασε Αυνάν. Και συνεχίζοντας γέννησε και άλλον υίο, και τον όνόμασε Σηλώμ»⁶⁷. Αυτοί λοιπόν ήταν οι τρεις υιοί του 'Ιούδα.

"Όταν όμως οι νεαροί έγιναν έφηβοι, δέχεται την Θάμαρ και την παντρεύει με τον πρωτότοκο υίο του, δηλαδή τον 'Ηρ. 'Επειδή όμως ο 'Ηρ ήταν κακός στα μάτια του Θεού, προτού να γεννήσει παιδιά. πέθανε. Γιατί λέγει: «Τόν θανάτωσε ο Θεός»⁶⁸. "Επειτα ο 'Ιούδας προέτρεψε

τὸν Ἀνῶαν ὁ πατὴρ τῆ τοῦ ἀδελφοῦ συγκατευνάζεσθαι γυναικί καὶ ἀνασπῆσαι σπέρμα τῷ κατοικομένῳ. Ὁ δέ, ἐπειτέρ οὐκ αὐτοῦ φησὶν ἔμελλεν ἔσεσθαι τὸ γεννώμενον, τὸν συνόδου νόμον ἠδίκει, καταχέων εἰς γῆν, καὶ οὐχὶ μᾶλλον ἐδίδου τὴν σποράν. Διόλλυται δὲ καὶ οὗτος
5 εὐθύς ἐκ θείας ὀργῆς. Οὗ γεγονότος, ἐδεδίει λοιπὸν ὁ Ἰούδας τὸν τρίτον αὐτῆ συγκατοικίζεῖν υἱόν, φημὶ δὴ τὸν Σηλώμ. Καὶ τῶν εἰς τοῦτο δευμάτων ἢ πρόφασις ἦν, «Μὴ ἄρα πως καὶ αὐτὸς ἀπόλοιτο», φησὶν Ἐποιεῖτο δὲ σκήψιν τοῦ μὴ χρῆναι πληροῦν τὸν γάμον, τὸ τῆς τοῦ παιδὸς ἡλικίας κομιδῆ βραχύ. Εἶπε γάρ, φησὶ, τῆ νύμφῃ αὐτοῦ· «Κά-
10 θου χῆρα ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ πατρὸς σου, ἕως μέγας γένηται Σηλώμ ὁ υἱός μου». Εἶπε γάρ· «Μὴ ποτε ἀποθάνῃ καὶ οὗτος, ὥσπερ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ». Ἀπελθοῦσα δὲ Θάμαρ ἐκάθητο ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ πατρὸς αὐτῆς.

Εἶτα καιροῦ διαγεγονότος, δεδυσφόρηκεν ἡ Θάμαρ ἐπὶ τῷ μελλησιμῷ τοῦ γάμου. Συνήσει δὲ ἤδη πως, ὡς οὐκ ἂν οἴσει πρὸς πέρας
15 αὐτῆ τὸ ἐπηγγελμένον ὁ κηδεστή, σκήπτεται δὲ μᾶλλον ἀνατιθεὶς εἰς ὑπέρθεσιν καὶ εἰς ἐλπίδας οὐκ ἔσομένας τὸ προσδοκηθέν. Καὶ τί δὴ ἄρα πρὸς τοῦτο μηχανᾶται λοιπόν; «Ἀπηγγέλη», φησὶ, «τῆ Θάμαρ τῆ νύμφῃ αὐτοῦ, λέγοντες Ἰδοὺ ὁ πενθερός σου ἀναβαίνει εἰς Θαμνὰ κεῖραι τὰ πρόβατα αὐτοῦ. Καὶ περιελομένη τὰ ἱμάτια τῆς χηρέυσεως
20 ἀφ' ἑαυτῆς, περιεβάλλετο θέριστρον, καὶ ἐκαλλωπίσατο, καὶ ἐκάθητο πρὸς ταῖς πύλαις Αἰνάν, ἣ ἐστὶν ἐν παρόδῳ Θαμνὰ. Εἶδε γάρ ὅτι μέγας γέγονεν ὁ υἱὸς αὐτοῦ Σηλώμ, αὐτὸς δὲ οὐκ ἔδωκεν αὐτὴν αὐτῷ γυναικί. Καὶ ἰδὼν αὐτὴν ὁ Ἰούδας, ἔδοξεν αὐτὴν πόρνην εἶναι. Κατεκαλύφατο γάρ τὸ πρόσωπον αὐτῆς, καὶ οὐκ ἐπέγνω αὐτὴν». Εἶτα
25 συνηρηπάζετο πρὸς ἐπιθυμίαν· αἰτοῦντι δὲ τῷ γυναικί μισθώματα, πέμψειν ἔριφον ἐπηγγέλλετο, ὀμηρὰ τε τῆς ἐπαγγελίας αἰτούσης, δίδωσι τὴν ράβδον καὶ τὸν δακτύλιον καὶ τὸν ὀρμίσκον, τουτέστι κόσμημά τι τῶν περὶ τὴν δέριν (οἰηθεὶς δ' ἂν τις, καὶ μάλα εἰκότως, ἅτε δὴ Χαλδαῖον ὄντα τὸν Ἰούδα, μὴ ἐν ῥαθυμίᾳ γενέσθαι τοῦ κατακλί-
30 νεσθαι φιλεῖν)· φιλόκοσμοι γάρ οἱ Χαλδαῖοι, χρυσῶν δὲ καὶ χεῖρας καὶ δέριν καταλαμπρύνουσι, καὶ αὐτὴν δὲ τρίχα στεφανοῦσιν ἕσθ' ὅτε. Νενόμισται δὲ καὶ τοῦτο παρ' αὐτοῖς καὶ ἀνδροπρεπές, γνώρισμά τε τῆς ἀνωτάτω λοιπὸν εὐγενείας καὶ τῶν εἰς ἀνδρείαν ἐπαίνων οὐκ ἀμοιροῦν.

τὸν Αὐνάν νὰ κοιμηθεῖ μετὰ τὴ γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ του, γιὰ νὰ ἀναστήσει σπέρμα σ' αὐτὸν ποὺ πέθανε. Καὶ ἐκεῖνος, ἐπειδὴ αὐτὸ ποὺ θὰ γεννιόταν δὲν θὰ ἦταν δικό του, παρέβη τὸν νόμο τῆς συνεύρεσης, καὶ ἔχυσε τὸ σπέρμα του στὸ χῶμα καὶ δὲν ἔδωσε τὸ σπέρμα του. Καὶ θανατώθηκε καὶ αὐτὸς ἀμέσως ἀπὸ θεῖα ὀργή⁶⁹. "Ὅταν ἔγινε καὶ αὐτὸ φοβήθηκε ὁ Ἰούδας νὰ βάλει τὸν τρίτο, δηλαδή τὸν Σηλώμ, νὰ κοιμηθεῖ μαζί της. Καὶ ἡ δικαιολογία αὐτῶν τῶν φόβων ἦταν, «Μήπως», λέγει, «χαθεῖ καὶ αὐτός»⁷⁰. Καὶ ὡς δικαιολογία γιὰ τὸ ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ κάνει τὸν γάμο πρόβαλε τὴν πολὺ μικρὴ ἡλικία τοῦ παιδιοῦ. Γιατὶ λέγει, εἶπε στὴ νύφη του «Μεῖνε χήρα στὸ σπίτι τοῦ πατέρα σου, μέχρι νὰ μεγαλώσει ὁ υἱός μου Σηλώμ». Γιατὶ σκέφθηκε· «Μήπως πεθάνει καὶ αὐτός, ὅπως οἱ ἀδελφοί του»⁷¹. Καὶ ἡ Θάμαρ ἔφυγε καὶ ἔμενε στὸ σπίτι τοῦ πατέρα της.

Ἐπειτα, ἀφοῦ πέρασε καιρὸς, στενοχωρήθηκε ἡ Θάμαρ γιὰ τὴν ἀναβολὴ τοῦ γάμου. Γιατὶ κατάλαβε πὼς δὲν θὰ πραγματοποιήσῃ ὁ πεθερὸς της τὴν ὑπόσχεσή του, καὶ μᾶλλον σκέπτεται νὰ μεταθέσῃ τὴν προσδοκία της σὲ ἐλπίδες ποὺ δὲν θὰ πραγματοποιηθοῦν. Καὶ τί ἐπινοεῖ λοιπὸν γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτόν; «Εἰδοποίησαν», λέγει, «στὴ νύφη τοῦ Θάμαρ καὶ τῆς εἶπαν· Νά, ὁ πεθερὸς σου ἐρχεται στὴ Θαμνά γιὰ νὰ κουρέψῃ τὰ πρόβατά του. Ἐκείνη τότε θγαζόντας τὰ ροῦχα τῆς χηρείας ἀπὸ πάνω της, φόρεσε ἔνδυμα θερινό, καλλωπίσθηκε, καὶ καθόταν στὶς πύλες τῆς Αἰνάν, ἡ ὁποία βρίσκεται στὴν ἀρόδο γιὰ τὴ Θαμνά. Γιατὶ εἶδε ὅτι εἶχε μεγαλώσει ὁ υἱὸς τοῦ Σηλώμ, καὶ αὐτὸς δὲν τοῦ τὴν ἔδωσε γιὰ γυναῖκα του. "Ὅταν ὁ Ἰούδας τὴν εἶδε νόμισε πὼς εἶναι πόρνη. Γιατὶ εἶχε καλύψει τὸ πρόσωπό της καὶ δὲν τὴν γνώρισε»⁷¹. Ἐπειτα τοῦ δημιουργήθηκε ἐπιθυμία καὶ ἡ γυναῖκα τοῦ ζήτησε ἀμοιβή, τῆς ὑποσχέθηκε πὼς θὰ τῆς στείλῃ ἓνα ἐρίφιο, καὶ ὅταν τοῦ ζήτησε ἐγκύηση γιὰ τὴν ὑπόσχεσή του, τῆς ἔδωσε τὸ ραβδί του, τὸ δαχτυλίδι, τὸν ὀρμίσκο, δηλαδή ἓνα κόσμημα ποὺ φοροῦσε στὸν λαιμό του (θὰ μποροῦσε νὰ νομίσει κανεῖς, καὶ πολὺ δικαιολογημένα, ἐπειδὴ ὁ Ἰούδας ἦταν Χαλδαῖος, δὲν δισταζε νὰ θέλῃ νὰ κοιμηθεῖ μαζί της). Γιατὶ οἱ Χαλδαῖοι ἀγαποῦν τὰ κοσμήματα καὶ κοσμοῦν τὰ χέρια καὶ τὸν λαιμό τους, μερικὲς φορὲς μάλιστα φοροῦν καὶ στεφάνια στὰ μαλλιά τους. Ἐπὶ πλεον νόμιζαν ὅτι καὶ αὐτὸ ἦταν γι' αὐτοὺς ἀνδροπρέπεια καὶ γνώρισμα τῆς ἀνώτατης καταγωγῆς τους, καὶ ἀκόμα ὅτι αὐτὸ δὲν στεροῦνταν τὸν ἔπαινο γιὰ ἀνδρεία.

69. Γέν. 38, 10.

70. Γέν. 38, 11.

71. Γέν. 38, 13-15.

Τούτων δὲ ὡδε τετελεσμένων, ᾤχετο μὲν ὁ Ἰούδας ὡς ἦν ἐν ἀρχαῖς ὁ σκοπὸς αὐτῶ. Ἡ δὲ πρὸς τὴν τοῦ πατρὸς ἐστίαν ἀνεκομίζετο, καὶ δὴ καὶ ἐν καλῷ τῆς ἐλπίδος ἦν κυφοροῦσα λοιπόν. Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο μεμάθηκεν ὁ Ἰούδας, τεθνάναι δεῖν ἔφη τὸ γύναιον ὡς πε-
 5 πορνευμένον. Ὡς δὲ ἦν ἐν ἐσχάτοις, παρέδειξεν αὐτῷ τὴν ράβδον καὶ τὰ λοιπὰ, λέγουσα: «Ἐκ τοῦ ἀνθρώπου οὗτινος ταῦτά ἐστιν, ἐγὼ ἐν πατρὶ ἔχω. Καὶ εἶπεν· Ἐπίγνωθι τίνας ὁ δακτύλιος καὶ ὁ ὀρμίσκος καὶ ἡ ράβδος αὐτῆ. Ἐπέγνω δὲ Ἰούδας καὶ εἶπε, δεδικαίωται Θάμαρ ἢ ἐγώ, οὐ ἔνεκα οὐκ ἔδωκα αὐτὴν Σηλῶμ τῷ υἱῷ μου. Καὶ οὐ προσέθε-
 10 το ἔτι γινῶναι αὐτὴν. Ἐγένετο δέ, φησὶν, ἡνίκα ἔτικτε, καὶ τῆδε ἦν δίδυμα ἐν τῇ γαστρὶ αὐτῆς. Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ τίκτειν αὐτὴν, ὁ εἷς προεξήνεγκε τὴν χεῖρα αὐτοῦ λαβοῦσα δὲ ἡ μαῖα, ἔδθησεν ἐπὶ τὴν χεῖρα αὐτοῦ κόκκινον, λέγουσα: Οὗτος ἐξελεύσεται πρότερος ὡς δὲ ἐπισυνήγαγε τὴν χεῖρα, εὐθύς ἐξῆλθεν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἡ δὲ εἶπε· Τί διε-
 15 κόπη διὰ σέ φραγμός; Καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ, Φαρές. Μετὰ τοῦτο ἐξῆλθεν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, ἐφ' ὧν ἦν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ τὸ κόκκινον, καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ, Ζαρά». Καὶ ταυτὶ μὲν ἔφην ἀπὸ γε τοῦ γράμματος. Κεχυμμένος δὲ πάλιν τῶν ἀναγκαίων ὁ νοῦς, ὄν καὶ ὅπως ἂν ἔχοι διασκεψόμεθα, καὶ οὐκ εἰς μακρὰν.

20 β'. Χρῆναι δὲ οἶμαι καὶ πρὸ γε τῶν ἄλλων ἐκεῖνο εἰπεῖν, ὅτι, κἂν εἰ γένοιτό πως ἐν τοῖς οὐ σφόδρα σεμνοῖς, οἱ δόξαν ἔχοντες τὴν διαφανῆ παρὰ γε τῆ θεοπνεύστῃ Γραφῇ, Θεοῦ τι τῶν ἀναγκαίων εἰς ὄνησιν εὐ μάλα διοικουμένοι, διωσόμεθά ποι μακρὰν τὸ ἐκ τοῦ σκανδαλίζεσθαι θλάθος, εἰ ἐν λόγῳ ποιούμεθα τὸ εἶναι σοφοὶ καὶ
 25 ἀγχνίσοι καὶ τῶν οἰκονομικῶς χρειωδέστατα δρωμένων οὐκ ἀνεπιστήμονες. Ἐνοῶμεν γάρ, ὅτι καὶ ὁ μακάριος προφήτης Ὡσηὲ γυναικα μὲν πόρνην ἐαυτῷ κατεμισθοῦτό ποτε, καὶ τὸν οὕτω διαβεβλημένον οὐ παρητεῖτο γάμον, καὶ τέκνων ἀπηχθημένων κεχηματίκε παατήρ, οἷς ἦν ὀνόματα· «Οὐ λαός μου», καί, «Οὐκ ἠλεημένη».
 30 Καὶ τί τὸ χρῆμα καὶ ἐπὶ τίσιν ἐπράττετο, διειπεῖν οὐκ ὀκνήσομεν. Ἐπειδὴ γάρ τοῖς τῶν προφητῶν κηρύγμασιν ἀντεφέροντο τῶν ἐξ Ἰσραὴλ οἱ δοκοῦντες εἶναι περιφανέστατοι, καὶ ἀπαράδεκτος αὐτοῖς ὁ θεῖος ἦν λόγος, ἐπράττετο διὰ τῶν ἀγίων ἐκεῖνα κατὰ καιροῦς, ἵνα κἂν γοῦν ἐν αὐτοῖς τοῖς δρωμένοις τὰ ἐσόμενα βλέποντες

“Όταν λοιπόν έγιναν αυτά, ὁ Ἰούδας πήγε ἐκεῖ πού ἦταν ὁ ἀρχικὸς σκοπὸς του, ἐνῶ ἐκείνη γύρισε στὸ σπίτι τοῦ πατέρα της, καὶ μάλιστα, ὅπως ἤλπιζε, ἔμεινε ἔγκυος. “Όταν ὁ Ἰούδας τὸ ἔμαθε αὐτό, εἶπε ὅτι πρέπει τὸ γύναιο νὰ πεθάνει, ἐπειδὴ πορνεύοταν. “Όταν ὅμως ἔφτασε στὸ ἔσχατο σημεῖο, τοῦ ἔδειξε τὴ ράβδο καὶ τὰ ὑπόλοιπα, λέγοντάς του «Εἶμαι ἔγκυος ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο σὸν ὁποῖο ἀνήκουν αὐτά. Καὶ πρόσθεσε· Ἄναγνώρισε σέ ποιὸν ἀνήκει τὸ δαχτυλίδι, τὸ περιδέραιο καὶ αὐτὴ ἡ ράβδος. Ὁ Ἰούδας τὰ ἀναγνώρισε καὶ εἶπε· Ἔχει δίκαιο ἡ Θάμαρ καὶ ὄχι ἐγώ, καὶ τὸ ἔκανε αὐτὸ ἐπειδὴ δὲν τῆς ἔδωσα τὸν υἱὸ μου Σηλώμ. Καὶ δὲν συνέχισε νὰ ἔχει σχέση με αὐτήν. “Όταν ὅμως», λέγει, «ἡ Θάμαρ γεννοῦσε, στὴν κοιλία της ὑπῆρχαν δίδυμα, καὶ τὴν ὥρα πού γεννοῦσε, ὁ ἕνας ἔβγαλε τὸ χέρι του ἔξω. Τὸ πήρε τότε ἡ μαῖα, ἔδωσε στὸ χέρι του κόκκινη κλωστή, λέγοντας· Αὐτὸς θὰ βγῆί πρῶτος. Μόλις ὅμως τράδηξε μέσα τὸ χέρι του, ἀμέσως βγῆκε ὁ ἀδελφός του. Καὶ ἡ μαῖα εἶπε· Γιατί διακόπηκε γιὰ σένα ὁ φραγμός; Καὶ τὸν ὀνόμασε Φαρές. Μετὰ ἀπὸ αὐτὸν βγῆκε καὶ ὁ ἀδελφός του, στὸ χέρι τοῦ ὁποῖου ὑπῆρχε τὸ κόκκινο, καὶ τὸν ὀνόμασε Ζαρᾶ»⁷². Καὶ αὐτὰ βέβαια τὰ εἶπα ἀπὸ τὴν ἁγία Γραφή. “Όμως καὶ πάλι ἡ σημασία τους εἶναι κρυμμένη. Αὐτὴν λοιπὸν θὰ τὴν ἐξετάσουμε πῶς ἀκριβῶς ἔχει, καὶ μάλιστα με συντομία.

2. Πρὶν ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα ὅμως νομίζω πῶς πρέπει νὰ ποῦμε, ὅτι, ἀκόμα καὶ ἂν ἔγινε κάτι πού δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ πολὺ σεμνά, ἔμεῖς πού ἔχουμε γνώμη διαφανῆ γιὰ τὴ θεόπνευστη Γραφή, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς διευθύνει ἄριστα κάτι πού εἶναι ἀπὸ τὰ ἀπαραίτητα γιὰ τὴν ὠφέλεια ἐκείνου γιὰ τὸν ὁποῖο πρόκειται, ἄς ἀφήσουμε κάπου μακριὰ τὴ βλάβη ἀπὸ τὸν σκανδαλισμό, ἐὰν πιστεύουμε ὅτι εἴμαστε σοφοὶ καὶ ἔχουμε σωστὴ ἀντίληψη, καὶ δὲν ἀγνοοῦμε αὐτὰ πού, ἐπειδὴ εἶναι ἀναγκαιότατα, γίνονται κατ' οἰκονομίαν. Γιατί πρέπει νὰ σκεπτόμαστε, ὅτι καὶ ὁ μακάριος προφήτης Ὡσημ κάποτε πλήρωσε γιὰ τὸν ἑαυτὸ του γυναικα πόρνη, καὶ δὲν διέλυσε τὸν τόσο διαβεβλημένο γάμο του, καὶ ἔγινε πατέρας μισητῶν παιδιῶν, τὰ ὀνόματα τῶν ὁποίων ἦταν «Δὲν εἶναι λαὸς μου», καί, «Οὐκ ἠλεημένη»^{72α}. Καὶ τί σημαίνει αὐτὸ καὶ γιὰ ποιὸ σκοπὸ ἔγινε, δὲν θὰ διστάσουμε νὰ τὸ ποῦμε. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐκείνοι ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλίτες, πού νόμιζαν πῶς ἦταν ἀπὸ τοὺς πρὸ ἐπιφανεῖς, ἀντιδρουσαν στὰ κηρύγματα τῶν προφητῶν καὶ ἦταν ἀπαράδεκτος γι' αὐτοὺς ὁ θεῖος λόγος, γίνονταν αὐτὰ κατὰ καιροὺς ἀπὸ τοὺς ἁγίους, ὥστε, βλέποντας σὲ ἐκεῖνα πού γίνονταν γραμμένα σὰν σὲ πίνακα

καθάπερ ἐν πίνακι λαμπρῶς καὶ ἀναφανδὸν γεγραμμένα, πρὸς τὴν τοῦ συμφέροντος εὐρεσιν καταθεῖεν τὸν νοῦν, καὶ πρὸς γε τὸ δεῖν ἐλέσθαι τὸ ὠφελοῦν αὐτοὶ τε μεταφοιτήσειαν, ἀναπειθοῖεν δὲ καὶ ἑτέρους Ἐμάνθανον γάρ, ὅτι καὶ οὐ λαὸς ἔσσονται κατὰ καιρούς, καὶ
 5 ἐν τοῖς οὐκ ἠληθμένοις κατατετάξονται, σκληροὶ τε καὶ ἀφιλήκοοι, καὶ τί γὰρ οὐχὶ τῶν τοιοῦτων ἠρρωσθηκότες καὶ μέχρι παντὸς ἐξεληλεγμένοι; Τὸ δὲ γε τῆ πόρνη συγκατηυλίσθαι τυχὸν τὸν προφήτην, τύπος ἦν ἄρα Θεοῦ, καθάπερ τινὶ πόρνη καὶ μυσαρωτάτῃ γυναικὶ τῆ τῶν Ἰουδαίων Συναγωγῆ συνωκηκόςτος τρόπον τινά, καὶ παίδων
 10 γένεσιν τὴν ἀπηχθημένην ἀπ' αὐτῆς ἐλομένου.

Ἐνοοῦντες οὖν ἄρα τῆς κατὰ καιροὺς οἰκονομίας τοὺς τρόπους, ψόγου καὶ καταβοῆς τῆς ἐπὶ γε τῷ πορνεύσαι, φημί αὐτὴν τε τὴν Θάμαρ καὶ μέντοι καὶ τὸν Ἰούδα ἐικότως ἀπαλλάξομεν, σύνοδον δὲ μᾶλλον οἰκονομικὴν γενέσθαι φαμέν. Ἡ μὲν γὰρ ἐπεθύμει
 15 γονῆς ἐλευθέρως, τοῦ κατὰ νόμον συνωκηκόςτος ἐστερημένη, ὁ δὲ ἦν ἤδη πως οὐκ ἐν αἰτία πολλῇ τοῦ καί, εἴπερ ἔλοιτο, συνελθεῖν ἑτέρα, τεθνεώσης αὐτῷ τῆς πρώτης. Κοινωνίας δὲ τῆς πνευματικῆς καὶ μὴν καὶ τόκου τοῦ νοητοῦ σύνοδος ποι πάντως ἡμῖν καὶ ἀπότεξις σωματικὴ καταγράψειεν ἂν ἐφ' ἑαυτῆς τοὺς τύπους. Χειραγωγη-
 20 θείη γὰρ ὧδε καὶ οὐχ ἑτέρως ἂν μᾶλλον ἐπὶ τὸ ἀληθές ὁ ἀνθρώπινος νοῦς.

γ'. Καταδέθηκε τοίνυν Ἰούδας καὶ ἀφίκετο πρὸς ἄνθρωπον, ᾧ ὄνομα Ἰρας. Αἰπόλος δὲ οὗτος καὶ τεχνίτης τὰ πομηνικά. Καὶ τὴν Σαβᾶν ἐκείσε θεασάμενος, ἐποιεῖτο μὲν σύνοικον, μητέρα δὲ καὶ
 25 τριῶν ἀπέδειξε τέκνων Ἡρ δὴ λέγω καὶ Αὐνᾶν, καὶ μέντοι καὶ Σηλώμ. Καὶ ὁ μὲν Ἡρ “δερμάτινος”, τουτέστι “σάρκινος”, ἐρμηνεύεται, “πεπληγὸς δὲ καρδίαν” Αὐνᾶν, “ἐκοπασμὸς” δὲ ὁ τρίτος, ἡγουν “ὑπόλυσις καὶ εἰρήνευσις”. Καταδέθηκε δὲ καὶ ἐξ οὐρανῶν, καθάπερ ἔκ τινος ἀγίας γῆς, ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος, ὁ ἀληθῶς
 30 ὑμνούμενος καὶ τῆς βασιλείας τὴν δόξαν φυσικῶς ἀνημμένος. Τουτὶ γὰρ ἡμῖν τὸ Ἰούδα πρόσωπον ὑπεμφήγειεν ἂν «αἶνεσιν» μὲν γὰρ ἡ τοῦ ὀνόματος σημασία δηλοῖ. Βασιλικωτάτῃ δὲ τῶν ἄλλων, καὶ ἐν ταῖς εἰς ἄκρον ὑπεροχαῖς ἡ Ἰούδα τέθειται φυλῇ. Τοιγάρτοι καὶ ὁ

καθαρὰ καὶ ὀλοφάνερα αὐτὰ πού ἐπρόκειτο νὰ γίνουν, νὰ στρέψουν τὸν νοῦ τους στὴν ἀναζήτηση αὐτοῦ πού εἶναι συμφέρον, καὶ ἔτσι καὶ αὐτοὶ νὰ μεταπηδήσουν σὸ ὅτι πρέπει νὰ προτιμοῦν ἐκεῖνο πού τοὺς ὠφελεῖ, καὶ νὰ μεταπειθῶν σ' αὐτὸ καὶ ἄλλους. Γιατὶ μάθαιναν, ὅτι κάποτε θὰ γίνουν λαὸς πού δὲν θὰ ἀνήκει στὸν Θεό, καὶ θὰ καταταγοῦν σὲ ἐκείνους πού δὲν εἶναι ἔλεημένοι, καὶ θὰ γίνουν σκληροὶ καὶ ἀπειθαρχοί. Καὶ πράγματι ποῖο ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τὰ ἀρρωστήματα δὲν εἶχαν καὶ δὲν κατηγοροῦνταν διαρκῶν γι' αὐτά; Ὅσο γιὰ τὸν προφήτη πού συγκατοικοῦσε ἐνδεχομένως μὲ τὴν πόρη, ἦταν τύπος, ὅτι ὁ Θεὸς συγκατοίκησε κατὰ κάποιον τρόπο μὲ κάποια πόρη καὶ σιχαμερὴ γυναίκα, τὴ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων, καὶ δέχθηκε ν' ἀποκτήσει παιδιὰ ἀπὸ αὐτὴ τὴ μοσητὴ

Ἄρα λοιπὸν, σκεπτόμενοι τοὺς τρόπους τῆς κατὰ καιροὺς οἰκονομίας, εὐλόγα θὰ ἀπαλλάξουμε πιστεύω ἀπὸ τὴν μομφὴ καὶ τὴν κατακραυγὴ γιὰ τὴν ἐκπόρευσίν της καὶ τὴν ἴδια τὴ Θάμαρ, καὶ βέβαια καὶ τὸν Ἰούδα, λέγοντας ὅτι ἦταν συνένεση μᾶλλον κατ' οἰκονομίαν. Γιατὶ ἡ Θάμαρ ἐπιθυμοῦσε νὰ ἀποκτήσει παιδιὰ ἐλεύθερο, ἀφοῦ δὲν συγκατοικοῦσε μὲ νόμιμο ἄνδρα, καὶ ὁ Ἰούδας δὲν ἦταν καὶ πολὺ ἀξιοκατάκριτος γιὰ τὸ ὅτι προτίμησε νὰ συνενερευθῆ μὲ ἄλλην, ἀφοῦ ἡ πρώτη γυναίκα του εἶχε πεθάνει. Πρέπει λοιπὸν τὴ συνένεση καὶ τὴ σωματικὴ γέννηση αὐτῆς νὰ τὶς χαρακτηρίσουμε ὀπωσδήποτε ὡς τύπους γιὰ μᾶς τῆς πνευματικῆς συνένεσης καὶ τοῦ νοητοῦ τοκετοῦ. Γιατὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ θὰ ὀδηγηθῆ στὴν ἀλήθεια ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, καὶ ὄχι μὲ ἄλλον τρόπο.

3. Κατέβηκε λοιπὸν ὁ Ἰούδας καὶ πῆγε σὲ κάποιο πού λεγόταν Ἰρας, ὁ ὁποῖος ἦταν αἰγοβοσκὸς καὶ εἰδικὸς στὰ ποιμενικὰ θέματα, καὶ βλέποντας ἐκεῖ τὴν Σαβᾶ τὴν ἔκανε γυναίκα του καὶ ἀπέκτησε ἀπὸ αὐτὴν τρία παιδιὰ. Δηλαδή τὸν Ἡρ, τὸν Αἰνάν καὶ τὸν Σηλῶμ. Ἀπὸ αὐτὰ ὁ Ἡρ ἐρμηνευόμενος σημαίνει “δερμάτινος”, δηλαδή “σαρκικός”, ὁ Αἰνάν “πληγωμένος στὴν καρδιά”, καὶ ὁ τρίτος “ἐκσπασμός”, δηλαδή “χαλάρωση καὶ εἰρήνευση”. Κατέβηκε παρόμοια ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, σάν ἀπὸ κάποια ἅγια γῆ, ὁ μονογενὴς Λόγος τοῦ Θεοῦ, αὐτὸς πού ὑμνεῖται πραγματικὰ καὶ ἐκπέμπει μὲ τρόπο φυσικὸ τὴ δόξα τῆς βασιλείας. Γιατὶ αὐτὸ σημαίνει γιὰ μᾶς τὸ πρόσωπο τοῦ Ἰούδα, καθόσον τὸ ὄνομά του σημαίνει “αἴνεση”, καὶ ἡ φυλὴ τοῦ Ἰούδα τοποθετεῖται σὲ θέση βασιλικὴ καὶ ὑπερεῖχε σὸ ἔπακρο ἀπὸ ὅλες τὶς ἄλλες. Γι'

θεοπέσιος Ἰακώβ, τὴν ἐπ' αὐτῶ ποιούμενος εὐλογία, «Ἰούδα», φησί, «σὲ αἰνέσαισαν οἱ ἀδελφοί σου». Μεμαρτύρηκε δὲ καὶ ὁ σοφώτατος Παῦλος, ὡς ἐκ τῆς Ἰούδα φυλῆς ἀνέφυ Χριστός, ὁ παρὰ πάσης κτίσεως ὑμνούμενος Καταβέδηκε τοίνυν ὁ μονογενῆς τοῦ Θεοῦ Λόγος, 5 καὶ ἐπεφοίτησε μὲν τῇ ἐρήμῳ Μαδιάμ διαπομαίνοντι τότε τῶ μακαρίῳ Μωσεῖ. Ὡφθη γὰρ αὐτῶ ἐν εἶδει πυρὸς ἐν τῇ θάτῳ, καὶ συνήφθη τρόπον τινὰ δι' αὐτοῦ, καθάπερ ἄλλοφύλῳ Χαναναίᾳ γυναικὶ τῇ κατ' Αἴγυπτον Συναγωγῇ τῶν υἱῶν Ἰσραήλ· καθάπερ ἀμέλει καὶ ὁ Ἰούδας διὰ τοῦ πομαίνοντος τῇ Σαβᾶ, ἣ διερμηνεύεται “ὑψωσίς τε 10 καὶ ἔπαρσις”. Κεκλημένη γὰρ ὥσπερ εἰς οἰκειότητα τὴν ὡς πρὸς Θεὸν ἢ τῶν Ἰουδαίων Συναγωγῇ, χθαμαλὴ μὲν ἦν οὐκέτι καὶ πεπατημένη, καὶ τὸ τῆς δουλείας ἔχουσα σμικροπρεπές, ὑψηλὴ δὲ γέγονε καὶ διαφανής. Λελύτρωνται γὰρ ὡς ἐκ καμίνου σιδηρᾶς καὶ ἐξ οἴκου δουλείας, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Εἶτα τῆς ἐν Αἰγύπτῳ Συναγωγῆς 15 τῆς ὡς ἄλλοφύλου τε καὶ εἰδωλολατρουσίας ποτὲ τρεῖς γεγόνασι λαοί, τὴν υἱῶν τάξιν ἀποπληροῦντες Θεῶ, καὶ μιᾶς μὲν ὥσπερ ἐκπεφυκότες μητρός, μερισάμενοι δὲ τὴν ἐν χρόνῳ γένεσιν. Καὶ τίνα δὴ τρόπον ἐροῦμεν οὐκ εἰς μακράν. Εἶτα τὴν Θάμαρ πρώτῳ μὲν τῶ Ἡρ, ὃς ἦν πρωτότοκος, συνῆψεν Ἰούδας. Ἐπεὶ δὲ πονηρὸν ὄντα δώωλεσε Θεός, 20 διαδέχεται τὸν γάμον εὐθύς ὁ Αὐνᾶν, ὃς ἦν καὶ γενέσει καὶ χρόνῳ δεύτερος. Ὁ δὲ ἐπεῖτερ οὐκ ἤθελεν ἐγεῖραι σπέρμα τῶ ἀδελφῶ, συνδιόλλυται τῶ πρώτῳ, θείας καὶ αὐτὸν εἰς τοῦτο ὑπενεγκούσης ὁργῆς. Εἶτα τὸν τρίτον, τουτέστι, τὸν Σηλώμ, οὐκ ἐφήσιν ὁ πατὴρ μεταποιεῖσθαι τοῦ γάμου, μὴ ἄρα τοῖς πρώτοις συναπόληται δεδιώς. Καὶ τί 25 δὴ τὸ χρεῖμα, διεπιεῖν πειράσσομαι σοφοῦντος Θεοῦ.

Τὴν γάρ τοι πρώτην τε καὶ ἐν Αἰγύπτῳ Συναγωγὴν, ἣν ἀλλόφυλον εἶναι δεδώκαμεν, διὰ τοι τὸ λίαν ἀπηγριῶσθαι τότε τρόποις τε καὶ ἔθεσιν Ἑλληνικοῖς, μεταρρυθμίσας Θεὸς διὰ πολιτείας ἐκ νόμου, νέαν ὥσπερ ἀπέδειξε Συναγωγὴν, καὶ οἰονεῖ πως ἑτέραν παρὰ 30 τὴν πρώτην. Καὶ τοῦτο ἐστὶν ἡ Θάμαρ. Ἄθρει δέ, ὅπως καὶ ἐν ταῖς τῶν ὀνομάτων ἐρμηνείας εὐρίσκειται τὸ μυστήριον. Διερμηνεύεται γὰρ ἡ Θάμαρ, “ἐκλειψις, ἣ σαλενομένη”. Σεσάλευται δὲ καὶ ἐκλέλοι-

αὐτὸ καὶ ὁ θεοπέσιος Ἰακώβ, εὐλογώντας τον εἶπε· «Ἰούδα, θὰ σὲ ἐξυμνήσουν οἱ ἀδελφοί σου»⁷³. Ἀλλὰ ἔχει μαρτυρήσει καὶ ὁ σοφώτατος Παῦλος, ὅτι ἀπὸ τῆ φυλῆ τοῦ Ἰούδα προῆλθε ὁ Χριστός, αὐτὸς ποὺ ὑμνεῖται ἀπὸ ὀλόκληρη τὴν κτίση. Κατέβηκε λοιπὸν ὁ μονογενὴς Λόγος τοῦ Θεοῦ, καὶ μετέβη στὴν ἔρημο Μαδιάμ, ὅπου ἔβασκε τὰ πρόβατα ὁ μακάριος Μωυσῆς, στὸν ὁποῖο ἐμφανίσθηκε μὲ τὴ μορφή φωτιάς στὴ βάτο⁷⁴, καὶ ἐνώθηκε κατὰ κάποιον τρόπο μέσω αὐτοῦ, σὰν μὲ κάποια Χαναναία γυναίκα, μὲ τὴν Συναγωγὴ τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἰσραὴλ στὴν Αἴγυπτο, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Ἰούδας μέσω ἐκείνου ποὺ ἔβασκε τὰ πρόβατα ἐνώθηκε μὲ τὴ Σαβᾶ, ἡ ὁποία ἐρμηνευόμενη σημαίνει “ἀνύψωση καὶ ἔπαρση”⁷⁵. Γιατὶ καλεσμένη κατὰ κάποιον τρόπο σὲ οἰκειότητα μὲ τὸν Θεὸ ἢ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων, δὲν ἦταν πιά ταπεινὴ καὶ καταπατημένη, ἔχοντας τὴ μικροπρέπεια τῆς δουλείας, ἀλλὰ ἔγινε ὑψηλὴ καὶ ἐπιφανής. Γιατὶ λυτρώθηκε, σὰν μέσα ἀπὸ σιδερένιο καμίνι καὶ ἀπὸ οἶκο δουλείας, σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ⁷⁶. Ἐπειτα ἀπὸ τὴ Συναγωγὴ τῆς Αἰγύπτου, ἡ ὁποία ἦταν σὰν ἀλλόφυλη καὶ εἰδωλολατρικὴ, προῆλθαν τρεῖς λαοὶ συμπληρώνοντας τὴν τάξη τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ οἱ ὁποῖοι προῆλθαν κατὰ κάποιον τρόπο ἀπὸ μὰ μητέρα, ἀλλὰ διέφεραν ὡς πρὸς τὸν χρόνο τῆς γέννησής τους. Καὶ μὲ ποιὸν τρόπο, θὰ τὸ ποῦμε μὲ συντομία. Τὴν Θάμαρ ὁ Ἰούδας πρῶτα τὴν ἔνωσε μὲ τὸν Ἦρ, ποὺ ἦταν πρωτότοκος. Ἐπειδὴ ὅμως ἦταν κακός, ὁ Θεὸς τὸν κατέστρεψε, καὶ τὸν διαδέχθηκε ἀμέσως τὸν γάμο του μὲ τὴ Θάμαρ ὁ Αὐνᾶν, ὁ ὁποῖος καὶ ὡς πρὸς τὴ γέννηση καὶ ὡς πρὸς τὸν χρόνο, ἦταν δεύτερος. Καὶ αὐτὸς ὅμως, ἐπειδὴ δὲν ἠθελε νὰ ἀποκτήσει παιδιὰ γιὰ τὸν ἀδελφὸ του, χάθηκε καὶ αὐτὸς μαζί μὲ τὸν πρῶτο, ὀδηγώντας τον σ’ αὐτὸ ἢ θεία ὀργή. Τὸν τρίτο, δηλαδὴ τὸν Σηλώμ, δὲν τὸν ἄφησε ὁ πατέρας του νὰ διαδεχθεῖ τὸν γάμο, ἀπὸ φόβο μήπως πεθάνει καὶ αὐτός. Τί λοιπὸν σημαίνει ἡ ἱστορία αὕτη, θὰ προσπαθήσω νὰ τὸ πῶ μὲ τὸν φωτισμὸ τοῦ Θεοῦ.

Τὴν πρώτη λοιπὸν Συναγωγὴ στὴν Αἴγυπτο, τὴν ὁποία χαρακτηρίσαμε ἀλλόφυλη, ἐπειδὴ τότε εἶχε ἐξαργυρωθεῖ μὲ τοὺς τρόπους καὶ τὰ ἑλληνικὰ ἔθιμα, μεταρρυθμίζοντάς τὴν ὁ Θεός, ἀπὸ πολιτεία σύμφωνα μὲ τὸ νόμο, τὴν ἔκανε κατὰ κάποιον τρόπο νέα Συναγωγὴ, καὶ κάπως διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν ἄλλη. Αὐτὸ λοιπὸν σημαίνει ἡ Θάμαρ. Πρόσεχε ὅμως, ὅτι καὶ στὶς ἐρμηνεῖες τῶν ὀνομάτων βρίσκεται τὸ μυστήριον. Γιατὶ

75. Γέν. 38, 1-2.

76. Ἐξ. 13, 3.

πεν ἀληθῶς ἡ τῶν Ἰουδαίων Συναγωγή. Πῶς ἢ τίνα τρόπον; Οὐ γὰρ μεμένηκεν ἀκατάσειστος εἰς τὸ παντελές ἢ κατὰ νόμον λατρεία, παρακεχώρηκε δὲ τῇ ἐν πνεύματι. Καὶ εἰσεκομίσθη λοιπὸν ἢ διὰ Χριστοῦ, κατηγοροῦσα τῆς πρώτης, ὡς οὐκ ἐχούσης τὸ ἄμεμπτον.

5 Ἡμοίσατο δὲ καὶ ὁ Χριστὸς τὴν Ἐκκλησίαν καθάπερ τινὰ παρθένον ἀγνήν, τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην καὶ πρώτην ἀφείξ Ἐκλειψις δὴ οὖν καὶ σαλευνομένη ταύτητοι δικαίως ἢ τῶν Ἰουδαίων νοεῖται Συναγωγή. Ὅτι δὲ οὐδεὶς ἐν νόμῳ δικαιοῦται παρὰ Θεοῦ, οὔτε μὴν ἐν τῇ τῶν Ἰουδαίων Συναγωγῇ τῆς τοῦ Θεοῦ γαληνότητος ἢ μέθεξις ἦν

10 («Ὁ γὰρ νόμος ὀργὴν κατεργάζεται», κατὰ τὸ γεγραμμένον), ὑποφῆνειεν ἂν αἰνιγματωδῶς τῶν Ἰούδα παιδῶν ἢ γένεσις, συνωκηκῶτων τῇ Θάμαρ. Ἡρ μὲν γὰρ ὁ πρωτότοκός ἐστι «δερμάτινος», ἦτοι «γῆϊνος». Ἐπεὶπερ δὲ ἦν πονηρός, θανάτῳ κατεδικάζετο. Πονηρός δὲ κατὰ τὸ ἀληθές ὁ πρῶτος ὤφθη λαός, καταγογγύζων Θεοῦ καὶ

15 λέγων «Μὴ δυνήσεται ὁ Θεὸς ἐτοιμάσαι τράπεζαν ἐν ἐρήμῳ; Ἐπεὶ ἐπέταξε πέτραν καὶ ἐρρύησαν ὕδατα καὶ χεῖμαρροι κατεκλύσθησαν, μὴ καὶ ἄρτον δύναται δοῦναι;». Ἀλλὰ καὶ ὅτε τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας κατασχεψάμενοι παρῆσαν οἱ ἀπεσταλμένοι, ὡς αὐτίκα δὴ μάλα ἀπολούμενοι μειρακιωδῶς ὠλοφύροντο, τὸν πάντα ἰσχύοντα Θεὸν

20 ταῖς ἀπειθείαις περιυβρίζοντες. Τοιγάρτοι καὶ διολώλασι καὶ εἰσδέθηκε μὲν οὐδεὶς εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, «πέπτωκε δὲ τὰ κῶλα αὐτῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ», κατὰ τὸ γεγραμμένον.

Οὐκοῦν ὁ πρωτότοκος Ἡρ, τουτέστιν ὁ πονηρός τε καὶ σαρκικός, διόλωλε πρῶτος, καρπὸν οὐδένα ἔχων εὐσεβείας. Τουτί γὰρ

25 ὑπεμφῆνειεν ἂν ἡμῖν ὡς ἐν τύπῳ πάλιν ἢ ἀπαιδία· εἰκόνες γὰρ ὡσπερ τῶν ἐν νοήσει τὰ αἰσθητά. Εἶτα μετ' ἐκείνον δεύτερος ὡσπερ τις υἱὸς τοῦ λυτρωσαμένου Θεοῦ, καὶ ἐξ οἴκου δουλείας ἐξαγαγόντος, ὁ μετ' ἐκείνους λαός, ὃς διεκομίσθη μὲν τὸν Ἰορδάνην, στρατηγούντος Ἰησοῦ, κεκληρονόμηκε δὲ τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας. Γέ-

30 γονε δὲ μετὰ τοῦτο καὶ ὑπὸ κριτάς, ἀλλ' ὑποπέπτωκε καὶ αὐτὸς ἀγανακτήσει τῇ ἄνωθεν. Ἦν γὰρ ἀληθῶς Αὐνᾶν, τουτέστι «πεπληγῶς καρδίαν». Ἐτράπετο γὰρ ἐκτόπως εἰς πολυθεΐαν, τὸν ἕνα καὶ φύσει

77. Ἐφ. 5, 27.

79. Ψαλμ. 77, 19-20. 30-31.

78. Ρωμ. 4, 15.

80. Ἀριθμ. 14. 23 καὶ 29.

Θάμαρ σημαίνει “ἐκλειψη ἢ σαλευόμενη”. Καὶ πραγματικὰ ἡ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων εἶχε σαλευθεῖ καὶ ἐκλείψει. Πῶς καὶ μὲ ποιὸν τρόπο; Δὲν ἔμεινε δηλαδὴ ἀσάλευτη γιὰ πάντα ἡ σύμφωνη μὲ τὸν νόμο λατρεία, ἀλλὰ παραχώρησε τὴ θέση τῆς στήν πνευματικὴ λατρεία. Ἔτσι εἰσχώρησε ἡ σύμφωνη μὲ τὸν Χριστὸ λατρεία, κατηγορώντας τὴν πρώτη, ὅτι δὲν ἦταν ἄμεμπτη, καὶ νυμφεύθηκε καὶ ὁ Χριστὸς τὴν Ἐκκλησία, σὰν μὰ παρθένο ἀγνή, ἀφήνοντας ἐκείνη τὴν παλιὰ καὶ πρώτη⁷. Δίκαια λοιπὸν ἐξαιτίας αὐτοῦ ἡ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων θεωρεῖται ὡς “ἐκλειψη καὶ σαλευόμενη”. Ὅτι ὅμως κανένας δὲν δικαιώνεται ἀπὸ τὸν Θεὸ μὲ τὸν νόμο, οὔτε καὶ στὴ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων ὑπῆρχε ἡ μέθεξι τῆς γαλήνης τοῦ Θεοῦ (Γιατὶ σύμφωνα μὲ αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ, «ὁ νόμος προκαλεῖ ὀργή»⁸), θὰ μπορούσε νὰ τὸ ὑποδηλώσει μὲ τρόπο αἰνιγματικὸ ἢ ἱστορία τῶν παιδιῶν τοῦ Ἰούδα, πού συγκατοίκησαν μὲ τὴν Θάμαρ. Γιατὶ ὁ πρωτότοκος Ἦρ ἐρμηνευόμενο τὸ ὄνομά του σημαίνει “δεομάτινος”, δηλαδὴ “γῆϊνος”, ἐπειδὴ ὅμως ἦταν κακός, καταδικάσθηκε μὲ θάνατο. Καὶ ὁ πρῶτος λαὸς στὴν πραγματικότητα ἦταν κακός, γογγύζοντας ἐναντίον τοῦ Θεοῦ καὶ λέγοντας· «Μήπως μπορεῖ ὁ Θεὸς νὰ ἐτοιμάσει τραπέζι στὴν ἔρημο;»⁹. Ἀφοῦ χτύπησε τὸν βράχο καὶ ἀνέβλυσαν νερὰ καὶ πλημμύρισαν οἱ χεῖμαρροι, ἔλεγε· «Μήπως μπορεῖ νὰ δώσει καὶ ψωμί;»¹⁰. Ἀλλὰ καὶ ὅταν οἱ ἀπεσταλμένοι πῆγαν καὶ εἶδαν τὴ γῆ τῆς Ἐπαγγελίας, ἐκλαιγαν σὰν παιδάκια, σὰν νὰ ἐπρόκειτο ἀμέσως νὰ πεθάνουν, βρίζοντας μὲ τὶς ἀπίθειές τους τὸν Θεὸ πού μπορεῖ νὰ κάνει τὰ πάντα. Γι’ αὐτὸ καὶ πέθαναν καὶ δὲν μπῆκε κανεὶς στὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας, «καὶ ἔπεσαν τὰ κόκκαλά τους στὴν ἔρημο»¹¹, ὅπως εἶναι γραμμένο.

Ὁ πρωτότοκος Ἦρ λοιπὸν, δηλαδὴ ὁ πονηρὸς καὶ σαρκικός, πέθανε πρῶτος, ἐπειδὴ δὲν εἶχε κανένα καρπὸ εὐσεβείας. Γιατὶ αὐτὸ ὑποδηλώνει σὲ μᾶς ὑπὸ μορφήν τύπου πάλι ἡ ἀπαιδία. Γιατὶ τὰ αἰσθητὰ εἶναι κατὰ κάποιον τρόπο εἰκόνες αὐτῶν πού ἔχουμε στὸν νοῦ. Ἐπειτα δεῦτερος μετὰ ἀπὸ ἐκεῖνον, σὰν ἕνας υἱὸς τοῦ Θεοῦ πού τὸν ἔσωσε καὶ τὸν ἔβγαλε ἀπὸ τὸν οἶκο τῆς δουλείας, ὁ λαὸς μετὰ ἀπὸ ἐκείνους, ὁ ὁποῖος πέρασε τὸν Ἰορδάνη μὲ τὴν καθοδήγηση τοῦ Ἰησοῦ (τοῦ Ναυῆ), καὶ κληρονόμησε τὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας, καὶ πού διοικήθηκε μετὰ ἀπὸ αὐτὸ ἀπὸ κριτές, ἀλλὰ ἔπεσε καὶ ὁ λαὸς αὐτὸς ἐξαιτίας τῆς ἀγανάκτησης τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ ἦταν πραγματικὰ Αὐνάν, δηλαδὴ “πληγωμένος στὴν καρδιά. Γιατὶ στράφηκαν κατὰ τρόπο ἀσυνήθη στὴν πολυθεΐα, ἐγκαταλεί-

καὶ ἀληθῶς καταλελοιπῶς. Οὐκοῦν καὶ ἀπώλετο καὶ δεδουλεuken
 ἀλλοφύλοις. Ταῦτι γὰρ ἡμᾶς ἢ τῶν καλουμένων Κριτῶν ἐδίδαξε
 δίδλος. Τέθηκε τοίνυν ἐν ἀπαιδία καὶ οὗτος, καθὼς καὶ ὁ Ἡρ, σπεί-
 ρων εἰς οὐδέν, τουτέστιν εἰς γῆν. Ὁθεν ἦν εἰκὸς οὐδένα πάντως
 5 ἀποκερδάναι καρπὸν, ἢ καὶ ἀναστῆσαι σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ
 Κατώκησε δὲ καὶ ὁ μέσος τε καὶ ὡς ἐν χρόνῳ δεύτερος λαός, διὰ τῆς
 κατὰ νόμον ἐπιεικειᾶς ἀντὶ τῶν ἀπειθησάντων ἑαυτὸν ὥσπερ
 ἀναστῆσαι Θεῷ, καὶ νέον ἤδη πως ἀνταναφύντα λαὸν ἐπίδειξαι διὰ
 πραγμάτων. Τοῦτο γὰρ ἐστίν, οἶμαι, αἰνιγματωδῶς τὸ ἀναστῆσαι
 10 σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ. Ἀνηρημένοι δὴ οὖν τοῖν δυοῖν ὡς ἐπ'
 αἰτίας εὐλόγοις (ὁ μὲν γὰρ ἦν πονηρός, ὁ δὲ πεπληγῶς καρδίαν),
 ἐξείργει τὸν τρίτον τῆς πρὸς Θάμαρ ὁμιλίας, δεδιὼς δὴ ὁ πατὴρ μὴ
 ἄρα πως τοῖς ἤδη διολωλόσι καὶ αὐτὸς καταφθειροίτο. Τὸν γὰρ τοι
 τρίτον λαὸν τὸν οἶονει καὶ νεώτατον, τὸν ὡς ἐν λοίσθῳ καιρῷ τῶν
 15 ἀγίων προφητῶν (μεθ' ὧν καὶ γείτων εὐθύς ὁ θεοπέσιος Βαπτιστῆς,
 τὸν δὴ παρόντα δεικνύων τὸν ἐξ οὐρανοῦ, τουτέστι Χριστόν), οὐκ
 ἐφῆκε Θεὸς οἶονει πως ἐνέχεσθαι ταῖς ἀγκάλαις τῶν Ἰουδαίων
 Συναγωγῆς, οὔτε μὴν ἐθέλει τὸν ἀπ' αὐτῆς ἔχειν καρπὸν, μὴ ἄρα
 πως ἀπόλοιτο καὶ αὐτός. «Ὁ γὰρ νόμος ὄργην κατεργάζεται»,
 20 δικαιοῦται δὲ ἐν αὐτῷ παντελῶς οὐδεὶς.

Ἄθρει δὲ, ὅπως τοῦ λοίσθου τε καὶ ὡς ἐν πίστει λαοῦ διαδείξει-
 εν ἂν ἐφ' ἑαυτῷ τὸν τύπον εὐ μάλα Σηλῶμ. Ἐρμηνεύεται γὰρ
 “ἐκοπασμός, ἢ ἀπόλυσις”. Δαπανώσης γὰρ ὥσπερ τῆς θείας ὄργῆς
 τοὺς ἐξ αἵματος Ἰσραήλ, διὰ τοι τὰ εἰς Χριστὸν ἀνοσιουργήματα καὶ
 25 οὐ φορητὴν παροινίαν, ἐξεσπίασθησαν ὡς ἀπὸ θηρός οἱ πεπιστευκό-
 τες, καὶ ἀνεῖνται τρόπον τινὰ τῶν εἰς τὸ κολάζεσθαι δεῖν κατελιηφό-
 των δεσμῶν. Σέσωσται γὰρ τὸ κατάλειμμα, κατὰ τὰς Γραφάς. Καί
 γοῦν ἔφη πού Θεὸς διὰ φωνῆς προφήτου· «Ὁν τρόπον ὅταν ἐκ-
 σπίασῃ ὁ ποιμὴν ἐκ στόματος τοῦ λέοντος δύο σκέλη, ἢ λοβὸν ὠτίου,
 30 οὕτως ἐκοπασθήσονται οἱ υἱοὶ Ἰσραήλ». “Ἐκοπασμός” οὖν Σηλῶμ
 ταύτητοι καὶ ὀνομάζεται. Παραιτοῦνται δὲ ὅτι τῆς Θάμαρ τὴν ὁμι-
 λίαν, τουτέστι τὸ ἐν νόμῳ καρποφορεῖν, οἱ πεπιστευκότες καὶ ἐξε-

ποντας τὸν ἕνα καὶ κατὰ φύση καὶ ἀληθινὸ Θεό. Γι' αὐτὸ καὶ χάθηκε, καὶ ὑποδουλώθηκε σὲ ἄλλοφύλους. Γιατὶ αὐτὰ μᾶς δίδαξε τὸ βιβλίον ποῦ λέγεται τῶν Κριτῶν. Πέθανε λοιπὸν καὶ αὐτὸς (ὁ Αὐνάν) χωρὶς νὰ ἀποκτήσει παιδιά, ὅπως καὶ ὁ Ἡρ, ρίχνοντας τὸ σπέρμα του στὸ πουθενά, δηλαδή στὴ γῆ. Ἔτσι ἦταν φυσικὸ νὰ μὴ ἀπολαύσει κανένα καρπὸ, ἢ ἔστω νὰ δημιουργήσει ἀπόγονο στὸν ἀδελφὸ του. Ἔδειξε ὅμως ὀκνηρία καὶ ὁ μέσος, καὶ ὡς πρὸς τὸν χρόνον δεῦτερος λαός, στὸ νὰ ἀναστήσει μὲ τὴν ἐπιείκεια τοῦ νόμου τὸν ἑαυτὸ του υἱὸ κατὰ κάποιον τρόπο στὸν Θεό, ἀντὶ ἐκείνων ποῦ ἔδειξαν ἀπειθεία, καὶ νὰ δείξει ὅτι ἤδη ἐκ τῶν πραγμάτων προέκυψε νέος λαός. Γιατὶ αὐτό, νομίζω, σημαίνει αἰνιγματικὰ τὸ νὰ δημιουργήσει ἀπογόνους γιὰ τὸν ἀδελφὸ του. Ὅταν λοιπὸν πέθαναν καὶ οἱ δύο μὲ εὐλογεσ αἰτίες (γιατὶ ὁ πρῶτος ἦταν κακός, καὶ ὁ ἄλλος πληγωμένος στὴν καρδιά), ὁ πατέρας ἐμπόδισε τὸν τρίτον νὰ ἐρθεῖ σὲ ἐπαφὴ μὲ τὴ Θάμαρ, ἐπειδὴ φοβόταν μὴ τυχὸν πεθάνει κι' αὐτὸς μαζὶ μὲ ἐκείνους ποῦ ἤδη εἶχαν πεθάνει. Γιατὶ τὸν τρίτον λαὸ, τὸν κατὰ κάποιον τρόπο νεώτατον, ὁ ὁποῖος ἦταν κατὰ τὸν ἔσχατον καιρὸ τῶν ἀγίων προφητῶν (μαζὶ μὲ τοὺς ὁποῖους καὶ ὁ ἀμέσως ἐπόμενος εἶναι ὁ θεσπέσιος Βαπτιστής, ὁ ὁποῖος ἔδειχνε ὅτι εἶναι παρὼν ὁ ἀπεσταλμένος ἀπὸ τὸν οὐρανὸν, δηλαδή ὁ Χριστός), δὲν τὸν ἄφησε κατὰ κάποιον τρόπο ὁ Θεὸς νὰ πέσει στὶς ἀγκαλιὰς τῆς Συναγωγῆς τῶν Ἰουδαίων, οὔτε ἄλλωστε ἤθελε νὰ ἔχει ἀπόγονο ἀπὸ αὐτοὺς, φοβούμενος μήπως χαθεῖ καὶ αὐτός. Γιατὶ λέγει, «ὁ νόμος δημιουργεῖ ὄργη»⁸¹, καὶ δὲν δικαιώνεται μὲ αὐτὸν ἀπολύτως κανένας.

Πρόσεχε ὅμως πῶς τοῦ τελευταίου καὶ πιστοῦ λαοῦ τὸν τύπον θὰ μποροῦσε νὰ τὸν δείξει μὲ τὸν ἑαυτὸ του πολὺ εὐκολὰ ὁ Σηλῶμ. Γιατὶ ἐρμηνευόμενος σημαίνει “ἐκσπασμὸς, ἢ ἀπόλυση”. Ἐξαφανίζοντας δηλαδή τὴ θεία ὄργη τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰσραὴλ ἐξαιτίας τῶν κακουρηγμάτων ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἀφόρητης καὶ παρόμοιας μὲ μεθυσμένων συμπεριφορᾶς τους, ἀποσπᾶσθησαν σάν ἀπὸ τὸ στόμα θηρίου ἐκεῖνοι ποῦ πίστεψαν, καὶ γλύτωσαν κατὰ κάποιον τρόπο ἀπὸ τὰ δεσμὰ ποῦ τοὺς εἶχαν κυριέψει πρὸς τιμωρία τους. Σώθηκε δηλαδή τὸ ὑπόλειμμα, σύμφωνα μὲ τὶς Γραφές⁸². Εἶπε δέβαια ὁ Θεὸς καὶ μὲ τὴ φωνὴ τοῦ προφήτη· «Ὅπως ὁ βοσκὸς ἀποσπᾶ ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ λιονταριοῦ δύο σκέλη ἢ ἕνα λοβὸ αὐτιοῦ, ἔτσι θὰ ἐκσπασθοῦν οἱ υἱοὶ τοῦ Ἰσραὴλ»⁸³. Γι' αὐτὸ λοιπὸν ὀνομάζεται “ἐκσπασμὸς” ὁ Σηλῶμ. Ὅτι ὅμως παραιτοῦνται ἀπὸ τὴν ἐπαφὴ μὲ τὴν Θάμαρ, δηλαδή ἀπὸ τὴν

σπασμένοι τῆς τῶν ἀπωλολότων πληθύος, ἀναμάθοις ἂν ἀμογητί, λέγοντος τοῦ μακαρίου Παύλου περὶ ἀγῆμάτων τῶν κατὰ τὸν νόμον· «Ἄλλ' εἴ τινα ἦν μοι κέρδη, ταῦτα ἤγημαι διὰ Χριστὸν ζημίαν». Ἐπεθύμει γὰρ δικαιοσύνην μὲν ἰδίαν οὐκ ἔχειν, φημί δὲ δὴ τὴν ἐν νόμῳ πάλιν, ἀλλὰ δικαιοσύνην τὴν ἐκ πίστεως τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ Ἀσυναφῆς οὖν τῆς Θάμαρ Σηλώμ ὁ νεώτατος. Διὰ δὲ τοῦτο χήρα μεμένηκε, καὶ μακροὺς ἐν τούτῳ διατετέλεκε χρόνους. Οὐ γὰρ ἐφέντος Θεοῦ καρποφορεῖν ἔτι τὴν Ἰουδαίων Συναγωγὴν, χήρα τις ὥσπερ καὶ ἠτεκνωμένη καὶ ἀνδρὸς ἐρήμη, τοῦ νοητοῦ νυμφίου κεχηρημάτικέ τε καὶ γέγονεν ἀληθῶς. Ἐφη γὰρ πού Χριστός, ὅτι «Ἄυτη οὐ γυνή μου, κἀγὼ οὐκ ἀνὴρ αὐτῆς».

Ἄρ' οὖν οὐδεὶς τὸ παράπαν αὐτῆς μετὰ τοῦτο γέγονε λόγος, οὐ φροντίδος ἡξίωται τῆς παρὰ Θεοῦ; Μὴ τοῦτο ὑπολάβῃς. Καίτοι γὰρ ἐπὶ ταῖς ἀπασῶν ἐσχάταις δυσσεβείαις κατεγνωσμένην, δι' ἔμφυτον ἡμερότητα κατελεήσει Θεὸς ἐν ἐσχάτοις τοῦ αἰῶνος καροῖς, καρποφορήσει δὲ καὶ αὐτὴ τὰ Χριστοῦ γνωρίσματα. Κατόπιν δὲ ὅτι θαδιεῖται τῶν ἐθνῶν, δι' αὐτῶν οὐδὲν ἦττον τῶν γεγραμμένων εἰσόμεθα. Ἀναβεβηκῶς γὰρ Ἰούδας κεῖραι τὰ πρόβατα αὐτοῦ, ὁδοῦ πάρεργον τὴν πρὸς αὐτὴν ἐποιεῖτο σύνοδον· ράβδον δὲ καὶ δακτύλιον καὶ ὀρμίσκον αὐτὴν ἐφήσιν ἔχειν, ἀποστέλλειν καὶ ἔριφον ὑπισχνούμενος. Ἰδίαν γὰρ ὥσπερ καὶ ἀναγκαιοτάτην ἔχων φροντίδα Χριστὸς τὸ δέχεσθαι τοὺς καρπούς τῆς λογικῆς ἀγέλης, δηλὸν δὲ ὅτι τῶν πεπιστευκότων καὶ ἡγιασμένων ἐν Πνεύματι, παροδικὴν ὥσπερ τινὰ καὶ οὐχὶ πάντως ἐσπουδασμένην ποιήσεται κατὰ καιροῦς τὴν πρὸς τὴν τῶν Ἰουδαίων Συναγωγὴν ἐν Πνεύματι κοινωνίαν, ἔγκαρπον δὲ ὥσπερ ἀποφανεῖ τὴν παρ' αὐτοῦ σοφίαν ὠδίνουσαν. Παραθήσεται δὲ ὥσπερ ἑαυτὸν αὐτῇ, καθάπερ καὶ ἡμῖν αὐτοῖς, ὡς ράβδον δυνάμεως, ὡς εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς (τοῦτο γὰρ ὁ δακτύλιος), ὡς ὠραῖον κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων. Τοντὶ γὰρ οἶμαι δηλοῦν τὸν ὀρμίσκον. Σκευὸς γὰρ ἅπαν τὸ τελοῦν εἰς κόσμημα, κάλλους ἂν νοοῖτο σημεῖον. Ἀποστέλλει δὲ αὐτῇ καὶ

σύμφωνη με τὸν νόμο καρποφορία, αὐτοὶ ποὺ πίστεψαν καὶ εἶναι ἀποπασμένοι ἀπὸ τὸ πλῆθος ἐκείνων ποὺ χάθηκαν, μπορεῖς νὰ τὸ μάθεις χωρὶς κόπο ἀπὸ τὸν μακάριο Παῦλο, ὁ ὁποῖος γιὰ τὰ κατορθώματα τοῦ νόμου λέγει· «Ἄλλὰ αὐτὰ ποὺ μοῦ ἦταν κέρδη, αὐτὰ τὰ θεωρῶ γιὰ τὴν πίστη μου στὸν Χριστὸ ζημίαι»⁸⁴. Γιατὶ δὲν ἐπιθυμοῦσε νὰ ἔχει τὴν ἴδια δικαίωση, δηλαδή ἐκείνην τοῦ νόμου πάλι, ἀλλὰ τὴ δικαίωση ἀπὸ τὴν πίστη του στὸν Ἰησοῦ Χριστό. Ἐπομένως δὲν συνδέθηκε με τὴ Θάμαρ ὁ νεώτατος Σηλῶμ. Γι' αὐτὸ ἡ Θάμαρ ἔμεινε χήρα, καὶ ἔζησε στὴ χηρεία πάρα πολλὰ χρόνια. Ἐπειδὴ δηλαδή ὁ Θεὸς δὲν ἐπιθυμοῦσε νὰ καρποφορεῖ πιά ἡ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων, ὑπῆρξε καὶ ἔγινε σὰν μιά χήρα χωρὶς παιδιά καὶ χωρὶς ἄνδρα, δηλαδή χωρὶς τὸν νοητὸ νυμφίο. Γιατὶ εἶπε κάποιος ὁ Χριστός· «Αὕτὴ δὲν εἶναι γυναίκα μου, καὶ ἐγὼ δὲν εἶμαι ἄνδρας της»⁸⁵.

* Ἄρα λοιπὸν μετὰ ἀπὸ αὐτὸ δὲν ἔγινε κανένας ἀπολύτως λόγος γι' αὐτὴν, δὲν εἶχε φροντίδα ἀπὸ τὸν Θεό; Νὰ μὴ τὸ σκεφθεῖς αὐτό. Γιατί, ἂν καὶ κατηγοροῦνταν γιὰ τὶς χειρότερες ἀπὸ ὅλες δυσσέβειες, ὁ Θεὸς ἀπὸ ἔμφυτη ἀγαθότητα θὰ τὴν ἐλεήσει κατὰ τοὺς τελευταίους καιροὺς τοῦ αἰῶνα καὶ θὰ καρποφορήσει καὶ αὕτὴ τὰ γνωρίσματα τοῦ Χριστοῦ. Ὅτι ὅμως θὰ ἀκολουθήσει πίσω ἀπὸ τὰ ἔθνη, θὰ τὸ γνωρίσουμε καθόλου λιγότερο ἀπὸ αὐτὰ ποὺ εἶναι γραμμένα. Γιατὶ ὁ Ἰούδας πηγαίνοντας νὰ κουρέψει τὰ πρόβατά του, ὡς πάρεργο τοῦ δρόμου του ἔκανε τὴν συνεύρεση με τὴ Θάμαρ, καὶ δίνοντάς της νὰ κρατήσῃ τὴ ράβδο καὶ τὸ δαχτυλίδι καὶ τὸ περιδέριο, τῆς ὑποσχέθηκε ὅτι θὰ τῆς στείλει καὶ ἔριφιό. Καὶ ὁ Χριστὸς λοιπὸν, ἔχοντας κατὰ κάποιον τρόπο ἰδιαίτερη καὶ ἀναγκαιότατη φροντίδα τὸ νὰ δέχεται τοὺς καρποὺς τῆς λογικῆς ποιίμνης, δηλαδή αὐτῶν ποὺ ἔχουν πιστέψει καὶ ἀγιασθήκαν με τὸ Πνεῦμα, τὴν πνευματικὴ ἐπικοινωνία με τὴν Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων θὰ τὴν κάνει κατὰ καιροὺς προσωρινὰ κατὰ κάποιον τρόπο καὶ ὅπως-δήποτε ὄχι με ἰδιαίτερη ἐπιμέλεια, καὶ θὰ τὴν ἀναδείξει κατὰ κάποιον τρόπο ἱκανὴ νὰ κυφορεῖ καρποφόρα τὴν δικὴν του σοφία. Θὰ τῆς παραδώσῃ τὸν ἑαυτό του, ὅπως καὶ σὲ μᾶς τοὺς ἴδιους, σὰν ράβδο δυνάμεως, ὡς εἰκόνα καὶ ὁμοίωση τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα (γιατὶ αὐτὸ συμβολίζει τὸ δαχτυλίδι), ὡς ὠραῖον σὲ ὁμορφιά περισσότερο ἀπὸ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων⁸⁶. Γιατὶ αὐτό, νομίζω, πῶς δηλώνει τὸ περιδέριο. Γιατὶ κάθε ἀντικείμενο ποὺ ἀποτελεῖ κόσμημα, μπορεῖ νὰ θεωρεῖται σημάδι ὁμορφιάς. Τῆς στέλνει ὅμως καὶ τὸ ἔριφιό, δηλαδή, θὰ τοὺς

τὸν ἔριφον, τουτέστι τῶν ἡμαρτημένων χαριεῖται τὴν ἄφεσιν. Ἐριφός γὰρ κατὰ νόμον ὑπὲρ ἁμαρτίας ἐσφάζετο, καὶ πλημμελημάτων ἄφεσιν ὑπαινίττεται. Σώζεται δὲ ἡ Θάμαρ, καίτοι ψῆφον λαβοῦσα θανάτου καὶ ποιναῖς ταῖς ἐσχάταις ὑπενηνεγμένη λοιπόν. Καταδε-
 5 δίκαστο γὰρ ἡ Θάμαρ ὡς πεπορνευμένη. Σώζεται δὲ ὁμοῦς ὑπέδειξε γὰρ τὴν ράβδον, τὸν δακτύλιόν τε καὶ τὸν δομίσκον, διωμολόγηκέ τε σαφῶς ὡς κεκνοφόρηκεν ἐξ Ἰούδα καὶ τὸν αὐτοῦ καρπὸν ἔχοι. Ἀπαλλάξει δὲ καὶ αὐτὴν τοῦ κολάζεσθαι δεῖν τὴν τῶν Ἰουδαίων
 Συναγωγὴν κατὰ καιροὺς ὁ Χριστός, τῆς πρὸς αὐτὸν κοινωνίας τὰ
 10 σύμβολα φέρουσαν, καὶ ὅτι κεκνοφόρηκε τὰ αὐτοῦ δεικνύουσαν ἑναργῶς. Οὕτω γὰρ πού καὶ αὐτοὶ φασιν, οἱ διὰ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως εὐδοκμεῖν ἠρημένοι. «Διὰ τὸν φόβον σου, Κύριε, ἐν γαστρὶ ἐλάβομεν, καὶ ὠδινήσαμεν, καὶ ἐτέκομεν πνεῦμα σωτηρίας σου, ὃ ἐκνήσαμεν ἐπὶ τῆς γῆς». Θάμαρ δὲ ξυνωρίδα θρεφῶν ὠδίνουσα,
 15 πρὸς αὐτῶν γέγονε τῷ τόκῳ λοιπόν.

Εἶτα καθίσει μὲν ὁ πρωτότοκος τὴν χεῖρα, συνενεγκόντος δὲ αὐτὸς πρὸς τὸ ἀνόπιν αὐτήν, καίτοι σπαρτίον ἤδη λαβοῦσαν τὸ κόκκινον, προεκθρώσκει τὸ δεύτερον, οἷά τινος φραγμοῦ διακεκομμένου, εἶτα κάτεισιν ὁ πρῶτος, λοιπὸς. Γένοιτο δ' ἂν καὶ τοῦτο σημεῖον οὐκ
 20 ἀσυμφανές ἡμῖν τοῦ προκεκληθῆναι τὰ ἔθνη τῶν ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ, καὶ τὴν τοῦ πρωτοτόκου δόξαν ἐλεῖν τοὺς ἐν ὑστέροις καιροῖς ἐκτετιμημένους. Ἐφεται δὲ ὅτι καὶ αὐτός, οὐκ ἀμφίλογον, τὴν Χριστοῦ θυσίαν καταδεξάμενος, αἵματος γὰρ τοῦ ἁγίου τύπος ἂν εἴη τὸ κόκκινον. Τίς οὖν ἄρα ἐστὶν ὁ τὸ μεσοτόικον τοῦ φραγμοῦ λύσας, καὶ ἐν
 25 τάξει μὲν πρωτοτόκου κεκληκῶς τὸν δεύτερον, κατόπιν δὲ θεῖς τὸν πρῶτον, ἢ δῆλον ὅτι Χριστός, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ ἡ δόξα τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ σὺν ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ἔτι περὶ τοῦ Ἰωσήφ.

Ἐπὶ τὰ λοιπὰ τῶν λόγων ἴτεον, ὧν ἤδη φθάσαντες πεποιήμεθα,
 30 περὶ τοῦ Ἰωσήφ, εἰς τέλος ἡμῖν ἠκούσης τὸ αὐτῆ πρόπον ἤδη τῆς μεταξὺ παρεισκεκρωμένης ἱστορίας, τῆς περὶ τοῦ Ἰούδα, φημί, καὶ μέντοι καὶ τῆς Θάμαρ. Μεταβαλόντες γὰρ εἰς τὸ Χριστοῦ πρόσωπον

χαρίσει τὴ συγχώρηση τῶν ἁμαρτιῶν τους. Γιατὶ ἔριφιο, σύμφωνα μὲ τὸν νόμο, σφαζόταν γιὰ τὴν ἁμαρτία, καὶ συμβολίζει τὴ συγχώρηση τῶν ἁμαρτημάτων. Καὶ σώζεται ἡ Θάμαρ, ἂν καὶ εἶχε καταδικασθεῖ σὲ θάνατο καὶ βαρυνόταν μὲ τὶς ἔσχατες ποινές. Γιατὶ εἶχε καταδικασθεῖ ἡ Θάμαρ ἐπειδὴ ἔκπορνευόταν. Ὅμως σώζεται· γιατί παρουσίασε τὴ ράβδο, τὸ δαχτυλίδι καὶ τὸ περιδέραιο, καὶ ὁμολόγησε καθαρά, ὅτι εἶχε κυφορήσει ἀπὸ τὸν Ἰούδα, καὶ ἔχει τὸν καρπὸ του. Καὶ ὁ Χριστὸς θὰ ἀπαλλάξει κατὰ καιροὺς καὶ τὴν ἴδια τὴ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων, πού πρέπει νὰ τιμωρηθεῖ, ἐπειδὴ φέρει τὰ σύμβολα τῆς ἐπικοινωνίας μὲ αὐτὸν καὶ ἀποδεικνύει καθαρά ὅτι ἔχει κυφορήσει τὰ δικά του. Γιατὶ αὐτὰ περίπου λένε καὶ αὐτοὶ πού ἐπέλεξαν νὰ εὐδοκιμήσουν μὲ τὴν πίστη τους στὸν Χριστό: «Ἐξαιτίας τοῦ φόβου σου, Κύριε, μείναμε ἔγκυοι, καὶ ὑποφέραμε τοὺς πόνους τῆς κήσης καὶ τοῦ τοκετοῦ, καὶ γεννήσαμε τὸ πνεῦμα τῆς σωτηρίας πού κυφορήσαμε πάνω στὴ γῆ»⁸⁷. Καὶ ἡ Θάμαρ λοιπόν, πού κυφοροῦσε δύο βρέφη, ἔφτασε στὴ στιγμή τῆς γέννησης.

Κατ' αὐτὴν ἔβγαλε ὁ πρωτότοκος τὸ χέρι του, καὶ τὸ πήρε πάλι πίσω, ἂν καὶ εἶχε πάρει ἤδη τὴν κόκκινη κλωστή, καὶ θγῆκε πρῶτο τὸ δεύτερο, σὰν νὰ διακόπηκε κάποιος φραγμὸς, καὶ ἔπειτα θγῆκε ὁ πρῶτος τελευταῖος. Θὰ μπορούσε νὰ εἶναι καὶ αὐτὸ σὲ μᾶς σημάδι ὀλοφάνερο, ὅτι ἔχουν κληθεῖ πρῶτα τὰ ἔθνη ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰσραήλ, καὶ ἔλαβαν τὴ δόξα τοῦ πρωτοτόκου ἐκείνοι πού τιμήθηκαν σὲ χρόνους κατοπινούς. Θὰ ἀκολουθήσει ὅμως καὶ αὐτός, χωρὶς ἀμφιβολία, ἀφοῦ ἀποδεχθεῖ τὴ θυσία τοῦ Χριστοῦ, γιατί τὸ κόκκινο θὰ μπορούσε νὰ θεωρηθεῖ τύπος τοῦ ἁγίου αἵματος. Ποιὸς λοιπόν ἄρα εἶναι αὐτὸς πού κατάργησε τὸν μεσότοιχο⁸⁸ τοῦ φραγμοῦ, καὶ ἔφερε στὴ θέση τοῦ πρωτοτόκου τὸν δεύτερο, καὶ ἔβαλε τὸν πρῶτο πίσω ἀπὸ τὸν ἑαυτό του; Δὲν εἶναι μήπως φανερό πῶς εἶναι ὁ Χριστὸς, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο ἡ δόξα ἀνήκει στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα μαζὶ μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

Καὶ πάλι γιὰ τὸν Ἰωσήφ.

⁸⁷ Ἀς προχωρήσουμε στὰ ὑπόλοιπα τῶν λόγων, τοὺς ὁποίους κάναμε μέχρι τώρα γιὰ τὸν Ἰωσήφ, ἀφοῦ ἔφτασε στὸ τέλος πού τῆς ἔπρεπε ἡ ἱστορία πού παρενεβλήθη στὸ μεταξύ, δηλαδή ἡ ἱστορία γιὰ τὸν Ἰούδα καὶ τὴ Θάμαρ. Μεταφέροντας στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ τὸν θεοπέσιο

τὸν θεοπέσιον Ἰωσήφ, ἐμβεβλήσθαι μὲν ἐν τῷ λάκκῳ παρὰ τῶν ἀδελφῶν ἐλέγομεν, ἀνεκεκομίσθαι δὲ αὐτὸν καὶ καταπεπράσθαι τοῖς Ἰσμηλίταις, οἳ καὶ ἀρωμάτων τῶν εὐοσμοτάτων ἔμποροί τε ἦσαν καὶ τοῖς οὐκ ἔχουσι διακομισαί. Ἀπενηνέχθαι τε δι' ἐκείνων αὐτὸν
 5 εἰς τὴν Αἴγυπτίω, προσθέντες εἰρήκαμεν. Ὅτι καθεὶς ἑαυτὸν εἰς κένωσιν ὁ Μονογενῆς καὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς γεγονώς, κεχηρηματικῶς καὶ ἀδελφὸς τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ πρό γε τῶν ἄλλων τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ, θάνατον ὑπέμεινε, καὶ ἀνέτλη σταυρὸν, καταβέβηκέν τε εἰς ἕδου, οὗ καὶ εἰς τύπον ὁ λάκκος Πλὴν ἀνεβίω πάλιν καὶ τῶν ἐξ αἵματος
 10 Ἰσραὴλ ἀπενοσφίζετο. Δέδοται δὲ ὡσπερ τοῖς τῶν νοητῶν ἀρωμάτων ἔμποροις, τουτέστι τοῖς ἀγίοις ἀποστόλοις, οἳ τὸ αὐτοῦ μῦρον εὐωδιάζοντες, εἰς τὴν τῶν ἐθνῶν ἀφίκοντο χώραν, διὰ τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων τοῖς οὐκ εἰδόσιν αὐτὸν ἀποφέροντες, τὴν τοῦ δούλου μορφήν περικειμένον. Κηρύσσεται γὰρ δι' ἡμᾶς ἐν σαρκὶ
 15 γεγονώς καὶ ἐν τῇ τοῦ δούλου μορφῇ. Τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶ τὸ ἀπενεχθῆναι τὸν Ἰωσήφ διὰ τῶν Ἰσμηλιτῶν εἰς Αἴγυπτον. Τί οὖν ἄρα συνέβη παθεῖν ἐκεῖ γεγονότα, τί δὲ ἔδει πρὸς τοῦτο δράσαι, καταθρῶμεν, εἰ δοκεῖ.

Ἔτι μὲν γὰρ νέος ὢν καὶ ἐν ἐφήβοις τελῶν, ἐνῖκα τῆς Αἴγυπτίας
 20 τὸ ἀσελγές, μονονουχὶ καὶ σὺν βίᾳ πολλῇ κατωθούμενος εἷς γε τὸ θελῆσαι δρᾶν ἃ μὴ θέμις. Ἡ μὲν γὰρ ἐξῆπτο τῶν ἱματίων ἀπριεῖ τε καὶ ἀναιδῶς καὶ εἰς ἀνεθέλητον ἁμαρτίαν οὐ μετρίως κατεβιάζετο, ὁ δὲ καὶ αὐτὸ τὸ ἱμάτιον ἀφείς, μαχλώσης ἀγρίας ἀπηλλάττετο καὶ ἀνάλωτος ἦν τῷ πάθει. Σεσυκοφάντηται δὲ μετὰ τοῦτο, περιτρέπον-
 25 τος εἰς αὐτὸν τοῦ γυναιίου τὰ ἐγκλήματα, ἐν αἰτίαις αἰσχρότητος ὁ σῶφρων τε καὶ φιλελεύθερος ἦν. Πλὴν ἐκράτει τοῦ δεσμοτηρίου, φησί. Γέγονε δὲ καὶ ἐν τοῖς ἔθνεσιν ὁ Χριστός, ὡς ἐν προσώπῳ, φημί, τῶν ἀγίων ἀποστόλων, οἳ καὶ τὰ στίγματα αὐτοῦ περιφέρειν ἔφασκον ἐν ἰδίῳ σώματι. Παρητοῦντο μὲν γὰρ συσχηματίζεσθαι τοῖς τὰ
 30 ἐν κόσμῳ φρονεῖν ἐλομένοις, ἀπωτάτω δὲ ἦσαν σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν. Τοιοῦτοσί γὰρ αἰεὶ ὁ τῶν ἀγίων βίος. Ἄλλ' ἐπεδουλεύοντο διὰ τοῦτο, καὶ δὴ καὶ συκοφαντούμενοι παρὰ τῶν εἰωθῶτων ἠγγεῖσθαι φορτικὸς τοὺς ἐν Χριστῷ ζῆν ἐθέλοντας, πειρασμοῖς περιπεπτώκα-

Ἰωσήφ, λέγαμε, ὅτι εἶχε ριχθεῖ βέβαια μέσα σὲ λάκκο ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς του, ἀλλὰ ξαναβγήκε πάλι καὶ πουλήθηκε στοὺς Ἰσραηλίτες, οἱ ὁποῖοι ἦταν ἔμποροι τῶν πιὸ εὖοσμων ἀρωμάτων καὶ μεταφορεῖς ἐκείνων πού δὲν εἶχαν μέσον, καὶ προσθέτοντας εἶπαμε ὅτι μεταφέρθηκε ἀπὸ ἐκείνους στὴ χώρα τῶν Αἰγυπτίων. Παρόμοια καὶ ὁ Μονογενὴς κατέβασε τὸν ἑαυτό του σὲ ταπεινώση, ἔγινε σὰν ἐμᾶς, καὶ διατέλεσε ἀδελφὸς τῶν ἀνθρώπων τῆς γῆς, καὶ ἰδιαίτερα τῶν Ἰσραηλιτῶν, ὑπέμεινε θάνατο, σήκωσε τὸν σταυρὸ καὶ κατέβηκε στὸν ἄδη, τοῦ ὁποῖου τύπος ἦταν ὁ λάκκος. Ἀλλὰ ἀναστήθηκε πάλι καὶ ἀποχωρίσθηκε ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰσραήλ. Παραδόθηκε δηλαδὴ κατὰ κάποιον τρόπο στοὺς νοητοὺς ἔμπόρους τῶν ἀρωμάτων, δηλαδὴ στοὺς ἁγίους ἀποστόλους, οἱ ὁποῖοι εὐωδιάζοντας τὸ δικό του μῦρο, μετέβησαν στὴ χώρα τῶν ἐθνικῶν μὲ τὰ εὐαγγελικὰ κηρύγματα, μεταφέροντάς τον σὲ ἐκείνους πού δὲν τὸν γνώριζαν, ἐπειδὴ εἶχε τὴ μορφὴ δούλου. Κηρύσσεται δηλαδὴ ὅτι γιὰ μᾶς ἔλαβε σάρκα καὶ παρουσιάσθηκε μὲ τὴ μορφὴ δούλου. Αὐτὸ νομίζω σημαίνει τὸ ὅτι μεταφέρθηκε ὁ Ἰωσήφ ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλίτες στὴν Αἴγυπτο. Ποιὰ λοιπὸν γεγονότα συνέβη νὰ πάθει ἐκεῖ, καὶ τί ἔπρεπε νὰ κάνει γι' αὐτό, θὰ τὸ δοῦμε, ἂν τὸ θέλετε.

Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἦταν νέος καὶ θρισκόταν στὴν ἐφηβικὴ ἡλικία, προκάλεσε τὴν ἀσέλγεια τῆς Αἰγυπτίας, ἡ ὁποία καὶ μὲ πολλὴ κατὰ κάποιον τρόπο βία τὸν ὠθοῦσε νὰ κάνει αὐτὰ πού δὲν ἦταν θεμιτά. Γιατὶ ἐκείνη ἄρπαξε τὸ ἔνδυμά του σφιχτὰ καὶ μὲ ἀδιαντροπιά, καὶ τὸν ἐξεβίαζε ὑπερβολικὰ στὴ διάπραξη ἁμαρτίας πού δὲν ἠθελε. Ἐκεῖνος ὅμως ἀφήνοντας καὶ τὸ ἴδιο του τὸ ἔνδυμα, ξέφυγε ἀπὸ τὴν ἀγριεμένη ἀκόλαστη, καὶ ἔμεινε ἀπόρθητος ἀπὸ τὸ πάθος τῆς. Μετὰ ἀπὸ αὐτὸ ὅμως συκοφαντήθηκε, ἐπειδὴ τὸ γύναιο ἐκεῖνο ἐπέρριψε σ' αὐτὸν τὶς κατηγορίες, καὶ ἔτσι ὁ γεμᾶτος σωφροσύνη καὶ φίλος τῆς ἐλευθερίας κατηγορήθηκε γιὰ αἰσχροὺ πράξη. Ὡστόσο ἔγινε, λέγει, κύριος τοῦ δεσμοτηρίου⁸⁹. Παρόμοια μεταφέρθηκε καὶ ὁ Χριστὸς στὰ ἔθνη, στὸ πρόσωπο ἐννοῶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων, οἱ ὁποῖοι ἔλεγαν ὅτι φέρουν καὶ τὰ σημάδια τοῦ πάθους του στὸ σῶμα τους. Γιατὶ ἀπέφευγαν νὰ συμπεριφέρονται ὅμοια μὲ ἐκείνους πού προτιμοῦσαν νὰ πιστεύουν τὰ τοῦ κόσμου, καὶ ἦταν μακριὰ ἀπὸ τὶς σαρκικὲς ἐπιθυμίες. Τέτοια δηλαδὴ ἦταν πάντοτε ἡ ζωὴ τῶν ἁγίων. Ὅμως κατηγοροῦνταν γι' αὐτό, καὶ μάλιστα καὶ συκοφαντούμενοι ἀπὸ ἐκείνους πού συνήθιζαν νὰ θεωροῦν ἐνοχλητικὸς ἐκείνους πού ἠθελαν νὰ ζοῦν σύμφωνα μὲ τὴ διδασκαλία

σι, δεσμῶται γεγόνασι. Πλὴν ἐμὲμνητο Χριστοῦ λέγοντος «Εἰ ἐκ τοῦ κόσμου ἦτε, ὁ κόσμος ἂν τὸ ἴδιον ἐφύλει· ἐπειδὴ δὲ ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ ἐστέ, διὰ τοῦτο μισεῖ ὑμᾶς ὁ κόσμος», καθάπερ ἀμέλει καὶ τὸν Ἰωσήφ ἢ μαχλῶσα γυνή. Πλὴν καὶ ἐν αὐτοῖς ἐπλατύνοντο τοῖς
5 πόνους, τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος ἐξημερούσης αὐτούς, οὓς ἦν μάλιστα διαπονήσειν εἰκός. Ἐπεγάννυτο γάρ, ὡς ἔφην, ὁ δεσμοφύλαξ τῷ Ἰωσήφ.

Εἶτα τῶν εὐνούχων τοῦ Φαραώ, τοῦ τε οἰνοχόου, φημί, καὶ προσέτι τοῦ σιτοποιοῦ, δεδεμένων, διεσάφει τὰ ὄνειρατα. Καὶ διὰ τοῦτο,
10 φησί, ὁ θεσπέσιος Ἰωσήφ οὐ μετρίως ἐθαυμάζετο. Ἐνυπνιασθέντος δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ Φαραώ τὴν τε ἐσομένην οὐκ εἰς μακρὰν εὐκαρλίαν καὶ τὸν ἐκ τοῦ λιμοῦ πόνον, ὡς ἐν βουσί μὲν πρότερον πίοσί τε καὶ ἰσχναῖς, ὡς ἐν ἀστάχρσι δὲ μετὰ τοῦτο τεθεαμένοι, τῶν τε ἐν Αἰγύπτῳ σοφῶν οὐδὲν ἐχόντων εἰπεῖν, ἀπειρηκότων δὲ παντελῶς πρὸς τὸ
15 δύνασθαι διατρανοῦν τὰ ἐκ τῶν ὄραμάτων ὑποδηλούμενα, μεμαρτύρηται μὲν αὐτὸς ὡς οἴός τε τοῦτο δοῦναι, παρελθὼν δὲ διεσάφει. Καὶ δὴ καὶ θαυμάσας ὁ Φαραώ, ταμίαν αὐτὸν καὶ ἡγούμενον ἐπὶ τὴν ἑαυτοῦ καθίστησιν ἀρχήν. Ἐδιώκετο μὲν γὰρ ὁ Χριστός, καθάπερ ἔφην ἀρτίως, ὡς ἐν προσώπῳ τῶν ἀγίων ἀποστόλων. Ἄλλ' ἐν αὐτοῖς
20 ὄντες τοῖς πόνους οἱ περὶ ὧν ὁ λόγος, ὡς σοφοὶ λίαν καὶ τὰ πολλοῖς ἀπόρητα διατρανοῦν οἰοί τε, φανεροὶ μὲν ἦσαν ἐν ἀρχαῖς τῶν ἐν κόσμῳ τισίν, εἶτα καὶ αὐτοῖς τοῖς κρατοῦσι τῆς γῆς, οἱ καὶ πιστεύσαντες ὅτι καὶ αὐτὴν ἔχουσι τῶν ἐσομένων τὴν γνῶσιν, ἐξ ἀποκαλύψεως Θεοῦ ἐν Πνεύματι, οἰκονόμους καὶ ἄρχοντας ἐθνῶν γίνεσθαι συγκε-
25 χωρήκασιν, διανέμειν τε τοῖς ἐν λιμῷ μαθημάτων, ἃ καὶ εἰς ζωὴν συνέχει τὴν ἀκήρατον, τουτέστι τὸν θεῖον τε καὶ οὐράνιον λόγον, καὶ τὴν εἰς πᾶν ὄτιοῦν τῶν ἀρίστων ἀποκομίζουσα παιδεύσιν. Οὗτοι καὶ κατεκτήσαντο, μᾶλλον δὲ δι' αὐτῶν ὁ Χριστός, τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ τὴν τῶν ἐθνῶν χώραν, καθάπερ ἀμέλει καὶ τῷ Φαραώ τὴν τῶν Αἰ-
30 γυπτίων ὁ Ἰωσήφ, ᾧ καὶ γεγόνασιν υἱοὶ δύο, Μανασσῆς καὶ Ἐφραΐμ, ἐκ μητρὸς Ἀσενὲθ τῆς Πετεφορῆ θυγατρὸς, ὅς ἦν ἱερεὺς. Καὶ ἐρμηνεύεται μὲν ὁ Μανασσῆς, “λήθη κακῶν τῶν συμβεβηκότων”, “εἰς αὐξὴν τε καὶ ἐπίδοσιν τὴν εἰς γε τὸ ἄμεινον”, ὁ Ἐφραΐμ. Ἐξ ἱερᾶς

τοῦ Χριστοῦ, ὑπέστησαν δοκιμασίες καὶ φυλακίσθησαν. Ἄλλ' ὅμως θυμούνταν τὸν Χριστὸ πού λέγει: «Ἐάν ἦσασταν ἀπὸ τὸν κόσμον, ὁ κόσμος θὰ ἀγαποῦσε τὸ δικό του. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν εἴσαστε ἀπὸ τὸν κόσμον, γι' αὐτὸ σᾶς μισεὶ ὁ κόσμος»⁸⁹. "Ὅπως ἀκριβῶς καὶ τὸν Ἰωσήφ ἡ ἀκόλαστη γυναίκα. "Ὅμως ἀκόμα καὶ κατὰ τὶς θλίψεις ἀνακουφίζονταν, ἐπειδὴ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἐξημέρωνε ἐκείνους πού ἦταν φυσικὸ νὰ τοὺς καταπονοῦν. Καὶ πράγματι, ὅπως εἶπα, πλημμύριζε ἀπὸ χαρὰ ὁ δεσμοφύλακας μὲ τὸν Ἰωσήφ.

Ἐπειτα ἐξηγοῦσε τὰ ὄνειρα τῶν εὐνούχων τοῦ Φαραῶ, καὶ τοῦ οἰνοχόου δηλαδή, καὶ τοῦ ἄρτοποιοῦ, οἱ ὅποιοι ἦταν φυλακισμένοι. Καὶ γι' αὐτὸ, λέγει, θαυμαζόταν πάρα πολὺ ὁ θεσπέσιος Ἰωσήφ. "Ὅταν ὅμως εἶδε σὲ ὄνειρο καὶ ὁ ἴδιος ὁ Φαραῶ καὶ τὴν εὐφορία πού θὰ γινόταν πολὺ σύντομα, καὶ τὶς θλίψεις ἀπὸ τὸν λιμὸ, βλέποντας στὴν ἀρχὴ ἀγγελάδες παχειές, καὶ ἔπειτα ἰσχνές, καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὸ καὶ τὰ στάχυα. Καὶ ἐπειδὴ οἱ σοφοὶ τῆς Αἰγύπτου δὲν μποροῦσαν νὰ δώσουν καμμιά ἐξήγηση, καὶ ἀπέκλειαν τελείως τὸ ὅτι μποροῦν νὰ ἐξηγήσουν τὴ σημασία τῶν ὄραμάτων, ἀναφέρθηκε ὅτι αὐτὸς (ὁ Ἰωσήφ) μποροῦσε νὰ τὸ κάνει αὐτὸ, καὶ πηγαίνοντας τὰ ἐξήγησε. Θαυμάζοντας τότε ὁ Φαραῶ τὸν ἔκανε ταμία καὶ προϊστάμενο στὰ ἀνάκτορα⁹⁰. Διωκόταν βέβαια καὶ ὁ Χριστὸς, ὅπως εἶπα πῶ πάνω, στὸ πρόσωπο τῶν ἀγίων ἀποστόλων. Ἄλλὰ, ἐνῶ βρισκονταν σ' αὐτὲς τὶς θλίψεις αὐτοὶ γιὰ τοὺς ὁποίους γίνεται λόγος, ὡς πολὺ σοφοὶ καὶ ἱκανοὶ νὰ ἐξηγοῦν αὐτὰ πού εἶναι ἀπόρητα στοὺς πολλοὺς, στὴν ἀρχὴ ἦταν γνωστοὶ σὲ μερικoὺς τοῦ κόσμου, ἔπειτα καὶ στοὺς ἴδιους τοὺς ἡγέτες τῆς γῆς, οἱ ὅποιοι, πιστεύοντας ὅτι ἔχουν καὶ τὴ γνώση αὐτῶν πού πρόκειται νὰ συμβοῦν, μὲ ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Πνεύματος, τοὺς ἐπέτρεπαν νὰ γίνονται οἰκονόμοι καὶ ἄρχοντες ἐθνῶν, καὶ νὰ διδάσκουν ἐκείνους πού βρισκονται σὲ πνευματικὸ λιμὸ αὐτὰ πού καὶ στὴν ἀμόλυνη ζωὴ τοὺς συκρατοῦν, δηλαδή τὸ θεῖο καὶ οὐράνιο λόγο, καὶ τοὺς προσφέρουν τὴν παιδείουσι γιὰ κάθε τι πού εἶναι ἄριστο. Καὶ αὐτοὶ εἶναι ἐκεῖνοι πού κατέκτησαν, ἢ καλύτερα ὁ Χριστὸς μέσω αὐτῶν, στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα τὴ χώρα τῶν ἐθνῶν, ὅπως ἀκριβῶς καὶ γιὰ τὸν Φαραῶ τὴ χώρα τῶν Αἰγυπτίων ὁ Ἰωσήφ, ὁ ὁποῖος ἀπέκτησε δύο υἱούς, τὸν Μανασσῆ καὶ τὸν Ἐφραΐμ, ἀπὸ τὴ μητέρα τους Ἀσενέθ, τὴ θυγατέρα τοῦ Πετεφερῆ, ὁ ὁποῖος ἦταν ἱερέας. Καὶ ἐρμηνευόμενα τὰ ὀνόματα σημαίνουν Μανασσῆς "λήθη τῶν κακῶν πού συνέβησαν", καὶ ὁ Ἐφραΐμ, "Ἀύξηση καὶ ἐπίδοσι στὸ

γάρ ὡσερ μητρός, φημί δὲ τῆς Ἐκκλησίας, καρποὶ γεγόνασι, καὶ ἐν
 υἱοῖς Θεοῦ διὰ πίστεως τῆς ἐν Χριστῷ καταλογισθεῖεν ἄν οἱ ἐξ
 ἐθνῶν κεκλημένοι, οἱ καὶ εἰς λήθην ἐνεχθήσονται τῶν πόνων. «Ἐπι-
 λήσονται», γάρ φησι, «τὴν θλίψιν αὐτῶν τὴν πρώτην, καὶ οὐ μὴ ἀνα-
 5 ῥῆ αὐτῶν ἐπὶ τὴν καρδίαν. Ἐπὶ γάρ κεφαλῆς αὐτῶν αἰνεσις, καὶ
 ἀγαλλίαμα καὶ εὐφροσύνη καταλήψεται αὐτούς». Ἀπέδρα ὀδύνη,
 λύπη καὶ στεναγμός. Ἦξουσι δὴ οὖν κατὰ καιρὸν εἰς λήθην κακῶν,
 βαδιοῦνται δὲ καὶ εἰς αὖξην, ἐπὶ τὸ τῆς ἐλπίδος γλυκὺ διατρέχοντες
 πέρας. Μετοιχήσονται γάρ ἐκ τῶν ἐπιγείων εἰς τὰ ἐπουράνια, ἀπὸ
 10 τῶν ἐν χρόνῳ μεμετροημένων εἰς τὰ ἐπέκεινα χρόνου, ἐκ φθορᾶς εἰς
 ἀφθορασίαν, εἰς δόξαν ἐξ ἀτιμίας, ἐξ ἀσθενείας εἰς δύναμιν.

Ἐγκειμένον δὲ ἔτι καὶ παρατείνοντος τοῦ λιμοῦ, κατέβησαν οἱ
 ἐξ Ἰακώβ εἰς Αἴγυπτον πρίασθαι τροφάς. Εἶτα μικροῦ μεταξὺ
 παρεισθέοντος λόγου, μονονουχί δὲ καὶ ἐναθύροντος αὐτοῖς τοῦ
 15 Ἰωσήφ (ἔφασκε γάρ ὡς ἦκουσα μὲν σιτίων ἔνεκα, κατασκευαζόμενοι
 δὲ μᾶλλον ἦκουσι τὴν γῆν), προσαπαιτοῦντος δὲ τὸν Βενιαμίν, ὃς
 ἦν ἀδελφὸς αὐτῷ καὶ νεώτατος, ἐνισταμένου δὲ ὅτι οὐκ ἂν τῆς Αἴγυ-
 πτίων ἀξήμιοι ἀπαλλάξειαν, εἰ μὴ παροῖσιαν τὸ μειράκιον, ἄγεται
 μόλις ἐφέντος αὐτοῖς τοῦ πατρός. Ἐπειδὴ δὲ ἦκον ὁμοῦ τῷ παιδί,
 20 λοιπὸν ἐπὶ τὴν ἐστίαν ἐκάλει, ὕδατι δὲ διανενημένους ἄρτοις τε καὶ
 οἴνῳ κατεκορέννυ λοιπόν. Τεθλιμμένοι γάρ ὡσερ καὶ ἀφορήτῳ
 λιμῷ ἐκπετισμένοι, δῆλον δὲ ὅτι τῷ νοητῷ, κατὰ καιροῦς Ἰουδαῖοι,
 τὴν ὀφρὸν ἀφέντες τὴν ὑψηλὴν καὶ ἀγέρωχον, ἦξουσιν ἐπὶ Χριστόν,
 τῆς παρ' αὐτοῦ γλιχομένοι τροφῆς, ἀγίας τε καὶ πνευματικῆς, φημί
 25 καὶ ζωοποιοῦ. Ὁ δὲ οὐ προσδέξεται μὲν, πλὴν οὐ δίχα τοῦ νέου
 λαοῦ, οὐ καὶ εἰς τύπον εἶη ἂν ὁ Βενιαμίν. Ἐλθόντες δὲ ὡσερ ἐν ὁμο-
 ψυχία καὶ ὡς ἐν γνώμῃ μιᾷ, προσδέξεται μὲν ἰλαρῶς, εἰσοίσει δὲ
 ὡσερ εἰς ἴδιον οἶκον, τουτέστι τὴν Ἐκκλησίαν. Εἶτα διανίψων
 ὕδατι καθαρῷ, τῷ τῆς παλιγγενεσίας λουτρῷ, ἄρτῳ τε καὶ οἴνῳ δια-
 30 θρέψει. Μυστικῶς ὁ λόγος. Πλὴν κάκεῖνο πρὸς τούτῳ λέγωμεν ἀνε-
 γνωρίζετο μὲν γάρ τοῖς ἀδελφοῖς ὁ Ἰωσήφ ἅμα τῷ Βενιαμίν ἀφιγμέ-
 νους, καὶ δὴ καὶ τραπέζης αὐτοῦς ἠξίου, καθάπερ ἔναγχος ἔφην.

καλύτερο". Και αυτοί που κλήθηκαν από τα έθνη, σαν από ιερή μητέρα, δηλαδή την Έκκλησία, έγιναν καρποί και θα ύπολογισθούν μεταξύ των υιών του Θεού, με την πίστη στον Χριστό, οι όποιοι και θα λησμονήσουν τους πόνους. Γιατί λέγει: «Θα λησμονήσουν την προηγούμενη θλίψη τους, και δεν θα φτάσει στην καρδιά τους. Γιατί το κεφάλι τους θα το καταλάβει η δοξολογία και η αγαλλίαση και η χαρά»⁹¹. Έφυγε η όδύνη, η λύπη και ο στεναγμός. Θα φτάσουν δηλαδή με τον καιρό να ξεχάσουν τα κακά, και θα βαδίσουν σε αύξηση, τρέχοντας στο γλυκό τέλος της ελπίδας. Γιατί θα μεταβοῦν από τα επίγεια στα έπουράνια, και από αυτά που μετροῦνται με τον χρόνο, στα πέρα από τον χρόνο. Από τη φθορά στην άφθαρσία, από την άτιμία στη δόξα, από την άδυναμία στη δύναμη.

Έπειδή όμως παρατεινόταν ακόμα ο λιμός, πήγαν οι υιοί του Ίακώβ στην Αίγυπτο για να αγοράσουν τροφές. Και ύστερα από σύντομο μεταξύ τους λόγο, άστειεύόμενος κατά κάποιο τρόπο ο Ίωσήφ (γιατί είπε, ότι πολύ λίγο ήρθαν για τρόφιμα, αλλά μάλλον για να κατασκοπεύσουν τη χώρα), και άπαιτώντας επί πλέον να φέρουν και τον Βενιαμίν, που ήταν ο νεώτερος αδελφός τους, και λέγοντάς τους ότι δεν θα φύγουν από την Αίγυπτο άτιμώρητοι αν δεν φέρουν τον νεαρό, όδηγεῖται εκεί και ο νεαρός τον όποιο με δυσκολία άφησε ο πατέρας τους. Και όταν πήγαν μαζί με το παιδί, τους κάλεσε στην τραπεζαρία, και άφου πληθήκαν με νερό, τους πρόσφερε ψωμιά και κρασί μέχρι κορεσμού⁹². Και οι Ίουδαίοι λοιπόν κατά κάποιο τρόπο λυπημένοι βαθύτατα και πιεσμένοι κατά καιρούς από άνυπόφορο λιμό, φυσικά τον πνευματικό, έγκαταλείποντας τη μεγάλη και άγέρωχη άλαζονεία τους, θα έρθουν στον Χριστό, επιθυμώντας πολύ την τροφή του, έννοά την άγια και πνευματική και ζωοποιό. Και εκείνος δεν θα τους δεχθεί άμέσως βέβαια, παρά μόνο μαζί με τον νέο λαό, του όποιου τύπος είναι ο Βενιαμίν. Και όταν έρθουν με όμοψυχία κατά κάποιο τρόπο και μά γνώμη, θα τους δεχθεί με χαρά και θα τους βάλει σαν στον οίκο του, δηλαδή στην Έκκλησία. Και έπειτα, άφου τους νίψει με νερό καθαρό, με το λουτρό της αναγέννησης, θα τους παραθέσει άρτο και οίνο. Ο λόγος είναι μυστικός. Όσοόσο λέμε μαζί μ' αυτό και εκείνο· Φανερώθηκε στους αδελφούς τους ο Ίωσήφ όταν πήγαν μαζί με τον Βενιαμίν, και μάάλιστα τους παρέθεσε και τραπέζι, όπως είπα πριν, και χωρίς να

92. Γέν. κεφ. 42-43.

Κληρον δὲ οὐδένα δούς, ὅλως ἀποτρέχειν ἐκέλευε κατακομιούντας πρὸς αὐτὸν τὸν πατέρα, φημί δὴ τὸν Ἰακώβ.

Ἐπειδὴ δὲ καταβέβηκε καὶ ἤδη παρόντα τεθέαται τοῖς τέκνοις ὁμοῦ, τότε δὴ, τότε τὴν ἀπασῶν ἀρίστην ἀπένευμε γῆν. Σημεῖον δ' ἂν
5 γένοιτο καὶ τοῦτο σαφές, ὅτι δέξεται μὲν ὁ Χριστὸς τοὺς ἐξ Ἰσραὴλ ἐπιστρέφοντας ἐν ἐσχάτοις τοῦ αἰῶνος καιροῖς, συνόντος αὐτοῖς δη-
λονότι κατὰ τρόπον ὁμοψυχίας καὶ τοῦ νέου λαοῦ (τοῦτο γάρ, ὡς ἔφην, ὁ Βενιαμίν), πλὴν οὐ δίχα τῶν ἁγίων Πατέρων ὁ ἐν ἐλπίσιν ἡμῖν ἀποδοθήσεται κληρὸς. Ὡσπερ γάρ αὐτοί, καίτοι κατὰ πίστιν
10 ἀποθανόντες, ὡς γοῦν ὁ σοφὸς ἔφη Παῦλος, «Οὐκ ἐκομίσαντο τὴν ἐπαγγελίαν, τοῦ Θεοῦ περὶ ἡμῶν κρεῖττον τι προβλεψαμένοι, ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν τελειωθῶσιν», οὕτω καὶ ἡμεῖς περιμενουῦμεν τοὺς Πα-
τέρας, ἵνα μὴ χωρὶς αὐτῶν τελειωθῶμεν. Ὁμοῦ τοιγαροῦν τοῖς ἁγί-
οις Πατράσιν, οἱ πρῶτοί τε καὶ μέσοι καὶ τελευταῖοι λαοί, τὸν ἄρι-
15 στόν τε καὶ ἀνεκποίητον τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας ἀποληψόμεθα κληρὸν ἐν Χριστῷ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἡ δόξα σὺν ἁγίῳ Πνευματι εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Περὶ τοῦ Ἰωσήφ καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ Ἐφραΐμ καὶ Μανασσῆ.

α'. «Πᾶσα μὲν δόσις ἀγαθῆ καὶ πᾶν δῶρημα τέλειον ἄνωθεν ἐστὶ
20 καταβαῖνον ἐκ τοῦ Πατρὸς τῶν φώτων», οὐδὲν δὲ εἶναι φημι τῶν οὕτω σεπτῶν καὶ ἐξηρημένων ἀγαθῶν, ὃ μὴ διὰ Χριστοῦ κερδαίνο-
μεν. «Γέγονε», γάρ φησι, «μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, καὶ δι' αὐ-
τοῦ τὴν προσαγωγὴν ἐσχήκαμεν ἐν ἐνὶ Πνεύματι πρὸς τὸν ἐν οὐ-
ρανοῖς Πατέρα καὶ Θεόν». Τοιγάρτοι καὶ ἔφασκεν «Οὐδεὶς ἔρχεται
25 πρὸς τὸν Πατέρα, εἰ μὴ δι' ἐμοῦ». Ἐν αὐτῷ δὲ καὶ δι' αὐτοῦ πᾶν πλή-
ρωμα χάριτος καὶ κληροδοσία λαμπρά. Πλούσιος γάρ ὢν ὁ Θεός, ἐπὶ ἡμεῖς δι' ἡμᾶς, ἵνα ἡμεῖς τῇ αὐτοῦ πτωχεῖα πλουτήσωμεν, καὶ εἰς τὴν τῶν ἁγίων Πατέρων ἀναφοιτῶντες δόξαν, καὶ τῆς αὐτοῖς ὅτι
μάλιστα πρεπωδεστάτης ἐλπίδος μεταλαχεῖν ἰσχύσωμεν. Θεά δὲ
30 ἀληθῆ τὸν ἐπὶ τούτοις λόγον, τοῖς ἱεροῖς Γράμμασιν ἐνεῖς τὸν τῆς
διανοίας ὀφθαλμόν. Ἔχει γάρ ὡδε πάλιν «Ἐγένετο δὲ μετὰ τὰ
ρήματα ταῦτα, καὶ ἀνηγγέλη τῷ Ἰωσήφ, ὅτι ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐνοχλεῖ-
ται. Καὶ ἀναλαβὼν τοὺς δύο υἱοὺς αὐτοῦ, τὸν Μανασσῆ καὶ τὸν

τούς δώσει τίποτε, τούς προέτρειψε νὰ τρέξουν ἀμέσως νὰ φέρουν σ' αὐτὸν τὸν πατέρα τους, ἐννοῶ τὸν Ἰακώβ.

Ἄφου λοιπὸν πῆγε αὐτὸς καὶ εἶδε ὅλα μαζί τὰ παιδιά του, τότε τούς μοίρασε τὴν πλὴν εὐφορῆ ἀπὸ ὅλες γῆ⁹⁵. Καὶ αὐτὸ ἀποτελεῖ ὀλοφάνερο σημάδι, ὅτι θὰ δεχθεῖ δέβαια ὁ Χριστὸς αὐτοὺς πού ἐπιστρέφουν ἀπὸ τὸν Ἰσραὴλ κατὰ τούς ἔσχατους καιροὺς τοῦ αἰῶνα, συνυπάρχοντας ὁμως μαζί τους μὲ ὁμοψυχία καὶ οἱ τοῦ νέου λαοῦ. Γιατί, ὅπως εἶπα, αὐτὸ σημαίνει ὁ Βενιαμίν. Ὅμως χωρὶς τούς ἅγιους Πατέρες δὲν θὰ μᾶς δοθεῖ ὁ κληρὸς πού ἐλπίζουμε. Γιατί, ὅπως ἐκεῖνοι, ἂν καὶ πέθαναν μὲ τὴν πίστη γιὰ τὴν κληρονομία, ὅπως εἶπε ὁ σοφὸς Παῦλος, «Δὲν κληρονόμησαν τὴν ὑπόσχεση, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς προέβλεψε κάτι καλύτερο γιὰ μᾶς, ὥστε νὰ μὴ φτάσουν ἐκεῖνοι στὴν τελειότητα χωρὶς ἡμᾶς»⁹⁴, ἔτσι καὶ ἡμεῖς θὰ περιμένουμε τούς Πατέρες, γιὰ νὰ μὴ φτάσουμε χωρὶς ἐκείνους στὴν τελειότητα. Μαζί λοιπὸν μὲ τούς ἅγιους Πατέρες, καὶ οἱ πρῶτοι καὶ οἱ μεσαῖοι καὶ οἱ τελευταῖοι λαοὶ θὰ ἀπολαύσουμε τὸν ἄριστο καὶ ἀδαπάνητο κληρὸ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν μὲ τὸν Χριστό, μέσω τοῦ ὁποῖου καὶ μαζί μὲ τὸν ὁποῖο ἡ δόξα πρέπει στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, μαζί μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα στους αἰῶνες. Ἀμήν.

Γιὰ τὸν Ἰωσήφ καὶ τὰ παιδιά του Ἐφραῖμ καὶ Μανασσῆ.

1. «Κάθε δόση καλὴ καὶ κάθε δῶρο τέλειο ἔρχεται ἀπὸ πάνω, ἀπὸ τὸν Πατέρα τῶν φάτων»⁹⁵, καὶ δὲν ὑπάρχει τίποτε, λέγω, ἀπὸ τὰ τόσο σεβαστὰ καὶ τόσο ὑψηλὰ ἀγαθὰ, πού νὰ μὴ τὸ κερδίζουμε μέσω τοῦ Χριστοῦ. Γιατί λέγει, «Ἐγινε μεσίτης μεταξύ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, καὶ μέσω αὐτοῦ πετύχαμε τὴν εἰσοδὸ μας πρὸς τὸν οὐράνιο Πατέρα καὶ Θεὸ μὲ ἓνα Πνεῦμα»⁹⁶. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε· «Κανένας δὲν ἔρχεται στὸν Πατέρα, παρὰ μόνον μέσω ἐμοῦ»⁹⁷. Καὶ μέσω αὐτοῦ καὶ ἀπὸ αὐτὸν δίνεται ὅλο τὸ πλήρωμα τῆς χάριτος καὶ ἡ λαμπρὴ κληρονομία. Γιατί, ἐνῶ ὁ Θεὸς εἶναι πλούσιος, ἔγινε φτωχὸς γιὰ μᾶς, γιὰ νὰ πλουτίσουμε ἡμεῖς μὲ τὴ δική του φτώχεια, καὶ νὰ μπορέσουμε, ξαναπλησιάζοντας στὴ δόξα τῶν ἁγίων Πατέρων, νὰ μετάσχουμε καὶ στὴν ἴδια μὲ αὐτοὺς ἐλπίδα πού πρέπει κατεξοχὴν σ' αὐτούς. Ἀλλὰ πρόσεχε ὅτι εἶναι ἀληθινὸς ὁ λόγος γιὰ ὅλα αὐτὰ, ρίχνοντας τὸ μάτι τῆς διάνοιας στὴν ἁγία Γραφή. Γιατί ἔχει πάλι ὡς ἔξῃ· «Μετὰ ἀπὸ τὰ λόγια αὐτὰ, ἀναγγέλθηκε στὸν Ἰωσήφ, ὅτι ὁ πατέρας του εἶναι ἄρρωστος. Παίρνοντας τότε τούς δύο

95. Ἰακ. 1, 17.

96. Ἐφ. 2, 18.

97. Ἰω. 14, 6.

Ἐφραΐμ, ἦλθε πρὸς Ἰακώβ. Ἀπηγγέλη δὲ τῷ Ἰακώβ, λέγοντες Ἴδου ὁ υἱός σου Ἰωσήφ ἔρχεται πρὸς σέ, καὶ ἐνισχύσας Ἰσραὴλ ἐκάθισεν ἐπὶ τὴν κλίνην. Καὶ εἶπεν Ἰακώβ τῷ Ἰωσήφ· Ὁ Θεός μου ὤφθη μοι ἐν Λουζᾶ ἐν γῆ Χαναάν, καὶ εὐλόγησέ με, καὶ εἶπέ μοι· Ἴδου ἐγὼ 5 αὐξήσω σε καὶ πληθυνῶ σε, καὶ ποιήσω σε εἰς συναγωγὰς ἐθνῶν, καὶ δώσω σοι τὴν γῆν ταύτην, καὶ τῷ σπέρματί σου μετὰ σέ εἰς κατὰσχεσιν αἰώνιον. Νῦν οὖν οἱ δύο σου υἱοί, οἱ γενόμενοί σοι ἐν γῆ Αἴγυπτῳ, πρὸ τοῦ με ἔλθειν πρὸς σέ εἰς Αἴγυπτον, ἐμοὶ εἰσιν, Ἐφραΐμ καὶ Μανασσῆς, ὡς Ρουβεὶμ καὶ Συμεὼν ἔσονταί μοι. Τὰ δὲ ἔγκονα, ἃ 10 εἰάν γεννήσης μετὰ ταῦτα, σοὶ ἔσονται, ἐπὶ τῷ ὀνόματι τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν κληθήσονται ἐν τοῖς ἐκείνων κλήροις. Ἐγὼ δὲ ἠνίκα ἠρχώμην ἐκ τῆς Μεσοποταμίας τῆς Συρίας, ἀπέθανε Ραχὴλ ἡ μήτηρ σου ἐν γῆ Χαναάν, ἐγγίζοντός μου κατὰ τὸν ἵπποδρομον Χαβραθᾶ τῆς γῆς τοῦ ἔλθειν εἰς γῆν Ἐφραθᾶ, καὶ κατῶρυξα αὐτὴν ἐν τῇ ὁδῷ τοῦ 15 ἵπποδρομου. Αὕτη ἐστὶ Βηθλεέμ».

Ἐτέθραπτο μὲν γὰρ ὁ μακάριος Ἰακώβ ἐν γῆρει καλῶ, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἐπειδὴ δὲ τῶν καθ' ἡμᾶς ἀπεδήμει πραγμάτων, εὐλογεῖν ἐσκέπτετο τοὺς ἐξ Ἰωσήφ, οἳ, ἐπείτερ ἦσαν ἐκ μητρὸς ἀλογενοῦς, τῆς Ἀσενὲθ θυγατρὸς ἱερέως τοῦ Πετεφερῆ, ἵνα μὴ τις αὐ- 20 τοὺς καταμυσάττειτο τῶν ἐξ Ἰσραὴλ, ἔκφυλόν τε καὶ ὀθνεῖον ἠγοῖτο τὸ γένος, σοφῶς τε καὶ οἰκονομικῶς ὁ θεοσπέσιος Ἰακώβ αὐτόν τε τὸν Ἰωσήφ καὶ ἑτέρους υἱοὺς εἰσπειράται διδάσκειν, ὅτι ταῖς θείαις ἐπόμενος ψήφοις, πάντας οἰκειοῦται τοὺς ἐξ αὐτῶν γεγονότας « Ὡφθη γάρ μοι», φησὶν, «ὁ Θεός ἐν γῆ Χαναάν», καὶ ὅτι πλείστων μὲν ὄσων 25 ἔσομαι λαῶν πατήρ, κατευρυνθήσομαι δὲ καὶ εἰς ἔθνη καὶ συναγωγὰς ἐθνῶν, ἀναφανδὸν ἐπηγγέλλετο. Ἐν ταυτῷ δὲ οὖν καὶ Θεὸν ἀναπεῖθει τιμᾶν ταῖς εἰς ἀλήθειαν δόξαις, καὶ οἰκείους ἠγεῖσθαι διδάσκει τοὺς ἀγγιστεύοντας, μᾶλλον δὲ τοὺς ἐξ αὐτῶν ἀναφύνας, καὶ εἰ γεγόνασι τυχὸν ἐκ μητρὸς ἀλλογενοῦς

30 β'. Βραχὺ δὲ τῆς ἱστορίας τὸ πάχος ἐκβαίνοντες, ἐκεῖνο φαμεν ὄψω καὶ ἡμεῖς οἱ ἐν πίστει δεδικαιωμένοι γεγονάμεν ἐν Χριστῷ, Θεοῦ μὲν υἱοί, τῶν δὲ ἀγίων οἰκειοί, μεσιτεύοντος αὐτοῦ καὶ δι' ἐαν-

υιούς του, τὸν Μανασσῆ καὶ τὸν Ἐφραΐμ, πῆγε στὸν Ἰακώβ. Ἀνήγγειλαν στὸν Ἰακώβ τὸν ἔρχομό του, λέγοντας· Νά, ὁ υἱός σου Ἰωσήφ ἦρθε σὲ σένα. Ὁ Ἰσραὴλ τότε ἀνακτώντας τὶς δυνάμεις του κάθισε στὸ κρεβάτι. Καὶ εἶπε ὁ Ἰακώβ στὸν Ἰωσήφ· Μοῦ φανερώθηκε ὁ Θεός στὴ Λουζᾶ στὴ γῆ τῆς Χαναάν, ὅπου μὲ εὐλόγησε καὶ μοῦ εἶπε· Ἐγὼ θὰ σὲ αὐξήσω καὶ θὰ σὲ πληθύνω, καὶ θὰ σὲ κάνω πλῆθος ἐθνῶν, καὶ θὰ σοῦ δώσω τὴ χώρα αὐτή, καὶ στοὺς ἀπογόνους σου μετὰ ἀπὸ σένα, γιὰ νὰ τὴν κατέχουν αἰώνια. Τώρα λοιπὸν οἱ δύο σου υἱοί, ποὺ ἀπέκτησες στὴν Αἴγυπτο προτοῦ νὰ ρθῶ ἐγὼ στὴν Αἴγυπτο, ὁ Ἐφραΐμ καὶ ὁ Μανασσῆς, θὰ εἶναι δικοί μου, καὶ θὰ μοῦ εἶναι ὅπως ὁ Ρουβείμ καὶ ὁ Συμεὼν. Ἐνῶ τοὺς υἱούς ποὺ τυχὸν θὰ γεννήσεις μετὰ ἀπὸ αὐτούς, θὰ εἶναι δικοί σου, καὶ μὲ τὸ ὄνομα τῶν ἀδελφῶν τους θὰ κληθοῦν νὰ λάβουν μερίδιο ἀπὸ τὶς κληρονομίες ἐκείνων στὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας. Ἐγὼ λοιπὸν, ὅταν ἐρχόμουν ἀπὸ τὴ Μεσοποταμία τῆς Συρίας, πέθανε ἡ μητέρα σου Ραχὴλ στὴ γῆ Χαναάν, ὅταν πλησίαζα κοντὰ στὸν ἵπποδρομο τῆς περιοχῆς Χαβραθᾶ προκειμένου νὰ πάω στὴ χώρα Ἐφραθᾶ, καὶ τὴν ἔθαψα στὸν δρόμο τοῦ ἵπποδρόμου. Αὐτὴ εἶναι ἡ Βηθλέεμ»⁸.

Ἐφτάσε λοιπὸν ὁ μακάριος Ἰακώβ σὲ βαθειὰ γεράματα, ὅπως εἶναι γραμμένο, καὶ ὅταν ἔφευγε ἀπὸ τὰ δικὰ μας πράγματα, σκέφθηκε νὰ εὐλογήσει τὰ παιδιά τοῦ Ἰωσήφ, τὰ ὁποῖα ἦταν ἀπὸ μητέρα ἀλλόφυλη, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν Ἀσενέθ, τὴ θυγατέρα τοῦ ἱερέα Πετεφρῆ, ὥστε νὰ μὴ τὰ ἀποστρέφεται κανένας ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰσραὴλ, θεωρώντας ἔκφυλο καὶ ξένο τὸ γένος, προσπαθώντας ὁ θεσπέσιος Ἰακώβ μὲ τρόπο σοφὸ καὶ προνοητικὸ καὶ τὸν ἴδιο τὸν Ἰωσήφ καὶ τοὺς ἄλλους ἀδελφούς του νὰ τοὺς διδάξει, ὅτι ἀκολουθώντας τὶς θεῖες ἐντολές, θεωρεῖ δικούς του ὅλους ὅσους γεννήθηκαν ἀπὸ αὐτούς. Γιατὶ λέγει· «Μοῦ φανερώθηκε ὁ Θεός στὴ χώρα Χαναάν», καὶ μοῦ ὑποσχέθηκε ὀλοφάνερα ὅτι θὰ γίνω πατέρας πάρα πολλῶν λαῶν, καὶ θὰ ἀπλωθῶ καὶ σὲ ἔθνη καὶ ὁμάδες ἐθνῶν. Ταυτόχρονα βέβαια τοὺς πείθει νὰ τιμοῦν τὸν Θεὸ μὲ τὸν ἀληθινὸ τρόπο πίστεως, καὶ τοὺς συνιστᾷ νὰ θεωροῦν δικούς τους τοὺς συγγενεῖς, καὶ ἰδιαίτερα ἐκείνους ποὺ γεννήθηκαν ἀπὸ αὐτούς, ἔστω καὶ ἂν ἐνδεχομένως γεννήθηκαν ἀπὸ μητέρα ἄλλου γένους.

2. Βγαίνοντας γιὰ λίγο ἀπὸ τὰ πραγματικὰ γεγονότα τῆς ἱστορίας, λέμε ἐκεῖνο· Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ ἐμεῖς, ποὺ εἴμαστε δικαιωμένοι μὲ τὴν πίστη μας, γίναμε μέσω τοῦ Χριστοῦ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ καὶ συγγενεῖς

τοῦ συνδέοντος. αὐτῷ τε καὶ τῷ Πατρὶ καὶ τοῖς τῶν ἁγίων χοροῖς
καθάπερ ἀμέλει καὶ Ἰωσήφ, οἷονει μεταξὺ κείμενος, υἱοὺς μὲν ἐποίει
τοῦ ἰδίου πατρὸς τὸν Ἐφραῖμ καὶ Μανασσῆ, ἐγγράφεισθαι δὲ καὶ
αὐτῷ τῷ καταλόγῳ τῶν πατριαρχῶν. «Νῦν», γάρ φησιν, «οἱ δύο σου
5 υἱοὶ οἱ γενόμενοί σοι ἐν Αἰγύπτῳ, ἐμοὶ εἰσιν, Ἐφραῖμ καὶ Μανασ-
σῆς, ὡς Ρουβεὶμ καὶ Συμεὼν ἔσονται ἐμοί». Τουτέστιν, ἐν πρωτοτό-
κοις ἔσονται, συντετάσσονται δὲ καὶ τοῖς ἐν ὑπακοῇ. Ἦν μὲν γὰρ πρω-
τότοκος Ρουβεὶμ. “Υπακοή” δὲ πάλιν ὁ Συμεὼν ἐρμηνεύεται. Γε-
γόναμεν δὲ διὰ πίστεως «οἱ ἔσχατοι πρῶτοι», καὶ τὴν τοῦ πρωτοτό-
10 κου δόξαν ὁ ἐξ ἐθνῶν ἐκληρώσατο λαός. Τετίμηται δὲ δι’ ὑπακοὴν
καὶ εὐπειθείαν. Αὐτὸς γὰρ αὐτοῖς μεμαρτύρηκεν ὁ Χριστός, οὕτω
λέγων «Λαὸς ὃν οὐκ ἔγνω ἐδούλευσέ μοι, εἰς ἀκοὴν ὠτίου ὑπήκου-
σέ μου». Εἰ γὰρ καὶ γεγονάμεν ἐκ μητρὸς ὥσπερ ἑτερογενεοῦς διὰ τὸ
ἐξ ἐθνῶν κεκληθῆσθαι τὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλ’ ἐξαρκέσει μεσολαβῶν ὁ
15 Ἐμμανουήλ, καὶ εἰς τὸ συνάψαι δι’ ἑαυτοῦ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, καὶ
τοῖς τῶν ἁγίων ἐγγράφαι κλήροις, καὶ εἰς τὴν ἐκείνοις πρότευσαν
δόξαν ἀνενεγκεῖν, καὶ ἱερὸν ἡμᾶς ἀποφῆναι γένος.

Ἄθρει δὲ ὅπως ἐξ ἀγάπης τῆς περὶ τὸν μακάριον Ἰωσήφ εἰς ἰδί-
ους υἱοὺς κατατάττει τοὺς ἐξ αὐτοῦ Ἠγαπήμεθα γὰρ καὶ ἡμεῖς ἐν
20 Χριστῷ, καὶ ἐπέπερ δι’ αὐτοῦ ἐν Πνεύματι γέννησιν γεγεννήμεθα
τὴν πνευματικὴν, ἀξιόληπτοι γεγονάμεν τῷ Πατρὶ, καθάπερ ἔφη
ἀρτίως, καὶ τοῖς πρὸ ἡμῶν ἁγίοις συντετάγμεθα. Πλήν, εἰ καὶ υἱοὶ κε-
κλήμεθα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ὑπὸ χεῖρα πάλιν ἐσόμεθα τοῦ προσ-
άγοντος ἡμᾶς καὶ συνενοῦντος αὐτῷ, τουτέστι Χριστῷ. Θέα γὰρ
25 ὅπως ὁ μακάριος Ἰακώβ μετὰ τὸ τῆς ἰδίου ἐγγράφαι τέκνοις τὸν τε
Ἐφραῖμ καὶ Μανασσῆ, «Τὰ δὲ ἔκγονα», φησίν, «ἃ ἐὰν γένηταί σοι,
σοὶ ἔσονται». Συνίης οὖν ὅτι καὶ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς χρηματί-
ζωμεν, οὐδὲν ἦττον ἐσόμεθα τοῦ Χριστοῦ. Καὶ τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶν
ὅπερ ἔφη πρὸς τὸν Πατέρα· «Οὓς δέδωκάς μοι ἐκ τοῦ κόσμου, σοὶ
30 ἦσαν, καὶ ἐμοὶ αὐτοὺς δέδωκάς, καὶ δεδόξασμαι ἐν αὐτοῖς». Κατο-

99. Γέν. 48, 9 ἔ.

101. Ψαλμ. 17, 45.

100. Ματθ. 19, 30.

102. Α' Πέτρ. 2, 9.

τῶν ἁγίων, μὲ τὴ μεσιτεία αὐτοῦ, καὶ ὁ ὅποιος διὰ τοῦ ἑαυτοῦ του μᾶς συνδέει μὲ τὸν ἑαυτὸ του καὶ μὲ τὸν Πατέρα, καὶ μὲ τοὺς χορούς τῶν ἁγίων, ὅπως καὶ ὁ Ἰωσήφ, εὗρισκόμενος σὸ ἐνδιάμεσο, ἔκανε υἱοὺς τοῦ ἴδιου τοῦ πατέρα του τὸν Ἐφραΐμ καὶ τὸν Μανασσῆ, καὶ γράφτηκαν καὶ σ' αὐτὸν τὸν κατάλογο τῶν πατριαρχῶν. Γιατὶ λέγει· «Τώρα οἱ δύο υἱοὶ σου πού ἀπέκτησες στὴν Αἴγυπτο, εἶναι δικοὶ μου, ὁ Ἐφραΐμ καὶ ὁ Μανασσῆς, καὶ θὰ εἶναι δικοὶ μου, ὅπως εἶναι καὶ ὁ Ρουβεὶμ καὶ ὁ Συμεὼν»⁹⁹, δηλαδή μεταξὺ τῶν πρωτοτόκων, καὶ θὰ καταταγοῦν καὶ σ' αὐτούς πού εἶναι ὑπάκουοι¹⁰⁰. Γιατὶ ὁ Ρουβεὶμ ἦταν πρωτότοκος, καὶ ὁ Συμεὼν πάλι σημαίνει ὑπακοή. Μὲ τὴν πίστη μας δηλαδή γίναμε οἱ τελευταῖοι πρώτοι, καὶ τὴ δόξα τοῦ πρωτοτόκου τὴν κληρώθηκε ὁ ἕξ ἔθνῶν λαός, καὶ τιμήθηκαν ἕξαιτίας τῆς ὑπακοῆς καὶ τῆς εὐπέθειας τους. Γιατὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς θεβαίωσε λέγοντας τὰ ἑξῆς· «Λαὸς τὸν ὁποῖο δὲν γνώριζα μὲ δούλεψε, καὶ μόλις ἄκουσε γιὰ μένα, ὑπάκουσε σὰ λεγόμενά μου»¹⁰¹. Γιατὶ, ἂν καὶ γεννηθήκαμε κατὰ κάποιον τρόπο ἀπὸ μητέρα διαφορετικοῦ γένους, ἕξαιτίας τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ Ἐκκλησία κλήθηκε ἀπὸ τὰ ἔθνη, ὅμως θὰ ἀρκέσει ὁ Ἐμμανουὴλ σὸ νὰ μᾶς ἐνώσει διὰ τοῦ ἑαυτοῦ του μὲ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, καὶ νὰ μᾶς γράψει στοὺς κλήρους τῶν ἁγίων, καὶ νὰ μᾶς ἀνυψώσει στὴ δόξα πού ταιριάζει σ' ἐκείνους, καὶ νὰ μᾶς κάνει γένος ἱερό¹⁰².

Πρόσεχε ὅμως ὅτι, ἕξαιτίας τῆς ἀγάπης του πρὸς τὸν μακάριο Ἰωσήφ, θεωρεῖ καὶ τοὺς υἱοὺς ἐκείνου ὡς δικούς του. Ἔχουμε δηλαδή καὶ ἐμεῖς ἀγαπηθεῖ μὲ τὴν πίστη μας στὸν Χριστό, καὶ ἐπειδὴ μέσω αὐτοῦ γεννηθήκαμε μὲ τὸ Πνεῦμα μὲ γέννηση πνευματική, γίναμε ἀποδεκτοὶ στὸν Πατέρα, ὅπως εἶπα πὸ πάνω, καὶ καταταχθήκαμε μαζί μὲ τοὺς πρὶν ἀπὸ μᾶς ἁγίους. Ὅμως, ἂν καὶ ἔχουμε ὀνομασθεῖ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, θὰ εἴμαστε πάλι ὑπήκοοι ἐκείνου πού μᾶς ὀδηγεῖ σ' αὐτὸν καὶ συμφωνεῖ σ' αὐτό, δηλαδή τοῦ Χριστοῦ. Πρόσεχε δηλαδή, ὅτι ὁ μακάριος Ἰακώβ, μετὰ τὴν ἐγγραφή τοῦ Ἐφραΐμ καὶ τοῦ Μανασσῆ μεταξὺ τῶν δικῶν του παιδιῶν, λέγει· «Ὅμως τὰ παιδιά πού τυχὸν θὰ ἀποκτήσεις θὰ εἶναι δικά σου»¹⁰³. Ἀντιλαμβάνεσαι λοιπόν, ὅτι ἔστω καὶ ἂν γινόμαστε υἱοὶ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, δὲν θὰ εἴμαστε λιγώτερο τοῦ Χριστοῦ. Καὶ αὐτό, νομίζω, σημαίνει ἐκεῖνο πού εἶπε στὸν Πατέρα· «Αὐτούς πού μου ἔδωσες ἀπὸ τὸν κόσμος, ἦταν δικοὶ σου, καὶ τοὺς ἔδωσες σὲ μένα, καὶ δοξάσθηκα μὲ αὐτούς»¹⁰⁴. Ὁ Ἰακώβ ἔλεγε ὅτι ἡ

103. Γέν. 48, 6.

104. Ἰω. 17, 9-10.

ρωρούχθαι γε μὴν τὴν Ραχὴλ ἐν Βηθλεὲμ ἔφρασκεν Ἰακώβ. Μεμνή-
 μεθα δὲ πολλάκις εἰς εἰκόνα καὶ τύπον τῆς ἐξ ἔθνων Ἐκκλησίας τὴν
 Ραχὴλ ὀνομάσαντες Γένοιτο δ' ἄν, οἶμαι, τίς οὐ ψευδοεπὶ εἰς εἰδούλοι-
 το λέγειν, ὅτι πρὸς ἑτέραν τινὰ ζωὴν, τὴν ἀμείνω δηλονότι καὶ τῆς
 5 ἐγκοσμίου προφερεστέραν, μεταπεφοίτηκεν ἡ Ἐκκλησία, κόσμῳ μὲν
 ἀποθανοῦσα διὰ τὸ μὴ ἀνέχεσθαι φρονεῖν τὰ αὐτοῦ, Θεῷ δὲ ζῶσα
 πνευματικῶς ἐν Χριστῷ διὰ πολιτείας εὐαγγελικῆς. Εἰ γὰρ καὶ ἔστιν
 ἐν κόσμῳ διὰ τὴν ἐν σαρκὶ ζωὴν, ἀλλ' οἶονεὶ κρύπτεται τὸ ἐν κόσμῳ
 λαμπρὸν οὐκ ἔχουσα, μονονουχὶ δὲ καὶ συνετάφη Χριστῷ. Καὶ τοῦτο,
 10 οἶμαι, ἔστιν ὅπερ ἔφη Παῦλος ἡμῖν ὁ σοφώτατος «Ἀπεθάνετε γὰρ,
 καὶ ἡ ζωὴ ὑμῶν κέκρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ».

Σύνες γὰρ ὅτι τεθαμμένης τῆς Ραχὴλ ἐν Βηθλεὲμ, καὶ οὐκ ὄρωμέ-
 νης ἔτι, μονονουχὶ συνεκρύπτετο καὶ αὐτὸς ὁ Ἐμμανουήλ. Γεγέννη-
 το γὰρ οὕτω διὰ τῆς ἀγίας Παρθένου. Ἐπαινέσωμεν δὴ οὖν τὸν τοι-
 15 οῦτον τῆς Ἐκκλησίας θάνατον εἰς ἀρχὰς ἀναφέροντα ζωῆς τῆς ἀγί-
 ας τε καὶ ἐν Χριστῷ. Κάκεινο δέ, οἶμαι, προσειπεῖν ἀναγκαῖον. Εἰς-
 δεξάμενος εἰς τέκνα τοὺς ἐξ Ἰωσήφ ὁ πατὴρ τεθνεώσης αὐτῶν τῆς
 μητρὸς, ἐντέλλεται καὶ περὶ αὐτῆς. Τοιγάρτοι τὸν ἐν ᾧ τέθαιπται κα-
 τασημῆναι χῶρον εἴη ἂν ἕτερον οὐδὲν ἀναπειθόντος, ἢ ὅτι προσήκει
 20 τὴν δέουσαν ἐπ' αὐτῇ ποιεῖσθαι φροντίδα. Ἐντετέλλετο δὲ καὶ ὁ
 Θεὸς καὶ Πατὴρ τῷ Υἱῷ περὶ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ φροντίδος αὐτὴν
 ἀξιούσιν ἀναπειθεῖν, νενικημένην θανάτῳ διὰ τὴν ἀρχαίαν ἀράν.
 Τοιγάρτοι καὶ ἀνακέκραγεν ὁ θεῖος ἡμῖν Δαβὶδ πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς
 Πατέρα καὶ Θεόν· «Ἐντειλαι, ὁ Θεός, τῇ δυνάμει σου, δυνάμωσον, ὁ
 25 Θεός, τοῦτο ὃ κατειργάσω ἐν ἡμῖν». Μονονουχὶ γὰρ καὶ παραδεικνύς
 τὸ τῷ θανάτῳ κάτοχον σῶμα, διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ καὶ Πα-
 τρός, τουτέστι τοῦ Υἱοῦ ἀπαλλάττεσθαι μὲν ἐλπίζει τῆς φθορᾶς,
 ἀναφοιτῆσαι δὲ αὐθις εἰς τὸ ἐν ἀρχαῖς, τουτέστιν εἰς τὴν ἐν Χριστῷ
 μακαρίαν καὶ ἀκήρατον ζωὴν.

30 γ'. Ὅτι δὲ πρωτότοκος ὢν καὶ τοῖς εἰς τοῦτο πρεσβεῖοις τετιμη-
 μένος ὁ Ἰσραὴλ, ἀπώλισθε μὲν τῆς ἐνούσης δόξης αὐτῷ, μεταπεφοί-
 τηκε δὲ τῆς οὕτω λαμπρᾶς εὐκλείας ἢ χάρις ἐπὶ τὸν νέον τε καὶ ἐξ
 ἔθνων ἦγοντα λαόν, καὶ διὰ τῶν ἐφεξῆς οὐδὲν ἥττον εἰσόμεθα

Ραχήλ θάφτηκε στή Βηθλεέμ. Θυμούμαστε βέβαια ότι πολλές φορές ονομάσαμε τή Ραχήλ εικόνα και τύπο τῆς ἐξ ἔθνων Ἐκκλησίας. Καί δὲν θά ἔλεγε, νομίζω, κανεὶς ψέματα ἐὰν ἤθελε πεί, ὅτι ἡ Ἐκκλησία μεταφέρθηκε σὲ κάποια ἄλλη ζωὴ, καλύτερη καὶ πρὸ πρόσφορη, ἡ ὁποία ὡς πρὸς τὸν κόσμον βέβαια πέθανε, ἐπειδὴ δὲν ἀνεχόταν νὰ πιστεῦει τὰ δικά του, ἀλλὰ ζεῖ γιὰ τὸν Θεὸ πνευματικὰ μὲ τὴν πίστη τὸν Χριστὸ καὶ μὲ τρόπο ζωῆς σύμφωνο μὲ τὸ εὐαγγέλιο. Γιατί, ἂν καὶ ὑπάρχει στὸν κόσμον ἔξαιτίας τῆς σαρκικῆς ζωῆς, ἀλλὰ κατὰ κάποιο τρόπο κρύβεται μὴ ἔχοντας τὴν κατὰ κόσμον λαμπρότητα, καὶ κατὰ κάποιο τρόπο ἔχει ταφεῖ μαζί μὲ τὸν Χριστό. Καὶ αὐτό, νομίζω, πὼς σημαίνει ἐκεῖνο πού μᾶς εἶπε ὁ σοφώτατος Παῦλος· «Γιατί ἔχετε πεθάνει, καὶ ἡ ζωὴ σας εἶναι κρυμμένη μαζί μὲ τὸν Χριστὸ μέσα στὸν Θεό»¹⁰⁵.

Κατανόησε λοιπόν, ὅτι ἐφόσον ἡ Ραχήλ ἔχει ταφεῖ στή Βηθλεέμ καὶ δὲν βλέπεται πιά, κρυβόταν κατὰ κάποιο τρόπο μαζί τῆς καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἐμμανουήλ, γιατί δὲν εἶχε ἀκόμα γεννηθεῖ ἀπὸ τὴν Παρθένο. Καὶ θά ἐπαινέσουμε αὐτὸν τὸν θάνατο τῆς Ἐκκλησίας, πού μᾶς ἐπαναφέρει στὶς ἀρχές τῆς ἁγίας καὶ ἐν Χριστῷ ζωῆς. Νομίζω ὅμως πὼς εἶναι ἀναγκαῖο νὰ προσθέσουμε καὶ ἐκεῖνο· Ὅταν ὁ πατέρας τοῦ Ἰωσήφ δέχθηκε τὰ παιδιά του, πού εἶχε πεθάνει ἡ μητέρα τους, δίνει ἐντολὴ καὶ γι' αὐτήν. Γιατί τὸ νὰ ὑποδεικνύει τὸν τόπο στὸν ὁποῖο εἶναι θαμμένη, δὲν θέλει νὰ τοὺς πείσει γιὰ τίποτε ἄλλο, παρὰ ὅτι πρέπει νὰ δείξουν σ' αὐτὴν τὴν φροντίδα πού πρέπει. Ἄλλὰ καὶ ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας δίνει ἐντολὴ στὸν Υἱό του γιὰ τὴν Ἐκκλησία, καὶ τὸν πείθει νὰ τὴν φροντίζει, ἐπειδὴ εἶναι νικημένη ἀπὸ τὸν θάνατο ἔξαιτίας τῆς παλιᾶς κατὰρας. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ θεῖος Δαβὶδ φώναζε στὸν οὐράνιο Πατέρα καὶ Θεό· «Δώσε ἐντολή, Θεέ, στή δύναμή σου, καὶ ἐνίσχυσέ, Θεέ, τὴ βασιλεία σου, πού ἐγκατέστησες σὲ μᾶς»¹⁰⁶. Εἶναι σὰν νὰ δείχνει δηλαδὴ τὸ σῶμα πού κατέχεται ἀπὸ τὸν θάνατο νὰ ἐκλιπαρεῖ νὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὴ φθορὰ μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, δηλαδὴ τοῦ Υἱοῦ, καὶ νὰ ξαναγυρίσει πάλι στὴν ἀρχικὴ ζωὴ, δηλαδὴ στὴ μακάρια καὶ ἀθάνατη ζωὴ τοῦ Χριστοῦ.

3. Ὅτι ὅμως ὁ Ἰσραήλ, ἐνῶ ἦταν πρωτότοκος καὶ τιμημένος μὲ τὰ τόσα πολλὰ πρεσβεῖα γι' αὐτό, ξέφυγε βέβαια ἀπὸ τὴ δόξα πού εἶχε, καὶ ἡ χάρη τῆς τόσο λαμπρῆς δόξας μεταφέρθηκε στὸν νέο λαό, πού προερχόταν ἀπὸ τὰ ἔθνη, θὰ τὸ γνωρίσουμε ὄχι λιγότερο καὶ μὲ τὰ ὅσα ἀνα-

«*Ἰδών*», γάρ φησιν, «*Ἰσραὴλ τοὺς υἱοὺς Ἰωσήφ, εἶπε· Τίνες σοι οὗτοι· Εἶπε δὲ Ἰωσήφ τῷ πατρὶ αὐτοῦ· Υἱοὶ μου εἰσιν οὓς ἔδωκέ μοι ὁ Θεὸς ἐνταῦθα. Εἶπε δὲ Ἰακώβ· Προσάγαγέ μοι αὐτούς, ἵνα εὐλογήσω αὐτούς. Οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἐβαρυνώθησαν ἀπὸ τοῦ γήρωσ, καὶ οὐκ ἠδύναντο βλέπειν. Καὶ ἤγγισεν αὐτούς πρὸς αὐτόν, καὶ ἐφίλησεν αὐτούς καὶ περιέλαβεν αὐτούς, καὶ εἶπεν Ἰσραὴλ πρὸς τὸν Ἰωσήφ· Ἰδοὺ τοῦ προσώπου σου οὐκ ἐστερηθήην, καὶ ἰδοὺ ἔδειξέ μοι ὁ Θεὸς καὶ τὸ σπέρμα σου. Καὶ ἐξήγαγεν αὐτούς Ἰωσήφ ἀπὸ τῶν γονάτων αὐτοῦ, καὶ προσεκύνησαν αὐτῷ ἐπὶ πρόσωπον ἐπὶ τῆς γῆς. Λαβὼν δὲ Ἰωσήφ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ, τὸν τε Ἐφραΐμ ἐν τῇ δεξιᾷ, ἐξ ἀριστερῶν δὲ Ἰσραὴλ, τὸν Μανασσῆ δὲ ἐν τῇ ἀριστερᾷ, ἐκ δεξιῶν δὲ Ἰσραὴλ, ἤγγισεν αὐτούς αὐτῷ. Ἐκτείνας δὲ Ἰσραὴλ τὴν χεῖρα τὴν δεξιάν, ἐπέβαλεν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν Ἐφραΐμ (οὗτος δὲ ἦν ὁ νεώτερος), καὶ τὴν ἀριστερὰν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν Μανασσῆ, ἐναλλάξας τὰς χεῖρας. Καὶ εὐλόγησεν αὐτούς καὶ εἶπεν· Ὁ Θεὸς ᾧ εὐηρέστησαν οἱ πατέρες μου ἐνώπιον αὐτοῦ, Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαάκ, ὁ Θεὸς ὁ τρέφων με ἐκ νεότητός μου ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης, ὁ ἄγγελος ὁ ρυόμενός με ἐκ πάντων τῶν κακῶν, εὐλογῆσαι τὰ παιδία ταῦτα». Παρεισθῆκει μὲν γὰρ τὰ μειράκια Διεπνυθάνετο δὲ ὁ πρεσβύτης, τίνος εἶεν. Ἔρα καὶ πρὸς γε δὴ ταῦτα φησιν ὁ Ἰωσήφ· «Οἱ δύο υἱοὶ μου». Εἶτα προσενηνεγμένους καὶ γεγονότας ἐγγύς, φιλημάτων τε αὐτούς καὶ περιπλοκῶν ἤξιον.*

Σύνες οὖν ὅπως οἰονεῖ πως οὐ γνωσκόμενοι τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ γνωριμοὶ τε γεγόναμεν καὶ ἐγγύς ἐν Χριστῷ. Προσῆται δὲ καὶ λίαν ἀσμένως, ἐπιμαρτυροῦντος ἡμῖν τὴν πρὸς ἑαυτὸν οἰκειότητα τοῦ Υἱοῦ, ἀγάπης τε οὕτως ἡμᾶς ἀξιῶ, καλεῖ πρὸς ἑνωσιν, δῆλον δὲ ὅτι τὴν νοσητὴν καὶ ἐν Πνεύματι. Τύπος δ' ἂν γένοιτο, καὶ μάλα σαφῆς, φίλημα μὲν ἀγάπης, ἐνώσεως δὲ περιλήψις, ἤτοι περιπλοκή. Τοιγάρτοι καὶ ὁ σοφώτατος Παῦλος ἐπιτελλεῖ λέγων τοῖς εἰς Χριστὸν πιστεύουσιν, ὅτι μὲν, ὅτι «*Νυνὶ δέ, οἱ ποτε ὄντες μακρὰν, ἐγενήθητε ἐγγύς*», προσκομίζοντος δηλονότι τοῦ Χριστοῦ, ὅτε δὲ αὐ, «*Νυνὶ δὲ γνόντες Θεόν, μᾶλλον δὲ γνωσθέντες ὑπὸ Θεοῦ*». Ἐποπτείας γὰρ ἀξιῶ, καὶ ἐπιγινώσκει μόνους ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τοὺς πνευματικοὺς ἔχοντας οἰκειότητα πρὸς τὸν Υἱόν, καὶ τὴν διὰ Πνεύματος ἀναγέν-

φέρονται στη συνέχεια. Γιατί λέγει· «Όταν ό Ίσραήλ είδε τούς υίους του Ίωσήφ, είπε· Ποιοί είναι αυτοί; Και ό Ίωσήφ είπε στον πατέρα του· Είναι οί υιοί μου, τούς όποιους μου έδωσε ό Θεός έδω. Και ό Ίακώβ είπε· Φέρε μου τούς έδω, για να τούς εύλογήσω. Άπό τά γηραιά τά μάτια του είχαν άμβλυνθει και δέν έβλεπε καλά. Τους έφερε λοιπόν κοντά του, και εκείνος τούς φίλησε, τούς άγκάλιασε, και είπε στον Ίωσήφ· Νά, δέν στερήθηκα τό πρόσωπό σου, και τώρα ό Θεός μου έδειξε και τούς υίους σου. Τους πήρε τότε ό Ίωσήφ από τά γόνατά του και τόν προσκύνησαν με τό πρόσωπο στη γη. Στη συνέχεια παίρνοντας ό Ίωσήφ τούς υιούς του, τόν Έφραΐμ δεξιά του, αλλά άριστερά του Ίσραήλ, και τόν Μανασσή άριστερά του, αλλά δεξιά του Ίσραήλ, τούς πήγε κοντά του. Και ό Ίσραήλ άπλώνοντας τό δεξιο του χέρι τό έβαλε πάνω στο κεφάλι του Έφραΐμ, ό όποιος ήταν νεώτερος, και τό άριστερό του στο κεφάλι του Μανασσή, αλλάζοντας τά χέρια του. Και τούς εύλόγησε και είπε· Ό Θεός, τόν όποιο εύαρέστησαν οί πατέρες μου Άβραάμ και Ίσαάκ, ό Θεός πού με τρέφει από την νεαρή ηλικία μου μέχρι την ήμέρα αυτή, ό άγγελος πού με γλύτωνε από όλα τά κακά, να εύλογήσει τά παιδιά αυτά»¹⁰⁷. Τά παιδιά δηλαδή στέκονταν δίπλα του, και ό γέροντας ρώτησε να μάθει τίνος είναι. Και ό Ίωσήφ άπάντησε στο έρώτημά του αυτό· «Είναι οί δύο υιοί μου». Έπειτα, όταν όδηγήθηκαν κοντά του, τούς φίλησε και τούς άγκάλιασε.

Κατανόησε λοιπόν, ότι όντας κατά κάποιο τρόπο άγνωστοι στον Θεό και Πατέρα, γίναμε γνωστοί και τόν πλησιάσαμε με τόν Χριστό. Μας δέχεται λοιπόν και μάλιστα με πολύ χαρά, και επιβεβαιώνοντάς μας την συγγένεια του Υιού προς αυτόν, μας κάνει άξιους της αγάπης του, και μας καλεί να ένωθοϋμε μαζί νοητά, φυσικά, και πνευματικά. Και θα μπορούσε να θεωρηθεί τύπος, και μάλιστα πολύ σαφής, τό φίλημα της αγάπης, και τό άγκάλιασμα της ένωσής μας. Γι' αυτό ακριβώς και ό σοφώτατος Παϋλος γράφει σ' αυτούς πού πίστεψαν στον Χριστό λέγοντας, άλλοτε, «Τώρα λοιπόν, σεις πού κάποτε ήσασταν μακριά, ήρθατε κοντά του»¹⁰⁸, δηλαδή μας έφερε κοντά του ό Χριστός, και άλλοτε πάλι· «Τώρα όμως, άφού γνωρίσατε τόν Θεό, ή καλύτερα γνωριστήκατε από τόν Θεό»¹⁰⁹. Ό Θεός δηλαδή και Πατέρας κάνει άξιους να τόν δοϋν και αναγνωρίζει μόνο αυτούς πού έχουν πνευματική οικειότητα με τόν Υίο, και απέκτησαν σαν πλοϋτο πραγματικό την πνευματική

νησιν ὑπ' αὐτῶν τε καὶ δι' αὐτοῦ πλουτήσαντας Καθάπερ ἀμέλει καὶ ἐν Αἰγύπτῳ τοὺς τῶν αἵματι τοῦ ἀμνοῦ καταχρισμένους, γνωρίζοντας ἐποιεῖτο λέγων «Καὶ ὄψομαι τὸ αἷμα, καὶ σκεπάσω ὑμᾶς, καὶ οὐκ ἔσται ἐν ὑμῖν πληγὴ τοῦ ἐκτριβῆναι ὑμᾶς, ὅταν παύω ἐν γῆ Αἰγύπτῳ». Εὐθύμως δὲ λίαν γεγονώς ὁ Ἰακώβ πρὸς τὸν υἱόν, τουτέστι, τὸν Ἰωσήφ, ἔφη· «Ἰδοὺ τοῦ προσώπου σου οὐκ ἔστερηθήν, καὶ ἰδοὺ ἔδειξέ μοι ὁ Θεὸς καὶ τὸ σπέρμα σου».

Ὅσον μὲν γὰρ ἦκεν εἰς Ἰουδαίους, ὁ Πατὴρ ἐστέρηται τοῦ Υἱοῦ Οἰηθέντες γὰρ ὅτι κάτοχος ἔσται ταῖς τοῦ ἄδου πνλαιοι καὶ τοῖς ἄλλοις ὁμοῦ κείσεται νεκρός, θανάτῳ περιβεβλήκασι. Ἀλλ' οὐκ ἐνεδέχεται θανάτῳ περιβεβλήσθαι τὸν τῆς ζωῆς ἀρχηγόν. Οὐκοῦν ἀνεβίω, καὶ πάλιν αὐτὸν ὁ Πατὴρ τεθέαται, καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ δὲ καὶ ἐν αὐτῶν γένος, δῆλον δὲ ὅτι τοὺς πιστεύσαντας, «τὸ ἔθνος τὸ ἅγιον, τὸ βασίλειον ἱεράτευμα, τὸν εἰς περιποίησιν λαόν». Οἷς καὶ αὐτὸς ὁ Χριστός ἐπιγάννυται, λέγων· «Ἰδοὺ ἐγὼ καὶ τὰ παιδιά, ἃ μοι ἔδωκεν ὁ Θεός». Καὶ προσεκόμιζε μὲν Ἰωσήφ τῶν πατρῶν, οἱ δὲ προσεκύκνον. Εἶτα τοῦ μὲν Μανασσῆ, ὃς ἦν πρωτότοκος, ἐσιῶτος εἰς δεξιόν, τοῦ δὲ νεωτάτου Ἐφραΐμ εἰς εὐώνυμον, παραλλάξας αὐτοῖς τὰς χεῖρας ἔθηκεν ὁ Ἰακώβ, καὶ τὸν μὲν Ἐφραΐμ τῆς δεξιᾶς τετίμηκεν ἐπιθέσει, δευτερείων δὲ ἤδη ὥσπερ ἠξίου τὸν Μανασσῆ, χεῖρα δούς αὐτῶν τὴν εὐώνυμον, οὕτω τε τῆς εἰς αὐτοὺς εὐλογίας ἀρχεται. Εἰσδεδέγμεθα γὰρ εἰς προσκυνητὰς οἱ τε πρῶτοι, καὶ μετ' ἐκείνους λαοί, προσκομιζόντων ἡμᾶς οὐ Μωσέως οὐ προφητῶν, ἀργότερος γὰρ εἰς σωτηρίαν ὁ νόμος, ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ Υἱοῦ· «Δι' αὐτοῦ» γὰρ, ὡς ἔφην, «τὴν προσαγαγὴν ἐσχήκαμεν». Καὶ ἦν μὲν αὐτῶν σκοπὸς τῆς ἐξ ἔθνῶν ἀγέλης προτάξαι τὸν Ἰσραὴλ. Εἰς δεξιὸν γὰρ ἔστη τὸν Μανασσῆ τοῦ πατρὸς ὁ Ἰωσήφ. Ἐπειδὴ δὲ πέρα λόγου δεδυσσεσθήκασι εἰς αὐτόν, προτετίμηκεν ὁ Πατὴρ τοὺς ἐν χρόνῳ δευτέρους, τουτέστι τὰ ἔθνη, «Καὶ γεγόνασι μὲν οἱ ἔσχατοι πρῶτοι, καὶ οἱ πρῶτοι ἔσχατοι». Ἡυλόγηκε δὲ Ἰακώβ τὰ μειράκια, Θεὸν ὀνομάζων τὸν τρέφοντα καὶ ἄγγελον τὸν ρυόμενον αὐτόν, τῶν Θεῶν καὶ Πατρῶν συνάπτων εἰς ἅπαν τὸν Υἱόν, ὃς καὶ διὰ φωνῆς προφητῶν «μεγάλῃς βουλήσιν Ἄγγελος» ὀνομάζεται.

Οὐκοῦν πᾶσα χάρις καὶ ἀπάσης εἰς ἡμᾶς εὐλογίας καὶ ἐπικου-

ἀναγέννηση στο ὄνομα αὐτοῦ καὶ μέσω αὐτοῦ. Ὅπως δηλαδή καὶ σὴν Αἴγυπτο ἐκείνους πού χρίονταν μὲ τὸ αἷμα τοῦ ἀρνιοῦ τοὺς ἔκανε γνωστούς του λέγοντας: «Θὰ δῶ τὸ αἷμα καὶ θὰ σᾶς προφυλάξω, καὶ δὲν θὰ σᾶς πλήξει τὸ θανατικὸ χτύπημα ὅταν θὰ καταφέρω τὰ πλήγματά μου σὴν Αἴγυπτο»¹¹⁰. Γεμάτος λοιπὸν χαρὰ ὁ Ἰακώβ εἶπε στὸν υἱό του, δηλαδή στὸν Ἰωσήφ· «Νά, ὄχι μόνο δὲν στερήθηκα τὸ πρόσωπό σου, ἀλλὰ ὁ Θεὸς μοῦ ἔδειξε καὶ τοὺς ἀπογόνους σου»¹¹¹.

Ὅσο βέβαια ἐξαρτᾶται ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, ὁ Πατέρας στερήθηκε τὸν Υἱό του. Γιατί, νομίζοντας ὅτι θὰ κρατηθεῖ ἀπὸ τίς πύλες τοῦ ἄδη καὶ θὰ κοιτᾶται νεκρὸς μαζί μὲ τοὺς ἄλλους, τὸν παρέδωσαν στοὺς θάνατο. Ἀλλὰ ὁ ἀρχηγὸς τῆς ζωῆς δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ παραδοθεῖ στοὺς θάνατο. Ἀναστήθηκε λοιπὸν καὶ τὸν εἶδε καὶ πάλι ὁ Πατέρας, ἀλλὰ εἶδε καὶ τὸ γένος πού προῆλθε ἀπὸ αὐτὸν καὶ μαζί μὲ αὐτόν, δηλαδή ἐκείνους πού πίστεψαν, «τὸ ἔθνος τὸ ἅγιο, τὸ βασιλικὸ ἱερατεῖο, τὸν λαὸ τὸν δικό του»¹¹², γιὰ τοὺς ὁποίους καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς χαίρεται λέγοντας· «Νά, ἐγὼ καὶ τὰ παιδιά πού μοῦ ἔδωσε ὁ Θεός»¹¹³. Τὰ ὁδήγησε λοιπὸν ὁ Ἰωσήφ στὸν πατέρα, καὶ ἐκεῖνα τὸν προσκύνησαν. Ἐπειτα, ἐνῶ ὁ Μανασσῆς, πού ἦταν πρωτότοκος, στεκόταν δεξιὰ, καὶ ὁ νεώτερος Ἐφραΐμ ἀριστερά, ὁ Ἰακώβ ἔβαλε ἐπάνω τοὺς τὰ χέρια του ἀλλάζοντάς τα, καὶ ἔτσι τὸν Ἐφραΐμ τὸν τίμησε βάζοντας ἐπάνω του τὸ δεξιό, καὶ ἀπένειμε κατὰ κάποιον τρόπο στὸν Μανασσῆ τῆ δευτέρῃ θέσῃ, καὶ ἔτσι ἄρχισε τὴν εὐλογία αὐτῶν. Γίναμε δηλαδή δεκτοὶ ὡς προσκυνητῆς καὶ οἱ πρῶτοι καὶ οἱ ἐπόμενοι λαοί, χωρὶς νὰ μᾶς ὁδηγήσει ὁ Μωυσῆς, οὔτε οἱ προφῆτες, γιὰ τὸν νόμον ἦταν πιὸ ἀργὸς πρὸς σωτηρία, ἀλλὰ ὁ ἴδιος ὁ Υἱὸς του. Γιατί, ὅπως εἶπα, «Μέσω αὐτοῦ πετύχαμε τὴν εἰσοδὸν μᾶς σ' αὐτόν»¹¹⁴. Καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ βέβαια ἦταν νὰ θέσει τὸν Ἰσραὴλ πρὶν ἀπὸ τὰ ἔθνη. Γιατί ὁ Ἰωσήφ ἔβαλε τὸν Μανασσῆ στὰ δεξιὰ τοῦ πατέρα του. Ἐπειδὴ ὅμως εἶχαν διαπράξει δυσσεδήματα πρὸς αὐτόν πέρα ἀπὸ κάθε λόγο, ὁ Πατέρας προτίμησε τοὺς χρονικὰ δευτέρους, δηλαδή τὰ ἔθνη. «Ἐτσι λοιπὸν ἐγίναν οἱ τελευταῖοι πρῶτοι, καὶ οἱ πρῶτοι τελευταῖοι»¹¹⁵. Καὶ εὐλόγησε ὁ Ἰακώβ τὰ παιδιά, ὀνομάζοντας Θεὸ ἐκείνον πού τὸν τρέφει, καὶ ἄγγελο ἐκείνον πού τὸν σώζει, συνδέοντας μὲ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα παντοῦ τὸν Υἱό, ὁ ὁποῖος μὲ τὴ φωνὴ τῶν προφητῶν ὀνομάζεται «μεγάλῃς βουλῆς ἄγγελος»¹¹⁶.

Ὡστε λοιπὸν κάθε χάρις καὶ ὁ τρόπος κάθε εὐλογίας καὶ βοήθειας

114. Ρωμ. 5, 2.

115. Μαθ. 19, 30.

116. Ἦσ. 9, 1.

ρίας τρόπος γένοιτ' ἂν οὐχ ἑτέρως, πλὴν ὅτι δι' Υἱοῦ παρὰ τοῦ Πα-
 τρός Καὶ γοῦν ὁ θεοπέσιος Παῦλος, «Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη»,
 φησί, «ἀπὸ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἡμῶν καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ».
 Ἀσχάλλει γε μὴν ὁ θεοπέσιος Ἰωσήφ κατόπιν ὡσπερ τοῦ νέου τεθει-
 5 μένον ἰδῶν τὸν πρωτότοκον. Εἶτα τοῦ μυστηρίου τὴν δύναμιν διεσά-
 φησεν ὁ πατὴρ λέγων· «Καὶ οὗτος ἔσται εἰς λαόν, καὶ οὗτος ὑψω-
 θήσεται, ἀλλ' ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ὁ νεώτερος μείζων αὐτοῦ ἔσται, καὶ
 τὸ σπέρμα αὐτοῦ ἔσται εἰς πλῆθος ἐθνῶν». Εἶτα μεθ' ἕτερα, «Καὶ
 ἔθηκε», φησί, «τὸν Ἐφραΐμ ἔμπροσθε τοῦ Μανασσῆ». Ὅσον μὲν
 10 γὰρ ἦκεν εἰς τὸ δοκοῦν τῷ Χριστῷ, οὐκ ἂν ἀπώλισθε τῆς οἰκειίας
 δόξης ὁ Ἰσραὴλ. Καὶ γοῦν ἔφασκεν ἐναργῶς «Οὐκ ἀπεστάλην, εἰ
 μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἶκον Ἰσραὴλ». Ἐπειδὴ δὲ πεπώ-
 ρωται, κατὰ τὸ γεγραμμένον, καὶ τὴν τοῦ καλοῦντος εἰς σωτηρίαν
 κλήσιν περιυβρίζων μεμένηκεν ἀπειθής, τέθειται πρὸς εὐὼννημον, τὸ
 15 μείον ἔχων ἐν δόξῃ. Καὶ εὐλογεῖται μὲν καὶ ὑψοῦται καὶ αὐτός, ὡς ἐν
 γε τῷ σεσωσμένῳ μέρει, καὶ τοῦτό ἐστι τὸ κατάλεμμα, κατὰ τὴν τοῦ
 προφήτου φωνήν, ὑπέρκειται δὲ λίαν ὁ ἐξ ἐθνῶν, καὶ εἰ συναγωγὰς
 λαῶν κατευρύνεται, καὶ μείζων ἐστὶ τοῦ Ἰσραὴλ τῆ τῶν πιστευσάν-
 των ἀμέτρῳ πληθυῖ ποιούμενος τὴν ὑπεροχὴν· μᾶ γὰρ καὶ ἴση χάρι-
 20 τι κατεστέμμεθα πρὸς ἁγιασμὸν οἳ τε ἐξ Ἰσραὴλ καὶ μὲν τοι καὶ οἳ ἐξ
 ἐθνῶν πιστεύσαντες καὶ ἐν Χριστῷ δεδικαιωμένοι, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ
 τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἡ δόξα σὺν ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
 αἰῶνων. Ἀμήν.

πρὸς ἡμᾶς δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀλλιῶς, παρὰ μόνο ἀπὸ τὸν Πατέρα μέσω τοῦ Υἱοῦ. Γι' αὐτὸ ὁ θεσπέσιος Παῦλος λέγει· «Χάρις καὶ εἰρήνη νὰ εἶναι σὲ σᾶς ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα μας, καὶ ἀπὸ τὸν Κύριο Ἰησοῦ Χριστό»¹¹⁷. Καὶ στενοχωρήθηκε βέβαια ὁ ἐξαίσιος Ἰωσήφ, βλέποντας νὰ μπαίνει κατὰ κάποιον τρόπο ὁ πρωτότοκος μετὰ ἀπὸ τὸν νεώτερο. Ἔπειτα ὁ πατέρας του ἐξήγησε τὴν σημασία τοῦ μυστηρίου λέγοντας· «Καὶ αὐτὸς θὰ γίνῃ λαὸς καὶ θὰ ὑψωθεῖ. Ὅμως ὁ νεώτερος ἀδελφὸς του θὰ γίνῃ ἀνώτερός του, καὶ οἱ ἀπόγονοί του θὰ ἀποτελέσουν πλῆθος ἐθνῶν»¹¹⁸. Καὶ ὕστερα ἀπὸ ἄλλα λέγει· «Καὶ ἔβαλε τὸν Ἐφραΐμ μπροστὰ ἀπὸ τὸν Μανασσή»¹¹⁹. Ὅσο λοιπὸν ἀφοροῦσε τὸν Χριστό, ὁ Ἰσραὴλ δὲν ξέφυγε ἀπὸ τὴ δόξα του. Γιατὶ ἔλεγε καθαρά· «Δὲν στάλθηκα γιὰ πουθενὰ ἄλλοῦ, παρὰ στὰ πρόβατα τὰ χαμένα τῆς γενεᾶς τοῦ Ἰσραὴλ»¹²⁰. Ἐπειδὴ ὁμως πωρώθηκε, σύμφωνα μὲ αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ, καὶ περιφρονώντας τὴν πρόσκληση ἐκείνου πού τὸν καλοῦσε σὲ σωτηρία, ἔμεινε ἀπείθαρχος, τοποθετήθηκε στὰ ἀριστερά, ἔχοντας μειωμένη δόξα. Καὶ εὐλογεῖται βέβαια καὶ δοξάζεται καὶ αὐτός, ὡς πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο πού σώθηκε, καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ «ὑπόλειμμα», σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ προφήτη¹²¹, ὑπερέχει ὁμως πολὺ ὁ ἀπὸ τὰ ἔθνη προερχόμενος λαός, καὶ διευρύνεται σὲ ομάδες λαῶν, καὶ εἶναι ἀνώτερος τοῦ Ἰσραὴλ, δείχνοντας τὴν ὑπεροχὴ του μὲ τὸ ἀμέτρητο πλῆθος αὐτῶν πού πίστεψαν. Γιατὶ στεφανωθήκαμε μὲ μία καὶ ἴση χάρις πρὸς ἁγιασμό, καὶ ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλίτες καὶ ἀπὸ τοὺς ἐθνικούς ἐκεῖνοι πού πίστεψαν καὶ δικαιώθηκαν μὲ τὴν πίστη στὸν Χριστό, μέσω τοῦ ὁποίου καὶ μὲ τὸν ὁποῖο ἡ δόξα ἀνήκει στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, μαζί μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

119. Γεν. 48, 20.

120. Ματθ. 15, 24.

121. Ἦσ. 10, 22.

ΓΛΑΦΥΡΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΝΕΣΙΝ

ΒΙΒΛΙΟΝ Ζ΄.

Περὶ τῆς εὐλογίας τῶν ιδ' πατριαρχῶν.

Σκοπὸς μὲν τῷ λόγῳ τὸ ἀφηγήσασθαι δεῖν τῶν εἰρημένων
ἕκαστα παρὰ τοῦ προπάτορος Ἰακῶβ τῶν ἐκθησομένων κατὰ και-
ροὺς ἐπὶ τοῖς ἐξ αὐτοῦ γεγονόσιν υἱοῖς. Προδιαμαρτύρεται δὲ ὡς-
5 περ ἐκεῖνο σαφῶς ὡς δυσεφικτος μὲν κομιδῇ τῶν εἰρημένων ὁ νοῦς,
καὶ οὐ βάσιμος τοῖς πολλοῖς, αἰνιγματώδης δὲ καὶ ἀσυμφανῆς τὴν
δήλωσιν. Μέμικται δὲ τῷ τῆς εὐλογίας τρόπῳ, τὸ μὴ οὕτως ἔχον,
καὶ τὸ ἔτι τούτων δυσεφικτότερον. Ἐπαγγέλλεται μὲν γὰρ ὁ θεοπέ-
σιος Ἰακῶβ προαγορεύειν τοῖς τέκνοις τὰ ἐν ἐσχάτοις, ποιεῖται γε
10 μὴν τῶν προφηκῶτων τὴν μνήμην, καὶ πλημμέλειαν ἀναμετρεῖ,
πρώτην μὲν τὴν τοῦ Ρουβέμ, εἶτα γείτονα εὐθύς καὶ μετ' ἐκείνην,
τὴν Συμεὼν καὶ Λευῖ. Εἶτα τίς ὁ φάναι θαρρῶν, ὡς εὐλογίας τισὶν
ἔσται τρόπος ἢ τῶν ἤδη προεπτιασμένων ἀνάμνησις, καὶ οὐκ ἂν
νοοῖτο ψευδοεπῆς καὶ τοῦ καθήκοντος ἐξώκειλε νοῦ; Βαθὺς οὖν
15 ἄρα καὶ οὐ λίαν ἐκκείμενος τοῖς ἐλεῖν ἐθέλουσιν ὁ ἐπὶ τῷδε λόγῳ.
Τί οὖν ἄρα φαμέν τὴν ἐνδεχομένην τοῖς προκειμένοις, ἢ καὶ συλλή-
βδην εἰπεῖν παντὸς τοῦ γένους, ἢτοι τῶν ἐκάστοις φυλῆς τύπον,
ὁποῖός τις ἔσται κατὰ καιροῦς, καὶ καταρρηθῆσεται μὲν ἐπὶ τισιν,
εὐδοκμήσει δὲ ὅπως, ἢ καὶ ἐν τισιν ἔσται τυχόν, καὶ ὅποιπερ ἂν τὰ
20 κατ' αὐτὴν ἐκτελευτήσκειν, εἰσκομιεῖ που πάντως ἡμῖν τῆς προφη-
τείας ἢ ἀφήγησις. Ἄθροι δὲ ὅπως οἷς μὲν ἀπὸ τῶν ἤδη γεγενημέ-
νων τὰ ἐν ὑστέροις ἐσόμενα ζωγραφεῖ, ἑτέροις δὲ αὖ τὴν τῶν ὀνο-
μάτων ἀφήγησιν, ἢτοι τὴν ἐρμηνείαν, μὴνυσιν ὡςπερ τινὰ ποιεῖται
τῶν ἐσομένων καὶ σαφῆ προανάδειξιν. Γέγραπται τοίνυν ὡδί:

ΑΠΟ ΤΑ ΓΛΑΦΥΡΑ ΣΤΗ ΓΕΝΕΣΗ

ΛΟΓΟΣ ΕΒΔΟΜΟΣ

Για την εὐλογία τῶν δώδεκα πατριαρχῶν.

Σκοπὸς βέβαια τοῦ λόγου εἶναι νὰ ἐξηγήσει τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ ποῦ εἶπε ὁ πατριάρχης Ἰακώβ ὅτι θὰ συμβοῦν κατὰ καιροῦς στοὺς υἱοὺς ποῦ εἶχαν γεννηθεῖ ἀπὸ αὐτόν. Ὁμολογεῖ ὅμως ἐκ τῶν προτέρων καθαρὰ ἐκεῖνο, ὅτι εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ κατανοήσῃ κανεὶς τὸ βαθύτερο νόημα τῶν ὄσων λέχθησαν, οὔτε καὶ εἶναι βατὸ στοὺς περισσοτέρους, ἀλλὰ καὶ αἰνιγματικὸ καὶ ὄχι τόσο φανερὸ αὐτὸ ποῦ θέλει νὰ δηλώσῃ. Ἐπίσης εἶναι ἀναμυγμένο μὲ τὸν τρόπο τῆς εὐλογίας αὐτὸ ποῦ δὲν εἶναι ἔτσι, καὶ τὸ ἀκόμα πιὸ δύσκολο ἀπὸ αὐτὰ. Λέγει βέβαια ὁ θεσπέσιος Ἰακώβ ὅτι προλέγει στὰ παιδιά αὐτὰ ποῦ θὰ συμβοῦν στοὺς ἔσχατους καιροῦς, καὶ κάνει ἀναφορὰ στὰ περασμένα, καὶ ἀπαριθμεῖ τὰ σφάλματα, πρῶτο ἐκεῖνο τοῦ Ρουβείμ, ἔπειτα τὸ παραπλήσιο καὶ ἀμέσως μετὰ ἀπὸ ἐκεῖνο, τοῦ Συμεὼν καὶ τοῦ Λευί. "Ἐπειτα ποιὸς τολμᾷ νὰ πεῖ, ὅτι τρόπος εὐλογίας γιὰ κάποιους εἶναι ἡ ἀνάμνηση τῶν λαθῶν ποῦ ἤδη ἔχουν γίνει, καὶ δὲν θὰ θεωρηθεῖ ὅτι ψεύδεται καὶ ἔχει πέσει ἔξω ἀπὸ τὸ βαθύτερο νόημα ποῦ κρύβεται σ' αὐτὰ; Ἄρα λοιπὸν εἶναι βαθὺς ὁ λόγος γι' αὐτὸ καὶ ὄχι πολὺ εὐκόλος σ' ἐκείνους ποῦ θέλουν νὰ συλλάβουν τὸ βαθύτερο νόημά του. Ποιὰ λοιπὸν λέμε ὅτι εἶναι ἡ ἔνδεχόμενη προφητεία γιὰ αὐτοὺς γιὰ τοὺς ὁποίους γίνεται λόγος, ἢ ἂν ἀναφέρεται αὐτῇ γενικὰ γιὰ κάθε γένος, δηλαδὴ γιὰ τὸν τύπο κάθε φυλῆς, ποιὸς θὰ εἶναι αὐτὸς κατὰ καιροῦς, καὶ σὲ ποιούς θὰ ἀναφέρεται, καὶ πῶς θὰ εὐδοκμήσῃ, ἢ καὶ σὲ ποιούς ἔνδεχομένως θὰ συμβεῖ, καὶ ποῦ περίπου θὰ καταλήξουν τὰ σχετικὰ μὲ αὐτήν, θὰ μᾶς τὰ πληροφορήσῃ ἢ ἀφήγησῃ τῆς προφητείας. Καὶ πρόσθετε πῶς σὲ ἄλλους ἀπὸ αὐτὰ ποῦ ἔχουν ἤδη γίνει διαγράφει αὐτὰ ποῦ πρόκειται νὰ συμβοῦν στὸ μέλλον, καὶ σὲ ἄλλους πάλι τῇ διήγησῃ τῶν ὀνομάτων, δηλαδὴ τὴν ἐρμηνεία, τὴν κάνει σὰν ἓνα προμήνυμα καὶ σαφῆ προαναγγελία αὐτῶν

«Ἐκάλεσε δὲ Ἰακώβ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ, καὶ εἶπε· Συνάχθητε ἵνα ἀπαγγείλω ὑμῖν τί ἀπαντήσῃ ὑμῖν ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν. Ἀθροίσθητε καὶ ἀκούσατε, υἱοὶ Ἰακώβ· ἀκούσατε Ἰσραὴλ τοῦ πατρὸς ὑμῶν».

5

Περὶ Ρουβείμ.

«Ρουβείμ, πρωτότοκός μου, σὺ ἰσχύς μου καὶ ἀρχὴ τέκνων μου, σκληρὸς φέρεσθαι καὶ σκληρῶς αὐθάδης Ἐξύδρισας ὡς ὕδωρ, μὴ ἐκξέσης. Ἀνέδης γὰρ ἐπὶ τὴν κοίτην τοῦ πατρὸς σου, τότε ἐμίανας τὴν στρωμνὴν οὐ ανέδης». Κέκλοφε μὲν οὖν τὸν τοῦ πατρὸς γάμον ὁ
 10 Ρουβείμ· ἦλω τε οὐκ ἀσυμφανῶς, δεδρακῶς ἂ μὴ θέμις, καὶ ὡς πονηρὸν τὸ χρῆμα καὶ αὐταῖς ταῖς ἐξ Ἰακώβ κατεδικάζετο ψήφοις. «Πονηρὸν» γάρ, φησὶν, «ἐφάνη ἐνώπιον Ἰακώβ». Ἄλλ' οὐ τί πον τὸ ἤδη παρωχηκὸς ὡς ἐν ἐσχάτοις ἔσται καιροῖς ὑποτοπήσειεν ἂν οἴμαι
 15 τις. Ἡλίθιον γὰρ κομιδῇ τὸ τῆδε νοεῖν. Μεταπλάττοντες δὲ ὥσπερ τῆς πλημμελείας τὸν τύπον, ἐπὶ τι τῶν εἰοκότων, τὴν τοῦ πρωτοτόκου λαοῦ, φημὶ δὴ τοῦ Ἰσραὴλ, ἁμαρτίαν ὀψόμεθα· γύναιον μὲν γὰρ οἶά τι τὴν ἐξ Αἰγύπτου συναγωγὴν προσηγάγετο ὁ Θεός, διὰ τοι τῆς κατὰ νόμον νοητῆς κοινωνίας. Προσίετο γάρ, καὶ ἠξίου μὲν οἰκειότητος, ἔγκαρπὸν τε οὕτω καὶ τέκνων ἐτίθει μητέρα, μονονουχὶ νυμ-
 20 φαγωγούντος αὐτὴν τοῦ πανσόφου Μωσέως καὶ τῆς συναφείας τὸν τρόπον μεσολαβούντων ἀγγέλων. Ἄλλ' ἢ πρὸς τοῦτο παρὰ Θεοῦ παρενεχθεῖσα Συναγωγὴ τὸν τῆς γνησιότητος ἐλύπει νόμον, συναπτομένη τρόπον τινὰ τοῖς τοῦ γεγαμηκότος υἱοῖς, καὶ ὑπ' αὐτοῖς πορνεύουσα, καὶ καρποφοροῦσα μὲν οὐκέτι τῷ διὰ νόμον συνω-
 25 κηκότι, ὑποφέρουσα δὲ μᾶλλον τὸν ἴδιον νοῦν τοῖς ἐτέρων σπερματιμοῖς, δῆλον δὲ ὅτι νοητοῖς καὶ τοῖς κατὰ μάθησιν λέγω. Ἀτιμάζουσα γὰρ ὡς ἔωλον τὸ προκεῖσθαι Θεῷ, πρὸς ἐντάλματα καὶ διδασκαλίας ἀνθρώπων ἐτράπετο, καὶ μαθημάτων τῶν ἄνωθεν ἀλογήσασα, τὸ δοκοῦν ἀπλῶς ἐποιεῖτο νόμον. Τοιγάρτοι καὶ ὁ προφήτης
 30 Ἡσαΐας, «Πῶς ἐγένετο», φησὶ, «πόρνη πόλις πιστὴ Σιών, πλήρης κρίσεως; ἐν ἧ δικαιοσύνη ἐκοιμήθη ἐν αὐτῇ, νῦν δὲ φονευταί. Τὸ

πού θα συμβοῦν. Ἔχει λοιπὸν γραφεῖ τὸ ἔξης: «Κάλεσε ὁ Ἰακώβ τοὺς υἱοὺς του, καὶ εἶπε: Συγκεντρωθεῖτε, γιὰ νὰ σᾶς ἀναγγείλω τί θὰ σᾶς συμβεῖ κατὰ τὶς ἔσχατες ἡμέρες. Συγκεντρωθεῖτε καὶ ἀκοῦστε, υἱοὶ τοῦ Ἰακώβ. Ἀκοῦστε τὸν Ἰσραὴλ τὸν πατέρα σας»¹.

Γιὰ τὸν Ρουβεῖμ.

«Ρουβεῖμ, πρωτότοκέ μου, σὺ εἶσαι ἡ ἀρχὴ τῶν παιδιῶν μου, σκληρὸς στὴ συμπεριφορὰ σου καὶ πάρα πολὺ ἀνθάδης. Φούσκωσες καὶ ὀρησες σὰν τὸ νερὸ πρὸς καταστροφή. Νὰ μὴ ὑψωθοῦν σὲ πλῆθος ἔτσι οἱ ἀπόγονοί σου. Γιατὶ ἀνέβηκες στὸ κρεββάτι τοῦ πατέρα σου, καὶ μόλυνες τότε τὸ στρώμα στὸ ὁποῖο ἀνέβηκες»². Οἰκειοποιήθηκε δηλαδὴ ὁ Ρουβεῖμ παράνομα τὸν γάμο τοῦ πατέρα του, καὶ βρέθηκε φανερὰ νὰ κάνει αὐτὸ πού δὲν εἶναι θεμιτό, καὶ ἡ πράξη του καταδικάσθηκε ὡς κακὴ καὶ ἀπὸ τὴν ἀπόφαση τοῦ Ἰακώβ. Γιατὶ λέγει, «Θεωρήθηκε αὐτὸ κακὸ στὸν Ἰακώβ»³. Ἀλλὰ αὐτὸ πού ἤδη ἔχει περάσει δὲν νομίζω πῶς θὰ ὑποψιασθεῖ κανεὶς ὅτι θὰ συμβεῖ κατὰ τοὺς ἔσχατους καιροὺς. Γιατὶ εἶναι πολὺ ἀνόητο καὶ νὰ τὸ σκεφθεῖ αὐτό. Μεταφέροντας ὅμως κατὰ κάποιον τρόπο τὸν τύπο τοῦ ἁμαρτήματος σὲ κάτι ἀπὸ αὐτὰ πού εἶναι ὅμοια, θὰ δοῦμε τὴν ἁμαρτία τοῦ πρωτότοκου λαοῦ, δηλαδὴ τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ. Γιατὶ σὰν κάποιον γύναιον δέχθηκε ὁ Θεὸς τὴ Συναγωγὴ τῆς Αἰγύπτου, ἔξαιτίας προφανῶς τῆς σύμφωνα μὲ τὸν νόμον νοητῆς σχέσεως. Γιατὶ τὴν ἀνεχόταν καὶ τὴν ἔκρινε ἄξια οἰκειότητος, καὶ ἔτσι τὴν θεωροῦσε ὡς καρποφόρα καὶ μητέρα παιδιῶν, ἔχοντας νυμφαγωγὸ κατὰ κάποιον τρόπο τὸν Μωυσῆ, καὶ μεσολαβητὲς στὸν τρόπο τῆς σχέσεως τῆς ἀγγέλους. Ὅμως ἡ Συναγωγὴ πού γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸν ἀναδείχθηκε ἀπὸ τὸν Θεό, προκαλοῦσε λύπη στὸν γνήσιον νόμον, ἐπειδὴ ἐρχόταν κατὰ κάποιον τρόπο σὲ ἐρωτικὴ σχέση μὲ τοὺς υἱοὺς τοῦ ἀνδρα τῆς, καὶ πορνεύοντας μὲ αὐτούς, δὲν καρποφοροῦσε βέβαια γι' αὐτὸν πού μὲ τὸν νόμον κατοικοῦσε μαζί της, ἀλλὰ πρόσφερε κρυφὰ τὸν νοῦ τῆς σὲ συνουσίαι μὲ ἄλλους, ἐννοῶ φυσικὰ τὶς νοητὲς καὶ τῆς μάθησης. Γιατὶ, περιφρονώντας ὡς ἄσκοπο τὸ νὰ ὑπάρχει μὲ τὸν Θεό, ἐστρέφετο πρὸς ἐντολὰς καὶ διδασκαλίας ἀνθρώπων, καὶ περιφρονώντας τὰ οὐράνια μαθήματα, ἔκαμνε νόμον αὐτὸ πού νόμιζε αὐτῆ. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἡσαΐας λέγει: «Πῶς κατάντησε πόρνη ἡ πιστὴ πόλις Σιών, ἡ γεμάτη ἀπὸ δικαιοσύνης; Αὐτὴ στὴν ὁποία ἀναπαυόταν ἡ δικαιοσύνη, τώρα ἀναπαύονται

2. Γέν. 49, 3-4.

3. Γέν. 35, 21.

ἀργύριον ὑμῶν ἀδόκιμον. Οἱ κάπηλοί σου μίσγουσι τὸν οἶνον ὕδατι». Ἐκομήθη μὲν γὰρ παρ' αὐτῆ καὶ κατέλυσεν ἡ δικαιοσύνη, τουτέστι Θεός. Ἄλλ' εἰσεδέξατο φονευτάς, μοιχωμένους, καὶ φθόρους, τοὺς ἀργύριον αὐτῆ διδόντας ἀδόκιμον, καὶ ἀναμιγνύντας τὸν οἶνον ὕδατι. Ἀδόκιμος γὰρ ἀληθῶς ὁ λόγος τῶν ἀναπειθόντων αὐτὴν ἐλέσθαι τιμᾶν διδασκαλίας καὶ ἐντάλματα ἀνθρώπων. Κεκατηλευμένη δὲ ὥσπερ καὶ τοῦ χείρονος οὐκ ἀσυμμιγῆς ἢ παρ' ἐκείνων ἀφήγησις. Τοῦτο γὰρ, οἶμαι, ἐστὶ τὸ ἀναμεμίχθαι λέγειν τὸν οἶνον ὕδατι.

10 "Οτι δὲ τὸ χρῆμα τὸν τῶν ὄλων ἐλύπει Θεὸν καὶ ὡς πεπορνευμένην εἰκότως κατητιᾶτο τὴν Ἱερουσαλήμ, ἄκουε σαφῶς ὅτε μὲν λέγοντος διὰ τῆς Ἱερεμίου φωνῆς, «Ἄρον εἰς εὐθειᾶν τὸν ὀφθαλμὸν σου, καὶ ἴδε ποῦ ἐξεφύρθης. Ἐπὶ ταῖς ὁδοῖς ἐκάθισας αὐταῖς ὡσεὶ κορώνη ἠρημουμένη, καὶ ἐμίανας τὴν γῆν ἐν ταῖς πορνίαις σου, καὶ ἔσχες
15 ποιμένας πολλοὺς εἰς πρόσκομμα σεαυτῆ. Ὅψις πόρνης ἐγένετό σοι, ἀπηναισχύντησας πρὸς πάντα οὐχ ὡς σύνοικόν με ἐκάλεσας, καὶ πατέρα καὶ ἀρχηγὸν τῆς παρθενίας σου»· καὶ αὐθις ὅτε δὲ αὐτὸς «Ἐὰν ἐξαποστέλλῃ ἀνὴρ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ ἀπέλθῃ ἀπ' αὐτοῦ καὶ γένηται ἀνδρὶ ἑτέρῳ, μὴ ἀνακάμπτουσα ἀνακάμψῃ πρὸς αὐτὸν ἔτι;
20 Οὐ μαινομένη μιανθήσεται ἡ γυνὴ ἐκείνη; Καὶ σὺ ἐξεπόρνευσας ἐν ποιμέσι πολλοῖς, καὶ ἀνέκαμπτες πρὸς με; λέγει Κύριος». Τὸν δὲ γε τῆς ἐπὶ τούτῳ πορνείας τρόπον καὶ αὐτὸς ἡμῖν ὁ Σωτὴρ ὑπέδειξεν ἐναργῶς. Οἱ μὲν γὰρ φιλαίτιοι τε αἰεὶ καὶ ἀσύνετοι Φαρισαῖοι προσήεσαν λέγοντες «Διατί οἱ μαθητῆς σου παραβαίνουνσι τὴν παράδο-
25 σιν τῶν πρεσβυτέρων; Οὐ γὰρ νύπτονται τὰς χεῖρας ὅταν ἄρτον ἐσθίωσι». Πρὸς αὐτοὺς δὲ ὁ Χριστὸς «Διατί καὶ ὑμεῖς παραβαίνετε τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν παράδοσιν ὑμῶν; Ὁ γὰρ Θεὸς εἶπε· Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, ἵνα εὖ σοι γένηται, ὑμεῖς δὲ λέγετε», φησὶν· «Ἐὰν εἴπῃ τῷ πατρὶ ἢ τῇ μητρὶ αὐτοῦ Κορβάν,
30 ὃ ἐστὶν δῶρον, ὃ ἐὰν ἐξ ἐμοῦ ὠφελῆθῃς, οὐ μὴ τιμήσῃ τὸν πατέρα αὐτοῦ ἢ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ ἠκυρώσατε τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν παράδοσιν ὑμῶν». Ἀκούεις ὅπως ὑφ' ἑτέροις γεγονότες

οί φονιάδες. Τὰ ἀργυρὰ νομίσματά σας εἶναι κίβδηλα. Οἱ κάπηλοι σου νοθεύουν τὸ κρασί μὲ νερό»⁴. Γιατὶ κοιμήθηκε σ' αὐτὴν καὶ ἀναπαύθηκε ἡ δικαιοσύνη, δηλαδή ὁ Θεός. Ἀλλὰ δέχθηκε φονιάδες, μοιχοὺς, διαφθορεῖς, ἀνθρώπους ποὺ ἔδιναν σ' αὐτὴν κίβδηλα νομίσματα, καὶ νόθευαν τὸ κρασί μὲ νερό. Γιατὶ πραγματικά ἦταν κίβδηλος ὁ λόγος ἐκείνων ποὺ τὴν ἐπειθαν νὰ προτιμᾷ νὰ τιμᾷ διδασκαλίες καὶ ἐντολές ἀνθρώπων, καὶ εἶναι νοθευμένη ἡ διδασκαλία ἐκείνων καὶ ἀναμυγμένη μὲ ὅ,τι χειρότερο ὑπάρχει. Γιατὶ αὐτὸ νομίζω σημαίνει, ὅταν λέγει, πὼς ἦταν ἀναμυγμένο τὸ κρασί μὲ νερό.

«Ὅτι ὁμως ἡ κατάσταση στενοχωροῦσε τὸν Θεὸ τῶν ὄλων, καὶ ὅτι κατηγοροῦσε δικαιολογημένα τὴν Ἱερουσαλήμ ὡς πόρνη, ἄκου ποὺ ἄλλοτε λέγει μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ἱερεμία, «Σήκωσε τὰ μάτια σου καὶ κοίταξε κατ' εὐθείαν ποὺ κυλίσθηκες. Κάθισες στοὺς δρόμους αὐτοὺς τῆς πορνείας καὶ σὺ σὰν ἔρημη κουρούνα, καὶ μόλυνες τὴ γῆ σου μὲ τίς πορνεῖες σου. Ἀπέκτησες πολλοὺς ποιμένες, ποὺ ἀποτελοῦν ἐμπόδιο στὴ ζωὴ σου. Τὸ πρόσωπό σου ἀπέκτησε τὴ ἀναίδεια τῆς πόρνης, καὶ συμπεριφέρεσαι πρὸς ὄλους μὲ ἀδιαντροπιά. Δὲν μὲ ἀναγνώρισες ὡς συγκάτοικό σου καὶ πατέρα καὶ ἀρχηγὸ τῆς παρθενίας σου»⁶, καὶ ἄλλοτε πάλι: «Ἐὰν ἕνας ἄνδρας διώξει τὴ γυναῖκα του, καὶ ἐκείνη φύγει ἀπὸ αὐτὸν καὶ ἔρθει σὲ ἐπαφὴ μὲ ἄλλον ἄνδρα, θά ξαναγουρίσει μήπως πάλι σ' αὐτόν; Δὲν θά μολυνθεῖ ἡ γυναῖκα ἐκείνη; Καὶ σὺ ἐκπορνεύθηκες μὲ πολλοὺς ποιμένες καὶ γύρισες σὲ μένα; λέγει ὁ Κύριος»⁷. Καὶ τὸν τρόπο τῆς πορνείας στὴν περίπτωσή αὐτὴ μᾶς τὸν ὑπέδειξε δλοκάθαρα ὁ ἴδιος ὁ Σωτῆρας Γιατὶ οἱ φιλοκατήγοροι καὶ πάντοτε ἀπερίσκεπτοι Φαρισαῖοι προσέρχονταν σ' αὐτόν καὶ τοῦ ἔλεγαν: «Γιατὶ οἱ μαθητὲς σου παραβαίνουν τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων; Γιατὶ δὲν πλένουν τὰ χέρια τους ὅταν τρῶνε ψωμί»⁷. Καὶ ὁ Χριστὸς τοὺς ἀπάντησε: «Γιατὶ καὶ σεῖς παραβαίνετε τὴν ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ ἕξαιτίας τῆς δικῆς σας παράδοσης; Γιατὶ ὁ Θεὸς εἶπε: Νὰ τιμᾶς τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, γιὰ νὰ εὐτυχήσεις. Ἐνῶ σεῖς λέτε, αὐτὸς ποὺ θά πεῖ στὸν πατέρα του ἢ στὴ μητέρα του Κορδάν, ποὺ σημαίνει δῶρο δίνεται στὸν Θεὸ αὐτὸ τὸ ὅποιο θέλεις νὰ ὠφεληθεῖς ἀπὸ μένα, αὐτὸς δὲν ἔχει ὑποχρέωση νὰ τιμῆσει τὸν πατέρα του καὶ τὴν μητέρα του, καὶ ἀκυρώσατε τὴν ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ ἕξαιτίας τῆς παραδόσεώς σας»⁸. Ἀκοῦς ὅτι, ἐπειδὴ μαθήτευσαν κάτω ἀπὸ ἄλλους δασκάλους, συλλαμβάνονται νὰ πιστεύουν καὶ νὰ

6. Ἱερ. 3,3.

7. Ματθ. 15,2.

8. Ματθ. 15,3-6.

καθηγηταῖς ἕτερα ἅττα παρὰ τὸ τῷ νομοθέτῃ δοκοῦν φρονεῖν καὶ
δραῖν ἤρημένοι καταφωραθεῖεν ἂν καὶ λίαν ἀμογητί;

Οὐκοῦν ἐκπεπόρευκεν ἡ τῶν Ἰουδαίων Συναγωγή, ἀλλ' ἢ γε
παρθένος ἀγνή τε καὶ ἄμωμος, ἡ σπίλου παντός καὶ ρυτίδων ἀπηλ-
5 λαγμένη, τουτέστιν ἡ Ἐκκλησία, σεπτὸν καὶ ἀδιαλώθητον τῷ Χριστῷ
τὸν τῆς συζυγίας διατηρήσειν τύπον ὑπισχεῖται λέγουσα: «Ἀδελφι-
δός μου ἐμοί, καὶ γὰρ αὐτῷ». Οὐκοῦν εἰς εἰκόνα τῆς Ἰουδαίων Συνα-
γωγῆς, τὴν τοῦ Ἰακώβ παροίσωμεν παλλακίδα, φημί δὴ τὴν Βάλ-
λαν, ἣ κεκοινώνηκεν ὁ Ρουβεὶμ, τουτέστιν ὁ πρωτότοκος λαὸς μάλι-
10 σθ' ὅτι ἐρμηνεύεται μὲν ἡ Βάλλα «πεπαλαιωμένη», καὶ ὁ Ρουβεὶμ
«υἱὸς θεδηλώσεως». Πεπαλαιώται γὰρ καὶ ρυτιδώδης γε μὴν ἡ τῶν
Ἰουδαίων Συναγωγή, ἀντανέφυ δὲ ὁ νέος καὶ ἐν πίστει λαός. Καὶ ἐπ'
αὐτῷ δὴ χαίρων ψαλλέτω Δαβὶδ: «Λαὸς ὁ κτιζόμενος αἰνέσει τὸν
Κύριον». Καινὴ γὰρ κτίσις τὰ ἐν Χριστῷ, κατὰ τὰς Γραφάς, θέδηλος
15 δὲ καὶ ρυτῶν νοοῖτ' ἂν ὁ Ἰσραήλ, τὴν διὰ Χριστοῦ κάθαρσιν οὐκ
εἰσδεδεγμένος. Καὶ τί λέγω τοῦτο; καὶ αὐτῷ τὰς χεῖρας ἐπενεγκῶν τῷ
λαλοῦντι πρὸς κάθαρσιν. Τοιγάρτοι καὶ διὰ φωνῆς αὐτῶν εἴρηται
τῶν ἀγίων προφητῶν, ποτὲ μὲν, «Εἰ ἀλλάξεται Αἰθίοψ τὸ δέρμα αὐ-
τοῦ, καὶ πάρδαλις τὰ ποικίλματα αὐτῆς, καὶ ὑμεῖς δυνήσεσθε εὖ ποι-
20 ἦσαι μεμαθηκότες τὰ κακά», ποτὲ δὲ αὐ' ὡς πρὸς γυναῖκα τὴν Ἱερου-
σαλήμ: «Ἐὰν ἀποπλύνη ἐν νίτρῳ καὶ πληθύνῃς σεαυτῇ πόαν, κεκληλί-
δωσαι ἐναντίον ἐμοῦ ἐν ταῖς ἀνομίαις σου, λέγει Κύριος».

«Ρουβεὶμ», τοίνυν, φησι Ἰακώβ, «πρωτότοκός μου σὺ ἰσχύς μου
καὶ ἀρχὴ τέκνων μου». Ἐπὶ γὰρ τῷ πρωτοτόκῳ καὶ ἐξ Αἰγύπτου
25 λαῷ πολλῆς ἰσχύος ἐπίδειξις γέγονε παρὰ Θεοῦ. Ἐκολάζετο γὰρ
κατὰ πλείστους ὄσους καὶ οὐκ ἀθανμάστους τρόπους τῶν Αἰγυ-
πτίων ἢ χώρα: τοῦτο μὲν ὑδάτων μεταστοιχειουμένων εἰς αἷμα, σκνι-
πῶν ἀνεροριπισμένων, ἀνενηνεγμένου βατράχου, χαλάξης καθιεμέ-
νης, πρωτοτόκων ἀνηρημένων, καὶ πρὸς τούτοις ἔτι διὰ μέσης ἰόν-
30 των θαλάσσης ὡς διὰ ξηρᾶς, τῶν λελυτρωμένων. «Ἰσχύς» οὖν ἄρα
ταύτητοι «Θεοῦ» κέκληται Ρουβεὶμ: ἀλλ' ἦν σκληρὸς φέρεσθαι, καὶ
σκληρὸς αὐθάδης, τουτέστιν ἀμεταποίητος καὶ ἀκαμπτής καὶ ἄγριος,

9. Ἐφ. 5, 27. 10. Ἄσμα ἀσμ. 2, 16. 11. Ψαλμ. 101, 19. 12. Ἱερ. 13, 23.
13. Φυτό πού παράγει ἀφρὸ καὶ τὸ χρησιμοποιοῦσαν γιὰ τὸ πλούσιο ρούχων.

κάνουν, και πολύ εύκολα μάλιστα, άλλα από εκείνα που όριζει ο νομοθέτης;

Ἐπομένως ἐκπορευέθηκε ἡ Συναγωγή τῶν Ἰουδαίων, ἐνῶ ἡ παρθένος ἀγνή και ἄμεμπτος, ἡ ἀπαλλαγμένη ἀπό κάθε κηλίδα και στίγμα, δηλαδή ἡ Ἐκκλησία⁹, ὑπόσχεται ὅτι θά διατηρήσει σεβαστόν και ἀδιάβλητον τόν θεσμό τῆς συζυγίας, λέγοντας: «Εἶναι ἀγαπημένος σέ μένα, κι' ἐγώ σ' αὐτόν»¹⁰. Ἐπομένως, ὡς εἰκόνα τῆς Συναγωγῆς τῶν Ἰουδαίων θά θεωρήσουμε τήν παλλακίδα τοῦ Ἰακώβ Βάλλα, μέ τήν ὁποία ἦρθε σέ ἐπαφή και ὁ Ρουβεὶμ, δηλαδή ὁ πρωτότοκος λαός, και μάλιστα γιά τόν λόγο ὅτι ἡ Βάλλα μεταφραζόμενη σημαίνει “πεπαλαιωμένη”, και ὁ Ρουβεὶμ “υἱός τῆς βεβηλώσεως”. Και πράγματι ἡ Συναγωγή τῶν Ἰουδαίων ἔχει πιά παλιώσει και εἶναι γεμάτη ρυτίδες, και στή θέση τῆς ἐμφανίσθηκε ὁ νέος και πιστός λαός. Και γι' αὐτόν λοιπόν μέ χαρά ὁ Δαβὶδ ψάλλει: «Ὁ λαός που δημιουργεῖται, θά ὑμνήσει τόν Κύριο»¹¹. Γιατί τὰ τοῦ Χριστοῦ θά εἶναι καινούργια δημιουργία, σύμφωνα μέ τίς Γραφές, ἐνῶ ὁ Ἰσραὴλ θά θεωρεῖται βέβηλος και γεμάτος μολυσμούς, ἐπειδή δέν δέχθηκε τήν παρεχόμενη ἀπό τόν Χριστό καθαρότητα. Και τί λέγω αὐτό; Και σ' αὐτόν τόν ἴδιο που μιᾶ γιά καθαροση ἄπλωσε τὰ χέρια του. Γι' αὐτό λοιπόν και μέ τῆ φωνή τῶν ἰδίων τῶν ἀγίων προφητῶν ἄλλοτε λέγει, «Ἐάν ἀλλάξει ὁ Αἰθίοπας τὸ δέρμα του και ἡ λεοπάρδαλις τὰ στίγματα τῆς, τότε και σεῖς θά μπορέσετε νά κάνετε καλό, γιατί ἔχετε μάθει νά κάνετε τὰ κακά»¹², και ἄλλοτε πάλι στήν Ἱερουσαλήμ σάν πρὸς γυναίκα: «Ἐάν πλυθεῖς ἐξωτερικά μέ νίτρο, και χρησιμοποιήσεις πολλή πῶα»¹³, πάλι θά εἶσαι κηλιδωμένη γιά μένα μέ τίς ἁμαρτίες σου, λέγει ὁ Κύριος»¹⁴.

Λέγει λοιπόν ὁ Ἰακώβ: «Ρουβεὶμ, σὺ ὁ πρωτότοκός μου, σὺ εἶσαι ἡ δύναμή μου και ἡ ἀρχὴ τῶν παιδιῶν μου»¹⁵. Και πράγματι σὸν πρωτότοκο και προερχόμενο ἀπό τήν Αἴγυπτο λαὸ ἔγινε ἐπίδειξη πολλῆς δυνάμεις ἀπό τόν Θεό. Γιατί ἡ χώρα τῶν Αἴγυπτίων τιμωρήθηκε μέ πάρα πολλούς και καταπληκτικούς τρόπους. Ἄλλοτε τὰ νερά μεταβάλλονταν σέ αἷμα, ἡ ἀτμόσφαιρα γέμιζε σκνίπες, ἐβγαίναν βάρσραχοι στή στεριά, ἔπεφτε χαλάζι, σφάζονταν τὰ πρωτότοκα, και ἐπὶ πλέον οἱ ἐλευθερωμένοι βάδιζαν μέσα ἀπὸ τῆ θάλασσα σάν νά ἦταν ξηρά¹⁶. Γι' αὐτό λοιπόν ὁ Ρουβεὶμ ὀνομάσθηκε «δύναμη τοῦ Θεοῦ». Ἄλλὰ ἦταν σκληρὸς σους τρόπους, σκληρὸς και αὐθάδης, δηλαδή ἀμετάπιστος και

14. Ἱεγ. 2, 22.

15. Γέν. 49, 3.

16. Βλ. Γέν. κεφ. 8-14.

ἐπελευστικός. Ὁρμητῖαι γὰρ οἱ Ἰουδαῖοι κατὰ τὸ ἀληθές καὶ πολὺ
λίαν ἐξήνιοι. Τοιγάρτοι δικαίως ἀκούουσι· «Σκληροτράχηλοι καὶ
ἀπερίτμητοι καρδίαις καὶ τοῖς ὠσίν, ὑμεῖς ἀεὶ τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ
ἀντιπύπτετε». Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Χριστὸς «Τίνα», φησὶ πού, «τῶν προ-
5 φητῶν οὐκ ἀπέκτειναν οἱ πατέρες ὑμῶν; Καὶ ὑμεῖς ἐπληρώσατε τὸ
μέτρον τῶν πατέρων ὑμῶν». Ἰταμὸς οὖν ἄρα καὶ προαλῆς εἰς ὄργας,
καὶ δύσοιστον ἔχων τὴν ἔφοδον ὁ Ἰσραὴλ, καὶ ἐξυβρίζων ὡς ὕδωρ,
τουτέστιν, ἀφόρητον ἔχων τὴν καθ' ὧν ἂν ἔλοιτο καταδρομὴν.
Τοιαῦται γὰρ πῶς εἰσιν αἱ τῶν ὑδάτων φοραί.

- 10 «Ἀλλὰ μὴ ἐκζέσης», φησὶ. Καὶ τί δὴ τοῦτο ἐστὶ; Τὸ ἐκζέον ὕδωρ
ἄνω πού φέρεται, τῶν λεβήτων ὑπερχέομενον, καὶ δοκεῖ πως εἶναι
καὶ πολὺ. Ἐπειδὴ τοίνυν ὕδατος αὐτῷ περιτέθεικεν ὄρμη, ἐπιμένει
τῇ τοῦ λόγου μεταφορᾷ, καὶ φησι· «Μὴ ἐκζέσης», ὃ ἐστὶ, μὴ ὑπερ-
αρθῆς εἰς πλῆθος, μηδὲ γένοιο πολὺς. Ἐναριθμητοὶ γὰρ ὡς πρὸς τὴν
15 τῶν Ἑλλήνων πλῆθὺν οἱ ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ ἀνασσεωσωμένοι διὰ
πίστεως τῆς ἐν Χριστῷ. Εἶτα τὴν αἰτίαν ἐπιφέρει τοῦ συμβησομένου,
καὶ φησι· «Ἀνέβης γὰρ ἐπὶ κοίτην πατρός σου, τότε ἐμίανας τὴν
στρωμνὴν οὗ ἀνέβης». Ὡς γὰρ ἤδη προεῖπον, οὐκέτι μὲν τὰ ἐν νόμῳ
διερευνώμενοι καὶ τοῖς ἄνωθεν λογίοις καὶ τοῖς ἀνθρώπων ἐντάλμα-
20 σι, τῆς ἐπὶ Χριστῷ γνώσεως ταύτητοι διημαρτήκασι. Διὰ τοῦτο καὶ
αὐτὸς φησὶν· «Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς, ὅτι ὑμεῖς δοκεῖτε ἐν αὐταῖς
ζωὴν αἰώνιον ἔχειν. Καὶ ἐκεῖναί εἰσιν αἱ μαρτυροῦσαι περὶ ἐμοῦ, καὶ
οὐ θέλετε ἐλθεῖν πρὸς με, ἵνα ζωὴν ἔχητε». Καὶ πάλιν «Εἰ ἐπιστεύετε
Μωσεῖ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψεν». Ἐπη-
25 τιᾶτο δὲ λίαν καὶ τοὺς τῶν Ἰουδαίων καθηγητάς, οὕτω λέγων· «Οὐ-
αὶ ὑμῖν, Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι κλείετε τὴν βασι-
λείαν τῶν οὐρανῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων. Ὑμεῖς γὰρ οὐκ
εἰσέρχεσθε, οὔτε τοὺς εἰσερχομένους ἀφίετε εἰσελθεῖν». Καὶ πάλιν
«Οὐαὶ ὑμῖν, Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι περιάγετε τὴν
30 θάλασσαν καὶ τὴν ξηρὰν ποιῆσαι ἓνα προσήλυτον, καὶ ὅταν γένη-
ται, ποιεῖτε αὐτὸν υἱὸν γεέννης διπλότερον ὑμῶν». Ἄλλ' οὐκ ἂν ἐγέ-
νετο γεέννης υἱός, εἰ μὴ τοῖς τῶν μοιχωμένων προσετέθη λόγους.

17. Πράξ. 7, 51.

19. Γέν. 48, 4.

18. Ματθ. 23, 32.

20. Ἰω. 5, 39.

ἀκαμπτος, ἀγριος καὶ ὀρητικός. Γιατί οἱ Ἰουδαῖοι εἶναι ὀρητικοὶ στήν πραγματικότητα καὶ πάρα πολύ ἀχαλίνωτοι. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς δίκαια ἀκοῦν νὰ τοὺς λέγει· «Σκληροτράχηλοι καὶ ἀπερίτμητοι στήν καρδιά καὶ στὰ αὐτιά, σεῖς πάντοτε ἀνατίθεσθε στὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιο»¹⁷. Ἄλλὰ καὶ ὁ ἴδιος Χριστὸς κάπου λέγει· «Ποιὸν ἀπὸ τοὺς προφῆτες δὲν σκότωσαν οἱ πατέρες σας; Καὶ σεῖς συμπληρώσατε τὸ μέτρο τῶν πατέρων σας»¹⁸. Θρασύς λοιπὸν καὶ ἔτοιμος σὲ ὄργη, καὶ δύσκολος σὲ προσέγγιση ὁ Ἰσραήλ, καὶ φουσκώνει ὑπερβολικὰ σὰν τὸ νερὸ, δηλαδὴ εἶναι ἀσυγκράτητος στήν ἐπίθεση ἐναντίον ἐκείνων πού θά ἐπιλέξει. Γιατί κάπως τέτοιες εἶναι καὶ οἱ ὀρμές τῶν ὑδάτων.

«Ἄλλὰ νὰ μὴ βράσεις», λέγει. Καὶ αὐτὸ πάλι τί σημαίνει; Τὸ νερὸ πού βράζει, ἀνεβαίνει πρὸς τὰ ἔπάνω καὶ χύνεται ἀπὸ τοὺς λέβητες, καὶ δίνει τὴν ἐντύπωση κάπως ὅτι εἶναι καὶ πολύ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ξεκίνησε ἀπὸ τὴν ὄρμη τοῦ νεροῦ, ἐπιμένει στὴ μεταφορὰ τοῦ λόγου, καὶ λέγει· «Νὰ μὴ βράσεις», πού σημαίνει νὰ μὴ ὑψωθείς πολὺ σὲ πλῆθος, οὔτε νὰ γίνεις μεγάλος. Γιατί εἶναι ἐλάχιστοι, σὲ σύγκριση μὲ τὸ πλῆθος τῶν Ἑλλήνων, αὐτοὶ ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλίτες πού σώθηκαν μὲ τὴν πίστη στὸν Χριστό. Ἐπειτα προσθέτει καὶ τὴν αἰτία αὐτοῦ πού πρόκειται νὰ συμβεῖ, καὶ λέγει· «Γιατί ἀνέβηκες στὸ κρεβάτι τοῦ πατέρα σου, καὶ μόλυνες τὸ στρώμα στὸ ὁποῖο ἀνέβηκες»¹⁹. «Ὅπως δηλαδὴ εἶπα ἤδη προηγουμένως, ἐπειδὴ δὲν ἐρευνοῦσαν πιά σωστὰ ὅσα ἀναφέρονται στὸν νόμο καὶ στοὺς φωτισμένους ἀπὸ τὸν Θεὸ λογίους καὶ στίς ἐντολὰς τῶν ἀνθρώπων, γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἔπασαν ἔξω ὡς πρὸς τὴ γνώση τοῦ Χριστοῦ. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς λέγει· «Σεῖς ἐρευνᾶτε τίς Γραφές, γιατί νομίζετε ὅτι μέσω αὐτῶν θά ἔχετε ζωὴ αἰώνια. Καὶ ἐνῶ ἐκεῖνες μαρτυροῦν γιὰ μένα, δὲν θέλετε νὰ ἐρθετε σὲ μένα, γιὰ νὰ ἔχετε ζωὴ αἰώνια»²⁰. Καὶ πάλι· «Ἐὰν πιστεύατε στὸν Μωυσῆ, θά πιστεύατε καὶ σὲ μένα, γιατί ἐκεῖνος ἔχει γράψει γιὰ μένα»²¹. Κατηγοροῦσε ὁμως πολὺ καὶ τοὺς δασκάλους τῶν Ἰουδαίων, λέγοντας τὰ ἑξῆς· «Ἀλλοίμονο σὲ σᾶς, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριτές, γιατί κλείνετε τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν μπροστὰ στοὺς ἀνθρώπους. Καὶ οὔτε σεῖς μπαίνετε, οὔτε καὶ ἐκείνους πού θέλουν νὰ μποῦν τοὺς ἀφήνετε νὰ μποῦν»²². «Ἀλλοίμονο σὲ σᾶς Φαρισαῖοι ὑποκριτές, γιατί τριγυρίζετε τὴ θάλασσα καὶ τὴ στεριά νὰ κάνετε ἓνα προσήλυτο, καὶ ὅταν γίνει, τὸν κάνετε υἱὸ τῆς γέεννας δυὸ φορὲς περισσότερο ἀπὸ σᾶς»²³. Ἄλλὰ δὲν θά γινόταν υἱὸς τῆς γέεν-

21. Ἰω. 5, 46.

22. Ματθ. 23, 14.

23. Ματθ. 23, 15.

Ἐναβεθήκασι τοίνυν ἐπὶ κοίτην πατρὸς οἱ ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ·
παρωθούμενοι μὲν τῷ νομοθέτῃ δοκοῦν ὡς ἕωλον, τοὺς ἰδίους δὲ
τοῖς παιδευομένοις εἰσκρίνοντες λόγους καὶ ἀκαθαρσίας αὐτοῖς
ἐνιέντες σπέσματα

5

Περὶ Συμεῶν καὶ Λευῖ.

α'. «Συμεῶν καὶ Λευῖ ἀδελφοὶ συνετέλεσαν ἀδικίαν ἐξ αἰρέσεων
αὐτῶν. Εἰς βουλὴν αὐτῶν μὴ ἔλθοι ἡ ψυχὴ μου, καὶ ἐπὶ τῇ συστάσει
αὐτῶν μὴ ἐρείσαι τὰ ἥπατά μου, ὅτι ἐν τῷ θυμῷ αὐτῶν ἀπέκτειναν
ἀνθρώπους, καὶ ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ αὐτῶν ἐνευροκόπησαν ταῦρον.
10 Ἐπικατάρατος ὁ θυμὸς αὐτῶν, ὅτι αὐθάδης, καὶ ἡ μῆνις αὐτῶν, ὅτι
ἐσκληρύνθη. Διαμεριῶ αὐτοὺς ἐν Ἰακώβ, καὶ διασπερῶ αὐτοὺς ἐν
Ἰσραὴλ». Ἐκπεπορνευμένης τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ ἀνοσίοις φενα-
κισμοῖς τῶν ἑτεροδιδασκαλεῖν εἰωθότων ὑπενεγκούσης τὸν νοῦν,
ἐχάλεπαινε μὲν εἰκότως ὁ τῶν ὄλων Θεός, ἔφασκε δὲ διὰ φωνῆς
15 Ἠσαΐου καὶ μάλα σαφῶς «Ὁ λαὸς οὗτος τοῖς χεῖλεσί με τιμᾷ, ἡ δὲ
καρδιά αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ. Μάτην δὲ σέβονται με, διδά-
σκοντες διδασκαλίας ἐντάλματα ἀνθρώπων». Ἐπειδὴ δὲ ταῖς εἰς
τοῦτο παραφοραῖς τε καὶ ραθυμίαις οἰονεῖ πως καταμεθύουσαν τὴν
βέβηλον Ἱερουσαλήμ μεταρρυθμίζειν ἐπὶ τὸ ἄμεινον ὁ Θεὸς καὶ
20 Πατὴρ ἐσκέπτετο, πέπομφεν ἐξ οὐρανοῦ τὸν ἴδιον Υἱὸν καθ' ἡμᾶς
γεγονότα, τουτέστιν ἄνθρωπον, ἵν', ἐπεὶ περ ἐπ' ἀνηνύτοις πράγμα-
σιν ἢ τῶν ἀγίων προφητῶν κατέλυσε πληθὺς (ἔφασκον γάρ· «Κύριε,
τίς ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν,»), καὶ γοῦν αὐτὸν ἤκοντα λοιπὸν ἐν-
τρέποιντο τὸν Υἱόν. Οἱ δὲ καὶ εἰς τοῦτο καθήκοντο δυσβουλίας,
25 ὥστε οἶεσθαι καὶ κληρὸν ἐλεῖν δύνασθαι τὸν δεσποτικόν, ἀπεκτονό-
τες δὲ τοὺς ἀγίους, δυσσεβείας τε τῆς εἰς ἄκρον ἰόντες ἐπέκεινα, καὶ
εἰς αὐτὸν ἐκτόπως πεπαρρηγήκασι τὸν Υἱόν. «Εἶπον γὰρ ἐν ἑαυτοῖς
Οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος, δεῦτε ἀποκτείνωμεν αὐτόν, καὶ κατά-
σχωμεν τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ». Καὶ οὐ μέχρι τούτων τὰ τῆς δυσσε-
30 βείας αὐτοῖς, ἀλλὰ γὰρ τοῖς ἀγίοις προφήταις προσέθεσαν τοὺς δευ-

24. Γέν. 48, 5-7.

25. Ἦσ. 29, 13.

νας, ἂν δὲν εἶχε προστεθεῖ στὰ λόγια ἐκείνων πού διέπραξαν μοιχεία. Γιατί ἀνέβηκαν πάνω στοῦ κρεββάτι τοῦ πατέρα τους οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἰσραήλ, περιφρονώντας αὐτό πού ὀρίζει ὁ νόμος ὡς ἄσκοπο, καί εἰσάγοντας τοὺς δικούς τους λόγους στοὺς διδασκόμενους ἀπὸ αὐτοὺς, καί βάζοντας μέσα τους σπέρματα ἀκαθαρσίας.

Γιὰ τοὺς Συμεὼν καὶ Λευὶ.

1. «Ὁ Συμεὼν καὶ ὁ Λευὶ, ὄντας ἀδελφοί, ἔκαναν ἀπὸ κοινοῦ καὶ αὐτοπροαίρετα ἄδικη πράξη. Ἡ ψυχὴ μου εἶθε νὰ μὴ ἐγκρίνει τὴν πράξη τους, οὔτε ἡ καρδιά μου νὰ συμεριστεῖ τὴν συνωμοσία τους, γιατί πάνω στὸν θυμὸ τους σκότωσαν ἀνθρώπους, καί μὲ τὴν θέλησή τους ἔκοψαν τὰ νεῦρα ταύρου. Ἄς εἶναι καταραμμένοι ὁ θυμὸς τους, γιατί ἦταν αὐθάδης, καὶ ἡ ὀργή τους σκληρή. Γι' αὐτὸ θὰ τοὺς ἀποχωρίσω ἀπὸ τὸν Ἰακώβ καὶ θὰ τοὺς διασκορπίσω ἀνάμεσα στὸν Ἰσραηλιτικὸ λαό»²⁴. Ἐπειδὴ ἡ Ἱερουσαλήμ εἶχε διαπράξει πορνεῖες καὶ εἶχε ὑποτάξει τὸν νοῦ της στὶς ἀνόσιες ἀπάτες ἐκείνων πού συνηθίζουν νὰ διδάσκουν πράγματα διαφορετικά, δυσαναχετοῦσε δικαιολογημένα ὁ Θεὸς τῶν ὄλων, καὶ ἔλεγε μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ἡσαΐα, καὶ μάλιστα πολὺ καθαρὰ: «Ὁ λαὸς αὐτὸς μὲ τιμᾶ μὲ τὰ χεῖλη του, ἐνῶ ἡ καρδιά του βρῖσκεται μακριὰ ἀπὸ μένα. Ἄδικα λοιπὸν μὲ σέβονται, ἀφοῦ διδάσκουν διδασκαλίες πού εἶναι ἐντολές ἀνθρώπων»²⁵. Ἐπειδὴ ὁμοῦς ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας σκεφτόταν τὴ βέβηλη Ἱερουσαλήμ, πού ἦταν κατὰ κάποιον τρόπο μεθυσμένη μὲ τὶς παραφροσύνες καὶ ἐπιπολαιότητές της, νὰ τὴν μεταβάλλει πρὸς τὸ καλύτερο, ἔστειλε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ τὸν ἴδιο τὸν Υἱὸ του, ὁ ὁποῖος ἔγινε σὰν ἐμᾶς, δηλαδή ἀνθρώπος, μὲ σκοπὸ, ἔπειδὴ τὸ πλῆθος τῶν ἁγίων προφητῶν εἶχε φτάσει σὲ ἀκατόρθωτα γι' αὐτοὺς πράγματα (γιατί ἔλεγαν «Κύριε, ποῖος πίστεψε στὰ λεγόμενά μας;»²⁶), νὰ ντρέπονταν τουλάχιστο τὸν Υἱὸ ὅταν θὰ ἐρχόταν. Ἐκεῖνοι ὁμοῦς εἶχαν πέσει σὲ τέτοιο σημεῖο παραφροσύνης, ὥστε νὰ νομίζουν ὅτι μποροῦν νὰ ἔχουν καὶ κληρο δεσποτικό, ἔχοντας σκοτώσει τοὺς ἁγίους καὶ θγαίνοντας πέρα ἀπὸ τὰ ὄρια τῆς δυσσέβειας, φέρθηκαν κατὰ τρόπο παράδοξο σὰν μεθυσμένοι καὶ στὸν ἴδιο τὸν Υἱὸ. Γιατί λέγει: «Σκέφθηκαν μέσα τους καὶ εἶπαν Ἀὐτὸς εἶναι ὁ κληρονόμος, ἔλατε νὰ τὸν σκοτώσουμε, καὶ νὰ πάρουμε τὴν κληρονομία του»²⁷. Καὶ δὲν σταμάτησε σ' αὐτὰ ἡ δυσσέβειά τους, γιατί στοὺς ἁγίους προφήτες πρόσθεσαν τοὺς

26. Ἦσα. 53, 1. Ἰω. 12, 38. Ρωμ. 10, 16.

27. Ματθ. 21, 38.

τέρους, τοὺς ἁγίους ἀποστόλους φημί, οὐδὲ αὐτῶν αἱμάτων ἔτι φειδόμενοι.

Τοιοῦτονί τινα νοῦν ὁ τῆς προκειμένης ἡμῖν προφητείας ὠδίνει σκοπός. Ἔοικε μὲν γὰρ ὁ θεσπέσιος Ἰακώβ τῶν ἐν Σικίμοις πεπρα-
 5 γμένων διαμεμνησθαι πάλιν. Ἐχει δὲ οὕτω κατὰ ἀλήθειαν ὁ τοῦ δικαίου σκοπός. Πῶς γὰρ τὸ ἤδη γεγενημένον ὡς ἐσόμενον κατὰ καιροὺς παραδέξαιτο ἂν τις; Οὐκοῦν ἀπὸ τοῦ γεγονότος ἐν Σικίμοις, ἐπὶ τὸν ἴσον τῆς ἁμαρτίας τρόπον ἀναφέρει τὰ ἐπὶ Χριστῷ, καθάπερ ἀμέλει καὶ ἐπὶ τῷ πρωτοτόκῳ Ρουβεὶμ. Τί τοίνυν πεπράχα-
 10 σιν ἐν Σικίμοις Συμεὼν καὶ Λευὶ; Δεῖνα μὲν γὰρ ἡ Λευὶ τε καὶ Συμεὼν ἀδελφὴ τῆς τοῦ πατρὸς ἐξέθει σκηνηῆς, τὰς τῶν ἐγχωρίων ὀψομένη θυγατέρας, Σιχὲμ δὲ αὐτὴν ὁ Ἐμμὼρ ἐδιάξετο. Διεπαρθένευσεν γὰρ αὐτήν. Οἱ δὲ πρὸς τοῦτο ἀσχάλλοντες καὶ τὸν ἐξ ἀπάτης αὐτῆς ἐκμηχανώμενοι φόνον, προanéπειθον μὲν τὴν πατρικὴν αὐτοῖς συνελέ-
 15 σθαι περιτομήν, ὡς ἐσομένους αὐτίκα καὶ κατὰ γένος οἰκείους, εἰ τοῦτο δορᾶν ἔλοιnton. Πεπραχότας γε μὴν ἀπεκτόνασιν ἄδοκῆτως, ἀποχρήσειν αὐτοῖς εἰς ἀπολογίαὶν οἴομενοι, τὸ δὴ χρῆναι λέγειν «Ἄλλ' ὡσεὶ πόρνη χρήσονται τῇ ἀδελφῇ ἡμῶν;».

β'. Ἰτέον δὴ οὖν ἐπὶ τὸ τοῦτω δὴ προσεικός, καὶ δὴ διαπλάττο-
 20 μεν ὡς ἐν, καλῶς τὸ θεῶρημα, τὰ συντελοῦντα πρὸς διασάφειν πανταχόθεν ἐρασιζόμενοι. Ἄτε τοίνυν τὸν ἐπὶ τῷ Ἰακώβ κατευρύνοντες λόγον, ὅπως τε καὶ τίνα τρόπον ἐδίω διηγήμεθα, καὶ τίνας μὲν εἰσφκίσαστο γυναικῶν, τέκνων δὲ ὅσων ἀνεδείχθη πατήρ, ἐλέγομεν ὅτι ἠγάγετο μὲν τὴν Λεῖαν τῶν τοῦ Λάβαν θυγατέρων τὴν
 25 πρεσβυτάτην, δευτέραν δὲ μετ' ἐκείνην, καὶ οὐκ εἰς μακρὰν τὴν νεωτάτην Ραχὴλ. Διεδεδαιούμεθα δὲ ὅτι Λεῖα μὲν εἰς τύπον ἡμῖν τῆς Ἰουδαίων ἔσσο' συναγωγῆς, Ραχὴλ δὲ τῆς ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησίας. Ἐπεὶ τοι Λεῖα μὲν ἐρμηνεύεται "κοπιῶσα", ἀσθενεστέροις δὲ καὶ ἀκαλλεστέροις ἐχρῆτο τοῖς ὀφθαλμοῖς. Κέκμηκε δὲ λίαν ἡ τῶν Ἰου-
 30 δαίων συναγωγὴ νόμῳ τῷ διὰ Μωσέως κατηχθισμένη, καὶ οὐκ εὐσθενέσιν ὀφθαλμοῖς πρὸς τὸ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ὄρωσα μυστήριον. Ραχὴλ δὲ ἦν καλὴ τῷ εἶδει καὶ ὠραία σφόδρα. Ἐκπρεπεστάτη δὲ λίαν ἡ ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησία. Λεῖας δὴ οὖν τελευταία θυγάτηρ

δεύτερους, ἔννοῶ τοὺς ἅγιους ἀποστόλους, μὴ διατάζοντας νὰ φτάσουν ἀκόμα καὶ σὲ φόνους.

Κάποιο τέτοιο νόημα κυφορεῖ καὶ ὁ σκοπὸς τῆς προφητείας ποὺ ἔξετάζουμε. Γιατὶ φαίνεται πὼς ὁ θεοπέσιος Ἰακώβ εἶχε θυμηθεῖ πάλι ἐκεῖνα ποὺ εἶχαν γίνει στὰ Σίκιμα. Ἐπομένως αὐτὸς εἶναι στὴν πραγματικότητα ὁ σκοπὸς τοῦ δικαίου. Γιατὶ πῶς αὐτὸ ποὺ εἶχε γίνει, θὰ μποροῦσε νὰ τὸ παραδεχθεῖ κανεὶς σὰν νὰ πρόκειται νὰ γίνει στὸ μέλλον; Λοιπὸν αὐτὸ ποὺ συνέβη στὰ Σίκιμα ἔχει ἀντίστοιχο τρόπο ἁμαρτίας μὲ αὐτὰ ποὺ ἔγιναν στὸν Χριστὸ, ὅπως βέβαια καὶ στὴν περίπτωση τοῦ πρωτότοκου Ρουβείμ. Τί ἔκαναν λοιπὸν στὰ Σίκιμα ὁ Συμεὼν καὶ ὁ Λευὶ; Ἡ Δείνα, ἡ ἀδελφὴ δηλαδή τοῦ Λευὶ καὶ τοῦ Συμεὼν, βγήκε ἀπὸ τὴ σκηνὴ τοῦ πατέρα της γιὰ νὰ ἐπισκεφθεῖ τίς θυγατέρες τῶν ἐγχωρίων, καὶ ὁ Συχέμ, ὁ υἱὸς τοῦ Ἐμμώρ τὴν βίασε, δηλαδή τὴν διακόρευσε. Κυριευμένοι λοιπὸν ἀπὸ στενοχώρια οἱ ἀδελφοὶ της γι' αὐτὸ ποὺ συνέβη καὶ ἐπινοώντας πῶς νὰ τὸν σκοτώσουν γιὰ τὴν ἀπάτη τῆς ἀδελφῆς τους, τὸν ἔπεισαν ἀρχικὰ νὰ δεχθεῖ τὴν πατρικὴ τους περιτομὴ, μὲ τὴν ὁποία θὰ γίνονταν αὐτόματα συγγενεῖς καὶ ὡς πρὸς τὸ γένος. Ἄφου ἔκαναν ὁμως τὴν περιτομὴ, ἐντελῶς ἀπροσδόκητα τὸν σκότωσαν, νομίζοντας πὼς θὰ τοὺς χρησιμεύσει ὡς δικαιολογία, τὸ ὅτι θὰ λένε: «Μὰ θὰ χρησιμοποιοῦν τὴν ἀδελφὴ μας σὰν πόρνη;»²⁸.

2. Ἄς ἔρθουμε λοιπὸν σ' ἐκεῖνο ποὺ μοιάζει μὲ αὐτό, καὶ μάλιστα, ἄς τὸ κατοχυρώσουμε ὅσο εἶναι δυνατόν καλὰ τὸ θέμα αὐτό, δανειζόμενοι αὐτὰ ποὺ βοηθοῦν στὴ διασάφησή του ἀπὸ παντοῦ. Ὅταν λοιπὸν κάναμε εὐρὺ λόγο γιὰ τὸν Ἰακώβ, διηγηθήκαμε πῶς καὶ μὲ ποιὸν τρόπο ζοῦσε, καὶ εἶπαμε καὶ ποιῆς γυναῖκες νυμφεύθηκε, καὶ πόσων παιδιῶν ἔγινε πατέρας. Λέγαμε ὅτι νυμφεύθηκε τὴ Λεία, τὴ μεγαλύτερη ἀπὸ τίς θυγατέρες τοῦ Λάβαν, καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὴν, καὶ ὄχι ὕστερα ἀπὸ πολὺν χρόνον, ὡς δεύτερη τὴν νεώτατη Ραχὴλ. Καὶ ἀποδείξαμε βέβαια ὅτι ἡ Λεία γιὰ μᾶς ἀποτελεῖ προτύπωση τῆς Συναγωγῆς τῶν Ἰουδαίων, ἐνῶ ἡ Ραχὴλ τῆς ἀπὸ τὰ ἔθνη Ἐκκλησίας. Γιατὶ ἡ Λεία ἐρμηνεύεται “αὐτὴ ποὺ κοπάζει”, καὶ εἶχε πιὸ ἀδύνατα καὶ πιὸ ἄσχημα μάτια. Καὶ πράγματι εἶχε κουρασθεῖ πολὺ ἡ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων, ἐπειδὴ ἦταν φορτωμένη μὲ τὸν νόμο ποὺ δόθηκε μέσω τοῦ Μωυσέως, καὶ δὲν ἔβλεπε μὲ ὑγιῆ μάτια τὸ μυστήριον τοῦ Σωτῆρα μας. Ἀντίθετα ἡ Ραχὴλ εἶχε ὠραῖα μάτια καὶ ἦταν πολὺ ὁμορφη. Καὶ ἡ Ἐκκλησία ἡ προερχόμενη ἀπὸ τὰ

28. Γέν. 34, 1-31.

γέγονεν ἡ Δείνα. Τύπος δ' ἂν γένοιτο καὶ αὕτη τῆς ἐκ περιτομῆς πλη-
 θύς, ἢ καὶ ἐν χρόνοις γέγονε τοῖς ἐσχάτοις, καθ' οὓς ἐνηνθρώπησεν
 ὁ Μονογενής. Ὅτε τοίνυν ἡ τῶν ἐκ περιτομῆς τελευταία πληθύς, ἔξω
 βραχὺ γενομένη τῆς πατρῴας σκηνῆς, τουτέστι τῶν κατὰ τὸν νόμον
 5 ἑθῶν, τοῖς ἐγκωρύοις προσέβαλλεν, ἤγουν ἐπεμίγετο κατὰ μάθησιν,
 λέγω δὴ τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις, οὐκ ἔτι μὲν ζῶσιν Ἰουδαϊκῶς, ἐν
 ὑπολήψει δὲ ὥσπερ γεγονόσι τῶν ἑτερογενῶν, τότε δὴ, τότε νοητῶς
 διεπαρθενεύετο, τῆς ἐν Χριστῷ πολιτείας καὶ εὐαγγελικῆς τὰ σπέρ-
 ματα παρ' αὐτῶν δεχομένη. Ἄλλ' ἠγανάκτουν πρὸς τοῦτο τῶν Ἰα-
 10 κῶβ παιδῶν τινὲς Συμεῶν καὶ Λευὶ, τουτέστιν, οἳ τε ἐν ὑψηλῶν κεί-
 μενοι τάξει, καὶ σὺν αὐτοῖς τὸ ἱερὸν καὶ ἀπόλεκτον γένος. Ἐρμηνεύε-
 ται μὲν γὰρ Συμεῶν «ὑπακοή», Λευὶ δὲ «προσειλημμένος ἢ ἀπόλε-
 κτος».

Ὅτι δὲ τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις ἐπεφύοντο δεινῶς οἱ τῆς κατὰ
 15 νόμον ἱερωσύνης λαχόντες τὰ ἀνήματα, συνθεόντων αὐτοῖς καὶ
 λαῶν, πῶς ἔστιν ἀμφιβάλλειν; Ἐπέτριζον δὲ τοὺς ὀδόντας, τῶν ὑπ'
 αὐτοῖς γεγονότων τὴν ἐπιστροφὴν καταφθορὰν ὀνομάζοντες, καὶ
 οἶά τι τῶν ἄγαν ἐκτόπων ἐπιφέροντες ἐγκλημάτων «Ἰδοὺ», γὰρ,
 ἔφασκον, «πεπληρώκατε τὴν Ἱερουσαλήμ τῆς διδαχῆς ὑμῶν». Ἐπει-
 20 δὴ δὲ κατωειδίζον ὡς οὐκέτι ζῶντας Ἰουδαϊκῶς, ἐμάνθανον ὅτι
 τετίμητο παρ' αὐτοῖς ἡ περιτομή, τὸ διατειχίζον δὲ ὄλως εἰς δια-
 φορὰν οὐδέν, εἴτερ ἔλοιτο νοεῖν τὰ Μωσέως καθ' ὃν ἔδει τρόπον.
 «Οὐ γὰρ ὁ ἐν τῷ φανερωῷ», φησί, «Ἰουδαῖός ἐστιν, οὐδὲ ἡ ἐν τῷ φα-
 νερωῷ ἐν σαρκὶ περιτομή, ἀλλ' ὁ ἐν τῷ κρυπτῷ Ἰουδαῖος, καὶ περιτο-
 25 μὴ καρδίας ἐν Πνεύματι, οὐ γράμματι». Ὁρᾷς ὅπως οἱ δόξαν ἔχον-
 τες ἀλλογενῶν συνεσχηματίζοντο τοῖς Ἰουδαίοις, τὴν ἐν πνεύματι
 περιτομὴν καὶ τὸν ἐν τῷ κρυπτῷ περιφέροντες Ἰουδαῖον; Ἀλλὰ καὶ
 οὕτως ἀπεκτόνασι προανελόντες προφήτας, καὶ αὐτὸν δὲ τὸν Ἐμμα-
 νουήλ. Συνετέλεσαν τοίνυν, φησὶν, ἀδικίαν Συμεῶν καὶ Λευὶ, ἐξ
 30 αἰρέσεως αὐτῶν συμπεφωνήκασιν γὰρ καὶ συνέβησαν ἀλλήλοις εἰς
 τὴν κατὰ τῶν ἁγίων ἀδικίαν ὃ τε Συμεῶν καὶ μὲν τοι καὶ ὁ Λευὶ του-

29. Πράξ. 4, 16.

30. Ρωμ. 2, 28.

ἔθνη ἦταν λαμπρότατη. Τελευταία βέβαια θυγατέρα τῆς Λείας ἦταν ἡ Δείνα. Θὰ μπορούσε βέβαια καὶ αὐτὴ νὰ εἶναι τύπος τοῦ πλήθους τῶν τῆς περιτομῆς, ἡ ὁποία ἔζησε στὰ τελευταῖα χρόνια κατὰ τὴ διάρκεια τῶν ὁποίων ἐνανθρώπησε ὁ Μονογενής. "Όταν λοιπὸν τὸ τελευταῖο πλήθος τῶν προερχόμενων ἀπὸ τὴν περιτομὴ βγήκε λίγο ἔξω ἀπὸ τὴν πατρικὴ του σκηνή, δηλαδὴ ἔξω ἀπὸ τὰ σύμφωνα μὲ τὸν νόμο ἔθιμα, καὶ προσχώρησε στὰ ἐγγύωρια, ἐννοῶ δηλαδὴ ἀναμίχθηκε ὡς πρὸς τὴ μάθηση μὲ τοὺς ἀγίους ἀποστόλους, οἱ ὁποῖοι δὲν ζοῦσαν βέβαια μὲ τρόπο Ἰουδαϊκό, ἀλλ' ἦταν κατὰ κάποιον τρόπο σὲ ὑπόληψη ἀπὸ τοὺς ἀλλογενεῖς, τότε λοιπὸν, τότε διακορεύθηκε πνευματικὰ, δεχόμενη τὰ χριστιανικὰ καὶ εὐαγγελικὰ σπέρματα ἀπὸ αὐτοὺς." Ὁμως ἀγανακτοῦσαν γι' αὐτὸ μερικὰ ἀπὸ τὰ παιδιά τοῦ Ἰακώβ, δηλαδὴ ὁ Συμεὼν καὶ ὁ Λευὶ, δηλαδὴ ἐκεῖνοι ποὺ βρισκόνταν στὴν τάξη τῶν πειθαρχημένων καὶ μαζί μὲ αὐτοὺς τὸ ἱερὸ καὶ ἐπίλεκτο γένος. Γιατὶ Συμεὼν σημαίνει "ὑπακοή", καὶ Λευὶ "προσειλημμένος ἢ ἐπίλεκτος".

"Ὅτι ὅμως ἐπετίθεντο φοδερὰ στοὺς ἀγίους ἀποστόλους ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν τὰ προνόμια τῆς νομικῆς ἱερωσύνης, μὲ τὴ βοήθεια καὶ τοῦ πλήθους, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ τὸ ἀμφισβητήσουμε; Ἐτριζαν πραγματικὰ τὰ δόντια τους, χαρακτηρίζοντας τὴν ἐπιστροφή ἐκείνων ποὺ ἀνῆκαν σ' αὐτοὺς καταστροφή, καὶ σὰν νὰ προξενοῦσαν ἕνα ἀπὸ τὰ πιδ φοδερὰ ἐγκλήματα. Γιατὶ ἔλεγαν «Νά, γεμίσατε τὴν Ἱερουσαλήμ μὲ τὴ διδασκαλία σας»²⁹. Καὶ ἐπειδὴ τοὺς κατηγοροῦσαν, ὅτι δὲν ζοῦσαν πὰ Ἰουδαϊκὰ, ἄκουαν ὅτι τιμοῦσαν καὶ αὐτοὶ τὴν περιτομὴ, καὶ ὅτι δὲν ὑπῆρχε καμμιά διαφορὰ ποὺ νὰ τοὺς διαχωρίζει, ἐὰν δέχονταν νὰ κατανοήσουν τὸν νόμο τοῦ Μωυσῆ μὲ τὸν τρόπο ποὺ ἔπρεπε. Γιατὶ λέγει, «Δὲν εἶναι Ἰουδαῖος ἐκεῖνος ποὺ εἶναι στὴν ἐξωτερικὴ του ἐμφάνιση Ἰουδαῖος, οὔτε ἡ φανερὴ ἐξωτερικὴ περιτομὴ τῆς σάρκας εἶναι πραγματικὴ περιτομὴ, ἀλλὰ πραγματικὸς Ἰουδαῖος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ εἶναι μέσα τοῦ Ἰουδαῖος, καὶ πραγματικὴ περιτομὴ εἶναι ἡ περιτομὴ τῆς καρδιάς μὲ τὸ Πνεῦμα, ὄχι μὲ τὸ γράμμα»³⁰. Βλέπετε, πῶς ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν πίστη ἀλλοεθνῶν συνδέονταν μὲ τοὺς Ἰουδαίους, φέροντας μέσα τους τὴν πνευματικὴν περιτομὴ καὶ τὸν κρυμμένο Ἰουδαῖο; Ἀλλὰ καὶ ἔτσι, ἀφοῦ προηγουμένως εἶχαν σκοτώσει προφῆτες, θανάτωσαν καὶ τὸν ἴδιο τὸν Ἐμμανουήλ. Γιατὶ λέγει, διέπραξαν ἀδικία ὁ Συμεὼν καὶ ὁ Λευὶ μὲ τὴν θέλησή τους. Εἶχαν δηλαδὴ συμφωνήσει καὶ συνέπραξαν ἀπὸ κοινοῦ στὴν ἀδικία ἐναντίον τῶν ἀγίων, καὶ ὁ Συμεὼν καὶ ὁ Λευὶ, δηλαδὴ λαί-

τέστι λαοί τε καὶ ἱερεῖς Τὸ δὲ ἐξ αἰρέσεως αὐτῶν, ἀντὶ τοῦ κατὰ σκέψιν καὶ βούλησιν Οὐ γὰρ ἔκ γε τοῦ συμβεβηκότος ἀπλῶς τὰ δεινὰ τῶν πεπονθῶτων κατεσχεδιάζετο, ἀλλ' οὐδὲ ἀπροβούλευτα τὰ τολμήματα καὶ τὸ ἔκτοπον θράσος, ἀλλ' ἐκ συνεδρίων αὐτῶν ἐπὶ τὸ
5 δρᾶν ἤεσαν τὰ παντὸς ἐπέκεινα κακοῦ Παρατεῖται δὴ οὖν ὁ θεοπέσιος Ἰακώβ τὴν ἐπὶ τῷδε σύνθεσιν, τὰς κοινοβουλίας, τὴν σκέψιν. «Μὴ γὰρ εἰσέλθοι», φησὶν, «ἡ ψυχὴ μου εἰς βουλὴν αὐτῶν, καὶ ἐπὶ τῇ σοσιάσει αὐτῶν μὴ ἐρείται τὰ ἡπατά μου». Ὅμοιον γὰρ ὡς εἰ λέγοι μῆτε τοῖς τῆς διανοίας ὄμμασιν ἐνατενίσασμι ποτε ταῖς τοιαῖσ-
10 δε βουλαῖς, μῆτε μὴν εἰς καρδίαν ὄλωσ παραδεξαίμην πώποτε τὰ παρχάλεπα ταυτὶ τῶν ἡσεβηκότων σκέμματα.

Οὕτω καὶ ὁ προφήτης Ἡσαΐας τοὺς τῶν Ἰουδαίων δῆμους ταλανίζει, λέγων «Οὐαὶ τῇ ψυχῇ αὐτῶν, διότι βεβούλευνται βουλὴν πονηράν, καθ' ἑαυτῶν εἰπόντες, Δήσωμεν τὸν δίκαιον, ὅτι δύσχη-
15 στος ἡμῖν ἐστί». Ψάλλει δὲ καὶ ὁ Δαβὶδ· «Μακάριος ἀνὴρ ὃς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν, καὶ ἐν ὁδῷ ἀμαρτωλῶν οὐκ ἔστη». Καὶ πάλιν «Ἐμίσησα ἐκκλησίαν πονηρευομένων, καὶ μετὰ ἀσεβῶν οὐ μὴ καθίσω». Ἀποφοιτᾷ τοιγαροῦν ὁ θεοπέσιος Ἰακώβ τῶν Ἰουδαϊκῶν σκεμμάτων, ἐπιλέγει δὲ τὰς αἰτίας, καὶ φησιν, «Ὅτι ἐν τῷ θυμῷ
20 αὐτῶν ἀπέκτειναν ἀνθρώπους καὶ ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ αὐτῶν ἐνευροκόπησαν ταῦρον». Ἀπεκτόνασι μὲν γὰρ ἁγίους, ὡς ἔφην, ἀνοσίῳ θυμῷ πρὸς ὠμότητα καὶ ἀπανθρωπίαν στρατηγούμενοι, ἀνήνυτον δὲ καὶ ἀκατάσκεπτον ἐπιθυμίαν παντελῶς εἰς νοῦν ἐλόντες οἱ τάλανες, ἐνευροκόπησαν ταῦρον, τουτέστι Χριστόν. Καὶ τίς ἡ ἐπιθυμία, προ-
25 λαβόντες εἰρήκαμεν. Ἐπεγνωκότες μὲν γὰρ ὅτι κληρονόμος ἐστίν, ἐπεθύμησαν ἔχειν τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ.

γ'. Καὶ ὄρα τοῦ λόγου τὴν ἐπιτήρησιν. Ἀπεκτόνασι μὲν γὰρ τοὺς ἀνθρώπους, ἐνευροκόπησαν δὲ τὸν ταῦρον. Θανάτῳ μὲν γὰρ περιβεβλήκασι τοὺς ἁγίους, καὶ μεμενήκασι νεκροὶ τὸν τῆς ἀναστά-
30 σεως καιρὸν περιμένοντες Ἄλλ' οἷά τις μόσχος ὑπὸ ἀετοῦ νευροκοπούμενος, ἄκλασε μὲν οἰονεῖ πως εἰς γῆν ὁ Χριστός, ἐκῶν ὑπομείνας τὸν τῆς σαρκὸς θάνατον, πλὴν οὐ γέγονε τῷ θανάτῳ κάτοχος, ἀλλ' εἰ

κοί και ἱερεῖς. Τὸ ὅτι βέβαια αὐτὸ τὸ ἔκαναν μὲ τὴν προαίρεσή τους, σημαίνει ὅτι τὸ ἔκαναν ὑστερα ἀπὸ σκέψη καὶ πρόθεση. Καὶ πράγματι τὰ δεινὰ ἐκείνων πού ὑψίσταντο τὰ παθήματα δὲν σχεδιάζονταν ἔτσι στὴν τύχη, οὔτε καὶ οἱ τολμηρὲς πράξεις τους καὶ τὸ ἀσυνήθιστο θράσος τους ἦταν ἀπρομελέτητα, ἀλλά, ἀφοῦ τὰ μελετοῦσαν στὰ συνέδριά τους, προχωροῦσαν στὴν πραγματοποίηση ἐκείνων πού ξεπερνοῦσαν κάθε κακό. Ὁ θεσπέσιος λοιπὸν Ἰακώβ ἀποφεύγει τὴν σύμπραξή του σ' αὐτό, τὶς κοινὲς συσκέψεις καὶ τὴν ἀπόφαση· γιατί λέγει· «Νά μὴ συμμετάσχει ἡ ψυχὴ μου στὴν συμφωνία τους, καὶ στὴ σύμπραξή τους νά μὴ συγκατανεύσει ἡ καρδιά μου»³⁰. Εἶναι δηλαδὴ σάν νά λέγει· οὔτε μὲ τὰ μάτια τῆς διάνοιάς μου νά δῶ αὐτὲς τὶς ἀποφάσεις, οὔτε καὶ νά δεχθῶ στὴν καρδιά μου ποτὲ αὐτὲς τὶς πάγκακες σκέψεις τῶν ἀσεβῶν.

Ἔτσι καὶ ὁ προφήτης Ἡσαΐας ἐλεεινολογεῖ τὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων, λέγοντας· «Ἀλλοίμονο σ' αὐτούς, γιατί ἔχουν πάρει ἀπόφαση κακὴ, ἡ ὁποία θά ξεσπάσει ἐπάνω τους. Εἶπαν· ἄς δέσουμε τὸν δίκαιο, γιατί μᾶς εἶναι ἐμπόδιο»³¹. Ἄλλὰ καὶ ὁ Δαβὶδ ψάλλει· «Εἶναι μακάριος ὁ ἄνθρωπος πού δὲν πῆγε ποτὲ σὲ συνέδριο ἀσεβῶν, καὶ δὲν στάθηκε σὲ δρόμο ἀσεβῶν»³². Καὶ ἀλλοῦ πάλι· «Μίσσησα κάθε σύναξη ἀνθρώπων πού σχεδιάζουν πράγματα κακά, καὶ δὲν θά καθίσω μαζί μὲ ἀσεβεῖς»³³. Ἀποφεύγει δηλαδὴ ὁ θεσπέσιος Ἰακώβ τὶς ἰουδαϊκὲς ἀποφάσεις, καὶ ἀναφέροντας τὶς αἰτίες, λέγει· «Ἐπειδὴ πάνω στὸν θυμὸ τους σκότωσαν ἀνθρώπους, καὶ μὲ τὴν ἐπιθυμία τῆς ἐκδίκησής τους σκότωσαν ἀκόμα καὶ ταῦρο»³⁴. Σκότωσαν δηλαδὴ, ὅπως εἶπα, ἀγίους, ὀδηγούμενοι σὲ ὠμότητα καὶ ἀπανθρωπιὰ ἀπὸ ἀνίερο θυμὸ, καὶ ἔχοντας ἀκατόρθωτη καὶ ἐντελῶς ἀπερίσκεπτη ἐπιθυμία οἱ ταλαίπωροι, σκότωσαν ταῦρο, δηλαδὴ τὸν Χριστὸ. Καὶ ποιὸς ἦταν ἡ ἐπιθυμία τους, τὸ εἶπαμε πρὸ πάνω. Γνωρίζοντας δηλαδὴ ὅτι εἶναι κληρονόμος, ἐπιθύμησαν νά ἀποκτήσουν τὴν κληρονομία του.

3. Καὶ πρόσθετε τὸ βαθύτερο νόημα τοῦ λόγου. Γιατί λέγει, σκότωσαν τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἔκοψαν τὰ νεῦρα τοῦ ταύρου. Ὑπέβαλαν δηλαδὴ σὲ θάνατο τοὺς ἀγίους, καὶ ἔμειναν νεκροὶ περιμένοντας τὸν καιρὸ τῆς ἀναστάσεως. Ἄλλὰ σάν κάποιος μόσχος πού τοῦ ἔκοψε τὰ νεῦρα ἀετός, γονάτισε βέβαια κατὰ κάποιον τρόπο ὁ Χριστὸς στὴ γῆ, ὑπομένοντας μὲ τὴ θέλησή του τὸν θάνατο τῆς σάρκας του, ὅμως δὲν περιῆλθε στὴν κατοχὴ τοῦ θανάτου, ἀλλά, ἂν καὶ ὡς ἄνθρωπος ἔγινε

33. Ψαλμ. 25, 5.

34. Γέν. 49, 6.

καὶ γέγονε νεκρός ὡς ἄνθρωπος, ἀπομεμένηκε ζῶν τῇ τῆς θεότητος φύσει. Ταῦρος δὲ ὁ Χριστός· εὐσθενές γὰρ ὅτι μάλιστα τὸ ζῶον, καθαρὸν τε καὶ ἱερώτατον. Κύριος δὲ τῶν δυνάμεων ὁ Υἱός, ὃς οὐ πεποίηκεν ἁμαρτίαν, ἑαυτὸν δὲ μᾶλλον ἀνέθηκεν ὑπὲρ ἡμῶν εἰς
 5 δομὴν εὐωδίας τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ. Ἀκουέτωσαν τοίνυν οἱ τὸν οὕτω σεπτὸν νευροκοπήσαντες ταῦρον· «Ἐπικατάρατος ὁ θυμὸς αὐτῶν, ὅτι αὐθάδης, καὶ ἡ μῆνις αὐτῶν, ὅτι ἐσκληρύνθη». Τί δὴ οὖν ἄρα πεπόνθασιν; Ἐξώχοντο τῆς ἑαυτῶν, καὶ ἀπολελοίτασι μὲν τὴν ἐνεγκοῦσαν, διεσπάρησαν δὲ καὶ γεγόνασιν πανταχοῦ ξένοι καὶ ἐπήλυδες
 10 καὶ περιδεεῖς. Ἀληθές γὰρ ὅτι ὡσπερ ὄρνιον ὅταν ἐκπετασθῇ τῆς ἰδίας καλιᾶς, οὕτω καὶ ἄνθρωπος ὅταν ἐκσπασθῇ ἐκ τῶν ἰδίων τόπων. Προσεπειπεῖν δὲ οἶμαι κάκεινο πρέπον, ὅτι τοῖς μὲν τὸν ταῦρον νευροκοπήσασιν εἰς ἄραν ἔσται τὸ χρῆμα, τοῖς γε μὴν ἐπηληγηκόσι καὶ τὸ οὕτω δεινὸν ἀποσειωμένοις ἔγκλημα λύτρον ἔσται καὶ
 15 καθαρισμὸς καὶ ἁμαρτιῶν ἀπόθεσις.

Εὐρήσομεν δὲ διὰ τῆς ἐν νόμῳ σκιαῆς, ὅπερ ἔφην γραφόμενον. Ἔχει γὰρ οὕτως ἐν τῷ Δευτερονομίῳ· «Ἐὰν δὲ εὐρεθῇ τραυματίας ἐν τῇ γῇ, ἣν Κύριος ὁ Θεός σου δίδωσί σοι κληρονομήσαι, πεπτωκώς ἐν τῷ πεδίῳ, καὶ οὐκ οἶδασιν τὸν πατάξαντα, ἐξελεύσεται ἡ γε
 20 ρουσία σου καὶ οἱ κριταί σου, καὶ ἐκμετρήσουσιν ἐπὶ τὰς πόλεις τὰς κύκλῳ τοῦ τραυματίου, καὶ ἔσται ἡ πόλις ἡ ἐγγίζουσα τῷ τραυματίᾳ, καὶ λήψεται ἡ γερουσία τῆς πόλεως ἐκείνης δάμαλιν ἐκ βοῶν, ἣτις οὐκ εἴργασται, καὶ ἣτις οὐχ εἴλκυσε ζυγόν, καὶ καταθιβάσουσιν ἡ γερουσία τῆς πόλεως ἐκείνης τὴν δάμαλιν εἰς φάραγγα τραχεῖαν,
 25 ἣτις οὐκ εἴργασται οὐδὲ σπείρεται, καὶ νευροκοπήσουσι τὴν δάμαλιν ἐν τῇ φάραγγι, καὶ προσελεύσονται οἱ ἱερεῖς οἱ Λευῖται, ὅτι αὐτοὺς ἐπέλεξατο Κύριος ὁ Θεός σου παρεστηκέναι αὐτῷ καὶ εὐλογεῖν ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τῷ στόματι αὐτῶν ἔσται πᾶσα ἀντιλογία καὶ πᾶσα ἀφή. Καὶ πᾶσα ἡ γερουσία τῆς πόλεως ἐκείνης, οἱ ἐγγίζον
 30 τες τῷ τραυματίᾳ, νίψονται τὰς χεῖρας ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τῆς δαμάλεως τῆς νενευροκοπημένης ἐν τῇ φάραγγι, καὶ ἀποκριθέντες ἐροῦσιν· Αἱ χεῖρες ἡμῶν οὐκ ἐξέχεαν τὸ αἷμα τοῦτο, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν οὐχ ἐωράκασιν. Ἰλεως γενοῦ, Κύριε, τῷ λαῷ σου Ἰσραὴλ, οὗς ἐλυτρώσω ἐκ γῆς Αἰγύπτου, ἵνα μὴ γένηται αἷμα ἀναίτιον ἐν τῷ λαῷ

νεκρός, με τη φύση της θεότητας έμεινε ζωντανός. 'Ο Χριστός χαρακτηρίζεται ως ταύρος, έπειδή τὸ ζῶο εἶναι πάρα πολὺ δυνατὸ, καθαρὸ, καὶ ιερῶτατο. Καὶ ὁ Υἱὸς εἶναι κύριος τῶν δυνάμεων, ποὺ δὲν διέπραξε ἁμαρτία³⁵, ἀλλὰ μᾶλλον πρόσφερε τὸν ἑαυτό του γιὰ μᾶς στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα ὡς θυμίαμα εὐωδιαστὸ³⁶. "Ὁς ἀκούσουν λοιπὸν αὐτοὶ ποὺ ἔκοψαν τὰ νεῦρα τοῦ τόσο σεβαστοῦ ταύρου· «Ὁ θυμὸς τους νὰ εἶναι καταραμένος, γιατί εἶναι αὐθάδης, καὶ ἡ ὀργή τους, γιατί εἶναι σκληρή»^{36α}. Τί ἔπαθαν λοιπόν; "Ἐφυγαν ἀπὸ τὴ χώρα τους καὶ ἐγκατέλειψαν τὴ γῆ ποὺ τοὺς ἔφερε στὴ ζωὴ, διασκοπρίσθηκαν καὶ ἔγιναν παντοῦ ξένοι καὶ ἄλλοδαποὶ καὶ γεμάτοι φόβο. Γιατί εἶναι ἀλήθεια ὅτι, ὅπως νοιώθει τὸ πουλὶ ποὺ πετάει ἔξω ἀπὸ τὴ φωλιά του, ἔτσι αἰσθάνεται καὶ ὁ ἄνθρωπος ὅταν ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὸν δικό του τόπο. Νομίζω ὅμως πῶς πρέπει νὰ προσθέσω καὶ ἐκεῖνο, ὅτι γιὰ ἐκείνους ποὺ ἔκοψαν τὰ νεῦρα τοῦ ταύρου ἢ πράξη τους εἶναι ἀξία κατάρας, ἐνῶ γι' αὐτοὺς ποὺ πόνεσαν φοβερὰ καὶ ἀπορρίπτουν τὸ τόσο φοβερὸ ἔγκλημα, αὐτὸ θὰ εἶναι λύτρο καὶ κάθαρση καὶ ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν.

Αὐτὸ βέβαια ποὺ εἶπα τὸ βρίσκουμε γραμμένο στὸ νόμο σκιωδῶς. Καὶ ἔχει ὡς ἔξῃς στὸ Δευτερονόμο· «Ἐὰν βρεθεῖ κάποιος τραυματισμένος στὴ χώρα ποὺ σοῦ δίνει ὁ Κύριος καὶ Θεὸς σου γιὰ νὰ τὴν κληρονομήσεις, νὰ κοιτῆται στὴν πεδιάδα, καὶ δὲν γνωρίζουν ποιὸς τὸν χτύπησε, θὰ θγεῖ ἡ γερουσία σου καὶ οἱ κριτές σου καὶ θὰ μετρήσουν τίς ἀποστάσεις τῶν πόλεων ποὺ βρίσκονται γύρω ἀπὸ τὸν τραυματία, καὶ ἡ γερουσία τῆς πόλεως ἐκείνης ποὺ βρίσκεται πιὸ κοντὰ στὸν τραυματία θὰ πάρει μὰ δαμάλα ποὺ δὲν ἔχει ἐργασθεῖ οὔτε ἔχει μπεὶ σὲ ζυγὸ, καὶ θὰ κατεβάσει ἡ γερουσία τῆ δαμάλα ἐκείνη σὲ φαράγγι ἀνώμαλο, ποὺ δὲν ἔχει ὀργωθεῖ οὔτε σπέρνεται, καὶ θὰ τὴν τεμαχίσουν στὸ φαράγγι, καὶ θὰ προσέλθουν οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ Λευῖτες, γιατί αὐτοὺς διάλεξε ὁ Κύριος καὶ Θεὸς σου γιὰ νὰ βρίσκονται κοντὰ του καὶ νὰ εὐλογοῦν στὸ ὄνομά του, καὶ μὲ τὸ στόμα αὐτῶν νὰ κρίνεται κάθε ἀμφισβήτηση καὶ ἀδικία. Καὶ ὅλη ἡ γερουσία τῆς πόλεως ἐκείνης, ποὺ βρίσκεται πλησιέστερα πρὸς τὸν τραυματία, θὰ πλύνουν τὰ χέρια τους πάνω στὸ κεφάλι τῆς δαμάλας ποὺ βρίσκεται τεμαχισμένη στὸ φαράγγι, καὶ θὰ ποῦν ἐνώπιον ὄλων· Τὰ χέρια μας δὲν ἔχυσαν τὸ αἷμα αὐτό, καὶ τὰ μάτια μας δὲν εἶδαν ποιὸς τὸ ἔχυσε. Δεῖξε, Κύριε, τὴν εὐσπλαγχνία σου στὸν λαὸ σου Ἰσραὴλ, ποὺ τὸν ἐλευθέρωσες ἀπὸ τὴ χώρα τῆς Αἰγύπτου, γιὰ νὰ μὴ

σου Ἰσραήλ, καὶ ἐξιλασθήσεται αὐτοῖς τὸ αἷμα, σὺ δὲ ἐξαρεῖς τὸ αἷμα τὸ ἀναίτιον ἐξ ὑμῶν αὐτῶν». Ἄλλ' εἰρήσεται μὲν κατὰ καιροὺς εἰς ἕκαστα λεπτῶς, πλὴν ἐκεῖνό φαμεν. Σύνες ὅπως ἑαυτοὺς ἀπαλλάττουσι τινες τῶν ἐφ' αἵματι κατηγορημάτων, ἀνατυπούσης ἡμῖν
 5 τῆς δαμάλεως ἐφ' ἑαυτῇ τὸν Ἐμμανουήλ. Χρῆναι γάρ, οἶμαι, δεῖν ἑαυτοὺς ἀπαλλάττοντας λέγειν· «Αἱ χεῖρες ἡμῶν οὐκ ἐξέχεαν τὸ αἷμα τοῦτο». Ἄλλ' ὁ γε τῶν Ἰουδαίων δῆμος οὐχὶ τοῦτό ποτε διακεκραγῶς ἀλώσεται, τετολμήκασι δὲ μᾶλλον εἰπεῖν νευροκοποῦντες τὸν μόσχον, «Αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐξέχεαν τὸ αἷμα τοῦτο». Ἔτερον γάρ,
 10 οἶμαι, παρὰ τοῦτο ἔστιν οὐδὲν τὸ ἀσυνέτως εἰπεῖν ἐπὶ Χριστῷ· «Τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν».

Περὶ τοῦ Ἰούδα.

«Ἰούδα, σὲ αἰνέσουσιν οἱ ἀδελφοί σου. Αἱ χεῖρές σου ἐπὶ νώτου τῶν ἐχθρῶν σου. Προσκυνήσουσί σοι οἱ υἱοὶ τοῦ πατρὸς σου.
 15 Σκύμνος λέοντος Ἰούδα· ἐκ βλαστοῦ, νιέ μου, ἀνέβης, ἀναπесῶν ἐκομήθης ὡς λέων καὶ ὡς σκύμνος. Τίς ἐγερεῖ αὐτόν; Οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ Ἰούδα, καὶ ἠγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ τὰ ἀποκείμενα αὐτῷ. Καὶ αὐτὸς προσδοκία ἐθνῶν. Δεσμεύων πρὸς ἄμπελον τὸν πῶλον αὐτοῦ καὶ τῇ ἔλικι τὸν πῶλον τῆς ὄνου αὐτοῦ
 20 Πλυνεῖ ἐν οἴνῳ τὴν στολὴν αὐτοῦ, καὶ ἐν αἵματι σταφυλῆς τὴν περιβολὴν αὐτοῦ. Χαρωποὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἀπὸ οἴνου, καὶ λευκοὶ οἱ ὀδόντες αὐτοῦ ἢ γάλα». Σαφῆς εὐ μάλᾳ τῆς εὐλογίας ἡμῖν ἐν γε τουτοιῖσι διαφαίνεται ὁ τρόπος, τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν οἰκονομίας τὴν προαγόρευσιν τοῖς ἀκρωμένοις εἰσκεκομικῶς. Προκαταβάλλεται
 25 δὲ ὡσπερ ταῖς εὐφημίαις ἀρχὴν, τὴν τε τοῦ ὀνόματος σημασίαν, καὶ μὲν τοι τὸ προὔχον ἐν δόξῃ παρὰ τὰς ἐτέρας τῆς Ἰούδα φυλῆς. Εἰ γὰρ δὴ τις ἔλοιτο διατρανοῦν τὸν Ἰούδα φωνήν, ἤτοι τοῦνομα, διερμηνεύσειεν ἂν «αἶνον», ἢ «ὑμνησιν», ἢ «ὑμνοῦμενον». Ἐχει δὲ ὁ λόγος τὴν ἀναφορὰν εἰς τὸν ἐκ τῆς Ἰούδα φυλῆς τὸν κατὰ σάρκα Χριστόν.
 30 Πέφηγε γὰρ ἐξ Ἰούδα καὶ Ἰεσσαὶ καὶ Δαβὶδ, καὶ ἡ πρὸς τὴν τῆς σαρκὸς γένεσιν παραληφθεῖσα Παρθένος. Προαναθρήσας δὴ

χυθεί αίμα χωρίς λόγο στον λαό σου Ἰσραήλ, ὥστε νὰ μὴ καταλογοισθεῖ τὸ ἄθῶο αἷμα στὸ λαό σου, καὶ σὺ νὰ ἐξιλεύσεις αὐτοὺς ἀπὸ τὸ ἄθῶο αἷμα»³⁷. Καὶ θὰ εἰπωθοῦν βέβαια εὐκαιριακὰ αὐτὰ μὲ λεπτομέρεια, ὡστόσο λέμε ἐκεῖνο· Πρόσεχε πῶς ἀπαλλάσσουν μερικοὶ τοὺς ἑαυτοὺς τοὺς ἀπὸ τῆς σὲ βάρος τοὺς κατηγορίες γιὰ φόνο, γιὰτὶ γιὰ μᾶς ἡ δαμάλα ἀποτελεῖ τύπο τοῦ Ἑμμανουήλ. Γιατὶ ἔπρεπε, νομίζω, αὐτοί, ἀπαλλάσσοντας τοὺς ἑαυτοὺς τοὺς ἀπὸ τὴν κατηγορία, νὰ λένε· «Τὰ χέρια μας δὲν ἔχυσαν τὸ αἷμα αὐτό». Ὁ λαὸς ὅμως τῶν Ἰουδαίων ὄχι μόνο δὲν ἀκούσθηκε νὰ διακηρύττει ποτὲ αὐτό, ἀλλὰ τόλμησαν μᾶλλον νὰ λένε κόβοντας τὰ νεῦρα τοῦ μόσχου, «Τὰ χέρια μας ἔχυσαν τὸ αἷμα αὐτό». Γιατὶ νομίζω πῶς αὐτὸ σημαίνει καὶ τίποτε ἄλλο τὸ νὰ λένε ἀπερίσκεπτα γιὰ τὸν Χριστό· «Τὸ αἷμα αὐτοῦ ἅς πέσει σὲ μᾶς καὶ στὰ παιδιά μας»³⁸.

Γιὰ τὸν Ἰούδα.

«Ἰούδα, σένα θὰ σὲ ἐξυμνοῦν οἱ ἀδελφοί σου, τὰ χέρια σου θὰ εἶναι δυνατὰ στὰ νῶτα τῶν ἐχθρῶν σου καὶ θὰ σὲ προσκυνήσουν οἱ υἱοὶ τοῦ πατέρα σου. Εἶσαι μικρὸ λιοντάρι, Ἰούδα, καὶ βλαστός πού φύτρωσε ἀπὸ μένα. Ἔπεσες καὶ κοιμήθηκες σὰν λιοντάρι, καὶ μάλιστα σὰν μικρὸ λιονταράκι. Ποιὸς θὰ τὸν ξυπνήσει; Δὲν θὰ λείπει ἄρχοντας ἀπὸ τὴ φυλὴ τοῦ Ἰούδα, καὶ ἀρχηγὸς ἀπὸ τὴ γενιά του, μέχρι νὰ ἐκπληρωθοῦν ἐκεῖνα πού ἔχουν ἐπιφυλαχθεῖ γιὰ ἐκείνον, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ ἐλπίδα τῶν ἐθνῶν, καὶ ὁ ὁποῖος θὰ δένει τὸ πουλάρι του στὸ ἀμπέλι, καὶ τὸ πουλάρι τῆς ὄνου στὴν ψαλλίδα τοῦ ἀμπελιοῦ. Θὰ πλύνει μὲ κρασί τὴ στολή του, καὶ μὲ τὸ κόκκινο κρασί τῶν σταφυλιῶν τὴν ἐνδυμασίαν του. Τὰ μάτια του θὰ εἶναι χαρωπὰ ἀπὸ τὸ κρασί, καὶ τὰ δόντια του λευκὰ σὰν τὸ γάλα»³⁹. Μὲ ὅλα αὐτὰ γίνεται εὐκολὰ φανερὸς σὲ μᾶς ὁ τρόπος τῆς εὐλογίας, προαναγγέλλοντας τὴν οἰκονομία τοῦ Σωτῆρα μας σὲ ἐκείνους πού τὸν ἀκοῦνε. Παρουσιάζει κατὰ κάποιον τρόπο ἀπὸ πρὶν μὲ τῆς ἐπισημίας τὴν ἐξουσία καὶ τὴ σημασία τοῦ ὄνοματος, καὶ βέβαια τὴν ὑπεροχὴν σὲ δόξα περισσώτερο ἀπὸ τῆς ἄλλης φυλῆς, τῆς φυλῆς τοῦ Ἰούδα. Γιατὶ, ἂν κάποιος θελήσει νὰ ἐξηγήσει ὡς λέξη τὸ ὄνομα τοῦ Ἰούδα, θὰ μποροῦσε νὰ τὴν ἐρμηνεύσει ὡς «αἶνον», ἢ «ἐξύμνηση», ἢ «ὑμνούμενον». Καὶ ὁ λόγος ἀναφέρεται στὸν ἀπόγονο τῆς φυλῆς τοῦ Ἰούδα, τὸν κατὰ σάρκα Χριστόν. Γιατὶ καὶ ἡ Παρθένος, πού χρησιμοποιήθηκε γιὰ τὴν κατὰ σάρκα γέννησίν του, προέρχεται ἀπὸ τὸν Ἰούδα καὶ τὸν Ἰεσσαὶ καὶ τὸν Δαβὶδ. Ὁ προφήτης δηλαδὴ, βλέποντας ἀπὸ πρὶν τὸν

οὖν ὁ προφήτης εἰς τὸν ἐκ τῆς Ἰουδα φυλῆς, ἀληθὲς ὄνομά σοι, φησί, καθὰ καὶ αὐτῇ τῶν πραγμάτων ἡ δύναμις ἐνδείξειεν ἄν. Ἔση γὰρ ὑμνητός, καὶ τὴν τῷ Θεῷ πρέπουσαν ἀποιόσεις δόξαν. Ἀρμόσει γὰρ ἄν οὐχ ἑτέρῳ τὸ δοξολογεῖσθαι πρέπειν, πλὴν ὅτι μόνῳ τῷ γε
 5 ἀληθῶς ὄντι τε καὶ ἐγνωσμένῳ Θεῷ. Εἰ γὰρ πέφνηας ἄνθρωπος καὶ κεκένωκας ἑαυτόν, ἀλλ' οὖν ἔση γνώριμος σεπτὸς καὶ αἰοίδιμος. Οἱ δὲ ἀδελφοὶ διὰ τὸ ἀνθρώπινον οὐχ ὡς ἀνθρώπων προσκείσονται, ἀλλ' ἐν ἀδελφοῖς τεθέντα κατακροτήσουσιν ὡς Δεσπότην, ὑμνήσουσιν ὡς δημιουργόν, καίτοι τελοῦντα μετ' αὐτῶν ἐν κτίσμασιν ἐπιγνώσον-
 10 ται τὸν τῶν ὅλων βασιλέα καὶ Κύριον, καίτοι τῇ τοῦ δούλου μορφῇ κατεσκιασμένον.

Ὅτι δὲ ἀπάντων κρατήσει τῶν ἀνθεστηκότων καὶ περιέσται ραδίως ὁ Ἐμμανουὴλ τῶν ἐχθρῶν, προανεφώνει, λέγων «Αἱ χεῖρές σου ἐπὶ νώτου τῶν ἐχθρῶν σου». Τοῦτο καὶ αὐτὸς διὰ φωνῆς τοῦ
 15 Δαβὶδ προκεκρησάμενος ὁ Χριστός. Ἔφη γὰρ. «Ὅτι καταδιώξω τοὺς ἐχθρούς μου, καὶ καταλήψομαι αὐτούς, καὶ οὐκ ἀποστραφήσομαι, ἕως ἄν ἐκλίπωσιν. Ἐκθλίψω αὐτούς, καὶ οὐ μὴ δύνωνται στήναι· πεσοῦνται ὑπὸ τοὺς πόδας μου». Οὐκοῦν «ἐπὶ νώτου τῶν ἐχθρῶν αἱ χεῖρες ἔσονται», φησὶν, ὡς διώκοντος μᾶλλον ἢ φεύγοντος
 20 οὐχ ὡς πληττομένου μᾶλλον, ἀλλ' ὡς αὐτοῦ καταπαιόντος. Ἀληθὲς γὰρ τὸ ἐν δίδωλ τῶν Ψαλμῶν ὑμνούμενον, ὅτι «Οὐκ ὠφελήσει ἐχθρὸς ἐν αὐτῷ, καὶ υἱὸς ἀνομίας οὐ προσθήσει τοῦ κακῶσαι αὐτόν». Εἰ γὰρ καὶ αὐτὸς δίδωσιν ἡμῖν πατεῖν ἐπάνω ὄψεων καὶ σκορπίων καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ, πῶς οὐκ ἀναγκαῖον ὁμολογεῖν, ὅτι
 25 πρὸ ἡμῶν αὐτὸς ὑπὸ χεῖρας κειμένους ἔξει τοὺς ἀντεξάγειν ἐθέλοντας καὶ ἀνοσίως ἀντεγειρομένους; Ὅτι τοίνυν τὸ φεύγειν οὐκ οἶδε, διώκειν δὲ μᾶλλον, καὶ ὢν ἄν θούλοιο κρατεῖν, καὶ τοῦτο ἀμογητὶ (νενίκηκε γὰρ τὸν κόσμον), προκαταμεμήνηκε λέγων ὁ θεοπίσιος Ἰακώβ· «Αἱ χεῖρές σου ἐπὶ νώτου τῶν ἐχθρῶν σου, καὶ προσκνηθήσου-
 30 σί σοι οἱ υἱοὶ τοῦ πατρὸς σου». Καὶ τίς ἄν νοοῖτο πάλιν ἢ διαφορὰ τῶν αἰνούντων ἀδελφῶν καὶ τῶν τοῦ πατρὸς υἱῶν, οἱ τοῖς προσκνηνοῦσι συντετάξονται, πῶς οὐκ ἀναγκαῖον εἰπεῖν;

προερχόμενον ἀπὸ τῆ φυλῆ τοῦ Ἰούδα, τὸ ὄνομά σου, λέγει, ἀληθινὰ σημαίνει αὐτὰ πού θά ἀποδείξει ἡ ἴδια ἡ σημασία τῶν πραγμάτων. Καθόσον θά ὑμνεῖσαι, καὶ θά ἀποκομίσεις τὴ δόξα πού ταιριάζει στὸν Θεό. Γιατί δὲν ἀρμόζει σὲ ἄλλον νὰ δοξολογεῖται, παρὰ μόνο στὸν Θεό πού ὑπάρχει πραγματικά καὶ εἶναι γνωστός. Γιατί, ἂν καὶ ἔγινες ἄνθρωπος καὶ ταπεινώσες τὸν ἑαυτό σου, ὡστόσο θά γίνεις γνωστός, σεβαστός, καὶ ἀείμηστος. Καὶ οἱ ἀδελφοί, πού εἶναι ἄνθρωποι, δὲν θά σοῦ φερθοῦν ὡς ἄνθρωπο, ἀλλ' ἐπειδὴ συμπεριελήφθης μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν, θά σὲ ἐπακροτήσουν ὡς δεσπότη, θά σὲ ὑμνήσουν σὰν δημιουργό, καὶ ἂν καὶ βρισκεσαι μαζί τους μέσα στὰ κτίσματα, θά σὲ ἀναγνωρίσουν ὡς τὸν βασιλιά καὶ Κύριο τῶν ὅλων, μολονότι ἐπισκιάζεσαι ἀπὸ τὴ μορφὴ τοῦ δούλου.

“Ὅτι βέβαια θά γίνει κύριος ὅλων ἐκείνων πού ἀντιστέκονται καὶ θά τοὺς νικήσει ὁ Ἐμμανουὴλ εὐκόλα ὅλους τοὺς ἐχθρούς, τὸ φώναζε ἀπὸ πρὶν, λέγοντας· «Τὰ χέρια σου θά εἶναι στὴν πλάτη τῶν ἐχθρῶν σου»⁴⁰. Αὐτὸ τὸ προεῖπε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Δαβίδ. Γιατί εἶπε· «Θά καταδιώξω τοὺς ἐχθρούς μου καὶ θά τοὺς συλλάβω, καὶ δὲν θά ἐπιστρέψω μέχρι νὰ ἐκλείψουν. Θά τοὺς συνθλίψω, καὶ δὲν θά μποροῦν νὰ σταθοῦν. Θά πέσουν κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μου»⁴¹. Λοιπὸν «Τὰ χέρια σου θά εἶναι στὴν πλάτη τῶν ἐχθρῶν», τὸ λέγει, ἐπειδὴ θά τοὺς καταδιώκει μᾶλλον, παρὰ θά φεύγει, καὶ μᾶλλον ἐπειδὴ δὲν θά δέχεται χτυπήματα, ἀλλὰ θά τοὺς χτυπᾷ αὐτός. Γιατί εἶναι ἀληθινὸ αὐτὸ πού ψάλλεται στὸ βιβλίον τῶν Ψαλμῶν· «Ὁ ἐχθρὸς δὲν θά ἀποκομίσει ὠφέλειες ἀπὸ αὐτόν, καὶ ὁ παράνομος δὲν θά μπορέσει νὰ τὸν κατοικήσει»⁴². Γιατί, ἂν καὶ αὐτὸς μᾶς δίνει τὴ δύναμη νὰ πατάμε πάνω σὲ φίδια καὶ σκορπιούς καὶ πάνω σὲ ὅλη τὴ δύναμη τοῦ ἐχθροῦ⁴³, εἶναι ἀπαραίτητο νὰ ὁμολογοῦμε, ὅτι πρὶν ἀπὸ μᾶς θά ἔχει κάτω ἀπὸ τὰ χέρια του αὐτοὺς πού θέλουν νὰ μᾶς ἐπιτεθοῦν καὶ μᾶς ἐπιτίθενται μὲ τρόπο ἀνίερο. “Ὅτι λοιπὸν δὲν γνωρίζει νὰ φεύγει, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ καταδιώκει καὶ νὰ ἐξουσιάζει ὅποιους θέλει, καὶ αὐτὸ μάλιστα χωρὶς κόπο (γιατί ἔχει νικήσει τὸν κόσμον), τὸ δήλωσε ἀπὸ πρὶν ὁ θεοπέσιος Ἰακώβ λέγοντας· «Τὰ χέρια σου θά εἶναι στὴν πλάτη τῶν ἐχθρῶν σου, καὶ θά σὲ προσκυνοῦν οἱ υἱοὶ τοῦ πατέρα σου». Ποιὰ λοιπὸν μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ διαφορὰ τῶν ἀδελφῶν πού ὑμνοῦν, καὶ τῶν υἱῶν τοῦ πατέρα, οἱ ὁποῖοι θά καταταγοῦν σ' αὐτοὺς πού τὸν προσκυνοῦν, πῶς δὲν εἶναι ἀναγκαῖο νὰ τὸ ποῦμε;

Ἐπεγράφετο τοίνυν εἰς πατέρα τῷ Χριστῷ καίτοι πατήρ κατὰ ἀλήθειαν οὐκ ὢν ὁ μακάριος Ἰωσήφ. Ἦσαν δὲ αὐτῷ υἱοὶ καὶ θυγατέρες ἐκ πρώτων γάμων. Ἐπειδὴ δὲ ἦσαν τάχα πονεῖν καὶ συνέστοι τῷ Χριστῷ, σημεῖα ποιῶντα βλέποντες, καὶ οὐ σφόδρα τοῖς νομικοῖς εἴκοντα νεύμασι διὰ τοι τὸ εἰς τροφὰς ἀδιάφορον, καὶ τὸ μὴ λίαν ἐλέσθαι τιμᾶν τὴν ἐν Σαββάτοις ἀργίαν, ἔφασκε γάρ· «Οὐ τὸ εἰσερχόμενον εἰς τὸ στόμα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον», καὶ ὅτι «Κύριός ἐστι τοῦ Σαββάτου ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου», ἐμερίζοντο τῇ γνώμῃ, καὶ οὔτε τιμᾶν ὀλοτρόπως ἤθελον, διὰ γε τὸ δοκεῖν οὐκ ἀπλημμελῶς ἔχειν αὐτῷ τὰ περὶ τὸν νόμον, οὔτε μὴν ἀθαύμαστον εἶναι ἡξίουσαν τὸν οὕτω λαμπρόν. Καὶ γοῦν προσήεσαν αὐτῷ ποτε λέγοντες ἐναργῶς «Εἰ ταῦτα ποιεῖς, φανέρωσον σεαυτὸν τῷ κόσμῳ. Οὐδεὶς γάρ τι ἐν κρυπτῷ ποιεῖ, καὶ ζητεῖ αὐτὸς ἐν παρρησίᾳ εἶναι». Προσέβηκε δὲ τούτοις ὁ εὐαγγελιστής «Οὐδὲ γὰρ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἐπίστευον εἰς αὐτόν». Ἄλλ' οἱ ταῦτα λέγοντες ἐν ἀρχαῖς, προϊόντος τοῦ χρόνου πεπιστεύκασιν. Πεπληροφόρηται γὰρ ὅτι καὶ Θεὸς κατὰ φύσιν ἐστὶ καὶ εἰ γέγονεν ἐν σαρκὶ καὶ πέφηεν ἄνθρωπος. Τοῦτό τοι καὶ ὁ μακάριος προφήτης Ἰερεμίας, προεγνωκῶς ἐν Πνεύματι, πρὸς αὐτόν φησι τὸν Ἐμμανουήλ· «Ὅτι καὶ οἱ ἀδελφοί σου καὶ ὁ οἶκος τοῦ πατρὸς σου, καὶ οὗτοι ἠθέτησάν σε, καὶ αὐτοὶ ἐδόθησαν ἐκ τῶν ὀπίσω σου. Ἐπισυνήχθησαν, μὴ πιστεύσης εἰς αὐτούς, ὅτι λαλήσουσι πρὸς σὲ κακά». Οἱ γὰρ πάλαι τοῖς ἄλλοις ὁμοῦ κατακεκραγότες αὐτοῦ, συνηνέχθησαν ἐν πίστει, χρηστὰ λελαλήκασιν περὶ αὐτοῦ. Ἰάκωβος γοῦν ὁ μακάριος ταῖς δώδεκα φυλαῖς ἐπιστέλλει λέγων «Ἰάκωβος Θεοῦ καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ δούλος». Οὐκοῦν αἰνέσουσιν ὡς Θεὸν καὶ οἱ διὰ πίστεως καὶ ἁγιασμοῦ τοῦ διὰ πίστεως κεκλημένοι πρὸς ἀδελφότητα, προσκυνήσουσι δὲ οὐδὲν ἤττον καὶ οἱ τοῦ πατρὸς υἱοί. Πρόδηλον δὲ ὅτι οἱ προσκυνοῦντες αἰνέσουσι, καὶ οἱ τὸν αἶνον ὑφαίνοντες, οὐδὲν ἤττον ἔσονται προσκυνηταί. Καὶ γὰρ ἐστὶ «σκύμνος λέοντος» ἐξ Ἰουδα Χριστός, Υἱὸς ὢν Θεοῦ πάντα ἰσχύοντος, ὃ τὸ ἅμαχι πρόσσεσι νικᾶν καὶ τὸ μόνῳ δύνασθαι καταπλήτ-

Χαρακτηριζόταν λοιπόν πατέρας ἐν Χριστῷ, ἐνῶ στήν πραγματικότητα ὁ μακάριος Ἰωσήφ δὲν ἦταν πατέρας. Ἄλλ' εἶχε καὶ υἱοὺς καὶ θυγατέρες ἀπὸ πρώτους γάμους. Ἐπειδὴ ὅμως ἦταν κατὰ κάποιον τρόπο συνδαιτυμόνες μὲ τὸν Χριστὸ καὶ ἔβλεπαν νὰ κάνει θαύματα καὶ νὰ μὴ δίνει μεγάλη σημασία στὶς ἐντολὲς τοῦ νόμου, ἔξαιτίας τῆς διαφορᾶς στὶς τροφές, καὶ τοῦ ὅτι δὲν φρόντιζε νὰ τιμᾷ τὴν ἀργία τοῦ Σαββάτου, γιατί ἔλεγε, «Αὐτὸ πού μπαίνει στό στόμα δὲν μολύνει τὸν ἄνθρωπο»⁴⁴, καὶ ὅτι «Ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου εἶναι κύριος τοῦ Σαββάτου»⁴⁵, διχάζονταν οἱ γνῶμες, καὶ οὔτε νὰ τὸν τιμοῦν ἤθελαν καθόλου, ἐπειδὴ νόμιζαν ὅτι οἱ ἀντιλήψεις του γιὰ τὸν νόμο δὲν ἦταν ἀλάνθαστες, ἀλλ' οὔτε καὶ μποροῦσαν νὰ μὴ θαυμάζουν τὸν τόσο λαμπρόν. Ἔτσι τὸν πλησίασαν κάποτε λέγοντάς του καθαρά· «Ἐφόσον κάνεις αὐτὰ τὰ πράγματα, φανερώσου στὸν κόσμον. Γιατί κανένας δὲν κάνει τίποτε σὰ κρυφά, ἐφόσον ζητᾷ νὰ γίνει γνωστός»⁴⁶. Ὁ εὐαγγελιστὴς μάλιστα πρόσθεσε σ' αὐτὰ καὶ τὰ ἑξῆς· «Γιατί οὔτε καὶ οἱ ἀδελφοί του πίστευαν σ' αὐτόν»⁴⁷. Ὅμως ἐκεῖνοι πού τὰ ἔλεγαν αὐτὰ στήν ἀρχή, μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου πίστεψαν. Γιατί πληροφορήθηκαν, ὅτι καὶ Θεὸς κατὰ φύση εἶναι, ἔστω καὶ ἂν γεννήθηκε σαρκικά καὶ ἔγινε ἄνθρωπος. Αὐτὸ γνωρίζοντάς το ἀπὸ πρὶν καὶ ὁ μακάριος προφήτης Ἰερεμίας μὲ ἔμπνευση τοῦ Πνεύματος, λέγει στὸν ἴδιο τὸν Ἐμμανουήλ· «Γιατί καὶ οἱ ἀδελφοί σου καὶ τὸ σπίτι τοῦ πατέρα σου, καὶ αὐτοὶ σὲ ἀρνήθηκαν, καὶ αὐτοὶ φωνάζουν ἐναντίον σου. Ὁργάνωσαν συνομοσία, νὰ μὴ τοὺς ἔχεις ἐμπιστοσύνη, γιατί θὰ σοῦ ποῦν λόγια κακὰ»⁴⁸. Ἐκεῖνοι δηλαδή πού παλιά μαζί μὲ τοὺς ἄλλους τὸν εἶχαν κατηγορήσει, ἐλκυσθήκαν στήν πίστη, καὶ μίλησαν μὲ καλὰ λόγια γι' αὐτόν. Καὶ πράγματι ὁ μακάριος Ἰάκωβος, γράφοντας τὴν ἐπιστολή του στὶς δώδεκα φυλές, λέγει· «Ἰάκωβος, ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ»⁴⁹. Λοιπὸν θὰ τὸν ὑμνήσουν ὡς Θεὸ καὶ αὐτοὶ πού μὲ τὴν πίστη καὶ τὸν ἀγιασμὸ πού προέρχεται ἀπὸ τὴν πίστη, κλήθηκαν νὰ γίνουν ἀδελφοί. Θὰ τὸν προσκυνήσουν ὅμως ὄχι λιγώτερο καὶ οἱ υἱοὶ τοῦ πατέρα του. Καὶ εἶναι φανερό, ὅτι αὐτοὶ πού τὸν προσκυνοῦν θὰ τὸν ὑμνήσουν, καὶ αὐτοὶ πού πλέκουν τὸν ὕμνο, θὰ γίνουν ὄχι λιγώτερο προσκυνητές. Ἄλλωστε ὁ Χριστὸς εἶναι «λεονταράκι» προερχόμενος ἀπὸ τὸν Ἰουδα, ὄντας Υἱὸς τοῦ Θεοῦ πού μπορεῖ νὰ κάνει τὰ πάντα, στὸν ὅποιο ὑπάρχει ἡ δύναμη νὰ νικᾷ χωρὶς μάχη, καὶ εἶναι ὁ μόνος πού μπορεῖ νὰ φέρνει πλήγματα μὲ

47. Ἰω. 7, 5.

48. Ἰερ. 12, 6.

49. Ἰακ. 1, 1.

τειν λόγῳ τοὺς ἀνθεστηκότας ὡς γάρ φησιν ὁ προφήτης· «Λέων ἐρεῦξεται, καὶ τίς οὐ φοβηθήσεται;».

Σκύμνος οὖν λέοντος ὁ Χριστός, καθάπερ ἀπὸ βλαστοῦ καὶ ἐκ οἰζῆς εὐγενοῦς ἀναφύς, τῆς ἁγίας Παρθένου. Καὶ γάρ ἐστιν αὐτὸς
 5 «ἡ τῆς δυνάμεως ράβδος», ἣν ἐκ Σιών ἡμῖν ἀπέστειλεν ὁ Θεός, ἡ πάντα παρακαλοῦσα καὶ ἀνεχούσα θακτηρία, «ἡ εὐθύτητός τε καὶ βασιλείας», ἡ ὀρθῶς μὲν καὶ πράως τὰς τῶν ἁγίων ἀγγέλας διαποιμαίνουσα, «συντριβούσα δὲ καθάπερ σκευὸς κεραιμέως» τοὺς ὑπ' αὐτῶ νέμεσθαι μὴ ἀνεχομένους. Αὐτὸς ἡ ράβδος ἡ Ἀαρών, ἡ τόπον
 10 ἔχουσα τὴν θεῖαν σκητὴν καὶ εἰς τὰ ἁγία τῶν ἁγίων εἰσηνεγμένη, ἡ ἐξανθήσασα κάρνα, ὅπερ ἐστὶν ἀναστάσεως σύμβολον. Ξυλον γὰρ τὸ ἐκ καρύνας, αὐτνίας ἐστὶ πως ἐμπουητικόν. Ἐκτετίμηται δὲ τὸ τῆς ἀναστάσεως μυστήριον ἐν Ἐκκλησίαις Θεοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Ἰακώβ «βλαστόν» ὀνομάσας, εὐθύς διαμέμνηται τῶν ἐν τέλει
 15 τῆς οἰκονομίας, καὶ φησι· «Ἀναπεσῶν ἐκοιμήθης ὡς λέων», τουτέστιν, οὐκ ἀδούλητον ὑπέστης θάνατον, ἀλλὰ καὶ τοι πάντα ἐλεῖν ὡς λέων καὶ καταπτοῆσαι δυνάμενος, καὶ τῆς τῶν θηρευόντων ἐκδῦναι χειρός, ἐθελοντῆς ἀνεκλίθης, καὶ οὐ, καθάπερ ᾤήθησαν οἱ σταυροῦν ἠρημένοι, θανάτῳ κατισχημένος, ἀλλ' οἷον ὑπὼ χρησάμενος
 20 καὶ καταμύσας θραχύ. Τίς οὖν αὐτὸν ἐγερεῖ; φησί Ὅμοιον ὡς εἰ λέγοι, κατεκλίθη μὲν ἐκῶν, πλην οὐ τῆς παρ' ἐτέρου δεήσεται συνεργίας εἰς ἀνάστασιν. Παναλκῆς γὰρ αὐτὸς ὡς δύναμις τοῦ Πατρὸς, καὶ οὐκ ἀνικάνως ἔχων εἰς γε τὸ δύνασθαι, καὶ μάλα ραδίως, τὸν ἑαυτοῦ ζωοποιῆσαι ναόν. Τοῦτό τοι καὶ ἔφασκεν Ἰουδαίους προσ-
 25 λαλῶν· «Λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν». Ὅτι τοίνυν οὐδεὶς ἂν γένοιτο πρὸς τοῦτο αὐτῶ συνεργός, ἀρκέσει δὲ μόνος αὐτὸς ὡς ἰσχύς τοῦ γεγεννηκότος, ὑποδηλώσειεν ἂν οὐκ ἀσυμφανῶς ὁ λόγος.

Ἄλλὰ τίς δὴ ἄρα καὶ ὁ τῆς ἐπιδημίας ἔσται καιρὸς, ἐμφανίζει
 30 λέγων· «Οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ Ἰούδα, καὶ ἠγουμένους ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ ᾧ ἀπόκειται. Καὶ αὐτὸς προσδοκία ἐθνῶν». Ἡρχον μὲν γὰρ Ἰουδαῖοι, καὶ ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ ἦσαν οἱ παρ' αὐτοῖς

τό λόγο του σέ εκείνους πού ἀντιστέκονται. Γιατί, ὅπως λέγει ὁ προφήτης, «Θά βρυχηθεῖ τό λιοντάρι καί ποιὸς δὲν θά φοβηθεῖ;»⁵⁰.

Ὁ Χριστὸς εἶναι μικρὸ λιοντάρι, πού γεννήθηκε, σάν ἀπὸ βλαστὸ καί ρίζα εὐγενική, ἀπὸ τὴν ἁγία Παρθένο. Γιατί πραγματικά αὐτὸς εἶναι «ἡ ράβδος ἡ δυνατή»⁵¹, τὴν ὁποία μᾶς ἔστειλε ὁ Θεὸς ἀπὸ τὴ Σιών, ἡ βακτηρία πού ὅλους μᾶς παρηγορεῖ καί μᾶς στηρίζει, «ἡ ράβδος τῆς δικαιοσύνης καί τῆς βασιλείας»⁵², ἡ ὁποία ποιμαίνει δίκαια καί μὲ πρα-
 ὄτητα τὰ πλήθη τῶν ἁγίων, καί «συντρίβει σάν σκεύη πού κατασκευάζει ὁ κεραμοποιὸς»⁵³ ἐκείνους πού δὲν ἀνέχονται νὰ ποιμαίνονται ἀπὸ αὐτόν. Αὐτὸς εἶναι ἡ ράβδος τοῦ Ἰακώβ, ἡ ὁποία βρίσκεται στὴ ἁγία σπηνή καί εἶναι μέσα στὰ Ἅγια τῶν ἁγίων, αὐτὴ πού ἀνθίσε καί ἔκανε καρύδια, πού εἶναι σύμβολα τῆς ἀνάστασης. Γιατί τό ξύλο τῆς καρυδιᾶς προκαλεῖ κατὰ κάποιον τρόπο ἀϋπνία, καί συμβολίζει τό μυστήριον τῆς ἀναστάσεως στίς Ἐκκλησίες τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτό καί ὁ μακάριος Ἰακώβ ὀνομάζοντάς τον βλαστόν, ἀμέσῳ θυμήθηκε αὐτὰ πού θά γίνουν στο τέλος τοῦ σχεδίου τῆς σωτηρίας, καί λέγει· «Ἔπεσες καί κοιμήθηκες σάν λιοντάρι»⁵⁴, δηλαδή ὑπέστης τὸν θάνατον πού ἠθελες, γιατί, ἂν καί σάν λιοντάρι μποροῦσες ὅλους νὰ τοὺς καταβάλεις καί νὰ τοὺς καταφοβίσεις, καί νὰ ἀπαλλαγεῖς ἀπὸ τὰ χέρια τῶν κυνηγῶν, ἐσύ ἔπεσες μὲ τὴ θέλησή σου καί κοιμήθηκες, καί ὄχι ὅπως νόμισαν αὐτοὶ πού ἠθελαν νὰ σέ σταυρώσουν νικημένος ἀπὸ τὸν θάνατον, ἀλλὰ σάν νὰ κοιμήθηκες, κλείνοντας γιὰ λίγο τὰ μάτια σου. Ποιὸς λοιπὸν, λέγει, θά τὸν ξυπνήσει; Εἶναι σάν νὰ λέγει· Κοιμήθηκε βέβαιαν μὲ τὴ θέλησή του, ἀλλὰ δὲν χρειάζεται τὴ βοήθεια ἄλλου γιὰ νὰ σηκωθεῖ. Γιατί εἶναι πανίσχυρος αὐτός, σάν δύναμη τοῦ Πατέρα πού εἶναι, καί δὲν εἶναι ἀνίκανος στο νὰ μπορεῖ, καί μάλιστα πολὺ εὐκόλα, νὰ δώσει ζωὴ στο ναό του. Κάτι τέτοιο βέβαια ἐννοοῦσε ὅταν ἔλεγε στοὺς Ἰουδαίους· «Γκρεμίστε τὸν ναὸ αὐτόν, καί σέ τρεῖς ἡμέρες θά τὸν ἀνοικοδομήσω»⁵⁵. Ὅτι λοιπὸν κανεὶς δὲν χρειάζεται νὰ τὸν βοηθήσει σ' αὐτό, καί ὅτι μπορεῖ νὰ τὸ κάνει ὁ ἴδιος μόνος, σάν δύναμη πού εἶναι ἐκείνου πού τὸν γέννησε, θά τὸ δείξει φανερά ὁ λόγος.

Ὅμως φανερώνει καί ποιὸς θά εἶναι ὁ καιρὸς τοῦ ἐρχομοῦ του, λέγοντας· «Δὲν θά χαθεῖ ἄρχοντας ἀπὸ τὴ φυλὴ τοῦ Ἰούδα, καί ἀρχηγὸς ἀπὸ τὴ γενιά του, μέχρι πού νὰ ἔρθει ἐκεῖνος γιὰ τὸν ὁποῖο ἐπιφυλάσσοντα αὐτὰ. Καί αὐτὸς εἶναι ἡ ἐλπίδα τῶν ἐθνῶν»⁵⁶. Ἐξουσίαζαν

54. Γέν. 49, 9

55. Ἰω. 2, 19.

56. Γέν. 49, 10.

ἡγούμενοι, μέχρις ἂν Ἡρώδης ὁ Ἀντιπάτρου παῖς, Παλαιστινὸς ὢν, τετράρχης ὀνόμασαι, καὶ μετεποιήσατο τῆς ἀρχῆς, ἐφ' οὗ καὶ αὐτὸς γεγένηται Χριστός, «ἡ τῶν ἐθνῶν προσδοκία». Ὅτι γὰρ σέσωσται ἡ τῶν ἐθνῶν πληθὺς γεννηθέντος αὐτοῦ, μακρῶν οὐ δεήσει πρὸς ἀπό-
 5 δειξιν λόγων, αὐτοῦ διακεκραγότες τοῦ πράγματος. Πλὴν ὅτι προεισέφησε μὲν διὰ πίστεως ὁ ἐξ ἐθνῶν ἀρτιγενής τε καὶ νέος λαός, εἰσκληθήσεται δὲ μετ' αὐτὸν καὶ ὁ Ἰσραὴλ, ἐδίδαξε λέγων εὐθύς «Δεσμεύων πρὸς ἄμπελον τὸν πῶλον αὐτοῦ». Προσέδησε γὰρ ὥσπερ ἑαυτῷ διὰ πίστεως, ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινή, τουτέστι Χριστός, τὸν ἐξ
 10 ἐθνῶν λαόν, ὃν τῷ πῶλῳ παρεικάζει. Προσέδησε δὲ ὅτι τῇ ἔλικι τῆς ἄμπελου, τουτέστιν, ἀγάπῃ τῇ παρ' ἑαυτοῦ, τὸν πῶλον τῆς ὄνου αὐτοῦ, φημί δὴ τὸν ἐκ τῆς ἀρχαιοτέρας τῆς Ἰουδαίων μητρός, ἦτοι τῆς Συναγωγῆς πεπιστευκότα λαόν, πῶς ἂν ἐνδοιάσειέ τις, ἀπάσης, ὡς ἔπος εἰπεῖν, τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς λαλούσης ἡμῖν τὸ μυστήριον;
 15 Ὅτι δὲ ἐμελλεν αἵματι τῷ ἰδίῳ τὴν ἑαυτοῦ καταφοινίξαι σάρκα, προσηλούμενος τῷ ξύλῳ καὶ τῇ λόγχῃ διανενυγμένος, ἐνέφηεν, εἰπὼν «Πλυνεῖ ἐν οἴκῳ τὴν στολὴν αὐτοῦ, καὶ ἐν αἵματι σταφυλῆς τὴν περιβολὴν αὐτοῦ». Καὶ γοῦν ὁ θεοπέσιος Ἡσαΐας, τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀναφοίτησιν τοῦ Χριστοῦ διηγούμενος, τοὺς ἀγίους ἔφησεν ἀγγέλους
 20 εἰπεῖν, ἦτοι τὰς ἄνω δυνάμεις «Τίς οὗτος ὁ παραγενόμενος ἐξ Ἐδώμ; Ἐρύθρημα ἱματίων αὐτοῦ ἐκ Βοσόρ». Καὶ πάλιν· «Ἴνα τί σου ἐρυθρὰ τὰ ἱμάτια, καὶ τὰ ἐνδύματά σου ὡς ἀπὸ πατητοῦ ληνοῦ;».

Ὅτι δὲ κἂν εἰ γέγονεν ἐν νεκροῖς, κἂν εἰ τὰς τῶν Ἰουδαίων παροινίας ἀνέτλη, ραπίσματα καὶ ὄνειδισμούς, οὐ πολλὺς αὐτῷ τῶν
 25 τοιούτων ὁ λόγος, πεπονθότι δι' ἡμᾶς καὶ ἀνασώσαντι τὴν ὑπ' οὐρανόν, ἔστι δὲ μᾶλλον ἐν ταῖς αὐτῷ φιλαιτάταις ἀεὶ καὶ συνήθεσιν εὐθυμίαις, παραδείξειεν ἂν εἰπὼν «Χαρωποὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἀπὸ οἴνου». Νοηθεῖ γὰρ ἂν ἐν τούτοις, καθάπερ ἐγὼ οἶμαι, τὸ οἶνει φιλομειδῆς καὶ τὸ ἀεὶ πως εὐθυμόν τε καὶ ἱλαρόν τῆς θεότητος
 30 αὐτοῦ. Ἰλαρός γὰρ πως ἀεὶ τοῖς πεπωκόσιν ὁ νοῦς, καὶ τῶν καταλυτεῖν εἰωθότων ὅτι μάλιστα καταφρονητής. Ἐπειδὴ δὲ ἐξ ὀδόντων ὥσπερ πρόεισιν ὁ λόγος, λευκοὺς εἶναι καὶ αὐτούς φησι, ὡς καθα-

βέβαια οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τοὺς ἦταν ἀπὸ τῆ γενὰ τοῦ Ἰσραήλ, μέχρι ποῦ ὁ Ἡρώδης, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀντιπάτρου, ποῦ ἦταν Παλαιστίνιος, ὀνομάσθηκε τετράρχης, καὶ κατέλαβε τὴν ἐξουσία, καὶ κατὰ τὴ διάρ- κεια τῆς βασιλείας αὐτοῦ γεννήθηκε καὶ ὁ Χριστός, «ἡ προσδοκία τῶν ἐθνῶν». Ὅτι βέβαια σῶθηκε τὸ πλῆθος τῶν ἐθνῶν ὅταν γεννήθηκε αὐ- τός, δὲν θὰ χρειασθοῦν γιὰ τὴν ἀπόδειξη του πολλὰ λόγια, γιατί τὸ γε- γονὸς φωνάζει ἀπὸ μόνο του. Ἄλλ' ὅμως ὅτι παρεισέφρησε μὲ τὴν πίστη του ὁ ἐξ ἐθνῶν νεογέννητος καὶ νέος λαός, καὶ θὰ κληθεῖ μετὰ ἀπὸ αὐτὸν καὶ ὁ Ἰσραηλιτικός, τὸ δίδαξε ἀμέσως λέγοντας «Δένοντας τὸ πουλάρι του στὸ ἀμπέλι»⁵⁷. Γιατὶ ἔδεσε μὲ τὸν ἑαυτό του κατὰ κάποι- ον τρόπο μὲ τὴν πίστη, ἡ ἀμπελος ἢ ἀληθινή, δηλαδή ὁ Χριστός, τὸν λαὸ τῶν ἐθνῶν, τὸν ὁποῖο παρομοιάζει μὲ τὸ πουλάρι. Ὅτι ὅμως ἔδεσε στὴν ψαλίδα τῆς ἀμπέλου, δηλαδή στὴ δική του ἀγάπη, τὸ πουλάρι τῆς ὄνου του, ἐννοῶ τὸν λαὸ τῆς ἀρχαιότερης μητέρας τῶν Ἰουδαίων, δηλαδή τῆς Συναγωγῆς ποῦ πίστεψε, πῶς μπορεῖ νὰ τὸ ἀμφιοσητήσῃ κανεὶς, ἀφοῦ ὀλόκληρη, ὅπως λέγει ὁ λόγος, ἢ θεόπνευστη Γραφὴ μᾶς διακηρύττει τὸ μυστήριον; Ὅτι πάλι ἐπρόκειτο μὲ τὸ δικό του αἷμα νὰ βάψῃ τὴ σάρκα του, καρφωμένος στὸν σταυρὸ καὶ τρυπημένος μὲ τὴ λόγχη, τὸ φανέρωσε λέγοντας «Θὰ πλύνει μὲ κρασί τὴ στολή του, καὶ μὲ τὸ αἷμα τῶν σταφυλιῶν τὴν περιβολή του»⁵⁸. Ἀλλὰ καὶ ὁ θεσπέσιος Ἡσαΐας ἀναφερόμενος στὴν ἐπάνοδο τοῦ Χριστοῦ στοὺς οὐρανοὺς, λέγει πῶς οἱ ἅγιοι ἄγγελοι εἶπαν «Ποιὸς εἶναι αὐτὸς ποῦ ἔρχεται ἀπὸ τὴν Ἰδουμαία, ἀπὸ τὴν πόλη Βοσὸρ καὶ τὰ ροῦχα του εἶναι κόκκινα;»⁵⁹. Καὶ στὴ συνέχεια «Γιατὶ τὰ ροῦχα σου εἶναι κόκκινα, σὰν νὰ βγῆκε ἀπὸ πατητήρι σταφυλιῶν»⁶⁰;

Ὅτι ὅμως, ἂν καὶ συγκαταλέχθηκε μετὰ τῶν νεκρῶν, ἂν καὶ ὑπέ- στη τὴν κακὴ συμπεριφορὰ τῶν Ἰουδαίων, ραπίσματα καὶ χλευασμούς, δὲν κάνει πολὺν λόγο γι' αὐτά, γιατί ἔπαθε γιὰ μᾶς καὶ ἔσωσε τὴν γῆ, μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ δείξῃ μᾶλλον μὲ τίς πάντοτε προσφιλεῖς καὶ συνή- θεις σ' αὐτὸν εὐθυμίες, λέγοντας «Τὰ μάτια του εἶναι χαρωπά, ὅπως ὅταν πίνει κανεὶς κρασί»⁶¹. Πρέπει ὅμως, ὅπως ἐγὼ νομίζω, μὲ αὐτὰ νὰ νοηθεῖ τὸ κάπως χαμογελαστὸ καὶ πάντοτε εὐθυμο καὶ χαρωπὸ τῆς θεό- τητάς του. Γιατὶ ὁ νοῦς αὐτῶν ποῦ ἔχουν πιεῖ εἶναι πάντοτε κάπως εὐ- θυμος καὶ περιφρονητὴς πολὺ ἐκείνων ποῦ συνηθίζουν νὰ προκαλοῦν λύπη. Καὶ ἐπειδὴ ὁ λόγος βγαίνει σὰν ἀπὸ τὰ δόντια, λέγει ὅτι εἶναι

59. Ἡσ. 63, 1.

60. Ἡσ. 63, 2.

61. Γέν. 49, 12.

ρόν τε καὶ ἔκλευκον τὸν ἀπὸ γλώττης ἰέντας λόγον. Ἀμαρτοεπὴς γὰρ οὐδαμῶς, εὐθυρήμων δὲ μᾶλλον καὶ ἀληθὴς ὁ Χριστός, καὶ πᾶν, εἴ τι φθέγγαιτο, τοῦτό ἐστιν ἅγιοπρεπὲς καὶ τεθανυμασμένον, καὶ πλείστην ὄσην ἐμποιοῦν τοῖς ἀκρωμένοις τὴν εἰς ψυχὴν τε καὶ νοῦν
5 λαμπρότητα.

Περὶ τοῦ Ζαβουλῶν.

«Ζαβουλῶν παράλιος, κατοικήσει καὶ αὐτὸς παρ' ὄρμον πλοίων, καὶ παρατενεῖ ἕως Σιδῶνος». Φθάσαντες ἤδη προεῖπομεν, ὅτι τὸν τῆς προκεμένης ἡμῖν προφητείας βασανίζοντες λόγον, καὶ ὅπως ἂν
10 ἔχοι καὶ διαπεραίνοιτο καλῶς καταθρεῖν σπουδάζοντες, τοῦτο μὲν ὡς ἐξ ὁμοιότητος τῶν ἤδη προειργασμένων πεποιῆσθαι φαμεν, τοῦτο δὲ καὶ ἐξ αὐτῆς εὐ μάλᾳ τῆς τῶν ὀνομάτων ἐρμηνείας μονονουχί πλαστουρογούμενον καὶ τὴν τῶν ἐσομένων ιδέαν προαναφαίροντα διαδείξειεν ἂν, οἶμαι, τίς νοῦν ἔχων. Ὁ δὲ μάλιστα κατιδεῖν
15 ἐξέσται πάλιν ἐπὶ τε τοῦ Ζαβουλῶν καὶ τῶν ἐφεξῆς. Διερμηνεύεται γὰρ «εὐωδία τε καὶ εὐλογία» παρὰ γε τοῖς τὰ τοιαῦτα διατρανοῦν εὐ μάλᾳ κατειθισμένοις. Εὐλογημένους δὲ οὖν τινὰς ἄρα τῶν ἐξ Ἰσραήλ εὐρήσομεν, καὶ τὴν ἐφ' ἅπασιν τοῖς ἀνδάνουσι Θεῷ εὐωδιάν πεπλουτηκότας πλὴν ὅτι τοὺς διὰ πίστεως τῆς εἰς Χριστὸν δεδικαι-
20 ωμένους καὶ τῆ τοῦ ἁγίου Πνεύματος λελαμπρυσμένους χάριτι, ὡς καὶ ἰσχύσαι λοιπὸν οὐ ψευδοεποῦντας ἀνακραγεῖν «Εὐλογημένοι ἡμεῖς τῷ Κυρίῳ τῷ ποιήσαντι τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν». Ἀρμόσαι δ' ἂν οἶμαι καὶ περὶ αὐτῶν τὸν μακάριον προφήτην Ἡσοῖαν εἰπεῖν «Ὁδὸς εὐσεβῶν εὐθειὰ ἐγένετο, καὶ παρεσκευασμένη ἡ ὁδὸς τῶν
25 εὐσεβῶν. Ἡ γὰρ ὁδὸς Κυρίου κρίσις». Τοὺς ὧδε λαμπροὺς καὶ εὐλογημένους εἰς τὴν ἱεράν τε καὶ θεῖαν αὐλὴν εἰσκαλεῖσθαι προστέταχεν ὁ τῶν ὄλων Θεός, οὕτω λέγων «Ἀνοίξατε πύλας εἰσελθέτω λαὸς φυλάσσω δικαιοσύνην καὶ φυλάσσω ἀλήθειαν, ἀντιλαμβανόμενος ἀληθείας καὶ φυλάσσω εἰρήνην».
30 Ἄλλ' ἵνα μὴ τοῖς διὰ μέσου σκανδάλοις προσπταίοντες, ὄκνον εἰσδέξαιτο τὸν ἐπ' ἀγαθοῖς, εὐωδιάν ὥσπερ γενέσθαι προστέταχε,

λευκά και αυτά, ώστε να θγάξουν καθαρό και κατάλευκο από τη γλώσσα τους λόγο. Γιατί ο Χριστός δεν έλεγε ποτέ πράγματα αμαρτωλά, και μιλούσε με ευθύτητα και ειλικρίνεια, και κάθε τι που τυχόν έλεγε, ήταν τέτοιο που ταίριαζε σε αγίους και θαυμαζόταν, και δημιουργούσε στους ακροατές του πολύ μεγάλη λαμπρότητα στην ψυχή και στο νού τους.

Για τον Ζαβουλών.

«Ζαβουλών, η γενεά σου θα κατοικήσει σε παραλιακή χώρα κοντά σε λιμάνι πλοίων, και η ένδοχώρα της θα φτάνει μέχρι τη Σιδώνα». Ήδη έχουμε πεί προηγουμένως, ότι έρευνώντας τα λόγια της προφητείας αυτής και προσπαθώντας να διαπιστώσουμε τι ακριβώς θέλει να πεί και πώς αυτό θα πραγματοποιηθεί, θα μπορούσε, νομίζω, κάποιος που έχει μυαλό, να αποδείξει, ότι προαναγγέλλουν κατά κάποιο τρόπο την εικόνα αυτών που πρόκειται να συμβούν, από τη μιά λέμε από την όμοιότητα με αυτά που ήδη έχουν γίνει στο παρελθόν, και από την άλλη από αυτήν καλύτερα τη σημασία των ονομάτων, πράγμα βέβαια που είναι δυνατόν να το δούμε και στον Ζαβουλών και στους παρακάτω. Γιατί το όνομα Ζαβουλών, σύμφωνα με αυτούς που είναι συνηθισμένοι να διασαφηνίζουν αυτά πολύ καλά, σημαίνει “εὐωδία”, αλλά και “εὐλογία”. Άρα λοιπόν θα βροῦμε μερικούς από τους Ἰσραηλίτες εὐλογημένους, οἱ ὁποῖοι εἶναι προικισμένοι με τὴν εὐωδία τοῦ Θεοῦ που ὑπάρχει σε ὄλους ἐκείνους που ἀρέσουν στον Θεό, ἀλλὰ και αὐτοὺς που με τὴν πίστη τους στον Χριστό ἔχουν δικαιωθεί και λάμπουν με τὴ χάρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὥστε να μπορούμε λοιπόν να φωνάζουμε, χωρὶς να ψευδόμεσθε· «Εἶμασθε εὐλογημένοι ἡμεῖς ἀπὸ τὸν Κύριο, ὁ ὁποῖος δημιούργησε τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ»⁶³. Νομίζω ὅμως ὅτι αὐτὸ ταίριαζει και σ' αὐτοὺς που εἶπε ὁ μακάριος προφήτης Ἡσαΐας· «Ὁ δρόμος τῶν εὐσεβῶν ἔγινε εὐθύς, και εἶναι ἐτοιμασμένη ἡ ὁδὸς τῶν εὐσεβῶν, γιατί ὁ δρόμος τοῦ Κυρίου εἶναι δίκαιος»⁶⁴. Τοὺς ἐδῶ λαμπροὺς και εὐλογημένους πρόσταξε ὁ Θεὸς τῶν ὄλων να καλοῦνται να μποῦν στην ἱερὴ και θεῖα αὐλή, λέγοντας τὰ ἐξῆς· «Ἀνοιξτε τίς πύλες ἅς μπεῖ ὁ λαὸς που τηρεῖ τὴ δικαιοσύνη και τὴν ἀλήθεια, που βοηθεῖ τὴν ἀλήθεια και φυλάσσει τὴν εἰρήνη»⁶⁴.

Ἄλλὰ για να μὴ κυριευτοῦν ἀπὸ ὀκνηρία πρὸς τὰ ἀγαθὰ, σκοντάφτοντας στὰ ἐνδιάμεσα σκάνδαλα, πρόσταξε να γίνεται σὰν εὐωδία και

63. Ἦσ. 26, 7.

64. Ἦσ. 26, 2-3.

καὶ καταφιλοῦσθαι τὴν εἰσδρομὴν, οὕτω λέγων τοῖς ἀγίοις ἱεροουργοῖς «Πορεύεσθε διὰ τῶν πλῶν μου, καὶ τοὺς λίθους τῆς ὁδοῦ διαρρίψατε». Οὐκοῦν εἶεν ἂν εὐλογημένοι τε καὶ εὐδοκούμενοι τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν οἱ τετμηκότες ἐξ Ἰσραὴλ. Κατοικήσιν γε μὴν 5 αὐτοῦς, ἦτοι «τὸν Ζαβουλὼν τὴν τῇ θαλάσῃ γείτονα χώραν» διεβδαιούτο σαφῶς. Οἴονεὶ πως ἐκεῖνο λέγων, ὅτι τοῖς ἔθνεσιν ἀναμιξῆς ἔσται λοιπὸν ὁ Ἰσραὴλ, ἅτε δὴ καὶ εἰς μίαν ποίμνην συνενηνεγμένων τῶν δύο λαῶν, καὶ ὑπὸ χεῖρα τὴν ἐνὸς τοῦ κατὰ φύσιν ἀγαθοῦ γεγονότων ἀρχιπομπέως, τουτέστι Χριστοῦ ὅτι δὲ τὸ αἰνίγμα ἀληθές, 10 πληροφορήσει ραδίως τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς ὁ λόγος, τοῖς ἐξ ἔθνῶν ἀπονέμων τὴν πρόσσοικον τῇ θαλάττῃ χώραν. Ἐφη γὰρ οὕτως «Χώρα Ζαβουλῶν, γῆ Νεφθαλεὶμ ὁδὸν θαλάσσης, καὶ οἱ λοιποὶ οἱ τὴν παραλίαν οἰκοῦντες, Γαλιλαία τῶν ἔθνῶν. Ὁ λαὸς ὁ καθήμενος ἐν σκοτει, φῶς ἶδε μέγα». Συννίης ὅπως «χώραν» Ζαβουλῶν «τὴν 15 τῶν ἔθνῶν» ἀπεκάλει, οἱ καὶ φῶς τεθέανται μέγα, δῆλον δὲ ὅτι διὰ Χριστοῦ. Συμπεφώτισται δὴ οὖν τοῖς τὴν παραλίαν κατοικοῦσιν ὁ σύνοικος Ἰσραὴλ. Εἶη δ' ἂν, οἶμαι, τουτὶ τὸ εὐδοκῆσθαι παρὰ Θεοῦ. Ὅτι γὰρ τῷ φωτίζεσθαι πάντῃ τε καὶ πάντως ἔποιτο ἂν τὸ καὶ εὐδοκῆσθαι δεῖν, εἰσόμεθα πάλιν τοῦ Σωτῆρος λέγοντος τοῖς Ἰου- 20 δαίων δήμοις «Ἐως τὸ φῶς ἔχετε, περιπατεῖτε ἐν τῷ φωτί, ἵνα μὴ σκοτία ὑμᾶς καταλάβῃ». Ὁ πάλαι τοίνυν λαὸς καταμόνας οἰκῶν, ὁ τοῖς ἔθνεσιν ἀναφύρεσθαι παραιτούμενος, αὐτοῖς ἔσται συγκάτοικος, διαστάντος πρὸς διαφορὰν οὐδενός, διὰ τε τὸ λελύσθαι παρὰ Χριστοῦ τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ καὶ τὸν νόμον τῶν ἐντολῶν 25 ἐνδείγμασι κατηργῆσθαι, καὶ τοὺς δύο λαοὺς ἐκθέσθαι λοιπὸν εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον ἐν Χριστῷ διὰ Πνεύματος

Ἐστὶ δέ, φησί, «καὶ παρ' ὄρμον πλοίων», τουτέστιν ὡς ἐν λιμένι τυχὸν ἀσφαλεῖ καὶ ἀκίμονι, καὶ εἰς Χριστὸν ἀνάπτων τῆς ἐλπίδος τὰ πείσματα. Ἐκ πολλῆς γὰρ ὥσπερ ἀποφοιτήσας ζάλῃς, 30 ἐνορμισθήσεται λοιπὸν τῇ παρ' αὐτῷ χάριτι, καθάπερ ἀμέλει καὶ ἐν λιμέσιν ὀλκάδες. Τὸ δὲ δὴ καὶ «μέχρις αὐτῆς» παρατείνεσθαι «τῆς Σιδῶνος» εἰπεῖν, ὑποδηλοῦν ἔοικεν ὅτι τοσαύτῃ πρὸς ἔνωσιν πνευματικὴν συνδρομὴ τῶν δύο γενήσεται λαῶν, ὡς τοὺς ἐξ αἵματος

νά ἐλευθερώσουν τὴν εἴσοδο, λέγοντας στοὺς ἅγιους ἱερουργοὺς τὰ ἔξῃς: «Περάστε μέσα ἀπὸ τὶς πύλες μου, καὶ πετᾶξτε τὶς πέτρες τοῦ δρόμου»⁶⁵. Ἐπομένως θὰ εἶναι εὐλογημένοι καὶ εὐπρόσδεκτοι ἐκεῖνοι ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλῖτες πού τίμησαν τὴν πίστη στὸν Χριστό. Καὶ τοὺς διαβεβαίωσε καθαρὰ ὅτι θὰ κατοικήσουν αὐτοί, δηλαδή ὁ Ζαβουλών, στὴν παραλαθαλάσσια χώρα»⁶⁶. Σὰν νὰ ἔλεγε δηλαδή ἐκεῖνο, ὅτι ὁ Ἰσραὴλ θὰ ζήσει ἀναμιγμένος μὲ τοὺς ἔθνικούς, ἀφοῦ οἱ δύο λαοὶ συνενώθηκαν σὲ μιὰ ποιμνὴ καὶ τέθηκαν κάτω ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ ἑνὸς καὶ κατὰ φύσιν ἀγαθοῦ, δηλαδή τοῦ ἀρχιποιμένα Χριστοῦ. Ὅτι ὁμως τὸ αἶνιγμα ἦταν ἀληθινό, μᾶς πληροφορεῖ εὐκόλα ὁ λόγος τῆς θεόπνευστης Γρῆψης, δίνοντας στοὺς ἔξ ἔθνῶν τὴ γειτονικὴ μὲ τὴ θάλασσα χώρα. Γιατὶ εἶπε τὸ ἔξῃς: «Ἡ χώρα τοῦ Ζαβουλών καὶ ἡ χώρα τοῦ Νεφθαλεὶμ, ἡ ὁποία ἐκτείνεται κοντὰ στὴ θάλασσα, καὶ οἱ λοιποὶ πού κατοικοῦν στὴν παραλία, ἡ Γαλιλαία τῶν ἔθνικῶν. Ὁ λαὸς πού κάθεται στὸ σκοτάδι εἶδε μεγάλο φῶς»⁶⁷. Καταλαβαίνεις ὅτι «χώρα τοῦ Ζαβουλών», ὀνόμαζε τὴν χώρα τῶν ἔθνῶν, οἱ ὁποῖοι καὶ εἶδαν φῶς μεγάλο, δηλαδή διὰ τοῦ Χριστοῦ. Φωτίσθηκε δηλαδή μαζὶ μὲ τοὺς κατοίκους τῆς παραλίας καὶ ὁ συγκατοικὸς Ἰσραηλιτικὸς λαός. Καὶ αὐτό, νομίζω, ὑπῆρξε ἡ αἰτία τῆς προκοπῆς τους μὲ τὴν εὐλογία τοῦ Θεοῦ. Ὅτι βέβαια τὸν φωτισμὸ θὰ τὸν ἀκολουθοῦσε ὅπωςδήποτε καὶ ἡ εὐδόωση, τὸ γνωρίζουμε πάλι ἀπὸ τὸν Σωτῆρα πού λέγει στὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων «Γιὰ ὅσον χρόνο ἔχετε τὸ φῶς, νὰ περπατᾶτε μέσα στὸ φῶς, γιὰ νὰ μὴ σᾶς πιάσει τὸ σκοτάδι»⁶⁸. Ὁ παλιὸς λοιπὸν λαός, ὁ ὁποῖος κατοικοῦσε ἀπομονωμένος καὶ ἀπέφευγε νὰ ἀναμιγνύεται μὲ τοὺς ἔθνικούς, θὰ γίνεῖ συγκατοικὸς μὲ αὐτούς, ἐπειδὴ δὲν διαφέρει σὲ τίποτε, καὶ ἐπειδὴ γκρεμίσθηκε ἀπὸ τὸν Χριστὸ ὁ ἐνδιάμεσος τοῖχος πού τοὺς χώριζε, καὶ ὁ νόμος τῶν ἐντολῶν μὲ ἀποδείξεις καταργήθηκε, καὶ οἱ δύο λαοὶ μεταστράφηκαν σὲ ἓνα καινούργιο ἄνθρωπο, ἐνωμένον μὲ τὸν Χριστὸ διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

«Καὶ θὰ βρῖσκεται», λέγει, «κοντὰ σὲ λιμάνι πλοίων», δηλαδή σὰν σὲ λιμάνι ἀσφαλὲς καὶ ἀκύμαντο, καὶ ἔχοντας δεμένα τὰ παλαμάρια τῆς ἐλπίδας στὸν Χριστό. Σὰν νὰ ἀπομακρύνθηκε δηλαδή ἀπὸ μεγάλη θαλασσοτεραχὴ, θὰ προσορμισθεῖ στὸ ἔξῃς στὴ χάρη αὐτοῦ, ὅπως ἀκριβῶς βέβαια καὶ τὰ πλοῖα στὸ λιμάνι. Τὸ ὅτι πάλι λέγει πῶς «θὰ ἐκτείνεται μέχρι καὶ τὴ Σιδώνα», μοιάζει νὰ ὑποδηλώνει, ὅτι θὰ γίνεῖ τόσο μεγάλη συρροὴ τῶν δύο λαῶν πρὸς ἔνωση πνευματικὴ, ὥστε οἱ

Ἰσραὴλ καὶ αὐτὸς ἐμπλήσῃ τὰς πόλεις, τὰς ἐν πολλῇ παρὰ Θεῶ
γεγενημένας αἰτία καὶ διαβολῇ, ὡς ἀποπλανώσας ποτὲ καὶ διαρπα-
ζούσας τρόπον τινὰ τοὺς σεβομένους αὐτόν. Ἔφη γάρ πον διὰ
φωνῆς προφητῶν «Καὶ τί ὑμεῖς ἐμοί, Τύρος καὶ Σιδῶν, καὶ πᾶσα
5 Γαλιλαία ἀλλοφύλων; Μὴ ἀνταπόδομα καὶ ὑμεῖς ἀνταποδίδοτέ μοι,
ἢ μνησικακεῖτε καὶ ὑμεῖς ἐπ' ἐμοί; Ὁξέως καὶ ταχέως ἀνταποδώσω
τὸ ἀνταπόδομα ὑμῶν εἰς κεφαλὰς ὑμῶν, ἀνθ' ὧν τὸ ἀργύριόν μου
καὶ τὸ χρυσίον μου ἐλάβετε, καὶ τὰ ἐπιλεκτά μου καὶ τὰ καλὰ εἰση-
νέγκατε εἰς τοὺς ναοὺς ὑμῶν. Καὶ τοὺς υἱοὺς Ἰούδα καὶ τοὺς υἱοὺς
10 Ἰσραὴλ ἀπέδοσθε τοῖς υἱοῖς τῶν Ἑλλήνων, ὅπως ἐξώσητε αὐτοὺς ἐκ
τῶν ὀρίων αὐτῶν». Ἄθρει δὴ οὖν ὅπως αἱ πάλαι δειναὶ καὶ πολε-
μιώταται πόλεις καὶ ὀλέθρου πρόξενοι τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ, παντὸς ἐλευ-
θέρους δειμάτος εἰσδέξονται τοὺς πεπιστευκότας, συνδέοντος ἐν
εἰρήνῃ πρὸς ὁμοψυχίαν τοὺς δύο λαοὺς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χρι-
15 στοῦ, καὶ καταλύοντος μὲν τὴν ἔχθραν, συγκατοικίζοντος δὲ τοῖς
ἔθνεσιν ἐν ἀγάπῃ τὸν Ἰσραὴλ. Οἶμαι δὴ οὖν ᾧδέ τε καὶ οὐ καθ'
ἕτερον τρόπον τὸν Ζαβουλὼν κατοικήσειν παράλιον.

Περὶ τοῦ Ἰσάχαρ.

«Ἰσάχαρ τὸ καλὸν ἐπεθύμησεν, ἀναπαυόμενος ἀνὰ μέσον τῶν
20 κλήρων. Καὶ ἰδὼν τὴν ἀνάπαισιν ὅτι καλὴ, καὶ τὴν γῆν ὅτι πίων,
ὑπέθηκε τὸν ὤμον αὐτοῦ εἰς τὸ πονεῖν, καὶ ἐγενήθη ἀνὴρ γεωργός».
«Μισθός» δὴ πάλιν ὁ Ἰσάχαρ ἐρμηνεύεται. Εἶη δ' ἂν ὡς ἀπὸ γε τοῦ
σημαινομένου τύπος οἶά τις καὶ εἰκὼν οὐκ ἀσυμφανῆς τῶν ὡς ἐν
τάξει μισθοῦ παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἀπονεμηθέντων Χριστιῶν.
25 «Αἴτησαι», γάρ, φησὶν ὁ Δαβὶδ, «παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν
κληρονομίαν σου, καὶ τὴν κατάσχεσίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς». Ψάλλει
δέ πον καὶ πάλιν τοὺς δοθέντας, οἶμαί πον, τῷ Ἐμμανουὴλ μονο-
νουχί καταδεικνύς: «Ἰδοὺ ἡ κληρονομία Κυρίου, υἱοί· ὁ μισθός τοῦ
καρποῦ τῆς γαστροῦς». Δέδονται γάρ, φησὶ, τῷ Ἐμμανουὴλ μισθός
30 οἶά τις οἱ πεπιστευκότες ἀπὸ τε τῶν ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ καὶ τῆς ἐτέ-
ρας πληθῆος, φημί δὴ τῆς ἐξ ἔθνῶν. Κύριον δὲ ὀνομάσας τὸν Ἰη-
σοῦν, καὶ καρπὸν αὐτὸν ἔφησε γενέσθαι γαστροῦς, διὰ τοι τὴν καθ'

ἀπόγονοι τοῦ Ἰσραὴλ καὶ αὐτὸς νὰ γεμίσουν ἀκόμα καὶ τὶς πόλεις ποὺ εἶχαν πολὺ κατηγορηθεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ διαβληθεῖ, ὅτι ἀποπλανοῦσαν κάποτε καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἄρπαζαν ἐκείνους ποὺ τὸν σέβονταν. Γιατὶ εἶπε κάποιος μὲ τὴ φωνὴ τῶν προφητῶν· «Καὶ τί εἶστε σεῖς μπροστὰ μου, Τύρος καὶ Σιδώνα καὶ ὅλη ἡ Γαλιλαία τῶν ἀλλοθρησκῶν, Μήπως θέλετε νὰ μοῦ ἀνταποδώσετε καὶ σεῖς αὐτὸ ποὺ ἔκανα γιὰ σᾶς, ἢ μήπως μνησικακεῖτε καὶ σεῖς ἐναντίον μου; Πολὺ σύντομα θὰ σᾶς ἀνταποδώσω πάνω στὰ κεφάλια σας αὐτὸ ποὺ μοῦ κάνατε, γιὰ τὸ ὅτι πείρατε τὸ ἀσῆμι καὶ τὸ χρυσάφι καὶ ὅλα τὰ ἄλλα πολὺτιμα ἀντικείμενα καὶ τὰ προσφέρατε στοὺς ναοὺς σας. Καὶ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰουδα καὶ τοῦ Ἰσραὴλ τοὺς πούλησατε στοὺς ἀπογόνους τῶν Ἑλλήνων, γιὰ νὰ τοὺς διώξετε ἀπὸ τὰ ὄρια τῆς χώρας τους»⁶⁹. Πρόσεχε λοιπὸν, ὅτι οἱ παλαιότερα φοβερὲς καὶ πολεμικώτατες πόλεις, ποὺ προκαλοῦσαν ὀλεθρο στοὺς Ἰσραηλίτες, θὰ δεχθοῦν χωρὶς φόβο αὐτοὺς ποὺ ἔχουν πιστέψει, συνδέοντας σὲ ὁμοψυχία τοὺς δύο λαοὺς ὁ Σωτήρας μας Χριστὸς, καὶ καταλύοντας τὴν μετὰξὺ τους ἔχθρα, καὶ κατοικίζοντας μαζὶ μὲ τὰ ἔθνη τὸν Ἰσραηλιτικὸν λαόν. Νομίζω δηλαδὴ ὅτι κάπως ἔτσι καὶ ὄχι μὲ ἄλλον τρόπο θὰ κατοικήσει ὁ Ζαβουλὼν στὴν παραλιακὴ χώρα.

Γιὰ τὸν Ἰσάχαρ.

«Ὁ Ἰσάχαρ ἔκρινε καλὸ νὰ βρισκεται ἀσφαλῆς μέσα στὶς περιοχὲς ποὺ κληροδότησαν οἱ ἀδελφοί του, καὶ βλέποντας ὅτι ἡ ἀσφάλεια εἶναι καλὴ καὶ ἡ γῆ ἦταν εὐφορῆ, ἀποφάσισε νὰ κοπιᾷ ἐργαζόμενος, καὶ ἔτσι ἔγινε γεωργός»⁷⁰. Τὸ ὄνομα πάλι τοῦ Ἰσάχαρ μεταφραζόμενο σημαίνει “μισθός”. Θὰ μπορούσε λοιπὸν ἐξαιτίας τοῦ ὀνόματός του νὰ θεωρηθεῖ ὡς κάποιος τύπος καὶ εἰκόνα φανερὴ ἐκείνων ποὺ μὲ τὴν μορφὴ μισθοῦ δόθηκαν στὸν Χριστὸ ἀπὸ τὸν Πατέρα Θεό. Γιατὶ ὁ Δαβὶδ λέγει· «Ζήτησε ἀπὸ μένα, καὶ θὰ σοῦ δώσω ὡς κληρονομία ὅλα τὰ ἔθνη, καὶ θὰ θέσω κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία σου ὅλα τὰ πέρατα τῆς γῆς»⁷¹. Ἀλλὰ ψάλλει καὶ ἄλλοῦ πάλι, δείχνοντάς κατὰ κάποιον τρόπο, νομίζω, αὐτοὺς ποὺ δόθηκαν στὸν Ἐμμανουήλ· «Νὰ ἡ κληρονομία τοῦ Κυρίου, ποὺ εἶναι οἱ ἀπόγονοί του, ἡ ἀμοιβὴ του ποὺ προέρχεται ὡς καρπὸς ἀπὸ τὴν κοιλιά τους»⁷². Γιατὶ δόθηκαν, λέγει, στὸν Ἐμμανουήλ αὐτοὶ ποὺ πίστεψαν ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλίτες καὶ ἀπὸ τὸ ὑπόλοιπο πλῆθος, ἐννοῶ φυσικὰ τὸ πλῆθος τῶν ἐθνῶν. Καὶ ὀνομάζοντας τὸν Ἰησοῦ Κύριο, εἶπε ὅτι ἔγινε καὶ καρπὸς κοιλιάς, γιατί ἔγινε ὁμοιος μὲ μᾶς. Γιατὶ

ἡμᾶς ὁμοίωσιν. Γεγέννηται γὰρ ἐκ γυναικὸς καὶ καρπὸς μηδὺς
 ἐδείχθη παρθενικῆς. Οὐκοῦν τοὺς πιστεύοντας ἀποκεκέρδηκεν ὁ
 Χριστός, καὶ περὶ αὐτῶν τάχα που πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς Πατέρα καὶ
 Θεὸν φησι· «Οὗς δέδωκάς μοι ἐκ τοῦ κόσμου, σοὶ ἦσαν, καὶ ἐμοὶ
 5 αὐτούς δέδωκας». Οὗτοι δὴ οὖν τὸ καλὸν ἐπεθύμησαν, τουτέστι πᾶν
 ὄπερ ἂν λέγοιτό τε καὶ ἔστιν ἀληθῶς ἐξαίρετον, καὶ τῶν ὅτι μάλιστα
 φιλιτάτων Θεῶ. Τοῦτο ποιοῦνται περὶ πολλοῦ, καὶ κατορθοῦν σπου-
 δάζουσιν, ὡς ἐκ διανοίας ἀγαθῆς ἀναφωνοῦντες λέγειν· «Τὰ κρῖμα-
 τα Κυρίου ἀληθινά, δεδικαιωμένα ἐπὶ τὸ αὐτό, ἐπιθυμητὰ ὑπὲρ χρυ-
 10 σίου καὶ λίθου τίμιον πολύν». Καλὸν δὲ πρὸς τούτῳ τὸ ἐπιθυμεῖν ὑπ'
 αὐτῶ γενέσθαι Χριστῶ, ὃ δὴ καὶ ἡ νύμφη φησὶν ἐν τῷ Ἄσματι τῶν
 ἱσμάτων· «Ἐν τῇ σκιᾷ αὐτοῦ ἐπεθύμησα, καὶ ἐκάθισα».

Ὁ γνώμης τοίνυν εἰς τοῦτο προήκων λαός, κατασκέπεται μὲν
 ἀκριβῶς τοὺς περὶ Θεοῦ κλήρους, τουτέστι τὰ ἐν ἐλπίσιν ἀγαθὰ τοῖς
 15 εὐσεβοῦσιν ἐπηγγελμένα (περὶ ὧν καὶ ὁ θεῖος ἔφη Δαβίδ· «Ἐν ταῖς
 χερσί σου οἱ κλήροί μου»), καταλύσει δὲ ὥσπερ ἐν αὐτοῖς καὶ ἐπανα-
 παύσεται πάντῃ τε καὶ πάντως, ὅτι τεύξεται προσδοκῶν. Ἐπαινέσας
 δὴ οὖν τὴν ἑαυτοῦ βουλήν τε καὶ κρίσιν, καὶ οὐ μετρίου θαύματος
 τὴν ἐν γε τούτοις ἀξιώσας ἀνάπανσιν, τουτέστι τὴν εἰς αἰῶνα τιμὴν,
 20 τὴν ὡς ἐν ἀγιασμῶ τελειῶ ἔχοντι ζωὴν, τὴν ἀτελεῦτητον δόξαν, τὴν
 ἀναπόβλητον βασιλείαν, καὶ ὅσα καὶ νοῦ καὶ γλώττης ἐπέκεινα, τλη-
 παθῆς ἔσται λοιπόν. Ἐωρακῶς γὰρ ὅτι πίων ἡ γῆ, «τὸν ὤμον ὑπο-
 θήσει», φησί, καὶ ἀγαπήσει τὸν πόνον. Δέχεται δὲ τὸ παράδειγμα
 παρὰ τῶν ὡς ἄριστα γηπονεῖν εἰωθότων, οἱ φιλεργέστατοί τε εἰσι
 25 καὶ σκαπάνης φίλοι, καὶ μὴν καὶ ἀρότροις ἐνιδροῦν σπονδάζουσιν,
 εἰ δὴ πείρας λάθοιντο γῆς, ἐννοοῦντες, οἶμαί που, καρπὸν τὸν ἀμ-
 φιλαφῆ καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς ἐσόμενα. Παρατρύνει δὲ πως εἰς τοῦτο καὶ
 ὁ σοφὸς ἡμᾶς Ἰωσή, λέγων· «Σπείρατε ἑαυτοῖς εἰς δικαιοσύνην, τρυ-
 γήσατε εἰς καρπὸν ζωῆς φωτίσατε ἑαυτοῖς φῶς γνώσεως. Ἐκξη-
 30 τήσατε τὸν Κύριον ἕως οὗ ἔλθῃ γεννήματα δικαιοσύνης ὑμῖν».
 Ἐπηύξατο δὲ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος εἰπὼν· «Ὁ δὲ ἐπιχορηγῶν
 σπέρμα τῶ σπείροντι καὶ ἄρτον εἰς βρωσιν, χορηγήσει καὶ πληθυνεῖ

72. Ἰω. 17, 6.

73. Ψαλμ. 18, 10.

γεννήθηκε από γυναίκα, και ήταν καρπός παρθενικής μήτρας. Έπομένως αυτούς που πιστεύουν τους κέρδισε ο Χριστός, και γι' αυτούς λέγει κάπου στον ούρανο Πατέρα του και Θεό: «Αυτούς που μου έδωσες από τον κόσμο, ήταν δικοί σου, και τους έδωσες σε μένα»⁷². Αυτοί λοιπόν επιθύμησαν τό καλό, δηλαδή κάθε τι που λέγεται και είναι πραγματικά έξαιρετο και από τὰ πιό ἀγαπητὰ στον Θεό. Αυτό θεωρούν σπουδαίο, και προσπαθούν να τὸ ἐπιτύχουν, ὥστε μὲ ἀγαθὴ καρδιά νὰ μποροῦν νὰ λένε φωνάζοντας: «Οἱ κρίσεις τοῦ Κυρίου εἶναι ἀληθινές, δικαιωμένες ἀπὸ τὴν πείρα τῶν πραγμάτων, και ἐπιθυμητὲς περισσότερο ἀπὸ πολὺ χρυσάφι και πολύτιμους λίθους»⁷³. Καλὸ εἶναι μαζί μὲ αὐτὸ νὰ ἐπιθυμοῦμε νὰ βρεθοῦμε κάτω ἀπὸ τὴ σκέπη τοῦ ἴδιου τοῦ Χριστοῦ, πρᾶγμα που και ἡ νύμφη λέγει στὸ Ἑἶσμα τῶν ἀσμάτων: «Νοστάλησα τὴ σκιά του και κάθισα κάτω ἀπὸ αὐτὴν»⁷⁴.

Ὁ λαὸς λοιπὸν που ἔχει φτάσει σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο τῆς πίστεως, σκέφτεται βέβαια ἀκριβῶς τοὺς κλήρους τοῦ Θεοῦ, δηλαδή τὰ ἐλπιζόμενα ἀγαθὰ, που ἔχει ὑπεσχεθεῖ ὁ Θεὸς στους εὐσεβεῖς (για τὰ ὁποῖα και ὁ θεῖος Δαβὶδ εἶπε: «Στὰ χέρια σου εἶναι οἱ τύχες μου»⁷⁵), και ὅτι κατὰ κάποιον τρόπο θὰ καταλύσει σ' αὐτὰ, και ὁπωσδήποτε θὰ ἐπαναπαυθεῖ ὁλότελα, περιμένοντας ὅτι θὰ τὰ ἐπιτύχει. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐπήνεσε τὴ βούληση και τὴν κρίση του, και θαύμασε πολὺ τὴν ἀνάπαυση, δηλαδή τὴν αἰώνια τιμὴ, που ἔχει ζωὴ τελείως ἀγιασμένη, τὴν ἀτελειωτὴ δόξα, τὴ βασιλεία που δὲν τελειώνει, και ὅλα ὅσα εἶναι πέρα ἀπὸ αὐτὰ που μπορεῖ νὰ συλλάβει ὁ νοῦς και νὰ περιγράψει ἢ γλώσσα, θὰ γίνεи στὸ ἔξῃς ὑπομονητικὸς στους κόπους. Γιατὶ βλέποντας ὅτι ἡ γῆ εἶναι εὐφορη, «θὰ βάλλει ἀπὸ κάτω τὸν ὦμο»⁷⁶, λέγει, και θὰ ἀγαπήσει τὸν κόπο. Και παίρνει τὸ παράδειγμα ἀπὸ ἐκείνους που συνηθίζουν νὰ καλλιεργοῦν ἄριστα τὴ γῆ, οἱ ὁποῖοι εἶναι πάρα πολὺ ἐργατικοὶ και φίλοι τῆς σκαπάνης, ἀλλὰ και μὲ τὰ ἄροτρα φροντίζουν νὰ ἰδρῶνουν, ὅταν ἔχουν εὐφορη γῆ, ἐννοώντας προφανῶς τὸν πλουσιοπάροχο καρπὸ και ὅλα ὅσα παράγονται ἀπὸ αὐτὴν. Μᾶς παροτρύνει βέβαια σ' αὐτὸ κατὰ κάποιον τρόπο και ὁ σοφὸς Ὡσηὲ λέγοντας: «Σπείρετε μέσα σας τὴ δικαιοσύνη, τρυγήστε τὸν καρπὸ τῆς ζωῆς, φωτισθεῖτε μὲ τὸ φῶς τῆς γνώσεως. Ζητήστε ἀπὸ τὸν Κύριο μέχρι που νὰ ἔρθει, καρποὺς δικαιοσύνης για σᾶς»⁷⁷. Και ὁ μακάριος Παῦλος προσευχήθηκε λέγοντας: «Και αὐτὸς που δίνει σπόρο σ' αὐτὸν που σπέρνει, και ψωμὶ για τροφή,

74. Ἑἶσμα Ἑἶσμ. 2, 3.

75. Ψαλμ. 30, 16.

76. Γέν. 49, 15.

77. Ὡσηὲ 10, 12.

τὸν σπόρον ὑμῶν, καὶ αὐξήσει τὰ γεννήματα τῆς δικαιοσύνης ὑμῶν, ἵνα, πάντοτε πᾶσαν αὐτάρκειαν ἔχοντες, περισσεύητε εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν».

Περὶ τοῦ Δάν.

5 «Δάν κρινεῖ τὸν λαὸν αὐτοῦ, ὡσεὶ καὶ μία φυλὴ ἐν Ἰσραήλ, καὶ γενηθήτω Δάν ὄφις, ἐφ' ὃδῶ ἐγκαθήμενος ἐπὶ τρίβου, δάκνων πτέρναν ἵππου, καὶ πεσεῖται ὁ ἵππευς εἰς τὰ ὀπίσθια, τὴν σωτηρίαν περιμένων παρὰ Κυρίου». Ἔπεται πάλιν τῆ τοῦ ὀνόματος ἐτυμολογία ὁ λόγος. «Κριτῆς» γὰρ ἦτοι «κρίσις» ὁ Δάν Ἐμφήνειε δ' ἂν ὡς ἐφ' ἑαυ-
10 τῶ καὶ οὗτος πάλιν τὸν εὐκλεᾶ καὶ περίοπτον τῶν ἀγίων ἀποστόλων χορὸν, οἳ εἰς ἀρχὴν τέθενται τῶν πεπιστευκότων, καὶ τὸ κρείνειν ἔλαχον, κατανέμοντος αὐτοῖς τὸ χρῆμα Χριστοῦ. Καὶ γοῦν ὁ θεοπέσιος Παῦλός φησι· «Οὐκ οἶδατε ὅτι ἀγγέλους κρινοῦμεν, μήτιγε διωτικά;». Κριτῆς μὲν οὖν εἷς καὶ νομοθέτης κατὰ τὰς Γραφάς, ὁ Χριστός.
15 Εἰ δὲ προσθεύουσιν ὑπὲρ Χριστοῦ οἱ ἀπόστολοι, καὶ ἐν αὐτοῖς τέθειται τῆς καταλλαγῆς ὁ λόγος, οὐδὲν τὸ παράδοξον εἰ καὶ νοοῖντο κριταὶ καθ' ὁμοιότητα τοῦ Χριστοῦ. Διακέκραγε δέ που καὶ ὁ μέγας ἡμῖν Ἡσαΐας, τὴν τε αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ θεοπροεπη βασιλείαν, καὶ τὴν αὐτῶν τῶν ἀγίων ἀποστόλων ἀνάρρησιν ἐμφανῆ καθιστάς· «Ἴδου δὴ
20 βασιλεὺς δίκαιος βασιλεύσει, καὶ ἄρχοντες μετὰ κρίσεως ἄρξουσιν».

Πάλαι μὲν γὰρ ἐδασίλευον τῆς Ἱερουσαλήμ οἱ ἐκ τῆς Ἰουδα φυλῆς, τετάχαντο δὲ πρὸς τὸ κρείνειν οἱ τῆ ἀγία σκηπῆ προσεδρεύοντες καὶ τὸν τῆς ἱερωσύνης λαχόντες κληρὸν· «Χεῖλη γὰρ ἱερέως φυλάξεται κρίσιν, καὶ νόμον ἐκζητήσουσιν ἐκ στόματος αὐτοῦ». Ἐπειδὴ
25 δὲ τῆς ἐν νόμῳ σκιᾶς οἴονει συννεσταλμένης καὶ τῆς ἐν πνεύματί τε καὶ ἀληθοῦς λατρείας εἰσκεκομισμένης διὰ Χριστοῦ, λαμπροτέρων ἔδει τῶ κόσμῳ κριτῶν, εἰσκέκληνται πρὸς τοῦτο λοιπὸν οἱ θεοπέσιοι μαθηταί, καὶ εἰς τὸν τῶν κατὰ νόμον καθηγητῶν εἰσέφρησαν κληρὸν. Τοιγάρτοι πρὸς μὲν τὴν Ἰουδαίων μητέρα, φημὶ δὴ τὴν Ἱερουσαλήμ,
30 ἐλέγετο παρὰ τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς τοῦ Ψάλλοντος φωνῆς· «Ἀντὶ τῶν πατέρων σου ἐγεννήθησαν υἱοί σου», τουτέστιν, Οἱ σοὶ χρηματίζον-

78. Β' Κορ. 9, 10-11.

79. Γέν. 49, 16-17.

θά χορηγήσει και θά αύξήσει τὸν σπόρο σας και θά πληθύνει τοὺς καρπούς τῆς δικαιοσύνης σας, ὥστε, ἔχοντας πάντοτε ἐπάρκεια σὲ ὅλα, νὰ προκόβετε σὲ κάθε καλὸ ἔργο⁷⁸.

Γιὰ τὸν Δάν.

«Ὁ Δάν θά κρίνει τὸν λαό του, ἰσάξια μὲ τὶς ἄλλες φυλὲς τοῦ Ἰσραήλ. Ἡ φυλὴ τοῦ Δάν θά εἶναι σάν τὸ φίδι ποὺ παραμονεύει στὸν δρόμο γιὰ νὰ δαγκώσει τὴν φτέρνα τοῦ ἀλόγου και νὰ πέσει ὁ ἵππείας πρὸς τὰ πίσω, περιμένοντας τὴ σωτηρία ἀπὸ τὸν Κύριο»⁷⁹. Ὁ λόγος ἀκολουθεῖ πάλι τὴν ἔτυμολογία τοῦ ὀνόματος. Γιὰ τὸ Δάν σημαίνει “κριτής”, δηλαδὴ “κρίση”, και θά μπορούσε και αὐτὸς πάλι νὰ ὑποδηλώσει τὸν ἔνδοξο και περίδλεπτο χορὸ τῶν ἁγίων ἀποστόλων, οἱ ὅποιοι τοποθετήθηκαν νὰ εἶναι ἀρχηγοὶ αὐτῶν ποὺ εἶχαν πιστέψει, και εἶχαν κληρωθεῖ νὰ κρίνουν, παίρνοντας τὴν ἐξουσία ἀπὸ τὸν Χριστό. Γι’ αὐτὸ και ὁ θεσπέσιος Παῦλος λέγει· «Δὲν ξέρετε, ὅτι θά κρίνουμε ἀγγέλους, πόσο μᾶλλον ὑποθέσεις κοσμικῆς»⁸⁰. Κριτὴς λοιπὸν και νομοθέτης εἶναι σύμφωνα μὲ τὶς Γραφὲς ὁ Χριστός, και ἐφόσον οἱ ἀπόστολοι ἐνεργοῦν ὡς ἀντιπρόσωποι τοῦ Χριστοῦ και ἀνατέθηκε σ’ αὐτοὺς ὁ λόγος τῆς συμφιλίωσης, καθόλου παράδοξο ἂν θεωροῦνται και κριτὲς ὅμοια μὲ τὸν Χριστό. Ἄλλωστε και ὁ μεγάλος Ἡσαΐας διακήρυξε κάπου και τὴν ἀντάξια σὲ Θεὸ βασιλεία τοῦ ἴδιου τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ κάνει φανερὴ και τὴν ἀνακήρυξη τῶν ἰδίων τῶν ἁγίων ἀποστόλων, λέγοντας· «Νὰ λοιπὸν, θά βασιλεύσει βασιλιάς δίκαιος, και θά κυβερνήσουν ἄρχοντες μὲ δικαιοσύνη»⁸¹.

Παλαιότερα βέβαια βασιλεύαν στὴν Ἱερουσαλήμ οἱ ἀπόγονοι τῆς φυλῆς τοῦ Ἰούδα, και τάχθηκαν νὰ δικάζουν αὐτοὶ ποὺ ὑπηρετοῦσαν στὴν ἁγία σκηνὴ και εἶχαν κληρωθεῖ γιὰ τὴν ἱερωσύνη (Γιατὶ λέγει, «τὰ χεῖλη τοῦ ἱερέως εἶναι δίκαια και ἀναζητοῦν τὸν νόμο ἀπὸ τὸ στόμα του»⁸²), ὅταν ὅμως ἡ σκιά τοῦ νόμου κατὰ κάποιον τρόπο περιορίσθηκε και εἰσήχθη ἡ πνευματικὴ και ἀληθινὴ λατρεία διὰ τοῦ Χριστοῦ, ἐπειδὴ χρειάζονταν πιὸ ἔξοχοι κριτὲς στὸν κόσμον, κλήθηκαν γιὰ τὸ ἀξίωμα αὐτὸ οἱ θεσπέσιοι μαθητὲς, και εἰσχώρησαν στὸν κληρὸ τῶν κατὰ τὸν νόμο διδασκάλων. Γι’ αὐτὸ ἀκριβῶς στὴν μητέρα τῶν Ἰουδαίων, δηλαδὴ τὴν Ἱερουσαλήμ, λεγόταν ἀπὸ τὸν Θεὸ μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ψαλμωδοῦ, «Στὴν θέση τῶν πατέρων σου γεννήθηκαν οἱ υἱοὶ σου»⁸³, δηλα-

80. Α΄ Κορ. 6, 3.

81. Ἦσ. 33, 22.

82. Μαλαχ. 2, 7.

83. Ψαλμ. 44, 17.

τες υιοί, τὴν τῶν πατέρων τάξιν διέλαχον. Πρὸς δέ γε τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν «Καταστήσεις αὐτοὺς ἄρχοντας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν». Ὁ δὴ καὶ εἰς πέρας ἐνηνεγμένον ἴδοι τις ἂν. Ἄρχοντας γὰρ πεποιήμεθα καὶ κριτὰς ἐσχήκαμεν οἰκουμενικοὺς τοὺς ἁγίους 5 μαθητάς, ὧν ταῖς ὑποθήκαις καὶ αὐτὸ τὸ Χριστοῦ λαλεῖται μυστήριον, ἐπεὶ περ εἰσὶν αὐτοὶ καὶ ταμίαι τοῦ σώζοντος λόγου καὶ τῶν πρακτέων εἰσηγηταί, τὸ μὲν ὅσον ἐστὶ τοῖς παιδευομένοις ἀσυν-τελές εἰς ὄνησιν ὡς κίβδηλον ἀποκρίνοντες, εἰσποιεῖσθαι γε μὴν ὅτι πρόπει τὸ πεφυκὸς ὠφελεῖν συμβουλευόντες. Δὲν τοίνυν, φησί, τουτέστιν, 10 οὔτε ἂν ὅλως προχειρισθεῖεν κατὰ καιροὺς ἐπὶ τὸ κρείνειν ἔθνη καὶ λαοὺς, οὔτε κατάρξουσι δυνατῶς καὶ σὺν εὐκλείᾳ πολλῇ, καθάπερ ἀμέλει καὶ μία φυλὴ τῶν ἐξ Ἰσραήλ. Φησὶ δέ, οἶμαι, τὴν βασιλεύουσαν τὴν Ἰουδα πάντως, καὶ οὐχ ἕτεραν.

Ὅτι γὰρ ἐκτετίμηνται καὶ εἰς ἄκρον ἤκουσι δόξης παρά γε τοῖς 15 τοῦ Σωτῆρος προσκνηταῖς οἱ παρ' αὐτοῦ προκεχειρισμένοι τῆς ὑφ' ἡλίῳ καθηγηταί, πῶς ἔστιν ἀμφιβάλλειν; Πλὴν ὅτι τὸ ἄρχειν αὐτοῖς οὐκ ἀταλαίπωρον ἔσται παντελῶς, ἔμελλον δὲ πολλῶν καὶ ἀναριθμητῶν πειρᾶσθαι κακῶν, παραποδισθήσονται δὲ ὅτι καὶ οὐκ εἰς ἅπαν εὐρύσοι τῆς ἀποστολῆς τὸν δρόμον κινδύνων ἀπηλλαγμέ- 20 νον, ὡς ἐν τύπῳ παραδείγματος ὑπεμψήνειεν, εἰπὼν, ὅτι «Γενηθήτω Δὲν» (ἀντὶ τοῦ, ἔσται τὸ Δὲν ὁ τῶν διωκόντων δῆμος), «ὡς ὄφις ἐν ὁδῷ καθήμενος ἐπὶ τρίβου δάκνων πέραν ἵππου», τουτέστι δεινὰ καὶ ἄφυκτα δόγματα διδούς. Τοιγάρτοι τῶν ἔχειν δῆγματα δυσδιά- φηκτὰ πῶς εἰσὶν, εἰ καὶ εἰς αὐτὴν γένοιτο τὴν πέραν. «Αὐτὸς γάρ 25 σου», φησί, «τηρήσει κεφαλὴν, καὶ σὺ τηρήσεις αὐτοῦ πέραν». Ἐπεβούλευσαν δὲ οὔτε τινὲς τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις, ὡς καὶ αὐτὸν ἐπαγαγεῖν τὸν τῆς σαρκὸς θάνατον. Καὶ δὴ τι τοιοῦτον ὑποστήναί φημεν αὐτούς, ὅποῖον ἂν πάθη τυχὸν ἵππευς, ὀκλάσαντος ἵππου καὶ ἀνόπιν ὥσπερ ὑφίψηκός. Ὑππιασθήσεται γὰρ ὁ ἐπιβάτης, καὶ εἰς 30 γῆν, οἶμαι, πεσὼν, περιμενεῖ τὸν σώζοντα. Περιμενεῖσσι δὲ οἱ θεσπέσιοι μαθηταί τὸν τῆς ἐναντῶν δόξης τε καὶ σωτηρίας καιρὸν, καθ' ὃν εἰσκεκλήσονται εἰς βασιλείαν ἀκλόνητον καὶ αἰώνιον, ἐπιφωνοῦντος

84. Ψαλμ. 44, 17.

85. Γέν. 3, 15.

δή, αὐτοὶ ποὺ εἶναι υἱοὶ σου, πῆραν μὲ κληρο τὴ θέση τῶν πατέρων τους. Ἐνῶ πρὸς τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό λέγει· «Θὰ τοὺς τοποθετήσεις ἄρχοντες σὲ ὅλη τὴ γῆ»⁸⁴, πράγμα βέβαια ποὺ μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ δεῖ πραγματοποιημένο. Γιατὶ ἔχουμε ἀποκτήσει ἄρχοντες, καὶ ἔχουμε κριτὲς τῆς οἰκουμένης τοὺς ἅγιους μαθητὲς, μὲ τὶς συμβουλὲς τῶν ὁποίων κηρύσσεται καὶ τὸ ἴδιο τὸ μυστήριό τοῦ Χριστοῦ, γιατί αὐτοὶ εἶναι καὶ ταμίες τοῦ λόγου ποὺ σώζει, καὶ σύμβουλοι αὐτῶν ποὺ πρέπει νὰ γίνουν, ἀπὸ τὴ μὰ ἀπορρίπτοντας ἐκεῖνο ποὺ δὲν συντελεῖ στὴν ὠφέλεια τῶν διδασκομένων, ὡς ψεύτικο, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη υἱοθετώντας καὶ συμβουλευόντας ἐκεῖνο ποὺ πρέπει, ἐπειδὴ ἀπὸ τὴ φύση τοῦ ὠφελεῖ. Ὁ Δάν λοιπὸν, λέγει, δηλαδὴ ἐκεῖνοι ποὺ θὰ προκριθοῦν κατὰ καιροὺς νὰ κρίνουν τὰ ἔθνη καὶ τοὺς λαοὺς, θὰ διοικήσουν μὲ τόσο μεγάλη δύναμη καὶ μὲ δόξα πολλή, ὅπως ἀκριβῶς θὰ διοικοῦσε καὶ μὰ φυλὴ τοῦ Ἰσραὴλ. Καὶ νομίζω πὼς ἐννοεῖ ὅπως ὅποτε τὴ φυλὴ τοῦ Ἰούδα ποὺ βασίλευε, καὶ ὄχι ἄλλη.

Ὅτι βέβαια ἔχουν ἐκτιμηθεῖ καὶ ἔχουν φτάσει στὰ ὕψη τῆς δόξας ἀπὸ τοὺς προσκυνητὲς, αὐτοὶ ποὺ χειροτονήθηκαν ἀπὸ αὐτὸν καθοδηγητὲς τῆς ὑψηλίου, πὼς εἶναι δυνατόν νὰ τὸ ἀμφιδάλουμε; Πλὴν ὅμως, ὅτι τὸ νὰ ἄρχουν δὲν θὰ εἶναι γι' αὐτοὺς ἐντελῶς χωρὶς ταλαιπωρίες, καὶ ὅτι ἐπρόκειτο νὰ δοκιμαστοῦν ἀπὸ πολλὰ καὶ ἀναρίθμητα κακά, καὶ ὅτι θὰ παρεμποδισθοῦν, καὶ ὅτι γενικὰ δὲν θὰ βροῦν τὸν δρόμο τῆς ἀποστολῆς τους ἀπαλλαγμένον ἀπὸ κινδύνους, τὸ ὑπαινίσσεται λέγοντας ὑπὸ τύπον παραδείγματος· «Ἄς γίνῃ ὁ Δάν» (ἀντὶ νὰ πεῖ, ὁ Δάν θὰ εἶναι τὸ πλῆθος τῶν διωκτῶν), «σὰν φίδι ποὺ παραφυλάει στὸν δρόμο καὶ δαγκώνει τὴ φτέρνα τοῦ ἀλόγου», δηλαδὴ δίνοντας διδασκαλίες φοβερὲς καὶ ἀναλόφενκτες. Γιατὶ τὰ δαγκώματα τῆς ὀχιάς εἶναι δύσκολο νὰ τὰ διαφύγει κανεὶς, ἔστω καὶ ἂν γίνονται στὴ φτέρνα. Γιατὶ λέγει· «Αὐτὸς θὰ σοῦ συντρίψει τὸ κεφάλι, καὶ σὺ θὰ τοῦ δαγκώσεις τὴ φτέρνα»⁸⁵. Καὶ πράγματ' ἔστησαν πολλὲς παγίδες μερικοὶ στοὺς ἅγιους ἀποστόλους, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ τοὺς ἐπιφέρουν ἀκόμα καὶ τὸν σωματικὸ θάνατο. Καὶ μάλιστα λέμε, ὅτι αὐτοὶ ὑπέστησαν κάτι παρόμοιο μὲ αὐτὸ ποὺ παθαίνει ἓνας ἱππέας, ὅταν τὸ ἄλογο λυγίζει τὰ γόνατα καὶ πέφτει κάτω. Θὰ πέσει ἀνάσκελα ὁ ἀναβάτης στὴ γῆ, νομίζω, καὶ θὰ περιμένει κάποιον νὰ τὸν σώσει. Θὰ περιμένουν λοιπὸν καὶ οἱ θεσπέσιοι μαθητὲς τὸν καιρὸ τῆς δόξας καὶ τῆς σωτηρίας τους, κατὰ τὸν ὅποιο θὰ κληθοῦν νὰ μπουτν σὲ βασιλεία ἀκλόνητη καὶ αἰώνια, καθὼς ὁ Χριστὸς θὰ τοὺς

αὐτοῖς τοῦ Χριστοῦ· «Δεῦτε, οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς τοῦ κόσμου». Τετελέκασι γὰρ τὸν δρόμον, τετηρήκασι δὲ καὶ τὴν πίστιν. Οὐκοῦν τὸν ἀμάραντον τῆς δόξης ἀποκομοῦνται στέφανον.

5 Εἰ δὲ δὴ θούλοίτο τις οὐχὶ τῷ Δάν ἔσεσθαι τινὰς ὡς ὄφεις ἐγκαθημένους ὁδῶ, ἀλλ' αὐτὸν ἐτέροις ἐπιβουλεύσειν τὸν Δάν, ἐκεῖνο ἐροῦμεν, ὅτι τὸ κρίνειν τε καὶ καθηγεῖσθαι λαῶν ἔχοντες οἱ Γραμματεῖς τε καὶ Φαρισαῖοι, πικροτάτων ἔχεων ἐπεφύοντο δίκην τῷ Χριστῷ, καὶ οἰονεῖ πως ἰπτεῖα διὰ ψιλῆς τε καὶ λείας ἄττοντα τρίβου,
10 δῆγμασι παρακόπτοντες ἀνοσιῶς ἠλίσκοντο. Ἄλλ' εἰ καὶ πέπτωκεν ὁ ἰπτεὺς, εθελοντῆς ἀνατλάς τὸν τῆς σαρκὸς θάνατον, ἀλλ' οὖν καὶ ἀναδιώσεται, συλλήπτορα καὶ ἐπαρωγὸν ποιούμενος τὸν Πατέρα. Δύναμις γὰρ ὦν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὁ Υἱός, τὸν ἴδιον αὐτὸς ἐξοποίησε ναόν. Ταύτητοι σεσωῶσθαι λέγεται παρὰ τοῦ Πατρὸς κενιδν-
15 νευκῶς ὡς ἄνθρωπος, καίτοι κατὰ φύσιν ὑπάρχων Θεός, καὶ ὄλην αὐτὸς εἰς τὸ εὖ εἶναι συνέχων ὄρατὴν τε καὶ ἀόρατον κτίσιν. Οὕτω που συνιεῖς καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος, περὶ αὐτοῦ φησι· «Καὶ γὰρ εἰ ἐσταυρώθη ἐξ ἀσθενείας, ἀλλὰ ζῆ ἐκ δυνάμεως Θεοῦ».

Περὶ τοῦ Γάδ.

20

«Γάδ πειρατήριον πειρατεύσει αὐτόν, αὐτὸς δὲ πειρατεύσει αὐτόν κατὰ πόδας». Ἡμῆνευσε πάλιν τὸ τί ἂν θούλοιτο δηλοῦν ὁ Γάδ· «πειρασμός γάρ, ἢ πειρατήριον». Πρέποι δ' ἂν, οἶμαι, καὶ διὰ τούτου νοεῖσθαι τὸν θεοστιγῆ τε καὶ ἀλαξόνα τῶν Γραμματέων τε
25 καὶ Φαρισαίων ἔσμον, οἷ, τὸ θεῖόν τε καὶ εὐαγγελικὸν παρωθούμενοι κήρυγμα καὶ τῶν ἀναγκαίων τιμῶντες εἰς ὄνησιν οὐδέν, ἐπέδρονχον τοὺς ὀδόντας Χριστῷ, διδάσκοντι μὲν τὰ ὑπὲρ σκιὰν καὶ νόμον, εὐδοκιμοῦντι δὲ λίαν καὶ ἐθαυμασμένῳ, καταπλήττοντι τε οὐδὲν ἦττον τοὺς ἀνά πᾶσαν τὴν Ἰουδαίαν τῆ τῶν τετρατουρηγμένων
30 ὑπερβολῆ καὶ ταῖς εἰσηγήσει ταῖς εἰς πᾶν ὀτιοῦν τῶν ἀρεσκόντων Θεῷ συνεισφέρουσι τὰ παράδοξα. Καὶ γοῦν ὅτε, κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν, τὴν Βηθανίαν ἀφείς, εἰσέφρησεν εἰς Ἱεροσόλυμα,

86. Ματθ. 25, 34.

87. Β' Τιμ. 4, 7-8. Α' Πέτρ. 5, 4.

φωνάζει λέγοντας· «Ἐλάτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατέρα μου, κληρονομήστε τὴ βασιλεία πού εἶναι ἐτοιμασμένη γιὰ σᾶς ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ κόσμου»⁸⁶. Γιατὶ ἔχουν διανύσει τὸν δρόμο, καὶ ἔχουν τηρήσει τὴν πίστη. Θὰ ἀποκομίσουν λοιπὸν τὸ ἀμαράντινο στεφάνι τῆς δόξας⁸⁷.

Ἐὰν ὅμως κάποιος θέλει νὰ μὴ εἶναι κάποιος ἀπὸ τὸν Δάν σὰν φίδια πού παραμονεύουν στὸν δρόμο, ἀλλὰ τὸν ἴδιο τὸν Δάν νὰ τὸν ἐπιβουλεύουν ἄλλοι, θὰ ποῦμε ἐκεῖνο, ὅτι, ἐπειδὴ τὸ προνόμο νὰ δικάζουν καὶ νὰ εἶναι ἡγέτες τῶν λαῶν τὸ εἶχαν οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι, ἐπιτίθονταν σὰν πιδ φαρμακεροὶ ἀπὸ τὶς ὀχιμὲς ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ, καὶ συλλαμβάνονταν, σὰν ἵπτεα πού κατὰ κάποιον τρόπο ἔτρεχε σὲ ἔρημο καὶ ὁμαλὸ δρόμο, νὰ τὸν ξεσχίζουν μὲ δαγκώματα μὲ τροπὸν ἀνόσιο. Ἀλλὰ, ἂν καὶ ὁ Ἰπτέας ἔπεσε ὑπομένοντας μὲ τὴ θέλησή του τὸν σωματικὸ θάνατο, ὡστόσο θὰ ἀναστηθεῖ πάλι, ἔχοντας συνεργὸ καὶ βοηθὸ τὸν Πατέρα του. Γιατὶ, ἔφόσον ὁ Υἱὸς εἶναι δύναμη τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, ἔδωσε ζωὴ στὸν δικό του ναό. Γι' αὐτὸ λέγεται ὅτι σώθηκε ἀπὸ τὸν Πατέρα, ὅταν εἶχε κινδυνεύσει ὡς ἄνθρωπος, ἂν καὶ ἦταν Θεὸς ὡς πρὸς τὴ φύση του, συγκρατώντας ὅλη τὴν ὄρατὴ καὶ τὴν ἀόρατὴ κτίση στὸ νὰ βρισκεται σὲ καλὴ κατάσταση. Αὐτὸ περιπτου ἐνοώντας καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος, ἔλεγε γι' αὐτόν· «Ἄν καὶ σταυρώθηκε ἀπὸ ἀδυναμία, ὅμως ζεῖ μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ»⁸⁸.

Γιὰ τὸν Γάδ.

«Θὰ στήσουν παγίδα γιὰ τὸν Γάδ, καὶ αὐτὸς θὰ στήσει παγίδα στὰ πόδια ἐκείνου πού τὸν παγίδευσε»⁸⁹. Ἐξήγησε πάλι τὸ τί θέλει νὰ φανερώσει τὸ ὄνομα Γάδ· γιατί σημαίνει “πειρασμός”, ἢ “πειρατικὴ συμμορία”. Νομίζω ὅτι μὲ τὸ ὄνομα αὐτὸ ὑπονοεῖται τὸ θεομίσητο καὶ ἀλαζονικὸ πλῆθος τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων, οἱ ὁποῖοι, ἀποκρούοντας τὸ θεῖο καὶ εὐαγγελικὸ κήρυγμα καὶ μὴ ἐκτιμώντας τίποτε ἀπὸ αὐτὰ πού ὠφελοῦν, ἔτριζαν τὰ δόντια τους ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος βέβαια δίδασκε αὐτὰ πού ἦταν πέρα ἀπὸ τὴ σκιά καὶ τὸν νόμο, πού εἶχε καλὴ φήμη καὶ θαυμαζόταν, καὶ ἐξέπληττε ὄχι λιγώτερο τοὺς κατοίκους ὅλης τῆς Ἰουδαίας μὲ τὰ πολλὰ θαύματα καὶ τὶς διδασκαλίες του, μὲ τὶς ὁποῖες πρόσφερε τὰ παραδόξα στὸ κάθε τι ἀπὸ αὐτὰ πού ἀρέσουν στὸν Θεό. Γι' αὐτὸ, ὅταν, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ προφήτη, ἀφήνοντας τὴ Βηθανία, μπῆκε στὰ Ἱεροσόλυμα, ἤρεμος καὶ καθισμένος σὲ

88. Β' Κορ. 13, 4.

89. Γέν. 49, 19.

αὐτὸς πραῦς ἐπιβεθηκῶς ἐπὶ ὑποζύγιον καὶ πᾶλον νέον, οἱ μὲν προηγούμενοι παῖδες εὐφημοῦντες ἔφασκον «Ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαβὶδ. Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου», τῶν δὲ συνθεόντων τινὲς τὰ ἱμάτια κατεστρώωννον ἐν ταῖς ὁδοῖς, καὶ οὐκ ἀθαύμα-
5 στον ἐποιοῦντο τὴν εἰσβολήν, οἱ δὲ διερρήγγυντο καὶ ὄξυτέροις τοῦ φθόνου πληττόμενοι κέντροις, προσελάλουν ἀλλήλοις, μονονουχὶ δὲ καὶ κατητιῶντο μέλλοντας ἔτι περὶ τὸ χρῆναι φονεῖν. Ἐφασκον γάρ, ὅτι «Θεωρεῖτε ὅτι οὐκ ἄφελεῖ οὐδέν. Ἴδε ὁ κόσμος ὅλος ὀπίσω αὐτοῦ ἀπήλθεν».

10 Ἐπειδὴ δὲ τὴν τῶν ἤδη πεπιστευκότων πληθὺν ἐδεδίεσαν, χειρῶν μὲν τέως ἐφείδοντο καὶ τῆς εἰς προὔπιον ἐπιβολῆς ἵνα δὲ τοῖς Ῥωμαίων προσκρούσειε στρατηγοῖς, ἐπιπέμπουσί τινας τῶν ἰδίων μαθητῶν μετὰ τῶν καλουμένων Ἡρωδιανῶν λέγοντας «Διδάσκαλε, οἴδαμεν ὅτι ἀληθὴς εἶ, καὶ ἀμέλει σοι περὶ οὐδενός· οὐ γὰρ
15 βλέπεις εἰς πρόσωπον ἀνθρώπων. Ἐξεστι δοῦναι κῆνσον Καίσαρι, ἢ οὐ;». Ἄλλ' ἠλέγχοντο παραχρῆμα, λέγοντος αὐτοῖς τοῦ Χριστοῦ, μετὰ τὴν τῶν δηναρίων δεῖξιν «Ἀπόδοτε τὰ Καίσαρος Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ». Οἱ δὲ δὴ, πρὸς τοῦτο κατερυθριάσαι δέον καὶ ἀποσχέσθαι λοιπὸν τοῦ πειράζειν αὐτόν, πείραν αὐτοῦ καθίεσαν καὶ
20 ἐτέραν. Ποιήσας μὲν γὰρ ὡσεὶ φραγγέλλιον ἐκ σχοινίου, πάντας ἐξέβαλεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ τοὺς πωλοῦντας τὰ πρόβατα καὶ τὰς βοῦς, λέγων «Ἄρατε ταῦτα ἐντεῦθεν· Μὴ ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ Πατρὸς μου, οἶκον ἐμπορίου». Οἱ δὲ ἀγανακτοῦντες παραγίνονται· «Ἐν ποίᾳ ἐξουσία ταῦτα ποιεῖς, καὶ τίς ἔδωκέ σοι τὴν ἐξουσίαν ταύτην;». Τί οὖν
25 πρὸς τοῦτο ὁ Χριστός; «Ἐρωτήσω», φησί, «καὶ γὰρ ὑμᾶς λόγον, καὶ εἵπατέ μοι· Τὸ βάπτισμα Ἰωάννου πόθεν ἦν; ἐξ οὐρανοῦ ἢ ἐξ ἀνθρώπων; Οἱ δὲ διελογίζοντο, φησίν, ἐν ἑαυτοῖς, ὅτι Ἐὰν εἴπωμεν ἐξ οὐρανοῦ, ἐρεῖ ἡμῖν Διατί οὖν οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ; Ἐὰν εἴπωμεν ἐξ ἀνθρώπων, φοβούμεθα τὸν ὄχλον. Πάντες γὰρ ὡς προφήτην
30 εἶχον τὸν Ἰωάννην. Καὶ λέγουσι, φησίν· Οὐκ οἴδαμεν». Τί οὖν πρὸς ταῦτα Χριστός; «Οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ».

90. Ζαχ. 9, 9.
92. Ἰω. 12, 19.

91. Ματθ. 21, 9.
93. Ματθ. 22, 16-17.

ένα ὑποζύγιο, σὲ ἓνα νεαρὸ πουλάρι⁹⁰, ἐνῶ τὰ παιδιά ποὺ πήγαιναν μπροστὰ κραυγαζαν λέγοντας, «Δόξα στὸν Υἱὸ τοῦ Δαβὶδ, ὅς εἶναι εὐλογημένος αὐτὸς ποὺ ἔρχεται στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου»⁹¹, καὶ μερικοὶ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔτρεχαν μαζί του ἔσπρωναν τὰ ροῦχα τους στοὺς δρόμους καὶ ἔκαναν τὴν εἰσοδὸ του ἀξιοθαύμαστη καὶ ἐνθουσιώδη, ἀντίθετα ἐκεῖνοι ἔσκαζαν ἀπὸ τὸ κακὸ τους, καὶ πληγωμένοι ἀπὸ τὰ ὀξύτερα καρφιά τοῦ φθόνου, μλοῦσαν μεταξύ τους, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο τὸν κατηγοροῦσαν, λέγοντας ὅτι ἔπρεπε νὰ τὸν σκοτώσουν. Γιατὶ πράγματι ἔλεγαν· «Βλέπετε ὅτι δὲν ὠφελεῖ σὲ τίποτε ἡ ἀναβολή. Νά, ὁ κόσμος ὅλος τρέχει ἀπὸ πίσω του»⁹².

Ἐπειδὴ ὅμως φοβόντουσαν τὸ πλῆθος ἐκείνων ποὺ εἶχαν πιστέψει, ἀπέφυγαν προσωρινὰ νὰ τὸν συλλάβουν. Ὅμως γιὰ νὰ τὸν φέρουν σὲ σύγκρουση μὲ τοὺς στρατηγούς τῶν Ρωμαίων, στέλνουν μερικοὺς ἀπὸ τοὺς μαθητές τους μαζί μὲ ἐκείνους ποὺ ὀνομάζονταν Ἡρωδιανοί, καὶ τὸν ἐρωτοῦν· Διδάσκαλε, γνωρίζουμε ὅτι εἶσαι ἀληθής, καὶ δὲν σὲ μέλει γιὰ κανένα, γιατί δὲν λαμβάνεις ὑπόψη σου τὸ πρόσωπο τῶν ἀνθρώπων. Πές μας λοιπὸν· ἐπιτρέπεται νὰ δίνουμε φόρο στὸν Καίσαρα ἢ ὄχι;⁹³. Ἀλλὰ ἐλέγχθηκαν ἀμέσως γιὰ τὴ δολιότητά τους, γιατί ὁ Χριστὸς, ὅταν τοῦ ἔδειξαν ἓνα δηνάριο, τοὺς εἶπε· «Δῶστε λοιπὸν στὸν Καίσαρα αὐτὰ ποὺ ὀφείλονται στὸν Καίσαρα, καὶ στὸν Θεὸ αὐτὰ ποὺ ὀφείλονται στὸν Θεό»⁹⁴. Καὶ ἐκεῖνοι, ἀντὶ νὰ κοκκινίσουν ἀπὸ ντροπὴ καὶ νὰ ἀποφεύγουν νὰ τὸν πειράζουν στὸ ἐξῆς, τοῦ προξένησαν καὶ ἄλλη δοκιμασία. Ὅταν δηλαδή ἔκανε κάτι σὰν μαστίγιο ἀπὸ σχοινιά καὶ ἔβγαλε ἔξω ἀπὸ ἱερὸ ἐκείνους ποὺ πουλοῦσαν πρόβατα καὶ ἀγελάδες, λέγοντας, «Πάρτε τα αὐτὰ ἀπὸ ἐδῶ μὴ μετατρέπετε τὸ σπίτι τοῦ Πατέρα μου σὲ σπίτι ἐμπορίου»⁹⁵, ἐκεῖνοι ἀγανακτισμένοι πηγαίνουν καὶ τὸν ἐρωτοῦν· «Μὲ πὸ δικαίωμα τὰ κάνεις αὐτὰ; Καὶ ποιὸς σοῦ ἔδωσε αὐτὴν τὴν ἐξουσία;»⁹⁶. Καὶ τί λοιπὸν τοὺς ἀπάντησε σ' αὐτὰ ὁ Χριστὸς, «Θὰ σᾶς ἐρωτήσω», λέγει, «καὶ ἐγὼ κάτι, καὶ ἀπαντήστε μου· Τὸ βάπτισμα τοῦ Ἰωάννη ἀπὸ ποῦ ἦταν; Ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, ἢ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους; Καὶ ἐκεῖνοι σκέφτονταν, λέγει, μεταξύ τους καὶ ἔλεγαν· Ἐὰν ποῦμε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, θὰ μᾶς πεῖ· Γιατὶ δὲν πιστέψατε σ' αὐτόν; Ἐὰν πάλι ποῦμε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, φοβούμαστε τὸν ὄχλο. Γιατὶ ὅλοι θεωροῦσαν τὸν Ἰωάννη ὡς προφήτη. Καὶ τοῦ εἶπαν· Δὲν γνωρίζουμε». Καὶ ὁ Χριστὸς τί ἀπάντησε σ' αὐτὰ; «Οὔτε καὶ ἐγὼ σᾶς λέγω μὲ ποιά ἐξουσία τὰ κάτω

94. Ματθ. 21, 21.

95. Ματθ. 21, 13.

96. Ματθ. 21, 23.

Οὐκοῦν πειρατήριον ὁ Γάδ, τουτέστιν, οἱ αἰεὶ πειράζοντες Φαρισαῖοι. Πλὴν ἀντεπειράζοντο καταπόδας, τουτέστιν εὐθύς. Χριστὸς γὰρ ἦν ὁ κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνὴν δρασσόμενος τοὺς σοφούς ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτῶν, καὶ τὰς τῶν πολυπλόκων βουλάς περιστάς ἀστεί-
5 ως εἰς ἀντίτροφον ζήτησιν.

Περὶ τοῦ Ἄσῃρ.

«Ἄσῃρ πίων αὐτοῦ ὁ ἄρτος, καὶ αὐτὸς δώσει τροφὴν ἄρχουσι». «Πλοῦτός τοι» πάλιν ὁ Ἄσῃρ. Ὡδε γὰρ ἔχει τοῦ σημαινομένου ἢ δήλωσις. Εἴη δ' ἄν, οἶμαί που, κἀνταῦθα νοούμενος, «ἐν ᾧ πάντες
10 εἰσὶν οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ γνώσεως ἀπόκρυφοί», τουτέστι Χριστός, «ὁ ἐν ἀγρῷ κρυπτόμενος θησαυρός», ὁ πολυτίμητος μαργαρίτης, ὁ καὶ ἐν προσώπῳ τῆς σοφίας ἐναργέστατα λέγων «Πλοῦτος καὶ δόξα ἐμοὶ ὑπάρχει, καὶ κτήσις πολλῶν καὶ δικαιοσύνη». Αὐτὸς ὁ τὴν γῆν ἐπισκεψόμενος, καθὰ φησὶν ὁ Δαβὶδ· «Ἐπλήθυνας
15 τοῦ πλουτίσαι αὐτήν». Γράφει δέ που καὶ ὁ σοφώτατος Παῦλος ἡμῖν περὶ αὐτοῦ· «Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ μου πάντοτε περὶ ὑμῶν, ἐπὶ τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ τῇ δοθείσῃ ὑμῖν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὅτι ἐν παντὶ ἐπλουτίσθητε ἐν αὐτῷ, ἐν παντὶ λόγῳ καὶ πάσῃ γνώσει». Συνεπιτώχευσε γὰρ ἡμῖν, καίτοι πλούσιος ὢν ὁ Θεός, ἵνα ἡμεῖς τῇ αὐτοῦ πτωχεῖα
20 πλουτήσωμεν. Τοῦτω δὴ πάντως ἐστὶ καὶ «πίων ὁ ἄρτος», τουτέστι λιπαρὸς ἄγαν καὶ τροφιμώτατος. Τρέφει γὰρ ἡμᾶς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, οὐ μάννα τὸ αἰσθητὸν καθιεῖς, καθὰ καὶ πάλαι τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ, ἀλλ' ἐαυτὸν ταῖς τῶν πιστευόντων ἐνοικίζων ψυχαῖς διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Τοιγάρτοι καὶ ἔφασκε τοῖς Ἰουδαίων δήμοις
25 «Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ Μωσῆς δέδωκεν ὑμῖν τὸν ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὸν ἀληθινόν. Ὁ γὰρ ἄρτος τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ὁ καταβαίνων ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ζωὴν διδούς τῷ κόσμῳ». Καὶ πάλιν «Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς». Ἄρτος δὲ καὶ ἐτέρως νοεῖται ζωοποιὸς κατὰ τι τῶν ἀπορρητοτέρων. Δίδωσι δὲ τοῖς ἄρχουσι τροφὴν. Φαίην γὰρ
30 ἄν, ὅτι Θρόνοι τε καὶ Ἐξουσίαι, Ἄρχαι καὶ Δυνάμεις, Ἄγγελοι καὶ

96α. Ματθ. 21, 24-27.

98. Γέν. 49, 20.

97. Ἦσ. 29, 14. Πρβλ. Α' Κορ. 1, 20.

99. Κολ. 2, 3.

αὐτά»⁹⁶. Λοιπὸν ὁ Γὰδ ἦταν πειρατήριον, δηλαδὴ οἱ Φαρισαῖοι ποῦ πάντοτε πείραζαν. Ὅμως δοκιμάζονταν καὶ αὐτοὶ κατὰ πόδας, δηλαδὴ ἀμέσως. Γιατὶ ὁ Χριστὸς ἦταν ἐκεῖνος ποῦ, σύμφωνα μὲ τὴ φωνὴ τοῦ προφήτη, συνελάμβανε τὶς δολιότητες τῶν σοφῶν μὲ τὴ σοφία τους⁹⁷, καὶ μετέστρεφε τὶς πολυπλοκες σκέψεις τους μὲ τρόπο εὐφυῆ σὲ ἀντίστροφη ἐρώτηση.

Γιὰ τὸν Ἄσῆρ.

«Ὁ Ἄσῆρ θὰ ἔχει ἄφθονα τὰ εἶδη τῆς διατροφῆς, καὶ αὐτὸς θὰ προσφέρει πλούσια γεύματα στοὺς ἄρχοντες»⁹⁸. Τὸ ὄνομα Ἄσῆρ σημαίνει «πλοῦτος». Γιατὶ αὐτὴ εἶναι ἡ κατὰ λέξη μετάφραση τοῦ ὀνόματος. Νομίζω βέβαια, ὅτι καὶ ἐδῶ ὑπονοεῖται ἐκεῖνος «στὸν ὁποῖο εἶναι κρυμμένοι ὅλοι οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως»⁹⁹, δηλαδὴ ὁ Χριστὸς, «ὁ θησαυρὸς ποῦ εἶναι κρυμμένος σὲ χωράφι»¹⁰⁰, τὸ πολῦτιμο μαργαριτάρι, τὸ ὁποῖο λέγει φανερὰ μὲ τὸ πρόσωπο τῆς σοφίας· «Σὲ μὲνα ὑπάρχει πλοῦτος καὶ δόξα καὶ πολλὰ κτήματα καὶ δικαιοσύνη»¹⁰¹. Ἐκεῖνος «ποῦ ἐπισκέφθηκε τὴ γῆ», ὅπως λέγει ὁ Δαβίδ, «καὶ αὗξησε τὸν πλοῦτον αὐτῆς»¹⁰². Ἄλλὰ καὶ ὁ σοφώτατος Παῦλος γράφει κάπου σὲ μᾶς γι' αὐτόν· «Εὐχαριστῶ τὸν Θεό μου πάντοτε γιὰ σᾶς, γιὰ τὴ χάρι τοῦ Θεοῦ ποῦ δόθηκε σὲ σᾶς μέσω τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, γιατί γίνετε πλούσιοι σὲ ὅλα δι' αὐτοῦ, σὲ κάθε λόγο καὶ σὲ κάθε γνώση»¹⁰³. Γιατὶ μαζὶ μὲ μᾶς φτώχευσε καὶ ὁ Θεός, ἂν καὶ εἶναι πλούσιος, ὥστε μὲ τὴ δική του φτώχεια νὰ γίνουμε πλούσιοι ἐμεῖς. Γιατὶ αὐτὸ σημαίνει ὅπωςδήποτε «ἄφθονος ἄρτος», δηλαδὴ πολὺ πλούσιος καὶ θρηπτικώτατος. Γιατὶ ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς μᾶς τρέφει, ὄχι ρίχνοντας τὸ αἰσθητὸ μάννα, ὅπως παλιὰ στοὺς Ἰσραηλίτες, ἀλλὰ ἐγκαθιστώντας τὸν ἑαυτοῦ του μέσα σὲς ψυχῆς αὐτῶν ποῦ πιστεύουν διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε στὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων· «Σᾶς βεβαιῶνω, ὅτι ὁ Μωυσῆς δὲν σᾶς ἔδωσε τὸν ἀληθινὸ ἄρτον ἀπὸ τὸν οὐρανό. Γιατὶ ὁ ἄρτος τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐκεῖνος ποῦ κατεβαίνει ἀπὸ τὸν οὐρανό, καὶ δίνει στὸν κόσμον ζωὴ»¹⁰⁴. Καὶ πάλι· «Ἐγὼ εἶμαι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς»¹⁰⁵. Ὁ ἄρτος ὅμως νοεῖται καὶ κατ' ἄλλην ἔννοια ζωοποιός, σύμφωνα μὲ τοὺς μυστικούς. Καὶ δίνει τροφή στοὺς ἄρχοντες. Θὰ μπορούσα βέβαια νὰ πῶ, ὅτι οἱ Θρόνοι καὶ οἱ Ἐξουσίες, οἱ Ἀρχεῖς καὶ οἱ Δυνάμεις, οἱ Ἄγγελοι καὶ οἱ Ἀρχάγγελοι,

100. Ματθ. 13, 44.

101. Παροιμ. 8, 18.

102. Ψαλμ. 64, 10.

103. Α' Κορ. 1, 4-5.

104. Ἰω. 6, 33.

105. Ἰω. 6, 35.

Ἀρχάγγελοι, καὶ πᾶσα κτίσις ἁγία καὶ λογική, τροφήν ποιεῖται Χριστόν. Καὶ ὡς ἂν νοεῖσθαι τὸ χρῆμα πρόπει.

Ἄλλὰ καὶ τοῖς τῶν ἐπὶ γῆς ποιμνίων καθηγηταῖς διανέμει τροφάς, δηλον δὲ ὅτι τὰς πνευματικὰς, τὴν τῶν θεῶν μυστηρίων ἀποκά-
 5 ληψιν, τὴν ἀπάσης εἶδησιν ἀρετῆς, ἵνα καὶ αὐτοὶ τοὺς ὑπεξευγμένους ἀποτρέφουεν λαοὺς τοῖς εἰς ζωὴν παιδεύμασι. Τοιγάρτοι καὶ πρὸς αὐτούς, «Δωρεὰν ἐλάβετε», φησί, «δωρεὰν δότε». Καὶ μὴν καὶ ἐτέρωθι· «Τίς ἄρα ἐστὶν ὁ πιστὸς δοῦλος καὶ φρόνιμος, ὃν καταστήσει ὁ κύριος αὐτοῦ ἐπὶ τῆς οἰκίας αὐτοῦ, τοῦ δοῦναι ἐν καιρῷ τὸ σιτομέτρι-
 10 ον; Ἄμην λέγω ὑμῖν μακάριος ὁ δοῦλος ἐκεῖνος, ὃν ἐλθὼν ὁ κύριος αὐτοῦ εὐρήσει οὕτως ποιοῦντα. Ἄμην λέγω ὑμῖν, ὅτι ἐπὶ πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῦ καταστήσει αὐτόν». Τοῦτο ποιοῦντας εὐρήσομεν τοὺς τῶν Ἐκκλησιῶν διδασκάλους, καὶ πρό γε δὴ τούτων τοὺς ἁγί-
 15 ποθῶ γὰρ ὑμᾶς ἰδεῖν, ἵνα τι μεταδῶ χάρισμα ὑμῖν πνευματικὸν εἰς τὸ στηριχθῆναι ὑμᾶς». Παρακεκλήσθαι δὲ καὶ αὐτοὶ λέγουσι παρὰ Θεοῦ, τοῖς ἄνωθεν ἀγαθοῖς ἀναπιμπλάντος αὐτούς δηλονότι, καὶ ταῖς διὰ Πνεύματος χρηργίαις πλουσίως καταπαιάνοντος. Ἄσῃρ δὴ σὺν ἄρα Χριστός, ἧ οἱ Χριστὸν πλουτήσαντες, ὧν ἂν νοοῖτο καὶ πίων
 20 ὁ ἄρτος.

Περὶ τοῦ Νεφθαλεῖμ

«Νεφθαλεῖμ στέλεχος ἀνεμμένον, ἐπιδιδούς τῷ γεννήματι κάλ-
 25 λος». Ἐφαρμόσειεν ἂν, οἴμαι τις, καὶ οὐκ ἀπὸ σκοποῦ, καὶ τότε δὴ αὐτοῖς τοῖς ἐν πίστει δεδικαιωμένοις καὶ ἡγιασμένοις ἐν Πνεύματι Ἐλέγετο μὲν γὰρ πρὸς τὴν τῶν Ἰουδαίων μητέρα, φημί δὴ τὴν Ἰερουσαλήμ, διὰ φωνῆς Ἰερεμίον· «Ελαίαν ὠραίαν, εὐσκιον τῷ εἶδει, ἐκάλεσε Κύριος τὸ ὄνομά σου. Εἰς φωνὴν περιτομῆς αὐτῆς ἀνήφθη
 30 πῦρ ἐπ' αὐτήν. Μεγάλῃ ἡ θλίψις ἐπὶ σέ. Ἐχρειώθησαν οἱ κλάδοι αὐτῆς, καὶ Κύριος τῶν δυνάμεων ὁ καταφυτεύσας σε, ἐλάλησεν ἐπὶ σέ κακά». Ὅτε γὰρ ἔδει τὴν καθηκούσης αὐτὴν ἐπιμελείας τυχεῖν (σημαίνει γὰρ, οἴμαι, τουτί, καὶ ἕτερον οὐδέν, ἢ περιτομή), τότε καὶ ἠχρειῶσθαι καὶ ἐμπερηῆσθαι φησιν αὐτήν, ὅτι μὴ παρόντα τὸν

και ὀλόκληρη ἡ ἅγια και λογικὴ κτίση δέχεται ὡς τροφή της τὸν Χριστό. Καί ἔτσι πρέπει νὰ νοεῖται τὸ πρῶγμα.

Ἄλλὰ και στοὺς δασκάλους τῶν ἐπίγειων ποιμνίων χορηγεῖ τροφές, φυσικὰ τὶς πνευματικές, τὴν ἀποκάλυψη τῶν θείων μυστηρίων, τὴ γνώση καθε ἀρετῆς, ὥστε και αὐτοὶ νὰ τρέφουν τοὺς λαοὺς τῆς δικαιοδοσίας τους μὲ τὰ μαθήματα τῆς ζωῆς. Γιατί και σ' αὐτοὺς λέγει «Δωρεὰν ἐλάβατε, δωρεὰν νὰ δίνετε»¹⁰⁶. Ἄλλὰ και ἄλλου «Ποιὸς ἄραγε εἶναι ὁ ἔμπιστος και φρόνιμος ἐκεῖνος οἰκονόμος, τὸν ὁποῖο ὁ Κύριος θὰ τοποθετῆσει ὑπεύθυνο τοῦ σπιτιοῦ του, γιὰ νὰ δίνει στὴν κατάλληλη ὥρα τὴν κανονισμένη τροφή; Σᾶς βεβαιῶνω, ὅτι εἶναι μακάριος ὁ δοῦλος ἐκεῖνος, τὸν ὁποῖο, ὅταν ἔρθει ὁ Κύριός του θὰ τὸν βρεῖ νὰ κάνει τὸ ἔργο του. Ἄλήθεια σᾶς λέγω, ὅτι θὰ τὸν καταστήσει διαχειριστὴ σὲ ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του»¹⁰⁷. Αὐτὸ βλέπουμε νὰ κάνουν οἱ δάσκαλοι τῶν Ἐκκλησιῶν, και πρὶν ἀπὸ αὐτοὺς βέβαια τοὺς ἁγίους ἀποστόλους. Γιατί γράφει σὲ κάποιους ὁ μακάριος Παῦλος «Γιατί ἐπιθυμῶ πάρα πολὺ νὰ σᾶς δῶ, γιὰ νὰ σᾶς μεταδώσω κάποιο χάρισμα πνευματικόν, ὥστε νὰ στηριχθεῖτε»¹⁰⁸. Λένε ὅτι και αὐτοὶ ἐνισχύονται ἀπὸ τὸν Θεόν, ὅτι δηλαδὴ τοὺς γεμίζει μὲ τὰ οὐράνια ἀγαθὰ και τοὺς τρέφει πλοῦσια μὲ τὶς χορηγίες τοῦ Πνεύματος. Ἄσῃρ ἐπομένως νοεῖται ὁ Χριστός, ἡ αὐτοὶ ποὺ ἔχουν ὡς πλοῦτο τους τὸν Χριστό, τῶν ὁποίων μπορεῖ ὁ ἄρτος νὰ θεωρεῖται και πλοῦσιος.

Γιὰ τὸν Νεφθαλεῖμ.

«Νεφθαλεῖμ, βλαστοὶ θὰ ὑψώνονται και θὰ προσδίδουν ὠραιότητα στὴ καρποφόρο βλάστηση»¹⁰⁹. Θὰ μποροῦσε, νομίζω, κάποιος νὰ τὸ ἐφαρμόσει, και μάλιστα ὄχι σκόπιμα, και αὐτὸ πάλι στὸν ἴδιο τὸν Ἐμμανουήλ, ἀλλὰ, ἂν βέβαια θέλει, και σ' αὐτοὺς ποὺ εἶναι δικαιωμένοι μὲ τὴν πίστη και ἁγιασμένοι μὲ τὸ Πνεῦμα. Γιατί λεγόταν στὴ μητέρα τῶν Ἰουδαίων, δηλαδὴ τὴν Ἱερουσαλήμ, μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ἱερεμῆα: «Ὁ Κύριος σὲ ὀνόμασε ἐλὶα ὠραία στὴ μορφὴ και μὲ πλοῦσια φύλλα. Ὅταν ὁμως διέταξε νὰ κοπεῖ, ἄναψε φωτιὰ ἐπάνω της. Θὰ πέσει μεγάλη θλίψη ἐπάνω σου. Ἀχρηστεύθηκαν τὰ κλαδιὰ τῆς, και ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων ποὺ σὲ φύτεψε εἶπε γιὰ σένα ὅτι θὰ σοῦ συμβοῦν μεγάλα κακά»¹¹⁰. Ὅταν δηλαδὴ ἔπρεπε νὰ ἔχει τὴν πρέπουσα φροντίδα (γιατί νομίζω, πῶς αὐτὸ σημαίνει και τίποτε ἄλλο, ἢ περιτομή), τότε, λέγει, και ἀχρη-

108. Ρωμ. 1, 11.

109. Γέν. 49, 21.

110. Ἱερ. 11. 16-17.

γεωργὸν ἐπιγινώσκειν ἤθελε, τὸν, οἷά τινι δρεπάνῃ τῇ τομωτάτῃ, τοῦ πνεύματος ἐνεργεία τῶν ἀρχαίων ἡμᾶς ἀπαλλάττοντα, τουτέστι τῶν γεωδεστέρων καὶ σαρκικῶν, ἵνα τὴν εἰς πᾶν ὀτιοῦν τῶν τεθνασμαμένων ἔφεσιν τε καὶ προθυμίαν ἐκτέκωμεν. Ἔστι γοῦν ἀκοῦσαι λέγον-
 5 τος ἐναργῶς τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ· «Ἐγὼ εἰμι ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινή, καὶ ὁ Πατὴρ μου ὁ γεωργὸς ἐστίν. Πᾶν κλήμα ἐν ἐμοὶ μὴ φέρον καρπὸν, αἶρει αὐτό· καὶ πᾶν τὸ καρπὸν φέρον καθαίρει αὐτό, ἵνα καρπὸν πλείονα φέρῃ». Ρίζα μὲν γὰρ οἷά τις καὶ ἀμπέλου στέλεχος ἐμβεδοθρευμένης ἀσφαλῶς, τῶν εἰς καινότητα ζωῆς
 10 ἐνηνεγμένων ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, κλημάτων δὲ δίκην ἡμεῖς καθ' ἔνωσιν τὴν ἐν Πνεύματι προσπεφύκαμέν τε καὶ ἀπηρητήμεθα νοητῶς, ἀγάπῃ τῇ εἰς αὐτὸν συνδούμενοι καὶ ἐνοσταταλῶντες πιότητι τῇ παρ' αὐτοῦ, καὶ τῇ θεῖα τρεφόμενοι χάριτι πρὸς καρποφορίαν ἀρετῆς.

15 Ἐπισκέπτεται δὲ τὰ καθ' ἡμᾶς σὺν Υἱῷ καὶ αὐτὸς ὁ Πατὴρ. Ἄλλ' ἐστὶ που δῆλον, ὅτι καὶ ἡ ἄμπελος νοοῖτο Χριστός, γεωργὸς δὲ ὁ Πατὴρ, ἐν Χριστῷ δὴ πάντως τὸ ἀρχαῖον ἀποκερεῖ καὶ φροντίδος ἀξιοῖ τὸ ὡς ἄριστα ἔχειν δυνάμενον καὶ καρποφοροῦν ἐν αὐτῷ. Ὅτε τοίνυν ἐχρῆν ἐν ἀμείνοσιν ὀρᾶσθαι γεγενημένην τὴν τῶν Ἰουδαίων
 20 μητέρα, τὴν εὐσκιὸν τε καὶ ὠραίαν ἐλαίαν, ὡς ὁ προφήτης φησὶ, τότε καὶ ἀπόλωλε καὶ ἀνήφθη πῦρ ἐν αὐτῇ. Τοιγάρτοι καὶ ὁ σοφὸς Ἰωάννης, «Ἦδη δὲ καὶ ἡ ἀξίνη», φησὶ, «πρὸς τὴν ρίζαν τῶν δένδρων κεῖται· πᾶν οὖν δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλόν, ἐκκόπτεται, καὶ εἰς πῦρ βάλλεται». Ὅτι δὲ ἐμελλε ταῖς εἰς λῆξιν ἠκούσαις κακοῦ
 25 περιπεσεῖσθαι συμφοραῖς ἢ διαδόητος πόλις, προανεχρησιμώδησε λέγων ὁ προφήτης Ζαχαρίας «Καὶ ἐστὶν ὁ κοπετὸς τῆς Ἱερουσαλήμ ὡς κοπετὸς ροῶνος ἐν πεδίῳ ἐκκοπτομένου». Καὶ πάλιν ὡς πρὸς αὐτήν· «Διάνοιξον, ὁ Λίβανος, τὰς θύρας σου, καὶ καταφαγέτω πῦρ τὰς κέδρους σου. Ὁλολυζέτω πίτυς, διότι πέπτωκε κέδρος. Ὅτι
 30 μεγάλως μεγαστᾶνες ἐταλαιπώρησαν. Ὁλολύξατε, δρῦες τῆς Βασανίτιδος, ὅτι κατεσπάσθη ὁ δρυμὸς ὁ σύμφυτος». Λίβανος μὲν γὰρ ὄρος ἐστὶ τῇ κέδρῳ κατάκομον. Εὐῶδες δὲ τὸ φυτόν, καὶ τῶν ὅτι

111. Ἰω. 15, 1-2.

113. Ζαχ. 12, 11.

112. Μαθ. 3, 10.

114. Ζαχ. 11, 1-2.

στεύθηκε και κήκε αυτή, επειδή δεν ήθελε να αναγνωρίσει τον γεωργό που ήταν παρών, ο οποίος, σαν με κάποιο δρεπάνι πολύ κοφτερό, με την ενέργεια του Πνεύματος μας απαλλάσσει από τα άχρηστα, δηλαδή από τα πιο γήινα και σαρκικά, για να δείξουμε επιθυμία και προθυμία για κάθε τι από αυτά που είναι θαυμαστά. Γιατί είναι δυνατόν να ακούσουμε τον Σωτήρα όλων μας Χριστόν, ο οποίος λέγει δλοκάθαρα: «Εγώ είμαι η αληθινή αμπελος και ο Πατέρας μου είναι ο γεωργός. Κάθε κλήμα δικό μου που δεν κάνει καρπό, το καταστρέφει, και καθένα που παράγει καρπό το καθαρίζει για να δώσει περισσότερο καρπό»¹¹. Γιατί ρίζα κατά κάποιο τρόπο και κορμός της αμπέλου, που είναι φυτευμένη βαθειά και στερεά, αυτών που έχουν οδηγηθεί στην νέα ζωή, είναι ο Κύριός μας Ίησους Χριστός, και εμείς φυτρώσαμε κατά κάποιο τρόπο σαν κλήματα με ένωση πνευματική, και είμαστε αναρτημένοι νοητά σ' αυτόν, συνδεόμενοι με την εις αυτόν αγάπη, και δαπανώντας την πλούσια δική του τροφή, και τρεφόμενοι με τη θεία χάρη προς καρποφορία αρετής.

Και βέβαια επισκέπτεται τα έργα μας μαζί με τον Υίο και ο ίδιος ο Πατέρας. Άλλ' είναι όπωσδήποτε φανερό, ότι αν και αμπελος νοείται ο Χριστός, και γεωργός ο Πατέρας, όμως με τον Χριστό όπωσδήποτε θα κόψει αυτό που είναι άχρηστο και θα φροντίσει αυτό που βρίσκεται σε άριστη κατάσταση και μπορεί να καρποφορεί μόνο του. "Όταν λοιπόν έπρεπε να φαίνεται ότι βρίσκεται μεταξύ των καλύτερων ή μητέρα των Ίουδαίων, ή ευσκιόφυλλη και ώραία έλια, όπως λέγει ο προφήτης, τότε ακριβώς και καταστράφηκε και άναψε φωτιά σ' αυτήν. Γι' αυτό και ο σοφός Ματθαίος λέγει: «Η άξινη βρίσκεται ήδη κοντά στη ρίζα των δένδρων. Κάθε δένδρο λοιπόν που δεν κάνει καλό καρπό κόβεται και ρίχνεται στη φωτιά»¹². "Ότι όμως έπρόκειτο ή περιβόητη πόλη να πέσει σε συμφορές, οι όποιες θα έφταναν στα έσχατα κακά, το προείπε ο προφήτης Ζαχαρίας λέγοντας: «Και ο θρηνος της Ίερουσαλήμ θα είναι σαν τον θρηνο κάμπου φυτεμένου με ροδιές που κόβονται»¹³. Και πάλι σαν για την ίδια πόλη: «Άνοιξε διάπλατα, Λίβανε, τις πόρτες σου, και άς καταφάει φωτιά τις κέδρους σου. Άς θρηνήσουν με ξεφωνητά τα πεύκα, επειδή έπεσαν οι κέδροι. Γιατί τα πελώρια δένδρα έχουν καταρρεύσει. Θρηνήστε δυνατά σεις οι δρύες της χώρας Βασάν, γιατί καταστράφηκε τό πυκνό δάσος»¹⁴. Γιατί ο Λίβανος είναι βουνό φυτεμένο με πυκνές κέδρους, που είναι δένδρα εύωδη, και από τα πιο πολυθαύμα-

μάλιστα τεθνασμασμένων εἰς κάλλος. Λιβάνῳ δὴ οὖν παρεικάζει τὴν Ἱερουσαλήμ, οὐκ ἀθαύμαστον ἔχουσαν τὴν τῶν ἱερέων πληθύν, τό γε ἦκον, φημί, πρὸς τὰς ἐκ νόμου τιμὰς. Τέθειντο γὰρ ἡγούμενοι, καὶ οἷάπερ ἐν δρυμοῖς ἄδρά τε καὶ εὐθυμηκέστατα ξύλα, τὸ τῶν ἄλλων
 5 ἀπάντων ἀνέχοντες μέτρον, καὶ πολὺ τῶν ὑπὸ χεῖρα λαῶν ὑπερκεείμενοι. Ἄλλ' ἐμπέτησται μὲν Ἱερουσαλήμ, τουτέστιν, ὁ Λίβανος, οἱ δὲ ἐν αὐτῇ λαμπροὶ καὶ περιφανέστατοι καὶ τὸ ἐν εὐκλείαις ἔχοντες ὕψος τεθρηνήκασιν ἀλλήλους, πίπτοντές τε καὶ ἀπολλύμενοι, καὶ ὡσπερ τισὶ δρυτόμοις περιπεσόντες εὐσθενεστάτοις τοῖς Ῥωμαίων
 10 στρατηγοῖς. Ἄλλ' ὁ γε Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, δι' ὧν ἐκεῖνοι κακοὶ κακῶς ἀπολώλασι, στέλεχος γέγονεν ἀνειμένον.

Ἐντροφᾶ γὰρ αἰεὶ ταῖς ἀκαταλήκτοις εἰς τὸ ἄνω φοραῖς, καὶ ὅλης, ὡς ἔπος εἰπεῖν, τῆς ὑπ' οὐρανὸν κατευρύνεται. Καὶ αὐτὸ δὴ τοῦτο προανεφώνει σαφῶς ὁ Θεὸς διὰ φωνῆς Ἱεζεκιήλ οὕτω λέγων
 15 «Καὶ λήψομαι ἐκ τῶν ἐπιλέκτων τῆς κέδρου, ἐκ κορυφῆς καρδίας αὐτῶν ἀποκνιῶ, καὶ καταφυτεύσω ἐγὼ ἐπὶ ὄρος ὑψηλόν, καὶ κρεμάσω αὐτὸ ἐν ὄρει μετεώρῳ τοῦ Ἰσραὴλ. Καὶ καταφυτεύσω καὶ ἐξοίσει βλαστὸν καὶ ποιήσει καρπὸν, καὶ ἔσται εἰς κέδρον μεγάλην, καὶ ἀναπαύσεται ὑποκάτω αὐτοῦ πᾶν θηρίον, καὶ πᾶν πετεινὸν ὑπὸ τὴν
 20 σκιάν αὐτοῦ ἀναπαύσεται. Καὶ τὰ κλήματα αὐτοῦ ἀποκατασταθήσεται, καὶ γνώσονται πάντα τὰ ξύλα τοῦ πεδίου, ὅτι ἐγὼ Κύριος, ὁ ταπεινῶν ξύλον ὑψηλόν, καὶ ὑψῶν ξύλον ταπεινόν, καὶ ξηραίνων ξύλον γλωρόν, καὶ ἀναθάλλον ξύλον ξηρόν. Ἐγὼ Κύριος ἐλάλησα, καὶ ποιήσω». Συνίης οὖν ὅτι τὰ ἐπιλεκτα τῆς κέδρου λαβῶν, καταπε-
 25 φύτευκεν ἡμῖν τὸ τῆς ζωῆς ξύλον ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ, τουτέστι Χριστόν. Ἐπιλεκτα δὲ τῆς κέδρου φησὶ τὴν Ἰουδα φυλὴν, τὴν κατάρχουσαν αἰεὶ, καὶ τῶν ἄλλων εὐκλεεστέραν, ἐξ ἧς ἀνέφυ καὶ Ἰεσοαὶ καὶ Δαβὶδ καὶ ἡ ἁγία Παρθένος, ἣ τὸν Ἰησοῦν ἐκτέτοκεν. Ὅτι δὲ καὶ ἐπὶ ξύλον κεκρέμασται δι' ἡμᾶς τὸ ἐκ τῆς ἀπολέκτου κέδρου
 30 ληφθέν, καὶ φυτὸν ἔστι καλὸν τε καὶ εὐανθέστατον, πῶς ἔστιν ἀμφιβάλλειν; Ἀνεβλαστήσαμεν δὲ καὶ ἡμεῖς διὰ θουλής τοῦ Πατρὸς, τὰ πάλαι ξηρὰ καὶ καρπὸν οὐκ ἔχοντα ξύλα, ξηρῶν γεγονότων καὶ ἀνανθέντων τρόπον τινὰ τῶν ὡς ἐν ὑγρότητι καὶ ζωῇ τοῦ νόμου, τουτέστι τῶν ἐξ Ἰσραὴλ. Καὶ οἱ μὲν ἦσαν ὑψηλοὶ, ταπεινοὶ δὲ ἡμεῖς καὶ

στα για την όμορφιά τους. Μὲ τὸν Λίβανο λοιπὸν παρομοιάζει τὴν Ἱερουσαλήμ, ἡ ὁποία εἶχε ἀξιοθαύμαστο πλῆθος ἱερέων, ἀνάλογο, φυσικά, πρὸς τὶς τιμὲς τοῦ νόμου. Γιατὶ ἔχουν ὀρισθεῖ ἡγούμενοι, καὶ σὰν κάποια δένδρα σὲ δάση, χονδρὰ καὶ εὐθυτενῆ, ξεπερνοῦν τὸ μέτρο ὅλων τῶν ἄλλων καὶ ὑπερέχουν πολὺ ἀπὸ τοὺς λαϊκοὺς τῆς δικαιοδοσίας τους. Ἄλλὰ κἀκεῖ ἡ Ἱερουσαλήμ, δηλαδὴ ὁ Λίβανος, καὶ αὐτοὶ οἱ λαμπροὶ καὶ περιφανέστατοι, ποὺ εἶχαν τὸ ὕψος τῆς δόξας, ἔκλαιψαν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, καθὼς ἔπεφταν καὶ φονεύονταν, σὰν νὰ εἶχαν πέσει σὲ πέρα πολὺ δυνατοὺς ξυλοκόπους, στοὺς στρατηγούς τῶν Ρωμαίων. Ἄλλ' ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός, μὲ ἐκείνους διὰ τῶν ὁποίων οἱ ἱερεῖς ἀπολέσθησαν κακὴν κακῶς, μὲ αὐτοὺς ἔγινε δένδρο πανύψηλο.

Χαίρετε λοιπὸν διαρκῶς μὲ τὶς ἀτελείωτες ἐκείνες ἀνυψώσεις του πρὸς τὰ ἄνω, καί, ὅπως λέγει ὁ λόγος, ἀπλώνεται σ' ὅλη τὴ γῆ. Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς φώναζε ἀπὸ πρὶν ὁ Θεὸς μὲ σαφήνεια μὲ τὴ φωνὴ τοῦ προφήτη Ἰεζεκιήλ, λέγοντας: «Θὰ πάρω κλαδί ἀπὸ τὰ ἐκλεκτὰ τῆς κέδρου, ἀπὸ τὴν κορυφὴ τῆς καρδιάς της θὰ τὸ κόψω καὶ θὰ τὸ φυτέψω ὁ ἴδιος πάνω σὲ ὄρος ὑψηλό, καὶ θὰ τὸ κρεμάσω στὸ πανύψηλο ὄρος τοῦ Ἰσραὴλ. Θὰ τὸ φυτέψω καὶ θὰ βγάλει βλαστὸ, καὶ θὰ κάνει καρπὸ καὶ θὰ γίνει κέδρος μεγάλη, καὶ κάτω ἀπὸ αὐτὴν θὰ ἀναπαύεται κάθε θηρίο, καὶ κάθε πτηνὸ κάτω ἀπὸ τὴ σκιά του. Καὶ τὰ κλαδιά της θὰ ἀπλωθοῦν, καὶ θὰ μάθουν ὅλα τὰ δένδρα τῆς πεδιάδας, ὅτι ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριος, ἐγὼ ποὺ ταπεινῶνω τὰ ψηλὰ δένδρα, καὶ ἀνυψῶνω τὰ δένδρα τὰ χαμηλά, καὶ ἀποξηραίνω τὸ δένδρο τὸ χλωρὸ, καὶ κάνω τὸ ξηρὸ νὰ ξανανθίσει. Ἐγὼ ὁ Κύριος μίλησα, καὶ θὰ τὸ κάνω αὐτὸ ποὺ εἶπα»¹⁵. Καταλαβαίνεις λοιπὸν, ὅτι παίρνοντας ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας τὰ ἐπίλεκτα δένδρα τῆς κέδρου, φύτεψε μέσα μας τὸ δένδρο τῆς ζωῆς, δηλαδὴ τὸν Χριστὸ. Ἐπίλεκτα βέβαια δένδρα τῆς κέδρου χαρακτηρίζει τὴ φυλὴ τοῦ Ἰούδα, ἡ ὁποία κυβερνοῦσε πάντοτε, καὶ ἦταν πάντοτε ἐνδοξότερη, ἀπὸ τὴν ὁποία γεννήθηκε καὶ ὁ Ἰησοῦς καὶ ὁ Δαβὶδ καὶ ἡ ἁγία Παρθένος, ἡ ὁποία γέννησε τὸν Ἰησοῦ. Ὅτι ὅμως κρεμάσθηκε καὶ πάνω σὲ ξύλο γιὰ μᾶς τὸ κλαδί ποὺ πάρθηκε ἀπὸ τὴν ἐκλεκτὴ κέδρο καὶ ἔγινε φυτὸ καλὸ καὶ μὲ ὠραία ἀνθη, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἀμφιβάλλουμε; Ξαναβλαστήσαμε ὅμως καὶ ἡμεῖς μὲ τὴ θέληση τοῦ Πατέρα, τὰ ἄλλοτε ξηρὰ καὶ ἄκαρπα δένδρα, ἀφοῦ ἔγιναν ξηρὰ καὶ κατὰ κάποιο τρόπο χωρὶς ἀνθη ἐκεῖνα ποὺ βρισκόνταν μέσα στὴν ὑγρασία καὶ ζοῦσαν τὴ ζωὴ τοῦ νόμου, δηλαδὴ τὰ προερχόμενα ἀπὸ τὸν Ἰσραὴλ. Καὶ ἐκεῖνοι

κατερομμημένοι. Ἄλλ' ὑψώθημεν ἐν Χριστῷ διὰ πίστεως. Οἱ δὲ τῆς ἀρχαίας κατώλισθον δόξης, καὶ γεγόνασι ταπεινοί. Θεὸς οὖν ἐστὶν ὁ τῶν ὄλων Κύριος, ὁ καὶ ἰδίοις νεύμασι ταπεινῶν τὰ ὑψηλά, καὶ ἀνακομίζων ὑψοῦ τὰ ταπεινά, καὶ ξηραίνων ξύλον γλωρῶν, καὶ ἀναθάλλων ξύλον ξηρῶν.

Ὅτι γὰρ ἡ ἀκάνθης καὶ τριβόλου διενεγκόντες οὐδέν, οἱ ἐκ τῆς ἀρχαίας Συναγωγῆς μονονουχὶ καὶ τῆς ἀγίας ἀποκείρονται γῆς, ἀνανέφν δὲ ὥσπερ ἡ τῶν ἐν πίστει πληθύς, καὶ τοῖς τῶν δένδρων εὐσομοτάτοις παρεικάζεται, μαθήση, λέγοντος τοῦ Θεοῦ· «Καὶ ποιήσω τὴν ἔρημον εἰς ἔλη, καὶ τὴν γῆν ἐν ὑδραγωγοῖς. Θήσω εἰς τὴν ἄνυδρον γῆν κέδρον καὶ πύξον καὶ μυρσίνην καὶ κυπάρισσον καὶ λεύκη». Καὶ μεθ' ἕτερα· «Καὶ ἔσται ἀντὶ τῆς στοιβῆς ἀναθήσεται κυπάρισσος, ἀντὶ δὲ τῆς κονύζης ἀναθήσεται μυρσίνη». Διὰ μὲν γὰρ τῆς κέδρου νοήσεις τὴν εἰς ἀφθαρσίαν ἐλπίδα τῶν πεπιστευκότων (σῆπασθαι γὰρ οὐκ οἶδεν ἡ κέδρος), διὰ δὲ τῆς πύξου τὸ μήτε ἐν κουφότητι νοῦ, μήτε μὴν ἐν ἐλαφρία φρενῶν τοὺς ἐν Χριστῷ νοεῖσθαι πρέπον. Συνετοὶ γὰρ ἅπαντες, ἐπεὶ τοὶ νοῦν ἔχουσι τὸν Χριστόν. Ναστόν δὲ ξύλον τὸ πύξιον, καὶ πολλὴν ἔχον ἐν ἑαυτῷ τὴν πύκνωσιν. Διὰ δὲ τῆς μύρτου, τὸ εὐσομον ἐν ἀγιασμῷ καὶ τὸ ἀειθαλὲς ἐν χάριτι. Διὰ δὲ γε τῆς κυπαρίσσου, τὸ ὑψηλὸν καὶ εὐῶδες. Ὑψηλὸν δὲ φημι κατὰ γε τὴν ἀρετὴν καὶ τὸ ὡς ἐν δόγμασι περιφανές. Διὰ δὲ τῆς λεύκης, τὸ οἶνει λαμπρὸν τε καὶ ἔκλευκον εἰς δικαιοσύνην. Λαμπροὶ γὰρ οἱ ἐν Χριστῷ, τῇ παρ' αὐτοῦ καταλαγαίζομενοι χάριτι. Στέλεχος δὲ οὖν ἀνεμῆνον Νεφθαλεΐμ, ἢ αὐτὸς ὁ Χριστός, ἢ οἱ Χριστοῦ γνώριμοι. Ἐπειδὴ δὲ φησι· «Ἐπιδιδούς τῷ γεννήματι κάλλος», ὑποδηλώσειεν ἂν, ὡς ἐγῶμαι, τοιοῦτόν τι πάλιν. Ἐν ἀρχαῖς μὲν γὰρ ὁ Χριστός, ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς ὀρώμενος σχήματι, ὅτι Θεὸς κατὰ φύσιν ἐστὶ, καὶ εἰ γέγονε σὰρξ, οὐκ ἐπιστεύετο. Καὶ γοῦν λιθόλευστον μὲν ποιεῖν οἱ Ἰουδαῖοι ἀπετόλμων, ἐπίκλημα καὶ γραφήν 30 ἐπιρριπτοῦντες αὐτῷ τὸ «Ὅτι σὺ, ἄνθρωπος ὢν, ποιεῖς σεαυτὸν Θεόν».

Εὐρήσομεν δὲ καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀγίους ἀποστόλους κατατεθηπότας μὲν ὡς τερατουργόν, πλην οὐπω σαφῶς τὸ περὶ αὐτοῦ συνιέντας

βέβαια ἦταν ψηλοί, ἐνῶ ἐμεῖς ταπεινοὶ καὶ παραπεταμένοι. Ὅμως ὑψώθηκαμε ἐμεῖς μὲ τὴν πίστη μας στὸν Χριστό¹¹⁶, ἐνῶ ἐκεῖνοι ξέπεσαν ἀπὸ τὴν παλιά δόξα καὶ ἔγιναν ταπεινοί. Εἶναι λοιπὸν Θεὸς ὁ Κύριος τῶν ὄλων, ὁ ὁποῖος μὲ τὰ νεύματά του ταπεινώνει τὰ ψηλά, καὶ ἀνεβάξει ψηλά τὰ ταπεινά, καὶ ξηραίνει τὸ δένδρο τὸ χλωρὸ, καὶ κάνει τὰ ξηρὰ νὰ ξαναβλαστήσουν.

Ὅτι ὅμως οἱ τῆς ἀρχαίας Συναγωγῆς δὲν διαφέρουν καθόλου ἀπὸ τὰ ἀγκάθια καὶ τὰ τριβόλια, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο κουρεύουν καὶ τὴν ἅγια γῆ, στὴ θέση τῶν ὁποίων φύτρωσε τὸ πλῆθος τῶν πιστῶν, πού παρομοιάζεται μὲ τὰ πιὸ εὖοσμα δένδρα, θὰ τὸ μάθεις ἀπὸ τὸν Θεό, ὁ ὁποῖος λέγει· «Καὶ θὰ μεταβάλω τὴν ἔρημο σὲ βάλτο, καὶ τὴν ξηρὰ σὲ ὑγραγωγεῖα. Θὰ βάλω στὴν ἀνυδρη γῆ κέδρους καὶ πεῦκα καὶ μυρτιές καὶ κυπαρίσσια καὶ λεῦκες»¹¹⁷. Καὶ μετὰ ἀπὸ κάποια ἄλλα· «Καὶ ἀντὶ τῆς θαμνώδους στοιβῆς θὰ ὑψωθεῖ κυπαρίσσι, καὶ ἀντὶ τῆς δυσώδους κονύζης θὰ βλαστήσει μυρτιά»¹¹⁸. Ἀπὸ αὐτὰ μὲ τὴν κέδρο νὰ ἐννοήσεις τὴν ἐλπίδα ἐκείνων πού πίστεψαν στὴν ἀθανασία, γιατί ἡ κέδρος δὲν σαπίζει, καὶ μὲ τὸ πεῦκο, ὅτι οἱ ὄπαδοὶ τοῦ Χριστοῦ δὲν πρέπει νὰ ἔχουν οὔτε ἐλαφρότητα νοῦ, οὔτε ἐπιπολαιότητα φρενῶν. Γιατί ὅλοι εἶναι συνετοί, ἐπειδὴ ἔχουν ὡς νοῦ τὸν Χριστό. Γιατί τὸ ξύλο τοῦ πεύκου εἶναι στερεὸ καὶ πολὺ συμπτυκνωμένο. Μὲ τὴ μυρτιά πάλι συμβολίζεται ἡ εὐωδία τοῦ ἁγιασμοῦ καὶ ἡ ἀειθαλῆς χάρις. Μὲ τὸ κυπαρίσσι πάλι, συμβολίζεται τὸ ψηλὸ καὶ εὖοσμο. Ψηλὸ βέβαια ἐννοῶ ὡς πρὸς τὴν ἀρετὴ καὶ τὴν ἀνωτερότητα τῶν δογμάτων. Μὲ τὴν λεύκη συμβολίζεται τὸ κατὰ κάποιον τρόπο λαμπρὸ καὶ κατάλευκο τῆς δικαιοσύνης. Γιατί οἱ ὄπαδοὶ τοῦ Χριστοῦ εἶναι λαμπροί, ἐπειδὴ λαμπρύνονται μὲ τὴ χάρις του. Δένδρο λοιπὸν πανύψηλο εἶναι ὁ Νεφθαλείμ, δηλαδή ὁ Χριστός, ἢ οἱ φίλοι τοῦ Χριστοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως λέγει, «πού προσίδει στοὺς ἀπογόνους του κάλλος»¹¹⁹, θὰ μπορούσε νὰ ὑποδηλώσει, ὅπως ἐγὼ νομίζω, πάλι κάτι τέτοιο· Ὅτι δηλαδή στὴν ἀρχὴ ὁ Χριστὸς πού τὸν ἔβλεπαν μὲ τὴ μορφή τῆ δικῆ μας ἐπειδὴ ἔλαβε ἀνθρώπινη σάρκα, δὲν πιστευόταν ὅτι εἶναι Θεὸς κατὰ φύση. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι τόλμησαν νὰ τὸν λιθοβολήσουν, ἐπιρρίπτοντάς του ὡς κατηγορία καὶ καταδίκη τὸ· «Ὅτι σὺ, ἐνῶ εἶσαι ἄνθρωπος, κάνεις τὸν ἑαυτὸ σου Θεό»¹²⁰.

Θὰ βροῦμε βέβαια καὶ τοὺς ἴδιους τοὺς ἀγίους ἀποστόλους νὰ τὸν θαυμάζουν βέβαια ὡς θαυματοποιό, νὰ μὴ ἔχουν ὅμως κατανοήσει

μυστήριον. Τοιγάρτοι κατηννάζετο μὲν ἡ θάλασσα καὶ πνευμάτων
 ἀγρίων ἀνεκόπτετο φορὰ, Χριστοῦ γενέσθαι προστάττοντος, οἱ δέ,
 φησί, διελογίζοντο ἐν ἑαυτοῖς λέγοντες «Ποταπὸς ἐστὶν οὗτος, ὅτι
 καὶ ἡ θάλασσα καὶ οἱ ἄνεμοι ὑπακούουσιν αὐτῷ;». Ὁρᾷς ὅπως, ὅπερ
 5 ἦν κατὰ φύσιν, τουτέστι Θεός, καὶ εἰ γέγονε σὰρξ, οὕτω τοῖς κατὰ
 κόσμον ἐγνωρίζετο, καὶ ἦν ἐν δόξαις ταῖς οὕτω λαμπραῖς; Ἐπειδὴ
 δὲ πρὸς ἐπίδοσιν ἐν ἡμῖν ἡ περὶ αὐτοῦ κεχώρηκε γνώσις, ἐπιστεύθη
 λοιπὸν, ὅτι Θεὸς κατὰ φύσιν ἐστί, «καὶ αὐτῷ πᾶν γόνυ κάμψει», προ-
 σκυνοῦσης αὐτὸν τῆς ὑπ' οὐρανόν. Οὐκοῦν προϊούσης εἰς τελειότη-
 10 τα τῆς περὶ αὐτοῦ γνώσεως ἐν ἡμῖν, ὠραῖος ὢν κάλλει παρὰ τοὺς
 υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, τότε δὴ, τότε διαγιγνώσκεται. Εἰ δὲ δὴ καὶ ἐφ'
 ἡμῶν νοοῖτο τυχὸν τό, «Ἐπιδιδούς τῷ γεννήματι κάλλος», οὐκ ἀσυμ-
 φανῆς ὁ λόγος. Προκόπτοντες γὰρ αἰεὶ κατὰ ἀρετὴν καὶ τῶν ἀμεινό-
 νων ἐφικνούμενοι, ἤτοι τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενοι, κατὰ τὴν
 15 τοῦ μακαρίου Παύλου φωνήν, εἰς κάλλος αἰεὶ τὸ περιφανέστερον
 ἀναθρώσκομεν· κάλλος δὲ φημι τὸ πνευματικόν, ἵνα καὶ ἡμῖν λέγη-
 ται λοιπὸν· «Ἐπεθύμησεν ὁ Βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου».

Περὶ τοῦ Ἰωσήφ.

«Υἱὸς ἠϋξημένος Ἰωσήφ· υἱὸς ἠϋξημένος, ζηλωτῆς υἱὸς μου
 20 νεώτατος, πρὸς με ἀνάστρεψον. Εἰς ὃν διαβουλεύόμενοι ἐλοιδοροῦν,
 καὶ ἐνεῖχον αὐτῷ κύριοι τοξενμάτων, καὶ συνετριβή μετὰ κράτους τὰ
 τόξα αὐτῶν, καὶ ἐξελύθη τὰ νεῦρα βραχιόνων χειρῶν αὐτῶν διὰ
 χεῖρα δυνάστου Ἰακώβ· Ἐκείθεν ὁ κατισχύσας Ἰσραὴλ παρὰ Θεοῦ
 τοῦ πατρός σου, καὶ ἐδοθήθησέ σοι ὁ Θεὸς ὁ ἐμός, καὶ εὐλόγησέ σε
 25 εὐλογίαν οὐρανοῦ ἄνωθεν, καὶ εὐλογίαν γῆς ἐχούσης πάντα, ἔνεκεν
 εὐλογίας μαστῶν καὶ μήτρας, εὐλογίας πατρός σου καὶ μητρός σου.
 Ὑπερίσχυσας ἐπ' εὐλογίαις ὀρέων μονίμων, καὶ ἐπ' εὐλογίαις θινῶν
 αἰωνίων, αἱ ἔσσονται ἐπὶ κεφαλὴν Ἰωσήφ, καὶ ἐπὶ κορυφῆς, ὧν ἠγγή-
 σατο, ἀδελφῶν». Ἐπ' αὐτὸν ἡμῖν πάλιν τὸν Ἐμμανουήλ ὁ τῆς προ-
 30 φητείας διέρπει λόγος. Εἴη δ' ἄν, οἰμαί που, τὸ δηλούμενον ἐξ αὐτῆς

121. Ματθ. 8, 27. Μάρκ. 4, 40.

124. Φιλ. 3, 13-14.

122. Φιλ. 2, 10.

125. Ψαλμ. 44, 12.

123. Ψαλμ. 44, 3.

126. Γεν. 49, 22-26.

ἀκόμα καλὰ τὸ μυστήριον ποὺ τὸν περιέβαλλε. Γι' αὐτὸ λοιπόν, ἐνῶ διαταζόταν ἡ θάλασσα νὰ ἡρεμήσει καὶ κόπαζαν οἱ δυνατοὶ ἄνεμοι μὲ τὴν προσταγὴ τοῦ Χριστοῦ, ἐκεῖνοι, λέγει, συλλογιζόνταν μέσα τους καὶ ἔλεγαν· «Τὶ εἶδους ἄνθρωπος εἶναι αὐτός, ὥστε νὰ ὑπακούουν σ' αὐτὸν καὶ ἡ θάλασσα καὶ οἱ ἄνεμοι;»¹²¹. Βλέπεις πῶς, αὐτὸ ποὺ ἦταν κατὰ φύσιν, δηλαδή Θεός, μολονότι ἐγινε ἄνθρωπος, δὲν ἦταν γνωστὸ ἀκόμα στοὺς κοσμικοὺς, καὶ δὲν ἦταν ἀκόμα λαμπρὸς οἱ δόξες του; Ὅταν ὁμως ἡ γνώση γι' αὐτὸν προχώρησε μέσα μας καὶ αὐξήθηκε, πιστεύθηκε τότε, ὅτι εἶναι κατὰ φύσιν Θεός, «Καὶ ὅτι θὰ κλίνει κάθε γόνατο σ' αὐτόν»¹²², μὲ τὸ νὰ τὸν προσκυνήσει ὅλη ἡ ὑφήλιος. Ἐπομένως καθὼς προχωροῦσε σὲ τελειότητα ἡ γνώση μας γι' αὐτόν, τότε ἀκριβῶς διαπιστώθηκε, ὅτι εἶναι ὠραῖος σὲ ὁμορφιὰ περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους¹²³. Ἐὰν τυχὸν ὁμως νοηθεῖ καὶ γιὰ μᾶς τὸ, «Θὰ ἀποδώσει στοὺς ἀπογόνους τοῦ ὠραιότητα», ὁ λόγος εἶναι φανερός. Γιατὶ προκοπτόντας διαρκῶς στὴν ἀρετὴ καὶ φτάνοντας στὰ ἀνώτερα, δηλαδή ἐπεικτεινόμενοι πρὸς τὰ ἔμπροσ, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ μακάριου Παύλου, ἀνεβαίνουμε διαρκῶς στὸ πῶς περίλαμπρο κάλλος¹²⁴. Κάλλος βέβαια ἐννοῶ τὸ πνευματικόν, ὥστε νὰ ἰσχύει καὶ γιὰ μᾶς· «Ἐπιθύμησε ὁ βασιλεὺς τὸ κάλλος σου»¹²⁵.

Γιὰ τὸν Ἰωσήφ.

«Ἰωσήφ, ἔνδοξο τέκνον μου, ἔνδοξο καὶ ἀγαπημένον παιδί τῶν γηραιῶν μου, γύρισε ἀπὸ τὴν ξενιτεὶα κοντὰ μου. Ἐναντίον αὐτοῦ, ἄνθρωποι ποὺ σκέφτονταν πονηρὰ, ἐξεστόμιζαν βροσιές, ἄνθρωποι ποὺ εἶχαν τὴν ἰκανότητα σὲ πολέμους μὲ τὸξα τὸν ζήλευαν καὶ τὸν μισοῦσαν, ἀλλὰ τὰ τὸξα τους συντρίφθηκαν μὲ μεγάλη δύναμη, καὶ τὰ νεῦρα τῶν χειρῶν τους παρέλυσαν ἀπὸ τὸ παντοδύναμον χερὶ τοῦ Θεοῦ τοῦ Ἰακώβ. Ἀπὸ ἐκεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ τοῦ πατέρα σου Ἰακώβ ἔχεις ἀντλήσει τὴ δύναμή σου. Ὁ Θεὸς μου σὲ βοήθησε καὶ σὲ εὐλόγησε μὲ πλοῦσια εὐλογία ἀπὸ τὸν οὐρανόν, καὶ ἀπὸ τὴ γῆ κάτω, ἡ ὁποία καρποφορεῖ πλοῦσια, λόγω τῆς εὐλογίας τῶν μαστῶν καὶ τῆς μήτρας, τῆς εὐλογίας τοῦ πατέρα σου καὶ τῆς μητέρας σου. Οἱ εὐλογίες αὐτὲς θὰ εἶναι ἀνώτερες ἀπὸ τὴ μακροδιότητα τῶν βουνῶν καὶ πολυαριθμότερες ἀπὸ τὶς αἰῶνες ἀμώδεις ἐκτάσεις, καὶ οἱ ὁποῖες θὰ ἔρθουν στὸ κεφάλι τοῦ Ἰωσήφ καὶ στὴν κορυφὴ ἐκείνου ποὺ ἐγινε προστάτης τῶν ἀδελφῶν του»¹²⁶. Καὶ ὁ λόγος αὐτὸς τῆς προφητείας πηγαίνει γιὰ μᾶς ἀφανῶς πρὸς τὸν Ἐμμανουήλ.

ἕτερον οὐδὲν ἢ ὅπερ ἔφην ἀρτίως, τό, «Ἐπιδιδούς τῷ γεννήματι κάλλος». Τὸ γὰρ ηὔξησθαι λέγειν αὐτόν, τὴν εἰς τὸ ἀπ' ἀρχῆς ἐπίδοσιν, καὶ ἐπιδρομὴν τῆς ἐνούσης αὐτῷ ἐνκλείας φυσικῶς, διασημαίνει πάντως, κατὰ γε τὸ ὀρθῶς ἔχειν ὑπειλημμένον. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ μονο-
 5 γενῆς τοῦ Θεοῦ Λόγος, Θεὸς ὑπάρχων καὶ ἐκ Θεοῦ, κεκένωκεν ἑαυτόν, κατὰ τὰς Γραφάς, καθεὶς ἐθέλοντῆς εἰς ὅπερ οὐκ ἦν, καὶ τὴν ἀδοξοτάτην ταύτην σάρκα ἠμπέσχετο, καὶ ἐν τῇ τοῦ δούλου μορφῇ πέφηνε, γεγονῶς ὑπήκοος τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ μέχρι θανάτου ταύτη-
 10 τον λοιπὸν ὑπερνωθῆσθαι λέγεται, καὶ ὡς οὐκ ἔχων διὰ τὸ ἀνθρώπινον μονονοχί, καὶ ἐν χάριτος μοίρα, λαβεῖν «τὸ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πάν ὄνομα», κατὰ τὴν τοῦ μακαρίου Παύλου φωνήν.

Ἄλλ' ἦν τὸ χρῆμα κατὰ τὸ ἀληθές, οὐ δόσις ὡς ἐν ἀρχῇ τῶν οὐκ ἐνόητων αὐτῷ φυσικῶς πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Νοοῖτο δ' ἂν μᾶλλον ἀναφοίτησις καὶ ἀναδρομὴ πρὸς τὸ ἐν ἀρχῇ, καὶ οὐσιωδῶς καὶ ἀνα-
 15 ποβλήτως ὑπάρχον αὐτῷ. Τοιγάρτοι καὶ ἔφασκε, τῆς ἀνθρωπότητος τὸ σμικροπρεπές ὑποδύς οἰκονομικῶς «Πάτερ, δόξασόν με τῇ δόξῃ ἣ εἶχον πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι παρὰ σοί». Ἄει γὰρ ἦν ἐν δόξῃ θεοπρεπεί τῷ ἰδίῳ συνυπάρχων Γεννήτορι πρὸ παντός αἰῶνος καὶ χρόνου καὶ τῆς τοῦ κόσμου καταβολῆς. Αὕξην δὴ οὖν νοητέον
 20 ἐπὶ Χριστοῦ, τὴν τῆς ἐνκλείας ἐπίδοσιν, ἣν αἰεὶ πως ἐνρύτεραν καὶ ἐμφανεστέραν ἔχει Θεός· ὅτι κατὰ φύσιν ἐστὶ παρὰ τῶν ἐν κόσμῳ νοούμενος, καὶ ὡς τῶν ὅλων Κύριος, σνδοξολογούμενός τε καὶ συμπροσκυνούμενος τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ. Πλὴν αὐτὸς ὑπάρχων τῶν αἰῶνων ὁ ποιητής, νοοῖτ' ἂν εἰκότως γεγονῶς καὶ νεώτατος. Πέ-
 25 φηνε γὰρ ἐν τελευταίοις τοῦ αἰῶνος καιροῖς μετὰ τὸν τῶν ἁγίων προφητῶν ἐνκλεᾶ τε καὶ ἀξιάγαστον χορόν, καὶ ἀπαξιλῶς μετὰ πάντας τοὺς πρὸ τῆς ἐπιδημίας ὡς ἐν νύϊων τάξει λελογισμένους δι' ἀρετήν.

Ζηλωτὸς δὲ ὅτι γέγονεν ὁ Ἐμμανουήλ, πῶς ἔστιν ἀμφιβαλεῖν;
 30 Ἄλλὰ ζηλωτὸς μὲν ἀγίοις, οἳ τοῖς ἔχνεσιν αὐτοῦ κατακολουθεῖν σπουδάξοντες, καὶ πρὸς τὸ θεῖον αὐτοῦ μορφούμενοι κάλλος, αὐτόν

127. Γέν. 49, 21.

130. Φιλ. 2, 9.

128. Φιλ. 2, 7.

131. Ἰω. 17, 5.

129. Φιλ. 2, 8.

Καὶ δὲν μπορεῖ, νομίζω, αὐτὸ πού ἐννοεῖ νὰ εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνο ἐκεῖνο πού εἶπα πρόσφατα, δηλαδή «Ὅτι θὰ ἀποδώσει στους ἀπογόνους του ὡραιότητα»¹²⁷. Γιατὶ λέγοντας ὅτι ὁ Ἰωσήφ μεγάλωσε τὴν ἐξαρχῆς ἐπίδοσή του, καὶ ὅτι ἦρθε σ' αὐτὸν μὲ τρόπο φυσικὸ ἢ δόξα πού ἔχει, σημαίνει ὅπωςδήποτε φανερὰ αὐτὸ πού σωστά ἔχουμε ὑπονοήσει. Ἐπειδὴ δηλαδή ὁ μονογενὴς Λόγος τοῦ Θεοῦ, πού εἶναι Θεὸς γεννημένος ἀπὸ τὸν Θεό, ταπεινώσε τὸν ἑαυτοῦ, σύμφωνα μὲ τὶς Γραφές¹²⁸, κατεβαίνοντας μὲ τὴ θέλησή του σ' αὐτὸ πού δὲν ἦταν, καὶ φόρεσε τὴν τόσο πολὺ ἄδοξη αὐτὴ σάρκα καὶ παρουσιάσθηκε μὲ τὴ μορφή δούλου καὶ ἔγινε ὑπάκουος στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα του μέχρι τὸν θάνατο¹²⁹, γι' αὐτὸ λοιπὸν λέγεται ὅτι ὑπερυψώθηκε, καὶ σὰν νὰ μὴ εἶχε λόγῳ τῆς ἐνανθρωπήσεως του, ἔλαβε κατὰ κάποιον τρόπο ὡς μερίδιο χάριτος, «τὸ ὄνομα πού εἶναι πάνω ἀπὸ κάθε ὄνομα», σύμφωνα μὲ τὰ λεγόμενα τοῦ μακαρίου Παύλου¹³⁰.

Ἄλλ' ὅμως στὴν πραγματικότητα δὲν ἐπρόκειτο γιὰ χορήγηση ἑνὸς πράγματος πού δὲν ὑπῆρχε σ' αὐτὸν ἀπὸ τὴ φύση του, κάθε ἄλλο, ἀλλὰ πρέπει μᾶλλον νὰ θεωρηθεῖ σὰν ἐπαναφορὰ καὶ ἐπιστροφή σ' αὐτὸ πού ἀπὸ τὴν ἀρχὴ εἶχε καὶ ὑπῆρχε σ' αὐτὸν καὶ οὐσιαστικὰ καὶ δὲν εἶχε ἀποδληθεῖ. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε, ἔχοντας ὑποδυθεῖ τὴ μικροπρέπεια τῆς ἀνθρώπινης φύσεως κατ' οἰκονομία· «Πατέρα, δόξασέ με μὲ τὴ δόξα πού εἶχα προτοῦ νὰ δημιουργηθεῖ ὁ κόσμος ἀπὸ σένα»¹³¹. Γιατὶ εἶχε πάντοτε τὴ δόξα πού ταιριάζει σὲ Θεό, ἐφόσον συνυπῆρχε μὲ αὐτὸν πού τὸν γέννησε πρὶν ἀπὸ κάθε αἰῶνα καὶ χρόνο καὶ ἀπὸ τότε πού ἔγινε ὁ κόσμος. Αὕξηση λοιπὸν στὴν περίπτωση τοῦ Χριστοῦ πρέπει νὰ θεωρήσουμε τὴν ἐπίδοση τῆς δόξας, τὴν ὁποία πάντοτε ὁ Θεὸς τὴν ἔχει εὐρύτερη καὶ περισσότερο φανερῆ. Γιατὶ νοεῖται ὅτι εἶναι κατὰ φύση κοντὰ στὸν κόσμον, καὶ ὡς Κύριος τῶν ὅλων δοξάζεται καὶ προσκυνεῖται μαζί μὲ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα του. Ὅμως ἐπειδὴ αὐτὸς εἶναι ὁ δημιουργὸς τῶν αἰῶνων, θὰ πρέπει (ὁ Υἱὸς) νὰ θεωρηθεῖ ὅτι ἦταν καὶ νεώτατος. Γιατὶ ἐμφανίσθηκε κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια τοῦ αἰῶνα, μετὰ ἀπὸ τὸν δοξασμένο καὶ ἀξιογάπητο χορὸ τῶν ἀγίων προφητῶν, καὶ γενικὰ μετὰ ἀπὸ ὅλους ἐκείνους πού πρὶν ἀπὸ τὴν ἔλευσή του θεωροῦνταν ὅτι ἀνήκουν στὴν τάξη τῶν υἱῶν ἐξαιτίας τῆς ἀρετῆς τους.

Ὅτι ὅμως ὁ Ἐμμανουὴλ ἦταν καὶ ἀξιοζήλευτος, πῶς μποροῦμε νὰ ἀμφιβάλουμε; Ἀλλὰ ἀξιοζήλευτος ἦταν στους ἀγίους, οἱ ὁποῖοι προσπαθώντας νὰ ἀκολουθήσουν τὰ ἴχνη του καὶ ἀποκτώντας τὸ κάλλος

τε ποιούμενοι τῶν πρακτέων ὑπογραμμίον, τὴν ἀπασῶν ἀρίστην ἀπο-
 φέρονται δόξαν. Ζηλωτὸς γε μὴν καὶ καθ' ἕτερον ἂν νοοῖτο τρόπον
 τοῖς οὐκ ἀγαπᾶν ἡρημένοις, φημί δὲ τοῖς Ἰουδαίων καθηγηταῖς, ἦτοι
 τοῖς Γραμματεῦσι καὶ Φαρισαίοις, οἱ πικρὸν ὠδίνοντες ἐν ἑαυτοῖς
 5 ζῆλον καὶ βασκανίας ὑπόθεσιν τὴν ἀπαράβλητον αὐτοῦ ποιούμενοι
 δόξαν, κατὰ πολλοὺς ἠλίσκοντο τρόπους. Διανίστη μὲν γὰρ τοὺς
 νεκροὺς ὁ Χριστὸς ὀδωδότας ἤδη καὶ διεφθαρμένους, καὶ αὐτοῦ τοῦ
 θανάτου κρείττων ἐφαίνεται. Οἱ δέ, κατατεθηπέναι δέον καὶ πρὸς τὸ
 χρῆναι πιστεύειν ἴσθαι, λοιπὸν οὐδὲν ἐνδοιάζοντας ἔτι, τοῦτο μὲν
 10 οὐκ ἔδρων, ἐδάκνοντο δὲ τῷ φθόνῳ καὶ πικρὰς ἐδέχοντο λύπας εἰς
 νοῦν. Τὸν ἐκ γενετῆς ἰάτο τυφλόν, καὶ ἁμαρτωλὸν ἀπεκάλουν. Δαι-
 μονίων ἀκαθάρτων ἠλαύνοντο σίφη, καὶ χορηγὸν αὐτῷ τῆς δυνάμε-
 ως τὸν Βεελζεβούλ κατεψεύδοντο, λίθοις ἔβαλλον, ἀνοσιώτατα λέ-
 γοντες «Περὶ καλοῦ ἔργου οὐ λιθάζομέν σε, ἀλλὰ περὶ θλασφημίας,
 15 ὅτι σὺ, ἄνθρωπος ὢν, ποιεῖς σεαυτὸν Θεόν». Διεπρίοντο λέγοντες
 «Οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος· δεῦτε ἀποκτείνωμεν αὐτόν». Ζηλωτὸς
 οὖν ἄρα καὶ τοῖς μισεῖν ἐλομένοις, πλὴν οὐκ εἰς ἅπαν ἀλώσιμος. Εἰ
 γὰρ καὶ ἀνέτλη σταυρόν, ἀλλ' ὡς Θεὸς ἀνεβίω, πατήσας τὸν θάνατον,
 μονονουχὶ δὲ καὶ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἐπιφωνοῦντος καὶ λέγοντος
 20 «Πρὸς με ἀνάστρεψον». Ἀναβέβηκε γὰρ εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἵνα καὶ
 ἀκούσῃ λέγοντος· «Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς
 σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου».

“Οτι γὰρ ὑποπεπτώκασι, καίτοι πλείστην ὄσσην τὴν κατ' αὐτοῦ
 25 μανίαν ὠδίνοντες, ἐδίδαξεν εἰπὼν «Εἰς ὃν διαβουλενόμενοι ἐλοιδό-
 ρουν, καὶ ἐνεῖχον αὐτῷ κύριοι τοξευμάτων». Συνέδρια γὰρ συναγεί-
 ροντες ἐβουλεύοντο πικρὰ «τῶν τοξευμάτων οἱ κύριοι», τουτέστιν οἱ
 τῶν λαῶν ἡγεμόνες, οἱ ἐπ' αὐτῷ παραθήγοντες τοὺς οἴονεϊ τραυμα-
 τίζοντας, καὶ ἀκίδων ἐν τάξει μονονουχὶ καὶ ἐμπηγνυμένους, διὰ τοῦ
 τὸ δρᾶν ἃ μὴ θέμις ἀποτολμᾶν, καὶ θηρῶν ἀγρίων ἐπιθρῶσκειν
 30 δίκην. Πλὴν συνετριβή τὰ τόξα αὐτῶν, καὶ ἐξελύθη νεῦρα βραχιό-
 νων αὐτῶν διὰ χεῖρα δυνάστου Ἰακώβ, τουτέστι τοῦ Θεοῦ καὶ
 Πατρὸς, ὃς ἐστι τῶν δυνάμεων Κύριος, ὃς καὶ ἐυλογεῖσθαι παρε-
 σκεύασε τὸν Υἱὸν ἐν τε οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. Γράφει μὲν γὰρ ὁ

αὐτοῦ καὶ κáνοντάς τον ὑπόδειγμα τῶν πράξεών τους, ἀποκτοῦν τὴν ἄριστη ἀπὸ ὅλες δόξα. Ἄλλὰ ἀξιθαύματος θά μπορούσε νὰ θεωρηθεῖ καὶ μὲ ἄλλον τρόπο ἀπὸ ἐκείνους πού δὲν τὸν ἀγαποῦν, ἐννοῶ τοὺς δασκάλους τῶν Ἰουδαίων, δηλαδὴ τοὺς Γραμματεῖς καὶ Φαρισαίους, οἱ ὁποῖοι, ἔχοντας μέσα τους μεγάλη ζήλεια καὶ κáνοντας ἀφορμὴ φθόνου τὴν ἀπαράμλλη δόξα του, ὑπέφεραν κατὰ πολλοὺς τρόπους. Γιατί, ὅταν ὁ Χριστὸς ἀνάστανε τοὺς νεκροὺς πού ἤδη ἀπέπνεαν ὁσμὴ καὶ θρίσκο- νταν σὲ ἀποσύνθεση, ἐμφανίζοταν ἀνώτερος καὶ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν θάνα- το. Καὶ ἐκεῖνοι, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ θαυμάζουν καὶ νὰ ὀδηγοῦνται σὸ ὅτι ἔπρεπε νὰ πιστέψουν, χωρὶς κανένα πλῆον ἐνδοιασμό, αὐτὸ βέβαια δὲν τὸ ἔκαναν, ἀλλὰ δαγκάνονταν ἀπὸ τὸ φθόνο, καὶ δοκίμαζαν μεγάλη λύπη στὸν νοῦ. Θεράπευε τὸν ἐκ γενετῆς τυφλό, καὶ τὸν ἀποκαλοῦσαν ἁμαρτωλό¹³². Διῶχνονταν στίφη δαιμόνων, καὶ διέδιδαν ψευδῶς ὅτι εἶχε χορηγὸ τῆς δυνάμεις του τὸν Βεελζεβούλ¹³³, τὸν λιθοβολοῦσαν καὶ ἀνε- ρώτατα ἔλεγαν· «Δὲν σὲ λιθοβολοῦμε γιὰ καλὸ ἔργο, ἀλλὰ γιὰ βλασφη- μία, ἐπειδὴ σύ, ἐνῶ εἶσαι ἄνθρωπος, κάνεις τὸν ἑαυτὸ σου Θεό¹³⁴. Ἔτριζαν τὰ δόντια τους λέγοντας· «Αὐτὸς εἶναι ὁ κληρονόμος· ἔλατε νὰ τὸν σκοτώσουμε¹³⁵. Τὸν ζήλευαν λοιπὸν καὶ ἐκεῖνοι πού τὸν μισοῦσαν, ἀλλὰ δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ ἐξοντωθεῖ. Γιατί, ἂν καὶ ὑπέστη σταύρωση, ὁμως ὡς Θεὸς ἀναστήθηκε, ἀφοῦ νίκησε τὸν θάνατο, καὶ ὁ Θεὸς Πα- τέρας τοῦ φώναζε κατὰ κάποιον τρόπο καὶ τοῦ ἔλεγε· «Γύρισε σὲ μέ- να¹³⁶. Ἀνέβηκε λοιπὸν στοὺς οὐρανοὺς, γιὰ νὰ ἀκούσει νὰ τοῦ λέγει· «Κάθησε στὰ δεξιὰ μου, μέχρι πού νὰ κάνω τοὺς ἐχθροὺς σου πάτημα γιὰ τὰ πόδια σου¹³⁷.

Ἐπειδὴ αὐτὸς ἐπέτυχαν τὰ σχέδιά τους, μολονότι εἶχαν τόσο μεγάλη μαγία ἐναντίον του, τὸ δίδαξε λέγοντας· «Αὐτὸν τὸν ὁποῖο σκεπτόμενοι πονηρὰ τὸν ἐξυβρίζαν καὶ τὸν κρατοῦσαν οἱ κύριοι τῶν ἐναντίον του ἐπιθέσεων¹³⁸. Συγκαλώντας δηλαδὴ συνέδρια σκέπτονταν κακὰ ἐνα- ντίον «οἱ κύριοι τῶν ἐπιθέσεων», δηλαδὴ οἱ ἡγεμόνες τῶν λαῶν, παρο- τρύνοντας ἐναντίον του ἐκείνους πού, ὅπως θά λέγαμε, τραυματίζουν καὶ κατὰ κάποιον τρόπο μπήγουν καρφιά, ἐπειδὴ κáνουν αὐτὰ πού δὲν πρέπει νὰ ἀποτολμοῦν, καὶ ὁρμοῦν σὰν ἄγρια θηρία. Ὅμως τὰ τόξα τους ἔσπασαν καὶ ἀχρηστεύθηκαν τὰ νεῦρα τῶν βραχιόνων τους ἐξαι- τίας τοῦ χεριοῦ τοῦ ἐξουσιαστῆ τοῦ Ἰακώβ¹³⁹, δηλαδὴ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, πού εἶναι ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων, ὁ ὁποῖος ὄρισε νὰ εὐλο-

136. Γέν. 49, 22.

137. Ψαλμ. 109, 1.

138. Γέν. 49, 23.

139. Γέν. 49, 24.

θεσπέσιος Παῦλος· Ὅταν δὲ εἰσαγάγῃ τὸν πρωτότοκον εἰς τὴν οἴκουμένην, λέγει· «Καὶ προσκνησάτωσαν αὐτῷ πάντες ἄγγελοι Θεοῦ». Φάσκει δὲ πον καὶ ὁ μέγας ἡμῖν Δαβὶδ· «Πᾶσα ἡ γῆ προσκνησάτωσάν σοι καὶ ψαλάτωσάν σοι».

- 5 Ταύτην εἶναι φαμεν τὴν ἄνωθεν εὐλογίαν, καὶ τὴν ἐν τῇ γῆ κάτω τὴν πάντα ἔχουσαν, τουτέστιν ἐν ἧ δια Χριστὸν πᾶσα λοιπὸν ἀρετὴ, καὶ λίαν ἀμφιλαφεῖς οἱ τῆς εἰς Θεὸν εὐσεβείας καρποί. Εἴρηται γάρ πον πρὸς τὸν Υἱόν· «Ἐπεσκέψω τὴν γῆν, καὶ μεθύσας αὐτὴν ἐπλήθυνας, τοῦ πλουτίσαι αὐτήν». Δεδόσθαι γε μὴν αὐτῷ τὴν ἄνωθεν εὐλο-
 10 γίαν, καὶ μέντοι τὴν ἀπὸ γῆς, διεβεδαιούτο σαφῶς· «Εἶνεκεν εὐλο- γίας μαστῶν καὶ μήτρας, εὐλογίας πατρὸς καὶ μητρὸς». Δί' οὗ σαφῶς καὶ ἐναργῶς ἢ τε ἐκ Θεοῦ καὶ Πατρὸς γέννησις τοῦ Μονογενοῦς καὶ ἢ διὰ τῆς ἀγίας Παρθένου σημαίνεται, καθὸ νοεῖται καὶ πέφηγεν ἄνθρωπος. Υἱὸς γὰρ ὑπάρχων φυσικῶς τε καὶ ἀληθῶς τοῦ Θεοῦ τε
 15 καὶ Πατρὸς, δι' ἡμᾶς ἀνέκλη τὴν διὰ γυναικὸς τε καὶ μήτρας γέννη- σιν, καὶ μαστοὺς τεθῆλακεν. Οὐ γὰρ τοι, κατὰ τινος, δοκῆσει γέγονεν ἄνθρωπος, ἀλλ' ὡς τοῦτο κατὰ ἀλήθειαν πεφηνώς, ὅπερ ἐσμέν καὶ ἡμεῖς αὐτοί, τοῖς τῆς φύσεως ἐπόμενος νόμοις, καὶ τροφῆς ἠνέσχετο, καίτοι ζωὴν αὐτὸς τῷ κόσμῳ διδούς. Ταύτητοι καὶ ὁ μακάριος
 20 Ἡσαΐας μῆνυσιν ὥσπερ τινὰ τοῦ κατὰ ἀλήθειαν ἐνανθρωπήσαι τὸν Κύριον, τὸ δεδεῆσθαι τροφῆς νηπιοπρεποῦς, ἐποιεῖτο λέγων· «Βού- τυρον καὶ μέλι φάγεται». Ἡὐλόγηται τοίνυν ἔνεκεν μαστῶν καὶ μή- τρας. Ὡς γὰρ ἔφην φθάσας, ἐπεὶ τοι γέγονεν ἄνθρωπος καὶ ὑπήκοος τῷ Πατρί, κεκληρονόμηκεν ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, καὶ αὐτῷ
 25 «κάμψει πᾶν γόνυ, ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, ὁμο- λογούντων ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς».

Πλὴν εἰ καὶ πέφηνε καθ' ἡμᾶς, ἀλλ' οὖν ὑπερκείσεται παντὸς ἀγίου καὶ ὑπερανεστήξει θεοπρεπῶς τῶν ἄνωθεν ἔτι καὶ ὀνομαστῶν πατέρων. Ὁ γὰρ ὁ Ψάλλων φησὶν· «Ὅτι τίς ἐν νεφέλαις ἰσωθήσεται
 30 τῷ Κυρίῳ; ἢ τίς ὁμοιωθήσεται αὐτῷ ἐν υἱοῖς Θεοῦ;». Τοῦτο διδάσκει λέγων ὁ μακάριος Ἰακώβ· «Ὅτι ὑπερίσχυσας ἐπ' εὐλογίας ὀρέων μονίμων καὶ θινῶν αἰώνιων». Ὅρη γὰρ αἰώνιά τε καὶ μονιμώτατα,

γεῖται ὁ Υἱός του καὶ στὸν οὐρανὸ καὶ στὴ γῆ. Γιατὶ γράφει ὁ θεοσπέσιος Παῦλος· «Ὅταν ὁμως παρουσιάζει τὸν πρωτότοκο στὴν οἰκουμένη, λέγει· Καὶ ἄς τὸν προσκυνήσουν ὅλοι οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ»¹⁴⁰. Ἄλλὰ καὶ ὁ μέγας γιὰ μᾶς Δαβὶδ λέγει κάπου· «Ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς γῆς ἄς σέ προσκυνήσουν καὶ ἄς ψάλλουν ὕμνους εὐχαριστίας»¹⁴¹.

Αὐτὴ λέμε πὼς εἶναι ἡ οὐράνια εὐλογία, καὶ ἡ κάτω στὴ γῆ, ἡ ὁποία ἔχει τὰ πάντα, δηλαδὴ στὴν ὁποία ὑπάρχει κάθε ἀρετὴ γιὰ τὸν Χριστὸ καὶ οἱ ἄφθονοι καρποὶ τῆς εὐσέβειας στὸν Θεό. Γιατὶ εἰπώθηκε κάπου πρὸς τὸν Υἱό· «Ἐπισκέφθηκες τὴ γῆ, καὶ τὴν πότισες μὲ ἄφθονη βροχὴ σὲ σημεῖο πού νὰ μοιάζει μὲ μεθυσμένη»¹⁴². «Ὅτι τοῦ δόθηκε βέβαια ἡ οὐράνια εὐλογία, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπίγεια, τὸ διαβεβαίωσαν μὲ σαφήνεια· «Ἐξαιτίας τῆς εὐλογίας τῶν μαστῶν καὶ τῆς μήτρας, τῆς εὐλογίας τοῦ πατέρα καὶ τῆς μητέρας»¹⁴³. Μὲ αὐτὸ δηλώνεται καθαρά ἡ γέννηση τοῦ Μονογενοῦς ἀπὸ τὸν Θεὸ Πατέρα, καθὼς καὶ ἀπὸ τὴν ἁγία Παρθένο, ἐπειδὴ εἶναι καὶ ἔγινε ἄνθρωπος. Γιατί, ἐνῶ κατὰ φύση καὶ ἀληθινὰ ἦταν Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, ἀνέχθηκε γιὰ χάρις μας νὰ γεννηθεῖ ἀπὸ γυναίκα καὶ μήτρα, καὶ νὰ θηλάσει μαστούς. Γιατὶ βέβαια δὲν ἔγινε φαινομενικὰ ἄνθρωπος, ὅπως λένε μερικοί, ἀλλ' ἔγινε πραγματικὰ αὐτὸ πού εἴμαστε καὶ ἐμεῖς, ἀκολουθώντας τοὺς νόμους τῆς φύσεως, καὶ δέχθηκε νὰ λάβει καὶ τροφή, ἂν καὶ ὁ ἴδιος δίνει ζωὴ στὸν κόσμο. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ μακάριος Ἡσαΐας, ἀναγγέλλοντας κατὰ κάποιον τρόπο ὅτι πραγματικὰ θὰ ἐνανθρωπήσει ὁ Κύριος, ἀναφέρει ὅτι χρειάστηκε καὶ τροφή κατὰλληλη γιὰ νήπια, λέγοντας· «Θὰ φάει μέλι καὶ βούτυρο»¹⁴⁴. Εὐλογήθηκε λοιπὸν ἐξαιτίας τῶν μαστῶν καὶ τῆς μήτρας. Γιατί, ὅπως εἶπα ἤδη, ἐπειδὴ ἔγινε ἄνθρωπος καὶ ὑπάκουσε στὸν Πατέρα, κληρονόμησε ὄνομα ἀνώτερο ἀπὸ κάθε ὄνομα, καὶ σ' αὐτὸ θὰ κάμνει κάθε γόνατο τῶν ἐπουρανίων καὶ τῶν ἐπιγείων καὶ τῶν καταχθονίων, πού θὰ ὁμολογοῦν ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι Κύριος πρὸ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα»¹⁴⁵.

Ἄλλ' ὁμως, ἂν καὶ ἔγινε σὰν ἐμᾶς, εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ κάθε ἅγιον καὶ ὑπερέχει, ὅπως ταιριάζει σὲ Θεό, καὶ ὅλων τῶν προγενέστερων καὶ ὀνομαστῶν πατέρων. Γιατί, αὐτὸ πού λέγει ὁ Ψαλμωδός, «Ποιὸς στὰ σύννεφα θὰ ἐξισωθεῖ μὲ τὸν Κύριο; Ἡ ποιὸς θὰ ἐξομοιωθεῖ μὲ αὐτὸν μεταξύ τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ;»¹⁴⁶, αὐτὸ τὸ διδάσκει ὁ μακάριος Ἰακώβ λέγοντας· «Εἶσαι ἀνώτερος σὲ εὐλογίες ἀπὸ τὰ ἀκίνητα βουνὰ καὶ ἀπὸ τοὺς αἰώνιους λόφους»¹⁴⁷. Βουνὰ βέβαια ἀκίνητα καὶ μονιμώτατα, καὶ

144. Ἦσ. 7, 15.

145. Φιλ. 2, 9-10.

146. Ψαλμ. 88, 7.

147. Γέν. 49, 26.

καὶ μέντοι καὶ θίνας αἰωνίους, τοὺς ἁγίους φησί, διὰ τοι τὸ ἦρθαι τῆς γῆς, καὶ φρονεῖν μὲν οὐδὲν τῶν κατερομμένων, ζητεῖν δὲ τὰ ἄνω, καὶ εἰς τὰ τῶν ἀρετῶν ὑψώματα εὐ μάλα διάττειν. Κατόπιν οὖν ἄρα τῆς Χριστοῦ δόξης καὶ οἱ τῶν Πατέρων ἐπισημότατοι καὶ εἰς 5 λῆξιν ἦκοντες ἀρετῆς. Οἱ μὲν γὰρ ἦσαν οἰκέται, κἂν εἰ τετάχαντο λοιπὸν ἐν τέκνοις, ὁ δὲ Κύριος, ὡς Υἱός, τὰ δι' ὧν ἐκεῖνοι γεγόνασι λαμπροί, κεχορηγηκῶς αὐτοῖς. Τοιγάρτοι καὶ λέγουσιν, ὅτι «Ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν, καὶ χάριν ἀντὶ χάριτος». Οὐκοῦν τῆς δόξης ὁ στέφανος ἐπικείμεται μὲν φυσικῶς τῇ τοῦ 10 Σωτῆρος ἡμῶν κεφαλῇ, διαθήσεται δὲ οὐδὲν ἦττον, καὶ δῶρον ἔσται δοτόν, καὶ ἐπ' αὐτοὺς ἁγίους τοὺς ὑπ' αὐτῷ γεγονότας, οἱ τὸν ἀμάραντον τῆς δόξης περικείσονται στέφανον, καὶ κοινωνοὶ τῶν αὐτοῦ παθημάτων γεγενημένοι, συμμεθέξουσι τῆς εὐκλείας. Ἄραρε γάρ, ὅτι συμπεπονθότες αὐτῷ, καὶ συμβασιλεύσουσιν.

15

Περὶ τοῦ Βενιαμίν.

«Βενιαμίν λύκος ἄρπαξ· τὸ προαῖνον ἔδεται ἔτι, καὶ εἰς τὸ ἐσπέρας διαδῶσει τροφήν». Προτέτοκε μὲν ἡ Ραχὴλ τὸν θεσπέσιον Ἰωσήφ, ἐπ' αὐτῷ δὲ τὸν Βενιαμίν, ἀλλ' υἱὸς μὲν νεώτατος Ἰωσήφ πρὸς τοῦ πατρὸς ὠνομάζετο. Οὕτω τε ἔχειν τὸ χρῆμα δώσομεν. 20 Νεώτερον δὲ νεωτάτου φαμὲν γενέσθαι τὸν Βενιαμίν. Ἄλλ' υἱὸς μὲν νεώτατος Βενιαμίν καὶ δὴ νοοῖτ' ἂν εἰκότως οἶά τις εἰκῶν καὶ τύπος τοῦ νεωτάτου λαοῦ, ὃς καὶ διὰ τῶν ἁγίων κέκληται μαθητῶν, μετὰ γε τὸ ἐκ νεκρῶν ἀναβιώσασαι Χριστόν, καὶ πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς ὑπονοστήσαι Πατέρα καὶ Θεόν. Ἄραγα δὲ λύκῳ παρεικάζεται, διὰ τοι 25 τό, οἶμαι, θερμόν εἰς ὀρέξεις τὰς ἐπὶ γε τὸ μαθητιᾶν καὶ ἐπιθρώσκειν αἰεὶ, καὶ μάλα προθύμως, οἶά τισι θήραις ταῖς εἰς πᾶν ὀτιοῦν τῶν τρεφόντων εἰς εὐεξίαν, δηλον δὲ ὅτι τὴν πνευματικὴν. Δεινοὶ γὰρ ἰδεῖν τὸ τελοῦν εἰς ὄνησιν, καὶ μὴν καὶ ἄρπάσαι τὸ ὠφελοῦν δεξιὸς εἰς ἀποδρομὴν τῶν ἀδικεῖν εἰωθότων. Εἰσὶ δὲ λίαν εἰς φόβους οὐκ 30 εὐκόλοι, οὐδ' ἂν εἰ κινῶν αὐτοῖς περιχέοιντο δίκην, οἱ τῶν ἀγαθῶν ἔργων τε καὶ λόγων ἀποσοβεῖν ἡρημένοι, καταναρκῶσι δὲ τὴν

λόφους αιώνιους ονομάζει τούς αγίους, ἐπειδὴ ἔχουν ἀνεβεῖ πνευματικά ἀπὸ τῆ γῆ, καὶ δὲν σκέφτονται τίποτε ἀπὸ τὰ ταπεινά, ἀλλὰ ἀναζητοῦν τὰ οὐράνια, καὶ πετοῦν πολὺ εὐκόλα πρὸς τὰ ὑψώματα τῶν ἀρετῶν. Ἔρα λοιπὸν πίσω ἀπὸ τῆ δόξα τοῦ Χριστοῦ βρῖσκονται οἱ πῶ διάσημοι ἀπὸ τούς πατέρες καὶ ἐκεῖνοι πού φτάνουν στὸ τέρμα τῶν ἀρετῶν. Γιατί ἐκεῖνοι ἦταν ὑπηρετές, ἔστω καὶ ἂν εἶχαν καταταγεῖ στὴ τάξη τῶν τέκνων, ἐνῶ ὁ Κύριος, ὡς Υἱός, εἶναι αὐτὸς πού τούς χορήγησε τὰ μέσα μὲ τὰ ὁποῖα ἔγιναν ἐνδοξοί. Γι' αὐτὸ καὶ λένε, ὅτι «ἀπὸ τὸ πλήρωμα αὐτοῦ ἐλάβαμε ὅλοι ἡμεῖς τὴ μία χάρη μετὰ τὴν ἄλλη»¹⁴⁸. Ἐπομένως τὸ στεφάνι τῆς δόξας θὰ τοποθετηθεῖ κατὰ φυσικὸ λόγο στὸ κεφάλι τοῦ Σωτήρα μας, θὰ περάσει ὅμως ἔξισου, καὶ θὰ εἶναι δῶρο δοσμένο, καὶ στοὺς αγίους πού εἶχαν ταχθεῖ κάτω ἀπὸ αὐτόν, οἱ ὁποῖοι θὰ φορέσουν τὸ ἀμάραντο στεφάνι¹⁴⁹, καὶ ἐπειδὴ ἔγιναν μέτοχοι στὰ παθήματά του, θὰ γίνουν μέτοχοι καὶ στὴ δόξα του. Εἶναι φυσικὸ λοιπὸν, ἀφοῦ ἔπαθαν μαζί του, καὶ θὰ βασιλεύσουν μαζί του.

Γιὰ τὸν Βενιαμίν.

«Ὁ Βενιαμίν θὰ εἶναι λύκος ἀρπακτικός. Τὸ πρῶνι θὰ τρώει ἀκόμα τὰ ὑπολείμματα τῆς προηγούμενης ἡμέρας, καὶ τὸ δράδου θὰ δίνει καὶ σὲ ἄλλους τροφή»¹⁵⁰. Ἡ Ραχὴλ γέννησε πρῶτον τὸν θεσπέσιο Ἰωσήφ, καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτόν τὸν Βενιαμίν, ἀλλ' ὅμως ἀπὸ τὸν πατέρα τους νεώτερος ὀνομαζόταν ὁ Ἰωσήφ. Τὸ πρῶγμα λοιπὸν ἔχει ὡς ἔξης· Λέμε ὅτι ὁ Βενιαμίν ἦταν νεώτερος τοῦ νεώτατου Ἰωσήφ, ὅμως νεώτατος ἦταν ὁ Βενιαμίν, καὶ γι' αὐτὸ θεωρεῖται, δικαιολογημένα, τύπος καὶ προεικόνιση τοῦ νεώτατου λαοῦ, ὁ ὁποῖος καὶ κλήθηκε μέσω τῶν ἁγίων μαθητῶν, μετὰ δέβαια ἀπὸ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν ἐπάνοδό του στὸν οὐράνιο Πατέρα του καὶ Θεό. Παρομοιάζεται ὅμως μὲ ἀρπακτικὸ λύκο λόγω τῆς θερμῆς, νομίζω, ἐπιθυμίας του στὸ νὰ μαθητεύει καὶ νὰ ἀνεβαίνει πάντοτε, καὶ πολὺ πρόθυμα μάλιστα, ὅπως ἀκριβῶς κάνουν μερικὰ θηρία γιὰ κάθε τι πού τὰ τρέφουν, γιὰ νὰ ἔχουν καλὴ κατάστασις ὑγείας, φυσικὰ τὴν πνευματικὴ. Γιατί εἶναι φοβεροὶ στὸ νὰ βλέπουν αὐτὸ πού συντελεῖ στὴν ὠφέλειά τους, καὶ νὰ ἀρπάζουν αὐτὸ πού ὠφελεῖ, καὶ ταχύτατοι στὸ νὰ ἀποφύγουν ἐκεῖνους πού συνήθως ἀδικοῦν. Καὶ δὲν φοβοῦνται εὐκόλα, οὔτε καὶ ἂν ἀκόμα τούς περικυκλώνουν σὰν σκυλιὰ ἐκεῖνοι πού ἐπιδιώκουν νὰ ματαιώσουν τὰ καλὰ

προσβολήν. Μεμαθήκασι γάρ, καὶ μάλα νεανικῶς «Τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ; θλίψις ἢ στενοχωρία ἢ λιμὸς ἢ διαγμός ἢ γυμνότης ἢ κίνδυνος ἢ μάχαιρα;». Ἄλλ' οὐδ' ἂν ὅλως αὐτοὺς οἱ ψευδοποιμένες τῆς αὐτοῖς ἀγαπωμένης ἐξώσειαν τρίβου, 5 βάλλοντες εἰς νεφροὺς τάφρους οὐ φειδόμενοι, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Τληπαθέστατοι γάρ οἱ τοιοῦδε λίαν, καὶ ζωὴν ἠγούμενοι τὸ παθεῖν διακεκράγασι γοῦν· «Ἐμοὶ τὸ ζῆν Χριστὸς καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος».

Οὐκοῦν, κἂν εἰ λύκοις ἄρπαξι παρεικάζοντο, κατὰ γε τοὺς 10 ἀρτίως ἡμῖν παραδεδειγμένους τρόπους, οὐδέν, ὡς ἔοικεν, εἰς τὸ μὴ ἔχειν ὀρθῶς ἀδικηθεῖεν ἂν, ἐπεὶ τοι καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ λέοντά τε καὶ πάρδαλιν, ἤτοι πάνθηρα ἐαυτὸν ὀνομάζει, λέγων «Διότι ἐγὼ εἰμι ὡς πάνθηρ τῷ Ἐφραΐμ, καὶ ὡς λέων τῷ οἴκῳ Ἰούδα. Καὶ ἐγὼ ἔρχομαι, καὶ πορεύσομαι, καὶ λήψομαι, καὶ οὐκ ἔσται ὁ ἐξαιρούμενος». — 15 «Ἄγρου δὲ θηρία», καὶ αὐτοὺς ἀποκαλεῖ τοὺς εἰς αὐτὸν πιστεύοντας, οὕτω λέγων διὰ φωνῆς Ἑσραίου· «Εὐλογῆσει μὲ τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ, σειρῆνες καὶ θυγατέρες στρουθῶν. Ὅτι δέδωκα ἐν τῇ ἐρήμῳ ὕδωρ καὶ ποταμοὺς ἐν τῇ ἀνύδρῳ ποτίσαι τὸ γένος μου τὸ ἐκλεκτὸν, λαὸν μου ὃν περιεποιησάμην τὰς ἀρετάς μου διηγεῖσθαι». Συνίης 20 οὔν, ὅπως τὸ γένος τὸ ἐκλεκτὸν ἀγροῦ θηρία καὶ σειρῆνας ὠνόμασε, τουτέστι τὰ τῶν στρουθῶν εὐστομώτατα. Καὶ θηρία μὲν, διὰ τὸ μὴ ἀνέχεσθαι τάχα πον τιθασεύοντος τοῦ Σατανᾶ καὶ ὑπὸ χεῖρα ποιεῖσθαι τὴν ἑαυτοῦ σπουδαίζοντος, ἐπιθρώσκειν δὲ μᾶλλον αὐτῷ, μονονυχὶ δὲ καὶ κατασίνεσθαι τοὺς ἐφ' ἅπερ οὐ θέμις μετασθεῖν ἡρη- 25 μένους, σειρῆνας δέ, ὅτι καλλιπεποῦσιν ἄγαν τὰ Χριστοῦ κατορθώματα λέγοντες καὶ τὰς εἰς αὐτὸν ὑμνοῦντες τιμᾶς.

Οὐκοῦν λύκος ὁ Βενιαμὴν ὁ νέος καὶ ἐν πίστει λαός, οὗ καὶ τὸ λίαν ἔτομον εἰς τὸ δύνασθαι νοεῖν τὸ τελοῦν εἰς ὄνησιν, καὶ μέντοι καὶ τὸ ἰσχύσαι καὶ ἐτέρους ὠφελεῖν, ὑποφαίνει λέγων «Τὸ πρῶτὸν ὅδε 30 ἔδεται ἔτη, καὶ τὸ ἑσπέρας διαδώσει τροφήν». Ὁ μανθάνων ἔοικέ πως αἰεὶ τῷ τροφεμένῳ. Εἰσοικίζεται γὰρ εἰς νῦν τὰ μαθήματα, καθά-

151. Ρωμ. 8, 35.

152. Ζαχ. 11, 3.

153. Φιλ. 1, 21.

ἔργα καὶ λόγια, ἀποφεύγουν τὴν ὁμολογία. Γιατὶ ἔχουν μάθει, καὶ μάλιστα πολὺ γενναῖα, νὰ φωνάζουν «Ποιὸς θὰ μᾶς χωρίσει ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ; Θλίψη ἢ στενοχώρια ἢ πείνα ἢ διωγμὸς ἢ γύμνια ἢ κίνδυνος ἢ μαχαίρι;»¹⁵¹. Ἄλλ' οὔτε ἀκόμα καὶ ἂν γενικά οἱ ἴδιοι οἱ ψευτοποιημένες τοὺς διώξουν ἀπὸ τὸν δρόμο ποὺ ἀγαποῦν, χτυπώντας τοὺς στὰ νεφρὰ ἀλύπητα, σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ¹⁵². Γιατὶ δείχνουν μεγάλη ὑπομονὴ στὰ παθήματα αὐτοί, καὶ θεωροῦν ζωὴ τὸ νὰ πάσχουν. Γιατὶ ἔχουν διακηρύξει· «Γιὰ μένα ζωὴ εἶναι ὁ Χριστός, καὶ θάνατος εἶναι κέρδος»¹⁵³.

Ἄρα λοιπὸν, ἀκόμα κι' ἂν παρομοιάζονται μὲ ἀρπακτικούς λύκους, σύμφωνα μὲ τοὺς τρόπους ποὺ δείξαμε πρὸ πάνω, τίποτε, ὅπως φαίνεται, δὲν θὰ μπορούσε νὰ τοὺς βλάψει στὸ νὰ μὴ ζοῦν ὀρθά, γιατί καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτῆρας ὀνομάζει τὸν ἑαυτὸ του λιοντάρι καὶ λεοπάρδαλη, δηλαδή πάνθηρα, λέγοντας· «Γιατὶ ἐγὼ εἶμαι σὰν πάνθηρας γιὰ τὸν Ἐφραΐμ, καὶ σὰν λιοντάρι στὸν οἶκο τοῦ Ἰούδα. Καὶ ἐγὼ ἔρχομαι καὶ θὰ φύγω, ἀφοῦ πάρω, καὶ δὲν θὰ ἐξαιρεθεῖ κανένας»¹⁵⁴. «Θηρία τοῦ ἀγροῦ» θέβαια ὀνομάζει καὶ ἐκείνους ποὺ πιστεύουν σ' αὐτόν, λέγοντας μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ἡσαΐα· «Θὰ μὲ εὐλογοῦν τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ, τὰ ἀηδόνια καὶ τὰ πουλιὰ τῶν σπουργιτιῶν, γιατί ἔδωσα στὴν ἔρημο νερό, καὶ ποταμούς στὴν ἄνυδρη χώρα, γιὰ νὰ ποτίσω τὸ ἐκλεκτὸ μου γένος, τὸν ἐκλεκτὸ μου λαὸ, τὸν ὁποῖο φρόντισα ἔτσι, γιὰ νὰ διηγεῖται τὰ ἔργα μου»¹⁵⁵. Ἀντιλαμβάνεσαι λοιπὸν, ὅτι τὸ ἐκλεκτὸ γένος τὸ ὀνόμασε θηρία τοῦ ἀγροῦ καὶ ἀηδόνια, δηλαδή τὰ πρὸ εὐγλωττα ἀπὸ τὰ πουλιὰ. Καὶ τοὺς ὀνομάζει θηρία, προφανῶς ἐπειδὴ δὲν ἀνέχονται νὰ τοὺς δαμάσει ὁ Σατανᾶς, ὁ ὁποῖος προσπαθεῖ νὰ τοὺς κάνει ὑποχειρίους του, καὶ μᾶλλον τὸν ὑπερληθοῦν, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο κατασπαράξουν ἐκείνους ποὺ ἐπιχειροῦν νὰ τοὺς μετακινήσουν σὲ ἐκεῖνα ποὺ δὲν πρέπει. Σειρήνες πάλι τοὺς ὀνομάζει ἐπειδὴ μιλοῦν μὲ τρόπο γλαφυρὸ γιὰ τὰ κατορθώματα τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὑμνοῦν τὶς τιμὲς ποὺ πρέπει σ' αὐτόν.

Ἐπομένως λύκος εἶναι ὁ Βενιαμίν, δηλαδή ὁ νέος πιστὸς λαός, τοῦ ὁποίου ὑποδηλώνει τὴν μεγάλη ἐτοιμότητα στὸ νὰ μπορεῖ νὰ καταλαβαίνει αὐτὸ ποὺ συντελεῖ στὴν ὠφέλειά του, καὶ τὸ ὅτι μπορεῖ νὰ ὠφελήσει καὶ ἄλλους, λέγοντας· «Τὸ πρῶτὸ συνεχίζει ἀκόμα νὰ τρώει ἀπὸ τὰ προηγούμενα, καὶ τὸ βράδυ δίνει τροφή σὲ ἄλλους»¹⁵⁶. Αὐτὸς ποὺ διδάσκεται, μοιάζει πάντοτε κατὰ κάποιον τρόπο μὲ ἐκεῖνον ποὺ τρέφεται.

154. Ὡσηὲ 5, 14.

155. Ἦσα. 43, 20, 21.

156. Γέν. 49, 27.

περ ἀμέλει κάκεινος εἰς γαστέρα τὸ ἐδώδιμον. Ἀποδεῖ δὲ τοῦ τρέ-
 φοντος ὁ διδάσκων οὐδέν. Καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος Παῦλος τροφή
 παρειακάσει τῆς διδασκαλίας τὸν τρόπον ἔφη γάρ, ὅτι «Τελείων
 ἐστὶν ἡ στερεὰ τροφή», τῶν διὰ τὴν ἕξιν τὰ αἰσθητήρια γεγυμνασμέ-
 5 να ἐχόντων πρὸς διάκρισιν καλοῦ τε καὶ κακοῦ Οὐκοῦν «ὁ Βενιαμὴν
 λύκος ἄρπαξ Τὸ πρῶτον ἐδεται ἔτι, καὶ εἰς τὸ ἑσπέρας διαδώσει
 τροφήν». Ὅμοιον ὡς εἰ λέγοι· Μαθητιῶν ἔτι καὶ πρὸς τὸ ἀρτίως
 ἔχειν οὐπω διεληλακῶς, ὠφελήσειεν ἂν ἑτέρους, καὶ ὀλίγος κομιδῆ
 διαδείξει καιρὸς τοὺς ἄρτι πεπιστευκότας καὶ εἰς τὸ διδάσκειν ἐπι-
 10 τηδείους. Περὶ μὲν γὰρ τῶν ἐξ Ἰσραὴλ ἐλέγετο δι' ἀμαθίαν, οἷμαι
 πού, πολλὴν καὶ τὸ εἰς νοῦν ἔσω πάχος· «Ἰδοὺ λαὸς μωρὸς καὶ ἀκάρ-
 διος. Ὁφθαλμοὶ αὐτοῖς, καὶ οὐ βλέπουσιν· ὠτα αὐτοῖς, καὶ οὐκ
 ἀκούουσι». Καὶ πάλιν· «Οἱ αἰρόμενοι ἐκ κοιλίας, καὶ παιδευόμενοι
 ἕως γῆρως». Ἐπιστέλλει δὲ τοῖς ἐν πίστει καὶ ἐν Χριστῷ λέγων ὁ
 15 σοφὸς Ἰωάννης· «Οὐ χρειαν ἔχετε ἵνα τις διδάσκη ὑμᾶς, ἀλλ' ὡς
 αὐτοῦ χρίσμα διδάσκει ὑμᾶς περὶ πάντων». Νοῦν γὰρ ἔχουσι Χρι-
 στοῦ τοῦ πάντα εἰδότος, καὶ οὐκ ἀνικάνως ἔχουσιν εἰς τὸ διδάσκειν
 καὶ παρακαλεῖν ἀλλήλους.

Εἰ δὲ δὴ προσήκει καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ μακαρίου Παύλου τὴν ἐπι-
 20 τῶ Βενιαμὴν προαγόρευσιν ἐκπεπεράνθαι λέγειν, καὶ τῆδε ἂν ἔχοι
 καλῶς τε καὶ ἀληθῶς. Ὁ γὰρ διώκων τὴν Ἐκκλησίαν καὶ λύκον
 δίχην τοῖς ἀγαπῶσι Χριστὸν ἐπιτρέχων, ἐν ὀλίγῳ κομιδῆ πρὸς πᾶν
 τούναντίον μετεποιήθη καιρῷ. Εὐηγγελίστατο γὰρ τὴν πίστιν ἦν
 ἐπόρθει ποτέ, καὶ ἀναφέρει τὰ χαριστήρια τεθεμενός εἰς ἀποστο-
 25 λήν, καίτοι πρότερον ὦν «βλάσφημὸς τε καὶ διώκτης καὶ ὕβριστής».
 Οὕτω γὰρ πού φησιν αὐτός. Γέγονε δὲ καὶ ἐκ φυλῆς Βενιαμὴν. Καὶ
 αὐτὸν δὲ τὸν θεσπέσιον φημι Δαβὶδ τῆς κατ' αὐτὸν ἱστορίας διαμε-
 μνησθαι σαφῶς, ἐν ἐξηκοστῷ καὶ ἐβδόμῳ ψαλμῷ λέγοντα· «Ἐκεῖ
 Βενιαμὴν νεώτερος ἐν ἐκστάσει. Ἄρχοντες Ἰούδα ἠγεμόνες αὐτῶν,
 30 ἄρχοντες Ζαβουλῶν, ἄρχοντες Νεφθαλεμῖν». Ἰουδαῖοι γὰρ ὄντες καὶ

157. Ἐβρ. 5, 14.

158. Ἱερ. 5, 21.

159. Ἦσ. 46, 3-4.

Γιατί βάζει μέσα στον νου του αυτά που διδάσκεται, όπως ακριβώς και εκείνος βάζει το φαγητό στην κοιλιά του. Και αυτός που διδάσκει δεν διαφέρει καθόλου από εκείνον που παρέχει τροφή. "Αλλωστε και ο θεσπέσιος Παῦλος παρομοιάζει με τροφή τον τρόπο της διδασκαλίας. Γιατί έχει πει· «Η στερεά τροφή είναι για τους ώριμους, οι όποιοι με τη συνήθεια έχουν γυμνασμένα τα αίσθητήρια όργανα, ώστε να διακρίνουν το καλό και το κακό»¹⁵⁷. Λοιπόν «ο Βενιαμίν είναι λύκος άρπακτικός. Το πρωί άκόμα τρώει, και το βράδυ δίνει τροφή σε άλλους». Αυτό μοιάζει σαν να λέγει· "Ενώ άκόμα κάποιος είναι μαθητής και έχει φτάσει στο σημείο να είναι τέλειος, θα μπορούσε να ωφελήσει και άλλους, και πολύ λίγος καιρός θα δείξει, ότι αυτοί που πίστεψαν τελευταία είναι κατάλληλοι στο να διδάσκουν. Γιατί, για τους Ίσραηλίτες λεγόταν, νομίζω, έξαιτίας της πολλής άμάθειάς τους και το έσωτερικό πνευματικό πάχος μέσα στο νου τους «Νά, λαός μωρός και άκαρδος. Έχουν μάτια και δεν βλέπουν. Έχουν αυτιά και δεν άκοῦνε»¹⁵⁸. Και πάλι· «Αυτοί που θγαίνουν από την κοιλιά και εκπαιδεύονται μέχρι τα γερατεία τους»¹⁵⁹. Γράφει όμως και ο σοφός Ίωάννης σε εκείνους που είχαν πιστέψει και άνηκαν στον Χριστό, λέγοντας· «Δεν έχετε ανάγκη να σας διδάξει κάποιος, αλλά το χρισμα που μένει μέσα σας σας διδάσκει για όλα»¹⁶⁰. Γιατί έχουν νου Χριστού, ο όποιος γνωρίζει τα πάντα, και δεν είναι άνίκανοι να διδάσκουν και να ενισχύουν ο ένας τον άλλον.

"Εάν όμως πρέπει να πούμε, ότι και στον ίδιο τον μακάριο Παῦλο εκπληρώθηκε η προφητεία στον Βενιαμίν, και αυτό είναι σωστο και άληθινό. Γιατί αυτός που δίωκε την Έκκλησία και έτρεχε σαν λύκος έναντίον εκείνων που αγαποῦσαν τον Χριστό, σε πολύ λίγο καιρό μετεβλήθη στο έντελως αντίθετο. Γιατί κήρυξε την πίστη που κάποτε δίωκε, και εύχαριστεί τον Θεό που τέθηκε σε άποστολή, αν και προηγουμένως ήταν «βλάσφημος και διώκτης και ύβριστής»¹⁶¹. Γιατί αυτό είπε κάπου ο ίδιος. "Ηταν μάλιστα και από τη φυλή του Βενιαμίν. Αλλά και εκείνος ο θεσπέσιος, έννοώ ο Δαβίδ, αναφέρει καθαρά την ιστορία του, στον έξηκοστό έβδομο ψαλμό, λέγοντας· «Έκει ο νεώτερος όλων των πατριάρχων Βενιαμίν εύρισκόμενος σε έκσταση. Έκει οι άρχοντες της φυλής του Ίουδα μαζί με τους ήγεμόνες τους, οι άρχοντες της φυλής Ζαβουλών, οι άρχοντες της φυλής Νεφθαλείμ»¹⁶². "Οντας δηλαδή Ίουδαίοι οι μακάριοι μαθητές και από το αίμα του Ίσραήλ, έγιναν διδάσκαλοι εκεί-

160. Α΄ Ίω. 2, 27.

161. Α΄ Τιμ. 1, 13.

162. Ψαλμ. 67, 28.

ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ οἱ μακάριοι μαθηταί, καθηγηταί γεγονάσι τῶν ἐν Χριστῷ διὰ πίστεως δεδικαιωμένων, μεθ' ὧν καὶ αὐτὸς ὁ ἐκ φυλῆς Βενιαμὴν ἐπιστέλλων τε καὶ λέγων «Εἴτε γὰρ ἐξέστημεν, Θεῷ εἴτε σωφρονουῦμεν, ὑμῖν». Εὐηγγελίζετο γὰρ ἔθνεσί τε καὶ Ἰουδαίους τὸν 5 Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστόν, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ δόξα σὺν ἀγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

νων που ἀνήκουν στον Χριστό και δικαιώθηκαν με την πίστη τους σ' αυτόν, μαζί με τους όποιους και αυτός, που προέρχεται από φυλή του Βενιαμίν, γράφει στην επιστολή που στέλνει και λέγει: «Εάν βρεθήκαμε εκτός ἑαυτοῦ, τὸ κάναμε γιὰ τὸν Θεό. Ἐάν πάλι φερόμαστε λογικά, αὐτό γίνεται γιὰ τὴ δική σας ὠφέλεια»¹⁶³. Γιατί κήρυττε στὰ ἔθνη και στους Ἰουδαίους τὸν Κύριό μας Ἰησοῦν Χριστό, μέσω τοῦ ὁποίου και μαζί με τὸν ὁποῖο, ἡ δόξα πρέπει στον Θεό και Πατέρα μαζί με τὸ ἅγιο Πνεῦμα, στους αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

163. Β' Κορ. 5, 13.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

Οί αριθμοί παραπέμπουν κατά σειρά για τα χωρία της Γραφής στο κεφάλαιο, τόν στίχο και τη σελίδα που βρίσκονται, ενώ για τα όνόματα και πράγματα απλώς στη σελίδα που βρίσκονται.

1. Εύρετήριο χωρίων της Γραφής

	Γένεσις						
1,	9	16	6,	2			64. 68
1,	14-15	16	6,	3			100
1,	24-25	16	6,	5-8			70
1,	28	38	6,	15-16			84
2,	7	18	6,	16			86
2,	16-17	20	7,	1-8,	21		74
2,	23	194	7,	7			86
3,	15	504	8-14	-			470
3,	16-17	20	8,	4			92
3,	19	100	8,	4-12			72
4,	1-7	36	8,	7			90
4,	4	4	8,	11			92
4,	5	40	8,	18-21			94
4,	7	50	9,	1-2			74. 94
4,	8	42	9,	18-27			96
4,	8-16	38	9,	27			98. 100
4,	9	42	11,	1-8			100
4,	14	42	14,	1-17			108
4,	15	42	14,	18			140
4,	16	44. 50	14,	18			138. 142
4,	17-24	54	14,	18-20			108
4,	23	68	14,	20			140
4,	23-24	60	14,	21			140
4,	24	54	15,	1-6			154
4,	25	52	15,	2			156
4,	26	54. 56. 62. 80	15,	6			156
5,	3	52	15,	5			160
5,	6	54	15,	8			166
5,	7-18	54	15,	9-17			166
5,	17	158	15,	12			160
5,	24	60	15,	13			160
5,	29	64. 78	15,	15			160
5,	32	64	16,	1-6			162
6,	1-4	64. 174	16,	7-9			162

16,	9	178	30,	16	290
17,	4	268	30,	19	290
17,	5	150	30,	21	300
17,	8	166	30,	24	292
17,	9-14	162	30,	25-36	316
17,	11	180	30,	30	320
17,	14	180	30,	37-43	328
21,	9	164	30,	43	336. 338
21,	10	182	31,	1	336
21,	19	182	31,	1-7	336
21,	32-33	254	31,	5	338
22,	1-2	186	31,	9	336
22,	5	190	31,	10-1	330
22,	5-19	186	31,	14-16	338
22,	7-8	186	31,	17-25	342
22,	17	208	31,	24	346
24,	1-4	200	31,	30-35	342
24,	2	376	31,	33	346
24,	14	200	31,	35	342
25,	19-3	208	31,	43-48	344
25,	22-23	248	31,	44-52	360
25,	23	218. 220. 358	32,	1-2	348
25,	27	220	32,	3-12	354
25,	28	222	32,	6	372
27,	1-4	226	32,	10	354
27,	18-2	228	32,	22-31	372
27,	22	230	32,	23-24	372
27,	27-28	232	32,	24-25	374
27,	29	236. 318	32,	25	376
27,	30-4	228	32,	26	378. 380
27,	39-40	238	32,	28	380
27,	40	240	32,	29	384
27,	41	248	32,	30	384
27,	41-45	246	32,	31	384
27,	46	246	33,	4	356. 374
28,	1-4	246. 252	33,	17	384
28,	10-19	254	34,	1-31	476
28,	14	256	34,	30	386. 388
28,	16	256. 258	35,	1-5	390
28,	28	234	35,	14-15	390
29,	1-14	264	35,	16-19	292
29,	7	266. 270	35,	21	466
29,	11	274	37,	2	398. 410. 412. 416
29,	14	276	37,	2-4	396
29,	15-30	278	37,	3	396. 398
29,	17	406	37,	6-8	400
29,	30	240	37,	9-11	402
30,	3	290	37,	11	404

37,	12	404	49,	22	524
37,	13-14	404	49,	22-26	520
37,	15	404	49,	23	524
37,	15-17	404	49,	24	518. 524
37,	17	420	49,	25-2	526
37,	19-22	406	49,	26	526
37,	20	420	49,	27	528. 530
37,	24	422			
37,	30	406			
37,	32	406			
37,	33	406	2,	15-21	266
37,	35	406. 424	3,	2-4	434
38,	1-2	434	4,	10	116
38,	1-5	426	4,	13	116
38,	10	428	4,	14-16	116
38,	11	428	4,	22	46. 294
38,	13-15	428	12,	13	460
38,	25-30	430	13,	3	434
39,	1-23	444	19,	8	228
40-41,	-	446	20,	3	284
42-43	-	448	20,	21	94
44-47,	-	450	28,	6-14	362
48,	1-7	452	28,	32	114. 166
48,	4	472	32,	7	240
48,	5-7	474	32,	9-10	380
48,	6	454	32,	31-32	380
48,	7	482			
48,	8-16	458			
48,	9 ἔ.	454	18,	5	210
48,	12	460			
48,	19	462			
48,	20	462			
49,	1-2	466	14,	23	436
49,	3	470	14,	29	436
49,	3-4	466			
49,	6	480			
49,	8	434. 486			
49,	8-11	484	5,	7	284
49,	9	490	6,	4	284
49,	10	490	7,	14	280
49,	11	492	9,	13-14	284
49,	12	492	18,	15	130
49,	14-1	498	18,	18	134
49,	15	500	21,	1-9	484
49,	16-17	502	32,	40	170
49,	19	506			
49,	20	510			
49,	21	512. 522	4,	13	370

Ἐξοδος

Λεῖπκόν

Ἄριθμοὶ

Δευτερονόμιον

Κριταὶ

5,	13	302. 360. 438	44,	3	440. 520
			44,	8	260. 392
		Βασιλειῶν Α'	44,	11-12	340
			44,	11-13	198
12,	5	368	44,	12	288. 520
			44,	17	502. 504
		Ψαλμοὶ	47,	15	418
			48,	1	118
	1	480	48,	15	314
2,	1-2	368	49,	-	50
2,	7	130	49,	9-12	46
2,	8	498	49,	14-15	46
2,	9	490	51,	5-6	88
5,	4	378	51,	7	88
9,	38	206. 224	52,	4	422
10,	7	256	58,	12	50. 56
13,	1	422	60,	4	104
15,	4	88	62,	1	378
15,	10	174	64,	10	510. 526
17,	12	326	65,	4	526
17,	38-39	486	65,	10-12	244
17,	44-45	224	67,	7	222
17,	45-46	224	67,	28	532
17,	45	454	67,	29	456
17,	46	82. 378	68,	32	48
18,	10	500	77,	19-20	436
20,	10	176	77,	30-31	436
20,	12	376	78,	13	172
22,	2	314	79,	2-3	314
24,	20	352	81,	4	188
25,	5	480	81,	6	58
26,	4	222	83,	3	24
26,	4-5	390	85,	9	420
28,	4	330	88,	7	236. 526
29,	4	422	88,	8	190
30,	16	500	88,	23	174. 486
31,	7	214	90,	11	348
31,	17	330	90,	11-14	260
32,	8	244	90,	13	214
33,	2	348	90,	14-16	244
33,	16	56. 378	91,	14	88
34,	7-8	220	94,	7	336. 490
34,	23	296	98,	1	420
35,	8-10	184	101,	19	470
38,	13	56	102,	21	130
38,	13-14	386	103,	16	234
39,	7	192	105,	41	102
39,	8	192	106,	16	122

9,	16	262.348	35,	3	78
11,	1-2	514	40,	10-11	78.334
11,	3	530	40,	28	282
11,	9	408	41,	18-19	518
12,	11	514	43,	10	92
			43,	18	14
	Μαλαχίας		43,	20-21	530
			44, 3		304
2,	7	502	44,	24-29	120
			45,	1-5	120
	Ήσαϊας		45,	2	122
			45,	4	128
1,	2	294	45,	12-16	124
1,	3	312	45,	15	124
1,	9	50	45,	18	18
1,	11-13	48	45,	18-22	194
1,	15	52.74	46,	3-4	532
1,	16	116	48,	4	216
1,	17-18	326	49,	9	122.368.422
1,	21	294	49,	12	300.410
1,	21-22	468	49,	18	300.410
3,	9	480	50,	1	288
5,	14	314	52,	5	206
7,	15	526	53,	1	474
8,	18	460	53,	2	98
9,	1	460	53,	5-6	76
9,	1-2	496	53,	9	172
10,	12	366	53,	12	172
10,	14	364	54,	1	168.300
10,	21	50	54,	2	188
10,	22	90.438.462	54,	4	188
11,	1	330	55,	8-9	16
12,	3	332	55,	13	518
14,	9	70	57,	10	222
16,	18	334	57,	14	306
25,	26	442	59,	9	376
26,	2	306	60,	4	300.410
26,	2-3	494	61,	1	176
26,	7	494	61,	1-2	366
26,	7-8	306	61,	10	214
28,	14	88	61,	11	214
28,	16	348	62,	1	244
28,	20	332	62,	10	306
29,	13	422.474	62,	11	496
30,	22	346	63,	1	492
30,	23	46	63,	2	492
33,	22	502	66,	1	322
35,	3	334	66,	5	88

66,	16-18	448	5,	17	172
			5,	17-28	232
	Ἰερεμίας		5,	18	238
			5,	28	80
1,	11	332	5,	45	320
2,	10-15	82	6,	10	245
2,	22	470	7,	14	374
2,	28-29	82	8,	11	252
3,	1-5	288	8,	27	520
3,	2-3	468	10,	8	512
3,	3	468	10,	23	250
5,	21	408. 532	10,	29-30	56
5,	26	220	11,	12	374
6,	20	48	11,	19	416
11,	16-17	512	11,	27	234
12,	6	488	11,	28	408
12,	7-8	360	11,	28-29	76
12,	12-13	272	12,	7	106. 416
13,	23	470	12,	8	488
14,	10	394	12,	22 ἔ.	524
22, 17		288	13,	11	192
23,	5-8	368	13,	13	366
38,	33	322	13,	16	286
			13,	17	338
	Βαρούχ		13,	44	510
			13,	45-46	262
3,	38	82	13,	46	424
			15,	2	468
	Θρηῆνοι		15,	3-6	468
			15,	4	422
4,	20	370	15,	11	488
			15,	14	114. 286
	Ἰεζεκιήλ		15,	24	462
			16,	17	394
11,	16	182	16,	26	304
16,	43	282	19,	30	454. 460
17,	22-24	516	20,	6	76
23,	4	414	20,	7	76
28,	14	22	21,	9	508
34,	3	416	21,	13	508
34,	14	172	21,	21	508
			21,	23	508
	Ματθαῖος		21,	24-27	510
			21,	28-31	230
3,	10	514	21,	38	298. 474. 524
3,	11-12	88	21,	42	392
4,	15	496	22,	2	224
5,	4	238	22,	5	224

22,	16-17	508	1,	17	238
22,	17	220	1,	29	408
23,	14	472	1,	51	258
23,	15	472	2,	19	490
23,	23	298	3,	16	188
23,	31	74	3,	29-30	288
23,	32	472	4,	10	272
24,	21	308	4,	32	230
24,	22	308	4,	34	230
25,	12	56	5,	24	304
25,	14-26	412	5,	30	124
25,	34	506	5,	39	10. 472
26,	52	388	5,	46	472
27,	25	52. 484	6,	33	510
28,	10	360	6,	35	510
28,	16	298	6,	44	394
28,	20	260	6,	70-71	46
			7,	3-4	488
			7,	5	488
			7,	37	272
4,	40	520	7,	39	180
7,	6	422	8,	12	244
8,	36	304	8,	15	122
12,	7	298. 420	8,	23	122
14,	21	20	8,	24	112
			8,	31-32	44
			8,	32	44
			8,	35	100
1,	3-31	78	8,	39-40	46
1,	76	62	8,	44 ξ.	46
4,	18	366	9,	1	524
6,	29	80	10,	11	416
10,	19	236. 486	10,	16	276. 306
11,	23	374	10,	27-28	408
12,	42-44	512	10,	31-33	518
14,	16	224	10,	33	524
19,	27	412	11,	1	414
20,	14	298	11,	47	418
20,	22	220	12,	19	508
21,	19	214	12,	24	52
			12,	31-32	296
			12,	36	496
			12,	38	474
1,	3	14. 324	12,	42	422
1,	9	320	12,	47	148
1,	10	318	14,	6	414. 450
1,	14	114. 174	14,	31	344
1,	16	528	15,	1-2	514

15,	47-49	30	2,	20	348
	Κορινθίους Β'		2,	22	348
			2,	23	128
			3,	18	84
2,	11	34	4,	13	386
2,	19	234	4,	30	284
3,	14-18	324	5,	2	482
3,	18	52	5,	23	194
5,	13	534	5,	27	276.436.468
5,	17	14.78.252.364			
5,	19	414			Φίλιππησίους
6,	2	366			
6,	11-14	90.296	1,	21	530
6,	11-15	332	2,	3	356
9,	10-11	502	2,	7	132.370.522
11,	2	198	2,	8	32.78.522
11,	7	518	2,	9	34.522
13,	4	506	2,	9-10	526
	Γαλάτας		2,	10	236.330.520
			2,	10-11	34
			2,	11	124
3,	2-4	104	3,	6	382
3,	8-12	210	3,	7	440
3,	13	32.78	3,	8	382
3,	15-18	210	3,	13-14	520
3,	19-26	212	3,	20	346
3,	21	204	4,	1	282
3,	27	214			Κολοσσαείς
4,	9	458			
4,	19	190	1,	18	334.410
4,	21-31	168	2,	3	10.292.510
4,	27	300	2,	20	310
4,	28	170	3,	3-4	310
4,	29	182	3,	10	392
5,	4-5	90			Θεσσαλονικείς Α'
5,	24	14			
6,	15	364	4,	14	302
	Έφεσίους		5,	5	376
1,	2	462			Θεσσαλονικείς Β'
1,	3	304			
1,	7-12	30	2,	4-5	308
1,	10	12	2,	13	88
2,	13	458			Τιμόθεον Α'
2,	14	112.276.442			
2,	16	218			
2,	18	112.450	1,	13	532

4,	1	92	11,	17-19	196
4,	8	382	11,	39	450
			12,	12-13	378
	Τιμόθεον Β'		12,	16	220
			12,	24	52
1,	8-10	28	13,	14	56. 344. 386
2,	24	354			
3,	12	242			
4,	7-8	506			
				Ίακώβου	
			1,	1	488
	Έβραίους		1,	17	450
				Πέτρου Α'	
1,	1	312			
1,	1-2	238			
1,	2	290	2,	9	454. 460
1,	6	526	2,	9-10	268
1,	14	258	2,	11	346
2,	2	238	2,	22	482
2,	11-12	132	3,	13	78
3,	1	114. 130. 148	3,	18	116
5,	4	130	3,	20-21	84
5,	5	130	5,	1	528
5,	6	130	5,	1-2	270
5,	14	532	5,	4	506
6,	13-18	162			
6,	18	162			
7,	1-2	142			
7,	1-3	108	2,	16	66
7,	3	134. 138. 142	2,	19	90
7,	4-7	144	2,	27	532
7,	7	108. 134	3,	24	32
7,	11-12	146	4,	9	188
7,	15-17	146			
7,	18-19	104			
8,	7-12	106			
8,	13	106	-	6	64
9,	6-7	116			
10,	4	146. 408			
10,	7	192			
10,	16	322	2,	17	14
10,	28	240	3,	5	50
10,	36	214	3,	12	14
11,	5	60	21,	5	14
11,	7	84	21,	1	78
				Ίουδα	
				Ήποκάλυψις	

2. Εὐρετήριο ονομάτων καὶ πραγμάτων

Α

*Ααρὼν 114. 116. 118. 128. 130. 134. 136.
144. 146. 490.

*Αβελ 34. 36. 38. 40. 42. 44. 46. 48. 50. 52.
62. 402.

*Αβραάμ 44. 102. 104. 106. 108. 134. 136.
138. 140. 144. 148. 150. 152. 154. 156.
158. 160. 162. 164. 166. 168. 170. 174.
178. 182. 184. 186. 188. 192. 194. 196.
200. 202. 204. 206. 208. 210. 212. 246.
252. 254. 276. 286. 354. 376. 458.

ἀγαθοσύνη 88.

ἀγαλλίαμα 202. 212. 214. 392. 448.

ἀγαλλίασις 260.

ἀγάπη 84. 88. 156. 188. 196. 200. 204. 206.
222. 332. 352. 356. 358. 362. 378. 396.

*Αγαρ 154. 162. 164. 166. 168. 176. 178.
182. 184.

*Αγγαῖος 126. 128.

ἄγγελος, -οι 22.

*Αγια ἁγίων 490.

ἁγίασμα 182.

ἁγιασμός 48. 106. 136. 222. 358. 410. 488.
500. 518.

ἁγριότης 216.

ἄγρυπνία 300.

ἄγχινοια 302.

*Αδὰ 54.

*Αδὰμ 12. 20. 30. 34. 36. 38. 44. 46. 52. 58.
62. 74. 78. 80. 100. 234. 282.

*Αδὰμ ἔσχατος 30.

ἀδικία 70. 88. 338. 474. 478.

*Αθηναί 274.

*Αθηναῖοι 274.

ἀθλότης 20.

ἀθυροστομία 416.

Αἰγύπτιοι 266. 284. 286. 406. 420. 444. 448.
470.

Αἴγυπτος 106. 124. 166. 174. 178. 240. 406.
414. 420. 444. 446. 448. 452. 454. 460.
466. 470. 482.

Αἰθίοπες 124.

αἷμα 484.

Αἰνάν 428.

αἰρετικός, -οὶ 388.

αἰσχύνη 124.

ἀκαθαρσία 14. 138. 310. 474.

ἀκροβυστία 150. 152. 162. 166. 168. 180.
276.

*Ακύλας 68. 70.

ἀλαξονεία 66.

ἀλήθεια 44. 46. 136. 138. 142. 178. 274.
306. 312. 354. 384. 414. 426. 452. 494.

ἄμαθια 66. 114. 312. 368. 376. 380. 532.

ἁμάρτημα, -τα 28.

ἁμαρτία 18. 24. 30. 34. 42. 44. 46. 52. 70.
76.. 82. 100. 106. 110. 116. 138. 146.
148. 150. 158. 172. 190. 192. 210. 212.
214. 216. 234. 312. 318. 362. 364. 368.
380. 382. 408. 442. 444. 466. 476. 482.

ἁμαρτωλός, -οὶ 78. 480. 524.

ἁμνός ὁ ἄμωμος 408.

*Αμορραῖοι 158.

ἄμπελος ἢ ἀληθινή 514.

ἀναγέννησις 218. 324. 358.

ἀνάθεμα 184.

ἀνακεφαλαίωσις 12.

ἀνάπαυσις 76. 78.

ἀνάστασις 32. 196. 302. 360. 490.

ἄνδρ(ε)ία 428.

ἀνθρωπότης 412.

*Αννάν 108.

ἀνομία 76. 88. 106. 150. 174. 242. 332. 470.
486.

ἀνοσιότης 242.

ἀνταπόδοσις 366.

ἀνταμυσθία 90. 296. 332.

ἀπανθρωπία 308. 480.

ἄπατη 42. 346. 392. 406. 476.

ἄπατη διαβολική 28. 34.

ἄπατη κοσμική 128.

ἀπαύγασμα 384.

ἄπειθεια 436.

ἄπιστία 112. 152-154. 206.

ἀπόγνωσις 196.

ἀποκάλυψις 100.

ἀπόλαυσις 224. 272.

ἀπολύτρωσις 28. 384.

ἀπόνουα 368.
 *Απόστολοι 304. 306. 322. 344. 348. 444.
 476. 478. 502. 504. 512. 518.
 ἀπώλεια 90.
 ἀρά 92. 94. 96. 214.
 *Αραβία 168.
 *Αραράτ 72. 92.
 ἀργία Σαββάτου 488.
 ἀρετή 24. 48. 244. 268. 334. 336. 350. 400.
 422. 424. 514. 518. 520. 522. 526. 528.
 530.
 ἄρτος ζωῆς 510.
 ἄρτος (Χριστός) 510. 512.
 *Αρχάγγελοι 22.
 *Αρχαί 22.
 *Ασενέθ 446. 452.
 *Ασίη 288. 294. 296. 298. 510. 512.
 *Ασσύριος, -οι 118.
 *Αστυάγης 120.
 ἀτιμία 310. 448.
 Αὐνάν 426. 428. 432. 434. 436.
 αὐτάρκεια 502.
 αὐτουργία 18.
 ἀφεις 304.
 ἀφθαρσία 30. 234. 236. 244. 282. 314. 358.
 448. 518.
 ἀχαριστία 52.

B

Βάαλ 82.
 Βαβυλών 118. 120. 122. 126.
 Βαβυλώνιοι 120. 126.
 Βαθουήλ 206. 246. 262.
 Βαιθήλ 390. 392.
 Βάλλα 290. 292. 294. 296. 298. 320. 342.
 396. 398. 404. 414. 416. 470.
 βάπτισμα 84. 508.
 Βαπτιστής (*Ιωάννης) 62. 288. 438.
 βασιλεία Θεοῦ-οὐρανῶν 114. 192. 252.
 262. 374. 424. 432. 472. 500. 504. 506.
 βασκανία 242. 250. 338. 398. 400. 406. 418.
 524.
 βδέλυγμα 48.
 βδελυρία 80.
 Βεελζεβούλ 416. 524.
 Βελιάλ 332.
 Βενιαμὴν 292. 300. 306. 308. 398. 450. 528.

530. 532. 534.
 Βηθανία 506.
 Βηθλεὲμ 452. 456.
 βλασφημία 524.

Γ

Γαβριήλ 76.
 Γὰδ 290. 294. 296. 298. 506. 510.
 Γαῖδάδ 54. 58.
 Γαλαὰδ 342. 352.
 γαλακτοτροφία
 Γαλιλαία 360. 496. 498.
 γέεννα 472.
 γένεσις (τύχη)
 γῆ ἐπαγγελίας 436.
 γνῶσις 10. 12. 84. 182. 234. 272. 274. 382.
 384. 394. 472. 500. 510. 520.

Δ

Δαβὶδ 24. 56. 88. 90. 150. 176. 198. 206.
 212. 222. 224. 244. 258. 300. 304. 314.
 326. 330. 362. 366. 368. 374. 376. 386.
 390. 420. 422. 456. 470. 480. 484. 486.
 498. 500. 508. 510. 516. 532.
 δαίμων 46. 80. 82. 256.
 Δαμασκός 154. 156.
 Δάν 290. 294. 296. 298. 502. 504. 506.
 Δαρείος 126.
 Δείνα 386. 388. 578.
 διάβολος 20.
 διαθήκη 168. 210.
 διαφθορά 174. 368.
 δικαιοσύνη 34. 62. 76. 78. 88. 90. 108. 124.
 138. 140. 148. 150. 152. 156. 168. 176.
 210. 214. 222. 244. 288. 294. 296. 304.
 306. 332. 354. 368. 378. 382. 384. 422.
 440. 466. 468. 500. 502. 510. 518.
 δικαιοσύνη 32. 82. 88. 90. 106. 166. 172. 210.
 διφυχία 156. 394.
 διωγμὸς 530.
 Δοθαίμ 404. 420. 422.
 δόλος 40. 42. 402.
 δόξα θεία - Θεοῦ 18. 22. 28. 30. 34. 48. 58.
 60. 94. 124. 132. 146. 184. 198. 202. 210.
 222. 224. 236. 240. 244. 260. 270. 274.
 310. 324. 334. 336. 358. 360. 392. 402.

412. 418. 426. 432. 442. 448. 450. 454.
456. 462. 500. 504. 506. 518. 526. 528.
534.
δοξολογία 320.
δουλεία 98. 100. 122. 126. 168. 174. 178.
184. 256. 284. 286. 294. 320. 322. 336.
346. 348. 364. 414. 434. 436.
Δυνάμεις 22.
δύναμις θεία 14.
δυσβουλία 98. 474.
δυσθυμία 358. 406.
δυσσέβεια 46. 60. 440. 474.
δυσφημία 256.

E

Ἐβραῖος, -οι 64.
ἐγγαστρίμυθος 118. 120.
Ἐδῶμ 208. 220. 352. 372.
εἰδωλολατρία 256.
εἶδωλον 346.
εἰκαιοβουλία 100.
εἰκῶν (κατ' εἰκόνα) 44. 52. 440.
εἰρήνη 92. 110. 112. 114. 128. 138. 140. 158.
158. 218. 238. 252. 254. 276. 306. 344.
346. 354. 356. 358. 360. 462. 494. 498.
Ἐκκλησία 202. 204. 214. 218. 220. 252.
276. 306. 308. 310. 324. 338. 340. 344.
408. 410. 436. 448. 454. 456. 470. 490.
512. 532.
Ἐκκλησία ἐθνῶν 206. 276. 284. 286. 288.
290. 292. 294. 298. 300. 306. 320. 320.
360. 478.
ἐλευθερία 44. 98. 168. 178. 294. 338.
Ἐλιέξερ 154. 156.
Ἐλλήν, -ες 40. 70. 86. 250. 272. 472. 498.
ἐλπὶς 30. 90. 104. 198. 236. 264. 268. 3542.
354. 362. 448. 450. 496. 500. 518.
Ἐμμανουήλ 32. 46. 52. 60. 88. 90. 92. 98.
122. 124. 126. 136. 138. 142. 196. 214.
216. 260. 282. 330. 332. 340. 366. 374.
380. 408. 410. 412. 414. 416. 454. 456.
478. 484. 486. 488. 498. 512. 520. 522.
Ἐμμῶρ 386. 476.
ἐνανθρώπησις 28. 114. 174. 176. 196. 236.
318. 364. 420.
ἐντολή Θεοῦ 468.
Ἐνώς 52. 54. 56. 58. 62. 68. 80.

ἔνωσις 308.
Ἐνώχ 54. 58. 60.
Ἐξουσία 22.
ἐπαγγελία 170. 208. 210. 212. 214. 238. 436.
450.
ἐπανόρθωσις 12.
ἐπιβουλή 286.
ἐπίγνωσις 10. 106. 382.
ἐπιείκεια 228. 350. 378. 420. 422. 438.
ἐπιθυμία 14. 64. 566. 214. 342. 386. 392.
398. 474. 480.
ἐπιθυμία σαρκική 218. 220. 312. 444.
ἐποπτεία 378.
Ἐσχόλ 108.
Εὐα 36.
Εὐαγγέλιον 252. 424.
εὐγένεια 428.
εὐδοκία 12. 30.
εὐημερία 18. 222. 280.
εὐημερία πνευματική 76.
εὐθυμία 356.
εὐκλεια 208. 398. 400. 418. 456. 504. 516.
522. 528.
εὐκοσμία 16.
εὐλάβεια 134.
εὐλογία 32. 108. 224. 226. 228. 230. 232.
234. 236. 238. 246. 248. 242. 280. 292.
304. 316. 352. 354. 380. 460. 484. 520.
526.
εὐπίθεια 230. 454.
εὐσέβεια 68. 70. 80. 182. 236. 248. 326. 354.
382. 388. 394. 436. 526.
εὐφροσύνη 214. 234. 332. 392. 448.
εὐωδία 94. 232. 482.
εὐωδία πνευματική 234.
Ἐφραθᾶ 292. 452.
Ἐφραΐμ 446. 450. 452. 454. 458. 460. 462.
Ἐχθρα 498. 530.

Z

Ζαβουλὼν 290. 292. 300. 302. 304. 494.
496. 498. 532.
Ζαρᾶ 430.
Ζαχαρίας, προφήτης, 62. 514.
Ζελφᾶ 278. 290. 292. 296. 298. 320. 342.
396. 398. 404. 414. 416.
Ζοροδάβελ 126. 128. 134.

ζωή αιώνας 10. 188. 250. 274. 304. 314.
374. 382. 408. 418. 472. 500. 510.
Ζωή (Χριστός) 32. 184. 308. 310. 368. 384.

Η

ήδονή 66. 220.
Ἡλίας 362.
Ἡρ 426. 434. 436. 438.
Ἡρώδης 286. 492.
Ἡρωδιανοί 220. 298.
Ἡσαίας 18. 74. 78. 88. 118. 176. 194. 222.
244. 282. 294. 298. 304. 314. 330. 334.
366. 466. 474. 480. 492. 494. 502. 526.
Ἡσαΐ 206. 208. 216. 218. 220. 222. 224.
226. 228. 232. 236. 238. 240. 246. 248.
252. 258. 262. 294. 352. 354. 356. 358.
360. 362. 372. 390. 396.

Θ

Θάμαρ 426. 428. 430. 432. 434. 436. 438.
440. 442.
Θαμνά 428.
θάνατος 24. 32. 34. 44. 78. 214. 216. 226.
240. 300. 302. 310. 330. 332. 444. 480.
490. 504. 506. 524.
θέλημα (άνθρωπινον) 24. 350.
θέλημα θεῖον 30. 214. 230.
θέλησις θεία 12. 28.
θεογνωσία 40. 76.
θεοπτεία 260. 264. 382. 386. 390.
θεότης 412.
θλίψις 88. 244. 308. 390. 448. 512. 530.
Θρόνοι 22.
θυμηδία 154. 156.
θυμὸς 216. 246. 354. 372. 390. 426. 474. 480.
482.
θυσία 36. 48. 50. 82. 106. 116. 186. 192. 196.
338. 382. 402. 442.
θυσία πνευματική 338.
θυσιαστήριον 72. 92. 94. 186. 362. 390.

Ι

Ἰαβώχ 370. 374.
Ἰακώβ 120. 206. 208. 212. 216. 218. 220.

226. 228. 232. 236. 242. 246. 248. 250.
252. 254. 256. 258. 260. 262. 264. 268.
270. 272. 274. 278. 282. 290. 292. 300.
312. 314. 316. 318. 320. 324. 328. 332.
334. 336. 338. 340. 342. 346. 348. 350.
352. 354. 356. 358. 360. 362. 370. 372.
374. 376. 378. 380. 382. 384. 386. 390.
392. 396. 398. 416. 448. 450. 452. 454.
456. 458. 460. 464. 466. 474. 476. 478.
480. 486. 490. 520. 524. 526.

Ἰάκωβος 488.

Ἰάρεθ 54. 58. 470.

Ἰάφεθ 64. 86. 88. 96. 98.

Ἰεζεκιήλ 414. 516.

Ἰεζραήλ 366.

Ἰεράτευμα βασιλείων 460.

Ἰερεῖον ἄμωμον 408.

Ἰερεμίας 332. 366. 368. 468. 488. 512.

Ἰεροδοάμ 414.

Ἰεροσόλυμα - Ἰερουσαλήμ 82. 88. 110.
112. 118. 122. 124. 126. 168. 176. 178.
222. 268. 294. 296. 302. 368. 370. 414.
424. 470. 474. 478. 502. 506. 512. 514.
516.

Ἰερουργία 136. 144. 146.

Ἰερωσύνη 108. 132. 136. 140. 142. 144.
146. 478. 502.

Ἰησοῦς (Ναυή) 436.

Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ἰωσεδέκ 126. 134.

Ἰησοῖ 330. 484. 516.

Ἰοθάρ 266.

Ἰορδάνης 114. 134. 354. 372. 436.

Ἰουδαία 110. 118. 120. 202. 302. 424. 506.

Ἰουδαῖος 10. 34. 44. 46. 58. 74. 82. 88. 90.
98. 100. 102. 112. 118. 138. 142. 152.
168. 178. 180. 184. 190. 192. 202. 204.
206. 232. 238. 250. 258. 268. 270. 282.
284. 286. 288. 290. 292. 294. 298. 300.
302. 304. 306. 312. 320. 322. 346. 360.
362. 366. 368. 376. 382. 406. 408. 414.
416. 418. 420. 432. 436. 438. 440. 442.
448. 460. 470. 472. 476. 478. 480. 484.
490. 492. 496. 502. 504. 510. 512. 514.
518. 524. 532. 534.

Ἰούδας, υἱὸς Ἰακώβ, 82. 106. 112. 144.
188. 290. 366. 406. 424. 426. 428. 430.
434. 436. 440. 442. 484. 486. 488. 490.
498. 502.

Ἰρας 426. 432. 516. 530. 532.
 Ἰσαάκ 148. 154. 156. 164. 166. 168. 170.
 182. 186. 188. 192. 196. 198. 200. 202.
 206. 208. 212. 214. 216. 222. 226. 228.
 232. 246. 250. 252. 254. 318. 342. 354.
 358. 458.
 Ἰσάχαρ 290. 292. 300. 302. 498.
 Ἰσμαήλ 154. 156. 162. 164. 176. 182.
 Ἰσμαηλίται 406. 420. 422. 424. 444.
 Ἰσραήλ 46. 48. 50. 60. 74. 80. 82. 90. 106.
 108. 112. 116. 118. 120. 122. 124. 126.
 134. 148. 152. 168. 174. 176. 178. 182.
 184. 188. 190. 192. 202. 206. 208. 214.
 216. 218. 220. 222. 224. 226. 228. 230.
 236. 238. 240. 248. 250. 252. 268. 276.
 284. 286. 290-292. 294. 306. 312. 320.
 322. 358. 360. 362. 366. 370. 374. 376.
 378. 380. 382. 384. 386. 390. 396. 398.
 404. 414. 420. 422. 430. 434. 438. 442.
 444. 450. 450. 456. 458. 460. 462. 466.
 470. 472. 474. 482. 490. 492. 494. 496.
 498. 502. 504. 510. 516. 520. 532. 534.
 Ἰσραηλίται 184.
 Ἰωάννης (εὐαγγελιστής) 32. 180. 318.
 322. 338. 414. 422. 532.
 Ἰωάννης (πρόδρομος, 88. 408. 508. 514.
 Ἰὼβ 122.
 Ἰωσεδὲκ 126. 134. 368.
 Ἰωσήφ 80. 292. 300. 306. 314. 316. 320. 324.
 394. 396. 398. 400. 402. 404. 406. 410.
 412. 414. 416. 418. 420. 422. 424. 442.
 444. 446. 450. 452. 454. 458. 460. 528.

Κ

Καῖν 34. 36. 38. 40. 42. 44. 46. 48. 50. 52. 54.
 56. 58. 60. 68. 402.
 Καϊνάν 54.
 κακία 48. 70. 288. 348.
 καλοκαγαθία 266. 320.
 Καμβύσης 120. 126.
 κατακλυσμὸς 92. 94.
 κατάρα 78. 210.
 κατάρα τοῦ νόμου 32.
 καταφθορά 478.
 κατήφεια 206.
 κένωσις 132. 172. 300. 370.
 Κηδάρ 82.

κήρυγμα θεῖον 506.
 κωτὸς (Νῶε) 62.
 κίνδυνος 504. 530.
 κληροδοσία 450.
 κληρονομία 360. 420. 474. 498.
 κοινοβουλία 480.
 Κορίνθιοι 296. 332.
 Κόρινθος 296.
 κρίσις 306. 466.
 Κῦρος 120. 126. 128. 134.

Λ

Λάβαν 206. 246. 258. 262. 264. 266. 268.
 274. 276. 278. 282. 286. 314. 316. 318.
 320. 324. 328. 334. 336. 338. 340. 342.
 344. 346. 348. 352. 358. 360. 372. 476.
 Λάμεχ 54. 58. 60. 62. 68. 74. 78.
 λατρεία νομική 50. 82. 108. 116. 176. 178.
 180. 238. 286. 436.
 λατρεία (χριστιανική) 48. 106. 502.
 Λεία 278. 284. 286. 290. 300. 302. 306. 316.
 320. 322. 328. 336. 338. 342. 346. 358.
 398. 406. 408. 476.
 Λευί 108. 142. 144. 148. 290. 386. 388. 392.
 464. 474. 478.
 Λευίται 116. 482.
 Λίβανος 514. 516.
 Λουζά 390. 452.
 λύπη 398. 448. 524.
 λύτρωσις 174.
 Λὼτ 106.

Μ

Μαδιάμ 434. Μαδιθηναῖοι 266.
 Μαθουσαλά 54. 58.
 Μακάριος, πρεσβύτερος,
 Μαλεϊήλ 54. 58.
 Μαμβρη 108.
 Μανασσή 446. 450. 452. 454. 458. 460.
 462.
 Μανδάνης 120.
 μανία 242. 340. 524.
 μαντεία 118.
 Μασούιας 54. 58.
 Μασέκ 154. 156.
 μέθεξις 234.

μέθη 96.
Μελιχισεδέκ 104. 108. 110. 112. 114. 116.
128. 130. 134. 136. 138. 140. 142. 144.
146. 148.

Μεσοποταμία 206. 246. 342. 352. 452.

μετάγνωσης 42.

μετάνοια 88.

Μῆδοι 68. 118. 120. 122. 134.

μαιφονία 42. 44. 46. 50. 220.

μονότροπος 222.

μυστήριον 10. 12. 28. 36. 44. 74. 82. 84. 98.
104. 114. 120. 148. 150. 154. 158. 166.
168. 170. 174. 176. 182. 192. 194. 196.
198. 200. 202. 204. 218. 246. 294. 296.
302. 304. 306. 312. 326. 334. 356-358.
374. 392. 408. 410. 424. 426. 434. 462.
490. 504. 512. 520.

Μωσῆς-Μουσῆς 10. 12. 30. 76. 116. 134.
142. 144. 148. 152. 154. 170. 172. 174.
178. 184. 192. 210. 212. 238. 240. 266.
268. 280. 284. 288. 290. 294. 318. 322.
332. 334. 380. 408. 410. 416. 422. 434.
466. 472. 476. 508.

N

Ναβουχοδονόσωρ

Ναυῆ (Ἰησοῦς)

Ναχώρ 200. 264.

νέκρωσις 32.

Νέφθαλειμ 290. 294. 296. 298. 496. 512.
518. 532.

νόμος 208. 210. 212. 224. 232. 280. 286. 294.
298. 312. 320. 332. 334. 338. 358. 360.
382. 408. 424. 436. 438. 440. 460. 466.
472. 478. 482. 506. 516.

Νῶε 62. 64. 70. 72. 74. 76. 80. 82. 84. 86. 92.
94. 96.

Ξ

ξύλον ζωῆς 516.

ξύλον τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν
20.

O

ὀδύνη 306. 308.

οἰκονομία 74. 100. 114. 132. 174. 212. 262.
382. 394. 410. 426. 432. 484.

οἶκτος

ὀλοκάρπωσις 94. 186.

ὀλοκαύτωμα 46. 106. 192. 382.

ὀλοκαύτωσις 192.

ὁμοίωσις Θεοῦ 30. 44. 52. 440.

ὁμοφυγία 448. 450. 498.

ὄνειδισμὸς 492.

Ὅολίβα 414.

Ὅόλλα 414.

ὄργη 42. 94. 148. 176. 212. 216. 246. 250.
258. 346. 356. 362. 386. 388. 402. 428.
434. 436. 438. 472.

ὄρκομωσία 158. 200.

ὄρκος 158. 160. 170.

οὐσία, θεία, 86. 192.

Π

πάθημα 528.

πάθος 14. 66.

παιδαγωγία 270. 280.

παιδαγωγὸς 210. 212.

παιδοκτονία 194.

παράβασις 20. 30. 34. 212.

παράδεισος 18. 20.

παρακοή 32. 78.

παρθενία 468.

Παρθένος (Παναγία) 122. 138. 412. 456.
484. 490. 516. 526.

παροίνα 286. 492.

παρηρησία 488.

Παῦλος 10. 12. 14. 26. 28. 32. 34. 48. 52.
78. 82. 84. 88. 90. 104. 128. 130. 138.
140. 242. 144-146. 148. 152. 160. 162.
166. 168. 178. 182. 184. 188. 190. 194.
196. 198. 208. 210. 212. 214. 220. 234.
238. 240. 242. 252. 260. 274. 280. 282.
284. 290. 294. 296. 302. 304. 308. 322.
324. 330. 332. 334. 344. 346. 348. 366.
376. 378. 382. 384. 414. 434. 440. 450.
456. 458. 462. 500. 502. 506. 510. 514.

520. 522. 526. 532.

πειρασμὸς 242. 308. 352. 444. 506.

Πεντηκοστή 102.

περιτομή 114. 150. 152. 162. 166. 180. 184.
276. 358. 386. 476. 478. 512.

περιτομή ἀχειροποίητος 180.
 περιτομή ἐν πνεύματι 178. 232. 478.
 περιτομή καρδίας 478.
 περιτομή σαρκική 232.
 Πέρσαι 68. 118. 120. 134. 300.
 Πετεφρῆς 446. 452.
 Πέτρος, 84. 330. 388. 394.
 πίστις 28. 32. 44. 48. 52. 58. 60. 82. 84. 86.
 90. 92. 104. 124. 128. 148. 150. 152. 166.
 168. 170. 180. 182. 190. 196. 210. 212.
 220. 224. 226. 228. 230. 232. 236. 238.
 240. 248. 250. 252. 258. 260. 268. 276.
 278. 282. 288. 292. 298. 302. 304. 308.
 324. 326. 332. 334. 348. 350. 358. 360.
 370. 374. 376. 378. 388. 408. 424. 438.
 440. 442. 448. 454. 470. 472. 488. 492.
 494. 506. 512. 518. 530. 532. 534.
 πλάνη 80. 256. 312. 338. 392.
 πλεονεξία 108. 284. 308. 314. 364.
 πλεονεξία διαβολική 122. 126.
 πλημμέλεια 464. 466.
 πλημμέλημα 304. 370. 442.
 πλοῦτος 66. 200. 340. 510.
 πολυγλωσσία 102. 104.
 πολυπαιδία 280.
 πορνεία 288. 310. 414. 468.
 πραότης 80. 92. 356.
 πρόγνωσης 26.
 προθυμία 514.
 πρόνοια 318. 324.
 προσευχή 84.
 προσκύνσεις 320. 330.
 πρωτοτόκια 208. 218. 220. 224. 248. 352.
 πῶρως 190. 366.

P

ραθυμία 428. 474.
 ραστώνη 30. 396.
 Ραχήλ 264. 266. 274. 276. 278. 284. 286.
 290. 292. 294. 298. 300. 306. 308. 314.
 316. 320. 322. 324. 328. 336. 338. 342.
 346. 358. 360. 398. 404. 406. 408. 452.
 456. 476. 528.
 Ρεβέκκα 198. 200. 202. 204. 206. 208. 214.
 216. 226. 246. 248. 250. 262. 276. 358.
 Ρουβείμ 292. 300. 302. 404. 406. 420. 424.
 452. 454. 464. 466. 468. 476.

Ρωμαῖος, -οι 508.

Σ

σαββατισμός 60.
 Σαβὰ 426. 432. 434.
 Σαλαθιήλ 126. 128. 136.
 Σαλήμ 108. 110. 114. 128. 140. 386.
 Σαμάρεια 272. 414.
 Σαμουήλ 368.
 Σάρρα 154. 162. 168. 170. 176. 178. 176.
 Σατανᾶς 22. 46. 60. 296. 314. 318. 364. 368.
 392. 530.
 Σελλά, γυνὴ Λάμεχ, 54.
 Σεναάρ 100.
 Σεραφίμ 22. 132.
 Σηεῖρ 352.
 Σήθ 52. 54. 56. 58. 62. 64. 68. 74. 80.
 Σηλώμ 426. 428. 430. 432. 434. 438. 440.
 Σήμ 64. 86. 96. 98. 100.
 Σιδὼν 494. 496. 498.
 Σικελία 70.
 Σίκκιμα 386. 390. 476.
 Σίμων Βάρ Ἰωνᾶ (Πέτρος) 394.
 Σινᾶ 228.
 Σιών 294. 296. 348. 410. 466. 490.
 Σκηναὶ 384.
 σκηνή ἁγία-ἀληθινή 132. 136.
 Σόδομα 50. 106. 108. 140.
 Σολομών 10. 320.
 Σούρ 162.
 σοφία 10. 384. 510.
 Σοφονίας 370.
 σταυρός 444. 524.
 συκοφαντία 20. 286.
 Συμεών, υἱὸς Ἰακώβ, 290. 386. 388. 390.
 452. 454. 564. 474. 476. 478.
 Σύμμαχος 68.
 συμφορὰ 314. 406. 514.
 Συρία 452.
 Συγέμ 386. 388. 404. 420.
 σωτηρία 12. 26. 62. 74. 84. 86. 188. 212.
 214. 304. 312. 334. 366. 378. 416-418.
 442. 460. 462. 502. 506.

T

ταλαιπωρία 20. 364.

τεκνογονία 280.
 τελειότης 386. 410. 412. 520.
 τελείωσις 108. 146. 168. 202.
 Τιμόθεος 26. 382.
 πμωρία 30.
 τρυφή 18. 20.
 Τύρος 498.

Υ

υίοθεσία 56. 244. 322. 360.
 υἱός γεέννης 472.
 Υἱός τοῦ ἀνθρώπου 258. 488.
 ὑπακοή 28. 32. 78. 224. 388. 424. 454. 478.
 ὑπεροψία 24. 178. 354.
 ὑπομονή 352.

Φ

Φαραώ 446.
 Φαρισαῖοι 220. 286. 298. 414. 416. 418.
 422. 468. 472. 506. 510. 524.
 φαυλότης 40-42. 80. 220.
 φθόνος 40. 42. 50. 242. 248. 338. 356. 358.
 372. 398. 400. 402. 404. 418. 420. 508.
 524.
 φθορά 20. 24. 26. 30. 34. 60. 220. 310. 448.
 456.
 φιλαλληλία 358.
 φιλανθρωπία 58. 360.
 φιλεργία 412. 420. 422.
 φιλοθεία 62. 68. 244. 312.
 φιλονία 96.
 φιλοκέρδεια 298. 416.
 φιλοπαΐδια 164.
 φιλοσαρκία 64. 334.
 φιλοστοργία 40. 188. 198. 266. 396. 398.

418.

φιλοπνμία 214. 362.
 φόβος 334. 442.
 φόβος θεῖος - Κυρίου 10.
 φόνος 248. 250. 476.
 Φρέαρ τοῦ ὄρκου 254.
 φρόνησις 320.
 φύσις θεία 234. 274. 284. 300.
 Φῶς (ὁ Χριστός) 268. 320. 418. 496. 500.

Χ

Χαλδαῖοι 156. 158. 160. 256. 276. 428.
 Χάμι 64. 86. 88. 94. 96. 98.
 Χαναάν 96. 98. 100. 202. 246. 250. 342. 386.
 452.
 Χαναταῖοι 98. 200. 202.
 Χαρρὰν 204. 246. 254. 264. 270. 358. 360.
 362. 398.
 χάρισμα 76. 152. 236. 350. 512.
 Χαφραθᾶ 292. 452.
 Χεβρών 404.
 Χέτ 246.
 Χεπειμ 82.
 Χολοδογόμορ 108.
 χρηστότης 28.
 Χωρήβ 228.

Ψ

ψευδοεπεία 70.
 ψευδομυθία 70.
 ψευδός 46.

Ω

Ὡσηέ 366. 430. 500.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ	7
ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ	10
ΓΛΑΦΥΡΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΝΕΣΙΝ	10-535
ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ:	10-61
"Οτι διά πάσης τῆς Μωσέως γραφῆς τὸ τοῦ Χριστοῦ μυστήριον ἀνιγματοδῶς σημαίνεται.	10
Περὶ τοῦ Ἀδάμ.	12
Περὶ τοῦ Κάϊν καὶ τοῦ Ἄβελ.	34
ΛΟΓΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ:	62-147
Περὶ τοῦ Νῶε καὶ τῆς κιβωτοῦ.	62
Περὶ τῆς γυμνώσεως τοῦ Νῶε καὶ τοῦ Χάμ.	94
Περὶ τοῦ πύργου καὶ τῆς αὐτοῦ κατασκευῆς.	100
Περὶ τοῦ Ἀβραάμ καὶ τοῦ Μελχισεδέκ.	104
ΛΟΓΟΣ ΤΡΙΤΟΣ:	148-241
Περὶ τοῦ Ἀβραάμ καὶ τῆς ἐπαγγελίας τῆς κατὰ τὸν Ἰσαάκ, καὶ ὅτι δι' αὐτῶν προετυποῦτο τῆς πίστεως τὸ μυστήριον.	148
Περὶ τοῦ Ἰσαάκ καὶ τῆς Ρεβέκκας.	198
Περὶ τοῦ Ἡσαῦ καὶ τοῦ Ἰακώβ· ὅτι εἰς τύπον τέθινται τῶν δύο λαῶν, τοῦ τε Ἰσραὴλ καὶ τοῦ διὰ πίστεως τῆς ἐν Χριστῷ.	206
ΛΟΓΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ:	242-311
Περὶ τοῦ πατριάρχου Ἰακώβ.	242
ΛΟΓΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ:	312-393
Περὶ τοῦ Ἰακώβ.	312
Ἔτι περὶ τοῦ Ἰακώβ.	364
ΛΟΓΟΣ ΕΚΤΟΣ:	394-463
Περὶ τοῦ Ἰωσήφ.	394

Περὶ τοῦ Ἰούδα καὶ τῆς Θάμαρ.	426
Ἔτι περὶ τοῦ Ἰωσήφ.	442
Περὶ τοῦ Ἰωσήφ καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ Ἐφραΐμ καὶ Μανασσῆ.	450
ΛΟΓΟΣ ΕΒΔΟΜΟΣ	464-537
Περὶ τῆς ἐθλογίας τῶν ἑβ' πατριαρχῶν.	464
Περὶ Ρουβείμ.	466
Περὶ Συμεὼν καὶ Λευὶ.	474
Περὶ τοῦ Ἰούδα.	484
Περὶ τοῦ Ζαβουλῶν.	494
Περὶ τοῦ Ἰσάχαρ.	498
Περὶ τοῦ Δάν.	502
Περὶ τοῦ Γάδ.	506
Περὶ τοῦ Ἀσήρ.	510
Περὶ τοῦ Νεφθαλείμ.	512
Περὶ τοῦ Ἰωσήφ.	520
Περὶ τοῦ Βενιαμίν.	528
ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ	539-555
1. Εὐρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς.	539
2. Εὐρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων.	548

Φωτοστοιχειοθεσία: «ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ» ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ

Γ. Μπακατσέλου 3 – Τηλ. 283 880 – Θεσσαλονίκη

*Έκτύπωση*Οφσετ: ΧΡ. ΘΩΜΑΣ – Τηλ. 0394/ 72 394– Λητή Θεσ/νίκης*

Βιβλιοδεσία: Άφοι ΒΑΡΟΥΣΙΑΔΗ, Τηλ. 710 140 – Θεσ/νίκη

Κεντρική διάθεση: Βιβλιοπωλείο Ε. ΜΕΡΕΤΑΚΗ

Γ. Μπακατσέλου 3 – Θεσσαλονίκη – Τηλ. και FAX 283 880 – (Οικίας 696 653)